

Shiloh.

R
2000

Ms. 1074.

GALENI OPERVM
TOMVS TERTIVS CLAS-
SEM SCRIPTORVM EIVS TERTIAM COM-

PLECTENS, CUI INSUNT QVÆ DE MORBORVM AC SYM-
ptomatum causis differentijsq; & reliqua hisce finitima materia per ar-
tem totam traduntur, unâ cum commentarijs in li-
bros Hippocratis De morbis
vulgaribus.

Elenchum horum omnium, uersa pagina ostendet.

BASILEAE AN. M D XLII.

*M. Valentinus Eyrif. D.
profratris
Vohannis*

IN TERTIA CLASSE HAEC LEGUNTUR.

De differentiis & causis morborum, symptomatumque libri sex, Nicolao Leonicensi, & Thoma Linacro interpretibus recogniti.	Col. 5
De differentiis febrium libri duo, Nicolao Leoniceuo interprete, recogniti.	Col. 113
De inaequali intemperie liber, Thoma Linacro interprete, recognitus.	159
De marasmo liber, Nicolao Lauachio medico Florentino interprete.	167
De comate liber, Nicolao Regio Calabro interprete recognitus.	177
De palpitatione, tremore, rigore, conuulsu liber, Nicolao Lauachio interprete.	185
De difficultate respirationis libri tres, Iano Cornario interprete.	203
De plenitudine liber, Bartholomaeo Sylluano interprete.	275
De tumoribus praeter naturam liber, Horatio Limano interprete.	299
De morborum temporibus liber, Ioanne Andernaco interprete, recog.	307
De totius morbi temporibus liber eodem interprete, recog.	319
De typis liber, eodem interprete.	327
Ad eos qui de typis scripserunt uel de circuitibus liber, eodem interprete.	331
De causis procatarteticis liber, Nicolao Regio Calabro interprete, recog.	343
In primum Hippocratis de morbis uulgaribus librum commentarii tres, Hermannio Cruferio Campensi interprete, plerisque in locis castigati.	363
In tertium Hippocratis librum de morbis uulgaribus commentarii tres, eodem Cruferio interprete, recog.	504
In sextum Hippocratis librum de morbis uulgaribus commentarii sex, Iun. Paulo Crasso Patavino interprete.	549

4-116

1171

52682985

CLASSE MUSEI HISTORICO-NATURALIS

CL. GALENI DE DIFFERENTIIS MORBORUM LIBER

NICOLAO LEONICENO INTERPRETE.

⁵ **PRIMUM** dicere oportet quid morbum appellamus, ut libri intentio magis innotescat: Secundo loco, quot sint uniuersi primi et simplices morbi, qui ueluti quaedam aliorum sunt elementa: Dein ceps uero tertio, quot sint

¹¹ si qui ex eorum compositione proueniunt. Sumendum uero & hic omnium consensu approbatum principium, quod omnes homines tunc se sanos existimant, cum partium corporis ministerio, ad eas quae in uita necessariae sunt actiones, sine aliquo uitio perfungi potuerint. Quod si cuiuspiam partis operatio offensa sit, illam aegrotare arbitrantur. His igitur ita se habentibus, in duobus his sanitatem quae rere oportet, aut in operatiuibus naturalibus, aut in fabrica instrumentorum quibus operamur. Ex quo fit ut morbus sit uel operationis uel structurae oblatio. Sed quoniam & dormientes, aut alioquin in tenebris & ocio degentes, aut saepe discumbentes, neque ulla corporis parte mouemur, neque alicuius rei extrinsecus sensum habemus, nihilominus tamen sani sumus: hinc perspicuum existit, quod sanitas non operatione, sed potentia potius est definienda. Ut autem operari possimus, structura efficit naturalis. In hac igitur consistit sanitas. Vnde & haec ipsa ad operationem uim obtinet causam. Siue igitur naturalem omnium partium corporis constitutionem, sanitatem appellare libuerit, siue operationum causam, in idem uterque incidit sermo. At si hoc est sanitas, eius profecto contrarium erit morbus, uel non naturalis constitutio, aut laesa operationis causa. Liqueat autem quod & si dispositionem non naturalem dixeris, cum eo quod nomine uteris antequo, idem quoque significabis. Quot uero modis exeuntia naturae normam impediuntur in naturae operibus, corpora, si inuenire potuerimus, hac uia omnium simplicium morborum numerum inueniemus. Sumatur uero & hic constans omnium confessio principium. id quod naturale existit, esse moderatum non in animali solum, sed & in plantis & seminibus & omnium organo, quod uero non naturale, immoderatum. erit igitur sanitas moderatio quaedam, morbus autem immoderatio. Quarum igitur rerum immoderatio morbus sit, deinceps considerandum. an scilicet, quorum sanitas moderatio est, eorundem morbus est immoderatio? Quare si moderatio meatuum sanitas est, eorundem immoderatio morbus existet. Quod si ex temperantia calidi, frigidi, humidi, & sicci sanitas pendet, ex eius contrario necessario aegrotare continget. Eadem

Galeni.

⁶ ratione si in aliquo alio quopta genere sanitas fuerit, eiusdem generis immoderatio faciet aegritudinem. Sed hoc ipsum rationabilius consideremus, si quod sit corpus maxime simplex atque unum, id nullius aut intensiōis, aut diminutionis est particeps, neque in hoc genere alterum melius, alterum deterius reperitur. At si ex pluribus constat, multi in eo compositurae modi, alij meliores, alij peiores contingent. Ex quo illud eueniet, ut eadem composita, & conditione sint optima, & deteriora inueniantur. Id uero quod optime sit constitutum, inter ea quae ad id genus attinet, optimi existit. Corpora itaque animalium, quod dici solet, magis ac minus admittunt, tantaque in ipsis uarietas est, ut alia quidem optimi sint habitus, alia simpliciter boni, non tamen optimi, alia quae & si sana dicantur, non tamen boni sint habitus, quaedam uero minus ualeant, quaedam autem iam aegrotent. Atque horum quoque aegrotatio quandoque leuior, quandoque periculolior: & haec ipsa, quandoque uehemens, nonnunquam periculum mediocre affert. Neque enim omnia corpora uel sana, uel egra, equaliter affecta esse existimare debemus. Quare animalis corpus non erit unum, ueluti atomus Epicuri, aut in composita Asclepiadis corpuscula. compositum igitur. Quod si ex atomis, aut ex huiusmodi corpusculis in compositis impassibilibusque constaret, in compositionis qualitate tantummodo, magis minusque susceperet. ueluti domus ex impassibilibus constructa lapidibus, non tamen habentibus compositionem ex omni parte perfectam. Quod si & lapides ipsos aliquo pacto pati cotergeret, uarios sane modos ac multiformes, domus eadem in suscipiendo magis ac minus admitteret. Si uero & corporum nostrorum primordia eam naturam habent, ut & pati, & alterascere possint, non in compositione & partium formatione tantum, sed in totis seipsum, magis minusue corpora ipsa recipient. atque ex eo ipsa per se tota, tot morborum genera contrahent, prima atque simplicia ac ueluti aliorum elementa, quot fuerint componentia. Quod uero sub his uerbis per tota alterari significamus, impassibilibus elementis nequit accidere. Neque enim fieri potest ut insectile corpus, quod atomum appellant, quicquam patiat, sed in compositione ac formatione duntaxat passio contingit. Compositio autem atque formatio in corporibus animalium, triplex reperitur. Prima quidem earum partium quae similes appellantur, ueluti articularum, uenarum, nervorum, ossium, cartilaginum, ligamentorum, membranarum, & carniarum. Secunda instrumentalium, cerebri, cordis, pulmonis, hepatis, uteris, splenis, oculorum & renum. Tertia uero totius corporis. Etenim harum unaquaque partium instrumenta-

Tom. 3

2 2 lium

lium, ex alijs quibusdam simplicibus ut ad sensum est constituta. Illarum uero quaelibet, ex primis constat elementis. Carnis igitur quatenus caro est, in compositione tantum quatuor elementorum differentia consistit: at quatenus pars est instrumentorum alicuius, in formatione & magnitudine. & ipsorum itaque instrumentorum, in eisdem erunt discrimina. Vbi itaque dixerimus de partium similium morbis quot numero sint, & quales iuxta suppositionem primam, ueniamus ad secundam, ad eam scilicet quae tota per totam substantiam alterari

III & transmutari corpora supponit. Sunt autem duae primae agrotationes, altera ampliatio meatuum, altera angustatio. Nam si prima elementa supponantur impassibilia, nullae erunt aliae praeter quam in compositione passiones. Omnis autem compositio ea, quae nuper diximus, discrimina recipit. Quare necesse est similium quamlibet partium tunc suum habere robur, cum meatus modi cos obtinet. qua moderatione sublata, a naturali dispositione digrediatu oportet. Sed quoniam unaquaeque mediocritas duplicem patitur corruptio nem, alteram exuperantiam, alteram defectum, liquet quod primae agrotationes corporum simplicium duplices erunt, quarum altera ex ampliatione, altera ex angustatione meatuum consistunt. & os igitur & caro & aliarum unaquaeque partium, quae si ad iudicium sensus referatur, simplices sunt: cum aut densitatem, aut raritatem immodicam habuerint, male affectae esse censentur. Quod si in utroque excessu mediocritatem seruauerint, quantum utique earum operationibus fuerit maxime opportunum, tunc utique supremum sanitatis gradum obtinere dicentur. Breues uero a medio ad utrumque extremorum euerfiones, donec partis operatio omni noxa sensibili caruerit, nequaquam agrotationes appellabimus. Plurima uero in his maioris ratio inuenitur, utpote in salubri & morbida natura magnum occupante interuallum, cum ab exquisitissimo sanitatis modo & temperie recesserit, unde in hoc spatium omnes sanorum differentiae locabuntur. Secundum ab hoc quod sequitur interstitium, in quo sensibilis apparet a mediocritate recessus, obtinet morbi, donec ad tantam immoderationem natura peruehit, quod membro interitum afferat. Neque enim animalium corpora eam habent a natura proprietatem, ut quomodocumque rarefcere aut densescere possint, sed & huic rei limites natura constituit, quos praeterire sit perniciosum. Et corporum quidem impassibilium suppositio ita se habet. At qui elementa subijci passionibus statuunt, mutuisque inter se actionibus per se tota commisceri ac temperari arbitrantur, quocumque numero prima constare elementa supponant, totidem primas esse agrotationes necessario fatebuntur. Age igitur, sint prima elementa, numero quatuor, calidum, frigidum, humidum, & siccum, quibus inuicem moderate constitutis sanum sit animal, immoderate uero, agrotationum, erunt consequio agrotationes quatuor. Prima, caliditas quae naturalem excesserit modum. Secun-

cunda, frigiditas. Tertia, humiditas. Et quarta, siccitas. Hi sunt iuxta secundam suppositionem modi uniuersi earum partium quae similes appellantur, & simplices omnino esse uidentur. Compositum uero in nobis instrumentorum agrotationes, utrique suppositioni communes existunt. Has igitur breui sermone exequemur. Sed hoc ipsum, praeter omnibus quemadmodum communes sunt, ostendamus. Cum oporteat membrum quodlibet ad sensum compositum (quod dissimulare appellant) si recte opus suum perficere debeat, non ex quibuscumque particulis, neque ex numero, aut magnitudine quaelibet non satis opportuna constare, aut quouismodo aliter incommode se habere, in quatuor generibus quauis instrumentorum agrotatione consistit. Proprias autem unumquodque genus suscipit differentias, id quod primo diximus loco: cum forma membro conueniens fuerit uitiata, quoniam scilicet uel figuram incommodam, uel concavitatem, uel meatum acceperit, aut unum aliquid amiserit quod adesse oportuerat. Ex hoc genere etiam sunt leuitas & asperitas non commoda, depermutata. Secundi generis, quod ad numerum spectat, in primis ac simplicibus partibus duplex est morborum differentia, aut quia deficiat aliquid quod haberi erat opportunum, aut superabundet quod minime sit necessarium. Terti quoque generis, quod consistit in magnitudine, duplex est morborum differentia, siquid aut nimium adoleuerit, quod minus esse decuerat, aut nimis sit extenuatum quod maius esse expediebat: ex quo fit ut totum instrumentum non recte suum impleat officium. In reliquo autem genere morborum secundum compositionem, aut positum uariato naturali, aut mutata partium copula, differentiae constituentur. Quemadmodum uero prima quaeque instrumenta, aut integram ex simplicibus corporibus compositionem, aut uitiosam fortitum, atque ex eadem causa uel sana sunt, uel morbida: ita rursus ex his ipsis instrumentis primis, coagmentantur secunda. Musculus enim & uena inter prima instrumenta connumerantur: digitus uero inter secunda, atque hoc magis, pes, & pede magis crus. Vniuersaliter enim quaecumque ex similibus partibus coalescentibus unius operationis gratia sunt constituta, inter prima instrumenta censentur. Quaecumque uero rursus ex his componuntur, & si unius totius instrumenti actui quammaxime obseruiunt, inter secunda connumerantur. Eadem uero & horum instrumentorum erunt agrotationes, quae dicuntur esse primorum. Sed instrumentorum differentias alibi executi sumus, quae potissimum prima appellantur, & quae secundo post haec, & quae tertio ordine collocentur. quippe sunt aliqua quae ambiguas utrinque habent notas, ut uideantur tum ad primum, tum ad secundum ordinem pertinere. hoc uero in loco non adeo ad exactum est consideratio redigenda: Id unum tantum animaduertere oportet, simplexne ad sensum, an composita sit animalis particula. Simplicis enim, primae (de quibus

quibus diximus) agrotationes, naturalium elementorum differentia determinatur. Ad compositam autem secundam pertinent, quae utrique suppositioni communes existunt. Nullum uero agrotationis genus neque in simplicibus, neque in compositis corporibus insuper reperitur, quod utrique sit proprium. siquidem uia diuisionis id impossibile ostenditur, unum tamen commune est omnium & simplicium & compositorum corporum, siue prima sint instrumenta, siue secunda, siue tertia, quod nunc explicabimus. Ad huius uero inuentionem, uiam nobis praestat, quaedam in omnibus dictis corporibus natura communis, siquid enim commune omnibus insit, quatenus secundum naturam se habere dicuntur, quod uel usum aliquem, uel actum animalibus largiatur, omnino eo corrupto communis quidam affidet morbus. Sed quidnam hoc est quod omnibus commune existat? Suarum unicuique unitas partium. quae, cum affuerit, causa erit ut pars quaelibet una esse dicatur, unumque actum uel usum perficiat. Quod siqua solutio contingat, partis illius erit agrotatio. Quam uero appellatio nem in singulis partibus agrotatione fortitum, paulo inferius dicemus, quando dictorum generum differentias, in species secabimus particulares. Id igitur iam exequamur, rursus a prima suppositione exordientes. Duas, iuxta hanc, in similibus partibus erant agrotationes, quae meatuum immoderatione constabant, uel eorum scilicet ampliatio, uel angustatione. utriusque uero earum est differentia duplex, angustationis quidem, corporis undique in seipsum compressio, atque ipsorum obstructio meatuum. Ampliationis autem, eiusdem corporis ad omnem partem extensio, ac meatuum quaedam ueluti expansio, contingens ex concursu elementorum, quae proprie corpora, & quidem prima ac simplicia appellari assueuerant. siquidem quae ex ipsis sunt compositiones, uocant synchronata, id est concretiones. Iuxta uero suppositionem secundam duae sunt agrotationum differentiae, quum uidelicet partes similes solis nonnunquam qualitatibus alterantur, nonnunquam uero ad easdem partes aliqua confluenta substantia, in qua eadem sunt qualitates. Et secundum quidem modum, ex quo tumor aliquis corporibus aduenit, nemo fere medicus ignorat. Nam & erysipelata, & inflammationes, quas Graeci phlegmonas uocant, & tumorum genera, quae ab eisdem cedemata, phymata, & phygethla appellantur, & strumae, elephantiasis, scabies, lepra, uirgines, tumores duri, in hoc genere comprehenduntur. qui omnes morbi adeo sunt euidentes, ut neminem possint latere. At quos sola inaequalitas atque intemperies primarum committit qualitatum, non omnibus ita patent, nisi cum plurimum a naturali habitu corpora recesserint. Tunc enim facile affectus ipse ab omnibus deprehenditur, qui superante caliditate, ac totum obfidet animalis corpus, febris nuncupatur. Eadem uero caliditas quandoque in singulis animalis partibus sensui subijci-

tur: ueluti in cruribus, cum quis nimium ea ambulando fatigauerit, aut cum remigando, aut agrum fodiendo, siue aliquid tale faciendo ad lassitudinem usque peruenerit. Tunc enim & ipsi qui labore oppressi sunt, & alij tangentibus, feruidiores sentiuntur. Quod si ex alicuius humoris profluuium magnus quidam tumor parti adiectus sit, erit ex secunda morborum differentia. Ex prima autem erunt, & illa quae nuper connumerauimus, & siquis praeterea affectus aut ex solis adustione, aut ignis calefactione, quemadmodum ex quae squammam appellantur, in certa animalis parte, aut toto corpore contrahatur. Cum uero morbus frigidus est, calido quidem contrarius, in extremis quandoque partibus usque adeo patens dispositio contingit, ut emortua decendant membra. Nec minus uniuersum aliquando patitur corpus, sicuti iter agribus in ualido frigore accidit. Nam plerique ex his in ipsa uia commoriuntur, plerique uero antequam animam expirent domum, aut ad hospitium algidi ac semianimes deferunt. In morbo autem attonito, & comitiali (alterum apoplexiam, alterum epilepsiam Graeci appellant) & tremore, & distentione neruorum, (quam Graeci spasmus uocant) talis saepe accidit passio. Nam & ipsos in itinere usque ad mortem frigus oppressit, talibus rigoribus corripuntur: quales Graeci emprosthotonos, opisthotonos, ac tetanos appellant: quoniam modo in anteriorem, modo in posteriorem, modo in nullam flectitur partem, sed rectum atque immobile corpus intenditur. Nonnulli autem his passionibus quas congelationes nominant, affliguntur. Alij simile quid ipsi qui morbo attonito laborant, patiuntur. In his uero passionibus omnibus superuenit accidens, quod multorum distrahit intellectum, ut accidens ipsum putent agrotationem, atque agrotationem, accidentis causam. Nam qui operationum laesiones putant agrotationes, hi non absque ratione, neruorum distensiones, insensibilitates, torpores, & reliqua huiusmodi, agrotationes uocant. Nos uero ab initio de nominibus edocuimus, ne quempiam forte lateret in hisce omnibus, non de rebus, sed de uocabulis tantummodo disceptari. Illos tamen quispiam iure meritoque taxabit, qui suam non seruant hypothesin. Sed licet aberraret, plus se tamen ceteris sapere existimant. Audire licet eos cum interdum distinguere conantur, dicentes: Si neruorum distensio sequatur inflammationem, ipsam esse aduentitium quoddam, atque accidens inflammationis. Si uero solam intemperiem, agrotationem. Haec de febre ipsa arbitrantur. nimium si post sensibilem alicuius membri aduenit affectum, accidens esse, alioquin, agrotationem esse censendam. Qui quidem ob id iunt accusandi, quod non expectantes donec ab alijs confutentur, ipsi seipsos reuincunt. Qui uero supponunt operationum laesiones appellari morbos, neque a primo discedunt instituto, licet aliud quoddam sit quod illi minime aduertunt, in nominibus tantummodo decipi, res uero

ipſas recte aſſequi, ſunt exiſtimandi. Sed de omni-
bus ad medicinam pertinentibus nominibus, eſt
à nobis alibi plenius explicatum. Et ſiquis recte
his uti cupiat, librum illum curioſius inſpiciat.
Quoniam uero hic locus rerum cognitione præ-
cipue deſiderat, ea quæ deinceps ſequuntur (ſerua-
ta quam diximus nominum ac uocabulorū pro-
prietate) aggrediamur. Diximus de calidis aut fri-
gidis affectibus, qui omnis ſubſtantiæ effluencia ua-
cant. Eadē ratione & humidæ, & ſiccæ conſiſtent
ægritudines, tota alteraſcente corporum natura,
nullam extrinſecus materiam in ſeſe recipiētium.
Exiguæ uero permutationes, nō facile deprehen-
di poſſunt. Magnæ uero maniſeſtiſſime patent. in
membris præſertim quæ proprie emortua ſunt.
Nam quædam ueluti ſalita ac ualde exiccata appa-
rent: id uero nō ita crebro euenire ſolet: quædam
mucosa & relaxata uifu ac tactu ſentiuntur, adeo
ut ſi aliquam ex ipſis partem manibus tractandam
accipias, protinus effluat, atq; inſtar aquæ excidat
digitis. Hoc idem in putridis oſſibus uſu cōtingit.
alia nō longe ab arena diſtare uidentur, ſimilia his
lignis quæ ſunt uetultate coriupta, alia ueluti mu-
cida ſunt. quæ omnia humiditatis uel ſiccitatis im-
moderata intemperies ad mortem perduxit. Om-
nes uero exigui membrorum à naturali tempera-
mento reſeſſus à multis ignorantur. & ab eiſdem
imbecillitates appellantur. Nam ſi inflammatio,
aut ulcus, aut aliquid huiusmodi uentriculum
inſeſtet, nullam præterea cauſam cur cibus non de-
coquatur, exquirūt. Si uero nihil horum ſit, aiunt
eſſe uentriculi imbecillitatem, tanquam aliquid di-
xerint præter id quod ſit euidentiffimum, malam
uidelicet ciborum decoctionem. Quid enim eos
aliud dicere arbitrādum, niſi uentriculi in ſuo ope-
re perficendo debilitatē? Hoc autem nō eſt quod
quærebatur, ſed cauſa potius eiſdem debilitatis.
Cur enim uentriculus ſuum officium debilitate im-
pleat: cum neque ulcere, neque inflammatione, ne-
que tumore indurato, neque ſimili aliquo morbo
afficiatur? Neque enim illi, ſine ulla omnino cau-
ſa, cōcoquendi cibum facultas eripitur. Quare re-
linquitur ut, aut immodicos meatus, aut qualita-
tum intemperiem cauſari ſit neceſſarium. Ex quo
etiā illud facile intelligitur, nulli earum ægritu-
dinum quæ partibus ſimilaribus accidunt, poſſe
unquam rectam curationem adhiberi, niſi primo-
rum elementorum animaduſio fuerit adiuncta.
Sed aduerſus hos alibi, quemadmodum expedire
uidebatur, diſſeruiſimus. & quod præſentis intereſt
loci, agnoſcere oportet uentriculi imbecillitatem,
aut uenæ, aut arteriæ, aut muſculi, aut aliorum (ut
ſimpliciter dicam) instrumentorum, tum anima-
lium, tum uitaliū, uel ob meatus immodicos, uel
ob qualitatum intemperiem neceſſario proueni-
re. Quo pacto uero tales eorum affectus ſint agno-
ſcendi, non eſt præſentis negotij. Non enim indi-
cia explicare, ſed ipſas primas enumerare ægritu-
dines in præſenti ſtatuimus. Ego uero iam uideor
eas omnes commemorari, quæ partibus ſimilari-
bus tribuuntur. Proximum eſt ut eas iam exe-
quatur quæ instrumentaliū ſunt propriæ. In his
igitur aliquā omnino eſſe partem operationis cau-
ſam, reliquas uero ad uſum aliquē huic parti ſub-
miniſtrandum à natura creatas, alibi oſtendimus.
Totius autem instrumenti operatio, tum maxime
atq; præcipue detrimentum patitur, cum pars illa
egrotauerit, quæ operationis eſt cauſa. Sed & alia
rum immodici affectus officient operationi. Quæ
cunq; igitur nō per ſeipſas hoc agunt, ſed ea ratio-
ne, quod primi instrumenti officium operationi,
cauſæ morborum ſunt, non ipſæ morbi. Sed ſi præ-
ter id quod in aliquo lædant primum operationis
instrumentum, ita tamen affecta fuerint, ut ipſam
operationem offendant, iam tum huiusmodi af-
fectus, ægritudines ſunt appellandæ. Fiunt au-
tem (ut diximus) uel naturali formatione permu-
tata, uel non ſeruato numero partium opportuno,
aut unicuiq; parti conuenienti magnitudine, uel
quod non, ut naturalis poſitus expetebat, ipſæ co-
hæreant. Cum enim (ut iam demonſtrauiſimus) il-
la animantium natura opifex, nullam partem cor-
poris ſine neceſſitate aliqua affinxerit atq; forma-
uerit, ſed ob eum finem omnes, ut uel commodæ,
uel firmiter magis, totum instrumentū, proprium
exequatur officium: neceſſarium omnino, earum
oblaſiones quæ uel penitus operationem prohi-
bent, uel ſaltem impediunt, ægritudines putari:
quæ uero ad offentionem tendunt primi instru-
menti operationi accommodati, ægritudinis cau-
ſas (ut nuper dicebamus) appellari. Ob hoc igit,
qui & introſum & extroſum ſunt cruribus, aut
plantis læuigatis, deterius ingreditur, quoniam
in his uitiata eſt figura naturalis. ſicq; qui ex per-
fractis oſſib. male conformati fuerunt, uſum mem-
bri probum non habent. Neq; ij etiā quicquam
recte agere poſſunt, quibus ob morbi magnitudi-
nem articuli ſuis ſedibus exciderunt, aut diſruptis
ſupercilijs qui eoſdem articulos continent, facile
articuli ad ſuperiorem partem exiliunt ac dilabun-
tur, aut ſupra excreſcente callo, tota ea pars quæ
articulis conſtat, ob loci anguſtiam, ad motum in-
habilis redditur. Et hæc quidem figurarum uitia
aduentitia exiſtunt. Natiua uero cum protinus in
utero matris formatio deprauat, quod in quacun-
que corporis parte contigerit, ex ea infirmum at-
que imbecillum animal redditur. Oportet enim
cordis, pulmonis, uentriculi, cerebri, linguæ, ſple-
nis, & renum, & aliorum omnium figuram con-
ſeruari. Nam ſi aliqua noxa interuenerit, totum
neceſſario instrumentum in ſuis deſiciet operibus.
Iam uero cavitati omnium quæ partibus debentur
tum magnitudo, tum multitudo, niſi ſeruet, ne-
ceſſario earum occasione lædetur actio. Multæ ue-
ro huiusmodi ægritudines, nonnullæ coalitu quo-
dam, nonnullæ uero lentorum ac craſſorum ob-
ſtructu conſiſtunt. Aliæ uero ipſis corporibus ni-
mum exiccatis, aut ab aliquo ex circumſtantibus
ingruenti ac comprimēti, anguſtioribus effectus
adueniūt. Ipſorum quoq; corporū quæ tales mea-
tus for-

eus fortita ſunt ſubſtantia aliquando indurata & A
inflammata, uel tabeſcēs, uel ſuppurata, aut infla-
ta, aut quocunq; modo aliam adiunctam atq; ad-
uentitiam adepta magnitudinem, ac deinceps ad
interiores cauernas tumorem reſundēs, cauſa eſt
ut obſtruantur meatus. qui quidē ab ijs plurimū
diſſerunt, quod prioris ſectæ authores ſuppoſue-
runt ex primorū atq; impatibilium corporū fieri
conuentu. Nam inteſtinorū, uenarū, arteriarum,
atq; huiusmodi omnium meatus, hos inquam mea-
tus magnos ac maniſeſtos omnes perſpicuo uide-
mus. Quod ſi ex ipſis aliquis ob nimiam paruita-
tem ſenſum effugiat, non tamen propterea ex eo-
dem genere cū illis exiſtit, quos prior ſectæ ſuppo-
ſuit. In omnibus uero huiusmodi affectibus in
quibus corpora in tumorem attolluntur, atq; ex eo
meatus intercludi aut anguſtiores effici cōtingit,
nonnunquam una tantū prouenit ægritudo (ob-
ſtructio ſcilicet meatuum) quæ lædit operationē.
Nonnunquam præter hanc altera, corporis ſcili-
cet diſpoſitio quæ obſtructionis eſt cauſa. Quod
ſi id cui tumor accidit, corpus, nullum proprium
habeat opus, una tantum erit ægritudo, meatuū
obſtructio. eius uero cauſa, non tamen ægritudo,
erit corporis tumorem gerentis affectus. Si enim
ita contigerit, ut patiente tunica uenæ, quæ exem-
pli gratia eſt in gibbis hepatis partibus, ſi meatus
per quem ad ea quæ in concavis receptracula mīt-
titur ſanguis, reddatur anguſtior, due hac ratione
erunt ægritudines, altera ipſius uenæ affectus, al-
tera meatus obſtructio. Impedit autem uenæ qui-
dem affectus, ſanguinis optimi generationem. ob-
ſtructio uero, diductionem. utraq; uero operatio
animali eſt neceſſaria. Nam pro cōſeſſo habetur,
quod quæcunq; diſpoſitiones primo lædunt ope-
rationes, ægritudines nuncupantur. Si uero nihil
ipſa patiente uena, lentū tantummodo ac craſſi hu-
mores impacti meatibus diductionem impedia-
rint, una tantū erit uiceris ægritudo, quæ obſtru-
ctio appellatur. Idem euenit inteſtino, ſi ſola adſit
obſtructio, una tantum erit ægritudo. Eodem ue-
ro inflammationem patiente, & propterea interio-
ris ſpatij obſerante ſpatium, ita ut excrementorū
exitus prohibeatur, due erunt ægritudines: Sæ-
pius em̄ ex morbo alter cōtrahitur morbus, ut in
ijs quos nuper diximus facile conſtat: nec minus D
ubi eryſipelati, herpeti, carbunculo, uel tali cui-
piam ægritudini, febris adiungitur. Nonnunquā
uero effectus ipſe eſt operationis oblaſio, quam
paſſionem decet & accidēs appellare. eiſdem au-
tem cauſam, ipſam ægritudinē, ueluti obſtructio
meatuum, cauſam aſſert ne alimētum digeratur:
frigeſactio uero, ſenſum inuehit difficilem, atque
ita ægritudo accidenti originem præſtat. Cum ue-
ro ipſa diſpoſitio operationem primo impedit,
eiſdem autem diſpoſitionis cauſa nullam attule-
rit offentionem, diſpoſitionem quidem ægritudi-
nem, quod autem ipſam facit, cauſam ægritudi-
nis dicere oportet. ueluti in lentis humoribus at-
que obſtructione cōtingit. ipſa ſiquidē obſtructio

eſt ægritudo: humores uero ægritudinis cauſa.
Quæcunq; uero ægritudines cōcauitatibus adue-
niunt, cum præter modum obſtruantur uel laxan-
tur, omnes ad formationis genus referuntur. In his
ſiquidem omnibus formatio naturalis quodāmo-
do uitatur. At nec leuitatem, nec aſperitatem, fru-
ſtra partiū opifex natura molitur. quare & in hoc
genere per omnes animalis partes morbi contra-
hantur, cū id quod natura leue eſſe oportuerat,
aſperū fit: aut ediuerſo, qd aſperum, leue. Euiden-
tiſſima autē in hoc genere medicis ſunt, quæ aut
læuigatis, aut exaſperatis oſſibus accidunt. quæ ad-
modum etiam & laucium aſperitates quæ uulſes
cōmittunt, maniſeſtiſſime patent. Illud quoq; hoc
in loco cognoscere oportet, qd ſæpius figura parti-
culæ oblaſa aliquem ſimul meatum offendit. ue-
luti in naſo aliquando uſu euenit, quod ex iſtu uiro-
lento reſimatus, adeo internum compreſſit mea-
tum, ut uel nullo modo, uel ægre per ipſum reſpi-
raret. Cōſtat igitur quod in huiusmodi affectibus
anguſtia meatus eſt ægritudo: nam primū ipſa ſpi-
randi officium impedit: Cauſa uero præcedens, ſi-
mitas naſi quæ naturalē eiſdem figuram deprau-
uarit. In genere igitur formationis, cum tantū à na-
turæ modo diſcellum fuerit ut operatio lædatur,
quæ nuper dicta ſunt ægritudinū diſcrimina ſiēt.

In numero uero partium ſimpliciū ex quibus
unumquodq; cōſtat instrumentū, due erunt ægritu-
dinum diſſerentiæ, cū ſcilicet pars aliqua deſicit,
aut ſuperabundat. In utraq; uero ipſarū aliæ diſſere-
ntiæ: nā ex ijs quæ ſuperfluunt, nonnulla ſunt ex ge-
nere naturali, ut ſicuti ſextus adnaſcitur digitus, aut
in oculo unguis, Græci pterygion nominant, aut
in naribus germen aliquod carnis, aut alio quo-
piā meatualiud id genus conſiſterit. Ex his uero
quædā erunt ægritudines ipſæ, ueluti unguis: Nā
ſi multū augmentū ſuſceperit, non parū intuitum
offendet, cū pupillam obtenebret. Ægritudinum
autē cauſæ, ſunt germina quæ meatus interſerāt.
In primis enim obſtructio eſt ægritudo, quoniam
& ipſa prima officit operationi. Nonnulla uero
ſunt quæ toto genere ſunt præter naturā, ueluti
lumbrici, & uermes quidam minuti quos Græci
aſcaridas uocāt, & in ueſica lapis, & in oculo grā-
do, & ſuſſuſio, & hypopia, & pus, & uertucarum
genera, quas Græci acrochordonas appellāt, & fa-
ui, & atheromata, & ſteatomata, & uulſigines, le-
præ, & leuicæ, & pori, & quæcunq; in abſceſſibus
reperiunt. Quod uero & ex his ipſis quæcunq; ope-
rationē primo impediunt ægritudines à nobis di-
cantur, ſicuti ſuſſuſio, quæ uero non ita, ægritudi-
num cauſæ, omnibus conſtare arbitramur. Deſi-
cientiū autē partiū, nonnullæ quidē funditus aboli-
tæ ſunt, nonnullæ uero ex dimidio præciſæ ac mu-
tilatæ. Neq; autē obſcurū eſt multa talia animati-
bus in ipſo protinus utero ſolere cōtingere. Iā ue-
ro in lucē editis atq; perfectis, oſſa quidem ſæpius
tota eximunt, & digitis, & artubus, & capite, &
coſtis. nonnunq; uero & digitus auferit, & pes, &
extrema manus, & crus, & cubitus. extrahuntur

etiā uenarū uaricosarū, & glādulę indurate, & dētes exeli. Auferi pariter & uua, & omentū, & praputium, & aliqua uerēdorum particula, nonnunquā uero & penis integer, quemadmodum & testes. Nuper uero quidam in magna neruorum distentione quæ totum corpus oppresserat, linguæ partem anteriorem mordicus abscidit, qui demum sanitati restitutus, minus facile sermonem potuit explicare. Huius generis sunt ea omnia quæ mutilationes appellantur, labiorum, narium, aurium, & quæcunque partes carnulentæ, uel uia uulsi, aut putrefactæ, ex toto resectæ sunt. Nam in his calamitatibus omnibus numerus partium naturalis non impletur, siue una, siue duæ, siue plures partes euaserint, siue integram partem abolitionē, siue partim sublata fuerint. Quæcunque autem ex his operationem impediunt, simili ratione inter ægritudines locabuntur. Quæcunque uero aliam partem operationis accommodatam refrigerant, aut parce aliquid mentum distribuunt, sunt ægritudinum causæ. Quædam uero utranque rationem complectuntur, & ægritudinis, & causæ, ueluti uua cum radicibus tollitur, & uocis detrimentum affert & pectus ac pulmonem refrigerat. Nam cum didiceris in ijs quæ de functionibus atque usu membrorum rationes habentur, quod ex omnibus animalis partibus nonnullæ quidem operationem toti animali utilem conferunt, nonnullæ autē nihil agunt sed usum aliquem operationibus afferunt, liquet earum læsiones, quæ actiones euidentius offendunt, ægritudines esse appellandas: earum uero quæ ad usum aliquem tendunt, ægritudinum causas. Quare si quæ animalis particula duplicem usum aut duplices actus habuerint, in una sæpe offensione in duplicem subibunt uel causæ, uel ægritudinis rationem. Quod si quæ pars sit quæ simul & usum & operationis præstet officium, ueluti in quibusdam partibus (cuiusmodi est gurgulio) esse uidemus, huius interitus altera quidem ratione erit ægritudo, altera uero ægritudinis causa. Neque ambigitur quod eius quæ superest partis, erit ægritudo, non eius quæ amplius non sit. Nam si latius oris spatium in illa parte parietur, ubi nunc est ægritudo, eiusdem spatij uiam dixeris esse particulam. Quod si hæc abolita fuerit, deficit aliquid spatii, atque ita totum hoc sit ægritudo, constante eo quod ab initio pro cōfesso habebatur, quod omnis operatio ab aliqua ægritudine læditur. Vel igitur uocem ipsam, uel inspirandi atque expirandi actionem non esse animalis ostendere oportet, at si hoc ita se habet, pro manifesto relinquitur quod uia abolitio palato ægritudinem affert. Simili ratione & dentis amissio erit oris ægritudo. & si quid unus fuerit ex ijs qui masticationi obseruiunt, ea pars qua manducatur offenditur. si uero ex ijs qui molares appellantur, masticatio, atque una sermonis explicatio lædetur. Eodem modo si linguæ dimidia pars abscindatur, parti quæ superfuerit, erit mutilatio, ægritudo. Idem in obsecenis, in omento, atque omnibus partibus ita affectis eueniet.

Et sicui hoc ipsum non ægritudinem sed passionem aut affectum appellare libuerit, mecum non de re, sed de nomine solo dissentiet. Liqueat autem quod in lingua, omento, obsecenis, atque omnibus huiusmodi partibus hoc pacto mutilatis, erit aliqua magnitudinis diminutio, ipsum uero animal non adeo necessario diminuetur ut mutilatum esse dicatur, sed aliquis numerus partium erit ablatum. siquidem, & arteriæ, & uenæ, & cutis, nonnullam & adeps, & membrana, & caro in talibus affectibus auferuntur, in uua autem, & uaricosis uasis, atque ipsis instrumentis ægris aliquem partium numerum auferre continget. atque hæc omnia ad id attinent genus in quo membra numero euariant. Quibuslibet uero instrumentis si auferantur quædam, non tamen integræ partes eximuntur, hæc ad utranque quodam modo genus referuntur. Nam & particularum simplicium numerus, & magnitudo instrumenti compositi, deficit animali. Si quidem totum instrumentum mutilatum est. Neque alicui obsecrum est, utramque passionem tum eam quæ ad numerum, tum eam quæ ad magnitudinem pertinet in superiore genere prædicamenti, in quantitate uidelicet, posse locari. Si quidem quantitatis aliud cōtinuum, aliud discretum, quod & quantum proprie, sicuti & cōtinuum, pelicon apud Grecos appellatur. Sed in hoc loco manifestioris doctrinæ gratia libuit, hoc pacto distinguere, ut alteram quanti differentiam sub numero, alteram sub magnitudine cōprehendamus.

Iam uero quoniam huius generis ægritudines explanauimus, nunc de ijs quæ ad magnitudinem pertinent, quocumque nomine censeant, differamus, differunt autem ab eo quod supra diximus genere. Nam si naturali membrorum figura cōstante, magnitudo deprauetur, cum ob hoc ipsum læditur operatio, parti ægritudo contingit: ueluti si in prima formatione animalis, tantam habuerit lingua magnitudinem ut ad nullam oris partem deflecti possit, aut paruitatem tantam ut omnes illius partes nequeat attingere. In lucem uero editis atque perfectis, supra naturalem magnitudinem membra non admodum excrescunt, frequentius uero minuuntur, atque hanc ægritudinem nonnulli alimēti defectum, nonnulli tabem nuncupant mēbri. Augmenta uero in ulceribus sunt in quibus caro redundat, & in eo morbo qui a Græcis priapismus appellatur. Nicomacho autem Smyrneo ad tantam molem corpus increuit, ut loco moueri non posset, sed hunc aiunt ab Aesculapio curatum. Nos autē uidimus cuiusdam linguam supra modum absque ullo doloris sensu excreuisse. Nam neque mollis tumorē, quod Græci œdema appellant, neque durum, quod idē scirrhus appellant, neque inflammationē patiebatur; neque enim premēti manui cedebat, aut omni sensui carebat, aut dolore infestabatur, sed nullum malum præter immodicam magnitudinem ostēdebat, nihil ipsa substantia uitata. Sic et testiculi et uera, alijs uterque, alijs alter tantummodo supra modum increuit. Et quæ struma uocatur, est ex hoc genere

generis, quæ ubi nimium excesserit, magnam operationibus affert incommoditatem. Et ex eodem etiam sunt genere, angulorum in oculis immoderationes, ex quibus, immoderatum quidem augmentum, encanthida: diminutionem autem, rheada appellant. tales sunt in hoc genere ægritudinum differentia. Euariante uero ea quæ secundum naturam compositura, sunt ægritudines. In positum quidem, sicuti cum articuli suis sedibus excidunt, aut loco tantum mouentur, aut cum omentum, uel intestina ad inferiores testiculorum tunicas deuoluuntur. alterum morbum Græci epiploen, alterum enterocelen appellant. In naturali uero partium uicinis partibus copulatione, si ligamentum aliquod aut relaxatum, aut intensum fuerit, aut disruptum, eius partis quæ ex articulis constat motus offenditur. In hoc genere sunt linguæ nexus immodici, & pudendorum, quoniam & illi ad sermonem explicandum & manducandum non parum efficiunt, & hi, quo minus procul & directio tramite in mulieris uterum semen emittatur, ob meatus inuersionem non minus impediunt. Ad hanc etiam attinent ægritudinis differentiam si labia ulcerata, si palpebræ, uel sedes, uel digiti, uel si quæ tales particulae præter naturam coaluerint, tales sunt morborum species quæ in cōpositione existunt. Reliquum est quintum genus ægritudinis, cōtinuitatis solutio, siue hæc alicui particulae simplici ex ijs quæ similes appellantur, siue cōpositæ adueniat. Quare inter utrarumque partium morbos, eam paulo ante commemorauimus. Cum enim diuellitur ligamentum, uel arteria, communis est & totius instrumenti & diuulsæ particulae ægritudo. Nam utriusque soluta est cōtinuitas. totius quidem instrumenti, cum partes non amplius cohererent, neque uniuntur. ipsius uero particulae diuulsæ quoniam non amplius est una, sed in duas diuisa est partes. Quod si non ex tota diuulsa fuerit, sed parte aliqua tantum, non erit iam totius instrumenti ægritudo, nisi ex accidenti solum, quoniam uidelicet aliqua ipsius particula patietur: eiusdem autem patientis particulae propria ac peculiaris erit ægritudo. Vocatur autem cōtinuitatis solutio, in osse quidem fractio: in omni genere carnosio, cōmuni ter ulcus. Ruptio autem & cōuulsio ex eodem genere sunt. sit autē alterum quidem in carnosio, alterum in neruosis partibus, conuulsis quæ in ipsis sunt fibris, cum ex ictu aliquo uiolentiā patiuntur, aut subito & affatim intenduntur. Quæ uero aduulsiones appellantur, instrumentarum tantummodo partium propriæ sunt passionēs. Hæc quidē sunt uersæ simplicium morborum differentia. Nunc uero superest ut cōposita exequamur.

Erigitur iuxta priorē suppositionē, ex dilatatione & angustia meatuum, ægritudo cōposita, non particulatim singulis hæc utraque patientibus meatibus, sed uicissim his quidem latioribus, illis uero angustioribus redditus, ut non magis laxitate quam angustiam eorundem in data similari parte accuset, nec ulla sensibilis particula possit ostendi cui alterum tan-

tummodo adsit, sed quæcumque sumpta fuerit, utriusque passioni reperietur obnoxia. In secunda autē suppositione, in unaquaque similari particula, qualitatibus naturæ modum egressis, sunt cōpositæ ægritudines numero quatuor, Calida simul & humida, calida & sicca, frigida & sicca, frigida & humida. Profluente uero ad ipsas aliqua substantia, erunt pariter cōpositæ ægritudines quatuor, quæ ex earundem qualitatum cōiunctione proueniunt. Quoniam uero cōtinuitatis solutio, non in cōpositis tantum instrumentis, sed in simplicibus quoque particulis sit, implicabitur & hæc nuper dictis iuxta utranque suppositionem cōpositis ægritudinibus, & simplicibus his de quibus statim ab initio sermonem habuimus. Nam fieri potest ut idem membrum & ulcus patiatur simul & siccitatem habeat, aut humiditatem, uel frigiditatem, uel caliditatem præter naturam, aut una cum ulcere caliditatem simul atque humiditatem. Exulcerata igitur atque una inflammata membra, tripliciter naturæ modum egrediuntur, cum ob ulcus quidem unitatem suarum partium amittant, ob inflammationem uero calidiora atque humidiora reddantur plus quam naturalis exigit habitus. Denique qui in ipsis est tumor, si ad tantam magnitudinem attollitur, ut ob hoc ipsum operationem impediatur, tunc iam morbus est existimandus. Quod si membrum ex hoc nullam patiatur in operatione facilitatem, accedens tantummodo & passio consequitur, ueluti & dolor. Omnia igitur quæ simul inflammata atque ulcera ta sunt corpora, tres quidem necessario, nonnunquam uero & quatuor ægritudines patiuntur. Hoc uero in loco inflammationē appellamus, non ut antiqui consueuerunt, quandam ueluti feruorem in corporis partibus accensum, sed rubescētem ac renitentem doloris cumque tumorem. Ita & erysipelata nonnunquam ulcera comitantur. Nam carbunculi eam naturam habent, ut aliter consistere nequeant. Mediam uero sortiuntur naturā herpeses & cancri, qui maiori quidem ex parte cum ulceribus eueniunt, nonnunquam uero seorsum. Omnes igitur huiusmodi ægritudines, etiam si ulcere uacent, cōpositæ sunt. Vna quidem ratione quoniam omnes à superfluo humore procreantur, à rufa quidē bile, erysipelas: à atra uero, cancer: à sanguine autem inflammatio: à pituita tumor quidē laxus. Alia uero, quoniam nunc dicti omnes humores, etsi formæ rei humescētis præ se ferant, uim tamē habent: atra quidē bilis, frigidam & siccam: rufa uero, calidam & siccam: pituita, frigidam & humidam: calidus autē & humidus est sanguis. Tertia uero ratione, quoniam simul cōmunicentur omnes, & raro admodum ex ipsis ullus purus synecrusue cōsistit. Nam magna ex parte inflammatio, aliquid ex erysipelatis, uel laxi, uel duri tumoris natura, complectuntur, aut erysipelatis aliquid quod inflammationis uel laxi, aut duri tumoris speciem referat, ita similiter in reliquis omnibus perpēde. Multiformiter ergo omnes huiusmodi ægritudines cōpositæ sunt, de quibus eo in libro in quo de causis

XIII

de causis morborum agemus, plenius differemus; atque etiam uberius, in eo qui de morborum accidentibus inscribitur; ac praeterea in ijs, in quibus curandi ratio tractatur, ad quam omnia quae hic scribimus diriguntur. Nunc uero quoniam quomodo simplices se invicem complectantur explanavimus, iam ad instrumentorum aegritudines veniamus. At quo pacto & haec compositae fiant, aperiamus. Primum uero illud meminisse oportet, quod aliae quidem primorum corporum, videlicet simularum, sunt eegritudines; aliae autem instrumentariorum & compositorum, inflammatio enim primorum est corporum; exarticulatio uero instrumentariorum. Quando igitur artus luxatur simulque inflammatur, totius quidem instrumenti est exarticulatio, inflammatio autem non primo neque proprie, sed ex accidenti tantum. Quoniam enim singulis eius partibus aduenit inflammatio, fit ut ex accidenti totius instrumenti sit aegritudo. Et lippitudo quidem est inflammatio membranae quae operit corneam, ex accidenti uero est totius oculi aegritudo. Contingit uero nonnunquam ut tunica cornea appellata, profundum habeat ulcus, quae deinceps exesa tora, aliquid ex ea tunica procidit, quae secundo post corneam ordine sita est, uvea appellatur: fieri etiam potest ut ipsa pupilla una conuulsione patiatur, atque ex his tribus omnibus, quaelibet passio oculi existimatur, quauis ulcus & erosio ad solam ceratoidem pertineat, procidetia ad ragoideam, & conuulsio ad pupillam. Sed, ut diximus, simularum partium eegritudines, ex accidenti toti instrumento attribuntur. & cum earum plures partes sunt effectae ita ut singulae singulo morbo laborauerint, & hic ex accidenti, totius erit instrumenti aegritudo composita. Nam, ut in oculi exemplo perscrutemur, sit ita ut eundem oculum unguis & lippitudo infestet, & exesa cornea, & procidetia ragoideis, quibus etiam malis accedat aliquid suffusionis initium, quod non una neque simplex sit aegritudo, omnibus in propatulo est. Appellabit autem haec quispiam, compositum oculi morbum, alter uero, compositum morbum nequaquam, sed plures dicet aegritudines, in diversis oculi partibus constitutas. Nihil uero refert quantum ad ueram curandi rationem, ad quam haec omnia diriguntur, siue unus sit mor-

bus compositus siue plures, pugnantibus remedijs indigentes. Plenior uero de hisce discussio, ne differimus ad eos libros in quibus curandi precepta traduntur. In praesenti uero sermone, hoc tantum demonstrasse sufficiat, probabilem utroque afferre sententiam, & qui plures in oculo morbos esse arbitrantur, & qui, quae admodum unum est instrumentum, ita & unum existimant esse morbum, sed compositum, quando (ut ante diximus) plures in eodem partem laborauerint. Ut igitur ex simplicibus morbis, unus quidem erat primo totius instrumenti aegritudo, ueluti suffusio, alius uero ex accidenti, ueluti corneae exulceratio: ita & de morbis compositis statuere oportebit. Proprii igitur erunt instrumenti, qui plures simul etiam partes occupauerint. Ex accidenti uero, quicunque compositi unam tantummodo ipsius instrumenti obsederint partem, ueluti lippitudo, quae membranae superioris est passio, si quidem inflammatio est numero compositarum aegritudinum fuit ostensa. Eadem uero membranae ulcere adueniente, multo etiam magis compositam aegritudinem pati dicemus. Sed nec propterea minus oculus totus morbo composito laborare censebitur. Tales quidem ex accidenti totius instrumenti aegritudines esse putantur. At cum plures eodem tempore particulae aliquo malo afficiuntur, ipsorum instrumentorum primo compositae sunt aegritudines; atque eo magis, si particularum una quaeque simplicium, non ex accidenti, sed primo, totius instrumenti fuerit aegritudo, quemadmodum in oculo unguis, suffusio, atque ea passio, quam a Graecis rheada antea diximus appellari. Nam ex ijs quaelibet, oculi est aegritudo. Et cum ad unius constitutionem omnes coniunguntur, oculo propriam eegritudinem compositam faciunt. Hac si quis ratiocinabitur uia, omnes instrumentorum compositos morbos facile inueniet. Mihi uero superfluum uisum est opus, omnia complecti, quoniam si quis omnium simplicium morborum fuerit scientia consecutus, atque eorundem compositurae modos non ignorauerit, facile in singulis per seipsum poterit exerceri. Quare si quispiam semel tantum quae in hoc libro conscripsi mus legerit, is se parum profectum intelligat, nisi postmodum plurimum quoque exercitatio nis adiunxerit.

Claud.

CL. GALENI DE CAUSIS MORBORVM LIBER VNVS

NICOLAO LEONICENO INTERPRETE.

21

22

VOT quidem sint aegritudines omnes & quales, in propria genera ac species diuisae, tum simplices tum compositae, altero iam libro explanauimus. Reliquum est ut singularum causas explicemus, exordientes a simplicibus animalis partibus, quae similes appellantur. A quibus deinde ad compositas & dissimiles ueniamus. Quoniam uero ostendimus iuxta illos qui arbitrantur substantiam, quae ortui atque interitui subijci, simul misceri atque alterari, quod omnis aegritudo similis ac simplicis quo ad sensum particulae, uel intemperies quaedam existit, uel partium diuisio, iuxta uero illos qui non unionem statuunt, sed quia intercipiatur uacuum omnium corporum constitutione, coactione putant, immoderatio meatuum, & eius, quae sensu deprehenditur, continuitatis solutio; incipiemus & nunc considerare causas morborum omnium qui ad primam attentionem suppositione, quam nos ueram existimamus. Erant autem (ut arbitror) quatuor simplices, quatuor uero compositae. cum aliquando quidem, sola supra modum excrecente caliditate, uel frigidityte, uel ex altera oppositione aliqua ueluti humiditate, uel siccitate; aliquando uero duabus simul supra modum auctis, ut morbus pariter calidus ac siccus, uel frigidus ac siccus, uel calidus ac humidus, uel frigidus ac humidus fiat. Itaque quoniam sunt cuiusque praedictorum morborum procreationis causae iam inspiciamus, sumpto ab eo initio, qui in caliditatis intemperie consistit. Apparet autem & in alijs corporibus omnibus quae plus satis incalescunt, uel ex motu quodam augeri caliditate, uel ex putredine, uel ex uicinia alterius corporis feruidioris, uel ex angustatione, uel ex alimento ad calefaciendum accommodato. Ex motu quidem, ueluti in ijs qui quouis modo exercitantur, & in lapidibus inuicem collisis, & lignis, & flamma uentilata. Ex putredine autem, tum reliquorum corporum, tum praesertim seminum ac stercoreis. Mihi quidem nonnunquam uidere contigit in columbarum excrementis, ex putrefactione igne accensum. Nec est quispiam qui ambigat quin calidorum corporum uicinia, alia coalescant, si modo ad memoriam reuocet, & balneas, & solem aestiuum, & omnem flammam. Ita quoque si hybernis temporibus in ampla domo igne accenderit, atque omnes meatus obstruxeris per quos spirandi habeat facultatem, interius calore excitabis. quod si quaque uerfus patentes exitus liqueris, nihil amplius effeceris. Sed non aliter balnea atque fornaces. suum inte-

rius auget calore. Ex quo euidenter est, angustatio ne augendo calori occasionem praestari. Sed nec in obscuro est, quod idem ex ipsa materia prouenit. Nam aridi calami, uehementius flammam attollunt, ligna autem uiridia, & praesertim si plura super ignem congefferis, diutius quidem aggrauant & ueluti obruunt flammam, demum uero augent. At quomodo in animalium corpore ex ijs unumquodque conficitur? Cum quispiam immoderata exercitatione usus fuerit, lassitudine sustinet corpus. hoc est, caliditatem immodicam in musculis atque articulis habere. Hi enim sunt qui primo motu excipiunt. Quod si non ultra progrediatur calor, atque eum solui contingerit antequam totum animalis corpus inuaserit, nihil ultra lassitudine consequetur. At si in totum extenditur corpus, tunc huiusmodi affectus febris nuncupatur, quae est ueluti quaedam totius corporis immoderata caliditas. Ita & ira, quae feruor quidam est existentis in corde caloris, ob immoderatum motum, per totum nonnunquam diffunditur corpus, atque ita febrem accendit. Iam ea quae putrescunt in animantis corpore calorem quandam immodicum in his partibus in quibus putret efficere possunt, sicuti & erysipelata, & herpes, & carbunculi, & inflammationes, & phygethla. haec quidem totum concalescentia corpus, excitant febrem. Et quidem tertia causa immoderati caloris ex his fit manifesta quoniam modo animalibus adueniat, & ex ijs quae adustiones appellantur. Nam in bubonibus & inflammationibus & erysipelatibus atque omnibus adeo calidis morbis, semper contingens pars atque continua, ipsa quidem primum caliditatem assumit, deinceps uero & partem uicinam afficit, & haec deinceps sibi proximam; atque ita usque ad principium insiti caloris perueniente intemperie, totum celeriter corpus, principij sentit affectum. Diuturna quoque morum in locis sole expositis, nudis quidem, totam aliquando cutem supremam calefaciunt. at ijs qui uestibus operiti sunt, solum caput; atque haec exustio appellatur. Quod si iam totum animalis corpus occupet, tunc ita febris accenditur. Quartum uero causae genus quod insitum calorem immoderate succedit, in astrictionibus & frigefactionibus fieri uidetur. Nam si quis uehementer riguerit, aut in aqua natauerit quae aut alumen aut talem aliquam naturam acceperit, huic astringi cutem atque densari contingit, ut quae diffusi consueuerat intus cohibeant. Quod si fuliginosa fuerint quae intus colliguntur, febris inde generatur. Quinta uero species auctae supra modum caliditatis, sunt esculentorum acres ac calidae qualitates, ueluti aliorum, porrorum, caprarum, atque huiusmodi omnium. Nam & horum usus immoderatus febrem aliquan-

aliquando suscitauit. Et quidem calidæ potationes A
immodicæ, ueluti uini ueteris & acris, cum imbe-
cille corpus offenderint, & medicamina acris, si-
ue remedia morborum fuerint, siue uenena, causam
ut homines febricitarent, attulerunt. Sed cur (in-
quiunt) non semper ob quamlibet harum febrici-
tant causarum? quoniam ipsæ causæ efficiētis quan-
titas par non exiit, & quæ est eiusdem in corpore
affectus dispositio, magnam, in eo quod plus uel
minus, uarietatem admittit. Ac præterea animan-
tium corpora plurimum alterum ab altero differunt,
in hoc ut aut facile aut ægè à naturali recedant ha-
bitu. Quæadmodum igitur minime ambigis cur non
omnis motus lassitudinem facit, sed pro confesso
habes quod ubi non exceperit ac potentia supera-
uerit articularum musculorumque naturam, nunquam
eos fatigari continget; sic tibi erat cogitandum, quod
nec talis affectus qui lassitudo nuncupatur, nisi aut
dignam effatu magnitudinem, aut moram assum-
pserit, nunquam uniuersum corpus afficiet. Vel
motus quidem paruus, laborem nequit efficere:
parua autem lassitudo, omnino febrem accendit:
aut motus quidem effectus, in relatione consistet,
laboris autem minime? Ac quidem omnibus etiā
uulgaribus ac rudibus in propatulo est, athletarum
corpora diuturniores ac uehementiores motio-
nes citra lassitudinem perferre. & nos priuatos, si
paulo supra consuetudinem exerceamur, statim
molestia affici. Nil igitur mirum, si quispiam quā-
uis lassitudinem senserit, non tamen febricitauit,
uel enim parua est lassitudo, uel exigui temporis,
aut uiribus corporis inferior. Aut si fuit exerci-
tatio haudquaquam diuturna, nec uehementis, atque
etiā minus quam pro natura eius qui exercita-
tus est fortis, nunquam quidem lassitudinem affe-
ret: lassitudo uero febre accendit etiam si ea & bre-
uis sit, & exigui temporis, & languentis corporis
robore inferior sit. Sed & hoc ipsum in ea re quæ
ad agendum potentissimam naturam habet, ni-
mirum in igne, possumus inueniri. Nam frigefa-
ctos, non absque tempore ac uiribus calefacit. Si
quidem cum aliquando e locis gelidis discesseri-
mus, manus per flammam ignis sine aliqua noxa
transferimus. Neque omnis materia æque facile ab
eodem accenditur, sed arentes quidem calami pri-
mo attactu inflammantur, lignis autem humidis
ac uiridibus ut accendantur, longum tempus est
necessarium. Quo pacto igitur nihil ex his in igne
admirationem adferat? & in lassitudine admiraris
quod magnitudine egeat ac tempore ac corpore
incendio opportuno? Satiū itaque fuerit si nulla te
huius rei capiat admiratio, sed potius animadu-
ertas quodnam animalis corpus facile sua natura ca-
lorem admittit, & quod non ita facile, sed de hoc
quidem postea es audieturus. Nunc uero nihil tibi
sit mirum, si unumquodque quod aliquid sit effectum
rum, & tempus & magnitudinem exigat, ac præ-
terea ut proximum sit quod prompte patiendi ha-
bet naturam: quoniam & si hæc desint, nec ignis
comburare, nec gladius abscindere ualet. Nec ex

his aliquid, in efficiendo potentissimum in aliud
agere potest quod ipso ualidius extiterit, aut ubi
non interuenerit tempus effatu dignum. Super lu-
cernæ quidem flammam, nunquam totum effun-
deres oleum, nedum aquam. & gladio incidere la-
pides nequaquam tetueris, nedum adamantem. Vis autem
ut lassitudo & calefactio & frigefactio & reliqua
huiusmodi febre semper accendant, quauis par-
ua sint, & exiguum tempus perduret, siue etiam
totum corpus minime idoneum ad suscipiendum ca-
lorem extiterit? Quod enim iam calidum est, pa-
ratius est ad hoc ut excessum caloris admitrat, si-
cuti & frigidum ut plus satis frigescat. quod uero
ediuerso se habet, ad hoc minime est aptum, usque
adeo cæca & rudis est eorum qui talia perquirunt
dubitatio. Qui uero non dubitant, sed prompte ac
temere enunciant quod nihil horum quæ nuper di-
ximus excitat febrem, horum stupiditas quidem mi-
serationem, contentio uero odium meretur. Solu-
ta quidem sunt & horum sophismata in altero uolu-
mine, quod seorsum De causis procaccitatis, id
est euidentibus, scripsimus: neque præsentis est ne-
gocij aliorum refellere errores, sed uera duntaxat
docere instituiamus. Rursus igitur ad propositum no-
stri seriem reuertamur. Erat autem (ut arbitror)
omnium simplicium ægritudinum præcedentes
causæ, usque ad præincipientes explicare. Non
enim est fortassis inutile, eos qui ita eorum ap-
pellationes manifestioris doctrinæ gratia distinxe-
runt, imitari. Et quascunque in ipso animali uel di-
spositiones uel motus præter naturam, ægritudi-
num præcedentes causæ nominant: quæ uero ex-
trinsècus adueniunt & alterant corpus atque trans-
mutant naturam uehementer, præincipientes ap-
pellant. Calidæ quidem ægritudinis in uniuersum
diximus causas. Nunc ad frigidam ueniamus. III
Sunt uero & huius plures numero causæ. ueluti
frigidorum propinquitas, & ciborum potuum ue-
l quantitas ac qualitas, astrictioque ac rarefactio,
ac præterea ocium & immodica quies. Quibus
etiā occasionibus ignis extinguitur. Nam si par-
uo carboni multum niuis aut glacie superimpo-
nas, aut plurimam aquam superinfundas, conti-
nuo extinguitur. Sic ubi circumstans aer sit præter
modum frigidus ueluti hyberno tempore iuxta Hi-
strum, non solum lucernam sub diuo positam, sed
& exiguum quemcunque ignem uidebis protinus
extingui. Hoc quidem modo, ignis à rerum præge-
lidarum contactu superatur. Ab ipsa autem quæ na-
tura apta sunt ut ipsum enutrient, ita ob excessum,
uel defectum, uel ob alienam qualitatem corrupti-
tur. Si enim ligna uniuersim & multa supra par-
uam coaceruaueris flammam, ob immodicam quantita-
tis excessum ipsam extinguēs. Quod si nihil omni-
no, aut parum admodum adieceris, ob defectum
ac paucitatem alimenti, uidebis continuo marce-
scere. Sic & lucernæ flammam comminui atque in
periculo esse ne prope extinguatur inspicimus,
ubi nutrimenti proprii modus non seruetur. siue
enim oleum affatum non adhibueris, aut multum
uniuer-

uniuersim superinfundas, utroque offendes modo. A
Quod si largam quidem exhibueris materiam, sed
quæ uel nullo modo apta sit ut ardeat uel cum diffi-
cultate incendiū suscipiat, hanc statim minorem effi-
cies: ueluti si lignum aque commistum supra ignem coie-
ceris. Si etiā qui flammæ circumfunditur aerem ob-
struxeris, aut nimium rarefeceris, sic quoque flam-
mam decrescere ac periclitari ne penitus extingua-
tur, inspicies. Obstruitur autem, si cucurbitam qua
medici utuntur, uel furnulum, aut tale aliquod aliud
circūponas. quod etiam continget, si fornacis forami-
na claueris. Quod si in multo sole, & calido & a-
prico loco, aut ad alteram maiorem flammam admo-
ueris, tunc quoque minorem flammam paulatim marce-
scere uidebis, quoniam exterior flamma, ut quæ præ-
potentior sit, relaxat atque dispergit minorem. Neque ue-
ro in obscuro est, quod si eas flabellans, hoc est mo-
uens, si quidem modice hoc feceris, augebis: si uero
immodice, dissolues ac dissipabis. Sic & uentos
magnitudini flammæ respondere oportet, siquid eius
augmento conferre debuerint. Qui uero maiores
sunt & illa quæ sustinere, dispergent potius quam fla-
bellabunt. Ex quo manifestum sit, quod flamma qui-
dem ad sui incrementum motu eget extrinsecus, non
tamē immodico. si enim nullo modo flabellatur,
elaguet: uehementiore autem motu extrinsecus ur-
gete, dissoluitur ac dissipatur. Secundum uero primam
causam speciem, cum omne frigidum forinsecus adueni-
rit, partim contactu tantum, partim potentia, fri-
gida ægritudo consistit. Sic aliquis in frigida na-
tā a qua læsus est aut male lotus, & per gelida lo-
ca iter faciens. Nonnullos autem uidi exanimatos
antequam domū deferretur. Iuxta uero secundam cau-
sam, aut morbum attonitum, aut comitalem, aut mo-
tus sensus defectum ex ebrietate aliquis subijt.
Quancunque uinum modice haustum, ut quod propriū
alimentum sit, natium calorem adauget. Sic & opti-
mi cibi qui plurimum animali afferunt nutrimentum,
supra modum assumpti, morbos frigidos generant.
Sic quæcunque uel deuorantur uel bibuntur, si fri-
gida natura sint, morbos frigidos pariunt. Ex ho-
rum numero est papauer, mādāgora, hyoscyamus,
cicuta, & quæ pariter nimia frigiditate interimunt.
Ultima autem astrictio (hanc enim ultimam frigido-
rum morborum causam statuimus) facit graues so-
pores, & ueternū, & morbos attonitos. Et hoc est
quod dicitur ab Hippocrate, Venarum interceptio-
nes corpori officere, quod statim uoce eripiāt. Ipse au-
tem, sicuti & alij uetustiores, duo genera uasorum
in quibus sanguis continetur, uenas appellat, non uti
iuniores, alterum tantum quod pulsus non habet.
Vbi uero intercipiuntur quæ sunt in animali arte-
riæ, hoc est ita oppletæ sanguine fuerint ut nullus
in ipsis uacuis relinquatur locus, in quæ, dum at-
tolluntur, aerem externum attrahere possint, tunc
quodammodo strangulatur atque extinguitur calor
internus: ac qui ita affecti sunt, subito sensum &
motum totius corporis amittunt. Ostensum enim à
nobis est hoc, in eo uolumine quod scripsimus De
usu pulsuum, ob eum finem arterias continuo at-

Galen.

tolli ac refidere, ut calor naturalis in omnibus ani-
malis partibus temperetur. In libris autem De utilitati-
bus spirationis scriptum à nobis est, quod hæc quoque
insitum ac natium cordis calorem, moderatum tue-
tur atque conseruat. Sicuti igitur si extrinsecam flam-
mam à communicatu circumfusi aeris separe inter-
iectu furnuli uel cucurbitæ uel cuiuspiam alterius
rei similis, statim extinxeris: eodem modo si ani-
malibus caliditate cohibueris atque intercluseris,
ita ut nullum cum aere exteriori habeat communica-
tum, statim exitum afferes. Calor igitur cordis per
faucium meatum aerem haurit extrinsecum. Quod
si hunc interceperis, euestigio strangulabis animal,
atque enecabis. Calor uero qui in omnibus est arte-
rijs quæ per totum animalis corpus diuiduntur, per
cor quidem ipsum inquantum uiam habet ad fauces,
& per uniuersam cutem, in ambientem nos aerem
transpirat. & refrigerium quidem cum illæ se attollunt,
accipiunt, cum autem resident, id quod fuligino-
sum est, expellunt. quorum utrumque, natium earum
mediocritatem conseruat. Et si quidem angustiores
habeant meatus arteriarum, siue (ut nuper dictum est)
ob sanguinis redundantiam, siue earum ora obstru-
ctus aliquos patiatur, ita ut nullam habeant respira-
di uiam, calorem extingui necesse est: quod uero
ita afficitur corpus, emori. Quod si fuerit obstru-
ctio modica, non adeo calorem naturalem pati
est necessarium. At si quidem in animalis corpo-
re ueluti fuliginosa quædam ac fumida excremen-
ta constiterint, alius erit calor naturalis affectus,
alius uero, ubi solum uapor quidam suauis atque
optimus exhalat. Atque horum utrumque bifariam hoc
modo euariat. Cum enim sanguis optimus in cor-
pore fuerit nullo inquinatus humore superfluo,
uapor ex eo calefactio optimus exurgit, qui nihil
aut ignem aut acre secum inuehit. Tale quidem cor-
pus cum mediocriter obstrui contigerit, breui aut
erit plethoricus, aut supra modum calefiet. Quod si
deses uita sit ac minime laboriosa, plethoricus fiet
cum remaserint quæ exercitati excerni oportebat.
At si exercitabitur, calefiet, cum motus occasione
calor augeatur naturalis, non respiret autem ob id quod
densatum sit corpus. In corpore autem obstructo
quod a fumeo excremento obsidetur, aut febris
accenditur ob interclusam interius fuliginosam
euaporationem, aut strangulabitur atque extingue-
tur calor insitus atque natius. Vtrumque uero horum
accidet pro multitudine excrementorum, aut magni-
tudine obstructionis. Nam si fuliginosa superflui-
tas quæ euacuari expetebat, plurima fuerit atque
obstructio uehementis, periculum imminet ne ca-
lor naturalis strangulatus quodammodo ab excre-
mentis, extinguat. Quod si superfluitas pauca fue-
rit, & obstructio parua, febris accendit. Nec du-
bium est quod & naturales & aduenticos corporis af-
fectus cognoscere oportet, in quibus aut fuligino-
sum aut uapotofum, aut fumofum est id quod ex-
halat. Sed hæc quidem in hisce libris explicabunt,
in quibus curandi doctrinam exequemur. Nunc
ad huius operis institutum reuertamur. Sicuti enim
adstrictio

Tom. 3

b

adstrictio sapiens frigefactionis est causa, eo quo diximus modo: sic & laxatio, quando plusquam sit opportunum, dispergit ac dissipat insitum & nativum calorem, frigidius efficit corpus. Sic uero nonnunquam totum afficitur animal, nonnunquam uero singulae partes aut adstrictae aut laxatae. Nam quae uni uerso corpori dispositio contingit in obstructione & plenitudine arteriarum; haec uni accidit parti earum quae in ipsa sunt affectu arteriarum. Et quidem quae extrinsecus adhibentur medicamina, aut aque quae uim medicaculam habent, & frigida, & aer ipse circumfusus laxationem aut adstrictionem immodicam in ipsa parte committere possunt. Et uincula quaedam uolenta, ipsi aliquando particulae, aliquando uero superiacentibus circumposita, corrumpunt ipsam, ac frigefaciunt, ob id quod eam a communica-
B tu membri in animali praecipui, a quo calor emanat naturalis, atque unde uim sui motus recipiunt arteriae, separat atque seipsum. De calidis quidem ac frigidis affectibus, abunde dictum est. De siccis uero deinceps dicet. Si quis magis quidem euaporet, minus autem nutriatur, cum eo quod siccus habitus existit; facile in siccam incidet aegritudinem: ac praesertim, si curis aut uigiliis immodicis occupabitur. & aeris quoque nobis circumfusi temperaturae cum siccata fuerint, exciccant animalium corpora. & nationes praeterea in aqua quae nitri, aut sulphuris, aut aluminis, aut bituminis, aut alterius huiusmodi qualitatis est particeps. & quaecumque medicamina uim habent exciccandi, siue intro assumantur, siue foris adhibeantur, haec quoque siccum reddunt corpus. de quibus in eo uolumine in quo de simplicibus medicaminibus agitur, abunde dictum est. Haec quidem siccitatis aegritudinum causae sunt.
V Humidarum autem sunt omnes causae contrariae: ueluti ciborum qui humidiori natura constant copia, & potuum excessus, & omnis uiuendi ratio delicatior, & animi securitas, & balnearum ex aquis dulcibus plurimus usus, praesertim post cibum: sic & tota uita ociosa atque omni labore uacans, & pluuiaum abundantia, atque omnis status temporis humidus, & medicamina quae humectandi habent potestatem. Liqueat autem quod & compositarum aegritudinum causae sunt compositae. Si enim causa calida simul & sicca in uno aliquando conueniant, necessario calidus quidem atque siccus sequetur morbus: si calida & humida, pariter calidus & humidus, idem evenit in reliquis duabus simul iunctis qualitatibus, humida scilicet & frigida, & sicca & frigida. Quod uero huic sermone adiungere ac simul distinguere oportet, iam aggrediamur: quod uidelicet similem habentes naturam causae, saepius alterant corpus, plerumque uero uiribus contrariis agunt. sed quae ex ipsis sunt numero plures, in agendo superant. sicuti quaedam diuturniores, quandoque uero potiores uincunt. Et si uero nullo modo fieri posse uideatur, ut ab utrisque simul legatur corpus, atque una calidum efficiatur ac frigidum, humidumque ac siccum plusquam natura sit opportunum; tamen & hoc ipsum usu contingit,
D

& merito distemperantia inaequalis appellatur: nosque de hac ipsa alibi seorsum, ut oportuit, differuimus. neque nunc de eadem ipsa uerba consumere conuenit: sed potius ad reliquarum aegritudinum causas explicandas ueniendum. Hoc tamen in loco prius sunt repetenda quae in libro De morborum differentiis edocimus, quod uidelicet aliquando quidem ob solas quatuor qualitates corpora ab habitu naturali recedunt, nulla extrinsecus confluence substantia, aliquando uero fluxionibus replentur: quae forma quidem humida constant, uel autem humido carent. Sed de horum humorum potestate dictum quidem est ab antiquis & medicis & philosophis, & a nobis etiam, tum in alijs commentationibus, tum in his praesertim quas de medicaminibus edidimus. Quantum uero huic loco expedire uidebitur, in praesentiarum dicetur: quod rufa quidem bilis facultate calida est & sicca; nigra autem frigida ac sicca, sanguis autem calidus & humidus, pituita frigida & humida: & quod ex his singuli influunt aliquando synceri, aliquando alijs commixti: & quod aut tumefactae, aut induratae, aut inflammatae particulae uarios trahunt affectus. Nam & anthraces, & herpes, & erysipelata, & phygethla, & can-
B grenae, & phagedenae, & satyriasis ex hoc genere sunt. & utiligines, & atheromata, & acrochordones, & achores, & faui, & ganglia, & steatomata appellata, nihil aliud sunt nisi fluxionum partus. Haec uero inuicem differunt, ac praeterea ca omnia, de quibus antea diximus: quoniam nonnulla quidem ex sola sunt pituita, nonnulla autem ex sanguine, quaedam ex bile rufa, quaedam ex nigra, quaedam ex aliquo alio humore quod non omnino sit extra naturam. Sed hic ipse qualiscumque fuerit, unus omnino erit ex his quos antea enumerauimus. Neque enim fieri potest quin sit aut calidus & siccus, aut calidus & humidus, aut frigidus & siccus, aut frigidus & humidus. Nam quanto quidem crassior fuerit atque frigidior, naturalis pituitae formam amittit, atque alius quidem humor esse existimatur, qui ex toto genere sit praeter naturam; non tamen ita se res habet. donec enim frigidam atque humidam serauerit naturam, ex pituita genere erit. Eadem ratione quicumque calidus fuerit & siccus, idem cum bile genus subibit. De his uero plenius alibi differuimus. Quo fit, ut nunc de his breuius dicamus: quoniam de his ipsis copiosius in ipsis libris quos De curandi ratione edituri sumus, tractare statuimus. Ad id uero quod praesentis interest operis, redeamus. Omnes quidem huiusmodi sunt ubique ad partes ignobiles materiam inutilem transmittente natura: quod etiam multi alij antea scripserunt. Quis tamen sit transmissiois modus, non satis explicatum est. ratione autem atque merito naturam tribuimus, si ita simpliciter ipsam quicquid inutile est deponere affirmemus ex robustis partibus ad imbecillas, sed quod quidem in morbis bonae iudicationes ab aliqua huiusmodi facultate fiant, manifeste apparet. Quis autem generationis modus his iudicationibus sit, nondum maiores nostri exacte docuerunt: ideo neque potestas
natura

naturales; de quibus nos in alijs commentationibus A egimus, quoniam & quot numero existant, & quod singularum sit opus, satis explanare potuerunt. Sed nulla sane difficultas, suppositionibus quas in eisdem commentationibus demonstrauius, utentes nunc de hisce omnibus transigere. Cum quatuor sint numero potestates, quarum quaelibet siue animalis siue plantae particula, particeps est: & cum una quidem ex ipsis attrahat id quod ei conuenit, alia autem retineat, alia alteret, alia quod superfluit excernat: & cum materia ipsa superflua duplex genere existat, aut enim quantitatis ratione, aut qualitatis: cum denique omnium corporis partium non aequale sit robur, quippe principes partes statim ab initio rerum natura maiori robore dotatae: Nihil mirum si impuris corporibus, in quibus plurima inutilis materia redundat, ad imbecilliores partes aliquid confluat. Nam superfluum humor, ut qui a partibus robustioribus expellitur ac nullibi consistere queat; tandem ad imbecilliores detruditur parte. Haec uero alia atque alia in diuersis corporibus existit, aut quia in prima animalis formatione eidem partiali quod error obtigerit, aut postea aliqua susceperit noxam; aut quia ipsa natura exigit ut pars talis aliqua habeatur, quemadmodum cutis, haec enim (ut quae nullum opus habet, sed usus tantum gratia a natura instituta est) optima ratione partibus alijs quae aliquam habent operationem, imbecillior est facta. est enim quoddam ueluti uelamentum atque amictus animali cognatus, cum neque cognitionem, neque alimentum digestionem, neque sanguinis generationem, neque pulsum, neque respirationem, neque uoluntarium motum, neque omnino operationem aliquam afferat animali. ac praeterea cum omnium aliarum partium extrema sit collocata, non absque ratione totius corporis excipit extremum. Multa uero ab initio instrumenta, expurgandae materiae inutilis gratia natura molita est: & haec quidem ad tuendam sanitatem sufficiunt, cum nulla corpori labilis qui nobis circumfunditur aer, adiecerit, aut delinquens ratio uictus humorum uitiosorum redundantiam in corpore non effecerit. Quo fit, ut cum talis acciderit error, non amplius naturalia sufficiant instrumenta ad materiae uacantis multitudinem expurgandam. Ideoque tunc accidit, ut fluxiones a ualentioribus impulsae partibus ad imbecilliores detrudantur. Illud quoque nonnunquam usu euenire solet, ut cum angustiores redditae fuerint hi per quos expurgantur, meatus, ad alia confluent loca. Haec quidem principia sunt gignendi omnes, de quibus antea diximus, aegritudines. Malum uero in ipsis membris augetur, cum in eisdem impacti humores superflui ac putrescentes, atque ea ratione magis uitiat, eum qui postea superuenit humorem, si integer fuerit, coinquinat atque corrumpunt.
VII Sed quoniam simularum partium proprios recensuimus morbos; superest ut de instrumentarijs dicamus, exordium ab eo sumentes, qui primus inter alios obtinet locum, qui uidelicet in formatione consistit. Hic autem sit naturalis quidem si-
Galen.

gura nonnunquam euariante: nonnunquam uero leuitate quadam, aut asperitate, aut meatu ipso corrupto, Causa autem uarietatis quae figurae aduenit naturalis, prima quidem est informatio conceptus in ipso protinus utero matris uitiat, uel ob materiae multitudinem, aut ob qualitatem minime aptam. Secunda uero, cum statim a partu, dum infans fascijs inuoluitur, si error aliquis committatur. Mollia siquidem ac penes fluxibilia nuper in lucem uenientia corpora infantium, facile inuertuntur, cum in exitu a matris utero non recte ab obstetricibus excipiuntur, aut quia non commode fascijs inuoluntur, ac deinceps a nutricibus sine modo aut attractatur, aut reponuntur, & dum praebetur lac, & dum lauuantur, & dum fascijs alligantur. In his siquidem omnibus, nisi quis infantes commode pertractauerit, facile uniuscuiusque membri forma naturalis evertitur, ac uitatur. Et quidem in omni ea quae sequitur educatione, partim ab immodica satietate, partim a motibus perperam factis, dum ante tempus aut stare, aut ingredi permittuntur, aut uehementioribus motibus exponuntur, plures in ipsis artus inuerti contingit. Si quidem nimia satietas operationes impedit naturales. Intempestiui autem & uehementiores motus labefaciunt membra, ac in quam minime sit opportunum, partem circumagunt. Crura etenim ex ipsa innitentium corporum grauitate, aut ad exteriora, aut ad interiora uertuntur, ut magis ad haec, quam ad illa primum tibiae momentum declinant: Quibus enim est rectior quam naturae conueniat, lesa fit magis: Quibus autem cauior efficitur rhachis. Voco autem lesum, quod ad exteriora conuertitur: rhachis autem, quod in contrariam partem. Et thoracis quidem partes plerumque a nutricibus deprauantur, dum ipsos in prima educatione nimium arcte extrinsecus uincunt. Maxime uero hoc quotidie apud nos fieri intuemur in uirginibus: quibus, dum student nutrices augere coxas ac ilia ut haec magnitudine thoracem exuperet, uittis quibusdam totum circumprehendunt, atque omnes scapularum ac thoracis partes uehementius stringunt ac comprimunt. Quo fit ut cum aliquando non aequae omnes intenduntur, aut primum in partem anteriorem redatur pectus, aut posteriores partes quae ad spinam pertinent gibbae reddantur. Illud uero nonnunquam accidere solet ut ueluti perfractum atque ad latus adductum fiat dorsum, ita ut altera quidem scapularum non aucta sed parua ac ualde compressa appareat, altera uero prominens tumida ac omnino maior. Haec quidem omnia figurarum existunt uitia, quae in thorace committuntur, ob errorem imperitiarum, non aequo momento alligantium nutricum. Sic & medici plerumque male alligantes atque efformantes artus effractus, ipsos inuertiunt, nonnunquam uero ubi medicus recte suum opus impleuerit, ipse qui patitur si antea callus satis inuauerit, membrum exercere conetur, sibi inuersionis est causa. Sed & fractae partes sicuti nares, & circumfractae sicuti extrema concauitatis in qua coxae os reuoluitur, & excisa quandoque ossa aut magna portio
Tom. 3
b z carnis

carnis, cum deinceps non æqualiter supercreuerit, hæc omnia occasionem afferunt, ut naturalis figura uitietur. Alius autem modus est figuræ deprauandæ qui ob immodicā repletionē aut alimēti defectum contingit, sicuti ijs qui aut nimis crassi facti sunt, aut nimium contabuerunt, siue id in una tantū corporis parte, siue in toto corpore eueniat. Nā & morbus qui elephas appellatur, & tabes, manifestissime figurā immutant. Resimatur enim nasus, & labra crassa fiunt, atq; aures extenuatæ uidentur his qui elephantiasin patiuntur, atq; hi omnino satyrorum effigiem præ se ferunt. Nares autē acutæ, & collapsæ tēpora, & oculi cōcaui, & circa scapulas ac brachia ueluti quædam alæ, his quos tabes male habet apparēt. In his quidem omnibus primaratione interit atq; corrūpitur figura naturalis. Ex accidenti autē, his qui resolutionē aut distentionem neruorū aut inflammationem aut duritiem patiuntur, aut quibus nerui dissecti sunt, aut chordæ, aut duris cicatricibus affecti. In his siquidem omnibus aliās ob aliā causam, ad alteram partē membrum declinat, tractū quidem à musculis motum facientibus in his qui altera tantūmodo parte sunt resoluti. sic & in neruorum distentionibus quæ ad alteram contrahūt partem à musculis distentis. Inflammationes etiā & duri tumores atq; indurata cicatrices & quicūq; tales affectus partē ad se proximā tendunt, eadem ratione membrū peruertunt. In eisdem uero dissectis neruis & chordis, sicuti in resolutis, motum exercentes ijs oppositi muscoli, & qui habitum seruant naturalē, ad seipsos, cum agunt, attrahunt mēbrum, adeo quod hæc plures numero causæ ad unā reducūtur quæ membrū urgente ad alteram partē tensionē peruertit. Et de figurarum quidem secundū naturam differentia, hæc dixisse sufficiat. Cavitates autem quæ partibus corporis insunt & earum meatus ob eas quas subiiciemus causas aboleri contingit. coalitum scilicet, angustiam, obstructionem, compressionem, subsidentiam, & eorū quæ ora appellantur patefactionem. Nam quum nonnunq; exulceretur cavitatis interior superficies, ac deinceps simul coalescant exulceratæ particulae, formatio naturalis necessario destruitur. Nonnunq; uero uel carne adnata, uel aliquo alio germine præter naturam, uel duro quoque piā siue inflammato tumore, aut abscessu in ipsis corporibus instrumentorū, ac deinceps eorū, tumore non naturali interiorē occupante cavitatē, loco angustia superuenit. Et lentī quidē ac crassi humores, ut aliqui pori, spatij interioris laxitatē ad similem perducunt affectum. Sic & si aliquid extrinsecus incidat ac uehementius comprimat, necessarium est ut circūiacentia corpora ad interiorem cavitatem detrudantur. Subsident autē in seipsa corpora, ueluti ab alstringentibus cogūt, aut frigidis densantur, aut ab arefacientibus marcescunt. In quo casu illud accidere solet, ut meatus quidē præcipue, sed & ipsæ quoq; cauernæ ad angustum redigantur. Nam ora quidem meatuū

non solum angustiora redduntur, sed etiam penitus in huiusmodi affectibus occęcantur. Sed & eius uirtutis quæ cōtētiua appellatur motus immodicus, cum ora meatuum supra modū colligit & cohibet, angustatiōis est causa, quæ admodum & excretiua uirtutis motus immodicus nimium laxat; hoc idem faciunt & uirtutis cōtētiua imbecillitas, & medicamen aliquod, aut aqua quæ aperit diora uim habeat, aut mollities immodica quæ ipsis accidit instrumentis, aut circumfusi aeris habitus qui ad humiditatē & caliditatē immodicā uergit. Hæc quidē sunt & meatibus & ipsis præterea cauernis taliū affectuū causæ. Atq; ex his intelligi potest quānā in corporibus similibus causas afferre cōstituant hi qui ex tumorib; atq; meatibus eadem uolunt esse constructa. Sed cum tota ipsorum suppositio sit falsa, mihi superuacaneum uisum est de ipsis facere mentionem. Quare ad id quod propositi nostri est, institutū reuertamur, ac reliquorū morborū causas assignemus, ab eo rursum genere quod ad formationē attinet exordientes. Superant autem duo in eo modū, cū instrumenta aut præter naturam læuia fiunt, aut aspera. Exasperant autē quæ prius erant læuia, & læuigantur quæ prius erant aspera: illa quidem ab humorum acritudine, aut medicaminū abstergentiū uir: hæc uero à pingui ac lenta humiditate madentia. Præcipue uero in ossibus hoc malū uehementer appareret, cū non recte à medicis curant. sed aliquando ex humorū natura qui in animalū corporibus inueniunt habet originē. Oculorū autem & gutturis asperitates, non ex his tantū, sed ex acribus uaporibus aut puluere uel fumo contingunt, sicuti (ut arbitror) & stomacho & uentriculo & intestinis à materia inutili quæ in ipso corpore gignitur, atq; ex eorū quæ eduntur & bibunt qualitate. inter quæ etiā uenena cōnumerantur. Liqueat autem quæ exasperantiū causant singulæ cum inualuerint, aut ulcerationē aliquā aut corrosionē in partibus carnulentis afferunt, aut in ossibus cariē inducunt. Hæc quidē sunt primī generis quæ in formatione cōsistunt ægritudinū causæ. Secundi autem generis quæ in numero fiunt, ubi aliqua ex partibus defuerit naturalibus, aut sectio aut putrefactio aut ualida frige factio præcessit. Et causæ quidē frige factiois prius sunt explicatæ. Putrefcunt autē nonnulla quidē à medicaminibus quæ uim habent putrefaciendi, aut ab ijs, quæ in ipsis animalib; oriūtur superfluitates: nonnulla uero ob id quod minime euaporāt, huius uero causas prius aperiemus. Quod si aliquid supercreuerit quod non sit e numero partū natura constantiū, hæc quidē ægritudo ad numerū partū spectabit. Sed cum id quod superadditū fuerit, formā obtinuerit naturalem, optimæ materiæ abundantia erit in causa: At si non naturalē, erit & materiæ qualitas non naturalis. Atqui uires utrobq; ualidas esse oportebat, alioquin neq; quod utile erat, natura afformasset, neq; quod uitiatū, excreuisset, format autē in conceptibus, quando aut sex digitos aut tale aliquid facit: In iam

cit: In iam adultis autem, quando exulceratis partibus ualidas carnes superauerit, aut in oculis unguē. Abijcit autē id quod inutile in his passionibus quas Græci ganglia, meliceridas, steatomata, atheromata appellant, ac in reliquis eiusdem generis affectibus. Et magnitudo quidem partū augetur, ab optimæ materiæ multitudine, & à potentia robore. Imminuitur autem à cōtrarijs causis, aut ubi sectione aliqua, aut exustione, uel putrefactione, uel immodica frige factio quæ interitum affert, aliqua instrumenti corrūpitur pars, adeo ut quæ remanet mutilata reddatur. Quæ uero in compositionis genere ægritudines fiunt, nonnullæ quidem à repentinis ac uehementibus moribus ortū habent, nonnullæ autē ab articulo rū immodica humiditate, quæ ligamenta madefacit atq; laxat, totamq; articulationē ob lentitiā, lubricam reddit, nonnullis autē ob id quod ossium cōcavitatum quas Græci cotylas uocant supercilia circūfrangūt, promptius membrorū capita ex suis sedibus excidunt. Hæc igitur omnia ex articulationū causæ sunt. In his autē ægritudinibus quæ enterocèle & epiplocèle appellant, laxari magna ex parte, nonnunq; uero & abrumpi eū meatum cōtingit qui ab abdomine ad testiculos pertingit. Sic quoq; deinde ad ipsum meatum, aut ad tunicā quam Græci elytroidem appellant, aut omentū, aut aliquod labitur intestinū. Mouentur præterea suis sedibus intestina, cū dissecto omento deciderint. Et pulmonis quoq; fibra sapius in uulnibus pectoris exit. Et tunica uuea ut plurimū relaxatur, cū corneā nimium erodi contigerit. Vbi etiā uisceris cuiuspiā fibra aliqua nonnunq; ob uehemēiores casus aut afflictiones exciderit, hæc quoque ægritudo ad situs ac figuræ euariationē pertinet, facta ob illas quas antea cōmemorauimus occasiones. Ad uicinas autē partes cōmunicatio deprauat, cū aliqua non opportune coaluerint, aut cum aliquod appendiculū aut uinculū relaxatur uel intendit uel abrūpitur. Neq; in obscuro est ex quibusnam occasionibus horū singula eueniant.

VI
Vnius uero generis ægritudinū quod cōmune omnibus existit partibus, siue omnino simplices siue cōpositæ existant, causæ sunt explicandæ. Ego uero hoc uniuersum genus unitatis solutionē appellare consueui, aut unitatis corruptionē, cōtinuitatis solutionē, uel quomodolibet aliter prout sperauerim sermonū auditoribus fore perspicuū. Neq; enim nomen ab his qui ante nos fuerunt impositum accepimus, sicuti nonnullas eius species proprijs designauere uocabulis, Fractionem quidem & cariem, cū in ossē soluit cōtinuitas, ulcus autē uulnus, cū in carne hoc fit, appellantes. In ossibus autē capitis, plures sunt nūcupationes. Quælis em est in reliquis ossibus fractio, ruptio uel ruptura uocat. Quæ uero ab aliquo acuto occurran te atq; abscedente fit, incisio atq; dissectio appellat & sedes. Nomē autē tere donis apud Græcos, quod cariem significat, uidet quodā modo (ut appa

ret) E littera superabundare, nam à tremate, id est foramine deriuatū esse credit: ueluti tredo quædā, id est foratio existens, quæ uidelicet ab acutis humoribus erodentibus fit. Ad aliud autē ab initio quidē reducitur ægritudinis: & ossis asperitas potius q̃ perforatio nuncupat. Maiori tamē foramine facta, & quodam ueluti sinu apparente, caries dicit. Et collisio quidē ex hoc genere existit, quæ magna ex parte in partibus fit carnulentis, nonnunq; uero & in ossibus capitis, in pueris præsertim. Nam in seipsum cedat oportet quicquid collidit, hoc autē & molle esse expostulat ac minime durū. Quare aut ex carnosissimis partibus, aut ex tene ra ossium natura exisset, quæ duri ac ualidi corporis extrinsecus occurrantissimè uolentum sustinet impetū. Cum igitur exterior superficies eius qui ita patitur corporis cōtinuitatē seruauerit, multæ uero exiguæ diuisiones in profundo constiterint, collisio ac trusio uocat hoc ægritudinis genus. At cū cavitates aliqua intus apparet, quæ rei collisæ percussor impresserit, tunc illisio dicit. Necessariū est igitur, ut omnino sub ipso ictu, in seipsum impellatur & caui fiat id quod collidit. ut uero ab eunte causa cavitatē retineat, non est necessarium. Nā magna ex parte mollia omnia ad naturæ suę locū regrediunt ubi percussor abscesserit. Si uero non solum introcesserit capitis os, uerū etiam ruptio aliqua in superficie exteriori fuerit adiuncta, tūc est ægritudo cōposita, neq; ei nomen aliquod inditū ab antiquis authoribus habemus. Quare potius est oratione explicanda, q̃ nominibus barbaris, quibus pleriq; iuuenes medici uti consueuerunt. Continuitatis uero solutio existit & ruptio & cōuulsio, altera carnosissimis partibus altera neruosis adueniens. horū uero generationis est causa, repentinus quidā ac inæqualis uehemensq; motus, ac tū præcipue cū neq; perfricata neq; calefacta neq; ad æqualitatē ducta aut molliem corpora, moribus exponunt. Distrahunt em in huiusmodi affectibus plurimæ eorū partes. Atq; ut summatim dicā, omnium huiusce generis ægritudinū causæ nonnullæ quidem extrinsecus adueniunt, nonnullæ autem ex ipso corpore ortum habent. Atq; extrinsecæ quidē, sunt ea omnia quæ percutere ac collidere apta sunt. Ex ipso autem corpore causæ, sunt immodici quidā ac sine ordine motus animalis, & nonnulla humorū uitia quæ corrodedi uim habent. Tales quidē sunt ægritudines omnibus partibus communes, primis scilicet atq; simplicibus quæ similes appellantur, atq; ijs quæ ex illis cōponuntur quæ & instrumenta & instrumentariæ dicuntur. Compositarum uero ægritudinum causas non est admodum inuenire difficile, cū ex his quas cōmemorauimus componantur. Quare, si quis hoc desiderio tenetur, potest sibi hanc parare facultatem. Nunc autem est tempus ut huic sermoni finem faciamus. Ac de accidentium differentia deinceps differamus.

CL. GALENI DE SYMPTOMATVM DIFFERENTIIS LIBER

VNVS,

THOMA LINACRO ANGLO INTERPRETE.

35

VINAM & quot nune ro morbi in uniuersum sint, tam simplices quam compositi generatim mēbratimq; diuidentibus, quot item cuiusq; generandi sint causæ, alijs cōmētarijs prodidimus. Reliquū est de symptomatib.

quo de affectib. qui pręter naturā sunt, omnis nobis absoluatur disceptatio. Omnis igitur corporis affectus qui a naturali statu recessit, uel morbus est, uel morbi causa, uel morbi symptoma; quod etiam epigenema Gręcis nominare in usu est; uerū nō admodum id uocabulum usurpatum est, sed symptoma & pathema & pathos omnia id genus nominare solent. Sanē non idē omīno significat per iam dicta nomina, sed sicuti ipse distinguā, de omnibus deinceps quę propinqua inter se sunt, ad hunc modū differens. Ergo dictū est morbū esse corporis statū quendam pręter naturam, a quo functio læditur primum. Constat autem, & si eum esse affectum, quendam pręter naturam dixerimus a quo actio læditur, idem dicturos. Siquidem omne quod est, siue id sanū sit, siue ægrum, quodammodo afficitur. Ab afficiendo uero affectus nomen est ortū; atq; in hunc usum non ab antiquis modo philosophis, sed etiam alijs hominibus tractum. Et affectus quidem tū eorū qui sanī, tum qui ægri sunt, tū neutro modo se habentium omniū est cōmune: etenim & cantus & harmoniæ & orationis & dictionis affectio quædam esse uidetur. Morbus autem sanitati contrarium. Dissidet ab utrisq; (ueluti Plato ipse definiēs prodidit) quod Gręce pathos & pathema dicitur, latine passionem appelles. Quicquid enim patitur quis, pathos siue passio est appellandum. Eoq; arbitror sensuum quoq; alteratiōes, pathemata siue passionē appellauit. In uisu quidem eas quę ab albo, nigro, flauo, & ceteris coloribus fiunt. In tactu, quę a calido, frigido, humido, sicco, molli, duro, ceterisq; id genus. Ad eundem modum & in singulis reliquorū sensuum. Nominat autem is & uoluptatem passionem, omnemq; in summa motum, quicūq; ab altero fiat in alterum. Quippe agentis motus actio est. Eius uero quod ab eo affectum, passio. In summaq; ipsum affici, idem quodammodo quod pati est. Differtq; ab affectu affectioneue, motu. Quippe cessante eo quod alterabat, alteratio quę in passio iam remanet, affectus eius est, ita scilicet ut in ipso uerti & mutari & alterari & moueri, passio generationem habeat. In

eo uero quod manet, & in subiecto corpore refertur, affectus cōstat. Iam ipsum quoq; permanentem affectum Gręci passionem nominant, ueluti etiam quod iam fecit, nec etiānum facit, causam. Quancūq; neq; hoc absoluto sermone causa est, nec affectus qui manet, absoluto sermone passio. Sed exacte loquenti, affectus passio est iam facta, non autem quę adhuc fit. Quod autē Gręci sic nominare consueuere, in libro De medicis nominibus a nobis est monstratum. Citius memores, id agendum, ut (quod a nobis semper est dictū) de nominibus q; primum inter nos conueniat, ad res autē ipsas properemus, in ijsq; moremur. Verū pleriq; eorum qui sibi doctrinam uindictant, cōtra faciūt, litigando enim de nominibus totam uitam continent. Quare ad finem artis attingere nuncq; possunt. Quid nam igitur est agendum ei qui ueritatē est studiosus? Nempe res ipsas quę inter se natura sunt similes, eoq; minus aduertunt ostendere. Dein nomina ijs imponere, potissimū quidē si potis est, quę maxime sint in usu. Sin hæc nō nouit, apta fingere. Ante omnia uero singulis rebus singula: ne qua in sermone uel obscuritas ex homonymia nascatur, indeq; sophismata oriant, uel res ulla omittatur. Illud uero recte an non recte, & proprie an improprie nomen sit positum, per longius ocū aestimare, cū res ipsas iā intellexerimus. Quippe in harum cognitione successus operis cōsistit, non in nominibus. Ac nos quidem sicuti dixi tum cōsuetā uulgo nomina rebus imponimus, tum res quę inter se sunt uicine, distinguimus. Ceteris nominare quidē sicuti libet permittimus, re aliquam indefinitā relinquere non permittimus. In ijs nāq; ipsis quę proposita nūc sunt quoniam id qd in ipsa corporis cōuersione & mutatiōe & qualicūq; alteratione cōsistit, diuersum est ab eo qd iam factū est & subsistit: eius autē qd factum est, aliud naturalem actionē efficit, aliud eā lædit: quod in ipso (ut sic loquar) fieri essentiā habet, actionē passionēue nominauimus: qd in permanentia ad aliquod tempus, sanitatem morbumue. Passionē uero ab actione discreuimus, tanquam quod fit ab eo quod facit, sicuti morbum a sanitate, ueluti id quod pręter naturam est, ab eo quod secundum naturam. Rursus igitur integris horū orationib. positis, deinceps quę reliqua sunt persequamur. Sanitas est naturalis affectus, functionis effectrix. Nec interest an affectum statumue, qui actionem efficiat, dicas, an actiōis causam. Simili modo nec si illud naturale auferes, quicq; referet: adsignificat em̄ in reliqua oratione. Ita sanē & morbus, status corporis est extra naturā, uitiatæ actionis

37

DE SYMPT. DIFFEREN.

actionis causa. Vel breuius ad hunc modum, morbus est affectus pręter naturā qui actioni officit. Passio motus in materia qui fit ab agente. Ipse uero agentis motus, actio. Quod autem ex sua natura ei quod fit partem aliquā generationis confert, causa ipsius dicitur. Porro huius multa sunt genera. Nam & materia & utilitas & scopus & instrumentum, & unde motus initiū. Singula enim horum, ei quod fit, perfectionis aliquid conferunt. Quę uero nihil cōferunt, sed tamē ab ijs quę conferūt, seiungi nō possunt, hæc eius quod sine quo non, rationē obtinēt. Sanē hæc cum ita se habeāt, fieri subinde potest, ut causarū quę se deinceps excipiant, series quædā existat. Non aliter q; si calculis aliquot deinceps positis, primū eorum moueat quis, ac primus secundū, & ille tertium, atq; ita deinceps, unusquisq; eum qui sibi succedat. In talibus autē omnibus nisi quis id quod per se facit, ab eo quod ex accidenti facere dicitur, distinguat, pluri mi absurdissimi errores in disputatione contingunt. Significat aut per se idem quod primum. Tametsi atticizantiū quidam non ita particulā usurpent. Ex accidenti uero idē quod secūdo loco. Igitur qui primo calculo digitū admouet, primū quidē hūc mouet, ex accidenti uero ac secūdo loco, eum qui illi succedit, atq; ad eum iam modum reliquos omēs. Pari modo primus quoq; secundū quidem mouet per se, ex accidenti uero tertium, & qui reliqui ab hoc habentur. Iam secūdos ipse pro eadem ratione, primo siue per se mouet tertium, secūdo loco quartum & quintum, & siqui sunt deinceps. Quod si diligētius adhuc distinguere libet (quippe ad exquisitiorem rei notitiam sic prestat) quisq; calculus eum qui sibi deinceps habet, primū mouet, secūdo eum qui post hūc, & tertio adhuc eum qui post illū, & quarto, eum qui hūc est deinceps. His ita se habentibus ac definitis, quoniā morbus affectus quidem est pręter naturam qui actioni incommodet, morbum autē ipsum pręcedere potest affectus alter, qui etiam pręter naturā sit, nō tamen secundum suam ipsius finitionē, actionem labefactet, sed morbi interuentu, talem affectū non morbum, sed causam qui morbū pręcedat, appellabimus. Quo loco diligenter animū ad eos aduertamus oportet, qui illum quoq; affectum lædendæ actionis causam dicunt. Non enim per se aut primum, sed ex accidenti & secundo impediri offendiq; per eum actionē dicemus. A morbo uero ipso primū & secundum ipsius substantiæ rationē. Ita cum dicat morbus est corporis affectus qui actionem uitiat, ijs qui statim subaudiunt q; primum & ex seipso id facit, sufficiens est definitio. Si qui uero uel minus dextere, uel cōtentiosius inaudiunt, ijs adijciendū in oratione est, primū, quo talis sit finitio. Morbus est affectus corporis, affectionē aliquam uitiātis primū. Quotquot igitur affectus hūc pręcedūt, ij morbi non sunt. Quod si ulli alij cum ijs affectus incidunt, qui ipsos ueluti umbre sequantur, nec hos morbos uocabimus, sed symptomata. Ita nō statim quicq; est in corpore pręter natu

ram morbū uocabimus: Sed id quod primū actionem uitiat, morbum: Quod hunc pręcedit, morbi causam, nō autem morbum. Quod si quis alius affectus in corpore morbum sequitur, is symptoma duntaxat dicitur. Quinetiā actionis ipsius læsio, symptoma animalis est. Quicquid nanque animalis pręter naturā accidit, symptoma est. Ac nō minus quidem usus ita se habet: quę tamen mutare, dummodo res ipsæ (sicut prædictum est) maneant immotæ, ei qui uolet licebit. Verbi gratia. Sicuti nō placet symptoma uocasse, sed epigenema, quasi superueniens, uel supergenitum dicat: Symptoma enim esse, quicquid pręter naturā animalis accidit: Epigenema uero non omne, sed qd solos morbos necessario sequitur. Verum nos (sicuti dixi) omnem alterationē quę adhuc fiat, passionem: omnia uero quę in corpore pręter naturam subsistunt, nominauimus symptomata. Accidetq; aliquoties eandem rem & passionem & symptoma nominari: Quod scilicet utriusq; significatum (quanquam secundum aliam atq; aliam orationē) illi insit. Verbi gratia. Ipsum tremere, patiens est: propterea quod alterari, tum moueri particulam aliter quā pro sue & naturalis actionis ratione contingit. Pręterea tremor passio: propterea quod talis motus alteratio est. Idem etiam tremor symptoma est: propterea quod motus est pręter naturam. Quod si alteratio solum esset, qualis in uidendo, audiendo, odorando, gustando, tangendoq; intelligitur, passio tantum nominaretur, non etiā symptoma. Symptomatis enim id proprium est, ut sit pręter naturam. Quo fit, ut in formis omnibus quę a naturali statu sunt immutata consistat. Siquidē in figuris animalibus, & coloribus, & magnitudinibus, & actionibus, & passionibus, ubi corrumpuntur, existit. Estq; hæc eius maxime propria finitio, mutatio a naturali statu. Quid igitur? num & morbus mutatio naturalis est status? An non tantum mutatio, sed mutatio quædam? Symptoma uero tantum mutatio est? Quippe naturali in affectibus statu mutato, actioneque læsa, morbus existit. Duoq; hæc quo morbus sit, omnino exiguntur, ut in genere sit affectus, & functionem lædat. Quorum neutrum symptomati necessario adest. Quippe quod licet, neque affectus sit, nec actionē aliquam lædat, tamen eo solo quod pręter naturam sit, abunde definitur. Atq; a morbo quidem ea ratione differt. A passione uero, eo quod hæc omnino sit in motu, interim uero & secundum naturam. Symptoma non solum in motu, sed etiam in habitu quodam & permanentia, omnino autem pręter naturam. Erit igitur passio, alteratio motusue circa materiā, adhuc (ut sic loquar) fiens. Affectus uero post manens. Symptoma, omne quod animali pręter naturam incidit. Qua ratione morbus quoq; sub generali symptomatis appellatione ueniet. Est em̄ is quoq; ad quemdam modū symptoma. Quinetiā pręcedēs morbū in corpore animalis causę, sub generali symptomatis notione cadūt. Ac de ijs quidē iam dictū est.

b 4 De pro

I De proprie uero dictis symptomatis, in hoc opere disputare paramus. Est porro horum triplex differentia. Alia namque ipsius corporis nostri sunt affectus. Alia functionum offensae. Alia haec ambo comitantia, idque tum in excrementorum excessu, tum in his quae in ipso animali eduntur sonitibus, tum etiam in reliquis quae sensibiles sunt differentiis omnibus. Sub lesionis autem siue offensae nomine, nunc priuatio quoque mihi inaudiatur. Non enim difficultas modo motus, quam Graeci dyscinesian uocant, neque difficultas sensus quam dysaesthesia appellat, uitia quaedam actionum sunt, sed etiam immobilitas & insensibilitas. Ad eundem modum nec mala solum concoctio, sed etiam cruditas. Atque haec quidem genera symptomatum sunt. In quibus aestimandae sunt membratim differentiae, quarum singulas prosequi sermone deinceps conueniet, illo primum admonito, quod in libro De morborum differentiis diximus. Nempe qui sanitatem non esse affectum corporis, unde actio proficiat, sed ipsas actiones putarunt, hos utique quam nos nunc doctrinam in symptomatis de actionum laesione tradimus, in morborum esse doctrinam tradituros. Constatque a nobis, si modo nihil in ipsis rebus errabit, de solis nominibus esse diffusos. Oriuntur autem (ut saepe dictum est) huiusmodi doctrinarum errores ex omittenda quapiam differentia. Itaque si differentias omnes percipientes, non esse eas symptomatum, sed morborum dicant: in nomine tantum, non re, a nobis dissentiet. Ergo dicendae differentiae nobis iam sunt, disputatione ad principium reuocata. Quoniam symptomata generatim quidem appellantur, quicquid animalis praeter naturam contingit, ita ut tum morbi ipsi, tum morborum causae, quae scilicet intra corpus subsistunt, non quae extra habentur, symptomata sint. Altera uero significatio ac ueluti magis propria, detractis tum morbis, tum eorum causis, reliqua omnia quae praeter naturam sunt, symptomata nominantur. De quibus nunc agere nobis est propositum. Ergo repetita iam eorum triplici natura, deinceps omnia diuidemus: ab actionum laesione auspicati. Haec ergo diuidenda est primum in duo genera, propterea nimirum quod actionum ipsarum duae sunt primae differentiae, altera animae, altera naturae. Itaque etiam appellantur, illae quidem animales, haec naturales. Rursus igitur animales primum diuidentes, in sensibiles, motiuas, & tertias rectrices (neque enim incommodum est ita clarioris doctrinae causa eas nominasse:) iterum earum quaque in suas differentias diducamus. Sensibilis igitur animae functio, quinque in totum habet differentias, uisivas, olfactorias, gustatorias, auditorias, & tactorias. Motiuua uero actio, continuatum sibi instrumentum unum habet, motionisque eius rationem unam. Demonstratum enim id est in libris De musculorum motu. Variatur autem in particularibus instrumentis, ita ut uarias habere species uideatur. Reliqua animalis actio quae a rectrice parte procedit, in imaginari-

cem, ratiocinatricem, & recordatricem diducitur. Ergo etiam noxae omnium sentiendi actionum, communes quidem insensibilitas, et sensus uitiosus sunt. Voco autem nunc sensum uitiosum, omnem qui perperam obitus est sensum. In parte uero quae in quoque sunt sensu. In oculis quidem caecitates, & uisus obscuritates, & deprauationes quasdam. In auribus surditates, & auditus grauitates, & obauditiones quasdam. Simili modo in lingua, naso, & tactu, tametsi propria nomina sortita non sunt, tamen respondentia praedictis ad portionem habentur, quando uel prorsus non sentiunt propria sensibilia, uel cum uitio sentiunt. Eritque illud, cum uitio duplex, alterum diminute & confuse: alterum deprauate. porro tactus egregium praeter ceteros sensus in actione sua symptoma possidet, dolorque etiam reliquis sensibus, sed tamen ab externis sensibilibus incidit. Huic uero non solum ab externis, sed etiam multo magis ab affectibus qui intra corpus consistunt: isque subinde tam uehemens, ut nonnulli cruciati uicti, sibi ipsis mortem consciscant. Ac sentiunt quidem & oculi ex lucis splendore dolorem quandam, & aures ex magno quopiam & aspero sono. Sic in gustu quoque & odoratu alij tales incidunt dolores, a proprio scilicet sensibili unoquoque sensu male affecto. Maximi uero dolores tactus sensui contingunt. Quippe qui ex aurium phlegmone, alioue affectu uehementer nos angunt, ij proprii auditus dolores non sunt, sed tactus. Est enim is sensus omnium sensoriorum communis, reliqui quatuor sui quisque solius. Ad eundem modum in oculis non raro dolores immodiici urgent: tangendi scilicet in his sensu contristato. Non minus etiam in dentibus & crasso intestino. Iam pruritus quoque ex hoc genere symptomatum est. Non est igitur quod per quodque membrum proprium nomen quaeras, qualia sunt cephalalgia, id est capitis dolor, & cardialgia, id est cordis dolor, & otalgia, id est aurium dolor (non enim inuenies positum) sed oratione omnia talia explicasse contentus eris: uesicae & renis & lienis dolores, item genuum & pedis, ceterorumque ad similem modum dolores appellas. Ac talia quidem & tot numero sensibilibus actionum sunt symptomata. Ad haec etiam duo egregia, sopor & peruigilium circa primum sensorium, quod omnium sensuum est commune, consistunt. At motiuarum actionum prima symptomata sunt immobilitas & uitiosa mobilitas: huius autem alius diminutus infirmusque motus est, alius prauus. Pravi autem, alius tremulus, alius conuulsus, alius palpitans, alius uibrans. Horum symptomatum aliqua ubi in toto corpore consistunt, diuersam appellationem sunt sortita, ueluti emprosthotonos, & opisthotonos, & tetanus. Quod si totius corporis non solum conuulsio sit, sed etiam rectricis partis actionum cohibitio, epilepsia dicitur: Sicut apoplexia, cum est neruorum totius corporis resolutio, una cum rectricis partis functionibus cohibitis. Atque haec quidem motiuarum actionum sunt uitia. Quorum

Quorum siquod proprium praeter cetera nomen non habet, non est quod quisquam eius occasio ne deceptus, aliquod symptoma praeteritum a nobis putet, ueluti nec uel apnoeam & dyspnoeam, uel ischuriam & dysuriam, uel aphoniam & dysphoniam. Sed ipsi omnia talia in quaque animalis actione sunt exploranda. Non minus etiam cuiusque eorum differentiae. Verbi gratia, quum dyspnoea uel sit animalis operis, nempe respirationis symptoma, quot sint in uniuersum eius differentiae. quemadmodum in libro De dyspnoea est iudicatum. Aut cacophonias, quot item membratim habeantur differentiae: ueluti in his quae de uoce scriptissimus, est traditum. Sane non raro dubitauerit quispiam, cuius generis symptoma sit, ueluti de pandiculatione, & oscitatione, sternutationeque, & tussi accidit. Verum de eiusmodi omnibus proximo libro, qui de symptomatum causis ager, differretur. Proximum est, ut rectricis actionis offensas narremus: ac primum imaginatricis. Est igitur huius quoque alia, ueluti paralyticis, siue resolutio quaedam, quam Graeci caron & catalepsi nominant. Alia ueluti prauus quidam erransque motus, quod utique delirium uocant. Alia ueluti deficiens & imbecillus, qualis in comatis & lethargis cernitur. Quinetiam ratiocinatricis functionis quae ueluti paralyticis est, anxia siue amentia dicitur. Quae ueluti deficiens motio est, moria & morosis siue fatuitas. Quae ueluti errans est, paraphrosyne siue delirium appellatur. Plerumque enim in utrisque simul delirium consistit, tum parum probe imaginando, tum parum apte ratiocinando. Est autem aliquando in altero duntaxat, quod genus Theophilus medicus agrotanti contigit, cui reliqua quidem prudentia supererat, & disputandi, & praesentis exacte noscendi, ceterum tibicines quosdam angulum domus ubi decubuit occupasse, assidueque sonare, tum pulsare putabat, atque hos se intueri rebar, partim illic stantes, partim sedentes, adeoque sine intermissione sonantes, ut neque nocte, neque diu usquam uel minimi tempus quiescerent. Exclamare igitur non cessabat, ac iubere, ut domo eijcerentur. Atque haec illi erat delirii ratio. Idem postquam plane conualuit, a morboque euasit, tum reliqua omnia quae ingredientium quisque dixisset, fecissetue narrabat, tum imaginationis de tibicini tædio meminerat. Quibusdam uero nulla aliena imaginatio uisitur, sed perperam ratiocinantur, ratiocinatrice animae parte ipsa affecta. Veluti phrenitico contigit qui fores sibi intrinsecus occlusit, ac singula uasa per fenestram promens, accedentes rogabat, num projicere iuberent. Hic enim singula uasa rectissime nominabat. In quo se manifeste declarabat, nec in imaginatione circa ea laesum esse, nec in nominum memoria. Quid igitur sibi uult quod ab alto omnia proiecit ac perfergit hoc scilicet intelligere non poterat, sed opere ipso delirare se declarabat. Quod autem & circa memoratricem animae partem symptomata eueniant, non agrotantibus modo, sed ipsi etiam qui

agrotare desierunt, id didicisse de Thucydide licet: qui nonnullos qui a magna illa Athenis peste conualuissent, eatenus omnium quae praecedissent obitos prodit, ut non solum propinquos, sed etiam seipsos ignoraret. Quoniam autem quae rectrici animae parti symptomata incidunt, dicta iam sunt, tempestiuum est ut ad alterum actionum genus, quas naturales uocant, traieciamus. Fuerint igitur & in harum singulis, uel non obitis, uel male obitis symptomata. In appetitu quidem, tum in appetentia, tum immodica cibi appetentia. In concoctione, cruditas, & concoquendi tarditas, & eiusdem operis prauitas. Pari modo in digestionem, & sanguinis generationem, uel non peracta, uel non rite peracta, symptomata incidunt. Cuius generis symptoma, & hydropum uitia sunt. Iam in nutriendi actione atrophiae quaedam & tabes, frustrationes eius sunt. Leucae uero & ophiais & alopecia, & quicquid eiusmodi symptomatum genus habetur, a uitiosa nutritione prouenit. At asphyxia, id est pulsuum priuationes, & cacosphyxia, id est pulsus uitiosi, circa pulsuum actionem sunt symptomata. In excrementorum quoque separatione, uel omnino non peracta, uel non rite peracta, symptomata sunt: aliqua nomine proprio uacantia, ueluti quae circa nigram bilem eueniunt: alia uulgo nominata, ueluti icteros, siue regius morbus. Methodus uero hic quoque omnium inuentionis est, naturalium facultatum cognitio. Eas in libris quos de ipsis prodidimus, quatuor esse in quaque corporis particula indicauimus, Attracticem, Retentricem, Alteratricem, & Excreticem. Erit igitur in harum unaquaque duplex symptoma: alterum non rite obitae actionis, alterum prorsus non obitae. Quare in quoque naturali instrumentum, octo incident in uniuersum symptomata. Ergo sicut ex dissectionibus exploratus est particularum animalis numerus, hic breui, immo uero facile ex sese omnem symptomatum multitudinem inueniet. Quippe quae naturae tantum sunt instrumenta, octo solum symptomatis laborabunt: Quae uero sunt animae, tum istis, tum his amplius alijs duobus. Monstratum enim paulo supra est, cuiusque animalium actionum duplex esse symptomatum genus, uel prorsus non peractarum, uel parum rite actarum. Dictum praeterea est, non rite hoc, duplex esse: aliud ueluti ex defectu proueniens: aliud (ut sic dicam) ex uitio siue errore. Ita utique, ut si non duo tantum in quaque actione & facultate symptomata esse dicas, sed tria, alterum scilicet priorum duorum in duo secans, duodecim quidem in quoque naturali instrumento symptomata inuenienda sint, quindecim uero in ipsis quae animae subserviunt: porro prior diuisio, quae in duas facta est differentias, octo quidem naturalium, decem animalium actionum efficit. Siquod uero in animali instrumentum sensus simul particeps est, tum motiuum: huic ex secunda diuisione decem & octo symptomata incident: ex priore duodecim. Monstratum igitur quod dicimus in una alteraque particula, quod

quod nos in ijs, id in omnibus facere censemus, eum qui enumerare symptomata studebit: Minime quidem nominibus attentum (neque enim ubique usitatas appellationes inueniet) sed ipsam rerum naturam spectantem. Est igitur uenterculus concoctionis instrumentum, quod trahit in se, ut diximus, conueniens nutrimentum. Excernit autem quicquid est alienum. Præterea quod attraxit, id retinet: & quod retinet, alterat. Cum igitur uel omnino non trahere, uel uitiose trahere illi contingit, duo mihi symptomata circa tractricem potenter intellige. Scindeque alterum rursus in duo, nempe quod uitiose oratione saltem quatenus utique licet (tametsi nominibus clare non possis, quod scilicet his nullum impositum nomen est) interpretari tentans. Verbi gratia, quod etiam illud, non rite, aliud ueluti imbecillum est, aliud ueluti uitiosum: imbecillum quidem, quod uix & egre & longo tempore fit: uitiosum, quod ueluti cum palpitatio, tremendo, uel conuellendo, uel uibrando agitur. In alteratrice uero uentriculi facultate, aliud est ubi omnino alteratio non fit, cum scilicet quales assumpti cibi sunt, tales in omni qualitate manent. Aliud ubi imbecilliter, quod proprium nomen græce bradypepsian habet. Aliud ubi uitiosa est alteratio, cum in alienam qualitatem cibi mutantur. Quare tria in totum symptomata circa unam actionem frustatam habentur. Vocatur autem ipsa actio, concoctio. ea est ciborum in conuenientem animali qualitate alteratio. Bradypepsia uero, siue concoctionis tarditas, mutatio in eam qualitatem est, sed ægre & spatio longiore. Alterationem autem in alteram qualitatem, non tamen in eam quæ secundum naturam est, aepsian nominant, priuationem quoque eius actionis æquiuoce cum ea nominantes. Quanquam utique clarius fuerat, hanc solam aepsian nominasse: illam uero uitiose factam, dyspepsian: sicut imbecillam alterationem bradypepsian. Cæterum ut Plato testatus est, ueteres cum plurimas rerum ignorarent, alias omnino non nominarunt, alias non recte. Non est igitur quod nomina nobis imponant, sed inspicienda nobis est ipsa rerum substantia. Quod si fiet, inueniemus retentricis quoque facultatis actionem secundum naturam se habere, cum tempus complectendi cibi, cum tempore concoquendi exæquatur: ac cibos undique prorsus constringit. Priuationem uero omnimodam eius actionis, cum prorsus non completur: accidit autem id in lienterijs, siue intestinorum leuitate: imbecillitate uero, cum uel non probe undique amplectitur, uel non usque ad consummatam concoctionem, uel cum ambo hæc simul incidunt. Cum enim retentricis & complectentis facultatis agendi probitas in ijs duobus constitit, ut tum nullum locum relinqueret inter uentrem & cibos uacuum, tum complectendi tempus cum concoquendi tempore exæquaret, uel altero tantum non probe actionem obibat, uel utroque: symptomataque consequentur, imbecillitas quidem complexui, fluctuationes cum sonitu, quas Græci clydonas uocant & flatulentia: In iusto autem complectendi tempore, excretio celeris & ciborum in inferiore uentre corruptela. Hoc loco illud aduertendum censeo, quod alteri symptomati alterum nonnumquam succedit. Quippe imbecillum complexum, modo clydonas excipiunt, modo inflationes: In iustum uero complectendi tempus, omnino diminuta concoctio: Deinceps uero uel celer ciborum exitus, uel eorum in uentre corruptela. Ac celeris quidem exitus inseparabilia symptomata sunt deiectionis humiditas, & digestio in corpus diminuta: Corruptela autem in alui quidem deiectionibus, graue olentia necessario, non necessario aut mordicationes, aut inflationes: sed interim neutrum eorum, interim alterum, interim utrumque. Cur autem tum in istis, tum in ijs quæ prius sunt dicta, quædam necessario sequatur, quædam non necessario: proximo libro in quo de symptomatum causis agemus, docebitur. In præsentia uero ad reliquam retentricis facultatis symptomatum differentiam est transendum. Cum igitur circum cibos uenter se constringit, cæterum cum palpitatione quadam, uel tanquam conuulsione & tremore & uibratu, eiusmodi constrictionis opus uitiosum fuerit. Ac palpitacionem quidem uentris clare sentimus: itemque conuulsionem. (Singultum enim hoc symptoma nominant.) Noxam uero eius quæ uelut tremor sit, non clare. cæterum si ijs quæ dicimus, animo eris attentus, id quoque non magno negotio deprehendes. Ergo ubi a comedendo, nec clydon aliquis, siue fluctuatio cum sonitu te infestat, nec inflatio, nec palpitatio ulla, nec singultus, sed difficultas aliis infureta, in uentre sentitur, grauaturque, ac laborat, ac magis desiderat grauitatem infra deponi, quam sursum ferri, accedit præterea ructus quispian, tum displicentia quædam aliena nec facile interpretabilis in anhelitu adsequitur: existimabis uentericulum circa cibos constringi quidem, cæterum id ueluti cum tremore fieri. At qui ueluti uibras motus est, in febrium concutientibus rigoribus maxime est conspicuus, omnes animalis particulas occupas. Ac de ijs quidem fufius in libris qui hunc sequuntur, agemus.

In præsens ad quartam uentris facultatem exercitricem propultricemque ueniendum. Cuius quod quidem ueluti priuatio est, in lei quibusdam generibus cernitur. Imbecillitas uero subinde in tardis excrementorum deiectionibus incidit. Qui autem eius ueluti uitiosus motus est, tum incidit, cum uel prius quæ absoluta concoctio est, ad actionem prouit, uel absoluta ea cessat ac tardat, uel una cum aliquo iam dictorum symptomatum fit, aliter uero quous modo non rite, uel tanquam impos sui uenter in cibos irruit, minime temperato moderatoue motu utens: exemplo eorum qui in decliu currunt, nec sistere se ualent. Ac uentris quidem ut instrumentum concoctionis est, dicta symptomata sunt. Ut autem tum nutrir postulat, tum quod nutriat, non solum trahit, sed etiam eatenus retinet, quousque alterauerit & superuacaneu excreuerit, alium parem

parem symptomatum numerum ceu simile coram pus sortiet. Fortasse igitur præstiterit omnia quæ circa nutritoriam actionem symptomata incidunt percurrere. Et quæ uentris corpori & quæ cæteris particulis omnibus insunt communia. Quippe clarior ita legentibus disputatio fiet: illustriusque docebit, quod paulo supra est dictum, symptoma symptomatis causam esse. Atrophiam enim cum unum symptoma sit, siue ea in toto fiat animali, siue in una eius particula, multa præcedunt symptomata. Cum enim quod probe nutriendum est, & trahere ad se conueniens nutrimentum debeat, & id quoad tum alterauerit, tum assimilauerit retinere, præterea quod superuacuum est pellere: (Est autem id duplex genere, aut enim quantitate superuacaneum est, aut qualitate) necesse omnino est particulam quæ atrophiam laborat, uel unius prædictorum alicuius occasione id pati, uel plurimum. Nam siue diminute trahat, quo nutriat, siue non trahat, siue perperam trahat, atrophiam particulam consumet: siue id quidem quod nutriat, & quantum & quale esse oportet, suppeditatur, cæterum symptoma aliquod in retentrice facultate incidet, simile his quæ in uentre sunt dicta, atrophiam tentabitur sic quoque. Quod si hæc facultates legitima fungatur actione, excretrix autem uis erret, plus scilicet, quam opus est uacuans, sic quoque gracilis nutrimentoque parum fruens, particula reddetur. Iam alteratricis uirtutis symptoma, quod ueluti priuatio est (eam autem aepsian, siue cruditate uocant) liquidò patet, quod particulam gracilem efficiet. Quod uero eius ueluti imbecillitas quædam est, quam bradypepsiam uocant, spatio quidem longiore, sed tamen luculenter ipsum quoque aliquando gracilitatem inducet. Tertium uero symptoma, quod dyspepsia est simile, non gracilem modo nutritionis desiderio, sed etiam aliena specie particulam reddet, ueluti in uocatis leucis & elephantiasis cernitur. Sane aduerrere hoc in loco animum, ac discernere conueniet, utrumne succo aliquo affluente, an solidis ipsis ita affectis mutatus color sit. Quippe si ex affluente est mutatus succo, alterius generis symptoma est: nec alteratricis facultatis error. Si igitur tota particula per totam qualem esse oporteat, talis non sit, alteratricis in eo uirtutis id uitium est. Fit enim & in arcuatibus naturalis coloris mutatio, sed ea, nisi alteratricis uenarum uirtutis uitium aliquando est, separatricis actionis est symptoma. Vitiosus autem in singulis priuatim particulis color, si modo ex succo aliquo extrinsecus affluente non proueniat, ex alteratricis & concoctricis uirtutis quam in se habet, uitiosa functione oritur. Ergo hæc atrophiam, cum eacotrophiam quædam, id est uitiosa nutritio dicenda potius sit, a præsentis disputatione eximamus. Ad eam uero quæ nutritionis omnino est priuatio reuerſi, illud admoneamus, tum ipsam symptoma esse, tum symptomatis alias alijs, quæ uel in attractrice, uel retentrice, uel segregatrice, uel alteratrice facultate incidunt superuenire. Omnium uero horum symptomatum, morbi sunt causæ. Fin-

ge enim diminute in aliquam particulam trahi alimentum, ideoque eam non nutrir: omnino morbus aliquis diminutum hunc tractum præcedit. Dictum nanque est, particulam ipsam ubi imbecillius in se nutrimentum trahit, omnino incommoda temperie laborare. At ea morbus est. Si autem particula commoda temperie sit, obstructio uero aliqua in diductionis instrumentis diductionem impediat, obstructio ipsa morbus est: diductionis impedimentum eius symptoma. Non solum autem singula symptomata percurrans, quæ scilicet læsæ alicuius actionis culpa proueniunt, intelliges ea omnino morbum præcedere, sed etiam id ex ipsa rerum essentia licet, citra inductionem colligas. Quippe sanitatem actionis causam posuimus: morbum autem læsionis quæ in actione est, causam. At uero symptomata, de quibus nunc proposita nobis disputatio est, actionum esse læsiones diximus. Quare ex ijs propositis constat huius saltem generis symptomatum morbos esse causas. Quod autem & duo quæ reliqua sunt genera, morbi præcedat, & causæ rationem respectu eorum obtineant, id quoque paulo infra docerimus, sed ubi totum de ipsis absoluerimus sermonem: auspiciati rursus a symptomatis ijs quæ in corporis consistunt affectibus. Sunt porro eorum primæ differentia numero quatuor. Alia enim sunt uisibilia, alia odorabilia, alia gustu apprehensa, alia tangibilia. Ac uisibilia quidem in coloribus qui præter naturam sunt, consistunt. Idque uel totius corporis uel alicuius uel aliquarum eius partium. Ac totius quidem corporis, ueluti in arcuatibus se habet. Præterea in hepatide et splenitide uocatis morbis. Ad hæc hydropum generibus quibusdam. Vnius uero particulæ, quemadmodum tum in lingua sola alienus color subinde aspicitur, tum in particulis quæ abscessu uitio uel nigricant uel liuent. Pari modo in carbunculis, & erysipelate, & serpentibus ulcerum, & gangrenis, naturales colores mutantur. Sane huius generis sunt uiriligo, leucæ, elephantiasis, aliaque id genus: quippe hæc quoque naturalem colorem mutant. Iam in compluribus simul particulis uitiatum esse colorem in multis morbis uideas: idque uel circa crura magis, uel circa faciem, uel circa totum supernum corpus, uel circa totum inum. Ac uisibiles quidem differentia in ijs sunt contemplanda. Odorabiles uero primum quidem in respiratu, ac diffatu. Voco autem quod circumdatis nos aeris per fauces attrahitur, & rursus emittitur, respiratum: Quod autem per totum corpus exhalat, diffatum siue perspiratum. Ergo quæ ijs accidunt grauiolentia, in symptomatum constituentur genere. Post has uero in auribus, naribus, alis, & quæcumque uitij cuiusquam occasione putrescunt particulis, his amplius in ructu idem symptomatum genus licet inuenire: Ipso scilicet uel fumosam, uel acidam, uel uirosam, uel pisiosam, uel aliam quampiam eiusmodi referentem qualitatem. In gustabilibus uero qualitatibus laborantes

laborantes, ipsi symptomata conspiciant. Quippe sudorem defluentem in eos aliquando gustant, præterea eius quæ circa linguam est salivæ mutata qualitate, æquæ utique ut sanguinem, quibus is quoquo modo per os uacuatur: alij quidem notabiliter dulcem, alij salum, alij amarum sentiunt. Ad eundem modum & quæ ex pulmone reijciuntur, & quæ ex uentriculo euomuntur: alij hæc acida, alij salia, alij amara, alij dulcia, alij austera, sentiunt. Porro sunt ex medicis non pauci qui etiam his aurium sordem gustu explorandam censent, quippe ex hoc quoque aliquid cōiectari. Iam tangibiles differentia, ubi naturæ modum excesserunt, in symptomatis numerandæ non minus sunt: ueluti cutis dura, & distenta, & præarida: similis modo præhumida, uel rugosa, uel alia quæpiam differentia tali prædita. Ergo ex his quæ iam dicta sunt, manifestum est, hoc quoque symptomatum genus uniuersum à morbis ortum habere. Quippe colorum, halituum, & saporum differentias omnes, solidorum ipsorum corporum temperamēta sequi, in naturalibus libris didicimus. Ad eundem modum & tangibiles, multo etiam magis quam omnes quæ sunt prædictæ, propterea quod cum actiuis qualitatibus congeneres sunt, utpote quæ ad eisdem sensus iudicium referantur. Etenim mollities duritiesque tactu iudicantur, haud aliter quam effectrices qualitates ipsis cognate. Quare quicquid in ijs alienum à naturali est, id intemperiei acceptum fertur: Aequè ut quod naturale est, ex commoda temperie provenit. At est omnis intemperies morbus. Quare omnia id genus symptomata à morbis sunt oriunda. Quæ uero ex influente quopiam humore cognata prædictis symptomata in particulis excitantur, alia obstructio, uel compressio sequentia, alia trahentium & segregantium uirtutum functiones male obitas, necesse est hæc quoque ueluti fontem sue generationis morbos habere. Ac iecinoris quidem obstructio, qui compositi & instrumentalis corporis est morbus, alieni coloris qui in arcuatis uisus est causa. Cuiusque uero similis partis intemperies, quæ ipsa quoque eiusmodi corporis morbus est, alias aliam eius facultatem impedit, uel eam quæ trahit, uel eam quæ excernit, uel aliam quampiam: quarum occasione cum parum æqualiter ritet, humores in corpore fluant, particulae alias alia in colore, halitu, sapore, omnibusque tangibilibus differentiis alterantur. Quinetiam quodcumque reliquum est symptomatum generis, siue id in uocibus sit & sonis qui in animalibus exaudiunt, siue in ijs quæ à corpore excernuntur, in eoque detinentur, nihil non à morbis natum est, uel ab ipsis continenter, uel symptomate aliquo interueniente. In uocibus enim morbi qui in ore, faucibus, arteria, pulmone, & thorace sunt, symptomata faciunt: Clangoribus scilicet quibusdam tremulisque ac raucis edendis uocibus. In alijs uero animalis particulis sonitus & murmura & trisimi, id est stridores, aliisque eiusmodi partim quidem ex instrumentorum an-

gustia, uel indebito motu, partim ex flatuosi spiritus abundantia, aliquando etiam ex horum aliquibus, omnibusue simul coeuntibus ciētur. De quibus plenius inter symptomatum causas agetur.

Quæ uero uel à corpore excernuntur, uel in eo præter naturam detinentur, ea quoque in primas tres diducuntur differentias, utique aut totis substantiis, aut qualitatibus, aut quantitatis, à naturali statu egressa. Succedunt autem omnino morbis, uel continenter, uel alijs symptomatis intercedentibus. Siquidem sanguinis profusio toto excreta substantiæ genere præter naturam est. Ea uero uel uulnerato, uel perrupto, uel ore tenus recluso, uel eroso sanguinis uase incidit. Porro horum uulneratio, ruptio, & erosio, proprii similium partium morbi sunt: reclusio, instrumentalium. Quæ ipsa modo ex complectendi functione imbecilla, modo expultrice immodice concitata, modo ambabus simul læsis, ortum habet. Simili modo fluxus muliebris uel propter iam dictarum actionum symptomata fiet, uel quod totus sanguis tenuis se rosusque est redditus. Est uero & id symptoma, cuius etiam multiplex habetur ortus. Est namque uel sanguificæ uirtutis, uel eius quæ tenuis et serosum separat, uel idem excernit, operis frustratio. Incidere autem aliquando potest, & retentrice ipsa immodice opus suum urgente, & cute ipsa spissata, & re nibus oclusis. Ad eundem modum & sudores immodice digerī, uel indebite retineri, aut propter cutis, aut propter aliquem dictarum uirtutum affectum, aut ipsam humorum naturam necessario continget. Sanè constat quod in omni eiusmodi sermone, disiunctiuis coniunctionibus utimur. Ommino enim cuiusque dictorum symptomatum, una quæpiam est causæ ratio. Nihil tamen prohibet duas, & tres, & simul omnes unā concurrere. Non latet autem nec quod dysuria & ischuria & stranguria & quem hydropem in uas urinale, alij diabete, alij diarrhoeam in urina uocant, ex hoc genere symptomatum sint. Iam quod eorum quæ excernuntur, & colores præter naturam, & odores, morbos necessario sequantur, nihil opus est ostendimus: si modo nullum talium sine intemperie provenit. Patet autem & quod propositum à nobis est, clarè esse demonstratum, omnem symptomatum naturam morbos præcedere: Fieri quæ nonnunquam symptomatum quæ deinceps sibi succedant, ueluti feriem quandam. A morbo quidem ipso primū, ab hoc uero secundum, dein rursus post hoc tertium, ac ab isto deinde quartū. Verum hic attendendum diligenter est, ut accurate distinguantur ab operibus symptomata. Sæpe enim ita similia inter se sunt, ut & symptoma putetur opus, & opus symptoma. Ac nisi quis in hoc sano sit iudicio, ex ijs in quibus ipse fallitur, nostram disputationem calumniabitur. Quippe si naturalium excretionum (sic autem uocant eas quæ sanis accidunt) uel quantitatem, uel qualitatem, uel genus ipsum substantiæ, pro scopo sibi proponat, deinde huc intuens, symptomata iudicet, subinde sal-

letur

letur. Quippe sudor aliquando multo amplior quam pro naturæ modo, uel alui deiectio, uel urina ualentibus incidit, non solum nulla actione læsa, sed etiam cum uirtutis robore & prouidentia de animalis salute. Aliqua enim quamuis etiam toto genere præter naturam sint, ueluti sanguinis per nares profusio, uel uomitus, uel sanguinis deiectio, uel hæmorrhoids, uel aliud eiusmodi, tamen præter naturam adhuc non sunt, si modo tempestiue fiant. Fiunt autem tempestiue, cum id quod contristat, expellitur. Stante igitur de quo inter initia conuenit (nempe quod symptomata actionum læsiones sint) nihil eorum quæ ad animalis commodum fiunt, ex hoc genere symptomatum est. Opus namque naturæ unumquodque eorum potius est, quam læsio aliqua. At alteri fortassis symptomatum generi, quod scilicet præter naturam est affectum, omnia talia subiiciat quispiam. Ommino enim diuisam esse in quacumque animalis parte uenam aliquam, aut eatenus reclusam, quoad sanguinem

quem prius retinuerat profundat, naturalem affectum non esse. Quanquam hic quoque alui fluxum, aut urinæ copiam docere non possit affectibus præter naturam omnino succedere. Sanguinis namque profusiones & uomitiones, toto genere præter naturam esse dicet quis: Non tamen aut eam quæ per uentrem, aut uelicam, aut uterum sit excretionem, toto genere præter naturam esse. Fortasse uero dubitauerit quispiam & de sudore ceu nec ipse naturæ lege incidat. quippe quod Diocles etiam docere tentauit. Videtur autem dura esse opinio & præter rerum euidentiā, tametsi eam maxime probabiliter confirmet. Ac de talibus quidem posthac aliquando fortasse agetur. ppauca enim sunt de quibus ambigitur. De reliquorum uero symptomatum tota multitudine abunde est disputatum, finiedusque iam hic liber est. Siquis enim exercitatus in his quæ confessæ sunt fuerit, facilius de his quæ in dubio sunt, iudicium consequetur.

CL. GALENI DE SYMPTOMATVM CAVSIS

LIBER PRIMVS

THOMAS LINACRO ANGLO INTERPRETE.

AVSAS symptomatum in his libris contemplabimur: eundem sequentes disputationis ordinē, quem de ipsorum differentiis proposuimus. Sūt igitur symptomatum genera in totum tria. Quorū de eo primū disputabimus, in quo læ-

sam esse actionem diximus. Ita nimirum intelligere lector censentes, etiam si prorsus perijt. Cum autem duplices genere actiones sint, alia naturales, alie animales, ab animalibus incepimus. Easque trifariam diuisimus, in sentientes, actiuas, & quas appellauimus rectrices. Ergo in sentiendi actionibus, triplex incidit symptomatum differentia. Vna cum ipsorum primum sensus instrumentū est male affectū: altera cum sentiendi facultas: & tertia cum aliquid eorū quæ primo sentiendi instrumento subseruiunt, male habet. Veluti in oculo primū sentiendi instrumentum, crystallinus est humor, quippe quem solum à coloribus alterari monstratum est. Sentiens uero facultas, quæ à cerebro per neruum inde porrectum ad crystallinum peruenit. Ad subseruiendū autem huic, reliquæ omnes quæ in oculo habent particulae sunt cōditæ. Itaque etiam uno quolibet ex prædictis male affecto, uel male uidebit animal, uel prorsus non uidebit. Ac crystallini quidem humoris morbi in octo intemperamentis consistūt. Facultatis autem morbi, in eo quod uel neruus, uel cerebrum male sit affectū. Sunt porro & horum utriusque, ut scilicet similes parti-

Galen.

culæ sunt, octo morborū genera. Vt instrumentales sunt, tum obstructiones, tum alienorū innixus, siue cōpressiones, aliisque quæcumque ex humorum influxu, molem præter naturam attollunt. Vnatis uero diuisio, super omnia quæ prædicta sunt, tum similium, tum instrumentalium particularū cōmunis est affectus: non cerebro modo aut neruo, sed etiam crystallino humori incidere potēs. Huic autem trāsferri, ac sede moueri, instrumentalis morbus incidit. Quamvis translatio, siquidem ea uersus angulum maiorem minorem uel est facta, nihil quod æstimandum sit, incōmodū affert. Sin sursum deorsum uel inclināt, duplicia quæ uidentur omnia apparere facit. Atque hi quidē sunt, tum primi uisus instrumenti, tum eorum quæ illi facultatem subministrant, morbi. Eorum uero quæ uisum aliquem ei conferunt, hi, si uel in foramine rhagoidis, uel etiam eo qui inter hoc & crystallinum est loco, humor spiritus uel tantus cōstitit, quantus primo uisus instrumento ad internoscenda sensibilia sit impedimento. Ad eundem modum corneæ quoque tunicæ particula ea que pupillæ antestat, uisum impedit, siue ea per se, siue alia quapiam ratione à naturali habitu est remota. Ac foramen quidē rhagoidis, quatuor modis à naturali statu mutatur. Nempe uel ampliatur, uel imminuitur, uel in aliquam partem detortum, uel ruptum. Verum ampliatio siue à naturali sit, siue post accedat, semper uisui incommodat. Imminutio quæ utique à naturae inceptu incepta, acutissimi uisus est occasio: quæ uero post incidit, mali. Reliquorum uisus uisus uisus, neque si à natiuitate, neque si post incidit, quicquid

Tom. 3

c quod

quod aestimatione dignum sit, uisioni officit. Iam enim subinde uidimus ex parua rhagoidis proci-
dentia, detortam pupillam, postq; cicatrice est in-
clusa, nec tamē hominis uisum fuisse impeditum:
Vbi scilicet ante se corneae particulā splendidam
habuit. Atq; haec quidem experientia ipsa docuit.
Sanē causa propter quā amplitudo foraminis ad
perspicaciam uisus semper sit noxia, angustia non
semper, aestimatione nō indigna est. Videtur autē
mihi neruus is qui ā cerebro ad oculum pertinet,
quem ideo porum, siue meatū Herophilus appel-
lat, q; eius solius foramen clare cernitur, sensibilis
esse spiritus uia. Eoq; ubi altero oculo conuiue-
mus, alterius pupillam dilatari contingit, tanq;
in unum solum cōmeante spiritu, qui prius in du-
os est dispersitus. Itaq; etiam hoc maxime signo
intelligitur, an suffusi cōpuncta suffusione uisum
recepturi sint, an non. Quippe quibus altero oculo
conuiuentibus, alterius pupillam dilatari con-
tingit, ijs si compunctio administratur, recipiendi
uisus fiducia est. Quibus non dilatur, horum ne-
mo unquam reuidit, neq; si minime cum dolore,
ac commodissime ijs est administrata cōpunctio.
Ex ijs omnibus liquet, confluere ad oculos ā cere-
bro spiritum animale, tum in crystallinū ipsum
humorem, tum uero locum omnem qui illi ante-
stat, quem scilicet rhagoidis foramen determinat.
Vbi igitur amplior reddita est pupilla, siue id ex
prima statim formatione, siue postea contigit, pa-
rum commode tota animali spiritu impletur. Fun-
di igitur dissoluitq; ac dissipari cogitur. Sicut con-
tra in minore pupilla colligitur, constringitur, ac
densatur. Arqui demonstratum in libris de parti-
cularum usu est, eius collectionem ac constrictionem,
ad sensus bonitatem illi conducere: contra,
dissolutionem ac dispersionem, ad sensus noxam
cedere. Qui igitur fit quod pupilla morbi uitio,
non naturae minor reddita, multo deterior effi-
tur quam mediocris? An quia uitiosus affectus se-
quitur, quorum culpa necessario peius cernit oculo
sic affectus, non propter pupillae angustiam?
Quinam igitur hi sunt affectus? nam hoc etiam di-
sputatio requirit. Vnus quidem ipsius rhagoidis
tunica tantum, alter humoris tenuis qui medio lo-
co inter ipsam rhagoidem & crystallinum humo-
rem habetur, effusi. Ac tunica quidem solius affe-
ctus, extensio relaxatio que sunt: qualis utique in
extrinsecus positis articulis subinde cernitur, cū
ligamenta redundant humore sunt perfusa. Hu-
morum uitium in defectu consistit: Cuius occasio
ne rhagoides uacuato interno eius loco in se con-
cidens, contrahitur ac rugatur, atq; idcirco pupil-
lam imminuit. Deterius ergo ex talibus affectibus
cernere contingit, non utique propter pupillae par-
uitatem, sed propter humoris desiderium. Mon-
stratum enim est in his quae de uisu, tum in libris
quos de utilitate particularum, tum quos de Hip-
pocratis & Platonis placitis scripsimus, crystalli-
num humorem munimento aliquo indigere, quo
externum splendore sine offensa sustineat. Vnum

igitur munimentorum eius is humor est: cum eo
etiam quod substantiae crystallini humoris nonni-
hil conducit. Vbi igitur parcius redditus hic hu-
mor est: & sicior efficitur ipse crystallinus, utpo-
te iam humore ā quo largiter imbuatur defectus:
& rhagoides tunica in se cōcidens, spatium quod
inter ipsam & crystallinum interest, angustius effi-
cit. Itaque fit, ut cū cogatur crystallinus humor,
paruo interstitio cum externo splendore commer-
cium habere, persimilem patiatur affectū, ijs qui
solem nictando contuentur. Horum enim aliqui
occæcati sunt: Omnes uero ita laesi, ut uix recupe-
rarint pristinum uisum. Quippe monstratum no-
bis est, fieri non posse, ut splendidam lucem inof-
fense toleret uisus instrumentū: Eoq; factum esse
ut rhagoides tunica quae nigra simul & coerulea
est, illi sit pretenta: Quod scilicet hi colores uisum
ubi ā splendida luce laborat, maxime consolen-
tur. Atq; haec quidem causa est, cur imminutus is
qui in pupilla est humor, tum deterius cernendi,
tum foraminis rhagoidis tunicae minoris reddendū
sit occasio. Eoq; maxime insanabilis est eiusmodi
oculorum morbus. Alter affectus qui propter
humorem rhagoidis minorem reddit pupillam,
minus illo est noxius. Difficilius nanq; est simila-
rium corporis particularum cuius, cum siccata
est, humiditatem restituere, quam eam cum hume-
cta est, siccare. Atq; haec quidem medendi rationē
quodammodo iam attingunt. Dicamus autē quod
ā primo est propositum. Mala quidem est pupillae
paruitas quae praeter naturā accidit, bona quae na-
turalis est. Laxitas autē eius nec quae naturae lege
habetur, bona est, nec quae non naturalis est. Cete-
rum minus mala est q; angustia. Quippe laxitatis
generandae causa (ut sic dicam) coniuncta, tensio
rhagoidis tunicae est. Sicuti paruitatis, eiusdem re-
laxatio. Quoniam autē duplici ratione tenditur,
cum utiq; ex suapte natura id patitur, uel siccata,
ut corpus simile, uel humectata ut instrumenta
le: siccatas quidem eius difficile sanabilis est, humi-
ditas non etiam. Siquidem phlegmone & scirrhi,
siue durities sensu carentes, & abscessus, & alij id
genus morbi, instrumentaliū sunt partium, ex su-
peruacuis humiditatibus oriundi. Quos omnes si
in rhagoide cōsistant, peritus medicus nō magno
negotio superabit. Sanē accedit rhagoidei nonnum-
quam etiā ex accedenti tensio, ā multitudine sci-
licet subiectorum humorum nata. Quippe cū uelu-
ti uter uesicae, ijs quae inter ipsum & crystallinū
humorem acruantur est impleta, in omnem par-
tem distēditur. Quoniam autē non solum qui in fo-
ramine rhagoidis sunt, morbos disputatio percen-
suit, sed etiā aliquos ipsius rhagoidis cōmemora-
uit, superq; qui tenuis sub ea sunt humoris: sequēs
fuerit, quae reliqua in ipsis sunt persequi, quorum
uitio uel impeditur uisus, uel omnino aufertur.
Ergo ex ijs qui in tunica rhagoide consistunt, ac
uisui obstant, unus adhuc morbus restat, tam simi-
larium q; instrumentalium partium communis. Is
est unitatis diuisio. Quae utiq; in hac particula, tum
uulnus

uulnus est, tum ulcus. Cum igitur tale uitium ma-
gnum est, ita ut & ualenter diuidat rhagoides, &
profundatur extra eam tenuis humor, ac iam cor-
neam cōtingat, necesse est incidat hoc casu incō-
moda duo. tum ut concidat super crystallinum hu-
morem tunica rhagoides: tū ut spiritus ā cerebro
in pupillā totus non perueniat, quoniam per uul-
nus effluat. Quod autē non solū ambo haec coeun-
tia impedimēto uisui sint, sed eorum alterū, ijs qui
praedicta nō negligenter legerunt, manifestū arbi-
tror. Mihi uero tempestiuū iam fuerit ad tenuē hu-
morem conuerti, de quo supra dictū haecenus sal-
tē est: q; siue eius plus siue minus iusto est, uisum
impedit. Quod autē etsi aut crassior aliquando sit
cōsistentia, aut colore quodammodo alieno: sic quo-
quē symptoma aliquod circa uidendi actionē ex-
citabit, id dictū prius non est, sed iam eius dicendi
est tempus. Ergo hic humor si crassior q; prius e-
rat, est redditus, tū perspicacia uisus adimet, tum
ne longinque uideatur efficiet. Ita ut nec quae lon-
ge posita sunt cernant, nec quae prope sunt admo-
ta exacte perspiciantur. Sin uehemēter crassius est
factus, ueluti in suffusionibus euenit, utiq; uidere
hominem prohibet. Quod si totū foramen ā cras-
so illic cōsistente corpore obtenebratū non sit, sed
aliqua pars eius pura supersit, utique per illam,
quae extrinsecus sunt, singula per se sola nihilo de-
terius q; ante uidebuntur, non tamē similiter uno
tempore multa. quod scilicet angustior q; ante fa-
ctus sit uisus conus. At si in pupillae centro exigua
suffusio cōstitit, partibus quae circa sunt puris,
omnia ijs qui sic sunt affecti, ueluti fenestras habe-
re uident. Quippe quod in medio nō cernit, quasi
excisum uidet. Iam si diuisa, nec inter se coniun-
cta crassa corpora in iam dicto humore fluitant, ijs
qui sic se habent, tanq; culices quidam foris obuer-
sari uideantur, imaginatio praebet. Sapenumero
uero ex crassiore quoq; humoris cōsistentia,
tanquam idolum aliquod sibi appareat, imaginan-
tur. porro eiusmodi idoli apparitio postq; ā som-
no surgit, plerunq; incidit, potissimū pueris, & ijs
qui plusculū biberunt, aut alias capite sunt imple-
to. Quod si colore immutatus sit humor, qui in-
ter crystalloideum, & rhagoidē habetur, siquidem
ad fuscum inclinēt, ueluti per nebulam fumum ue-
hominem uidere faciet. Sin ad alterum ullum co-
lorem uergat, eius nimirum phantasia uisibili-
bus impartiet. At si inaequaliter uel ā naturali cō-
sistentia, uel colore recessit, quaecumq; eius pars sic
affecta, ad pupillae locū peruenerit, similem etiam
sibi imaginē in uisibilibus repraesentabit. Quippe
illius, tum colorem, tum consistentiam, tum figu-
ram foris se uidere homo putabit. Ex hoc sympto-
matum genere sunt, tum ea quae suffusi imaginan-
tur, tum quae de ijs quibus uel sanguis ex naribus
profluxurus est, uel qui uomituri sunt, ab Hippo-
crate sunt scripta. Iā uero qbus adeo perfectus sin-
cerusq; uisus est, ut eum ne uel minimū sensibile
fugiat, exhalationes uero quae a uentre ascen-
dunt, potissimū ubi nō probe cōcoerunt, similia

Galen.

ijs quae suffusi symptomata incidunt. Quippe pur-
rior natura crystallinus humor ijs est, etiā hic ip-
se aquosus de quo nunc agimus. Magnitudo autē
symptomatum in his, pro magnitudine passiois sem-
per respondet, non solū in ijs de quibus paulo an-
te agebam, sed etiā in omnibus quae praedicta sunt.
Verbi gratia. Similariū partium interperies si par-
ua sunt, paruam noxā actioni afferunt. Sin maio-
res habent, actioni ad portionē nocent. Sicut quae
plurimū ā naturali statu excesserūt, omnino actio-
nem tollunt. Aequē uero & quae de qualitate &
cōsistentia & colore aquosi humoris sunt dicta, si
paululum ā naturali statu sunt mutata, partium e-
tiam actioni afferūt noxā. Sin longius recesserūt,
pro modo uitij sui etiam actioni incōmodant. Si-
cuti cum plurimum ā naturali sunt aliena, omni-
no actionem adimunt. Ad eundē modum & quae
de rhagoidis ruptura, et pupillae magnitudine sunt
dicta, uel paululū aliquid actionē impediunt, uel
amplius, uel omnino. Simili modo & animalis spi-
ritus uel ad unguem purus est, qualis ether, uel ne-
bulae ritu humidus ac turbidus. Praeterea in mo-
do substantiae, uel plus eius habetur, uel minus. Ac
siquidem multus est & aethereus, etiam quae lon-
gissime absunt, uidet, ac perfecte discernit. Sin pau-
cus est, & purus, quae prope sunt exacte dignoscit,
quae procul absunt nō uidet. Quod si humidus si-
mul multusq; est, longissime quidē uidet, sed non
exacte. Sicuti etiam si humidus simul exiguusq;
est, nec exacte nec longissime uidet. Et de hoc qui-
dem, ut ad rem propositam, haec abunde. Corneae
uero tunicae pars quae pupillae antestat, & cū cras-
sior, & cum spissior, & cum humidior est facta, ui-
sionem impedit. Ad eundem modum si colorem
situm mutauit, & si ulcus maiusculum in se habet,
& siquid eorum quae extrinsecus illi praefacent in-
auctum, obscuritatem affert. Ac crassior quidem
& spissior cornea hebetudinem uisus creat. Humi-
dior autem siue ut instrumentum est, siue ut simila-
re corpus, non solum uisus hebetudinem affert,
sed etiam ut quasi per caliginem, uel nebulam, uel
halitum quempiam, uel fumum cernatur efficit.
Si uero humores non multi, sed colore mutato
sint, pro eorum natura error in uisu respōdet, pro-
inde qui regio morbo laborant, pallida omnia ui-
dere se putant. Quibus autem ex plaga ruptae re-
center sunt in prima tunica uenae, rubra. Vicius ue-
ro maiusculum, nō solum eo quod superuacuum
contrahit humorē uisionem laedit, sed etiā q; exi-
guo interstitio crystallinum cum externo lumine
cōmitti cogit. At si descendat introrsum, quod an-
te pupillam est ulcus, etiam aliquid aquosi humo-
ris foras effundit. Proinde is qui sic est affectus, in
summum caecitatis discrimen adducitur. Eoq; fit
ut qui in parte corneae quae pupillae praetenditur,
uulnus acceperunt, si id uulnus introrsum descen-
dit, magna ex parte occæcentur. Ceterum incredi-
bile quiddam nec fieri uulgo solitum in puero ui-
dimus, qui stilo in pupillae loco fuerat cōpunctus.
Nam cum statim effluxisset aquosus humor, tum

Tom. 3

c 2 pupillae

pupilla ipsa minor est reddita, tum tota cornea appa-
ruit rugosior. Ceterum sanatus, postea recte ui-
dit, collecto scilicet paulatim eo qui effluxerat hu-
more. Verum hæc rara sunt. Cæcitates autem eiusmo-
di uulneribus plerumque succedunt, sicuti etiam om-
nibus iam dictis causis: ubi scilicet plurimum sunt
inauctæ. Nam siue uehementer spissa, siue ad sum-
mum crassa, siue immodice humida, cornea est ef-
fecta, omnino tenebræ uisioni offundit, ita ut qui
sic est affectus, prorsus non uideat. Et quid quæ-
siri si prædictorum singula cum inaucta sunt, ui-
sum animali adimunt: ubi ipsa sola cornea ruga-
ta aliquando similem noxam affert. Incidit hoc uti-
tium, ijs qui ad ultimum peruenere senium. Sanè
consideranda hoc tempore diligenter est pupillæ
magnitudo, quippe quæ si minor est facta, etiam
aquosus humor in ijs est imminutus. Sin equalis si
bi permanet, corneæ solius uitium est. Verum e-
iusmodi discrimina præfens opus non requirit. Cor-
neæ uero tunica morbi, si magni sunt, prorsus ui-
sum impediunt. Et maxime cum uel phlegmone
uel suppuratione laborans, uel insensibili duritie
obsecta, aliud ue tale quippiam passa, ueluti instru-
mentalis pars, humoris morbis afficitur. Ac cor-
neæ quidem tunica morbi qui uisum uitient, ta-
les & tot incidunt. Membrana uero quæ super hæc
habetur, ubi phlegmone laborat, ex accidenti ui-
sus actione impedit. At in ijs quæ Græce uocantur
chymoses, præterea in pterygijs, non ex anteceden-
ti, sed iam ex prima ratione, pupillam obtenebrat.
Ad eundem modum magnæ palpebrarum phlegmo-
næ tumoresque, si qui super has præter naturam or-
ti, eo magnitudinis uenerunt, ut pupillæ umbram
offundant. Atque hæc omnia aut non uident, aut
male uident, sunt causæ. Et de oculis quidem sa-
tis hæc sunt. Quippe exempli magis causa, quæ ut
singula membratim persequeremur, de his dispu-
tauimus, cum sit mihi institutum ad præfens per gene-
rales sermones, methodum indicare, qua usus quis-
piam, symptomatum causas inueniat. Quoniam autem
non solum methodos ipsas nouisse oportet, sed et-
iam multifariam in particularibus exercitari, quod
facere omnibus in præceptum non est, idcirco qualem
fieri modum exercitationis oporteat, in oculis nunc
ostendi. Ergo ad eius exemplar, reliquæ sentien-
di potentia sunt adeundæ, æstimandæque in una-
quaque, tum primum eius instrumentum, tum cetera
quæ illi usum aliquem præstant. Ad hæc discer-
nendum, ceu paulo ante est dictum, quinam ipsius
potentia laborantis sint morbi, quinam instrumento
rui cuiusque, cuius culpa lædi functionem contingit. Si
quidem audiendi grauitas, & surditas, aut propter
auris ipsarum particulam aliquam, aut propter ner-
uum, qui in has à cerebro pertinet, aut propter ce-
rebrum ipsum, in ea scilicet parte læsum, unde ner-
uus exoritur, animali incident. Atque in neruo qui-
dem & cerebro uitia sunt, similiter ijs quæ in ocu-
lis. Quæ uero in reliquis particulis sunt, ad portio-
nem quidem, non tamè omnino similiter lædunt. Quæ
enim habet in oculo crystallinus humor rationem,

A hanc habet in auribus audiendi meatus finis, ubi
neruo dilatato coniungitur. Omnia uero quæ extra
hunc in anfractu meatus sunt, ijs quæ prædicta in
oculo derhagoide sunt, ad portionem se habent. Itaque
etiam morbos eorum huc transferri ex illis conuenit.
Similiter quidem corporum, qui in intemperie &
continuitatis solutione consistunt. Meatus autem ipsius
obstructiones, siue he tumoris alicuius ipsarum par-
ticularum non naturalis occasione, ipsum meatum ob-
struant, quæadmodum abscessus, & phlegmone &
insensibilis durities, & cedema, siue propter tumo-
rem aliquem acquisitum, uel denique quicquid præ-
ter naturam sit, qualis in meatu sæpe oritur, porosa
quapiam in eo carnosae substantia enata. E nume-
ro eorum quæ meatum obstruunt, & fordes sunt quæ
in auribus colligi solent. Tanquam igitur in ijs par-
ticularum ratio symptomatum indicauit causas, ita &
in lingua & naso indicabit. Modo in ijs quoque tum
primam sentiendi particulam, tum reliqua, quæ to-
tum instrumentum complent, nouerimus. Monstratum
enim est linguam eo quod duabus facultatibus, sensui uo-
luntatisque subseruit, duas quoque actiones habere.
Nunc autem eam ueluti sentientem consideramus. Odo-
ratus uero sensorium ipsos cerebri esse uentriculos
indicauimus, ac gustandi quidem sensus symptoma-
ta sunt, tum omnino nihil saporum sentire, tum non legi-
time sentire. Cum autem non legitime sentire (ut monstra-
tum est) dupliciter intelligatur: aliàs cum diminute &
confuse sentitur, aliàs cum uitiose, confuse quidem
gustare, in uisu amblyopia, id est uisus hebetudini,
in auditu barycoia, id est audiendi difficultati, por-
tione respondet. Vitiose autem gustare, est ueluti cum
oculis, colore, figura, magnitudine, uel situ muta-
ta uidentur. hoc in auditu, obauditiu nominatur.
Porro morbi prædictorum symptomatum, uel in
gustandi actione, uel quæ in potentia incidunt,
partim in similari linguæ substantia & tunica qua
involuitur sunt, partim in neruis mollibus, par-
tium loco cerebri, illo præsertim, unde hi nerui ori-
ginem habent. Ac reliqui quidem prædictorum om-
nium morbi in manifesto sunt. Lingua uero uitio-
se saporis sentire solet, cum extraneo humore est im-
pleta. Quo casu quæ gustant omnia uel salsa uiden-
tur, uel amara, uel alia quapiam aliena qualitate dici-
bili indicibili ue affecta. Tanquam enim in suffusis ui-
sua uis foris se cernere iudicabat, ea quæ in ipsis
oculis inerant, itidem gustandi facultas ea quæ sunt
in lingua, sensibilibus imputat. In arcuatis quidem
bilis amarorem non linguæ esse ipsius, sed corum quæ
gustat deputans. In alijs uero quibusdam affectibus
falsuginem acoremue edulij ipsi inesse imaginantur.
Scilicet succo quæ extrinsecus accessit, uitiosum lin-
guæ succum, qui prius quieuerat, excitante mouen-
teque. Gustandi autem uis non eum qui accessit, sed eum
qui in se redudat sentiente. Raro sanè accedit, sed
tamen aliquando, ut lingua ex gustandi perfectio-
ne priusquam aliquid gustet, succos quos in se ha-
bet, sentiat. Simile huius symptoma est, ubi in sto-
machicis affectibus, suffusio imaginatio oculis in-
cidit, uel sonitus auribus cum nihil extra sonet, sed
motus

motus ipse circa cerebri membranas imaginatio-
nes creet, uel odoris in naribus, ab succo aliquo
in his contento. Sed quoniam de naso meminimus,
quod duplici facultati ueluti lingua subseruit (quip-
pe qui et odoratus instrumentorum et respiratus ue-
luti finis quidam est) non alienum sit de hoc quoque,
sicut de prædictis egisse. Si enim accidit in eo mor-
bus aliquis, qui eius meatum uitiet, aut deterius sen-
tiet odores odoratrix uis, aut omnino non sentiet.
Ergo si uel uehementer sit contusus, uel polypo
uel tumore aliquo præter naturam labore, spiritus
uiam occludet. Huius generis est & si qua circa
internam eius membranam incidit phlegmone.
Quinetiam quæcunque in aliqua parte ossium cola-
toriorum, aut etiam in cerebri inuolucris, aut ipsis
ossium foramentis obstruit, hæc quoque odoratrix
cem uitam impediunt. Atque hoc magis si in proces-
sibus cerebri, qui ad has perueniunt particulas, fi-
ant. At in catarrhis & coryzis & denique ijs quibus
ab æstu, frigore, uel humore oppleti priores cere-
bri uentriculi sunt, non locorum modo qui istuc ha-
bentur obstructio sit, sed etiam tum spiritui ipsi qui
in uentriculis est, tum cerebro quod hos continet, in-
temperies quædam accedit. Iam compressiones & di-
uisiones notabiles cuiusvis prædictarum particula-
rum, tum non legitimum odorabilem sensum, tum
odoratus priuationem inducunt. Vitiosus uero er-
ransque sensus hoc loco sit, propter uitiosum aliquem
qui in eo continetur succum: qui scilicet mali o-
doris aliquid exhalans, ascendentes ab admotis
corporibus ad odorandi facultatem halitus obtur-
bat. Tale quæ est in hac facultate hoc symptoma,
quale arcuatis in gustatrice accidere est dictum.
Quoniam autem de sensibus qui in proprijs & sibi
addictis animalis partibus exercent, abunde dixi-
mus, age nunc de eo qui omnibus qualitercunque
sentientibus est communis (quem utique tactum uo-
cant) agamus. Sunt igitur huius quoque ad aliorum
portionem symptomata. Vitium autem is non proprijs
appellationibus, sed communibus, sicut etiam præ-
dictorum aliqui. Neque enim aut in gustatrice, aut
in odoratrice uis, tale aliquod nomen habemus, qua-
lia sunt in uisua uirtute, amblyopia, id est, uisus
obtus, & cæcitas, & parorasis quædam, id est ui-
sus prauitas. In auditrice uero, barycoia, id est gra-
uis auditus, & surditas, et obauditiu. At hæmodie
siue detrium stuporis, tum nomen, tum symptoma
unius tangendi est uirtutis. Ceterum hoc tam in
ore quæ in dentibus post acidum & acerbos cibos,
incidere maxime consueuit. Torpor uero qui ex
tam motus quam sensus difficultate est composi-
tus, in toto corpore & maxime in artubus, mani-
feste uidetur à frigore & compressione neruorum
corporum incidere. Ad hæc etiam à torpedinis ma-
tine contactu. Si autem sua sponte nulla tali causa præce-
dere incideret, omnino uita deses, et ciborum uel crasso-
rum uel lentorum abundantia, uel consuetæ alicuius
uacuatiōis suppressio necessario anecessit. Ac co-
tinens quidem huius symptomatis causa est, talis
quicquid in neruo affectus, cuius occasione à prin-

A cipio ad ipsum uirtus transmitti prohibetur. Por-
ro prohibetur, si quidem meatum aliquem neruus ha-
bet, qualem qui ad oculos descendunt, manifeste
habere cernuntur, uel ex obstructione, uel com-
pressione. Sin aliter, ex constipatione uel frigore. At-
que quod animalis quidem uirtus, si quidem meatum
aliquem tanquam certam uiam à cerebro per neruum
habet, hoc obstructio impedit, cuius arbitror pa-
teat. Quinetiam quod compresso extrinsecus neruo, an-
gustia meatui eius continget, ne id quidem ullum
lateat. Quod autem & si nullus sit meatus, sed tanquam
per aquam uel aerem solis radij transeunt, sic prin-
cipij uis per ipsum corpus neruorum permeat, cum
hi ad crassiores habitum sunt mutati, transitus im-
pediet, nec id mihi longis probationibus egere uide-
tur, recordati præsertim ea quæ in aqua & aere eue-
niunt. Quippe in aere nebula et fumus & nubes: in
aqua lutum & limus, solis splendorem, quo minus
per ea syncerus præcedat, impedimento sunt, ac ue-
rant. Ad eundem igitur modum & neruus, si cras-
siores habitu & duriores quæ pro sua natura sit reddi-
tus, uirtutis transitum prohibebit. Sane crassiores ha-
bitu erit, si uel glutinosus, uel crassis alatur succis,
uel uiolento frigore sit stipatus. Si autem à duro aliquo
corpore quod illi extrinsecus innitatur pressus sit,
ne sic quidem uirtutis transitum non morabitur.
Proinde nerui qui uel funiculis, uel manibus sunt
constricti, & qui ab externo aliquo, quod uel phle-
gmone sit obsectum, uel cum sensus noxa duratum
(scirrhum uocant) premuntur, & qui aut laxatis
aut fractis ossibus angustantur, omnes principio
quidem torpent: postea uero omnino sensus mo-
tusque expertes fiunt. Et uocatur quidem eiusmodi
neruorum uitium Græce paralysis, id est neruorum
resolutio. Quæ cum in eodem genere cum torpor-
re sit, magnitudine certe ab eo differt. Ac si in om-
nes incidat neruos, illico totum corpus sensu mo-
tusque priuat, ac mortem celerem respiratus priuatione
infert. Si autem spinalis medullæ principium sit læsum,
particulis quæ in capite sunt solis quoad uiuere ho-
mo, tum sentit, tum mouetur. Sin in cerebro ipso
læsiō incidat, statim omnibus partibus impotens
insensibilisque efficitur. Viuit autem uterque horum
tanto tempore, quanto uiueret si angina premere-
tur. Quibusque uero spinalis medulla infra ner-
uorum exortum, qui pectus dilatant est læsa, siue
uerterbra aliqua loco suo mota, siue etiam aliter, si
magna quidem est læsiō, insensibiles immobilesque
omnibus quæ infra sunt partibus statim fiunt. Sin
parua est noxa, torpent hi, non tamen moriuntur
propterea quod respiratio ipsi illa manet. At bra-
chiorum sensus ijs quibus spinalis medulla circa
quintam uerterbram est uitata, totus simul cum mo-
tu amittitur. Quibus autem circa sextam, non to-
tus, quippe primæ brachij partes illa perstant.
Iam multo etiam minus eius desideratur, si circa
septimam uerterbram male sit affecta. Quod si cir-
ca octauam sit læsa, quam minimum eius requiritur.
Ac si quæ post hanc habetur, iniuriæ est passa,
prorsus nihil mali brachij accedit. Ceterum quibus

spinalis medulla in collo est uitata, ijs omnib. uox adimitur. Quibus circa dorsi uertebrae est lesa, ijs utiq; non tota. Verum quantum eius, secundum unam quancq; definitum in ijs est quae de uoce scripsimus. Nunc enim mihi uideor plura quam pro instituto dixisse. Neq; enim omnia symptomata mebratim persequi, hoc opere est propositum; sed ea in generales causas reducere. Illud ergo generatim mihi de omni sensus laesione sit dictum, quod a quibus nervis ualentibus suppeditata sibi uim habent, ab ijsdē male affectis laeduntur. Quod si quis cuiusq; nervi nosse uim studet, eorū qui ad respiratum cōducunt, in libro qui De respiratione inscribitur uim discat; eorū uero qui ad uocē, in opere quod de uoce habet titulum. Ergo de his alibi scrupulosius est proditum. Qui autē colli, capitis, ab. **B** dominis, brachiorum, & crurum partibus, nervi subministrarēt, non alij modo antenos nō incommode prodiderunt, sed ipsi quoq; in libris De dissectione administranda scripsimus. Ac propositus quidē nobis sermo erat de symptomatis quae sensus comitantur. Quoniam autē partes quae per nervum aliquem uoluntarie mouentur, eodem protinus sensum quoq; per eandē possident, duplicem ijs noxiā ex nervi iniuria necesse est accedere, alteram sensus, alteram motus. Qui igitur sit, quod uidentur particulae quaedam ad uoluntarias quidem functiones resolutae esse, & tamen sentire? Rursus aliae moueri quidem, minime autem sentire? Sanē in lingua & oculis nulla sit dubitatio: propterea quod haec duplici nervorum genere sunt praedita. **C** At in quibus membris duri tantū nervi sunt, in ijs distinguendis sermo ad hunc modum est. Si cute ablata, subiectus ei nudus musculus immobilis appareat, tangentē tamen sentiat, paruam illi noxam incidisse est putandū: utpote per quam minime stetit quin tantū animalis uirtutis ceperit, quantum ad sentiendū quidē esset satis, ad musculum mouendum non satis. Consistit enim in patiēdo magis, quam agēdo, tangendi sensus. itaq; etiam parua uirtute perfici potest. Musculorū motus, cū agēdo, non autem patiēdo obeatur (totū namq; corpus ab hoc transfertur) multa eget animali uirtute. Contra uero nunquam deprehendas musculum ullum moueri, ut idem non sentiat. At si superiacēs musculo cutis sensum amisit, ipse autem moueatur, nihil est quod mirere. Veluti nec si duorum musculorū alter moueatur, alter moueri non possit, aut altero sentiente, alter sit insensibilis. Si cutenim in ijs alterius laesum nervum esse, alterius integrum licet: sicis qui in cutē dispergitur, in iuria affectus esse potest; qui autē in musculum, minime esse affectus: cōtraq; qui in cutem spargitur, nullam esse passus iniuriā, qui in musculo est, non esse noxae expers. Ac de propositis symptomatis, **V** haec satis. Delectatio autem & dolor omnibus sensibus cōtingunt, non tamen pari euentia; sed in oculis minus quam inceteris euidenter: In tactu autē & gustu, maxime luculenter: ab ijs deinceps in odoratu; Et post hinc in auditu. Quenam igitur

est tum omnium cōmunis, tum cuiusq; causa propria? Sanē cōmunis ea est, quam Plato in Timaeo reddit sic scribens. Violenta passio quae praeter naturam est, cū simul multa & celeriter fit, dolorem adfert. Ediuerso, quod ad suam naturā uniuersim & celeriter redit, iucundum est. Quod autem sensum & paulatim fit, sensum laet. Atq; ita quidem Plato. Hippocrates uero eo antiquior, ijs, inquit, quibus natura alteratur & corrumpitur, dolores fiunt. Quippe illud, Corruptum, celeritatem simul ac magnitudinem mutationis indicat. Sanē tunc accedunt magnae mutationes naturae, a frigidi calidq; uiolento contactu. Praeterea ab ijs quae quassandi, uel secādi, uel distendēdi, uel exedēdi uim habent. Quippe humidū & siccum, si absint calefactio & refrigeratio, citra uiolentiam corpus cōtingunt. Id quod opus de simplicib. medicamentis qui reuoluet, facile discet. In his em̄ illud monstratū est, frigidū alia ratione oblectare, quam calidum. Quinetiam ipsum in substantia diuellendo, dolorem asferre. Videntur autem & quae quassant & quae tendūt, dirumpendi corporis periculū asserendo, dolorum causae esse; non secus autē & quae pungunt & quae diuidunt. Neq; enim postquam aliquid diuisum ruptumue est, dolorem infert; sed in ipso (ut sic dicam) fieri, talia omnia doloris causae euadunt: nisi tamē ex accidenti aliquo, eos qui sic affecti sint, dolor sequitur; alias quidem acri humore exulceratum corpus mordente, alias phlegmone superueniente. Quae ipsa quoq; nunquam non distendendo contristat: non raro uero etiam caloris iniuria, uel humorum acrimonia. Diuellit autem & gustus instrumentum, quatenus utiq; tactus est particeps, a iam dictis. Quatenus uero gustus est propriū, ab acutis, amaris, acerbis, & acribus succis: propterea qd horum singuli, sicut monstratum est, continuitatem diuidunt. Contristant uero & olfactum, qui a iam dictis succis exhalant halitus: quod hi quoq; continuitatem distrahūt. Auditum uero infestat, uox aspera & maxima & celerrima. Quibus etiam in magnis tonitribus in idē coeuntibus, aliqui auditus sensu omnino sunt priuati: ipsius scilicet instrumento soni uiolentia diuulso. Iam uero ipsum uisum maximi splendor nimia secretionē, nō infestant modo, sed etiam corrumpunt. Est autē ipsa quoq; secretio ex diuidentium genere. Videturq; omnibus sensibus cōmune, infestantem passionē ex secretionē ac diuisione continui unitiq; corporis tum excitari, cum ea uel uniuersa uel magnis portioibus & celeriter quod Graeci athroos dicunt, incidit. Hoc autē & Plato profecto uoluit, cum dixit: doloris sensum, ex passionis tum uiolentia, tum quae magnis portioibus cum celeritate sensibilibus corporibus incideret, prouenire. Nec refert tristē an grauem aut dolorificum sensum appelles; atqui perspicuū est Platonem ipsum pro eadem re dictis nominibus omnibus promiscue usum & in Timaeo & in Philebo, praeterea in alijs libris sicubi de ipsis sermo incidit. Quod autem & Hippocratis opinio eiusdem

eiusdem sit tum in nominibus ipsis, tum rebus sententia, non solum ex ijs constat quae paulo supra sunt dicta, sed etiam ex omnibus libris quos scripsit. Ac quod contristat quidem in omnibus sensibus ad hunc modum prouenit: iucundum uero quod illi est contrariū, contrarij ex causis. Quippe eius quo diuelli periclitabatur, reditus ad naturā simul & celeriter factus, uoluptatē affert. Id circo oculis iucundissimū spectrū coeruleū est. Sicuti ediuerso, grauissimū tristissimūq; qd splendidum simul albumq; est, quemadmodū sol. Proxima ijs sunt, inter ea quidē quae contristant, albū, inter ea quae delectant, fuscum: illud quidem qd substantia eius segreget simul ac resoluatur, hoc qd citra uiolentiam congreget. Neq; enim profecto sola cōgregatio satis est: cum sic nigrū quoq; iucundū esset, nunc autē sic non est. Cum em̄ uisus substantia sit contrarium, uiolentius eam cogit, qd ut eam ad naturam reducat. At uero quod nigerrimum est, eo quod splendidissimum est, minus infestat. Non utiq; qd contrarium minus sit triste, qd excessus qui est in genere cognato, (quippe hac ratione magis contristaret nigrum, quam quod est splendidissimum) sed quod uisus instrumentum sit splendidum; talis uero substantia omnis, subtilium sit partium: nigrum uero semper crassum. Est autem perpetuo quod tenuium est partiū, magis actiuū natura, qd id quod est crassum. Ergo cum inter se cōmittuntur quod tenuium partium est, & qd crassum, remissius agit quod crassum est, in id quod tenue, quatenus scilicet id a tenui potius patitur est natum. Ita igitur & sol uisum offendit, quod cum magis tenuis substantia sit, facile eum segreget. Ac cognatione quidem substantiae, minus cōtristat, quam ea quae sunt contraria, sed cum actionis uehementia sit uiolentior, hoc ipso celeritatem quoq; ad uisus noxam obtrinet. Quod enim in minimo tempore uisus noster a solis splendore patitur, id non nisi in plurimo sentit, ubi omnino nullum splendorem uidit, sed in profundis tenebris est uersatus. Quippe is quoq; ad lucem rediētus, uidere non potest, eo quod extinctus ad quēdam modū crassatusq; sit, ac tenebrosus effectus. Lucundissimus igitur merito gratissimusq; coeruleus color uisui est: si tamen is a sole non est digestus. Huic em̄ cum utiq; laborat, contrariū remedio est. Sicut ei qui laborauit quidem, sed iam sanus est, coeruleū aut fuscum saluberrimū est spectrum: utpote qd nec eum segreget, ueluti tū album, tum splendidū, nec cogat & extinguat, ueluti nigrū. Ac fuscum quidē ex albo & nigro simul mistis efficitur: coeruleum uero ex albo ac splendido tum coeuntibus, tum in futurum nigrū incidētibus. Sic em̄ nos Plato de ambobus docuit. Ergo hi colores ex cōtrarijs immodicisq; mistis, medij ac mediocres sunt, qui & excessum utrunque, quo uisus laeditur, declinent, & mediocres ipsius fatigationes recreent, non secus qd morbos qui ex segregatione proueniunt, nigrum. Sanē uoluptas quae ab ijs prouenit perinde euidēs non est, ac

in alijs sit sensibus: propterea scilicet qd nec dolor par erat. Quippe substantiae tenuitas in uisu nec dum segregatur, propter substantiae cognationē, uiolentum aliquid patitur, quando ad quod ducitur, ipse per se prior properat, neq; dum cōgregatur, propter mutationis imbecillitatem. Monstratum em̄ est quod tenuis substantia est, id ab eo qd crassum est, languide cogi. Atq; ita quidem in uisu se habent uoluptas, & dolor. In auditu uero, iucundissima uox est, quae lenissima tardissimaq; est: propterea qd ediuerso infestissima est, quae asperissima celerrimaq; sit. Verum haec sano integroq; sensui iucunda tristiaq; sunt. Ei uero qui aegrotauit, ea grata sit quae praeter lenitatem & tarditatem etiam parua est. At ei qui iam aegrotat, quae simul & lenissima & tardissima, & maxime exilis est: atque hac etiam magis, quae numerosa est. Quippe omnimodum silentium simile quid in auditu est, atq; tenebra in uisu. Vnde etiam in quaestione uenit, contrarium ne luminis tenebra sit, an eius priuatio: sicuti uocis silentium, & motus quies. Voluptas autem euidentior in hoc sensu est, propterea qd substantia est crassior. Sicut in odoratu adhuc manifestior est delectatio, propterea qd eius substantia est magis crassa. Quantum em̄ aer splendore est crassior, tantum aer crassior est halitus. Est uero splendoris quidem sensus uisus, aeris uero auditus, halitus odoratus, aequae scilicet ut humidae naturae gustus, & solidi corporis tactus. Quoniam autē cognati generis cum gustu odoratus est, sola substantiae tenuitate ab eo dissidens (est enim halitus humor attenuatus) de ambobus simul agemus: a gustu claritatis gratia incipientes. Gratissimū igitur huic succi sūt, cum naturaliter se habet, omnes qui dulces sunt & pingues. Hi namq; omnes monstrati sunt, corporis substantiae maxime consentientes: recenter autem ab aliquo quod cōtristabat affecto, pingues: quippe qui exasperatū eum maxime leniunt. Iam uero laboranti, qui ijs qui affligant, sunt contrarij: crassus quidem, qui attenuant: tenuibus, qui crassant: glutinosus, qui distecant: exasperantibus qui leniunt: ad eundē modum calidis, qui frigidi sunt: frigidis, qui calidi: siccis, qui humidis: & humidis, qui siccis. Dictū autem de horum natura est, in quarto de simplicium medicamentorum uiribus. Legendusq; non negligenter is liber est, ut qui tum ad cognitionē, tum curationem sit utilis. Si quidem ueter uisceribus uenisq; subseruit: itaq; & quales haec succos requirunt, tales appetit. Porro huic pro discernendi instrumēto lingua prostat: ijs scilicet succis maxime gaudēs, quos uentriculus desiderat. Huic autē societatis, tunica qua uestitur maxime est causa. Ac delectatur quidem lingua diuersis in teporibus, ex succis qui sibi extrinsecus admovent: sane alijs atq; alijs. Delectatur autē nonnunquam etiā dulce quod habet in seipsa, sentiens. Porro dulcis hic succus pituitae species est. Quoties autē effusus a uenis sanguinē, lingua ut dulce sentit, tale qd patitur, quale ab extrinsecus admotis. At in odorandi

facultate, externorum quidem, tum iucundorum, tum tristium sensus perinde se habet, ut in gustatrice. Halitus uero quos in se habet, graue olentes quidem, ut dictum prius est, aliquando sentit. Bene olentes aut in summa iucundos, non sentit, ueluti nec uisus nec auditus. Hi namque sensus cum tenuis substantiae sint, nulla in seipsis ualida passio afficiuntur. Tactus uero & gustus uehemens quidem tale aliquid, nec ipsi sentiunt: confusum tamen eiusmodi aliquid nonnunquam patiuntur. Lingua quidem (ut dictum est) a dulci in se pituita: quam Praxagoras et Philotimus speciali magis nomine dulcem succum appellant. Tactus uero ipsi motum in se non raro sentiens, quando scilicet res quae ipsum exasperant uel concoquendis, uel dissoluis, uel sensibilibus excernendis ad naturam suam reuertitur. Quinetiam qui lassitudine laborant, ubi molli frictione, uel in balneo loti, ab ipsis quiescunt, eundem sentiunt uoluptatem. Iam magis etiam sub iam dictis motibus, in lassatis ipsis particulis, dum ad statum naturalem redeunt, oblectantur. Sane non solum lauando, & molliter cum largo oleo fricando, uoluptas lassatis partibus accedit, sed etiam in maioribus doloribus pertractatio quae mollis blanda & lenis sit, solatium quoddam non exiguum affert. Ceterum talia externa sunt, dicendumque de ipsis omnibus deinceps. Quippe de odorabilibus nihil opus est pluribus differamus, cum se cum gustabilibus ad portionem habeant. Delectamur igitur in hoc sensus genere (ut uno uerbo dicam) dum ad naturalem statum reducimus. Contingit autem id nobis semper per contraria: modo saltem prout consentaneum est contrarium quis accipiat. Est autem consentaneum in omnibus talibus id accipere, quod primum, & secundum se, nec per alterum interpositum finis sit causa. non quod Graece procatachō & procatactico, Latine externam causam uocant. Id quod Hippocrates tum in alijs multis nos admonere uidet, tum cum ait: Est ubi in tetano quod citra ulcus sit, iuueni bonae habitudinis seu quadrato, frigida, aetate media, largiter affusa, percussus calor facit. Calore autem haec liberantur. Quippe si quis de ipsis inconsideratus iudicet, putabit aliquid eorum quae praeter naturam sint, aliquando per similia percurari: ueluti tetanum a frigida lauatione. Secus tamen se habet ueritas, cum perpetuo talia omnia ad naturalem statum per contraria redeant: sicut etiam tetanus per caloris percussus. Ac si quidem simul & celeriter id fiat, sanatio cum delectatione perficitur: sin paulatim, insensibilis erit ad naturam reditus. Similiter autem de abitione a naturali statu ad non naturalem est sentiendum. Quae enim simul multa & celeriter fit, & uiolenta & cum dolore omnino est: quae paulatim, insensibilis. Proinde cum non naturalis affectus qui paulatim in nostris corporibus contrahitur, nullum sui sensum excitet, eius ad naturalem statum reditus, cum uniuersum & celeriter perficitur, non solum sentitur, sed etiam delectatione secum affert: Potissimumque qui a maxime nobis cognatis

efficitur: Cuiusmodi sunt in gustu quidem, dulcia: in odoratu, quae ipsis proportionem respondent. Vocantur autem odorata siue odorifera. Egregium uero proprium quiddam habet generatricium particularem sensus: propterea quod etiam facultatem habent ualentissimam, in mari quidem, seminis expultrice: in foemina uero, tum hanc ipsam in testibus & seminalibus uasis, tum attractricem in toto utero. Cōiunxit enim natura & cum seminis effusione, & cum eius conceptu, ingentem cupiditatem simul ac uoluptatem. Ceterum offensa redundantis & intus manentis seminis, quod paulatim multo tempore, ac idcirco plus colligitur, quamquam magnopere infestet, sicut alibi dicemus: impar tamen est magnitudini uoluptatis, quae in uenere sentitur. Offendentis enim expulsio simul & celeriter facta, etiam delectationis magnitudinem, celeritati reditus ad naturam proportionem respondentem, habet.

Reliquum autem fuerit de ipsis symptomatibus quae circa os uentris contingunt (cor uulgo appellant) differere. Sunt enim haec quoque ex tactorio genere. Ceterum nullum membrorum autem exactum habet sensum, aut ita utrumque principium una secum afficit, sicut os uentriculi. Nominatur autem in consuetudine non uulgo solum, sed etiam a medicis stomachus. Quae namque stomachicae uocantur symptomata, huiusmodi sunt. Quemadmodum & cardialgia, quae ab altera eius appellatione nomen sunt sortitae. Inducit praeterea & dyspnœas & apnœas & demorsus & epilepsias & deliria & melancholias. Atque haec quidem omnia societatis ratione. Inappetentias uero & diminutas uitiosasque appetentias per seipsum. Voco autem inappetentiam cum quis nihil omnino appetit: diminutam uero appetentiam eam quae imbecilla est. Porro uitiosarum, aliae ad immodicam cibi & potus sumptionem sunt deductae, aliae ad alienarum qualitatatum desiderium propensae. Dicendum ergo ordine de omnibus, initio a proprijs eius symptomatibus sumpto. Sequuntur haec ipsas naturales particularum functiones, quarum utique gratia maximos a cerebro requirebat nervos: propter quos etiam excellentiam hanc sensus praeter ceteras particulas possidet. Nam quoniam cute tenus unumquodque animal in ambientem aerem digeritur, accidit ut membra quae sub ea sunt, prima uacuentur: quorum ingenta uis (ut in opere de naturalibus facultatibus a nobis est monstratum) ex proximis sibi alimentum trahit, id scilicet quod uacuatur reflectens: deinde rursus illa, ex ipsis quae sibi sunt proxima: sicut quae tertio loco sunt posita, ab ipsis quae sibi. Atque ita semper per continuum, ueluti in choro quopiam translatione celerrime facta, ad uenas quae ad uentriculum pertinent, uacuatio peruenit. Haec uero & solent pariter, & natae sunt ex uentriculo nutrimentum trahere, perinde ut stirpium radices quae in terram sunt dimissae, ab ea. Cum enim hoc opus uniuersum naturale sit, non animale, similiter in stirpibus, & animalibus perficitur. Ac in stirpibus quidem, terra perpetuo paratum largumque alimentum

VII

alimentum rigantis ritu subministrat: quandiu coelitus temporum status pro natura se habet. Quando si ex terra squaloris excessu siccatus est humor, stirpes nutrimenti penuria marcescunt. Animalibus autem, utpote terrae non affixis, praeter utique pauca quaedam, natura uentrem pro nutrimenti ueluti penu fabricauit, quemadmodum stirpibus terram. Dedit autem animalibus & penuriam sensum: quo scilicet ad cibum portionemque proritata, in tempore expleantur: Vocaturque eiusmodi implendi desiderium appetentia: Fit autem ex penuriae sensu: Cum scilicet uenae ex ipso uentriculo, ueluti emulgentes sugentesque aliquid trahunt. Non ferens autem eum suctum uentriculus, sed ueluti diuulsus, offensa eius medelam cibum comparat. Quippe uenae hoc pacto ad obiectos cibos conuertuntur: Atque ex ipsis nutrimentum trahunt, nequaquam ex uentriculo. Fitque post cibi sumptionem, ut & uenae simul ad cibos se conuertant, & uentriculus ex ipsis, quantum prius per uenas est exhaustum, in seipsum trahat. Ac suctus quidem ipsius sensus, fames est. Reliquorum duorum, alterum uenarum suctum praecedat, uocaturque appetentia homonymos cum altera: Est autem naturale opus, non animale. Talem uero appetentiam uacuatio praecedat. Existuntque in totum quinque symptomata, ordine quodam sese deinceps sequentia: Quorum primum uacuatio est: Secundum uacuatorum appetentia naturalis: Tertium uentris suctus: Quartum eius sensus: Quintum appetentia eius animalis, quae omnium est ultima. Itaque etiam huius actionis amissio, aut eo accidit, quod sensus suctus sit amissus, aut eo quod suctus non fiat, aut eo quod corpus non uacuetur. Ad eundem modum exiguae & languidae appetentiae erunt, non perditis ipsis quae diximus, sed prope ut pereant perductis. Vitiosae uero appetentiae quae quidem in quantitate modum excedunt, uocanturque a quibusdam caninae, tum existunt, cum uel acidus quispiam uitiosus succus uentriculum mordet, uel totum corpus immodice digestum, inops alimenti redditur. Vitiosus namque succus, qui frigidus est, similem suctui morsum infert: Appetentiam uero proritat, naturalis affectus similitudine: Alimenti autem non potius desiderium excitat, propter frigus. At uitioso succo qui falsus et biliosus sit, uentrem mordere, potio magis quam cibis appetitur. Praeterquam enim quod calefiat, siccereturque ab eo uentriculus, quae utique sitis causa sunt, etiam liquari fundique tum in eo, tum uenis succos contingit. Fundendorum autem succorum symptoma, ea quibus continentur implet: quemadmodum (arbitror) frigiditas uacuat. Itaque etiam non parum ad esuriem, frigiditas eorum quae in uentre habetur, confert: Cum et corpora eorum tunicasque uacuet, & cogendo constringendoque ad appetentiam irretet. Non esuriendi uero continens in primis causa est caliditas: ut quae solida corpora laxando resoluat, atque ad tractum, imbecilliora reddat: Liquida, liquando amplius extendat. Atque una quidem caninae appetentiae causa est, uitiosus is succus qui

acidus est: Altera (ut dictum est) amplior per totum corpus uacuatio, quae uel caloris robore, uel reitricis facultatis imbecillitate sit illata. Proinde in priore affectu accidit, ut plurima sumptorum incidat deiectio: In secundo, ceu qui ex uacuatione habitus sit conflat, alimentum in corpus deductum. Atque immodica quidem & appetentiae & fames ob haec fiunt. Vitiosas autem qualitates concupiscunt hi, quibus uentris tunica uitiosum aliquod excrementum imbiberunt. Solent id maxime mulieribus, quae uitiosi sunt succi, cum grauidae sunt in cidere: Vocaturque affectus Graece citra, [picationem aliquilaine appellant.] Appetunt autem sub hoc affectu, acuta maxime acerbaque: Aliquando uero acra, sicut nonnunquam uel terram cimo- liam, uel testas, uel extinctos carbones, taleue aliquid alienum edulium. Porro sic afficiuntur earum pleraque, usque ad secundum & tertium mensem. In quarto uero desinunt, partim uomitione, uacuato uitioso succo, partim tempore concocto. Scilicet muliere ipsa praeter cibi auersionem, exigua comedente, partim etiam abundantia ipsa humorum uacuata. At primis duobus mensibus parum sanguinis in foetum attrahitur: Vtpote adhuc minimū, cum scilicet quod in utero est hoc tempore, nec embryon Graece uocetur, sed cyema adhuc, id est uteri gestatio. Hoc tamen auctius redditum, tum ipsum ampliore nutrimento utitur, tum non solum quidquid optimum in uenis est, id attrahit (ceui prius dixi) sed etiam quia plus indigeat, eius quod uitiosum est, aliquid una contrahit. Atque ita totum corpus, tum plenitudine laborare desinit, tum minus uitioso est succo. Ipse autem foetus alimenti quod attrahit excrementa, in duplicibus membranarum reponit. Ac fit quidem magna ex parte ipse quoque & uitiosioris succi, & intemperior, utpote ex uitioso nutritus sanguine: Nisi si quae eum gestat in reliquo gestationis tempore, salubribus utatur alimentis. Verum hoc nihil ad rem propositam. Vitiosae autem qualitatis appetentia, de qua disputas picationis memini, aliquando in uiris quoque incidit: Cum scilicet ipsis quoque in uentris os, similis aliquis uitiatas succus procubuit. Atque haec quidem circa cibi appetentiam, symptomata fiunt. In potione autem appetentia, altera totidem ipsis similia. Quae quidem ueluti priuatio desiderij potius est, cum corpus uel propter excessum humoris & frigoris omnino potione non eget, uel uenter offensus ex desiderio in se non sentit: Quae uero diminuta est appetentia, cum eadem ipsa remissiora sunt: At quae uitiosa est, ad portionem se habet, cum ea quae circa alimentum est praua: aliquando quidem immodicum postulans potum, utique cum in ipsis uentris tunicis malus quispiam succus falsus aut biliosus continetur: aliquando autem naturaliter humido in eo ueluti feruente. Alieni uero desiderantur potus, perinde utique ac cibi, pro dominatis uitiosi succi ratione. Atque haec quidem in longo tempore ipsis qui uitiosa uictus ratione sunt usi superueniunt. Inexplebili uero nouimus cruciari

fuit, ex

siti, ex qua etiam perire, tum eum qui uisum co-
mederat (erat autem fortasse dipsas): Tum messorum,
qui uinum in quo talis serpens fuerat mersa biberant.
Tum eum qui uetus uinum usque ad ebrietatem hau-
serat: Non minus eum qui pertinaciter sustinere
sitim sibi imperauerat: Ad hæc alios in nauigio
cui deficeret aqua dulcis, quorum qui ausi sunt ma-
rinam bibere, cum immodice supra cæteros siti-
rent, quidam etiam eorum & fluxa essent aluo, nec
id sine morbo uehementi, celerius quam alij perierunt.
Vidi autem & ex ijs qui ardenti febris laborant, quæ-
dam cum morbo inualesceret, & frigidam impu-
denter bibere, nec unquam quoad moreretur ex-
pletum. Ac talia quidem & tot numero circa uen-
tris appetitum sunt peccata. Superque cardialgia,
quod oris uentris infestum est symptoma, & ad
sensum refertur à succis mordentibus proueniens.
Præter hæc est quod bulimos Græce dicitur: Est
autem symptoma ex indigentia simul imbecillitateque
& refrigeratione huius loci ortum. Nec est miran-
dum si eius dolores, tum animi deliquia, tum uiri-
um defectus comitantur. Vbi enim ex digiti ad ali-
quid offensione, uidentur aliqui animo linqui,
mirum profecto non est, ex stomacho id pati, &
propter eximium eius sensum, & quod situi uici-
nitate, duo principia promptius in societatem do-
loris asciscere possit. Maximaque symptomata ma-
xime sensibiles stomachos ingerere deprehendas:
Vtpote qui magis quam alij, ex quolibet infestitate co-
tristentur: Eisdem etiam utrique principio suam
offensam transmittere inuenias. Cum autem uniuer-
sum quoque neruorum genus in quopiam magis
sensibile, magisue patibile est, tum utique uel maxi-
me ipsa quoque principia in societate noxæ prop-
tius trahuntur. Cum uero, siue ex affectu aliquo,
siue etiam natura infirmiores nerui sunt, si quatu-
or simul consulant, maximum necesse est fieri symp-
toma. Quatuor intelligo: tum affectum, qui sto-
macho nocet, cum scilicet uehementius est: tum sen-
sum eius, cum maxime est acer: tum neruorum ar-
teriarumque genus, cum est imbecillum: ad hæc et-
iam uel cerebrum ipsum uel cor infirmum. Ita nan-
que & comitialibus morbis, & caris, & comatis,
& catalepsi, & delirio, & melancholij, quidam ex
stomachi uitio corripuntur, utique cum principium
quod in cerebro & neruis est, simul afficitur. At
quæ cardiacæ uocantur syncopæ, tum incidunt,
cum quod in corde & arterijs principium habet,
cum stomacho laborat: Ad eundem modum & pul-
sus priuatio, itaque tum paruitas eius tum prauitas.
Apnoæ uero, id est respirationis defectus, cum
utrunque principium in magni doloris societatem
est adductum. Sanè dyspnœæ etiam duplici ratio-
ne proueniunt: alias transuersi septi angustia, alias
utriusque principij sympathia. Sunt autem occasiones
quæ animal ad eiusmodi symptomata ducunt, non
paucæ. Nam & ualida refrigeratio, interim quidam
ipsa per se, interim uero ex pituita, quæ admodum
sit frigida. (Est autem talis maxime quæ fuso uitro
colore ac consistentia sit similis, quem uitreum

A succum Praxagoras & Philotimus nominant) Non
minime uero ex spiritu qui statuosus sit idemque fri-
gidus, aut ex potu, aut cibo, aut medicamento ali-
quo, quod ualde sit frigidum, non solum ipsum os
uentris refrigerat, sed etiam una cum ipso per ner-
uos quidem cerebrum, per magnam uero arteriam
cor ipsum frigidum reddit: Neruosi quidem gene-
ris societate cerebrum: situs autem uicinitate cor. Post-
quam enim maxima arteria à corde exorta, super spi-
nam descendit: primum quidem gulum tum iungi-
tur, tum per membranas annectitur: post hæc ue-
ro, & sub os uentris, & ipsum uentrem per longi-
tudinem porrigitur, infraque procedit. Ac per hæc
quidam arteriam quæ & maxima est, & ex ipso cor-
de nascitur, alterum principiorum cum ore uen-
tris simul afficitur: per neruos autem cerebrum.
Nihil igitur mirum est, ex eius agnitionibus, maxi-
mis & uehementissimis symptomatis animal tor-
queri. Ac quis quidem cuiusque symptomatis gene-
randi sit modus, in sequentibus dicetur. Ad præ-
sens occasiones ipsas dicere sat habeo. Hæc sunt fun-
gi quidem, & buprestes, & cerusa, & gypsum, &
lac concretum, & uteri refrigeratio in uidijs, &
ijs quæ non purgantur, præterea quæ in uiris ad
horum portionem sunt. Dicitur etiam alibi de re-
spiratus priuatione seorsum. Actum de sensorijs
omnibus, tum quæ in his sunt facultatibus, iam
mihi absoluta disputatio uidetur. Nunc ad ip-
sam eorum originem, & quæ ex se uelut fonte me-
bratim ijs uires transmittit, conuerti tempestiuum
uidetur. Est autem ea, id quod primum sentit. Quip-
pe cuiusque sensus alteratio quæ à sensibilibus infer-
tur, in singulis instrumentis perficitur. Eius autem
sentiendi uim habet, ipsa quæ alteratur particula,
ex eo quod à cerebro delatam ad se per neruum
uirtutem recipit. Ipsum namque cerebrum sentiens
organum à natura conditum non est, sed quod ea
quæ sentiant sentire possit. Quod autem per ner-
uos semper sentiendi uim omnibus animalis par-
ticulis transmittat, inde maxime liquet, quod præ-
ciso neruo quolibet, illico particula in quam di-
spergitur, sentiendi uim amittit. Liqueat autem non se-
cus, & quod in somno aut omnino ferientur sen-
sus, aut exiliter & obscure agant. Rationabile er-
go est exiguum uirtutis à principio in singulos tum
confluere. Et profunde quidem ac non profunde
dormire, sicut uulgo loquimur, ex quantitate in-
fluentis uirtutis contingit: Cum tanto minus eius
influiere sit credibile, quanto somnus est profun-
dior. Igitur in toto eo tempore uidetur animalis uis
quiescere, naturalis autem uehementius operari. Id
autem inde adeo coniectet quis, simul quod fatigata pri-
us, postquam dormitum est, uires recipit: potissi-
mum ubi post mediocrem cibum est dormitum:
Simul quod dormientibus nobis nutrimentum non
in uentre modo, sed etiam in tota animalis mole
cocoquunt. Est alioqui non incredibile illud quod
membrum quiescere, in quo rationalis animæ prin-
cipium residet. Quippe cor breuibus intermissi-
onibus uidetur hoc facere, ita ut multo tempore
ad requiem

VIII

ad requiem non indigeat. Cerebrum autem non ita, A
sed in uigilijs semper exerceat, in somnis quiescit.
Eoque fit, ut qui liberalius se exercitarunt, eos alti-
or somnus premit: tãquam multæ ijs uires cum
laborarent, à principio defluerint. Igitur cerebrum,
tum propter uirtutis quam transmittit absumptio-
nem, tum propter fatigationem, quæ propter mul-
tos labores est affectum, & requie simul & resecti-
one eget. Veluti autem ab exercitationibus & prop-
tius & profundius dormitur, sic & à sumpto nutri-
mento. Quantoque id humidius natura fuerit, tãto
magis somnum conciliat. Idemque accidit & ijs qui
pluiculum uini biberunt, & qui caput liberaliter
in balneo calido lauantur. Quippe omnia talia ui-
dentur cerebrum humiditate implere. Quæ utique
indiget, ubi in multo negotio & fatigatum est, &
siccatum. At uero quod caput impletum, somnum af-
ferat, monstratum ab Aristotele abunde est. Nec
est quod de ea res nos nunc quicquam agamus. Qui enim
libros eius de somno & uigilia leget, tum hoc ipsum
quod capite repleto somnus animali superueniet, cla-
re perspiciet, tum quod apud eum in sermone clau-
dicat, intelliget. Quamquam enim & ad rationem quo-
dum sit uehementissimus, & ad disceptationem quo-
eumque uelit probabiliter perducenda maxime po-
tens, tamē cur capite repleto primus sensus, si is (si
cui ipse existimat) in corde sedē habet, quiescat,
nihil potuit probabile inuenire. Multo enim proba-
bilius sit, ex pulmonis humiditatibus somnos fie-
ri: Quem natura ob nihil aliud cordi circūdedit,
ut illi ministraret. Quis uero aut medicorum qui
contrariæ sunt sententiæ, aut qui à nuda experien-
tia produnt, in caris & lethargijs & comatis, denique
omnibus præter naturam somniferis morbis, non
accedit ad caput, illudque perfundit, ac super cata-
plasma imponit, radique & cucurbitas affigit, om-
niaque molitur, tanquam hic morbi radix consistat:
Ad eundem enim modum & cum deliria & phreni-
tides, omnes denique quæ præter naturam sunt uig-
ilias, curant, præsidia capiti admovent. Verū de
ijs alibi pluribus est disceptatum. Ad ea uero de quibus
nunc agitur, illud ad rem pertinet, quod cerebrum
ubi quiescere pluiculum ab actione uult, natu-
ralem somnum animali inducit. Quod etiam ma-
gis facit, cum nutritrix in eo uirtus largum quo fru-
atur humorem habet. At cum à multo humore frigi-
do grauatur, cum qui in comatis & lethargijs cernit,
somnia affert: Aliosque similes ijs morbos, quorum
caput, humiditas ac frigiditas sunt, uel alterutra per
se solam in eo consistens, uel ambæ simul iunguntur.
Talia igitur sunt cum medicamenta omnia, quæ ue-
re somnifera sunt, tum quæ sic quidam uocantur: in-
ferunt autem non somnum modo, sed etiam coma, & ca-
ron, & totius corporis torporem. Ac quæ quidem
duntaxat humectant, omnia merito somnifera uo-
cantur: Quæ uero refrigerant, nec somnum, nec in-
dolentiam afferre recte dicuntur: sed pro somno,
coma & caron: pro indolentia, ob refrigerationis
excessum, uel prorsus insensibilitatem uel certe sen-
sum diminutum. Porro dictum prius est torporis ui-

tium sensum motumque diminutum neruorum esse par-
tium, fierique (ut dictum est) tum ex alijs causis, tum ex
intemperie, ueluti post medicamenta quæ refrigerant.
Atque ita quidam somni, & comata, et cari, & tor-
pores fiunt. At siccitas immodica & calor quales
in phrenitide propter succum aliquem mordentem &
calidum spectantur, irritationes & uigilias quæ qui-
dam tristitia uel curarum occasione non consistant, in-
ferre solent. Tanquam autem talia symptomata toti
corpori communia sunt, ex eo quod principium est affe-
ctum: sic alia omnibus uoluntarijs functionibus,
ob principium affectum incidunt. Nam & apoplexiæ
& epilepsiæ propter cerebrum affectum fiunt. Est ta-
men apoplexiæ eiusmodi uitium circa uoluntariam
actionem, quale est in sentiendi actione, altus som-
nus. Aliud uero tale est in epilepsijs conuulsio, qua-
le in sentiendi functione uigilia. Ambo enim hæc ui-
tiosi motus cerebri sunt: idemque etiam partium sigilla-
tim omnia. Reliqua uero duo, actionum eius, tum co-
hibitiones, tum quietes. At in conuulsionibus toti-
us corporis quæ sine delirio sunt, uel caro, morbus
spinalis in collo medullæ est. Quemadmodum ubi
uel brachium, uel crus, uel musculus unus tenditur,
ac uolenter conuellitur, unius semper nerui qui par-
ticulam mouet, uitiū est. Quæ uero omnino morbi
causa sit, cuius occasione partes contrahantur, diffi-
cile dictum est: Aequè ut palpirationis, & tremoris, &
eius agitationis quæ Græce homonymos cum ue-
hementis frigoris sensu, Rigos dicitur. Est autem in-
æqualis totius corporis conuulsio ac uibratio. Vo-
cetur si libet concutiens rigor. Quippe quæ omnia
musculorum genus, uel solum, uel magis quam ceteras
partes tentare uidentur. Exactius autem id sciemus, si
prius eorum notiones distinxerimus. Ad præsens enim
quatuor memorauimus appellationes, conuulsio-
nem, tremorem, palpitationem, & quod Rigos Gre-
ce dicitur. Qualia uero singula symptomata sint,
quæ hæc uocabula signent, à nullo me priorē de-
finitum inuenio. Sed alij ad membrorum substanti-
as quibus superueniunt, statim se conferunt. Alij
ea distinguere aggressi, in interpretationibus suis
falluntur. Quod facile intelliget, qui lectis quæ à
nobis traduntur, euoluere libros eorum uolet. Ne
que enim difficile est ubi ueritatem noueris, quæ pa-
rum recte sunt dicta, deprehendere. Ergo de his
omnibus proximo agatur libro.

GALENI DE SYMPTOMA-

TVM CAUSIS LIBER

SECUNDVS.

THOMA LINACRO ANGLO
INTERPRETE.

Onuulsio igitur, & tremor, & palpi-
tio, & rigor, qui scilicet totius corpo-
ris est conuulsio uibrationis, præterea
horror, & singultus, & tussis, & ru-
ctus, & sternutatio, & pandiculatio,
& oscitatio, & dentium ex concussu strepitus,
trysmos

trymon Græci uocant: omnia motum illegitimum pro communi genere habent. Dissident inter se, uno primoque potissimum, quod alia eorum natura sunt opera, quæ tamen à morbosa quapiam causa uolenter mouere sit coacta; Alia morbosos comitantur affectus: natura ad eorum generationem superpetias minime ferente; Alia fiunt ubi ad opus efficiendum simul coeunt & morbus & natura. Naturæ nomen in hac disceptatione pro omni facultate quæ animal siue uoluntatis nutu, siue citra hunc, regat, intelligas uelim. Quippe hoc loco omni causæ non naturali cuius uicio læditur & corrumpitur animal, totum illud facultatum genus, cuius beneficio seruat, ex aduerso opponimus. Eiusmodi ergo facultatis opera sunt, sternutatio, tusis, oscitatio, pandiculatio, & singultus. Vnius autem morbi opera sunt, palpitatio & conuulsio: Sic autem morborum, morbi facultatisque coeuntium, tum torpentium omnium motus, tum ceteri quos edunt ipsi, quorum nerui adhuc resoluuntur, nondum autem sunt resoluti. Quibus etiam adnumerat tremor. Atque hæc quidem nunc nobis propositi symptomatum generis primæ differentiæ sunt: quarum cuiusque propriæ quædam deinde habentur, de quibus nunc agendum, à motibus ipsos quos naturalis aliqua uis ciet, auspicatis. Sanè societas quædam istis est, cum ipsi qui omnino pro naturæ lege se habent. Quam utique, ut quæ sit eorum generatio doceam, necesse est prius exponam. Igitur cum quatuor facultates sint, quibus omne nutriendi munus in nutritis corporibus administratur: Prima quæ ad se, quod utile est trahat; Altera quæ id retineat; Tertia quæ alteret; Quarta quæ quod excrementum est, expellat: quandiu pro naturæ lege animalis actiones obeuntur, nullus earum motus symptoma est. Cum uero subsistit in corpore aliquid quod alienum à natura sit, ubi id expultricium uirtutem aliqua abijcere nititur, aliquando insensibilis omnino earum motus sunt, aliquando sensibiles euadunt. Ac de insensibilibus quidem post agitur. De sensibilibus uero quoniam cum uoluntariis consortium habent, communis à me doctrina traditur. Ergo uoluntariæ functionis læsiones sunt, neruorum resolutio, conuulsio, tremor, & torpor. Variant autem horum singula in particularibus instrumentis, non speciem modo, sed etiam nomen. Quippe spirandi instrumentorum paralysis, apncea uocatur: Eorum uero quibus uox fingitur, aphonia: At linguæ paralysis nullum nomen habet: Ipsa tamen nihilo secius loquelæ, quæ uoluntatis non leue est opus, prorsus adimit. Contra uero ischuria, apncea, atque aphoniæ simile quid iudicare uidetur. Cæterum uoluntariæ actionis amissio non est, sed naturalis. Quippe quod lotium præter uoluntatem fluat, uoluntariæ actionis est noxa. Simile quid ac in urina, in defectionibus quoque accidit. Retentio enim eius, naturalis actionis est culpa: Inuoluntarius effluxus actionis uoluntariæ. Porro demonstratum uberius de ipsis est, in libro de Muscul. motu. Atque ita quidam paralysis uaria spe-

cie sunt. Conuulsiones uero ad hunc modum. Dentium inuita concussio trymos Græce dicta, musculorum mandibularium est conuulsio: Quam uero illosin Græci uocant, præterea strabismus, eorum qui in oculis habentur. Veluti etiam gonorrhoeas alia est differentia: si quidem rigido pene fiat, uelut quædam conuulsio est: si non rigeat penis, ad retentricis facultatis imbecillitatem referri debet. Non desunt & quibus uideantur tum singultus, tum duplex inspirandi aeris refectio, aliquid quando ex conuulsione musculorum, qui inspirant faciunt, prouenire. Est & respiratus species quædam ex conuulsione proueniens, quæ musculorum qui respirant efficiunt, conuulsionem sequitur. Appellat hanc Hippocrates spiritum inter exeundum offendente. Quod autem & apoplexia totius corporis sit paralysis, & epilepsia totius corporis conuulsio, supra est dictum: Nec minus quod torpor leuis quædam sit paralysis. Sanè torpore laborantium particularum, non parua in excessu defectusque differentia est: propterea quod id symptoma ex morbo & facultate est mistum. Quippe si morbus uirtutem prorsus superat, omnino membrum sustinere non ualet: si uirtus uincit, haudquaquam impeditur. At si ueluti pugna eorum est, mouetur quidem membrum, sed ægre. Ac si iubeas, cum lesum membrum extendunt, ut id extensum seruent, nequeunt. Decidit enim naturali pondere propter imbecillitatem sustinentis id uirtutis, deorsum. Quod enim attollit ac sustinet, uirtus est: Quod deorsum fertur, ipsum brachii crurisue est corpus. Causa uero huius rei reddita prius est, ubi de sensibilibus actionibus egimus. Ostendimusque neruum uel frigore densatum, uel crassiss & lentis humoribus obstructum, uel à quapiam extrinsecus causa pressum, in torporem & paralysis adduci. At conuulsio in eum situm neruos musculosque ducit, in quem si pro naturæ lege se habent, ab animalis uirtute ducerentur: Siue scilicet ad principium tensis, siue status influxu musculis impletis, uoluntarij motus essent obiti. Hæc autem in conuulsione accident, tum spiritu flatuoso in musculis gigni potente, tum uultis qui tensionem creant (e quo rum numero phlegmone est) affectibus. Quorum caput (sicut Hippocrates dixit) duplex est, impletio uacuatiorque. In phlegmonarum generis uitijs, impletio: in ardentissimis siccissimisque febribus uacuatior. Porro quod impletis uacuatiorque plus iusto neruosis corporibus, tendi eis omnibus cōtingat, docent non in postremis quæ in instrumentis musicis intentæ sint chordæ. Quippe quæ siue in humidam & humectam, siue in siccam & squalem domum tentæ sint repositæ, rumpuntur: Ideoque eas artifices, priusquam reponantur, laxant. Propter hoc igitur dictum est conuulsionis motum ex solo fieri morbo, immobilitati quæ in paralysis uisitur, non dissimiliter, ut quæ ipsa quoque morbi occasione incidat. At naturalis animalium tam motus quam immobilitas, ubi sublatum quis brachium immotum seruare potest, uterque ab animali sit potentia.

potentia. Quod si sanum brachium super solidum aliquid reclinans omnem musculorum relaxet actionem, nec propter morbum, nec propter uirtutem eo casu quiescit brachium, sed quod animalibus naturale est, pondere. Ita trium quietum, ea quidem quæ in paralysis cernitur, à morbo sit, obligata (ut sic dicam) eo tempore uirtute: Quæ uero in membro, cum extensum est, habetur, à potentia: Quæ uero ultimo loco posui, à neutro: Non ignorantibus scilicet nobis quæ in libris de musculorum motu de extenso brachio sunt dicta, talē habitum ipsa re uera ex actionum motuumque esse generare: Motum præterea hunc tensionem à nobis nominari. Ac talis quidem habitus, alio quidem modo motus, alio immobilitas dici potest. Reliqui duo nullo modo participes sunt motus: Atque ut reliqui duo motus & conuulsus & uoluntarius, nullo modo ad immobilitatem attinent. Præterea dictum est porrectum extensumque brachium ex duobus administrari motibus, uirtute scilicet id sursum attollente, & naturali pondere contra pessum trahente. Ad eundem modum tremor quoque ex duobus constat motibus, & eo qui pondere brachium deijcit, & eo quem uirtus attollens contra opponit. Ac in ualente quidem brachio, ne uel minimū quidē uincitur uirtus à pondere, sed superior membri deorsum nutu, sustinet id, tantumque in sublime attollit, quā tum ille deorsum trahit. In tremore uero inuita uirtute, membrum ruit deorsum: Licetque liquido cerni eorum pugnam, nec uirtute membrum decidere sine, ueluti in paralysis, nec pondere permittente uirtutē id sublatū seruare, ita ut cum ualens erat. Inuicem igitur uincente uictaque potentia, mutuoque semper contrarijs succedentibus motibus, tremor efficitur: Estque compositus motus, qualis est arteriarum pulsus. Verum in his sensibiles motus quietes, dilatationem à contractione dirimunt. Si tamen non adeo frequēs pulsus est, ut in ipsis, qui propterea quod formicarum motum æmulantur, formicantes dicuntur, hic enim nullam inter contrarios motus sensibilem quietem inuenias. Neque enim uicissitudo motus, ab una perficitur natura, sed ex pugna uirtutis & ponderis corporis. Ceterum ut maxime hunc motum alteri cuiuspiam qui in corpore habeatur assimiles, formicantis pulsus est non ab similibus. Tanquam enim in hoc arteriarum motus, in minima spatij intercapedine agitur: sic in tremore animalis particula, quæcunque ab imbecilla uirtute mouetur. Patet ergo huius quoque symptomatis generatio & quod omnino cum conatu sit mouendi, & cum uirtutis infirmitate. Sunt qui putent uoluntatem à tremore non esse inseparabilem: Videntes uidelicet totum interim caput tremulo motu agitari, sine uoluntate mouendi. Sed hi ignorant quod etiam in custodienda quauis particula recta, tum uoluntas agit, tum tenduntur ab ea musculi, non aliter quod in alijs actionibus tenderent. Sanè hoc in libro de Muscul. motu à nobis demonstratum est. Sed & nunc non exigua ponemus indicia, & quod uoluntas in tremoribus agat, & quod imbecillitatis culpa recta custodire par-

tem non ualet. Illum enim cui caput tremat, si super molle aliquid supinum reclines, non amplius tremet. Ad eundem modum si quis scribens secans uel aut aliud quippiam facitans tremat, si manus ab opere abstineat, tremere iam desistet. Pari modo si quis cruribus cum ingreditur, sit tremens, si ingredi desinet, non tremet. Videas enim non raro robustissimos iuuenes, ubi maximū aliquod onus humeris imposuerunt, cum progrediuntur, cruribus tremere, ubi progredi desierunt, aut onus abiecerunt, statim à tremendo liberos. Quippe cum graue leueque ad aliquid referantur, fuerit nimirum & onus adeo magnum, ut etiā fortissimo sit graue. Ac ualidam quidem uirtutem maximū onus uincit: Quæ uero ualida non est, hanc non maximum modo, sed etiam paruum superat. Quod si adhuc sit infirmior, ipsum eius naturale corpus oneris ritu graue erit. Eoque fit, ut senes omnes si quando maximam uirium opus moliant, statim particulis his quibus agunt tremant. Sic etiā qui ad præaltum aliquem præruptumque accedit locum, ruribus tremat. Deijcit enim uirtutem timor. Non secus etiam serpentem quis conspectum fugiens, tremens redditur. Quid qui formidabilem magistratum adit, non ne toto corpore tremat: quem si loqui iusseris, ne uocem quidem non tremulam edet. Tanquam igitur animi affectus, ubi debilitatem motrici facultati intulit, tremulos facit: sic & corporis morbi cum uires labefactant, tremoris symptomata inducunt. Ac primū quidem maximeque uirtutem ledunt, morbi qui in intemperie consistunt. Quippe cum senium quoque propterea quod intemperies quædam est, ad frigidius sicciorque conuersa, tremoris affectibus facile tentetur. Corripiuntur ipsi non minus & ex iuuenibus ipsi, qui uel hementer sunt refrigerati, & qui uino meraco se ampliter impleuerunt, uel multis cruditatibus laborant, uel longo tempore cibis repleti, in exercitatio ociosisque omnino exegerunt. Sunt & qui ex frigida intemperstie haurita tremebundi sunt redditi. Quippe talia omnia frigidam intemperiem creant, non raro quidem, in toto corpore, & ipso neruorum principio: interim uero, in quibusdam partibus, quæ scilicet & imbecilliores natura sunt, & ad noxam cæteris magis opportuna. Iam crassius glutinosique succi, cum uirtutis uiam sic obstruunt, ut parciore influat, tremoris cause fiunt, potissimum cum prorsus obstruxerunt, ac neruorum aliquorum partes ulla resolutas laxasque reddiderunt. Quippe reliquæ fibræ ualenter musculum intendere non ualent. Vbi tamen humores qui uirtutis uias per neruos obstruunt, non penitus sunt impaeti, sed concuti & dimoueri uirtute uiolentius se ingerente possunt: eiusmodi motus existunt, quales in paralysis incipiente nonnunquam accidere prius diximus: membro scilicet, aliquando exaltato, statimque decedente. Siquidem cum excitata collectaque uirtus uehementius se iniiciens, neruorum obstructions amolita fuerit, membrum mouetur. Rursum autem humoribus in priorem locum confluentibus

tibus decedit, immotumque manet, quoad rursus secundo uirtus uniuersa irruens, humores qui eius ut as occupant, dissipet. Verū de his hactenus abunde. Palpitatio aut dilatio quāda preter naturam in particula est. Fit aut in omnibus corporis particulis in quibus dilatio distentioque accidere possunt. Non enim profecto os cartilagine unquam palpitant, propterea quod dilari non possunt. Ergo in cute saepe incidit, nonnunquam uero etiam in subiectis illi musculis: Non in postremis aut in uentriculo, uelica, utero, intestinis, iecinore, liene, & septo transuerso: Vnoque uerbo in omnibus quae distendi dilatarique possunt, ita ut tum arterijs tum cordi ipsi uideatur incidere, aliisque in his preter pulsuum motum esse. Est igitur passio haec neque uoluntariae uirtutis propria, nec instrumentorum ad hanc spectantium, (Cuiusmodi sunt tremor & conuulsio.) Sed ceu modo dictum est, omnibus corporibus, quae dilari possunt incidit. Porro ea sunt omnia quae naturaliter sunt mollia, ita ut tum dilatatione sui tollerare, tum rursus in se sedere possint. Sanè causam huius symptomatis ab his quae manifestissime apparent indagari conueniet: Nempe palpitatio, ijs, quae in palpebris, supercilijs, fronte, malis, & cingunt. Cernitur enim in ijs cutis exaltari inflarique ad eum modum quo arteriae dilatantur. Ergo quod in ijs quaesitum est, utrumne ex sese dilatatae, una cum dilatando contrahant quod se implebit, ueluti fabri, rum folles, an utrium ritu cum implentur dilatantur, idem primum definisse in palpitantibus quoque particulis conueniet. Videtur autem quaestio genere quidem similis esse, ei quod in arterijs quaeritur, facultate aut inuentionis dissimilis. Neque enim sicut arterijs, quae semper & naturaliter pulsant, rationabilis est uim aliquam inesse naturalem quae id efficiat, ita etiam particulis quae palpitant: Quippe & semper ijs inest, & cum sanae essent praecipue. Quando itaque talis uis neque semper neque bene habentibus inest, liquet eas ex seipsis non dilari. At uero si non ex se, omnino ab aliqua quae in ipsas influat substantia. Porro hanc unam duabus esse credibile est, uel succum quēpiam uel aeream aliquam naturam. Ac quo minus succus sit, repugnat palpitatio tum motus, tum solutionis celeritas: Vt quae & illico fiat, & statim desinat. Succus autem nullus aut ita celeriter influit, aut refluit, potissimum in ijs quae modo memorauimus circa faciem partibus: Vtpote in quibus cutis super nuda propemodum extenditur ossa. Ita necesse est causam unde palpitatio exoritur, aeream esse substantiam. At uero si haec tum exigua, tum subtili esset partium, facile per corpus transflueret. Non alienum igitur a ratione est, substantiam quandam crassarum partium halituosamque esse, tum quantitate, ut ad locum in quo consistit, semper satis magnam. Ergo dilatat (ut uerisimile est) attollitque ac inflat partem, quoad trusa & compulsa ad sui generis perspiret substantiam: Simili scilicet effectui, ei qui dum coquantur succi, uisitur in bullis: Nisi quod bullae hic rumpuntur: palpitans corpus ob firmitudinem non rumpitur, sed attollitur quoad status per id extru-

datur ac trahatur. Decidit rursus in pristina sedem, ubi totus uacuatus est, & exiit. Rationabiliter autem ijs quibus perfrigerata est aliqua particula, palpitatio accidunt. Quippe quod ab ea sub naturali ipsius statu attenuatum, omninoque per naturalem animalis calorem concoctum, effluxit: id nunc ubi ea propter frigus reddita est imbecilla, & halitus osius & crassiorum partium efficitur. Ita nec facile sicut prius perspirat, sed cohibetur a cute, & transitus angustia impeditum, in uia tardatur. Quod si ipsa quoque cutis sit densata, utique dupliciter symptoma: scilicet ad crassitudinem transfluentis substantiae, angustia quoque uiarum accedente. Atque ita quidem in palpitantibus distenditur cutis. Simili autem modo & musculi, cum non dissimile in ijs excrementum colligitur, dilatati aliquando totum membrum attollunt. Distat tamen manifestissime is motus a motu conuulsione, quod membrum neque prorsus extendit, neque inflectit. In palpitantibus enim membrum, nec quod notabile sit, extenditur, nec inflectitur. Concutitur autem quodammodo huc atque illuc, quoad musculi palpitare cesset: Ad eum sanè modum motu obito, quo etiam in tremore: Eo autem differente, quod per magna fiat interualla: cum tremor incidit, per exigua. Siquidem palpitans musculus cum satis notabili magnitudine est, dum dilatat, totum saepenumero membrum secum attollit: dum contrahitur, ueluti rei inanimi deorsum ferri permittit: Ita ut totus motus praeter naturam sit, non autem sicut in tremore, mistus quodammodo & compositus. Sanè qualis est palpitatio membrorum motus, paucis simul tardusque & rarus: talis ijs qui concutientem rigorem patiuntur, numerosus densusque ac celer incidit. Intelligo numerosum, ipso motuum numero: celerem autem, ipso motus impetu: densum, ipsa breuitate quietum. Est autem motus hic non utique sicut palpitatio & conuulsio totus praeter naturam, sed alio modo, nempe quo tremor. Est igitur ipse quoque mistus quodammodo ex causa quae praeter naturam sit, & animalis uirtute: habeturque in hoc uirtutis plus quam in tremore. Immo uero (si fateri uerum oportet) motus omnis inest illius est uirtutis: quam nos excretricem & expultricem nominare solemus. Quod hanc uirtutem ad uiolenter mouendum proritat & cogit, id causa est praeter naturam. Quisquis igitur huius uirtutis functiones, dum sanum integrumque animal est, nouit, estque alioqui prudens: huic longiore sermone opus non est: Qui nec illas nouit, & mentis est hebetioris, huic suaserim, siquidem ei ueritas omnino cordi non est, ab hoc libro abstinere: sin ueritatis est cupidus, eamque magnificat, ubi naturalium uirtutum commentarios prius adierit, & se assatum in ijs exercuerit, ad hunc librum se conuertat. Si enim nihil horum fecerit, nec demonstrationem eorum quae a nobis dicuntur intelliget, nec eorum quae prius dicta sunt, quod sine ulla demonstratione est positum aduertet. Ac mihi quidem statutum est, nullam in hoc opere opinionem refellere. Licet autem ei qui uolet uigesimo quarto Athenaei libro perlecto, causas, quas priores eo tam medici quam philosophi de affectu quem

nos concutientem rigorem cum uenia uocamus, at aut tulerunt, quam absurdam fuerint intelligere. (Refellit enim eos omnes Athenaeus) Licebit sanè & ipsam Athenaei opinionem examinare. Quae ut probabilior superioribus est, ita nec ipsa uera est. Verum cui ueritas est curae, is haec scio quemadmodum exposui facere tenebit. Ego uero ueluti cum ijs agam qui ea quae de naturalibus facultatibus scripsimus legunt, pauca loquar: Sed si prius ad memoriam reuocauero quae de utero, uentriculo, intestinis, ac uelica in ijs demonstraui. Siquidem monstratum est uteros nullo alio modo ad sortum edendum se comparare quam per expultricis facultatis actionem. Quippe qui tum sortis grauitatem, tum sui distentionem nouem mensibus pertulerunt, atque ita ad unguem toto hoc tempore coniuente ore fuerunt, ut ne styli quidem mucronem reciperet, in absoluto in ipsis sortibus, ad eius expulsionem se praeparant, diuersa omnino constitutione affectus. Etenim collum eorum quod prius se constrinxerat, tantum aperitur, quanto sortis facilis praefertur exitus. Tunica autem quae maxime prius fuerant distenta, undique contrahunt, ac sortem extrudunt: ita ut quae celerissime per uteri ceruicem excidat. Sanè eadem uirtus quae sic de sortibus est sollicita, ut nouem mensium spatium eius sustineat pondus, atque ut absolutus tuto emittatur, prouideat: si circa tertium quartumue, aut alium membrum sortis est corruptus, statim eum eiecit: Tum quoque similiter collum adaperiens, sicuti cum pariendi tempus instabat, aperuit. Quippe praefinitum illi claudendi se aperiendi tempus est, non certi alicuius temporis circuitus, sed ipsius usus occasio. Ad eandem modum monstratum est uentriculum quoque inferius os suum post cibos claudere, nihilque sinere abire, priusquam plane sit concoctum: si tamen cum nihil aliud intermittere actionem cogit, quemadmodum uterum sortis corruptela. Quippe similis affectus uentriculo incidit, ubi cibi in eo sunt corrupti, immo uero non raro simulac sunt deuorati: si scilicet ita uel uitiosi sunt, uel copiosi, ut eos ferre non possit. Atque idcirco quae quidem in se fluunt, per uomitiones eiecit: quae deorsum uergunt, ad exitum qui illic habetur detrudit. Sed & citra cibos uentriculi uis saepe impetum ad uomitum caput, aut bili urgente, aut mala pituita, aut alio quoque eiusmodi succo sanieue infestante. Est enim in quaque animalis particula facultas, quae quod praeter naturam in ipsa est collectum expellat, ueluti in propria de eiusmodi facultate disceptatione est demonstratum. Satis namque est ad praesentis disputationis claritatem, ea demum ex huiusce facultatis operibus retulisse, quae de utero & uentriculo sunt dicta. Quippe qualis est cum uomitur, expultricis in uentre facultatis actio: talis est cum tussitur, in pectore & pulmone. Sanè nullum animal aut nauseare, aut uomere, aut tussire docetur: immo longo saepe a naturali usque spatio integra sanitas fruenda, tam alia complura animalia quam homines nec uomitum experti sunt, nec tussim, & tamen ubi contristans aliqua causa, uel os uentris, uel spiritus

Galen.

uias occupauit, illico & tussit & uomunt. Et in uomitu quidem sic mouetur uentriculus, sicut in partu uterus. In tussi uero aliter fit motus. Neque enim potest pulmo tali motu quod contristat expellere, sed inuenit sibi natura aliud remedium, magna solertia. Quippe cum externus aer in asperam arteriam trahatur, quae & cartilaginea duraque est, nec contrahi circa id quod continet potest, incitatum hunc excogitauit spiritus exitum, quam uocauit tussim. Cuius generis & sternutatio est, ad persequenda protrudendaque ea quae nares offendunt, instituta. Quae ipsae quoque respiratus sunt uiae a natura inuenta. Quippe expurgat spiritus sibi ipsi uiolenter et cum impetu delatus uias, non aliter quam tibias & fistulas expurgant harum opifices. Ac qualis quidem mouendi modus sit, quo hoc fiat, in progressu docebitur. Quod ad rem propositam est utile, iam accipiamus. Nempe quod eiusmodi motus naturae quidem opera sunt. Sed tamen propter causas quae naturam moueri sic cogunt, symptomatis quae praeter naturam sunt, adnumerant. Atque intestini non quidem & uteri & uelicae expultricis facultatis similes motus sunt, siue quid eorum quae secundam naturam, siue quae praeter naturam sunt, expellunt. Quomodo symptomata ab ijs clare discreta sunt. At quae in tenebris, & dysenterijs, & lienterijs excernuntur, symptomata sunt: ueluti (arbitror) & quae in strangurijs & in urinae diarrhoeis. Quod si quis exacte loqui uelit, etiam uentris crepitus, & dentium concussio, quae tryphos Graece dicitur, & ructus, & uentris murmur, aliaque id genus, de quibus etiam proxime dicetur. Verum in uentre manifestius est, id quod in uomitibus cernitur: multique hos non esse naturae opus, sed symptomatis dicunt. In tussi uero & sternutatione, clarius quidem est quod in tussi notatur. Sternutatio uero non similiter uidetur praeter naturam esse. Ceterum sunt non haec modo, sed etiam tussis, & uomitus, & diarrhoea, & aliaque omnia ex illo symptomatum genere, in quibus causa aliqua quae praeter naturam sit, ad tales actiones naturam extimulat. Quanquam mouendi modus nec in omnibus idem uisitur, nec ab eadem facultate fit: sed circum ea quae ab utero, intestinis, uentre, uelicae excernuntur, ipsae particulae se contrahunt: ad eum modum id quod in se continent, extrudentes, quo manus nostrae aliquid expriment. Facultas autem quae motum ijs praestat, una est quatuor naturalibus est. Verum cum in aspera arteria contineatur corpus quoddam cartilagineum, duraque substantia, quod idcirco constringi circa id quod intra se habet, non ualet: natura spiritum cum concitato impetu extra deferri subigit, ac tussim mouet. Ea sit per eadem instrumenta, per quae magnae & uehementes spiritus expulsionem (quos flatum nominamus) efficiuntur: Sic ut tussis nihil sit aliud, quam uehementissima quaedam efflatio: Quo plurimus simul celerissimeque foras actus spiritus, attrahat propellatque suo impetu, quae uias suas obstruit. Cum que primo aggressu pellere quod offendit non ualet, bis terque se inijcere in id non grauatur. Fitque

Tom. 3

d 2

uot

uoti plerumque compos: ubi scilicet tum spiritus ipse, cum uehementia defertur, tum quæ obstruunt contumacia ad propellendum non sunt. Talia sunt quæ nec aquosæ, nec glutinosæ substantiæ sunt. Aquosæ namque propter tenuitatem, potius à spiritu dissecantur, quæ ultra deferuntur: Glutinosa pertinet ad arteriæ adhaerere. Quoties igitur spiritus cum eiusmodi humoribus contendit, omnino sæpe uio lenter se inficit: fiuntque aliquibus ex eiusmodi humoribus plurimæ tussis, & uehementes, nec sine magno nixu. Porro eos humores qui in arteria contumaciter hærent, & qui difficulter reijciuntur, magis expediunt sternutationes: utpote in quibus maior etiam est spiritus impetus, quam in tussi. Causa uero generatiōis altera. Quippe propter ea quæ in naso, non propter ea quæ in arteria ossendunt, emittitur in ijs spiritus uehementer. Emittere autem cum eo, etiam ex prioribus cerebri uentriculis aliquid. Atque idcirco tussis quidem, caput nihil iuuat. Sternutationes (si tamen ex catarrho non fiunt) maximum remedium capitis halitu repleti sunt. Nec mirum uno impulsu tum à pulmone, tum à capite spiritum emitti. Mōstratum enim est, ubi de ijs differuimus, caput quidem, pectori motus principium tradere, pectus autem pulmonem & dilatare & contrahere. Cum igitur quæ in naso ossendunt, persequi properat, utrisque emittendi spiritus uis simul utitur: altera quidem ea quam ipsum per se facit, altera quæ per neruos, ueluti per quædam longa brachia, quæ in pectus descendunt, quippe per hos id contrahit: Halituosum autem spiritum per colatoria ossa, ipsum per se exturbat. Atque hæc quidem symptomata, uoluntariæ sunt facultatis. Vomitus autem quanquam ad portionem horum se habet, naturalis facultatis est symptoma. Veluti autem uomitiones nausæ præcedunt, ita tussim, quod cerchnos Græce dicitur. Est autem non tussis, sed exiguus quidam ad tussendum impetus. Præterea sicuti nonnulli nausæarunt, nec tamen uomuerunt, ita nonnullis symptoma modo dictum incidit, nec tamen tussis propter causæ paruitatem est secuta. Quippe interim ex parua faucium aspredine: interim uero ex tenui aliquo exiguoque prorsus humore contingit. Perpetuo enim spiritus quicquid illi sit obstaculo, reijcere id per tussim conatur. Est autem id uel humor aliquis à capite descendens, sicut in catarrhis: uel in asperis arterijs aliquid collectum, ueluti in peripneumonia, & pleuritide, & gibbi iecinoris phlegmone, uel faucium asperitate. Extra enim hæc sunt ad portionem eorum quæ à capite defluunt, quæ bibentibus edentibusue nobis in arterias delabuntur. Est & aliud tussis genus ex instrumentorum spiræ di ortum intemperie: quod agnouerunt quidem etiam Pneumaticæ sectæ probatissimi, quorum est & Athenæus. Necessitatem tamen propter quam ex intemperie tussis oriatur, alij eorum omnino non conati quidem sunt reddere, alij in seipsum impingere spiritum aiunt, alij etiam obscuriore quæ hoc, uerbo ufi, putant se aliquid dixisse. Sunt autem non

tam quod causam ignorarunt accusandi, quam quod pulchrum theorema & suo studio dignum inueniunt, laudandi. Fit igitur ea tussis spiræ di organis perfrigeratis, nihilque in ea expuitur, nec est omnino uiolenta, sed adeo parua ac sine ui, ut eam cohiberi & generationem eius, uel plurimum, uel omnino prohiberi liceat. Ac uiolentæ tussis spiritus cohibitiōe non uincuntur. Porro cuiusmodi res sit spiritus cohibitiō, sæpe mihi in alijs est dictum. Tussim autem ex intemperie non solum in præsens fieri spiritus cohibitiō prohibet, sed etiam eam sanat: modo ne admodum sit magna. Augetur namque in spiritalibus spiritus cohibitiōe calor, permeatque spiritus uiolenter à pectore pressus, ac compulsus per omnes angustos meatus: quibus utrisque peractis, æquantur omnia, atque in similitudinem temperamenti ueniunt. Cur autem ex inæquali spiritali intemperie tussiat (id enim dixi non admodum commode à Pneumaticis medicis doceri) ipse redere tentabo: orsus sicuti congruum est ijs qui aliquid cum demonstratione dicturi sunt, à rei substantia. Intemperies igitur alias ex nudis prouenit qualitatibus, ipsis corporibus, aut calidioribus, aut frigidioribus, aut siccioribus, aut humidioribus redditis, aut etiam ex horum coniugatione affectis: interim uero unā cum disperso in ijs roris specie, aliquo intemperato. Atque æqualis quidem intemperies omnino sine dolore est: ueluti indicant & hectica febres, & multi frigidi affectus, ubi æqualiter particulas occupant. Fit enim talis intemperies singulis qui sic sunt affecti, ueluti acquisita quædam natura. Nullum enim corpus offenditur à propria natura. Veluti enim Hippocrates dixit, his quibus mutatur corrumpiturque natura, dolores fiunt: non quibus corrupta iam est & mutata. Inter enim ipsum mutandum & à sua natura recedendum (quemadmodum in priori libro demonstratum est) corpora dolent. Cum igitur in aliquo sensibilium corporum intemperies inæqualis gignitur, tanta est doloris magnitudo, quanta est intemperiei. Atque in acutissimis & uehementissimis febribus dolore afficiuntur solidæ partes, dum à calido quod præter naturam est, mutantur atque alterantur. Præterea incipientibus morbis plerique homines priusquam febricitant, sentiunt interdum in tota corporis mole inæqualitatem quandam: quam tamen, qualis sit, explicare uerbis nequeunt. Ac miramur quidem si quis eorum qui hos libros reuoluerunt, ita fuit fortunatus, ut ipse symptoma hoc nunquam senserit. Quippe profundus quidem sit sensus in tota corporis mole, ceu dispersæ per eam naturæ cuiusdam alienæ. Id autem quod dispersum est, aliquando quidem ueluti sub calidum esse uidetur, aliquando mordax citra calorem, aliquando utroque modo afficiens, aut sine ijs leuiter omnes carnes distendens. Atque in omnibus eiusmodi symptomatis, tum inæqualitatem quandam sentire se aiunt, tum pandiculantur, omnes corporis particulas naturæ quodam instinctu distendentes: qualem scilicet dudum diximus, omnibus

omnibus animalis partibus ad salutem statumque earum conseruandum à natura datum. Maxime autem distenduntur post somnū: cum in carne halituosum excrementum sentiunt: quod & ex concoctione nutritimēti & per cessationē ab eiusmodi motibus est collectum. Atque id uel minimi pueruli sine doctore faciunt. Verum ad talem motum animalia impellit ipsa natura, cum perspirati halituosis excrementis molitur. Diuersum ab hoc tristis sensus genus est, quod in lassitudinē affectibus. sentitur, siue id post multos labores, siue sua sponte incidit. Ac triplex quidem est in lassitudinibus sensus, utique putantibus qui ijs laborant uel coquassatum sibi aliquid pulsatumque, uel tendi sibi undequaque corporis molem, uel tanquam multa ulcera in ipsis quoties mouentur sint dispersa. Ac cum tendi quidem corporis putatur moles, si citra exercitationem id incidit, lassitudo tensiua spontanea nominatur. Fit autem maxime ex plenitudine, quæ corpora in quibus continetur distendat, nec ab ijs contineatur, sed transmittatur. Ac cum ulceroso sensu afficiuntur, fit quidem & is, motis magis quam quiescentibus, nisi si admodum magna lassitudo est. Pungi uero, ceu multas spinas habeant infixas se putant, cum à mordaci humore symptoma oriatur. Tertia lassitudo, sub qua se ostocopo, id est ossium dolore laborare loquuntur, ne minimum quidem motum sustinet. Sentiunt tamē quos ea male habet, manifestum calorem, unā cum demorsu, & tensione: uitiōis humore in totam animalis molem ampliter transuso. Eorum uero qui hac laborant, nemo pandiculari tentat: ut qui omnem motum formident. In reliquis duabus lassitudinibus, quarum alteram ulcerosam, alteram tensiuam nominare solent, fit etiam talis aliquando motus: cum uidelicet uel exigua omnino sunt, uel ex flatuosis & halituosis excrementis proueniunt. Quippe si ulcerosa lassitudo maior euasit, nec qui ea laborant, motum ullum sustinent: sed dolorem ueluti ulceris per corpus sentiunt, horrentque. Quod si augetur symptoma, ad horris affectum propere perueniunt: quippe sub hoc horrent prius quam etiam moueantur. Tanquam autem cum ulcerosus sit sensus, quoties mouentur horrent, magisque, si uehementius: sic horris affectus, cum in motum agitur, concutientem rigorem afficit. Hæc namque omnia ex mordacibus oriuntur excrementis. Differunt inter se, tum excrementorum multitudinē, tum motu. Præterea quod excrementorum, alia magis sint mordetia, alia minus. Et quod corpus laborantis uel non facile afficiatur, uel imbecillum sit, uel acuti naturaliter hebetis uel sensus. Nam quod acuti sensus est, & imbecillum, etiam ex leuissima causa dolet. Contra quod ualentissimum nec facilis sensus est, magnam causam ad talis symptomatis generationem requirit. Vtrumne igitur in ijs solis, an etiam in mouendo aut non mouendo: præterea quod mouetur, in eo quod uel celerius, uel tardius mouetur, plurima est in symptomatis differetia: Ac mihi quidem sic uidetur: eun-

Galen.

demque hominem sicuti quiescentem quidem solam inæqualitatem sentire, ita motum horrere, & exercitatum rigore concutiēte urgeri. Ideoque & medici ijs qui ita laborant, experientia docti, consulunt, ab omni motu abstinere. Iam aliquos qui cruditate laborant, scimus cum quiescentibus nullo affectos dolore: cum balneum fuissent ingressi, aut in sole stetitissent, horruisse: atque hoc magis, si se exercitassent. Nam & sol, & balneum, & exercitatio, excrementa quæ prius quiescent, calefaciendo, attenuando, ac in spiritu uertendo, ad motum excitant, quemadmodum & ex animi affectibus ira, ex quibus & ad motum excitantur excrementa quæ prius quiescent, calefaciendo, attenuando, ac in spiritu uertendo. Nec mirum corpus, cum excrementa quiescent, minus dolere: cum mouetur, & magnopere angitur, & uibrari, & concuti horrens scilicet ac rigens, & febricitans: Quando etiam dura corpora quæ oculis incidunt, conuiuentibus nobis palpebras, & partem oculi sub quiete habentibus, uel parum omnino, uel nihil contristat: mouentibus, uix tolerabilem afferunt cruciatum. Sed & citra exemplum, ex ipsamet re inuenias licet, motum causam, quiescente magis esse infestam: quoties uidelicet agitur per corpora sensibilis, ueluti in oculis est propositum. Neque enim de succis qui in uenis, & arterijs fluunt, est disputatio: sed de ijs qui in carnibus sunt, & toto corporis habitu. Quoties igitur aliquid per hæc uiolenter agitur, ac ad cutem defertur, necesse est dum carnem cutemque permeat, omnia in quæ incidit pungat, si mullet, diuidat, ac uulneret. Quod autem omnis mordax & dimota causa, siue ea calida siue frigida sit, animal in horrorem ac rigorem ducit, primum quidem ex talibus intellexisse licet. Si sano corpori feruentem aquam subito infundas, aut ignis scintillas incutias, statim horrore uexabitur. Iam cum ulcerata particula causticum medicamentum imponitur, primum quidem horrent, deinde rigent, mox etiam febricitant nonnulli. Quid quod tertianæ febres quæ omnium febrium maxime biliosæ calidæque sunt, omnino maxime horrore infestantur? Quantoque synceriores tertianæ sunt, tanto etiam rigor in ijs incidit uehementior. Quinetiam eum qui ardente febre laborat, rigor superueniens à morbo liberat, Hippocrates ait: quoniam scilicet bilis quæ prius in uenis errabat, à natura decretorie per carnes ad cutem truditur. Ergo motus eius delationisque, quæ per sensibilis corpora agitur, simul & symptoma & signum, rigor est. Quinetiam si dant deinde qui ita obriguerunt: uacuataque ijs bilis, à febre liberantur. Interim uero, ubi non ad cutem, sed ad interna loca bilis impetu capessit, per uomitiones simul & aluum uacuatur. Non raro autem simul intro forasque, eodem die delata: ita ut & sudata sit, & uomita, & deiecta. Quicunque uero rigorem profligandæ ardentis febris salubrem esse causam propter frigus putant, (quippe contraria contrariorum esse remedia) omnino falluntur. Iam primum enim si id uerum esset, liceret ipsis rigorem excitare: partim quidem frigida

Tom. 3

d 3

aqua

aqua inspersa, aut affusa: partim egro ipso nudo in frigidum aerem delato, aut in frigida aqua labrū demisso. Deinde si per mutationem ad contrarium habitum, ijs qui in ardenti febre obriguerant, solutio accedit morbi, debebant post rigorem febricitare desistere, quod tamen non faciunt. Adeo enim cum rigent febricitare non desinunt, ut etiam multo grauiore febris post rigorem urgeantur, quam ante. Sed postquam largiter sudarunt, aut flauam bilem uomuerunt, aut per intestinum deiecerunt, tum febris cessat. Quippe ex ualentiore bilis motu, uehementiorem accendi febrim est rationabile. Ac quod homines non solum ex frigidis causis rigore tententur, sed etiam calidis, iam monstratum est. Verum quam ob causam, occasibus maxime contrarijs, idem symptoma succedat, deinceps docebimus: sed admonitis prius quæ de expultrice facultate monstrauimus. Non enim ea quæ in amplis instrumentorum capacitibus sunt expellit, ueluti quæ in uentriculo sunt, & utero, & utraq; uelica, & intestinis, & pulmone, & naso, quæ uero in ipsis corporibus excrementa colliguntur negligit: sed ab ijs quoque quotidie quicquid superuacaneum est, citra ullam animalem offensam insensibili per spiratum eijcit; ubi scilicet lege naturæ animalis functiones administrantur. Verum ubi mordens aliquid in ijs constitit, ac potissimum quod uehementi agatur motu, & angitur, & id expellere festinat, eo modo quo maxime licet ex ipso membrorum corpore aliquid eijci, scilicet particulis ipsis sese contrahentibus, atque constringentibus: mox unaquaque earum partem excrementi quod in se habet protrudente. Verum si omnes hoc motu simul motas intelligas, concussionem uibratumque totum corpus comprehendere intelliges, quales id in rigoribus comprehendere cernuntur. Quippe necesse est musculis omnibus uibratis, articulos quoque cum ijs unā uibrari: quibus sic agitatæ etiam extensiones quasdam inflexionesque præter uoluntatem incidere. Est tamen hic motus diuersus ab eo qui in conuulsione palpitanteque uisitur. In conuulsione namque similiter quidem, non tamen ab eadem saltem facultate, motus cientur; in palpitatione non similiter, sed sicuti prius est dictum. Nempe quod membrum unā cum musculo qui à flutuoso distenditur spiritu, exaltatur: at cum concussu rigentibus, ceudum est dictum, mouetur omnis particula, musculo seipsum expurgante. In illarum uero motu, totus musculus concussus uibratusque articulum in quem inseritur, unā secum uibrat. Talis etiam motus & pectoris musculis sub intemperie inæquali accedit. Eamque ob rem leuis quidam tussis di impetus, quem Græci cerchnon uocant, ijs superuenit. Concutiuntur enim musculi, dum student ea quæ contristant, à carne sua per pulmones & arterias expellere. In cæteris autem tussibus uehementer eos pulmone se iniicere est monstratum: quod scilicet multum simul & celerem efflatum moueant. Iam etiam uehementius huic se in sternuta-

atione incutiunt, cum qui in naso est spiritus simul uniuersum expurgare nituntur. Id quod nonnulli qui infirma erant uirtute cum intelligerent, expuendumque per pectus & pulmonem aliquid haberent, sternutationem sibi nares laceffendo mouerunt: quod scilicet quod per tussim eijcere non ualuerunt, huius motus uiolentia educerent. Verum de eiusmodi tussi diligenter prius est dictum. Quæ uero ex spiritualium instrumentorum interperie incidit, ex eodem est cum concutientibus rigoribus horroribusque genere. Differt autem eo, quod celerior eius sit sensus: nunquam scilicet qui escentibus spiritualibus organibus. Monstratum namque prius est, quod motus, etiam in toto corpore eiusmodi affectiones maxime prodiit. Ac cum humida quidem natura sunt quæ offendunt, uiolento hoc concussu, ac uibratu, qui in tussi & concutienti rigore cernitur, ab excretiua facultate trusa, undique ad loca cedentia feruntur, quædam supra, quædam in imum uentrem, quædam foras ad cutim, ita ut sensibilis eorum uacuatio sit. Cum uero flutuosa tantum sine humore substantia uel iusto calidior uel frigidior per corpus permeat, utique horrent tunc quoque, aliquando etiam & cum concutitū rigent, eadem ex causa. Nihil tamen sensibile his uel uomitur, uel sudatur, uel infra deijcitur: utpote cum aerea sint quæ expultricem uim laceffunt. Sic in balneis præcalidis, si subito præsertim cõfestim minime præcalfacti ijs accessimus, statim horrentes reddimur: æque ut cum in frigidum aerem cõfestim transferimur: aut si non cõfestim, saltem si diuturnam in eo morâ facere cogimur. Quemadmodum in itinere agendo accidere aliquando cõsueuit. Eiusmodi rigoris remedium calfactio est non sudor, uomitus uel, aut alui deiectio. Quoniam autem (ut dictum est) & frigida causa & calida concutientem rigorem creat, ad calidam quidem quæ scilicet aerea est, refrigeratio satis pro remedio est. Humida uero febris necessario comitatur. Sanatio uero eius uacuatio est. At frigida quæ aerea sit, calfactio remedium est. Et uero quæ humida est, aliquando sola concoctio sufficit: aliquando uacuatio desideratur: est uero quando ambo cõpetunt. Ac uetus quidem sermo est, rigori febrem semper succedere. Non tamen est in totum uerus, etiam si quis eum cõmode determinet. Id quod etiam facere par est, amice potius ueterū dicta interpretantibus, quam maliuole arguentibus. Veruntamen ne sic quidem uerus eorum sermo est: ne si determinans dixeris, qui citra externam occasionem ex corpore nostro concutientes rigores oriuntur, hos febris necessario sequitur. Quippe non nobis modo, sed etiam multis qui nos præcesserunt, iam uis concutientes rigores sunt sine febre: non tamen ita ualidi, ac qui legitimas tertianas quartanas uel præcedunt, aut qui ardentes febres finiunt. Solent sane eiusmodi rigores uitiosam sequi uictus rationem, cum homines in desidia se repleuerunt, ac sæpe à cibo se lauarunt. Cum uero ipsæ ciborum qualitates frigidioris sæpe ac piruitioris tempera-

temperamenti sint, promptissime qui sic sunt affecti, rigoribus qui ægre recalciant capiuntur. Nihil igitur miri est, antiquos medicos nullum eiusmodi rigorem uidisse: hominibus qui tunc uiuebant, nihil perinde ac qui nunc uiuunt in salubri uictu peccantibus: sed nec balneorum usu tam frequenti. Ceterum (sicuti dictum mox est) eiusmodi rigores horridi magis sunt, quam cum uibratu concutientes. Primum enim quod ex uitiosis excrementis sentimus inæqualitas est: cum uero acria fuerint, mordicatio: secundo loco horror exiguus, deinde maior, post magnus, ita ut iam rigoris aliquatenus sit particeps. Deinde rigor ipse solus, qui dimoueat concutiatque particulas. Hic rigor à frigidis succis nunquam creatur. Omnino enim eiusmodi lucci præcassitudine sua concitato motu non mouentur. Quod si aliquando attenuant, rigorem quidem excitant, non tamen uehementem. Neque enim potest eandem recipere tenuitatem attenuata pituita, quam attenuata recipit flaua bilis. Ac talis quidem rigorem non admodum norunt antiqui medici. Qui autem in letalibus incidit febribus, hunc norunt. At igitur Hippocrates in sententijs: Si rigor in febre non intercisa incidit, ægerque infirmis sit uiribus, letale est. In talibus enim rigoribus incipit quidem natura persequi quod offendit, sed uicta, concidit atque extinguitur: eoque mortale est symptoma. In quartanis autem mistus rigor ex calido frigidoque est. Nigra namque bilis, frigidus natura succus est: sed cum putredinem sibi adiunxit, cuius causa febrem accendit, tantum possidet caloris, quantum etiam putredinis. Ac quod rigores quidem calidis etiā causis succedant indicauimus. Quod autem in talibus quoque omnibus perfrigerantur, ac sanguine deficiunt, maxime quidem extreme corporis partes, cum his uero tum cutis uniuersa, tum quæ proximè sub ea sunt, & quæ ob causam id accidat, deinceps estimemus. Est igitur ex primis, ac (ut sic dicam) qui maxime principalis sint notæ motibus, ipsa naturalis caloris intro forasque delatio, multas animi perturbationes passionisque sequens. Simul autem cum ipso spiritus quoque ac sanguis, alias intro & ad ipsum principium feruntur, ac contrahuntur, alias foras tendunt, & fundunt. Ipsi namque anime substantia, uel alio quouis opere definisse fortasse sit audacia: in eo uero quod nunc proponit, non solum audacia, sed etiam superuacuit. Videtur tamen quæcumque ea fuerit, duorum alterum, uel primis ad omnem actionem instrumentis spiritu sanguineque, præterea calore, tum qui in altero, tum qui in utroque est uti, uel in his ipsis esse. Licet autem motus eius euidenter contemplari, cum in alijs multis, tum maxime in ipsis perturbationibus. Timor enim intro & ad principium, tum spiritum, tum sanguinem unā cum refrigeratione eorum quæ in summo corpore sunt abducit ac contrahit: ira uero & foras agit & fundit & calefacit: quæ uero composita ex ambobus est, quam Græci agonian dicunt, inæquales habet motus. Itaque etiam pulsus tum arteriarum, tum cordis ijs qui timet minimi ac maxime

imbecilli sunt: iratis contra maximi & uehementissimi: his autem qui composita ex ijs passione laborant, inæquales. At in uerecundia, primum quidem intro agitur animalis potentie motus, deinde rursus foras celeriter uniuersus. Quippe cum nisi redeat, timor sit non uerecundia. Siquidem uerecundia de repente fit, omnino nihil expectante malum animalis facultate: sed (ut sic dicam) præ molliora & timiditate naturali, cum homine longe meliore uersari non sustinente: sed refugere, & si possit à conspectu subducere properante: ideoque ueluti refugiens tantum, citra ullam perfrigerationem in profundum recedit: ratione uero paubilem partem animi, id est quæ terretur & uerecundat, excitante atque inhortate, redit, extrorsumque mouet: similis mo motus modo atque cum ex frigida lauatione caloris sit reperculsio. In timore uero, cum ratio patibilem animi partem nec excitet, nec inhortetur, magis magisque extinguitur calor: ita ut etiam rigeant eorum nonnulli. Quod autem in timore semel & cõfertim, id in tristitia paulatim patiuntur: dissidentibus scilicet inter se passionibus ijs non toto genere, sed magnitudine & uehementia. Itaque etiam ex subito timore nonnulli iam interierunt, cum scilicet animulus eorum naturaliter imbecillus semel & cõfertim extinctus est & suffocatus. Quippe extingui eum accidit propter affectus ipsius naturam, ut cuius generatio in frigerando consistat: suffocari autem, eo quod totus sanguis unā cõmeat, atque ad principium deferatur. At ab ira nemo interijt, utpote nec calore perfrigerato, nec eius robore soluto. Ex gaudio tamen ingenti, nonnulli pusillanimi perierunt, æque atque ex timore. Non enim unā cum robore & feruore mouetur extrorsum animalis facultas, sed contra siquid prius habuit roboris id nunc remittit ac resoluit. Ergo cum plurimum relaxata resolutaque retrorsum fertur, digeritur. Dolor autem cum animum contra cogat moueri, similia maximo timori affert symptomata. Quippe sub eo & color abit, & perfrigerantur, tremuntque, ac pulsus sunt paruo, demum moriuntur. Similiter ijs qui perterrentur: refugit enim in his quoque ad principium innatus calor, resoluiturque pariter & extinguitur. Cum autem mortem afferant eiusmodi perturbationes passionisque, nihil profecto miri est si animi excitant deliquia. Quo minus etiam mirum est, si reliqua quæ animi deliquia sequuntur symptomata inuehant: cum cætera, tum excrementorum præter uoluntatem exitum. Cæterum pluribus in his morari præsentis occasionis non est: sed ad propositum redeundum. Cum concutiens rigor à calidis & mordentibus succis excitatur, mirum non est, si frigerantur omnes externæ partes, animalis uirtute unā cum sanguine in profundum commeante. Sentiant enim hoc tempore qui sic rigent, externarum partium frigus, non earum quæ sunt in profundo. Quippe cum sitiant sensibilibus eo tempore nonnulli: tanquam calore ijs in internis seruato. Quod autem talia rationabiliter rigentibus accidat, licet inde colligi. Si enim in una

quapiam parte dolor uehemens infixus, tum animi deliquia, tum perfrigerationem infert; mirum non est, eum qui in toto sit corpore, etsi non animi deliquia mortemque, certe perfrigerationem effice re. Sunt enim dolores rigentium, eiusdem cum ceteris omnibus doloribus generis. Deficiunt autem ab ijs qui interimunt, magnitudine & tempore, quippe cum & minores multo sint & breuioris temporis. Coli namque siue pinguis intestini dolor, sepe duobus continuis diebus torfit. Rigor quanto est uehementior, tanto breuioris est temporis. Est enim qui in eo habetur motus non ei qui in timore, sed ei potius qui in uerecundia ac frigida lauatione uidetur, similis. Pugnat enim uirtus ac certat cum ijs quae offendunt: quoad excusserit profligaueritque omnia. Ergo cum ex ualido eius in ea quae offendunt impetu, tum quod ubi in profundo corporis est collecta, cum magno calore reuertitur, febrem post rigores accendit; materiam scilicet habens ad magnitudinem eius coadiutricem. Si quando autem certans, prius fatigatur, quaeque infestant profligauerit (sit enim hoc uel ob uirtutis imbecillitatem, uel causae magnitudinem) necessario mors sequitur, ceu prius est dictum. Ergo quando huc in disputatione peruenimus, imponamus illi finem, non solum quae iam dicta sunt omnia breuibus summis complexi, sed etiam quae reliqua sunt adiectis. Tussis quidem, sternutatio, & singultus, & rigores, expultricis uirtutis ualidi motus sunt: pandiculatio & oscitatio, eiusdem quidem uirtutis motus sunt, sed mediocres. In horrore uero etiam magis mediocres quam in praedictis motus sunt. Ac multo magis adhuc ijs mediocres sunt, quos inaequalitas ciēt: ita ut eiusmodi motus dixeris propemodum motus non esse, sed tantum sensus. Cuiusmodi scilicet sensus in ulcerosa lassitudine aduertunt: atque hoc etiam magis in pruritibus. Quippe in quo symptomate pruritus uisus excrementorum est tantum sensus; neque enim aliter ea nominare datur: nisi quis nitrosa ea & salia, uel amara, nominare uelit. Talis namque natura eorum est. Licet autem id intelligas, tum per ea quae extrinsecus habentur, ueluti urticam, & scillam, & muriam, & mare, aliaque id genus, nihiloque minus per ea quae in ipso sunt corpore. Quippe illotos & sordidos, & qui cruditate laborant, & qui nutrimenta mali succi comedunt, hos pruritus exercet: multoque magis scabiosos & leprosos: Propterea quod in his affectibus & copiosior, & crassior est uitiosus succus. Quo utique & diutius & magis scabunt, quae uili alij, qui citra talem prurium; nec tamen iuuantur; nec si seipsos immodice scabendo excoercent: propterea nimirum quod eiusmodi succus infixus in ijs manet, ac (ut sic dicam) cuti impactus haeret. Non enim adeo exiguus & tenuis est, sicut in illotis aut forde affectis, sed plurimus & crassus: interim uero & glutinosus. Omnia igitur eiusmodi symptomata a uitioso succo proueniunt. Dissident inter se causae, tum qualitate, tum magnitudine, itemque quiete & motu. Quippe tenuis & salus immotusque

A succus in ijs est qui prurunt. Paruus, tenuis, mordens, & immotus in ulcerosis affectibus. Multus, falsus, crassus, & immotus, in lepris & scabie. Paruus, tenuis, & mordax cum exiguo motu in horribus. Quod si uel uehementius mouetur, uel copiosior mordaciorue est, concutientem rigorem infert, non horrorem. Maximum quidem, qui plurimus est, & uehementissime motus, & mordacissimus. Minimum uero qui propter unum aliquid horum, medio criter auctum, ex horrore in rigorem transire facit. Sanè coplures aliae inter maximum minimumque rigorem differunt: excessu & defectu inter se dissidentes: propterea quod causa magis minusue moueat. Itaque quod magis minusue sit mordens: ad haec quod in causae quantitate sit diuersitas: his amplius quod causa quae rigorem facit, uel omnibus praedictis differentijs, uel aliquibus, uel aliqua sit adaucta. Atque haec quidem omnia symptomata, causa circutim, & quae sub ea sunt carnes acruata, includere consueuerunt. Tussis autem & sternutationes & singultus, alibi illae quidem in pulmone & faucibus subsistente causa: haec uero in naso: singultus cum in uentriculo & gula subsistit. Commune in omnibus iam dictis est, quod expultrix uis ad uehementiores motus se concitat, ad ea quae contristant (sicut praediximus) persequenda. praeterea cum caetera quae ad generationem eorum spectant, tum sternutatio ex accidenti aliquando habetur, tum qui in pulmone colliguntur, remedium est, quantum eorum causa non fiat. Ad eundem modum ea quae in uentre & gula singultus excitant, sternutationes ex accidenti purgant, itaque sunt singultuum remedia. Quippe abdominis musculi intenti appliciti, uentre una contrahunt, ita ut uiolentior impetum faciat in ipsas affligentes causas, quas conatur expellere. ac dixi ferme omnia, tum actionum, tum facultatum animalium una cum causis quae ipsa gignunt, symptomata. Verum in primo libro nullius quod naturalibus actionibus facultatibusque supueniat, symptomatis mentionem feci. In secundo ex disputationis consortio, de illis quoque pauca locuti sumus. Verum absolutam & propriam de ijs disceptationem, in libro qui hunc sequitur faciemus. Nunc quod omnia quae animalibus facultatibus superueniunt symptomata, duobus ijs libris sint absoluta, ea quae rectrices actiones comitant, symptomata dicemus. Sunt igitur in ijs tria prima symptomatum genera. Vnum, actionis amissio, alterum, actionis lesio, tertium, eius in alteram speciem mutatio. Et amissio quidem in stoliditate & obliuione. Visum namque non raro est, morbos ubi in abscessum aliquem abierunt, stultitiam, obliuionemue intulisse. Vidimus enim quosdam qui & literas & artem omnino fuerant obliti, immo ne propria nomina meminerant, cuiusmodi aliquid Athenis in peste accidisse memorat Thucydides: quosdam enim ex ijs qui euaserant, & seipsos & suos ignorauisse. Iam uisi sunt & propter extremum senium nonnulli similibus symptoma

symptomatis tentari. Ex quo manifestum sit, & facultatem, & obliuionem, ex refrigeratione creari. Quinetiam medicamenta quae eiusmodi symptomata inducunt, frigida uiribus sunt. Actalia quidem symptomata ipsum cerebri corpus perfrigeratum esse docent. Sicuti apoplexia & epilepsia ex pituitosi succi multitudine, in ipsius cerebri uentriculis collecta, gigni uidentur. Eoque fit, ut subitanea sit earum generatio quam discussio: quod accidere in corporum intemperie nullo modo potest. At mediocres tum rationis, tum memoriae noxae, qualesque torpores, ex minore refrigeratione incidunt. Veluti autem ex medicamento aliquo refrigerante in corpus assumpto, aut capiti imposito, aut etiam frigidus succo in cerebro collecto. Iam deliria omnia, tum parui motus regentis facultatis sunt, tum uel ex uitiosis contracta succis, uel eorum quae sunt in cerebro intemperie. Nominantur autem ex ijs, quae quidem cum febre sunt, phrenitides, quae sine febre sunt, insaniae, Graece maniae. Ac reliqua quidem deliria ex mordentibus & calidis oriuntur succis, qualis maxime flaua est bilis: saepe etiam ex calidiore cerebri intemperie. Sola uero illa quae melancholica uocantur, frigidum succum pro causa habent. Quippe phrenitis non tantum ex calidis ortum habet succis: sed supra id, etiam phlegmonem in cerebro & eius inuolucris excitat. In reliquis uero febribus deliria sunt, eiusmodi succo in cerebro exuberante. In ijs uero quae in acutissimarum febrium summo incremento incidunt, uapor aliquis mordens ac calidus ad cerebrum accedit. Melancholica uero deliria, multarum sunt specierum: ex corruptis scilicet specierum imaginationibus: uerum tamen illud quod ab Hippocrate perhibetur, omnibus commune esse uidetur. Si timor & moestitia multo tempore durant, melancholicum eiusmodi symptoma est. Sunt enim omnes sine causa moesti. Nec si roges quam ob rem moereant, reddere causam possunt. Timet autem eorum nonnulli, tum mortem, tum alia quae minime sunt timenda. Non desunt & qui mori uehementer expetant. Caeterum quod ex atra bili, cum principium rationalis animae occupauit, timor moerorque ac mortis expectatio accidunt, nihil mirum: Siquidem etiam eorum quae extra corpus sunt, nihil uidemus, quod nos perinde terreat, ac tenebrae. Ergo cum tenebrae rationalis animae parti sunt circumfusae, necesse est hominem timere: ut qui semper una cum corpore suo timoris causam circumferat. Quod enim nobis extrinsecus sit, altissimis tenebris circumdatum nobis aeternum ad tempus aliquod occupantibus: id melancholicum uitio laborantibus, ab interno, & ipso corpore contingit: scilicet uel ipsa nigra bili cerebri occupante, uel aliqua melancholici halitus exhalatione, ueluti in morbo quem flatuosum & hypochondriacum uocant.

A GALENI DE SYMPTOMA-

TVM CAUSIS LIBER

TERTIVS.

THOMA LINACRO ANGLO

INTERPRETE.

Q Vae uero in naturalibus functionibus facultatibusque symptomata sunt, eandem quam ea quae in animalibus actionibus incidunt, inuentionis rationem habent. Praestiterit tamen fortassis, in horum quoque speciebus exercitatos esse: quemadmodum etiam in ijs quae animalium sunt actionum, sumus exercitati. Ergo omnium quae uirtutibus nocent inueniendarum causarum caput est, modi quo per sanitatem operabantur, cognitio. Si enim atteredo concoqueret cibos uentriculus, cum attritio eius esset impedita, concoctionis symptomata existerent: scilicet cum prorsus non attereret, ut prorsus non concoqueret: cum uitiose attereret, ut uitiose cibos coqueret. Eadem ratio si putrefaciendo concoqueret, cum non putrefaceret non concoqueret. At si ueluti nos demonstrauimus, ipsa concoctio alteratio in qualitate est: sit autem uentriculo cibum sibi assimilante: palam est frustrationem in alteratione, concoctionis symptoma fore. Ac siquidem nulla omnino alteratio sit, symptoma id aplepsia siue cruditas nominatur: ad eum modum quo in animi functionibus immobilitas et insensibilitas: significantibus scilicet his uocibus actionis in primate particula amissionem, ac priuationem. Sin alteret, non tamen sicut oportet, cruditas quidem siue aplepsia id quoque appellatur, significatur tamen non utique sicut prius priuatio, sed deprauatio duntaxat. Cum autem sit deprauatio duplex, uel quod tarde & nondum conuenientem mutationem cibum suscipiat, uel quod corrumpatur omnino, ita ut naturalem gratiam prorsus recipere nequeat: priorem quidem bradypepsiam, id est, tardam concoctionem nominant: secunda nomen proprium non inuenit. Ac tot quidem concoctionis sunt noxae. Causa uero earum communis quidem est, alteratricis facultatis frustratio. Ea diuiditur in species & genera. Ac prima quidem duo genera frustrationis sunt: alterum ex facultate ipsa laesa: alterum ab externo quopiam errore proueniens. Diuiditur rursus horum utrumque: uirtutis quidem laesio bifariam: aut enim substantiae suae incidit culpa: aut morbi alicuius instrumentalis. Externus error triplex est: alius in excrementis, quae in uentre habentur: alius in cibis: alius in tempore somni. Verum quae in facultatis substantia noxae incidunt, intemperies quaedam sunt actiuarum qualitatum: quae uero ab instrumentalibus oriuntur morbis, ea in ijs quae erysipelata Graece uocantur, & cedematis, & phlegmonis, & scirrhis, & abscessibus, & carbunculis, & alijs circa uentre id genus, partim simplicibus, partim compositis morbis consistunt. Ac horum quidem omnium occasione, uenter male concoquit, ipsa scilicet facultate eius concoctrice laesa: In temperamenti quidem uitio, propria eius substantia

substantia labefacta: In cæteris morbis qui tantum sunt instrumentales, duntaxat impedita: Qui uero ex intemperie simul & instrumentali morbo compositi affectus sunt, utroque modo sunt noxii. Atque omnibus ijs occasionibus uenter male concoquit, etiam si in nullo alio eorum quæ intrinsecus sunt, peccetur. Rursus uentre ipso minime affecto, non concoquit animal, uel propter cibi ac portionis immodicam copiam, uel propter qualitatem alienam, uel propter intemperstuitatem, uel incongruum ordinem, uel uitiosum excrementum, uel somnum exiguum. Verum quæ à uitiosis ciborum qualitatibus, & excrementis quæ in uentre habentur consistunt, cum corruptione sunt inconcocta. Sicut interim quæ parum convenienti ordine, & intemperstue sunt sumpta. Dico autem parum conuenientem ordinem, si mala, uerbi gratia, & punica primo loco sumant, olera ex oleo & garo ultimo loco. Intemperstuitatem uero, si mane antequam prioribus descenderit, uel paulo ante exercitationem prandeatur. Porro corruptelæ quæ quidem fumosæ sunt, ex calidioribus magisque biliosis ueniunt cibis: acidæ uero, ex ijs qui frigidores natura sunt, magisque pituitosi. Similiter autem & in excrementis fit: acidus quidem creant quæ pituitosa sunt & frigida: fumosæ quæ calida & biliosa. Etenim ipse uenter, sub frigidioribus quidem morbis acidus: sub calidioribus fumosus mutationes facit. Tarditatem uero concoctionis efficiunt, ea quæ ægre quidem corrumpuntur: Cæterum plus ualent quam uirtus aut somnus. Vbi autem citra corruptelam concoctionis omnino est priuatio, scire licet eo casu prorsus superatum esse uentrem, uel ab immodica multitudine, ut ad uirtutis imbecillitatem, uel à ualido frigore. Adeo enim in tali statu uenter non concoquit, ut etiam concoquere prorsus non tentet. Ergo hæc tibi eius quoque cruditatis quæ in uasis sanguinis accidit, exempla sunt. Siquidem hæc quoque ad eundem modum reduces: sicuti ad hanc, etiam eam quæ in tertio est concoctione, quam totius habitus nutritio sequitur: Scilicet eandem proportionem habente alimento quod ex uentre in uenas deducitur, & quod ex uenis ad carnes deducitur, quam habent ad uentriculum, quæ comeduntur & bibuntur. Hæc igitur omnia nobis indicauit concoctionis modus præcognitus. Scientes enim quod quatuor elementorum certa quædam temperies, quæ proprietatem corporis uentriculi efficit, mutationis ciborum est causa, tum quod plurimam in id uim calidum elementum confert: ueluti à manu, ad caufarum in cruditatibus inuentionem ducti sumus. Est porro non in cruditatibus modo, sed etiam in omni symptomatum genere, aliud actionis ueluti amissio seu priuatio, seu quomodoque aliter id nominare libet, aliud uelut inchoata deficiensque actio, aliud praua & errans. Atque in uentre quidem ceu mox est dictum, priuatio quidam actionis est, cum cibi ne uel minimam quidem mutationem accipiunt: deficiens autem in tarditate concoctionis con-

sistit: Sicuti praua & errans in corruptelis. In uenis autem priuatio actionis est, cum succi omnino sunt crudi: Deficiens actio cum semicoctis, praua cum uitiosis. Ad eundem modum in tota quoque animalis mole, quæ uelut priuatio est, in crudis istis consistit succis: quæ tanquam deficiens est functio, in semicoctis: sicut praua, in uitiosis hoc loci succis. Porro ex ijs uitiosis succis, erysipelata, cancri, gangrenæque nascuntur: præterea phagedenæ, carbunculi, ulcera serpentina, aliaque eiusmodi. In nutriendi autem actione, priuatio quidem actionis in atrophiam est: Deficiens uero nutritio in gracilitate: Vitiosa, in leucis, & elephantiæ cernitur. Causæ omnium quæ prædicta sunt symptomatum, eadem genere sunt, cum ijs quæ supra de uentre sunt dictæ: quædam scilicet in uirtutis imbecillitatem: quædam in nutrimenti uitium: Tertiæ in uitæ rationem, & ea quæ extrinsecus animali incidunt reducere. Ad eundem quoque modum uirtutis imbecillitates: Quæ quidem propriæ sunt similium intemperiem: quæ non propriæ, instrumentales sequuntur morbos. Vitia uero nutrimenti, in abundantiam & qualitatem diducuntur. Non secus arbitror & uitæ rationum, & eorum quæ extrinsecus appropinquant errores, in ordinem uitiatum, & intemperstuitatem quandam diuiduntur. Voco rationem uitæ, equitationem, piscationem, uenerem, balneas, ambulationes, uenationes, omnia denique in quibus aliquid corpore agimus. Oportet autem medicum non solum symptomatum agnoscendorum facultatem habere, ac generationis eorum inueniendæ peritum esse, sed etiam modi quo generentur, qui inter effectricium causarum differentias numeratur. Neque enim illud tantum scisse, an uenter omnino non concoxit, par est, nisi etiam norit quamobrem id acciderit, utrum ne propter nimiam concoctionis facultatis imbecillitatem, an copiam aliquam immodicam, an pessimam aliquam ciborum qualitatem. Quippe symptoma quod ex cibis oritur, ex facili corrigitur: Quod autem ex ultimo uirtutis incidit collapsu, in lenteriam, aut tympaniā hydropa finitur. In uenis quoque simili ratione, non solum sanguinis frustratione astimari conueniet, sed etiam quæ ex causa ea contingat, ut uim ne ex sanguificæ uirtutis imbecillitate (non enim incommode ita nominem) an ex multitudine succorum, qui à uentriculo diducuntur. Quippe hoc facilis sanationis est: illud in hydropem terminatur. Ad eundem modum in carne. Qui namque à morbis immodice se fatiant, flatuosi, ac toto corporis habitu turgidi redduntur. Ex imbecillitate uero uirium qui ana sarca uocantur hyderi existunt. Atque omnes quidem magnæ intemperies, uirtutem dericiunt. Verum quæ ex frigido superare constant, frigidos effectus excitare sunt idoneæ: Quæ uero ex calido, contrarios: Eodem autem modo, & in reliqua oppositione coniugationeque intellige. In omnibus uero (ceu dictum est) communis est à naturali statu maxima mutatio. Circa mediocres enim & consuetos cibos, nihil in totum effecisse maximam uentris intempe-

intemperiem prodit. Verum si propter exuperantem calorem tale quid accidat, protinus etiam corrumpuntur cibi. Generatim quidem corruptela quadam, quæ ad fumosum inclinet: speciatim uero pro sua quisque natura. Quippe alia cum corrumpuntur, tanquam uirus, alia tanquam lutum, alia crudos pisces, aut indicibilem alienamque putredinem olent. Nullum enim edibilem uehementer calfactum, durare imputre potest. Protinus autem sentiunt quoque immodice, qui ita sunt affecti, febricitantque interdum tenui paruaque hæctica febris. Sin ex frigore immodico perditur omnino ciborum concoctio, nec fiti nec febris affliguntur, & ciborum ipsorum qualitates, siue ructare uelint siue uomere, plane seruant. Quod si exigua quæpiam circa concoctionem eorum sit actio, tum ciborum natura uel medijs temperamenti uel frigidioris, acidi ructus fiunt: Sin calidioris temperie sint aut etiam natura flatuosi, uentriculus halituoso impletur spiritu. At in eiusmodi quidem intemperies breui perducitur uentriculus. In humiditate uero & siccitate adeo intemperatus uenter esse ut actionem amittat, non potest siue prolixo temporis spatio: debetque præcelsisse humiditatem quidem hydrops: siccitatem uel senium uel marasmus. Verum tales distinxisse differentias, alterius est operis. Modo autem ad reuenticem ueniendum est uim. Est enim in hac quoque prima symptomatum differentia triplex: Ea uidelicet uel omnino cibos non complectente, uel diminute, uel uitiose. Ac cum uel prorsus non complectitur, uel debilitat, flatus & fluctuationes cum sonitu, Græce clydones dicti, succedunt: Flatus quidem, ubi & cibi flatuosi sunt, & uentriculus non admodum frigidus: Fluctuationes cum sonitu, cum uel nihil in eo continetur, quod uerti in flatum possit, uel ualenter sit perfrigeratus. Quippe talis affectus nullum gignit halitum. Constat autem citra potionem non posse fieri in uentre sonoras fluctuationes. Porro quod infirmus ad ultimum uenter sit, in causa morbi est: Alius ut similis est particula: alius ut instrumentalis. De prauis autem in eo motibus quod uel tremulenti sint uel palpitantes uel tanquam cum concussionem uel conuulsui, dictum supra est in symptomatum differentiis. Qualis uero dictorum quisque sit motuum, tum quæ cuiusque eorum causa, primo huius operis libro est indicatum. Nunc tantulum etiam adiiciendum est, quod tam expultricis quam reuenticis uirtutis, tum morbi, tum symptomata miscetur. Verbi gratia conuulsus uentriculi motus, qui in singultiendo accidit, conuulsio quidem in totum non est, (utpote quæ in solis accidit musculis. Venter autem nec ipse musculus est, nec eius os.) Sed ueluti conuulsio quadam ambarum uirtutum commune symptoma est, Retentricis quidem, quod uenter cum singultit prauæ & non naturaliter cibos complectitur: Expultricis, propterea quod primum eius est ipse motus prauus, dum scilicet cupit, quod contristat reijcere. Sanè non idem est uomentibus atque singultientibus motus: propterea scilicet quod non idem affectus, Quippe in uomitionibus,

ea quæ in capacitate sunt uentris reijciuntur. In singultu quæ in ipso uentris sunt corpore: Simili scilicet tum affectu, tum motu, qualem in ijs qui ex intemperie tussunt monstrauius: Omnibus nimirum uentriculi partibus quod se contristat expellentibus. Proinde eiusmodi symptoma tum ijs quibus uentriculus perfrigeratus est, tum qui piperis alterius uel perinde calidi medicamenti multum & semel liberaliter sumpserunt, deinde super id calidam portionem biberunt, incidit. Quibus utique magis etiam singultire contingit, ubi piper ad subtilissimum puluerem est redactum: Quippe eiusmodi piper altius in ipsum uentriculi corpus inserit. Ad eundem modum & cæteris omnibus frigerantibus calefacientibusque quæ in corpus ipsum uentriculi descendunt singultus superuenit. Estque is singultus primum expultricis uirtutis motus quidem non legitimus. Secundo loco retentiuæ ac coplectentis. Pari modo nausea quoque & uomitus expultricis facultatis prauus motus sunt, ad ea quæ uentris corpus contristant, quamcitra per stomachum uacuanda. Simile huic symptoma est, & quod in lenterijs, siue intestinorum leuitate apparet: Cum uenter ab aliquo, quod morsu, pondere uel, contristat, uexatur: eijcere id statim cupit. Cum autem duo eius sint ora, supernum quidem in gula, infernum in pyloro: ad utrumque horum uergit quod offendit, eo ab utroque ad expulsionem. Quod si toti illi talis affectus aliquando contingit, etiam utroque ore simul utitur. ueluti in uocatis choleris. Reliqua uero quartaque facultas, nempe tractrix, triplici genere symptomatum tentatur, uel cibos trahere in totum non ualens, uocaturque id symptoma, stomachi paralysis. Vel ægre trahens: Quo tempore relaxari quidem incipit, relaxatus tamē adhuc non est. Tertium præter hæc est, ubi aliquid prauæ & non rite trahit. Præu autem non legitimi motus sæpe iam dicti sunt: Non secus autem & affectus quorum occasionem incidunt. Sanè accidit aliquando, ut etiam carnosum aliquid (qualia sæpe foris uidemus) in stomacho nascatur: Quod uel omnino ciborum uiam obstruat, uel aliquatenus impediat. Vocant autem eiusmodi morbi instrumentales. Et proditum de ijs est in libro de morborum differen. Ac uenter quidem cum pro naturæ lege se habet, trahit quidem ad se superne per stomachum, deorsum uero excernit: Cum præter naturam est affectus, etiam ab inferioribus aliquid capit. Nam & clysteris aliquid nonnullis in uentrem subijcit, ita ut uomere, præterea sterces in letalibus iliaciis. Satiuse enim est existimemus eum in eiusmodi affectibus non trahere, sed quod ab intestinis uolenter retrudentibus ascendit, duntaxat recipere. Quippe in intestinis (iam enim de ijs agere tempestiuum est) coplectio coplectentiorque est, ceu alibi est monstratum: Qua uia, nutrimentum ad inferiorem suum exitum propellunt. In quibusdam tamen affectibus cum constringendi coplectendique motus inferne incipit, ea quæ in ijs continentur, sursum feruntur. Qua ratione acer quoque succus quispiam, quod ad sedem aliquando

aliquando fuerat delatus, ac uel in foro, uel alio A
quopiam loco uersatis, aut negotio aliquo quod
deferere non licuit districtis, uiolenter retentus,
rursum est subductus, uentremq; momordit, ac ca-
put uaporando impleuit: principio quidem mo-
tus ab animali organo sphinctere, id est musculo ad
imū intestinum accepto: ab hinc uero unoquo-
que intestino retro idā se ad supra se positum truden-
te, simili modo ac prius in præceps trudebat.
Ad eundem uero modum crepitus quoq; descen-
dere prohibitus, interim reuertitur. Ergo mirum
non est, clysmatis quoq; aliquid & stercoreis, ex tā
uiolenta intestinorum constrictione ad uentrem
aliquando præter naturam reuocari, deinde ad exi-
tum properare. Cæteri uero eorum motus ex ge-
nere quidem naturalium motuum sunt: uerum B
uel diminuti, uel alieni: Atque idcirco etiam sym-
ptomata. Accipiendū uero sunt, ad eorum qui de
uentre sunt dicti portionem. Pari modo & motus
eorum priuatio, ipsa non leuissimum symptoma.
Ex quali causa gigni etiam & ileos potest. Iā mo-
les quæ præter naturam sunt aliquando descende-
re excrementa sub iusta mensura omnino prohibe-
bunt. Sicut durum etiam sterces in aliquod inte-
stinorum uolumen impactum quod supra est, de-
orsum ferri aliquando uetabit. Ac seruāt hic quo-
que ad ea quæ de uentre sunt dicta, proportio: o-
mnibus scilicet symptomatis, uel ex intemperie,
uel propter collectiones aliquas nō naturales, uel
ipsa quæ continētur excrementa factis. Itaq; satius
est in his non amplius morari, sed ad aliud sympto-
maturum genus transire. Est igitur naturale quod-
dam opus, alimenti ipsa ex uentriculo in iecur, ex
iecinore uero in totum corpus diductio. Hæc per-
fici monstratum est, singulis particulis conueniēs
sibi nutrimentum trahentibus. Quare symptoma
ta circa huiusmodi quoq; actionem triplicia inci-
dent: Alias diminute, alias non rite, alias omnino
non peractam. Causæ uero triplices sunt, quæ
admodum in ante dictis, uel intemperies trahen-
tium, uel instrumentales eorundem morbi, uel nu-
trimenti quod diducitur uitium. Ac intemperies
quidem uirtutem ipsam reddunt imbecilem: in-
strumentales morbi uias angustant. Alimenti uitia
sunt, crassitudo & lentitia: de quorū agnitione di-
cendi tempus nunc nō est, sed ad separationem ex-
crementorum ueniendum. Sunt uero in hac quo-
que causæ triplices. Vna quidem particulari quæ
excrementa expurgent imbecillitas. Secunda uia
rum angustia. Tertia excrementi ipsius uitium. Ac
imbecillitatis quidem causa intemperies est. Via-
rum angustia, obstructio uel aliquis in instrumen-
tis tumor. Verum tumoris eiusmodi causa fluxio
humorum est, quæ in ipsum instrumentorum cor-
pus procumbit. Obstructionis uero, uel crassitas
succorum, uel lentor, uel germinis ritu aliquid ad-
natum. Excrementorum ipsorum uitia sunt, mul-
titudine, crassitas, & lentor. Cum autem triplex sit
in uenarum concoctione excrementum, unum a-
mara bilis, alterū nigra, tertium serosum: Biliosum

quidem uesica quæ iecinori subest, expurgat: Me-
lancholicum lienis: Serosum, renes. Itaq; etiam pa-
rum commodè purgabuntur horū singula, uel ex
debilitate propriorū instrumentorū cuiusq;, uel
uijs quomodocūq; obstructis. Cum autē hæ dupli-
ces sint, alig per quas trahit superuacuum, alia per
quas emittit: in utrisq; sanè separationi oberit an-
gustia. Aliquādo horū nullum est in culpa: sed ex
crementi multitudo, cum immodica est, nec tota
simul expurgari potens, unā cum sanguine per to-
tum corpus defertur. Hanc immodicā excremen-
ti uim, duplices pariunt causæ. Alteratrix facultas
parum commodè se habens, & ciborum uitium.
Ac lædendæ quidem uirtutis, intemperies parti-
cularum est causa, ceu sæpenumero est dictum.
Ciborū uitium, cuiq; excremento respondet suū.
Alij namq; magis melancholicæ naturæ sunt: alij
magis aquosæ, alij magis biliosæ, ueluti definitum
in libris de ijs est. Sed & alteratricis potentia in-
temperies quæ ad calidius sit uersa, alias biliosum
alias melancholicum efficit excrementum. Quem-
admodum autem utrūq; in alijs est traditum. Ad
frigidius uero mutata, uel pituitosius, uel aquosi-
us facit excrementum. Porro singula excremen-
ta, propria symptomatis species comitatur. Ama-
ram quidem bilem cum in toto corpore redūdat,
regius uocatus morbus: Cum unam quampiam
particulam obsidet, erysipelata, & ulcerū serpen-
tia. Nigram uero in toto quidē corpore, elephan-
tia: In una quapiam particula, cancer. Pituitoso ex-
cremento in toto quidē corpore succedit hydrops
leucophlegmatias dictus: Cum in una insedit par-
ticula, tumor qui œdema Græce dicitur: Vocant
ita, indolentem ac laxum tumorem. Ac serosa ex-
crementa cum redundant, tum ascites uocatus hy-
drops excipit, tum papularum in ijs animalis par-
tibus, in quas perducta superflua sunt, prouentus.
Atq; ita quidem fit ubi quodq; excrementum syn-
cerum redūdat. Vbi autem & inter se, & cum san-
guine miscentur, complures tam symptomatum,
quàm morborum species existunt. De quibus hic
pluribus disputare non est necesse: sed ad proposi-
tum redeundum. Naturalium actionum prima ac
propemodum omnium maxime necessaria nutri-
tio est: quæ alteratricis actionis quædam est speci-
es. Est enim & concoctio quæ in uentre agitur, al-
teratio. Nō secus autem, & quæ in uenis. Quibus
accidit ea quæ in quaq; est particula. Post quā quar-
ta est, quam assimilationem uocant: nomine qui-
dem à nutritione dissidens, re autem non dissidēs.
Frustratur autem & nutritio, cum uel prorsus nō
fit, uel intra iustum modū uitiosè ue fit: Idquæ uel
culpa nutritiue uirtutis, quæ alteratricis est spe-
cies, uel materiæ defectu uitiosæ: Defectu qui-
dem in atrophijs: quæq; ob defectū, quæq; ob pri-
uationem nominatur: uitio uero, ut in elephantia-
si & leucis, cæterisq; id genus. Accidit enim dum
agglutinat carnibus nutrimentū, ubi pituitosior
sanguis est carnē quoq; effici magis pituitosam.
Neque enim idem est carni esse & pituitosæ carni
esse

esse, sicuti nec carni esse & melancholicæ carni es-
se, nec biliosæ atq; temperatæ esse, & à primis qua-
litatibus nominanti, humidiori, & sicciori, & cali-
diori, & frigidiori. Certiorem fidem sermoni no-
stro adhibebis, si animalium carnes, tum sanguine
præditorum, tum exanguium æstimabis. Ad hæc
etiam reptilium, quæcūq; ueris tempore gigni cer-
nuntur. Maximeq; ex ijs, quæcūq; uiridum her-
barum colorem præferunt. Cæterum horum caro
simillima ipsis herbis est: aliorū alba, & exanguis,
ueluti locustæ & polypodis: atq; aliorum alia quæ-
dam. Neq; enim nominare facile est eorum diffe-
rentias: adeo infinite multitudinis sunt. Ergo cum
(sicuti diximus) caro longo tempore pituitosa si-
mul ac glutinosa sanguine nutritur, caro quidem
adhuc manet, mutatur tamen eius forma, & in al-
teram speciem uertitur, sitq; media quædam inter
sanguineā exanguemq; carnem. Vbi autem talis
est reddita, accidit ei, ut de cætero allatum sibi nu-
trimentum non magis uel tentet in rubram carnis
speciem mutare, quàm polypodes & locustæ. Ita
fit, ut tun alba, tum pituitosa tota quàm citissime
euadat, cum nec ipsa possit nutrimentum ad rubo-
rem uertere, & simul pituitosum illud affluat. Er-
go qualem ab initio locusta carnem habet, fereq;
omnes ostrea, talē ex transmutatione habent, qui
leucis scædantur. Ita enim carnis uitium nomināt,
à colore scilicet albo nomen imponentes: Sicut ni-
græ & callosæ carni ab elephante nomen ferunt.
Fit itaq; eodem quo leucæ modo, melancholico
nutrimento ad carnem longo tempore confluen-
te. Vitiliginum autem generatio cum prædictis ui-
tijs similis est generis. Non tamen sub ijs tota caro
uitiatur: sed in summo corpore, ueluti squamæ quæ
piam, uirilignes infiguntur: Albæ quidē ex pitui-
toso, nigra ex melancholico succo exortæ. Quam
magnam uero uim habeat nutrimentum ad carnis
mutationē, etiam ab Aristotele est traditū, ubi me-
minit regionū in quibus pecora, tam colore quàm
cæteris differentijs sensibilibus mutantur atq; alte-
rantur. Qui uero à nutrimento alterari nutrita in-
ficientur (quippe nutrimentum uincens esse no-
men, nō eius quod uincitur) hi de mutatione quæ
in animalibus cernitur, quid recti dicant, non ha-
bent: multoq; minus de ea quæ in stirpibus nota-
tur: Sed à rebus quæ luculenter omnibus apparēt,
quid dicant, incerti hærentesq; redduntur. Siqui-
dem quod de persica planta, quæ ex Perside in Ae-
gyptum est trāsata, proditur, nemini est incogni-
tum: Veluti (arbitror) nec quod apud nos in uiti-
bus apparet, quæ cum loca mutant, diuersum affe-
runt uinū. De alijs uero stirpibus tradiderunt, qui
de agricultura scripserunt: Sicuti etiam de herbis,
ij qui de his prodiderunt. Transportatæ enim ex
alijs in alia loca, sæpe minus quàm duorum stadio-
rum intervallo, multis modis alterantur. Conue-
niebat igit, qui aiunt nutrimentū nomen, eius quod
uincitur alteraturq;, ac mutatur dūtaxat esse, non
id modo scisse, ac dixisse, sed etiam de leuces gene-
ratione differere tentasse. Quippe aut ipsa nutrita

Galen.

A caro, eius morbi causa est, aut ipsum nutrimentū ui-
tium. Sed si nutrimentum causa non est (ita enim
uolunt) necesse est carnem dicant. Quid ergo pa-
titur hæc quod nutrimentum sibi in totum nō as-
simulat? Fiet enim eo certe pacto natura uitij cau-
sa. At multo (arbitror) satius erat nutrimento cau-
sam imputare. Iam uero nec propterea quod nu-
triti opus sit, ut sibi nutrimentum assimilet, assimi-
lari ac mutari nutrimenti sit passio: non potest id-
circo quod patitur, uicissim aliquid tamen mini-
mum in id quod agit facere: Cū eius sententiæ ma-
xime contrariū in disputatione de ijs non nos mo-
do ostēdimus, sed etiam ex philosophis ij qui om-
nium naturæ affectuum, ac passionum grauissimū
interpretes fuerunt. Apparet enim omnia tamen
multo ijs quibus appropinquant sint ualentiora,
aliquid tamen ab ipsis sensibile manifestumq; pa-
ti: Et si non primo statim occurrit, at certe tempo-
ris processu. Iam ferrum acutissimum, mollissimā
secunda carne est hebetatum. Et durissimus lapis
à guttula, longo tempore ictus, cauitatem contra-
xit. Quid uero in ijs quæ mista sunt fiat, omnes no-
runt. Siue enim in amphoram aquæ feruentis, fri-
gidæ hemina inijcias, quod mistum ex ambobus
est, non solum quod hemina uincatur, indicabit,
sed etiam quod uincens patiat. Siue cōtra hemi-
nam calidā, immittas in amphoram frigidā, uin-
cet quidem hemina, patietur tamen pusillū ali-
quid & amphora. Verum (ut supra quoque dixi-
mus) nec refellere hoc loco opiniones institui, nec
prolixus esse: Sed quoad fieri potest maxima cum
celeritate docere. Ergo leucæ maximus quidē al-
teratricis uirtutis error est. Parui autem alijs com-
plures sunt: carne scilicet in humore, siccitate, fri-
gore, & calore mutata. In atrophia uero erit, id est
non fruetur nutrimento pars, non solum alteratri-
cis uirtutis imbecillitate, sed etiam attrahēte ui in-
firma, aut excretrice immoderatus motus. Porro
ad immodicū motum excretoria uis excitat (sicuti
prius est dictū) quoties retentiua uis uel ex multi-
tudine excrementorum acrimoniæ, uel ex pro-
pria imbecillitate laborat. Hoc enim casu, necesse
est excernatur cum superuacaneo bonum, ueluti
in lienterijs, dysenterijs & choleris: cum ex imbe-
becillitate expultricis necesse sit carnem & humi-
diorem esse, & magis excrementosam. Sed excre-
menta ipsa plura proueniunt alteratricis imbecil-
litate. Vbi igitur simul euenit, ut trahendū quidem
uis multum succum attrahat, sed eum totum alte-
ratrix uis conficere non ualeat, atq; idcirco multa
excrementa gignatur, expultrix autem uis id tem-
poris & deterius & imbecillius, quàm prius mo-
ueatur: necesse est ita excrementorum uim in car-
nibus aceruari: Atq; interim pro excrementi tū spe-
cie, tum multitudine, alias aliam fieri carnem, mo-
do quidē tumidā, modo flatuosā, qualis hydro-
pum. Quippe etiā hyderos quem ana sarca uocāt,
ex hoc est genere. Verum de talibus producendū
amplius sermonē non arbitror. Neq; enim omnia
in hoc libro recēdere membratim symptomata sta-

Tem. 3

c tui, sed

98
tui, sed in plurimis studiosos exercitare. Quare mihi ad alterum symptomatum genus, ijs quæ in lesa consistunt actione uicinum, conuerti est tempesti-
uum. Ipsum igitur genus in multitudine & quali-
tate excretorum consistit. Incidit autem aut quod uir-
tus aliquatenus sit læsa, aut quod ex intempestiua
uexatione, aut uitioso motu excitata, aut propter
instrumenti aliquod reclusum, ruptumue, aut ero-
sum, sicuti sanguinis profusio. Nihil enim deterius
ab hac cõpisse, propterea quod genere ipso præ-
ter naturam esse magna ex parte uidetur. Præter enim
eam quæ mulieribus per uterum erumpit, cæteræ
sanguinis plusculæ uacuationes, toto genere præ-
ter naturam sunt: illæ uero sola multitudine. Ac ru-
ptio quidem instrumentorum, uel ob plagas aliquas
extrinsecus illatas fit, scilicet uel calcitrante pulsante
tæue aliquo, uel aliter quomodocumque uulnerato
ualente homine. Accidit autem & ijs qui magno
utitur saltu, & qui ab alto in terram labuntur, &
ex clamore acuto, cum utique in eo omnia uocis in-
strumenta quæ maxime tenduntur. Sanè tensionis ra-
tionerumpuntur, & quæ ex saltu sunt læsa. Quæ
uero ex lapsu ab alto, plagarum generi adnumeran-
tur. Quippe nihil interest, ex lapidisne casu con-
tusa pars aliqua sit, an quæ delabitur pars, uehemen-
ter in solum impingat. Atque hæc quidem rumpendi
ualis manifestæ causæ sunt, nec est earum quisquam
ignarus. Aliæ sunt quæ ex corporis affectibus oriun-
tur: cum scilicet alicui per nares sanguis sponte pro-
fluit, aut cum aliquis sanguinem aut uomit, aut ex-
tussit, aut excreat, aut deorsum deiecit, aut mingit.
Atque hæc quidem toto genere præter naturam sunt.
Mulieribus autem (sicut dictum est) qui ex utero
sanguis profluit, toto genere præter naturam non
est, sed quantitate duntaxat. Sanè talia omnia tri-
bus ex causis incidunt. Aut uirtute ipsa uas sangui-
nis recludente: ueluti in profusionibus, quibus san-
guis excernitur: aut sanguine ipso, eiusue uase ali-
quo uitiose affecto. Ac sanguinem quidem uitiose
affici dico, & cum adeo uitiosus est succi, ut erodat
ea quibus continetur: & cum ita est immodicus, ut
intra uas suum non contineatur. Quippe id quoque
quod sanguinis uas rumpat uel recludat, est satis.
Ipsorum uero uasorum uitium in immodica molli-
tia, & duritia, & tenuitate consistit. Fiunt autem hæc
nonnullis quidem, etiam in utero statim uitiose for-
matis: Mollities uero non minus & ex immodica
proueniat humiditate: sicut durities ex siccitate;
tenuitas ex atrophijs. Ac quod molle quidem im-
modice est, frangi ob debilitatem magis est oppor-
tunum: Quod uero admodum durum est, eo quod
non potest amplius extendi: Quod tenue est am-
borum eiusmodi in uenis affectuum occasionem,
non solum à causis internis facile ad rumpendum
est, sed etiam ab externis. Eroduntur autem non om-
nia pari modo. Quod enim durum est & crassum,
non facile erosioni patet: Similiter autem & reclu-
di, ei quod imbecillius & molle & tenue est, in pro-
ptu est: ei quod firmum crassum & durum est, non
promptu. Fit autem uasorum reclusio, tum ab alijs

quæ ipsorum corpora irritant, tum à multitudine
quæ ea recludi urgeat: Interim uero & natura ipsa
expellente ea quæ contristant. Sunt qui sanguinis
diapedesin, ceu quartum supra iam dicta genus no-
minant. Est autem minime quartum: sed uel exiguo-
rum sanguinis uasorum apertio, uel seri non sangui-
nis excernendi species. Quæ maxime ratione, ex ie-
cinoris renibus debilitate meitur, ac sæpe deorsum
deiecitur sanguinolentum serum. De ijs autem pau-
lo post dicetur: sed si prius de ijs quæ uomunt, ege-
rimus. Quippe expellunt hæc quoque aliæ ceu im-
modica, ac uentriculo grauia: quale alimenti ali-
quando est copia: aliæ uero ceu infestitia morden-
tiæ: ueluti cum uel acidum, uel humidum, uel ama-
rum & acre ex concoctionis defectu assumptum nu-
trimentum est redditum. Sanè huius generis sunt
& biliosa, & pituitosa, & serosa excrementa, tum
quæ in ipso sunt genita, tum quæ in eum ex toto
corporis habitu confluere sunt apta. Est autem su-
per hæc & tertium genus causarum, quæ uentricu-
lum ad uomitionem laceffunt, licet nec degrauent,
nec mordeant, sed à natura duntaxat sint alienæ.
Porro omnium quæ à natura sunt aliena, communis
terminus est, si quamuis concocta sint, nutrire ta-
men non ualent. Hac arbitror ratione, non solum
acida pituita, & salsa, sed etiã dulcis in uentre colle-
cta, non raro eum ad uomitum prouocat. Sed &
sanguis ipse qui in uentriculum est effusus, eo pa-
cto ipsum uomere cogit. Iam infra quoque deiecit
aliquando citius, aliquando serius, præterea plus
uel minus, item raro uel sæpe, uel utile nutrimen-
tum, uel corruptum, uel quod in eum superne con-
fluit, uel quod in eo est genitum. Verum expul-
sio quæ consuetum præuenit tempus: uel degra-
uato uentre, ueluti à liberalius assumptis, uel de-
morso & compuncto, ueluti à mordacibus, uel tan-
quam alienum amoliente, incidit: non oblitus scilicet
nobis, cum multum assumptum dicimus, tri-
plicem id habere generationem, uel propterea quod
uirtus imbecillior sit quam prius, uel quod supra
mediocritatem sit quod assumptum est, uel utriusque
occasione. Extra uero iam dicta celerem efficit de-
iectionem, humidiorum quoque ac magis glutinoso-
rum ciborum sumptio, utpote promptius delaben-
tium: maxime si qui eos sumpserunt, postea lente
inambulant, ita ut ijs quidem concutiantur, nequa-
quam aut ante tempus diducant. Accidit namque ta-
le aliquid in concussione. Cum enim complures in-
testinorum sint orbes spirantes, necesse profecto est
in singulis eorum à superioribus in inferiora cibos
deferri. De cætero uero grauitate quid deorsum
ferri non possunt. Sed qui in spiris sunt impacti, in-
testinorum ipsorum opera protruduntur: ipsi ni-
mirum repellendi quæ se contristant, uim insitam
habentibus. Humidi uero et glutinosi cibi, siue gra-
uitate ipsa & corporis concussione, siue intestino-
rum opera propellantur, facilius permeant. Ac ce-
leris quidem transitus dictæ causæ sunt. Serius au-
tem quam ex consuetudine excernit imus uenter,
uel propter intestinorum imbecillitatem, uel hebe-

tem eo.

tem eorum sensum, uel ob ciborum paucitatem qua
litatemue. Quippe quæ imbecilla sunt, propellere
non ualent. Quæ hebetis sunt sensus, non satis quæ
contristant, sentiunt. At uero expulsio, sanatio ijs
erat tristis sensus. Iam ipsorum quoque ciborum, qui
iusto sunt pauciores, parum habent excrementi: ita-
que nec similiter grauât. Crassi uero & acerbis om-
nes tardi sunt transitus, contra scilicet quæ glutinosi
& humidi. Non solum autem propter intestinorum
imbecillitatem, sed etiam musculorum abdominis,
deiectione tardatur: potissimum cum excrementa du-
riora euaserunt. Tum enim non musculorum mo-
do qui sunt in abdomine, sed etiam qui in thorace
habentur, ualentis actione est opus. At minor fit quæ
pro multitudinis comestorum ratione deiectione, cum
ex ijs in corpus plus est diductum. Contra plus quæ
pro sumptorum portione deiectione, aliis ob diduc-
tionis defectum, aliis confluentibus superne ali-
quibus in ea quæ circa uentrem sunt loca. Assiduæ
autem excretiones fiunt, uel propter imbecillita-
tem, uel demorsum. Atque imbecillitas quidem in-
strumentorum quæ in uentre sunt, ceu sæpe iam di-
ctum est, ab interperie prouenit: demorsus autem
ab ijs fit, quæ in ipsis continentur. Porro quatuor
causæ generationis sunt, eorum quæ sic mordent,
uel medicamentosa quæpiam uis, eaque uel una cum
cibis, uel per seipsam assumpta, uel etiam ciborum
qualitates. Præterea tum quæ ex corpore in uen-
trem mordacia excrementa conflunt, tum quæ in
ipso id genus gignuntur, ueluti in dysenterijs, quæ
ex ulceribus quæ cacothæ uocant, ciuntur. Licet
autem addas & quintam eiusmodi symptomatum cau-
sam, corporum nimium sensum: siue ijs à natura
cogit, siue ab exulceratione. diuersus assiduæ ex-
cretionis modus est, ab omnibus iam dictis gene-
re causæ euarians, qui ex relaxandis musculis ijs,
qui fini intestinorum superiacent, contingit. Quippe
in uoluntaria in ijs est excretio: propterea quod tum
intempestiua, tum inordinata, tum assidua. Verum
de deiectionibus sumo hæc satis. De halituosis spi-
ritibus, quos etiam flatus uocant, deinceps dicen-
dum. Est autem & horum generatio in ipsis quæ in
uentre sunt locis: succis quibusdam pituitosis, uel
cibis inibi à deficiente calore, in halitum solutis.
Quippe sincera frigiditas prorsus halitum, non fa-
cit. Quod scilicet ea omnino nec attenuat, nec con-
fiscit, nec alimentum dissoluit. Fortis autem calor
cum longo intervallo nutrimentum superet, am-
plius quæ pro halitu generando, id attenuat: nisi ta-
men flatuosum sit natura. Tum autem gignitur qui-
dem spiritus quidpiam turbidum, ac (ut sic dicam)
nebulosum, cæterum exiguum & breuis temporis:
ita ut uno uel altero ructu uacuet. At calor qui in
cibos agit quidem, cæterum diminuit, is eos quo-
dam modo dissoluit, non tamen prorsus confiscit.
Atque hinc oritur flatuosus spiritus. Vnoque uerbo
tanquam extrinsecus, tum frigidissimi flatus sunt
sereni, solentque maxime flante borea fieri: tum cal-
dissimi qui astatu tempore incidunt, ambientem
aera purum reddunt, qui uero inter hos sunt, nebu-

Galen.

lam gignunt: itidem in animalibus, neque in caloribus
summa imbecillitate, nec cum idem nimium est uehe-
mens, sed in ijs qui inter hos sunt statibus, flatuo-
sum excrementum gignitur. Atque id cum per os ex-
cernitur, ructum creat: cum per sedem, sonorum si-
lentemue flatum: cum uero neutra parte emittitur,
symptoma creat, quod inflatio uocatur: uentre scilicet
impotente ad excrementosum nebulosumque
excernendum spiritum. Iam intestinorum aliis aliæ
partes, ubi talis spiritus in ijs constitit, ac mouetur,
multiformes edunt sonitus: quorum non omnes no-
mina sunt sortiti: cæterum prudenti uiro quale quan-
tumque excrementum sit, ac quo maxime loco uolua-
tur, indicare possunt. Quippe si eiusmodi spiritus
acutum & tenue sonet, per uacuum & prorsus an-
gustum intestinum desertur: estque tum purior, tum
magis aereus. Flatuosior autem redditus, similiter
quidem sonum edit exiguum, cum in tenuibus inte-
stinis uoluitur: cæterum nec prorsus acutum, nec
tenuem. Atque eiusmodi soni omnes in ijs quæ cir-
ca ieiunum sunt locis maxime consistunt. In quan-
tum autem hinc ad alia tenuia intestina descendunt,
in tantum minus sunt sonori. Alij uero bombos imi-
tantur: his qui ex latissimis tibijs eduntur similes.
quo genere utuntur, qui tymbauli uocantur. Hæc
namque materie ex qua fiunt culpa, pure sonare ne-
queunt: propter autem spiritus uis latitudinem, gra-
uiter sonat. Tales autem omnes in crasis fiunt in-
testinis, cum excrementorum sunt uacua. Quod si
humor quispian in his continetur, accedit hinc quo-
que bombo forma quedam: uocantque omnes eius-
modi sonum, uel potius murmur, græce borbo-
rygmon, qui humidum excrementum excernendum
denuntiat. Quippe species ipsa soni, hæc ambo præ-
signat: utique quod ab natura sit mota, expulsionem
nuntians: quod autem cum eiusmodi murmure si-
ue borborygmo, etiam humidam. Eorum præter-
rea statuum qui extra feruntur sonitus, alius qui-
dem borborygmo cuiuspiam similis est, expulsionem
iam futuram indicans: alius purus atque (ut sic dicam)
sonorus & aereus, qui uel uacuum esse intestinum
docet, uel etiam prædurum quodpiam superius ali-
cubi habere excrementum, iam alius quidam ho-
rum est medius, ueluti quæ bōbosus, ex medio quo-
dam prædictorum affectu proueniens. Tenuis autem
sonitus qui Græcis ueluti trysmos siue trismos di-
citur (quippe utroque modo appellant, alij per u,
alij per i scribentes) ex instrumentorum angustia,
simul & flatuoso spiritu, cum exiguo humore effi-
citur. Quoniam autem & de ijs (ut ad rem propo-
sitam) satis est dictum, ad ea quæ superne in uen-
trem conflunt, redeamus. Quippe dictum est, hæc
quoque tum humiditatis deiectionum, tum multi-
tudinis esse causas. Desertur igitur superne in uen-
trem sæpenuero excrementum, naturæ expellen-
tis robore: aliquando uero propter imbecillitatem,
nec quod utile est portare ualentis. Ac excernitur
quidem quod superuacuum est, tum in crasis, tum
uero sanitatis nonnunquam tempore, ueluti mulieri-
bus omni mense. Tales uero etiam sanguineas dy-
senterias

Tam. 3

c 2

sesterias Hippocrates in ijs accidere dixit, quibus artuum aliquis esset præcisus. Nos autem uidimus, non in ijs modo, sed etiam alijs quibusdam certo circuitu repetentes. Omnes autem quos ita uacuatos uidi, ab exercitata prius uita, ad omnino desidiofam se transfulerant. Atque hoc quidem excrementum, quantitate sola est alienum: alterum uero qualitate, in acutis morbis decretorie plerumque excretum: aliquando uero tabescentiæ, siue liquationis more. Inter hoc autem omnino inutile malumque excrementum, & illud iam dictum bonum, aliud tertium excrementi genus est, quale est in uentre cibis semicoctus. Excernitur id maxime in hepaticis affectibus. Voco ita in quibus morbus ipse iecoris est imbecillitas, licet nulla sit phlegmone adiuncta. Hoc enim casu, similis passio uisceri incidit, ijs quæ imbecillo uentri accidunt: quando is quidem aperit, sed cibos quos sibi admouet, cum non concoquat, ipsidem grauatur, et semicoctos ad intestina demittit. Atque is quidem ad uomitum quoque concitatur. Iecur autem cum uomitionis aliquid ad portionem facit, quod nutrimentum per uasa quæ in mesenterio sunt, ueluti per ora quædam attrahit, rursum per eadem semicoctum ablegat. Est autem eiusmodi excretionis species (ueluti etiam eam assimilant qui ante nos fuere) maxime similis carniuium loturæ. Præstiterit autem fortasse non ita solum dixisse, sed quod exactius sit exemplar, cruentarum atque recenter enectarum, sermoni addidisse. Quinetiam si quis quod ita excretum est, aquosum sanguinem nominet, sic quoque mihi illud clare interpretari uidetur. Atque hoc quidem symptoma semicoctorum ciborum uomitioni ad portionem se habet. Alterum quod dicturus sum, humidæ deiectioni uentris est ad simile: quæ ad exactam quidem perducta est concoctionem, non tamen diductionem est consecuta. Nam sicuti hanc quoque uenter omnino ab ipso grauatus, excernere cupit, sic iecur ubi affatim diducti in ipsum nutrimenti fructum cepit, non patitur id amplius apud se morari. Cum ergo id recta progredi quauis ex causa nequeat, necesse est retro ad uentrem recurrat. Apparetque is qui tum excernitur sanguis, & nigrior quam pro natura, & splendens: utpote ex sanguine & nigra bili commistus. Quippe sanguis ipse per se, cum ex frigore sit niger, adeo nullum splendorem acquirit, ut etiam quem ab initio habuit, amittat. Nigra uero bilis, etiam sanguine ipso splendidior est. Sicuti etiam bitumen, quod ex mari mortuo affertur: lucidum id appellat. Non enim cum perfrigeratur sanguis, nigra bilem creat: sed cum supra modum est coctus, ideoque etiam splendorem suum tuetur. Non enim sicuti coctus sanguis, qui græce thrombos dicitur, sanguine fit perfrigerato, sic etiam nigra bilis generatur. Imo contra omnino ex immodice cocto & seruente, ueluti cinis quidam nigra bilis efficitur: frigida quidem, eo quod terrea: calor autem particeps, sicuti cinis & acetum. Deuenit autem ad dictum statum, qui ex uentre in iecur ductus est succus, cum is propterea quod ulterius

in corpus non diducitur, inibi diutius moratur. Non minas aut talis excretionis species, a nonnullis dysenteria. Quippe & mordentur non raro, perinde ac dysenterici, ceu flaua bili in percoquendo sanguine acri illis reddita. Ac uocet quidem quisque prout uolet. Cæterum differentie sanguinolentæ excretionis quatuor in uniuersum sunt, quatuor succedentes affectibus. Una quidem ipsius sanguinis in ijs quibus artuum aliquis est abscessus, uel qui exercitationem dimiserunt, per circuitum repetens: altera cum ex imbecillitate iecoris aquosus sanguis deiecitur: quem utique loturæ carnis assimilant. Tertia quæ mox est dicta, melancholici splendentis sanguinis. At hæc quidem tres, ut multum simul excernatur, efficiunt. In quarta & minutim & exiguo tempore expulsio facta uisitur: alias quidem ueri sanguinis, alias concreti. In hac & puris non raro exiguum aliquid excernitur: etiam ulcerum crustula, quæ græce ephelcides dicuntur: præterea membranosa quædam corpora, quæ intestinorum ipsorum sunt particule: sed & sterces super his collectæ sæpenumero excernit, sanguinis in se guttas habes. Affectus uero quibus tres primæ superueniunt, paulo ante sunt dicti. Quartæ autem de qua modo egimus, intestinorum exulceratio est affectus. Quæ etiam solum nonnulli dysenteriam nominandam censent. Sed (quod sæpe dixi) quod nulla res omittatur, magna sollicitudo est habenda: de nominibus minime curandū. Est autem ex eodem quo iam dicta dysenteria genere, & qui tinesmos dicit, cum ulcus in recto intestino est factum. Is cætera quidem symptomata infert dysenteria similia: nixus tamen multo uehementiores. Urinarum autem tum suppressio, tum mala uacuatio, uentris excrementorum retentioni, & alienæ a natura expulsion, ad portionem se habent. Retinentur enim uesica uel excernere non ualente, uel eius collo occluso. Atque hi quidē duo uesicæ morbi, unum commune symptoma ischurian habent. Detinent enim in ea urinæ. Vocat autem uulgus medicorum non secus ischurian, quanquam ischuria non sit, illud quoque symptoma, cum urina in uesicam omnino non uenit, perdit scilicet renū actione. Et permittendi profecto sunt ita nominare, cum propriam appellationem non habeant. Non tamen latere debet amborum affectuum differentia. Siquidem alter eorum est cum uesica quidē est plena, sed nihil excernitur: alter, cum uacua est, nihil omnino in se continens. Sub tali enim affectu in quo plena est uesica, uel occlusum est eius os: uel si hoc se pro lege nature habet, ipsa ad sese cōstringendam, ac lotium foras extrudendum, est imbecilla. Et collum quidē eius clauditur, uel propter obstructionem, uel cōnuiuentiam. Fit autem obstructio tum ex concreto sanguine, tum crasso pure, tum calculo, tum tofo: præterea cum in eius meatu ueluti germen aliquod est natum: qualia in reliquis omnibus quæ extrinsecus sunt, aure, naribus, pudendo, sede fieri uidentur. Connuentia uero, aut propter collectionem aliquam, quæ præter naturam sit, aut propter nimiam siccitatem

siccitatem accidit. ac collectio quidē ex phlegmone, scirrhus, atque alijs tumoribus fit: præterea quæcunque uesicæ collum attollentia, in internum meatum urinam refundunt: siccitas autem in ardentissimis ac siccissimis febribus: in quibus laborantem sæpenumero, nec loqui posse uidemus, nisi os malefecerit. Imbecillitatis uesicæ causas, nihil opus est recenseam, ut quæ expositæ iam mihi in multis particulis sint: siue ijs ut similibus, siue ut instrumentalibus incidunt. Magis autem quiddam accidere in uesica uidetur, cum immodice est repleta. Quod fieri non nos modo uidimus, sed etiam ab alijs audiuius. Quippe ubi impleta fuit, cum scilicet surgere cōnuentio ac meiere quosdam pudeat, actionem eius destrui cōtigit: nec urinam qui ita sunt affecti, quamuis magnopere cōniti, excernere præterea potuerunt. Sanè uidetur & in uentre, & in intestinis tale aliquid accidere, sed uulgus latere: his qui in uentriculo id patiuntur celeriter suffocatis: qui uero excrementum in omnibus intestinis collegerunt, propter sequentia symptomata, ad alia conuersis. Quippe in solis purgationibus, quæ in uentre sunt dimissæ, atque inibi manent, tale quid incidere solet. Atque hi quidem affectus, ueluti priuationem inferunt excernendæ urinæ. Qui uero eiusdem sunt cum illis generis, magnitudine tamen deficiunt, ueluti oblesas torpentesque actiones edunt. Alijs autem affectibus, tertium symptoma tum genus, quod in prauis uacuationibus consistit, superuenire solet. Sunt autem multæ eius species. Prima quidem quæ straguria dicitur, quæ ex imbecillitate uesicæ uel urinæ acrimonia incidit. Secunda fluxionibus ijs, quæ uentriculo accidunt, est similis. De qua melius est semel hoc loco dicamus. Fit igitur quædam ueluti colliquatio, siue resolutio, siue quomodocumque aliter nominare libet, aliquando totius corporis, aliquando succorum qui in uenis sunt dūtaxat. Quod autem ex ea colliquatione prouenit, alias ad uentrem cōfluit, alias ad urinam, alias ad sudores pellitur. Ac succis quidē qui in uenis habent, in serosam sanie solutis, renes qui ad excrementum id trahendum sunt nati, potissimum cum sani sunt, serum quidē a uenis expurgant, fluxionem autem ad uesicam assidue mittunt. Vbi autem renes trahere non ualent, aut uenis eiusmodi serum in uentrem mittunt, aut toti id corpori patientes, subitaneos hydropum status inducunt. Si autem quod liquatum est, crassius sit, qualesque renes trahere non possunt, totum in uentrem necessario cōfluit. Carnoso uero genere ita colliquato, tum uenter fluxionem eius recipit, ubi scilicet ea est crassior, tum sudores multi superueniunt, ubi in halitus est resoluta. Atque hæc quidē, tum de carnis colliquatione, tum sanguinis, ad præsens satis. Reliquorum urinæ symptomatum quædam uel uesicæ, uel renum, affectum quenda indicant: de quibus Hippocrates in aphorismis prodidit. Quædam quousque concoctionis cruditatisue sanguis peruenerit, docent: scriptum autem de ijs est in præsagijs. Quare nunc ad sudores transeundi est tempus, de quibus hæcenus sal-

Galen.

tem dictum est, quod interim resolutio corporis habitu proueniunt, uocaturque ea passio syncope. Cui cōtrarius status est, qui in decretorijs incidit sudoribus, qui utique robustam naturam indicant, non autem resolutam. Atque eiusmodi quidem sudores, corpus expurgant. Similes ijs sunt quos mediocres exercitationes & balneæ & calor æstiuus excitant. In immodicis uero exercitijs, etiam boni aliquid effluit. Porro odore coloremque excremento quod uacuatur, similem habent. Copia uero eorum, uel propter corporis raritatem, uel propter excrementi abundantiam, uel propter eius quod uacuatur, tenuitatem prouenit: sicut propter horum contraria, morari quoque solent, cum scilicet uel quod superfluit, exiguum est, uel glutinosum, uel crassum, uel meatus sunt angustii. Accidit autem id, uel obstructionis occasione, uel cōnuiuentia. Ac obstruuntur quidem crassus & glutinosus succis. Connuent siue contrahunt ora, propter atrophiam, uel perfrigerationem, uel molliciem. Incidit autem & ex imbecillitate uirtutis in carne, sudoris tum retentio, tum expulsio: ueluti etiam reliquorum excrementorum. Quippe tam uesica quam uentriculus contenta in se superflua aliquando magis tolerant, easque expellere cunctantur: sæpe contra, ne uel minimum sustinent, sed grauatur, statimque abiiciunt.

Sanè sermonem hunc omnium particularum communem ultimo loco simul tractandum reseruauimus. quippe parum rationabile uidetur esse, ut corpore aliquo læso, non etiam ex equo omnes eius uirtutes simul lædantur, sed alia magis, alia minus, alia illæse in totum sint. Atque illud quidem neminem latet, non posse nisi læsa in aliquo cuiusque substantia, actionem eius impediri. Sæpenumero uero quacumque particula operante, alias alia eius læditur actio. Non enim similem statum requirit ad alterandi actionem, atque ad negotiorum functionem. Siquidem sit omnium quæ sibi appropinquat alteratio corporibus ipsis minime desiderantibus, aut locum ex loco mutare, aut aliquid apprehendere, aut tenere, aut alicui inniti. At quæ uel tactura quid sunt, uel tentura, uel repulsura, eorum actionem cum loci mutatione necesse est fieri. Quæ ratione quod ita est molle, ut tum humidum sit, tum fluxile, tum nulli innitens: id nec trahendi similiter, nec tenendi, nec repellendi uim habet. In omni namque eiusmodi opere, innixum tensionemque esse in operante oportet. At uero alterare propinquantia potest, uel quod humidissimum est: maxime, si etiam calidum est. Nulla enim actiuarum qualitas adeo breui quod appropinquat, alterare uidetur ac calor. Vnde palam est corpus quod humidissimum calidissimūque sit, celerrime alteratur, id est, tum concocturum proprium nutrimentum, tum sibi ipsi assimilaturum esse. Quod uero durum haftenus est, ut nec difficile ad flectendum sit, & firmiter innitatur, id & trahere ualenter quicquid uoluerit, potest, & uiolenter trudere, & fortiter tenere. Neque enim, sicuti quæ ualde sunt mollia, remittitur quum id tendis: nec si uehementer tenditur,

Tom. 3

e 3 frangi

frangi periclitatur: & quæ semel apprehenderit, ea a complectens tenet: nullo nec quod propter duritiem difficulter flectitur, nec quod propter humorem est molle, sic agere valente. Illa enim firmiter complectuntur: hæc imbecillo complexu usa, quæ apprehenderunt, facile elabi sinunt. Atque optime quidem nutriunt calida humidaque corpora: quippe quæ nutrimentum non solum alterant celerissime, sed etiam in se recipiunt, & agglutinant, & assimilant: pessime uero frigida & sicca, ut quæ neque alterare, neque in seipsa recipere, neque agglutinare, neque assimilare queant. Ac quod celerissime alteret quod calidissimum est, prius est dictum: hoc uero erat cōcoctio. Quod uero id quod humidissimum molliissimūque est, prompte quod alteratum est, in se recipiat, admonendum potius est quam probandum: sicuti contra quod siccum durumque est, nihil in se ingredi sinit, prius quam ipsum ex aliqua parte diuisum sit, ac uelut exulceratum. Siquidem & quod facilius ac celerius tum agglutinantur, tum coalescunt quæ humidiora sunt: quæ uero duriora, partim nunquam, partim uix: nemo est qui ignorat. Ut enim æs, ferrum, aurum, & lapidem omittamus, atque de plumbo agamus, experimur id cum altero plumbo omnino non coalescere, nisi prius excalfiat ac liquetur. Et pulsionibus quidem & alijs quibus calidior et humidior est corporis temperies, optima tum cōcoctio est, tum appositio, tum agglutinatio, tum nutritio. Quippe cōcoctio & nutritio alterationes sunt. Appositio uero fit, cum id quod nutrit, halitus speciem in se recipit. Affixio uero alimēti, agglutinatio quædam eius unioque est. Post quæ omnia, non leue commodum ad assimilationem est, nutriti corporis humiditas: cum ei quod nutrit, in cōsistentia est similis. Diductionis uero instrumenta in pueris, & si admodum ualida ad agendum non sunt, tamen operi suo sufficiunt, nec ei in tillo sunt imparia. Quippe mediocrem iam duritiā ac robur uenæ eorum habet. Retentrix autem uis, imbecillior ipsa est. Atque idcirco siue ab aliquo pondere prematur, siue aliās infestetur, celerius ab opere desistit. Similiter his uirtutibus etiam excreticæ mediocrem in imbecillitate habent. Quanquā uidetur saltem retentrix uis, non solum pueris, sed etiam ceteris omnibus expultrice esse imbecillior, etiā si similiter se habent, propter scilicet diuturnitatem actionis. Maxime enim diuturna est retentrix uirtutis actio: ut quæ illud pro opere suo habeat, ut teneat. Expultrix uero uis, breuem habet actionem: utpote quæ una impressione quod contristat, retrudere abijcereque potest. Tanquam igitur in ipsa quæ extrinsecus sunt, idem homo qui ad desiciendū onus maxime sufficit, portare id tota die non ualet: sic etiam inter his instrumentis retrudere quod contristat, quod diutius retinere est promptius. Pueri namque (de quibus sermo est) alteratricem quidem facultatem ualentior habent, ipsi qui in ætate sunt uigore: trahendi uero uim ipsidem imbecilliorē, non tamen non ad suum usum sufficentem: reliquas uero duas facultates imbecilliores possident, quam ætate florentes.

Cæterum non perinde patet expultricis imbecillitas, propter actionis suæ breuitatem. Quippe tum uolunt, tum desciunt sapientius quam ætate florentes, non utique ob expultricis robur, sed retentricis debilitatem. At in uentris cōcoctione, quæ humida & mollia sunt, similiter ac ætate florentes concoquunt: quæ uero dura, deterius. Pueris enim habituosior est calor: florētibus ætate siccior. Iam uero quibus humidius est corpus, ea quæ nutritura id sunt, humidiora postulant: quibus siccior, sicciora. Ergo si cōcoctio alteratio est in propriam nutritorum qualitatem: pueris quidem quæ molliora humidioraque edulia sunt, magis congruunt: florētibus ætate, quæ duriora sunt. Sanè senum corpus ad omnem ferme actionem male cōparatum est. Quippe multo tum siccior, tum frigidior est, quam eorum qui ætate florent. Neque igitur commode concoquunt, caloris defectu: neque nutriuntur, propter tum siccitatem, tum alteratricis facultatis imbecillitatem. Diductio illis insuper ueluti à iam torpentibus præ frigore instrumentis, & breuis & imbecilla fit. Expulsiones præterea quæ quidem breuis temporis sunt, facultatis eorum imbecillitate non detegunt: quæ diuturniores sunt, male obeuntur. Porro ad agibilia molitiones durius calidiusque instrumentum magis est idoneum: humidum & frigidum magis imbecillum: horum in medio duæ reliquæ coniugationes sunt. Atque in prouecta quidem ætate humidum & frigidum corpus non inuenias: senum enim corpus frigidum esse & siccum est monstratum. In malis autem temperamentis, quæque ex natura propria cuiusque sunt, quæque in acquisitis affectibus fiunt, inuenias. Sicut uerbi gratia phrenitis quidem calidus & siccus est morbus: ideoque in actionibus uoluntarijs maximam habet robur. Lethargus autem imbecillus, ut qui particulas humiditate copiosa frigidaque imbuat. Tale quippiā est & hydropis genus, maximeque ex ipsa leucophlegmatia & aña sarca. Vbi autem frigidum, siue cum siccitate coniunctum sit, siue cum humiditate, tum imbecillius est, tum torporiferum. Ad eundem modum retentrix uirtutes quæ naturales sunt, in siccioribus & calidioribus instrumentis ualidiores sunt: in humidioribus & frigidioribus, siue à primo natali alicui, siue aliās contigerint, imbecilliores. Attendenda tamen est in quaque particula magnitudo excessus: sicut uerbi gratia, nerui & tendones & musculi & ligamenta quanto sunt sicciora, tanto sunt ualentiora est necessesse: si tamen intra illum excessum, sub quo & difficile flexibilia fiunt propter duritiem, & ueluti friabilia propter siccitatem. quippe ita conuulsio, nibus tentantur. Rursus naturalia instrumenta, quanto sunt humidiora, tanto sunt ad nutriendum magis idonea, etiam si subhumida in ultima temperie sint: ad cōcoctiones uero, nec seipsis meliora, nec ipsa quæ sicciora sunt: modò similiter sint calida: nisi scilicet sicco & squalenti instrumento, siccum nutrimentum humore largo non admixtum dederis.

dederis. Ad digestionem uero & expulsionem, dura corpora sunt inepta, quippe cum difficilior, tum aperiantur, tum contrahantur, quorum altero tractus fit, altero expulsio. Quod uero ad paucos dirigatur quis scopos, in summis rem totā distinguat. Calor adauctus ualentius alterat: modò tamē non eo incrementi perueniat, ut iam colliquet: tum namque ad omnia est inutilis. Frigus uero nulli functioni est in usu. Siccitas ad robur & nixum conducit: si tamen nec difficile mobilia nec frangibilia facit. Humiditas ad nutritionem maxime est accommoda. Ad alias autem functiones maxime contraria, auctione tamen excepta, ad quā magis utique quam ad nutritionem est idonea: debentibus nimirum quæ probe sunt augenda, tum tendi, tum persilari undique. Ac licebat hoc loci iam opus finire, cū sicut antea diximus, non quod omnia particulatim persequeretur, in multis exemplis multas symptomatum species & genera examinarim, sed quod studiosos exercitatos redderem. Ceterum permittente id libri adhuc magnitudine dicemus aliquid & de ipsa quæ prætermisimus. Siue namque ex naribus, siue auribus, siue palato, siue faucibus, siue utero, siue ex reliquorum quouis excernatur quid, tum quantitas eius attendenda est, tum qualitas: Itemque excernendi eius modus: atque id ad iā dictas causas reducendum. Quippe omnia symptomata ex intemperie similium & instrumentorum morbis, præterea materię ipsius tum qualitate, tum quantitate prouenire deprehendes. Verbi gratia, Catarrhi & coryza causa est cerebrum, cum perfrigeratum quidem est, seu similis pars, in intemperiem uerum, aut cum æstuat, seu instrumentalis, impletum. Ergo qualis in uentre passio ex mala cōcoctione sit, tale est in cerebro prædictorum utrumque: Catarrhum scilicet nominatibus nobis, cū quod superuacaneum est in os defluit: Coryzam, cū in nares. Branchos autem siue raucitas, catarrhis superuenit: faucibus scilicet humore imbutis. Quod si in gargationem fluxio procubuit, aut quæ ex similitudine Græci staphylen, id est acinū uocant, in ea gignit, aut aliās eam in tumorem attollit. At si in glandulas quæ sibi ex aduerso in oris termino utrinque iacet, antiadas: si autem in ea quæ ipsa proxima sunt, paristhmia. Defert capitis fluxio & in uentriculum, & in asperā arteriam, utrumque magnopere lædens. Cæterum eiusmodi fluxionum incommoda, tum alij ante nos diligentius exposuerunt, tum nos prolixius in medendi libris de ipsidem scripsimus. De ipsa uero quæ ex pulmone & pectore rejciunt, in libris De crisiibus iam egimus. Sed nec eorum quæ ad mensium retentionem, aut indubitam omnium quæ ab utero manant expulsionem pertinent, etiā difficile est causas inuenire, si quis ad similes dirigat scopos. Nam aut uteri corpus cū densum durumque retentionis causa erit, tale scilicet à natura conditum, ut omnino nunquam purgetur, nisi quis ipsum medicamentis longoque tempore ad meliorem habitum transferat: Aut certo tempore sub

illo affectu quicunque semper uteros occupauerit: Etia uenarum angustia statim à principio congignitur, ubi scilicet hac parte foemina male est formata. Ad huius affectus portionem & cōpressio se habet quæ ex ipsa quæ circumiacent uasis sit: cum uidelicet corpus immodice gliscit. Vteri uero interperies, tum natura, tum sub affectibus quibusdam oritur: atque ut densitas. Incidet sanè aliquando & ipsius materię occasione, menstrug cōsuetudinis retentio: quoties quod uacuatur, uel crassum est, uel glutinosum. Quinetiam si ipse menstruus sanguis sine uitio est, cæterum obstructio quæpiam in uasis quæ ad uterum pertinet prius est facta, si quoque retinebitur menstruum. Sed & totius corporis culpa, aliquando prorsus non purgabitur foemina, aliquando parcius, aut liberalius, aliquando malum uacuabit. Et prorsus quidem non purgabitur, tum propter plura exercitia, tum propter renuem uictus rationem, tum propter succorum ad alias particulas inclinationem. Iam propter hæc ipsa, cum mediocria sunt, minus quam pro naturæ debito purgabitur. Sicut propter longam desidiam, & uictum liberaliorē, plus iusto uacuabitur. Sed & mala expurgantur, propter uteri rheumata: Vocatur autem id symptoma, fluxio muliebri, expurgato scilicet per eam particulā toto corpore. Est autem perpetuo quod euacuatur, tale specie, quale est quod in animali reddat: aliud, rubra sanguinis sanies, aliud album à pituita, aliud pallidum, aliud biliosum. Est autem & præter hæc eorum quæ ab utero fluunt uacuata mala, propter affectum aliquem, qui in ipso sit exortus. Est præter eas quæ prædictæ sunt, & talis mensium moratio, in qua nec ex sanguinis defectu, ueluti post plurimas exercitationes & tenuē uictum accidere est dictum, nec propter affectum qui in ipso ortus sit utero, purgationes uteri sistuntur: sed aliquando etiā sanguine propter robur in alias particulas delatō. Verū (ut mox dixi) nihil arbitror difficile quisquis hos cōmetarios perlegit, cum iā in multis sit exercitatus, ipsum quoque talia inuenire. Quippe quæ & propter uteri proprios morbos, tum qui in processibus eius supernis & lateralibus consistunt (cebras Græci uocant) tum qui in collo, tum etiam qui in toto eius tergo, aliquando quidem uel plura quam prius uel pauciora ueniant menstrua: aliquando autem prorsus non ueniunt, uel mala ueniunt, neminem arbitror latet: etiā Aretis foeminarum, id est quarum natura qualibet ex causa peruia non est, in sermonis nostri diuisione sub hoc alicubi genere inuentis. Similiter autem & qui priapismus uocatur, tumor & inflatio inuolutaria est maris pudendi: symptoma scilicet à statuo spiritu natum. Quinetiam gonorrhœa quæ absque tensione pudendi sunt, ex imbecillitate retentricis seminalium uasorum uirtutis fiunt. Tensio uero quodam modo pudendo, quasi cū conuulsioni quid simile instrumenta patiuntur, eueniunt. Non est igitur quod de eiusmodi symptomatis pluribus differamus: sed cōuersi

ad reliquum eorum genus, quod nec ipsum multa uerba requirit, propter ea que iam dicta de succedentibus sibi symptomatis sunt, iam opus hoc loco finemus. Ergo colores mutabuntur (ut generatim dicam) uel succorum occasione, qui a naturali specie recesserunt, uel qui in altum corpus sunt reuersi, uel cutem ueluti perfuderunt. Membratim uero, propter causas quæ succos ad tales tum motus, tum affectus impellunt. Sunt porro hæc tum animi perturbationes, tum ambientis nos aeris in calorem et frigus mutationes, tum ipsius corporis affectus, cui sanguis, uel calidior sit, uel frigidior, uel parcius, uel uberior, uel foras protrusus, uel intro retractus. Huius sane generis est, omnis uitiosus succus, qui sua specie etiam totius corporis colorem alterat, ut in morbo regio, & hydericis, & elephatis, & splenis & iecinoris imbecillitate. Existit autem ad portionem & in quacunque particula, coloris mutatio. Figuræ uero naturales mutantur, particulis uel immodice refertis, uel inanitis, uel a proprio loco translatis, uel conuulsis. Causæ uero cuiusque horum, plures sunt, quas etiam meminisse difficile non est, sicuti superiora non neglexerunt perfectæ. Ad eundem modum nec graueolentia aut mollitiei, aut duritiei, aliorumque his similibus causas inuenire operosum est ei, qui ad supradictorum exempla procedet. Quin immo iam dicta a me sunt in fine libri qui de symptomatum differentiis inscribitur, quo minus opus est de his nunc simul prolixè. Sed hoc loco opus de symptomatum causis finiamus: Illud tantisper adijcietes, quod in libro de symptomatum differentiis huc docendum distulimus: quæ nam symptomata necessario sibi succedant, quæ non necessario. Quod ipsum quoque non longa mihi disputatione uidetur indigere, sed satis erit sub unico exemplo methodo indicata, a particularium multitudine fugisse. Censeo igitur quod prouenit, unicane ex causa fiat consideres, an ex pluribus. Si enim ab unica, necessario efficienti succedit: sin quo fiat pluribus eget, non necessario. Atque hæc quidem in omni re communis est methodus. Ad huc igitur modum in symptomatis æstimationem inibis. Quippe si symptoma ab unico fiat, necessario illi succedit: sin ad secundi symptomatis generationem, aliæ quæpiam causæ concurrant, minime necessario priori succedet. Non enim si quis male concoxit, necesse est spirituosum flatum sequi: sicuti nec morbum, nec humidam multamue aut contrariam

A deiectionem, aut inappetentiam, aut intensam appetentiam, aut pigritiam ad actiones, aut intelligentiam tarditatem, aut capitis grauitatem, aut uigiliam, aut cardialgiam, id est oris uentris dolorem: Multo minus aut epilepsiam, aut amentiam, aut extasim, aut comam: sed nec moestitia ullam, neque aliam quamlibet, nec multo minus melancholicam. Præterea nec plenioris intestini, uel renis, uel lienis, uel iecinoris, uel pectoris, uel articularum dolores: quæ ut nec inæqualitatem, aut horrorem, aut rigorem, aut febrim. Quæquam tum horum, tum reliquorum ferme omnium symptomatum, nullum est quod non aliquo tempore in his qui male concoxerunt appareat: immo pro cruditate magnitudine, ac differentia, præterea naturæ hominis facili sensu, singularumque corporis particularum robore, aut imbecillitate, aliis aliud symptoma gignitur. Quippe magna cruditas, & maiora & plura symptomata creat: parua contra, pauciora minoraque. Iam uero eorum quæ male concocta sunt differentia, quæ quidem ad frigidum & pituitosum sunt conuersæ, aliorum symptomatum sunt causæ: quæ ad fumosum & calidum, aliorum. Ad eundem modum & quæ mordent, uel quæ non mordent, & quæ in halitosum spiritum solutæ sunt, aut non solutæ. Sed & hominis natura (ut dictum est) ad symptomatum generationem tum facit, tum repugnat. Verbi gratia. Quibus heberis sensus utriculus est, ij nec uehementer mordentur, nec dolent, nec multa excernunt, sed nec cardialgia laborant, nec facile capite infestantur. Quibus boni est sensus, his omnia ex facili superueniunt: superno principio symptomata immittente. Quid dicam singulis qui cruditate laborant, eam partem maxime nocumentum sentire, quæ maxime est imbecilla: proinde dicendum non est, symptoma ullum necessario cruditatem sequi. At uero actionis digerendi in corpus alimenti, siue priuatio, siue imbecillitas, atrophian necessario inducit: Sicuti etiam alteratricis in quacunque particula uirtutis noxam separationis excrementorum a sanguine frustratio, quæ separatricis actionis est symptoma, necessario coloris symptomata inducit: Vocaturque alterum eorum morbus regius: alterum quod melancholico excremento succedit, sine nomine est. Simili modo in omni symptomatis genere, & quæ semper sibi succedant inuenies, & quæ non semper. Ego uero longitudini parcens, hic libro sine imponam.

Claud.

CL. GALENI DE DIFFERENTIIS FEBRIVM LIBRI DVO AD FIDEM CODICIS

CVM GRÆCORVM RECOGNITI,

Nicolao Leoniceno interprete.

LIBER PRIMVS.

113

EBRIVM differentia, A quæ quidē maxime propria sunt ac principales ab earum sumuntur substantia, aliæ uero ab accidente aliquo. At quoniam neque horum ipsorum est natura una, sed nonnulla quidē proximiora, ac ma-

gis sunt diuise substantiæ propria, nonnulla autē magis remota atque extranea: idcirco neque earum quæ ab ipsis accipiuntur, differentiarum est genus unum. Plurimum autem aberrant qui ab his quæ maxime propriæ ac principales, abscedunt. Secundum autem loco quicumque, licet harum commemorare, eisdem tamen eodem modo commiscere omnes quæ ex aliquo sunt accidente receptæ, utiles ab inutilibus minime discernentes. Neque uero solum in differentiarum generibus plures medici deliquerunt: uel quia uidelicet superaddentes fuerunt, adeo ut eas etiā quæ nullius usus essent commemorarent, aut utiles etiā prætermittendo defecerunt: sed unā etiā in ipsa generum in proprias differentias sectione aberrauerunt. Statim enim cum primum atque præcipuum differentiarum genus ab ipsis rei diuise substantia sumat, intueri licet, medicorum nonnullos genus hoc penitus prætere, nonnullos autem uel superfluos esse in diuisione uel deficere, licet Hippocrates in libro Epidemiarum sexto, optimam fecerit diuisionem. Sunt autē hæc eius uerba. Febrim hæc quidem manu sunt mordaces, hæc uero mites: hæc autē non quidem mordaces, sed resurgentes: aliæ uero acutæ, sed quæ manu succubunt: aliæ sunt statim exardentes: quædam semper pusillæ, sicca: quædam uero salsuginē quandā præseferentes: quædam flatibus plenæ, aspectui graues: nonnullæ ad tactum humectæ: nonnullæ uehementer rubidæ: aliquæ uehementer crocæ: aliæ liuidæ. Et alia huiusmodi. Apertissime eū in hoc loco, ut ab ipsius rei substantia ac dignotione in proprias differentias fecit sectionē. Siquidē febris substantia in eo qui præter naturā calore consistit. Caloris autē differentia, & ex eo quod magis & minus, & ex materia in qua hic præter naturā calor accenditur, & ex modo motus caloris eiusdem accipiunt, quas omnes unā cum dignotionis modo, quæadmodum in superiori sermone ostendimus, annotauit. Sunt autem omnino euidentibus, quæ in eo quod magis aut minus consistunt. Quo in genere differentia conseruerunt medici magnā ac paruā febrem nominare: non proprie quidē rei quali, nomē quæti accommodantes: hoc tamē facere assueti, non in

114

febris tantū, sed in mille alijs rebus, quæ licet in qualitate consistant, magnæ tamen ac paruæ dicuntur. Quæ uero a materia differentia sumuntur, in qua hic calor præter naturā accenditur, maxime propriæ sunt: quia uel idē calor ipsius cordis corpus occupauit, aut eos qui in eius uentriculis continentur humores. Tertia autē est differentia cum sola aerea substantia sufficienter incaluit, humores autem & solida corpora calefcunt quidē adhuc, nondum autē sunt calefacta. neque enim parum refert, si calefcere dicamus aut calefacta esse. Quid autē dicamus, hæc tibi exemplum manifestissime ostendit. Cogita aquam calidam lebeti frigidum injectā, deinde ex eius uicinia lebetis corpus calefcere, nondum exquisitè esse calefactum. Excogita iterū in calidum atque ignitū lebetē aquam frigidam infusam, deinde ab eodem lebetē adhuc quidē calefcere, nondum autē esse calefactam. Horū quidē exemplorum secundum, primā febris differentia ostendit, quas diximus ipsum cordis corpus occupasse: Primū uero eas quæ in ipsius consistunt humoribus: Reliqua uero & tertia differentia simile quidē omnino non habet exemplum: at manifestioris quidē doctrinæ gratia, concipe animo fabrilē follē trahentem quidem ad se ipsum aerē calidū, deinde ab eodē calefcere, nondum tamē esse calefactū. Sed & rei quā monstrare uolumus naturā exemplū ipsum magis ostendit, si humorē in folle contentū cogita ueris: adhuc uero magis si follis foramina per quæ aerē trahit atque efflat, adeo arte fabricata, ut humorē quidē non admittat, aerī autē per uia existat. In quo sanē plurimū differunt naturæ opera ab his quæ humana arte sunt fabricata. Nam multa est in omnibus arterijs per multa foramina spirantibus aerea substantia sanguini, ac nihilominus in corde ipso, ut quæ ad idē confluat cum omnibus ipsis. Incipit hic igitur præter naturā calor quæ febrem nominamus, aliās ex alijs eorum quæ nuper diximus: spargitur autē, atque unā cum patiente afficit duo reliqua genera. Facillima igitur ab humoribus ad spiritū caliditatis transumptio, non æque autē propter unā cum spiritu accenduntur humores. Corpus etiā solidū humoribus atque aereæ substantiæ facilius calore impartitur, quæ ipsum ab eisdē suscipiat: Omnis siquidem substantia tenuis promptius alteratur, quæ crassa. Est autē tenuissima quidem aeris, crassissima uero corporum solidorum, media humorū est substantia. Nihil autem in præsentī opere differt, siue spiritū siue aerē dicamus: nam de hisce omnibus alibi diligētissime diffiniuimus. Nunc autem hoc tantūmodo sufficiat intelligere, quod & Hippocrates (ut arbitror) ostendit his uerbis: Continentia

continentia, contenta, & impetentia. Continentia si quidem solida appellans, Contenta uero humores, Impetentia aut spiritus. Nam dispositio febrilis alias ex alijs eorum quae ante diximus sumit initium: At in genere primo iam laeso non sistit, sed duo reliqua genera inuadit, ac nisi antea soluat progressu temporis, illa quoque similiter afficit. Haec quidem sunt totius sermonis capita. Et oportet quae iam dicta sunt demonstrare, atque uniuscuiusque generis febrium dignotiones exponere; quamprimum autem necessarium est de earum generatione aliquid differere. Quod igitur ex laboribus, ira, & tristitia, & solis ardoribus, atque frigoribus, uigilijs, & cruditatibus, ebrietatibus, & crapulis quidam febri citare conspiciuntur, nemo est qui ipsa doctus experientia non agnoscat. Et quidem quod aeris pestilens status febrem asferre consuevit, nemo sanae mentis dubitauit, sicuti & pestilenti morbo laborantium conuersatio periculosa, ne inde contagium contrahatur, quemadmodum ex scabie & lippitudine. Est etiam eorum qui de tabe correpti sunt consuetudo nequaquam secura, atque omnino eorum qui putridum expirant, adeo ut domus quas habitant foetidum exhalent odorem. Illud quoque longa experientia compertum, quod qui consueuerunt exercitia omiserint, & alijs morborum generibus, & febribus maxime corripiuntur. Et quidem omnes, ut ita dixerim, homines norunt, quod & quae plethora uocatur, & cibi uitiatum, & medicamina, aetiam circa Canis ortum, pluraque huiusmodi alia afferunt febres. Qui uero ab eisdem causis nostris corporibus adueniat affectus, in quo febri citemus, hoc sane multos latet, & a plerisque etiam qui se medicos profitentur, ignoratur. Duplex autem haec ignorantia medicorum generis. Alterum eorum qui soli experientia nituntur, aiuntque nullius rei naturam posse a ratione inueniri. Alterum est genus hominum, qui sibi nomen sapientiae uindicant, & licet parum habeant cum prioribus ignorantia, opinionem tamen scientiae sunt aucupati. Sed eorum inscitia inde habet initium, quod in rationalibus scientijs nequaquam sunt exercitati, quae nos distinguere ac discernere docent eas propositiones quae demonstrandi uim habent, ab his quae probabiliter tamen quidem continent, nihil tamen ueri possunt aut inuenire aut demonstrare. Cum uero ad hanc ignorantiam accesserit arrogantia, ex ipsis quidam nonnulli ad tantam infantiam ac temeritatem perueniunt, ut neque ea quae homines experientia magistra, febrium causas esse didicerunt, uelint ipsi concedere. De quibus cum a nobis sit in libro de praecipientibus causis sufficenter disputatum, superfluum esset eorundem hominum nugae in hoc loco repetere; cum non sit praesentis operis institutum, aut alijs contradicere, aut sophismata soluere, sed scientiae potius doctrinae intendere, cum hic suppositionum loco habeatur quae alibi a nobis sunt demonstrata, ac febrium differentiae doceantur.

Sunt igitur suppositiones haec, calidum, frigidum, humidum, & siccum, esse corporum elementa, primasque ex eorum intemperaturis constitui aegritu-

dines: ex quarum numero febris est una, quoniam in corde quaedam praeter naturam caliditas generatur. Caliditatis autem differentiae, de quibus praesens transigit sermo, a materiarum differentia sumebantur quae febrilem caliditatem suscipiunt. Cum autem earundem triplex sit genus: uel enim in ipso cordis corpore accendi dicebantur, uel in humoribus, uel in spiritu. Praecipere autem in omnium febrium constitutione causas, quae ab omnibus manifeste noscuntur, quas etiam paulo ante commemorauimus, in quibus medici, qui se ab experientia Empiricos uocant, ex obseruatione ad curationem aliquid proficiunt. Rationales autem ad ipsius rei naturam uenientes, cum indicationibus utantur ad praenoscendi futura, atque ad curationis iuuantur inuentionem, neque eorum usum praetermittunt, quae ex experientia fuerint inuenta, sed multa ex rationali doctrina illis adiungunt. Quae nam uero sint quae utraque inueniantur uia, experientia scilicet ac ratione, alibi est a nobis demonstratum. At quam singulae praecipientes causae in corpore faciunt dispositionem, quae febrem accendant, nunc ostendere intendimus. Quoniam non unum uidemus modum generationis aut augmentationis caliditatis (siquidem neque ignis ipse) sed uel propter motum, uel propter putrefactionem, uel propter adhaesum alterius caloris, aut propter detentum calidi effluxus, aut propter missionem calidae substantiae, quodam ueluti ex fonte efferuescentis, quae quo ad nostrum sensum uel generet, uel augeat caliditatem, necesse omnino & febrium causas reduci ad eos quos proxime diximus modos. Veluti statim exussio, siue ipsa solis operatio talis sortitur appellationem, aut qui ab eodem fit in corpore affectus, siue ille qui iam effectus est: nam & hoc ipsum calor praeter naturam, nondum tamen febris existit, nisi cor una calefiat. Omne quidem huiusmodi causae genus fieri constat ex rei calidae adhaesu, siue sol, siue ignis, siue medicamen calidum contingat extrinsecus, aut proximum fiat, aut adhaereat, siue quouis aliquo uocabulo quispiam uti uoluerit. Ira autem est ueluti quidem feruor quidam, ac uehemens motus potentiae irascibilis in ipso cordis corpore sita: simul autem cum hoc feruore calefit spiritus aliquando, aliquando uero & sanguinis substantia. Quod si ita contigerit, ut ea corpora quae in se caliditate admiserunt, longo ea tempore retinere natura apta sint, licet motus cordis sedet, in hisce tamen remanet calor praeter naturam, atque inde hominem febricitare est necessarium. Huiusmodi autem febris habet originem a motu atque feruore naturae caliditatis. Quae autem ex tristitia sit, ex solo motu, non autem ex feruore generatur. Eius autem quae labores sequitur, principium est, musculorum, neruorum, copularum, & articularum nimia confricatio, quae quidem primo quendam calorem concipiunt, hinc uero continuatim calor ascendit ad cor, atque inde homo necessario febricitat. Quae autem ex densitate cutis acceditur febris, qualis maxime frigefactis atque adstrictis corporibus. solet accidere, mordaci effluxu in corpore acruato

acruato contingit. Semper enim animalium corpora distillant, idque duplici modo effusis ad exteriora uaporosis atque fuliginosis superfluitatibus, ac rursus attracta refrigerate ac uentilante natum calorem aerea substantia. Cum igitur aliqua causa potentior eos de quibus diximus meatus angustiores effecerit, saepius in plethorica dispositione incidit corpus, quando & uaporosum & optimum quod effluit, extiterit. At cum acre fuerit, satisque mordax, nonnunquam in febrem, quo tempore maxime, intra corpus quod refrigerandi uim habet non attrahitur, calor augetur. Acris autem ac mordax defluit superfluitas his qui aut natura uitiosos habent humores, aut prauis cibis utuntur, aut saepius cruditate patiuntur: at tum praesertim cum post huiusce modi cibos assumptos, saeculentam uel lutulentam atque ex lacunis uel piscinis siue paludibus siue quouis alio uitiatam ac putrescentem biberint aquam. Idem his quoque accidit, qui supra modum laborant aut uigilant aut cogitant aut medicamina acuta ingerunt. Voco autem prauos cibos, quibus hoc ipsum est a natura insitum, sicuti allia, caepe, nasturtia, porros, brassicas, ocyma, & urticas, & quaecumque alia agrestia dicuntur, ueluti quae apud nos lampsanæ uocantur: Et quae praeterea natura quidem optima sunt, sed ob quosdam putrefactionis modos aequale praedictis, aut maius aliquando uitium contrahunt, ueluti frumeta, hordea, atque omnes aliae fruges quae ad usum cibi assumuntur: quarum nonnullae temporis longitudine ad putrescibilem ducuntur dispositionem: aliae quoniam male repositae fuerint, humiditate replentur: quaedam uero & in primo ortu rubigine deprauantur. tales cibos hodie quoque urgente fame plures coacti comedere, nonnulli quidem a putridis ac pestiferis febribus interierunt, nonnulli autem pustulas instar scabiei ac leprae in corpore contraxerunt. Quam igitur plenum fuerit corpus huiusmodi humoribus, nulla uero obstructio aliquod ex uisceribus obsidet, libere autem in totum animal per cutim distillat ac refrigeratur, sanitatem quidem fruitur animal, sed dubia ac momentanea. Cum autem comprimatur terminus exteriorum, ac obstrui penitiorum partium meatus contigerit: in constitutionibus quidem, quod nuper diximus, febrium genus consequitur: in obstructionibus autem, quod paulo infra dicemus. Nihil ergo mirum, si ex his qui cruditate passi sunt, nonnulli quidem a febribus correpti fuerunt, alij uero minime. Nam hi qui iam humores habent uitiatos, ac male distillant, aut intempestiue laborant, aut balneis superfluis utuntur, hi facile febribus corripiuntur. Et qui boni habitus sunt, ac bene distillant, & quiescunt, & uentriculorum atque hepatis calefaciunt, his febre est impossibile. Nam in eisdem residet uentriculi ac hepatis partibus. quod cumque corruptum est, ac paulatim per tempus coquitur, atque optimum fit: sicuti his qui se post uehementes motus exponunt, aut aestiuo soli, aut balneis calidis dulciti aquarum, quicquid uitiatum est, in habitum corporis recipitur. Sic & quibuscumque cibi corrupti per aluum deiciunt, febris non subsequetur

retur, nisi alia causa accederet, aut quia supra modum fatigati essent ob frequentius surgendi necessitatem, aut inflammationem in uentriculi partibus subtenuissent. In obstructionibus quidem foraminum atque humorum intrusionibus (nam & de hoc dicere distuli) ex putredine patiuntur febrem animalia. Promptissime enim putrescunt quaecumque calida ac humida, atque in calidis locis, nisi diffusi ac refrigerari contigerint. Nihil igitur mirum, si ex repletionibus febres eueniunt: etenim obstructiones multae sunt, atque uniuersum corpus in huiusmodi affectibus male distillat. Sicuti igitur in altera multitudine, quae ratione potestatis dicitur, citius ad corruptionem humores deueniunt, quoniam non bene continentur neque concoquantur, cum ea a qua conficiuntur, uis inualida existat. Propterea autem quicunque cibi glutinosi sunt ac crassi, sunt magis morbis obnoxij. Obstrui enim atque intrudi eum qui ab ipsis generatur humorem facilius existit. Quid igitur? Nonne contraria ratione acria atque extenuantia morbosae? Vident enim similes a febribus infestari, qui utraque uictus rationem nimirum sequuntur, quoniam & supra diximus omnes tales mali succi esse. tali igitur ratione hi: ob putredinem autem, quicunque glutinosi sunt ac crassi, febrium sunt causae. Partes etiam quae inflammationem patiuntur, ratione putredinis febres accendunt: intrusus enim in ipsis influens humor, cum non bene distilletur, putrescit. Cum igitur fluxio haec amaram bilem dominantem habuerit, caliditas quaedam erysipelatos des proprie occupat partem: cum uero sanguinem, phlegmonodes: cum uero humorem, ex utrisque commistum, uel fit erysipelas inflammationis participas, uel inflammatio erysipelatis: nomen quidem ab humore superabundante suscipies, cognomen autem ab altero. In hisce autem omnibus communicationis ratione febris accenditur: semper enim calefacta proxima pars simul calefit, donec ad communicationem pertingat. Nam & in carbunculis id quod continuu existit una calefit: sicut autem ex sanguine quidem satis calido, & ad atrae bilis naturam propter adustionem conuerso. Calidiores autem ambitus aeris status, quales maxime circa Canis ortum contingunt, per inspirationes quidem manifeste cor calefaciunt: corpori autem extrinsecus circumfusi totum ipsum calidius efficiunt, sed praesertim arterias, ut quae ipsius substantiae aeris ambitus aliquid trahant, ex quibus omnibus simul cor afficitur necessarium: & cum supra modum incaluerit ipsum primum atque potissimum febrilem calorem suscipere, atque ad uniuersum corpus transmittere. In pestilentia uero aeris statu, inspiratio plurimum est causa. Fit enim & aliquando ob eos qui sunt in corpore humores ad putrescendum paratos, cum breuem ambietem occasione ad febris originem ab aere ambiente acceperit animal. Magna autem ex parte ex inspiratione incipit aeris circumstantis a putrescibili euaporatio uitiatum. Putredinis autem principium, uel caeterum multitudine non crematorum quemadmodum in praecipuis contingere solet, aut ex aliquorum uel lacuum

uel lacuum uel paludum æstatis tēpore euapora-
tione. Contingit autē quādoq; præcedere ambi-
entis aeris caliditatē immodicā, quemadmodum in
ea pestilentia quæ Athenienses inuasit, ut Thucy-
des inquit. Sed in tugurijs suffocantibus æstatis
tempore habitantium corpora corruptione labo-
rabant. At quia humores corporum ex uictus pra-
uitate erāt putredini obnoxij, hinc febribus pesti-
lentibus origo data est. Forte autem per cōtinuū
ex Aethiopia quādam putredinis fluxere conta-
gia, his quorū corpora erant ad patiendum para-
ta, febrium causæ futura. Oportet enim hoc in to-
to sermone memoria repetere, quōd nulla causa-
rum sine patientis aptitudine agere potest. Alio-
quin omnes qui sub æstiuo sole commorantur, fe-
bricitarent, aut qui nimio motu exercētur, aut ui-
ni potu grauātur, aut ira excandescētes, aut tristi-
tia afflicti, febricitarēt; alioqui etiam, ut arbitror,
circa Canis ortum omnes ægrotarent, ac in pesti-
lentij morerentur. At ut diximus, magnam in ge-
neratione ægritudinū partē habet, eius qui passus
est, habilitas corporis. Supponat igitur ut in
exemplis, in ambiente quidem aere nonnulla pes-
tilentia semina cōtineri, ac ea quæ ab ipso corpo-
ra continguntur, nonnulla quidē esse uarijs super-
fluitatibus plena iam ex seipsis ad putrescendum
parata; nonnulla autē pura, atq; inutili materia ca-
rentia. Ac primis quidē adiungatur in multis cor-
poris partibus obstructio foraminum, atq; ea quæ
plethora uocant, & uita ociosa in multis crapulis,
ac rei ueneræ usus immoderatis, atq; his quæ
necessario omnia quæ nuper diximus cōsequuntur,
crudelitibus; Reliquis uero omnibus corpo-
ribus puris ac superfluitatibus omnino carentibus
ad sint præter hæc bona, libera in omnibus spira-
tio meatibus, cū obstructionibus atq; astrictio-
nibus carēt; Exercitia etiā sint moderata, uictus tē-
peratus; Ac deinceps his suppositis cogita quo-
modo utraq; corpora affici sit necessarium ab eo
quē inspirant aere pestilenti. An non rationabile
est, illa quidem statim à prima inspiratione princi-
piū putredinis sumere, ac plurimū in malo proce-
dere? quæcunq; autē munda sunt ac superfluita-
tibus carent, nonnulla quidem nihil, nonnulla ue-
ro minimum malū sentire, ac facile ad naturālē ha-
bitum habere regressum? Sic & cū aeris tempera-
tura à naturali habitu ad caliditatē atq; humidita-
tem immodice fuerit cōuersa, pestilentes quidem
oriri morbos est necessarium, plurimū uero eisdem
laborare quicunq; fuerint superflua pleni humidi-
tate, quæadmodū qui modicis laboribus se expo-
nit, ac uictu utitur moderato, in omnibus huiusce-
modi dispositionibus nullā omnino sentit offen-
sionē. At hic quidē sermo in uno profertur exem-
plo, sed nihilominus in omni genere causæ uerita-
tem cōplectit, & quicunq; integre in eo uult exer-
ceri, de præincipientib. causis legat librū. Equidē
ego in præsentia plixitati parcēs, uno capite uni-
uersa cōprehendens, finem sermoni constituam.
Oportet siquidem in omni causarum genere dili-

genter aduertere, ex qua maxime potentia egrota-
re contingat, deinde corporū dispositiones, tam
quæ eidem consentiunt, q̃ quæ aduersant consi-
derare, illud pro cōperto habentes, q̃ quæcunq; cō-
sentientes sunt, facillime læduntur: Contrariæ au-
tē ac renitētes quantū uiribus ac magnitudine cō-
trarietas ualet, tantum inuicias perdurare cōtin-
git. Vidi ego aliquando in tali tēporis statu, quæ-
lē ait Hippocrates in Cranone fuisse, nō paucos
carbunculos grassari per populum, quorū erat ge-
neratio eadem, omniaq; alia quæadmodum scribit
Hippocrates exquisitè similia: & quidē quæcunq;
in tertio libro, quī Epidemia inscribitur, de pesti-
lenti aeris statu ab Hippocrate referitur, in altero
eidem simili pari modo eueniunt. Erat autē co-
rum summa, ut ostēdit Hippocrates, ipsa putrefa-
ctio, quod cū nos præuidissemus, statim ab initio
quæcunq; corpora humida uidebamus, omni uia
exiccare conabamur. Quæ uero siciora, in his an-
tiquū habitū conseruabamus; At in quibus super-
fluitates redundabāt, hæc purgationibus sanaba-
mus; obstructiones autem foraminū aperire atq;
abstergere studebamus. Sed hæc quodammodo ar-
tis curatiuæ propria esse uident, neq; in ambiguo
est, quin plenius de hisce sit à nobis in eo loco di-
cendum. Nunc uero de ipsis uolui facere mentio-
nē, cū eū prosequeremur sermonē, in quo quæad-
modum ab eadē causa inualecente, nonnulli qui-
dem à febribus corripiuntur, nonnulli autē illi
perseuerant, exponeremus. Cum enim corporū
dispositiones dissimiles sint ac multiformes, quæ-
dam facile alterantur ac patiuntur à causa in ipsa
operāte, quædā insuperabiles ac impassibiles om-
ni no existunt, quædam cum difficultate patiuntur.
Ad huius uero rei demonstrationē coacti sumus
etiam curationis meminisse, non aliter affecti q̃
Hippocrates, qui quodam in loco per similitē mo-
dum uulgatissimū illud dictum cōscripsit: Osten-
dit autem curatio. Est igitur & quæ præcustodia
dicitur curatio quodammodo, sed ipsa uidelicet
nomina apud medicos sæpius confunduntur. Si-
cut enim in altero libro est à nobis ostensum, om-
ne medici opus est errorum qui circa humanum
corpus eueniunt correctiuum. Sed nihil ista subti-
litate sermonis hoc in loco indigemus: siue em̃ in
duo nomina diuidas totā curationē ac præcusto-
diam, siue ambo in unū colligas curationem. no-
minans, non paruam coniecturā affert eorum di-
spositio, qui à pestilentibus atq; in populum gras-
santibus morbis affici prohibentur, quōd non æ-
que omnes ab eadem causā patiantur. Vna siqui-
dem ac prima est in omnibus communis inten-
tio, quōd corpus quāmaxime superfluitatibus ua-
cet, atq; optime spiret. Secundo loco post hoc, ut
præpotenti causæ quoad eius fieri potest aduerse-
tur. At quibus eorum contraria insunt, celerrime
capiuntur, ac quāmaxime laborant. Sed quo-
niam de febribus pestilentibus facta est mētio, quæ
omnes à putredine ortum habent, operæpretium
uidetur, ut hoc loco sistentes sermonē de antiquo
dogmate

dogmate cōsideremus, omne febris genus ex pu-
treddine fieri asseuerantem. Siquidem eius senten-
tiæ esse periclitatur omnis ab Athenæo chorus,
uiri tum in cæteris quæ ad artē pertinent, tū præ-
sertim in febrium contemplatione minime conte-
nnendi; de quibus ego magna ex parte illis cōsen-
tio, nisi q̃ eas quæ ephemere nominantur, exci-
pio. Neq; enim uidentur mihi hæc humorū sequi
putredinē. Sed qui quidem ex solis incēdio febrī-
citat, ab agentis causæ caliditate affici natura a-
ptus est. Qui uero ex ira, & huic feruorem quidē
aliquē eius qui circa cor sanguinis fieri est neces-
sarium, non tamen etiā putredinem. Sic & ei qui
supra modum exercitatus est, uehementior calidi-
tas præter naturam sine humorū putredine in cor-
pore accenditur, & cui cutis adstricta est, cū prius
acriores superfluitates per eā euaporarent, postq;
retentæ sunt ac coaceruatae incidit in febrem, nul-
la interueniente humorum putredine. Et quæ in
inguinum tumoribus (Græci bubonas appellant)
febres oriuntur, omnes sunt malæ, exceptis ephē-
meris, quodā in loco inquit Hippocrates. Et qui-
dem eius partis tumor ex genere est inflammatio-
num: & quantū ad hoc assentior illi qui de putre-
dine, sermoni: eius enim ratioe inflammationibus,
quas Græci phlegmonas uocant, febricitare con-
tingit, non ea quæ Erasistratus opinabatur. Sunt
tamen quædam febres in inguinum tumoribus e-
genere ephemerarū, quæadmodum & alia quæ-
dam non facile tractabiles morbos ex ulcere, aut
inflammatione, aut abscessu, aut aliqua huiusce-
modi altera in uisceribus dispositione ortū habentes
ostendunt. Differunt autē quæ in inguinū tumo-
ribus febres oriuntur ab his quæ ex humorū pu-
treddine eueniunt, quæ uel in aliquo uiscerum, aut
in cauis & maximis uasis ortum habent: quoniam
quæ in inguinum tumoribus sunt, concalefaciūt
semper partes continuas, donec usq; ad cor calor
febrilis attingit. Non peruenit autem ad ipsum
putrida fuligo, sed ibidem permanet in loco in-
guinis circumscrip̃ta sola alteratione per conti-
nuum facta, usq; ad cor perueniente calore. Quo
maxime modo in his qui solis calore deurruntur,
aut lassitudinem patiūtur, à primis partibus cale-
factis usq; ad uitale principū caliditas permeat.
In putredine autem, quæ aut in uisceribus, aut in
magnis sit uasis, quidā ueluti fumus ex putrescē-
tibus humoribus ad cordis uentriculos tendit. Et
quidem in tumoribus inguinum omnes simul hu-
mores putrescere solent, siue per unum, siue per
duos continuos dies, ut qui inuicē adhæreāt, atq;
in uno loco cōcludant. At qui in uisceribus sunt
uasisq; magnis, ut quæ continuo fluant, siuq; cō-
tactu uicinos ad putredinem urahant, spatio tēpo-
ris putridum calorem accendunt. Vna autē ratio-
ne quemadmodum in extrinsecis omnibus quæ-
cunq; præter naturam à quauis causā calefiunt, si
quidē imputrescibile sit quod calefit, ueluti lapis
uel lignū, aut tale aliquid aliud, couisq; durare ca-
liditas solet, donec paulatim refrigerentur: quod

autem putrescere natura aptū est, semper ad conti-
nua dispartitam continet caliditatem. Quæadmo-
dum aliquando in agro conspexi excrementa iu-
mentorū simul ac columbarū quādam ex parte à
sole adeo uehementē calefacta, q̃ instar fumī mul-
tā euaporationem in sublimē emittebant non pa-
rum mordacē ac dolorificam, & siquis proxime
accessisset, nares oculosq; lædentem. Ipsa etiā ex-
crementa tangentibus adeo calida sentiebantur,
ut qui longiori tēpore manus & pedes admo-
uisset, exureretur. Non tamē cōtinuo huiuscemodi
casus perdurabat, sed in die qui sequebatur, quic-
quid superiori die ad summū feruoris peruenerat
refrigerabatur: Quod autem huic cōtinuum erat,
dum prima pars quæ calorem conceperat in sum-
mo esset feruore, ipsum interim paulatim succen-
sum, mox priori se feruore remittente interim in-
calebat atq; efferuescebat, & paulo post priori par-
te refrigerata, ipsum summū feruorē obtinebat:
hocq; rursus deferuescebat, dū pars continua pau-
latim succendebatur, quæ paulo post uehementius
accensa ad summum feruoris perueniebat. Hic
autem circuitus in unius ferē dici ac noctis spatio
peragebatur, adeo ut res quotidiana febris, quam
Græci amphimerinam appellant, propriissimum
esset exemplum. Quod si duabus diebus ac nocti-
bus idē circuitus factus fuisset, tunc febris tertian-
na eo modo fuisset exemplū: & si tribus, quartan-
na: & quatuor, quintana, si quidem & quinta-
na febris existit. Ego enim nondum liquido uidi,
neque huiuscemodi circuitum, neque alium qui
ultra quatruiduanum protenderetur. Sed de febrī-
bus quæ per circuitū accessiones habent, postea
dicetur. Humorū autem putredo quæ in uasis
fit, similis est ei quæ in inflammationibus atq; ab-
scessibus accidit, alijsq; collectiōibus, duplex qui-
dem secundum genus. Ex duorum autē generum
miscella alia tertia secundū speciem euariat, quo-
niā & innumerabiles miscellæ modi in eo quod
magis & minus, reperiuntur. At duorum generū
alterum quidem sit superante natura, alterum ue-
ro superata. Et superante quidem sicut in inflam-
mationibus & similibus collectioni tumorib. om-
nibus pus: in humoribus autem qui in uenis atq;
arterijs continent, quodā quod puri proportio-
ne respondet, subsidens in urinis. At talis quidem
putredo nō simpliciter quidē putredo existit, sed
aliquid in se continet coctionis. Nam adhuc ui co-
quendi uasorū remanente, qui interim putrescit hu-
mor, ad talem peruenit alterationē. Sed & alterū
est putredinis genus, cū ea uis cui coquendi offi-
cium est demandatū, adeo imbecillis facta est, ut
nullā amplius facere possit in putrescēte superflui-
tate ad optimum transmutationem. Quod quidē
usu cōtingit nonnunq; cū eadem uis ad ultimum
imbecillitatis peruenierit, etiā si id quod putrescit,
mediocriter sit uitiatū. At fieri potest interdū ut
uis quidē ipsa non omnino sit imbecillis, humor
uero putrescens maxime sit uitiatū. Huius super-
fluitatis putredo, neq; cōsistere, neq; aut colorem
aut odor-

¶ in aliquibus
codic. Græcis
adest, epheme-
re: in aliqui-
bus autē non.

VI

aut odorē habet unū, sed semper secundū substan-
tiā permutat, ac multis modis euariat illud quod
putrescit. Altera autē putrefactio, quam & coctio
nē esse diximus, semper ad unā puris specie terminatur,
coloremque ac consistentiā suscipit & odorē.
Superate uero integre ipsa natura, optimū fit pus
conspicui albū & crassū & quacūque uersum sibi
simile, lene autē tangenti ac minime foetidum. Si
uero semiputridū fuerit, tertium in tali trasmutatio-
ne genus quod paulo ante diximus sit. dictū uero
& illud est, quod multiforme huiusmodi genus exi-
sit; nam in eo quod magis & minus suscepit coctio-
nē, est innumerabilis differentia. Sapius enim cū
colore albū factū sit, uel foetidū odorē, uel tenuē
substantiā obtinet, sapius uero non albū apparet,
sed liuidū; atque in his omnibus magis ac minus in-
finitis modis euariat. Quotcūque uero in abscessi-
bus putredinis sunt differentia, totidem & in fe-
bribus quae ex putredine accendunt, sunt eorum
quae in urinis apparent, formae. Optima uero uri-
na quae ad ex putrescente humore coctionē a con-
tinenti uase suscipiēte perficitur, est: quae albū & le-
ne & aequale & minime foetidū sedimentū habet:
pessima autē est, quae in omnibus maxime contra-
rio modo se habet: quae uero intermedia existit,
quanto propius ad alterā accesserit, tantū aut me-
lior aut deterior existit. Sed de urinarū differentia
in cōmentarijs De crisis dictū est. Eas autem
quae in putredine humorū febres accendunt, alias
ab ephemeris oportet existimare, neque earū discre-
tio difficilis est, quāquam nonnullis uideat esse im-
possibilis: nos uero hoc millies re ipsa probauimus,
prima accessione finita, lotū hominē ac mediocri
cibo refectū ad consueta opera transmittentes, ut
qui alterā febris accessione sensurus non esset, ne-
que nos nostra existimatio fessit. Vnū uero hoc
est precipuū febrū ephemerarū indicium, ab aliqua
incipere causa recenti ac manifesta, quae ante pra-
cesserit, quam omnes medici iuniores usitato uo-
cabulo pcatartica siue praecipiente appellant.
Sed & si hoc inseparabile sit talium febrū, indicium
tamen earū propriū nō est: nam & aliarū quaedā
ex causa manifesta fiunt quae ante praecessit. Inse-
parabile uero ac propriū est coctio in urina statim
die prima. Ac praeterea pulsus ad magnitudinem
ac celeritatē effatu dignā accedentes, ita ut frequē-
tia a proportionē deficiat secundū exteriorē quie-
tem. Est autē & magis inseparabile ac propriū quod
nullo modo ad celeritatē ea pars pulsus quae systo-
le dicitur tendit: & si aliquādo contingat hoc, mi-
nimū ac uix perceptibile existit, parūque a naturali
tenore mutatur. Sed & caliditatis suauitas propriū
atque inseparabile est huiusmodi febrū indicium.
Inseparabile quoque, aequalis atque incompressus ascē-
sus in caliditate ac pulsibus simul, non tamē pro-
priū cum & alijs quibusdam adlit: sicuti etiam cō-
sistente febre mediocritas: neque enim hoc etiā est
propriū, quanquam his maxime inest. Et me-
lius sane haec quae communia existunt in crescen-
te febre ac consistente, quoniam magis ephemeris

insunt, inter propria reponere. Sic enim fieret &
si nō rei ipsius species, at pulcherrimū atque exqui-
sitissimū huiusmodi februm propriū simul atque
inseparabile signum: Sicuti & cum sudore aut ro-
re, aut omnino cum aliquo optimo uapore decli-
natio, ubi integra febris cessatio sequatur. Haec qui-
dem est communis februm ephemerarum indica-
tio, nā postea de earū singulis speciatim dicemus.
alterū uero febrū genus, quod ephemeris ex ad-
uerso distinguitur, nullum quidē nomen commu-
ne sortitum est. Sunt autem duae primae differen-
tia, quae non obscuram habent specierum discre-
tionem. Nam quaedam ex istis in putredine hu-
morum accenduntur, quaedam uero ipsas solidas
occupant animalis partes, atque eas heclicas febres
appellauerunt: uel quoniam firmae ac fixae sunt, quae
admodum habitus, aut quoniam ipsū corporis
habitum comprehenderunt. Sic enim uocare cō-
sueuerunt solidas partes humidis ex aduerso distin-
guentes. Indicia uero februm, quae humorum ra-
tione accenduntur, haec sunt. Primum quidem nō
inseparabile, sed propriū, quod nulla earū quae pra-
incipiētes causae dicuntur eas antecedit: neutri em
aliorum generum hoc inest, quoniam ephemerarū
omnes a procatactica siue praecipiente causis
suis originem habent. Heclicas autem quando sine
his generantur, nunquam ab initio inuadere con-
sueuerunt, adeo quod ubi quis sine praecipiente
te causa cepit febricitare, scire oportet huius cau-
sam in humoribus esse. Illud uero nonnunquam usu
uenit, quod aliqua ex praecipiente causis sui ra-
tione febrē accendit ephemeram. Subsequitur au-
tem altera ex putredine humorum, quādo quod
impurum exiterit, ac superflua materia redūdas.
Haec enim cum in ephemeris immoderatum calo-
rem contraxerit, atque hinc putrescendi principium
acceperit, alteram speciem febrū succendit, prio-
re desinente. Vnum uero propriū simul atque
inseparabile in omnibus successione indicium,
quod febris ephemerā quietem integram subse-
quentem non habet. Contingit uero aliquando
ubi ephemerā febris consistit, aliquod permutatio-
nis indicium ostendi. At multo magis cum iā co-
eperit declinare, quo tempore id quod paulo ante di-
cebamus, ea tranquillitas abest, quae adesse debe-
ret. Haec quidem sunt permutationis indicia. Ini-
tium autem a rigore sumere febrem, ubi neque ardor
solis, neque frigefactio ualida praecesserit, qualis pra-
sertim per niuē facientibus iter contingere solet:
aut qui aliter in uehementi frigore diutius cōmo-
rantur, propriū & hoc existit signū febrū, quae
ex putredine accenduntur humorū, non tamē in-
separabile. Neque enim in omnibus inest, quemad-
modū neque horrores ipsi sunt ab huiusmodi fe-
bribus inseparabiles, sicuti neque ab initio proprie.
Inaequalitas uero pulsū atque caloris siue in prin-
cipijs, siue in augmento contingat, est huiusmo-
di februm generis propriū indicium, non tamē
& ipsum inseparabile. Multe enim & sine insensibili
inaequalitate incipiunt, atque ad consistentiā accedunt.

Adhuc autem magis, si neque accessiones plures fa-
ciant ueluti insultus, quod superaccedi uocamus, si-
cuti neque pulsū afflictio (sic autē nominant quā-
do incipiente accessione satis paruus, atque inaequa-
les eosdem habent) neque enim hoc ipsum ab hi-
scie febribus est inseparabile, non tamen alicui al-
teri generi februm commune, sed propriū ista-
rū ac peculiare: sicuti & inaequalitas ipsa, nisi ali-
cuius casus ratione superueniat sepius. Vbi enim
humor aliquis uitiosus in ore uentriculi fuerit a-
ceruatus, qui ipsum aut mordeat aut refrigeret,
parui simul atque inaequales, & paruitas quidem in
trigidis, inaequalitas uero in mordacibus accidit.
Cum ubi euomuerit, haec ambo protinus cessant.
Num uero ipse uentriculus omni noxa uacat, ad
propositum februm genus pertinent huiusmo-
di pulsus. Maximū autem est earum quae ex putre-
dine fiunt februm indicium, qualitas caliditatis.
Nihil enim est in ea suauis, neque moderatum, neque
ullo pacto similis est ei, quae in ephemeris sentitur,
sed quae admodum est & ab optimis ante nos me-
dicis dictum, mordax quodammodo potius exi-
sit, tactuque molesta sentitur: ac quemadmodum
sumus oculos ac nares, sic ipsa tactū uidetur ero-
dere. Sed in principijs quidem accessionum, ut in
quibus calor adhuc suffocatur, ac superfluitates
intus succenduntur, non statim admodum manu di-
scernitur. At per moram praedicta caliditatis spe-
cies ex penitioribus partibus effertur. Quod cum
animaduertetur Themison, existimauit (ut mihi
quidem uidetur) hoc esse omnibus febricitantibus
propriū. Sed de hoc quidē in proprio huius ser-
monis loco a nobis rursus considerabitur. Praedi-
cta autem caliditatis species, quae appositam ma-
num pungit atque erodit instar medicaminis acris,
est putredinis humorum progenies, quae manife-
ste quidem sentitur in crescentibus ac consistenti-
bus febribus; non manifeste autem neque statim in
incipientibus. Propriū uero atque inseparabile est
februm quae in humoribus accenduntur, submis-
sionis pulsuum (Graeci systolen appellant) ueloci-
tas, quae manifestius quidem in crescentibus febrī-
bus, nō obscure autē in incipientibus ac consisten-
tibus fit. Comitatur autē has febres in initijs qui-
dem, pulsus paruus ac uelox: cum uero consistunt
magnus simul ac uelox. Sic & quae in exteriori
quiete existit, frequentia in huiusmodi febribus
manifeste deprehenditur, cuius similis, neque in e-
phemeris neque in heclicis apparet. Maximum ue-
ro & harum februm indicium existit, cruditas uri-
nae: debilis etiam concoctio propriū est indicium
februm, quae humorum sequuntur putredinem.
Neque enim cruda, neque concocta debilitat, in eph-
emeris apparet. Ac earum quidem alterutra seor-
sum est propriū huiusmodi februm indicium.
Simul autem utraque dicta secundum disunctionis
proloquium omnino inseparabile: huius enim fe-
brum generi urinae primae uel omnino crudae, uel
debiliter coctae principio associantur: neque unquā

Galen.

magnum aut effatu dignum concoctionis indicium
in huiusmodi febribus. in primis urinis apparet,
si excipiamus eam quae fit ex ephemeris febribus
permutationem, de qua a nobis antea dictum est.
Praeter praedicta autem propositarum februm in-
dicia contingit etiam eo tempore, quo accessio con-
sistit casum aliquē febris ardetis apparere. Quod
si etiam hi casus se ostendunt, qui in febribus he-
paticis & lipyrijs appellatis: sicuti & qui in hemi-
tritis, aut succiliis, aut in quapiā alia tali febre
uideri solent: erunt quidem propria huius generis
februm, quae ex humorū putredine accenduntur
indicia, nō tamē inseparabilia atque idcirco ubi ipsa
nō adsint ex alijs dignoscere licet: quod si affuerint,
nō solum ad genus huiusmodi februm pertine-
bunt, sed etiam aliquam earū speciem indicabunt.
Et quidem si post febris declinationē integra non
successerit quies, siue cū sudore, siue quouis alio
modo declinet: ex duobus alterū, uel permutatio-
nis est argumentū, si omnia quae praecesserint fe-
brum ephemerarū fuerint indicia: aut si nulla ex
his fuerint, statim ab initio febre aliquam ex his
quae putredinē humorū sequuntur, inuasisse indica-
tur. Si uero nonnunquam in prima die pulsus durus
sentiat, animaduertere oportet nūquid in corpo-
re aegrotantis sit aliqua congelatio ex frigore, uel
siccitas, uel tēsis, qualis in distentione neruorum
fieri consuevit, uel inflammatio, uel durus tumor,
quae Graeci scirrhon appellant, sciētes ab his solis
causis pulsus durū fieri. In quibus enim errauerit
Archigenes circa notionē & dignotionē pulsus
duri, in eo tractatu quē de pulsibus composuimus,
ostendit: in quo exercitatur esse oportet quicūque
ad praesentis operis lectionem animū sit impulsu-
rus, atque in ea praesertim parte, in qua De pulsū
dignotionibus agit. Nam pulsuum quidem nomi-
na, omniaque eorū significata, numerumque uniuersū
in uno tractatu exposuimus, qui de pulsuum
differentia inscribitur. Quo pacto uero singula ex
ipsis sint dignoscenda, altero tractatu, quē De pul-
suum dignotione inscribimus, quatuor libris ex-
plicatur. Sicuti alterū uolumen ordine cōsequens
in quatuor libris comprehensum exposuimus, in
quibus pulsū causas edocemus. Ac post ea quae
iam diximus, quartū quod De pulsū praecogni-
tione inscribit, non uerbis tantū, sed operibus etiā
huiusmodi contemplatiōis utilitate a nobis ostē-
sa. Et si quis nobiscū affuit, quando aegrotos uisue-
remus, eorum librorum contemplationē re ipsa de-
monstratibus eidem, partim alia, partim idipsum
est persuasum, quod pulsus durus, neque propriū,
neque inseparabile est huiusmodi febrū indicium.
Sed non est nunc tempus de hisce rebus differen-
di: nā in nuper dictis tractatibus, atque in altero uo-
lumine octo libris comprehenso, in quo librū Ar-
chigenis de pulsibus ad examen rationis adduci-
mus, satis a nobis huiusmodi casus ostenduntur.
Nunc quantum praesenti operi expedit dicemus,
quod pulsus durus nō est alicuius generis febrū,
neque ephemerarū, neque earum quae in humoribus

Tom. 3

f. 2 accen-

accenduntur, neque hecticarum proprius atque inseparabilis. Comitatur uero magna ex parte hecticas febres: nonnunquam uero etiam duo genera alia, casu aliquo interueniente: Ephemeris quidem, si ex algore nimio contigerunt, si qua nervosa tēlio simul affuerit. Contingit uero aliquando ob nimium solis feruorē, aut lassitudinem simul aut esuritionem, aut immodicas uigilias, aut exinanitionem, quando hæc alimenti inopia prouenerint. Illis autem quæ ex humorum putredine fiunt febres, pulsus durus adest, quando aliquod uiscerum uel inflammationē uel durū tumore patiatur. Et si casus quispiam alius affuerit, ueluti tensio aliqua nervorum, aut siccitas, hæc etiam ratione pulsus fit durus. Sicuti in his qui non in tempore frigidam bibunt aquam, aut frigida se lauant, atque aliquibus arborum fructibus immodice uescunt. In febribus autem ea ratione qua febres sunt, nunquam fit durus pulsus, neque in ephemeris, neque in his quæ ex humorum acceduntur putredine. Neque enim quando ex inflammatione febris inuadit, eadem ratione sequitur & febris, & pulsus durities: sed febris quidem ex humorum putredine, durities autem ex tēlione, quæ in uasorum repletionē. Vt autem summam dicatur, Durities tunicis aduenit arteriarum, aut ob congelationem, aut tēlione, aut siccitatem. Congelationes igitur uehementes algores efficiunt: tensionem uero inflammationes & duri tumores, & nervorum dispositio inflammationibus correspondens: Siccitatem uero & diuturnæ euacuationes, quæ uel ex uētris profluuiū uel intestinorum leuitate, aut dysenteria, aut diuturnis uomitibus, aut tali aliqua alia causa proueniunt, & longi temporis fames, & febres ardentes longæ. Atque ut in uniuersum dicatur, quæcunque ipsas animalis solidas partes uehementer exciccat, sicuti & hectica febres, de quibus iam dicendum est, sumpto ab earum generatione principio.

VIII Quæ igitur febres hecticae appellantur, duplici uia ortum habent: magna quidem ex parte ex ardentibus febribus, quæ tantum protrahuntur, ut longitudine tēporis humorē in corpore cordis contentum consumant: uel fieri potest, ut eius adhuc magna portio reseruetur. Illæ uero non tantum hecticae sunt, sed tabidae etiam. Quæ autem manente adhuc humiditate generantur, ubi cordis corpus occupauerint, hinc maxime accendunt, quæ admodum lucernæ flamma ex fomite. Atque una quidem à nobis exposita est earum febrium generatio. Reliqua autem est, cum statim ab initio inuasent, similem primū sui ortum Ephemeris facientes, aut ex tristitia, aut ira, aut lassitudine nimia uel cum solis feruore contracta. Hæc igitur febres non est admodum difficile curare. At quæ ex ipsis ad tabem peruenerunt ex incertis medicorum, quibus earum cura fuit demandata, ubi iam exquisitè consistunt & iam dudum inceperunt, non modo est easdem curare difficile, sed etiam impossibilis. Earum siquidem natura calida est & sicca, cum tale aliquid cor patiatur, quale lucernæ fomes cum

fuit plurimum exustus. Nam qui ita torrefactus est, frangitur, atque dissoluitur, atque ex ariditate contuitatem amittit, adeo ut neque si magnam olei copiam superfundas, flamma abundantior possit accendi. Semper enim parua & debilis in ipsa palpitat flamma, ac continue fit minor, donec extinguitur. Talis quidem est febris quæ omnino tabida existit, ut quæ ab ea passione non differat quæ tabes appellatur. Nam & hæc absque febre in decrepita ætate solet accidere, extinctio namque calorem, quod nihil aliud existit quam mors, quæ sine sensu doloris ac secundum naturam ex siccitate contingit. Sicuti his qui præter naturam tabescunt, altera aduenit species quæ à Philippo ex ægritudine senectus uocatur, in quam non solum senes, sed etiam pueros uidimus incidisse quæ plurimos. Tabida uero febris non tantum sicca, sed etiam calida est passio. Extinguitur autem ualde celerius in hac ægritudine calor animalis, totumque corpus tabescit instar arboris supra modum arefactæ, aut ob longitudinem temporis, aut flammæ uiciniam, aut uehementem atque immoderatam siccitatem. Sed de uniuersa quidē tali dispositione qualis natura sit, seorsum scriptum est. Febrium autem hecticarum quædam quidē duplex est, ut nuper diffiniuimus, genus, earum indicia deinceps exponamus. Hectica quidem quæ in tabe incidit febris, cognitu promptissima atque facillima existit. Nam priusquam pulsus atque calorem tactu perpendas, uidebis oculos immodice concavos, ueluti quibusdam quasi foueis recōditos, exhausto iam uniuerso in ipsis liquore, ita ut osium quibus palpebrae coherent, eminentiæ conspiciantur. Et sordes quidem in ipsis siccae ostenduntur, & quædam ueluti squalida dispositio, qualis maxime inest his qui toto die sub solis ardore iter longum per puluerem egerunt. Est etiam in eisdem siccitas uitalis coloris extinctus: hoc quidem tota patitur facies, atque in tota cute, quæ faciem obducit ac frōtem præsertim, siccitas immoderata conspicitur, adeo ut ex siccitate durecat ac circumtendatur: non tamen possunt plurimum producere palpebras dormitantes similes, & quidem sæpius conuiuent dormitantium more. Non erit autem eorum passio somnus, sed potius uigilandi impotētia. Contabuescent etiam carnes quæ in temporibus sunt, ut collapsa uideantur & concava spatia. Et quid aliud omnino sunt quam ossa atque curis, adeo ut si nudato corpore partes ad uentrem attinentes aspicias, neque ex intestinis aut uisceribus aliquod superesse censueris, ac præcordia uehementer contracta uersus thoracem uideantur. Quod si eos tangere libeat, cunctis quidē apprimere arida, quam si digitis apprehendens extenderis instar pellis consistit. Pulsus autē tenuis, durus, ac debilis, & frequēs. Caliditas autem, cum primum manus admouetur, debilis est: paulatim uero acredinem atque erosionem quandā ostendit, ac magis cum plus tangendo immoraberis. Neque amplius reliqua commemorare oportet indicia, in re præsertim adeo manifesta. Præstat enim

enim ad incipientem adhuc tabem rursus transferre sermonē. Dico autē tabem incipere quando natiuus humor qui in unoquoque dispergitur corpore in spatij particularum consimiliū intermedijs, & iam cordis substantia aboleri periclitatur: donec enim pars huius aliqua reseruetur, solum febris hectica existit, nondū etiam tabida. Cum uero iam res eo periculi peruenerit, ut nihil iam ex tali humiditate supersit, tunc exquisita tabes existit. Est quidē omnium hecticarum febrium dispositio difficilis, ubi iam principij tempus præterierit. Determino autē principij tempus aut horarū numero, sicuti neque in alijs morborum generibus, sed ipso dispositionis modo. Cum enim naturalis cordis tēperies primū euerit inceperit, neque natiua humiditas protinus aboletur, neque uirtus plurimū laborat, sed primo fit ueluti quædam effluuies huiusmodi, quo in tēpore facile est huiusmodi febrem sanare tanquam adhuc nihil uirtute perperam. Deinceps autem consumptio quædam effluuies sequitur, hæc in longum iam protrahit, ipse limitares particulae quæ sunt ueluti cordis elementa, sicciores redduntur, atque inopia alimenti tenuiores, ac tantum uirtus laborat, quantum siccitas atque caliditas in ipsa febre inualuerit, quando earum altera exuperans, uirtutē imbecilliorē reddere potuit. Huiusmodi febris iam quodammodo ad utramque partem declinat, ac medium obtinet locum inter eam tabidam febrem, quæ penitus curam non admittit, atque illā de qua paulo ante diximus, quæ facillime in principio curari potest. Sunt uero & in hac latitudines multæ, quoniam & dispositionis ipsius multæ in eo quod magis ac minus, diuersitates. Quæ igitur æqualiter distat ab utraque, & ea scilicet quæ exquirit tabida existit, atque illa in qua nihil est adhuc tale, medio quodammodo se habet ad curationem, dubio ad partes ambas inclinans momento. Quæ autem tabidæ proximior existit, est etiam periculo uicinior, cum quæ alteri primæ magis adheret, non paruam salutis spem possit afferre. Deinceps igitur ad earundem dignotiones deueniendum, ac primum illius in qua facillime est remedio locus, nisi in aliquem de hac medicorum inciderit turba. Est autē ubi sola fuerit haudquaquam difficilis cognitu, altero uero associata ex putredine humorum propter mistionem iam difficillima redditur. Supponatur ita ipsa sola ex aliqua nuper dictarum caularum habuisse principium, appareantque in ipsa prima die omnia generis febrium ephemerarum indicia: simul igitur cum ipsis apparet & præincipietis causæ forma, quod etiam in progressu sermonis ostendetur. Sed etiam ex agro interrogato addiscere licet, si cætera qui dem bene se habent, solum ob id quod supra modum fuit iratus, aut tristitia affectus ceperit febrecitare. Et si hæc uera esse inueniuntur, febris autē ad diem sequentē extēdatur, neque ad quietem declinans, neque magis inualescēs, ariditatem autem maiorem in corpore repræsentet: talem hectica fore suspicandum. Quod si usque ad tertium diem sine ci-

Galen.

bo permanserit, dū tertianæ accessionis suspectas præterit horas, nihilque effatu dignum priori accesserit febris, aut fuerit imminutum, sed quædam primæ febris exiguae reliquæ tantummodo procedat, atque permaneant cum ariditate corporis & caliditate, quæ primo tactu mitis sentiat, in processu uero tēporis acris, mordax, atque arida manu se offerat: huiusmodi febre hectica esse est existimandum. Maximū uero tibi atque indubitātū hoc erit eius nature indicium, si cibum hominī obtuleris eo tempore, quo maxime omnes horas suspectas subterfugisse uideatur. Statim enim hora una aut duabus post acceptum cibum quicumque agrotantem tetigerint, alteram febres accessionem adesse opinabuntur. Nec deerunt qui eos qui cibum obtulerint increpent, quod haud in tēpore dederint, sed tūc cum futura accessio erat, & quod oportebat cibum in longius tempus differre, & quod annotatio tardius sit subsecuta. Res autem non ita se habet. Omnibus siquidē hecticis febribus hoc propriū & inseparabile adest indicium, allato cibo quidem febrem accendi, ac pulsū ad magnitudinem ac uelocitatem augeri, ita ut incompressa annotatio facta uideatur. Voco autem annotationē incompressam, in qua neque horror aliquis, neque extremarū partium frige factio facta est, neque ueluti quædam dormitatio, neque aliqua insignis pigritia, aut omnino inæqualitas aliqua uel in caliditate, uel in pulsu: adhuc autē magis neque paruitas, neque debilitas, neque horum aliquid aliud, sed quæadmodum & cuiusque alteri ex cibo maior ac uelocior pulsus efficitur. Fit quidem aliquando & in quibusdam febribus alijs incompressus ascensus, atque hac quidem ratione non uideretur febriū hecticarum proprius & inseparabilis casus. At non parū differt, si uniuersum horum indiciorum acruum inspexeris: in omnibus siquidē febribus alijs huiusmodi introitus præter cibum assumptum sunt incompressi: in febribus autem hecticis res omnino contrario modo se habet: neque penitus fit aliqua annotatio in tēpore aliquo: sed est una febris continua, sicuti quæ proprio nomine synochus appellatur. At illa quidē quædam ueluti flammā plurimā admoventi manum habet occurrentē, præter id quod pulsus in ea celerissime sunt frequentissimi ac maximī. In hecticis autē febribus, neque multa occurrunt caliditas, pulsusque tanto minores, rariores, ac tardiores sunt his qui febribus synochis appellatis existunt, quanto etiam caliditas minor existit. Commune est itaque omnibus hecticis febribus, quod pusilla ac semper a principio usque ad finem sunt æquales. Proprium autē his quæ tabi coniunctæ sunt, est siccitas: quoniam sine siccitate sæpius hectica febres consistunt, cum non transtantur ad tabem, quemadmodum multis hoc tempore in magna pestilentia cōtingit. A synochis igitur differunt, ut diximus, hecticae febres. Ab alijs quæ incompressas habent annotationes, hoc maxime differunt, quod afflictatio aliqua omnino illis adest cum cibum assumpserint in accessionis principio: in hecticis post cibū assum-

Tom. 3

f 3 ptum

Contra uero quotidianæ febres naturis, in quibus A pituita superfluit, sunt familiares, atque ex omnibus anni diuersitatibus in hyeme præcipue, atque omni temporis statu frigidiori atque humidiori, in etate senili ac puerili, in locis frigidis atque humidis, uitæ otiosa, quam crapulæ comitantur, ac tum præsertim cum post cibos balneis utuntur, ac multo etiam magis, cum ipsi cibi naturâ pituitosam habuerint, generantur, neque etiam hi amaram euomunt bilem, neque per uentrem inferiorē, neque per urinam, neque per sudores excernunt; quod in febribus contingit tertianis. Hæ siquidē flaua bile putrescente fieri consueuerunt. At quotidianæ ex pituita, quem admodum quartanæ ex atra bile originē habent. sic igitur & corporum naturam sequuntur, ad atram bilem procliuiem, atque ex ætatibus declinantē, ex anni uero temporibus, autumnum. Sic & reliqua omnia quæ his proportionē respondent, ut cibi potusque, ac uictus uniuersus frigidus ac siccus quartanis febribus originem præstat. Quare & rigor qui utrunque genus febris antecedit, haudquaquam similis est. At in tertianis quidem causam a qua prouenit, rei quodammodo pungentis ac ferientis sensum repletat, in quartanis autem ueluti refrigerantis. De ea autem quæ est rigoribus forma, inter causas accidentium abudē exposuimus. Vbi etiam generis febrium diximus differentiam, quæ ex ipsis quæ quidem sunt intermittētes (ita enim appello quæcumque ad sensibilem infestrationē perueniunt) ortum habent ab humore febre generante, qui per omnes corporis partes suo motu defertur. In continuis autem humor in uenis continetur inclusus, de quarum dignotione in secundo libro De crisi bus, tractauimus. Intermittentiū igitur tres sunt omnes numero differentię, quotidiana, tertiana, & quartana: quotidiana quidem ex pituitæ putredine, tertiana uero atque quartana utriusque bilis: flauæ quidem tertiana, nigra autem quartana. Continuarum autem quæ ex flaua bile proueniunt, duplex est species, altera earum quæ a continuo seruire sy nocte appellantur, quarum uniuersum tempus in una consumit accessione, quæ a principio usque ad finem pertingit: altera earum quæ idem cum genere nomen sortiuntur, & continuæ appellantur, atque in pluribus circuitibus continentur. Earum igitur quæ synochę dicuntur, tres sunt omnes numero differentię: nam quædam earum a principio usque ad finem æquales perdurāt: quædam paulatim augentur: tertia species paulatim decrescit. Unde & nonnulli primas quidem homotonas atque acmasticas, hoc est in eodem statu & uigore perseverantes, nominarunt: secundas anabaticas atque epacmasticas, hoc est assurgentes atque inualescentes dixerunt: tertas autem paracmasticas, hoc est decrescētes appellarunt. Continuarum uero duæ sunt primæ differentię, nonnullarum quidem quæ singulis tertijs diebus inualescunt: aliarum uero quæ die intermedio alteram faciunt accessionem. Hæ igitur nullum præcipue obtinent nomen. At quæ tertio die inualescunt, ego quidē nominare consueui tritaphyes,

hoc est tertianarum naturam referentes, non tamen prohibeo quin pro suo quisque arbitrio alterum eis nomen imponat, modo rerum obseruet differentiam. Alia quidem est differentia, cum ad infestrationem terminatur, alia cum in declinationem febrilem desinunt hæ quæ per tertiā diem febres acceduntur. est præterea alia febris natura, quæ in medio accessionem facit: nullam tamen ex his hemitritæum uoco, non uero autē si quis uelit ita nominare, modo hoc tantum ab eisdem obseruetur, ut nullam febris speciem prætermittat, sed omnes deinceps, quemadmodum ego nunc institui, recensentur. Nam quæ & in die intermedia faciunt accessionem continuæ, nonnullæ quidem in quotidianarum figura progrediuntur, duas inuicem accessiones simillimas facientes: nonnullæ uero duas dissimiles habentes, primæ quidem tertiam omnino simillimā obseruant, secundæ autem quartam, in figura duarum tertianarum progredientes. hæ igitur ex bilioso magis: altera uero quæ singulis diebus similem accessionem faciunt, ex pituitoso magis humore consistunt. Est & tertium genus febrium continuarum, quæ perraro tamen eueniunt, quarum accessiones quartanarum figuram progredientes ostendunt, neque in febricitatione terminantur. Sicuti autem febris tertiana aliquando fit duplex, aliquando triplex: ita & hæc non modo duplex, sed etiam triplex euadit. Hæc quidem febrium complexionēs sunt eius quæ de typis, id est de febrium figuris, propriæ tractationis. Quæ autem ex humoribus simplices febres acceduntur, tot numero sunt, quot nuper a nobis sunt explanatæ. Ex earum autem commistione, alia quædam generantur, de quibus deinceps dicemus, si prius his quæ simpliciter consistunt, quod deesse uidetur, adiunxero: quæ uidelicet quæcumque febris exquisita simplicitatem seruauerit, formā unam quandam ueluti regulam obtinet eorum quæ nunc sunt a nobis dicenda: quæ uero aliquo modo ab ista defecerit, tantum etiā a febrium simplicitate recedet. Nā quæ ex flaua bile per sensibiles corporis partes delata oritur febris, cum rigore inuadit, atque ardentis febris similitudinem gerit, & bilis uomitibus, aut eductioibus, aut sudoribus, uel scilicet ex horum quibusdam uel omnibus, soluit. Huius febris accessio duodecim ad summum horarum æquinoctialium spatio finitur, eandemque tertianam exquisitam appellamus, quæ in temperatura laborantis biliosa, & tempore anni statum ac regione & uictu calidis & siccis consistit. Diximus autem & paulo prius, alia omnia quæ ad eius generationē conueniunt. Breuior est autem aliquando prædicto spatio temporis accessio, in eo quod magis ac minus plurimā habens differentiam, ob quantitatem uidelicet, aut qualitatem ipsius bilis, aut propter laborantis uigorem, aut propter præsentem eorum tempore corpori patienti dispositionem. Nā multa bilis ea quæ pauca est, longiorē affert accessionem, tenuis autem crassa, breuiorem: sic & uigor maior quidem breuiorē, imbecillior uero longiorē. Corporis autem dispositio, rara quidem breuiorē, densa uero

uero longiorē. Tempus autem in hac febre in A termissionis, nullum habet humoris putrescentis ex pulsu perceptibile indicium in die aut in nocte quæ consequitur accessionem: cum uero parumper succenditur, uix agnosci potest in primis diei aut noctis subinde sequentis partibus: manifestius autem iam circa finem eiusdem diei uel noctis, adhuc uero manifestius proxima, quæ antecedit uidelicet accessionis diem uel noctem. In illa uero iam signum euidentius apparet, ac multo etiam magis accessione iam incipiente, atque adhuc plus iam inualescente febre. Cui uero iam consistit, minus quam cum augebatur, multo uero minus ubi iam declinat. Huiusmodi febrem, si appellare libuerit exquisitam tertianam, nomine ueteris antiquo: si minus, mihi saltem liceat manifestioris doctrinæ gratia ita nominare. Est autem & altera exquisita simplicitatis febris, quæ ex pituitæ putredine ortum habet, per sentientes corporis partes a natura detrusa. Incipit autem ab extremorum frigefactione, atque horrore potius quam rigore. Ac cum diffcultate accenditur calor, ac longum consumit tempus, dum inualescendo peruenit ad summum. Quoniam uero is ex quo constituitur humor frigidus est & humidus in temperatura, lentus autem ac tenax in consistētia: idcirco ægre accenditur, ac tarde mouetur, sæpiusque in foraminibus retinet. Operum autem atque aggrauat aliquando uirtutem. Hinc inæquales, ac debiles magis, paruosque efficit pulsus, quamprimum febres inuadunt atque inualescunt. Fiant autem & in biliosa febre in accessionum principijs singuli quos diximus, circa pulsus affectus, & in illa statim desinunt, aliaque & inæqualitas quæ plerumque tali febre inuadente non adest. At postquam cessauerit rigor, non multo post calor accenditur, ueluti ignis effulgens purusque, omnis fumosa fuliginis expers. At pituitosi humoris caliditatem igni fumido in lignis uiridibus accenso non male assimilaueris: idcirco paruæ in eo ualuationes, & accessionis spatium longius producit, neque intermissionis tempus est adeo, ut in tertiana syncerum, sed humoris putrefacti seruat indicium. Manifestissime autem & in hac febre in inuasionibus atque incrementis accessionum, signum putrefactionis apparet. Attamen quum exquisitè suam naturam seruauerit, plerisque uidetur puram intermissionem habere, & nos quoque hoc idem non raro fatemur, cum nimium diligens sermo fuerit in tempestiuus. Hæc autem naturas consequitur corporum, & tempora, & loca, & status, artesque, & uictus rationem, aliaque omnia pituitæ consentanea. Singulis autem diebus accenditur, quauis minus calida sit biliosa tertiana. At illa cum & humorem habeat accessioni opportunum, & facile subinde propter subtilitatem quicquid ex eadem effertur, totum in accessione expurgatur, ad puriorem quandam infestrationem terminare uidetur, postque accessionem breue aliquod putridæ caliditatis ue stigium relinquere. Quæ autem in pituita febris accenditur, in accessionum declinationibus integre

non expurgatur, neque partim relinquit eius quod ueluti succedi uidetur: hinc ergo eius intermissio longe deterior ac secundæ accessionis festinat inualio. Tertium febrium intermittentiū genus est exquisita quartana, quæ ex solo atque bilis humore generatur, qui frigida ac sicca constat temperatura. Succendit autem paulatim, ueluti lapis aliquis, aut testa, aut os, aut tale aliquod huiusmodi corpus frigidum & siccum. Vbi uero aliqua ex eo flamma fuerit accēsa, nihil humidum, aut semicompositum in accessione relinquit. Atque idcirco in hoc humore copiosiores sunt euacuationes quæ in pituita, atque intermissio exquisitè pura uidetur: quoniam & hic quicquid atræ bilis fuerit accessum, exhauritur atque dispergitur. Idcirco & in eis talis est rigor, qualis his qui uehementi gelu frigesunt, haudquaquam ei similis, qui a sole perustis aut lassis, aut ex medicaminibus aliquando calidis, aut cum super ulcera ponuntur mordentibus, fieri consuevit. Necessè est autem hanc febrem antecedere, quæcunque atram aggregat bilem in uitæ exercitijs, ac totius uitæ ratione, & temporis statu, & parte anni, ac regione: sic & laborantis naturam & ætatem atræ bile abundare. Huius autem febris accessio temporis spatium est similis tertianæ, nonnunquam & longior, cum adhuc exquisita perseverat, ut quæ ex frigidiori humore consistit. Eadem uero in his febribus atque alijs omnibus est causa, quæ differentiam facit longitudinis accessionum, quemadmodum paulo ante diximus in exquisitis tertianis ex multitudine humoris, ac qualitate, uigore insuper, atque imbecillitate potentia, ac præterea ex ipsius ægrotantis dispositione diuersitatem assumens. Nam & alia omnia proportionē respondent his quæ ex amara bile acceduntur. Si igitur neque putrescat, neque uehementer per partes sentientes deferatur atræ bilis humor, nunquam efficiet quadriduanæ exquisitæ circuitum. Et quidem regni morbi passionibus diuturnæ & melancholicæ splenis ægritudines & colores in toto corpore fœdi, herpetibus etiam atque erysipelatibus quæ ex flaua bile consistunt, cancri & phagedenæ correspondent. Neque in his uero, neque in atræ bilis morbis necessario febricitant, nisi prius atræ bilis putrescat. Semper enim suis natura uiribus utens, quicquid optimum fieri contingerit, his quæ aluntur partibus, assimilare: quicquid uero alienū, conatur excernere. Quod si aliquando ob crassitudinem, aut multitudinem, aut tenacitatem materiæ inutilis, aut aliquam meatuum obstructionem, aut propter sui imbecillitatem, totum quod est uitiatum nequeat expellere, necesse est, ut si diutius in animalis corpore perdurauerit, corrumpatur. Neque enim fieri potest, ut aliquis quisque ex humoribus talis permaneat, qualis erat ab initio, nedum qui ita deprauatus, ut naturæ cultus sit expers. Sed alterum omnino sequitur, ut scilicet concoquatur, apponatur, atque assimilatur solidis partibus, animalis, aut corrumpatur, & putrescat. Sic enim his qui morbo regio atque atræ bilis passionibus infestant, quando

quando biliosi humores superabundantes diutius corpus obfederint, febres superueniunt. Sæpius etiam aut hepatis, aut splenis affectus attulit febrem, quando scilicet he quas diximus nuper passiones, aut ex inflammatione, aut obstructione contigerint. Eadem quoque ratione & in pituita humore redundante non accenditur febris, nisi prius putruerit. In hoc autem uisum est sæpius id quod antiqui impossibile arbitrabantur. Est autem hoc sine febre rigor, quod nonnullis quidem accidit semel, nonnullis autem per uices interpollans multorum spatiorum dierum, & à principio usque ad finem continuatur; aut uidelicet est ita omnino exiguus, ut neque adesse uideatur, cum se quieti tradiderint, sed cum moueri ceperint, tunc demum eum sentiunt; aut tantum uim habet, ut sit etiam sine motu molestus. Sed quando huiusmodi in tempore humor putruerit, non modo rigent, sed etiam febricitant. Atque tales sequitur dispositiones febris, est ualde diuturna, & difficulter solubilis in quotidianæ figura progrediens. Ex hoc igitur genere est & febris ea quæ proprie uocatur hepatica, quando simul febricitant & rigent, atque eodem tempore in toto corpore utrunque sentiunt affectum. Archigenes quidem nulli id nomen unquam alteri rei accommodari arbitrat, nisi huic febre tantummodo: uidentur tamen & Attici quidam, eum etiam rigorem qui sebre antecedit, ita nominare. Vitreum uero huiusmodi humorem Praxagoras uocat. Iuniores autem, e quorum numero est Philippus, simpliciter crudum, nullum aliud nomen adiciens, ut exquisitius distinguat. Est autem & ipse species quædam pituitæ, ut qui satis frigidus & tenax sit. quicunque enim frigidus atque humidus humor exiit, ad pituitæ appellationem reducit, si Hippocratem omnesque non modo priscos, sed alios etiam Græcos in nominibus imitari uelimus. Prodicus siquidem in libro De hominis natura, in hoc nomine præuaricat, ab admirabili quodam ueridico persuasus: sed hoc tempus non suadet ad huiusmodi disputationes sermonem diuertere, cum alterum eis dem tractatum addixerimus. Quare rursus ad propositum reuertamur. Quicunque humor natura frigidus atque humidus fuerit: hunc nos pituitam appellamus, tu uero si libeat scindapson nomines: adeo est mihi parua nominum cura. At non te lateat plures esse huiusmodi humoris differentias. Vna siquidem eius est species frigida, adeo ut cum loco calido obstruitur, dolores maximos excitet, sæpiusque multa laxioris intestini incommoda hoc humore acuti clysteris ui euacuato, statim sedari contingit: hic uero humor utriusque liquefacti similitudinem gerit. Est & alia pituitæ species, quam plerique cum sreatu expuunt, sensibilem habens dulcedinem. Liqueat autem quæ hanc exquisitæ frigidam non contingit esse, si quidem eorum meminimus, quæ in libris De simplicibus medicaminibus diximus. Est & tertia alia pituitæ species, quæ expuentibus uidetur acida. Est autem minus frigida quam uitreæ, magis uero quam dulcis. Sicuti & altera spe-

cies est salsa, aut propter putredinem, aut propter salsæ serosæ humiditatis mistionem. In qua si quos febricitare contingit, superueniente accessione non rigent, sed tantummodo horrent. Acida uero ac uitreæ, si per sentientes corporis partes deferatur, sine febre rigores generat. Quod si modica aliqua in ipsis fiat putrefactio, febrem hepaticam appellatam inducit. Quod si uehementius putrescant, rigor quidem antecedit, febris uero sequitur, superata frigiditate à multitudinem caliditatis, adeo ut dum febris inuale scit atque consistit, minime sentiat. Forte autem & uitreæ pituitæ acidæ qualitatis est particeps, adeo ut eius differentia tres sint numero dulci pituita putrescente febrem rigor antecedit. Quispiam uero fortassis neque simpliciter, neque à simplici causa huiusmodi febres fieri arbitretur. Si quidem totum id quod ex pituita putrescit, febrem accendit, reliquum uero quod nondum putrescit, cuius causa rigescunt, non eandem habet cum putrescente qualitate. Si igitur ab hac quidem rigor, à putrescente uero febris generatur, duplex semper aderit causa. Contingit uero & hic febrem quidem ab altero causa genere dici re fieri, rigorem uero utpote alium à febre ab altera, ut qui non sit, quod febris, per febrem nanque tertiana flaua bilis rigorem efficit ac febrem. Sed hæc quidem logica magis habent quæstionem. Iam uero tempus est ut ad propositum institutum reuertamur. Si pituita putrescens, ex qua febrem illam quæ singulis diebus accessionem facit, accendi dicebamus, misceatur amaræ bilis humor, ex quo tertiana gignitur febris, duplex iam causa ac dispositio coniungeretur. Alter siquidem humor affert quotidianæ accessionem, alter uero tertio quoque die, itaque alter quidem dies duas habet accessiones, alter uero unam tantummodo, nisi accessionum tempora in easdem horas conueniant; si enim conueniant, fiet una febris confusa, quæ neque pura tertianæ, neque quotidianæ formam præ se fert. Quoniam uero utriusque febris duplex est species, quatuor ex ipsis fient complexiones. Vna quidem in qua tertiana quotidiana intermittenti commiscetur: altera uero in qua tertiana quotidiana continuè coniungitur: & tertia in qua quotidiana intermittens tertianæ continuè miscetur: quarta in qua permiscetur quotidiana continua tertianæ continuè. Harum uero nuper dictarum complexionum omnium duæ sunt differentia, cum aliquando quidem in eandem horam accessiones occurrant, nonnunquam uero diuersis temporibus superueniant. Sed hæc quidem cognitio faciles sunt, nisi quod aliquando intermittens ignoratur ab inextercitatis, ea ratione, quoniam egrotus nunquam à febre liberatur. At formam accessionis inspicere oportet, quemadmodum in secundo de crisi plenius edocuius, atque inde, non autem ex periodorum simili proportionem, cognoscere febrem. Supponatur enim cuiuspiam accessio nem incipere circa primam horam una cum rigore, qui uidet pungere carnes laborantis; deinde ubi alia omnia tertianæ febris indicia usque ad consistentiam processerint,

processerint, postmodum cum bilis uomitu atque optimis sudoribus declinare, ac iam nona diei horam adesse, unde ex totius accessionis motu coniecturari possimus, hora undecima ægotantem febribus intermissionem habiturum, talem uidelicet qualem in periodis nominare consueuimus. Dum uero in hac spe sumus, subito retineri sudores, densa scilicet tantummodo, uel etiam horrescente cute, ac subinde principium, ascensum, consistentiam febribus continuæ, qualis ex pituita accenditur, sequi. Sic enim & duplicem causam, ac duplicem febrium speciem cognoscemus, mista intermittente continuæ, quamuis nulla intermissio deprehendat. Secundo etiam die sperandum est hora nona accessionem futuram: quod si expectationi nostræ res ipsa respondeat, omnino etiam die tertia itidem febricitante adhuc ægroti, tertianæ febris accessionem hora prima superuenturam sperabimus. Quod si aut præuenerit, aut tardior fuerit, ea quam secundo die circa horam nonam fore speramus accessionem, aut tertio circa primam, non amplius diebus sequentibus, aut nonam, aut primam expectabimus horam: sed tanto prius, siue posterius, quanto in primo periodo similitudo proportionis accessionem aut tardasse, aut accelerasse monstrauerit. Quæ uero ex duabus febribus citius sit finem habitura, ex earum specie & forma, atque ex accessionis prolixitate ac magnitudine, modo præterea, ac motu, & reditu periodorum, prout celerior aut tardior extiterit coniecturandum; adhibenda insuper alia quæ superuenerunt indicia coctionis aut cruditatis morbi totius, ex quibus maximam uim habent quæ in urinis apparent, de quibus omnibus sufficenter in libro de crisi tractauimus. Si uero quotidiana continua tertianam intermittentem, quæ prima inceperit hora nona, sed aut quinta, aut sexta apprehenderit hora, adhuc difficilior cognitio fit plerisque medicis, qui talem contemplationem contemnunt, neque seire curant an una sit febris, an duæ, & qualis nam sit utriusque natura, ut uero qui nihil horum intelligant, non modo ignorat, quo pacto curare oporteat has febres, quarum nullam habet notitiam, sed nesciunt etiam utrum die sequenti inspicandum sit de hisce horis ambabus, quæ in primo die accessiones attulerunt. Ego uero sum mihi conscius, quod sæpius ex diuinatrice quadam arte potius quam prænoscedi scientia medicinæ propria, uisus sum eisdem coniectura affecutus futuræ accessionis insultum. In hac igitur ipsa de qua nunc agimus mistione tertianæ cum quotidiana, uidi aliquando circa primam horam, exquisitæ tertianæ inuadere accessionem, in sexto autem illius quæ a iunioribus medicis proprio nomine cathemerina, id est quotidiana appellatur: ita enim uocare consueuerunt eam febrem quæ singulis diebus accenditur, neque nullam habet intermissionem. Ego uero solitus sum eandem febrem amphimerina continuam nominare, nam cathemerina uocabulum nusquam apud Græcos scriptum inuenitur: omnem uero rem quæ quotidie eodem fiat modo, amphimerinam uocant. Verum, ut inquit Plato, non est habenda de nominibus cura, quibus tot ac tantarum rerum inuestigatio proponitur. Vocetur itaque manifestioris doctrinæ gratia, quæ quidem singulis diebus accenditur, atque intermissione finitur, amphimerina, id est quotidiana simpliciter, nulla alia sermoni facta adiectione. Quæ autem intermissionem non habet, quotidiana continua dicatur: alteram uero si quis uellet, quotidianam intermittentem appelleret. Eodem modo in tertiana statuatur: altera quidem eius differentia simpliciter tertiana dicatur, aut tertiana intermittens: altera uero tertiana continua. Contingit etiam hanc ipsam sine aliqua adiectione, tertianam simpliciter nominare, quod & ab aliquibus uideo obseruari. Sed non oportet de nominibus, prolixius disputare, sed potius ad propositum nostri institutum reuertamur. Adolescens enim in quo factam dixi complexionem tertianæ cum quotidiana continua, mane quidem in prima hora rigorem pati coepit, exquisitæ tertianæ familiarem, taderantque alia omnia eiusdem febris indicia usque ad horam sextam, & repentinus uomitus bilis, et pauci sudores inter quos statim homo contractus est atque horruit, ac subinde incipiente annotatione, pulsus erat paruus, inæqualis, deinde usque ad horam undecimam, cum paulatim adhuc succenderetur, plura quidem signa habebat annotationis propria, paucis tamen intermissis accessionis indicijs. Hinc uero usque ad quartam noctis horam, febris certissime intendebatur, deinde quantum sensu percipi poterat, usque ad sextam noctis horam in eadem magnitudine persistebat, mox iam manifeste declinabat usque ad diei sequentis horam quartam. In hac enim iam & contraliebatur, & annotationis signa ostendebatur, refrigeratis iam extremis partibus, paruoque existente pulsus, et iam ad uesperas usque intendebatur paulatim, neque horrorem, neque inæqualitatem aliquam præ se ferens; deinde rursus in summo consistebat, circa quartam noctis horam. Sexta uero manifestissime coepit remitti. Quod igitur tertio die, hora secunda, quotidiana annotationem expectare oportebat, in ambiguo non erat, non tamen utrum tertiana eandem horam esset seruatura, satis constabat. Hora igitur secunda accessio superuenit in horrore, quæ celerius ea quæ in primo, secundo die quotidianæ continuæ facta erat, inualefcens usque ad horam quintam, aliud rursus ab eadem hora fecit initium, in quo aderant omnia similia his quæ in secunda hora contigerat accidentia. Hinc uero rursus promptius inualefcens usque ad horam octauam, denuo in eadem horruit, ac paulo post accrescens accessio, expedite ascendebat, adeo ut hora noctis quarta iam ad summum perueniret. Et quid aliud hoc erat, quæ accessio exquisiti hemitritigæ duabus eadem hora inuadentibus febribus, quoniam quotidiana duabus horis celerius, tertiana aut totide tardius accedebat, adeo ut quicunque facultate haberet febrium figuras agnoscendi, tertianæ ac quotidianæ continuæ accedentia in unum confusa, manifeste deprehenderet.

Nam

† als. aliq. omnia seruans exquisitæ tertianæ indicia usque ad horam sextam, & repentinum uomitus bilis, et pauci sudores inter quos statim homo contractus est atque horruit, ac subinde incipiente annotatione, pulsus erat paruus, inæqualis, deinde usque ad horam undecimam, cum paulatim adhuc succenderetur, plura quidem signa habebat annotationis propria, paucis tamen intermissis accessionis indicijs. Hinc uero usque ad quartam noctis horam, febris certissime intendebatur, deinde quantum sensu percipi poterat, usque ad sextam noctis horam in eadem magnitudine persistebat, mox iam manifeste declinabat usque ad diei sequentis horam quartam. In hac enim iam & contraliebatur, & annotationis signa ostendebatur, refrigeratis iam extremis partibus, paruoque existente pulsus, et iam ad uesperas usque intendebatur paulatim, neque horrorem, neque inæqualitatem aliquam præ se ferens; deinde rursus in summo consistebat, circa quartam noctis horam. Sexta uero manifestissime coepit remitti. Quod igitur tertio die, hora secunda, quotidiana annotationem expectare oportebat, in ambiguo non erat, non tamen utrum tertiana eandem horam esset seruatura, satis constabat. Hora igitur secunda accessio superuenit in horrore, quæ celerius ea quæ in primo, secundo die quotidianæ continuæ facta erat, inualefcens usque ad horam quintam, aliud rursus ab eadem hora fecit initium, in quo aderant omnia similia his quæ in secunda hora contigerat accidentia. Hinc uero rursus promptius inualefcens usque ad horam octauam, denuo in eadem horruit, ac paulo post accrescens accessio, expedite ascendebat, adeo ut hora noctis quarta iam ad summum perueniret. Et quid aliud hoc erat, quæ accessio exquisiti hemitritigæ duabus eadem hora inuadentibus febribus, quoniam quotidiana duabus horis celerius, tertiana aut totide tardius accedebat, adeo ut quicunque facultate haberet febrium figuras agnoscendi, tertianæ ac quotidianæ continuæ accedentia in unum confusa, manifeste deprehenderet.

Nam cum tertianæ insultu rigor comitaretur, quoti-
diana autem sine rigore inuaderet, mista ex utra-
que febris horrorem continuo afferebat, rem qui-
dem rigore minorem, maiorem autem refrigeratio-
ne; tantoque hac ipsa maiorem, quantum à rigore
magnitudine superatur, adeo ut cum ab utroque ex-
tremo æqua distet proportionem, horror medius in-
ter ambo rigorem scilicet & frigefactionem collo-
cetur. Quod quidem maxime fieri consuevit, cum
extremities confundantur; non ab re igitur indi-
tum est huic febrim nomen hemitritei. Nam ex quo
tidiana continua & tertiana intermittente tota eius
natura confusa, dimidiam partem utranque ex dictis
febris retinet. Sicuti igitur semialinus & semi-
deus nomen tale sortiuntur, ita & hemitriteus. Se-
mialinus enim cum ad eius generationem pro al-
tera parte alinus, pro altera equus conueniant, ex
una semialini nomen accepit. Semideus dimidia
quidem parte deus esse monstratur, cum uero alte-
ram hominis habeat, hæc in nomine omittitur. Sic
& hemitriteus dimidiam eius partem habet tertianam,
alteram autem dimidiam, quotidianam con-
tinuam. Duplex autem in ipso generationis modus,
uel scilicet duabus in unum tempus, quemadmo-
dum dicebatur nuper, conuenientibus accessioni-
bus: quia altera quidem præueniebat, altera autem
differebat, aut statim ab initio ambabus inuicem
confusis. Quæ igitur fit in unum tempus conue-
nientibus utraque accessione, unam tantummodo ha-
bet hemitriteæ naturæ accessionem; altera autem
omnes à principio ægritudinis usque ad finem, quæ
maxime atque præcipue ab omnibus febris hemitri-
teæ appellatur. Sed de hoc paulo posterius à nobis
dicetur, propter Agathinum, atque Archigenem præ-
sertim. In adolescente autem, quem nostra narra-
tio supposuit, cum tertia die huiusmodi accessio
facta esset, quia in unum tempus conueniebant am-
barum febrium inuisiones, quoniam quotidiana
quidem duabus horis semper præueniebat, tertiana
autem differebat, die quarta accessio sole orien-
te inuasit, formam exequitæ quotidianæ ex pitui-
ta præferens. Erat autem secundum proportio-
nis similitudinem quinta ab ipsa accessio circa de-
cimam noctis horam principium factura, quoniam
duabus semper horis celerius inuaserat. Tertianæ
autem ex bile febris accessio tertia ab initio die quin-
to, hora quarta erat inuasura, adeo ut inter duarum
febrium initia sex horarum spatium intercederet,
quod & factum est. Nam circa quartæ noctis horam
decimam inuadente accessione, quæ febris ex pitui-
ta seruabat imaginem, atque hoc modo usque ad quartam
diei horam progrediēte, ubi febris tertiana medio-
crem rigorem secum afferens, eidem coniuncta fuit,
mistam subinde formam gerens accessio, biliosa scilicet
febris ac pituitosa: sequenti nocte circa ho-
ram octauam, pituitosa febris incipiens exquisita,
ac sola totam diem subsequenter ordine sextam oc-
cupauit: deinde cum media nocte declinasset, aliud
subinde eodem modo fecit initium: deinde cum reli-
quam dimidiam noctis partem usque ad meridiem

diei septimæ obtinuisset, postmodum iam ueluti de-
clinabat. At eandem excepit tertiana, quæ cum ri-
gore inuasit, quemadmodum exquisita tertiana cum
rigore inuadere consuevit, atque cum alia omnia se-
cum eodem modo certissima afferret indicia, uomi-
tus bilis inuexit, atque alui excrementa biliosa, & uri-
nas optimas. Ac quum iam aduersperasset, breues
quosdam ueluti sudores, adeo ut quicumque febrium
species didicisset, ei aperte indicaretur eam remit-
ti, ac declinare, neque ultra unam aliam periodum,
aut ad summum duas debere protendi. Nam & in
ea declinatione erat quies admirabilis, qualis ante
uisa non fuerat, donec ad quartam noctis horam
peruentum est. In illa etenim febris quæ etiam ex
pituita ortum habebat, ac quotidie accessionem fa-
ciebat, cum duabus anticipasset horis, inuasit. Cumque
totam noctem occupasset, ac totum deinceps diem,
rursus in secunda hora noctis octauæ aliud fecit ini-
tium, cumque eandem pariter noctem totam occupa-
set, sequenti die, quæ nona erat, declinauit. Eo-
dem uero die circa horam octauam, quoniam dua-
bus horis tardius inuadebat, futura erat tertianæ
febris accessio, sed tunc hora nona superuenit, hoc
ipso etiam se declinare significans. Sole autem oc-
cidente, ei se associauit febris ex pituita more suo
anticipando, & cum nocte illam obtinuisset, dieque
sequentem, hora decima diei decimæ iterum inua-
sit. Deinde die undecima rursus hora octaua, ex-
quisitæ referens pituitæ naturam: deinde prima no-
ctis hora tertianæ febris, quæ quatuor tardauerat
horis, horrida accessio facta est: deinde sexta no-
ctis hora alius biliosum excreuit, ac quidem per
uniuersum corpus sudores exhalant, post quos
tota declinatio ferè ad infirmitatem peruenit,
neque iam in ambiguo erat, quin tota febris tertiana
omnino desisset, sola autem ea quæ ex pituita
ortum habebat, remanserat, quæ & ipsa iam remit-
ti incipiebat. Hæc igitur ratione die duodecima non
amplius anticipauit accessio duabus, ut antea con-
sueuerat, horis, sed hora septima inuasit: neque die
tertiadecima, sexta superuenit hora, sed illa etiam
septima hora inuasit, quietem effatu dignam, ac
declinationem ostendens. Quartadecima uero die
eadem declinatio melior admodum successit, ac ho-
ra nona accessio facta est: in urinis autem erant in-
signia coctionis indicia, solutione ægritudinis in
die decretorio succedente futuram præmonstran-
tia. Sed hoc præsentis sermonis non interest, nisi
obiter dicere. Quod uero sepius commiscetur di-
uerforum generum febres, & biliosæ pituitosæ, &
intermittentes continuas, quæ à multis medicis igno-
rantur, satis hic de quo nuper scripsimus, egrorum
ostendit. Sed quoniam & de his satis dictum est,
rursus ad id redeo, de quo paulo ante est à me ser-
mo dilatus. Febris igitur, quæ ex tertiana & quo-
tidiana continua composita est, quam hemitriteum
appellamus, aut flauam bilem habet exuperantem,
atque ob id in eo sunt tertianæ febres accidentia ma-
iora: aut hic quidem paucior, pituita uero abundan-
tior, atque idcirco quotidianæ continuæ affectus fir-
miores

miores: aut neuter horum alterum uincit, sed am-
bo æquipotentes existunt. Quo tempore est exqui-
situs hemitriteus, talem formam representans,
qualem de eo Hippocrates manifestauit, cum in
principio Epidemiarum in hac scribit sententia:
Erant uero eorum plerisque passionibus huiusmodi,
febres horridæ, continuæ, acutæ, omnino quidem
non intermittentes, modus uero erat hemitriteus,
cum alteram diem leuiorem ferret, altera uero in-
ualesceret, ac summam in acutiem augeretur.
Dixi autem horridas non simpliciter quæ cum hor-
rore inuadunt: sicuti hoc innumerabilibus accidit
febris, de quibus deinceps uerba faciemus: sed
in quibuscumque magnam accessionis partem hor-
rores absument, altera dierum scilicet in qua & ter-
tiana & quotidiana continua simul inuadunt, nam
altera dies solam habet quotidianam. magna ue-
ro ex parte dierum prima, mistam ex utrisque com-
mittit febrem: secunda uero ex pituita continua.
Contingit autem nonnunquam hanc prima inuadere
die: secunda uero ambas simul. Accessio igitur ex
utrisque commista, quando humores fuerint æqui-
potentes, talis est qualem paulo ante descripsimus
hemitriteum. Cum uero tertiana præualerit, hor-
ridior fit febris, atque in annotatione sibi aliquid ri-
goris associat. Confestim uero & feruidior est hu-
iusmodi febris, & incendij plus habet, magisque
festinat ad summum, et aliquid bilis per uomitum
aut per aluum, aut per sudorem excernitur. At cum
altera ex pituita febris potentior existit, tunc frigus
uehementius extremas occupat partes, horro-
resque pauci fiunt, & pulsuum fit afflictatio maior
ac diuturnior, tardiusque accessio inualescit, ac lon-
gum post tempus consistit, non tamen aut sitim,
aut magnum affert incendium, neque in ea per uomitum,
aut per aluum, aut per sudorem bilis excernitur.
Hanc quoque duarum febrium mixturem Archigenes
animaduertisse uidetur, minus tamē recte atque
perspicue, quemadmodum in septimo com-
mentariorum quos in tractatu Archigenis de pul-
sibus scripsimus, est à nobis ostensum. Arbitratur
igitur Archigenes in hemitriteis aliquando febre
præualere tertianam, aliquando quotidianam: non
tamen æqualem earum mixturem, quæ sola exqui-
situm hemitriteum constituit, aut intellexit, aut in
suis scriptis ostendit, uerum omnino prætermisit.
Nam cum æquales magnitudine fuerint, & febris
ex bile intermittens, & ex pituita continua, accessio-
nis initium fit cum horrore, qui medium inter ri-
gorem & frigefactionem obtinet locum: quorum
alterum tertianam febrem, alterum quotidianam
comitatur. Cum uero ab inuasionem inualescit, ter-
tiana quidem ratione cito calefit, ac festinat ad
summum: at propter quotidianam ex pituita tarda-
tur, atque in ascensu retinetur nonnunquam atque in-
terumpitur. Estque inter uarios affectus ueluti pu-
gna quædam, cum æger nonnunquam inualesce-
re febre tertiana, atque ad cutem humores impel-
lente uehementius calefiat: contra uero remoran-
te, atque ad interiora reuocante ipsius motum

febre quæ ex pituita ortum habet: ut quæ tardi ac
difficilis motus, frigidaque ac lenta existat materia.
In hoc autem certamine cum humor frigidus supera-
uerit, summisiones horrores, atque extremarum par-
tium & cutis refrigerationes sequuntur, adeo ut ui-
deatur altera rursus accessio renouari: Cum uero
calidior uicerit, tunc statim totum corpus calefit,
ac iam uidetur febris penè in summo consistere,
mox paulopost ad pituitam redeunte uictoria æ-
groti denuo contrahuntur, refrigerantur, & hor-
rent. Neque hoc terminum ullum habet, donec fe-
bris ad summum peruenierit, quod quidem citius
accidit quæ pro more pituitæ, tardius tamen quæ in bi-
le fieri consuevit. Nam huius quidem celeritatem
cohibet pituita, ac rursus pituitæ tarditatem atque
hebetudinem excitat bilis. Talis quidem est exqui-
situs hemitriteus ex æquali duarum febrium tem-
peratura compositus, quoniam etiam ex duobus
humoribus constat. Atque exquisitus non est, ubi
aut bilem, aut pituitam habet præpotentem. Secun-
da est duarum febrium, tertianæ scilicet ac quoti-
dianæ copulatio ac commistio, quæ similem qui-
dem nuper dictæ facit accessionem quandam. In
eo tamen differt, quoniam in hoc febris ad infibri-
cationem perducitur, & quoniam die secunda
cum rigore aut horrore sola quotidiana febris in-
uadit. Non igitur erit hæc febris hemitriteus, si
quidem ex numero continuarum hemitriteus ex-
istat. Quod si etiam in altero genere hemitriteus
collocetur, non hæc tantum, sed multæ præterea
aliæ febres hemitritei uocabuntur. Hæc ratione
mihi uidetur Agathinus omnes quæ protendun-
tur tertianas hemitriteos appellare. Sed quoniam
de nominibus potius quæ de rebus sunt quæstiones
huiusmodi, in eisdem minime cenleo commoran-
dum. Nam de nominibus ad medicinam pertinē-
tibus, seorsum à nobis scriptum est alio tractatu,
in quo hoc ipsum ostenditur atque integre præfinit,
qualesnam sint de rebus, ac quales de nominibus
discepciones. Rursus igitur ad res ipsas redeamus,
hoc est ad eum quem Hippocrates uocat he-
mitriteum horridum atque continuum, quem facit
tertiana quotidiana continuæ commista. Intermit-
tenti autem non item, quoniam quæ ex ambabus
componitur febris, necessario & ipsa intermittitur.
Non tamen ex duabus continuis, quarum altera
ex bile, altera ex pituita generatur, potest hemitri-
teus consistere, quoniam hæc commistio febrem
horridam, ac quæ multas habeat reduplicaciones
non facit. Nam cum omnis febris continua sui qui-
dem ratione cum exquisita fuerit, neque horrorem
habeat, neque rigorem, neque etiam quæ ex eisdem
componitur horrida fiet. Necesse est igitur, si hor-
ridus simul atque continuus sit hemitriteus futurus,
ex duabus ipsum febribus generari, quarum alte-
ra sit intermittens, altera uero continua. Atque id-
circo tertiana quidem cum quotidiana continua
confusa facit hemitriteum, cum neque utraque con-
tinua, neque utraque intermittens huiusmodi quæ-
at febrem generare. Vna igitur sola mixtio relin-

quitur, ex quotidiana intermittente, & biliosa continua, quæ & ipsa potest continuam simul atque horridam febrem efficere. Hæc uero contrario modo se habebit quam prior, quoniam continuitatē quidem ex bile obtinebit, horrorem uero ex pituita, reduplicaciones autem ex pugna mutua, ac tum præsertim cum humores æquas vires habuerint. Vbi uero alter eorum præualuerit, & acciderit, & cognitionis ratio, in prima mistione ostensa est. Hæc omnia & de quatuor mistionibus, ex febre biliosa & pituitosa, magis ad eum tractatum in quo de typis agitur, cuiusdam pertinere uideretur. Hic uero necessario de ipsis facta est mentio propter hemitritæum, cuius ortum Archigenes ad tertianam transfert ac quotidianam, non tamen eius naturam recte assecutus, quoniam in numero febrium intermittentium ipsum ponit. Agathinus autem contra, hemitritæum in eodem genere cum tertiana manifeste locauit, ac sola accessionis uehementia ab eadem differre fatetur. Si igitur omnium febrium differentias exquisitè scribentes, in nominibus tantum aberrassent, non admodum esset ægre ferendum. Sed quoniam neque simplicium, neque compositarum febrium omnes differentias exquisitè assignarunt, ac præterea plures alias superfluas addiderunt, quæ neque ad prænosendum neque ad curandum aliquem afferunt usum: nos pro uiribus earum formam exquisitissime complecti tentauimus, ut qui longo tempore partim experientia, partim ratione omnes quæ utiles sunt differentias inuenerimus. Simples igitur ad præsentem tractatum, compositæ uero ad eum in quo de typis agitur attinent, cuius tamen non erit expertus omnino atque inscius, si quis hunc diligenter perlegerit. Nam per hæc quæ de biliosa & pituitosa febre simul commistis conscripsimus, licet & atræ bilis humorem transferendo, eius cum utraque illarum complexionem ac confusionem pariter coniecturari. Voco autem complexionem, quādo horis differentibus iuuauerunt: confusionem uero, quādo eodem tempore inceperint. Sic & tres simul febres complecti per se quispiam & confundere poterit, ex his quæ nuper diximus motus. Nam horum omnium principis fons atque elementum est singularem febrium formam atque figuram exquisitè cognoscere: neque enim plurima est earum multitudo, cum omnes tres numero existant, & quæ ex amara bile, & quæ ex atra, & quæ ex pituita generatur. Quarum singulæ duas habent differentias, continuæ scilicet atque intermittentes, adeo ut omnium quæ ex humorum putredine ortum habent, fiant sex numero differentia. Quod si aliqua accesserit his particulatim, in ipsis differentia hæc, uel ex humoris multitudine, uel ex quantitate & putrefactionis qualitate, ac præterea ex modo motus, ac particula in qua sit putredo, habebit originem. Veluti confestim earum febrium intermittentium, quæ tertia quaque die accessionem faciunt, quæ quidem breue habent accessionis tempus, ac cum rigore inuadunt, & per sudores, & bilis uo-

mitum, & biliosa excrementa finiuntur, his tertianæ exquisitè nomen impositum. Quibus uero aliquid horum deficit, hæc non exquisitè, sed simpliciter tertianæ appellatur. Quod si intermissionem minorem habuerint, accessione uidelicet in longius tempus protracta, hæc tertianæ extensione uocantur, cum tamen & hæc ipsa res plurimam in eo quod magis ac minus, differentiam suscipiat. Licet quidem ex his aliquam simpliciter extensionem nuncupare, quæ cum uiginti quatuor horas in accessione consumpserit, reliquas habet febris expertes: aliquam uero sufficienter extensionem, quæ usque ad triginta extenditur horas: atque aliquam in longius adhuc tempus productam, utque usque ad triginta sex horas protendatur: atque aliam adhuc amplius usque ad quadraginta uel plures. Neque enim ex his quas diximus quælibet certis terminis potest definiri, cum Soritica dubitatio nobis occurrat. Neque tamen huiusmodi nomina adeo curiose inuestigare est necessarium, cum nobis detur facultas etiam sine illis unumquemque ægrotantem proximis indicare, ac rectam curationem adhibere, necnon futura prænoscere. Supponatur enim aliquis quindecim horas febricitare, ac triginta tres febre uacare, hocque deinceps eadē proportionē seruata contingat: nemini dubium, quin & tempus ad exhibendum cibum opportunum, ex accessionis & intermissionis spatio cognoscatur, & quantum ex hoc ad prænosendum aut curandum commodi nancisci potuerit: nihilominus id sufficienter acquirere, quamuis eam inquisitionem neglexerit, an simpliciter tertianæ, an cum aliqua adiectione quæ differentiam determinet, huiusmodi febrem oporteat appellare. Sed & cum alteri indicare uoluerit qualisnam sit febris ægrotantis, hoc diligentius efficiet accessionis atque intermissionis spatium ostendendo, quā si nomen certum ac præfinitum, quod idem commonstret, inuenire studuerit. Hæc quidem optima est exponendi ac docendi ratio. Secunda uero quam paulo ante insinuauimus, cum aliam quidem exquisitam tertianam nominaui, aliam uero simpliciter tertianam, deinde aliam paululum extensionem, deinde aliam sufficienter, deinde aliam amplius, deinde aliam plurimum: Obscurissima autem atque omnium deterrima, de qua prius fecimus mentionem, in qua Medici iuniores quotidie inuicem certant atque contendunt, neque animaduertunt se de nominibus litigare. Sed de alijs quidem quispiam minus forte mirabitur: de Agathino autem magis mirandum, qui cum quandam & quotidianam, & quartanam febrem appellet extensionem, postmodum in tertiana non seruat eandem uim proportionis: nam si longius accessio protendatur, non tertianam, sed hemitritæum appellat. Sed satis superque hæc de nominibus disputatum: nam periculum est, ne nos longius quæ sit opportunum in eisdem tempus conteramus. Quare rursum ad rerum ipsarum quæ restant, inuestigationem reuertamur. Ex omnibus uero quæ supersunt nulla

nulla esset contemplatio præstantior, quā illa in qua quæri potest, nunquid quemadmodum in utraque bile & pituita sunt quædam febrium species, ita et in sanguine putrefacto solent accidere febres. Siquidem ephemeræ eo tantummodo calefacto, non autem putrescente fieri dicebamus. In putrefactionibus autem (nam & sanguinem quandoque putrescere est necessarium) quærendum quæ nam sit harum febrium species. Hoc autem inueniri posse putandum, si prius cognouerimus quod pacto sanguis putrescat. Nam recte sentire uidetur Aristoteles, ab aliena caliditate oriri putredinem: uocat autem alienam, externam, non insitam atque natuam, in quocumque genere rerum: nam hæc coquere apta est, externa autem corrumpere, quod est putrescere. Calor autem extrinsecus sanguinem opprimit, & in solis deustionibus, & pestilenti aeris statu, atque, ut simpliciter dicam, in febribus uniuersis, quacumque ex causa originem traxerint. Sed & quādo in aliqua corporis parte sanguis plurimus acruatus eiusdem corporis opprimit uim, corrumpi consuevit, ac tum præcipue cum in paruis uasis propter crassitudinem obstruitur, aut propter multitudinem impingitur, quemadmodum in inguinum tumoribus, ac collectionibus, atque, ut uniuersaliter dicatur, in inflammationibus uniuersis. Nam in huiusmodi affectibus duplicem ob causam corrumpitur sanguis, & quia scilicet non diffatur, & quia a natura non conuincitur. Quod ea uero quæ non diffantur putrescere soleant, indicant exteriora omnia, quemadmodum fructus, & semina, uestesque præterea. Eius uero quod dicitur fidem facere potest, id etiam quod in laterum inflammationibus cernitur. nam quidam in ipsis spumeum, quidam pallidum, quidam rubeum expuunt liquorem: quod nihil aliud est quā ea humoris pars inflammationem exuperantis, quæ retineri non potest, sed præ tenuitate sudat exterius: nonnunquam uero & niger liquor ille conspicitur non statim ab initio, sed postea quādo ut plurimum pallida spuma antecesserint, quæ bilis exuberantis erant indicia, quemadmodum spumea quidem pituita, rubida uero sanguinea indicant. Quare non proci a uero est existimandum, sanguinem ipsum nonnunquam in his quæ inflammationem patiuntur, particulis subire putredinem: ex qua simpliciores quidem quā ex alijs humoribus febres fieri, similem uero accessionem proportionem assumere, qualem tertianæ maxime febres ostendunt. Nam ita in his qui laterum inflammationes patiuntur obseruatum, quo tempore maxime rubeum expuunt. Quod si sanguis supra modum assuetur, pars quidem eius subtilior ac pinguior omnino in flauam conuertitur bilem: quæ autem crassior, in atram, quod in his tumoribus qui carbunculi appellantur, contingit: nam in his ex sanguine supra modum effervescente, ad atræ bilis humorem fit transmutatio. Ita autem hoc loco accipi uolo atræ bilis humorem, ut qui nondum exquisitè in atræ bilis naturam transierit, sed in quodam sit

confinio constitutus. Et quidem pro uarietate humorum in quos conuertitur sanguis, febres fient sola bonitate uel malitia differentes. Ille siquidem quæ sanguinis transmutationem consequuntur sunt simplices, tum in reliquis, tum in caliditatis qualitate mitiori: nam etsi se plurima manu tangenti offert, est tamen omnino mitis, sicuti ea quæ in balneo contrahitur. Semper enim febrilis caloris multitudo, in multitudine defluxus consistit: quod uero manu tangenti molestum sentitur, ex humoris acredine prouenit. Hocque tibi sit maximum humoris febrem facientis indicium, qualitas uidelicet caliditatis. nam quæ magis uaporo sa ac minus molesta existit, ex sanguine nascitur, quæ uero molestæ sunt, & rodentes, atque mordaces, utraque bilem consequuntur. Cum uero in primo tactu quoddam potius uaporosum, quā acre se manu repræsentat, at per moram paulatim mordacitas aduenit, ac maxime inæqualis, adeo ut per colatoriu quoddam & cribrum percolari uideatur, ex pituita putredine huiusmodi febrem oriri cognoscas. Contemplanti uero mihi ac causam perquirenti, cur in febribus alijs calor æqualis occurrat, quæ uero ex pituita ortu habent, talem caloris inæqualitatem ostendunt: nulla potior uisa est quā tenacitas atque humoris crassitudo, qui difficulter dissoluitur. Nam & in hoc, sicuti in alijs omnibus, primo ea pars omnis expirat, quæ fuerit extenuata. Vix autem extenuatur quicquid ualde crassum extiterit. quod si etiam natura frigidum fuerit, tunc & difficultas augetur. non totus itaque humor, neque ex omni parte æqualiter, sed ex illa tantummodo in quam putredo inualuerit, inflatur, atque extenuatus effertur, non dissimili euentu ab eo quem in lentis ac crassis humoribus, qui exterius ebulliunt inspicimus. Nam & in istis ampullæ attolluntur, quæ ubi disrumpuntur, uniuersus status effertur, omnem humilitatem extenuatam secum trahens. At in subtilioribus humoribus cum ebullierint, neque ampullæ fiunt, quæ ab eis uapor exhalat, est unde quaque uersus æqualis ac sibi per similes. Sed quoniam & de his, ut oportuit, differuimus, nunc earum febrium quæ a continuo seruire synochæ appellantur, causas inuestigemus. Mirum enim mihi uidetur in istis unam plerumque accessionem usque ad quartum uel quintum, sæpius autem usque ad septimum diem ab earum initio, donec finiantur, extendi. Quāquam si quis diligentius inspiciat, maiorem illi admirationem possit asserre, in quibusdam febribus per circuitu fieri accessiones. Quod enim retro attulimus exemplum in stercore, quod particulatim putrescit in animalis corpore, non admodum fieri posse uidetur, cum putrescentes humores ipsi qui putredine uacant, possint facile commisceri, utpote ex omnibus ad omnia confluxu & conspiratione existente. Vnde fieri non potest, ut putredo nunc unam, nunc aliam occupet partem, nisi inflammatio incipientem putrescere humorem alliger atque coherceat. Quoniam igitur

neque iterum superfluitates adueniant, ægritudo finitur, neque deinceps aut sequenti, aut tertia aut quarta die, homo febricitabit. Quod si denuo eandem ob causam ob quam primæ etiam misse sunt, aliæ immittantur superfluitates: aut si ne hæc quidē mittantur, sola autem remaneat potentia imbecillitas, hominem secundo febricitare est necessarium. Subijciamus enim primum quidem ualidam esse particulæ potentiam, in tempore uero intermedio eisdem in partibus, quæ prius transmiserunt, acervatas esse superfluitates & qualitate & quantitate pares his quas ante immiserunt: hoc uero in his accidit, in quibus eadem permanet imminetium partium dispositio atque eadem attracti alimentum qualitas quantitas uel seruat. Est enim, ut arbitror, necessarium, cum & tantum scilicet simile, ab eadem potentia alteretur, equales etiam & similes fieri superfluitates: tempus quoque in quo eadem acervantur, necessarium erit æquale: liquidem enutritæ partes eundem seruauerint habitum, atque eodem alimentum nutriuntur, & quantitate æquales, & qualitate similes superfluitates eodē temporis termino cumulantur, eodem quoque circuitu ad eas expellendas, atque ad imbecilliores partes detrudendas mouebuntur. Siquidem uis excretoria tunc primum ad suum opus excitatur, quando aut superfluitatum multitudine aggrauatur, aut ex qualitate stimulat. De hisce uero omnibus plenissime dictum est in cōmentarijs De potentijs naturalibus, in quibus exercitatum esse oportet quicunque ea quæ in hoc loco dicuntur, cum demonstratione cupit ediscere: cum magna quoque eidē ex ea cōtemplatione ad curandi facultatem premia proponantur. Nam ut reliqua omnia silentio præteream, quæ a nobis in eodem tractatu dicuntur, de uno tantummodo quod magis in promptu est, atque a me sepius factum, habendo sermonem, eam quæ per circuitum accedit spiritudo, non paruum existimo fore incitamentum ijs qui adituri sunt ad eam quæ hoc loco docemus cōtemplationem addiscendam. Nos enim contra quam illi qui se medicos oculares appellant, semper huiusmodi affectus curauimus. Nam cum illi semper oculis negotium facerent, nos aliquando purgatione, aliquando balneo, aliquando meri potu, ut inquit Hippocrates, aliquando missione sanguinis, nonnunquam uero utrisque, uel clystere cum sanguinis missione uti sumus, unde nonnunquam statim sanitas est subsecuta: nonnunquam uero post curationem capiti adhibitam. Nam qui cunctis ita curati sunt, uel nullā amplius, uel unam tantummodo accessiōem passi sunt, eandemque minorem quam prius. Sed de curandi quidem determinationibus notis non huius interest loci. Quod uero contingat uniuersum aliquando caput quod nihil passum sit, sed sanguine tantummodo uitiatum atque inutitū nutriatur, plures quam antea ac deteriores superfluitates colligere, adeo ut naturales effluxus, atque diffusus non sufficiat, quin necessarium sit naturā ad imbecilliores partes excrementa detrudere, aut si humores quidem sani fue-

rint, ipsum uero caput male se habeat, aut utraque incommoda cōueniant, superfluitates quidē acervari, ad aliquod uero membrum irrumpere, præsens sermo indicare proposuit. Donec etenim & qui defluit humor similis fuerit, atque eadem dispositio capitis, tādū superfluitates, & tempore æquali, & similes atque æquales acervabuntur. Similesque oculorum fient exacerbationes. Eodem pariter modo, si non caput uniuersum, sed aliqua eius pars uel membrana uel cerebrum ita fuerit affecta ut ex huiusmodi alimentum talem ac tantam statuto tempore contrahat superfluitatem, ac deinde repellat, quamprimum ab ea effatu dignam senserit læsionem, tunc per circuitum exacerbari contingit uel oculos, uel aures, uel membrum aliquod imbecillius, ad quod superfluitas detrudetur. Sicuti igitur in oculis, & auribus, & pedibus, multisque alijs huiusmodi partibus, quemadmodum ostensum est per circuitum fieri exacerbatio manifeste deprehenditur: quid mirum est in laterum, pulmonis, & cerebri inflammationibus, atque alijs omnibus quæ oculis inspicere nequeunt, eodem superfluitates defluere modo, cum tamen pars inflammata nullum præcipuum ex se gerat affectum, ex quo inflammatio oriatur, nisi quia partibus illis quæ superfluitates transmittunt, eo tempore sit imbecillior. Neque etiam illud mirandum, quod non iisdem statutis temporibus omnes superfluitates aggregentur, quando & is qui pro alimento sanguis defertur, non usquequaque similis existat. Siquidem neque partium quæ ex eodem alimentum nutriuntur, eadem existit dispositio, sed aliud alijs sufficit tempus ad tantam superfluitatem acervandam, qua primum quidem membri læditur natura. Cogitur autem tanquam alienum a se detrudere id quod infestat. Sed neque quod non æqua sit accessiōum longitudo, oportet admirari. Nam si non eadem neque species, neque multitudo superfluitatum, neque etiam omnibus æqua liter accendi aut dissolui contingit: quæ siquidem plura sunt ac frigidiora, tenacioraque & crassa, longiores faciunt accessiones: quæ autem pauciora ac calidiora & subtiliora, breuiores, cum adhuc etiam non parum & totius corporis fabrica, & potentia robur illo tempore conferat. Nam si quod corpus rarius extiterit, breuiores sui ratione reddit accessiones: quod autem spissius, longiores: & potentia quidem robur, minus diuturnos: imbecillitas autem, in longius tempus producit. Nam quo potentia uegetior extiterit, eo proprius omne alienum a se ipsa repellit. Corporis autem raritas, quod per ipsum defertur, non retinet. Quare necessarium est, ut qui ita fuerint affecti, si modo in ceteris paritas adsit, cito a superfluitatibus exonerentur. Eadem ratione qui contrarium corporis habitum sortiti sunt, his multo tardius superfluitates excerni est necessarium, cum & potentia imbecilliter easdem superfluitates impellat, ac propter meatuum angustiam, quæcunque feruntur, retineantur. Cum uero hæc omnia simul conuenerint, aut longissi-

Addunt quædam exempla
ria græca, eorum
atque etiā modo
febrem accendere.
Quo uero de
uicinis de
uicinis de

longissima, aut breuissima fiet accessio. Longissima quidē, ob materia inutitū multitudinem, crassitudinem, atque lentorem, potentie imbecillitatem ac meatuum angustiam: breuissima autem, propter materia inutitū subtilitatem, paucitatem, & potentia uigorem, ac meatuum laxitatem. Eadem ratione, neque cur nonnullæ quidem accessiones in febricitatione terminentur, aliqua uero non, est difficile inuentu. Quando etenim prioris accessiōnis tempus adeo breue fuerit, ut antequam secunda superueniat, iam prima quieuerit, omne id temporis spatium, quod secundæ principium & primæ finem interiacet, sine febre est. Si uero secunda inuadere anticipauerit priusquam omnino prima soluatur, nullum interuenit medium. Hoc igitur, ut diximus, fit, cum ea quæ est in membro superfluitates admittente potentia sibi ipsi similis manserit: hoc est cum sanguine in ipso contentum, quemadmodum antea, cōiuncit. Quod si aliquando imbecillior reddatur, hoc quoque illi causam asferet, ut non modo materia inutitū, sed ipse præterea sanguis corrumpatur atque putrescat, ac febris accendatur: atque hinc aliud oriatur principium earum, quæ per circuitum fiunt accessiōum. Si igitur antea dicta caliditas perseveret, duplex februm se inuicem cōplectentium species consistit. Quod si illa cessauerit, membri uero fluctationem recipientis dispositio remanserit, quæcunque de parte mittente prius exposuimus, eadē de hac quoque intelligatur: nam & ipsa aliquas in se superfluitates generabit, idque duplici ratione, quemadmodum & illa: & quia uitiatum continet sanguinem: & quoniam potentia est imbecillis. Eodem modo si ex aliqua quauis causa membri uis adeo debilitetur, ut is qui adiacet sanguis, illi potius onus sit quam alimentum, illud eueniet ut corrumpatur: aut si calidior sit facile putrescat. Quod si subfrigidus fuerit, & pituitæ naturā gerens, non subito, sed per tempus ad eandem ueniet dispositionem. Et quidem cum eas quæ in ipsa genitæ fuerint superfluitates coque re nequirit quæcunque particula, aut ad aliam a se ipsa detrudere, tale sibi ipsi febricitandi principium constituet, quale ea quæ transmittit, alteri affert. Quod uero aliæ superfluitates detrudere nequeat, prima quidē causa in mittentis ac recipientis partibus potentia consistit: altera uero in meatuum obstructionibus, quæ ex lentis ac crassis & multis humoribus fieri cōsueuerunt. Nihil igitur mirum, si absque eo quod alterum alteri mittat superfluitates, quemadmodum oculis caput, ex ijs quæ in ipso membro remanserunt, ad eandem peruenit, ad quā id quod recipit materiam, extraneam dispositionem. Quæcunque enim naturales meatus obstruxerint, hæc per tempus necessarium est putrefieri, ac superfluitatum multitudinem acervandi causam asferre ei partem, quam euacuari, ac pro consuetudine diffusi uel tuerint. Vnā igitur cum illis putrescunt & alia quæ postremo colliguntur, statim quæ simul omnia in membro febrilem caliditatem accedunt. Sed & retro ostendimus, ubicunque accenditur atque augetur

caliditas, istuc ab alijs partibus sanguinem solere confluere. Quo uero tempore confluit, illas quidem refrigerari priuatas sanguine est necessarium: quod uero patitur membrum grauari ac distendi, ac sanguine ipsum confluentē alterari, hoc quoque duplici ex causa: & quia alijs quæ iam putruerunt superfluitatibus permiscetur: et quoniam intrusum diffusi non potest: quo fit ut instar lignorum humidorum quæ paucam super flammam uniuersum proijciuntur, succendantur. Atque hoc tempus accessiōnis principium nuncupatur. Cum uero iam caliditas materia conuicerit, tunc huiusmodi tempus & augmentum & ascensus uocatur. In hoc uero usque adeo calor augetur, ut non modo loco exurat, qui est quodammodo putredinis causa, sed etiam continuatim per totum corpus dispergatur: ac cum iam ad summū seruatoris deuenierint humores inflammati, id accessiōnis tempus, consistentia appellatur. Tunc uero uniuersum laborantis corpus igneum uidetur, extensa per totum animalis corpus equaliter caliditate. Hinc uero si humores fuerint tenuiores, potentia robusta, corpus rarum, maxima humorum putrescentium pars in sudorem resoluta, euacuatur: si uero hi crassi fuerint uis autem expulsiua imbecillis, & uix angustæ sint, nihil quidem defluit sensui manifestum, sed id solum quod ita est extenuatum, & in sublimioris uaporis naturā transierit, tunc huiusmodi tempus declinatio appellatur, quidam feruentium humorum diffusus. Sed cum in parte remaneat affectus, necessarium est in ipsa superfluitate aliam generari, cum id quod denuo ad ipsam alimentum attrahitur, non totum exquisitè conuincatur: quæ rursus, ut antea dictum est, a putridis superfluitatibus in parte relictis, ac proprio ex uitio, putredinis principium accipit, ac cum satis caluerit, rursus ad ipsum influit, quemadmodum antea ex alijs animalis partibus sanguis. Atque eodem rursus modo principium, ascensus, consistentia, declinatio alterius fit accessiōnis. Neque hoc per circuitum desinit fieri, donec in prima particula superfluitates generante seruetur affectus. Est uero duplex huiusmodi affectus: alter quidem imbecillitas partis, ex qua fiunt superfluitates: alter uero qui ex eisdem quotidie genitis oritur. Neque enim existimes in exterioribus istis uasis, in quibus elixatum obsonium nidorosum factum est, quandam relinqui dispositionem, nullam autem in partibus in quibus humores putruerunt. Ad huc uero magis eam dispositionem impossibile est solui, quando uniuersum corpus multis & uitiatas humoribus fuerit oppletum: ac multo etiam amplius, si his adiungatur, omnium, per quos membri superfluitates excernuntur, meatuum obstructio. Sicuti etiam sanitas subsequeretur si & meatus essent aperti, ita ut in membro liberi transitus fierent, & potentia uegetior redderetur, emendareturque affectus, atque uniuersum corpus neque multis neque uitiosis humoribus grauaretur. Donec uero hæc perdurauerint, circuitum quoque accessiōnum seruari est necessarium. Hoc idē in mulieribus quoque

Alias legitur
de febre
sic quod
non est
id est, qui est
ueluti quidam
putredinis
focus.

quoque accidit; nam & in his donec æquales ac si-
miles menstruorum causæ fuerint, idem quoque eorum
seruatur circuitus. De his uero uberius à nobis scri-
ptum in lib. De rheumaticis affectibus; neque nunc
in eis probandis quæ antea fuerunt demonstrata, tem-
pus terere est necessarium. Sed neque capita earum re-
rum quæ huic loco conducunt, sunt prætereunda. Sunt
autem hæc cognita utilia, quod nonnullæ quidam partes ad
alias superfluitates transmittunt, quemadmodum ca-
put ad oculos; nonnullæ autem ab eisdem in seipsis ge-
nitricis principibus febricitandi trahunt: quodque his omni-
bus superfluitatum putredo communis existit. Sin-
gulis autem proprium inest, huic quidem obstructio,
ac compactio uasorum ob humores uel crassos uel
multos; alij uero meatuum constrictio, sensibilibus
scilicet uel insensibilibus; alij autem omnia in toto
ipsius corpore loca inanitas sunt oppleta, ac præte-
rea ea adest multitudo, quæ ad potentiam dicitur,
quemadmodum in libro De multitudine ostendi-
mus. Earum igitur febrium quæ per circuitum a-
liquem accessiones faciunt, nescio si qua est nobis
causa prætermissa. Earum autem quæ ordine carent,
nonnullæ ex transmutatione humoris, nonnullæ
ob uictus errorem ad talem dispositionem deueni-
unt. Maxime igitur febrium quæ per circuitum a-
naturam transit sanguis cum putrescit. Nam ut eti-
am antea exposuimus, pars una sanguinis fit flaua
bilis, alia nigra. Quantum uero in ægrotantium
corpore humores mutantur, tantum etiam acces-
sionum circuitus. Quare nihil etiam mirandum
est, si in huiusmodi mutationibus ordo accessio-
num euariet. Illa quoque non parum est uarieta-
tis causa, quod qui putrescere incipit humor, in
aliquo membro consistit: alter uero ex alijs desluit
partibus, qui uel in ipsis solis continebatur, aut in
uniuerso corpore animalis redudabat. Sic & quæ-
cunque circa uictus rationem errata ab ægrotanti-
bus fiunt, nihilominus hæc circuituum ordinem
euertunt. Quemadmodum enim ipsis quoque sanis

uictus deprauatus ægrotandi affert occasionem,
eodem, ut arbitror, modo, uel etiam magis in labo-
rantibus ex erroribus admissis fiunt accessiones.
Non solum igitur cum iam ægrotant, sed eo etiam
tempore quo ex morbo referuntur, quacunque ex
causa promptissime offenduntur. Quodcunque igitur
offensionis genus effatu dignum inuenierit, uel
circuitus anticipare, uel alios diuersæ naturæ a pri-
oribus oriri est necessarium, à quibus accessionum or-
do peruertitur. Sæpius uero ob circuituum compli-
cationem quæ à medicis ignoratur, uidetur absque
ordine accessiones in ægrotantibus fieri. Sed non
ita re uera res se habet quemadmodum uidetur, sed
tunc uere ordo euariatur, quando qui febrem faciunt
humores, in alteram naturam transierint, aut in ui-
ctu errare cõtigerit. Reliquum est id febrium genus
quæ synochæ uocantur, quarum uniuersum tempus
una accessione finitur, quæ uel semper in eodẽ ui-
gore persistit, uel minuit, uel augetur donec iudi-
cetur. Hæc uero omnes ex tali causa ortum habent,
qualem Praxagoras existimabat, humorum uide-
licet in caua uena putrefactionem. Quamquam abso-
lutior ac uerior sermo hunc in modum diceretur.
Quæcunque per circuitus aliquos ægritudinum ac-
cessiones fiunt, ex membrorum dispositionibus or-
tum habent, quæ scilicet membra uel mittunt uel
suscipiunt uel generant uel attrahunt superfluitates
eo quo nuper diximus modo: sed quæ circuitum non
habent, in his nulla est corporis pars quæ præci-
pue sit offensa: sed qui in uenis & arterijs omnibus
continentur humores, atque hi præsertim qui in ma-
ximis atque plurimo calore abundantibus sunt, aut
ob aliam quamuis causam, quemadmodum in e-
phemeris, aut ob putrefactionem feruentes, febrem
accendunt synocham appellatam, quæ à principio
ulque ad finem nullam habet intermissionem, ac tan-
diu perseverat, hominemque deurit, donec qui ei cau-
sam asserunt, humores aut ex toto absumentur, aut
coquantur, aut utrumque patiantur.

CL. GALENI DE INAEQUALI INTEMPERIE

THOMAS LINACRO ANGLO

INTERPRETE.

Næqualis intemperies ali-
as in toto animalis corpo-
re fit: ueluti in ea hydropis
specie, quæ Græci *ὕδρωσις*
uocant: & febribus ijs,
quas iisdem hepialas appel-
lant: fereque reliquis omni-
bus, exceptis, quas hecti-
cas nominant. Incidit autem

& in una qualibet parte, cum ea uel intumuit, uel
phlegmone, gangrena, erysipelate, cancro uel est
affecta. Huc pertinet & qui elephas dicitur, et pha-
gedæna, & herpes. uerum hæc omnia cum fluxione

consistunt. Absque autem materiæ affluxu solis partium
qualitatibus alterandis, inæquales intemperies fi-
unt, utique refrigeratis ijs, aut deultis, aut immo
dice exercitatis, aut feriatas, aut aliquid id genus
pasis. Iam ex ijs, quæ foris corpori occurrunt,
inæqualis intemperies gignitur, dum id uel fri-
gefit, uel calefit, uel siccatur, uel humectum red-
ditur. quippe hæc simplices intemperies sunt, ue-
luti in ijs, quæ de temperamentis scripsimus, est
monstratum: compositæ ex ijs aliarum quatuor sunt,
cum corpus uel calefit simul & siccatur, uel cale-
fit simul & humectatur, uel refrigeratur simul &
siccescit, uel refrigeratur pariter & madescit.

Quod

Quod autem eiusmodi intemperies ab æqualibus
eo distent, quod in omnibus intemperanter affecti
corporis partibus æqualiter non sint, id clare li-
quet. Ergo quis sit omnis inæqualis intemperatu-
ræ generandæ modus, in proposito libello statu-
tum est exequi. Admonendi autem sumus, quod
clarior nobis omnis disputatio sit, de omnibus cor-
poris particulis: principio à maximis sumpto, quæ
scilicet ne uulgo quidem sunt ignotæ. Si quidem
inanus, & pedes, & uentrem, & thoracem, & ca-
put nemo est qui ignorat. Diuidamus autem earum
rursus unamquamque in proximas sui, quæ
ἁπλοῦς Græce dicuntur, particulas. Verbi gra-
tia, crus in femur, tibiæ, & pedem. Item manum,
in brachium, cubitum, & summam manum. Iam
summæ manus ipsius propriæ particulæ sunt car-
pus, *καρπὸς*, & digiti. Digitorum uero par-
ticulæ sunt, ossa, cartilago, ligamentum, arteria,
uena, membrana, caro, tendo, unguis, cutis, a-
deps. Has autem diuississe in aliam speciem non est:
sed sunt similes ac primæ, exceptis tamen arte-
rijs & uenis. hæc namque ex fibris & membranis
sunt condite, ueluti in tractandæ dissectionis ratio-
ne est traditum. Quin etiam complura esse spatia
inter ipsas primas & similes particulas, atque ijs
etiam plura maioraque inter ipsas instrumentales,
& compositas: aliqua uero & in una qualibet simi-
lari particula, ueluti ossæ cuteque: hæc quoque omnia
in ijs, quæ De administrandis dissectionibus scri-
psimus, sunt prodita. Ac quæ mollia quidem sunt
corpora, ea quoniam sibi inuicem incumbunt, in-
terposita spatia latere conspекtum faciunt. quæ du-
ra siccaque sunt, in ijs cernere spatia licet, sicuti ossi-
um cauernulas. continent hæc naturaliter multum
in sese humoris, huiusque crassi & albi, in id cõpara-
ti ut ossa nutriat. Quæ in cute foramina sunt, ea
qua ratione fiant, in ijs quæ de temperamentis præ-
cepimus, est dictum: atque hæc monuisse necessa-
rium erat claritatis causa eorum quæ à nobis dein-
ceps sunt dicenda. De inæquali uero intemperie
nunc agendum, tum quænam eius natura sit, tum
quot eius generandæ modi. ergo quæ in omnibus
particulis corporis quod fluxione est affectum, u-
nica intemperies non sit, prius est dictum: uerum id
commune omnis intemperamenti inæqualis est.
differentiæ eius, ipsam corporum affectorum sequun-
tur naturam: cum aliter simplex caro, aliter uniuersus
musculus, impari temperamento sit affectus.
quippe calida fluxio ubi in musculum procubuit,
primum maiores arteriæ, uenæque opplentur, ac di-
stenduntur, ab ijs minores: atque ita res procedit, do-
nec ad minimas sit peruentum. in ijs ubi ualenter
impacta fluxio est, nec amplius contineri potest,
partim eius per ipsarum ora, partim per tunicas, co-
latum foras transmittitur: tum uero spatia ipsa ua-
cua, quæ inter prima sunt corpora, fluxione im-
plentur. Sic omnia ab humore, omni ex parte
incallescunt, ac perfunduntur. ea sunt nerui, liga-
menta, membranae, caro ipsa: antequam hæc, arteriæ,
& uenæ: quæ scilicet & primæ & præter cetera ua-

rio dolore afficiuntur. quippe interius à fluxione
tum excalfiunt, tum distenduntur, ac diuelluntur:
exterius non modo excalfiunt, sed etiā premuntur,
ac degrauiantur: reliquæ particule aliarum comprimen-
do solum uel incallescendo, aliarum utroque genere la-
borant: appellaturque morbus ipse phlegmone. est
autem inæqualis intemperies musculi: feruet enim iam
qui in eo est sanguis. is secum excalfacit primum
quidem ac maxime arteriarum & uenarum tunicas:
mox uero omnia quæ extra has sunt, quibus scili-
cet circumfunditur. Ita duorum alterum necesse
est sequi, ut si fluxio uicerit, corruptio sequatur ui-
ctorum corporum: si fluxio sit uicta, ut musculi ad
naturalem statum redeant. Esto igitur prius uicta fluxio.
rectius enim à melioribus incipitur. duplex hic
incidit curatiōis genus: quod uel digeretur quic-
quid humoris in particulam procubuit, uel conco-
quetur. uerum digestio optanda maxime curatio
est, concoctionem hæc duo necessario sequuntur:
puris generatio, & eius in aliquod spatium abscel-
sio. abscedit aliquando in capacitatem, quæ propin-
quæ sunt, tum maximam, tum minime momenta-
neam: quod sane abscessionis genus optimum est.
alias in momentaneam quidem, non tamen maxi-
mā. interim in maximam, non tamen non momen-
taneam. Ac quæ in uentriculum incidunt abscel-
sionum, optima est quæ in sinum eius internum a-
biit: in quem etiam plerumque se aperiunt: mala ue-
ro, quæ sub peritonæum. Pari modo in ijs quæ cir-
ca cerebrum existunt, bona est quæ in priores eius
uentriculos abscedit: mala quæ sub inuolucra e-
ius: item, quæ in posticum eius uentrem se reci-
pit. Qui uero circa costas abscessus colliguntur, hi
in capacitates erumpunt thoracis: ac musculorum
quidem abscessus, sub cutem: uiscerum uero, in arte-
rias & uenas, quas in se continent: uel in membra-
nam qua operiuntur, quæ ipsis pro cute est. At si
uictæ à fluxione particulæ fuerint, in tantam deue-
niunt intemperiem, unde earum pereat actio,
tum ipsæ spatio corrumpantur. porro desinent tum
primum dolere, cum mutatrici qualitati fuerint ad-
similata: non enim cum mutata particularum tem-
peries iam est, siue (ut sic loquar) in ipso mutatu
esse, dolent: sed dum mutantur, siue in ipsa muta-
tione. quemadmodum mirus dixit Hippocrates,
Dum alterascit ac corrumpitur natura, dolores fi-
unt. Alteratur autem, ac corrumpitur cuiusque natura
cum uel calefit, uel frigeft, uel siccatur, uel hume-
fit, uel eius unitas dissoluitur: in ijs quidem intem-
peramentis, quæ inæqualia sunt, ex calefaciendo,
uel ex frigefaciendo potissimum, quippe cum effi-
cacissimæ qualitates hæc sunt: secundo loco e siccan-
do, uel humectando: ex esuriendo uero, uel sitien-
do, deficiente hic humida, illic sicca substantia: ex
uulnerando, & erodendo, & tendendo, & premen-
do, & cõuellendo, unitate ipsa soluenda. Ergo si
calor sanguinis in particula, quæ phlegmone la-
borat, mitis est, tum qui in toto animalis est corpo-
re mediocriter attemperatus, non facile una cum affli-
cta particula calefit: si uel ille feruet uehementius,
uel

uel qui per totum spargitur animal, biliosus est, illico totus ad calorem uertitur. multo uero magis sicubi ambo concurrunt: ut & qui in phlegmone habetur, admodum calidus sit: & qui in toto est animal, biliosus. Porro calefit primum qui in arterijs est sanguis: quod scilicet is tum natura calidior, tum uero magis spirituosus fit: post hunc uero etiam qui in uenis est. quod si propinqua uisceri, cui plurimus sit sanguis, obfessa phlegmone particula fuerit: iam celerius cum hoc uniuersus qui in animali est sanguis, calore afficitur. unoque uerbo, quicquid ex facili alterabile est, aut calidum natura, id a quouis calefaciente primum excalet. non secus & ab eo quod frige facit, quicquid facile alteratu est, uel natura frigidum, id primum refrigeratur. Ac promptus quidem ad alterandum spiritus est, utpote ex tenuissimis constans partibus. Calidissima natura merito est flaua bilis: at frigidissima pituita est. Reliquorum humorum sanguis, post flauam bilem maxime est calidus: sicut nigra bilis post pituita est frigida. Quinetiam alteratur flaua bilis leui momento, ex quouis in eam agente: nigra aegre alterescit. In summa quicquid tenuium est partium, id prompte alteratur: contra cui crassae sunt partes, aegre. Ita necesse est multarum phlegmonis alterationes incidant, propterea quod multarum affecta sunt corpora. Principio nanque succus qui phlegmonem excitat, magis minusue calidus est: deinde succi putrefactio, pro ipsius natura respondet: non minimum certe pro ut magis minusue est impactus. quippe quae per spiratu carent, celerius putrescunt, ueluti & in externis accidit omnibus. ceterum cum calida temperie sunt & humida, tum utique potissimum. Iam ipsa phlegmone laborans particula, uel prope, uel longe sita est a multi sanguinis uisceribus: torusque sanguis uel biliosus est, uel melancholicus, uel pituitosus, uel spirituosus: atque haec omnia magis minusque. Quare necesse est multiformes fieri alterationes, siue alterum alteri sit collatum, siue idem sibi. Fiunt haec omnes inaequales corporis intemperies, maxime quidem inflammato eo qui in phlegmone est sanguine: deinde eo qui in uisceribus habetur & corde. atque huius maxime eo qui in sinistro eius sinu est. In quem (sicut in opere de uisurpandis manu dissectionibus, est dictum) si uiuo etiam animante, nec adhuc febre tentato, dimittere digitum uelis, uehementissimum deprehendes calorem. Quod magis uerisimile est, ubi totum corpus praeter naturam incalcescit, hunc maxime sinum ad summum peruenire caloris: quippe cum tenuissimum maximeque spirituosum sanguinem habeat, ac moueatur perpetuo. Ceterum in febribus id genus omnibus, calefit quidem sanguis aliquando uniuersus, quicunque non naturalem illum calorem, qui ex humoris putrescentia est obortus, concepit: non tamen aut arteriarum, uenarum uel tunicae, aut aliud ullum circumiacentium corporum prorsus iam temperamentum suum mutauit: sed adhuc mutatur atque alteratur incalcescens, siue ut sic

loquar, calefiens. Quod longiore tempore hoc patitur, etiam uincetur aliquando, prorsusque mutabitur, ita ut non amplius calefiat, sed iam sit praeter naturam calefactum. Porro terminus mutationis est, cuiusque particulae functionis lassitudo, ad quem usque terminum omnis alterationis latitudo, uia est in id quod praeter naturam est, ueluti mistum compositum, ac medium quiddam ex contrarijs utrisque compositum, ipso naturali prorsus affectu, & eo qui iam plane est praeter naturam. Ergo toto hoc tempore corpus incalcescens, pro modo alterationis etiam ad portionem sentit dolorem. Cum uero omnes corporis solidae particulae excalescant ad absolutionem iam sunt, eiusmodi febrem hecticam Graeci uocant, ceu non amplius iam in humoribus & spiritu, sed in corporibus ipsis, quae habitus rationem habent, comprehensam, haec doloris est expertus: putantque qui ea febricitant, omnino se febre carere. neque enim sentiunt eius calorem, omnibus scilicet eorum partibus aequae percalescitis. Sed & conuenit de ipsis, inter naturales scientie professores in ipsis, quae de sensibus produnt, neque enim citra alterationem est sensus, neque in ipsis quae iam ad perfectionem sunt alterata, dolor. Itaque etiam haec febres omnes, tum sine dolore sunt, tum nec sensu ab ipsis qui ipsis laborant, percipiunt. Non enim ex eorum particulis haec agit, haec patitur: cum omnes inter se iam similes sint redditae, ac unicam habeant consentientem temperiem. Quod si alia earum calidior est, alia frigidior: at certe eatenus est frigidior, ut uicini nihil offendant, alioqui sic scilicet partes quae pro naturae modo se habent, mutuo se offenderent: utpote quae sic quidem temperamenti dissident: caro nanque calida particula est, os frigidum. ceterum tam harum partium quam reliquarum omnium indolens inaequalitas est, modi excessus merito. Sic nanque neque aer qui nos ambit, prius offendit, quam ad immodicum calorem frigus uel est immutatus, cuius alioqui quae in medio sunt, differentias, tamen si numerosas, ac manifestum excessum inter se habentes, citra noxam sentimus. Ex ipsis ergo fortasse nec illud durius dici uideatur, quod Hippocrates alicubi ait, omnem morbum ulcus esse. Quippe ulcus unitatis est diuisio. Immodicus uero calor, ac frigus, proxime accedunt, ut unitatem soluant: plurimum quidem calor, dum segregat ac incidit substantiae continuitatem: summum uero frigus, tum stipando, tum introrsus pariter trudendo, quaedam exprimit, quaedam quassat. Atque hunc quispiam immodici caloris ac frigoris terminum statuens, fortasse non immodice sentiat. Seu uero is, seu alius immodici excessus terminus est, certe consistere omnem immoderatum excessum in habitudine ad aliquid, iam liquet. non enim pari ratione a calidis frigidisque afficitur omne corpus. indeque fit, ut aliqua animalium conuenientes inter se succos habeant: aliqua non solum non conuenientes, sed etiam qui se mutuo corrumpant: ueluti homo atque uiperam, quorum utriusque salua alteri est perniciēs. Ita utique

& scor,

& scorplum necaueris, si testinus illi inspueris. At non homo hominem morsu interimit, nec uiperam uiperam, nec aspis aspidem. siquidem quod simile est, id congruum amicumque est: quod contrarium est, inimicum ac noxium. Augetur enim quicquid ac nutritur a similibus: perimitur ac corrumpitur a dissimilibus. Itaque etiam sanitatis tutela, per similia perficitur: morborum sublatio, per contraria. uerum de ipsis alius est sermo. Hecticam uero febrem quae iam habitum corporis occupauit, minime sentit qui ea laborat. Reliquarum febrium nulla est quae non a laborante sentiat: sed aliae magis, aliae minus aegrotanti sunt graues. sunt ex ipsis & quae rigorem ingerant: fit enim id quoque symptoma, ueluti alia multa, ab inaequali intemperie. Rationem tamen generandi eius in proposito libro tradere non est, priusquam de naturalibus facultatibus demonstratum fuerit, quot haec qualesque sint, tum quid agere quaeque sit nata. uerum in libris de symptomatum causis, de omnibus agetur. Sed reuertor ad inaequalis intemperamenti differentias. Nam quemadmodum ex phlegmone febris nascatur, tum quod phlegmone omnis ac febris omnis praeter hecticas, ex morbis sint, qui bus inaequalis sit intemperies: dictum iam est. Porro accendi febrem & citra phlegmonem ex solis humoribus putrescentibus licet. neque enim ea solum quae inculcata sunt, & perspiratu prohibita putrescunt (uerum celeriter ea, maximeque) ceterum putrescunt & alia multa, quae putredini sunt opportuna, dicitur uero de horum opportunitate alio loco. Iam alio quoque genere inaequalis oriri intemperies in toto corpore potest: modo fuliginoso uapore detento: modo exercitationibus & plusculis laboribus calore adaucto: modo ab ira, cum sanguis immoderatus feruet: modo ex deuotione quauis externa, incalcescit. Porro quod etiam in his omnibus febribus, non secus quam in phlegmonis supra est dictum, tum pro uiribus effectricis cause, tum pro corporis ipsius affectu, alij magis febricitant, alij minus, alij haudquaquam, aptum esse arbitror. aequae uero & quod intemperies ipsa nonnunquam spirituosam tantum inuadit substantiam, nonnunquam ipsos etiam succos, clarum id quoque reor. Sed nec minus illud, quod omnibus humusmodi febribus si traxerint, hectica superueniet, iamque sermo noster propemodum ostendit, inaequalem hanc intemperiem aliquando ex calida, frigida uel substantia, quae in particulam aliquam influat, accidere: ueluti in his fiebat, quos phlegmone infestat: saepe non ita, sed ipsa corporis temperie in qualitate mutata: tum quod alterantur eam, quaedam ortum habeant ab ipso corpore, quaedam extrinsecus: utique cum ex putredine tantum aliqua, uel phlegmone excitat febris, ab ipso corpore: cum ab uestione uel exercitatione, extrinsecus. Dicitur autem & de his fusi in morborum causis. Tanquam autem ex deuotione accenditur febris, alterato uidelicet corporis temperamento: itidem nonnulli saepe ex frigore refrigerati to-

to corpore uehementer sunt: alij uero etiam perierunt. Iam quod hi omnes etiam doleant, ne id quidem latet. Porro dolent & qui ex rigore ingenti uehementer perfrigerati, celeriter sese excalescere properarunt: multique eorum cum subito ac simul manus igni admouerunt, ingentem circa unguium radicem sentiunt dolorem. Et quisquam cum tam luculenter uideat intemperiem inaequalem doloris esse causam, etiam de internis doloribus dubitet, aut miretur, quo pacto citra phlegmonem subinde uel laxiore intestino, quod colon Graeci uocant, uel dentibus, uel alia quauis particula homines doleant? Nam neque talium ullum mirabile est, nec quemadmodum simul rigeant & febricitent aegrotantium alij, quippe si pituitosus succus qui frigidus est, quemque Praxagoras uitreum appellat, & amara bilis quae calida est, simul abundent, ac per sensibilia membra moueantur: nihil miri est utrumque a cubante pari modo sentiri. neque enim si hominem sub sole seruido statuas, & aquam illi frigidam infundas, fieri potest, ut non simul & a sole calorem, & ab aqua frigus sentiat. uerum hoc casu ambo extrinsecus sunt, nec paruis portionibus incidunt: in febribus uero, quas hepialas uocant, tum ab interno, tum exiguis portionibus: eoque uniuersum corpus ambo sentire uidetur. cum enim tenuissimis portuiculis aspersum per corpus tum calidum sit, tum frigidum, nullam sensibilem alterius portuiculae ita paruam desumas, in qua non alterum sit comprehensum. In ipsa tamen accessionis inuasionem, alij febricitantium tum riget, tum uero febricitant, tum ambo sentiunt, frigus immodicum, & calorem unum: uerum non eodem loco. quippe cum possint quae excalescunt sunt partes, manifeste a refrigeratis discernere. nam intus & in ipsis uisceribus calorem sentiunt: in extremis partibus uniuersis, frigus. Tales perpetuae febres sunt, & quae Graece lipyriae uocantur: praeterea quoddam ardentium febrium perniciosum genus. Quod igitur in his, maioribus portuiculis accidit, hoc in hepialis, contingit, minutis. inaequalis nanque est & harum febrium intemperies: sed nec minus reliquarum omnium, exceptis tamen hecticis. Quinetiam ipsis qui rigent, nec tamen febricitant, inaequale temperamentum est: rarum tamen est id symptoma. ceterum incidit tum mulieribus, tum quibusdam aliquando uiris. Debet autem omnino deses precessisse uita: aut certe ciborum copiam longiore spatio homo sumpsisset: ex quibus tardus, frigidus, crudus, & pituitosus nascatur succus: qualis scilicet Praxagoras uitreum existimat. Porro antiquitus nemo (ut uidetur) ita est affectus, ut quae nec adeo ociosi, nec in uictus saturitate uiuerent. Indeque factum est, ut scripserint antiqui medici, rigori febrem necessario superuenire. Veruntamen tum nos ipsi, tum alij iuniorum medicorum non pauci, saepenumero uidimus rigorem, quem nulla secuta sit febris. Porro componitur ex hac intemperie, & ea quae febricitantium est, Hepialus: appello ita febrem illam: cui ambo

semper

semper accidit: at in qua rigor quidem præcedit, febris sequitur, ueluti in tertianis & quartanis, hæc hepialum nō uoco. Ita ex duplici inæquali intemperie hepialus cōponitur: etiā alia febris præter heclicas ferē omnes. Simili genere qui particulæ alicuius cum tumore morbi sunt, hi quoque omnes perinde ac phlegmone, cum interpretamento inæquali consistunt. Cancer, Erysipelas, Carunculus, Herpes, Tumor, Phagedena, Gāgrena: quippe cōmune ijs omnibus est, ut ex fluxione humorum sint orta. Dissident in eo, quod alij ex pituitoso, alij ex bilioso et melancholico succo, alij ex sanguine uel calido, uel tenui, uel bulliente, uel frigido, uel crasso, uel alio quopiam genere affecto fiunt. declarabitur enim alio loco de horū membra-

tim differentia diligenter. Quod ad propositā disceptationē pertinet, hoc tantū dixisse abunde est, quod qualiscunque est fluxio, eadē ratione quence prædictorum affectū creat, qua prius ex calida & sanguinea phlegmonē gigni monstrauimus. Sed non minus etiā similariū, ac simpliciu, primorumque in ijs corporū singula, sic à fluxione affecta ad inæqualem intemperie deuenient. Caterum extrinsecus pro rheumatis ratione calfacta, refrigerata siccata, uel humectata: penitus & in profundo nondum similiter affecta. Quod si tota per tota mutata alterataque sint: sicut quidē illico à dolore libera: in difficili tñ sic cōstituta sunt statu. Hæc pernouisse ijs qui opus de medicamentis sunt præcepturi, & post id medēdi methodū, abūde mihi satis uidet.

CL. GALENI LIBER DE MARASMO SPECIE TABIS

NICOLAO LAVACHIO MEDICO FLOREN-
TINO INTERPRETE.

M

Marasmus corruptio corporis uiuentis est à siccitate. Sed cum bifariam corruptio dicatur, quæ una fiat, alia iam facta sit: ut primo significatu, nomen nūc recipias, est opus. Quo pacto & exactus, & qui etiam fiat, de quo dicere instituitur.

tum nunc est, marasmus appellatur. At quoniam uiuentis corporis corruptionem, marasum esse diximus: ex uniuerso autē entis censu, tria tantum uiuere dicantur, animalia, plantæ, atque semina, & propter ea fructus: à marasmo totidem arripi posse proprie dicentur: alias corruptiones quotquot à sicco sunt, marasmos metaphorice uocaueris. Quare igni, ijsque præterea, quæ sensim corrumpantur, est significatus nominis traductus. Nos (cum etis quæ improprie tabescere dicuntur missis) de præfinita mox tabe, ea præsertim quæ corpori animalis incidat, dicere statuimus. Et necessario complectentur in sermone plantæ. Cū uero modis quatuor simplicibus & primis, uiuentia cuncta corrumpantur, quia sint elementa substantiæ ipsorum quatuor: illa à marasmo & tabe arripi dicimus quæ siccitas corruerit. Si enim uero calidi frigorisque lite intra terminos stante, corpus duntaxat fieri aridū contingat, tabes utique et marasmus simplex erit. quod si intemperantior calor, aut frigiditas accesserit, cōpositus modus corruptionis fiet, atque geminus. Hinc fit ut ex inedijs simplex oriri tabes uideatur, horum accedens qui sponte abstineant: & eorum qui quod edendo non sit, propterea esuriant. Qui cum frigiditate uero est marasmus, senio cōfectos habet, hosque qui affectu senio simili fuerint

detenti: qui autē ex calore fit, febribus quibusdam heclicis contingit. Caterum, plantarū corpus totum, & quancunque partem, ex corruptione quæ à sicco sit, dicimus tabescere, animalium non dicimus, sed corpus tabe absūmi totū affirmantes, de singulis nomē id ferre partibus non cōsueuimus. In præfinita autem, non de ijs quæ ob affectum partitis, sed quando tabeat totum corpus dicere proponimus. Hinc liquido apertum est, quod si corporis totius sit affectus tabes, affici animal sine principis membri passiōe nequeat, sicut neque affectus quilibet quam alius (membro principe aliter affecto) fieri in toto potest. Propterea tabidis siccatū cor oportet. Si causas igitur quæ cor siccatū facere possunt cognouerimus, liquido an insanabilis marasmus quisque sit, uel sanari aliquis possit, cognoscemus.

Satius autem sit forte, & nunc orationē ad principia reuoluere. Peropportunitatem autem sit principium, si senectutis causam nouerimus, quia in euitabilis penitus ex marasmo senium uidetur, usque adeo ut secundum naturā illud esse censeas. Nam quæ opera naturæ omnia necessarium ordinem eius adepta, euitari nequeunt. Quo circa, quid secundum naturam, dictio significet, prius estimasse expedit. Non enim ac nutrirī, & augeri, secundum naturam est senectus. Illa enim nature opera sunt: non autem senium, sed ex necessitate est insequens affectio, cum genitorum animalium, quod nequeat senio capi nullum extet, adeo usque ut aliqui senium omnia quæ natura regit, necessario se qui assueverent. Quo sensu, si à natura senectū esse capiamus, significatus dictionis alios, ab aliquibus, ut alibi monstrauimus, perperam creditos, censere minime sit opus, neque sciupulus in oratione amplius super sit. Enim uero si, ut dictum nunc est, ita

est, ita affirmant, liquido secundum naturam, & inenitabile est senium, si quidem necessario naturæ opera subsequitur. Nihilominus philosophus tēpe statim nostræ quidam, quæ citra senium usque superesse liceat, librum conscripsit, quem edidit ferē quæ dragenarius. Ad octogesimum autem annum, usque adeo consumptus siccatū uitam protraxit, ut Hippocratis præfagiorum uerba neminem deceret magis: Nares acutæ, incani oculi, collapsa tempora, frigida, & contracta imis eorum inuertis aures, cutis faciei dura admodū, tēta, atque arida. Vbi igitur istiusmodi cunctis usus, risum mortuarat, non ultra ausus, quo pacto senium uident, alios docere, secundam additionem de admirabili senectate euitatione tradidit. Hoc enim nomine eam toto uolumine dicebat. Ad hæc demonstrans, quod non cuique senium effugere liceret, sed naturā idoneam præterea requiri, idque si fundamenta sint cū primis alimentis facta, pollicitus est si idoneis statim à natali die pueris assisteret, eorum corpora redditorū immortalia: quibus eum promissis culpare nō licebat, cum quos susciperet natos, uiros ante obitum eius fieri non foret. Damnabant insaniam eius supinam ferē omnes. At ego quæ multa, & uaria, experientisque aduersa placita, a pluribus uiris logicis, rationum uideceptis, promulgari noueram, mirum qui turis est, neque etiam id censui. Quod enim genium, omnino interire debeat, nec scientificam, nec firmam sequelam ullam habet, sed ut apodixeo libro differuimus, quæ tenuis per suasionem possit. Nil minus quotquot senium uiuentibus necessario irreperere demonstrant, ferē omnes ratione hac usi, medium id inenitabile in debita natis omnibus corruptionem, esse assueuerat. Experientia alioqui sola, senium secundum naturam est & necessarium, sicut interitus, quem qui liberius pronunciat, & nata omnia necessario mox interitura dicunt, neuiquam monstrant. Vnde experientia sophistis oppugnare superest. Quam rem efficere credo ille ratus est, qui senescere & mori inscitia animal decebat. Sed satius forte sit causam, si qua est demum, cur animalia & plantæ senectutem ineanant, rimare. Arida enim uero fieri uidentur: qualis affectus senectutem præstat: quam secus aliqui credentes, frigidos esse senes & humentes dicant. Verum quod falsi sint, in libro De temperaturis monstrauimus. Num uero ut quidam, propterea siccescant, quod innatus animalium calor ignis instar, ex quo fomite accensus est augeatur, inde passus amoueri nequeat, unde omnia fortitur? Enim uero quæ nuper genita sunt animalia cuncta humore affluunt, unde illius copia, suffocatus ferē calor humidus, tardus, & motui ineptus uix erumpit: spatio autem uictio fomite, ualidior effectus, non turbidus, non fumeus, sed serenus, & lucēs iam euasus, munijs proprijs quibus cunctis (uacās obice) fungitur. Et flammis par, quæ humidioribus lignis inherentes, humoris affluentia obruta, initio exigua se præstant atque imbecilles: spatio feruntur sensim, atque augentur, mox po-

Galen.

tiores fomites sunt: eo demum subactio, quæ ipsarum sit uigor, in immensum crescit: ab hoc ablumpto fomite languent, & intereunt. Hoc exemplo inquit, naturalem calorem, corpori uiuo tanquam fomiti coniunctum, initio humidum esse, atque imbecillum: mox auctus ad uigorem usque, excandescit, augeturque, & ignis imitatus flammam, molem in maiorem fertur: demum alimenti egenus (quod senescere est) languet pederet: postremo (quod est interitus) penitus extinguatur. Sermo hic nequaquam uerus, ab omnibus penē tum medicis iunioribus, tum etiā philosophis probatur, quod me iudice, male uiuentium calorem cum flamma ignis conferant: obliti quod unde pendens, flammis ex corruptione fomitis est ortus. At non sic à formatore suo, innato calido, animalia dependent. Sed sicut quæ augeri ab ipso possunt, ac moderabunda: nullo nec tempore hic radicali humido calor non inhaeret, non formare tantum, sed alia complura potens. Trahens enim alimenta, digerit, apponit, unit, similitudinem etiam adiciens. Et ut omnia paucis complectar, in subiecto fomite, contrarium ac flammæ omnino emolitur. Quæ enim flamma, cui sit alligata materiam accrescat: Quæ alimenta materiam potius quæ sibi similia efficiat: Quæ quo fomitem seruet, tot organa reperit: partes has uestiens, & eo usque contegens, nequid extrorsum redundare possit. Aperies e contrario alias, latasque & riuorum plenas faciens, his alimenta trahens, illis spirituum calorem cohibens: excrementa hinc crassa, inde tenuia deriuans. Traducā hoc ego imprudens loco, si omnes naturæ operationes ordine nunc repetam, integrum de ulu partium uolumē. At opinionis auctores eius, innatū calorem, & naturā pro eodem habent. Quo circa cum flammis illum parum recte cōparant. Quod si Hippocratem, unde gignimur, calorem corpora corrumpere, & interimere, nos dicentem assueuerant: quod nō sit Hippocratis legitimus liber asserimus: sique Hippocratis fuisse mentem hanc dedimus, quorsum sic dixerit, declarandum est, & de demonstratione aliqua firmandum. Caterū si quod demonstrare nequeant, tantum fidei sibi arrogare uelint, liquido aberrant. Quod enim innato calido corpora senescunt, & senio cōfecta corumpuntur, uerum est. At quo fieri exemplo monstrant, est non uerum. Non enim ac flammæ tigna, sic calor uiuentium corpora corrumpit. Horū namque exemplū magis proprium forte his sit, qui consumuntur febribus, quam rem, repetitis antea uerbis Hippocrates planē insinuat. Quod autē nature progressu corpora siccent, quodque innatum id calidū efficiat, ut primo de ualitudine tuenda monstrauimus, & necessario nūc repetemus, est undequaque uerum. Effectrix enim uero animalium & stirpium natura, necessario corporeum aliquid generationis & opificij initium assumit: cum quæ sunt omnibus ex nihilo penitus oriundi principium nō sit. Inde ex orsa, scopo quem ab initio in generatione proposuit intentā, perfectum scilicet quod generandum

Tom. 3

h

est

est (animal aut planta sit) efficere. Perfectum autem id est, cui nulla propriarum actionum deest. Firmioribusque est instrumentis opus. Vnde reperiatur uiuentibus duriores multae partes est operae pretium: contraque inperfecto animali sint, initio molles necessarii. Ut apta enim sit materies, tractabilis, & usquequaque sequax opifici est operae pretium. Propterea quamuis durum semen, symmetro humore madidum, initio tenera stirps euadit, ut pro semine mox natura fiat. Si animalis igitur foeturam ex substantia initiari molli & perfecta, euadere in duram est operae pretium, in mistura constituentium elementorum prima, humidum siccumque praestet, est opus. aquea natura humido sane refertur: siccum natura duplex, & a terra, & ab igne provenit. Quod si initium animalium fore humidum maxime requiritur, a principio copiosior terra admisceri nequeat. Sic ignis in animalium prima generatione, & structura pollet. Si naturae igitur ubi ad summum uigorem animal plantam uel prouexit, totidem rursus aequis uiribus elementa inferere pariter liceret, scitum moderatorem natura, opificium suum citra senium & incorruptibile fecisset: sed ex malo uictu, neque sic etiam nequeat corrumpi, quo Aegyptius loco super possibili re, artem suam demonstrasse dicat. Nunc quando inferi, & mutari animalium & plantarum prima foeturae elementa nequeunt, ultra uigorem exiccare corpus est necessarium, citra siccantem causam non potens, sed modica statim in inclinatione siccitas, plerumque non sit dum tabes, praeterit. Senium autem non genere, sed sola aliud quantitate esse, manifestum noscitur. Hec necessitatis causa, spatium integram uiuentum siccitatem, non ignaris penitus demonstrat: quidque ab ortu euitari, aut quid ultra protrahere non liceat. Qui enim quae primordia generationis animalium necessario sequuntur, fieri uetis: aut facta inperfecta reddat. Ceterum quod sit senectutis initium, quandoque primum id obire corpora incipiunt, cense nunc praestiterit. Enimvero qui uigoris inclinationem primam, siccam ac frigidam esse arbitrantur, senum autem humidam & frigidam, senectutis initium in hac commutatione constituisse credunt. Ipsi quod libro De temperaturis, ab exacto uigore ad extremum finem, corpora cuncta siccari demonstrauimus: cum integrum intercedens spatium siccum sit, iure unde senectutis initium auspicari liceat, hercimus: cum a uigore maior, minor uel huius aut illius siccitas, ubi corpus illius plurimum adeptum sit, pro initio senectutis capi nequeat. Illud plurimum namque, foreticam litem agitandam suscitatur. Licetque, ut pluries & necessario accidit, dubietas ea ut uana explodatur, certis tamen terminis, si possit, res finire quis debet, potiusque quasi inuilib. asstringi. Notae autem apertae in decedente aetate sunt & senio, humidorum excrementorum redundantia. Vnde qui senium propterea esse humidum monstrant, falsos esse dixi. Inualidas hinc actiones, hinc latentes ad interitum gressus, ab inclinata aetate precipites conspicias. Hinc hypothetica

sophistarum problemata insurgunt. Morbum etenim esse senium alij supponunt: alij status sanitatem illius: alij neutrum quid: alij quod a natura sit: praeter naturam alij: & hic nonnulli medium, & neutrum quid, esse senium affirmant: unde non a natura, non praeter naturam, senium uolentes, tertio excogitato nomine, non naturam, ipsum esse asseuerant. Ceterum huiusmodi lites alio tempore licet perpendamus. Verum enim uero senij marasmodum nunquam soluas: suare autem ut diu producat possis. Quam rem pars ea medicina praestat, quae senum ualitudini prouidet, *υποτροφικον* dicta, scilicet pro natura rei habens, obstar, & quoad possit, siccitatem eam a corpore cordis inhibere, quae proprijs fungi munij ipsum non permittat. Id namque uigore supremum est, cordis officiorum quies. Quoad enim motibus cor proprijs mouet, animal perire nequit. Si itaque cordis corporis substantia, uel iecoris reddere humidior liceat, senium profecto euitari possit. Sin autem quis iecur ualeat, uel cor humidius efficere, cum semetipsis indies, magis magisque non modo uiscera, sed arteriae necessarium uel neque siccescant, senium euitari nequeat: licet eius operatio tardari. Homerum cum alia sane quamplurima, tum haec de senibus phanatie dixisse iudices: a balneis ubi comederint mollior (quod senes decet) dormiant. Humectant enim uero balneae, mollis stratus, & somnus, praecipueque cum primis alimentis. Siquidem quae aluntur, substantijs corporum (haec assimilata sola) partes fiant: alia tuendo a siccitate partes similes, uel interualla earum irrigando, augendoque, humectantium facultatem & nomen sunt adepta. Quo iecur exemplo, & cor humore quo irrigantur aucto, ut dixi, licet humidiora fieri. Ea in attenuatis iunioribus corporibus pluries toto corpore liquido absuimi accidit: accidit idem quandoque, & iecori, & cordi. Quod uero uiscerum istorum, arteriarum & pulsus alterum origo sit, uenarum & nutritionis alterum, monstratum est quo loco Platonis & Hippocratis placita censuimus. Haec enim uero uiscera, non nisi ab extrema totius corporis sanguinis penuria, mediocri alimento caret: iecur quod sanguis totus inde initium habuerit: cor facultate trahendi uehementi. sua namque sibi membra quaeque alimenta, licet impari ut trahunt, in egestate propterea sanguinis impariter tabescunt. Cor namque cum ualentissime attrahat, non prius quam ultima sit mensuris omnibus inopia, caret alimento, ut ne credamus, quando ex diuturna mala ualitudine corpus emacuerit, cor esse & iecur pariter partibus alijs attenuata. Id uel in alijs uolens animalibus inspicias, si diuturna fame maceratum distices: tenuatas, & penes siccitas alias partes uideris: iecur una cum corde, in naturali fere statu. Qui enim ob inedia pereunt, non tanta alimenti solidorum corporum inopia, quanta qui iugulantur spiritus. Sic mollibus sunt & humidis partibus, quae ac uiuentes, cum quantum humidum aderat, alimentum iam proximum, integrum seruetur. Qui autem propter famem pereunt, ueram Hercule tabem propius accedunt

accedunt. Vnde ubi non exactum adeo sermonem occasio requirat, marasmodum eos nominabimus: cum tabidi reuera non dum sint, saltem uniuersis partibus, quae omnia marasmus uetus simul, unde & ad principia etiam traducit. Est uero in gradibus hic senium, in affectibus praeter naturam febris tabida. Est & senio assimilis alius affectus, quae ex morbo senium si dixeris, non ut Philippus, qui unam ex tabidis febre esse dixit, deterius enuncies. Febris enim non est affectus in quo cor fiat debito frigidius. Quod autem eius temperatura sit, nota non minime ex paruo et raro pulsu, ut etiam Philippus tradidit, habebis. In negotio enim de pulsibus, est declaratum istiusmodi pulsus fieri ex frigore. At qui spiritus sic affectus, ac pulsus pariter paruus, rarus, & per interualla tangitur, ipse quoque eorum quae circa cor sunt, frigiditate indicat, quam rem in libro De dyspnoea etiam monstrauimus. Spiritum enim uero non calidum emittunt, frigefacti principij notam euidentem, ut calidi contrarium. Quomodo igitur si februnt, neque thorace, pectore uel, sub alis, aut costarum curuis, ad spinam usque, aut aliunde calent? Quae omnia Philippus nihilominus confitetur. Pulsus tamen duritiem, febris notam praeseferre asserit, quam praescripserit febribus omnibus Archigenes. Verum enim uero si de uera pulsus duritie intelligit, cum eadem ob arteriae siccitatem tabidis marasmodis uel etiam contingat, nihil magis nota februm extiterit. Si autem quem durum Archigenes, tenus nomine uocauit, rem cui nomen indiderat non habens: fusi ego id, in negotio De pulsibus explicui. Ex morbo utique senium, cum siccitati frigiditas adiuncta sit, febris non est, at alia species exurens, marasmus profecto est, sicut & qui cum syncope, cui est frequens atque paruus pulsus. Peculiare autem marasmodi exurentis est, ut expirantes, quod ex ardore capias, spiritum calentem mittat, cui ex calore & ardentissimis febribus, in sicco statu potissimum est ortus. A syncope uero marasmodi habitus, ubi discrimen uehemens euaserint, dudum reliquis etiam affectus continentur. At frigidus marasmus senio assimilis, ex permutatione oritur febrium, quae secus quoque oportuit refrigerint, tum frigide potu, tum medicamentis id genus, praecordijs thoracique adhibitis. Inopportunitas autem adhibitorum, est bifaria. Immoderatus enim frigidorum usus, & non congruus tempus, & ambo simul, affectum excitare possunt. Quod autem legitimum marasmus, siue tabes, curationem non recipiat, antea cum loqueremur de senio diximus, & modo repetetur. Simile enim legitimum sanare marasmodum profectibus contingit, & putridas iam luxatas costas restituere. Quantum enim uterque, affectum naturae ignorarunt, ardua tantum astruxisse arbitrati sunt. Attenuatos certe non uolos curauerunt, quorum cum duplex habitus existeret, priuatim de ambobus dica. Fit enim uero attenuatorum, altera affectio, ubi corporum solidorum absumptus humor sit, quem proprium alimentum eorum dicebamus, & molliores carnes extabuerint:

altera quando prima quidem similis dicta, solidiora corpora attigerit: haec per curationem non admittit, sicut nec senium etiam. Prima autem maxime utique discriminis, curationem tamen penitus non respuit, sed communi genere cum alijs omnibus communicans, praesidia quae aduersentur affectui exposcit. Non autem ut aliae plures tuta est. Humectare profecto has tres affectiones est necesse ob siccitatem, rem omnibus communem. Vna ut calefiat eget, quam senio assimilauimus: sicut & refrigerari una, quam deurentem marasmodum aut tabem diximus. Syncope sola, non quae iam facta sit (id enim nunc obliuisci uelim) sed quae etiam nunc fiat, ex innati solidarum partium humoris duntaxat dispendio, curationem mihi sta eget. hi sunt curatiois scopi. At quo quis pacto praesidiorum materiam reperiat, simulque rationem usus, est modo perpendendum. Melius enim fecerit Philippus missis quae uolumine primo De marasmo scripsit, de affectus origine, de differentiis, de perturbatione eius, quo dignosci pacto debeat, & de curatione non nihil tradidisse. Nunc ut uideat, praetermisit omnia. Ego namque pluribus utique annis, secundum de tabe librum quarens, non reperi, nec quoniam qui legisset eum fateretur audiui. In primo enim libro, quae ne primum etiam aliqui inscribunt, sed quod secundus nunc sit, de marasmo simpliciter inscribunt, de usu balnearum meminit, non quod sint illae utentibus praesidium, cum tabidos laedi ab ipsis arbitret, qualisque de illis praeter rem meminit, nec aggressus re est, neque ut sui est moris, de praesidio quicquam exacte pertractauit. Nihilominus, humectare tabidos liquidum cognoscit, ut licet uideas in ijs, qui sub aestiuo sole iter fecerint, modicum quouis alio exercitatis, & excandescuntibus: hos inquam omnes, & sitiētes humectare, & a siti liberare nititur: alios praeterea quomodoque exiccatos iugilijs, sollicitudinibus, uenere, cibis, siccante pharmaco, aut ira, humectari ab ipso uideas & refici. Tamen balneas uere tabidis, quibus praesidia alia non sint, uituperare Philippus mihi uisus est, ut bifariam a sententia eius dissentia: quodque tabidos uere curari aliquos crediderit: & quod balneas uituperet. Certam namque efficaciam eius uim, in non deplorata tabe licet experiri. Hos forte nec tabidos exactio nominis aliquis uocauerit: sed quando rem oratione clara explicare possumus, nominum neuiquam satagemus. Tres etenim primae & communissime differentiae febrium cum sint, diarijs nunc missis, de ijs quae fiunt ex humore dica & de hecticis. Quas enim febres putris excitat humor, coctioe facta, balneae procurat. Hecticis etiam solis, et absque febris ulius implexu, balneae perpetuo medent. Sicut praeterea putridarum febrium hectica implexa sit: eadem a coctioe profuit. Nec diuersa, pro modo, frigidae praebende tempora cetero. Si aberretur autem, fiet cum iactura maxima: ubi iisdem (ni uires imbecillae obfuerint), est absque discrimine, usus balnearum: ipsique plures creditos marasmo affectos esse, ijs praesidia curauimus. quoniam autem primo De differentiis febrium libro, dictum est, quod ex diarijs aliqua cum

hecticis genere cōmunicant, nec primo die exacte satis, sed secūdo, aut certe tertio noscunt: à cognitione statim, valente adhuc robore, discrimine omnino procul est gelida prēbēda: q̄ robur, q̄ sanguis copiosus, adhuc adsit. Spatio em̄ euadit imbecille vires, et minori sanguis quātitate superest. Quo circa duplex plerunq; nocuentū accidit: quodq; frigida potu, partes pcutiuntur aliqua, & refrigerant: quodq; debita quātitas, dū exhibētes praterit, nō modo alia ab intēra, pars frigida euadit, sed illa simul quę febris initium extiterit: Sicq; unā cor largius refrigerarint, si humorem id innatum seruet, uirtutis casus accidit: si siccescat aut, senio similis affectio sequetur. Quoq; tempore, hecticę primę cognoscuntur notę, frigida (quali febrium causis) applicita extorsum, summe profunt. Sed de his inferius mox exacte differemus. Nunc ad balneas redeo, squalidis febribus cunctis, nisi implectū aliquid obstitit, maxime præsentes: & si in toto animali squalor exuperet, uel proprijs in laribus, pharmacis frigidis etiā pręstantiores, febris lares, hanc uiuentis partē inquam, quę immodice proprijs solidis partibus, primo excādescit. Cor enim uero primum, modū calidi excedens, febrem hecticā accendit: mox nō seipso (more cordis) iecur: sed q̄ agat in cōsensum (ubi affectus cor causa non sit) a proximis corporibus, ab his est ueter: & a uentre, quotquot largius calefaciēdi cor habent facultatē. Quod ex uicinia uero sit, a pulmo ne primo calefactū cor, hecticā & siccā febrē concitaret, cuius marasmus utiq; est comes: at humor uisceris, & spiritus refrigeratio, affectum hac fieri causa impediūt. Ceteris aut ex uisceribus, ut plurimum ab affecto loco in uentrē redundās biliosus succus, hecticas ciere febres potest: unde Philippus tabidorum plurimos ab erysipelato affectu uentris, male haberi arbitratus est. Quod si in uentre, in iecore etiā fore est credendum, cum his affectis, tabem fieri cēseat Philippus. Sed & nō raro, ipse nullo horū affecto, marasmus fieri ex corde nonnullis conspicatus sum, quam rem qui praterierit non uideo, qui nec iecore, uentreue, dumtaxat affectis, ut tabida febris fiat (corde illaeso) demonstrare ualeat: uerū non modo in hoc uno, deceptum eum esse credo, sed q̄ ex alijs partibus, tabem cōmitti posse nō crediderit, cum uenter solo erysipelate febrē eiusmodi cōmittat. Absq; hoc etiam cum corpus, citra bilis succū arserit. Pars etiam alia similiter afficiatur licet: quę si id genus sit, quę in consensum caloris, cor trahere possit, ne febrem affectione sua non cōmittat nequit fieri, eaq; nō soluta, tempore hecticę, penitus marasmū inferat. Verū tamen quod prius dixi, litigandū de nominibus nō est, sed ut quę corpus siccant affectiones omnes dignoscant, probeq; curentur, incumbendum. E quibus una ignei caloris est: quā (si sit sola) balneę procurat. Diximus nanq; ab erysipelato affectu hecticā oriri, & marasmū, refrigerantis cibi apprime, potusq; egentē, non minusq; extorsum alijs applicitis. Hę citra implexū

aliud, ut siccitates omnes, calidę frigidę ue sint, balneas desiderant. Mirū enim opus balneę hoc pręstant, q̄ siccitibus calidis pariter ac frigidis occurrūt. Veluti sitibundus qui nō sitiāt efficere, & liberare a siti q̄ sitiuerint, quę omnia citra rationē puenire ab ipsis apertissime cognoscit: qui ab itinere nanque & sole calefacti & siccati sunt, lotos modo miro frigidos fieri conspicias, atq; humere, nec dissimiliter rigentes uehementi gelu calefieri. Fit item ut qui propter iter & solem sint siticuli, si lauerint nō ultra sitiāt, & qui non sitiunt, a balneis bibere desiderant, qui in illis diutius debent immorari, illi lauari semel: qua ratione istiusmodi euentus fiant, alibi explicuimus. Nunc est ad institutum redeundum, quod febribus quibusq; tabidis, ubi immixtę sint, balneę profunt. Cum erysipelate uero, aut inflammatione, putrentibus ue, & incoctis circa corpus succis, lædi balneis contingit, non utiq; ob hecticam: ut nanq; febris est, potu extingui semper, & balneis iuuari eget, sed ob implexum affectuum læduntur qui laborant. Efficacissima præsidia, & apprime præsenteanea, quę marasmum amoliri ualeant, quibus audentissime contra tabidas utaris febres, ista sunt: at si erysipelatosus sit affectus, est balneis parcendum. Vbi uero constiterit, est frigida agonistica prębenda. Sic nanq; dum tradimus copiosam, dicere solemus. A qua (nisi cōsuetudo, & operosa sitis tolerantia uetuerit) inter initia erit temperandum, & admouenda extorsum quę refrigeret, & nisi iuuerint, intus uel coacte danda. Pręcipue autem humide lactuę & nouellę profunt, puro frigore sic assumptę aduersissimę. Quod si quando insuauitatem oblationis earum mulcere laborantibus egemus, oxycrato (uini modo uires absint) madidę poterunt concedi. Cuti etiam lactuę illi tus succus est ex usu, sed etiam, serenos, & frigida quęcunq;. At pręcipuus succus est ex immaturis uuis: quarum cremor portulacis admistus, cōtus, & expressus, demum in uase pleno gelidē impositus, ubi sit opus, ad eiusmodi usum nobis est familiaris multū. Efficaciorq; si uiuis quicq; insit, cuius ad illitum albioris farinę aliquid adiungimus. Et duplici etiam linteo superlito, quando oporteat, extra pectoris appposito, non dimittentes dudum, sed quoties tepere coeperit auferēdo, alio simili adacto, id usq; agentes, q̄ intus patēs sese refrigerari, atq; a siti minus laceſſiri sentiat. Atq; interdum, ex acerbis oleis oleū aut rhodelgon adiungimus: si quid pręsertim inflammationis in hypochondrijs extiterit. Hoc utiq; ingenio erysipelato si affectus sunt refrigerandi. Sciendū tamen, cum illis non posse exactam hecticam coniungi. Hectica enim uero principio, incremento, uigore, & omni particularis accessionis inclinatioe uacat. Diximus aut in libro De differentijs febrū, pręter alia, hecticas esca sola, ueluti calcem inspersam, quīs ebullire, eaq; absente irritatione, statum eundem referuare. Quod si quando incrementū quīs breuissimum, aut accessio intercitat, uidēdum est, humorum

humorū putredōne aliqua, aliūue prope cor locus, antea fuerit affectus, qui nō simplicem, aut hecticam affectionem habeat, sed inflammationis aut erysipelatis participem, & hoc exemplo sua cuiq; affectui est curatio molienda. Deurentis sanē marasmi initijs, cum ab ardente sit, refrigerantię præsidia occurrunt, super affecto loco tū posita, tum interius assumpta. Quod si ex morbo senitū prouenerit, si exactum iam sit, utiq; præsidia non sentit: si nondum absolutum est, sed propē fiens, resumptionem unicū curationis institutū habet, quam etiam refectionem appellamus, quę & ex pluribus est particularibus operibus plurima obseruatia egentibus, de quibus si nūc egerim, sermo prolixus nimium euadet, sed in medendi methodo de his abunde dictum. Satis nunc sit, q̄ solidorū corporum ariditas alimentis reparatur. Quod aut alimentum non se ipso ad singulas partes corporis digeritur, sed ab his trahitur, quę enutrirī ualeant: in negotio De naturalibus potentijs monstraui-mus. Hęc aut cum imbecilla ex marasmo sint, & propter siccitatē inualida ad attrahendū, frigore accedente, mortua ferē euadunt. Alimento idcirco quod sine negotio trahat egent, ut quod robore delit, alimentū infirmitas rependat. Facile autem quod tenuibus partibus sit, et natura calidis, attrahitur: sed ferē nihil nutrit. Demonstratū est em̄ alimentā crassitie ea, & glutinositate esse oportere, quę nō facile in halitū soluant, sed pręoptius aēdis corporib. assimilētur. Hęc uero pposita cū inter se sint maxime aduersa, alimenta utrūq; probe pręstantia nō habeas. Nihilominus quod aliquo hęc efficiet pacto, est studiosissime uestigandū. Ad hęc aut, nihil mihi lacte pręstatiū sanē uidet, si pręsertim mammā sugere quis ori impositā minime abhorreat, ut in phthisicis Euriphon, & Herodicus pręcipiūt. Sin aut ab asina calidū capiendum adhuc est, quod q̄ minus possit ambiētī fuerit expositum. Idem de alimentis institutū, non modo simi-

lem affectū senio habentibus, atq; marasmo syn-coposo expedit: sed huic etiam, quem deurentem Philippus appellauit, in quibus alimentorū materia, non ut in senio calida, sed frigida est operępretium: media ambarū esto quę syncoposis exhibet. Lac igit, ptisana, & chondrus, his est tribus affectibus ex usu, sed ex aceto chondrus, & ptisana per corpus pręoptius digerit. Mel uero in frigidis affectibus est maxime idoneum, e contrario calidis aduersum, ijsq; item sic habens quibus iam dicti immineant marasmi. Deurentibus namque penitus aduersum est: affectu senio simili periclitantibus admodum expediens: syncoposis, ni sit impedimento uenter, & solum, & cum cibarijs alijs potest utiliter concedi. Balnearum uero si opportū sit usus, cum ad prędicta alia, tum ad alimentū digestionem est efficacissimum præsidium: non tamen ab inedia diuturna, sed a coctione uentibus. Huic enim qui nuperrime cibaria ingererit, balneę adhibita, crudis corpus succis & incoctis implent, ijsdem ab inedia eliminantur uires. In alijs aut corporis cōditionibus in mox citato pręcipue lauacra sunt a coctione adhibēda. At uini usus in frigido marasmo est apprime utilis, a quo in deurentē est abstinentum maxime. In syncoposa locum medium obtinuit, quod medius & mistus etiam affectus sit, frigoris nonnihil atq; febris retinens. Eo enim in aduersa mutaro, ut frigus & pulsus nunc casum, & ut semel dicam, quę propria sunt syncopes adducat, modo calorem & pulsus deurentis similis adeo, ut pro uincenti re-curationem cōmutare sit operępretium: Syncoposis uinum, quęq; temperate alant, exhibentes, nec nō quę corpus totum uniant atq; adstringāt: in deurentē autē, ea quę omnibus his rebus sunt aduersa. Sed qui cōgruat usum singulorum, exercitatus in negotio methodi medendi promptissime reperiet: hic namq; non quibusuis, liber, sed habentibus aliquem artis habitum, est editus.

CL. GALENI DE COMATE LIBER

NICOLAO REGIO CALABRO INTERPRETE.

VID utiq; significet comatē nomen apud Hippocratē, utrū eam quę ad somnum cataphoram, si cut quidam cōmentantiū dixerūt: aut sicut alij somnolentam cataphoram, etenim ita nomināt quidā, in cōpari + nūcupatione cōmentatiōē facientes: quidam aut nullum quidē horum, sed lethargicam cataphoram coma a uiro nominari aiunt: ab alijs quidem antiquis nul-

lum fiet utiq; magnū testimoniū. Quis enim illi maxime de alia re hoc nomen inferant, nihil prohibet Hippocratē differenter eo uti. Mox enim a poetā Homero uidetur utiq; somnum significare, hoc nomen: ait enim, Quem, dolorose patientem molle coma cooperuit. Et alibi, quoniam ego molli comate tegar. Sed Hippocrates non uidetur utens sic, demū & cū uigilia multoties coma ait fieri, & phreneticis assidere. In principio em̄ prorrheticę hęc scribit: Qui comatosi in principijs sunt cū capitis, lūbi, hypochondrijs, & colli dolore uigilantes nō phrenetici sūt. In tertio uero Epidimiarū,

Alias compo-sita

Galen.

Tom. 2

h 3 ut con-

ut concepimus ab aliquo confesso germanorum eius librorum testimonium, ita qualiter dixit quasi intelligebat, Comatosa autem erat, urinae mul-
ta, nigra, uigil: deinde consequenter ait. Haecque urinarum erant omnino nigra, & subtilia, & aquosa, coma assequebatur, incubabilis, inanimo-
sa, uigil. In omnibus enim praedictis seriebus uigi-
liae & comatis uidetur memorans. Alium autem infirmum consequenter scribens in eodem libro ait: Huic dia teleos, ex quo ego uidi, urinae nigrae, comatosus, uigil. Quare quasi immediate uidetur manifestum esse, neque somnum neque cataphoram ab eo significare comatis nomen. Quidam autem commentantium a comazare, id est, crapulose ebria-
ri, aiunt comatosos nominari. uigilant enim qui comazant, uigilant autem & qui comatosi: sed de-
lectabiliter sicut qui comazant uon ualde uiuunt, & maxime oculis (humidi enim illi sunt, & rubei, & infirmati, & conuertentes se) tamen totum cor-
pus ambobus fallax est motibus, & incontentibi-
le. Propter hoc igitur Hippocrates de toto concur-
su ambigit utrum oporteat phreniticos eos nomi-
nare, uel aliud quid: phreniticos quidem uerens nuncupare, cum non desipiant, omnia uero sym-
ptomata uidens phrenitica: etenim caput, lumbi, hypochondrium, & collum dolent, & alia quae phreniticis eis adfunt. Haec autem quadoquidem habent suasibile, nullus utique contradicit. Sed mi-
hi quidem etiam cum demonstratione fouere di-
cendum uidetur: oportet enim ex Hippocratis ipsius dictis expositionem facere dictionis, ut non so-
lum quoniam suasibiliter dicta est dicere habeamus, sed etiam quoniam secundum ipsius mentem. Non enim, ut puto, oportet solum bonum comen-
torem, ut suasibiliter & bene dicat, sed etiam men-
ti habeat conscriptoris quod nondum in preceden-
tibus, quamuis pars aliqua sicut eius, quod hoc nomi-
ne mentis ueteris manifestum est per series in qui-
bus uigilia esse coma uidebatur: fortassis enim ha-
bere iam totum putabis, sed si parum expectaue-
ris & audieris ex eius libro tertio Epidemiarum se-
ries alias nedum totum, sed nec mediū totius teip-
sum inuenies scientem. Intendo igitur quod in qua-
dam muliere dixit: ad aliam ex corruptione circa
quintum mensem ueni mulierem, quam ignis acce-
pit, incipiens comatosa, rursus uigil: uidet enim op-
ponens coma uigiliae ceu contrariis. Rursus autem in
pestilentiali constitutione Comatosi ait, sunt multi,
& rursus uigiles. Et post parum, Semper autem plu-
res graue coma sequebatur, uel paruus uel subtili-
bus somnis dormire. Et rursus, In Thaso pridem
iacebat puer Artemisij, febris acuta caput, conti-
nua, arsiua incipiens, comatosa, & rursus uigil: in
omnibus enim his opponit uigiliam comati. Con-
sueti igitur interpretans inuenies quoniam contra-
riarum rerum meminit hoc modo, pauca uero de
multis scribam ex eius libro, melius enim uidet mi-
hi omnia de uno exemplo accipere. Duas ergo mu-
lieres lege quas scribit ante pestilentiam. Consequen-
ter autem in pestilentia multos infirmos scribit, &

primum omnium illum cuius parum ante memini
uarie & inaequaliter aegrotantem, & multis multo-
ties siccis & aridis ad contraria transmutationem
facientem, incipit autem hoc modo. In Thaso pri-
dem iacebat puer Artemisij, febris cepit acuta. Sed
non est opus ad praesentia primarum dierum, earum
autem quibus indigeo rememorabor. Unde ci-
ma sudauit non per totum, in frigidatus est, cito
recal factus est. etc. quae usque ad sexagesimam diem.
Vide autem & ea quae consequuntur quarta die fe-
briens uenter. Rursus, Si enim deficiebat, & alle-
uiabatur, cito rursus reuertebatur: contrarium enim
est hoc scilicet alleuiari: huic scilicet reuerti. Et
ea quae secundum uentrem, ait, consistebat, & iterum
soluebant: hoc enim scilicet consistere contrarium
est huic scilicet dissolui. Consequenter autem alium
infirmum proponens, Octaua, ait, multa desipuit,
& insequentibus, & iterum cito intelligebat. Et rur-
sus consequenter, Vigesima parum circum infrigi-
data est, et cito rursus recal facta. Et iterum, Vige-
simaseptima uigil, & uenter detentus est. non mul-
to autem tempore post ischij dolor fortis tempo-
re multo, febres deficiebant, demum consequenter in
uocilis, & rursus intelligebat, & loquebatur. Sed
cur oportet prolongare sermonem omnium memo-
rando multoties nullum existentium, cum iam mul-
tum ab eo manifestum sit huius interpretationis
species, quoniam quando dicit comatosus, & po-
stea uigil, manifeste opponit uigiliae coma: Sed si
uigiliae cataphoram ad summum habes opponere,
haec autem nihil uidentur differre a significato coma-
tis: quid erit cum dicit? Detinebat autem eos co-
ma continuum, non somnolentum, qui cum dolo-
re uigilabant. Et namque haec species interpretationis
propria est Hippocratis, subintelligere quidem quae
consequi consueuerunt, non autem dicitur in ser-
mone sicut cum dicit, Causi quidem pauci facti sunt,
& minime laborantium in intellexerunt, neque enim
haemorrhagiabant nisi ualde parum, & pauci sic de-
sipientes. Et post parum, neque mortuum ullum
uidi tunc a causo, non phrenetica accidentia sunt
facta, per quae multum ex naribus haemorrhagiam,
non tangere mentem, neque acute obuiare peri-
cula significabat. Et quod infert scilicet, neque
phrenetica uidi facta secundum eandem dictum
est ratione. In eisdem enim constitutionibus & eisdem
causis fiunt, & causi, & phrenitides: unde secun-
dum horam abundat estiuam, & in regionibus ca-
lidioribus, & in aetate adolescentium, & in natu-
ris calidioribus & diatationibus, similiter etiam
& adinuentibus: & phrenitica tunc abunda-
re dignum est, ut in sermone significatur: & deci-
pitur qui putat phrenitides quidem omnino non
fieri, causas autem multas: secundum eandem e-
nim mentem dicta sunt & illa. Erat autem consti-
tutio causorum qui fiebant, sic. Incipientes comato-
si, fastidiosi, phrenitici ualde, hi autem desipici. Et
post parum, haec non haemorrhagiabant bene, ne-
que aliqua alia assuetarum apostasium facta est cre-
tica. Rursus autem coma uidetur inferre de cata-
phora

phora somnolenta cum dicit. Erat autem coma
continuum, non somnolentum, ceu somnolento
debente esse eo, & tali semper fiente. Quando au-
tem in eodem libro secundum tertium Epidemia-
rum in Pythione dicit, Comatosus, fastidiosus, ma-
nifeste & hic coma cataphoram aliquam signifi-
care uidetur. Sed non est possibile aiunt simul ca-
taphoram pati & uigilare: haec enim mirabiles co-
mentatores dicunt, nescientes quoniam duae sunt
species cataphorae, sicut approbatissimi medicorum
scripserunt, & testantur ea quae fiunt. Commune
enim ambarum est, quia eleuare non possunt ocu-
los, sed mox grauatur, & dormire uolunt. Pro-
prium uero alterius, quia in quidem dormiunt mox
& profunde & diu, in uero uigiles uersuti sunt,
alia super aliam phantasia adueniente, & mentem
mouente, & somnum intercidente. unde semper
quidem uigiles manent, surgere uero non possunt,
& agere ea quae uigilantium, sed deficientius se ha-
bent quam ut si uigilarent, & grauatur, & cata-
phorant, ut speres si concesseris eis, faciliter utique
eos dormire: concessio autem eis hoc, nedum non
dormiunt, sed neque spem quam habebant ut
dormituri, seruant. Hic igitur intellige coma ue-
lut commune amborum, id quod uocare consue-
tudo est nobis cataphoram. si uero somnolentam
solum intellexeris, peccabis: non somnolentam e-
nim cataphoram priuabis a nuncupatione: non
minus quam alteram indigente comatis nominis
nuncupatione. Siue igitur somnolenta, siue uigil
fuerit cataphora, coma uocare consuetudo est ei.
Et nequaquam sibi inuicem repugnant ea quae
secundum partem, sed rationabiliter quandoque
quidem in uigiliis paruus inuenitur coma, quan-
doque autem in somno. Etenim cataphora quan-
doque quidem somnolenta est, quandoque autem
uigil. Quare non habes dicere de cataphoram pa-
tientibus quod uigilant. Vel non tantum tamen
differunt, quoniam plures eorum dormiunt: pau-
ci uero eorum qui ita habent, in somnis perma-
nent: unde licet amborum sit passio, tamen fa-
miliarior multum dormientium inuenitur. Pro-
pter hoc igitur dicit, Erat autem coma continuum,
non somnolentum. ceu ut plurimum somnolen-
to fiente. Si igitur commune est amborum coma,
& somno magis familiare, rationabiliter quando
uult somnolentam significare cataphoram, simpli-
citer dicit comatosos: quando uero rursus uigi-
lant, non simpliciter, sed communium ait comato-
sos uigiles. nouit enim alterutra, & quoniam fami-
liare est somno coma, & eius naturae magis assimi-
latur: & quoniam cum uigilia quandoque consi-
stit. Et si quidem hoc ita habet, mirabile nullum est
si non lethargicis solum, sed etiam phreniticis coin-
cidit. Somnolentum uero coma his quidem non
est proprium, aliquando autem fit: inuenies enim
multos phreniticos surgentes, neque eleuare o-
culos omnino potentes, sed in eodem loco manen-
tes similes lethargicis. unde hos plurimi & indo-
cui medici neque quod oportet uocare sciunt, sed

omnino ambiunt, & extranea uidetur eis esse pas-
sio haec, & innominata. Quidam autem permittunt
ex lethargo & phrenitide estimant, & uocant eam
typhomania. Et quod est deterius omnibus, qui-
dam Hippocraticorum se esse simulantium dicunt hoc.
Et nimirum aperte ita & manifeste Hippocrate scri-
bente non in dubitato libro, sed ut aliquis alius ger-
manorum esse credito, tertio Epidemiarum, Neque
maniacus factus est phreniticorum aliquis sicut
in alijs, sed in quadam cataphora pigra caput grau-
ti perierunt. Non solum enim quoniam cataphora
phrenitidibus aliquando coincidit nunciauit, sed
quoniam & pigra multoties. Quae autem est pigra,
memor eris primo diuisionis, si debes praesentia
non obaudire, quando cataphoram aliam quidem
somnolentam, aliam uero in somnum uocabam: &
illam quidem somnolentam propriam esse lethar-
gicorum, & semper inesse eis: alteram uero neque
propriam esse phreniticorum, neque adesse eis sem-
per. Somnolenta igitur quantum ad praesens ipsis
lethargicis coincidit: in somnum uero quae phreni-
ticis aduenit tentabo distinguere, ut possis inueni-
re dictam ab Hippocrate differentiam. Non enim
erat eorum qui uane imponunt nomina uir iste: neque
stulte adiacet cataphorae, hoc scilicet pigra: neque
dicit sicut Homerus, Humidum oleum, & lac al-
bum, nullius determinatiōis gratia: etenim omne
lac est album, & oleum humidum: sed unumquodque
uocabulum & syllaba omnis rem aliquam significat
ab eo. De phrenitide igitur loquens quod est ad
praesentia utile docere eos qui consuetudinem eius
discere uolunt, quandoque quidem ita scribit: deli-
rauit, quandoque autem ita, transductus est, quan-
doque autem rursus intercisit locutus est, rursus au-
tem desipuit, & rursus egressus est a se, & iterum
maniacatus est, & supermaniacatus, & non in-
telligebat, & praeterloquebatur. Haec omnia le-
sam habentium mentes sunt: quos uniuersos tu qui-
dem desipientes uocas. Hippocrati non sufficit
dicere genus solum, sed unicuique magnitudinem spe-
ciei desipientiae, proprium adinuenit nomen. Homo
enim ait calefactus est, coenauit: non fuit ausus di-
cere febrem tanta caliditate in qua quis coenare
potest. Rursus autem magnitudinem uolens ostendere
febris dicit, ignis assumpsit eum. Occupatus fui in
ostendendo diligentiam uiri in uocabulis, sed ut iam
scientibus & suis ad id quod queris accedam. Duae
sunt species in somnis cataphorae. Nominat altera
quidem pigra, cuius nunc Hippocrates meminit: Re-
liqua uero nomine generis utitur. Comune autem
ambarum est, quae & maxime differunt a somno-
lenta, quoniam loquuntur & delirant nulli herentia
menti, & ad assurrectiones promptissimi sunt: Quo-
rum nullum in lethargicis existit cataphoris: neque enim
seorsum quid loquuntur, & uersute sunt difficile
sentientes, neque acclamantes & pungentes ex-
citantur facilius. Coma uero phreniticum qui-
dem & in somne extra hanc est dissensibilitatem
& immobilitatem: etenim surgunt facilius audi-
entes uocem & sonum omnem, & si tetigeris

partem corporis, mox oculos eleuant, & ad tangē-
tem aspiciunt. In ipsa autē cataphoracione uel ma-
num mouent uel crus, uel uniuersū corpus eiciūt
irrationabiliter & repente, & desipice exiliunt ad
instar spāmi, & hæc omnia faciunt cū eo quod lo-
quuntur aliqua non congrue: Quorū nullum qui
sunt lethargici cū cataphora faciunt, immobiles
enim semper & inuocibiles iacent, eis qui profun-
de dormiunt assimilantes. Ipsorū autē qui non som-
nolenter cataphorantur, alij quidem ita facile &
multū mobiles existunt, ut neq; deficiant clamā-
tes magne, & moueāt aliquā particulam uehemen-
ter, sed si excitaueris eos aut loquaris aspiciūt in-
conuenienter, & magis egrediūtur a se, & malū fa-
cere tentant, & omnino in audiēdo promptissimi
sūt nihil relinquētes ab his qui summe desipiunt.
Alij uero econtrario surgētes magis intelligūt, &
non multū mouentur, & tunc magis desipiūt quā-
do cōmiseris eos comati: & secundū hoc maxime
licet eos discernere à cataphoris lethargicis. Hæc
igitur est quæ ab Hippocrate dicitur pigra cata-
phora. Quoniam autē aperte didicimus quod non
solum hoc scilicet cataphorari quibusdā phreniti-
corum accidit, sed etiam hoc scilicet pigre, de hoc
utique maxime aliquis dubitabit, ad reliquā tran-
seamus dubitationem: cuius si quidem aliquam in-
uenerimus solutionē, habebimus iam totum. Est
autem dubitatio hæc: postquā meminuit Hippocra-
tes in prorrhetica comatosorum uigilum, dubitat
utrum phreneticos eos aut aliud quid uocet. habet
autē series ita: Qui comatosi in principijs fiunt cū
capitis, lumbi, hypocondriorū, & colli dolore ui-
gilantes, num phrenetici sunt? Scribitur autē du-
pliciter hæc series: in quibusdā quidē exempla-
riorum sic: in quibusdā autē absq; hoc scilicet
sunt num phrenetici? Sed nunc quidē primo scru-
temur cur duæ sint species primæ comatis, & alte-
ra quidē lethargicis semper, reliqua uero phrene-
ticis aliquando concidat, dubitat nunc Hippocra-
tes, si oportet ita habentes nominare phreneticos:
hoc nāq; nedum dubitabile, sed econtrario facile
inuenibile & promptum uidetur esse: quando em
sunt comata, & somnolento quidē proprio lethar-
gicorum non potente intelligi (hoc enim scilicet
uigilantes adiacens non permittit id significari)
de reliquo comate an phreneticū sit uidetur enun-
ciare: qualiter igitur dubitat? Syllogistica est hæc
num aduerbiū, & non dubitativa. Sed hoc qui-
dem si nō haberet barbaram interpretationem &
omni consuetudini græcæ extraneam, fortassis uti-
q; acceptarem: quia uero neq; alij Græci, neque
ipse Hippocrates tali compositione propositionū
inueniuntur uti: qualiter suscipiam syllogisticum
esse num aduerbiū? ante enim quā assumptioni-
bus utamur in ratione & prælocemus eas con-
clusioni, non est syllogizare: puta ut quod dicitur
manifestum fiat etiam minus exercitatis: hoc scili-
cet, num dies est? & num ueniet hodie? dubitandi
habet aduerbiū, si uero ratione enunciare eis uo-
luero uel simpliciter dicēdo ita absq; omni demon-

stratione, ueniet hodie: uel cum demonstratione,
hoc modo: si sol super terram est, dies est: si ambu-
lat, ergo mouetur, quando uero sine demonstratio-
ne enunciamus quid, non indigemus aduerbio er-
go: superfluous enim est sermo: & nullus dicit ita,
dies est ergo: neq; sic, ergo est dies: cum liceat dice-
re sic simpliciter, dies est: neq; sic in demonstratio-
ne possibile est uti hoc scilicet, ergo. Qualiter em
erit demonstratio, omni demonstratione ex alio-
rum assumptionibus aliam assumptionem com-
prehendente? sed nullam uidetur nunc assump-
tionem syllogisticam ad demonstrationem acci-
piens: qualiter ergo num aduerbiū fiet pro du-
bitatione syllogisticum & illatiuum? cum aliqui-
bus enim neque eundem locum obtinent dubi-
tandi aduerbiū, & syllogisticum & illatiuum uo-
catum: sed dubitatiuum quidem proponitur sem-
per, syllogisticum uero & illatiuum inter nomen
& prædicatum locatur: dubitantes enim sic dici-
mus: num dies est? syllogizantes aut sic: dies ergo
est. Qualiter igitur nunc prælocatum est? ceu non
syllogisticum existens prælocatum est: non enim
est dictum sic: phrenetici ergo sunt: sed simpliciter
num phrenetici sunt? dubitante manifeste Hippo-
crate & non audente enunciare firmiter de eis: si-
cut quippe & in multis uidetur faciens: sufficet
autem unum uel duo exempla ponere, ut non im-
moremur amplius in ita apertis rebus. In primo
igitur Epidemiarū ait: Post hoc dysenterici facti
sunt: ergo (quoniam mixerūt aquosa) scrutandū.
In hoc enim hoc scilicet, scrutandum adiacēs nō
permittit ut aliter audias, ergo aduerbiū quā-
m ut dubitando ceu uerum enim ait sic, In sexto uero
Epidemiarum Cōgregatio ait post urinationem
infantibus: ergo quoniam in caliditate? In ipsa uero
prorrhetica ait, In phreneticis alba secessio malū:
ergo in his pigrities. Et iterum, Inuocalitas spiri-
tus in his qui suffocantur non est præptum malū:
num & desipientibus non tales? Si ergo oportet ca-
put imponere sermoni: & neq; alius quis Græco-
rum ita usus est num aduerbio, neq; Hippocra-
tes ipse, ut ego nunc ostēdi, inturbabit utiq; quis,
ut puto, eos qui conantur id non ut dubitandi ad-
uerbiū esse, quā difficiliorem me uideam face-
re rationem. Cum enim determinata sit somnolen-
ta cataphora à non somnolenta phrenitide tam
existente: qualiter non conuenienter absurdum
uidebitur non certe enunciare phreneticos esse
hos? Sed minus quidem curē est mihi de difficul-
tate quæ in uerbis quā de ueritate: & quoniam
dubitatiuum est aduerbiū fateor, & ostendam
causam propter quam nō fuit ausus phreneticos
enunciare hos tales Hippocrates, sed ad hæc dubi-
tat. Hoc enim scilicet in principio adiacens, torā
habet sermonis uirtutē: quod relinquunt plurimi
cōmentatorum, ceu uane præscriptū. Simile nāq;
accidit pluribus incipientibus ægritudinibus: qua-
le aliquibus ebrijs est uidere fiens, quādo comato-
si sunt, & falluntur, & grauantur capite, & neque
si cogantur, eleuare possunt palpebras: propter
hanc

hanc eandem autem grauedinem dormire non
possunt: anxiantes & uertentes & proijcientes se
ipsos, & permutantes alias ad aliam figuram. Hæc
enim est uidere multoties ebrijs fiens, repleto in
ipsa ebriatione capite, deinde præ grauitate ad co-
ma tracto, simul autem & a somno prohibito. Ita
igitur & multitudine indigesta caput compre-
hendente, uigiles simul & comatosi sunt. Et hoc
secundum principia quidem est uidere fiens (si-
cut & ex uino) sed hic quidem neque lethargus,
neque phrenitis secuta est: postea uero acris fi-
ens, ad phrenitīm terminatur: multis autem id
quod subtilius est digestum uel diaphoratum, &

uacuatum est: remansit autem quod grossius, &
ita lethargus factus est procedente ægritudine.
Hæc talis igitur dispositio, sicut nos demonstra-
uimus, prope phrenitīm est: sicut autem qui mi-
stam esse passionem ex lethargo & phrenitide in-
troducunt æstimant, illi est magis cognata. V-
trum autem eos qui ita habent nominare oportet
at phreneticos, uel eos qui parum post futuri sunt
esse: hoc alterius utique est scrutationis non iur-
uantis in aliquo ea quæ nunc præiacent: & etiam
quia nescio cur cum quidam apponant huic, sci-
licet num phrenitici hoc scilicet sunt, quidam non
apponunt.

CL. GALENI LIBER DE PALPITATIONE, TREMORE, RI-

GORE, CONVULSV.

NICOLAO LAVACHIO MEDICO FLOREN-
TINO INTERPRETE.

VONIAM Praxagoras
Nicarchi filius, nō modo
inter celeberrimos medi-
cos habitus, sed rerum na-
turæ censor acutissimus,
de pulsu, palpitatione, eo-
uulsione, tremituq; non
recte sentire mihi utiq; est
uius, omnes arteriarum

affectus magnitudine tantum differentes esse ar-
bitratus: idcirco de omnibus in hoc libro simul
pertractare statui: neq; ut de erratis arguam Pra-
xagoram (id siquidem satis Herophilus iam eius
discipulus effecit) sed ut his quæ probe scripsit ad-
ijciam quæ defunt. De pulsu enim uero quidq; sit,
quodq; pacto fieri sit natus, in negotio proprio ab-
unde declaratum est. Nunc tantum dicitur quan-
tum ad ea quæ instant, referre uideatur. De cater-
ris in hoc tractatu hinc exorsus differam. Sen-
sibiles in corpore animalium, dum sunt sana, mo-
tus, genere esse duplices uidentur. A naturali im-
petu (ὀγκυή Græci dicunt) electione uel, siue quo-
modo libet appellare uelint horum curiosi, peritiq;
autem rerum negligentes: Hi quidem neruis mu-
sculisq; fiunt: & a medicis ubi uis actiones electio-
nis nominantur. Alij item in animalium corpore
sunt motus ab arterijs & corde, quos uiales min-
cupant. Ad quos nec tertium in uenis genus de-
est, profecto insensibile, de quo dicere nūc nequa-
quam expedit. Qui autem musculis efficiuntur
neruisq; quibus manus atq; membra mouemus,
in tremore, conuulsionibus, morbohis que rigo-
ribus, & aliquando in palpitationibus uiden-
tur. Omnes enim eorum organorum delinquen-
tes motus sunt, a quibus sanis idem perficiuntur,
καὶ ὀγκυή ab impetu scilicet naturali producentes.
Tremorē profecto impotētia regetis, & moti-
uæ uirtutis emolitur, cum non seip̄lis animalium

adeo grauiā membra deorsum ferri nata ad omnia
loca moueantur, sed lacertis à membro principe
per neruos uis transmissa, uehiculum quasi sit, &
motionis leuigatio: quæ si quando penitus defue-
rit, pereunt & feruntur deorsum exoluta, auisq; in-
star, cui alæ deciderint, cadunt, & ad ima ruunt, q;
nullus sic affectis sit relictus motus. Si qua autem
uis modica & imbecilla etiam superfit, ne satis re-
gere corporis membra possit & tenere, aut mo-
do oneris portare, necessario pars sic affecta tre-
mere cernetur, cum in inualidis supra uires motus
ui & facti necessitate, tremuli existant. Videris
quandoque credo aliquem grauius tollentem o-
nus, dum proficisci nititur, ut crure tremat, nec
minus, si grauius qd forte exportare uelit, ut ma-
nus fiant tremulæ. Quo exēplo siquid homo ma-
nibus tractare, aut itē ambulare audeat, tractantē
manus tremulæ fiēt, ambulanti pedes. * Timor nan-
que tonū uirtutis nihilominus eneruat. Qui si in-
ualescat aliquādo, quodlibet quantū uis leue, one-
rosissimū euadit. Qua de re autē corpus leue an-
tea, nūc uires grauitate afficit. Senes exemplo hoc
ex imbecillitate tremuli euadūt, quibusq; ex mor-
bo etiam uirtus fuerit affecta, nō est sine tremore
motus: cum qbus id accadat, motiua uirtus, quæq;
partes deferat, inualida effecta, quæ antea efferre po-
terat, non possit, quasi mouēdo claudicans. Quod
sicubi naturæ robur usque cesserit, quæ corpo-
ra egent eleuatione, deorsum grauitate propria
feruntur, & ibidem desident, non secus ac in re-
solutionibus, ubi potestatem omnem uis penitus
amiserit, siquid superfit, quod corporis motio-
nem rursus tenet, uerum ex infirmitate id non
possit, sed portiunculam (quod est maius dimit-
tendo) tollat, imperfectam motionem & man-
cam relinquens, membra deorsum ferri iterum
permittit. Quo sapius effecto, & fursum uersus
delationem, quæ sit deorsum insequente, huicq;
quæ

IIII

quæ sursum uersus statiterum adiuncta, partibus locum continue mutantibus, motus duplex fiet & compositus, quæ affectio tremor nuncupatur, motu deorsum grauitate facto, & uiribus sursum uersus itidem mouentibus. Sed dicet quis, palpitationem æq; ac tremorem motum inconsulto, & non sponte factum, elatis palpitantium atq; delatis partibus existere. Qua in re igitur differret à palpitatiōe tremor, si hucusq; diuersi minime esse uideantur? Sed differunt, cum qui afficitur locus non idem ac palpitantibus existit, neq; causa etiā, neq; accidentia. Tremor enim uero qui non de creuerit mouere membra nemo: cum quæ palpitant, uel iacentia & necunde mota palpitare cernas. Qua in re etiam decepti multi sunt, qui tremētes quandoq; capite aliquos, manibus uero cruribus ue (quantum visu comprehendī liceat) immotis & extentis, demū tremētes his ipsis etiam conspiciunt. Hos rationem non à me primo, sed à ueteribus quāplurimis redditā, est operepretiū docere. Quod nō quæ moueri uidentur ea duntaxat in motu sunt, cum quiescere multa uideantur eundem occupantia locum, quæ nihilominus continue mouentur. Aues enim non modo sursum uersus, deorsum ue uolantes, sed quæ locum iam habitum nō mutant, tunc etiam mouentur. Eodem enī in loco si mortuæ auis corpus collocetur, grauitate tractum facillime in terram corruet. Vnde cognosceas licet, idem corpus in eodem loco permanens, motu aliquo usum, sublime permanere, tanta profecto motionis parte, quanta careret, si grauitate ruinam sortiretur. Quapropter quā immobilitatem esse cēses, mista ex duobus motio est motibus, corpus in contraria loca trahere potenti bus, quorum si unum auferas, ab altero corripit corpus illico conspiciet. Hoc Hippocrates admonet dicendo, stare ulceribus minime proficuum, alibi item: si fuerit in crure ulcus, neque sedendū est, neq; ambulandū, sed quiescere, & immotum usquequaq; esse prodest. Quietum quippe & immotum esse probat, ut proficiat: stare autē uel sedere minime conferre asserit, ut quod à quiete aliud sit et immobilitate. Tēti siquidē lacerti uel tūc sunt, corpus regentes & eleuantes à terra atq; dirigentes. Quamobrem mansio ambulatione nihilo minus est laboriosior, quasi & ipsa quidam motus sit, ut ablata mouente corpus anima, & erigente, quod erectum antea steterat, iacere humilique do conspicias: & certum sit, quæ erecta perstant, non immota esse, sed quo leuentur, regantur, atq; erigantur, prædita existere. Ego me hercle qui humi hominem capite paulum elato iacet, & pedibus humiliorib. immotum esse minime affirmem, quod à loco eminenti tractum facile pronū uersus pedes rueret, nisi hanc labem pro motu ob audierint. Hippocrates hæc affirmauit dicens, si quis adeo contineri nequeat, ut uel in strato iacēs corruat ad pedes, esse quā deterimum: cum iacentem ad pedes labi, nota inualecentis ultimæ uirtutis sit firmissima. Stare enim, sedere, sur-

agere non posse, graue utiq; est, at quippe minus: ægrotorum enim multi non ultimam solutionem roboris consecuti ad hoc ueniunt. Vientium autē more iacere non posse, sed corporis mortui instar atq; inanimis, ad pedes ruere, malorū est nouissimum. Rem hanc in libro De humoribus *ἡ ἰσχυρὰ* uocauit. Quod non intelligentes qui literam sunt interpretati, uana quidē multa fabulati sunt. Prostratum enī mortui corporis instar esse, omni uirtutis robore exacto perditō, *ἡ ἰσχυρὰ* uocauit. Vnde *ἡ ἰσχυρὰ* cum *ἡ ἀσθενεία* minime est idem, sed ratione, quā cadere ad iacere, eam habet. Similiter in auiibus aliud uolare ad terram est, aliud cadere: unum agere est, aliud pati. Non secus *ἡ ἀσθενεία* actio est, *ἡ ἰσχυρὰ* passio. Quorsū hæc dixi? Ne qui brachium cruris ue eleuarint, eadē si elata teneant, unumq; & eundem locum occupent, esse immota arbitreris. Quod si motum cōcedere his nolis, *ἡ ἰσχυρὰ* actionē saltem utiq; concedas, & simplici actionis duplicatum esse robur. In simplici quidem actiōe unū lacertorū genus agit, flexentium scilicet membrum, aut extēdentium. Quod si continetur tentum, lacertorū genera ambo pariter laborant. Hoc si in memoria habebis, uerū esse perpetuo reperies, quod nullum aggredienti motum non sit tremor. Inualidi enim atq; impotentis est symptoma tremor. Quamobrem cui corpori motus usquequaq; abest, inualidū esse aut impotens ad motum non dicitur. Palpitatio autē in immotis penitus alioqui accidit: cum supercilium, palpebræ, oculus, citra decretū omne sapius tollantur. Quare satis cognosci posse cēseo, quod id cognoscendo nature affectui, & palpitantia exacte distinguendo à trementibus, magnopere conducatur. Quæ enim in palpitantibus mēbris eleuationes corporum cernuntur & depressus, ab impletibus quasi extensiones sunt & elationes. E contrario inanitorum sunt depressiones, at tremētis motus totius membri sunt, nunc deorsum lati, nunc sursum uersus, citra dilationē membri uel depressum. Idcirco siquid quandoque agere conamur, cōtremiscit pars tota, nulla immota permanente, cum lacerti, arteriæ, nerui, ipsa ossa, cutisq; modo sursum, modo deorsum seratur. Palpitationi autē non sunt cuncta obnoxia: neruum siquidem, os, membranam, & id genus alia nunquā palpitare uideas, q; cauo uacent, quo elata distēdi, & comprimi depressa queāt. Sed siue palpitatio affectus lacertorum sit, Herophilī sententia, aut arteriarum, aut cutis, ut Praxagoras uoluit, aliās examinabimus, cum propria magis consideratio ei quæ sita sit, quæ locum affectum in palpitatione inuestiget. Id autē sic esse nunc recipientes, ultra prosequamur, quod palpitatio eleuatio quædā præter naturam est, atq; depressio. Tremor inuoluntariū sursum & deorsum motus, motarum partium ab inuicem. Nec idem sursum ferri, aut eleuari: neque deprimi, quod deorsum ferri est. Quæ sursum nanque feruntur & deorsum, cum alio priorum locum mutant. Eleuata autē & depressa sedem seruantia

seruantia antiqua, ambientis nunc aliquid assument, nunc deperdunt, ut moueri commune utrisque sit, elatis quibusuis atque etiam depressis, sursumq; ac deorsum motis. Illis proprium est, maiorem & minorem locum, non relicto primo, occupare: His autem adeo loca commutare, ne sede in eadem maneant. Sed distinctionis opus erit, reor, si pro rato habendus sermo sit. Pluries enim multis unā lacertis, aut maiori uno uehementer palpitante, cum elatis membrum unā trahitur, & alioqui depressis decidit, inuoluntaria hæc membri elatio depressusq; tremor neutiquā dicendus est. Lacertos siquidem quibus mouetur membrum, aperte palpitare uideas, motumq; longe tremētibus dissimile. Quæ enim tota à palpitatione mouentur lacertorum, præscriptum proprijs & certis terminis, utrunq; motum habent. Tremētium autem est utiq; dissimilis affectio, sed ineunte motione una, alteram huic aduersam, quasi adiutam dici etiam reperias, ut quæ sursum uersus latio sit, quæ ad inferius excipiat, ab ea subinde præpedita, imperfecta semper utraque remanente. Hæ affectionum istarum notæ firmæ sunt, quæ symptomatis etiam hisce differunt ab inuicem. Nunc locus affectus, & affectionis causā nobis examinanda superest. Crassum profecto uaporemq; spiritum discursu carentem palpitationis causam esse asseuero, quem si concidere pars uideri debeat, in cauo aliquo non admodum exiguo congeri necessum est. Rem hanc summam utique explicui. Vt autem substantiam hanc esse spiritum certius agnosceas, motionis solutionisq; celeritatem causæ adscribito. Quid namque præter spiritum aliud tam cito congeri possit & euacuari? Ex Hippocrate siquidem hominis partes sunt solida, humētia, & hinc inde meantia: continentis uoce solida appellans, cum complectantur humida & contegat: contenta humores dicit, qui concipiuntur equidem à solidis: fluitantia autem & meantia sunt spiritus, qui uel momento facile & expedite partes corporis omnes usquequaque permeent. Citam igitur inanitionem, plenitudinem, dilatationem, compressum, elationem, depressum, uel motum quemuis alium citra spiritum nil aliud efficiet, ut palpitationē spiritus causā sit essentialis: substantiæ autem qualitas, ut pauloante, dum crassum & uaporem ipsum diceremus, humiditas atq; crassities. Si tenuis enim æthereusq; esset & syncerus, facile transpirans minime replere partes aut inanire posset. Quoniam uero, quā in quibus congeritur meatibus, est crassior, intra cōclusus, si corpus cavitatem habeat, hanc implet, quaq; completus est extollit ac distēdit. Si autem non, inter corpora duo congestus, sibi uentrem acquirititium molitus, unum ab altero distantem reddit, quomodo circa cutem palpitationes plerumq; aspicias, cute cauo uacante, sed eam inter & subiecta corpora spiritu, tunc se recipiente, modo priori in lacertis potissimum efficitur qui multas & paruas cavitates in se continent. Praxagoras sicuti pulsum,

ita & palpitationem, tremorem, conuulsionem affectus arteriarum esse uoluit. Pulsum in sanitate habitus, cætera, licet magnitudine differentia, præter naturam motiones esse. Sed quod in arterias solas palpitationem referens, non bene senserit, arguere neutiquam difficile, cum quo uacet arteria loco, cutem & lacertos palpitare pluries cernere possimus, ubi si paruula etiam adfuerit, dignosci queat, non ex tali arteria tantum fieri posse dilatationem. Siqui autem lacertosos corporibus solis recte palpitationem adscribere contendat, id animaduersione multa dignum censeam. Ego nanque uel luce clarius non modo palpitare censeo arteriam sed conuelli multoties uideri, ut grauior de pulsibus auctores confitentur. Sed longior tractatus de hoc est, & in libro De pulsibus explicitum. Palpitationes autem plerisque hominum, non raro cutē tenus fieri apertissime conspiciuntur, cum uaporeus in parte aliqua genitus spiritus ibi tenetur & discursu uacat. Sicli lacertos uel quid aliud corporis, uentosus spiritus impleuerit, ibidem palpitadi causā efficitur. Quoniam autem nebulosus spiritus & ater, flatusosus ue, uel quomodocunque aliter appelles, est palpirationis causā, idcirco frigidiore ætates, natura corporis frigidiore, regio frigida, anni hyemalis hora, otiosa uita, satietas, & temulentia, cibi frigidi atq; flatusosi, & ad summam quotquot corpora in frigidat, à palpitationib. facileprehenduntur. Horum autē cōtraria illas illico extinguunt. Quæ enim calefaciunt, spiritus tenuant, corpora transpirabilia, laxaq; efficiunt. Denfant e contrario frigida, cogunt, & corporum meatus arctiores reddunt, spiritus crassiores, glutinosos, atq; atros faciunt, ut facile propria crassitie, & ambientium corporum angustia, transitu carentes hic detineantur. Quæ autē calefaciunt, secus ac frigida fundunt, laxant, corporisq; meatus aperiēdo, tenuando, agilemq; motibus spiritum reddendo, transitū facilem discursibus efficiunt. Vnde ueteres medicī remedia palpitationibus, quot calefacere & tenuare possint repererūt, ut euphorbium, pyrethrum, sulphur, adarce, piper, & quotquot id genus pharmacæ composita, aquas non minus, quæ de terra scatent calidiores, nitrosasq; cum primis, sulphureas, salasq; si mare absit: potando etiam quæ calefaciant pharmaca propinant, ex castorio præsertim admista, quod non modo extrorsum applicitum, sed bibitum, calefacere, tenuare, & liccare uehementer potest. Palpitationum quamobrem ortus est ex frigore. Tremoris autem ne una quippe ratio existit, nec à frigore efficitur, sed affectio, imbecillitas uirtutis est motuæ corporis: quam quæ efficiat, causæ species neutiq; est una, sed alimēti defectu sit, ut in cholericis, à leuitate uetris multa admodū, sanguinis copioso fluxu, ab abstinentia maceratis, aut exolutiōe uitalis roboris ut in stomachicis sit & cardiacis defectibus, siue à uehementi frigore atq; uiolēto, seu q; plenitudo uirtutis uelut onere grauis ad officia inualidā efficiat. Quamobrem

Quamobrem tremoribus nec remediōrū unum genus ut palpitacionibus existit. Qui tremunt nāque calidis curātur, ut his euenit, qui per hyemem in itinere a uehementi frigore prehensi, semimortui, trementesq; cum domum uenerint calefacti, facile ab affectu liberantur. Non dissimiles censemus istis, a febrium frigidis accessiōibus rigentes trementes. Si autē euaporati, diaphorici grāce, & facti tremuli, ut in cardiacis & stomachicis exolutionibus cōtingit, calefiant, perniciem extremam fortiuntur. His namq; quæ cutem frigefaciendo, meatu astringendo, & penitus cogēdo densent, afferenda sunt, nō quæ calefaciant, laxent, & trāspiraciones agiliores usque moliantur. Quod si defectu alimentis accidat, ut abstinentibus, aut ultra mensuram uacuatis, tremores superuenerint, in his non est uerbis opus, cum liquido manifestum sit, q̄ alimentis egeant. Qui deniq; oppressa humiditate multitudinē uirtute tremunt, curandi uacuacione sunt, ut Hippocrates docuit, ita dicens, Ancilla Estemargo erat, cui a puerperio puellæ sanguis nullus fluxerat, matricis os ei conuersum est ad ischiā, doluit cruribus, iuxta malleolū phlebotomata ualuit, & quidem toto corpore tremebat. Sed ad causam & eius impetum est deueniendum. Mulieris puerperæ meminit, quæ secundā, *ἡ γυνὴ* Græce, minime eiecerat. Ea tremens effecta est. Hanc inquit curauit ipse a malleolo phlebotomata, cum tremor male alioqui corpus eius haberet. Quid iste ænigmatice aliud insinuet, quā q̄ alius, tremorē frigidum affectum ratus, sanguine calido existente eam nō phlebotomasset? Non enim in affectu calidis egente quisquā sanguinem detrahēre audeat, sed ausus, inquit, ego sum, & rationem reddit, dicens ad causam ueniendū est, & impetum ipsius. Quod infestabat, inquit, nouerā, & causam molestiæ. Sanguinis copia infestabat: Causa, uteri conuersio ad ischiā, quo muliebria defecerāt. Enimvero quē uacuari sanguinē oportuit, nō uacuatus, sed corpore pererrans, erat naturæ onerosus. Quamobrē sanguinis copiā esse tremoris causam cognoscēs, & causā impetum uteri affectiōnē, ad hæc plenitudinē indicationē uacuacionis dare, locum autē affectum unde sit uacuandum demonstrare, his ambobus iunctis, uenā pedis secuit, phlebotomiā quidem, q̄ sanguinē uacuare uolebat: a pede, quod maxime afficeretur uterus. Quod autē redundāte sanguine sit detrahendus sanguis, cēseo cuius esse apertū, cum a uenis sanguis cōplectatur: quod uero a pede, aut a poplite utero affecto, nisi ex anatome uenarū communione prius doceā, rem profecto assequi non possis. Aliq̄ enim alijs partibus corporis uenæ sunt cōmunes, & a cōmunibus sectio semper faciēda est. Si nāq; alias secueris, neq; sanabis affectum, perpetuo uero quod est sanum lædes. Quamobrem probe curare uolentem, unde affectio sit nosse necesse est. Cæterum de causa tremoris hæc sunt. Affectus autem in tremore locus unus, nullus est. Quā in re Praxagorā & Herophilum incuso: Praxago

ram, quod artieriarum affectum tremorem esse dixerit: Herophilum, quod neruoso generi præscribere hunc satagit. Praxagoras profecto longius a uero deuiat. Herophilus falsus est, quod uirium affectum, organo ascribit. Quod enim neruorum genus, non arteriosum motibus uoluntarijs subseruiat, recte censuit. Quod autem ipsum neruorum corpus non causa, sed motus instrumentum sit, uis uero medijs neruis adueniens sit causa, quodq; a uiribus instrumentum non discernuerit, hunc culpo. Quod si fecisset, cognouisset illico, operationes non ab instrumentis impediri solis, sed a uiribus. In mortuis enim nerui aut lacerti nihil passi sunt, quot Herophilus & Praxagoras pati autumāt affectiōnes, sed motus omnis, cuius nerui & lacerti instrumenta sunt, unā cum anima propere defecit. Non a neruo igitur laceratiōe motus, sed ab anima perficitur. Neq; enim tibiā a tibiā sonus est, & citharā a cithara, sed tibiā & citharædi instrumenta sunt. Imperficiētur quandoque utriusque sonus operarij sæpe aliquid quando instrumenti noxa. Non aliter animalium uoluntarijs motibus autrix corporis uirtus gubernatrix est, instrumentaque, nerui & lacerti. Non moueri itaque & moueri recte, instrumentorum, aut uirtutis mouentis sunt affectus. Idcirco palpitaciones, conuulsiones, & resolutiones erunt instrumentorum noxæ: tremor inualidæ uirtutis functio. Nunc manifeste satis, a palpitacione tremor est seiunctus. Et a rigore tremorē sic discernas. Sed antea perpendi oportet quid sit rigor. Is licet alioqui notissimus esse uideatur, nullatamen re minus difficilis cognitu existit: nec eo quod causam inuenire, & eius circa corpus habitudinem non facile: magis uero quod qui hunc describunt falsi esse liquido uidentur. Rigorem namq; si frigus simpliciter, ut declarauit aliqui, appelles, est ueternosus error, cum multi non rigentes frigeant. Neq; si uehementiā frigiditatis addas, uera dicas. Stomachici enim & cardiaci frigefacti admodum non rigent. Rigorem autē frigus cum tremore dicere, in quam medici multi sententiam uenerunt, agitationem & turbam rigori uehementi iunctam, initium errori dedit. Et manifeste deprehenditur, quod non omnibus, sed solis uehementissime rigentibus contingat, quibusq; accidat non sit tremoris passio, sed cōcussiois potius & turbæ. Non sit enim citra uiuendi membra uoluntatem tremor. Quæ autem rigores uehementes insequitur agitatio, uolenta adeo, & uergens corporibus contingit, nequis quibus uiriliter renixus, cōtineri queat. Ad hæc mēbri unius affectus tremor est: corporis uero uniuersū rigor. Eo magis admiratio Platōis me subit, qui tremorē idem cum rigore censet. Si namq; sunt falsi, qui rigorem frigus cū tremore dicunt, quomodo cum tremore rigore idem esse credens uera dicat? Præter absurdā em̄ quæ monstrauius, id quoq; pugnā, quod sunt qui omni procul a frigiditate tremāt, & fieri ne queat, ut qui rigeant, alioq; nō frigere uideantur.

Ea

Ea propter neq; a uero longe hi mihi uisi sunt, qui a rigorem esse frigoris sensum affirmarūt. Enimvero non idem friguissē, & sentire frigus dicas. Resoluta namq; stupida, male sentiētia, quæq; sensum penitus amiserint, frigida sunt omnia. Tremula etiam, attonita, comitialia, uentosa, aquosa, inflata, tumida, frigida sunt omnia. Nec qua laborāt, corporis frigiditatem sentiunt, propterea nec rigent. Si namque sentirent, utiq; & illico rigerent. Vnde affirmem, male censuisse Platonem, qui rem eandem tremitum & rigorem esse uoluit. Non enim membri unius rigor ac tremor est. Neq; trementibus, ut his qui rigent, est sensus frigoris. Est & rigentium motus penitus inuoluntarius, trementium autem sine uoluntate nunquam. Sed Platoni quis forte in arduis medicinæ id genus ueniam erroris dabit: cum aliorum corporis affectuum omnium fere exactissime ortum explicauerit. De Attalo autem Atheno Platone longe posteriori, licet admirari, qui non modo in causā consideratione Platoni consentit (tolerari enim forte potuit) sed de essentia nil minus ac Platonem uideas perplexum. Tremitum enim & rigorem non definit, sed rigorem describens, hæc fere dicit: Commotio nem & turbam tremitus rigorq; insequuntur, qui sunt frigiditatis affectus, estq; illis, ut asseuerat Plato, faciētis nomen: uerbaq; ex Platone fere talia repetit. Humida namq; corpus ambientia maiora, dum subeunt, extrudentia quæ minora sunt, sedesq; earum pēncrare nequeuntia, humidum nostrum cōgunt ex uario & moto, immobilem æqualitate cōactioneq; constituunt. Quod autem coactum præter naturam est, naturaliter extrudi in contrarium renititur, qua reluctance & commotione tremitus, rigorq; consistit, estq; frigidus is omnis affectus, qui etiā nomine efficientis nuncupat. Quod igitur tremori non sit idem rigor, nec frigefactio simpliciter, minusq; uehementior, planē declaratum est. At quod paulo ante dictum est, quod non sine frigoris sensu cōstituitur, nisi mendacium est dictum, examinemus. Putant quidam, non sensibilem in frigidationē, sed cum dolore esse rigorem: multos namque sanos frigeri admodum conspiciunt: cum alijs multā in frigidis aquis, ut refrigescant, moram sponte trahāt: alijs necessitate ducti, non propterea confestim rigeant. Pariter neq; qui diluit, ubi frigidam ingressus sit, nisi diutius moretur, licet frigoris qualitatem sentiat apertā, rigit. Quare si sensus frigiditatis sit rigor, quātū ex ipsa sit, omnes illico rigeant: iure uero nō rigent, quod nō sit cum dolore omnibus frigiditas. Aliqui namque æstus tempore, cœli incendia ferre nequeunt, adeo frigiditate oblectantur, ut in frigida tantū sedeant, quod tangenti, gelu instar, gelidos esse asseueres. Num uero rigore frigus cū dolore finientes, rem totā affectui simus, aut quicq; delit. Non enim quicumq; hoc pacto rigor forte finiedus est. In ualitudinarijs profecto nō idem rigere, horrefrigefieri q; dicas. Accessum exacerbatiōis namque, sæpe dicimus, cum rigore huic, horrore alijs,

Galēn.

alijs cum frigore solū accessisse: nominūq; eiusmodi usum passim per uolumina medicorum omnia reperias, ut nisi quis quassatione atque agitatione frigeat, rigere non appelles. Sed ubi rigor nominandus sit, difformem & inuoluntariā motionem adesse sit operæpretū: quod hac uacat, nisi superficiem etiam impariter commoueat, dicunt frigefactionem. Quod si hæc per aliquas accessiones turbet & concutiat, reliquo non moto corpore, horrorem nominant, ut solius cutis horror eiusmodi affectio existat, sicut rigor uniuersū corporis. In ualentibus autem aliter rigorem appellamus doloris omnem in frigidationem. Si autem more morbi accidat, rigoris nomine censere nō est satis, sed corporis totius agitationem addere est operæpretū. Quo ducti aliqui, rigorem cum in frigidatione tremorem appellarūt, & quidem minime sunt interpretati. Non em̄ dicēdus tremor est, sed agitatio inuoluntaria, pugnāue, aut quassatio, uel aliud id genus nomē uestigandū. Tremoris quippe nomen proprio est affectui ascriptum. Videtur igitur qui rigorem morbosum finiunt frigefactionem, aliud nihil dicere, q̄ quod sanis euenit. Cæterū (de quo medici dicunt) hi totum genus finire proposuerant. Nos morbosum dicimus, cum a nulla sit extrorsum uiolenta causa, sed corpus eiusmodi affectiōnem in se habeat. Id Hippocratem uoluisse credo, ubi ait: Ab ardente habitus rigore superueniente soluitur. Non igitur superfundēs febrentem frigida, rigorem cōmouebis, sed quādo ab interno corporis affectu suscitabit. Hac lege dicta sunt etiam: Cum rigore dementia *ἡ γυνὴ* malum, malum etiam obliuio. Rigores diei sexti dyscriti. Mulieribus rigores a lumbis per dorsum magis, & hominibus a posterioribus magis q̄ anterioribus. In his omnibus non qui sanis rigor accidat, citatur, sed morbosus, qui frigefactio cum dolore est, cū agitatione inæquali & quassatione. Vbi igitur quid rigor sit agnouimus, causam efficientem mox examinemus, causis quibus præcedentibus contingat, quibusq; superueniat affectibus, & ad hæc generationem integram ipsius. Omnibus fere confessum est, rigorem calidi naturalis esse affectum. Solerti totus hic sermo auditore eget, quicq; ualeat multum intelligentia. Dixi utiq; affectū innati calidi rigorem esse, ne quis de externo intelligens, in Erasistratum, Praxagoram, Philotimū, Asclepiadem, & mille alios, qui non innatum calorem, sed acquisitiū esse crediderunt, me mentiri dicat. Quonā enim illi pacto innati caloris affectum esse dicant, qui ne principio quidem, innatum calidum agnoscunt? Sed non esse illorum aliqui affirmāt. Acquisitiū uero illi ortum alijs alium differenter machinati, unanimiter fatentur, quod ex natura in animali quouis congrua mensura calor reperitur aliquis, quem circa, rigorem, horrorem, & quamcunq; frigefactionem fieri affirmant. Asclepiades profecto non modo calidū, sed aliam nullam uim innatam ponens, febres omnes meatuum obstructionem, a corpulculis perpetuo

Tom. 3

fieri

fieri affirmat, easque magnitudine horum differre asseuerat. Id artis satagit, quibusque, aut non, rigor debeat adiungi, liquido demonstrat. Ego nisi debito sermonem fore longiorē crederem, ceterisque missis in unum Asclepiadem iniquum impetere censerem, uel omnium memor, in longam & pene in finitam sermonis seriem perlabi, placita rite omnium, & suadentes rationes, erroresque & errorum causas repetēdo, ad opinionem meam deuenissem. Sed differri hoc ad tempus aliud libet. Neque enim Athenarum qui in Asclepiadem, in Heraclidē Ponticum, in physicum Stratonem, ceteris omisissis inuehat, non culpam, cum alia plura non minus digna & uerisimilia de rigore placita posset recensere. Nos igitur confessum principium sumentes, quod in animali quocunque caloris innati affectus rigor est, quomodo fiat, perpendamus. Præcedet rem hanc sermo, quod ex Hippocratis placitis, non uacua & corpulenta esse nostrorum corporum principia credentes, aut a motu calorem, frictionē uel ortum, aut ab alia causa trahere recipimus, sed uniuersum corpus confluxile & conspirabile censendo, calidum minime acquisititum, aut animalis generationi secundum, sed primum innatum esse, & generis principium, & quod natura atque anima nihil præter ipsum est: ut essentiam seipsam mouentem, semperque mobilem existimās non erres. Priuatim hæc omnia sunt examinata, & alibi disci possunt. At quantum nunc intersit propter sermonis seriem, quaeruntur. Quia enim semper mobilis est innatus calor, non intra tantum extraneum mouetur, sed alius alium motum semper excipit. Nam intra firmus, immobilis ocyus euadat: extrorsum dissiparetur & periret: modice autem successus ac modice adauscus, ut Heraclito placuit, perpetuo mouetur. Succenditur quidem ad ima lapsus, quo alatur appetens, at auscus & expasus assatim ferme extinguitur. Quod autem extrorsum exeat, & efferratur, & ut sic dicat aliquis, explicetur, a principio proprio, quia calidum natura est, obtinuit. Interiorem autem & infernum statum possidet, quod frigoris alicuius sit particeps. Quandoquidem mistum ex calido & frigido existit. Prima utique caliditatis ratio est sibi met motor, eaque si agere debeat, ei est operæ pretium. Magnum uero usum ei frigiditas adiungit, quia sursum ferri natus calor est, et sibi simul alimēta ferre: nisi quod frigus obsteret, summa petat. Hunc igitur caloris motum impedit frigiditas, ne longius protensus pereat. Dubium namque, ne leuitate, & ad superna impetu corpora defereret. Detinet uero frigiditas & impedit, & uehementis elationis impetum moratur. Sed ad ea quæ antea suppositum, reuertamur: qui nam innati caloris affectus sit rigor declarantes. Non opus quippe recensere est, quod calore naturaliter habente animal sit sanum, quod Hippocrates de caloris ac frigoris congrua inuicem mistura asserēbat. Nam aliam alia si superet, affici animal, affectus genere, superantis causæ conformi est operæ pretium. Inflammationes enim & erysipelata, herpes, anthraces, ardentia, & flammae, igneque omnes affectus sunt, dum

uis caloris superat. Conuulsiones e contrario, tetani, palpitaciones, torpores, resolutiones, comitiales, attoniti, frigiditatis uincētes sunt effectus: quorum id genus rigor unus est, non frigiditas simpliciter existens, sed frigoris sensus, ut addere necessum sit illi, copiosum, etiamnum uehementem, ac uiolentam opus est frigiditate esse. Ut uera dicat qui definiens, frigiditatem simultaneam, uiolentamque caloris innati, rigorem esse asseueret. In sensibile rursus est, ut Plato dicit, quod sensum subeat, & modice. Quod si sentiri debet, uehementer moueat, & subito tremat * necessarium est, * ut quæ longo tempore, & sensum frigiditas fiat, sit insensibilis: uelox et admodum ausca, penitus cum sensu: nunquam omnium affectus eiusmodi percipi non potest * nec est talis affectus cum frigiditatis sensu, omnis dolorosus, cum aliquando sit uel iocundissimus. Dicebat quoque ultra ista Plato, quod res præter naturam uiolentæ atque repentinæ nobis cum dolore accidunt: naturales uero quamuis consertim ingruentes, sunt iocundæ. Ut consertum iocundo & ingrato sit commune, ne nos affectus lateat necessario adiunctum. Accedit quod quæ quid ad naturam reuocant, sunt grata: e contrario cum dolore quæ his aduersa sint: adeo ut quantitate par frigiditas, grata modo admodum sit, nunc dolore inferat: exusto enim admodum corpori adhibita, libentissime penitus recipitur. Caliditate enim immodica affectus, qua caret aduētu frigiditatis demulcetur. At propria temperie potitos, si assatim repente refrigeres, quod crasim intemperatam inducas, dolore utique afficies. Naturam etenim mutantibus, corruptionibusue, dolores suboriri asserit Hippocrates. Propterea quod fiat rigor, frigiditatem non modo repentem adesse aut uehementem, est operæ pretium, sed uiolentiam copiam adiungi, quæ res præter naturam est. Ut repentina frigiditas ad præter naturam ducēs sit rigor. Ego enim uero loco hoc, si uerum dici debeat, ut affectus is fiat, cum primis obseruandum istud arbitror: quod repentina uiolentamque innati caloris frigiditas sit rigor. Friget a continenti robore relictus qui euaporatur, friget qui alimentis calorem detinentibus nunc caret. Rigorem autem neutrum horum emolitur, aliter morientes omnes utique rigeret: cum extingui caliditatem sit, morientibus omnibus commune, non uero rigentibus. Caliditatem namque refrigerari non tantum opus est, sed uiolenter & repente, robore inque cum calore stante, a nulla causarum externarum læso. Aduerte rogo aliquam ab extra flammam defectu aliquando materiei, cui erat applicata corruptionem, a sole etiam quandoque lucidissimo consumi, alias ab aquæ copia extingui, aut appositis multis lignis suffocari. Quatuor causæ non itidem, flammæ quadrupliciter officiant. Quæ enim ab ardenti sole flamma euanesceat, ambientis uis tonum iam euaporatum perdit, cum ualidior radiorum solis uis existat, atque igne firmior. Si igitur quibus inhæreat, uacet alimentis, pereunte substantia deperditur. Quæ namque adhuc inhærent, ad extra mota continue trahuntur

pirant: ad intus autem ut alatur trahatur, si unde alatur, absit, inualida rursus extrorsum referuntur. Quæ autem copia materiei onerata sunt, egentia respirationis suffocantur. Quomodo autem flammæ aqua lædat, dicere neutrum est opus. Flammæ enim cum quauis syncera humiditate, contrarietas est summa, ut uel oleo consertim appposito, sonitus necessario & concussio accidat, strepitu solo ignis uiolentia deprehensa. Similem caloris innati affectum rigorem censeas asserere. Neque enim quando alimentum defectu caliditas consumitur, aut cum eius copia grauiatur, nec quando effecta impotens claudicat, rigorem fieri reperias: sed quædā ualida, & expansa impeditur. Vnde duplici motu & composito effecto, pugna accidit, ut in tremantibus contingit, uel rursus aliter. In tremantibus enim motus mistus sit, quod uires corpus mouentes sint inualidæ, dum membra eleuare adnituntur, quæ ruunt in contrarium renixis. Hic uero motu naturali caloris uiolenter impedito rigor accidit. Ut enim neque substantia læsum, neque tono, per uniuersum extendi & ferri corpus nititur, impeditum & uia ad intra trusum, ad principia redit: ubi persistere impotens, (substantia enim semper mobili, mors est quies,) acerratus, et quasi in sese coactus, unitus non ad intra in inuētitum extenditur: sed impetu uehementiori usus, quasi solutus uinculis, interitum progressum uentibus obstitit, ea propellere, & apertos meatus facere festinans, sic illis obuius tenet, & a ueloci motu remoratur: quo corpus occursum totum quatitur, quicquidque præ occursum, ultra tenuatum est, rursus intra impellitur, ceu aliquid in occursum passum fuerit, & iterato ad principium reuertitur: unde comotus iterum, fortius concurrat, quo rursus occursum etiam repulsum, usque occurrit & repellitur, quoad sint quæ noxia adfuerint. Cum dolore sic utique hic affectus est, quasi casu corpore uerberibus, & impariter motibus utrisque fatigato. Enim uero innatus nostri calor naturaliter habet, æquis discursibus & expeditis usus, tempore & metro motus in se rediens, opportune explicat. In rigore uero neque coactionis motus sunt, neque expansionis. Sed uerius ipsum intra redire affirmabis. Vtar autem nominibus ueterum, non meis, resiliere, intrudere, reprimi, confugere. Ad extra motum, extrinsece, trahi, exilire, emergere. Veterum inquam uirorum nomina hæc sunt, recte adducta omnia, affectumque, ut potissimum est, aperte declarantia. Concuti autem quæ sunt corporis omnia, & agitari, feruere, & quemcunque in rigore imparem, line ordine, inuoluntarium motum, in inæqualibus, uehementibus, & uiolentis incursum, & subsultationibus, uaporo reo facto naturali calido perfici affirmo. Vnde rigore, magis quam naturaliter habet, incalcescit corpus, & effunduntur sudores: quod quando multis occursum iam absque obice, quæ oberant fuerint extrusa, exacteque transpiret, tribus causis calefieri corpus est necesse: quodque conclusus pluries, ne respirare posset, multiplicatus in profundo est: & quia uehementer ad extra est expansus: tertio quod in

ictibus, concursibusque & uiolentibus motibus accrescere nata est caliditas. Lignum namque lapidesque si contriueris, ignem incendas. Innatus etiam spiritus natura calidus, si uehementius moueat, excandesceat magis. Rem hæc in naturalibus motibus liquido cognoscas. Currētes namque homines qui luctantur, frictionibus usi, aut aliter quomodocunque moti, nil minus quam si sub æstiuo sole, aut prope ignem calefacti essent, incalcescunt. Multoties etiam dum calor e profundo exit, quasi feruens, copiosam humiditatem, quæ sudore dicimus, effundit. Quam obrere qui ex rigore friget, nisi rursus calefiat, malum, quod uicta in duello sit caliditas, quæ & uicisse lædentis superatur, & quod nonnunquam imbecilla sit. Quo exemplo dictum illud est: A rigore obmutescere, nec rursus calefieri, est malum. Ad hæc nos utroque affectus, in quibus perniciosi sint rigores, docens dicit: In peruersione oculorum a laboriosa febre rigor, malum. Vnus profecto a potenti causa efficiatur, perniciosus. Ab inualida uirtute alius. Rigor in non intermittente febre, uirtute iam inualida, letalis. Sed alibi de his fustius tractatur. Quod autem nunc intersit, recte omnes rigorem in frigidam causam referant, est examinandum. Quod namque frigidus sit affectus, est manifestum: quæ uero eiusmodi sit causa effectrix, est uidentum. Tritæ quidem ex acti, si qua nota euidentis sit, est a rigore: quod cum uehementibus rigoribus inuadant paroxysmi. Nullus autem, uel non sanæ mentis, febrem hanc in succo frigido fieri affirmet, cum genere ardens sit, illius tantum continuitatis egens. Caliditas namque febris intermitte, flammæque, & exustio, at inextinguibilis sitis, refrigerii cupiditas, syncera bilis uomitus, & ab his quies, quomodo a redundanti calido manifestissime non erunt? quomodo rigeant in tritæ: quomodo in ardentibus continuis, nisi intermittant, sed continue ardentes cubent, rigor superuenit febris criticus? Ab ardente enim habitus rigore superueniente soluitur. Sed nonne acre aliqui pharmacum, ulceribus adactum, primo dolorem, mox horrorem, demum rigorem infert? Nos multos irritatis ab acri pharmaco ulceribus, rigere & febrire uidimus. Inflammationi etiam dum ad apostema uertitur, horrorem, & rigorem adesse est operæ pretium. Affectus alios plures, nisi sermonis tedia uitarem, in memoriā redigere, in quibus rigor ab acri potius quam frigido succo constituitur. Non igitur in frigidam causam unam rigorem coacti referamus. Auscultatio etiam horrenda & spectacula horrorem fecerunt, quandoque & rigorem. Quam rem non Hippocrates solus, sed & Plato etiam cognouit, quid de affectibus differens a bile flaua obortis, de rigore meminit. Ut multos alios posteriores medicos in re rigoris admodum admirer. Quomodo enim non mirandum sit, quod Plato non medicus, rigorem a bile fieri non ignorauerit, & reperire causam plurimum studuerit? Hi autem tantum abest, ut rem penitus cognoscant, quod neque a bile, aut quouis succo alio acri fieri rigorem sciant, sed quomodo in calido & acri succo frigidus affectus fiat, ἀποροῦ

dicunt, reperiri causam. Sed cum Platonem non fuerit, forte & nobis non erit impossibilis. Ceterum melius longe fuerat, ut impossibilem, eundem rem praeuere non aggredi, sed inscitiae causam fateari. Namque euidencia negare, par est ac non uidere fateamur, quia quomodo uideamus, non agnoscimus. Quapropter quod non minus in acris succo calidoque, ut in frigido & coacto rigor fiat, est omni uero uerius. An uero frigido tantum redundante, rigor fiat aut acris, mox examinandum, sed paulo ante rem multis ignotam definiuimus. Non enim frigidum simpliciter exuperare, aut acris rigor accidit. De frigido antea satis demonstratum est, cum de tumidis, torpentibus, resolutis, & aquosis meminissim. Ceterum de calido & acris nunc monstrabo. Caecochymi nanque, arquati, & qui acute februnt, quique aestuant, rigerent omnes. Non igitur in redundantia frigidi succi aut acris tantum, fieri rigorem est operari preteritum: sed ut suus utriusque modus adlit est necesse. neque enim ob inertiam ueritatis zelo non omnia aggredienda sunt, ut quantitatis modus, succi qualitas, quae corporis in quo debeat acuari locus dignoscatur, quum in quiete, motu, modoque motus, non interlit minimum. Quas Plato differentias examinans dicebat: Villis igitur in uisceribus hanc uim in sanguine habentibus, bile ex quondam sanguine effecta, rursus ex carnibus in hac solutis, calida & humens, sensim primo ingruens uiscerum uiscerum ui concreuit, coactaque ui, penes extincta, frigiditatem *χρῆμα* intra & tremitu molitur. Vberior autem confluens caliditate sua debellata uillos, aestuans immodice feruat. His Plato uerbis quot quot cognosse opus in re sit, explicuisse uoluit. Succus enim genus nomine bilis appellauit, qualitatem calidam & humidam asseruit, & ortum unde bilis traxerit, cum carne soluta eam fieri affirmet: locum etiam in quem confluat, appositum, dum cogi confluentem bilem a uillis sanguinem completis affirmauit. Quo sermone origo affectus etiam monstratur, frigiditatem & tremorem dum fieri hinc dicit, frigiditatem in rigore *χρῆμα* appellando: tremitu, agitationem dicens & pugnam inaequalem, in quo non solum Platonem, sed multos medicos deceptos esse dicimus. Motum namque rigoris a tremore antea distinximus. Quando igitur copiosior affluens, dicit, *uiscerum* uillos neruos euicerit, corpore in uim propria adacto ut mutabatur, uillos nunc e contrario pmutat. Platonis dicta uerane sint, perpendere modo non proposui, quod negotio alio examinare & interpretari quae in Timaeo dixit, instituerim. Quod uero eorum quae de rigore differetibus opus dici fuit, nihil omissum sit, ex uerbis eius est apertum plane. Succum namque in quo rigor fiat, demonstrauit, & quod confluat locum, motus speciem, quoque fiat pacto, ut nunc frigeat, mox caleseat corpus. De Platonis mente, hisque quae super Timaei interpretatione scripta sunt, medice considerabimus. Modo sententiam nostram declarabimus, digerentes quae ex Hippocrate ante paulo citauimus. Medicamentorum enim calidorum usu,

quandoque horror solus, multoties rigor etiam superuenit, sicut in ardentibus & tritatis, flauabile, non in ualorū cauis, sed per carnes mota, uel quod in illis supra metrum generatus fuerit, uel quod medijs illis natura expurgetur. Hoc enim solo distant ab ardente tritatis. Ardentes enim in uasis bilem delatam, tritatis per sensitiua loca extra habet, super quibus dum fertur, acuitate laedens dolorem infert. Quo, duo fiunt, sanguinemque in corporis profundum ferri, eoque corporis exteriora frigeri, partesque in quibus bilis adest, expultrice ui in proximum unamquamque hanc reijcere, quousque ab omnibus expulsa, sudoribus, uomitibus, & citata alioqui aluo, expurgetur. Quae crudis res, caecochymia plenis, aut ab aestu sole, & balneis intrantibus, & etiam exercitatis accidit. Horrent illico penes aliqui & rigent. Opus est enim non modo in nobis quae mordeat causam adesse, sed uehementer moueri, si sit futurus rigor. Quod utriusque causarum generi commune euenit, ut quaeque frigida sint, quaeque sint calida, corpora doloribus laceant. Quartanis propterea febribus rigor, & tritatis accedit, licet ex oppositis ui succis constitutae sint, atra namque frigida est, & bilis flaua calida. Non modoque si horror atque rigor futurus sit, redundantia eorum opus esse dixi, sed uehementia etiam motus per corpora sensibilia inquiri. Quo tempore dum sanguis cum calore simul, in intima corporis, & uiscera confugit, cutis frigida partes fiunt & exangues, manuum etiam & pedum summa frigidissima, procul namque admodum absunt a uisceribus. Si quando uero innatum calidum extingui in profundo accidit, obstructum quod extra expirare nequeat, aut a frigidis causis euictum, perit animal. Quod si profunda peritens, uiolentia uicta, acruetur: pacto hoc, instrumentum expultricis quae in quocumque membro est, euadit. Haec enim & per seipsam nata, laedentia expellere, fortius cum calore redeunte ab intra propulsabit ea, expellere adiuta, quo motus impetus propior contingat. Vnde quae laedunt per cutem saepius propellit, uomitu atque citata aluo pluries. Nec solum ab atra rigor, aut flaua bile, sed a frigida admodum pituita fieri desiderat, quem uiscerum succum Praxagoras appellat. Verumtamen si pluribus etiam diebus rigor perseueret, non est magnus, & in quiete nullus: cum motu uero, metra motio nis sequitur: in uehementibus fortibusque uehementibus, breuior profecto in inualidis. Symptoma tamen mulieribus quae uiris magis accidere, hisque quae degant ociosius, aduertit: nec his minus qui super cibis balneis uruntur. In iuvene nobis coetaneo apud Alexandriam accidere id uidi, cum ipsam autummi principio ad nauigassemus. Deuorauerat pluribus hic diebus, palmularum copiam recentium, a balneis & ante illas, eratque immatura pars earum plurima. Hic ab horrore uehementi & dum exercere, & in balneis est habitus, usque adeo ut febre suspicatus accubaret, & stragulis fere obrutus quieuit. Nocte autem fere tota transacta, non febres ad solita deluculo surrexit, horroremque iterum captus, in hora

in hora balnearum rursus cubat, surrectus uero ut intret balneas, a uehementiori est rigore habitus. Breuis rigor & symptoma fuit, quo penitus tunc se febrile ratus, quietum sese magis continuit. Vbi die tota & accedente nocte, temperatis se motibus horrere, uehementioribus rigere est expertus, nos quid sibi sit agendum, consulit. Ego quid mulieri in Asia nostra sic affectae obtigisset, non oblitus, intrepidum effeci socium, quodque utatur calefactionibus, & crassitiem succorum tenuantibus cibis, potibus, medicamentisque instituo, quibus acquiruit ille in similibus ex hoc affectibus, principio medicamentum dia trion pipereon exhibeo: mox diacala minthes nostrum: demum ex cyrenaico succo & castorio copositum. Quod quartanarum etiam est summum praesentaneum, praesertim dum a rigore maximo tenentur. Nec mireris, si scriptum a ueteribus medicis reperias, quod sine frigore rigores ab interno affectu prodeunt necessario febris comitatur: balneis namque a cibatione, ociosae uita ueteres minime usi in hac non incidebant. Nunc quod utraque redundant, rigor dictus in calefactionibus efficitur: nouum & hospes a uictus nouitate, malum quo qui afficiuntur, illo dextro iecinoris loco, omnes tensionis sensum, aut grauitatis habet, uenis quae sub ipso sunt, succorum crassitie obstructis: utque grauedinis & tensionis prope uiscus sensum sic affecti habent, non minus rigorem sentiunt, qui a rigore quartanae rigorem ei simile esse qui ex itinere per loca admodum frigida contingat: in tritatis uero & ardentibus ei parem, qui a sagittis acutissimis tenuibusque, carnem transigentibus pluries sentitur. Ego quartanarum rigoris sum omnino expertus, aliorum duorum experientissimus. Iuuenis quater tritae febre laborauit, & ardenti semel, ut his quae de rigore dicta sunt, in eiusmodi affectibus sim testis. Quartana qui passus fuit, rigorem si sit uehementis, ad usque ossa penetrare aiunt, rigoribus ab ambiente frigidissimo effectus plane similem. Ceterum tritico & ardenti, id quartanae non commune addimus, quod uel rigentes plurimi, caliditatem internam sentientes sentiunt, quorum neutro qui habiti quartana sunt, afficiuntur. Postquam autem satis de rigore diximus, modo tractare de convulsione superest. Si autem quae hucusque dixi, non oblita fuerint, sermo nec longus, nec obscurus erit. Principium ab eorum memoracione faciam, quae de lacertorum motibus explicui. Cum namque uoluntatis quilibet motus, a lacertis fiat, si tensi ob aliquem affectum ad initia tracti, partes quibus sunt agnati secum contrahant, quancumque similem motui naturali motum fa-

ciant, quia inuoluntarius est, convulsio affectus appellatur. Tendi namque lacertum, & ad initia propria conuelli, corporisque cui inhaerit, partem secum trahere, est sanis & conuulsis pariter commune. At in uoluntarie his quidem inest, qui naturaliter utique non habeant, non sanis. Quamobrem si quae neruosa corpora tendere possint, omnia uestigauimus, sermoni huic profecto finem imponemus. Rerum quae extra corpus sunt, nullam equidem chordis fidibusue his neruosiores cernimus, quas super citharis musici & lyris quotidie extendunt, quibus ab usu retentis instrumenta ponunt. Haec in intemperatis ambientis crasibus liquidum franguntur, in pluuiosis & humidis humiditate admodum refectae, siccatae in squalidis & siccis supra modum: ut artifices propterea ab usu instrumenta his retentis ponant, tuncque maxime si quo, ut dictum est, pacto sit affectus ambiens. Alterutro namque si tensae sint, rumpuntur. Neruos rogo & chordas in animalium corporibus inspicito, redundantium humore, aut siccantibus causis, eousque tendi, quoad sanis uoluntarie licuit moueri. Ad haec inspicito ut sit, si qua inflammatione corporis pars, aut causa alia admodum afficiatur, continuos ut ad se neruos contrahat, hos namque affectus si diligentius inspexeris, in quibus convulsio fiat plane admodum cognosces. Earum enim inflammationes partium, quae sunt neruosae, idque si in neruorum principio, aut prope ad modum constiterint, non secus ac lyrae fides musici protendant, neruos qui sunt continui, conuulsi sunt. Quod si quando succorum copia obstructa neruosa corpora tendant, non absimilis affectus fiet, ac chordis fidibusue fiat ambientis humore uehementius extensis. Contrarium in perniciosis ardentibus, & phrenitide uehementi euenire uideas. Vti enim bubulis loribus prope ignem siccatis atque tensis contrahi contingit, sic convulsiones fiunt, ab ariditate morborum redundantium quae genera neruosa uehementer siccet. In ardentibus quippe ab ariditate provenit. In phrenitide autem ab inflammatione neruorum principio accedens contingit. Affectumque ab omnibus emprosthotonon modo, modo opisthotonon, nonnunquam appellari tetanon cognoscas. Cum ad anteriora inclinet emprosthotonon, ad posteriora opisthotonon, ad utrumque non inaeque tetanon. Convulsiones uero quae a sicco sint, sanitati nequaquam restitues, cum prius sic affecti pereant, tempus excogitando remedia negantes. Quae uero plenitudine convulsiones aut inflammatione fiunt, liquidum curabis, illam uacuas, huic medicamentis proprijs & auxilijs quae in curatiue edoctus es methodo, inseruiens.

CL. GALENI DE DIFFICULTATE RESPIRATIONIS

LIBRI TRES,

IANO CORNARIO MEDICO INTERPRETE.

LIBER PRIMVS.

203
VOD respirandi difficultas respirationis quedam latio est, uelut sentiendi difficultas ipsius sensus, & mouendi difficultas ipsius motus, ipsi sane nomen tū Grecis dyspnœa, B tū Latinis respirandi difficultas sufficiens demonstrat. Quot uero sint lationis differētiae, & ob quas causas fiant, & quomodo singulas cognoscere oporteat, non ex appellatione discere contingit, sed natura ipsa respirationis id ipsum indicabit. Ob id sanè etiam cognitio eius quod secundum naturam habet, à ueterib. medicis omnibus inuestigata est, cum ob alia multa, tum nihilo minus indicationis eorum quæ præter naturam sunt, gratia. Quadoquidem enim unum est quod secundum naturam habet, atq; id uelut regula & mensura, & sibi ipsi simile existit; uarium autem & dissimile, & multiplici errore inuolutum est quod præter naturam habet, adeo ut necessario sequatur, multitudinem esse infinitum, arte uero incòprehensibile; uisum est ipsis impossibilis esse, eius immensitatem certis terminis comprehendere, citra cognitionem eius quod secundum naturam habet. Cum enim unum sit hoc, & animali comodum, palam est etiam esse moderatum. Si uero hoc moderatum est, immoderatum utique fuerit id quod præter naturam habet. Si uero immoderatum omne duplex genere est, aut enim de est quid ab eo quod iuxta naturam habet, aut excedit; tot sanè in seipso particulares differētias habet, quot possibile est ipsam rem suscipere, circa moderati excessus & defectus. Suscipit autem simplex duplices, compositum uero ex pluribus duplicatas, iuxta numerum eorum quæ ipsum componunt. Si igitur unum quiddam & simplex est respiratio, duplices quidè habebit immodestias, duplices etiam genere respirandi difficultates. Si uero non unum, duplicatas habebit differētias iuxta numerum eorum quæ ipsum componunt. Itaq; si hæc manifesta simulq; compendiaria est doctrina, merito longa censetur quæ præter hanc aliquid tradit. At uero cum duæ quidè sint primæ & principalissimæ totius respirationis partes, inspiratio uidelicet & expiratio, duæ uero aliæ per accedens, nimirum quæ interueniunt cessationes; in quatuor sanè his, uniuersa còsideratio de respirandi difficultate consistit. Quare oportebit omnino unam ex prædictis, aut plures, aut simul omnes aberrare, & ab ea quæ secundum naturam est, specie corrumpi, si difficultas

204
respirandi debet generari. Verū manifestioris doctrinæ gratia, non malum fuerit simpliciter appellare respirandi difficultatē, quæ unam totius respirationis partē singulatim occupat; còpositam uero quæ in pluribus consistit. Atqui cum posterius sit semper compositum simplicibus, iuxta rationē utiq; fuerit, de his quæ natura priora sunt, prius mentionē facere. Quare à simplicibus respirationis difficultatibus initium sumemus, atq; ubi has sufficiens explicauerimus, postea tum motus, tum cessationes, & mutuo, & per se, uicissim permutates, ita etiam còpositas inueniemus. Quæ igitur sunt naturales differētiae spiritus extra & intra meantis; & quæ item utriusq; cessationis; hæc enim erant omnes respirationis partes. Quandoquidè duo ex his quas diximus partibus, motus sunt, spiritus uidelicet extra & intra means, duæ uero hos distinguunt cessationes, generatio autem motibus composita, cessationibus uero simplex est; conspicuum planè est illorum immodestias plures, cessationum uero binas generari. Hæc namq; simplices existentes, iuxta temporis quantitatem solum differētias habent, motus uero non solum iuxta hanc, sed et iuxta quantitatem spatij localis per quod ferunt, differunt. Itaq; duplices quidè erunt immodestiae ipsorum, quemadmodum etiam cessationum, utraq; iuxta temporis quantitatem diductæ, iuxta quas aut ueloces, aut tardæ appellabuntur; duæ uero adhuc aliæ iuxta quantitatem distentionis organorum respirationis differentes, secundum quas aut magnas, aut paruas appellant. Si quidè enim inseparabilia sunt ab omni circa locum motu, tum tempus in quo id quod mouet, mouetur, tum spatium per quod mouetur, ob tempus quidè, uelociter aut tarde motum fieri dicimus, ob spatium uero, multum & modice; uerū distentionem organorum respirationis, non modicam & multam, sed parua & magna appellare in usu habemus, ueluti etiā contra ctionē, eadē enim ratio utriusq; motus existit. Quæadmodum autem motui propria sunt uelocitas & tarditas, ita & quantitati cessationum, raritas & densitas. Densas namq; uites & oleas, aut quodcunq; tandè huiusmodi plantari dicimus, cum breuissimum spatium ipsorum distantie indicare uolumus. Sic & raras, cum multus locus in medio plantarum corporum fuerit relictus. Et ut in summa dicā, omnia ex pluribus distinctis còposita hæc nomina usurpant. Quando igitur & ipsa respiratio ex contrariis motibus, & cessationibus distinctis còposita est, densam ipsam reddet breuitas accessionum, raram uero longitudo. Hæc quidè igitur uniuersæ sunt simplices respirandi difficultates, atq; hæc sanè ipsarum nomina tū priscis alijs

205

LIBER PRIMVS

206

alijs medicis, tū Hipp. in usum recepta. Si uero quispiam aliter appellare uelit, quæadmodum iam quidam ex recentioribus medicis solent, nostra nihil interest: uerum sciat hic q; neq; Hippocrati familiaribus, neq; etiam alijs ueteribus, immo nec alijs Grecis aut Latinis usurpatis, nominibus utatur. Et si hos negligit aut contemnit, neq; proprie, neq; perspicue interpretatur. Si namq; unum nomen ambobus tribuit, motui uidelicet & cessationi, siue uelocitatē solam siue densitatē, & rursum in contrariis, siue tarditatē solā siue raritatē, & reliquis in totum non utitur, obscuritatē palam hic inducit. Multo enim lucidius esse opinor unicuiq; rei seorsim unum nomen ipsiq; proprium indere, eoq; perpetuo uti, cum sciam q; communia nomina quæ alterum non magis q; alterum significat, aut ditorem confundunt & perturbant, ut non cognoscat quid sit tandè qd dicitur, priusquam æquiuocum distinguat. Si uero unum etiam singulis rebus quis imponat nomē, non uero quo nos distinximus modo, sed uice uersa, uelocitatē quidè & tarditatē tribuat cessationibus, raritatē uero & densitatē motibus, haud scio quid sibi uelit per improprium & inconfusum nominum usum, quæ pro proprijs & còsuetis inducit. Quod enim omnes qui nunc uiuunt homines atq; etiā antiqui tarditatē & uelocitatē de nulla alia re prædicant præterq; de his quæ mouentur, nemo ignorat. Quam sapiens itaq; se perpetrasse factum iactabit, qui nominum ulum adeo transposuit, ut cessationes motuum nominibus appelleret, & q; sapienter factum si cessationum nomina actionibus imponat. Quemadmodum enim & uites & oleas dēlas, ubi modica interest distantia, dicimus, raras nominantes si amplior intersit, sic animalium actiones quæ per modicum tempus sunt, densas; quæ per multum, raras appellamus. Quod si quis non ita ut dixi, sed aliter nominare uelit, neq; Hippocratem, neq; alios ueteres, neq; omnino Græcos aut Latinos sequi dignatus, immo nec manifeste interpretatōis curiosus, illi permittendū est ut Cadmeā uictoriam uincat. Cum alijs uero qui nominum in tantum curam habent, quantum ad docendum est comodum, & qui omne studium eò dirigunt, ut in rebus inueniant ueritatem, iam sermonē conferemus de his quæ à principio scribere instituiamus. Cum respiratio genere quidè motus sit, & ex duabus partibus sibi ipsi contrarijs còposita, quarum alteram inspirationē, alterā expirationē nominamus, habeatq; etiā duas alias non similes per accedens partes, quæ quietes & cessationes appellantur, offensæ utiq; & lationes fient circa motus, in uelocitatē & tarditatem, magnitudinemq; & paruitatē: circa cessationes uero in raritatem & densitatē, & præter has non reperiuntur simplices aliam difficultatis respirandi differētias. Methodus enim diuisionis non aliter demonstrat. Reliquum autem fuerit causas earum perscrutari, atq; his inuētis còsequenter ad còpositas transire. Quæ igitur est causa uelocis & tardæ respirationis & uniuersarum reliquarum; Mihi equidè etiam

A hic methodo ad earum inquisitionem uti oportere uidetur, & non simpliciter enunciare. Quæ est igitur Methodus? Cum unumquodq; ab ipsa peius aut melius reddatur, per quæ omnino produci solet, si sciuerimus à quibus causis respiratio producit, sciemus nimirum & respirandi difficultatis causas. Quæ igitur sunt respiratōis causæ? Habes quidem ipsas alibi cum euidenti demonstratione còscriptas. Nunc uero capitum tantum mentionem facere suffecerit. Facultas quidè animalis mouet thoracem, cum hoc simul pulmo mouetur. Ad huius uero motus ubi distendit sequitur inspiratio, ubi contrahitur expiratio. Demonstratum etiam ibidem est, maximam & principalissimam respirationis utilitatē esse insitæ caliditatis conseruationē, iam uero & animalis spiritus nutritionē. His itaq; sic habentibus, siquidem facultas, & utilitas & unumquodq; organum, recte ac prospere habuerint, iuxta naturæ legem animal respirat; si uero quid ex eis uitiatum fuerit, iuxta illud etiam respiratio nem impediri necesse est. At uero quemadmodum in pulsum tractatione duplicem fecimus doctrinam, aut singulatim inquirētes ipsorum causas, aut singulatim permutationes: ita & hic in utramq; partem exercitari oportet, ut proposita causa statim sequentem respirationis difficultatem dicere possimus, & uicissim nominata respirationis difficultate, facile eius causam efficientem in memoriam reuocare queamus. Incipiendum itaque nobis etiam hic iuxta eundem modum à simplicibus respirationis difficultatibus, quemadmodum illic à pulsibus, & quærendū; quæ causæ uelocē inspirationē operentur. Velocem equidem pulsum demonstrauimus ex urgente quidem utilitate, & integra facultate, & promptis organis fieri. Videor autem mihi & hic easdem causas recte referre posse, si utiq; non male in libro De utilitate pulsum demonstrauimus, eandē utilitatē à respiratio ne quidè ei qui circa cor est calori, à pulsibus uero ei qui per totum animal dispersus est, contingere. In eo autem rursus sermone qui de pulsum causis tractat, sufficienter dictum est de Archigenis aduersus Magnū còtradictiōe: q; non à facultatis robore uelox pulsus fiat, sed magis ab imbecillitate. & sanè non conuenit bis de ipsa dicere, cum unus & idē demonstrationis modus esset futurus. Et si quidè ita circa respirationis difficultatē, uelut circa pulsus, iuniores medici curiosi fuissent, & non penitus ipsam neglexissent, syncerius utiq; hic uelocis motus ratio inuestigari posset, utpote cum manifestior res ipsa esset, & ob id uel in primis doceri digna. Verū haud scio quomodo de ipsa quidè respiratione plurimum inquisierint, & neq; utilitatē cuius gratia sit, neq; facultatē à qua produci, intacta reliquerint, & de organis etiā ipsis curiose perscrutati, quot, qualia, & quomodo moueant inuestigarint. At uero respirationis difficultatē tantq; non magis necessariā, aut non magis uariā, aut non multo difficiliore inuentu, omnino segniter præterierunt, aliqui ne minimū quidè penitus de ipsa dicentes

dicentes, aliqui uero ualde breuiter attingentes. A
Quam Hippocrates in lib. De morbis popula-
riter uagantibus, ad æstri cuiusdam similitudinē,
difficiliū spirationū differentias scripserit, à quo
punctos & stimulos ipsos aliquando à profun-
do summo excitari oportebat, & querere, quis in
unaquaq; ipsarum sit affectus locus, & quis affe-
ctionis modus, & quæ causa, & an hæc ab Hippo-
crate penitus prætermissa sint, aut aliqua quidem
ab ipso relata, alia uero non, & in quibus id factū
sit libris aut quomodo, nū perfecte & manifeste,
aut defectuose, aut quasi sparsum. Verum nihil ho-
rum ullus unq; inquisiuit, & neq; hi qui se Hippo-
craticos appellant, eiusq; librorū cōmentarios e-
narratorios conscribunt, tractationē de respiratio-
nis difficultate perfecte ac pro rei dignitate expli-
cauerunt. Verū nos quæ in singulis ipsius libris
relata sunt, in unū coaceruabimus omnia, & demō-
strabimus, q̄ etiā in hac parte lōge reliquos omēs
hic uir antecellat, non tamen iam hoc faciendum
est: neq; enim solam Hippocratis sententiā expo-
nere propositū est, sed etiam proprias dogmatum
demonstrationes apponere, atq; ueritatis quæ in
eis est certitudinē his qui in hæc inciderint exhi-
bere. Et quamq; præstiterat, ut ne tēpus uenerādi
senis opinioni præriperemus, tamen hic primus li-
ber ea quæ uera sunt cum euidentī demonstratio-
ne docebit, qui deinde sequitur secundus ea quæ
Hippocrates de spirationis difficultate cognouit
exponet. Rursus igitur repetemus quod dice-
re reliquimus, nimirū q̄ questio de uelocitate mo-
tus, in pulsuum tractatione nobis in totum abso-
luta est, propterea q̄ circa illam plurimū iuniorū
medicorū multum operæ impenderint, circa eam
uero quā nūc in manibus habemus omnes negli-
gentes fuerint, quamq; manifestior lōge sit, & nō
minus q̄ illa utilis existat. Verum causam etiam
ipse referā in sermonis progressu, nunc quod con-
sequens est absoluemus: q̄ uidelicet omīs uelox
motus ppter urgentem sit utilitatē, & amplius fa-
cultatē ei subseruire potētē, hoc est integram, &
robustam, & si nullum ex organis reluctet, quo-
rum demōstrationes in libris De pulsibus à nobis
relatas dicebamus. Dictum est etiam in illis, possi-
bile esse quandoq; utilitate multum urgēte, etiam
si facultas moderate debilior sit, motum fieri uelo-
cem. Si uero amplius debiliore, non amplius possi-
bile esse fieri uelocē, sed densam magis pro uelo-
ci fieri actionem. Omnis enim densitatis actionū
unam existere causam, prioris scilicet actionis de-
fectum. Coguntur enim illa urgente non amplius
cessare diutius. Omnia autē hæc in illis libris De
pulsibus sunt demonstrata. Communis autē est
ipsius pulsibus ratio ad spirationē, primum quidē
quod de omni motu in uniuersum est dictum,
deinde uero parum abest quin omīs respiratio ad
pulsuum proportionē proprietatē habeat. Com-
posita enim ex cōtrarijs motibus per cessationes
distinctis, atq; eiusdem utilitatis gratia cōtingit, &
ex partibus eius inspiratio quidem consimilis exi-

stens pulsuum dilatationi, insitā caliditatē refrige-
rat; expiratio uero uelut cōtractio pulsuum fumo-
sum ex uisura sanguinis excernit. quin & ad nu-
tritionē animalis spiritus ambas actiones cōferre,
& in cessationibus eam quæ post dilatationem sit
breuiorem esse, quæ uero cōtractionem sequit lō-
giorem, ambobus cōmunia existūt. Itaq; quomo-
do uelocitas motibus respiratorijs cōtingit, dic-
tum est. Cæterū de magnitudinē deinceps agā.
Oportet igitur & in hac utilitatē ad opus prouo-
care, eiq; facultatem integrā ac robustam subser-
uire, & promptitudinem adesse ipsis instrumentis:
eundem enim causarum cōcursum magnitudinē &
uelocitas requirunt. Atq; contraria eorum tardi-
tas & paruitas, non omnino opus habent contra-
rijs omnibus simul, sed unum ex ipsis adesse peni-
tus oportet, plura non est necesse. Si enim utilitas
ualde exoluta sit, soluitur simul & uelocitas mo-
tus, & magnitudo dilatationis, etiā si robore ma-
xime ualeat facultas ipsa: ociosam enim habebit
hanc, quousq; animal eius actione non indigebit.
Si uero magna quidem sit utilitas, exoluatur au-
tē aliquo modo facultatis robur: aut adsint quidē
hæc, offensa autē aliqua læserit instrumenta, qua-
lē in libris De pulsibus indicauimus: quodcunq;
tandē ex his fuerit, impeditur & uelocitas & ma-
gnitudo respiratiōis. Atq; in his sanē pulsus respi-
rationibus omnino similes existunt. Quare etiam
si causas primū in manus sumentes, consequētes
ad ipsas permutationū respiratiōis species perseru-
tabimur, cōsimiles reperiemus. Velut si calidita-
te aucta, reliquis spirationis causis immotis ma-
nentibus, qualis sit spirationis difficilis species
queremus, reperiemus uelut etiā in primo De cau-
sis pulsū est demonstratū: quod parū quidem ea
aucta, maior manifeste, nō tamen uelocior: pluri-
mū uero aucta, & maxima & uelox, & iam etiam
densa inspiratio reddet. Eodē modo etiā si calidi-
tas secundā naturam sit imminuta, alijs causis im-
motis manētib; q̄ parua ita & tardā ac rarā ne-
cessē est fieri inspirationē, sed paulo tamē q̄ secun-
dā naturā minorē, multo uero tardiorē, plurimū
autē rariore. Robusta enim existente facultate nō
est possibile multo minorē fieri dilatationē. Sed
si utilitas multum sit exoluta, plurimam cessatio-
nem fieri uerisimile est, non tamen propterea om-
nino tarde moueri si facultas modō sit robusta.
Quæ porro ex aucto calore, eadē ex animalī spi-
ritu ad nutritionē urgente species erūt respiratio-
nis difficultatis, eius uidelicet quæ circa expira-
tionem cōsistit. Quare immodestia fuliginosæ hu-
morum uisuræ, eadē respiradi difficultates cir-
ca expirationem operabitur, quæ circa inspira-
tionem sunt relata. Veloces enim erūt & magnæ
& densæ, ubi multa eiusmodi superfluitas fuerit cō-
gregata. Tardæ autē & paruæ & raræ, circa cōtra-
rias affectiōes. Atq; ita sanē esse ratio ipsa poscit.
Repugnat autē quippiam eorū quæ euidenter ap-
paret: Ego quidē omnia hæc cōsentiētia circa æ-
tates, & regiones, & omīno omnes ambiētis nos
aeris con-

aeris constitutiones reperio. Consentunt autem A
non minus quæ circa omnia exercitationū gene-
rā, & circa morbos cōtingunt. Vbi em caliditas
abundat, ueloces & magnas & densas uidere est
fieri inspirationes. Vbi rursus frigiditas, cōtrarias
tardasq; & paruas & raras. At uero quibus anima-
lis spiritus euacuatur, & ob id cita renutritio-
ne opus habent, hi non solū ualde, sed & cito, & den-
se inspirant: quibus uero nihil euacuat, hi contra-
riam illis habent inspirationis speciē. Si uero am-
bo concurrāt, & caloris augmentū, & spiritus cō-
sumptio, hi omniū maximā & uelocissimā & de-
nissimā inspirationē habent, & maxime si ambo
uehementer fuerint aucta, uelut etiā ubi ambo for-
titer fuerint imminuta, minime & tardissima, &
rarissima sūt inspiratiōes. At uero & expirationū
species, siquidē multæ fumosæ superfluitates sint
congregatæ, & maxima & uelocissima & densissi-
ma erit. Si uero paucissimæ penitus fuerint super-
fluitates, minima & tardissima & rarissima. Ex æ-
tatibus porro omnes quæ in augmento sunt, ma-
gnam & uelocem & densam inspirationem face-
re uidemus. Quæ uero decrescunt, contra raram
& paruam & tardā, propterea q̄ illis caliditas am-
plior, his minor existit: & illis quidē animalis spi-
ritus substantiam cum corpore coaugeri necesse
est, his uero contabescere. ob utraq; igitur causas
inspiratiōis speciebus, iuuenes à senibus euariāt,
& propter alias duas causas, in expirationibus si-
militer euariant. In ætatibus enim crescentibus,
tum ob insiti caloris robur, tum ob ipsum augmē-
tum, plurima copia humorum consumitur. In de-
crescentibus uero, quantum ad ipsam uitam solū
necesse est, utpote quæ neq; augescunt amplius,
& iam sunt perfrigeratæ. Iuxta rationem itaq; illis
uelox & magna & densa, his uice uersa per omnia
cōtraria expiratio apparet. Hanc uero eandē spe-
ciem etiam pulsus secundum ætatem differentias
habere reperiuntur, quæmodum & hoc in ter-
tio causarum de ipsis ostendimus. Quemadmodū
uero secundum ætates, ita & iuxta tempora, & re-
giones, & omnes ambiētis nos aeris constitutio-
nes, tum pulsus cum spirationibus, tum respira-
tiones cum pulsibus proportionem habent. In ca-
lidis quidem, ad magnitudinem, & uelocitatē, &
densitatem permutatæ, circa frigiditas uero in cō-
trarium, & relatum de his omibus est etiam illic.
Quemadmodum & de exercitiorum generibus:
in currendo namq; & luctando, & quomodocun-
que alias uiriliter exercēdo, ualde & uelociter &
dense respiramus. Quiescentes uero, parum & tar-
de & rare: propterea q̄ in concitatis motibus, ca-
liditas quidem augetur, consumitur autem spiri-
tus animalis: ubi uero quiescimus & immoti ma-
nemus, caliditas marcescit, spiritus autem neq; in
totum, aut omnino modice consumitur. At uero
& ex balneis, calida quidem uelocē & magnā &
densam faciunt inspirationē, frigida uero contra-
riam. In somnis porro etiam ualde animū ad hoc
quod cōtingit aduertere oportet, Nam & iuxta

magnitudinem & uelocitatem motus expiratio
inspirationem excellit, quādo ciborum & humo-
rum omniū consumptiones & concoctiones ma-
xime sunt: plurimum igitur uerisimile est in ipsis
coaceruari fumosum recrementum. Et in morbis
deniq; nam & de his iam tandem dicendum in fe-
brilibus quidem omnibus, & maxime ubi circa
aliquod spirationis organum, aut circa cor, ali-
qua eaq; multa caloris copia sit coactata, omīs
respiratio magna & uelox & densa reddita appa-
ret. In quibus uero perfrigeratus est calor, contra-
ria: adeo ut & quibusdam penitus perijisse putata
sit, atq; hæc est illa quam Heraclides Ponticus spi-
ritu priuatam & mortuam scripsit. Quemadmo-
dum enim in alijs omnibus, sic etiam hic propor-
tionem respiratio & pulsus habere uidentur. Neu-
trum namq; ipsorum in totū perire possibile est,
donec superfuerit animal, attamen perijisse putare
propter paruitatem, nihil mirum est. Neq; em his
solum, sed & alijs omnibus extreme paruīs com-
mune est, quod sensum effugiant. Cæterum post-
quam de ijs quæ spirationibus & pulsibus æ-
qualiter adsunt, sufficiēter dictum est, quæremus
iam & quantum in ipsis sit, quod non similiter ha-
beat proprietatem enim alterationis facultatū in
singulis actionibus uerisimile est etiam multipli-
citer differentes ipsarum species facere. Hanc igitur
considerare oportet, ac querere, & methodo
inuenire. Videor autē mihi uidere statim ab ipsa
rerum substantia, maximam quandam differentiā
inter omnia animalia opera & uitalia esse. In illis
enim uoluntas potestatem habet generationis, &
potest, etiā si utilitas bona sit, & facultas integra,
& singula spirationis instrumenta ad actionem
accōmoda, tamē prohibere, potest (inquā) uolun-
tas & impedire ipsa à motu: ubi uero ita potenter
cohibere potest, certe longe facillimū ei fuerit, tar-
de aut cito mouere, & amplius aut minus auge-
re, & per longius aut breuius tēpus. In uitalibus
uero operibus non ita habet, sed cum utilitas bo-
na, & facultas integra est, & organa apta existunt
ad motum, neq; tardam neq; paruam possibile est
fieri actionē. Itaq; in pulsib; circa inflammatas par-
tes euidentissime apparet, ob motū arteriarū in ipsis
dolorē accedere uehementem, propterea q̄ nō in
nobis sit, motū facere magnitudinē minorē, aut
uelocitate tardiorē. Atqui si in nostra potestate
esset, minorē aut tardiorē ipsum reddere, nihil ma-
gis ex re facere possemus, mitigaturi utiq; ex hoc
dolorē. Omne nāq; inflammatū integrā quietem
desiderat. Si em moueant & inuicē terantur ipso-
rū partes, premūtur & fluxione infestant, & omī-
no dolore affliguntur. Quod si quandoq; ob urgē-
tem utilitatem ad motum cogantur, minorē pla-
nē & tardiorē motum facilius ferunt, q̄ maio-
rē & uelociorem. Ita etiam crus ubi pars aliqua in
ipso fuerit inflammata, maxime quidē quietē ex-
petit: si uero urgente aliqua utilitate ipsum moue-
re cogamur, minus & tardius ambulamus. Verū
hoc impossibile est in arterijs facere: non enim
in nostra

in nostra potestate est ipsarum motus, ut uel eum A qui sit sedare, uel uelociorē uel tardiorē facere, uel maiorē minorem possimus, sed necesse est eū qui adest boni cōsulere, siue uelox, siue magnus, siue utcunque sit uiolentus. Ideo ubi inflamma- tis partibus arteriæ mouentur, dolore affligimur quidem, sed neq; obtusiorē, neq; minorem, neq; tardiorē morum facere possumus, cum tamen ab actionibus uolūtarijs aut in totū crus leuare, aut ualde parū & tardū motum illi permittere quea- mus. Ceterum quando parū & magnum motū dicimus, q̄ nō proprie, sed à spatijs per quæ id qđ mouetur fertur appellamus, omnibus manifestū esse puto. Atqui cum thorax utrum quoddam ani- malis membrum, organū sit respiratorium, uelut arteria pulsuum, & crus ambulationis, si quidem igitur respiratio inter opera uitalia censeatur, con- similem habebit arterijs motus proportionem: si uero inter animalia cēsetur, quemadmo- dum alibi est demonstratum. Manifestum igitur quōd ad crurum similitudinem mouebitur. At uero inter animalia cēsetur, quemadmo- dum alibi est demonstratum. Manifestum igitur quōd ad crurum similitudinem mouebitur. Si igitur thorax inflammatus sit, & ad motū cogatur, tardius & multo minus q̄ oportet dilatabitur, ue- rū si hoc fecerit, defectuose respirabit. Si uero ite- rum atq; iterum idem hoc faciet, defectus qui cir- ca singulas respiraciones cōtingit, in unā quandam memorabilem ac minime cōtemnendam summā congregatus, eō deducet animal ut uicinum fue- rit suffocationi. Verū ut id ne fiat, densiores actio- nes facit, non amplius tantum cessans, quantū so- lebat cū secundum naturam habebat, simile faciēs ijs qui ob id qđ sufficientem cibum semel ingerere non possunt, assidue modice aluntur: attamen in hoc necessarium est totam respiracionem fieri par- uam, & tardam, & densam, & multo utiq; mino- rem q̄ par est, non autem ita multo tardiorē. Ete- nim dolor non ita grauiter uexat thoracē ob mo- tus uelocitatē, sicut ob dilatationis magnitudinē. Velocitas enim quamuis circa ipsam actionē sit dolorosa, tamen quia breui tempore omnem mo- tum efficit, minus thoracem offendit: compendio namq; eō quōd festinat peruenit, festinat autem ad quietē, eamq; quam celerrime assequi cupit, tanq̄ quæ sola dolorē ex inflammatione ipsi lenire possit. At uero dilatationis magnitudo penitus molesta est, tū propter uiolētiā motus, tum quōd cōpri- mit & distendit inflāmata, & omnibus modis tho- racem dolore affligit. Ob id igitur plus de magni- tudine q̄ de uelocitate respiratio adimit. Et cum sane hic solus affectus fuerit, nempe dolor quidā thoracis partium, non uero urgeat utilitas, manē- te uidelicet calore cordis intra terminos à natura cōstitutos, tunc motus thoracis manifeste tardior redditur. Si uero ardor quidam in ipso corde obo- riatur, uelocitas quidē nō exoluitur, ob eas quas antea diximus causas: aufertur autem etiam hic multum de magnitudine, uerum pro ipsa densitas generatur ob urgentem utilitatē. Quare etiam ex- tam dictis perspicuum est, quōd dolor ipse per se

circā aliquod respirationis organum consistens, paruum & tardum & densum spiritum efficit. Cum ardore uero parū adhuc similiter, sed den- siorē eo qui ob solum sit dolorem, & iam etiam aliquanto uelociorē. Quæ uero ob solum ardo- rem contingit respirandi difficultas, eam antea o- stensum est magnum & uelocem & densum spiri- tum efficere, ut perspicua sit & facile discerni pos- sit utraq; simplex, & quæ ex ambobus composi- ta est. Quæ enim ob solum sit caloris copiam quæ- nis denique reddat spiritū, similiter ut ea quæ ob solum sit dolorem, tamen magnitudine & ueloci- tate palam distinguitur. Quæ uero ex ambabus causis concurrentibus generatur, ab ea quæ ob ardorem sit, sola paruitate differt, ab ea uero quæ ob dolorem, sola uelocitate. At uero respirationis difficultas ob perfrigerationem naturalis caloris, euidentibus notis ab omnibus his distinguit: par- uū enim hæc (ut demonstratum est) & tardum & rarū spiritū efficit, nulli uero aliarū simul accidit tarditas & raritas. Ceterū quantū in defectibus & excessibus caliditatis, ipsa respirationis species à cōsonantia & rythmo qui secundū naturā habet, excedit, tantū etiam & idē cū pulsibus cōmuni- ter & eodē modo habet. Quæ uero in dolorosis organorū affectibus cōtingunt, nō amplius eodē modo habent, uerū quatenus euariant manifeste demonstratū opinor: reliquæ tamen organorum affectiones quæ citra dolorē, per obturationes, aut durities, aut cōpressiones, aut omnino coarctatio- nes quasdam sunt, consimiles uariationes in utriusq; actionibus, animalibus & uitalibus efficiunt. Par- uus enim in ipsis & uelox & dēsus sit spiritus: & paruus quidem propterea qđ ob angustiam susce- ptorum organorū, paucior q̄ oportet attrahit: densus uero, qđ utilitatis uotū nō expletur, & ob eandem causam etiam uelox. Ostensum est autē in cōmentarijs De pulsibus, qđ quando magnitu- do distentionis sufficienter explet uotū utilitatis, nihil indiget uelocitate: quando uero deficit ali- quantulū, tunc iam etiam ad uelocitatē permuta- tio fit, siquidē integra & robusta sit facultas: si ue- ro neq; hæc sufficiens fuerit, tunc in densitatē. Ob has itaq; causas paruus & uelox & densus reddi- tur spiritus, circa pulsus & respiraciones in prædi- ctis affectionibus, atq; amplius etiam inæqualis, quæ uel præcipua ipsarum est nota, uerum hæc & simul consideratio causæ, in pulsuum tractatione relata sunt, & ibidem dictum est qđ iuxta ipsas par- tes in quibus obturatio hæret, & quæ cum his cō- municant, inæqualitas maxime fit manifesta, & paruitas pulsuum aut semper aut ut plurimū co- hæret, iuxta alias uero magis magnitudo. Si uero propinquus principio fuerit affectus, in hunc mo- dum circa omnes arterias cōmuniter contingit, atq; hæc quidem illic relata sunt & demonstrata. Porro quæ respiratorijs instrumētis propria sunt nunc cōmemorabimus, ut nihil desit ad sermonis perfectionē. Quādo igit, aut ppter tubercula cri- da in ipsis cōsistētia, aut ob tenaces & crassos hu- mores

mores qui uias spiritus occupant, aut ob durū A aliquem tumore in ipsis connutritū, aut ob quod- cūq; tandem ipsis uicinū & familiare corpuscu- lum quocūq; modo in tumore immoderatiore eleuatum, paucior q̄ oportet spiritus propter lo- corū angustiam inspiratur, necessario accedit ipsi uelocitas & dēstas ob prædictas causas. Species autē in genere plures huius respirandi difficulta- tis constituuntur, alias alijs partibus in respirato- rijs organis coarctatis. Tumores etenim præter na- turā circa uentrē & hepar, splenē item & cōlum, & his coniunctas partes consistentes, ob septi trā- uersi coarctationē, parū & uelocē & densum fa- ciunt spiritū. Iuxta eundē modū & aqua inter cu- tē laborantibus, & uterū gestantibus, & ijs qui se supra modū cibo expleuerūt, & qui prominentē B uentrē habent, huiusmodi sit respiratiōis species. In respirandi autē difficultate q̄ erecta sit ceruice, & Græcis orthopnea appellatur, uiscosis uideli- cet & crassis humoribus circa asperas in pulmo- ne arterias congregatis, similiter autē & si aliquid circa ipsum induretur, aut tuberculum nascat pre- mens & coarctas ipsum asperarū arteriarū genus (hæ enim suscipiunt aerē qui inspirat) paruus & densus & uelox erit spiritus. Iuxta eundē autem modū etiā, si in thorace tale constiterit tuberculū, propter quæ sanē sæpe tū in posteriore, tum in an- teriore partem luxantur ea quæ circa spinā sunt, immo & in obliquū torquetur, paruus & densus & uelox generabitur spiritus, occupante nimirū tumore præter naturā pulmonis regionē, in quā C dilatatus extendebat. Sæpe uero & ipsum totum thoracē angustiorē huiusmodi affectiones reddi- derūt, si aut statim dum in utero adhuc sunt foetus accidunt, aut etiā postea obuēniāt. Nulla est autē differentia quod ad id quod coarctatū est attinet, ut pulmo non possit sufficientē aerē trahere: siue thorax totus angustus reddat, in quacūq; tandē affectione: siue intermedia regio amittatur, ab ali- quibus præter naturā corpusculis in ipsis cōsiste- tibus occupata: siue etiā ipse pulmo induretur aut obturetur, aut intumescat, uelut in pulmonicis & peripneumoniacis appellatis uitijs contingit. Vna enim in omnibus coniuncta est causa, ob quā par- ua inspiratio reddit, coarctatio uidelicet asperarū arteriarum, propterea uero qđ parua ipsa est, ob id D etiā (ut sæpe dictum est) dēstas & uelocitas acce- dit. Verū cum iuxta ipsum pulmonē affectus ipse incumbit, quāuis thorax se plurimum distendere possit, tamen parum inspirat: ita etiā ubi interme- dia ipsorum organorū regiones fuerint occupa- tæ. Cum uero totus thorax aut foetibus, aut aliter, paruus & angustus redditur, manifestum est qđ distentionem ad suū ipsius proportionē parum es- ficiēs, pulmonis causa est uelocis inspiratiōis. Sic uero etiā cum septum transversum ab aliquo cō- primitur iuxta infernam thoracis extremitatē, ue- lut in uitijs dolorem non inferentibus contingit. Huius namq; rei maxime memorē esse oportet, qđ aliquādo solius thoracis affectus, aliquando so-

lius pulmonis, quandoq; uero intermedia ambo- rū regionis, ad paruitatē, & ob id etiā uelocitatem ac densitatē respirationis mutationē facit, si sanē facultas fuerit robusta. Nam & huius meminisse oportet sæpe iam etiā antea relati. minime igitur amplius pleuriticorū, aut abscessus aliquos, aut omnino dolorosos tumores habentiū iuxta thora- cē, mentionē faciemus in hoc sermōe. At uero de uitijs dolorē non inferentibus, quæ cōprimendo pulmonē, & coarctando asperas in ipso arterias, mi- norem faciunt aspirationē, omnis prædictus finie- tur sermo. atq; illa quidem ad affectiones thoracis antea cōscriptas referemus, in quib⁹ dicebamus thoracē, propterea qđ minus distenderetur ob do- lorem, spiritum facere parū. Eorū uero qui sup- purati appellantur affectionē quāuis sæpenumē- ro eius generatio ex pleuritide contingit, his iam proxime relatis annumerabimus, quæ uidelicet citra dolorē iuxta pulmonē coarctationē faciēdo, parum reddunt respirationē. Pus enim quod in ipso iuxta huiusmodi affectiones continetur, cau- sa fit eius quæ circa distentionē sit paruitatis. Ita- que tanq̄ neq; ipse secundum naturā distendat, minime æqualē facit spiritus attractionē. Quomo- do igitur hæc respiratoriū organorū uitia citra dolorē cōsistentia (id enim præsentī adhuc deest sermoni) ab ijs quæ cū dolore fiunt distinguē- tur: si sanē & paruus & densus ambobus similiter red- dit spiritus, atq; id in uelocitate motus. In affecti- bus equidē cū dolore, modice quidē respirant & dense, nō tamē uelociter, quādo utiq; citra febrē eiusmodi acciderit affectus: quādo uero cū febrē, quamuis iuxta paruitatē & uelocitatē similiter re- spirat, tamē iuxta densitatē distinguunt. nam nō modice ipsis spiritus densatur, quod non euenit illis qui ob coarctationē organorū respirationis difficulter respirant, uerū etiā si densior ipsis spiri- tus reddat, moderate tamē hoc fit, & multo infra summā densitatem. Quin & exspiratio febricitan- tibus maior simulq; calidior est, qđ non cōtingit ijs qui ob coarctationē parum & dense expirant. Quomodo autē cognoscere oporteat exacte, tū paruitatē, tū magnitudinē, utriusq; partis totius respirationis, paulo post dicet, ubi prius omnē de organis sermonē absoluerimus. Quod enim diffi- cultates respirandi citra organorū dolorem, ab eis quæ cū dolore fiunt differant, iam relatu est. Vtrū autē uelut simpliciter ostendimus, coarctationē oportere ad pulmonem peruenire, eiusq; asperas maxime arterias, ut animal difficultatē respiratio- nis incurrat: sic etiā dolorē in respiratorijs orga- nis fieri oportere, & præsertim in thorace dicendū est: (parū enim abest ut pulmo sensus sit expers) An aliquā aliam in eiusmodi respirandi difficulta- tibus inquirere nos oportet enunciationē? Nam qđ dicit ad solos respiratoriū organorū dolores eiusmodi difficultatis respirandi specie sequi, eum nō opinor uideri posse omnē de his rē probe co- gnouisse, aut meminisse superiorum ratiocinatio- nū, in quibus non ob affectionem, sed ob actionis facultatem

facultatem quæ animalis existit, paruus & defusus spiritus fieri ostendebat. At uero species difficultatis respirandi quæ ad coarctationem pulmonis cõsequitur, nihil opus habet facultate ad sui generationem, quod de illo probe indicauimus ubi totius rei tractationem peregrimus. Verum de dolorosis affectionibus non simpliciter id dicere conuenit, quando sanè in respiratorijs particulis consistunt. Non enim propter ipsam particularum naturam priuatim, sed quod animali facultati eorum motus arbitrium permissum est, respirationem ad paruitatem mutari cõtingit, ut ne amplius uidelicet animal dolore affligeret, ipsa minus quod oportet thoracem distendente. Atque hæc sanè prouidentia, ut ne amplius animal dolore affligatur, etiã alijs omnibus particulis adest, quæ ad respiratoriorum motum simul mouentur, stomacho uidelicet & uentri, & hepatis, & splenis, & pelliculæ aluum ac intestina amplectenti, peritonæi nomen Græcis habenti, & colo, & superioribus tenuibus intestinis, & musculis præcordiorum: hæc namque ad thoracis motus, & maxime si fuerint maiores commouentur. Perspicuum igitur est quod amplius in magnis thoracis motibus dolore uexatur, minus uero in paruus, & ob id paruus & densus non solum in pleuritidis, sed & quibus stomachum aut uentrem dolorosa affectio infestat, spiritus erit: minus quidem propterea quod etiam sensus eis minor est, cõsimiliter tamē difficulter respirabunt qui hepar, aut splenem, aut aliud quoddam ex prædictis membris dolore uexatum habent. Omnia enim talia partim exappesa, partim agnata respiratorijs instrumentis, ad horum motum simul cõmouentur, & ob id in respirantibus offenduntur. Atque ita non ut antea de respiratorijs particulis, sed de omnibus simpliciter quæ circa respirationes mouentur, cõmunis nobis sermo fiat: atque audebimus in uniuersum pronunciaré, Paruum & densum spiritum signum esse doloris omnium animalis particularum quæ iuxta respirationes cõmouentur. Num igitur hac parte solum inter pulsus & respirationes dissimilitudo est? An etiam iuxta ipsam priuatim facultatis causam, citra organorum complexum, aliquam differentiam inuenire licet? Equidem naturales facultates omnes semper necessarijs sibi operis uacant, & nunquam torpent, aut negligentes sunt. Quæ uero sub uoluntatis potestate ueniunt, hæc sæpe ubi ipsa circa alias actiones fuerit occupata, negligentius perficiunt. Ambulantes igitur aliquando cõcitatus ad rem aliquam perficiendam, deinde inter eundem cogitantes quid, ac postea id ipsum considerantes & curiose de ipso meditantés, multum ab illa ambulandi concitatione remittimus, non tamen intelligimus id ipsum neque cognoscimus, quousque sanè mentem ad illius curam adhibemus: cum uero quiescimus ab illa cura, atque cogitationem circa nullam rem amplius habemus, quæ circa solam ambulationem, tunc uelut ex somno aliquo excitati, cognoscimus circa institutam actionem nos fuisse negligentiores, quam pro primo impetu oportebat, rur-

sumque ad ipsam actionem nos excitamus. Sic etiam qui mente uacillat, animam (ut puto) in uisionibus uelut in quibusdam curis habentes, animalium actionum negligentius sunt, & neque lotium eiiciunt, neque uentris onus deponunt, neque potum neque cibum petunt, neque quicquid aliud eius generis, nisi quis eos cõmonefaciat. Si uero etiam petant aliquando interim dum adhibent obliuiscuntur, & rursus monitore opus habent. Itaque nouimus omnino plurimos qui petita matula, eaque ipsis data, non iam lotium effunderet, sed matulam ociose in manibus detinerent. Alios item nouimus qui exurgerent quidem tanquam uentris onus deposituri, postquam uero desedissent penitus obliuiscerentur, atque nihil efficerent donec a presentibus admonerentur. Quæ admodum autem per multum tempus actiones faciunt hi omnes, sic etiam magnas. Aceruatim igitur omnino plurimum mingunt, & pro una uice ultra mensuram bibunt, & singula alia eodem modo faciunt, nec mirum utique id esse opinor. Quod enim sæpe in debito tempore facere oportebat, id ipsum aceruatim urgente utilitate explere coguntur, & præsertim ubi necessarium id sit ad uitam. Etenim si quis minus quod oporteat bibat, non ad dies tantum, sed ad integros menses sufficere possit. Si uero minus quod oportet respiret, neque minimam diei partem durare queat. Quare tæsti plus pro una uice mente moti bibant, tamē quod per multum temporis interstitium id faciant, euenit ut uniuersus ipsorum potus multo commodatæ mensuræ inferior & paucior extet. Verum respirationis utilitas non expleta, supra hoc quod graue & ex propinquo imminens periculum habet, excitat etiam ad actionem, & non sinit torpere neque ad momentum, Recuperat autem statim id totum, quo per cessationis tempus fuit priuata, atque ita non rarus solum, sed & magnus spiritus efficitur, & tanto sanè quod conuenit maior, quanto sit rarior, quod ipsum in potu non cõtingit: multo enim rarius, paulo uero plus bibunt, unde etiam Hippocrates ipsos paucibilibus, ueluti modico potu utentes appellauit. Atque hæc quidem ratio demonstrat mente motorum respirationem in raritate & magnitudine mutari. Testimonium autem non minus etiã oculare experimētum præbet, si quis in ipsis artis operibus hanc speculationem exquirere uelit. Quicumque uero in adulescentulorum gymnasijs, in sublimibus solijs alti & undique conspicui desidentes, artis operum negligentes sunt, quicquid uero in buccâ uenerit effutunt, his non magis credibilia fiunt ea quæ ab eisdem apparentibus confirmantur, quam his qui neque à principio, etiam si appareat, quicquid cognoscunt. Cæterum ex hoc genere sophistarum quispian aliquando mecum contendit, de eo quod rarus & magnus spiritus mente uacillantibus cõtingit, proponebat enim respirationem unum quoddam ex operibus uitalibus esse, uerum cum huiusmodi argumento non cõsentiebat id quod palam apparet, unde discedendum sibi à me putauit: prorsus enim inquit, eiusmodi respirationis speciem in delirij non ap-

non apparere. Nam quæ nunquam conati sunt sophistæ in ipsis agrotis obseruare, de his ueluti qui sexcenties uiderint impudenter rixant, neque uerentur se magnam habere experientiam iactare, eorum quæ neque per somnium quidem ipsi uiderunt. At uero quicumque obseruant apparatus, & quæ agris accidit, hi ita ut Hippocrates scribunt, uiderunt enim ut opinor, multos infirmos similes his quos ille descripsit, qui abinde magni testimonij prædicto sermoni præbent, atque apponerent sanè ita eos quos in popularium morborum libris conscripsit, nisi propositum esset mihi omnem sequentem sermonem secundum, in eorum enarrationem, uelut etiã antea dixi, referuare: hunc uero solum per se cum proprijs & synceris demonstrationibus absolueré. Itaque sermo de uacillantibus & mente motis hic finiatur. Quomodo uero quis magnam & paruam respirationem optime dinoscat (scio enim & hoc me in prioribus distulisse) iam referat. Proclive equidem erat opinari, nihil differre siue iuxta magnitudinem distentionis respirationum organorum, siue iuxta substantiam quæ inspiratur copia, magna inspiratio iudicetur: quæ ad modum fortassis etiã aliqui dicunt, putantes quantitatē inspirationis semper se habere oportere ad proportionem quantitatis distentionis organorum: atque hoc minime in uniuersum uerum est, sed distinctiōne quadam opus habet, cum enim secundum naturam habent organa, quantitas spiritus semper ipsorum distentionibus similis est, non tamē cum etiã præter naturam fuerint disposita, uerum possibile aliquando plurimum distendi thoracem, & parum externi aeris inspirari. Multæ enim sunt affectiones (si modo prædictorum meminimus) in quibus pulmo coarctatus, multum aerem suscipere non potest. Nequaquam igitur ad affectionum omnium respirandi organorum proportionem, sed solum asperarum artiarum, in respirationes fiunt: at uero horum distentionem impossibile est per ullum aliquem sensum dinoscere. Sufficit enim ipsum solum aerem inspicere, quātus inspiratur, & quantus rursus expiratur. Neque enim ex uentris mole de ciborum acceptorum copia coniecturam facimus, sed sufficit etiã hic solam eorum quæ eduntur inspicere quantitatem. Postquam uero in expirationibus, aliquando quidem omnes musculi in totum ociosi sunt, permittentes thoraci collabenti propria recuperare constitutionem: aliquando uero operantes amplius ipsum contrahunt, id quod nobis de his sæpe est demonstratum: contractiones itaque thoracis citra horum concitationem, non unquam magnam inspirationem facere possint. Quæ uero cum musculorum concitatione fiunt, quæ sanè etiam efflatus existunt, uelut & hoc est demonstratum, hæc opifices sunt magnitudinis. Verum neque in his denudatum hominem inspicere operæpretium duco, ad musculorum tensionem cognoscendam, sed sufficit speciem expirationis cum efflatu, notam cognitionis uel maximam habere. Vrgente itaque utilitate aceruatim expirare cogimur, ueluti etiã cum inspirationis urget utilitas, multum & coaceruatam externum aerem attrahimus. Quando uero & de his sufficienter transegi-

Galen.

amus, repetitis capitibus eorum quæ ab initio dicta sunt, ad reliqua progrediamur. Capita autem erant ut opinor hæc: Quod simplicibus respirandi difficultatibus inuentis, connectere oporteat causas coniunctas respirationis, & demonstrare singulorum ipsarum efficientem causam: & uice uersa quæ respirandi difficultates ad singulas causas cõsequantur, in quo sanè etiã compositarum respirandi difficultatum mentionem facere coacti sumus. Verum quatenus tractatio pulsuum cum respirationibus consentiat, & quatenus differat, etiã hoc non erat exiguum eorum quæ explicauimus caput. Postquam uero hæc omnia absoluta sunt, consequenter cõpositas respirandi difficultates considerabimus: hæc namque desunt adhuc superioribus quæ tractanda suscepimus annectendæ. Inuentis autem simplicibus, non amplius difficile est etiã has inuenire quæ ex illis cõponuntur. Cum enim aliqua sit magna inspiratio, similiter autem & aliqua uelox, & contrariæ his sint parua & tarda, necesse est quatuor fieri omnes respirandi difficultates circa respirationem cõpositas, magnam uidelicet simulque tardam, magnam & uelocem, paruam & uelocem, & quartam paruam ac tardam. Eodem modo & circa expirationem easdem quatuor coniugationes necessarium est fieri, duas quidem magnas, & duas paruas, quæ tamen uelocitate, tum tarditate distinguuntur. In cessationibus uero impossibile est cõpositam respirandi difficultatis speciem fieri: neque enim duæ oppositiones in eis existunt, uelut in motibus, sed una sola iuxta densitatem & raritatem cõstans. At uero ipsorum motuum inuicem collatorum, inspirationis inquam ad expirationem, species quædam erant cõsonantia totius respirationis. Quæ admodum etiam in pulsibus dilatatione ad contractionem collata cõtingit. Possibile est enim inspirationem fieri magnam, expirationem uero paruam, aut uice uersa inspirationem paruam, expirationem magnam: aut utrasque paruas, aut utrasque magnas. Sic & ueloces aut tardas utrasque, aut alteram uelocem, alteram tardam. Quin & inæqualis est aliqua respiratio, quæ admodum & pulsus, tum circa motum aggregationem, tum circa motum unum. Similiter autem & ordinata ac inordinata respiratio fieri potest, uelut etiam pulsus. Et sanè quot differentia inæqualium pulsuum, tum circa unum motum, tum circa plures, cõsistenti existunt, tot etiã sunt respirationum. Verum quod in principio statim huius tractationis dixi, omnes penitus negligenter respirationem tractauerunt, atque huius negligentia causam referam in progressu sermonis. Nunc quod instat nobis ab soluendum est, ab inæqualitate iuxta unum motum initio facta, propterea quod secundum naturam uideri possit in medio posita esse earum, quæ exacte simplices, & quæ ex cõfesso cõpositæ existunt. Contendit itaque aliquando quispiam mecum super ipsa tanquam non cõposita, quod alias non effecisset, nisi simplicibus propinqua esset, uerum cõpositam esse inde perspicuum est. Si quis incipiens inspirare uelociter attrahit aerem, circa finem uero tarde, aut uicissim ex tardo principio, in uelocem definit finem,

Tom. 3

k

hanc

hanc sanè inspirationē neq; uelocem simpliciter A
neq; tardā esse dixerimus, sed cōpositam, utpote
quæ alterā sui partē habeat uelocē, alterā tardā.
Eodē modo etiāsi exspiratio quomodocunq; ua-
riet, siue ex tarditate in uelocitatē, siue rursus ex
uelocitate in tarditatē motu trāseunte, cōposita es-
se dicemus, utpote q̄ partib. cōtrario modo inter
se habentib. nō simplex sed cōposita existat. Simi-
liter aut et cū cessatio aliqua sciderit & dissecuerit
alterū motū, siue inspirationē, siue expirationē,
cōpositam esse etiā tunc dicemus eā quæ dissecta
est, utra tādē ea existat. Visum est aut aliquādo, ra-
ro tamē, nō alteram tantū, sed ambas totius respī-
rationis partes, in uno & eodē homine ita habere,
& maxime hoc fieri, cū humorum copia in aspe-
ris arterijs coaceruata, hominē suffocet ex pleuri-
tide perniciosa, aut peripneumonia non expurga-
ta, aut suppuratione istic consistente. Quare & in
hac parte respirationibus cū pulsibus conuenit:
nam & de illis demonstratū est, q̄ propter obtura-
tiones organorum, cōpressionesq; & omnino co-
arctationes inæqualitas fiat. Itaq; liquis ea quæ de
alijs arterijs per totū animal dispersis, in secundo
De pulsuum causis dicta sunt, pbe perdidicerit,
maiorē utiq; copiam similia dicendi de asperis in
pulmone appellatis arterijs habebit. illas enim ad
inæqualis pulsus generationē coarctari oportet,
asperas uero arterias ad inæqualis respirationis.
Relatū etiam de illis, quod ob facultatis debilita-
tē pulsū inæqualitas fieri possit, cū præ impoten-
tia arterias pro una uice perfecte dilatare nō pos-
sit: resistunt enim interim & cōquiescunt, uelut se-
nes circa uitam perficiendam. Fieri autē potest ali-
quando & circa respirationē quædam inæquali-
tas, tum ea quæ iuxta unam actionē, tum quæ cir-
ca plures cōtingit, & systematica à Græcis appel-
latur, ob quandam facultatis ipsam efficientis de-
bilitatem. Cum uero hæc animalis sit, uitalis uero
ea quæ pulsus operat, fieri potest quædam ad præ-
notiones ex ipsis differentia, nimirum pulsibus fa-
cultatis debilitatem semper suis ipsorum læsioni si-
milem indicantibus, respirationibus uero nō eo-
dē modo, nisi quis etiā describat ægrotantis uo-
luntatem. Quamuis enim temerariam responsio-
nem à moderato homine factam malam esse Hip-
pocrates dicit, uerūtamen in ijs qui natura temera-
rii sunt, non solum nō eiusmodi responsione, sed
neq; ipsum adeo delirium, quicquā magnum por-
tendere censebis. Ita etiam habet circa respiratio-
nem: felices enim grumnarumq; expertes, ac mol-
les, circa singulas actiōes inæqualiter respirabūt,
etiāsi nihil adeo magnum ipsos cogat. Qui ue-
ro ad laborem industrii & generosa mente prædi-
ti sunt, priusquam ad extremam debilitatem eorū
facultas redigatur, non unq; inæqualiter respira-
uerint. At uero in pulsuum inæqualitate eadē præ-
notio affectionis est, tū in ijs qui generosa, tū qui
praua & uitiosa mente præditi existunt. Ut enim
uniuersaliter & in summa dicā, ubi uoluntas nihil
cōfert ad actionē, ibi id quod significatur æquale

est omnibus. Vbi uero aut totū aut plurimum, ibi
amplius etiā inspicere oportet mores ipsius ægri.
Quæadmodum autem differentia facultatum effi-
cientium actiones, tum circa pulsus, tum circa re-
spirationes, differentes facit prænotiones: sic etiā
circa ipsam organorū naturam, quædam indica-
tiōis alteratio erit. Pulsus em̄ per leues arterias, re-
spirationes uero nō per solas asperas arterias fiūt,
sed nō minus q̄ per ipsas, immo fortassis magis,
per musculosum genus. hoc enim est qd̄ primū
animalis facultas mouet ad respirationis generatio-
nem, ab eo uero totus thorax motus ipse rursus
pulmonē cōmouet eo, quo diximus in horū tra-
ctatu, modo: pulmonis aut pars sunt asperæ arte-
riæ, in quas primū aer qui inspirat peruenit. Quæ
admodum igit̄ harū affectiones totam respiratio-
nē sæpe inæqualē reddunt, sic & affectiones mu-
sculorū, ppter ea sanè q̄ illæ spiritus sunt loci, mu-
sculi uero primū motus instrumentū, uerū nō ea-
dem affectio in utroq; organorū genere, inæqua-
lem respirationē facit, cū neq; utilitas ipsorū simi-
lis existat. Si quidem igitur unumquodq; organū
in id ipsum, per quod sanū existens actionē uiuit,
etiā ægrotans lædit: asperarū utiq; arteriarum læ-
sio coarctatio quædam est, musculorū uero aber-
rans & inordinatus motus: atq; illarū quidem ut
spiritus locorū, horum uero ut motus organorū
offensa est. et coarctatiōis quidē in asperis arterijs,
tumores præter naturā reos declarauerim, aberrā-
tium uero in musculis motuū occasiones nunc re-
feremus. Sunt igitur propriæ musculorū affectio-
nes, conuulsiones, cōcussiones, & tremores, quæ
admodum in alio loco est demonstratū. uerū quod
hæc etiam aberrantes motus sunt, uerbis nō eget.
& si quidē ambo hæc ita habent, ut scilicet & affe-
ctiones sint, & aberrantes pariter musculorū mo-
tus: atq; hæc ipsa sunt quæ querimus, finem utiq;
nobis hic habebit institutus sermo. erit namq; ali-
quando inæqualis respiratio, propter aliquam harū
affectionū. Quemadmodū enim ambulatio
inæqualis sit, crurū musculis aut trementibus, aut
concussis, aut cōuulsis: ita & respiratio aliquam
do inæqualis sit propter thoracis musculorū (ut di-
ctum est) offensos. Quare omnium inæqualitatū,
tū quæ secundū unā actionē, tū quæ circa plures
ex ordine cōsistunt, aut asperarū arteriarum coar-
ctatio aut thoracis musculorū aberrās motus, aut
facultatis ipsam efficiētis debilitas, causa fiet. Scri-
ptum est autē diffusissime de omnibus inæqualita-
tibus in secundo De pulsuum causis, & ob id quæ
cōmunia sunt cū illo sermone, omnia relinquimus,
nuda solūmodo mentione ipsorū facta. Quæ uero
propria sunt respirationi, in hoc libro explicabi-
mus. Vtilitas itaq; (uelut etiā antea dictū est) cōmu-
nis utriusq; est, asperarū etiā arteriarū ratio cōsimi-
lis ad leues est, uerū musculorū genus propriū &
priuatim destinātū respirationibus est, præter pul-
suum rationem. Opifices autem ipsorum facultates,
partim quidē similiter, partim uero non ita ha-
bent. Quatenus em̄ causæ effectiuarū sunt, eatenus
similiter

similiter habet: quatenus uero uoluntati permis-
sum est arbitrium respiratorig facultatis, uitalis au-
tem facultas nullum superiorem habet dominū,
sed libera penitus existit, eatenus differunt. Quan-
quam & adhuc eximiū quiddam ad inæqualitatis
generationē respiratio habebit, præter pulsū rationē,
ut neq; hoc prætermittamus. Est autem id
ipsum duplex, partim quidē ab ipsa animali facul-
tate sola p̄ficiēs, partim à cōplexu ipsius ad do-
lores: atq; modicū quidē & cognitū difficile est,
quod à sola facultate p̄ficiētur, amplius uero
& manifestius ac magis uariū quod propter do-
lores. In delirijs enim superat quidē raritas & ma-
gnitudo, apparet autē quædam inæqualitas & or-
dinis perturbatio, tum iuxta plures respirationes,
tum iuxta unam aliquādo solam: nimirū q̄ & ui-
sa aliquando plus, aliquando minus, rationem ab
eo quod secundum naturam est emoueat. In hui-
usmodi enim uisib. rationi consentaneum est,
etiā respirationem transmutari ac aliquatenus
uariari ad inæqualitatis & permutatiōis ipsius or-
dinis generationem. Quin & quantitas utilitatis
quandiu quidem parum deficit à singulis actioni-
bus, parua est ab eo, quod secundum naturam ha-
bet, immutatio: quando uero defectus ab eo, qd̄
secundum naturam habet, cōtinget satis multus,
tunc necessariū iam cessationum quātitatem, mo-
tuum uero non solum quātitatem, sed iam etiā
qualitatem alterari, atq; ob id totam respirationē
inæqualem & inordinatam reddi. Idem hoc & in
doloribus accidere necessariū est, neq; enim etiā
in illis utilitas expletur iuxta singulas actiōes, nā
neq; uelociter, neq; dense, neq; amplius distende-
re thoracem possunt: omnia enim hæc ipsis mole-
sta sunt, & præsertim magnitudo, deinde ueloci-
tas, iam uero etiā densitas. Dolentibus nāq; mi-
nus molestum est per longius tempus, q̄ per bre-
uius moueri. Ob id igitur à magnitudine omnino
multum detrahunt, à uelocitate uero minimum,
à densitate autem auferunt quidē nihil, sed addit
etiā quippiā paruutatis: ab eo quod secundū natu-
ram habet, defectum per eam corrigentes. non ta-
men adhuc tantum est quod apponitur, ut omne
expleat defectum. Quantū igitur deficit ad utili-
tatis expletionem, hoc in multis deinceps actioni-
bus coaceruatur, & cum parū abest ut animal sus-
focetur, tunc uoluntate cogit ad aliquod tēpus,
maiorē facere respirationē, & multo uelociorē, &
priore densiorē. Verū cū in huiusmodi actionibus
utilitas quidē expleatur, animal uero doloribus
offendatur, uoluntas rursus à magnitudine & ue-
locitate ac densitate aufert, aliquādo plus, aliquā-
do minus, utpote quæ consilij inops sit, & neq; si-
stere actionē possit, ob suffocationis timorē, neq;
aliquam reperire doloris medelam queat. Quare
modo ad hoc, modo ad aliud trāsīt, illud quidem,
ut utilitatem expleturum, hoc uero, ut dolorē mi-
tigaturum: cū uero omnia quæ utilitatem explet,
exacerbent dolores, quæ uero dolores mitigant,
minuant utilitatem, atq; nulla communis utriusq;
Galen.

medela reperitur, multiformiter ad omnia tran-
sit, ob consilij inopiam semper ægre ferens quod
præsens est. atq; hinc tum inæqualitas circa singu-
las, & omnes etiam deinceps respiratiōes, tū mul-
tiformis illa ordinis perturbatio originem habet.
Ex corruptione enim parilitatis, inæqualitatum
omnium itemq; ordinis perturbationū generatio
oritur. demonstratū namq; & hoc in libris De pul-
suum differentia, q̄ parilitas consequenter habet,
æqualitas est: parilitas uero iuxta circuitus, ordo
est. & quod, ubi consequenter habet parilitas cor-
rumpitur, inæqualitas: ubi uero iuxta circuitus re-
uertens, ordinis perturbatio generat. at uero quā-
uis multa inæqualitas, & multa ordinis perturba-
tio in eiusmodi affectionibus incidat, superat ta-
men id genus respirandi difficultatis, quod iuxta
paruutatem & densitatem consistit. Etenim si etiā
magnam aliquādo respirationem pro una uice fa-
ciant, uelut periculum facietes in eiusmodi respi-
ratione, desistunt tamē euestigio propter dolorē,
ac per multum tēpus ualde parum respirant, do-
nec ab aliqua urgente utilitate coacti ad aliam rur-
sus cōuertuntur experietia magnæ respiratiōis. As-
siduitas igitur inæqualitatis & inordinatæ muta-
tionis, in uelocitate ac tarditate, & in densitatis al-
terationibus, maxime ipsis consistit, cum nunq;
quidem simpliciter rara respiratio fiat, propter ur-
gentem utilitatem, minus tamen & magis densa,
atq; in hoc sanè inæqualitate acquirit. Quare den-
sus semper hoc modo dispositis est spiritus, ma-
gnus autē raro, tardus uero nihil magis q̄ uelox,
propter repentinam ipsorum in utranq; partē tra-
sitionem. Recte igitur antea dictum est, quod ad
omnia dolore afflicta organa, quæ circa respiratio-
nes commouentur, paruus & densus spiritus con-
sequatur. Et iuxta eandem rationē in delirijs ma-
gnus fieri & rarū spiritum, quanquam etiam his
uel maxime inæqualitas comes sit. Exuperat em̄
in ipsis raritas & magnitudo: magis enim & mi-
nus rarus, & magis ac minus magnus spiritus in
delirantibus redditur, paruus uero & densus nun-
quam. Atq; hæc quidem mihi sufficere uidentur
de inæqualitatum cognitione, tum quæ circa unā
actionem, tum quæ in pluribus consistunt. Dicta
sunt em̄ & de ijs quæ ratio postulat ad sermōis cō-
munitatem referri, & euidenter quidem hæc cōpo-
sitæ sunt, multis omnino actionibus ad generatio-
nem & dinotionem indigentes, quæ uero circa u-
nam actionem consistunt (uelut etiam ante relatū
est) fere uideri possint alicui simplices esse. Porro
non de coaceruatis tantum inæqualitatibus, sed
etiam de ordinis perturbationibus hic transegi-
mus: sunt enim species quædam inæqualitatum,
uelut etiam de pulsibus est demonstratū. Ad re-
liquas igitur compositas difficilis respirationis spe-
cies regrediamur, & primum sanè eas in manus
sumamus, quæ circa unam actionem quamcūq;
tandem consistunt. Equidem inspiratio magna
simulq; uelox, ob utilitatem urgentem fit, & si or-
gana sunt prompta, & facultas propria conferuat
Tom. 3 k 2 integram

integram sanitatem, aut certe parum immutata. demonstratione autem hic sermo non habet opus apud eos qui superius dictorum meminerunt. Rursus uero magna & tarda solis mente motis cōtingit, atq; his non semper. & conspicua utiq; etiam hic est causæ consideratio ex prædictis: quemadmodum etiam cum paruam habent inspirationē & tardam, hi quibus insitus calor multum est perfrigeratus. Quæ restat autem adhuc coniugatio quarta, paruitas erat cū uelocitate: & sit penitus in nulla affectione simplici, quæadmodū neq; magna simulq; tarda, quā aliquando mente motis accidere diximus, sequi tamen quantū nō semper, sed ut plurimū, ubi simul dolor & utilitatis incrementū concurrunt. parum em̄ necessario in doloribus respirant; inexplata autem manente utilitate, tum ob hanc ipsam paruitatem, tum quod alias per se ipsam utilitatē abundare proposuimus, non satis est solum densari ipsas actiones, sed cogitur sæpe conuulsorie inspirare. Ad eundem porro cū prædictis modum etiam in cōiugationibus circa expirationem, ipsas affectiones perscrutari oportet. Nam & in his aut facultatem, aut aliquod organum uitiatum, aut caloris modum alteratū inueniēmus. Quæ enim uelut fuliginosa, ac fauilliosa, & fumosa recremēta appellamus in caliditatis genere, ea om̄ia terrea sunt, & uelut semicoccta cū innato calore, quemadmodum fumus cum igne; apparent enim in hoc euidenter acriter omnia & calida & fumosa materiæ recrementa, ostendentia susceptam quidem esse in seipsa ignis uim, non tamen adhuc penitus ab igne se superata; flamma enim ita nata esset, & non adhuc fumus esset. Quare si quis furnosa caliditate in corporibus animantium redundante, expirationem magnā simulq; uelocem fieri dicat, non utiq; errarit. Manifestum est autem quod & facultatem integrā esse tunc oportet, & nullum ex organis uitiatum. Similiter autem & magnā simulq; tardam in quibusdam delirantibus fieri, eodem modo quo contingit circa inspirationem. Sic & paruam simulq; tardam fieri his quibus nullum fumosum recrementum est coaceruatum. Et paruam ac uelocem, quibus est congregatum fumosum recrementum, & dolent tamen simul aliquam particulam, quæ circa respiraciones mouetur; semper enim horum memorē esse oportet, etiam si aliquando in sermone relinquuntur. Atq; hæc quidem sunt quatuor respirandi difficultatis coniugationes, quæ circa utramq; totius respirationis partem seorsim consistunt. Aliæ autem circa rhythmum & cōsonantiā ipsius, non circa utramq; seorsim partem fiunt. Cum em̄ inspirationem expirationi conferimus, quemadmodum in pulsibus dilatationem contractioni, rhythmum hoc ipsum appellamus. Manifestū autem quod eandem speculationem hic locus expectat, quam De pulsuum rhythmis Herophilus cōscripsit. Dicta quidē etiam nobis de ipsis quæ necessaria sunt in pulsuum tractationibus, dicetur autem & nunc q̄ fieri potest breuissimis, quibusnā

ueluti scopis quibusdam, animum atcedere oportet, ut facile causas dissonantiæ in respirationibus inueniamus. Quæ enim iam iuxta utramq; totius respirationis partem, inspirationem dico & expirationē, in superiore sermone recessuimus, ea ipsa etiam nunc inspicere operæpretium nunc existimo circa ipsorum dissonantias. Velut uerbi gratia (nō enim malum fuerit in uno quopā uelut exemplo demonstrare id quod dicit) Sit quidē tardior & minor q̄ secundum naturam inspiratio, uelocior autem & maior exspiratio: his sanē qui ita dispositi sunt dicemus calorem secundum naturam imminutum esse, auctū uero esse fumosum recrementum. Rursus in altera dissonantia quæ cōtrario modo habet, ita ut inspiratio quidē sit magna & uelox, exspiratio uero parua & tarda, auctū naturalem calorem dicemus, & nullum esse fumosum recrementū. Duplicem enim semper intelligere iuxta genus oportet calorem, alterum genuium & corpori innatum, alterum uero acquisitū ac spurium. Palam igitur est, q̄ huiusmodi cōiugatio nihil euariat ab ijs quæ in utraq; seorsim, hoc est alterutra existūt. Si enim inspiratio parua & tarda forte fuerit, perfrigerationē significat caliditatis secundum naturam, quomocūq; habeat ipsa exspiratio; si uero exspiratio eodē modo fuerit disposita, de caliditate præter naturā idē indicabit. Nā & si magna aliquādo ac uelox fiat, redundantē significabit caliditatē præter naturam, quomocūq; habeat ipsa inspiratio. Quare nihil amplius ad prænotiōes, huiusmodi cōplexus docet, q̄ ea quæ iam singulatim de alterutra ipsarū sunt cognita & perspecta. Itaq; ad solas illas cōpositas respirandi difficultates animū intēdere nos oportet, in quibus simplices quidē, communes sunt pluriū affectionū, & ob id nihil certi indicāt, coniugatē uero alijs quibusdam, ad certū ac minime fallax discrimen ueniunt. Magnitudo enim respirationis ipsa per se respirandi difficultas quædā est simplex, uerum nullius certę cognitiōis signū est, siquidem & urgente utilitate, & læsa mēte fieri solet. At uero si cum densitate consistat, urgentē utilitatē; si cum raritate, deliriū indicat. Similiter autē & paruitas ipsa quidē per se ipsam, aut dolore afflicta aliquā particulā, aut utilitatē exolutā ostendit, ita ut neq; ipsa aliquid certi indicet. Quādo uero cōponitur, cum densitate quidē dolorem, cum raritate uero utilitatis exolutionem portendit. Quinetiam si ipsam densitatē per se solam, aut raritatē in manus sumas, ipsarum neutra per se inueneris quicquā certi significantē, nisi hoc discrimen accedat, ut uidelicet cū altera quapiam respirandi difficultatis specie copuletur. Densā enim simulq; magna, utilitatis augmentū indicat. Densā uero simulq; parua, organi alicuius quod cū respirationibus commouetur, dolorem. Ipsa etiam rara quæ ad deliria & perfrigerationes consequitur, siquidem cum magnitudine fuerit copulata, prius ex prædictis, si uero cum paruitate posterius indicat. Et ob id sanē omnium cōpositarum respirandi

spirandi difficultatum, huiusmodi coniugationes utilissimæ sunt, utpote & manifeste, & cōstanter, unamquamq; affectionē indicantes, densitas quidem cum paruitate dolorem, cū magnitudine uero utilitatis augmentum. Raritas autem eum magnitudine delirium, cū paruitate, utilitatis exolutionem. Fiunt autem quatuor hæc cōiugationes, differentijs actionū iuxta magnitudinem & paruitatem, ad cessionum differentias permixtis. Duæ enim oppositiones inter se permutatæ quatuor, constituunt cōiugia. Quare & hic perspicuum iam fit, quod neq; plures neq; pauciores possibile est fieri ex his oppositionib; cōiugationes. Verū in cessionibus, una sola contingit oppositio circa densitatē & raritatē. In actionibus uero nō solū oppositio circa magnitudinē & paruitatē, sed etiā circa uelocitatem & tarditatē contingit. Quatuor itaq; etiā circa harū permutationes nascuntur cōiugationes, prima quidem densā & uelox, secūda densā simulq; tarda, tertia rara & uelox, & quarta rara simulq; tarda. Ceterū nullum certę cognitiōis signū, simpliciter & necessario exhibent, quæadmodum priores quatuor, uerum hæc modo distinguere oportet. Si quidem multa ad densitatē, pauca uero ad uelocitatē transitio fiat, tum doloris, tum utilitatis augmentū significat. Si uero uice uersa ad uelocitatem plus, ad densitatē minus, ab eo quod secundum naturam est excedit, utilitatem solam auctiam demonstrabit. Concurrat autē ad hanc respirandi difficultatē omnino & magnitudo, ad alteram autem ante ipsam relatam, paruitas: quare neq; omnino opus habebimus uelocitatis meminisse. Si enim cōiugatio circa uelocitatem & densitatem indistincta, nihil certi nobis indicat: cum uero distinguat ita ut uelocitas quidē in ea abundet, statim etiā cum magnitudine fiet: si uero densitas in ea exuperet, necessario consequentē paruitatē habet, dēsa utiq; simulq; magna iuxta alteram distinctionē erit, dēsa uero simulq; parua iuxta alterā. Sic autē etiā densā ac tarda cōiugatio demonstrabitur: abundante enim densitate, solus dolor indicabitur: ubi uero rātum ab eo quod secundum naturā est excedit, quantum secundum tarditatem, compositæ dispositionis signū erit, nam & utilitatem imminutam esse ostendet, & particulam aliquam dolore afflicta. Sic uero & cū tarditas densitatem superabit, signum erit dispositionis iam dictæ, sed minus tamen dolore affici ostendet ita habentes, magis uero utilitatem esse imminutā. Itaq; neq; hac cōiugatione indigemus ad prænotiōes: in primis enim quatuor quas utilissimas esse dicebamus, signa habemus & doloris & utilitatis imminutæ. Quin & tertia cōiugatio iā dicta, rara uidelicet simulq; uelox, nihil necessario indicabit. coīcidit autem in delirij quibusdam, siue etiam cū ipso utilitatis augmento. Relatum autem antea est, q̄ mente motorū rara penitus est & magna respiratio, uelox autem non omnino, uelut neq; tarda, fit enim utrūq; ipsorum inordinate & inæqualiter. Quando ta-

Galen.

men coinciderit utilitatis augmentū, tunc coguntur & multo amplius respirare, q̄ si solum mente moti essent, & iam etiam citius. Quare neq; hac cōiugatione ad prænotiōes indigemus, ea que per ipsam indicantur cum distinctione iam in primis quatuor cōiugationibus habentes. Restat autem adhuc quarta secundum hoc genus composita respirandi difficultas, tarda uidelicet simulq; rara, quæ etiam ipsa delirij quibusdā coīcidit, & utilitatis imminutionibus itaq; neq; hac opus habemus, nam & delirium, & imminutam utilitatē ex primis quatuor cōiugationibus perspecta tenemus. Porro non solum ex demonstratione, differentiā circa uelocitatem & tarditatem non necessariam ad prænotiōes esse (nam neq; si solam accipias, neq; si cum alijs copules, comoditas aliqua ex illis fit manifesta) sed etiam ex ipsa rei natura apparet. Cum enim tria sint principalia causarum genera ipsius respirationis, utilitas, facultas, & instrumēta, palam est quod, si repererimus ex quibus & quot respirandi difficultatibus affectiones in ipsis cognoscantur, hæc quidem nobis omnium utilissimæ ad prænotiōes crunt, reliquas uero omnes ex superponendo considerabimus. At uero repertæ sunt magna quidem & densa, utilitatis augmentum, & cōtra parua ac rara, imminutionem significantes. Delirij autem propria magna ac rara, dolorū parua & densa. Accellerātis forinsecus inæquales, quandoq; musculosi generis affectiones, quandoq; etiam asperarū arteriarū coarctationes indicantes. Facultatis autē ægrotantis, primum quidem nullum necessario reperitur cognitiōis signum, ex ulla aliqua respirandi difficultate, cum aliter ærumnarum expertes, aliter laboris tolerantes, respirationem forment: si igitur etiam sit quippiam inæquale & inordinatum, minime conspicuum est. Et ipsas inæqualitates iteq; ordinis perturbatiōes generāt imparitates quæ circa densitatem, & raritatem, & paruitatē, ac magnitudinem consistunt, ultra hoc quod per sexcetera alia animalis facultatis debilitas cognoscat ac innotescat, ut nihil nobis hac parte respiratiōe opus sit, quorum opportunissima & plurima Hippocrates in Prænotiōnū tradidit scriptis. Siquid autem reliquū est, facillime ex prædictis inueniri potest. Quod si quis ipsius respiratoriæ facultatis ægrotantis, atq; in cōmuni omnis facultatis animalis, propria signa habere uelit, & maxime perfrigeratæ, is alarū nasi motū habebit, & omniū musculorū circa scapulas actionē, & coaceruatā thoracis collapsiōē. Quando enim hic debilius q̄ conuenit mouetur, circa inspirationes quidē spiritus ductum iuuat alæ nasi, externum aerem etiam ipsæ simul attrahentes, eodem modo quo per eos aliquid attrahere uolētes, labia cōtrahimus. Rursus uero circa expirationes, coaceruata fit thoracis collapsio, non paulatim demissio. Dictum est autem diffusius in libris De musculorum motu, quatenus differat collapsio particulæ a demissiōe & laxatione: nimirum q̄ altera, facultate ægrotante

Tom. 3

k 3 contin.

cōtingit altera, integra cadē & ualēte. Contingit etiam amplius circa expirationes, ijs qui agrā habēt respiratoriā facultatē, tale quiddam. Thorax tensionē, quam antea circa inspirationes simul cū septo transuerso obtinuit, omnem acuatim deponit, tanq̃ repente mortificatus. Relatū est autē in libello De causis respirationis, quod solum septū transuersum expirantiū tensionē exoluit, sed non est idē paulatim exoluere, & acuatim omnem deponere. Cāterum parum quid huiusmodi expirationibus cooperantur mediārū costarū musculi, per quorū actiones efflatus fieri demonstrauimus. Talis sanē & ob has causas, respirationis species est, ijs qui agrā facultatem habent. Porro quod mihi adhuc deesse uidet ad expletionē huius primi sermōis, iam dicet. Cum duplex existat cessatio in respirationib. una ante inspirationē, altera ante expirationē, uter sanē motus offēdat, cessatiōē etiā ante ipsam, ab eo qđ secundū naturā habet, immutat. Duplici igit existēt in morib. offēssione, ac duplici itē in cessatiōibus, utilitatis quidem defectus semper diuturni tēporis efficiūt cessatiōes, redūdantiē uero breuis tēporis. Quare cū dixerimus dē sam & magnā fieri respirationē, prae copia caliditatis in utroq̃ motu, uerus erit sermo. Abundantiā nāq̃ caloris secundū naturā, inspirationē magnā reddens, statim etiā praececedē tē ipsam cessatiōē breuis tēporis efficit. Abundantiā uero caloris prae naturā & fumosi, uelut expirationē magnā, sic etiā cessatiōē praececedentē breuis tēporis reddit. Quare magnus & dēsus penitus fit spiritus, quando caliditatis redundarit genus, non tamen neq̃ ipsam respiratiōis partem in magnitudinē, neq̃ ipsam cessatiōē in densitatē transmutat. Sic etiā si utilitas sublata sit, ob caloris uidelicet imminutionē, ubi quidē innatus calor imminutus parua inspirationē reddit, etiam longa cessatio praececedit. Vbi uero calor prae naturā fuerit deperditus, parua quidē exspiratio, longa uero ante ipsam cessatio cōtingit. Sapenū uero calor prae naturā auctus est, calor uero secundū naturā imminutus est, atq̃ ita cessatio ante expirationē diuturni tēporis redditur; altera uero ante inspirationē breuis. Vtrū enim ex morib. ipsa utilitas urgebit, is praececedentē cessatiōē cūctari non permittit. Dictū igit nunc de ipsis quantū ad praeiens institutū cōmodum existit. Siquis uero adhuc haeret circa differentiā caliditatis, hūc non est nūc tempestiuū de his edoceri, sed ad cōmentarios De innato calore remitteamus. Opinor em̃ ipsum (nisi penitus contentiosus existat) omnis haeritatis suae istis remedia inueniurū. Quid igit nunc demū restat? Quod addi quidē possit nihil, quod non etiā prius sit relatū. Verū ut prae dicta in memoriā reuocemus id iam restat, quod uidelicet quae deinceps referentur facile cū his cohaereant, & sequantur, si breuī totā ipsorū summā cōplectamur. Porro summa haec ab ipsius rei substantia procedit. Oportet enim facultatis, & organorum, & utilitatis affectiōes cognitās & perspe-

ctas habere; demonstrauimus autē quot inuisculi & dictorū sint affectiōes, & quae respirandi difficultates earum cognitionem exhibeant. Et q̃ necessariē quidē sint quatuor cōiugatiōes, & supra has inaequalitas quinta. Reliqua uero omnia quae respirationibus accidunt, tū simplicia, tū cōposita, ad quas causas consequant̃ necessariū est discere, minime uero cōuenit existimare, necessario ea aliquid indicare, sed siquid ex illis ad prae notionem cōtingit, uelut corollarium habere, accuratissimā autē & constantissimā solam esse differentiā, quae in iam saepe dictis quatuor coniugis cōsistit, atq̃ adhuc etiam eam quae sit circa inaequalitatem.

GALENI DE DIFFICULTATE RESPIRATIONIS

Liber secundus.

IANO CORNARIO MEDICO INTERPRETE.

IC equidē sermo expositio est eorū quae Hipp. de respirandi difficultate dixit. Dicta sunt autē ab eo multa in multis locis, partim quidem in libris ipsi cōscriptis, partim uero etiā in cōmentarijs. Pleraq̃ enim in epidemijs De morbis popularibus ab eo prodita, si nō utiq̃ omnia, merito quis cōmentaria esse censuerit. Est igitur expositio uelut alicubi ueterū quispiam dixit, explicatio obscurae interpretationis. Verū nos nō hoc solum praestituros nos esse pollicemur, sed etiam q̃ uera sint omnia, quae ab ipso de respirationis difficultate scripta sunt, testaturos esse; nō tamen demonstraturos quicq̃ eorum in hoc libro, sed in praececedentē remissuros esse, in quo nihil citra demonstrationem dictū est. Et ut ne quis Hippocraticae famae ac nomini honore habito fleat, ac citius dictis fidē praebeat prius q̃ per demonstratiōes cogat, primū sermonē seorsim & per se cōscripsimus. Postq̃ uero ille ipse cū cōuenientibus rationationibus ac syllogismis absolutus est, in hoc sanē libro ipsum inuētorē ac ueluti patrē dogmatum uenerabimur. Hoc est enim iustū simulq̃ decens praemiuū eorū qui quodcūq̃ tandē in uita bonū inuenerunt, ut uidelicet inuenta ipsorū nō ocultent, neq̃ hominibus sint ignota, sed tū ipsa appareāt, tū ratio & methodus quae ipsa inuenit cognoscat. Sic em̃ & pro dignitate ipsos in admirationē cōstitui cōtinget. Primū igit, qđ semper obseruādū ueritatis cultoribus cēsemus, ut nihil eorū quae manifeste apparēt occultet, etiāsi causae rationationem q̃ maxime incertam habeat, ob id ipsum sanē Hippocratē, cū in alijs omnibus, tū uero in sermonib. de respirandi difficultate uel maxime laude dignū ducimus. Rarus em̃ & magnus spiritus sexcētis quotidie deliris accidere uidetur. Verum sophistae qui eius causam reddere nō possunt, (sunt autē hi, uelut antea demonstrauimus, qui respirationem inuoluntariū & naturale opus

suspican-

susplicantur) neq̃ fieri aiunt ullo unquam tempore talem difficilis spirationis speciem, atq̃ propterea quod causae inopes sunt, inde adeo substantiam rei subuertere audent, cum non hanc, sed prauam ipsorum opīonem subuersam oportuit, & ipsa agris accidentia obseruare, quod Hippocrates faciebat. Huic enim, inquit, spiritus ad finē uelut reuocato, rarus & magnus. Huic Philisco uidelicet, qui primus scriptus est, post tres constitutiones, in primo De morbis popularibus. Nū igitur huic soli spiritus rarus & magnus, aut etiam alijs quibusdam, non huic solum Hippocrates factum uidet? Immo & alijs multis, & ei qui deinceps scriptus est Sileni nomine. enumeratis em̃ & de hoc omnibus quae ipsi agrotati inciderūt, iuxta ipsum sermonis finem haec scribit: Ab initio huic & ad finem spiritus rarus magnus. Rursus autem in sequentibus agris: Dromadae, inquit, uxorem a partu & omnibus alijs iuxta rationē factis, secunda die rigor apprehendit. Deinde paululum progressus ait, Spiritus rarus magnus. Hoc igitur statim in primis diebus ita scripsit. Rursus autem de sexta die differens, sic scribit: Sexta mane supertriguit, cito recalcata est, sudauit per totū, extrema frigida, delirauit, spiritus rarus magnus. Equidē in primo de morbis popularib. quatuor & decem agrotos Hippocrates describēs, quater rari & magni spiritus mentionē facere uidetur. At uero preclari illi sophistae, prorsus ne uidisse quidem se ullum aliquem aiunt magnum & rarium spiritū ducentem, uerū hoc fortassis ipsis non immerito credimus. Neq̃ enim aut hanc, aut aliam ullam dyspnoeae differentiā uiderunt, cum neq̃ ipsos agrotos uideāt, sed intus desident fraudulētas captiuas & sophismata cōponentes. Num igitur amplius etiam alijs nobis agri adducendi sunt, de quibus in alijs Morborum populariū libris scripsit, ut magnum & rarium spiritum ducentibus? an ad id quod nunc propositū est, probandum haec sufficiunt? Apparet enim Hippocrates confessione ac suffragio omnium medicorū, ad eorum quae agris accidunt, obseruationem, diligentissimus fuisse, & multos hoc modo respirātes uidisse. Verum in sequenti libro etiam aliorum agrorum mentionem facere necessariū erit, qui magnum & rarium spiritum duxerūt, de quibus sanē in sequentibus libris ipse Hippocrates scripsit; ad propositā uero nunc rem probandam necessariū non erit, cum hęc ipsa iam sit manifesta, sed ad aliarum quarundam quae stionum in ipso de agris sermone contentarū expositionem. Quare tunc etiam fides & probatio eius rei, q̃ uidelicet multi sic respirent, obiter augebitur. Cuius igitur affectiōis huiusmodi spirandi difficultas significationem exhibet, nullius aliter praeterq̃ delirii; ob quam uero causam, in primo libro clare est demonstratū. Cōmonitionis autem tantū gratia, etiam nunc paucis referetur. Reuera enim propriū desipientiae symptoma est, magnam & raram, hoc est per longum tempus, respirationem facere. Quid enim plus inspirare oportet

bat, cum non pluri spiritu opus esset? aut per longum tempus, cum liceret per breuius? Quod uero non pluri aere opus habeant, qui magnum & rarium spiritū inspirant, ipsa raritas ostendit. Omnis enim frequentius inspirare urgentur, si pluri indigerent. Quod uero per longū tempus cessent, signum est non multo opus esse. Sed uidentur ambae haec uelut obliuioae actionis affectus esse. Etenim immoderatā facere spiritus attractionē, rursumq̃ immoderatā quietem, eius est qui neq̃ quando desinere ab actione oporteat, nouit, neq̃ quando rursus incipere, sed in utriusq̃ mēsuram egreditur, ob ignorantiam conuenientis. Quemadmodum igitur desipientes saepe postulatā matula quō meiant, obliuiscuntur interea, & neque mingant, nisi quis cōmonefaciat: sic quandoquidē & respiratio animalis opus est, ipsis autem ratio laesa est, obliuio res tum circa actiones, tum circa ipsarum interstitia fuit. Ambo itaq̃ & actiones, & quietes in multo tempore faciētes, hoc modo & magnitudinem & raritatem circa totam respirationē faciūt. Num igitur nos quidem sic dicimus, Hippocrates uero aliter sensit? aut etiā ille in Praenotionibus in hūc modū scripsit? Spiritus magnus & per multum tempus, desipientia significat. Quem enim in primo Morborum populariū rarum nominauit, hūc in Praenotionibus, Per multum tempus dixit, pro ratione nominis mutatiōe facta. At uero & in illis ipsis agris, quibus magnum & rarium spiritū fuisse ait, praeter alias accessiones etiam desipientiam scribit. Et in primo quidem Philisco, hoc modo:

Noctem inquietam tulit, nō dormiuit, penitus delirauit. Sic quidem in tertia diei narratione, in quinta uero rursus: Somni parui, sermones, deliramenta. In secundo autem agro Sileno dicto, in secunda diei enarratione, modice delirauit inquit: in tertia uero, sermones multi, risus, cantus, cohibere se nō potuit, & deinde subiungens ait: Quarta per eadē. Et sanē quod Philiscus & Silenus delirauerint, sic meminuit; uerum in Dromadae uxore, nam & hanc raram ac magnū spiritum habuisse dixit, hoc modo scripsit: Circa meridiem multum delirauit, & rursus cito parū resipuit. Sic equidem in quinta die, deinde infert: Nocte dormiuit, delirauit. Eodem modo & quae sexta die facta sunt describens, in haec uerba inquit: Summae partes frigidae, delirauit. Sic quidem igitur in primo Populariū morborum, ubi magni & rari spiritus, ibidem etiam desipientiae mentionē facit. Eodem modo etiam in sequentibus libris nos commonefacit, nusquam magni & rari spiritus memor extens, ubi nō etiam magni delirij. Quod igitur huiusmodi dyspnoeam in delirio factam Hippocrates saepe uiderit circa agrotos, & quod omnino de ipsa in Praenotionibus pronunciarit, satis iam dictum opinor. Cōfirmabitur tamen nihilo minus adhuc per ea quae deinceps referentur. Atqui iustū fuerat, nō ualde multa de ipsa dicere. Verū propter eos qui in rationationib. de respirationis natura aberrarūt, siue prae cōtentionis studio impudēter

k 4 quaedam

quædam protulerunt, coacti sumus & nos plura quam cõuenit dicere, si quomodo queamus ipsos uel nunc tandem ad meliorem mentem reuocare. Est autem in cõfesso, quod nulla tinctura adeo ineluibiliter imbuitur, ut affectio ad uitiosa dogmata citra ratiocinationem. neq; enim ullis persuasio nibus reuocari possunt in ipsis connutriti, ut qui neq; in demonstratiuis methodis exercitati sint, neque omnino aliquid ueri & falsi iudicium sibi compararint, immo pleriq; ipsorum neq; esse uelint, & hanc sapietiam odio habent. Ex horum sane numero quispiam ægrotum nobis demonstra uit delirantem quidem, sed neq; magnum, neq; rarum spiritum ducentem. deridens itaq; immo magis impudenter cachinnans, & tum Hippocrati, tum nobis illudens abiit, neq; ratione relinquens, neq; audire quicquam sustinens, quamuis docturos nos promitteremus, quod non pugnet hoc uisum, neq; cum nostris dictis, neq; cum Hippocratis scriptis. Hic enim magnum & rarum spiritus desipientiæ signum esse ait, non tamen si quis deliraret, hunc omnino rarum ac magnum spiritum du cere, atq; hoc ipsum etiam nostra dicta cõfiterentur, cum nihil adulteremus, neq; mutemus ex ijs quæ ille scripsit, sed expositiones tantum ac demonstra tiones apponamus. Si uero tibi bone uir inquam, inuentum est, quod omnibus deliris rarus & mag nus spiritus fiat, palam indicas te nihil Hippocra tis legisse, quamuis hoc tibi uendices, ipsa conde mnando, tanquam sanè prius legisse. Verum ille quidem abiit, priusquàm aliquid utile didicisset. Tu uero quisquis tandem hos libros uersabis, si qui dem ueritatem reuera amas, Hippocratem audias in tertio Popularem morborum, in ægroto quo piam, nomine Pythionis, sic scribentem, in septi mæ diei enarratione: Nocte turbatio multa, deli rauit, nihil dormiuit. Deinde in octaua die sic: Se ro rursus excafactus est, delirauit. Et postea rur sus in nona: Circa solis occasum inquietus erat, delirabat. Veluti igitur hæc audisti, sic rursus au di, qualis nam dyspnœæ species huic Pythioni af fuit. Cognosces enim quod neq; rarum, neq; mag num spiritum duxit, quamuis delirus esset. Men tionem igitur fecit Hippocrates difficilis respira tionis quæ ipsi accidit, bis per totam narrationem, tum circa secundam, tum circa octauam diem. Ve rum de octaua die prius apponam, in qua & deli rasse, & difficulter respirasse hominem ait, sic scri bens: Octaua manè quidè parum dormiuit, sta tim frigiditas, taciturnitas, spiritus tenuis & immi nutus, sero rursus excafactus est, delirauit. Con sequenter igitur hic cõplexus est, ac scripsit simul cõmiscens, & quod spiritus ipsi tenuis erat ac im minutus, & quod in una & eadem octaua die deli rauit. Num igitur iam per Iouem manifestum est, quod non in omni delirio Hippocrates rarum ac magnum spiritum fieri ait? Nisi sanè putas bone uir, imminutus nihil à magno differre. Si enim hoc pu tas, manifestum est, q neq; imminuere quid sit no sti, & idem esse putas quod augere. Ne igitur à no

bis talia discas, sed ad eos qui primas literas ac ele menta docent eas. Cæterum uelut elementa non di dicerat ille, significationis uerbi imminuere igna rus, sic neq; Hippocratis scripta legerat. Omnino enim sexcenties in ipsis reperisset, & imminuere, & imminui, & imminutione, circa omnes ferè nu meros & genera & casus ubiq; inclinata, & con trarium uerbo augere & augmento significantia. Quare etiam imminutus spiritus contrarius utiq; fuerit aucto. Quemadmodum igit auctus magnus, sic imminutus paruus est. Sic igitur & cum diem secundam enarrat Pythionis, Breuispirum ipsum ap pellat. Breuis enim spiratio & actio, & quietem ipsam breuè fieri indicat, quemadmodum longa spi ratio contra, ambo esse producta. Atqui etiam si al terum ipsorum indicaretur, tamen etiam sic in con fesso esset, q non omnibus delirantibus magnus & rarus spūs heret. Rarus em & magnus iuxta am bo longus est, & actionem uidelicet & quiete. Bre uis uero spiratio omnino iuxta ambo ipsa breuis, quemadmodum etiā tenuis & imminutus spiritus, breuis omnino existit. Ipse itaq; Hippocrates ma nifeste nouit, non omnibus deliris necessariū esse spiritum magnū & rarum. Nec uero pugnat hoc cum pronūciato de eiusmodi spirandi difficultate lato: rarus em & magnus spiritus proprius est de lirij, & ppter ea necessario ipsum significabit. Nō tamē si quis delirat, necessario magnum & rarum spiritum habet. Neq; enim inseparabilem, sed pro prium esse diximus delirij rarum & magnum spiri tum. Quemadmodum esse geometram, esse archi rectum, esse philosophū, esse rhetorem, & sexcen ta alia, quæ singula nulli aliq; adsumt animal, præ terquàm homini soli, & ob id propria ipsius esse di cuntur, non tamen inseparabilia, quemadmodum est rationale. Neq; enim quicquid propriū est, sta tim etiam est inseparabile. Quemadmodum autem hæc nos reprehensa ab ipsis dialectica docuit: sic etiam q tale pronūciatum, Si magnum et rarum spiritum ducit, delirat, neq; idem est quod hoc, Si delirat, magnum & rarum spiritum habet, neq; ne cessarium est ambo simul esse uera. Non enim reci procant hæc inter se mutuo, sed solum reuertunt. Sicut igit nemo Olympia uincere potest, nisi pri us multo tempore sit exercitatus: sic neq; in uerit atis sermonibus clarus euadet, qui non didicerit etiam horum luctas. Et quemadmodum ne cadere quidem decenti habitu sciunt lucte penitus rudes, sed aliquando ad terram supini prostrati, & tenent, & strangulant, & nō dimittunt uictore: eodē mo do artis sermocinandi rudes sæpe manifestè turpis simo casu lapsi, tantū abest ut uerecundetur, ut et tiam uicisse se existimet. Quemadmodum etiam hic qui delirantē nobis demonstrauit paruū spiritū du centem, atq; inde per hoc uisum Hippocratis sen tentiā redarguisse se existimauit. Hic itaq; turpissi mo casu lapsus, putauit tamen se nos prostrauisse. Quō enim nō turpissimus hic lapsus est: cū simul inueniretur nihil ex scriptis Hipp. legisse, & ob id putasse illius scripta uana esse, simulq; nihil intelli geret

geret ex illius dictis, sed obaudiret, & idē esse pu raret, magnum & rarum spiritū delirij esse signū, & ad delirium omnino dictam dyspnœam sequi. Deinde quid miri est in curadi ratiocinationibus, cæcutire eos, qui tam parua non cognoscunt? Ve rum hæc parua ex alijs itidem paruis dependent, quorum item nihil pensi habuerunt. Etenim igno rare quæ facultas respirationis actionē gubernet, principium est huiusmodi errorum: ignoratū est autem illud, propterea quod anteignoratū fuit, unde propositiones exquirere oporteat ad demon strationes. Qui enim circa hoc luctæ genus aut in exercitati fuerint, aut penitus rudes, eiusmodi casus incurrunt. Demonstratum etiam nobis in alijs est, et maxime in secundo De motu musculorum, quod hi qui respirationem inuoluntariū opus esse dicunt, ex eo quod nō potuerunt à substantia ip sius rei propositiones ad demonstrationē exquire re, sed alia ut contingentia & accidentia prout oc currerunt, secuti sunt, in errorem inciderunt. Ve rum Hippocrates ipsam rerum naturā contuitus, & alijs ut contingentibus contemptis, in uniuersum constanter pronūciavit in prænotionibus: Spiritus magnus, & per multū tempus, delirij signum, particulatim uero per apparetia in mor bis, sermonem extremis ad rei certitudinem expe rientijs factis, examinauit ac approbauit, quas opi nor admirabitur, qui dictis animum aduertere ue lit. Discet enim quod omnibus delirij magnus & rarus spiritus, iuxta propriam ipsorum rationē co mes est, non omnibus deliris, sed illis tantum qui non per aliam quandam affectionem delirio maio rem, respirationem habent aliter alteratam. Con cedatur autem mihi ut prius unius ægrotae scemi næ apponam enarrationē, quæ in tertio Morbo rum popularium est conscripta, ad iam relata de monstranda, & ad ea quæ nunc proposita sunt, in uenienda. Auspicatur itaq; de ipsa sermonem hoc modo: In Thaso Dealcis uxore quæ in Leio de cumbebat, febris cum horrore acuta ex mœrore corripuit. Ab initio autem contegebatur, & ad fi nem semper silēs palpabat, uellebat, sculpebat, pi los legebat. lachrymæ & rursus risus. non dormie bat, à uentre irritatio, nihil prodibat. parum com monita bibebat, uring pauca, tenues, nihil substas habentes. febres ad manum tenues. extremarum partium frigiditas. Nona multū delirabat, & rur ius sedata est silens. Quod igitur ab initio & ad fi nem hæc ipsa desipuerit, didicimus. Neq; em una desipientiæ species ipsi accidit, neque uulgaris, sed multa & fortes, partim silenti, partim loquenti, & partim cum lachrymis, partim cū risu. Audiamus autem deinceps ex Hippocrate, qualis dyspnœæ species ipsi oborta sit, scribit autem sic: Decima quarta spiritus rarus, magnus, per tēpus, et rursus breuispira. Hic equidē rursus manifeste p oppo sitionem dicta est breuispira, ad eam quæ magnū & rarum spiritū habebat. & nullus sanè amplius, etiam si omnino sinistimus nobis sit, dubitauerit de eo q non omnibus deliris Hippocrates raram

& magnā respirationē fieri dixerit. Itaq; in una & eadem scemina utriusq; difficultatis spirandi ex or dine cõmeminor, et paululum progressus amplius sic scribit: Vigesima sermones multi, & rursus sedata est, taciturna, breuispira. Deinde ubi dixit, uicesima prima mortua est: ad finem totius sermo nis hæc addit. Huic ad finem spiritus rarus, ma gnus, omnino nihil sentiebat, semper contegeba tur. Manifestum igitur est ex omnibus quæ retuli mus, q Hippocrates aliquando magnū & rarum spiritum deliris fieri nouit, aliquando uero ipsius contrariū, aliquando utroq; in eodem homine sin gulatim incidere. Et sanè me tibi demonstraturum esse confido, si modo mentem adhibueris, & non quasi aliud agēs supina aure dicta hauleris, in ipsis quos descripsit ægris, singulartū prædictarum dif ferentiarum causam ab ipso esse indicatā. Initium aut factā à postrema nobis adscripta ægrota Deal cis uxore, in qua omni completo sermone, deinde uelut consueuit, breuiter contenta capita recolligens hæc scribit: Huic ad finem spiritus rarus, magnus, omnino nihil sentiebat. Etenim quod di cit, omnino nihil, etiā respirationis utilitate com prehendit, cuius itidem diutius negligēs erat, pro pterea q nihil sentiebat: & quum per hoc magna quies ac cessatio perficeretur, rarus spiritus redde batur: nimirū tunc primum ad actionem uolunta te concitata, quando prope perniciem & suffoca tionem peruenit. Quemadmodum autem hæc scemi na nō sufficienter bibebat: parū enim inquit com monita bibebat: sic neq; respirabat priusquam à uiolentia circa suffocationem admoneretur mul to uehementius pungente ac stimulante, & ad ac tionem excitante, quàm hi qui ad bibendū com monent. Vbi uero iam respirare cœpisset, reuoca bat nihilo minus omnem priorem defectū per ma gnitudinem actionis. Similiter ut hi qui in mœro re & luctu suspirant. Verum illi quidem ob dupli cem causam hoc faciunt, tum q circa curam, ob quam tristantur, cõuerfantur, & ob id rarius ac mi nus respirantes per multas ex ordine actiones, de inde à defectu coacti, omnē ipsum semel explere coguntur: tum amplius etiam propterea q circa mœrores, & spiritus, & calor intus mouetur. In ei usmodi uero dispositionibus, latet & paulatim multus calor in alto coaceruatus, ubi primum ho minem molestarit, necesse est amplius respirare. Verum in affectionibus delirantiū, necessitas qui dem à prima causa consimilis est, à secunda uero nō itidem existit. Neq; enim intrō magis q; extra his calor mouet, nisi fortuito alia quædā accessio fiat. Differunt aut & febricitando deliri ab ijs qui alias mœrore affecti sunt. Atqui et ipse Hippocra tes reperit in ipsis reuocatiōis uocabulo esse usum, quemadmodum alibi & de Philiseo loquēs, huic spi ritus ad finē uelut reuocato. Quid igitur tandē est quod ait, Per tēpus: nam certe & hoc iustū est ex ponere. Siue em deest, Multū, ut idem sit quod in prænotionib. dictū est, Spūs magnus & per mul tum tempus desipientiam significat. Verum si hoc est, bis

est, his cōsequentē idem dictū fuerit, tum in De al-
cis uxore, tum in adolescente in Melibia. Scribit
enī in utriq; cōsimiliter, spiritus rarus, magnus,
per tempus. Siue multū, apponetur, quod dictum
est tale fiet. Spiritus rarus, magnus, p multū tem-
pus, & bis dicitur utiq; rarus. Nequaquam igitur
particulam Multum deesse putandum est, aut cer-
te non sic deficere uelut nūc diximus, sed aliter &
iuxta alium modū, ut sit quod dictum est tale: Spi-
ritus magnus, & rarus, non cōtinenter, neq; ex or-
dine consequenter, sed per longius tempus. Si enī
cōtinenter et consequenter omnes respirationes
cōtingeret fieri magnas & raras, non apponere
oportet huiusmodi respirationibus. Per tempus,
sed simpliciter scribere, spiritus magnus & rarus.
Si uero plures quidē respirationes nō fierent ma-
gnæ & raræ, coinciderent autem aliquæ paucae
huiusmodi, tunc sanē non simpliciter spiritum
rarum & magnum dicere oportet, sed Per tem-
pus apponere: aut etiam cum hoc pugnat quod
in De alci uxore dictum est, in fine totius sermo-
nis. Huic enī inquit, spiritus ad finem rarus,
& magnus. atqui superius dixerat in decima quar-
ta die, Spiritus rarus, & magnus, per tempus. Ma-
nifeste enī quod nunc, Per tempus, hoc in sequen-
tibus, Ad finē, dixit: Quid est igitur Ad finem? id
uidelicet quod usq; ad finem per omne morbum
cōtingit. Verum cum hoc pugnare uidebit, quod
in decima quarta die est dictum: Spiritus rarus &
magnus per tēpus, & rursus breuīspira. Quomo-
do enim si per omne tēpus magnus & rarus erat
spiritus, etiā rursus uox Breuīspira adscripta est?
Siquidem enim omnino aliquod tempus fuit, in
quo breuīspira erat, non penitus longīspira erat.
At uero quod penitus uelit ipsam longīspiram fa-
ctam esse, tametsi non per hæc uerba in decima
quarta die, uerum in fine utiq; cum ait Ad finem,
manifestum redditur, ac omnes hoc ipsum confi-
tebuntur, qui Hippocratis dictionem audire sunt
assueti. Neq; enim semel aut iterum, sed ualde fre-
quenter reperitur apud ipsum, Ad finem, neq; in
alio ullo usurpatum, quam ubi per omne tempus
indicare uelit. Quare hoc dubium penitus manet,
siue hoc ipsum, Ad finem, per multū tempus sig-
nificare suspicemur, siue aliud quicquā. Immo sa-
ne neque dubium est, sed frustra nos ipsos calum-
niamur. Non enim dissecat id quod raro incidit,
in ullo aliquo eorum quæ sic dicuntur, sententiā
in uniuersum prolatā. Quemadmodum si etiam
sic diceremus: Huic scēming per omne quidē tem-
pus magnus & rarus erat spiritus: incidebat tamē
aliquando rarenter spiratio breuīs. Quod uero hu-
iusmodi sermo ipsi Hippocrati sit familiaris, cum
ex alijs libris ostēdere licet, tum ex ipso tertio Po-
pularium morborum, in quo etiam hæc ægrota
conscripta est. Pestilentem enim constitutionem
enarrans, sic sanē inceptit: Annus aultrinus, plu-
uiosus, sine flatibus ad finem. & paululū progres-
sus ait: Etelæ parui disperfim spirarunt. Verū ob
hoc ipsum Sine flatib. annū dixit, q neq; aliq; qui-

dam uenti, neq; q Etelæ appellant, continēter &
memorabiliter spirauerūt, sed partii & disperfim.
Rursus porrō Apolloniū in Abderis decimū ter-
tium ab hac constitutione scribens, postq; de omni-
bus circa morbū ipsius diebus recensuit, ad tūc
datū totius sermōis apposuit. Delirus ad finē. At
qui paulo supra de ipso scripserat hæc uerba: Cir-
ca uigēsimā quartā per lenitudinē alia quidē in
eodem statu, parum autē respiciebat. Verum non
sufficiens erat ipsum parū respuisse, ad hoc ut to-
tam de ægroto prolatā sententiā subuerteret, &
ob id recte dixit, Delirus ad finē, hoc est usq; ad fi-
nem, quod idem ualet quod, per omnem morbū.
Iam igitur tandem finem sermoni imponere opor-
tet, q Per tempus, nō idem est quod, Ad finē. Et
quandoquidē hoc demonstratum est, causā de-
inceps referemus, ob quā aliquibus deliris rarus
& magnus per omnem morbū sit spiritus, aliqui-
bus uero nunquā, & quibusdam per longius tem-
pus, raro intercedente aut simpliciter diuerso, aut
etiam cōtrario. quibusdā uero uice uersa, raro qui-
dem magnus et rarus, sæpe uero aut cōtrarius, aut
quoquo modo diuersus, quibusdā uero ex æquo
utiq;. In memoriā itaq; & hic reuocemus ea quæ
in primo libro sunt demonstrata, De simplicibus
affectionibus. Dolorem etenim solū, in aliqua par-
ticula quæ circa respirationes mouetur factū, par-
uam & densam efficere uniuersam respirationē de-
monstratur. Deliriū uero solum contrariā illi
ipsi, raram uidelicet & magnā. Augmentum autē
caloris, magnam & densam. Et cōtrariā ipsi fri-
giditatem, paruam et raram. Si igitur a solo delirio
respirationis ornatus & integritas confundit, ma-
gnus & rarus erit spiritus penitus. Si uero a solo
dolore: paruus & dēsus. Si uero ambo concurrāt,
& dolor uehementer obtinuerit: obscura omnino
alteratio ex delirio erit. Si uero moderatus fuerit
dolor, aut plus quidē ex dolore, minus uero ex de-
lirio: respirationē alterari cōtinget, aut uice uersa,
aut æqualiter iuxta utrumq;. Neq; enim delirium
ualde perfecte demoliri potest alterationem quæ
fit ex dolore, præterq; si ipsum ualde sit magnū &
uehemens, dolor uero paruus & obscurus. At ue-
ro dolor ubi fortis fuerit, perfecte euincit respira-
tionis difficultatē quæ ex delirio induceret, ut in
totum ne compareat quidē. Sic etiam si cum aliā
quapiam affectione delirium complexum sit, re-
spirationis speciem interdum aliam efficiet, secun-
dum quod aut superat, aut superatur, aut equa po-
tentia prædita sunt, aut nunc quidē (si ita contin-
gat) superat, rursus uero in alio tempore morbi su-
peretur. Demonstrabimus igitur quod etiam hoc
ipsum in libris Morborū popularium docet, per
conscriptos in ipsis egrotos. demonstrabitur autē
euidēter & manifeste, ubi prius parum quiddā de
Hippocratis uoluntate ac proposito præfati fueri-
mus. Existimant enī ueteres omnia q egrīs contin-
gunt ipsum cōscribere, uelut Thucydidem. Verū
res nō ita habet, sed hoc ipsum est in quo uel maxi-
me cōtraria sunt Hippocratis & Thucydidis scri-
pta. Thu-

pta. Thucydides enim omnia scribit etiam idiotis
nota, nihil ipsorum penitus præmittens. Hippo-
crates uero pauca ex ijs quæ ad ipsam affectionem
pertinent, circa quā ægrotus est periclitatus: mul-
ta uero alia ab idiotis quidē neglecta, artificiosam
uero & exactam cognitionem exhibentia, & quæ
etiā optimos medicos sæpe latere possunt. Ille ue-
rox in interpretando, & nihil quod non magnope-
re iuuat scribendū sibi ducens, uidebitur tibi rur-
sus propria mente emoueri, quando etiam quæ pe-
nitus non sunt facta ægro scribit, hoc ipsum inlu-
per indicans quod non sint facta. Hic uero etiam
ex factis plurima relinquens, minime uidebitur in
non factis tempus terendo delirare: uerū si medi-
tatus fueris ob eandem causā tum illa relinqui,
tum hæc scribi, tunc sanē opinor te ipsum esse ad-
miraturum: neq; enim uulgaria, neq; quæ quilibet
medicus assequi queat, hic scripsit. Demonstratum
est autē de his nobis, tum in alijs multis libris, tum
in his qui sunt De Hippocratis dissectione scripti,
nec minus etiā in ijs q De Thucydidis peste. Ho-
rum igitur memor, haud difficile intelliges ea quæ
dicuntur. Demonstrabo enim (quāuis præter opi-
nionem hoc esse uidebitur) multos difficile spi-
rantes esse in morbis popularibus conscriptos, ue-
rum Hippocratem nihil de difficili ipsorum respi-
ratione dixisse, propterea quod manifesta erat, &
omnibus medicis conspicua. Si enim aut pectus,
aut costas, aut locos circa clauiculas, aut fauces,
alicui inflamari cōtingat, & ob id paruus ac den-
sus spiritus necessario lequatur, uelut in priore ser-
mone est cōmonstratum, Hippocrates neq; diffi-
cilis respirationis specie, neq; prius q difficile spi-
rans factus est, scribere dignatus est. Multam
enim & frequentem huiusmodi dyspnœæ speciem
quotidie fere uidere est & in peripneumonicis, &
pleuriticis, & in angina, ac simpliciter in omnibus
quibus aliquid circa thoracem ac pulmonem est
inflammatum. Quin & ad hepar inflammatum,
& præsertim gibbam eius partem, & ad splenem
inflammatum, & maxime ipsius caput, itemq; pe-
ritonæum, membranā, aluum ac intestina omnia
amplectentē, eiusmodi difficilis spirationis species
consequit. Imò etiā quibus uenter inflamatus est,
& magis si os et stomachus ipsius, & quib. pellicu-
la aliqua, aut musculus circa præcordia, aut ipsum
adeo leptum transuersum, his omnibus paruus &
denius sit spiritus. Sæpe uero etiam iuxta icunū sunt, &
quod gracile, & maxime quæ iuxta icunū sunt, &
superne coli partes, maiori inflammatione correpta,
adeo difficilem spirationē induxerunt. Per inflam-
mationem autē nunc intelligendus est durus, & ca-
lidus, & dolens tumor, quæadmodū & Erasistra-
tus uocare consuetudinē habet, & recentiores me-
dici omnes, quandoquidē q ueteres Græci phlo-
gosin id nominauerint, quod hodie phlegmonē,
hoc est inflammationē dicimus, nemo fere igno-
rat. Demonstratū est autem in libro hunc præce-
dente, ob quid hydropicis, & ijs q se aut potu, aut
cibis supra modum expleuerunt, & prægnatibus,

A & qui prominentē uentrem habent, paruus & ra-
rus fiat spiritus, & uniuersim loquendo, omnibus
quibus aliquod respiratoriū organum coarctatur.
Sic enim & anhelosis, & pulmonarijs, & suppuratis,
& quibus spina dorsī magnopere distorta est,
aut alius quispīam tumor memorabilis in quacun-
que prædicta particula existit, necessarium est par-
uum & densum spiritum ducere. Hi igitur neque
uulgares quidē medicos latere possunt, sicut neq;
affectiones ipsorum, ad quas necessario sequitur
spirandi difficultas. Nā & affectus manifesti sunt,
& species dyspnœæ euidens est, & pleriq; rārum
non quotidie contingit. Verum quod Hippocra-
tes nihil ex tam manifestis scribat, sæpe demonstra-
tum est. Thucydides equidē quæ circa ægros con-
tingunt, uelut idiota, idiotis cōscripsit. Hippocra-
tes uero ut artifex artificibus. Dicamus igitur iam
etiam ipsos difficile spirantes ægrotos, in quibus
non dignatus est non solum non speciem difficilis
respirationis, sed neq; ipsum hoc solū simpliciter
dicere, quod difficile spirauerint. Quando uero
septem sunt ex toto morborum popularium libri,
& ex his septimus manifeste spuris esse omnibus
uidetur, immo & recentior ac subornatus. Quin-
tus uero non magni Hippocratis Heraclidæ filij,
sed iunioris filij Draconis. Secundus uero ac quar-
tus, & sextus, ab aliquibus Hippocratis filij, ab a-
lijs uero ipsius Hippocratis esse putantur, non ta-
men ut conscriptos libros, neq; ut Græcis inuul-
gandos, sed cōmentarios potius esse. Quibusdam
uero qui mihi exactius librorum uim expendisse
uident, a Thesalo conscriptos esse quinque libros
uidetur, uerū duos esse magni Hippocratis, & ob
id sanē inscriptos illos esse, libri ex parua tabella,
Thesali uidelicet, qui omnia quæ pater ipsius scri-
psit, in idē coaceruare studio habuit, quod nihil
deperiret: solos autē reliquos ex his septem libris,
Hippocratis magni esse fere omnibus confessum
est, nempe primum & tertium. Proinde rationi con-
sentaneum mihi uisum est, primum eos ægrotos
qui in his libris conscripti sunt, in manus sumere,
postea uero etiam eos qui in alijs morborum po-
pularium libris proditi sunt, ipsis statim annecte-
re, prout sermonis progressus hoc ipsum sibi pecu-
liariter postulauerit, immo etiam quæcūq; in alijs
ipsius scriptis de respirandi difficultate sunt dicta.
Et sanē primi omnium Anaxionis mentionem fa-
ciemus, quæ uelut ipse ait, febris acuta apprehen-
dit, lateris dextri dolor continens, tussiu aridas,
neq; expuit primis diebus. Et primum utique hoc
ipsum demonstrabimus, cur tandem cum breuilo-
quus sit Hippocrates, licuissetq; ipsi per unū no-
men, quod pleuriticus erat Anaxion dicere, si ere-
latis accessionibus quæ ad hoc nomen coincidere
solent, per illas ipsas magis dignatus sit facere de
ipso enarrationem. Neque enim alias hunc mo-
rem habet, sed penitus contrarium, ut uidelicet ad
unum nomen & caput, partialia semper reducat.
Neque uero uerisimile est nunc cum fortuito sic
scribere, qui neque unum aliquod temere scribat.
Quæ

Quæ est igitur causa? Singulorum morborum ac cessiones partim necessario, partim contingenter, & ut plurimum existunt. Earum quæ necessario existunt, plures sunt differentiae, quædam sæpe uidentur, & ob id naturæ morbi proprie esse creduntur. Quædam ualde raro, & propter aliquod præcipuum quod priuatim coincidunt. Hippocrates igitur cum consuetæ species accessionum extiterint, tunc sane solo uniuersali morbi nomine cõtētus est: cum uero aliquid ex raris incidit, post uniuersalem & cõmunem totius morbi appellationem, statim illum ipsum discriminat. Quod si plures aliquando conspiciat affectionum species, quæ singule supra communem & consuetam naturam propria discriminatione opus habent, tunc uniuersale quidem transgreditur: enumerat autem statim singula partialia, tãquam sanè ex his etiam illud manifestum fiat. Pleuriticis itaque necessario accedit & lateris dolor, atq; hic cum febre, et respirandi difficultas, & tussis. Neq; enim possibile est pleuriticum esse, cui non omnia hæc adsint. Verũ efferri quicquam ex inflammatis partibus unã cum tussi, non quidem necessarium est, ut plurimum tamen contingit. Sic uero etiam eorum quæ efferuntur species subrubra, aut subflaua, aut spumosa existit. Quem admodum autem in iam dictis, aliud consuetum, aliud peregrinũ est: sic etiam in ipsis quæ necessario coincidunt, aliquæ species sæpe, aliquæ raro uidentur. Hippocrates itaq; in proposito nunc egroto Anaxione, postq; particulares affectiones discriminatione indigebant, ut quæ rarioris speciei essent, quibus ipsis distinctis pleuriticis accessio num concursus manifeste cognobilis redderetur, superuacaneum existimauit scribere, quod omnino citra cõscriptionem erat intelligibile. Febris enim, inquit, acuta apprehendit, et dextri lateris dolor cõtēns, & tussis aridas, tussiculas uidelicet. Nõ solum igitur quod febris fuit, sed etiam qualis nam didicisti. acuta enim, inquit. & nõ solũ quod lateris dolor, sed etiam qualis, nempe cõtēns: & non solum q; tussis, sed etiam quæ, & quales, nimirum aridæ, neq; quicquã expuentes. In eodem autem hoc sermone didicisti, quod pleuriticus fuerit hic homo. In nullo enim ex omnibus morbis prædictarum affectionũ concursus adest, præterquam in pleuritide. Per unum itaq; sermonẽ, & q; cum pleuritide cõflictatus sit homo, & qualis hæc ipsa fuerit, ostensum est. Quando uero respirandi difficultas necessario pleuritidem sequitur, de hac scribere reliquit, neq; q; egre spirauit hic homo dixit. Si quidem enim & de hac quicquam peregrinũ ac rarum quod diceret, habuisset, non utiq; tacuisset. cum uero, uelut uerisimile est, cõsuetam speciem seruaret, rationabiliter eam reliquit. Quemadmodum autem hæc reliquit, sic alia adscripsit, quæ neque necessario pleuriticis adsunt, neq; ut plurimum, neq; ex dictis intelligi possunt. Inquit enim, siti culosus, uigilans, urinæ autem coloratæ, multæ, teneb. deinde inferens: Sexta delirus, ad calfactoria uero nihil remittebat. Hæc omnia neq; neces-

sario pleuriticis adsunt, neq; contingenter, seu ut plurimum. Si uero & septimæ diei audiueris enarrationem, adhuc manifestius cognosces uoluntatem uiri. Habet autem hoc modo: Septima dolorosa, febris enim se extendit, & dolores nõ remiserunt, tussisq; infestabant, ac difficulter spirans erat. Hic sanè difficilis spirationis mentionẽ fecit, cum hominem male affligi collectionem faceret, inter alia etiam ipsam recensens, cum neq; ea quæ à principio ipsi coinciderant, sedata essent, neq; remississent. febres enim etiam insuper se extendisse ait. Reliqua uero tria mala (quatuor em sunt quæ pleuriticarum accessionũ concursus perficiunt) in eodẽ statu permanere ait, dolores uidelicet, tussisq; ac difficilem spirationem, ab ipsa morbi substantia colligēs, ac ratiocinationem faciens hominem dolorose habere, ac affligi. Si em ex affectionibus ipsum morbum cõstituentibus, quatuor numero existentibus, tres quidem eodem modo habentes, permanent, quarta uero etiam peior redditur, omnibus manifestũ est, q; homo male habuit. Quare palam uides, q; difficilis spirationis mentionem propterea fecit, quod ea opus sit ad constitutionis morbi prænotionem, alias ipsius haudquam mentionem facturũ. & ob id primum hæc ægrum ex omnibus in manus sumpsi, ut ostendam quod non male nunc difficilis spirationis mentionem faciat, de qua in principio nihil dixit, quando neq; in totum ea opus erat. Si enim mentem adhibueris ad ipsam dictionem, inuenies ipsam hoc in dicantem, Septima inquit, dolorosa, nam et febris se extendit, inquit, & dolores non remiserunt, tussisq; infestabant, ac difficulter spirans erat. Hic enim, uelut dixi, unum quidem malũ extẽsum esse ostendit, reliqua uero manere in eodẽ statu. Nam quod ostendit per hoc quod, nõ remiserunt, dixit: id ipsum etiã in reliquis, tussiculis uidelicet, & difficilis spiratione, ex communi intelligere oportet, cum familiarissima sit eiusmodi interpretatio, nõ Hippocrati solum, sed & alijs ueteribus ferme omnibus. Sicut em dolores nihil remiserunt, sic etiam tussis infestabat, eodem modo scilicet, nihil remittentes, & difficulter spirans erat eodem uidelicet modo, nihil remittente difficili spiratione. Quin & ipsa uox, Erat, indicat similiter ut prius. Neque enim difficulter spirans siebat dixit, quamuis dicere potuisset, & magis utiq; q; omnia alia dixisset: si circa septimam tandem hæc affectio insuper accessisset, & prius non fuisset, sed nec accedebat uidelicet. Omnino enim à principio ipsam cum alijs consistere oportebat. Recte itaq; Hippocrates docuit, in principio quidem enarrationis ipsam relinquens, postea uero eius mentionem faciēs. At uero in alijs multis ægrotis sicut in principio reliquit, sic neq; in progressu sermonis difficilis spirationis mentionem facere uidetur. Ceterum omnes ipsos deinceps adscribã, tum qui in primo morborũ popularium, ut dixi, tum qui in tertio sunt cõscripti, ubi prius apposuerõ quæ desunt adhuc expositio ni in præscriptum ægrotum. Quemadmodum igitur q;

tur quod difficulter spirans erat, ex ipsa morbi natura cognouissemus, etiamsi non postea ab ipso Hippocrate dictum esset. Sic etiam quod difficilis spirationis species ipsi parua ac densa fuerit, nõ obscurum est, etiamsi Hippocrates non scribat. Velut enim quod pleuriticis difficulter spirant apparet: Sic etiam quod paruam ac densam spirationem habent. Diximus autem antea quod Hippocrates nihil eorum quæ etiã alijs manifeste cognoscuntur scribat. Atqui etiam delirauit hic homo, dicit igitur sic de ipso. Sexta delirus. Sed hoc quidem non ut accessio natura sua animũ percellens, sed ut affectus accessorius ad fortes pleuritidas, nõ sanè alterationẽ ex dolore superaturum erat, neq; per se ipsum difficilis spirationis speciem formatum. Verum dolor in latere fortis existens per se ipsum omnino respirationem alteraturus erat. Si tamen iuxta materiam dolor obscurus erat, delirium uero uehemens, omnino sanè aut perfecte delirium dolorem superasset, aut certe ut plurimum: atq; ita per omnẽ utiq; morbum talis ægrotus magnus & rarũ spiritum duxisset, aut plurimũ quidem hunc, rarenter autem paruũ & densum, & hoc Hippocrates penitus significasset, uelut in adolescente in Melibia. huic enim distentio quædam submollis circa ilium erat, sed & magnopere delirabat. Scribit itaq; de distensione quidem sic. Ille distentio submollis, oblonga ex utriusq;. De desipientia uero sic. In decima die delirauit sensim, in decima quarta die multum delirabat, in uigesima furiebat, inquit. Sola itaq; uox, furiebat, sufficiens est ad delirii magnitudinem indicandã, sed & q; moderatus est ac taciturnus adolescens, non parũ magnitudinem delirii auget: siquidem sanè & in Prædictionum libro, responsiones temerarias, nedum deliria ipsa, malas esse ait in moderatis. Neq; enim alterius rei gratia in decime diei enarratione, ea quæ ad mores adolescentis pertinent adscripsit, ut uero ne putaremus, propterea quod scriptum est, Delirauit sensim, simplex quoddã & uulgare esse delirium, ob id sanè infert, erat autem moderatus & taciturnus, per quæ omnia uehementiam delirii indicauit. At uero distentionem circa ilium ex utriusq; lateribus, fortassis putauerit aliquis paruũ ac densum spiritum efficere. Verum per ea quæ de ipsa scripsit, rationabiliter ostendit ipsam a delirio uictam esse. neq; enim simpliciter dixit, erat autem circa ilium distentio, sed apposuit, submollis, ostendens quod non fuerit cum magno tumore. Molle enim quod hoc loco Hippocrates Laparon dixit, uacuum significat. Ex eo uero quod, oblonga, dixit: contrarium ostendit ei quod ipse sæpe dicit, ilio reuulso. Cum enim a septo transuerso tenditur, tunc quidem reuellitur, ac totum occultatur, ad thoracem tractum. Cum uero ab aliqua infra sita particula, tunc sanè oblonga ipsa tensio apparet. Non est enim quicquam ante situm quod ipsam occultet, uelut in thorace sunt, tum costæ spuria, tum ipsum pectus. Non solum igitur ex his palam est, q; parua omnino fuerit affectio circa ilium ad

difficilis respirationis generationem, sed & ex eo quod Hippocrates de ipsius dolore nihil adscripsit: non taciturnus si quidẽ dolorosus fuisset, cũ hic ipsi mos sit, ut nihil eiusmodi rerum negligenter prætereat. Siquidem igitur hæc ipsa omnino erãt parua, neq; enim tumor aliquis magnus erat in ipso, neq; dolor, neq; septum transuersum præmebat, sed secundum uentrem totum extendebatur, delirio uero contra nihil deerat quo minus & maximum & grauissimum esset, pro ratione utiq; ab ipso penitus superata est affectio circa ilium, ut ob id per omnem morbum respiratione circa ilium magna sit facta. Et propterea Hippocrates utriusque simul meminit, nempe & speciei difficilis spirationis, & affectionis circa ilium. Habet autem dictio ipsius hoc modo: spiritus rarus, magnus, per tempus, ille distentio submollis. Vt ne quis negliger prætereat sermonem, sed ex ordine consequentes inter se duas legens affectiones contrariam difficilis spirationis speciem operari solitas, consideret causam, cur perfecte quidem superet delirium, uincatur autem distentio circa ilium: Verum nos sanè causam diximus, & mentem ac sententiam uiri exposuimus, & oportet iam transitione facta, reliquam propositi sermonis partem explicare. Quando enim delirium perfecte uicerit contrariam affectionem, ipsum solum per propriam uim respirationem alterat, uelut in præscripto dictum est adulescentulo, qui in tertio morborum popularium ultimus recensetur. At uero quod etiam dolore perfecte exuperante, nihil apparet præterea ex difficultate spirandi quam delirium inducere solet, in Anaxione demonstratum est, qui & ipse in tertio popularium morborum scriptus est, octauus a pestilenti constitutione. In ipsa autem Dealcis uxore, cuius etiã antea mentionẽ fecimus, octaua ab hoc, decima quinta post pestilentem cõstitutionem scripta, ut plurimũ quidem delirium exuperat, rarenter uero exuperatur: uerũ uerba paulo antea quando exponebam quid significet, per tempus, adscripsi. Nunc uero affectioes ipsas pugnantes referam, secuturus, & hic sermones ab Hippocrate prolatos. Nulla itaq; dolorosa affectio huic mulierculæ accidisse uidetur, præuoluit aut perfrigeratio, marcescente insita caliditate, ex eo enim quod scriptum est de ipsa, febres ad manum tenues, extremarũ partium frigiditas, hoc ostenditur, & ex eo quod per omne morbũ contagebatur. cum enim dixisset, ab initio aut contagebatur, postea in fine totius narrationis, semper cõtegebatur ait. Quin & ex morore initium sumpsisse, his consentit. Inquit enira, febris cum horrore ex morore corripuit. Sed et ipsa febris cum horrore iuxta eandem causam facta est. Et sanè etiam hoc, quod potus uentrem penetraret ac percurrant, neq; paruo tempore cõsistentes, maximum signũ est innatã caliditate extinguitam esse. Quin & cutis arida nihil aliud est q; resiccata. Deperit aut unã cum eiusmodi siccitatibus innatus calor. At uero quod hæc omnia in ipsa facta sint, ipsa dictionũ se-

quela ostendit. Decima septima enim inquit, irrationes à uentre turbulentæ, postea uero ipsi potius percurrerant, neque consistebant, omnino nihil sentiebat, cutis arida circumfensio. Rationabiliter igitur per omnem morbum magnus & rarus spiritus præualuit, intercedebat autem aliquando etiam brevis, ad perfrigerationes consequens. Mentionem autem faciam etiam nunc ipsius dictionis, uelut antea iam adscripsi. Decima quarta spiritus rarus, magnus, per tempus, & rursus brevispira. Vigesima sermones multi, rursus sedata est, taciturna, brevispira. Vigesima prima mortua est, huiusmodi finem spiritus rarus, magnus. Hic igitur delirium perfrigerationem superabat, & propterea raro quidē brevispira, per omnem uero morbum longispira seruata est. Vice uersa porro in Pythione cuius iam antea memini, brevis spiratio per totum quidē morbum erat, raro autē quandoque longa spiratio contingebat, atque id iuxta rationē. Duæ enim opponebantur delirio affectiones brevis spirationis causæ, dolor & perfrigeratio, quæ ambæ paruam spirationē facere solent, uerū dolor cum densitate, perfrigeratio uero cum raritate. Quod itaque delirauit sepe scriptum est apertis uerbis ab ipso Hippocrate, ut hoc neminē latere possit, sed neque dolor circa aluū, nam & hic aperte sic scriptus est: Iuxta aluū grauitas cum dolore, quod uero perfrigeratus fuerit, & insitus calor contabuerit, clarū ex his sit: Secunda circa medium diem frigiditas extremarum partium, uerum magis circa manus & caput. Deinde consequenter in tertiæ diei enarratione. Sero circa solis occasum subfrigidatus est parum. In quarta autem die non solum frigiditas, sed etiam quod recalcatus sit post tempus, adscriptum est. Clarius autem adhuc de octaua die narras, Mane quidem dormiuit, inquit, parū. Statim autem frigiditas, sero ex calcatus est rursus. Item in decima die rursus multa frigiditas ait. Ex his igitur manifestum est quod & frigiditas erat, non solum dolor, & delirium in Pythione. Quod uero præualuerit quidem brevis spiratio, fuerit autem & quædam longa spiratio, perspicuum ex secunda diei enarratione redditur, sic enim scriptum est: Brevispirus ad tempus multum. Hoc enim quod ait, ad tempus multum, indicat non solum esse breuem spirationē, sed ipsam longam spirationem ab illa superari. Porro hic Pythion in tertio morborum popularium scriptus est, tertius post pestilentē constitutionē. Quare licet unicuique per se diutius in ipsius sentis sermonibus immorari ac cōuersari, ne nos omnes ipsos adscribendo, longum librum texamus. Cæterum quod nullam dictionem, quæ his quæ nobis dicta sunt contraria sit, uolentes præteriuimus, maxime utique credibile fiet huic, qui ad ipsos libros legendos accesserit. atque ea gratia indicamus nos, tum in quo libro æger, de quocumque tandem nobis singularem differentibus sermo cōtingit, scriptus est, tum quotus est, aut a principio, aut a constitutione numerandi exordio factus, ut ne quis cūctetur ob hæc & circa inuentionem pigrescat, atque aut citra experi-

amentum nobis credat, quod minime expetimus, aut nos suspectos habeat tāquā qui perperā adscribamus, quod multi expositores fecerunt. Verum illi propterea libros silent, ac uolantes cælant ex quibus singularem adscribant dictiones, nos uero non ipsos solum libros, sed & locos ac capita indicamus, quod quisque quod uelit facilius reperire queat. Scimus enim quod firmiorē fidem habebunt eorum quæ dicimus, qui totum libri locū legerunt, ex quo dictionem adscribimus. Cæterum prædictorum ægrorum mentionem nos facere sermonis sequela coegit, cum uellemus ostendere, iuxta quē modum aliquando solum delirium spirandi difficultatem operetur, contraria affectione superata, quandoque uero penitus superatū etiam ipsum, exiliter reddatur. & aliquando quidē ut plurimum exuperat, raro intercedente diuersa spirandi difficultate, aliquando uero exuperatur, atque ipsum adeo suam difficultis spirationis speciem interlabentē ostendit. Et iam sanē perspicuum est id quod à principio dicebamus, nempe quod, cui magnus & rarus est spiritus, huic omnino etiā delirium: cui uero delirium huic non omnino magnus & rarus est spiritus. Porro quod expropositis adhuc deest, id sermoni addamus, omnium ægrorum qui in primo & tertio morborum scripti sunt censura facta, à primo usque ad ultimum omnium, eodē ordine sermonē facientes, quē ipse in scribendo obseruauit. Primus itaque omnium Philiscus, quod quidē delirauit, ac magnū & rarum spiritum habuerit, superioribus sermonibus demonstrauimus. Quod uero neque dolor quispiam ipsi fuerit circa ullam aliquā partem, ex quibus affectis paruam ac densam fieri spirationē dicebamus, nunc ostendimus, ipsa etiam hic ueteris dictione in memoriā reuocata quæ sic habet: Splen eleuatus est orbiculari gibbositate. Minime enim etiam aliās dolorosum est uiscus splen, neque septum transversum premit, similiter ut hepar & uenter, nisi maximum sanē habeat tumore circa caput, quod in Philisco non erat. & ob id splen ipse sufficiens minime erat, ut spirandi difficultatē ex delirio inductam superaret, cum neque dolorosus esset, neque septum transversum premeret. At uero Silenus qui deinceps scriptus est, cuius item in superioribus sermonibus post Philiscū mentionem fecimus, quod rarus & magnum etiā ipse habuerit spiritum, & quod delirauit, istuc ostendimus. Quod uero nullam affectionem habuerit, quæ delirium superare potuerit, hoc loco demonstrabitur. Etenim tertiæ diei ipsius morbi enarratio sic scripta habet. Illi distentio ex utroque oblonga ad umbilicū submollis. Igitur & ad umbilicū secedebat distentio, & neque dolor quispiam, neque tumor memorabilis erat. Quin & quod in fine dictū est, Illi tremor, neque ipsi sufficiens est difficile ex delirio spirationē alterare. Dictum enim sexcenties iam est, aut dolorem esse oportere circa aliquam partem, quæ iuxta spirationem mouetur, aut aliquod ex respiratorijs organis coarctari, ut paruus & densus spiritus fiat. Igitur neque Silenus hic, neque prior Philiscus aliquā

aliam

alia affectionem habuit spirationē alterare potestem, præterquā delirium. Neque enim dolor, neque co-pressio organorum spirationis, immo neque perfrigeratio aliqua aderat, qualem in tertio Morborum popularium, Pythion & Dealcis uxori facta esse ostendimus. Cæterum tres deinceps his scriptos, Herophōtem uidelicet & Philini uxore, itemque Epicratis reperias, si diligenter enarrationes de ipsis perlegeris, minus delirium habere, quæ ut iuxta hoc respiratio ipsa alterari possit. Imò Herophōti splen eleuatus est, & illi, ait, distentio, neque apponēs sub mollis, neque oblonga, neque ad umbilicū. Quare huic partes circa septum transversum inflammate fuerunt, quod ipsum septum primum et principalissimum spirationum organum esse, nobis in statu De causis respirationis est demonstratū. At uero Philini uxor dolebat, inquit, cor & ilium dextrum. Epicratis uero uxor non solum cor dolebat, sed & lateris, ait, sinistri grauitatem cum dolore habuit. Ob id igitur neque adscripsit ulli horum paruam & densum spiritum, sed penitus obtinuit, morem hunc habēs, uelut etiā antea indicauimus, ut quæ omnibus manifeste cognoscitur relinquat. Manifestissima autem & omnibus nota erat, uelut item ostendimus, respirandi difficultas iuxta paruam ac densitatem, quæ necessario præscripti tres ægri habebant. Quin & Cleanactides qui post scriptus est, itidē necessario similiter difficulter spirabat, ob sinistri lateris dolorem. Verum neque in hoc quicquam scriptum est de difficultis spirationis specie, ut quæ citra scriptiōem intelligi possit, neque uero delirauit hic Cleanactides. Qui uero post eum scriptus est Meton, neque quæ dolorem in ferre posset, neque quæ aliquod respirandi organum coarctare ualeret, affectionem habuit, immo neque delirij ullam morbosam causam. Verum quid præter opinionem, & quod occurrere non ualde soleat, ipsi accidit. Quinta enim die sanguine ex naribus effuso, & sudore excluso, perfecte iudicatus est. Sanguinem igitur effundebat adhuc etiā post iudicationem, uigilans existens, imò & delirabat, inquit, quamuis ante iudicationem penitus non deliraret, & ob id etiam nos diximus nullā morbosā affectionē delirij ipsi affuisse. Verum sic delirabat, uelut ebrijs ex capitis repletionē cōtingit, ob hoc autem & Delirabat uocem Hippocrates scripsit, ut ostenderet similitudinem ad ebrietatem ipsi factam, ex capitis repletionē. Peruenit enim non pauca sanguinis copia ad ipsius caput, uelut ex his quæ contigerunt coniectare licet, ob quam sanē totus morbus est iudicatus, suscipiente nimirum capite omnem ipsius affectionem. Verum ex hoc sanguine non parum, statim in quinta die impetuo se excretum est cum sudore, multo uero magis quæ euacuātū est, in capite remansit, quod ipsum grauiuit, & hominē delirare coegit. Vnde sanē Hippocrates postquam dixisset balneis circa caput usus est, sanguinem ex naribus saepe post iudicationem fundebat, ait. Quare in hoc non solum nullum difficultis respirationis modū scripsit, sed neque

Galen.

an prorsus difficulter spiraret. Neque enim quomodoque delirantibus, aut ebrijs, sed solis desipientibus magnus & rarus sit spiritus: atque hoc est quod in Pregonionibus. ait, spiritus magnus & per multum tempus desipientia significat. Ceterum ægrotus qui post ipsum scriptus est Erasimus, necessario difficulter spirabat, relicta autem est difficultis spirationis species, ob sepe dictā causam. Nusquam enim ullā aliquā dolorosam affectionē, aut respirandi organa prementē, prædixisse ipsum apparet, atque deinceps sequentē difficultem spirationem adscripsisse, sed ut hijs uelut omnibus notā reliquisset. Quod uero fuerit eiusmodi affectio ipsi Erasimo, clarū fecit cum dixit, illa sublimia, distentio cum dolore. Magnitudinem enim inflammationis declarat, ob quam tametsi homo delirabat, non tamen difficultem spirationem delirio propriam habebat, aut certe huius, omnino mentionē Hippocrates fecisset. Quemadmodum enim paruam & densam in doloribus contingentem ipse semper relinquere reperitur, propterea quod est manifesta: ita cum eam quæ indelirij contingit norit ambiguum, nusquam relinquit, neque indefinitam præterit. Equidem quæ in Critone post eum cōsequenter scripto acciderunt, manifestam causam habent, cum enim secunda die mortuus sit præter opinionem, uelut ex ipsa narratione discere licet, merito de respiratiōis difficultate quicquid dicere Hippocrates reliquit, aut quod qualis ea fuerit non obseruauit, aut quod mentionem eius facere non est dignatus. Vtrumque enim rationi consentaneū existit, quod non obseruauit quidem, tum ob mortis uelocitatem, tum propter accessionum perterrefactionē ac consternationē: neque enim paruū miraculum est, hominē obambulantē, & cōsueta uitæ munia obeuntem, deinde magnū pedis digitum uehementer dolentē, prima die paululum subcalfactum esse, sequenti deinde mortuū esse. Cum igitur nulla mora interim facta sit, sed uelociter homo morti concefferit, non autem simpliciter desipuerit, sed, ut ait, furierit, impossibile erat obseruare quomodo respirauerit. Etenim furiosus ne prope quidem accedere sustinemus, uerum discedimus omni modo, formidantes ne quid mali etiam nobis affricent. Aut igitur non obseruauit, ut diximus, aut non dignatus est speciei difficultis respirationis mentionem facere, propter inopinatum tot accessionum concursum, ad quem solum nos mentē adhibere conuenit, & non quem solum distrahi ad ea quæ per alios ægrotos inueniri possunt. Consequenter porro Clazomeniū describit, qui caput, & collum, ac lumbos, ut inquit, à principio dolebat, Verum hæc non sufficiebant ad spiritum paruū ac densum efficiendū, nisi de collo sanē hoc dicere uelimus, uerū de hoc in progressu sermonis determinabimus. At uero istum cum tumore eleuatum, sufficiens erat. Quare tametsi hic desipuit, non tamen propriam desipientiæ respiratiōis speciem habuit, cum nimirum prædictæ dolorosæ affectiones exuperarent. Ceterum Droma de uxore, quæ etiā statim à principio huius sermonis

Tom. 3

1 2 appo

apposui, non solum desipuit, sed & magnū & rarum spiritū habebat, cum neque circa thoracē, neque circa ilium ulla affectio esset, quę parua & densam spirationē efficere ex natura sua posset. Ob id igitur & Hippocrates omnia quę mulierculā ipsam apprehenderat exacte describēs, Circa ilium inquit, anxia, moriens. Vitiatis uidelicet humoribus istic os uentris mordentibus, non tamen ulla inflammatione existente, neque etiam aliqua alia affectione, a qua paruus & densus spiritus produci solet. Et sanē in hac narratiōe paululū progressus Hippocrates, ubi scripsit, illi dolor, uocem, anxiam, apposuit. & deinde rursus, anxiam, siticulosa. Neque igitur quicquā eorum quę circa illū aut thoracem fiebant, sufficiens erat delirium exuperare, sed neque calor innatus extinguebatur: quemadmodum alijs sic cōtigisse ostendimus. Quare pro ratione, cū nulla affectio ex his quę delirio oppositę sunt, spirationē alterare posset, magnus & rarus spiritus huic fœminę fiebat. Quando uero adscriptum est & hoc, statim reuulsus, hoc ipsum adhuc me indicare ac adnotare nunc oportet, ne quis suspicetur nos id segniter praterituros fuisse. Verū nunc sanē id exponere nō est tempestiuū, explicabitur autē in sequenti libro unā cum alijs quę similiter sunt dicta. Ceterū in præsenti sermone reliquos adhuc tres egros in manus sumemus, qui quidem & ipsi desipuerunt, nō tamen propriā delirio difficilis spirationis speciem habuerūt. Ob id in primo quidem scriptū est: illi dextri dolor, inflammatio submollis ex interna parte, ex ea uidelicet quę ad septum transversum uergit. In secundo uero circa ilium tumor eleuatus cum dolore: & paulo post, illi dolor, & rursus deinceps, Circa clauiculam sinistram dolor permanebat. In tertio autē ægroto (muliercula uero erat hæc) uelut etiam præcedens. Capitis inquit, & colli & pectoris dolor fortis. & paulo post, dolores permanebant. Atque hi quidē sunt quatuordecim egroti ex primo libro Morborū popularium, eo ordine ab Hippocrate, quo etiam nos ipsorum mentionē fecimus conscripti. Porro libro tertio Morborū populariū xij. sunt ante pestilentē constitutionē ægroti, sex & decē uero post eam, qui omnes consentiūt cum his quę a principio ut constanter pronūciata supposuimus: pro comperto autē habeo, q̄ si relinquam ipsos, & permittam his qui uolunt in omnib. cōsensum inueneri, ut priuatim & per se ipsos narrationes a sene conscriptas legant, nō propterea ut longiores uitę sermones, hoc facere uidebor, sed q̄ non possum pronūciata a principio supposita per totū sermonem conseruare ac tueri. Si uero omnes deinceps recenseo, nugator & loquaculus esse uidebor, ut qui ea quę quisq̄ per sese expēdere sufficiebat, ipse frustra adscribā. At uero si penitus me alterum absurdū incurere oportet, aut uidelicet suspicionem falsi dogmatis, aut loquacitatē, reperiō autē loquacitatis aliqua solatia, suspitionis uero nulla, honestius utiq̄ fuerit de omnib. dicere. Quę igitur sunt loquacitatis solatia: Primū ut paucis percurrā

iplos egros, neq̄ amplius similiter immorer singulis, sed nudā solū faciam mentionē. Alterū uero ut adhorter eos qui neq̄ tam pauca sustinēt audire, quō ea transgrediantur, & ne scripta quidē esse putent. Quēadmodū em̄ in magna epulatione cum multa sint apparta, alijs aliud eligit, hoc quidem ut dulce, aliud uero ut salubre. Sic etiā sermonum apparatū opiparū esse oportet, electionē autē in uetibus. Primus itaq̄ omnium ægrotus nomine Pythion, ex ipsa narratione manifestus fit, quōd nullam difficilis spirationis causam habuerit. Secundus uero Hermocrates, caput, inquit, dolere incipit & lumbos, illi distentio submollis: non tamen quōd infra & ad umbilicū ipsa tensio processerit, aut quōd oblonga fuerit, adscripsit: ex quo clarū fit quōd a septo transverso inflāmato illū reuellebatur, & ob id etiā submolle apparebat, ut qd̄ nullā propriam haberet inflāmationē. Hic igitur etiā de lirabat, tamē ipsum delirū ab alio maiore affectu superabatur: quēadmodū etiā in tertio, & quarto quintoq̄ ac sexto. Et em̄ in tertio, illi dextri distentio submollis scripta est. In quarto uero illi dextrū distentū fuit, & ad interna processit. In quinto autē collū dolorosum habebat. Verū in sexto ægroto, (Erat autē hæc muliercula,) præfatus Hippocrates, Hæc incipiente morbo dolebat fauces, & ad finem ruborē habebat, gurgulio reuulsus, fluxiōes multę, tenues, paruę, acres, tussiebat, maturū nihil eferebat, paulo post ait. Erat autē & quid innatum tabidosum. Quare manifesta etiam in hac sit affectio prædominans, in respiratorijs organis consistens. At uero eam quę inde sequitur enarrās egrotam, hoc modo auspicatur. Mulier anginosa circa Bitonis, progressus autē inquit, spūs sublimis, qd̄ ipsum etiā in progressu sermonis exponemus. Nūc uero quod propositum est absoluemus. In octauo uero deinceps egroto scriptum est: illi distentio submollis ex utrisq̄. In nono uero, dolores circa illia. Verū hæc sanē muliercula nō desipuit. Quæ uero sequuntur duæ mulierculę, ex corruptione fortuū male habuisse ait. Affectiones uero quas recenset de ipsis, ut uniuersim pronunciemus, uterorū inflammatiōes sunt, particulatim uero quę ad eiusmodi affectiōes etiā alias cōsequunt. Postremam uero quę adhuc restat, cor doluisse ait: non apponēs uocē, anxiam. Quin & frigidū sudasse, & per omnem morbū horrore impetitū esse, ac magnopere perfrigeratā, ut uix recalifieri potuerit, aut penitus nō recalfacta sit. Quare manifestū est etiā hanc omnino secundū utraq̄ affectiones, tū doloris, tū perfrigeratiōis, breuissimā fuisse, non tamē dignatus est in hac Hippocrates difficilis spirationis mentionem facere, ut quę ualde esset manifesta. Consequenter autē sequit pestilens cōstitutio, post quam rursus, primū quidem egrū Parium scribit, in quo circa finem sermonis, ubi quę in omni corpore continenter permanserint scribit, habetur & hoc, cum doloribus uigilans. Secundo uero in Thaso de quo ait: tusses autē cōtinentes, humidæ multę. Tertius est Pythion quē iā antea explicauimus.

Et quartus phreniticus mente captus. Et quintus cui repente dextrū femur dolere incepit: & cū fluxio in partes circa caput cōscenderet, statim quidē delirauit, & statim itē mortuus est: similiter ut is qui in primo Morborū populariū, dolore circa magnū pedis digitū oborto, secunda die mortuus est. Quare in his de difficilis respiratiōe penitus nihil scripsit, ob causas quas in illo ipso iam ante retulimus. Sextus deinceps neq̄ desipuit, neq̄ aliā quandā affectionē egrā spirationē inducentē habuit. Septimus autē egrotus uirguncula est, quę ob sanguinis multitudinē sic circa caput infestata est, uelut in primo Morborū populariū septimus item ex ordine æger, cui sanguis ex naribus profluxit. Quare quę iā de illo diximus, ea etiā huc transferatur. Octauus porro egrotus Anaxion est, de quo in superioribus egimus. Nonus autē tum uirguncula, tum in primo libro Morborū populariū, cui sanguis ex naribus profluxit, cōsimilē totius morbi causam habuit. Decimus uero q̄ est in Abderis Nicodemus, delirauit quidē semel in sexta die, die uigesima per sudorē iudicatus, cū existimaret se penitus sine febre esse, rursus febricit, & rursus paululum delirauit. Scribit de ipso etiā hæc. Irritationes autē & dolores huic ad finē. Verū qui nam dolores, quæsierit fortassis aliquis: Cordis e quidē dolore ipsum statim in principio impetitū fuisse dixit. Paululū autē inde progressus, dolores omnium scripsit. Ob id igitur & delirū, quod exiguit & per modicū omnino durans tēpus illi factū esse dixit, respirationis difficilis speciem minime alterauit. Deinceps porro cōsequenter est muliercula quę ex morore in morbum incidit, in qua scribit: Dolores magni, cōtinentes. Quin & cōuulsiōes multę, ait. Ceterū in aphorismis certis & definitis sententijs de cōuulsiōib. hoc modo scribit. In febribus spūs offendens, malū, cōuulsiōem em̄ significat. Itaq̄ species difficilis respirationis huic mulierculę partim iuxta dolores, partim iuxta cōuulsiōes fiebat. Ob id igitur quamuis delira esset, tamen magnū ac rarum spiritū non habebat, ut qui ab alijs duabus fortiorib. affectionibus superatus esset. Postea uero uirgo in Larissa sequitur, quę duodecima post pestilentem constitutionem ab Hippocrate est conscripta, & ob sanguinis multitudinem egrotauit, & per fluxum sanguinis ex naribus iudicata est: itemq̄ per sudores, & fluxum menstruum tunc primum conspectorum, quę ipsa etiam nullam ullius alicuius difficilis spirationis structuram habuit. At uero Apollonio in Abderis qui inde sequitur, illi dextri, inquit, eleuatio cum dolore. Quin & quōd semper fuerit magnis uisceribus præditus, & quōd dolor circa illū ipsi extiterit familiaris, hoc ipsum sanē in principio narrationis scriptum est. Nihil igitur miri est ipsum quamuis delirauerit, non tamen respiratiōnis speciem delirio propriam habuisse, cum uidelicet ita magnam dolorosam affectionē in illo possideret. Deinceps ab hoc sequit mulier, quę in Cyzico gemellas puellas peperit, de qua sic scripsit:

Galen.

Capitis & colli grauitas cum dolore. Quare etiā spirandi difficultas secundū hanc ipsam affuit. Restat post hæc duo adhuc ægroti in tertio Morborū populariū libro, uxor uidelicet Dealcis, et adolescens in Melibia, qui ambo & delirauerūt, & magnū ac rarum spiritū habuerunt, de quibus in superioribus, sufficienter diximus. Ceterū cum hic liber iam ad iustā magnitudinem peruenerit, de reliquis omnibus, quę de difficilis spiratione a sene tradita sunt, in sequenti libro uidebimus.

GALENI DE DIFFICULTATE RESPIRATIONIS Liber tertius.

IANO CORNARIO MEDICO
INTERPRETE.

Niuerſo de difficultate spirandi sermone, in duplicē doctrinę modum a nobis diuiso, in primo equidē libro, quę medicū de ipsa cognoscere oportet unā cum proprijs demonstrationibus ostendimus. In secundo uero qui hunc præcedit, & hoc ipso tertio, omnium quę ab Hippocrate de spirandi difficultate dicta sunt, in omnib. ipsius scriptis, expositionē facimus. Quare qui ipsorum tantū artis operum studiosi sunt, nihilq̄ de ueterum dictis curiosius inuestigandū (uelut ipsi aiunt) censent, omnia quę cupiunt ex primo libro, sufficienter habebunt. Qui uero etiā Hippocratis sententiā de his discere expetunt simulq̄ possunt, ex his sanē libris eam colligent ac assequētur. Appetere itaq̄ cognoscere ea præ ab optimis dicta sunt, cōmune est omnium natura honestatis studiosorum. Verum posse etiam ipsa discere, longiore tēpore indiget, neq̄ similiter omnibus expositum existit. pleriq̄ em̄ præ multitudine molestorū negociorum, ocio ad optima prosequenda priuantur. Hæc sanē cū nos nō lateat, ea quę maxime ad artis opera pertinent in primo horum cōmentariorum explicauimus: uerā Hippocratis sententiam per reliquos duos libros exponimus, quorū alter secundus est, alter tertium locum occupauit ordinis a principio cōstituti. & oportet sanē eū qui ea quę in hoc ipso dicūtur assequi uelit, prius diligenter secundū librum uersasse, in quo primū totam mentem ipsius Hippocratis ostendimus, quōd nihil uulgare, neq̄ quę uulgi medicorū nouit, scribere dignetur. Deinde uero & particulatim omnes ex primo & tertio Morborū populariū ægrotos recensuimus, demonstrantes quōd in multis, quāuis difficulter spirare necesse erat ipsos ægros, tamen non adscripsit, quēadmodū neq̄ alia multa quę ad ea quę scripta necessario cōsequuntur. Quæ enim citra illum discere licet, ex his unde se ipsum progressum quædam inuenisse dixit, hæc non potuit scribere oportere. In multis uero etiā ipsam difficilis respirationis speciem ipsis narrationibus de ægrotis adscribit, quando aut non necessario

Tom. 3

I 3 sequitur

sequitur ægrotos, aut non promptum erat cognoscere ab his qui ipsius scripta legunt. His igitur scopis etiam nunc adherentes & intenti, postquam primum & tertium Morborum popularium in superioribus exposuimus: rursus à secundo initium faciemus, ipsique etiam reliqua Hippocratis scripta conuectemus. Quemadmodum autem primus & tertius, non solum ab Hippocrate compositi esse uidentur his qui optime de his sentiunt ac iudicant, sed etiam ob speculationis familiaritatem mutuo inter se connexi: eodem modo, opinor, habent ea quæ in secundo & quarto ac sexto habentur. In confesso est enim iam, etiam hos Thessalum Hippocratis filium composuisse, ut qui in parentis tabulis aut chartis siue pellibus & membranis quibuldam commentarios repperit, ipseque etiam aliqua, eaque non pauca, de suo addiderit. At uero quintum & septimum Morborum popularium, non uidetur mihi quispiam genuina Hippocratis doctrina dignos censesse, & ut ego sentio, neque quartum, quamuis quidam etiam huc à Thessalo compositum esse putent. Ceterum Prænotionum liber, & Aphorismi, & liber De aquis, locisque ac aere, amplius liber De uictu in morbis acutis, quæ aliqui ad Cnidias sententias inscribunt, non præter rationem Hippocratis scripta esse creditur est. Horum igitur ubi usus postularit, mentionem faciemus: itemque aliorum, qui partim ipsi Hippocrati, partim Euriphonti & Thessalo ac Polybo, ut auctoribus deferuntur. Ordiamur itaque iam expositionem à dictione in secundo Morborum popularium scripta, quæ hoc modo habet: Spiritus paruus densus, magnus rarus, paruus rarus, extra magnus intra paruus, alius quidem extendens, alius uero ugens, dupla intra reuocatio uelut superinspirantibus, calidus, frigidus. Eadem uero dictione in sexto libro perfectius scripta est. Supra tres enim coniugationes ipsius difficilis spirationis, quarta item adiecta est, quæ manifeste in secundo Morborum popularium desideratur, non ipsius auctoris, ut mihi uidetur, culpa, cum perspicuum sit ipsum non ex experimento quopiam & memoria, multitudinem spirationum difficilium coacervasse, sed ex rationali diuisione. nequaquam igitur relicturus erat aliquam difficilis spirationis speciem. Verum in hoc quispiam ex ueteribus descriptoribus librorum peccauit, atque ita postea habens liber inuulgatus est, seruatusque est hic error usque huc merito sane, cum aliqui negligenter plane ueterum libros uersent, ut neque an deficiat quippiam, neque an in alio libro dictum sit sciant: quidam uero etiam si sciant, tamen quod deest apponere non audent. Neque enim similiter nostræ uel hominibus priores faciles erant, neque prompti ad adscribendum ueterem dictionem, quæ eodem modo in omnibus exemplaribus scripta esset, sed significationem solum facere contenti erant, quod hic quidem defectuose, in sexto uero Morborum popularium perfecte, diuisione difficultum respiratorum scripta esset, tum quæ secundum magnitudinem ac paruitatem sit, cum quæ iuxta

raritatem ac densitatem. Has enim duas oppositiones, eam uidelicet quæ iuxta magnitudinem ac paruitatem sit, & eam quæ iuxta raritatem & densitatem, Hippocrates manifeste inter sese copulat, & coniugationes difficilis spirationis quatuor facit. Vnam in qua minor simulque densior quam naturalis, respiratio sit. Alteram cum maior & rarior, & præter has aliam tertiam, in qua minor & rarior, & supra has quartam, quam in secundo Morborum popularium desiderari & relictam esse diximus, in qua maior simulque densior sit. Demonstratum enim mihi sepe est, etiam si hoc citra demonstrationem omnibus manifestum sit, quod duæ oppositiones inter sese copulatæ, quatuor coniugationes faciant. Ceterum dictione Hippocratis in sexto Morborum popularium, non solum in hoc differt ad ea quæ in secundo habetur: sed & in eo quod in sequentibus, quando inspirationis magnitudinem cõfert cum magnitudine expirationis, altera coniugatio penitus relictæ est in secundo libro, indicante & hic ipso librorum de scriptore extremam secordiam, aut sedulitatem. Si enim integras dictiones transgressus est, extreme focors erat. Si uero similes inter se, nescius quatenus differunt, unum & idem utraque significare putauit, deinde alteram sustulit, ad summam utique sedulitatem progressus est, correctorem scriptorum Hippocratis, non ministrum, seipsum ostendens. Hoc equidem utile est circa plerasque obscuras dictiones meminisse, in quibus aut relictum quid esse credibile est, aut ad scriptum. Nihil enim uetat iuxta illas, aut quod deest apponendo, aut quod delictum est corrigendo, perfectum ac uerum reddere & absolueret sermonem. Quæ admodum enim transcribere ac mutare ueteres dictiones temerarium est: sic uelut scriptum est conseruare, & paucis quibusdam appositis, aut immutatis, dubitationes dissoluere, bonorum expositorum opus est. Verum de his opinor me paulo post per ipsa opera demonstraturum esse quæ facere oporteat: non enim simpliciter, neque prout contigit, hoc ipsum faciendum est, sed cum demonstratione ueritatis rerum, ampliusque demonstrando prius ipsam senis sententiam sic habere, & utraque consentire, dictionis transmutatione conuenienti facta. Ceterum ad propositum iam progressi, & perfectiori dictione appositæ, quæ in sexto Morborum popularium habetur, uideamus qualis nã sententia ipsa sit. Quod enim ex rationali diuisione inuenire cõetur oēs difficilis spirationis differentias, hoc ipsum etiam his qui libros ipsius exposuerunt uidetur, & coniectare omnibus facile esse opinor. An uero recte diuidatur, & an nulla relictæ sit difficilis spirationis species, hoc non etiam omnibus inuenire facile est, sed quæ de his iudicaturus est, eum & diuidendi methodi expertum esse oportet, & circa Hippocratis dogmata non inexcitatum. Et methodus sane ad id quod diuidit respicere oportere erit, qualis nature existat. Si enim simplex fuerit, ea quæ iuxta substantiæ ipsius ratione sunt, quot sunt, & quæ, ac qualia considerare oportet, atque ex his diuidere. Si uero compositum, utranque aut singulas partes diuidere, ut dictum est oportet, totum

totum uero ex modo compositionis. Verum quæ est Hippocratis sententia de compositione, nobis alibi fulissime dictum est: relatum est etiam in superioribus. Quæ nihil uetat ad hos scopos intentione ac respectu habito, ipsam morborum popularium dictionem intueri, quæ sic habet: Spiritus paruus densus, magni rari, paruus rari, magni densi, extra magnus intra paruus, intra magnus extra paruus. alius extendens, alius ugens, dupla intra reuocatio, uelut superinspirantibus, calidus, frigidus. Quod igitur non quarta solum coniugatio circa densum & magnum consistens, in secundo Morborum popularium relictæ est, sed & ex sequentibus duabus, in quibus expirationem cum inspiratione confert, altera scripta quidem est in præsentem iam proposito sermone, relictæ est autem in secundo Morborum popularium, palam uidere est. Neque enim in illo libro scriptum est, intra magnus, extra paruus, sed altera sola difficilis spirationis species ostenditur, in qua magnus spiritus expiratur, paruus uero inspiratur. In multis igitur codicibus reperire licet hunc defectum adscriptum, uerum in plurimis & fide dignissimis exemplaribus relictus est, atque hoc sane nihil ad præsens refert. Propositum est enim nobis perfectiorem locutionem considerare, eam uidelicet quæ nunc est descripta. Quod itaque ex spiritus intra & extra meatu, totius respirationis actio composita est, & quod altera eius pars inspiratio, altera expiratio appellatur: dictum quidem est in primo libro statim in principio, uerum etiam si à nobis dictum non esset, nemo ferere ignorat. Quod uero nullius alterius rei quam motus propria sint uelocitas & tarditas, dictum quidem & hoc iam est, sed etiam nunc in memoriam reuocetur. Magnitudo quidem & paruitas uelut non sunt motui propria, sic omnino inseparabilia sunt ab eo quod per spatium aliquod aut distantiam localem fertur: & ob id iuxta utranque respiratiois partem, duæ differentes oppositiones fiunt. Altera iuxta uelocitatem ac tarditatem, altera iuxta magnitudinem & paruitatem. Quod uero totius spirationis adhuc alia oppositio sit iuxta densitatem ac raritatem consistens, id ipsum etiam antea relatum est. Et quæ hæc oppositio non sit respiratiois, uelut motus, sed ut compositæ rei ex distantibus coniungatur. Quare in his tribus generibus omnes respiratiois differentias esse necesse est. In uelocitate quidem & tarditate, propterea quod hæc propria & ab omni motu inseparabilia sunt. In magnitudine uero & paruitate, propterea quod per distantiam organorum respiratiois sit motus. Densitas autem & raritas tertium ex prædictis genus, neutriusque propriarum ac primarum respiratiois partium proprium, aut inseparabile est: uerum totius respiratiois pars sit per accidens quoddam, quandoquidem composita res est, ex duobus contrariis motibus quiete distinctis constans. Hæc igitur sunt primæ differentie totius respiratiois. Ceterum cum respiratio res sit quæ & facere aliquid, & pati possit, aliud utique fuerit differentiarum genus in ipsa,

utraque uidelicet parte æqualiter aut inæqualiter perfecta. At uero & rursus aliud, ipsius totius ut compositæ, partibus inter se mutuo collatis. Hæc cum ita habeant, sciendum primas quatuor difficilis respiratiois differentias in proposita Hippocratis dictione scriptas, totius respiratiois esse. Neutrius enim partis est densitas & raritas, si sanè meminimus eorum quæ statim à principio primi libri dicta sunt. Sic uero etiam sequentes duas: nã & in his duæ totius respiratiois partes conferuntur, & ob id sic scriptum est: extra magnus intra paruus, intra magnus extra paruus, uidelicet spiritus. Sequentes autem deinceps duas differentias in quibus dicitur, alius extendens, alius ugens, alterius partis ipsius respiratiois proprias esse putandum est, quæ sanè iuxta substantiam esse uel maxime ipsius respiratiois diximus. Extendens enim tardus est, ugens autem uelox. tarditas autem & uelocitas ab omni motu inseparabilia sunt. Quod uero deinceps habetur: dupla intra reuocatio uelut superinspirantibus: inæqualem inspirationem ostendit. Inquirenda est autem eadem oppositio in expiratione, quam ego relictam esse credo à transcribentibus magis, quam ab ipso Hippocrate, quandoquidem in alijs scriptis etiam eiusmodi speciei difficilis spirationis mentionem facere apparet, ut in sequentibus palam ostendatur. Quod si cui ab ipso Hippocrate relictæ esse uidetur, hic peiora pro melioribus eligit. Equidem penitus nullam inæqualitatis mentionem fecisse, iuxta neutram respiratiois partem, sed penitus oblitum esse ac reliquisse, minime conueniebat Hippocraticæ diligentia. Verum ego sane etiam si id quod nunc de inspiratione scriptum est, in totum scriptum non esset, describentis magis peccatum esse quam ipsius Hippocratis, dicere aut deam. Rationem autem utique aliquam sic haberent hi quibus ad peiora animus inclinatur. At uero cum & inspirationis speciem adeo manifeste indicauerit, ut non solum dixerit, duplam intra fieri spiritus reuocationem, sed & uelut superinspirantibus apposerit, quomodo tandem aliquis adhuc suspicari queat ipsum expirationis esse oblitum? De his igitur etiam rursus agemus. Deinceps autem alia adhuc difficilis respiratiois specierum oppositio appositæ est in fine totius sermonis sic habens. Calidus, frigidus: ut uidelicet & hic subaudiamus spiritus uocem. Quemadmodum enim magnus & paruus, & densus ac rarus, sic etiam calidus & frigidus spiritus expiratur. Quanquam & hic decepti quidam, propterea quod ipsi non intelligant, corrigunt & dictionem immutare audent: non calidus, & frigidus, uelut nunc dictum est, scribentes, sed ipsa cum prædicto conectentes, atque hoc modo legentes: Velut superinspirantibus calidum frigidum. Hi quidem igitur supra hoc quod ipsam dictionem nullam sententiam referentem efficiunt, etiam palam produunt, quæ neque senis libros legerunt: omnino enim meminissent eorum quæ in alijs locis ab ipso sunt scripta, de calida & frigida expiratione, quæ quænam ratione aut in illis ab ipso scripta sunt,

aut hic relicta, non habent quod dicant. Si enim non putauit ex difficultum spirationum genere esse calidam & frigidam expirationem, non rite in alijs locis ipsarum ueluti difficultum spirationum meminuit. Si uero in illis rite ipsarum commemorat, nunc sane non recte ipsas reliquit. Verum hæc non ita habent. Nam & hic recte in difficultum spirationum diuisione continentur. Quid uero indicent, in alijs locis recte ab ipso dictum est. Relictis igitur iam his qui sic ab Hippocratis mente aberrant, & omnia magis quæ sententia ipsius intelligunt, ipsi per nos ipsos inspiciamus, quidnam in Prænotionum libro de difficulti spiratione in hunc modum scribit: Spiritus densus existens, dolorem aut inflammationem significat in locis super septum transversum. Magnus autem & per multum tempus, desipientiam ostendit. Frigidus uero ex naribus & ore prodiens, ualde iam perniciosus est. Apparet enim in hoc libro, harum trium tantum difficultum spirationum ipsum mentionem fecisse. Atqui si tot solæ sunt, quid tandem multo plures ipse in Popularem morborum libris scripsit? Si uero adeo multæ sunt, cur paucissimarum in Prænotionum libro mentionem fecit? An numerum quidem ipsarum nosse, commodum existimauit, quid uero singulæ indicent, non utile esse putauit: aut hæc solæ indicant, reliquæ uero nihil: sed possibile est quandoque præter naturam respirare, nullam uero affectionem in animali præter naturam esse: aut in tantum hoc uerum esse oportet, ut necessarium sit, omnem affectionem in animali præter naturam fieri difficultis spirationis causam? Siquidem igitur causæ rationem habet affectio ad difficilem respirationem, fuerit utique hoc modo, & tempore, & ordine, & facultate prior. Quomodo igitur Hippocrates in Prænotionum libro, tantum difficultum spirationum numerum relinquere uidetur? Equidem ea gratia uolebat ipsos expositores inter se cōferre, & quærere, ac soluere, uerum eius rei faciendæ nulla est facultas. Etenim expositorum cur quis tandem mentionem faciat: Eorum uero qui ante nos uixerunt, & quorum commentaria ad nostram ætatem seruantur, multas & longas nugas conscriptas inuenire est, quæ uero sic alicuius momenti sunt, penitus ab ipsis relicta sunt. Verum nos sane inquirimus ipsa, etiam si nullam uiam habeamus ad inueniendum ab illis præmonstratam. Dictum quidem a nobis est, et in his quæ De optima secta sunt, & in curandi Methodi scriptis, quomodo talia omnia inquirere & inuenire oporteat. Imò & in primo horum commentariorum duplicem uiam ostendi ad eiusmodi inueniendam, alteram ex differentiis difficultis spirationis procedentem, alteram ex affectionibus in organis respirationis, quam etiā faciliorem & manifestiorem esse dicebam: Et quisquis illa scripta diligenter uersauerit, haud indigebit multis rationibus ad præsentium solutionem. Si uero negligenter illa tractauit, aut alias ad discendum hebes est, qui quidem negligenter tractauit, rursus ipsa relegens, identidem repetat. Qui uero hebes ad discendum est, aliud quid agat, ac sciat quod parum nature

magni uiri sententiam adsequi impossibile est, qualis sane ipse Hippocrates erat. Quæ igitur nemo priorum aut proposuit, aut dubia putauit, aut quæ siuit, aut inuenit, ego & proponam, & dubia faciam, & quomodo quærere oporteat dicam, & dissuolentibus inuenturum me spero. At uero ipsum problema etiam paulo ante a me relatum est, Cur nam tot difficultum spirationum species Hippocrates in Prænotionum libro reliquit. Dubitatio uero nunc dicitur, ubi quæ in primo sermone scripta sunt prius in memoriam reuocaro. Omnes enim difficultum spirationum differentias, in illis sermonibus, in quinque ex toto tum affectionum, tum difficultum spirationum genera reduxi. Quare adhuc magis dubium constituitur problema, spe etiam quæ sola restabat sublata. In eiusmodi enim omnibus, in quibus cuiuscunque tandem rei differentie plures quidem ab altero quopiam, siue uiro, siue scripto, pauciores uero rursus ab aliquo altero dicuntur: una sola superest consensus spes, si quis demonstrare queat: alterum in primis diuisionis partibus rem ipsam extendisse, alterum uero contraxisse. Hæc igitur spe nobis sublata: demonstratum est enim in primo lib. neque affectionum, neque difficultum spirationum genera, in minorem numerum reduci posse: quæ amplius ars soluendi quæ sita inueniri possit. Cum ob alia enim, tum ob id quod quædam prima genera relicta sunt, ampliusque diuulsa, & male distinctim mutuo opposita, ac obscure enarrata in Prænotionum libro reprehendere quis merito possit, quamuis si quis alius Hippocratis liber, is ipse perspicuus existat. Atqui obscurum simul quæ indeterminatum est quod statim in principio dictionis dictum est: Spiritus densus existens dolorem aut inflammationem significat in locis super septum transversum. Si enim non duplex esset spiritus densus, alter quidem cum magnitudine, alter uero cum paruitate, aut si non ex diuersa affectione uterque ipsorum generaretur, recte utique Hippocrates aut indiuisum ipsum reliquisset, aut differentiam eius quod per utrumque significatur non indicasset. Quando uero ipse manifeste in Morborum popularium libris, alterum densum simulque paruum, alterum densum & magnum statuit, & nos demonstrauimus hos ex prima ipsorum differentia esse, male utique indiuiso relicto denso, simpliciter sic dicere contentus fuit, Spiritus densus existens dolorem aut inflammationem significat in locis super septum transversum. atque hoc sane unum dubium existit. Consequenter uero tertiæ differentie mentionem faciens sic: Magnus autem & per multum tempus delirium significat: & hanc solam ex primis differentiis manifeste prolocutus, oppositæ ipsi spirandi difficultatis, quæ rarum & paruum spiritum ostendit, nullam omnino mentionem fecit: quanquam sane uelut densus spiritus duplex erat, magnitudine & paruitate distinctus, sic etiā rarus necessario duplex est, magnitudine ac paruitate distinctus. Verum alterius solius in Prænotionibus meminuit ubi ait: Magnus

Magnus autem & per multum tempus, delirium significat: alterum uero rarum simul & paruum relictum esse apparet. Quare ex quatuor coniugationibus, quas in Morbis popularibus scripsit, primæ duæ indiscriminatim & obscure ac confuse dictæ sunt. Sola uero tertiæ, ut diximus, tum ipsa, tum quod per eam significatur, ambo manifeste scripta sunt. Cæterum non in his solum obscurus & indistinctus, & qui plura relinquit, sermo esse uideri potest, sed & ex eis quæ deinceps inserens ait. Frigidus uero ex naribus & ore prodiens, ualde perniciosus est. Cur enim tandem, si differentias iuxta calidum & frigidum recensere statuerat, frigidæ tantum mentionem fecit? Et amplius, Cur nam aliarum duarum, tum eius quæ indiscriminatim spiritum densum nominat, tum quam distincte rarum & magnum, affectiones ipsas solas adscripsit, non tamen in quid finiant significauit, dolorem quidem & inflammationem a densa, delirium autem a rara & magna spirationis difficultate indicari dicens: in differentia uero iuxta frigidum, in quid desinet dicit: inquit enim perniciosum ualde esse huiusmodi spiritum: affectionem uero ob quam ita difficulte spirant obscuriorem existentem, non etiam dicit: cum tamen præstaret in omnibus difficultibus respirationibus, tum ipsas affectiones dicere, quæcunque tandem hæc sint, tum alterationis ipsarum modum adscribere, mansuetas a malignis distinguendo. Atqui sic non fecit, uerum in prioribus spirandi difficultatibus affectiones, in ultima alterationis modum solum ostendit: & quod crimen omnium minime effugere potest, quod uidelicet nihil penitus de inæquali spirationis difficultate dixit, id ipsum sane etiam iam sermoni apponatur. Extendens equidem & ugens spiritus, & extra magnus intra paruum, & intra magnus extra paruum: neque ipsi quidem in Prænotionum libro relati sunt. Verum ex his quæ nos in primo libro explicauimus, in quatuor difficultum spirationum coniugationibus comprehensi reperiuntur. At uero quintam inæqualem, cuius dimidiam partem in Morbis quidem popularibus scripsit, duplicem intra (inquens) reuocationem, in Prænotionum uero libro penitus reliquit, sub nulla quatuor coniugationum iuxta ullum aliquem modum comprehensam inuenire licet. Atque tot quidæ ac tales sunt dubitationes. Oportet autem hic nos non similiter ut multi faciunt, qui Hippocrati contradicunt, dubitationes quidem facile reperire, in solutionibus uero ipsarum herere, uerum primum quidem uiam quandam facultatis inuenire, deinceps uero per demonstrationem, ea quæ per ipsam uiam inuenta sunt confirmare. Quæ est igitur uia facultatis? oportet enim inde initium sumere. Una quidem communis illa omnibus ueteribus familiaris breuior quæntia. Altera uero peculiaris illa Hippocrati animi altitudo. Demonstratum enim nobis est quæ grauis sit sapenumero hic uir, ut qui ea quæ alijs medicis nota sunt pretereant, uelut, quæ a nemine eorum qui arte ingenuæ exercet ignorari queat: Quæ

uero talibus ignota sunt, omnia diligenter simulque perspicue exponat. Si uero hic ipsi mos est, quid mirum est ambigua ac obscura apud plerisque differentia difficultis respirationis, eam uidelicet quæ sit iuxta magnitudinem & raritatem, tum per alia scripta demonstrare conatum esse, ut quæ desipientiæ propria sit, tum in Prænotionum libro manifestaria doctrina digna censuisse. Verum differentias densitatis, ut quæ medicis ignote esse non queant, una summa comprehensas breuibus indicasse. In pleuritide enim & peripneumonijs, anginisque et orthopnoeis densus et magnus fit spiritus. Quod si pleuritis non sit, solus aut dolor circa costas extet, densus & paruus fit spiritus. Quemadmodum etiā si circa os uentris, aut stomachum, aut splenis caput aut hepatis gibbā partem. Nam & in his locis si quis sit dolor necessarium est paruum & densum fieri spiritum, & multo magis si sit circa septum transversum, & partem eius quæ coniungit & coheret peritonæo membranæ aluæ ac intestina omnia ambientem, itemque musculos illic circumscitos. Atqui etiam si non istic solum, sed longe inferius peritonæum fuerit affectum, & offensam ipsius percipit septum transversum, itidem paruum ac densum spiritum efficit. Quin & uentris ipsius maiores affectiones, quæ cum dolore fiunt & tumore, splenis item & hepatis inferne partes non minus densum ac paruum efficiunt spiritum. Et in uniuersum, siue tumor quis sit premens ac coarctans quodcumque tandem respiratorium organum, siue dolor circa quamcumque partem, sic appropinquante respiratorijs organis, ut ipsis motis simul moueant, densus ac paruus erit spiritus. Reliquas porro horum causas in primo lib. recensuimus, Quemadmodum sane & quæ caliditate multa in respiratorijs organis coaceruata, densus et magnus spiritus fieri: id quod ferme omni die, in omnibus exurentibus febribus apparet, ut neminem latere possit. Etenim quæ inflammationem præter naturam phlogosin Græcis dictam, non Hippocrates solus, sed omnes fere alij qui ante Erasistratum fuerunt Phlegmonem nominarint, non a nobis tantum, sed ab omnibus Hippocratis expositoribus est ostensum. His itaque statim tibus, nihil amplius mirum est, predictas ambas differentias Hippocratem una summa ostendere ubi ait: Spiritus densus existens dolorem aut inflammationem significat in locis super septum transversum, tam quæ sane nos intelligere possimus, quæ cum paruitate dolorem significet, cum magnitudine uero inflammationem. Apponit autem rationabiliter, in locis super septum transversum siue respiratorijs, tamque immodice caliditates partium, infra septum transversum, respirationem in magnitudinem ac densitatem eleuare non queant. Atque uia quidem inuentionis quæ sitorum circa primas differentias hæc est. Verum demonstrationem etiam quandam ad sermonem apponere necessarium est. Nunc enim quæ non impossibile est, hanc sententiam Hippocratem usurpasse, ostensum est. Demonstrabitur autem consequenter quæ penitus hoc modo habet. Cur enim tandem in utrisque Morborum popularium libris secundo ac

sexto, hās duas spirandi difficultatis differentias primas omnium distinguere reperitur: priorem quidem paruum & densum spiritum, alteram uero densum & magnum: in proposito autem Prænotionum libro ipsas ignorare uidetur, supra hoc quod postea statim scribat rarum & magnum: rarum igitur & magnum spiritum nouit; densum uero & paruum ignorat: & sanè etiam si quis eorum quibus animus in pectorē partē inclināt, dicere queat, quod quānam sit densus ac paruus spiritus, cognoscere non potuerit, at uero quā sit affectio quā ipsum efficiat, non potuit non cognoscere: sed cū dicat, Densus spiritus dolorem significat, aut inflammationē in locis super septum transuersum, palam sit quod & affectiones scribat, & neutram relinquat. Imò & eundem ordinē ostendit, quem etiā in duobus Morborum popularium libris fecit. Perspicuum itaque est quod denso & paruo dolorem, denso uero & magno inflammationem coniungat. Neque enim dicere licet, quod in Popularem quidem morborum libris duobus, paruū & densū, & magnū & densū spiritus mentionē fecit, in alijs uero nullo. Nam & in illis ipsis saepe, & in lib. De diætā seu uictu in morbis acutis, quem etiam De pituitana inscribitur: statim in principio libri, non tantum huiusmodi difficultis spirationis speciem palam nominat, sed & ipsam affectionem in qua sit, & modum ipsius iuxta quem lædere solet. Atqui nullus eorum qui ex contentione studio multos Hippocratis libros, uelut non genuinos rescindunt: hunc librum detruncare ac Hippocrati auferre ausus est. Equidem quæ in fine sunt post balnei usum plerique tollunt: quæ uero eousque habentur, omnes conseruant. Si igitur non solum in hoc libro demonstrabimus, sed etiam in alijs similiter inuenitur, quod tum differentias, tum affectiones densi spiritus cognoscat, quid adhuc deesse uidebitur ad demonstrationem? Si uero etiam in ipso Prænotionum libro paulo inferius inueniri potest, quod & differentias non ignoret, & affectiones ipsas sciat, nonne credes adhuc amplius id quod propositum est satis esse demonstratum? At uero quod hæc ita habeant, neque mentiamur, ex ipsis uerbis uidere licet. Incipiam autem à libro De uictu in morbis acutis. In hoc libro statim in principio, de morbis circa pulmonem ac thoracē uerba faciens, hoc modo ait. Quibuscumque enim cibibus statim conclusus est, si quis non subeucuat, forbitionem præbeat, dolorem præsentem utique exacerbauerit, & non præsentem statim induxerit, & spiritus densior reddetur: malus autem hic est, resiccat enim pulmonē, et ilia, ac pectinem & septum transuersum dolore fatigat. In hoc sermone primum quidem, quod propter dolorem densus sit spiritus ostendit, nobis opinor relinquens meditandum generationis modum, quem in primo horum commentariorum me dissoluisse manifeste puto. Quemadmodum enim dolentibus cruribus, multum progredi nequimus: eodem modo, ubi quoddam organum ex his quæ in spirationibus mouetur doluerit, parum respirare cogimur,

& citius desistere cupimus. Quando enim simul cum temporis spirationis longitudine extenditur dolor, qui citius cohibet motum respiratoriorum organorum, citius dolore liberatur. Verum quanto citius quam oportuit cohibetur, tanto ipsius animal defectuosius inspiratione participauit. Quemadmodum igitur si quis pauciores cibos quam ex usu sit accipiat, hic statim aliorum ciborum opus habebit: sic si quis minus quam ex usu est inspirauerit, hic citius inspiratione indigebit, & in hoc spiritum ipsum densari contingeret. Quo enim tempore inter actiones medio organa spirationis cessantia requierunt, eo ipso nunc re quiescere animal non permittit: tanquam enim singulas respiraciones defectuose respirans, semper etiā magis propè ad suffocationem accedit: huius autem ipsius affectionis timore, citius respirare urgetur, & spirationis organa citius quod oportet mouet, non permittens ipsis quiescere, in quantum quiescebant, quando secundum naturam habebat. Quando igitur Hippocrates ob dolorem, spiritum densiorem fieri dicit: uidetur autem per mediam paruitatem densitas ipsa generari: omnibus sanè manifestum est, quod etiam paruitatem nouit. Quis enim tertium à primo nosse queat, si mediū ignoret, & præsertim si ipsum tertio generationis causa existat? Et sanè paululum progressus, ipsis suis proprijs uerbis aperte, paruitatē densitatis causam esse tradit, sic scribens. Etenim ipsum sputum intra retentum prohibet quidem spiritum intra ferri, cogit autem cito extra ferri. Hic alteram rursus causam docet generationē densi spiritus, appellauit autem ipsam in superioribus sermonibus respiratoriorum organorum coarctationē. Quod igitur in dolore nobis intelligendum relinquebat, hoc ipsum hic ipse exposuit. Quid est autem hoc ipsum? Multo inquit sputo circa arterias, pulmonis uidelicet, contento, & spiritus ipsius regionem præoccupante, spiritus circa inspirationis actionem intra accedere re prohibetur. Num igitur aliud quid est quod parua inspiratio id quod nunc dicitur? Non certe, siquidem iuxta copiam substantiæ quæ inspirat, magnitudinem spirationis metiri oportet, uelut in primo libro est demonstratum, uerum si ob aliam quandam causam cogi spiritum cito extra ferri dicit, quod ob inspirationis paruitatem. Non est autem quod hoc dicamus, cum ipsa dictionis series sic habeat: Etenim ipsum sputum intra retentum prohibet quidem spiritum intra ferri, cogit autem cito extra ferri. Propterea enim quod latrone spiritus ad interna priuatus est animal, quiescere non permittit, ut quod de suffocatione periclitetur, & in hoc densus spiritus generatur. Neque enim conuenit ipsas nominum syllabas audire uelle, cū integri sermones perspicue dicantur: neque aliud quiddam esse putare, cito ad explanationē concitari, quod dense respirare: & aliud quiddam, prohiberi inspirationē sufficere fieri, quod paruum esse inspirationē. Verum hic quidem ipse Hippocrates manifeste exposuit, quomodo in detento sputo densus sit spiritus, per mediam paruitatem. In do-

In dolore uero reliquit, ut opinor, propterea quod multis locis ipse dixerit, actiones organorum à dolore impediri, cum possimus nos etiā ex illo non audiamus, ex manifeste apparētibus inuenire. Supra hoc igitur quod ambo hæc nos manifeste in hoc sermone docet, quod & dolor, & locorum coarctatio, paruam efficientia spirationē, statim etiam densam reddunt, amplius & hoc edocet, quod non hæc solum sunt densi spiritus causæ: primum quidem in eo quod dicit, dictum est autem sic in dolore, ipsum hoc manifestum facit, quod ob aliam causam spiritus iam densus existat, densiorem fieri dicens ob dolorem, tanquam ut opinor & hic nos ratiocinari possimus, febrilem caliditatē ipsum omnino densum efficere. Secundo autem in eo quod dicit, A denso & multo spiritu, uelut iam dictum est, sputum crudo modo uiscosum redditum, ascensum & exitum fieri prohibet. Densi enim spiritus dolor causa est. Multum autem non hic, sed calor febrilis. Ceterum hic ualde manifeste, non magni spiritus dixit, sed multi. Magnus enim quantitate circa singulas spirationes iudicatur. Multum uero possibile est aliquando ex multis paruīs coaceruari, & apparet sanè hoc manifeste fieri in pleuriticis, qui magnū quidem spiritum semel ducere ob dolorem non possunt, quamuis pluri aere ob febrē opus habeant: ob conuinitatem uero actionis, æqualem multitudinem spiritus magnis spirationibus coaceruat. Quod enim pauca magna, hoc multæ parue possunt. Eodem modo & in peripneumoniacis multo quidem spiritu opus est, uerum ob locorum coarctationem parū inspiratur: etiā hic igitur densitas multas paruas respiraciones efficiens, ad æqualitatem cum paucis & magnis redigit. Num igitur indigebimus adhuc inquisitione syllabarum ipsorum nominum, in hoc libro conscriptarum sic consequenter de parua & magna spiratione, non contenti rebus ipsis adeo manifeste ostēdis? Atqui hoc non erat quaesitum, an Hippocrates parua ac magnæ spirationis nomen noscat: repetit enim tum in Morborum popularium libris scriptum, tum rursus in Prænotionum libro, ubi inquit: Magnus spiritus & per multum tempus desipientia significat. Verum an duplicem nouit densum spiritum, & alterum ipsorum à dolore fieri dicat, alterum à caliditate multa in respiratorijs organis coaceruata. Quādo igitur hæc demonstrata sunt, superuacaneū est adhuc audire desiderare nominum syllabas: quandoquidem & secundum hunc ipsum, quem in Prænotionibus dixit sermonē de insipientia, cuius dicere licet, non rarum & magnū dictum esse spiritum qui ipsam desipientiam indicet, & dictionē proferre hoc modo habentem, Spiritus magnus & per multum tempus desipientiam significat, tanquam sanè non idem sit, aut rarum dicere, aut per multum tempus: aut quod nos nunc nomina uenemur, & non res ipsas quaeramus. Ceterum quando sanè quiddam in tantum ad rem assequendam rudes sunt, ut etiam ipsa nomina audire uelint, reuocabimus etiam ipsis in memoriam duas quasdam dictiones, ex ipso De ui-

ctu in morbis acutis libro sic habentes: Spiritus offendens in sursum latitudo densus aut magnus. Hic quidem habes, siquidem desideras, nomē ipsum magnus. Rursus autem etiam paruus, ubi ait: Et spiritus paruus, & reuulsio spiritus densa ac uiolenta accedit. Rursus autem in ipso Prænotionum libro, difficulter ferre morbum inquit, & spiritum magnum ac densum esse. Hic quidem igitur palam ipso nomine prolato, magnū & densum scripsit. Paruum uero et densum rursus in sermone De angina, ubi ait, Plurimumque dolorem exhibent & orthopnoeā, hoc est rectā spirationem. Quod enim in orthopnoeā paruus & densus fiat spiritus, ob coarctationē spirationis organorum, haud scio an quis ignoret. Atqui etiam si talia ab ipso Hippocrate discere uelimus, in libro quidem De uictu in morbis acutis, in uerbis quæ paulo ante adscripsi, docuit nos quomodo paruus densus spiritus fiat, iuxta sputorum cohibitionē. In libro uero De articulis statim in principio sermonis de spina dorsī enarrās luxationes in posteriorem partem, in locis supra septum transuersum, ex tumoribus aut morbis factas, hoc modo ait (opinor enim præstabilius esse ut totus sermo ipsius adscribatur.) Quibus supra septum transuersum fuerit in posteriorem partē luxatio, his & costæ non uolunt in latitudinem augeri, sed in anteriorem partem, & pectus acutum sit, sed non latum, ipsique difficulter spirantes fiunt, & stertorosi. Minore enim amplitudinem habent uentriculi spiritum suscipientes & emittentes. Nam & cogunt circa magnum uentriculum, collum habere in anteriore partem luxatum, ut ne pronum sit ipsis caput. Coarctationem igitur multam faucibus hoc exhibet, cui accedit quod ad internam partem repit. Nam & rectis natura difficilem spirationem hoc os exhibet, si intra repleat, donec reprimitur. Ob hanc igitur rem huiusmodi homines eluxati gutturius magis apparent quod sani. Tuberculo siquidem ut plurimum tales circa pulmonem sunt, ex duris tuberculis ac crudis. Etenim occasio luxationis in posteriorem partem, & distentio, plurimis ob eiusmodi collectiones fiunt, quibus sanè uicini nerui comunicauerint. In hoc toto sermone luxationem in posteriorem partem, ob tubercula in pulmone cruda & dura fieri dicit. Difficultatem uero spirationis ob coarctationem locorum, appellauit autem huiusmodi ipsius differentiam stertorosam. At uero in libro De uictu in morbis acutis, quādo eorum quibus in paruitatem & densitatem spiratio uertitur meminit, etiam hoc ipsum orthopnoeā nomen apposuit, & stertere ipsos dixit. Quare etiam cum in libro Prænotionum de angina narrans dixit, plurimumque dolorem exhibent & orthopnoeam, non aliam quandam difficilem spirationis speciem quam paruam & densam sic appellauit. Omnes enim qui ob coarctationem non sufficienter inspirare possunt, de suffocatione periclitantur si decumbant, & ob hoc tum thoracem totum tum collum, rectum habere eos oportet, utpote cū non paruum auxilium ipsis ex huiusmodi figura accedat

accedat: ampliora enim in similibus longiora omnia respiracionis organa sunt, partim quidem per rectam figuram in directum extenta, partim uero minus in se se concidere prohibita & impedita. Manifestum est autem etiam ipsum Hippocratem, sic ut nos nunc dicimus, de ipsis statuere ac pronunciare, per hec uerba ex lib. De articulis iam ante relata: ipsique difficulter spirantes fiunt & stertorosi. Minorem enim amplitudinem habent uentriculi spiritum suscipientes & emittentes. Omnibus igitur qui ob coarctationem locorum seu organorum difficulter respirant, etiam paruus fit spiritus, & ex necessitate sequuntur duo symptomata siue accessoria mala, stertorosa uidelicet respiracionis species, & paulo ante dicta orthopnoea, siue spiratio recta. Et sane uelut de industria ipsa dissecas, alterum in Prenotionum libro scribit, perniciosus anginis ipsum adesse dicens, alterum uero in lib. De articulis. in Prenotionum quidem libro, orthopnoeam, in lib. uero De articulis, stertorosa respiracionem. Porro in lib. De uictu in morbis acutis ambo in idem coegit Hippocrates, sic scribens, partim uero ab orthopnoea & stertore suffocati. Vtitur autem & alibi in suis scriptis utriusque nominibus uelut idem indicare potentibus. Quandoquidem igitur adeo diligenter in libro De uictu in acutis morbis, de omni densi spiritus generatione enarrauit, nihil mirum est si caput tantum & summam totius sermonis in Prenotionum libro conscripsit. Quod uero omnia exacte tradiderit De spiritu deso, nihil amplius opus habeo pluribus ostendere, uerum ubi hoc solum in memoriam reduxero, quod aut ob dolorem, aut locorum coarctationem, aut caliditatis multitudinem, densus fit spiritus, deinceps totum sermonem ipsius Hippocratis adscribam hoc modo habentem: Quibuscunque enim cibis statim conclusus est, si quis non subeucuat forbitionem prebeat, dolorem praesentem utique exacerbauerit, & non praesentem statim induxerit, & spiritus densior reddetur. Malus autem hic est, resiccat enim pulmonem, & ilia, & pectinem, ac septum transversum dolore fatigat. At uero amplius dolore lateris continenter existente, & ad calfactoria non remittente, ac sputo non exeunte, sed & crudo ac uiscoso permanente, si quis dolorem non soluat, aut aluum emolliendo, aut uenam secando, utrum tandem ex his contulerit, uerum ptisanas sic habetibus exhibeat, horum repentina mors continget. Ob has igitur causas, atque alias huiusmodi adhuc amplius, hi qui tota ptisana utuntur, septimo die aut etiam citius moriuntur, partim quidem mente moti, partim uero ab orthopnoea ac stertore suffocati. Tales uero ueteres syderatos esse putabant, ob hoc maxime, non minus autem quod & mortuorum latus liuidum reperitur, similitudine quadam ad plagam. Cuius rei causa est, quod ante solum dolorem moriuntur. Cito enim anhelosi fiunt. A densio uero ac multo spiritu uelut iam dictum est, sputum crudo modo uiscosum redditum ascensum & exitum fieri prohibet, sed stertorem facit, in cartilaginosis pulmonis par-

tibus detentum, & cum ad hoc res ipsa peruenerit, mortale ut plurimum existit. Etenim ipsum sputum intra retentum prohibet quidem spiritum intra ferri, cogit autem cito extra ferri, atque sic ad perniciem mutuo sese affligunt. Sputum enim retentum, spiritum densum facit: spiritus uero densus, uiscosum sputum facit, ac lubricum fieri & elabi impedit. Siquis hanc dictionem diligenti animaduersione in animum adsumat, ipsamque saepe relegat, spero equidem facile eum persuasum iri ex his quae dicta sunt. Quod enim non magna sapientia indigeat densi spiritus in suas differentias scire, & quod ipsam perfecte in hoc libro antea conscripserat, ob id sane in praenotionibus ualde breuiter perstrinxit, tanquam qui iam ad scientes rem omnem, uelut compendium quoddam sermonis faciat. Tres quidem igitur iam nobis coniugationes difficultatum respiracionum inuenta sunt. Deest autem adhuc quarta, in qua paruus & rarus fit spiritus. Cur igitur tandem ipsa relicta, frigidam expirationem scripsit? An quod non alia est parua simulque rara, alia uero frigida? Manifestum autem hoc est. Contrariam enim sibi magnam & densam, ex immoderato calore in respiratorijs organis coactuato generi demonstrauimus. Necessario igitur parua & rara his ipsis organis perfrigeratis erit. Et sane duo nobis dubia soluta sunt, nempe quod neque quarta difficultatis respiracionis coniugatio, parua uidelicet & rara, relicta sit, neque item calida. Calida enim in altera densi spiritus parte, quae a principio relata est, comprehensam habebimus, eadem est enim cum densa & magna: raram uero & paruum in frigida, nam rara & parua a frigida nihil differt. Cur igitur tandem non raram & paruum, sed frigidam ipsam scripsit? quod primum quidem ab euidentiore accessione ipsam ostendere uoluit: deinde quod ostenderet causam ob quam ipsam perniciosam dicit: & tertio quod sic quam celerrime nos intellexeros esse suspicatus est, eandem hanc nihil a rara & parua differre, & contrariam ipsi calidam nihil differre a densa & magna. Frigidus enim spiritus omnino rarus est & paruus, uelut etiam in secundo ostensum est libro. Densum autem & magnum, eum qui inflammationem respiratoriorum organorum indicat haudquaquam quis dixerit, nisi etiam calidus esset. At uero & in eo quod apponit ad solum frigidum spiritum, quod ualde iam perniciosus est, manifeste ostendit quam sententiam de prioribus tribus respirandi difficultatibus habeat. Siquidem enim & ex illis aliquam perniciosam putasset, omnino utique adscripsisset. Nunc igitur extra periculum ipsas esse opinatus est: nequaquam, sed non quidem perniciosas, non tamen extra periculum. Perfrigerari enim respiratorijs organis palam perniciosum est, cum istic sane cor situm sit, quod principium & fontem insiti caloris esse scimus. Verum inflammationem multam esse ipsis, aut dolorem, aut desipientiam, non omnino perniciosum est. Eiusmodi enim caliditas in multis acutis febribus coincidit, quot autem & quibus morbis dolor adsit praedicium

dictum est. At uero & ipsa desipientia non necessaria perniciofa est. Quod uero ita de ipsis sentiat, manifeste ostendit per consequentem dictionem ubi inquit: Facilem uero spiracionem ualde magnam uim ad salutem habere putandum est, in omnibus acutis morbis, qui cum febribus sunt, & in quadraginta diebus iudicantur. Si enim magnam uim ad salutem habere putauit facilem spiracionem, certe non semper extra periculum difficiles spiraciones opinatus est. Quare aliae quidem omnes respirandi difficultates hoc solum habent, quod non extra periculum sint: postrema autem omnium relata, supra hoc quod & periculosa est, & perniciofa, non procul a morte hominem esse annunciat. ob id igitur non simpliciter perniciosam ipsam esse dixit, sed etiam, ualde appositum. & neque hoc rursus contentus, intulit: iam tanquam propinquam mortem sola haec spirandi difficultas annunciet. Adeo enim perniciofa est, ut mihi uideatur, quod neque quicquam de ipsa scripsisset Hippocrates, nisi omnem modum de respirandi difficultatibus recensere uoluisset. Quae enim iam morientibus fiunt, ea nullum magnum momentum in praenotionibus habent. Est autem bonorum medicorum opus, non quod idiotis iam apparent praesagire, sed quae ipsos latent, & cum nihil mali gerere habere putet, apparent. Verum cum omnes ex ordine difficultatis spiracionis species scribere uellet, uidetur mihi etiam huius meminisse, & amplius adhuc propter magnam & densam oppositionem. Haec igitur tandem hic finem habeant. Cur igitur nihil in Praenotionum libro de difficultate respirandi inaequali scripsit? quamuis cognoscat ipsam non solum in secundo & sexto Morborum popularium, sed etiam in primo ac tertio, & amplius in lib. De uictu in morbis acutis, et Aphorismis, & alijs multis scriptorum suorum locis. In secundo enim & sexto Morborum popularium, iuxta praescriptam dictionem meminit ipsius, ubi ait. Dupla intro reuocatio uelut superinspirantibus. & amplius in secundo Morborum popularium, ubi enarrat quae Lyciae acciderunt, Spiritus intra duplicabatur, adscripsit. Hoc enim differt ab eo quod dixit, Dupla intro reuocatio uelut superinspirantibus. In sexto uero, Si uero spiritus intus relinquatur, ait. Nam & hoc idem est cum eo quod in libro De uictu in acutis dixit, Spiritus offendens in sursum latione. Quemadmodum enim quidam inspirantes non semel hoc faciunt, sed per cessationem ipsam actionem dissecant, similiter ut pueri eiulantes, sic etiam expirantes. Quin & in his quae in eodem libro post sermonem de balneis habentur, spirituum protensiones dixit, actionem dissecant ostendens. In primo uero Morborum popularium in Philisco, hoc modo ait: Huic spiritus ad finem uelut reuocato. Similiter enim ut dupla intra reuocatio, etiam hic dictum est, uelut reuocato. Rursus autem in Dromadae uxore, Spiritus rarus, magnus, statim reuulsus, inquit. Nam & hoc similiter dictum est. In Aphorismis uero etiam quid significet huiusmodi spiritus edocet, sic scribens: In

febris spiritus offendens, malus: conuulsionem enim significat. Secundum rationem igitur in Morborum popularium loco paulo ante citato, Dromadae uxorem conuulsam mortuam esse dicit, in qua praedixerat, Spiritum magnum, raram statim reuulsam. Vbi sane & maxime mirari licet, quomodo utraque difficultatis spiracionis species, propriam ipsius affectionem indicauit. Non enim solum conuulsa est haec muliercula, sed etiam delirauit, ut quae non solum propriam conuulsionibus spirandi difficultatem haberet, sed etiam eam quae est desipientiae. Quare quod hanc inaequalem spiracionis difficultatem Hippocrates nouerit, manifeste est demonstratum. Quod uero etiam in Praenotionum libro eam rationabiliter reliquerit, uelut etiam multa praenotionis signa, consequenter fuerit dicendum, ubi prius in summa eius mentem fecerimus, quod neque de signis circa etates, aut regiones, aut horas, aut populares constitutiones, in Praenotionum libro quicquam scripsit, & quidem integro libello De aere, locis, & aquis ab ipso scripto, et in Aphorismis his omnibus in compendio relatis, imo neque de urinarum iudicijs, ea quae in Aphorismis scripsit, in Praenotionibus recessit, & neque quae ad mulieres pertinent in Aphorismis scripta, ad librum Praenotionum transtulit, quantquam & haec, & alia multa in Aphorismis relata, praenotiae medicinae partis existant, uelut ipse suis ipsis uerbis indicat. In eo enim quod dicit, Si uero boreas fuerit, tussis, fauces, alui duras, emittenda urinae difficultates, horrores, laterum dolores, & pectoris. Quando hic praualuerit, talia in morbis expectare oportet. & in eo quod ait, Cum estas fit ueri similis, sudores in febribus multos expectare oportet: manifestum seipsum facit, quod talia praenotiae artis partis esse iudicet. Expectare enim & sperare ac timere, & omnia huiusmodi uerba praenotionis propria sunt. Et sane etiam in eo quod dicit, Siquidem hyems squalida et borealis fuerit, uer aut pluuiosum & austrinum, necesse est aestate febres acutas, & lippitudines, & dysenterias fieri: manifeste hoc idem indicat, & multo sane magis, cum de urinis scribit in hunc modum: Quibus urinae crassae, grumosae, paucae, non sine febribus multitudo ueniens ex his tenuis prodest. Maxime uero tales ueniunt, in quibus a principio, aut breui, reses subsistit. & rursus: Quibus urinae conturbatae uelut iumentis, his capitis dolores aut adfuerunt, aut aderunt. Et rursus: Quibus in septima die iudicantur, his nubeculam habet urina in quarta die rubram, & alia iuxta rationem. Similiter uero & quae uescicae ac renum affectiones indicant, in Aphorismis scripta sunt, in Praenotionum uero libro relicta, itemque alia omnino multa, quemadmodum & huiusmodi. Morbis quibusque incipientibus, si bilis atra aut sursum aut infra subierit, mortale. Dysenteria si a bile atra incipiat, mortale. Quibus in febribus sanguinis multitudo undecunque eruperit, his in refectionibus alui humectantur. Eiusmodi itaque et alia multa in Aphorismis scripta

inuenire licet, ipsius prænotoriæ artis partis ex-
stentia. Cur igitur nihil horum ex Prænotionum libro
recensuit? propterea sanè quod de acutis morbis in il-
lo docere proposuit, uelut ipse tum in principio,
tum in fine libri dixit. In principio quidem ubi ait:
Considerare autem sic oportet in acutis morbis. In fi-
ne uero ubi hæc uerba adscripsit: Hæc uero de a-
cutis morbis dico, & his qui ex ipsis nascuntur. Qui
uero sunt qui ex ipsis nascuntur, ipse Hippocrates
rursus in eodē libro recenset. Hydropes ex acutis
morbis nati omnes mali. Et rursus: Facilem uero
spirationem ualde magnam uim ad salutem habe-
re putandum est, in omnibus acutis morbis, qui
cum febris sunt & in quadraginta diebus iudi-
cantur. Nam & hic acutorum ex transmutatione
mentionē facit, uelut, in libris De iudicialibus die-
bus demonstrauimus. Quin & in alijs multis locis
etis libri significauit, quod aut de acutis morbis,
aut de his qui ex ipsis nascuntur, sermonem faciat.
Velut etiā hoc loco. Sudores optimi quidē sunt
in acutis morbis omnibus, qui in diebus iudiciali-
bus fiunt. Et quid multis uerbis opus est? cū ipse
manifeste in illo libro ostendat, quod multa præ-
notoria signa uolēs relinquat, alicubi quidem sic
dicens: Ne decipiat autē te, si ipsa uesica aliquem
morbū habens, eiusmodi quandam urinam red-
dat. non enim totius, sed ipsius secundum seipsam
signum est. Nec uero apponit signa ea in Præno-
tionum libro, sed in Aphorismis ipsa scribit, rur-
sus autē sic ait: Oportet autem & impetum morbo-
rum popularium cito animaduertere, & temporis
constitutionem non ignorare. Nec tamen de hoc
quicquid in Prænotionum libro nos docens. Propo-
situm enim est ipsi, ut dixi, solum ea quæ acutorū
morborum propria sunt recensere: quæ uero diu-
turnis propria sunt omnia relinquere. Quare ratio-
nabiliter etiam inæqualem respirationis difficul-
tatem, ex alio morborū genere existentē, hic reli-
quit. Si etenim conuulsis respiratorijs organis sit,
fuerit utique & diuturnorum morborum comes hic
affectus, & hac sane ratione nulli, siue acuto, siue
diuturno proprius. fuerit autē utique & eorum qui ci-
tra febrem fiunt, uelut etiam conuulsiones. Verum
ipsi propositum est in Prænotionibus, de his qui
proprie acuti nominantur facere sermonem. Sunt
autem tales qui omnino cum febris cōtinenti-
bus fiunt, uelut ipse in libro De uictu acutorū o-
stendit. sic scribēs: Sunt itaque hi acuti, quales uete-
res nominarunt pleuritā, & peripneumoniam, &
phrenitā, & causum siue febrem æstuantē: & alij
quicunque his consimiles, quorum febres omnino
sunt continentes. Nequaquam igitur conuulsiones hu-
ius morborum generis sunt, unde neque propriam
ipsorum respirationis difficultatem simul cum his
recensuit, quemadmodum neque de urinis, aut egestio-
nibus, aut alijs omnibus, quæ in Aphorismis scri-
psit, propterea quod acutorum morborū propria non
erant. Cur uero neque de talibus difficilis respiratio-
nis speciebus in Prænotionibus docuerit, in qui-
bus aut sola inspiratio, aut sola expiratio est ma-

gha, superuacaneum puto nunc explicare, ut qui
manifeste in primo horum cōmentariorū demon-
strauerim, quod ad has quinque difficilis respira-
tionis differentias, de quibus nunc dicere delino,
omnes reliquæ cōmode reduci possunt. Neque enim
aut uelocis aut tardæ respirationis in Prænotionū
libro mentionem fecit, iuxta eandem rationem: o-
stendimus enim quod omnes aliæ differentię in
prædictis contineantur. Quare Hippocrates utriusque
ipsorum recte fecisse uidetur: in morbis quidē po-
pularibus diuisionem in omnes particulares spi-
randi difficultates ponens, in Prænotionibus ue-
ro & Aphorismis, quantum usus erat cōmodum,
ac necessarium. Quādo igitur hæc nobis iam suf-
ficienter sunt demonstrata, Reliquum fuerit sanè
adhuc, etiam alios restātes sermones ex omnibus
ipsius scriptis exponere, initio rursus a secundo &
sexto Morborum popularium sumpto. In utrisque
enim his libris, consequenter ad primam omnium
relatam dictionem, in qua omnes difficilis respira-
tionis differentias docet, hoc modo scriptū est. Sa-
natorium continuarum oscitationum spiratio lon-
ga; in abhorrentibus a potu, & uix bibentibus spi-
ratio breuis. Quod sanè hic per longam spiratio-
nem, spiritus per longum tempus factus, hoc est
rarus, insuperque magnus indicet, in secundo libro
est demonstratum, quemadmodum etiam per bre-
uem spirationem, is qui per modicum tempus fit,
hoc est, densus insuperque paruus. Sanatoriū igitur
aut signum, aut causam continuarum oscitationū
fieri magnum & rarum spiritum, utrumque sanè de-
monstrari potest. Signum quidem, ut affectionis
in contrarium mutatę, causam uero, quod contra-
riorum contraria sint remedia. Oscitant enim &
cum hiatu distenduntur continenter, ob uaporo-
sum quendam & crassum spiritum in musculorū
genere cōtentum, uelut in alijs locis est ostēsum.
Quibus uero hoc contigit, statim etiam continen-
ter expirant, utpote cum in expirationibus eius-
modi spiritus expurgetur & euacuetur. Si uero
quis non ita cōtinue, sed per longum tempus ex-
pirationes faciat, manifestū est quod præexisten-
tes in ipso affectiones cessarunt, atque ita signum sa-
natoriū oscitationis longa spiratio erit. Atqui lon-
gam spirationem etiam uelut causam sanantem
continuas oscitationes intelligere licet, atque hoc
ipsum nō longo sermone mihi indigere uidet. Re-
spirationem enim ad plurimum tempus cohibe-
re, quod ipsum spiritus detentio nominat, qua ra-
tione singultus sanat, eadem etiā oscitationes sana-
bit. Equidem faciunt hoc etiam in exercitijs om-
nes Athletæ, per uim expellere conantes quicquid
siue humorum, siue uaporū, in tenuibus circa cu-
tem meatibus detinetur. Ob hæc igitur spiratio lon-
ga continuarum oscitationū aut signum, aut cau-
sa medicatoria existit. Cæterū, in abhorrentibus a
potu & uix bibentibus spiratio breuis, hoc ipsum
sanè non ita manifeste, sed cōiecturaliter dictū est.
An uidelicet phreniticos ab ipso nūc indicari pu-
tandū sit, propterea quod alio loco dixit: Phrenitici
pauci

paucissimi, strepitus facile sentientes, tremuliatque
hos magis quibus partes circa pulmonē & cor
perfrigerate sunt, ut simul & per longum tempus
respirent, & frigidum expirent. Breuis enim spi-
ratio utriusque inducta sanatorium signum est. In per-
frigeratis uero non solum signum, sed etiam cau-
sa. Quemadmodum enim spiritus detentio super-
flua euacuare potest, & ob id hanc in singultientibus,
& multū oscitantibus, & cum hiatu se disten-
dentibus, & continue se exercitantibus assūmi-
mus: sic continens respiratio uentilare simul & ex-
calfacere perfrigerata poterit. Iuxta hanc igitur ra-
tionem etiā in secundo Morborū populariū con-
suluit diligentia adhibendā esse, ut excādescencia
inducatur, & coloris reparandi, & sanguinis in ua-
sa subter cuticulā colligendi gratia, tanquam sanè &
excādescencia innatum calorem excitare queat. At
uero quod densiorem omnino reddat respirationem
ipsa animi excādescencia, nemo ignorat. Assūme-
mus igitur ipsam in perfrigeratis, & decoloratis, ac
gracilibus, ex quibusdā interuallis, & temporibus
opportunis, non sanè ita cōtinenter, ut ualde facul-
tatem offendamus, sed uelut exercitationes innatū
calorem corroborantes, non immoderatas fa-
cere iubemus, sed tum opportune, tum moderate
assūmimus: sic etiā breuem spirationē siue per se,
siue cum excādescencia procuramus, nō sine op-
portunitate & modo assūmimus. Porro hic dili-
genter animaduertere ad sermonē ipsum oportet,
& nō putare eandē affectionē esse cum ea quæ nūc
a nobis ostendit, eam quam in Prænotionū libro
recensuit, de qua dixit: Spiritus frigidus ex nari-
bus & ore prodies ualde iam perniciosus est. In a-
cutis enim morbis de quibus in illo libro sermonē
facit, huiusmodi spirandi difficultas mortē porten-
dit. In alijs uero morbis qui citra febrem consistunt, fri-
giditas totum animalis habitū apprehendit, & ac-
cidit quidem neque his extra periculum, nō tamen
penitus perniciosā. Ex his autē est & strangulatio
uteri appellata, & omnino omnes spiritus interce-
ptiones, quæ mulieribus quidem assidue, & præ-
sertim uiduis accidunt: raro autē aliquando & ui-
ris. In huiusmodi enim omnibus affectibus præ-
multitudine materię frigide innatus calor grauatur,
ad similitudinē flammæ, quæ præ multis humidis li-
gnis suffocatur. Quare etiā accendere quādoque pos-
sibile est hanc, ubi materia exuperauerit: aliquan-
do tamen cōsumpta materia necessario etiā ipsa si-
mul extinguitur. Quemadmodum in his qui in acu-
tis morbis sic expirant, nulla spes salutis relinqui-
tur. Horum itaque meminisse oportet, & amplius
quod in interceptionibus spiritus omnem respi-
rationem perfecte perijisse, neque suspicari possi-
bile est, neque sic habere apparet, si quis quod cōtin-
git diligenter cōsideret. Minimus autē simulque per
longissimū tempus ipsis sit spiritus, atque hæc ratio-
ne plerisque latet ac fallit. Verū si quis diligenter a-
nimaduertat, aut etiā digitum quempiā naribus
egri admoueat, percipiet utique respirationē. Quod
si quis etiam præ naribus pilum, aut tenuē lanam

suspendat diligenter ac probe cōceptam, uidebit
quod etiā hæc ipsa moueant. In huiusmodi sanè affec-
tionibus spiratio breuis, hoc est motus respirato-
rium organorum per breue tempus, quæ uideli-
cet etiam densum spiritum appellamus, causa si-
mulque signum sanatorium existit. Iuxta eandē ue-
ro rationem continuarum oscitationum, non so-
lum respiratio per longum tempus, hoc est, rara, si-
gnum simulque causa sanatoria existit, sed etiam ma-
gna. Vocatur enim hæc & in secundo libro spiratio
longa. Primario etenim ea quæ per longū tem-
pus fit, hoc est rara, hoc nomen possidet: secunda-
rio uero etiam magna. Atque de his quidē sic habet.
Apponamus porro & alia uniuersa ab ipso de spi-
randi difficultate conscripta. In secundo equidem
Morborum popularium in Antigenis uxore præ-
fatus, quod anhelosa fuerit ante partum, post hæc in-
fert: postea simul cū partu pus reuomuit. Quare
& hoc cum his quæ a nobis demonstrata sunt, con-
sentit: anhelosi enim sunt, qui densum spiritum ha-
bent, & simul thoracem multum distendunt. Con-
tingit autem hoc, aliquando quidem in affectioni-
bus multa inspiratione indigentibus, & profectio
etiā a cursu, aut aliās quomodocunque uehementi
exercitatione facta, eiusmodi spiritus accidit & o-
mnibus ardentibus febribus. Fit etiam ut demon-
stratum est quando obturatio, aut cōpressio, aut
coarctatio quādam in respiratorijs organis existit.
Tale uero quiddam apparet accidisse etiam Anti-
genis uxori, quemadmodum pus indurauit. Huius
equidem primæ in secundo Morborum popu-
lariū spirandi difficultatis meminit. Post hæc ue-
ro eius quæ Lycię accidit, de qua uelut antea dixi,
scripsit: Spiritus intra duplicabat, non tamen ma-
gnus, atque hoc secundū rationē. Affectum enim e-
rat in ipsa neruorum organorū genus, ut etiam ab-
soluta urinarum suppressio fieret, & ob hoc sanè
duplicatus spiritus fiebat. Cur autē non magnus?
An quod erat perfrigerata? Contegebatur itaque
inquit. Demonstratū est autem quod hac uoce in
perfrigeratis iuxta innatum calorem utatur. Conse-
quenter uero & de anginosi tunc factis differens
sic scribit: Spiritus his nō ualde sublimis, tanquam ui-
delicet ut plurimum sublimis spiritus anginosi fiat.
Sic autē uocare ipsi mos est paruū, & uelut ali-
cui uideri possit, eo loci usque ad fauces ingrien-
tem, non autē ad thoracis profunditatem descenden-
tem. Quod uero eiusmodi spiritus necessario exi-
stat in his qui quodcunque tandem respiratoriū or-
ganum dolent, antea dictum est. Quæ igitur cau-
sa est, ob quam anginosi spiritus nō ualde subli-
mis erat? An quod neque angina species ipsi consue-
to more facta erat: primū enim inquit, fauces non
inflammatae, uerū iacentes. Deinde sic ait: Nam
suffocabant plurimi, nisi cum deglutire cupiebāt,
& omnino tota narratio de angina tunc facta ille-
gas permanisse ostendit ipsas fauces, uerum uici-
nas his partes uerticulis colli continuas affectas
fuisse. Nam & ipsa uerticula luxata discessisse ait,
partim intra solum, partim uero in obliqua. Cum

igitur neque aliud aliquod respiratorium organum ipsis fuerit affectum, neque fauces ipsarum iuxta propriam rationem, sed ob communiter tantum positionis ex affectionibus participantis, merito non ualde sublimis ipsis spiritus erat. Etenim si penitus non fuissent fauces infestatae, nequaquam sane spiritus sublimis fuisset. Quando uero per constitutionem ex uicinis infestabant, media predictorum constitutione accepit moderate defatus. Deinceps porro ab hac constitutione, alterius meminit in Perintho facta, hoc modo narratione incipiens. In Perinthum circa solstitium ferè æstiuum uenimus. Deinde recenset totam morborum speciem, a caulo ardenti febris genere exoriam, uerum uomitorem factam, & ad plurimum tempus inueteratam. Quin & quod citra uomitus, causi febres his factae sunt, & quod uenter ipsis multa egresserit, apposuit. Ut tum ex his, tum ex alijs omnibus manifestum sit, eius constitutionis causam in putritutis putrescentibus factam esse, ita ut respiratoria organa illa permanserint, itemque ipsum os uentris, uerum ex inferioribus partibus initium impetus sui sumplerint ardentes febres. Merito igitur ipsis neque magnus spiritus factus est, quem admodum his fit quibus in pulmone & corde febris caloris multitudo congregata est: & paruus sane non erat omnino, utpote qui non dolerent, neque perfrigerati essent. Siquidem igitur paruus & sublimis nihil diuersum significant, iuxta rationem utique sublimes spiritus ipsis factos esse dicit, non tamen ualde. Post hanc uero constitutionem nullius deinceps difficultis respirationis Hippocrates mentionem fecit, usque ad illam dictionem quam primam omnium in principio huius libri apposuit, cuius initium hoc est. Spiritus parui, densi, magni, rari. hanc uero totam iam antea exposui. Tempestiuum igitur iam fuerit mentionem facere difficultis respirationis, ab ipso in ægroto quodam consequenter conscriptae, cuius nomen non expressit. Habet autem senis dictionis series hoc modo: Spiritus subdensus, illa dolebat, & respirans, & cum uerteretur. Apparet autem & hic æger testimonium præbere ijs quæ multoties à nobis sunt dicta, quando enim illa siue præcordia cum respiratorijs organis coniuncta sunt, ob id ipsum sane dolentibus ipsis, subdensus spiritus erat. Atque hæc quidem difficultis respirationis genera in secundo Morborum popularium scripsit. In quarto uero primum meminit uxoris Nicostrati in Cranone, quæ paruus & densus spiritum habuit. Deinde uxoris Antigenis anhelosæ non nuper factae, sed à principio existentis, ut & tussiret semper. & de hac sane nulla quaestio fuerit. Verum de uxore Nicostrati in Cranone, ob id mihi uidetur paruus & densus spiritus apponendus esse, quod delirauit. Dictum enim iam saepe est quod contrarius, hoc est, rarus & magnus spiritus, delirij proprius existit. Quare quaestione omnino dignum est: cur hic quidem non fiebat, uerum ipsi contrarius, qui dolorum proprius est, paruus uidelicet & densus. Ne-

que enim in enarratione ægritudinis ullius particulæ dolorem aliquem factum esse apposuit, sed neque tumorem notabilem circa ilium, aut thoracem. Quid igitur est quod reuera illa habuit malum? Mihi egredere uidetur duplex morbi species circa hanc mulierculam à duplici principio constituisse. In eo enim quod desipuit, & collu, & os, & nasum conuulsa habuit, manifestum fit quod in capite causa aliqua ipsius morbi existeret. Ex eo uero quod cibus intra conclusus erat usque ad decimam diem, & in urina reses eruiam speciem præ se ferebat, non paruum in hepate factam esse inflammationem existimo, per quam superna affectio uicta, non potuerit secundum seipsam respirationis speciem effingere. Dictum enim est & iam ante saepe, quod iuxta præualem affectionem ipsa difficultis respirationis species formatur. Hoc ipsum uero uel maxime indicat ipsius delirij paruitas, & ipsa adeo senis dictione, delirare enim ipsam dixit. Solet autem huiusmodi uerbo uti, ubi parua læsione indicare uelit; quemadmodum & hoc saepe demonstratum est. Nihil igitur miri est, cum ipsa parum quidem desipuerit, fortem uero inflammationem circa hepar habuerit, non ipsius desipientiae, sed inflammationis propriae respirandi difficultatē euenisse. Atque ita sane de his habet. Quid uero cum pneumatode aliquem factum esse dicat, intelligere oportet. Num eum quem in libro De uictu acutorum pneumatiam uocauit? ita ut pneumatodes & pneumatias idem significant. an per uocem pneumatodes is qui uentre inflatus est, significatur? At uero quis sit pneumatias, in libro De uictu acutorum ipse manifestissime exposuit. Cum prædixisset enim, cito pneumatias hoc est anhelosi sunt, statim connectens inserit: à denso uero ac multo spiritu, atque hoc sane etiam statim in principio huius libri exposui. Ceterum quod in quarto Morborum popularium habetur considerandum est, ipsa dictione subscripta, quæ hoc modo habet. Vir metallicus, ilium dextrum intentum, splen magnus, alius intentus, subdura, pneumatodes, decolor. Possibile est enim utrumque, & difficulter spirantem ipsum factum esse, ob iliorum affectiones, & uentrem item inflatum fuisse: multo uero magis obscurus est qui deinceps sequitur ægrotus, sic habens, Temenei filius habuit quid spiritus, ut uiridantis palloris esset. Nam & huius quædam ualde mala hepatis affectio aderat, ob quæ & difficulter spirare ipsum possibile erat, & uentrem item inflari. Color enim uiridantis palloris, male affecti hepatis signum est. Porro quod deinceps ab eo dicitur hoc modo, Maritus Lechus apud Sitodochum, arquato morbo infestatus, ad quæ septima die ingressus sum, octaua moriebat: neque mingens, neque egerens, illa magna & dura, & spiritus densus: nihil quaestione dignum habet. Duris enim, non moderate, & magnis illis factis, rationabiliter densus ipsi spiritus erat. Verum penitus obscurum est quod continenter deinceps in ipsius Lechus morbo dictum est, hoc modo: Desumens aut febre, spiritus non

non est solutus. Qualem enim difficultis respiratio nis speciem habuerit, neque ipse manifeste indicauit, neque aliud quoddam eiusmodi accessorium malum siue symptoma scripsit, ex quo quis coniecturam facere possit de affectione ipsi facta. Atqui & post hanc non paululum progressus, in hunc modum narrare incipit: Vxor Temenei pneumatodes. potest enim difficulter spirans intelligi, potest etiam quædammodum plurimi ex enarratoribus huius loci putant, iuxta illa inflata dici. Verum mihi sane uidetur melius esse, & fortassis necessarium, inflatam iuxta illa dici, magis quæ difficulter spirantem, paululum itaque in narratione progressus, & quodammodo facilius spirans, inquit, tanquam qui iam prædixisset de ipsa quod difficulter spirasset. Quod uero pneumatodes appellare soleat, eos quibus densus est spiritus, dictum quidem in superioribus est, sed & nunc manifestum est. Rursus enim in peius mutabatur huius mulierculæ accessoria mala, & circa decimam sextam diem ipsam mortuam esse ait, densum spiritum habentem. Quin & quod post hanc conscriptus æger, etiam ipse densum spiritum habuerit, ob iliorum affectionem, ipsa dictione manifestum facit, hoc modo habens: Filius erat mulieris ipsius Apemanti sororis, illa magna, & splen, spiritus, egestio amaræ bilis. Quem admodum enim pneumatodes hoc est anhelosus, aliquando uocat, eos qui densum spiritum habent, Sic quandoque etiam simpliciter spiritus scribit. Nihil uero miri est, si magnis existentibus illis, spiritus densus fiebat. Nam etiam rursus progressus in ipso, denuo inquit, illa uero intenta erant, & sane erat etiam tufficula modice sicca. In uniuersum enim ueluti diximus, quando aut tumor, aut dolor quispian in partibus iuxta illa constitit, paruus & densus necessario fit spiritus. Quare neque hoc mirabile cuiuspiam uideri debet, quod etiam in ijs quæ post hæc sequuntur, cum antea dixisset, ilium submolle, apponatur: pneumatodes hoc est anhelosus non ualde. Si enim Laparon Græcis uacui & molle, hypolaparon aut subuacuum & submolle significat: in tantum sane difficulter spirabunt, in quantum partes circa ilium ipsis male habuerint: moderate itaque ipsis affectis, moderate difficulter spirabunt. Quæ admodum rursus inferius in eodem libro ubi in hunc modum scribit: Famule, quæ recens emptā uidi, duricies in dextris erat magna, non ualde dolorosa, rationabiliter inserit, & non ualde difficulter spiras. Si quidem em duricies non ualde dolorosa erat, certe neque ualde difficulter spirantem ipsam esse uerisimile erat. Sic uero etiam in fine iam libri, de seniore narrans, atque præfatus, mente motus est moderate, intulit, non ualde difficulter spirabat. Semper enim iuxta magnitudinem causæ difficilem respirationem facientis, etiam ipsa difficultis respirationis magnitudo producit. Verum hæc quidem in quarto Morborum popularium scripta sunt, quæ omnia ijs quæ à nobis de difficulti respiratione demonstrata sunt, abunde testimonium prebent. Porro in quinto Morborum popularium, decimus quartus ægrotus hoc

modo scriptus est: In Larissa Hippothesenes peripneumonia apprehensus esse medicis uidebat, erat aut nequaquam, uerum principio luctans, in duro loco cecidit supinus, aduersario ipsi illapso, & lautus est frigida, & coenauit, & grauior factus esse sibi uidebatur. Sequenti aut febricitauit, & tussis apprehendit siccor, & spiritus densus. Deinde paululum progressus, Quando uero tussiebat, inquit, dolebat pectus & dorsum. Nihil itaque mirum est, sic affectis partibus thoracis, densum spiritum factum esse. Ceterum quod in fine sermonis habet: Neque stertorem habuit, ad demonstrationem dictum est, quod non fuerit peripneumonicus hic homo. Testimonium aut præbet hoc ipsum, ijs quæ statim à principio in hoc libro à nobis dicta sunt, quando hanc dictionem ex libro De uictu acutorum exposuimus, partim uero ab orthopnoea & stertore suffocati. Notus deinceps & tricesimus ægrotus in quinto Morborum popularium scriptus est, itidem & ipse densum spiritum habens. Adscribam autem & hic ipsam dictionem hoc modo habentem: Puer à multo percussus uentre & hepate inflamata fuisse, et ob id etiam puerum delirasse. Verum iuxta delirium non habebat difficultis respirationis speciem, maior enim affectio circa ilium, iuxta sese, ipsam respirationis speciem efformauit. Minor uero penitus est superata. Hæc quidem in quinto libro Morborum popularium habentur. Rursus uero ad sextum transgressi, cuius etiam iam antea communem ad secundum librum dictionem exposuimus, reliquas sententias huc pertinentes recenseamus. Sunt autem ferè omnes etiam prædictis manifestæ. Etenim spiritum solum simpliciter scribens, in accessorij morborum malis concurrentibus, pro difficulti respiratione scribere demonstratum est, ea uidelicet in qua densus spiritus redditur. Eundem uero amplius densatum, anhelosum uocare, itemque anhelationem in consuetudine habet. Quare in sexto Morborum popularium ubi inquit: Si spiritus intus relinquatur, respirandi difficultatē cum densitate intelligemus. Similiter autem & in muliercula in Cranone, in qua sic scribit: Splen natura magnus, febris ardens, rubicunda, spiritus: prædicta difficultis respirationis species accipienda est, in qua spiritus densatur. Quemadmodum etiam in filia Agalis puella. Quod uero differat densus spiritus ab anhelatione, manifeste indicauit, habet ipsa dictione hoc modo: Filia Agalis puella existens, densi spiritus erat, mulier uero facta, ex partu non ita diu dolorosa existens leuiter, magnum onus iustulit, & statim quidem strepuisse circa pectus uidebatur, sequenti uero anhelationem habuit, & dextrum coxendicem doluit. Deinde consequenter, spuebat spumofum inquit, ab initio aut erat florida. Equidem ex toto accessoriorum malorum concursu

manifestum fit, quod tuberculo in respiratorijs organis inueterato & agere cōcoctili rupto, hæc expuerit: & quod ob hæc tubercula densi spiritus fuerit. Porro inferius in eodem libro circa constitutionem, quam hoc modo incepit: Tusses coeperunt circa solstitium Hybernum. Quibusdam uero & spiritus simul sublimis fiebat, inquit. Et sanè quod sublimis spiritus est paruus & densus, in superioribus explicauimus, & profecto etiam anginas circa illam constitutionem factas esse ait. Male itaque sentiunt qui sublimem pro magno dictum esse putant, propterea quod hic thoracem sublimem & eleuatum facit, ipsum plurimum distendens. Progressus autem paululum, pneumatias nominat quosdam: & dictum etiam de hoc est antea, quod aut inflatos, aut anhelosos sic uocat. At uero qui deinceps scribit, spiritus obscurus, paruus est, & propterea non apparens, qualis & in interceptionibus spiritus, & in suffocationibus uteri cōcomitur: atque huiusmodi quiddam uult etiam ex ipsa dictione indicare, quæ sic habet: Et spiritus tabescētibz obscuri mali, & non parientibus, & quicunque alij ta-

les ab eadē cōstitutione. Mulieres etenim nō parientes, sunt autē hæc omnino quæ non probe purgantur, maxime à spiritus interceptionibus apprehenduntur, quemadmodum sanè etiam quæ diutius maritis sunt uiduata. Quare spiritus qui non manifeste insignes sunt, neque patentes, eos obscuros appellauit. Ex his igitur progressus quispiam inueniet, & citra meam ulteriorem opem, omnia alia de difficili spiratione dicta, tum in genuinis, tum in spurij Hippocrati inscriptis libris, quamquam nos ferme omnes genuinos in hoc sermone locos recensuerimus. At uero quandoquidem & hi qui ad Thesalum filium ipsius referuntur, & qui ad Polybum generum, item artis Hippocraticæ sunt, & nō procul ab his absunt, ea quæ Euryphontis esse uidentur: feruntur autem inter Hippocratica scripta: si mihi ocium contigerit aliquando maius, alium adhuc quartum adijciā librum, in quo exponam ea quæ in reliquis Hippocrati inscriptis libris continentur, de respirationis difficultate. Nunc uero alijs rebus instantibus ac urgentibus, ad illa non transibo.

CL. GALENI DE MVL TITVDINE LIBER

BARTHOLOMAEO SYLVANIO SALONENSI

INTERPRETE.

MVLTITVDINE neque aliud quod magis circumferat nomē omnes fere huiusce tēpestatis medici cōperire queas, neque quod magis ignorent. Qui ergo sermonem & promere & percipere ualent, ex ijs plurimi quidem quidnam multitudinem uocent sciscitantibus, in collatiōe ad aliquid ut multum & paucum nomen dici respondent: ita fieri ut mensura comprehendī non possit: nam quod uni multum, id quādoque parum alteri est. Tum ubi rem proferant ad quam multitudinē aiunt pertinere eos rogaueris, aliqui magis quam pisces obmutescunt, quidam adeo proluxa atque absurda nugantur, ut quid dicant intelligere minime possis. Paucissimi uero multum inquit & paucum tanquam ad potestatem intelligi. Ac si rursus ex eis queras quidnam potestatem dicant, nonnulli nihil prorsus respondent: eorum uero qui effari quicquam audent nemo idem alij dicit: plurimi autem omnia magis quam potestatem interpretantur. Quod si quis inter eos usque adeo sapiens inuētur est, ut efficacē substantiam, uel causam efficacem esse potestatem dicat, tum si primum percōteris num aliqua eiusmodi substantia sit quæ animal regat, dein si sit, etiam quidnam ea sit exponat, nec dum ita quoque interrogatus quæstio-

ni respondet, sed aut omnino silentium agit, aut adeo ad aliena sermonem detorquet, ut præstiterit tacuisse. At si in his quoque eo quisquam peruenisse eruditionis deprehēdatur, ut dicere quidem quidnam substantia sit potestatis non habeat, ceterum eam esse certo ex operibus signo colligere, rursus si & hunc ipsum interrogas an quæ Asclepiades compluresque tum Asclepiadiorum tum Methodicorum de eo scripsere quod nulla sit in animalibus facultas perpenderit atque diluerit, ne scire quidem an dictum sit ab eis uidetur. Porro quod ipsi illi rursus qui potestatem non esse aiunt, ut ad hanc intelligi & constare multitudinē negent, magis dilucet, nam fieri nequit, ut ad respectum qui nullatenus est multitudo constitutatur æstimereturque: multum uero & paucum ut ad solas uasorum capedines esse arbitrantur. Interim quoque ne multitudinem omnino quidem initio nominant: neque euacuandi aliquam ab ea indicationem desumunt, sed à sola stipatione id est στεγνόν, quā ab eorum nemine eodem modo exponi alias ostendimus. Quin & tertius quidam coetus alius est, qui nec sit ne an non sit aliqua facultas nouit, nec se querere proficitur, sed ex nonnullis quæ liquido apparent notis circa ægrotum consistentibus euacuationem sibi ait ex longa experientia reperitam: deinde si quænam notæ eæ sint exquisitas: distentionem dicit uasorum, & ruborem, & grauitatem corporis uniuersi, & pigritiam ad motiones, & tentio-

tentiones membrorum: nonnulli uero & ulcero- sam & lassitudinariam adijciunt sensationem, & tractam in ocio priorem uitam, non sine ciborum ac potu largiore ingestione, & solitarum excretionum suppressione. Ex hac igitur syndrome hoc uel concursu (sic enim symptomatum aggerationem appellant) uenæ secandæ utilitatem obseruatam. Ii igitur non sibi tantum ipsi, sed alijs etiam hominibus cunctis adiungunt rationem, cum omnia ex usu comperta affirmant. Alij, uti sanè modo diximus, & ratione se uti aiunt, & potestatem quidam haud omnino esse, nonnulli uero esse eam quidem, sed quænam eius essentia sit nequaquam intelligi. Quo fit, ut paucissimi sint qui substantiam essentiamque potestatis prodere audeant. Sed horum quoque nec numerum nec essentiam eandem pronuntiant omnes: immo uero qui nobis quidquid scriptum reliquere, nonnulli semper quasi de una facultate animal regente minore negotio disputant nulla adducta in mediū ratione, quidam uero demonstrare aggrediuntur, aiuntque una plures non esse. Quapropter qui in corpore laborantis multitudinem esse pronuntiat, hunc necesse est à medicis qui Empirici nominantur atque Methodicis iam descivisse, ueluti autem ad facultatem aut ad uasa id quod multum est dicere. Ergo nos quoque disputatione aduersus Empiricos & Methodicos deferamus, transeamus uero ad alios, qui se cum ratione tractare artem profitentur: tamen si huius ætatis quidam eò perueniunt temeritatis, ut sectæ sibi titulos inscribāt, quorum ne illorum quidem ullum licet agnoscas. Itaque complures sæpius audias apud egros qui dicant plenum esse hominem, eiq; uenæ sectione opus esse: postea uero ubi inciderit ratio, se ipsi & Methodicos & Empiricos nominant. Verū quod dixi ad eos, qui analogismo id est disquisitione atque altius repetita ratione utuntur, uenientes congregamur eorum primatibus, qui id quod multum est identidem ad potestatem intelligunt. fere enim ij neque utres neque culeos supra modum plenos conspexisse uidetur: sed neque plus quam par sit unquam cibi sumpsisse quo uenter distenderetur, nec in uelica urinam aliquando, uel stercurus in recto intestino ulterius quod oporteat colligisse. Nāque in id genus casibus omnibus dictorum quoduis instrumentorum perspicue distenditur, ut homo nisi superfluum excernat crucietur. Neque tamen sit sensus idem grauatis uel mordentis uel dolorem qualitate aliqua ineffabili asserentis. Audire igitur licet uel populares, qui sine pertinacia dogmatis asserendi id quod ipsis accidit plane interpretentur, nempe quod interim à cibo quamuis exiguo ingesto grauentur opprimanturque, interim uero mordeantur atque erodantur. Sæpe item, cum accidens significare exacte non habeat, angustia fastidio ferunt. nullus enim horum sensuum idem apud homines fit, uentre plurimum copia nimia ciborum extento atque distento. Quamobrem in eiusmodi statibus rumpi uentriculum sibi propemodum aiunt, quæ nos quoque summo opere intentum

cernimus: at ubi se queruntur grauari, contractū aspiciunt uentrē quandoque. Sic uelica quoque alia plurimum humorē continentis dispositio est, alia paucum, uel ingrauescentis. Ergo et excretionem in ea quæ ex repletionē tenditur quā plurimā uideas licet, in ea quæ grauatur, parcellimam quidem, sed frequentissimam. neque enim tēpus expectat repletiōis, sed noxiū excutere protinus cupit, sicuti uel cū à qualitate eius mordetur: tunc enim quoque excretionem obit assiduam. Itaque & cum ueluti ab onere contento grauatur, tunc haud recte sanè dixeris uitiose dispositam, esse autem ipsi quod de grauat multum, quāuis tunicam nequaquam distendat. Hæc si opinionis omnino huius duces affirmant, negantibus ijs qui cōtrarie sentiunt, rursus quærendū ex utriusque est, an uelica, cum quoquo uersum usque eò distenditur, ut discrimen ruptionis imminet, quippe quæ contentum detinere præterea nequit, atque ubi onere premitur ac mortuolacessitur eandem molestiam percipiat. Nam hic rursus qui semper uasorum amplitudinibus multitudinem metiuntur, propterea concedunt: qui uero potestate, interrogationes id genus agere ferunt atque irascuntur, ultro citroque uarijs modis reluctantes, quod hanc quoque multitudinē esse permittere nolint. Itaque nos utrosque precibus rogatos ut lite cessaret ad concordiam hortati sumus, hos qui multitudinē ad ambientis capacitatem dici nunquam existimant, quibuscumque initia primū disputatio est, ut ueris acquiescerent orantes, memores repletas partes dum distenduntur dolore cōstictari: illos uero qui hoc tantummodo multitudinem consistere arbitrantur, ut id quod grauatur ingrauescenti multitudinem esse concedant. Rursus autē ut dilucide appareret utrosque confundamus, commune amamus seorsum eos, qui multitudinem ad facultatem solum intelligi aiunt peritonæi copia ciborum dirupti ac dilatati, tum in exterioribus, quoque utres & uelicas hoc perpeti ostendamus, quādoque uero & dolia ipsa ubi statuosā multitudo extiterit uiolenter: interrogemus de ijs qui ex pulmone sanguinē extusiere, uel uase citra ictum aut casum aut alia huiusmodi extrariam uiolentiā rupto, an neque hi libi à plenitudine quā plurima uas distendente sic affici uideant. Alteris rursus priuatim in memoriā reuocemus, nō posse boni habitus iuuenē & paruū admodum puerū onus idē gestare: nam quod puerulo grauissimū, id opinor florētis ætatis iuueni leuissimū est. Vtrum ergo neque onus id dicemus omnino quod quisquā sustinere non possit, neque multū quod ita premat & grauet: an onus quod & graue nominare, multitudinē aut nequaquam sinemus? At hoc pacto non de re, sed de nomine controuersia erit. Alio autē modo neque homo is tibi uidebitur, qui uel si uiginti eius humero talia imposueris nihil prorsus unquam dicat grauari. Ad eos uero quod seruili sese dogmati subiugarunt, nihil est satis. Quapropter omisissimam ijs, immo uero si uerum dicendū sit facessere iussis, cum eo qui liber ueritatisque amicus est differamus. Duas ergo multitudinis signifi-

ficationes relationesque proposuimus, alteram ut ad robur & vires ipsam ferentis, alteram ut ad concipientem regionem. Et uero his præmissis quot animalis facultates omnes sint inspicimus, ac quo pacto in quauis earum plenitudine aut agnoscemus aut curabimus. Ad hæc etiã quot uniuersa humorum genera eorum sint, qui aut vires degrauiant, aut in ualidis contineri non possunt. In his enim studiosus ac magnus sit medicus oportet, non in euidentiis continendis, quæ demonstrationis omnis principia sunt. Sed nihil fortassis mirum id ipsum quoque ignorari ab ijs, qui nihil de demonstratione explorant, nec comperierunt, nec didicerunt, nec exercuerunt. Perinde igitur insulsi sunt ac si quis hos commentarios leges demonstrare me primum hoc speret sermone quæ de plenitudine exacte perscrutaturum scire prorsus oporteat, deinde uero diiudicationem curationemque multitudinis cuiusque inuenire, nequaquam intelliges si res tam magnæ ea comparata essent natura, ut unico libro explicari possent, utique artem longam non esse. Mihi uero euidenti probatione diuersam quandam in arterijs facultatem ab ea esse quæ in neruis & uenis habetur, in libris de Hippocratis & Platonis dogmatibus assertum est. Docui eodem etiã uolumine arteriarum facultatis ueluti fontem cor esse: neruorum cerebrum: iecur uenarum. In opere autem De elementis secundum Hippocratem, demonstraui substantiam generationi internitionis obnoxiam, per totam ipsam pro quatuor qualitatibus, alterari, humiditate & siccitate, caliditate & frigidityte: corporisque cuiuslibet propriam substantiam in tali quadam esse temperie. Proinde & substantiam facultatum quibus ea reguntur proprietatem esse temperamenti. Ostensum mihi quoque id est in commentario De naturalibus facultatibus, & alio seorsum tractatu. Diximus iam pluries & in alijs libris multis, tum utriusque multitudinis generis dignoscendi notas, tum priuatim pro utroque singulorum: utriusque inquã, nempe eius quod ad potestatem pertinet, & eius quod secundum enchyma constat. Sic enim genus uocat alterum multitudinis quod ambiens locus metitur: neque in solis consistit animalibus, sed in anima quoque nihilominus careribus, & subtegminibus & textis, & pellibus, & uasis fictilibus, gneis, ferreis, ac quæcumque ex auro, argento, stanne conflatantur. Nam hæc quoque, conclusa in eis spiritalia multa substantia rumpuntur: nisi quis & homini multitudinem uelut ad concentricam facultatem constitui uelit, eius oblitus notioris quã à principio in facultatis nomine commemorauimus, cum efficacem causam eam esse diceremus, ceu nihil referat efficacem an factricem, id est *ποιητικήν* an *νοητικήν* dicas. Si cui tamē dicere libeat facultatem substantiam, non causam factricem esse, minime reclamamus, sed id tantum obseruari in oratione uolumus, facultatem efficacem & factricem uocari, non passiuam & materiale uel causam uel substantiam esse. Id enim si seruetur, perspicuum est, facultatem actionis cuiusdam causam facturam. Actio uero certe ipsa quoque motus sit ex faciente in patientem est necesse, uti sanè & passio motus in

patientem ex faciente in patientem. Quapropter facultatis tum intellectio tum substantia in respectu ad aliud habetur. Enim uero in se ipsum quoduis facere aut agere si dicas, præter metis conceptum est. Sic ergo & seipsum continere. Etenim qui maxime facultatem concentricam inuexere, ut Stoici, aliud continentens faciunt, aliud contentum: spirituales substantiam, continens: materiale, contentum, unde aerem & ignem continere, terram & aquam contineri aiunt. Atqui nostræ ætatis nonnulli qui sese Herophileos nominant, cum ne per somnium quidem hæc audierint, de ui concentricæ audacter loquuntur, ignorare se quid fatentes num aer an ignis an utrumque id sit quod lapides & ligna aliaque id genus cuncta contineat, ceterum absolute pronuntiantes facultatem quandam esse quæ eiusmodi coarceat omnia, quando nullo ea cogente ac stringente dissoluerentur dilaberenturque. Tum interrogati an uti in sermone ne audeant quopiam eius generis axiomate, nempe res omnes continentes egere, nec ne, illico quidē impigre proferunt, & interrogationem assueverant: inde uero ad incommodum deducti, sese deuouent dictis, & interrogantibus, uti morosis & sophistis indignantur, nam & hoc facere si quidquam aliud hominū medici solent, ut de maximis dogmatibus incontinenter sententiam dicant, ubi uero arguitur, moleste ferant, ac resellentes sophistas inde appellant. Quomodo igitur in absurdum aliquem sermonem deduci sit necesse, si nos ens omne causa concentricæ egere statuerimus, iam tibi enarro. Concentricam causam quæ nam sit intelligere se nequaquam fatetur Herophiles, num & ipsi eam ex ijs quæ sunt an non sunt quodpiam esse arbitrentur. Nam si non entium cuiusquam, uirorum sapientiam demiror, si & eorum quæ sunt quodlibet, aliquo eorum quæ non sunt dicant egere. Quod si in entium numero concentricam causam reponant, reminiscantur dixisse se ab omni ente concentricam causam ut existat requiri, ita namque ueniet uel ipsam causam alia causa ut subsistat indigere, eamque alia rursus, atque hoc in imensum. At si entium quædam alia ut sint causam poscere dixerint, quædam ipsum esse ex sese habere, primum initio propositum axioma se non præterea seruare intelligant, quod esse re omni uerius affirmabatur, nempe ab omni ente ut sit, concentricis causæ operæ exigi. Deinde uero longissimo eis sermone opus esse cur alia egeant, alia minime, aut qualia etiam ex ijs utraque sint. Non enim nec Herophileorum multi, nec Stoici iuniores demonstrationem aliquam afferunt quod spiritus & ignis se ipse aliaque contineat, aqua autem & terra aliterius contenturi opem delideret. Nam quantum prompta imaginatio suggerit, durum & renitens & densum se ipsum continere dicitur, rarum & molle & cedens aliud quod contineat postulare. Neque uero solum uiri nulla accersita demonstratione suppositioni suæ fidem censent habendam, sed ipsam sibi repugnantem supponere non etiam sentiunt. Nam corpora quæ præter cetera tenuioribus partibus, ac molliora, habilia, tractabiliaque

tractabiliaque sunt (ignem & aerem) hæc telluri, duritie & obnixus causas esse aiunt: quasi fieri possit ut aliud alij facultatem uel naturam uel actionem uel qualitatem qua ipsum careat impartiat. Atqui non solum ab igne nihil contineri, sed omnia etiam dissolui palam uidentur. Verum cum aduersus Stoicorum suppositionem alibi disputatum abunde sit, ad Herophileos redeo, qui bus etiam satis mihi fuerit in præsentia dicere, eorum præsidem maxime contrarijs detineri, tum quod in quamplurimis hesitet quæ demonstrationes in procinctu habent, tum de ijs, quorum & demonstrationes impossibiles sunt & suppositio falsa, sententiam ferat. His igitur quoque ommissis, rursus dicimus, plenitudine distendi ac rumpi, ipsorum continentium uasorum affectum, non facultatis cuiuspiam esse: grauari autem, sensoria potestatis. Qua propter si in commentario de uiribus naturalibus recte demonstraui quendam propriorum attractricem potestatem esse, aliam horum ipsorum alteratricem, detetricem aliam, quartam alienorum expultricem, satietatis ad harum quam libet pertinentis alia quædam indicia explorare oportet, quasi satis grauitas non sit. Neque enim uti infirmus uentriculus ob eximiam sensationem ipsum grauantia percepit, sic uena & arteria sensu eodem prædita sunt, sed diuerso: siquidem non idem est genus & neruis quod prolixior sermone ad declarationem & probationem requirit. Satietatis igitur arteriarum ad earum facultatem respicientis scientifica indicia in lib. De pulsibus dicta sunt: quorum nulla sanè norunt ij qui in ore satietatis seu multitudinis nomen quotidie habent. Verum tamen eius quæ ad uenas refertur signum aliquod quo scire id liceret ipse non reperi, aut scriptum in uenire apud alium potui. Atqui principio ne ullus quidem nobis prior facultates ipsas scientiaria indagatione præstiniuit. Parum enim contemplationem earum attingerunt Philippus atque Archigenes, sed eorum neuter adamussim elaborauit. Quærit autem proposita nunc disputatio non hæc solum, sed in quauis etiam particula satietatem, ut iocinore uel corde uel renibus, uel colo uel cerebro uel ossibus. Quibus ergo aut difficilis aut nullus sensus datus est, ea non pariter uentriculo ac uesicæ contenta in ipsis excrementa percipere ualent, sed hæc nullo pacto, illæ aut prorsus obscure, aut nihil omnino: prorsus inquam obscure, ut in multitudine quamplurima: nihil omnino, ut in pauca. Nam & in pulmone & iecore & renibus grauitatis sensus interim fit. Quidam quoque ossibus grauari & ipse leuius persensit. In cerebro quoque grauitates sæpe numero non solum exiles, sed quandoque admodum etiam manifestæ innotescunt. At partibus sensu carentibus sensus aliquis fieri nec grauitatis nec symptomatis cuiusquam alterius potest. Porro sensu nullo prædita esse uidentur ossa quædam, & pinguedo, & adenes nonnulli, nisi forte & oes medullæ ex sensus expertium numero sint. Cerebrum tamen & spinalis medulla inter ea censentur

quæ sensum obtinent. Quidam etiam asseuerauerunt de carne circa iecoris gibba adnascere, quam parenchyma complures medici appellant. Neque enim in eam ullo pacto alicunde ingreditur neruus. Sed de ea quoque quæ in sima parte est quisquam dubitauerit: adeo enim breues sunt qui ad portas inferuntur iocinori, ut solam ipsius membranam intexere uideantur. Quin etiam in liene & renibus pari modo addubites: magis item in pulmone: dixeritque aliquis forsitan, in ijs uisceribus grauitatis sensum, non uiscerum ipsorum, sed ambientium ea tunicarum membranarumque esse: præsertimque in pulmone & iecore, quæ dependent suspensaque sunt, nec stabili sede firmata. Manifeste enim egrotantes sæpenumero parte superiora ad clauiculam tensionem quandam, ut in iecoris tumoribus, uiscusque ipsum graue persentiunt. Ut uero fortunatus is est qui uita sua tota non sentit quoddam crebro omnes inuadit. Quodam item loco Hippocrates. Dolor, inquit, in renem grauis: uti etiam in pulmone grauitas fit. quod plerique omnes medici prodidere, ubi phlegmonem uiscus contraxerit. Sed cum nullum ex his quæsiuerint medicorum quam plurimi, quidam uero nec quod esse interdum in toto animali multitudo possit, liceat autem in parte quoque una qualibet uel etiam pluribus, de multitudine temere pronunciant. Verum in præsentia si libet difficultatibus his omnibus dimissis, faciliora meditemur. Videtur autem mihi facilius esse rursus à grauitate exordiri. hæc enim multitudinis quæ ad sentiendi uim pertinet, signum ostenditur perspectissimum. Verum igitur uerum sit asserere necessario ex plenitudine sequi grauitatem, an plenitudinem grauitati antecere: non enim idem est aut sequi in oratione grauitatem, aut antecedere. Nam cui aliquorum in corpore humorum copia existit, huic partibus in ijs, uidelicet sensu præditis, in quibus plenitudo consistit, grauitatis sensum suppetere uerum est: cæterum id non uerum, si grauitas aliqua in parte sit, humorum in illa redundantiam inesse, quandoquidem fieri potest, ut, quemadmodum in paralyticis, à solidis partibus ægrotans facultas grauetur. Nam ea languente, cum musculi membrorum agitando ad id dimouendum transferendique impotes reddantur, sensus paralyticis fit grauitatis. Non enim quod egrotat graue sibi ipsum uidetur, ut musculus, neruusue, denique quoduis corpus partes primum mouet: sed affectus ijs qui grauitas dicitur, ex alio in alijs fieri natura est aptus: ipseque per se neruus, seu tendo, seu musculus, seu quidquid sit quod nos mouet, potest quidē se ipso imbecillior inualidiorque fieri: cæterum seipsum grauari, ex impossibilitate numero censetur. Ergo si ualētior euadat, robustioresque antea functiones obibit: si infirmior, imbecilliores: uerbi causa musculus, si sit is, qui crus dimoueat, bene ualens, partem illam membri cui inseritur magna ui attrahet: bono habitu constans, maxima: & ægrotans, imbecilliter: uiribus autē exoletis, uix atque obscure. At si

At si non musculus sit, uerum nervus musculi ipsum ciens, rursus illius sanitas & morbus & bonus habitus & infirmitas ea circa membrum operarentur, quemadmodum a musculo fieri dictum est. Hæc perinde quoque de spiritu si primus cras moueat, dicuntur. Age ergo posita nobis hæc perspicuitatis gratia sint, musculum a spiritu, qui per nervos fertur, moueri: a musculo autem tibiam primum, in quam est insitus musculus, deinde articulationem in genu, cui cras totum innexum est. uere enim superpositis istis, dicat quisquam musculum ipsum quoque infirmo spiritui esse oneri, & cum eo membrum totum, uerbi gratia tibiam. Quod si nervum a spiritu, a neruo musculum, tum rursus a musculo tibiam superposuerimus moueri, a dictis omnibus spiritus eger grauiabitur. Itaque uel hic iam palam est, nisi quod primum nostrarum partium qualibet moueat fuerit præciturum, quod primum grauet ac grauetur diuidi carum non posse. Verum & hoc alias inspectabimus diligentius: id uero de quo sermo erat absoluamus. Fiet autem nunc omnis quoque cum hypothese gratia claritatis enarratio. Subiectum itaque sit musculum id esse, quod & seipsum, & os tibiæ mouet. Si ibi igitur ipse nunquam est grauis, ne cum imbecillissimus quidem existit, sed ipsum aggrauat tibia. Vtrum uero cum mouere se duntaxat cupit, an etiam licet quiescat, alterius nec levis est perpendionis, quam in commentariis De musculorum motu diffiniuimus: qua consideratione posthabita, neque dispositionem, neque affectum locum in grauitatis sensibus exacte licet dignoscas. Sanè quidem nonnullis aut membrum unum, aut corpus uniuersum grauiatur ubi moueri uoluerint: quiescentibus autem nullus sit grauitatis sensus. Sunt etiam qui ante quæ moueantur dicant grauari. Quæ nam igitur horum utrorumque dispositio sit, nullo sanè prius molimine deprehendas, quam quæ moueant, quæ moueantur corpora per totum cras comperieris. Nam si nervorum fibræ per musculum distat cidentur primæ, simul autem cum istis & membranofum, & uenosum, & arteriosum in ipso genus mouetur, præterea ligamenta, grauitatis quidem sensus earum fiet, non propter hæc modo, uerum & quæcumque alia in toto membro habentur. Pensitabimus autem & definiemus quando agentis seque mouentis membri, quando uero quiescentis grauitas fuerit. Quod si ligamentorum quoque in ipso genus simul cum carnofo agitur, (hæc enim propria musculi substantia sunt) horum certe ullius opera sensus nunquam constabit grauitatis. Ergo aut ex uenis, aut ex arteriis, aut ex pinguedine, aut ex ossibus, aut ex nonnullis, aut ex omnibus. fiet. Porro uel si quando in id genus diuisionibus hæc uerba ex nonnullis aut ex omnibus omittamus, liquet subaudire ea librum legentes oportere, intelligentes in omnibus eiusmodi sermonibus non disiunctiuas, sed subdisiunctiuas esse coniunctiones. Ex istis ergo quæ iam diximus, propalam sit, si cui partis plethorice dignoscendæ perito esse libeat, is regentium nos facultati scientiam habeat necesse esse, dissectionemque ac natu-

ram partium animalis omnium ad unguem calleat. Inde enim exordiēs, fortasse partis plethorice notas inuenire aliquando poterit. Verum si quisque ueritatem non curans, imponere alijs uelit, quod aliquid norit decoctius, huic procliuue est, uel si aliud nihil, certe ea duntaxat quæ ab Erasistrato in primo De tuenda ualitudine scripta sunt didicisse. Neque enim alibi prodere aggressus est plenitudinis notas. Igitur ipsius uerba attendamus, ea primum in quibus plethore generatio quænam sit refert (sic enim ipse plenitudinem appellat uenarum): tum ea deinceps, quibus signa dignoscendæ eius enarrat. Talis sanè eius uerbis generatio est: Nā si digeratur, nec applicet, neque ut cuique solet elaboretur cibis alioue quouis modo egeratur, concoctionis, digestionisque, ac potestatis functiones in eis edentium uasa compleri est necesse. Ac nisi cibis quidem qui antea uasa obsidebat ullo pacto absumatur, ab istis uero quæ ingeruntur accessio fiat, uasa corporis eo etiam amplius distendant. At ubi uasa non insuper infarturam atque aggestionem admittunt, cibis autem alius ex uentriculo importatur, in uasa spiritus proxima irrumpunt. Apertum igitur est eum de plenitudine, quæ ad *εχχυμα* hoc est infusio nem attinet, disputare, tum ex hisce, tum uero ex eo quod plethoram ipse peculiariter nominat. Nam plethora is tantum uocatur affectus, non alter qui ad uim aestimatur. De ea uero internoscenda paulum progressus, hæc scribit: Itaque operæpretium est, uti diximus, plethore dispositionem tentemus dignoscere. Cum igitur inter eius initia mediocriter infarciuntur uasa, se ipsis ualentiores ac robustiores præter solitum fiunt. At ubi magis procedunt plenitudine, brachia & tibiæ adimplentur & manus: non secus atque istis qui ab exercitationibus ad distentionem perueniunt. Quod si longius prouehatur plethora, ulceroſa, & tardiores, & ad mortum inhabiliores redduntur: tenditurque iunctura uniuersa corporis, quasi lassitudo uideatur. Id genus dispositio morbo iam proxima est, nisi eam admodum apte ac prudenter soluas. Cōfudit in his Erasistratus diuersi generis plenitudinum notas: præter id quod quedam istis quoque minus necessaria adscribit. Licet autem eius uerba a principio perpēdas. Nam ibi, Cum igitur inter eius initia mediocriter infarciuntur uasa, se ipsis ualentiores ac robustiores præter solitum fiunt: neutra ex parte sermo neque a dispositione ad eius indicia, neque ab indicij ad dispositionem necessariam obtinet sequelam, neque enim ex uasis mediocriter refertis ualidiores ac robustiores se ipsis fieri est necesse, neque cū tales uidentur, mediocriter referta sunt uasa. Nam & repletiōib. horum modicis infirmiores quoque interim aliquos fieri contingit: aut in neutram partem neque ad robur neque ad imbecillitatem cōspicue uergeret. Quod si robustiores fiant quam antea, consentaneum est non solum cum uiribus auctum humorum copiam esse, sed aliquando etiam diminutam, & pristinam interdum quantitatem seruare. In utraque enim hypothese primum dicto trium esse conse-

consequentia licet, nempe auctis humoribus tum firmitatem tum infirmitatem a priore constitutione diuersam: item in istis terminis uirum statum atque constantiam. Ei uero quod ualentiores fieri dixit, id quod est augeri ac decreſcere, & cōmodos ac medicos esse humores. Enim uero in proposito sermone perinde audiatur siue humores siue sanguinem dixerō. De istis enim in serie disputationis desinetur. Erasistratus ergo simplici sermone pronunciauit, nulla istis quæ dixit demonstratione adiecta. Nos uero non simplici, sed necessarijs adscitis demonstrationibus singula de quibus modo diximus confirmantes rursus hic quoque ab ipsis Erasistrati uerbis initium sumemus. Valentiores inquit & robustiores uidentur: utrum aliud quicquam significat ualentiores quam robustiores, ac duo mediocriter docuit nos indicia plenitudinis, an unicum indicium duobus est complexus nominibus? Ego sanè significati nullum discrimen inuenio, neque generis, neque speciei, neque maioris minorisue ratione, sed idē de utroque significari arbitror. At si libet, alterum intentionem atque augmentum ostendere, in collatione ad alterum ponas. Siue igitur robustiores de ualentioribus, seu ualentiores de robustioribus dixeris, eiusdem speciei prorsus est quod ex utroque indicatur. Vbi uero est auctio manente specie, ibi duarum significationum præceptio non est. Ceterum quod Erasistratus, neque in hoc libro, neque in istis qui De febribus agunt, ne de altero quidem multitudinis genere quod ad facultatem refertur meminerit, plane cōpertum est: siquidem ei plethora corruationis est auctor: ex qua & phlegmonæ constant, & febris consequitur: plethoræque generationem in superscriptis uerbis aperte declarauit, in quibus corporis inquit uasa infarciri plurimumque distēdi, (istis enim ipse usus est uerbis) sicuti etiam, quod aggestionem admittere non insuper ualeant, corruationem in arterias superuacui fieri, nimirum istis quæ in uenis abundat irruptionem eo capientibus. Est igitur uel hoc loco quidquam in diuisione omisſum. Non enim ita dicere absolute oportebat, cum aggestionem admittere præterea uenæ non possunt, eorum quæ in ipsis habentur in uasa spiritus impetum fieri: sed dicere sanè multo præstabat, ex prædicta uenarum plenitudine duorum alterum sequi, aut ipsius ruptionem tunica, aut sanguinis in spiritus uasa transfusionem. Porro sanguinem putare, quod a uenis capi non possit, necessario transfundi, hominis est prorsus oblitus, uasis diruptionem ob plenitudinem interim fieri: ut osculorum omittā relaxationem, quæ aperte sine transfusione sæpenumero fit in sensiles intestinorum, & uentriculi, & stomachi, & faucium, & oris amplitudines. Verum deliquium uerborum in diuidendo non in hoc opere duntaxat, sed in alijs fere omnibus familiare est Erasistrato. Rursus ergo quale nam sit id quod dixi aestimemus. Cum mediocriter implentur uasa, ualentiores se ipsis uidetur. Vtrum o Erasistrate etiam nisi cum sanguinis copia robur corporis augetur, an eo

quoque simul crescentes? Equidem summopere necessarium esse duco, ad actionum firmitudinem uirum quoque robur perinde augeri. Tu uero si sanguinis tantum incremento uirum functiones robustiores fieri putas, Asclepiadis opiniones magis uertere uideris quæ facultatem asserere. Nam nec ille absolute ait, cui plus sanguinis, hunc prorsus ualentiorē esse: cui minus, necessario inuolutorē. Sed distinctiones cum quasdam cōperies dicere cōsentientes euidētibus, tametsi nullam in nobis facultatem esse neque animarum neque uitalem existimet. Aliqui enim magis quæ fuerint, sanguinei nonnulli simul & robustiores effecti uidentur: alij simul robustiores minusque sanguinei. Quare cum nec sanguinis affluentia necessario robur augetur, nec decremento minuatur, hæc quoque negligentius dicta esse Erasistrato putandum est. Quod si fuisset eorum quæ ego nunc recēsi a quoque cōmonitus, utique actionum firmitatem non ex corporis incremento, sed uirum robore sequi haudquaquam negasset. Nos igitur perfectiorem eius sermonem reddamus, uerba quæ in eo desiderat supplerent. Erit autem huiusmodi. Sanguine simul cum uiribus crescente, firmitate quoque augeri est necesse. Atque uel si hoc dixerimus, ueri quidem referemus aliquid, non tamen inde plus nobis quiddam in rem propositam eueniet. Nā quibus ambo (nempe sanguis & uires) simul augentur, uere robur quoque dicitur augeri: at quibus auctum est robur, istis auctum necessario utriusque, mendacium est. Nō enim cogit necessitas ut uires aucto sanguine simul augetur. Quandoque uero & uires tantum contingit augeri. Gymnasta igitur apud prime bonus siquē suscepit, qui multum pituitosi sanguinis ex delidia collegit, uiribusque est imbecillior, hunc, robustum, sanguinisque affluentiorē quæ acceperit reddet. Vt ergo necesse non est, qui actionibus firmiores præter consuetudinem euasere, istis auctos esse humores: ita qui functionibus se ipsi ualentiores sunt facti, istis robustiores esse redditas uires necesse est. Non solum autem necessario a firmitate orsus perges ad uirum robur, sed a uiribus quoque ad firmitatem cōmeabis. Nam uiribus robustus actionibus firmior est. Itaque ex se inuicē actionum firmitas ex robore uirum, uirum robur ex actionum firmitudine cōsequuntur. Vtrum uis enim eorum esse supposueris, huic prorsus simul adest & alterum. Non tamen a sanguine uberiore necessaria est sequela. Neque enim si largioris sit priore, homo ex necessitate ualentior est: neque si parior, imbecillior: quæadmodum nec cū æqualis est, tantundem obtinet uirum. Quapropter ex istis quæ diximus liquet, actionum firmitudinem, robustarum uirum proprium simul atque inseparabile esse indicium: sanguinis uero incrementi, neque proprium, neque inseparabile. Verum quod deinceps dixit Erasistratus, proprium quidem non est plethoræ, ceterum sciungi ab ea non potest. Id autem adimpleri nominat, sed tēdi planius dixisset: siquidem & gymnastarum solertiores lassitudinem quandam, ulceroſam: alteram, tentionariam: tertiam phlegmonosam uocantes, nihil aliud indicant

indicant, quàm fieri in tentionaria lassitudine trans-
missionem ad membra. Tunc enim particulam
quamuis eorum adimpletam aiunt, ubi tentionem
sibi sentiunt quandam. Sensum igitur uel in phle-
gmone tentionis percipiunt. Verum illi pulsus præ-
ter naturam & semper uel magna ex parte est co-
mes: quem quis dilucidius interpretando, pulsati-
lem dolorem appellabit. At quibus aliud nihil præ-
ter tentionem accidit, ipsa pars quæ tenditur neque
phlegmone laborat, neque ex necessitate plethori-
ca existit, sed alterum duorum, uel lassitudinaria,
uel plethorica. Quod si lassitudinaria sit, ex multis
laboribus sic sunt affecti: at si homo nihil prorsus
laborauit, non ob lassitudinem, sed aliter fessa ipsa
particula redditur. Quamobrè uere dixerim ubi
tentionis sensus citra exercitationem adest, ple-
thoram omnino esse. Ita uero dicentibus, sit inse-
parabile simul & proprium signum utriusque se mu-
tuo consequentibus, nam & tentione sine exercitijs
plethoram consequitur, eius enim signum sit inse-
parabile, à plethora, tanquam à causa effectum.
At uero si eatenus sanguis augeatur ut uenas non
dum distendat, adhuc plethora non est. Quid er-
go in sermone Erasistratus meminit brachiorum,
& tibiarum, & manuum? Nam & in collo, & dor-
so, & lumbis, & thorace, & uentre imò tentione id
genus consistit. Verum ut artus superfluo com-
memorauit Erasistratus, eodem pacto, & absurdus,
ulcerosam etiam sensationem. Non enim est hæc
signum plethoræ, sed ex mordacibus humoribus
fit, qualis partibus ulceratis, siue ipsorum ali-
quo eas tangente, siue sanie irritante, siue medi-
camine mordente, aut in solis quoque motioni-
bus gignitur. Nam sicuti in copia humorum qui
ambientes partes distendunt peculiaris tentione est,
sic ulcerosus sensus mordacem sequitur qualitatē.
Proinde uel in toto corpore pluribus quandoque
consistit, qui mediocrem quidem sanguinis mo-
dum obtinent, nedum plethora laborant. Atque
si hæc ita se habent, uti profecto habent, tempe-
ritudinem iam est de quodam præfiniamus eorum quæ
supra distulimus: quandoquidem hætenus con-
scriptas ab Erasistrato examinabamus notas. Ete-
nim multitudo siue ad facultatem siue ad ambi-
entium capacitatem intelligatur, commodius pro-
fecto est decernamus utrum in sanguine solo, an
alijs quoque humoribus omnibus natura consi-
stat, nam id quoque indiscussum atque indistinctum
reliquere. Quoniam igitur non hi tantum affectus
humores occupant (egestas & copia) sed absur-
da etiam qualitas, percontatus sum medicos om-
nes tum qui multitudinem ad uires tum qui ad hu-
morum incrementum intelligunt, utrum solo san-
guine eatenus aucto ut coerceri non possit, tendi
contingerit uenas: si uero uel pituita in partē qua-
uis aliam, aut uenas etiam ipsas, uel & simul cum
hac & sine hac bilis aliqua, uel sanies, uel spiritus
flatusque eo multitudinis congeratur, ut præterea
capi ab ambiente non possit, an etiamnum ten-
tionem sentiat animal non sit necesse. Si pars quæ

tenditur sensu prædita est, fieri non potest quin
animal ex eo quod distendit nec continetur sensum
percipiat tentionis, affectusque ipse quæ tentione di-
citur partes inuadat: quæ plenius augefcente, par-
tem quoque necesse est quæ tenditur rumpi. Tale
quidem mihi ipsa quæ euidenter apparent consen-
tire uidetur: siquidem non nervos solum & funes,
sed sæpe dolia quoque à multo inflata, tentionis ui-
lentia rumpi uidemus. Dudum itaque staneum uas
à contento in eo medicamine ex uiperis confectio,
statu distentum adeo est, ut & obuolutum corium,
& funiculus quo deligatum erat dirupta fuerint,
& operculum conuexam curuaturam receperit.
Quin etiam acerbissimis doloribus, corripit interim
nonnullos à spiritu statulento in partibus quibus-
dam animalis conclusio, id quod uel in colo acci-
dere potissimum solere, cognitum omnibus arbit-
ror, qui sequi ea curant ac perscrutari quæ quoti-
die in ægris uisuntur. Melius igitur est partes ab
humida omni substantia & spirituosa in tentricem
dispositionem agi censeamus, quàm eiusmodi af-
fectum soli humorum sanguini affluenti succedere.
Itaque ad eos rursum qui tantum ad uires nunquam
constare multitudinem putant transeamus: scite-
murque ex ipsa quoque unum quod captu facillimum sit,
hypothesei quadam tali exempli loco proposita. Duo
homines membra submittant imponentque hume-
ris, alter lignum uel lapidem uel pondus aliquod
grauissimum, alter spinas paucissimas acutissimas.
Tum super eo spectaculo rogemus eos qui perpe-
tuo multitudinem ex uiribus æstimant, non paucas etiam
spinas onus appellent: an ab utroque eorum quæ feru-
tur molestari, symptoma quoddam hominibus, com-
mune sit, species autem molestiæ non parum differat. Alteri
enim grauari nec pungi: alteri pungi nec grauari con-
tingit. Omnino autem si quis pungere uel mordere
uel quauis ratione infestare onus & multitudinem
nominet, is uel unam spinam aut acum tenuissimam
onus appellare aliquando cogetur: quo quid ma-
gis ridiculum? Hæc igitur absurda sunt, ac præter om-
niū hominū animi conceptus communes. Nobis ue-
ro communes conceptus animi non subuertere, sed
seruare est propositum. Itaque multum ducimus quod
grauat, molestum quod mordet, seu punit, seu quo-
uis modo dicere cuiquam libeat. Quinetiam plures
mordaces esse humores, qui partim in nobis gene-
rationem obtinent, partim de foris importantur,
perspicuum id omnibus est. Sunt uero quatuor eius
discrimina in maioris & minoris collatione. Nam si
modice mordeant, pruriginosi sunt, quæ admodum
scylla: si uehementius, mordaces, uelut cepa. Plus-
culum enim si corpus nostrum eiusmodi corporis afflu-
eat nature, ulcerabitur. Sunt itaque, quæ hoc magis
acria sint, atque ubi ulceratis præsertim admoventur,
horrorē pariāt. Caterum extento auctoque horrore,
symptoma rigor uocatur. Eadem uero cōuenientia
mordaces in nobis humores quatuor formis cōsi-
stunt. Sunt enim ex ipsis mordaces, quæ mediocriter car-
pūt, ipsa uero mordaciores, qui ulcerosum inuehūt
sensum: qui acrius ipsa mordent, horrorē, rigorem,
qui

qui ad summum mordent. Dictum est de his in plu-
ribus commentarijs. Sed ei qui compendium ipso-
rum quoddam indidisci uoluerit, satis ea sunt quæ
in secundo De symptomatum causis, & quarto De
tuenda sanitate prodita sunt. Quod si et De ui me-
dicaminum quisquæ perlegat uolumen, & id præ-
cedentem tractatum De temperamenti, sic erit is
magis scire de mordacium natura persuasus. Ve-
rum medicis copuluribus simile quid accidit cum
eo, quod de ipsis Hippocrates dixit, qui in fracturis,
aut quibusdam eiusmodi affectibus iussa non fa-
ciunt. Etenim illi quoque licet sanitati restitui ue-
lint, tamē curationis laborem, ut hi discendi, non
sustinent. Sed neque sanos illico fieri licet solo finis
assequendi uoto, neque hos habitum scientiæ com-
parare non omni uia quam modo indicaui, conse-
cia. Intelligent enim, si uelint, corporis totius ulcero-
sum sensum, tum cum qui ex pluribus præter con-
suetudinem susceptis exercitationibus fit, tum qui
sine exercitationibus repente consistit, mordacis
foetum esse humoris. Proinde impensius exercita-
tos, uberiore oleo, & molli frictione, et calidis bal-
neis dulcium aquarum optime temperatis curant
gymnastæ, ut mordaces humores dissipentur, qui
immoderatus exercitatus, ex pinguedinis, & mol-
lis carnis colliuatione, aut propter ipsos humo-
res qui in corpore habentur uehementem cōcalefa-
ctos, geniti sunt. Si quis igitur horum demonstra-
tiones ediscere sustineat, utique solus is constanter
fuerit persuasus ulcerosam dispositionem ex mor-
dacibus humoribus fieri: onerosam, ex multis, ui-
rium respectu: tentricem uero, ex multis quidem
& hanc, sed ut ad ambientem eos ipsos capedinē,
non contentorum corporum facultatem. Erasistra-
tus autem in priore De tuenda ualitudine ipsam ple-
thoræ generationem explicans, tertiam dictarum
dispositionem apertissime docet: deinde uero ad sig-
na conuersus, non huius aliquid magis quam alia-
rum descripsit. huius namque unius tentione est, quod
ille adimpleri nominauit: at ulcerosum factum sen-
sum esse, neque prædictæ multitudinis, neque ad
uires consistentis peculiare indicium est: multo ue-
ro magis neque grauius effici, neque ægrius di-
mobiles. etenim id proprium quoque est respicien-
tis ad uim multitudinis. Itaque parum ei defuit,
quin omnem nobis Empiricorum descripsit syn-
dromen: quippe & partem quandam tritempo-
reæ, ut uocant, notationis quam introduxit He-
rophilus, pariter empiricis expressit, sic inueniens:
Nam si digeratur, nec applicetur, neque ut cui-
que solet, elaboretur cibus, aut alio quouis mo-
do egeratur. nihil enim interest, uel hæc dicas, uel
ut illi loquuntur, nempe ociosam uitam, & solita-
rum excretionum inhibitionem. Ociosam enim
priorem uitam indicauit, quum dixit, neque ut cui-
que solet, elaboretur: inhibitionem uero excremen-
torum, quum deinceps adiungit, neque alio quo-
uis modo egeratur. At uero multitudinis notatio
penes tempus, ex præterito quidem ociosam ui-
tam simul cum detentione capit excrementorum,

Galen.

ex nunc autem instante, & ipsum id quod est adim-
pleri & ulcerosam dispositionem, pigritiamque ad mo-
tus, & corporis grauitatem uniuersam, ac quæcun-
que id genus adijciunt alia. ex futuro autem, quod
qui hoc habitu sunt, euacuari egregie iuuantur, id
quod omisum est Erasistrato. nam hoc quidē re-
ctæ discretionis simul & curationis testimonium
est, discretionis autem, siue, ut illi uocant, notatio-
nis, utique nulla pars fuerit, si per notationem disposi-
tiones indicari uolumus, ut conuenienter inuenia-
mus curationem. Quobrem si ex alio quopiam
orlos curare congrue liceret, superuacua foret no-
tatio. Cum uero temporis presentis meminerit, ut
borem reliquit, ac uasorum distentionem, quæ &
ipsa tum Empirici fere omnes, tum ex Dogmati-
cis non pauci, sicut & alia quædam, uti dictum est,
addunt. Atque quatenus in solo sanguine pletho-
ræ generatio subiicitur, haud perperam à dictis di-
cretionis ab illis rubor & uasorum distentione est. Ad
hæc porro magis, quoad brachia inquit & manus
& tibias adimpleri, non carniū potius ac totorum
musculorum turgoris indicia, quæ uenarum ponet,
si proprias hypotheseis sequatur. At uero ita quo-
que necesse est discretionem fieri duplicem, harum
sensuum uenarum plenitudinis alteram quas om-
nes homines intuemur, alteram quam solus ille est
conspicatus. Itaque iam propalam factum arbitror
animum adhibentibus, internoscere multitudinem
haud leue esse negotium. Enim uero ubi eam ne ra-
tione quidem tenus diiudicare facile est, sed transi-
gi nullo modo potest, multo minus profecto in o-
peribus casu ab ipsis recte administrabitur, qui nec
prius quicquam de ea dispexerint, nec competie-
rint. Rursus ergo ab Empiricis de multitudine ser-
monem auspicemur, quandoquidem tuto se admo-
dum dictas difficultates putant effugere, fatentes
se quidē scire nihil prorsus de multitudinis essen-
tia, cæterum ex quadam eiusmodi syndrome obser-
uatum affirmantes sanguinis ademptionem pro-
desse, quam plethoricam syndromen nominant.
Nam collectis in idē uniuersis quæ à singulis Do-
gmaticis dicta sunt, euadere se quidē ex ipsis putant
illorum angustias, sed multo grauius quæ isti argun-
tur, si quis dicta eorum animaduertat: quæ omnia
rursus ab initio repetere satius est. Sit igitur in præ-
terito quidem tempore consueta uictus ratio in ci-
bis à principio solitis, atque eorum nonnullis in co-
pia quæ prius largiore: tum excretionis suppressio,
ignauumque uitæ genus uniuersum: in præterito ue-
ro, tentione corporis totius, aut quarundam partium,
& pigritia ad motus, & actionū infirmitas, & sen-
sio tum grauitatis, tum ulcerosæ dispositionis, una
cum uenarum tumore, adde etiam si libet, ruborē:
quandoquidem & hunc nonnulli cōmemorant:
& uero etiam quidam corporis totius tumor, &
quædam inæqualis ac lassitudinaria dispositio: sunt
enim qui & hæc addant. Interrogabimus ergo ipsos
quæ ego adolescentulus Empiricū præceptorem,
cum me primum hæc doceret, rogauim, nūquid ad
euacuationis recordationem, ut ipsi loquuntur, ea
que

Tom. 3

n

quæ diximus, cōgredi simul oporteat omnia, an statim uel uno ex ijs conspecto sanguinē mittent. Prompte igitur mihi ad primam quidem interrogatiōem respondit, affirmans oportere omnia cōgredi: quippe syndromen concursū uē, talē rem existere, nempe omniū quæ ipsam complent cōgestum. Verum quoniam primum quidem duos homines ad memoriā reuocauī, quibus dudum ille uenam iussit incidī, alterum graui corruptum lippitudine, alterum ex uehiculo delapsū, dein de lorīs usque adeo irretitū ac lōgius raptatū ut contritæ quædam partes fuerint: post hæc uero si lentum agente ipso & alius quidam succurrit, cui febricitanti quidem & ipsi mediocriter, cæterum dolorem capitis nō ferenti, uenā secuit, ut alij præ terea pleuritico neq; ei dictam syndromen uniuersam obtinētī, in maxima hæsitatiōe stetit. Proinde & similes alios quosdam ei prolixius recensui. Sed & eorum quos dixi commonebam, quod ijs, quibus tantum deesset ut syndromen totam haberent, uenam pertuderit. Quapropter mēne aliquorum quidem duorū quæ in hominibus essent, meminisse affirmabam. Et enim qui ex rheda excussus est, cum exerceretur quotidie, & omnes quantum satis esset, solitas excretiones egeret, & comedere moderatē, ac diem ferē totum nostra consuetudine uterē, uidereturq; nec sibi, nec alij cuiquam euacuationis egere, posteaquam deturbato contusæ partes quædam sunt, phlebotomiam adhibendam censuit, cum neq; ruborē aliquem, neque uasorum tumorem, neq; aliud quicquam syndromen constituentiū contraxerit, sed dolore contusarum partium duntaxat laboraret. Idem quoque & lippienti, & capitis dolore cōstictanti, cum nullum omnino præ se ferrent eorum quæ in plethorica syndrome dicta sunt. Alios porro etiā noui cōplures quibus incisa à uobis uena est, uel nihil plane habentes ex plethorica syndrome, aut certe non simul omnia quæ à uobis cōmemorantur. Nunc enim dicebam, memoriā repetens eos quibus uenam à uobis cōsolam uidi, nullus ex ijs in mentem uenit, in eiusmodi accidentibus uniuersa syndrome præditus: sed alij q; lassitudinarius esset, nec aliud quicquā haberet, sanguis missus est: alij quod febricitaret uehementē, aut oculi, uel caput dolerent, aut suppressæ fuerint hemorrhoides, aut mulierī menstrua, non autē omnia quæcūq; coire uult plethorica syndrome. Si ergo dispositiones uniuersas in quibus conferre phlebotomia obseruata est plethoricas nominas, tempestiuum est lippitudinem, pleuritim, dolorem uehementem, casum ex uehiculo, aliāq; sexcenta plethoricas syndromas dicere. q; si nullū ex ijs continetur in plethorica syndrome, collectus uero symptomatum quæ supra commemorauimus plethorica syndromē dicē, nemo est prius quam ea uniuersa habuerit ad phlebotomiam deducēdus. Quoniam igitur pacto ille ad hæc mihi occurrerit, nihilq; decenter responderit, prolixī ocij munus proprium nō propositæ nobis in præsentia est rei. Ego uero, quan-

do nunc tempus non uacat rugandī, malui non hic, sed in libro De phlebotomia remedij scopos omnes præmōstrare, quos nec quisquam ipsos diligenter ac distincte conscripsit. Igitur omnia in præsens aduersus Empiricos disputatione, rursus ad rationales redeo, symptomata singula quæ scriptis prodiderunt inspecturus. ex ijs enim nonnulla ad uim, quædam ad enchyma pertinentis sunt multitudinis, alia non multitudinis absolute, sed talis multitudinis indicia, alia nullius planē sunt multitudinis, sed uel humorū prauitatis corruptionisq; uel imbecillariū uirium, uel solidorum corporum tumoris. id si quæ dicam, animaduertas, ita se habere intelliges. Tētiōsa itaq; dispositiō cum citra exercitationes contingit, multā planē substantiam indicat in corpore sensu prædito cōprehendī: non tamen quantum ad ipsum id solum quod tendatur, quænam substantia, uel species eius sit, etiam indicat, cum id uniuersæ cōmune substantiæ sit, & tenuis, & crassæ, & mediæ consistentiæ, & spirituosæ: item & calidæ, & frigidæ, uel mediæ, sed differentiales notas ad huius distinctionem requirit. In firmitas uero actionum, uires minus robustas declarat: quoniā id quod mouet compescitur, ut in manu motu imbecilli. comitat enim status complures. nam siue carniū atq; adipum genus permanente in iisdem terminis potestate auctum cuiuspiam fuerit, motus infirmiores necesse est fieri, æquali eo quod mouet manente, aucto eo quod mouetur: siue humorum aliquis unus, aut omnes iuxta etiam redundarint, non auctis unā cum ijs uiribus, inualidiores & nūc actiōes edī necessum est: siue ambo simul increuerint, & quæ parenchymata uocant & humores, non simul aut incrementū accesserit facultati: siue ijs perinde se habentibus, facultas imbecillior euaserit. quādoq; uero & conuenire ambo possunt, ut & uirū robur decrescat, et unā cum parenchymatibus humores uel plures uel pauciores uel eorum utrumlibet augeatur. Ergo imbecilliores & propter hæc functiones reddunt, siue ea singula, siue bina, siue plura, siue omnia iuxta contingant. Nam putare ex largiore solidorum corporum alimonia posse infirmiores aliquando motum effici, hominum est qui facultates per solida tota corpora permeare nequaquam norunt, sed arterias & neruos, quasi fistulas uel canales spiritui præparant. Nosces huiusce opinionis leuitatē, cum ex alijs multis, tum uel maxime ex tractatibus duobus nostris, altero Hippocratis ac Platonis dogmasti, Naturalium facultatū altero. Proprium itaq; boni corporis habitus proba solidorum corporum nutritio est, carniū uero incrementum quadrati status, & corpulentia. Proportione igitur, magna ex parte pinguedo magis augefcit: quādoq; uero in pinguedine caro magis quam sola pinguedo, diximus de ijs in commentarijs De temperaturis. Quemadmodū uero in carne partim iusta ratio est, partim excedens, itidem in sanguine hæc cōmoditas sanguinis est, illa multitudo. Quod igitur cōmoditas sanguinis & qualitate &

tate & quantitate exacte secundum naturam existat, eiusdem autem multitudinem non improbare in quali possis, in quāto non possis, sed ea uel naturalem mediocritatem ab ortu comparatam, uel uiribus opportunam prorsus exuperet, nō est obsecrum. fieri enim interim potest, ut utrūq; mutuo præter naturam quæ ab ortu obtigit, simul augefcit, nempe et uirium robur, et sanguinis copia, ut in bonis athletarum habitudinibus. etenim humorum & carniū genus in ipsis proportiōe iuxta inuicem augetur. Proinde exploratum iam est, neq; ueros esse eos qui tumore corporis unum ex plethoricis indicijis affirmant, nam tumor quidem uenarum, plethoricum signum esse potest, carniū autem moles ac pinguedinis, ipsarum illarū multitudo fuerit, non tamen ea profecto quā nunc quærimus, quæq; plethora nuncupat. de hac enim multitudine, nimirum quæ euacuationē indicat, cum dicere proposuerint eorū nonnulli, usque adeo (q; scilicet equiuocationibus innotescat) errauere, ut ad carniū & pinguedinis abierint multitudinē. Ita denum multitudinis nequaquam indicij est corporis tumor: quippe illarum quidem uenarum quas oculis usurpamus, index esse potest repletio nis, non earum tamen necessariū quæ in profundo habentur. Sed usu uenit nōnunquam, uenis licet distentis exterioribus, distentas quoq; interiores non perinde esse: ut uerbi gratia, frigore dominante sanguis ad ima detrudat, adeoq; exteriores exinaniantur sanguine, ut ne uideri quidem possint. rursus ubi calor incelsit, aut lotus quis est, sanguis profunditate relicta, ad extrarias partes corporis effertur. q; si & ardens febris addit, tunc quoq; uir corpus quasi feruens, inflariq; ac fundi est necesse. Quamobrem tumor uenarum nequaquā humorum multitudinis inseparabile indicij est: sed eam conditionem corpori primum subesse oportet, ut neq; partes interiores exterioribus, neque his illa plus caloris obtineat: secundum est ut neq; per totum animal immodica sit caliditas. His antegressis præfinitionibus, poterit turgor tandē uenarum sanguinariæ signū esse multitudinis, sanguine nūc per præualentiam dicto: quippe quum exquisitus usque adeo sanguis in uenis cōtineri non unquam possit, ut nihil in eo nec bilis, nec pituita, nec serosa feratur sanici. proinde ego supra siue humores dixissem, siue sanguinem redundare, censēbā perinde audiendū, cum impromiscuus nunquam purusq; aliorum humorum sanguis comprehendatur in uenis. Demonstratum hoc alibi est nobis nihil referre humores an sanguinem de mistoappelles, modo ei non temere, sed ut in mensura quadam mediocri animalibus naturali habitu præditis admisti alij fuerint. nam cūctis in naturali cōmoditate augefcientibus cum sanguine per præportentiam dicto, idem humorum uocabulum notat, nihilq; discriminis est creuissē humores an sanguinem proferas, oratione quæ humores dicit ipsum id demonstrante, nimirum pro ueteri omnino proportionē abundare. hoc igitur ita definiatur nobis:

Galen.

rursus uero ad institutū redeam. Tumor enim uenarum, si neq; ob extrariæ constitutionis præpollentiam, neq; ob fusionem ac feruorem fuerit effectus, sanguinariæ esse multitudinē indicat. Sed nec eiusmodi particulam declinū habitu compositam esse conuenit, aut recentē magis cæteris agitatam. Quamobrem & quispiam particulares omnes præfinitiones quadam oratione complexus, tunc sanguinis copiam à uenarum tumore indicari dixerit, cum partes uniuersæ eandem constitutionem cum caliditate mediocri obtinent. quod si dispositæ perinde essent omnes, caliditas autē subesset immodica, fusio tunc sit humorum, quæ uenas in tumore attollit, non tamen sanguinariā multitudo, sed spirituosā indicatur. resoluuntur enim calescentes in spiritū humores. Proinde qui à uenarum turgore signari plenitudinē dixere, si quis in uenis illis in quibus ipsa sit, in oratione subaudierit, recte locuti uidebuntur: nam substantia copiosior priore necessario est ea, quæ plenitudinem uenis comparauit: nondum tamen qualis plenitudo sit, iam dilucet: quippe substantiæ omnis multæ communis præter naturam est tumor, seu purus sanguis, seu biliosus, seu serosus, seu pituitosus, seu flatulentus existat. Cæteri ut hoc, sic & uenas tendi discriminis plenitudinis uniuersi commune est. nam id quoq; plenitudinis quantitātē, non speciei differentia sequitur. Tumor ergo, & tentiosa sensio, non humorum aliquam magis, quā spiritus copiam indicabunt. Quare si quis ita pronunciet, in tentiosis sensionibus multitudo est necessariū, uerū dicet: & uero etiam si ita inquirat, multitudo in partibus sensu præditis dispositionem quadam inuehit, & is uerus erit. at si quis generali omisso multitudinis aut humorum nomine, sanguinem in oratione assumpserit, uerum non ex necessitate dictis de causis affirmabit. Quod autem in uenarum tumoribus & tentiosa dispositione, non simpliciter plenitudinis, sed eius quod in ipsa magis & minus est, discrimen existat, conspicuum ex eo est, quod turgescens nulla pars dolet, nisi tētioprius ei facta fuerit uiolenta. Enim uero si in tumore, sed non adhuc uiolenter efferatur, necdum tenditur. Ea propter tumores cum tentione, abundantiore plenitudinem: citra hanc, remissiore præferent. Quomodo ergo tumor quidem in uenis nullus, quandoq; apparet, tentiosa autem est sensio ualida: quippe cum tentionis dispositionē maximis tumoribus oporteat esse adiunctam: an quoniam tumor interdum in imis uenis conceptus descendit: siquidem in relatione ad aliquid ea est multitudo de qua nunc differimus: tū quæ ad uasorum amplitudinem pertinet, quam sanē uocamus multitudinem, tamen si nōdum ea tendantur: tum quæ tunica tentioni respondet. uenarum enim generatio tumoris increfcit, cum sanguis ad copiam, quæ naturalem cuiusq; modum excedat, augetur. id ergo quod multum est, ad illum refertur: tunica uero tentionis spectantis ad eam mediocritatis præfert excessum. nam neq; tendi hanc ex usu est naturæ.

Tom. 3

n. 2

Multus

Multus igitur uterque est sanguis, tum qui ad naturam commoditatem, tum qui ad tunicarum tentionem respicit. at utriusque meminit Erasistratus, non distincte quidem, nec perinde ut ego aperte modo, usque eo tamen, ut duplicem rei naturam esse ostendat. nam cum ait: Cum igitur inter eius initia medio criter infarciuntur uasa, seipsis ualētiores ac robustiores præter solitum fiunt, sanguinis nimietatem supra id quod cuique natura fert, indicauit. in quibus autem subiungēs deinceps inquit, At ubi magis procedūt plenitudine, brachia & manus & tibiae adimplentur, excedentem modum, ut ad ambietes sanguinem tunicas dictum designat. Quo fit, ut sanguinis incrementi supra quam postulat natura termini duo sint, unus in implendis uenarum tunicis in tumore supra naturalem cuique modum sese attollentibus, alter in quo etiam præter id tentionis accidat, cum horum neutrum in multitudine ad facultatem relata cernatur. atque de his satis etiam hæc sunt. Rubor autem quem ipsum quoque commemorant, non simpliciter multitudinis, sed sanguinariæ multitudinis indicium est. ceterum is quoque distinctiones easdem quas tumor, expectabit. nimirum si ob extrinsecorum aliquid constet, uerbi gratia, solem, uel balneum, uel exercitationem, uel iter, uel, ut semel dicam, caliditatem: sic & ob iram, & uerecundiam, atque eiusmodi uniuersa: febres etiam acutæ eius generis sunt. Cum itaque corporis totius æqualis extiterit dispositio, nullum autem ex dictis adfuerit, tunc erit rubor sanguinariæ in toto anima huius multitudinis nota: sin minus, certe in parte illa in qua uisum est. etenim phlegmonas quoque siue in musculis, siue in cute consistant, talis consequitur color, qui plethorici morbi sunt. sed de phlegmonis dictum abunde est alio libro, in quo de tumoribus præter naturam agimus: ostendimusque eos omnes ab humorum aliis in partem aliam decubentium copia constitui. Nunc uero non de his, sed de illa ut supra diximus, multitudine sermo est, quæ plethora dicitur, consistente in corpore toto immodica humorum portione. Porro non ita in corpore toto consistere dicimus multitudinem, ut genus corporum læsum utrumque sit & uasorum & carniū: contingit enim quandoque & alterum duntaxat: ut si uel utrauis pars malū contraxerit, id non in particula quapiam una duabusue, sed uel in toto animali, uel in particulis quæ plurimis ac præstantissimis acciderit. Proinde & tumore qualis sit, deprehendere uiri est, in dignoscendis rebus apprimè exercitati. Igitur in carnoso genere carniū ipsarum tumor alius est, alius humorum, carne humiditate superflua læuæ cuiusdam aut spongiæ instar impleta. Verum eiusmodi multitudo in carnis, ei quæ secundum enchyma uocatur in uasis, proportionem consentit, altera ei quæ ad uires refertur, aut cum grauitate existit, nobis minime oblitis, de composita carne, an de musculis differatur, nihil referet: audiendosque musculos esse, si quando de multitudine carnis insita sermo habeatur, non simplicem carnem illam, quam nonnulli parenchyma no-

minant. At uero in arterijs ac uenis relata ad uim multitudo laborantibus ipsis non perinde percipitur, sed qui natura sentientissimi sunt, obscura quedam & profunda grauitas in corpore solis talibus representatur. ideo signa quedam alia id genus multitudinis clariora sunt exploranda. Cum uero bona pars medicorum eam supine ac negligenter tractauerit, alijque nullo pacto considerauerint, quidam uero imperfecte sint persecuti, signum arteriarum motu repertum certius nullū, quem in opere De pulsibus quoad satis est, explicauimus. Magna enim ex parte una cum arterijs uenæ in plethora ob uasorum confluentiam constituuntur, quam pluries alibi demonstrauimus. Interdum porro collecti in uenis tenaces, crassique humores non facile in arterias deriuant, sed raro fieri id genus solet: trāsfluunt enim prorsus humores, nisi crassi ad summum ac leni fuerint. Quamobrem in eiusmodi dispositionibus euident nullum cōgestum in uenis est signum multitudinis: ex motu uero arteriarum de summi non potest, tamen si quam maxime Nicarcho ac Praxagoræ uideatur: atqui arterijs nihil sanguinis tradunt. In alijs uero plethoræ dispositionibus, notis ex pulsibus obseruatis credendum est, quas suo tractatu exposuimus. Verum species multitudinis, cum scilicet æqualiter in corpus totum porrecta est, distinguere hac ratione cōuenit. Ruborem præ se fert sanguinis copia, flauis bilis pallorem: pituita ubi dominatur, ad albidum quam natura postulat: ut si potior sit atra bilis, ad nigrius declinat. Porro singulis his quos enumerauimus, iuxta sanguinem quoque oportet augeri: nam si lutea sola & flaua dicta bilis aliquando ut in ictericis superauerit, non etiam talis affectus plenitudo, aut plethorica dispositio, sed humorum uitium est. itidem quoque in atra bile, ac pituita. Cui uero, ut prius monuimus, uel grauitas uel tumor supra naturam fuerit, plethora eiusmodi appellata est dispositio. ceterum dominantis humoris speciem ex colore oportet cognoscas. bilis autem sola symptoma plenitudinis inseparabile præstare neutrum potest, neque tumorem, neque grauitatem. nam prouenit ab hac alius quidam affectus, ante quam eatenus increuerit. Sola autem, si modo id liceat, pituita, neque hæc simpliciter omnis, sed quæ in eo hydropum genere, quos Græci leucophlegmatias uocant, existit, poterit in toto corpore abundare. Enim uero crudum quoque humorum genus quoddam unum pituitæ in præsentī sermone constitui oportere comperit: quādo si diuersum ab illa posuerimus, ex tali etiam humore differētiā insuper his, quas nuper multitudinis diximus, adijcere est necesse. humor autem is alia pituita crassior est, ac minus flatulentus: qualis in urinis subsidet: his præsertim quæ ex edacitate sedimen multum fabacæ pulculæ simile obtinent. Quin & corporibus his quæ ab exercitationibus abstinent, cibis uero quæ plurimis, ac balneis post sumptos cibos utebantur, sæpe eiusmodi humor confertim per aluum descendit: sed & una cum hoc humore, perinde ac cum

pituita

pituita decolor quedam in toto corpore subest albedo. Ex cæteris pituitæ generibus unum dulce est, acidum alterum, tertium salsum. suntque ex dulci somnolenti: famelici ex acida redundante: uti cum falsa superauerit, siticulosi: ex crudo uero quem diximus, minime appetentes. Quæ ad somnos attinent ex prædictis quidem pituitis omnibus paulo supra modum naturæ sunt: at crudus humor perinde ac dulcis pituita aperte somnulosos facit. nam alibi demonstratum est, sentiendi principio humesciente ac frigefcente comarode dispositionem sequi, quomodo in somniam siccescente ac calefcente. Eapropter & biliosi ex utraque bile insomnes. comitatur uero atram præcipue tetricus aspectus, & animi molestia ac tædium, idque præter rationem. At uero nisi in toto corpore prædicti redundant humores, in particula uero quapiam una collecti fuerint, tumores præter naturam corporibus ipsis moluntur, de quibus alibi declaraf. Atque ipsa porro nunc dicta symptomata, uitio coloris excepto, ex eorum numero sunt, quæ cerebrum & stomachum occupant, nam cerebro alias aliter disposito, uigiliæ ac somni, stomacho uero, cibi appetentiæ fastidiique gignuntur. Enim uero os uentriculi nunc stomachum dictum esse constat, in quo pituita congesta, ut paulo ante dictum est, appetentias cōparat. At biliosi in flaua quidem bile sitibundi erunt, ac stomachi fastidio laborabunt, osque ipsis amarum est: ex atra uero, mœsti, & amarulenti, & horribiles, & sitis expertes, ac salua referti: cæterum non omnes cibum auerfantur: sed & eorum aliqui fame cōstistantur, nimirum hi quibus atra bilis qualitatem acidam superantem obtinet. id fieri cum malignior ea redditur, solet. Vtique dum autem uelut sanguinis limus duntaxat, necdum planè acida fuerit, honestius forsitan, quoad melancholicus humor dicitur, nec eiusmodi humorem atram bilem uocare, uerum ut soleo, melancholicū, quod ad atram bilem factam prope accedat. Sed de uitio forū humorum differentia nunc differere tempestiuū non est, quandoquidē nec multitudinem eos appellari dixi. nobis uero non simpliciter quod quouis modo abundaret inuenire, sed de multitudine considerare sententia erat. id autem humorū in toto animali corpore exuperantia est. Nihil est igitur quod neque tumorū singillatim species, neque cacochymia hoc sermone cupias audire, sed cum aut cuncti pro ueteri proportione aucti fuerint, aut unus ex his breuem quandam ceperit excessum. Potest ergo sanguis in plethoricis dispositionibus excessum amplissimum adipisci, nullus aliorū potest. humorū enim prauitas id genus, non etiā multitudo, neque plethora nuncupat. Eam ob rem pulsus quoque in cacochymijs proprii ad amissum sunt humorū naturæ, in supradictis uero multitudinibus non perinde euidentes seruant differentias, quoniam superfluens humor omnino cum copioso sanguine est. at cum præualuerit uehementer, ex flaua quidē bile, pulsus tales fiant necesse est, quales corde siccescente ac calefcente cōsequi diximus: ex atra uero,

Galen,

tales rursus, quales fieri cōsumimus, si refrigerare siccareque: eadem ratione si quando, uicerit alios pituita, frigida atque humida dispositionis prognatos pulsus efficiet. At uero sanguinem qui planè secundum naturam sit, nulla ueteris status alteratio sequitur. quod si reddet humidior, pulsus una quoque alterantur: quemadmodum si calidior etiam ac frigidior se ipso reddatur. Eiusmodi omnia in opere De pulsibus, distincte tradidimus. nunc eatenus dixisse sufficiat, humidiorē ex ocio & humido uictu se ipso fieri sanguinem posse, quod plus habeat aquosorum excrementorum, ex ira autem, & exercitationibus, & æstibus, & frictionibus, & medicamento calefaciente, & uictu cōsimili, & uis meracioribus, ac uetustioribus, calidiorē: sicut & ob frigiditatem aliquam recētem, frigidiorē. si quis autem liberalius siccioris temperaturæ cibis, non aliqua uero intemperie alia præditus fuerit usus, siccior ille sanguis euaserit. nihilo secius & in coniugatione humidior & frigidior, uel frigidior & siccior, calidiorque & humidior, uel calidior sicciorque dictis de causis efficiet, nullo scilicet aliorum humorum exuperante. quod si & ob illorum missionem ad iniustam temperiem deuenit, talis cum cacochymia temperatio praua cōstabit, quæ & nunc etiam uel calidiorē sanguine facta, uel frigidiorēque & humidiorē, proque sex alijs uitiosis temperaturæ generibus dicitur. octo enim fuere uniuersæ, cæterum modo diuerso, non uti cum solus ipse per se talis erat. Pulsus autem pro octo illis intemperiei differētijs propriam formam eam obtinebunt, qualem in commentario De pulsibus exposuimus. Vtrum uero sanguinis unius sit, uti diximus, an ob aliquam humoris admixtionē, distinguere conuenit & corporis totius colore adiuncto, & alijs symptomatibus quæ de somno & uigilia, uel cibi appetitu ac fastidio, aut eiusmodi aliquo dudum dicta sunt, & uictus ratione antegressa, & exercitationibus, & his quæ ipsi ægrotanti accidere cōsueuerunt: ad hæc & anni tempore, & regione, & naturali corporis densitudine ac raritate, præstat enim ex omnibus, non ex uno duobus uel fidem dijudicationi arrogare, planè intelligentes ipsi in arte unum plurimum coniectandi munus impertitum, parti huic artis inquam dignoscendi uniuersæ, non solū quæ ad humorū uitia uel multitudinem spectat, quæ nunc explicare nos institui mus: nam quæ ad functiones, uel causas morborum, uel curationes pertinent, magis scientiarum habet cognitionem. dictum de his ipsis alibi fusius est: satisque erit in præsentia, proposito quoad res postulat præfinito, ibi finem libro imponamus. sufficere autem sermo poterit in exemplo exquisitus pensitatusque. Statuamus itaque febre uacare hominem: tum ei uenas in tumore ampliore, ac corpus rubrius uniuersum. Spectandū igitur nulla ne calefacientium huic propinquauerit causarū. si enim conspicuum sit, usque adeo superfedere dijudicationi satius est, dū ex illa motus in toto corpore conqueuerit: quoniam neque excandescentē, uel lotum,

Tom. 3

n 3

uel la

uel lauante, uel exercitatu, uel qui uino recēs in
dullit, aut alia quauis ratione concalefactu ad diu
dicationem deducere conuenit: sed eum qui in ex
trariarum motionū omnium quiete existit, nam si
illo tempore talis appareat, sanguis homini abun
dat. hinc alia perpendenda, ea primū quā uim ma
ximam obtinent, tum deinceps reliqua. Hæc esse
ostendimus grauitatē, & tentionem, & segnicie
ad motus: deinde quā ad pulsus, & uigilias, & so
mnos, & ciborum appetentias ac fastidia, & quā
cunq; alia id genus pertinent: postea uero quā sin
gula præcesserunt, ac plenitudinē moluntur, num
solita excretio retenta quāpiam sit, num neglecta
exercitatio, num ciborū alentiorū copiam assidue
ingesserit, nū post cibum assumptū insolitis utatur
balneis: ad hæc etiā, an talis homo plethoricis sepe
prodat morbis. Is omnibus & ea quæ ex loco & an

GALENI DE TVMORIBVS

PRAETER NATVRAM LIBER

HORATIO LIMANO INTERP.

X HIS, quæ corporibus ac
cidunt, id unū est, ad quod indi
candum onci uocabulo utunt:
sic enim Græci spatū in longi
tudinem, latitudinē, & profun
ditatem nominant. (Latini tu
morē appellat.) interdū etiam
quod est supra naturā incrementū, oncon dicunt,
(tumorē latino sermone) quæ res non ægrotis so
lum in parte qualibet, sed etiā ipsis sanis inest: nā
& obeli aucti sunt supra naturā in profunditatē &
latitudinē: nondū tamen præter naturā se habent.
ut enim sepe dictū est, tertia quædā constitutio est
ea, quæ est corporū, nō natura dispositō. hæc est
media inter ea corpora, quæ se habent secundū na
turam, & ea, quæ præter naturā. obelus
igitur aut tenuis nō præter naturā est: sed tantū al
ter uerō est infra, uterq; aut non natura dispositus
est: quem uerō tumor ex aqua intercute occupat,
aut quæ tenuitas ex tabe, ambo ij, præter naturam
dispositi sunt. Nunc aut in præsentī libello propo
situm est, cōsiderare de tumoribus præter naturā,
qui & totū corpus occupant, & quālibet eius par
tem: eo tamen etiā determinato, qd excessus dispo
sitionū quæ nō natura sunt, præter naturā sunt: læ
sio uerō actiōis est terminus excessus earū. Sed de
tumoribus his longiori oratione nō est opus, om
nes enim homines cognoscūt, non solū ipsi medi
ci, qd plus carnis & adipis qd iustum est, eos tumo
res generat: alios aut quicunq; secundū dispositio
nem ipsorū corporum, nō solum secundū quanti
tatem primā ab eo, quod est secundū naturā exce
dunt, iam cōsideremus, a phlegmone, id est inflam
matione incipientes. Solent Græci nomen hoc
dicere de partibus, quæ in maiori tumore sunt, car
nolis, intentis, renitētibus, pulsanti dolore dolen
tibus & calido, & rubentibus. quæ uerō causa est,

ob quā hæc symptomata fiāt, non modo nō multi
tudini hominū, sed ne ipsis quidē medicis omnib.
cognitū est. plures em̄ eorū uia aliqua inquisitio
nem ipsam nō faciunt, sed quod ipsis uidet, id sim
pliciter enunciat. Consideratio uerō fieret, si quis
uia hac præcedat. Tumor maior nunq; circa corpus
ullū fieret, nisi eius substantia ex duabus rebus al
tera affecta sit, uel ut a multo calore ueluti inferue
scens fundat, aut foris aliquā nouam substantiā ab
sumat. cū enim fundit, in spiritus uertit, & refrige
rata, pristinū tumorem resumit facili: spiritū aut in
partibus inflammat non uidemus contentū, ut in
alijs tumoribus multis: & eodem inflammationes re
frigeratæ, neq; statim, neq; semper ad pristinā con
stitutionem redeunt, manifestū est aut ex incisione
qd spiritus nō continetur. si em̄ incidat pars infla
mata, apparet sanguis multus effusus, & totus lo
cus euidenter sanguine plenus: quemadmodū spon
giæ madefactæ: spiritus uerō neq; statim excidēs,
neq; post. Sed color quoq; sanguinis solus, prius
simul & inseparabilis est: partū enim corporis uel
humorū nihil aliud est rubrū præter carnē & san
guinem. Sed neq; multitudo carnis est affectus in
flammationis. Et si etiā multitudo carnis in corpore
constituat, sola sine sanguinis multitudine: tumor
quidē maior fit qd pro modo naturæ, color aut in
terminis salubribus permanet, neq; pristinā natu
ram euarias. In nulla enim re, quæ secundū substan
tiam augetur, intēditur pristinus color: sic em̄ &
nix magis alba fieret, & pix magis nigra, et aurum
magis flauū, incrementū igit substatū diuersa res
aperte est ab alteratione: nā augetur secundū quan
titatē, alteratur uerō secundū qualitatē. est aut &
color quoq; indicij qualis substantiæ nō quæ: hæc
ob rē multitudo carnis diuersa res est ab inflama
tione, eandē quoq; ob rem existimaret quis, ipsum
abundare humore sanguinis. Sed cū ulcerib. quoq;
maximè inflammationes interdum fiunt, & apparet
quædam

quædā effluens sanies aquosa & tenuis, ipso loco
circū crueto apparere. Necesse est igit in hoc den
sitate carnis, quā in terminis uulneris sibi ipsi ab
sumpsit, in eā mediocritatē uenire, ut ipsas sanies
excidere cōcedat, sanguinē uerō eius intus includat.
Et sanies, quāto tenuior est sanguine, rāto aut
etiā magis crassior est spiritu. Quare si caro uulne
ris ipsas sanies excidere concedit, & ipsum spiritū
certē cōcessisset. eo aut semel euacuato, desisteret
inflammationis tumor. Profecto sic fieri apparet in
ijs partibus in qbus ipus uere est aggregatus. dis
sectis em̄ ipsis, statim cōsidet omnis tumor. Sed ge
neratio quoq; inflammationis, quæ in uulnerib. fit, te
stis est. in principio em̄ recetibus adhuc uulnerib.
multitudo sanguinis excidit. supprimit aut statim
aut nobis refrigerantibus, aut sponte a cōtinenti re
frigeratus. sed cōprimentibus quoq; nobis mani
bus, aut deligantibus, phibitus effluere retinet. de
in in oris dissectorū uasorū retētus & oclusus, co
gitur & cōrescit: nō secus ac grumus. præter qd qd
grumus est aggregata concretio sensibilis sangui
nis: quod uerō in ulcerib. fit, non aggregatum, sed
in paruis & multis oris dissectorū uasorū sistit, &
crallum reddit sanguinē. Cū igitur hic crassior est,
uasorū uerō oræ angustiores: sanguis iam retinet,
sanies uerō excidit. Hæc omnes cōiecturæ maximæ
sunt, qd inflammationes partes sanguine abundant. Cali
dior quidē est, qd pro modo naturæ, in ijs, quæ infla
mata sunt: nō tamen eatenus calidior, ut sola fusio
ne tantū tumorē efficiat. Multe aut tibi huius quo
que rei cōiecturæ sint. prima quidē exardescunt infla
mationes: quāto enim uehemētior est in his calor, eo
qui in partib. inflammat est, rāto tumorem maiore
esse oportet. secunda cōiectura est, ex ipsa sangui
nis substantia: non em̄ ut pix resinaq; & cera a frigo
re cōcreuit, sed semper & natura calidior est. illis,
cū calefiunt, ad cōtrariū est trāsmutatio: sanguini
uerō natura calido, tumor quidē paulo maior fie
ret, nō tamen tāto, quāto inflammationes partes af
fectas attollūt. pix quoq; & resina & cera in tantū
calore uenientia, in quantū ueniunt ea, quæ infla
mata sunt, parū super principiū augentur. nō exi
gua quoq; præter ea, qd dicta sunt, hæc tibi alia con
iectura est, qd tumor partū inflammationum, propter
solā fusionē non fit: alteratio sanguinis exigua qui
dem est in calore: tumor uerō nō paulo maior est.
id uerō qd apparet, tibi sit idonea cōiectura, non
em̄, ut resina & pix & cera uehemētius incalescen
tia, ad plurimū fusionis ueniūt: sic sanguis quoq;
sed seruat, quāuis in igne coquatur, pristinū tumo
rem, aut in nullā, aut omnino in minimā magnitu
dinē elatū. dictū est a me supra quoq;, qd refrigera
tis inflammationibus nō semper desistere cōtingit.
uigentē enim & magnā in qua impactus est fluor,
& si uehemētius refrigeras, tumorē nō tolles, sed
liuidā frigidāq; efficies partem, & in scirrū muta
bis affectū. facillimē uerō, antequam impactus sit
fluor, refrigerantibus & adstringentibus repellit, &
maximè cū exiguus est. tenaciter uerō ante impa
ctus nihil ab adstringentib. iuuat: euacuatione ue

rō eget. inuentū igitur est a medicis, tū non modo
calfacientibus discutere, sed etiā aliquid ipsius san
guinis sensibiliter euacuare, scarificationib. in cur
te factis. Omnia igit hæc magna indicia sunt, qd in
flamata pars humore sanguineo plena est. Immo
dice aut calida nō statim ab initio, sed tēpore fit, re
tenta propter obstructionē omnium foraminū pri
stina respiratione. necesse igit est & sanguinē mo
ram trahentē putrescere. (quæ enim calida & hu
mida corpora calido loco cōgregata sunt, omnia
facile putrescūt, si neq; euacuetur, neq; refrigeren
tur.) quare, quæ ex putredine eius est caliditas, ei
supuenit, quā ante habebat. Quod igit per partes
inflammatas in ipsis uasis plus sanguinis aggregatū
est, tumoribus earū cōiectandū est. nihilominus
eo quoq; qd uenæ prius, ob paruitatem uisum efflu
gentes, apparet, non sane in inflammatione genitæ:
sed eo qd sanguine repleta sunt, in tantū magnitu
dinis elata, ut sensibiles fiant. maximè aut in ocu
lis accidere hoc uidet, & pene, & māmīs, qd uerō
omnis quoq; caro cuius iam maximeq; affectio est
inflammatio, repleti fluore sanguineo uideat: & co
lor & tumor ipse ostendit, quare & humida omnis
& madefcēs ut lana & spongia, apparet. huius rei
testis est, qd effluit sanies, cum inflammatio ostiolū ha
bet. iure aut arbitror, & ipsa cutis una cum tumo
ribus eorū, quæ subiacet, attollit & circūtenditur.
& interposito tēpore, & ipsa de fluore aliquid acci
pit, ut uasorū tunica quoq;. sic quoq; & ipsa, quæ
in inflamata parte sunt, membranae, quin etiā ipse
nerui & tendines tēpore procedēte ipsius inflama
tionis participāt. interdū tamē uulneratis ipsis aut
aliter affectis, ex illis ipsis primū ipsum malū inci
pit, uniuersaliter uerō nihil inflammatæ parti secun
dum naturā exacte se habere pseuerat, cū mora in
flammationi est, sed omnia cū carne de fluore frum
tur: ut nonnunq; ipsa quoq; ossa attingat, quemad
modū ex ipsis promouet, interdū primo affectis.
cū igitur secundū naturā se habet, laxa cutis est,
nō obelis quidē, & locus, qui interest, uacuis est,
cū insidet, eodē modo loca quæ in carne sunt, de
qbus in anatomicis aggressionib. dictū est, inania
omnia sunt, maximè quæ circū arterias in circulo
earū dilatationib. disposita sunt in inflammationib.
aut omnia sanguine replent, ex uasis quidē ipsis p
tunicas resudate, in omī uerō carnis particula mo
re roris permisso. Cū aut ipso procedēte tem
pore uincit quidē natura, coctus uerō sit omnis
fluor, & factus pus, extra carnē expellit a uirtute,
quæ in ea est depultrix rerū alienarū. ubi igit uel fo
ramen naturale conspicuū est, ut riuus effluentib.
excrementis paratus, uel ipse locus ibi rarus est, ex
pure pars expirat, pars sensibiliter effluit. ubi uerō
circūlides cutis dēsa & dura, qualis est, quæ extrin
secus nobis est, ibi retinet pus, & a subiecta carne
eā abducit, post & acrimonia prodit, et exit foras,
nisi qd eā scarificare puerat. uicta aut a fluore na
tura, non in pus, sed in alienā quādam mutationē
aliās aliq; deuenit sanguis. cōmuniter uerō omnes
hi a plurib. medicis abscessus uocantur, & maximè
qui in

qui intus in profundo sunt. nonnulli uero non omnes sic appellandos putant, sed eos solum qui ipsam alterationem non in consuetudinem & bonum pus, sed in corruptionem aliam quamdam habent, ut suppurantia omnia alij quidem empyemata uocant, alij uero diapyemata: quemadmodum ipsum empyemata, & diapyemata. nonnulli uero non sic, sed cum in uiscere tale aliquid factum est, id solum empyema nominant, & qui sic affecti sunt, empyus. rursus quidam alij medici eos solos empyus nominant, re recte putant, quibus inter thoracem & pulmonem pus aggregatum est. Nomina igitur (id quod a me semper dictum) eatenus curare oportet, ut dilucida significata rei interpretatio sit: ipsas autem res de quibus oratio habetur, inuenire sic studentur, ut nihil ex his lateat: omnes enim hanc ad curandi methodum preparationem afferunt, qua methodo dispositionibus ipsis non earum nominibus medemur. huius igitur rei semper memores, ad eas quae ex ipsis rebus reliquae sunt, eundem est. Cum corpora pus excoiari, abducitur & diducit ipsa subiectis continentia, dein euacuato quoquo modo pure, nequeunt quae distant pristina constitutionem recipere, affectus nominatur sinus, nisi uero quis celeriter eum curet, callum contrahit, & durus efficitur spatio temporis, nec subiectis agglutinari potest: coercet tamque siccatur a medicamentis, & ratione uictus, ut habere sanitatem irreprehensibilem pars uideatur. si quidem perpetuo quis accurato uictu utens, salubre uere, & superfluitatibus uacans corpus habet, cohibitus manet sinus: superfluitate uero aliqua subnutrita, rursus replet, rursusque fit, qui ab initio fuit abscessus, iterumque ut conuenit medentibus euacuatur, siccaturque, & coercet: & semper longe facilius ei haec omnia fiunt, quam ipsis, quae primo abscedunt, neque enim quod diuelluntur, dolent partes: etenim iam distant, celerimeque repletur, facile fluorem suscipiunt sinu, quin & celeriter euacuatur, uia ipsis effluxionibus, facta: ut si agglutinatae partes fuerint, rursus doleant, cum rumpitur abscessus. Non solum uero ex inflammatione generatio abscessibus est, sed etiam statim ab initio nonnunquam, propter alium aliquem humorem spatio temporis excoiari, & abducentem a subiectis ea quae continent, igitur & incisi omnigenam speciem humorum solidorumque corporum intus habentes apparere. etenim coeno, & urinae, & grumo, & succo mellito, & mucoso, & ossibus, & lapidibus, unguibusque, & pilis in abscessibus inueniuntur similia corpora, quin & animalia saepe inuenta sunt, omnibus fere ex putredine generationem habentibus similia. Est uero & quae fistula nominatur, angustus & longus sinus, quae sicut alij sinus, coercetur, & rursus abscedit ob influxum superfluitatum, quemadmodum illi. Atheromata uero, & steatomata, & melicerides alij quidem inter abscessus reponunt, alij uero ad aliud genus referunt. patet autem, & natura horum ex ipsis nominibus, autem aliquid similis in ipsis atheromatibus inuenitur, melli uero in

ipsis meliceridibus, seuo autem in ipsis steatomatibus. ut plurimum uero tunica quaedam membranosa omnia haec continet. Hi igitur omnes praeter naturam tumores sunt. Praeter hos quoque carbunculi, gangrenae, & herpes, & erysipelata, scirrhi, & oedemata, & cancri, & inflationes, quae neque ipsa ignorari a medico oportet, sed diligenter considerari & singulorum generationem & substantiam. Gangrenae quidem & carbunculi, cum qui ueluti inferbuit sanguis, propterque inflammationem est, cutem perussit. quapropter & cum crusta fiunt, & bullae praecedunt ulceri, quemadmodum in ambustis, febremque acutissimam afferunt, & periculum de uita propinquum. nigra uero ubique & cinerulenta apparet carbunculorum ulceris crusta, non tamen in alijs, inflammationibus quae circū est, color ruber est, sed ad nigrius declinat aliter, quam quae sanguine suffusa sunt, aut quae algore frigent. non enim uehementer liuidus, ut in illis, tumor est, sed habet aliquid splendens, ut bitumē & pix, talis autem est exacta bilis atra. malignitas igitur ulcerum, quae in carbunculis sunt, inde est, par est enim aut ab initio statim, aut perassatum in ipso seruo sanguine melancholicū fieri. Ipsa uero sine seruo, re atra bilis caneros efficit, eosque cum ulcere, si acrior sit, haec ob rem nigriores colore sunt, ipsaeque inflammatae sunt, & minime calidi, implentur autem uenae in his & intenduntur magis, quae in inflammationibus: minus enim excidit e uasis, in circumiectam carnem, ob crassitudinem humoris, qui caneros gignit. non tamen rubrae quoque, ut in inflammationibus, uenae sunt. sed hoc quoque pro ratione infestantis humoris. Sequitur autem magnas inflammationes quae gangrena uocatur, quae & mortificatio est, affecta partis, & nisi quis ei celeriter medeat, facit mortificatur, quae sic affecta pars est, quaeque continua sunt, apprehendit, hominem interficit, cum enim ualide obstructa sunt per maximas inflammationes, & ora uasorum & foramina omnia quae cutis sunt, naturali perspiratione priuata, quae sic laborant corpora facile mortificantur, & primum quidem eorum coloris ipse flos extinguitur, qui cum inflammationibus erat. deinde dolor & pulsus pereunt, non sedata quidem dispositione, sed ipso sensu mortificato, inseparabilis autem ab inflammatione magna pulsus est: sic autem nominant uidentur antiqui motu arteriarum ipsi laboranti sensibilem, siue sine dolore siue cum eodem fiat. quare in inflammationis symptomatis pulsui quidam addunt hoc, cum dolore, haec uero nomine quidem controuersiam habent. melius autem est generationem eorum scire, appellationem neglecta, in ipso quidem secundum naturam, motus arteriarum insensibilis nobis est. in ipsis uero inflammationibus, sensus cum dolore, percutit enim arteria, cum dilatatur, quae circū corpora sunt, & percussione dolemus, propter inflammationem, cum uero ipsa quoque iam tunica inflammata est, percussio simul & quae percutitur, dolorem geminat. De his quidem satis dictum est. Dicendum deinceps de biliosis

fluoribus

fluoribus. uicini enim nescio, quomodo medicorum amos, ut siue bilis nominemus simpliciter, siue biliosum humorem, audiamus pallidam amarāque, non acidam & nigram. illam enim semper cum adiectione nominant, appellationi humoris colorem adiungentes. Cum igitur biliosus humor decubuerit, qui exactus quidem est, cutem ulcerat: qui uero aquosus sanie sanguineue mistus, minus est acer, magisque in tumore attollit partem, quae ulcerat. hoc quidem erysipelas nominatur, alterum herpes. humorem uero, qui fecit, & color & calor affectionum indicat. cum autem rursus acer ipse alter quidem minus talis, alter uero magis sit, sciendum est ex aciore herpetem esthiomenon constitui. sic enim ipsum nominauit Hippocrates. ab altero uero alterum, cui nonnulli, post Hippocratem, miliaris nomen posuerunt, quia milijs similes eminētes efficit in cute. mihi quidem talis humor pituita mistus uidetur: alter uero exacta bilis esse, hanc ob rem, cum corruptione fit, ipsum cutis continuum semper apprehedente affectu: unde ei nomen est. aequali uero sanguine bili misto, in medio amborum erysipelatis & inflammationis affectioni species & natura est. si uero alterum multum superat, ab ipso superate appellatio affectui est. predicatur uero quod ei mihi est. erysipelas igitur inflammatorum ex flaua superante, inflammatio uero erysipelatis, sanguine superante, dicitur. similis ceterarum quoque missionum interpretatio est. inflammatio scirrholosa, & scirrhus inflammatorius: oedemaque inflammatorius, & oedemosa inflammatio. quatuor enim hi sunt qui frequenter fiunt affectus, propter influxum humorum, erysipelas & oedema, inflammatioque & scirrhus. erysipelas igitur, ut dictum est, bilioso fluore superante, inflammatio uero sanguineo, oedema, tenui constitutione pituita: ut crassa quidem & glutinosa, alterum scirrholosum genus. alterum enim text sanguinis efficit. est autem ipsa quoque duplex, altera quidem species, quae Hippocrates nigra uocat: altera uero & ipsa quidem nigra est, propriam uero appellationem habet: nominatur enim atra bilis. huius quidem cancri: alterius uero nigrae, una quaedam scirrhorum species effectus est. distinguatur uero ab altera pituitosa colore. communia uero ambarum sunt, maior, quae pro ratione naturae tumor, idemque sine dolore, & durus. & utriusque generatig interdu quidem ab initio, aliquando uero ex lapsu, aut inflammationis, aut erysipelatis, aut oedematis: cum immodestius refrigerata sint. Proportinqua uero scirrhi sunt, & quae effusa uocantur, & nigrores, senibus maxime contingentes, collis uenis. ex his autem sunt nonnulla, ut dictum est, nigra: maximeque senibus fiunt haec, propter leues occasiones. nonnulla uero rubri nigrique in medio, quae liquida uocantur. omnia autem haec fiunt sanguine uenis effuso, nunc quidem per tunicas commixtas, nunc uero in sinibus relesatas. Ore autem in arteria facto, affectio aneurysma uocatur. fit autem uulnerata ea, cum ad cicatricem deuenit, quae ei adiacet cutis. manet uero arteriae ulcus, ea neque co

glutinata, neque ad cicatricem simul perducta, neque a carne obstructa, dignoscuntur uero tales affectiones, pullibus, & arteriae fecerunt. sed etiam cum prementur, delitescit omnis tumor, recurrens in arterias substantia, quae eum efficit, quae tenui simul flauumque sanguine efficitur multoque spiritui commistum alibi monstrauimus. plane uero calidior quoque est sanguis hic eo, qui uenarum est, uulneraturque aneurysma ejaculatur sanguinem, ut uix contineri possit. cedit in oedematis quoque materia, prementibus digitis, foueamque pars recipit. uero neque pulsus est in hoc affectu, albi quoque est color. oedemaque multo latius maiusque aneurysmate est, nisi grumus, quis ingentis ex aneurysmate syderationem faciat: sic autem uoco corruptionem syderationem corporum omnem, ut ipsis quoque ossibus in sit, non carnibus quidem ualis ue. gangrena uero mortificatio ipsa quoque est solidorum corporum, sed nec ossibus inest, magnasque inflammationes sequitur, quae syderationum species quaedam est, propriamque selectam appellationem supra communem, affecuta est. Haec satis diffinita sunt. tempus iam est ut de melancholicis fluoribus dicamus.

Cum uero in carne bilis atra decubuerit, cum mordax est, circūiectam cutem perrodit, ulcusque efficit: cum uero modestior est, efficit cancrum: qui si ne ulceratione est. dictum autem antea est: ab hoc magis, quae ab inflammationibus, uenas attolli, earumque qualis species coloris est. non solum autem cancrosum ulcus, sed alia quoque multa, cum tumoribus corporum, eos continentium constituntur, omnia mali humoris aut biliosi cuiusdam, aut melancholici, aut aliter quoque uenosi prauit, ex corruptione maiori subnutriti effecta. quae depascunt, attingunt, quae circū sunt, ipsum continens sanum corpus perrodere: haec omnia phagedaenica uocant. ex ambobus autem composita, scilicet ulcere ipso & circūiecto tumore, phagedaena nominatur. depascit herpes quoque, qui circū sunt perrodens, sed solum cutis exulceratio est. phagedaena uero est cute, quae subiecta sunt, attingit quoque: chironia uero & telephia uocare ulcera superuacuū est. sat enim est omnia communiter maligna appellare. scabies quoque & lepra, melancholici affectus sunt, solius cutis, ut siquidem in uenis quoque & carne fiat, cancer nominatur. Melancholica affectio & ipse elephas est, primam quidem generationem, ex sanguine melancholico habet: spatio uero temporis, ipsius nigre plus sanguine fit, cum male olentes sunt, & molesti uisu. horum nonnulli, ulcera contingunt. hanc affectionem, cum incipit, satyriasmum nominant: quoniam satyris similes fiunt uultu. aliqui uero, quae in temporibus sunt ossis eminentiae sic uocant. in alijs partibus quoque, tales ossis sunt eminentiae: easque uocat aliqui exostoses: ut naturales quoque pudendorum distentiones, non desistentes, satyriasmum aliqui uocat, aliqui uero priapismum. Est achor quoque, albus paruum in cute capitis, coniectares autem id pituita salsa & nitrosa effectum esse, ex eo igitur sanies quaedam effluit, neque aquosa simplicitate, neque

ter, neq; iam crassa ut mel, ceu in ijs quæ ceria no-
minantur. etenim hæc cum tumore quodam for-
minibusq; pluribus sunt, mellito humore effluen-
te. paruis & horū tumor est, sed non tantū. quātū
q; achoris est. quin etiā his minores tumores præ-
ter naturā in cute fiunt, myrmeciaq; & acrochor-
dones & psyraces & epiploides, omnibus no-
ta affectiones. Notus non minime & furuncu-
lus est, mitis quidem cum in ipsa sola cute con-
stituitur, malignus uero cum altè exoritur. tuber-
culo enim sic similis est, solaq; duritie à tuberculo
et alis furunculus distat, ambo autem affectus, infla-
mabundi sunt, quos præter tertius quoq; ipse bu-
bo. quartusq; quem nominant nonnulli phygeth-
lon, calore simul & celeritate generatiōis ab alijs
tuberculis distinguentes. Sunt quoq; qui dicāt
in inguinibus & alis solis phygethla fieri, quæ ad-
num, qui ibi sunt, inflammationes sint. hi cum in-
durati sunt affectus, choeras, id est, struma nomina-
tur. ut ipsis quoq; testiculis induratis, nomē mor-
bo sarcocelen posuerunt; quemadmodum cum a
quosus humor in tunicis, quæ circa testiculum
sunt, aggregatur, hydrocelen uocant, & epiploce-
len, atq; enterocelen. præter hæc, ex ambobus etiā
compositum plus iusto connexum enteroepiplo-
celen medicorum iuniorum nomen, omnes testi-
culorum tumores *κίλας*, id est, hernias siue rami-
ces nominantur, ut per *γ* elementum prima syl-
laba dicatur, non per *α*, ut ab Atheniēsis, sicut
uero singula, quæ dicta sunt nomina, indicant par-
tis morbi de quo dicuntur, sic cirsocele recentius
nomen ostendit affectum, de quo dictū est. *κίρ-
σις* autem, id est, uarices alias quoq; uenas omnes
dilatatas antiqui nomināt. *κίρσις* & has iuniores
uocat medicus, elementum cum *α* ponentes, nō
quemadmodum Athenienses, fiunt autē & in cru-
ribus uarices ob imbecillitatem uenarum, quæ ibi
sunt, magis quam cum sanguine crasso abundat
corpus, membrana autem interiore uulnerata aut
rupta, post non cōglutinata, tumor mollis fit in lo-
co: si uero in inguine fiat, bubonocelen uocant. si
in umbilico accidat hoc, exomphalos uocat nō-
nulli medici eos, qui sic affecti sunt, peritonæi au-

tem solius non est harum affectionum ulla, sed o-
portet omnino ipsius quoq; musculi nerueam ap-
pendicē affectam esse, quam in dissectionis tracta-
tibus, qualisnam sit, ostendi. he igitur affectiones
transuersorum musculorum sunt, qui uero in in-
guine ramiæ sunt, obliquorum, aut rupta, aut di-
latata cū peritonæi tunica, ipsorū appendicē quæ
eo in loco est, fiunt alij quoq; locorū, quæ hūc spe-
ctant, tumores, ob aliquod subiectorum uiscerum
sublatum. dictæ uero affectiones sunt, quæ tumo-
res eorum efficiunt. inflammationes enim sunt,
scirrhicæ, & abscessus, & quæ talia sunt. In hy-
dropicis autem eo loco multitudo aggregatur, a
quosa quidem in ipsis ascitis, uentosa uero in tym-
panitis, pituitosa autem in ijs qui anasarca & leu-
cophlegmatia nominantur. Iam uero quidam
alij quoq; tumores propria nomina adepti sunt, ni-
hil selectum habentes. ut epulides, & parulides, &
thymi, cæteraq; quæ talia carnosa germina sunt.
ut rursus uuæ, atq; paristhmia, & tonsillæ nihil a-
liud, quam inflammationes sunt, uuæ quidem gar-
gareonis, tonsillæ uero adenum eorū, qui in prin-
cipio faucium inter se oppositi sunt, quemadmo-
dum paristhmia corporum eorum, quæ in fauci-
bus sunt, uidetur autem Hippocrates non omne
gargareonis inflammationem uuā nominare, sed
unam solam speciem, quæ gargareonis terminus
similis acino uuæ est. uerum & polypi aut inflam-
matione, aut tuberculo, aut aliquo germine, aut
ut cūq; nominare quis uelit, in naribus constitu-
to, efficiuntur: inflammabundi uero sunt humidis
propter locum, encanthis autem ipsa quoq; qui-
dam præter naturam tumor, in magnis hirsutis fit,
non est autem toto genere præter naturā. ungues
uero germina sunt adnata oculis extrinsecus me-
brana, quæ ab ipso circumoffali delata, ad coro-
nam peruenit. Quæ autem staphylomata uocā-
tur, alia quidem solo positi, alia uero ipsa disposi-
tione præter naturam sunt, dictum autem est alibi
de omnibus talibus, quæ in oculis affectiones cō-
stituunt. Iam igitur tempus est finire sermonem,
nulla adhuc tumorum præter naturā specie, quæ
dicta non sit, relicta.

CL. GALENI DE MORBO- RVM TEMPORIBVS LIBER VNVS.

IOANNE GVINTERIO ANDERNACO INTERPRETE.

VALIS res ætati dis-
rentia animatibus est, ta-
lis morborum tempora,
quæ *καιροι* Græcis uo-
cantur. Neq; enim tem-
pus simpliciter hoc uoca-
bulo significatur, neque
conueniens illud, in quo
præsidia etiam considera-
mus, sed tātum morborum ætas, ut diximus, qua
temporū uicissitudine immutatur, ut animal æta-

tibus: qd' omib. corruptelæ subiectis corporibus,
alijs magis alijs minus adesse uidet. Nā si natura
ipsorū immutationis alterationisq; perpetuo ex-
pers maneret, nimirum nō corrumpetur. Quæ
admodum igitur & ipsi nos geniti ad uigore us-
que augeſcimus, inde iam contabescere incipien-
tes, ad extremam usq; corruptionē declinamus,
si omnes ætates pertransituri sumus: pari modo
singuli morbi à prima eorum constitutione ad sta-
tum usq; crescunt, dum pro augmenti prioris
portione decreſcentes in totum dissoluantur. Vi-
debitur

tactus trans-
lat. legit cor-
porū proprie-
tas requirit

debitur forsan morborum pro tempore immuta-
tio hoc solum ab animantium ætate discrepare,
quod his proprium generationis tempus est, quo
omnes ad uitam necessariæ partes figurantur for-
manturq;: morborum nullum huiusmodi tem-
pus est proprium, sed à primo statim ingressu au-
gescunt: idq; ratione probabili; nam illa, corpora
sunt: hi, corporum accidentia. quare figuratiōe
generationemq; morborum proprietas non po-
tuit: accidentia uero ipsis, ut quæ nullam figura-
tionem expetāt, primo aditu protinus generatio-
nem simul acquirunt, & ad incrementū festinant.
Quæ em̄ inflammationis generatio esse possit: an
qualis est animatis nascētis figuratio? uel quæ ery-
sipelatis? uel quæ uerbi gratia, febris? Nam unū
quodq; horū, statim cū primum ceperit initū, hu-
iusmodi speciem habere uidetur, qualē eius generis
maximā habet: deficit autem sola ab illo magnitu-
dine. Etenim inflammationis affectus calidior q̄
prius euadit cum tumore maiore, item dolore si-
mul & tensione: sed hæc parua primo aditu sunt:
inde uero ad magnitudinē quandā non omnibus
æqualem crescunt. Ex quo tempore deinceps
tumor naturalem habitum excedens, simul cum
doloris calorisq; remissione, præsidij discutitur,
uel in pus mutatur. Sic enim inflammationes sol-
uuntur, si finiri debēt. De his autem sermo nobis
primum instituitur, consideratiōe de morbis qui
non soluuntur, nunc in posterum dilata. Tempus
itaq; nullum inflammationis generationi singu-
lariter proprium attribuitur ab eo quod augmen-
ti est, diuersum, sed unum est uniuersum, a primo
insultu usq; ad statum effectū crescentem. Sic ha-
bet etiam de erysipelatis, omnibusq; alijs: siquidē
febris genere quidem caliditatis, ut arbitror, quæ
præter naturam est, comprehenditur: huius autē
propriū generationis tempus diuīsum non est,
sed ubi corpus primū calidius quam antea febrili
calore fieri cœperit, inde aliud atque aliud tem-
pus affectionis incrementum ad usq; perfectam
cōsistentiam excipit, quam in singulis rebus sum-
mam esse magnitudinem intelligimus. Hic sermo
cōtentionis plenus est, & agonistam aliquem ad
responſionem strenuum requirit, qui propriam
morborum initij speciem esse demonstrat: ut ani-
mantibus primum hoc ordinatum tempus dum
formantur, quod finibus proprijs circumscribi-
tur: de quibus iam sententiā meam docere super-
federem, nisi mihi casu quodam in hac sermonis
parte uersanti, Archigenis diuīſio succurrisset, qui
morbos in prima & maxima tempora diuidens,
ab initio statim uigorem seu statum ponit: medio
tempore, ascensū siue incrementū uidelicet, omis-
so. Cum enim totius principij propriū tempus
non esse uideatur, sed id omne quod à primo insul-
tu ad statum intercedit, incrementum existat, quo
modo quis Archigeni consentiat, qui quod omni-
bus confessum est, præterit: ambiguum uero tan-
quam confessum prompte ponit? Hæc igitur ra-
tione sermonem omnino deseruisse uidetur, qui

A magno certamine indigeat, quo morbi principij
propriam figuram habere, non paruitate modo
a sequentibus ipsū differre ostēdatur. Porro nos
iam morbi principij specie quadam ab incre-
mento post ipsū, diuersum demonstrare conabi-
mur. Initium autem sermonis ex his quæ euiden-
ter omnibus in pluribus morbis apparent, sume-
tur. Quo puto medici propemodum omnes mor-
ti, qui Archigenem præcellerunt, initium quod-
dam cuiusq; morbi dicūt, nō primū illū simplici-
duntaxat insultū, sed temporis longitudinem, la-
titudinemq; notatu dignam aliquando ipsi ascri-
bunt: post hoc ascensum: deinde statum: ab hoc de-
clinationem. Spectauimus enim nonnullos, dum
actionem nescio quam obirent, paulatim in hor-
ruisse primum: deinde iterum atq; iterum in æqua-
litate quandam ualidiorem, horroremq; euidē-
tiorē sensisse: ut quæ prius citra offensam agebāt,
neq; agere, neq; sustinere potuerint, sed & decū-
berēt, & cooperiri desiderarēt: atque hoc alijs ac-
cidisse horis tribus, alijs paucioribus, uel pluri-
bus: ex eo tempore calorem insuauē, eumq; præ-
ter naturam sensim augeſcentem percepisse, quan-
doquidem in his ipsis principium accessions ab
incremento singulari specie differre manifesto ui-
detur, nemini uero dubium est quosdam augmen-
tum uocare incrementum, quemadmodum alios
quosdam ascensum: Græci tripliciter *αύξησης* &
ἐνδοσίου & *ἀναδανίου* appellant: nos omnibus uo-
cabulis ut in mentem uenerit utemur, omnia si-
quidem rem unam denunciant, hæc itaque res tri-
bus nominibus appellatur. Sistit quandoque &
ab incremento cessat, & sibi ipsi æqualis uel lon-
giore uel breuiore quodam tempore permanere
uidetur: deinde minor quam fuit, uel citius uel
diuturnioris temporis spatio fieri. Interdum fe-
bricitantis dispositio ad integritatem sic reuertī
apparet: est cum à secundæ accessions insultu can-
dem speciem cum prædicta habentis deprehen-
ditur. Interim omnino prædicta secundo rursus
ægroranti adueniunt: plerumque tertio, quarto, &
quinto, morbo uidelicet ex ipsdē ad eadē per or-
dinem ipsum, circulum quendam ambiente, quē
singuli medici circuitum appellant. Nonnulli
ex huius genere uiginti quatuor horis describun-
tur, uocanturq; quotidiani. Aliqui quadraginta-
octo, hoc est duobus diebus & noctibus, quos ter-
tianarum febrū circuitus nominant. Alios quos-
dam septuaginta duarum horarum tempus de-
scribit: quorum febres ipsas quartanas nuncu-
pant. Circulum uniuersum, qui ad unum prin-
cipium reuertitur, quaternarium circuitum: sic e-
tiam ternarium simul cum tertiana febre: & quo-
tidianum singulis diebus reuertentem simul cum
quotidianis febribus. At hi circuitus omnes ali-
quando ad integritatem perueniunt, ut in prædi-
ctis febribus, quotidiana, tertiana, & quartana: a-
liās ad declinationē solū, uel propius ad integri-
tatē, uel etiam longius ab ea uenientē. Itaq; de ter-
tiana febre exempli gratia uerba primū faciamus.
Horror

Horror huiusmodi febrium mediocris, deinde ex tremæ partes membrorum simul cum horrore ue hementiore refrigerantur: postea iam & rigore & frigore cōcutiuntur plurimæ corporis partes: pul sus earum in hoc tempore durior, & minor quam prius euadit: uelocior manifesto in submissione ijs qui systolen sentire nouerunt. Nā eleuatio mul to quam fuit tardior, præsertim in insultu: similis interdum priori cōstitutioni permanere tibi uide bitur. Quinetiā in submissione quies fere maior est: in eleuatione eodē cum illa modo sæpe prio ri æqualis, nunc inæqualis. Hæc horis quibusdā æquinoctialibus duabus fieri nata sunt: quibusdā uel pluribus eis, uel paucioribus. Inde pulsus ma ior simul & minor, densiorq; fieri incipiens, sen sim singulis commemoratis increfcit: statim cali diores quam antea cum relatis pulsus mutationi bus redduntur. Quo fit, ut quidam multum calo rem intus sentiant, artubus adhuc frigescentibus. In summa inæqualitas quæpiam nō mediocris in corpore per hoc tempus exuperat. Secundum ue ro hoc tempus illius primi est, in quo ex priore sta tu uniuersum quidem corpus refrigeratū fuit: pul sus autem in contraria prioribus conciderunt. V bi sane febris ad integritatē peruenit, quam inter uallum nominare liceat, quoniam & Hippocra tes eam hoc nomine dignatus est, pulsus in natu rali statu consistit, quantum nos sensu percipere possumus. Huiusmodi uero interuallum longe o ptimum est: quippe quod simul atq; animal refri geratum fuerit, in dictas ante paulum differentias repente transmutet: postea rursus ubi incaluerit, ad contrarias deducat. Primum itaq; tempus totius periodi exacte est, quo corpus cum mutatiōibus pulsus prædictis inalterit, uel ex sanitate, uel ex in teruallo ad hoc perueniēs. Aliud ab hoc secūdu m est, quod pulsus & calorem in cōtraria mutat, do nec tota corporis moles æqualiter concalefcit. Post hoc tertium, quo calor etiamnum augetur, pul sibus magnitudine, celeritate, & frequentia ei respondentibus. Quarta constitutio post tres cō memoratas conspicitur, omnibus iam dictis equa lem sibi magnitudinem pro sensu nostri iudicio conseruantibus. Ad hæc quinta alia, cum iam ca lor manifesto decrefcit, halitus autem per cutem excernitur, pulsus ad naturalem habitū redit, reij ciens omnia quæ præter naturam ex magnitudi ne, celeritate, & frequentia conquisierat. Hoc tem pore plurimis ipsorum sudor oritur. Post hoc in terualli tempus sextum ad prædicta peruenit. Nul la horum abditæ rei hypothesi est, sed quotidie fere in omnibus tertiana febre laborantibus eui denter ita euenire apparent. Atq; Hippocratis ser moni hæcenus celebrato adijciendum est, nec me dicū recte posse cognoscere, si pulsus mutationes à sermone excipiamus. Maius enim in se negociū habent, quam ut ab idiotis queant intelligi. Cæ terū caloris mutatio, etiam si ægroiātes sequi no lint, hic stimulare, pungereq; ipsos natū est, ut nō lateant. Referunt omnes ægri tam subito quidem

in antiquis
cod. Græcis le
gitur huiusmodi
id est, uelocior

uel inæqualitatem, uel horrore eius ultro citroq; cursitare: inde simul cum extremorum refrigera tione horrorem intendi, sequiq; ipsos totius cor poris concussione: postea rursus huius concus sionis quæ rigor dicitur, interim fieri remissionē, extremorum algores resolui, æstus uehementis, qui phlogosis Græce dicitur, sensum, & sitim in rus esse, ad hæc omnem inæqualitatem: sed totum corpus æqualiter aduri, atq; hoc semper, ma gisq; eis euenire: interdum calorem sistere, sibiq; similem manere: postremo solutionis sensum obo riri, idq; ad constitutionem illā non cessare, in qua primum se uri nondum senserunt. In tertianis ita que febribus particulares circuitus differentie hu iusmodi quædam sunt. In alijs aut alia, de quibus ordine dicturi sumus. Nunc ad hoc primū, quod prius instituiamus, sermo dirigatur. Primum tem pus integritati coherens, qd frigidus sensum præ bet, initium appellauimus: secundum frigus, ut di ctum est, paulatim deponit. uocabitur compendij gratia inæqualitatis tempus: ab hoc tertiu æqua lis incrementi: postea quartū consistentie: & quin tum imminutiōis: postremo sextum, integritatis. Quod igitur sex dictæ regulares in tertianarū fe brium circuitibus differentiæ sunt, sensu & memo ria, non demonstratione logica indiget. Porro no mina ipsarum simul ponere, tum compendij, tum claritatis gratia præstat: quemadmodum lex que dam est communis omnibus Græcis, ut quarum rerum nomina apud uetustiores usurpata inuenia mus, his utamur: quarum uero nō habemus, uel ab aliquo eorū quæ nobis sunt, transferamus, uel ipsi secundum rerum quandam similitudinem ad ea quæ denominata sunt, fingamus, uel de alijs di ctis abutamur. Licet quidem, si uelis, nec consue ta Græcis seruare, si facere ipsum oporteat, ad præ dictos scopos respicientem. Atq; hæc frequens est apud recentiores medicos, ut qui non puerili di sci plina, quæadmodum ueteres, instituti sunt, con cedendū itaq; ipsis est ut ut uelint appellare: quo niam contentiosi sunt, & impudentes. Frequen ter etiam nominibus utendum, ut illi præcipiūt, quo nugacitatem ipsorum fugiamus. neq; enim propter nominum absurditatem ægroiātes in commodi quicquam capient. Cum autem uel tē pus aliquod occultent, uniuersum prætereuntes, uel prædictis id quod sensibus non apparet, addu cant, non ipsis concedendum est: tanquam huius modi peccato ad ægrorum offensam modo spe ctante. Melius itaq; est, interim errorum causas prospicere, ob quas medicorum plurimi falluntur, ne ipsi erroris quippiam committamus, & illis ue ram rei uiam, si uelint, ostēdamus. Quidam enim ex eis huiusmodi ingenio refractario sunt prædi ti, ut ne uel si Apollinem ipsum, uel Aesculapiū habuerint desiderantes docere ipsos, monentesq; ut aliquando obtemperent, audire, atq; aures præ bere possint: ne dum hæc dicta animo suscipere: quare nec illis hæc scribētur. Hæc igitur erroris ipsorum causa prima & maxima est, morborum differentia

differentia ignoratia. Tertianā siquidem, ut iam A expositum est, moueri, & ueluti ætates suas perficere consueuit: quanquam nō similem motū qui uis morbus obtinet: ob quod neq; nos recte, quæ de tertianis diximus, ad omnes trāsferemus: nec alius quispiam in alio affectu communem unam omnium rationem esse existimabit, unde hæc pri ma maximeq; errati ipsorum causa est. Alias autē pro usus ordine deinceps explicabo, ubi nomina prius commemoratis tertianæ periodi tēporibus imposuerim. Proinde cum Hippocrates dixerit, Febres quæ non intermittūt, tertio die fortiores, magisq; periculosæ sunt: quocunq; autem modo intermiserint, periculum abesse significatur: hoc B intermittere, de alia parte circuitus qui integrita tem transgreditur, capiendum est. Non enim iam hoc ait, quocunq; modo se habent, nam hoc fal sum est: quippe cum tertiana febrium deterrima sit: tamē in declinationē quibuslibet manifestam peruenit, & alijs omnibus hac parte consimiliter, nisi synochis appellatis: quoniam hæc solæ febres nec inclinationem sensibus exposita, nec uniuersum circuitum, aliamq; prædictorum differentiam obtinent, sed qualem tertianarum magnitudinis aliquo tempore statum esse diximus, talem illi ha bēt uniuersum fere ipsarum decursum. Si igitur, uti dixi, natura periculo uacant quæ ad integrita tem desinunt, sicut in libris De febribus ostēdi mus, non aliud Hippocrates intermittere nomi nauit, qd ad integritatem finire. Quamobrem me rito quis ueterem consuetudinem secutus, in ter tianarum periodis interuallum, tempus integrita tis appellauerit, quæadmodum & in maxima ma gnitudine subsistentiam, quātum nos tactu ipsiq; ægroiātes percipimus uigorem: ita sanē & æta tū uigor supremū est, uideturq; Hippocrates hoc usus uocabulo, sicut & uerbo, intermittere: aliam uero tertiam partem circuitus primo die uenien tem, propter decidētiam ex naturali statu, tertio, quinto, & qui respondent, similiter ob interuallū circumeuntē principium uocant, non Hippocra tes modo, uerum & alijs prope omēs medici. Post principium, quod frigore manifesto cognoscitur, secundum tempus inæqualitatis erat: tertium au gmentū usq; ad uigorem. At participantia ipsa in ter se, specie differre non exacte omnes conspexerunt, nominantq; ex ambobus compositum tan quam unum totum: alij incrementum, alij augmētum, reliqui ascensum accessionis. Quinetiam ue ri non nihil dicunt: nam post primum tēpus, quo extremæ partes refrigerantur, sanguis uero in al tum cōfluere clare apparet, aliud tempus est totū huic toti oppositum, cum uidelicet calor cū frigo re decertat, sanguis autem in exteriores partes ex tenditur. Atq; si hoc pacto unum ipsum dixerūt, ut iam exposuimus, nihil referet hoc tempus uni uersum ascensum appellare. Si uero ita uocantes, indiuisum reliquerint, non medio critere arte offen dent. Etenim inæqualitatis in eo tēpus primum aliorum præfidiū indicationem habet, & nō

Græci Ant.
codic. legunt.
παρὰ πρὸς
σὺν, id est, de
clinant.

Galen.

Tom. 3

o manifestis

omnino eorundem cum sequenti tempore, in quo æqualis quidem totius corporis cōstitutio est: au gmentum uero, quo in eadem specie ad statū usq; morbi permanent. Reliqua declinatio tempus u num est specie sibi simile: quoniam nō maioris mi norisq; ratione partes ipsæ differunt. At hoc etiā in primo principij tempore, & secundo inæquali tatis, ad hæc tertio ascensus seu incrementi adest: siquidem unicuiq; horū dum sensibiliter immuta tur, particularis quædam est differentia: nam cu iusq; dicti temporis principium fini omnino est si mile. Differunt autem inuicem & a medio tempo re manifeste principij accessionis paululum a na turali constitutione recessit, sicut finis plurimum. Vbi uero hæc maximis differentijs mutuo dissen serunt, medium planē tempus ipsorū aliquod est, magis quidem ac principium a naturali statu re morum: minus autem qd finis. Hoc modo inæqua litatis etiam initium a coherēte ipsi primi tempo ris sine paululum diuariat. plus autem abscedens, mediumq; existens, prædicto primi temporis fini & tertij principio cōiunctum est. Eadem opinio ra tione & quæ secundi huius temporis inæqualita tis principijs coherent, tertij tēporis constitutio nem illis assimilem obtinent. Similiter etiam ter tij ipsius temporis rursus prima, a secundi po stremis partū euariant: postremo uero, status spe cie quodammodo similia sunt: medium ambo rum æque ab utrisque extremis recessit. Quapro pter miri nihil est, si ut hic tēporibus singulis, ita declinationi quoq; aliud principium, aliud finis, aliud medium existat. Porro unumquodq; horū propria appellatiōe uocare potes, si uisum fuerit. Audio enim frequenter medicos dicētes: inclina uit nunc status, nūc submittit, nūc increfcit, nūc remittit. Si igitur hæc dicūt, integrū est eis prima de clinationis nominare inclinationē, uel submissio nem, uel dimissionem, uel remissionem, uel horū aliqua, uel omnia. quinetiam licet uno prædictorū nomine media & postrema nūcupare. pari modo ut Archigenes quoq; declinationis postremū, re missionem nominat. Verum male hic agit, quod eam a declinatione specie quadam differentē exi stimet: deniq; quod omnium partū totius circui tus aliam principium, aliam finem, aliam mediam faciat. Sic quoq; remissionem ipsam diuidit, tanq; proprium quoddam tempus ex prima diuisione, quæ speciebus quibusdam non solum maioris mi norisq; ratione mutuo discordet. In utrisq; igitur clare peccat, augmentū ex prima sectione tollēs, quod omnes manifestius ac principij intelligūt: adijciens uero remissionem circuitus termino. Si namq; ad integritatē ueniret, manifesta huiusmo di temporis ad alia uniuersa differentia esset. Quod si secundæ accessionis insultus trifariam diuisus, inclinationem accipit, in hoc totius inclinationis partem remissionem uocare est, non tamen aliud quoddam tempus propria natura quapiam insi gnitum, quemadmodū prius dicta, putare cōue nit. Quod igitur omnes tertianæ circuitus partes

manifestis inuicem differentiis separatas uidere licet, nemo ignorat, qui uel unum quempiam hoc morbo laborantem ægrum conspexerit. Porro si nonnulla eorum nomine carent, ad contentiosos dicemus, tempus primum, secundum, tertium, quartum, quintum, deinde integritatis sextum: ad idiotas nominum usum ipsi componentes idoneum, primo tempori proprium initij nomen imponamus, secundo inæqualitatis nomen, tertio incrementi, quarto status, seu uigoris, & quinto declinationis, sextum integritatis interuallum ac quietem nominabimus. Nihil obstat & alio quodam modo totum circuitum in maiores partes diuidere: Siquidem in duas ipsum totum potes diuidere: unam primæ accessionis à primo insultu ad exremam usque remissionem; alteram, quæ in declinationis & insultus secundæ accessionis medio consistit. Voco iam insultum accessionis tempus simplex, exacte iam primum: idem hoc Græci *ἡ πρώτη* hoc est febris significationem nominare consueuerunt. Et quod ab Hippocrate dictum est, in accessionibus abstinendum esse: secundum eandem diuisionem pronūciatum existimo. Cum enim prædixisset conuenienter: Quibus statim uigor adest, ipsi statim tenuis uictus adhibendus: quibus postea uigor aduenit, his in illo ipso, & ante illum tenuiter uiuendum est, antea uero plenius nutrirī oportet, ut eger sufficiat: intulit in accessionibus abstinendum esse, docens nos uidelicet solum illud tempus quod accessionem uocat, obseruandum esse. Nunquā enim in hoc nutrimus, uerum in reliquo omni tempore remissionis, interdū in alia atque alia eius parte: quia ex simplici interuallum declinatione, interdum ex declinatione & interuallum compositum est. Hæc quidem unius circuitus in duas partes est diuisio: alteram eius partem primam accessionem appellamus: secundam uel remissionem, ut paulo ante, uel ut quidam, interuallum. Nam interuallū non pauci medici uniuersum id quod post statum est, qualicunque natura præditum, nominant: siue ad integritatem ueniat, siue non. Verū nos appellationes prædictas obseruabimus, ne ulli sermōi obscuritas accedat: uocabimurque omne quod accessionem sequitur, remissionē. Sed neque prohibemus, ut dictum est, si quis ipsum totum nominet interuallum, uel declinationem, uel remissionem, uel submissionem, uel ablationem. Instituiimus enim non de uerbis disceptare, sed circuitus partes inspicere, quot numero sint, & quomodo inuicem differant. Proinde hæc diuisio est omnium febrium quæ ad integritatem desinunt, quotidianarum, tertianarum, quartanarum: ut quæ sex partes speciebus manifestis inuicem diuersas habeant. Alia uero non intermittentiū, quæ in quinque partes diducuntur. Sunt autem & hæc permultæ. Nonnullæ quotidie accessionem habent: quædam tertio quoque die: non tamen quæ quarto habent, frequenter, sed raro euenire uidentur: plurimum enim earum genus ad integritatem desinit. Porro & duplex ha-

rum species est, quæ ad integritatem non desinunt, quotidiana, tertiana, quartana: quæ dā enim magnitudinem quoque pulsus, celeritatem, frequentiam, & duritiem deponunt: quædam alia tria ad naturalem statum deducunt, seruant autem celeritatem, hæc magis, illæ minus. At non est præsentis sermonis, illarum distinctionem proponere: quoniā partes circuitus in unoquoque morbi genere enumerare cogitauimus. Igitur cū paulo antefex in febribus intermittentiū esse dixerimus, deinceps non intermittentiū partes referemus, quinque esse dicentes, cum aliæ similiter ipsis se habeant, solum autem integritatis pars deficiat. Cæterum in alijs partibus similitudo necessaria est, ut accessionum insultus cum submissione pulsus fiat, nominino autem sic, quod post frigus accedit: nam hanc sequitur æqualis pulsuum motus cum paruitate, sanguine in uiscera se recipiente, quem rursus inæqualitas ex necessitate sequitur: inde incrementum, status, & declinatio. In quibus sane citra sensibilem submissionem accessiois insultus accedit, tria tempora in unum recidere necessitas est, totumque usque ad statum incrementum fieri. Nam ubi submitio non fuit, ibi nec inæqualitas. Statū uero nunquam deficientem uidit: uerum semper sensibili æqualitate in omnibus febribus aliquandiu permanentem. Insultum certe millies sine prædictis initij symptomatis conspexi: quorum præcipuum erat omnibus serē principijs accessionum, perfrictio, quæadmodum ad interiora arteriarum motus, de quo in opere De pulsibus diffusius dictum est. In præsentī libro ipsum submissione celeritatis definire sufficit. Quæ uero alia symptomata signaque accessionum initio propria sunt, prædicimus: alia frigori superueniunt, alia secus. Paruitas siquidem pulsuum, raritas, & eleuationis tarditas, frigus cōsequit: rigor alias occasiōes, quas in Symptomatum causis exposuimus. At uniuersum hoc accessionis genus omnino, sicut dixi, perit: & nos multos frequenter à mirādīs illis medicis uel ad balneum missos, uel cibū assumere iussos, tanquā suspectas iam horas accessionis ingressos prohibuimus. Contingit autem ipsos cum arteriam exacte tangere ignorent, huiusmodi errores committere. Omnibus enim quibus talis accessio euenit, submitio uelocior redditur: quam cognoscere non cuiusuis est, sed exercitationem magnā artis, maxime hoc opus, si quid aliud, desiderat. Hanc autem cōsequi nemo potest prius quā eo modo quem in primo De pulsuum dignotione præscripsimus, institutus sit. Si igitur arteriarum submissionē non ueris, hanc ipse accessionis partem, qua submitio nem uelociorem factam sine eleuatione deprehēdis, circuitus initium potes statuere: quæ uero sequitur, hanc incrementū ad statum usque. At si hæc quoque ignores, uideatur autem tibi morbus sine molestia planē inualisse, totam accessionis partē usque ad statum, ascensum, uel incrementum, uel augmentum nominabis: secans ipsum in prima, & postrema, & media pro maioris minorisque ratione

tionem, non speciebus diuersis, ut prius dicebam, in frigore sensibili. In huiusmodi igitur febribus uniuersa tempora tria erunt, augmentum, status, imminutio, nihil enim mali est imminutionem illud uocare, quo ex febris magnitudine quippiam demitur. Quibus uero circuitus non est, ut cōtinuis, quas *συνεχες* uocant, neque accessio quædam oīti non est, neque prædictæ partes: attamen hæc quoque secundum diuersa tempora totius morbi particulas habent, alijs modis innotescentes quæ per accessionum tempora: quæ paulo post subiiciam: & hoc nomine potissimum, quod omnes medici in ipsis errent: quanquā Hippocrates rectissime ea docuerit. At nunc ad eas quæ circuitu quodam accessionē habent, sermonem dirigamus: quod in eis scopo caret, distinguentes. Vnum iam & primū in memoria teneri uolo, nepe uniuersum hæctenus sermonem de simplicibus periodis nobis fuisse. Nam in complexis tempus uigorem sequens, interdum arctius redditur, dum alia mox accessio antequā prior circuitus adamussim absolutus sit, inuadat. Frequenter secundum suam ipsius naturam febris ex intermittentiū genere est, ut tertiana: cōplexus autem nullum integritatis tempus priori circuitui relinquit, dum secunda accessio, antequam prior absoluitur, inuadere anticipet. Dictum est mihi de huiusmodi complexibus in duobus commentarijs De crisi, & De febrium differentia: ubi etiam complexū à mistura distinximus. Itaque semitertiana ex mistura & temperamento quotidiana & tertiana febris fieri demonstrata est. Subinde etiam semitertianæ simplex aliqua febris copulatur, uel tertiana, uel quotidiana. At huiusmodi uarietas ad hunc librum non pertinet, satis enim hic est propria uniuscuiusque febris tempora diligenter inquirere: quoniam sic complexum earum prompte nos discernere potuerimus. Quamobrem exacte simplices prius dictæ sunt: de cōplexis postea disseram. Itaque horrois ibi insultus aliquādo est, omnes principij peculiare notas habens præter rigorem: interdum & huius significationem. Etenim uehemens horror, uel initium aliquod rigoris, uel paruus rigor esse uideri potest. At exactū rigorem, qualis in tertianis, quartanisque est, huiusmodi febris non accipit. Atque ob hoc ipsam *φεικώδης*, quæ si horrois sensu insignē appello: & multo magis, quod ubi signa quædam secundi temporis præmonstrauerit, initium rursus alterius inualionis horificum efficit: quod nonnulli repetitionem, alij reduplicationem appellant. Aliquando hoc secundo, quibusdam tertio facit: deinde uix æqualiter simplex redditur ad usque statum incretens. Hæc febris ad integritatem nunquam desinit: nam per multum temporis usque ad uigorem ipsa habet, ite declinationem sine perspiratu sensibili, immo cum sudore ad integritatē proficiscitur. Quemadmodum igitur à primo insultu accessio ad uigorem usque multo tempore peruenit, eodem modo à uigore paulatim diminuitur: ideoque postmodum altera ipsi accessio similiter horrorem repræsentans ad-

uenit: id quæ non item cū priore repetitiones habeat: aut liquando, idque raro habuerit, unam dumtaxat faciet, breuem & exiguā. Porro hæc accessio ad uigorem longo tempore ascendit, nec exitus quoque pariter inclinatur: atque ob hoc ipsum tertio die eadem quæ primo accessio inuadit: postea rursus quarto similis ei quæ secundo habita est, idque ordinem perpetuo. Hanc ego febrem compendiosè claræ doctrinæ gratia uno uolēs appellare uocabulo, imposui ei nomen semitertianæ. Si igitur Hippocrates quoque talem febrem semitertianam uocasset, ut ego persuasum habeo, duo ex sermone uno commoda consequeris: nempe rem medicā disceres, & nomen uetus ei imponeres. Quod si aliam quandam febrem ab Hippocrate semitertianam uocatam esse putas, falli me in uocabulo ratus, rem ipsam addiscas. Quod enim talis quædam febris, qualem dixi, accidit, neque hic testimonium uel Hippocratis, uel alterius cuiusquam oratio requirit, cū quotidie nos ipsam uideamus, potissimum Romæ. Sicut enim in alijs locis alia, sic in illa ciuitate hoc mali abundat. Porro alia quædam ei adiecta est, quæ nec secundo die aliam ferat accessionem, nec primo & tertio repetitiones. Habet autem nec ipsa modum unū ac simplicem: interdum etenim sine horrore, aliquādo cum horrore inuadit: aliās cum extremis partibus membrorum manifesto inalgētibus. Vis autem est interim etiam citra sensibile frigus febris hæc quinque tempora obtinere: principium, inæqualitatem, incrementum, statum, & inclinationem. Temporibus iam diuils breue est principij: sic ipsius inæqualitas: ascensus non æque omnibus, sed quibusdam breuis, quibusdam longior: quinetiam uigoris tempus spatium omnino sensibile & latum occupat: sed in maioris minorisque relatione non mediocriter differt, sic etiam declinatio longo quidem tempore omnibus cōtingit. At in hoc differentiæ quippiam sustinet, quod nonnullis manifesto diminuitur, & celeriter finiendi spem præbet, post hæc sistit, æqualem declinationis magnitudinē reliquā cōseruans: nonnullis lente ab initio ad finē omnino inclinatur. Quare ex temporis interuallis longioribus cōiuncti tibi, uidebit decreuisse planē quippiam, tamen hoc nimis quā modice. Huiusmodi quædam sunt & aliæ differentiæ particulares febrium tertio die accedentiū, quas uniuersas *παρασφαις*, quæ si ex tertia natas appello, ad dispositiōis unde excitantur, cognitionē utilissimæ, ad præsens autē opus inutiles. Propositum enim est nobis hic circuitui, totiusque morbi tempora distinguere, tēpe stui auxiliorū usus gratia, cui nihil talis orationū uarietas conducit, sicut nec illa quæ ex quotidianæ figuræ uariatione constat. Siquidem harū non paucae quotidie accessionē habentes, interuallum nullum ostendunt: dicam tamen ipsarum paucae differentias exempli gratia, non ut instituta hypothese commodas, sed quoniam medicorum aliqui ab his omnino quæ sine ratione nugantur, se iactant, & gloriam apud indoctos aucupantur,

† in cod. Ant.
Græc. legitur,
*πολύ δὲ ἡ
μᾶλλον ἢ πρὸ
αὐτῆς μὲν
ἰσχυρὸς ὡς*

Galen.

Tom. 3

0

2

tanquam

tanquam diligentes & studiosi, sapientiusque aliquid his qui sola utilia scribunt, intelligentes. Inuadit ergo accessio februm, quæ singulis diebus eam habent, interdum sine manifesto frigore, interdum cum ipso, & initij tempora quibusdam breuius, quibusdam diutius permanent, atque sic etiam in æqualitas his breuiore, illis longiore tempore. Postea hæc febris usque ad uigorem ascendit, diuturniore tempore, quæ triduo accessionem capit. Cæterum tale quippiam ipsi adest, quod etiam illis interdum sed raro accidit: multo autem magis clarum hæc ascensum moliri uidetur, consistit aliquo tempore nihil increscens, deinde rursus increscit. Similiter in declinatione uel æqualem fert immutationem, uel interim in eadem magnitudine alijs hora una, alijs duabus consistit: post hæc imminuitur: quinetiam ad secundam accessionis insultum usque nonnullis diminuitur: quibusdam in magnitudine qua est, permanet. At magis hoc tertio die accessionem habentibus adest: quoniam circuitus ea-

rum longior est. Nam duplex ferè tempore circuitus est februm triduo accessionem sustinentium, si cum ea quæ quotidie intenditur, cõpares. Quare declinationis ipsius reliquum propter hoc manifesto in æqua manere magnitudine postulat. Cæterum multi alij circuituum modi sunt differetij particularibus euariantes, ad præsentem disputationem superuacanei. Huius rei gratia quorundam memini, quod medici talem doctrinam huius cõsiderationis non esse propriam nescientes, de fide conscripserunt, errantes quoque in ipsorum enumeratione. At nunc eos reprehendere in hoc cõmentario tempus non postulat. discas autem artificiosum, quod inutilia nugentur, sed Hippocrates miro quodam modo methodum circuituum inuenerit, nec quisquam eam elaborauerit: ad hæc, quod multi eam deprauarint, in illa maxime sermonis parte, qua iam dictis temporibus auxilia cõiuncturus sum. Faciam sanè hoc, ubi totius morbi tempora ostenderim. Etenim hæcenus particularia tantum recessiui.

CL. GALENI DE TOTIVS MORBI TEMPORIBVS LIBER

IOANNE GVINTERIO ANDERNACO INTERPRETE.

TAQVE totius morbi tempora similiter ac animalium ætates cõsideramus. Vnum quidè & princeps generationi eorum attribuitur: alterum ascensui seu incremento: tertium uigori: quartum de declinationi, cum ægri sal-

ui futuri sunt. Nam si uel in ascensu uel in uigore protinus decesserint, liquet talem morbum non omnia tempora pertransiisse. Qui uero pertransit, de omnibus ferè eius particulis opinionum dissensionem obtinet: quippe cum nonnulli uigorem unum esse tempus dicant, quod intellectu solo deprehenditur: alij uigorem, ut in synochis, non esse uniuersum: alij uigorem ad breue adeo principium reducant: alij non in his solum, sed etiam in reliquis omnibus morbis principium auferant: quidam interim & declinationem tollant, si morbus ex abscissione, ut illi dicunt, quæ Græce ἀποπῆ nominatur, solutus sit. Primum igitur opiniones hæc diluendæ sunt: inde exacta morbi totius temporum cõsideratio instituenda: postea ipsorum notæ tradendæ sunt. Proximū huic fuerit, utilitatem ostendere, ijs quæ de circuitibus præcepimus, admiscere. Quare morbi principium, quatenus aliquando salubri statu corporis labascente inuadit, in omnibus ipsis est, sine temporis productione æstimatum: cum hoc sanè conceditur etiam cuiusuis morbi generationem esse, sicut in animalibus contēplamur. Non enim ex particulis quibusdam, ut animal ex capite, thorace, & artubus, sic etiam morbi cõpositi sunt: siquid ubi ex naturali habitu decidunt, breuissimo quo-

dam temporis spatio generationem sortiuntur, inde usque ad uigorem ascendunt. Esto iam morbus ex intemperie, uerbi gratia, unde febris etiam cõstitui nobis demonstrata est. Necessarium igitur, ubi calor hic naturæ cõtrarius primū nascatur, hominem febricitare, caloremque ad usque statum intendi, nam cuius non sunt partes, quomodo hoc temporis spatio generabitur? Hæc mihi dicta sunt, & statim ab initio ad ea respondi, de febribus quæ cum frigore inuadunt, mentionem faciens. At in circuitibus abun de responsio sufficit, unum enim particularium temporum atque ordine primū est, quod totius morbi frigus occupat. Ridiculum maxime foret primū tempus accessionis primæ, totius morbi principium existimare: etenim hoc tempus, quod morbi principium nominant, ad præsidia ferenda mirum in modum conducit. Ac Hippocritus, huc respiciens inquit: Incipientibus morbis siquid mouendum uidetur, moue: cõsistentibus uero, præstat cõquiescere. Similiter & illud dixit: Circa principia & fines omnia imbecilliora sunt. Quinetiam De medicamentis scriptum reliquit. Cocta purgare conuenit, cruda non mouenda, neque in principio, nisi stimulauerint. Ad hæc: In morbis acutis raro, & in principijs utendū purgationibus. Multa insuper alia partim Hippocriti, partim alij medici omnes ueteres memorie prodiderunt: quibus non primæ accessionis impetum, sed longum magis tempus principium esse nobis persuadent, nempe quo sanguinem detrahare, & clysterio uti possimus: interim, si res postulet, etiam purgare. Præterea ridiculum esse, morbos qui intra dies septimum finiuntur, & ijs qui in annū durant, quemadmodum interim quartana, æquale principium statuere. Multa sanè de hoc principio etiam in primo De

mo De crisi libro diximus: ostendentes primum hoc tempus esse, quomodo cunque id quispiam cognouerit. Erat eius summum, morbi cruditas. Satiū est autem & hic adijcere quæ præsentis narrationi cõueniunt. Fingamus igitur primū inflammationis principium inquiri. Quis iam negauerit generationem eius toto illo tempore esse, quo pars sanguinolenta substantia repletur: siue enim propter coincidentiam eiusmodi contingit, siue propter inuersionem obstructionemque omnium uasorum, siue ob circumstantiam quandam molliū quæ meatus occupant, siue ut nos docuimus in libro De inæqualitate temperie, ite in cõmentario De tumoribus, præter naturam, abundantiam quæpiam sanguinis inflammatione oborta, in particula cõstituitur: hoc erit primum tempus, quo pars, affectus magnitudine subiecta repletur. Cum autem influxus cessauerit, & quod in particula inflammatione obfessa continetur, putrefieri inceperit, calor quidem ob putredinem nascitur, & fusio magis propter calorem, unde etiam spiritus generatur, atque ob hæc ambo particula magis quæ antea distenditur, etiam si nihil influat: secundum hoc tempus est inflammationis augmentum. Porro cum in pus iam uertit, maximi uidelicet dolores tunc partem apprehendunt: nam in puris generatione dolores, febrisque magis quæ prius infestatur, uocatur autem huiusmodi tempus uigor affectionis. Si autem fluor in pus mutatur, uel digeritur, minor tumore & tensione reddet: huiusmodi est declinationis principium. Sic quidem in inflammatione tempora diuiduntur. In febre quæ ex illa prouenit, eadem tempora consistunt. Quæ ex humore citra inflammationem proficiscitur, humorum molestantium cruditate tempus principium ponendum est. Vbi concoqui coeperint, initium finiri: secundum autem tempus, quod ascensum nominant, accedere. At cum ipsa concoctio maxime conficitur, uigor. Inde rursus declinatio, qua quidè & symptomatum magnitudo, & humorum copia cessauit, restat uero modicum in ea humorum adhuc, qui concoctione requirant. Indicauimus in opere De iudicijs & notas uersas cruditatis, & concoctionis obscuræ, euidētis, & perfectæ proprias uentriculi concoctionis, ite eius quæ in uenis fit, ad hæc respiciendi instrumentorum concoctionis proprias. Cæterum alie ex defectionibus, alie ex urinis, quædam ex sputis sumebantur. Atque hæc copiosissime in illo cõmentario simul cum Hippocratis dictis percursui. Impræsentiarum uero tantum dixisse modo sufficit, quod ulcerum quoque eadē sunt tempora. Primum enim sanies aquosa, incocta, & tenues ex ijs desluunt: inde pauciores & crassiores: postea iam pus tenue: postremo minus quidè copia, sed crassius & albidum magis redditur: quapropter nullus morborum solutor est, qui non quatuor hæc tempora percurrat: non tamen ex quodam alio quæ cruditatis & concoctionis signis, quæ ex recrementis deprehenduntur, cognitio ipsorum constat. Nam quis ignorat uentriculum male concoquendi munus obijisse, defectiones nondum in chylum mutatas contēplatus? Quis nescit urinam in uasis

ipsis concoctione esse frustratam, aquosam cõspici? Quis tenue sputum in pleuritide, uel peripneumonia redditum similiter intuetur, non intelliget morbi adhuc esse principium? Sic etiam in lippitudine, principio quidè copiosus humor, tenuis, & incoctus plurimum defluit: deinde paucior, crassiorque, notam quædam concoctionis accipiens: postea temporis processu copia decrecente, consistentia uero ad crassitiem spectante, adeo concoctionis signa augentur, ut etiam palpebræ dormientiū inde cõglutinentur. Is humor & ipse primū tenuis & copiosus, temporis autem spatio paucior & crassior euadens, morbi concoctionem, eiusque declinationem ostendit. Quinetiam humorum qui in cerebro per palatum & nares desluunt, initium quidè est, cum aquæ tenuesque, ite copiosi & acres apparent. extremam enim hæc cruditatem indicant. Concoctionis notæ iam sunt, crassior, & minus acris, & modicus humor descēdens. Quod si muccus & pituita, ut dicunt, simul egrediantur, certius iam hoc est concoctionis indicium: quemadmodum si crassiora paucioraque reddantur, multo magis concoctionem inuunt. atque hæc sanè morborum tempora sunt, ex quibus ægri seruantur. De alijs uero in quibus pereunt, paulo post dicturus sum, absolvens prius ea quæ distinctione quadam prædictorum indigent. Vnum igitur ipsorum est uigor, siue perpetuo temporis expers ex sua sit natura, licet cum temporibus mentione dignis frequenter extendi sensibus appareat: sit uel perpetuo latitudinem quandam habeat, nunc maiorem, nunc minorem: siue in morbis quibusdam tempore uacet, in alijs ipsum habeat. Quia uero longior sermone disputatio requirit, uisum est mihi omnia relinquere, imitato Hippocrate de humeri luxatione uerba faciente. At non his ego tantum ualidis innitor: & si quod dicam, in procinctu consistat. Quædam enim ille perpetuo uisus sibi cõtentus fuit, in eum modum ego quoque nunc, quæ semper uiderim, in medium producam. Omnem uigorem particularium accessionum temporis spatio fieri cõspexi. Quare si ex natura tempore careat, ne ulla quidem utilitate inde fruemur, nam cum primū sensui manifesta declinatio fiat, tunc cõuenientibus ei præsidij utimur. Quousque ab æqualibus numeris febris magnitudo cõstitit, eousque uigoris magnitudini propria agere cõuenit. Simili modo in oculorum uitis, pleuritide, omni inflammatione, & in alijs morbis singulis generalia tempora sensu æstimata, diuersorum auxiliorum usum significant. Logica igitur sit contemplatio de uigoris latitudine, siue de particularibus accessionibus, siue de toto morbo consideres. At nunc huiusmodi distinguere propositum mihi non est, ut ijs qui omnia in omnibus adducunt, facilius solent: quorum unus est & Archigenes: immiscet enim hic uir cõmentarijs maxime medicis interim de nominibus inquisitionem, interim de ipsis rebus, sed logicam. Nos sicut hoc cauimus perpetuo, ita nunc quoque faciemus, relicta de uigore quæstione alijs, temporis ne expers sit, an cum tempore quodam &

usum quandam metiamur; naturā eius, & in æta-
tibus eam quæ uiget tēporis latitudinē manifesto
dissolui cōspiciētes: itidem in morbis interdum
longiore, frequēter minore tempore, omnino autē
sensibili. Verū hanc ipsam temporis differentiam
clarius uidere licet in animantiū ætate uigente. Et
em canes uenatorios & equos pugnaces propriū
aliquod opus augmenti tempore facientes iam ui-
demus: post hæc etiam adultos ipsos euasisse dici-
mus, & manifesto cōspicimur fortiores q̃ antea:
quin & pari robore nō anno uno, sed duobus quo-
que, interim tribus permanētes: sicut homines pu-
giles nō tribus annis modo, sed quatuor etiam &
quinque frequenter æquali fortitudine, quantū sen-
su deprehendimus perdurare. Eadē ratione & in
morbis, ut dixi, particulares accessiones uigorem
manifesto tempore cōsequuntur, immo his magis
uniuersalia totius morbi tēpora latitudinē quan-
dam obtinent: ad hæc alia omnia: & his nihilo mi-
nus uigor, aliaq̃ singula, Cognoscere autē morbos
interdū aperte licet, aliquando obscure: uel etiam
prorsus diu ignorant. Hinc quidam statim ubi ui-
gent, inuadere uidetur: quod ex eorū numero est,
quæ fieri nō possunt. Neq̃ enim synochos febris
protinus à uigore quandoq̃ inuasit, uerū à primo
insultu usq̃ ad perfectissimū uigorē horis uel qua-
tuor, uel tribus, quod minimū est, peruenit: inde
prorsus æqualis sibi permanens, cōtinue ad iudi-
cium properat. Sed neq̃ repente adeo inuadētem
statum apoplexiā dixeris: quoniā tale adamussim
nō est: sed breui tempore & principiū, & ascēsum
percurrit, nō tamē caret principiū, nec statim per-
fectissime inuadit: quemadmodum nec comitialis
morbī accessio. Nullus siquidē tam subito sympto-
mate corripitur, ut ij quibus ceruix detruncatur:
quantū horum quoq̃ sectio primū aliquod tēpus
habet, & secundū, & tertium, & quartū: ut si chirur-
gus rem quālibet diuidat. At enim si uis, conceda-
mus sine tēporis spatio comitialē attonitāq̃ con-
cidentiam fieri, κατὰ πῶτον appellat, ut quod ab
initio proposui, recenseam: hæc etenim cataploxis
symptoma eorum est, morbus autē non est, uerum
corporis aliqua dispositio dicenda, sicut ostensum
est: & si uel generatæ ipsius, uel incrementis notam
nullā habemus, ideo sequens sermo nō peruertit,
quo omnem morbū necessario per ascēsum ad ui-
gorem peruenire dicebamus. At difficulter inter-
dum, multis etiā minime scitur, aliquod morborū
augmentum confitendū esse. Porro uerū hoc esse
quod dico, paucissimis uerbis hisce tibi persuase-
ro. Scirrhusos tumores subinde in crurib. conspe-
xi statim ab initio sine inflammatione precedente
constitutos, tribus interdū & quatuor annis paula-
tim augescētes, sine manifesto necessariarū cru-
ris actionū impedimento: temporis autē processu,
propter magnitudinē conspicuam postea incessu
quoq̃ molestatos. Quamobrē cōsidera (nō enim
impossibile) humore illum in cauis iocineris par-
tibus cōstitui scirrhusum. latebit aliquādiu huius
cōstitutio, postea tamen dispositio ipsa peior eua-

det: quippe cū nos propter quē corporis statū hoc
accidat, inuenire nō possumus. At tēporis interual-
lo postea ita affusio aque cōtinget, tumore scirrhu-
so uidelicet nunq̃ ex tactu significationē præben-
te: q̃ post illa cōspicius apparēs, prioris nos igno-
rantia cōmonescit. Multos itaq̃ uidi in tali sym-
ptomati uia breui tēpore tumore in iocinere scir-
rhoso permagnū enunciasse, constitutū quidē iam
diu, sed propter ipsius paruitatē, & probā muscu-
lorum, qui præcordijs subiacēt, nutritionē. Cum
uero scirrhus augescens pariter gibbas iocineris
partes ascēdit, simul autē infelicis nutritionis, atro-
phiam uocat, autor tum alijs animalis particulis,
tum musculis præcordiorū fiat, ex utriq̃ his eui-
denter breui spatio dignoscēs, magnitudine ipsius
scilicet iam insigni. Huiusmodi sanē omnia, affecta
rum partiū inspectiōi cōiuncta sunt, de qua in præ-
senti considerare institutum meum nō est. de cōmu-
nitione ipsarū nō citra frugē disputaui. Verum
sermo primū institutus opportune modo repetet.
Morbī uniuscuiusq̃ propriū est generationis tem-
pus, interim sensui manifestū, interim secus: post
q̃ rursus augmenti tēpus est, nō æque manifestū
ita in omnibus: quæ à uigore sequit̃ tēpus omnino
sensibile: dum fateamur nos nullā aliquā notam eui-
dētem principiū morbi & augmenti esse. In his igit̃
ex artis usu uere dices, solū uigoris tempus esse. Si
uero salus futura est, sequi id prorsus declinatiōis
tēpus, & hoc sensui subiectū: ut quod nō simpliciter,
sed lato spatio cōsistat. Et em si per sanguinis fluo-
rem uel sudores aliquis acute iudicet, tēpus certe
declinatiōis & huic est manifestū. Quod si minus
hoc in alijs morbis fiat, tribus uel quatuor, uel plu-
ribus diebus declinās, hoc nihil priorē sermonem
offendere uidet̃: neq̃ pronuntiati summā subuer-
tit: sed relinquitur adhuc omnū morborū qui sol-
uuntur, ut uigorē, sic etiam declinatiōē quandā
esse. His igit̃ à nobis abunde demonstratis, de mor-
bis qui nō soluuntur, cōsiderabimus. Duplex autē
eorum natura est: nō enim ipsorū præparationem
habent, ubi exacte illā absolutā sint confecti: alij
ex humorū natura proueniunt, sed cum occidere
festinant, hoc eis fieri cōtingit. Tertius quoq̃ ho-
rum modus est: uel enim propter ægrotantiū imbe-
cillitatē, uel propter morborū fortitudinē, uel pro-
pter utraq̃ prius occidit, q̃ soluti sunt. Alia ratio-
ne cōmunis unus omnium huiusmodi modus est:
nepe cum supra uires existunt: nā quod egrotātis
perniciē cōtinet, in hoc sitū est: quippe dū nec ser-
uari quis potest, nisi natura morborū superauerit:
neq̃ perire, nisi natura uicta sit, morbusq̃ ea supe-
rior euadat. Hinc est q̃ nonnullū unum ex magno
morbo, qui ad aliquid relationē habet, significari
arbitrant, ignorantes interim & sic magnum mor-
bum dici, quemadmodū si maiorē etiā diceremus,
cum supra uires nostras fuerit. dicitur autē ex pro-
pria substantia, ut homo, uel equus, uel bos mag-
nus. Cæterū de huius duplici significatu frequen-
ter iam alibi diximus: sed omnia in omnibus in-
uestigare, nugatorium est: quod ad præsens opus
conducit

τῷ πρῶτῳ
τῷ γ

conducit, hoc enarraturus sum. Itaq̃ morbi singu-
li ex sua quidē natura & magnitudinē quandā pos-
sident: melius enim est sic dicere claritatis gratia.
Hæc morbi magnitudo uel supra uires est, ut eas
grauet: uel e contrario uiribus ægri imbecillior, ut
ab illis superet, omnibus probe eueniētibus. Pro-
inde cum supra uires fuerit, homo prorsus morie-
tur. At morbi tempora tunc partim simili modo
cum prædictis sumuntur, partim dissimili, siquidē
initium similiter in morbi generatione constitui-
tur, ascensus non in concoquendo, sicut in ijs qui
superstites futuri sunt, sed in cruditatis, letalibusq̃
signis consistit. Demonstrauimus enim, nisi falli-
mur, hæc inuicē differre: attamen & nūc ipsorum
nōnulla ob memoriā renouandam dicentur. Itaq̃
colorata urina, & mediocriter crassa omnium lon-
ge est optima, quantū ad colorem & cōsistentiam
pertinet. adesse uero ei uel salubre suspensum, uel
nebulam conuenit, uel subsidere, ut cuncq̃ morbi
natura postulauerit. Alia enim in biliosis morbis,
alia in abundantijs quæ ex crudis humoribus pro-
ueniunt, residere tibi demonstrauimus. Ex opposi-
to, ut ita dicā, cruda urina est quæ nec suspensum
quicq̃, nec subsidens, aut nebulā habet: imo quæ
nec crassitiem aliquā, uel pallidum colorem assū-
psit, sed alba est, & consistentia tenuis aque speciem
referens, si certe nebulæ quædā, uel aliquid nigri
suspendit, uel subsidet, maxime si tota sit turbida,
letalit̃ est: quemadmodum si quædam parti farinæ
crassiori similia, uel lamis, in ea apparent: gnetiam
si fœditatem odoris habet, & pinguedinem olea-
ceam, quam ελαειδὴς uocant, mortem minantur.
Hæc igitur sunt urinæ, magni morbi notæ: quæ se-
cundū ipsius naturā magnum esse dicebam. Mag-
num autē, si etiam sputū pleuritide & peripneumo-
nia laborantibus, uel nigrum, uel amarū uehemen-
ter, uel spumans, uel impense fœtidū est, uel non
omnino expuluit: ingenti dolore, uel spirādī diffi-
cultate hominē occupante. Respondent his et alij
morbi, qui iecur & uentriculū exercent, eodem le-
taliū signorū genere comprehensi. Vnde in hu-
iusmodi morbis uigorē similiter cum eo qui salu-
brium est, determinare nō licet: nam illic maximæ
accessiones statum definiunt, hic non maximæ æ-
que determinant: quippe cū morbus omnino non
concoquatur. Verum intellectu maximū capere
oportet, ad quod alias morbus peruenit, alias pro-
tinus occidit. In inflammatione quæ finitur, puris ge-
neratio uigoris terminus est. In ea uero quæ non fi-
niet, homo etiā in eius ascēsu mori potest: & uires
ualidissime usq̃ ad extremā magnitudinem suffice-
re. Huius etenim inflammationis, quando non solui-
tur, immensa magnitudo uel in gangrænā, uel in
putredinē terminatur. Quousq̃ uero horum nihil
assit, augeri ipsa potest: similiter & aliorū morbo-
rum uniuscuiusq̃ generis incrementa censeantur.
Diximus nos ipsorū non genera modo, sed etiam
differētias & species integro cōmentario cui titu-
lum, De morborū differentia, indidimus: illi maxi-
me animū te adhibere præcipio, qui prætermisus

nō mediocris erroris causa est: nam uno & eodem
tempore duobus tribusue morbis homo infestari
potest, quorū alius iam inclinat, alius principij tē-
pus adhuc, uel augmenti primordia occupat: ter-
tius plurimū auctus est: deinde hominē mori con-
tingit, non propter inclinantē, neq̃ nunc incipien-
tem, sed ob uehementē auctum. Qua de causa tria
facultatū corpus totum gubernantium principia
maxime cōsidera, quo statu prædita sint. Dico au-
tem hæc: cerebrū, cor, & iecur: deinde alias quoq̃
uniuersas particulas, ex singulis principijs ortas,
neruos, uenas, & arterias: ad hæc illas quæ naturā
propriam quidē habent, sed ab omnibus principijs
reguntur: quædā sanē similiter, quædā ab hoc ma-
gis, ab illo minus: quoniā ex hac speculatione pri-
mum, siue unus, siue plures in homine morbi sint,
inuenies: proximū est, cuiusq̃ propria tempora ad
præsidiorū inuentionem necessaria, inspicere: ob-
quam sermo hic nobis elaborat. Etenim circa ini-
tium & fines omnia imbecilliora sunt: in uigore for-
tiora, quæ hæc intercedunt, medio ordine consi-
stunt: Quia principio uicina, uigori propinquis
imbecilliora sunt, sicut etiam fini contigua. Quæ
uero æque à principio & uigore absunt, mediā
utriusq̃ summitatis fortitudinē obtinent. Pari mo-
do quæ à uigore & fine æque recedunt, media &
hec propriorū summorū sunt. Igit̃ in uigore, quod
mitigandi uim occupat, in curatione præpollere
debet: in principio & fine, quod uehementiam ha-
bet: at media tempora pro summorū proportionē
capiantur, ut in medendi methodi cōmentario co-
piosius dictum est. Nunc descriptionis gratia ipsa
capita rerum percensui, utilitatē temporum diffe-
rentiæ in morbis ostendēs. Neq̃ enim quam quis
uictus rationē instituet, inuenire poterit: neq̃ un-
quā nutrire sine certa temporū distinctione. Siqui-
dem cōijcere signis oportet statim ab initio, quan-
do morbi uigor futurus sit, & quantæ laborantis
uires existant, si namq̃ uigoris temporū etiam sine
alimenti exhibitione sufficere queat, optimū fue-
rit, donec morbus inclinēt, à cibo abstinerē: quod
si uero sufficere citra cibū non potest, protinus ab
initio in quolibet tēpore quod alimentū admittit,
alēdus eger est, porro tempus hoc est remissionis.
Uoco remissionē modo secundā partem totius cir-
cuitus in duo uniuersa diuisi, accessionē & remis-
sionem. Hippocrates itaq̃ omnium primus quo-
rum memoria ad nos peruenit, recte hæc distinxit.
Præstat uero artē ipsius excolere, quod nemo pro-
pe factitauit. nōnulli etiam ab ea planē recedentes
ad nugacitatē diuerterunt: ut Archigenes cum in
alijs omnibus, tum in duobus libris quos De mor-
borum tēporibus inscripsit. Discēs clare quod di-
co, si hæc duo adamussim disquisieris: unum sanē,
hæc ne quæ integro uolumine declarauī, scire, ad
curationē & prælagia utilissimum sit: alterum, an-
quid ab Archigene dictū extet. Si enim nullo ex
his omisso dicere uidetur alia, modo duplici pec-
cat, q̃ uidelicet neq̃ utilia doceat, & lectores lon-
gis inutilium nugis grauet, molestetq̃.

CL. GALENI DE TY- PIS COMMENTARIUS.

IOANNE GVINTERIO ANDERNACO MEDI-
CO INTERPRETE.

327
V M multi fufius de ty-
porū speculatione tracta-
uerint, neceffariū ipfe pu-
taui succinctius & breui-
ter hęc pcurere: ita rem-
numeratu facilem ijs qui
recens arti incūbunt, exi-
stimās, dum simplex est: &
post simpliciorē com-
prehensionem faciliore, ac ueluti ex promptu in-
cidere. Hinc itaq; auſpicari oportet. Typus, or-
do est intētionis & remissionis: periodus autē, tem-
pus est intētionis & remissionis in morbis factum.
At pauci affectus typum non imitant, ut cum cor-
pus cibum non sentit, & proſia dicitur, paralysis,
elephantiaſis, & his ſimiles. Plures uero typū ex-
periuntur quidem, ſed rarius. Omnium maxime
febres typos magis comprehendūt, exceptis con-
tinuis uel inordinatis. Typorum igitur alij ſunt
primi, & alij ſecundi, alij conſiſtentes, alij mobiles.
ac rursus hi ſunt ſimplices, illi cōpoſiti. Primi igitur
ſunt, qui paruam ſanē habēt acceſſionem, lon-
gam autem remiſſionem, quales tertiani & quar-
tani. Secundi autem, qui longam ſanē habent ac-
ceſſionem, paruam aut remiſſionem, ut quotidia-
nus & extenſus ſemitertianus. inter extenſos autē
hic ſolus inalteratus apud ueteres dicitur. Conſi-
ſtentes autem ſunt qui iſdem horis inuadūt & re-
mittunt: mobiles, qui ſemper alijs horis inuadunt,
ex quibus qui quidem prauertunt, & hora citius
promouent, praeoccupatorij appellantur: qui tar-
dius morantur, poſteriores. At ſimplices ſunt, qui
unum faciunt inſultū: cōpoſiti, qui ex pluribus
conſtant & acceſſionibus. & remiſſionibus. Ex cō-
poſitis alij ſimilibus genere conſtituuntur, alij di-
uerſis. Ex ſimilibus quidē genere, cum quotidia-
nus typus, exempli gratia, ſimplex duplici quoti-
diano commiſcetur: aut tertiani duplices, aut duo
tertiani concurrunt: aut rursus duo & tres quarta-
ni. Ex diuerſis genere, cū quotidianus, uerbi cau-
ſa, tertiano cōplicatur, aut tertianus quartano, aut
alteri cuiſpiam ex ijs qui eiſdem generis nō ſunt.
Cæterū quotidianus eſt, qui quotidie unam mo-
litur acceſſionem, eandemq; longitudine circum-
ſcriptam, unam eandemq; remiſſionē. Tertianus,
qui tertio quoq; die unam eandemq; acceſſionem
longitudine cōmoderatam, & unam eandemq; re-
miſſionem obtinet. Quartanus, qui quarto unam
& eandem acceſſionem et remiſſionem experitur.
Eadem de quintano & ſeptimano intelligatur, &
ſiquis alius typorū ordo inuenitur. Quotidianum
uero comitat, habitus humiditas, pituitoſi uomit-
tus, ſitis nō intenſa, & totius corporis grauitas, ſo-
mnus carum cataphoramq; repræſentans, pulſus

328
magnus, rarus, & laxus, facies ſubliuida, ſaecida,
mollicula, & quæ multam materiæ prauitatem te-
ſtetur, & cōuerſionē. Iam lien hoc typo duritiem
contrahet. Ac ſi in uetulaſtatē incidit, tremulæ, &
lethargum referentes cataphoræ, thoracis fluxio-
nes, aquæ intercutem ſuſuſiones, ſubſequūtur. ge-
neratur autem potiſſimū, ob ſtomachum male af-
fectum. Tertianum comitatur ſitis intenſa, æſtus,
acres & bilioſi uomitus, ciborū abſtinentia, animi
deiection. magna ſanē ex parte rigores hanc præce-
dunt, interim & perfrictio. Pulſus autē tertiana la-
borantibus exiguus & frequens ſuperuenit. No-
ctes quæ acceſſorios dies præcedunt, moleſtæ ob-
ueniunt. At ubi morbus prorogatur, nō amplius
ſiunt moleſtæ, ſed etiam febrim liſtūt: atq; ita febrī-
citanes aliquādo ex tertiana in ſemitertianā tran-
ſeunt: qui typus omniū minime inſeſtat, præſertim
in eſtate generatus. id quod Hippoc. indicauit his
uerbis: Tertiana exquiſita in ſeptem circuitibus
ut lōgiſſime iudicatur: raro aut in uetulaſtatē incidit,
præcipue niſi in autūno ſam deſinēte, ac hyemē at-
tingente cōſtituat. Vrinæ ſunt ſtaue. Faciunt eis
negociū etiam uigilia. Omnia uero quæ tertianā
comitatur, etiā hęc hemitritæ accidunt: quippe
eiſdem generis cōmunionem obtinēt, tertio quoq;
die & remiſſionū & acceſſionū repetitiones expe-
riunt. At peculiariter ſemitertianis typis accidit
inuaſionū pductio, & q̄ inſultuum reditus, quos
Greci pprie *ἐπὶ τῆς ἀντιπνεύσεως* uocāt, diutiſſime cū
perfrictione & in ſtatu nō dum abſoluto inſeſtent.
Cæterū ſemitertiana periculū minatur, ut quæ nō
ſolum ſtomachū & neruoſam eius partē attingat,
& ſummatim media, ſed etiā lethargicas animi de-
lationes, attonitasq; uigilias inuehat: interim & ad
ſyncopā uſq; corpus digerat, linguā ualide ſiccet,
animę defectū efficiat, uehemētē ea q̄ in alto ſunt
cōmouens. In uniuerſum typus hic & ſerus eſt, &
periculi pleniffimus. Interdū primo die conſtituit,
quæadmodū & reliqui typi: aliquādo à ſecundo &
tertio die incipit. Quare ſit ut medicis huiusmodi
inſultu maxime imponat. Generatur etiam ex ter-
tiana pducta, ac interim ſoluta in tertianam facit
recidiuam: nonnūq; ex inuaſionis lōgitudine in
duas tertianas et quotidianas dirimitur. Frequen-
tius corripit naturam uirilem, ætatem ſlorenti pro-
ximam, tempore potiſſimū autūnnali, quādo etiam
ualde periculosa accidit. Porro non ſemper conti-
nua eſt, ſed etiā intermittēs reperit. Traditū eſt ab
Hipp. non modo acutis eam morbis annueran-
dam eſſe, ſed etiam diuturnis. Habet aut tres in ma-
gnitudine differentias. Alia em exigua eſt ſemiter-
tiana, alia media, alia magna. Exigua igitur eſt, quæ
horarū uiginti quatuor intervallo uertitur: media,
quæ triginta ſex: magna uero, q̄ quadraginta octo,
quæ

329
quæ & continuę febrī propinqua eſt. Quidam ue-
ro ſemitertianam ita nominatam eſſe cenſent, ut ſe-
micirculum, & ſemiſphærulam, minorem eam di-
midio tertiani circuitus aſſeuerātes. Alij diſtintant
ſemitertianā appellari, ſicut & ſeſquialterū nume-
rum: ut tertiana inuaſione, uerbi gratia, ex duode-
cim horis cōſtata, ſemitertiana quidem duodecim
tertianæ horas comprehendat, dimidiumq; illarum
his adhuc addat, ut omnes numero ſiant octode-
cim, ac dimidio maior ſit tribus circuitu repetenti-
bus typis, quotidiano, tertiano, & quartano, ut ho-
rarum ſit ipſe uiginti quatuor. Agathinus ſemiter-
tianam dictam eſſe pronunciat, à relatione ad ter-
tiam, nam utriſq; tertio quoq; die ſiunt acceſſio-
nes. Vtrum igitur horis aut intervallo ſemitertia-
na ſignetur? Agathino quidem neq; horis, neq; in-
uallis (ambo enim hęc circumſcriptam habent
magnitudinē) ut etiam ſemitertiana indefinitam
habeat conſtitutionem in latitudine & horis ſub-
ſequentibus. Quartanum typum comitantur rigo-
res ualidi, pituitoſi uomitus, lienis inſtāmatio, &
tumor: interim cibi ſaſtidium, ſputi frequentia cō-
mitatur: interim ex contrarijs, appetitus abolito. idcir-
co diſculter ſolui poteſt, ac diutius omniſus typis
perdurat, ut etiam ad biennium uſq; prorogetur.
Porro cū inualeſcit, ipſe ſibi cōiungitur, ut duas,
& tres quartanas efficiat, aut etiam ad continuā-
tem aliquam procedat. Rursus cū moderatior eua-
dit, in unam cōuertitur. At ſiunt nonnūq; etiam
periculoſæ ob accidentia ipſis implicata, ut phthi-
ſin poſtremo, aut aquæ ſubter cutem ſuſuſionem
efficiant. Porro regnat potiſſimū autūmo, & ſolu-
tu contumaciſſima eſt. Si per æſtatem inuadat, mi-
nime moleſta eſt. Ac magna parte alijs prægreſſis
inordinate ſuperuenit, raro & ipſa ab initio conſi-
tuitur. Pulſus tertiana laborātes, nō adeo exiguus
magnitudine comitatur, quantum quartana occu-
patos: neq; uſq; adeo in tumorem attollitur, quan-
tum quotidianæ febrī accidit. nam pulſuū medio-
critas in hoc typo inuenitur. interim etiam per ini-
tia acceſſionum uehemētior & naturalis condi-
tio exigat, apparet. Cæterū febres inordinate alia-
rior. typicos dierum motus conſeruant, alię typi ex-
* res. Quæ igitur typicos dierum motus ſeruāt, uel
præter horas conſuetas praueniunt, aut tardius re-
morantur. inordinate autē ſiunt etiam præter mo-
tuum ſpeciem. quare nunc prauertunt, nunc tar-
dius redeunt: inordinate autem utraq; inde quod

DE TYFIS

330
alias citra ordinem moueant, alias conſiſtant. non
nunquam uero ordinate, ubi à nullo prohibentur
manente dierum figura, in particularibus ſolis in-
ordinationibus. At typi expertes præter omnes e-
numeratos modos, præterq; ordinē dierum ſiunt:
nonnullæ quidem inuadunt cum indicijs, nō nul-
læ omnino ſunt inordinate. Porro ſpeciei differen-
tias plures eſſe contingit, licet autem prædicto mo-
do conſiderare, & typorum prius enumeratorum
proprietas cōiungere. Porro duplicantur ex ty-
pis primi dicti, ut quotidianus, tertianus, quarta-
nus. Quotidianus igitur duplex eſt, qui ſingulis die-
bus bis ſimiliter accedit, & remittit. Duo autē ter-
tiani cum diuerſis acceſſionibus quotidie oborien-
tibus, tertio die ſibi ipſi occurrūt. Quartani autem
cum uno die bono orto, ſubſequentibus duobus
diebus febris accidit, figuris quæ per quatuor æſti-
mantur in ſingulis inuaſionum horis, ſeruatis. At
quotidianus tertiano iungit, cum primus dies bis
inſultum experit, ac bis remittit, ſequēs ſemel, ter-
tius rursus primo ſimiliter. Quartanus uero quoti-
diano commiſcetur, cum primo ſanē die acceſſio-
nes duæ inuadunt, ſubſequentibus duobus, una,
quarto ſimiliter duæ. At iungūt quotidianus, ter-
tianus, & quartanus, cum primus dies tres habet
inuaſiones, ac totidē remiſſiones, ſecūdus unam,
tertius duas, quartus tres, quintus unam, ſextus
duas, ſeptimus iterum tres: ac reliqui eundē cum
primis ordinē tuentur, ac altero modo typi cōeūt,
in eandemq; figuram reducūt. Coniungitur au-
tem tertianus quartano, cum primus dies duas ex-
peritur inuaſiones, duasq; remiſſiones, ſecūdus
nullam prorsus, tertius unam, ac quartus rursus ſi-
militer. Pari modo & reliqui ſubſequentes. Com-
miſcetur autē tertianus, quartanus, & quintanus,
cum primo die acceſſionem fieri contingit, ſecun-
do remiſſionem, ac rursus tertio tertiani, & quar-
to quartani, ac quinto pariter ſemel. Iam alio quo-
dam modo huius typi inſultus accidit, dū nihilo-
minus in eundem ordinis typum tertianus cum ſe-
mitertiano complexus incidit, ſicut in ſubſcriptio-
ne habet: Hęc primo die inceptit ueſperi cum ri-
gore, ac mane ſoluta eſt, perſeuerauit autem uſque
ad horam octauam: deinde incidit acceſſio cū per-
frictione, ac durat nocte ſubſequenti, ac die uſq; ad
horam octauam, rursusq; remiſſio comitatur, de-
inde in noctem iterum acceſſio incipit cum rigo-
re, ac die iterū remiſſio proportionē ſimilis, ac de-
inceps circulus ſimiliter perficitur.

CL. GALENI AD EOS QVI DE TYPIS SCRIPSERVNT.

DE CIRCVITIBVS LIBER,
IOANNE GVINTERIO ANDERNACO

331 INTERPRETE. 332

ETERIBVS sanè me-
dicis ab hunc solū fuit
dixisse, nōnullis morbo-
rum accessiones per cir-
cuitū oboriri, quem Græ-
ci periodum appellāt, nō
adhuc adiiciētibz, quid
uocabulum circuitus sibi
uellet. Nouerant enim se

Græcis hominibus libros scribere, qui manifesto
scirent, cum æquali tempore aliquid simile specie
fiat, totum hoc tempus Græcos periodos nomina-
re. Ita igitur Olympiācas quāsdā & pythiācas ap-
pellabant periodos: recentiores autem primum sa-
nè periodis, typi uocabulū, quasi dicas formulæ,
inuexerunt. Deinde alij idem uoce periodus, or-
do, & typus significari: alij non idem. Omnia ue-
ro hæc diffinire aggrediuntur alij aliter, nō solum
proprias diffinitiones cōstituentes, sed etiam alio-
rum contradicentes. Qui igitur studiose diffinitio-
nes tractarūt, cōcedentes tribus nominibus, typo,
periodo, & ordine, unū quiddā significari, minus
nugantur. At qui periodū nominant tempus, quo
idem fit: typum autem non absolute omne huius-
modi tempus, sed cum integris dieb. & noctibus
circūscribitur, prolixas hi & inutiles nugacitates
proferunt, atq; idcirco tum suum, tum discipulo-
rum tempus cōterentes, ubi ægros accedunt, quo
uis idiota sunt deteriores. Siquidem idiota mentis
compos cum uiderit aliquem quolibet die acces-
sionē experiri, siue paulo tardior accessio ueniat,
siue præuertat: imaginationē quādam periodi quo-
tidianæ dictæ habet. At si quis & industrius, & me-
dicinæ studiosus fuerit, eum notio quādam subit
duarum tertianarum, aut trium quartanarū, atq;
id à medicis distinctum esse uolet. Qui uero prædi-
ctis hypothēsibz emancipati sunt, si egroti duabus
horis quotidie accessionem anticipatoriā sustinen-
ti inciderint, uiginti sanè & duarum horarū perio-
dum esse pronuntiabunt: totum uero typum non
simplicem, sed cōpositum quendam arbitrantur:
deinde per scrutati plurimū, & apud seipsos ratio-
cinati, alij in digitis, alij etiam in tabella libro cui-
dam inscripta, duodecim duodecimanas eiusmo-
di typum esse dicunt. Verum cum auditores pro-
pter hæc rident, indignantur, multo magis cum ho-
ra una quandoq; accessionē præuertentem conspe-
xerint, tunc quoq; uiginti quatuor, uigintiquater-
nānas enunciant: & ipsi ridentur, & alij medicis
quandam ignorantie suspiciōē apud idiotas con-
ciliant. Cum enim illos ex libro uiderint cum gra-
uitate quādam ceu rem maximā inuenientes uigin-
tiquatuor, uigintiquaternānas, subit ipsis omnes
qui libros legunt damnare, ac potius irrationali e-
xercitio artem tractantibus se se permittunt. Si igitur

tur quāpiā argumenta medicorum huiusmodi nu-
gantiū sequatur, etiam tertianā, cum uel hora una
præuertat, uel tardius accedat, omnia potius & ter-
tianam dicent. Nam præuertentē, quatuor & ui-
ginti horarū cum sit, implexum esse dicit quadra-
gesimū octauū: tardius aut uenientē, quinquage-
simānam, atq; hanc referre quinq; & uiginti hora-
rum esse. Quis igitur primus inceperit hanc attoni-
tam sciētiam haud noui: quando aut ego primum
eum qui ipsam indicat, audiuerim, aperīā. Excesse-
rat sanè nuper ē uisus Antoninus, qui Adriano in
principatu successerat: regnabat autem tunc Vē-
rus, qui seipsum quidem mutato nomine Antoni-
num uocauit: Lucium uero quem in imperij com-
munionem acceperat, Verū appellabat. Hoc tem-
pore quum primū audiuissem, admiratus sum eos
qui in hunc modum proponebant. si quinq; horis
aliquis accessionē experitur, duabus remissionē,
ut tota periodus horarum septem existat, idq; ordi-
ne deinceps fiat, quis typus cēseri debeat. Respon-
di igitur statim ei, id ne fieri quiddā posse, nam bre-
ues ita accessiones, lōgas facere declinationes, ac
omnino etiam ad integritatē peruenire. Tu acces-
sionem quiddā, dicebā, narras morbi mitissimā: pe-
riodorum autem frequentia perniciosissimā ipsam
rursus pronuncias. Non, inquit, confiderē in præ-
sentia, utrū hypothesis fieri possit, an minus, exer-
citij aut gratia huiusmodi inquiri permittito. nam
ad uariorū typorum inuentionē doctiores nos ef-
ficat. Illi igitur, q; huiusmodi exercitiū ineptiores
nos potius reddit q; promptiores, ostendere tunc
tentauim: nunc alijs ostendā, ubi prius percensuero,
quis tandē huius speculationis usus existat. Quo-
niam igitur nihil adeo utile est, p̄sertim in febribz,
ut accessionū futurarū principia prænosce, siq;
statim ab initio artificiali cōiectura id potest effice-
re, plurimū egrotati per totū morbi decursum pro-
fuerit: sin aut statim ab initio nequeat, pcedēte aut
tēpore possit, reliquo tempore ægrotū iuuabit, &
quāto citius in morbi speciei notitiā uenerit, tātō
longiori tēpore egrotati auxiliabit. Incubendū igitur
est statim per initia, ut cognoscas qualis sit fe-
bris, sicut in cōmentarijs De crisib. ostēsum est, ac
magna ex parte firmiter licet hanc ex notis illic p̄di-
tis cognoscere. At si q; prima die dubitatio fuerit
oborta, in secūdo discerni debet: sin etiā hūc quan-
doq; effugiat, tertio certe cognoscetur. q; si hunc
etiā interim effugiat, quod raro accidit, saltem in
quarto necessario intelligetur: si neq; in hoc quis
morbi speciei cognouerit, sed etiam dubitat, ma-
gnam partē artis hic ignorat. Nam cum alia, tum
accessiones omnes febrium, uel in singulis diebus,
uel tertio, uel quarto inuadunt: cum in pluribus
sanè morbis, in quibus etiā præcipue usus præno-
tionis est, accessio futurę tertio quoq; die sit & sin-
gulis

AD EOS QVI DE TYPIS SCRIPSERVNT

334

gulis, in paucissimis autem quarto. Sed dicit for-
san aliquis recetiorum horum sophistarum, etiam
quinto die periodos quādam fieri, & sexto, & se-
ptimo, nonnullasq; alias ad multos dies extendi:
quos reuera beatos prædicare ob admirandam in-
telligentiam licet, si non assequitur ex his quæ di-
eunt, se totius de typis operis utilitatem e medio
prorsus tollere. Qui igitur confitentes se à primo
die febrium species dignoscere nescire, expectant
usq; ad quartum, neq; quintanam aliquam perio-
dum, neq; sextanā, neq; extra has aliquam uidisse
pronunciant, etiam si non secundo, aut tertio, sal-
tem sequentibus de futura accessione aliquid spe-
rare possunt. Illi uero qui in numerosam dierum
multitudinem dies extendunt, futuram accessio-
nem neutiquam possunt prænosce. Verbi causa,
in primo die ortæ licet & in quotidiana, & tertianā,
& quartana, & quintana, omnibusq; subsequen-
tibus inesse. Si igitur in secundo die orta est acces-
sio siue non, de tertio die nihil poterūt sperare, qui
longas periodos inuehant. Fingamus itaque post
primum diem neq; in secundo, neq; in tertio, neq;
in quarto, accessionem accidisse. Qui sanè tres so-
las periodos nouerunt, hominem e lecto erigunt,
ac consueta obire iubent, ab omni suspiciōe libe-
ratum arbitantes: qui uero etiam sequentes, quæ
multorum dierum sunt, fieri dicunt, similiter quin-
tum diem merito suspectum habent, quemadmo-
dum & alios priores: ita uero & sextū, septimūq;
aliosq; subsequētes. At si etiā in secundo die quæ-
dam oboritur accessio, incertum est, an secūdam
quotidianā figuram, proportionem cum ea quæ
primū facta est, tueatur, siue alterius periodi sit ini-
tium. Hac ratione si etiam secūdū tertiam perio-
dum in secundo orta fuerit. Nam ignorant statim
ab initio discernere num quotidiana sit, an tertianā,
siue alia quædā febris, incertum unāne sit quo-
tidianæ an duarum tertianarū implexus, uel etiam
trium tertianarū. Ac de alijs maioribus periodis
eadem ratio est. Quod igitur qui multas esse perio-
dos arbitrantur, non solas tres, haud unquam fu-
turam accessionē prænosce poterunt, ostēsum
iam est. Dicamus autem deinceps de ijs, qui solas
tres arbitrant, non tamen ex propria natura unam
quāq; naturam dignoscunt, uerum ex accessio-
num repetitionibus. ita enim solent nominare ipsi
accessionum proportionēs. Tales si non semper
quemadmodū priores, accessionem futurā igno-
rabunt, certe usq; ad quartum, aut quintum neces-
sario. Ponamus enim in primo die unam obortam
esse accessionem, in secundo duas, in tertio rursus
duas, & totidem in quarto. Potest itaq; & talis esse
simplicium periodorū implexus, ut in primo die
quotidiana inceperit: in secūdo, tertiana; in tertio,
possit & tertiana, possit & quartana, incertū enim
hoc ante quintū est: deinde in quarto die, quarta-
nā, quæ secūdam accessionem iuxta primū diem
incepit, & tertianā, quæ in secundo auspiciata est,
secundā. Constat autem omnibus quīnrum diem
duas habiturū accessiones, nempe secūda tertianā

quæ die tertio incepit, & quartanā, quæ secū-
dam die secundo auspiciata est. Fieri autem potest
alijs parimodo habentibus, ut duæ alia tertianā,
aut duæ quartanā alia in tertio die inceperint.
Quoniam enim quartus dies in tali hypothēsi nul-
lam habet cum tertio cōmunionē, accidit & duas
tertianas duasq; quartanas, et tertianā quartanāq;
unā in tertio die incipere. Mirari autem subit eos
qui huiusmodi implexus componunt, q; non in-
tellexere fieri posse, ut duorum typorum accessio-
nes in eandem horam conueniant: quod si eueniat,
corrumpuntur ipsius repetitionis notæ. In propo-
sita igitur hypothēsi accidit, ut alia quartana in pri-
mo die hora secunda incipiat, alia quartana unde-
cima. Quæ cum ita se habet, una in quarto die est
accessio secunda hora inuadens: non tamen unam
dicunt aliquando fieri secūdam subiectam hypo-
thēsini, sed duas perpetuo. Contemplator aut quo-
modo licet & tres simul accessiones in unam ho-
ram concurrere, atq; ideo nō ignorari implexum
ab ijs, qui uniuscuiusq; typi simplicis speciem pos-
sunt dignoscere. Fingamus em̄ in primo die quar-
tanam hora tertia incepsisse: in secundo, eadem ho-
ra tertianam: in tertio, eadem hora quotidianā: ne-
cesse iam his subiectis in quarto die unā accessio-
nem trium circuituum in idem inter se peruenien-
tium hora tertia oboriri. Sed nullus ipsorum hoc
literis mandauit, omnes aut tanquam ex uno ore
in predicta nunc hypothēsi in quarto die tres fieri
accessiones dicūt, siue quis singulis diebus semel
ægrotū accessionem habere statuat. Nonnulli sim-
pliciter quotidianam pronunciant, nonnulli uero
duas tertianas esse, ac tres quartanas posse dicunt.
Quomodo sanè discernere ipsas cōueniat, plures
ipsorum neutiquā inquisierunt: nonnulli differen-
tia horarū coniectant, tanquam non liceat hora se-
xta, uerbi causa, omnes diebus diuersis inuadere.
Quod si fiat, singulis diebus contingeret unā appa-
rere accessionē trium periodorum inuicem imple-
xarum, quotidianæ, tertianæ, & quartanæ. Nā pri-
mus dies quartanā habebit solam, secundus tertianā,
tertius quotidianā, quartus simul omnes tres
in idem tempus cōgressas: ob quas quintus rursus
dies quotidianā habebit solam, sextus præter hanc
etiam tertianā, septimus tres in idem tempus con-
gressas. Non igitur cōstat, ut dictum est, utrū quo-
tidiana una sit, an duarum tertianarū miscella, aut
tertianarū & quartanarū, aut quartanæ, tertianæ,
& quotidianæ. Atqui nō eadem est curatio tertianæ,
quartanæ, & quotidianæ, nisi & hoc arbitrentur.
Ex quo enim imperitia simul & impudentia eorū
qui in arte insiliunt lasciuiriq; præpollet, miri ni-
hil est quibuscūq; etiā talia ignorari: uerū nos noui-
mus quā differentē quotidianā una à tertianis dua-
bus, ac tertianā à quartanis curationē desiderent:
ac neutiq; fieri potest, ut ijs qui uniuscuiusq; speciem
ignorant, discernant. Ac subinde in ægrotantibus
medicos uidimus duarum tertianarū implexum,
quotidianam unam esse autumantes, quibus per-
suasimus ægrotū à duab. tertianis infestari, soluta
quidem

quidem ex ipsis prius mitiore, relicta autem sola A
difficilliori. Omnes igitur qui de typis libros scri-
pserunt, uidentur nihil curare prelidium quod ex
ipsis in praeuotionem & uictus rationem perue-
nit; sed quemadmodum dicunt, ita quoque faciunt,
exercitia iuuenibus hanc scribentes, similia enig-
matis, quae in coena proponuntur. Si igitur ipsos
absolute uelint exercere, id facere liceret, ducetes
ipsos ad geometriam, arithmetice, logistice, &
dialectice. At si ut inuadentem accessionem prae-
noscant, ad hoc perueniunt exercitij, ex toto errant,
qui iuuenibus, prauis insistere uis, ex his persua-
dent, unde nihil inueniunt, uel in praeuotione, uel
in curationem utile; cum liceat ipsos edocere quo
modo accessionem internoscant febris quotidiana,
na, tertiana, quartana, semitertiana tertiana na-
turam referentis, aliarumque singularum, quae non
modo circuituum figura, sed etiam tota natura in
uicem differunt. Nam qui has ignorant dignosce-
re, inutilis ipsis tota de typis speculatio est; praesti-
terit autem forsitan dixisse, quod tota haec sit super-
uacua. Ei uero qui proprijs signis unamquamque fe-
brem nosse studuerit, non modo lucro est uanam lo-
quacitatem contemnere, sed etiam uictus speciem
unicuique conuenienter praeuocare. Sed hi sane ad
huc tolerandi sunt. Etenim Agathinus uir non uul-
garis, in eiusmodi disciplinam successit. At qui se-
ptem horarum circuitus faciunt, desiderabat qui-
dem non nos, sed Philistionem, aut huiusmodi si-
mitem nugae ipsorum irridentem. Quoniam ue-
ro recetiorum nonnulli me precibus adegerunt,
ut quam ego ludens ipsos docui methodum ad ty-
porum, qui in huiusmodi hypothesebus afferun-
tur, inuentionem, in tabulam reponere, in illorum
gratiam etiam diem unum in hoc sermone non gra-
uatim collocaui. Incipiamus igitur iam disciplinam
ipsorum, hinc sumpto initio. Typum hi uocant, non
omnem circuitum, sed si quis ex integris diebus &
noctibus constitutus est; & secundum unumquen-
que dierum numerum peculiarem typum esse uo-
lunt, non autem uiginti & triginta solum dierum,
sed etiam ultra hos typorum circuitus extenden-
tes. At in typis his accessionis tempus ad alteram
accessionem non amplius quidem typus, sed hoc
solum periodos ipsis nominatur. Audiui autem iam
quendam etiam librum integrum non exiguum con-
scripsisse, docente quomodo quis in unaquaque pe-
riodo accessoria proposita & specie inuenit, & ty-
porum numerum: ac per deos admiratus sum quae
tandem essent quae in libris dicit: nam methodus
ex quibus inueniat, quot sint typorum implexus,
paucissimis uersibus doceri potest. Talis cum sit,
numerum horarum uniuscuiusque typi promptum ha-
bere conuenit, uel in memoria, uel in charta descriptum.
Quotidianae typum uigintiquatuor, tertianae qua-
draginta octo, atque ita deinceps quartanae quide se-
ptuaginta duae, quintanae nonaginta sex, sextanae
centum uiginti, septimanae centum quadraginta
quatuor, & aliarum, ut haec tabula subscriptum
habet.

Quotidianus	24
Tertianus	48
Quartanus	72
Quintanus	96
Sextanus	120
Septimanus	144
Octanus	168
Nonanus	192
Decumanus	216
Undecumanus	240
Duodecumanus	264
Tridecumanus	288
Quatuordecumanus	312
Quindecumanus	336
Sexdecumanus	360
Septemdecumanus	384
Octodecumanus	408
Nouemdecumanus	432
Vigesimalus	456
Vigesimalus primus	480
Vigesimalus secundus	504
Vigesimalus tertius	528
Vigesimalus quartus	552
Vigesimalus quintus	576
Vigesimalus sextus	600
Vigesimalus septimus	624
Vigesimalus octauus	648
Vigesimalus nonus	672
Trigesimalus	696
Trigesimalus primus	720
Trigesimalus secundus	744
Trigesimalus tertius	768
Trigesimalus quartus	792
Trigesimalus quintus	816
Trigesimalus sextus	840
Trigesimalus septimus	864
Trigesimalus octauus	888
Trigesimalus nonus	912
Quadragesimalus	936
Quadragesimalus primus	960
Quadragesimalus secundus	984
Quadragesimalus tertius	1008
Quadragesimalus quartus	1032
Quadragesimalus quintus	1056
Quadragesimalus sextus	1080
Quadragesimalus septimus	1104
Quadragesimalus octauus	1128
Quadragesimalus nonus	1152
Quinquagesimalus	1176

Huiusmodi habeat in charta tabulam paratam, qui
facile calculare non possunt. Post huius apparatus
inspiciatur proposita accessio horarum pro ratio-
ne accessionum recurrentium, cuius primus scri-
ptarum numerus est particula. Cum enim ipsum
inuenierint, typi genus habebunt. genus autem, uel spe-
ciem, uel formam, uel naturam in presentiarum di-
cere nihil intererit. Numeris typorum inuentis par-
ticulam quoque habebunt. Si enim tertia fuerit par-
ticula horarum typi numerus circuitu repetens, tres
dices

dices typos illos inuicem implexos: si quarta, qua-
tuor: si quinta, quinque: numero semper ex parte no-
men imponens. Ut igitur exemplo methodus fiat
manifestior, fingamus aliquem accessionem expe-
riri horis sex: hanc autem remittere duabus, ut totus
circuitus octo sit horarum. In hac hypothese con-
siderato quae pars sint octo, nempe uigintiquatuor:
or: deinde inueniens tertiam esse, quotidianas tres
implexas esse dices: quotidiana sane quoniam nu-
meri uiginti quatuor pars est, numerus octo con-
tinens: tres autem, quia tertia pars. Fingamus rursus
sedecim horarum esse accessionem circuitum, quo-
niam igitur sedecim numeri uigintiquatuor nulla
est particula, quadraginta autem octo tertia est, et qua-
draginta octo tertiana periodi est numerus, tres se-
bres tertianas inuicem implexas esse dices. Finga-
mus rursus accessionum periodum esse horarum
octodecim, pars autem haec est neque quotidiani nu-
meri, neque tertiana, sed quartana, dices igitur qua-
tuor quartanas implectas esse. quartanas sane,
quonia ex septuaginta duarum horarum numero con-
stat, quatuor autem, quoniam octodecim horarum
numerus pars est septuaginta duo continentis. Sta-
tuamus iterum accessionum periodum horarum esse
quinque, pars autem sunt quinque horarum centenarum ui-
ginti uigintiquatuor, dices igitur typos sextanos
uigintiquatuor inuicem esse implexos. Pone rur-
sus accessionum horarum periodum septem, pars
autem haec sunt centenarum sexaginta octo horarum,
hoc est octani typi uigintiquatuor. Quare pronum
ciabis typos octanos esse uigintiquatuor. Finge
iterum accessionum periodum horarum nouem, pars autem
sunt haec ducentarum sedecim horarum uigintiqua-
ta, haec rursus sunt ducentae sedecim, decimi
typi circuitus. Erunt igitur in hypothese hac decumani
typi quatuor & uiginti. Subijciat rursus ac-
cessionum periodus horarum decem: duodecima
autem pars est numerus hic centenarum uiginti,
qui est sextanae periodi. idcirco sextanae erunt duo
decim. Ponatur iterum accessionum circuitus
undecim esse horarum, numeratur autem ducentarum
sexaginta quatuor numerus ab undecim per ui-
gintiquatuor. Erunt igitur uigintiquatuor typi
duodecumanus inuicem coniuncti, quoniam secun-
dum uiginti quatuor numerum undecim continens,
duodecumanus typi horarum numerum metit, qui est
ducentarum sexaginta quatuor. Semper igitur typo-
rum species ex numeris in tabula descriptis inue-
niuntur, multitudo uero ipsorum deprehenditur, si
noscas quota numeri pars accessionum horarum nu-
merus existat, quod idem est, ac si noueris iuxta
quem numerum ipsi qui accessionum est typi nume-
rum metitur. siquidem a se mutuo denominatione su-
munt & numerus hic & particula. Nihil igitur in-
terest dicere, tertiam esse partem duodecim hora-
rum quaternarium numerum, aut duodecim per tria
in quatuor partiri. Simile huic est etiam si ita dica-
mus, quaternarius duodenarius per ternarium meti-
tur. Redacta igitur rursus in pauca capita metho-
do ad alium deinceps sermonem digrediamur. Erunt

Galen.

porro tanquam quaedam ipsius diffinitiones huius-
modi. Inspicienda ueniunt accessionum periodorum
horarum, quota pars sint horarum typorum. etenim a
parte denominatus numerus, copia typorum erit:
at qui ab his partitur, ipse typus est. Alia autem ora-
tione idem sic interpretabitur. Accessionum periodi
numerus horarum inspicio, per quem metitur quem-
libet ex ipsis qui tabella habentur. ipse enim ex tabel-
la numerus typorum speciem indicabit: per quem
uero ex ipsis periodi numerus metitur, multitudinem
ipsorum indicat. Alia uero oratione idem hoc pacto
exponetur. Numerus horarum circumeuntium per
accessiones estimatus, quoties metitur aliquem ex ipsis
qui secundum typos habentur, toties typus ille ipsi
implectatur: siue autem implectatur, aut coplicatur
dicas, nihil refert. Iam multis alijs uerbis eandem
methodum licet interpretari. Verum sufficit etiam ha-
ctenus uanam istorum artem percensuisse, ut paucis
capitibus singulos errores, qui sequuntur possumus
ostendere, rursus a promptioribus exoriri. Vbi enim
circuitus per accessiones repetens horarum duode-
cim fuerit, possunt quidem & duae tertianae esse,
possunt & quatuor tertianae, & quartanae nihilo
minus sex, & octo quintanae, & decem sextanae, &
duodecim septimanae, & quatuordecim octanae,
& sedecim nouanae, & octodecim decumanae. Rur-
sus igitur eodem modo uia nugacitatis non parua
inuenitur, quae sistere nequit, neque ullum habere
scopum diffinitum ubi circumscribere ipsum erit ne-
cessarium. Cur enim magis usque ad octodecim decumanae,
aut uiginti undecumanas, aut uigintiduas
duodecumanas procedere conuenit, quam ad ali-
quem periodorum subsequendum? Licet enim dice-
re uigintiquatuor quidem esse quatuordecumanas,
sex autem & uigintiquinque sedecumanas, octo uiginti
manisquinis & decumanis similiter his licet appo-
nere. Satis iam hoc est de quotidianis. At adhuc
nugacius in tertianis et quartanis, ac multo magis
omnibus his sequentibus, agunt. Vel enim sedecim
horarum periodus nihilo magis est trium tertiana-
rum, quam sex quintanarum, aut septimanarum nouem.
Potest haec duodecim quidem nouarum esse, quin de-
cim autem decumanarum, octodecim tridecumanarum,
unius autem & uiginti quindecumanarum, ac
ad portionem omnium subsequentium. Verum
mihi abunde est uiam tantum indicasse, qua in huius-
modi tempus conuertunt. Quinetiam quindecim ho-
rarum circuitus (ubi enim huius adhuc uiam indica-
uerim, ad aliud transgrediar) quatuor quidem quar-
tanarum est, octo septimanarum, decumanarum sede-
cim. Atque horum omnium uniuscuiusque methodus
est, ut in digitis citra tabulae opera possis calculari.
Verum ego sane loco institutionis singula haec pro-
fero ipsis qui per aetate puerilem in numeris statim
sunt exercitati. Nam homo in exercitiis non men-
sibus, sed totis annis ad eos indiget, quo in rebus
inutilibus fiat prudens, quae cum studio nonnullos
sibi inuicem proponere non pudet. Quod igitur
bisariam errant omnes qui de typis commentarios scri-
pserunt, dum neque morborum species docent, neque

Tom. 3

p in

in rebus frugiferis tempus consumunt, abunde satis puto demonstratū. Quandoquidē uero coegerunt nos relictiis utilibus tempus in refellendis ipsis perdere, ostendimus utiq; eis in quantam stupiditatem perueniāt, tum ipsi, tum qui ipsis tanq; uti se aliquid docentibus attendunt. Nam cū fateantur de re quā fieri nō potest uerba facere, attamen ceu exercitium quoddam tractantes, ne millesima quidē totius curationis parte exercētur. Præterea argumenta ipsorū inter se pugnant, quæ etiā prima tibi percensui, nōnulli ipsorum usq; ad quindecim dies typorū circuitus procedere statuunt, nōnulli uero usque ad mensem, sunt qui etiā ad duos tresue menses uenire ponunt. Ego uero quam sententiam habeam de ijs quæ Hippocrates dixit extra periodum quartanam, alibi indicauī, ubi docui mihi esse persuasum speculationem arti cōmodam existere. Nūc autem (neq; enim docere mihi propositum in hoc sermone est, sed reprehendere eos qui neque utilia scribunt, & speculationē laudant inutilissimā) ad primos me conuertam, qui usq; ad quindecimanū typum exercitiū causa procedere affirmant, quippe imprudentes hi & nescij suam ipsorū hypothelin alijs, quas apponunt, peruertunt. Si enim febris, quæ per horas uigintitres accessiōnem habet, non est quotidiana præuertens, necessarium est ipsam quatuor & uiginti uigesimalquartanas existere. Quemadmodum igitur & eā quæ una hora tardius inuadit uigesimalsextanas esse, easq; uigintiquatuor. Non igitur uere dicunt qui typos in quindecim dies exporrigi statuunt, multo magis cum uel tertianarum, aut quartanarū, aut sanē quintanarum circuitum horis uel duabus, uel tribus tardius inuadentem, aut præuertentem, in typorum implexus ducant. Similiter uigintiquatuor uigesimalsextanas. Vt enim relicto quindecim dierū circuitu ad quintanæ periodum ueniam, in hoc typo, siquidē una hora accessiō præuertat uigintiquatuor, una & uigesimalsextanæ erunt: sin autem moretur uigintiquatuor, rursus uigesimaloctauæ. At si nonnullas iam præuenientes tardantesq; statuunt, manifesto suā tollunt hypothesin. Quare necessarium est typos integris diebus & noctibus circūscribi, ipsos statuere, aut nihil est quod nugentur. Eo autem statuto typi in lōgum dierū numerum procedent, quāuis illi nolint. Melius igitur forsā faciunt, qui per initia statim numerū dierum secundum typos incomprehensibilem esse statuunt. Si enim etiā aliud nihil dicunt, pulchre saltem ne quis contra ipsos differat effugiunt, non quemadmodū priores à seipsis damnantur, dum typos usq; ad quindecim dies progredi affirmāt. Coguntur autē uti nō solis, qui ex multis Decadibus componuntur, sed etiā ijs qui ex centurijs constant. Quoniam igitur nequeunt typorum multitudinē effugere, fieri nō potest ut implexus inuicem connectentes euitēt: sed quemadmodum qui tres typos solos esse ponunt quotidianam, tertianam, & quartanam, tamen ex ipsarum implexu multa efficiunt paria, ita

A necessarium erit etiam his omnes typos inuicem coniungi. Sicut igitur coniungunt tres commemoratos primum sanē unumquēq; sibi, deinde inter se, sic necessarium erit his quoq; cōiungi. Incipiamus igitur à quintana, ostendamusq; ipsis quomodo huic coniuncta permulta efficiat paria siue implexus. Vnum itaq; par tale est, primo die incipiat quintana, deinde tertius quartusue dies ab omni febre purus sit: quintus sanē quintanæ, quæ primo die incepit, secundam habeat accessiōnem: sextus autē, eius qui secundū inuasi: deinde septimo & octauo à febre liberis, nonus quidē tertiam primæ quintanæ habeat accessiōnem, decimus uero secundæ & ipse tertiæ deinceps. Pari portione quarta quintana procedet. Nihil autem refert in præsentia duplicem ne quintanā, aut duas quintanas hic dicas, quod nec ipsum omnes cōcedūt. Alterum par duarum quintanarum. Primus dies unam accessiōnem unius habeat quintanæ transiōnem, secundus liber sit, deinde tertius alteram quintanā incipientē habeat, proportionē in subsecutibus diebus seruata. Aliud duarū quintanarū coniugium. Primus dies alteram ipsarū, quartus alteram incipientem habeat, subsecutibus diebus proportionem seruantibus. Quartum coniugium duarum quintanarum, altera ipsarū prima nocte inuadat. Quintum duarum quintanarū coniugium, altera ipsarum prima die incipiat, altera secunda nocte. Sextum duarum quintanarū par, altera prima die auspicetur, reliqua tertia nocte. Septimum duarum quintanarum par, altera primo die incipiat, altera quarta nocte. Hæc igitur septem coniugia coniunximus, statuentes priorem quintanam primo die auspicari. Rursus autē alia septem faciemus, primā ipsarum nocte prima incipere proponētes. Si igitur ita ipsi & sextanam adiunxerimus, constat plura simul fore coniugia, ac plura adhuc eorum quæ septimanā cōnectunt, aut multo plura quæ octauam, uel etiam quæ decumanam: ut nihil dicam de uigesimalis, trigesimalis, quadragesimalis, quæq; has uisæ sunt necessario hypotheses ipsorum sequi. Illæ igitur in præsentia dimittantur. Fiant autem nobis usq; ad decumanum, ac primum mihi considera, ut nunc cum duplex quintana gignitur, coniugia dicimus. Si autem triplex oborta fuerit, cōstat multitudinē haud paucorum parium aliam generari. Iā uero licet & quadruplicē ipsam fieri quotidie, una inuadente accessiōne. Quintuplex fiet mista quadruplici, una nocte quinta quadam post commemoratas quatuor, quintana, atque hac rursus ipsa quadruplici. uel enim in prima nocte principium potest sumere, uel quadā subsequētī, aut secūda, aut tertiā, aut quarta, aut quinta. Hoc autem ipsum uarium his est etiā in alijs typis, & maxime in his qui plures dies continēt. Si igitur omnem quintanæ uarietatem ei qui in sexta est coniunxeris, consideras opinor quanta sit multitudo. At si eis uel septimanā miscueris, uel octanā, aut aliquam subsequētium, deinde rursus ex quatuor

typis

typis ita inuicem complexis alia facias coniugia, deinde ex quinque, postea rursus ex pluribus, puto te intellectu colligere, quantus coniugationū numerus sit, aut quot indigebit libris ad eorum disciplinam. Qualis enim in eis erit plexus conabor tibi paucis indicare, initium sermoni hinc constituēs. In singulis typis prius conueniet coniugationum uarietatem persequi, ut in quintana paulo ante ostendit: postea ipsas inter se complicare. Primum sanē unum par eorum quæ ex quintana sunt miscetur uni sextanæ cōiugio, ut ex duobus paribus tertiū quoddā aliud oriatur: deinde omnibus omnia deinceps cōnectere, postea ita unū duobus hinc tribus, hinc pluribus, usq; dum uniuersa typi qui cōplicatur coniugia uni permisceas. Post hoc duo paria unius typi quintanæ uni per singula alia miscere, deinde duobus, aut tribus, aut quatuor, usq; dū omnia inuicē cōplicaueris: deinde ita rursus quatuor coniugia, ijs quæ in unoquoq; typo sunt, miscere. Postea quinque, deinde sex, usque dū omnia quintanæ cōiugia omnibus alijs permiscueris, nō simul uidelicet omnium, sed unius cuiusq; separatim, ut quintanæ paria ijs quæ in septimano habent: postea ita octanæ, aut nouanæ, aut decumanæ, aut alicuius subsequētium cōiugij. Inde quemadmodū quintanū singulis alijs cōmiscuisti, ita iam decumanū unicuiq; aliorum miscere. Postea septimanū, octanum, & reliquos. Vbi uero hoc feceris necessarium erit, triū typorū cōiugio omnia omnibus cōiungere, hinc quatuor, inde quinque, mox sex, postea septē, atq; ita cōsequenter, donec omnia omnium cōplicauerimus. Porro quod adeo copiosa parū erit multitudo, ut numeratu difficilia sint decem milia, quēlibet puto etiā numeri impritū intelligere. Iam qui arithmetici sermonem cōmuni cauerit, audire ab ipsis multitudinē poterit. Ego enim si ostendere nunc ei uellem, maiori opus esset libro de his quæ hæc nugantes scripserunt, non considerantes me uel millesimā cōplexum partem attigisse, et si multa inaniter sint locuti. Si igitur utile esse arbitrantur typos inuicem cōmiscere, substāt ubi utilis uel millesimā partē inueniunt: sin autē inutile, reueriti iam tandem uocēt ad libros Vulcanū, aut si ipsi non uocent, tempus corumpet. Quis enim ex ipsis alius adhuc scribet: quis non & hos iam dissecans in diarios usus admittet? Cum autem hi iam scripti sint, & quibusdā amicis traditi, cūq; illi uelint alios discere quomodo tabula se habeat, ego statim proponētib; typorum multitudinem respondeo. Est itaq; methodus non alterius cuiusdam generis, sed prioris subiecta. Persuadeberis autem & ipse rem ita habere, si reuoces prius in memoriā, eamq; promptā semper habeas, nepe diē nos hodie appellare, tempus ex die & nocte cōpositum: sic itaq; & annum esse dicimus, dierū trecetorū sexaginta quinque, & quartæ unius partis. Cum itaq; diē unius quatuor & uiginti horæ sunt, duorū quadraginta octo, triū septuaginta duæ: nomina uero typis non à diebus completis sunt, sed ab accessiōnis repetitione. Ter-

Galen.

A tianā sanē appellamus, cui tertio die accessiō oboritur, duob; interea iam nimirū etiā absolutis: quartanā, cui quarto quoq; die, tribus & in hac interea diebus completis, ac in alijs ad proportionē. Quapropter cum circuitū typi quatuor dierum inuenieris, quintanā ipsam dices. non idem nāq; est, quinto die accessiōnem inuadere, & quinque dierū esse circuitum. In memoria igitur hæc ponens rursus succurrat tibi dicta prius in tabula Methodi. Dictum autem est propositum horarum periodicarū numerum, quæ inter duo principia sit accessiō, inspicere debere, utrū meriatur in tabula contentū numerum quemlibet. Erant illi pro horarum multiplicatione uigintiquatuor, effecti. Vt igitur citra tabulam ipse in digito inuenias, hoc ipsum facito, sex quidem & octo proposito, cōmode utiq; inuenies quatuor quotidianas fieri, cum sex horarum circuitus propositus existat: tres autē, cum octo. Septem autem proposito, aut alio quodā non metiēte uigintiquatuor horarū numerū, inspicito utrum propositus, partem aliquam habeat, an nullam, nisi unionem. Si enim habet aliquā præter unionē partem, quæ admodum nouem tertiā, quindecim tertiā & quintam, inspicito qualis ipsius pars communis sit cum numero uigintiquatuor. Exempli itaq; causa, tertiam sanē uigintiquatuor horarū numerus, quintam autem nō habet, quemadmodū quindecim horarum numerus. Si igitur proposita periodus horarū nouem fuerit, tertium sanē huius capies, tertium autem & numeri uigintiquatuor, octo: ac dices octo typos esse tribus diebus circūscriptos. uellem te huiusmodi typos quartanos nominare. Sed dū quindecim horarū circuitus fuerit, quindecim sanē tertiā parte capta, quinque dierum typos esse, quod est sextanos, dices. At horarū uigintiquatuor quoniam & harum tertiā pars octo sunt, tot esse dices etiam sextanæ typos. Quod si nulla particula propositus numerus fuerit, qualis est septenarius, uigintiquatuor octanas. Ita quoq; si decē horarū propositus fuerit circuitus uigintiquatuor, typos esse qui undecim dies comprehendunt, dices, hoc est, undecumanos. Sic ubi tredecim horarum circuitus fuerit, quatuor & uiginti. Pari modo si maior fuerit propositus circuitus quā horarum uigintiquatuor, siquidem nullam habet mensuram communē cum numero uigintiquatuor, quemadmodū in uiginti quinque contingit, uigintiquatuor esse typos uigesimalsextanos esse dices, quæadmodū & uiginti. At si cōmunis utriq; mensura quæpiā fuerit, quemadmodū in uigintiseptē numero tertiā pars est, octo decumanos asseuerabis: quandoquidem horarū uigintiquatuor, tertiā pars sunt octo: uigintiseptē autem, nouem. Quippe cōstat decumanū typi circuitum esse dierum nouem absolutorum, qui sanē horarum numerum ducentarum sedecim efficiunt, cuius pars octaua est propositus uigintiseptem horarum numerus. Hæc igitur methodus cōmuni in tabula prædicta subiacet, tantum ab illo differens, qd aliquis etiam citra tabulam inuenire potest primum horarum numerum, diurnis circuitibus me-

Tom. 3

p. 2

suratum

suratum, cuius pars est, propositus. Hec speculatio ostensa est etiam ab Euclide in libro Elementorum, septimum autem ipsius est caput. At maius utrique numero comune capientes, considerare oportet, quoties communis hac mensura utrumque numerum partit: ut in quindecim & uigintiquatuor, primum communis mensura est trium numerus. Hic autem quindecim numerum metitur per quinum, uigesimum quaternarium numerum per octo, siue quinque multiplicaueris in numero uigintiquatuor, siue octo. Itaque in quindecim eundem numerum fieri inuenies, sicut centenarum uiginti horarum, dierum autem nimirum quinque: atque idcirco typum decumanum dices. Eadem ratione si propositus numerus horarum tredecim fuerit, communiter metientur & hic & uiginti

quatuor ex ambobus inter se multiplicatis factus, qui est trecentarum duodecim horarum numerus, quandoquidem ad primos dictos numeros pertinet tredecim. Appellatur enim sic, quorum non est communis mensura unionis. Itaque numerus quem utrique metiuntur erunt, tricenarius duodenarius, nam ter & decies hic uiginti horas continent: typus autem dierum erit absolutorum tredecim, hoc est, quatuordecumanus, quandoquidem quater & uigesies, hic numerum ducentorum duodecim partit, multitudo typorum erit quatuor & uiginti. Habeat itaque & hanc methodi demonstrationem, & si non statueram res inutiles uos docere, satis enim esset ipsas omnino contemnere, memores oraculi Pythici, nempe, Parcendum esse temporibus.

CL. GALENI DE CAUSIS PROCATARCTICIS LIBER

NICOLAO REGIO CALABRO INTERPRETE.

NTIQVI quidem physicorum iurare studentes humanum genus, non solum mouebant & proponebant aliquid eorum quae manifeste cognoscuntur, sed quae immanifestorum conabantur adinuenire multa, & augeri quidem in eorum inuentionibus secundum illa tempora abhinc maxime proueniebat. Eorum uero qui post eos uenerunt medicorum & philosophorum, quidam quidem appetentes gloriam: deinde, ut iustum est, desperantes non fortunati ea, conati sunt astuti fieri. Quidam uero non potentes soluere ea quae ab illis proposita sunt sophismata, duorum alterum passi sunt: uel enim crediderunt eis ut ueris, uel de omnibus dubitare iustum fore putauerunt. Vtrum autem aliquod est eorum quod est de primitiuis & procatarcticis nominatis sophismata: ut quidem coactis ipso prioribus, propter causam eorum qui uenerunt, alios quidem in dubitationem constituerunt; alios uero credere sic asserunt, ut necessariam & utilem theoriam sufficientem existentem secundum seipsam, & ab Hippocrate dictam esse hanc artem longam, adhuc puto longiorē faciāt hi mirabilibus sophismatibus. Cum autem Gorgia licet deriseris huiusmodi medicos, & maxime nuper uidens quendam spretum & ualde redargutum ab ipsis operibus artis, rogasti nos submemoraciones scribere tibi de procatarcticis causis, quas utique & occasiones multi antiquorum nominant: sunt enim maxime circa animalium corpora quando imbecillitate manifestat, occasiones aegritudinum dignum aestimauerunt nominare. Nullus igitur euectantium crura a gelu infrigidatus, uel a calore aestuatus, uel amplius exercita-

tus, uel tristatus, uel aliquod tale aegrotauit: sed sola imbecillia corpora, huiusmodi causae tangunt, & exinde puto occasiones argumentationum preberi sophistis demonstrare conantibus, quoniam si aliquando non nocent imbecillibus, neque tunc nominabuntur iuste causae, oportet enim (si quidem ea eorum natura agunt, & agere a seipsis habeant, & non ab imbecillibus corporibus) super eas apparere effectiuas. hoc autem non ita habet: sed sicut uidemus in theatro: contingit enim mille sedentibus, aestuare quatuor, et horum ipsorum unum aliquem febrile, & non oēs: sicut & amicū nostrum Menandrum pridie exire quidem a stadio post agonem dicentem & caput dolere, parū uero post febricitare incipiens. Hunc enim uisitantes nos secunda die mane iussimus quidem, ut nostri, fomentare rhodino caput, deinde dormire, & post balnari plurimum, nihil timendo & si adhuc uideatur aliquid febris remanere; alijs uero medicis expectare uidebatur & uidere eum qui per tertiā paroxysmum qualis erit. Verbis igitur pluribus motis, quorum gratia tibi scribi a nobis postulasti haec, quia neque illi nos neque nos illos poteramus permutare, autoritatem electionis in laborante committentes, omnes recessimus simul. Parum uero post quidam famulus Menandri ueniens ad nos, redire ad domum rogabat domini sui, & nos obediimus. erat autem Menandrus ille rector non sic rudis existens, ut rationes dictas non assequeretur: uel non cognosceret plus posse ueriores, quod dissonantiam quae in rationibus experientia maximus iudicare ignoraret, nec obliuisceretur eorum quae perfecta sunt, quando eum qui in labore febricitauit iuuenem in balneo lauans sanauimus confestim, alijs medicis prohibentibus. Alium uero, ut nosti, similiter illi dicens ab aestuatione febrile, sanauimus balneis pluribus: ac quoniam dubitationibus illis

primo

primo, & timentibus, & ignorare consentientibus ad quid finiret egritudo iuuenis qui desipiebat, ridens ego haemorrhagiam patieris parū post ex naso dixi, & totaliter liberaberis ab aegritudine: illis uero deridentibus, & talia diuinare dicentibus esse impossibile, repete dexter naris effluxit sanguinem: & quoniam sudorē praedixi, & prouenit: sic & per uentrē euacuationē multam, & uomitū, & comam, & multa alia talia de natura aegritudinum & cura. Illi uero tanto deficiunt credere aliquid tale opus, quod consistetur diuinatum esse magis quam medicorum omnes huius praedictiones. Et propter hoc non debebat eis credere. Ego autem a principio nec uocaui eos, nec unū ex eis, sed nescio qualiter & hoc admirandū agūt inter alia maxime: per se uocati enim uadunt ad aegros. Dixit igitur mihi quaeliter iubes uti rhodino: & quae post balneum offerre cibaria: nūcia mihi, propter hoc enim te uocaui iterum. Ego autem de his iubens quae mihi uisae sunt, abijci ad quendam agrorum qui iuxta ciuitatem. rediens uero secundo die & uidens sine febre esse certitudinaliter hominē, rursus iussi balnari plurimum, & consueta agere, & sic praecipuaui ea quae secundum naturam omnia facere, antequam famosam expectare diatribē. Nosti autem & alium adolescentē paulominus pereuntē ab huiusmodi medicis, qui existens cholericissimus & calidissimus, deinde ambulans contense per aestum multum, & regionem profundam & arenosam, uenit ad gymnasiū iam siccatus. Cum autem esset unctus, & fricatus (etenim gymnasticus erat adolescens ille) alius qui similis aetatis est, coplexus eū, sicut plerumque sit, exacerbauitque eū intantum ut obliuisceretur, quoniam postquam esset fricatus unctuose praeciacebat, & luctauit amplius. Cum etiam esset balneatus, & iret domū, tertiū ei multo maius inconueniens anterioribus contigit: obuians enim quibusdam amicis rixantibus & iam se percutientibus, conatus fuit eos dissoluere. Exinde igitur siccatus est totaliter, & horrorem patiens, iam & aduri putās, ad suā uenit domū, & decubuit. Sequenti igitur die ad hos mirabiles medicos incidens, necessario eū qui ad sequentē diē tertiū debentē esse a principio paroxysmū expectare iussērunt, nobis tamen consulentibus quod citissime balneare eū maxime pinguisime, & cibare humidissime. Nosti igitur qualiter immittēte eo qui per tertiam paroxysmum, omnifariam sine pulsū factus est, & infrigidabat, & moueri & transferre seipsum non poterat, a siccitate autē simul & imbecillitate quae secundū uirtutē, neque os mouere poterat adhuc, & neque linguā, neque loqui quantūcūque modicū. Venit autē ex necessitate ad nos famulus, rogans ire & iurare adolescentē festinanter: postquam autē ipsum marasmatū uidimus, uix sanauimus pluribus deinceps diebus sicut nosti & ipse qui uidi disti. Hoc fides, inopinabile uisum est omnibus medicis: scriptū enim non esse id ab aliquo anteriorū aiunt, & aestimant nostrae temeritatis esse, scilicet ante immisionē paroxysmi cibare simul & uinū

Galen.

dare adolescenti. Quandoque etiam eorum uis os aperui, cibum largiens. Quando uero melius se habebat, non dedi cibum ei ante immisionē paroxysmi, ut crederes qualiter exsolueretur, & infrigidaretur, & propē impulsualitate ueniret, & qualiter his factis uix suasi credere medicis qui tunc erant praesentes, hoc esse maxime quod saluauit hominem, scilicet ante paroxysmū cibari & uinum offerre. Quae autē ratione hoc faciebatur interrogabatur, & de eo quod fiebat mirabantur. Sed non erat, ut puto, iustum eis mox respondere, secundū principia artis confestim errantibus, & nec ex quibus elementis corpora animalium, neque qualis sit aegritudo febris scientibus. Sed de his & per alia monumenta scriptū: & non oportet nobis maius fieri illud quod post opus, praeciaceat consideratione, licet sit maxime utile. Instituius enim non dicere aliquid inutiliū per hos sermones, sed abscondere quod est prauū, simile agentes his qui ueterē uiam emundant spinis & rubis plenam: non enim est illis ipsa intentio rubos uel spinas abscondere: sed quidem ante festinantes proijci & puncti ab his syluestribus plantis, abscondere primo eas coguntur, deinde sic ad id quod praeciaceat a principio redeunt: si uero non rubos solū uel spinas, sed hamos & occupatoria quamulta habet uia: multiplici ut puto tempore detinebit eū qui emundare ipsam desiderat. Sunt autem in nunc praeciaceat consideratione alia quidem sophismata uelut spinas, quaedam uero rubis prohibentia, alia uero hamis alsimulantur, & improuide quis se habens si ceciderit comprehendetur. Quocirca & odire iustum est sicut eos qui in uia per quam gens ambulat talia deponunt, ita eos qui ad artem benignā impediendā construunt sophismata. Igitur & nos alia quidem eorum abscondimus: alia uero emendemus: alia uero teramus, purgantes antiquā uiam non ad ciuitatem ducentem, sed ad artem omnibus ciuitatibus utilem. Interrogemus igitur primo eos qui nunquam aegritudinum causam aestimant esse infrigidationē immoderatā, neque aestum, neque repletionē, neque aliquid aliud talium, ex qua unquam ratione sapientiae & unde inuenientes suadent nobis? non enim a terra habitabilibus: nullus enim est hic qui non aduertit & fugit in aestate media & maxime in ortu canis meridiem calidam, & regiones suffocatiuas, & si ne uentis, & multo utique magis si annuales uenti non flant. Si uero in contristantes essent immoderatiores aestus, quae utilitas esset domorum frigidarum? quod autem commodum aquarum frigidarum? quae uero uini & balnei fruitio? quid autem deuotio uult quae iubet domo umbrosa uti? uino uti modico? quis non iubeat uino madefacere pulmonem? uel cannam pulmonis exsolubilem fieri? Si uero impericulosa esset aestus conuersatio, uanum est fugere eā. Deiciat igitur mulier quidē pileū: & bubulcus, & quicūque alius pastor uiridis plantae coronā deponat: nullus uero uiator ferat in capite cooperimentū: auferantur etiam a conuiuijs aestiualibus hederæ extremitates, & coronae de ro

Tom. 3

P 3 sis &

sis, & aura flans, & alia: uniuersa cōsolationes æstus: doceo pastores & bubulcos in meridie non fugere solē, & neq; ad umbras & uersus boreā regiones ducere animalia. cur em fugiunt intrista bilem rē? cur nam remedia quærūt eius quod cōtristat? Sed neq; his suadebis, neq; alia docebis edita à natura fugere quæ cōtristant. Vnde uenis? ex quo mundo? dic. uniuersa enim animalia quæ sunt apud nos, operibus ipsi redarguunt tuam delirationē: quæcūq; em longe peregrina serpūt, per multa stadia abscedunt fugientia æstate caliditate, hyeme uero frigus: quæ eūq; enim nequeūt abscedere omnino, utiq; alicubi effugiunt æstum & frigus, mutationibus locorū per cauernas uel habitacula uel aliqua alia cooperimenta, utentia. Vellē autem te ipsum dō sophista generosissime in media æstate quando oritur canis, in aliqua regione profunda, & absq; uētis, stare nudo capite, nō per totam diem, neq; in multis consequenter, sed in una solū: nā tribus horis solis, uersus meridiē non esses solum adurens, & febriens, sed & desipiens, & inanimatus efficereris magis q̄ nunc bonū etiā esset die hyeme in discooperto loco te stare nigente uel pluyente multū, & non simpliciter sic, sed balneatū prius in balneo tepido: tunc sentires euidenter quicqd est infrigidatio, & quæ omni nō causa ægritudinis sequetur. Mirandum autē est & de eo q̄ uituperas balnea, ceu male lauantiā. Sed quid est aliud male balneari q̄ non habere cōmoderatam caliditatem? ac etiā si non nocemur & à calido & à frigido, cur uituperas ea quæ à temperantia quidem egressa sunt, calidiora uero & frigidiora decenti existunt? cur autē si in balneo quis claudat, moritur? propter quid uero multū infrigidati in uis anticipauerūt mori, ante quā ad omnicapulum uenirēt? an mori quidem aliquos immoderationibus caliditatis uel frigiditatis occupatos uerū esse æstimas, non autē uerū nocerit? & posset ne unquā aliquis nō nocitus mori? Hoc audientes iniqui sophistæ deceret eos intrare sub terra, & nunc demū prius uerecūdari, & deponere quæ male opinantur: sed intantum deficiunt hoc facere, ut sophismata quæ inuerecūdiorem simul & promptam habent inconuenientiā, non pigritent tangere, dicentes disceptare noui, quoniā nullus nocetur ab his talibus omnibus. Sed quoniā non est causa nocumēti, si essent causæ, semper essent hæc talia. Rursus igit nos oportet & horū soluere cōpedes in nomine solum propter locutionē & non in rebus facientes. Si enim est aliquid quod potest quidē inferre nocumētū, non semper autē, hæc ægritudinalis causa est. Si uero tu non uis quod aliquādo nocet in illo temporaliter, concordare causam nominare, nequaquā in re est quod quæratur, sed in nomine transit sophisma. Sed nocere id dic, non tamen nocumēti causam existere: & nocium nomina, non concedens rationē nuncupationis: nuncupatio enim est nocitiui sicut & sanatiui: ratio uero quæ æqualiter ponitur nūcupationi, nō est aliud q̄ nocumē

ti causa: Pone eā aliquē nō intelligere: quid dicis? nocium dices quodcūq; est nocumēti causa. Sed non est nocium similiter quod mihi nocet: causa em semper: sed nunc demū, quoniā uoce nocumēti causam necessariū est id dicere esse huic corpori quod nocetur. hoc autē erat id quod quæritur. Sicut em si semper noceret, semper diceretur esse causa nocumēti, sic quia nō semper, sed aliquando nocet, manifestū est quoniā tunc solū dicitur causa, tu autē si nō sic uocare uolueris noceri hominē, nihil est hoc ad ipsam rē, sed de nomine est litigatio. Quid enim est de relitigare, dicendo quoniā hic qui nunc febricit homo, propter solem calidū, uel gelu frigidū uel propter ampliora exercitia nocitus est: hoc em est quærere de re. siue autem causam oportet nominare id quod nocuit, siue nō, de nūcupatione est disceptatio. Sed si & hoc acceptet aliquis: nihil quidē ad medicatū uā oberit: nō tamen concedimus præceptū. Possimus autē facilius exponere quid significat Græcis nomen causæ & causa: & hoc iterū sic est paruū, ut nullus in lingua Græca nutritus ignoret significatū. interroga enim aliquē euntē ad fortū sic: quæ causa te duxit de domo? & considera responsionē: dicit tibi proculdubio, quoniā empturus aliquid uenit, uel ut amico loqueret, uel quid tale aliud: in omnibus opportunitatē indicans esse causam operationis. Vnū utiq; est hoc genus qd siue id propter quod fit, uolueris nominare, siue utilitatē generationis eius, siue finē, siue intentionē, nihil differt: intelligere em uolo te id quod dicitur, & non semper uocabula. Vnde & si nō uis exēpla alia, sustine. pone enim te interrogare carpentarium perforantē lignū, uel dirigentē, uel dolantē, uel cōpaginantē: propter quam causam sic facit: illum uero respondere gratia lecti facere: & eam iste primo intentionē actionis respondit, cuius gratia uniuersa desinit actio. Ita autē & si textorē interrogaueris, propter quid fila sint staminis uel deponit lanam, uel carmina: finem actionis respondet tibi: gratia enim constructionis indumenti hæc dicit fieri: Indumentum autē ipsum interrogante te propter quam causam construitur: omnino dicit gratia cooperimenti corporis, ut frigoris causa omnibus assuetissimū. Aliud nō minus isto consueto quando causant materiam: etenim carpentarius increpatus quoniā paruū cōstruxit lectū, causam lignis attribuit: & formator terræ: & pictor coloribus. Quis non audiuit multoties interrogantes homines, quæ sit causa propter quam lectū ab applicationibus solutum est: quæ autē sit propter quā obtusa q̄ cito pīcturæ floriditas facta est: quæ uero sit causa cadēdi cito domū: respondentes autē, quoniā uiri dia cōpaginata fuerunt ligna: & deinde siccata euerfa sunt. illū uero, quoniā colorū idoneorū copiam non habuit. illum autem, quoniā lutū uel calx uel quid aliud fuit prauum. in omnibus enim talibus causauit materiā. Sic, & rursus in his organa causans: propter quā enim causam prauē compaginauit lectum

lectū carpentarius bonus? ille uero respondit quoniam praua usus fuit dolabra, & grosso terebello: & limatricem non habebam: & martellum amisi: & securis erat obtusa: & alia huiusmodi. Sicut purto & librorū scriptor interrogatus, propter quam causam scripsit prauē chartam inueniri dicit asperam: & incaustū fluidum esse: pennam obrusam: & applanatorium non habere, ut infigaret melius. rursus & iste in charta quidem & incausto causat materiam: organa uero uituperat, penne & applanatorij memorans. Quoniā autem & ipsos artifices causam ponunt delictorum quæ in facturis, quando non habent organa uituperare, quis non nouit? ac bonorū effectiū causam enunciauit conditorem maxime. alius enim fuit causa ut pulchra fieret statua, Phidias. alius aut fuit causa statue loci, ut quæ est in Olympiā. causam autē & medicum sanitatis æstimaui quam ægris fecerit: & gubernatorem nauis quā influuantibus fecerit: & compaginationis nauis nauifactorem: & lecti carpentarium. Et primē deinde & principalissimā causam sunt duæ: hæc intentio cuius gratia fiunt ea quæ fiunt, & conditor à quo fiunt: tertia uero & quarta dignificatiue sunt causæ: scilicet organa per quæ, & materia ex qua. In humanis itaque artibus uniuersis nō conuenientibus causis, nunquam utiq; proueniret effectus. nisi em esset utilitas lecti, nunquā carpentarius lectū construeret. & si utilitas quidem esset, nō autē adesset ei serra, et dolabra, & terebellum, & alia præparatio carpentariorū organorum: ac etiā neq; & si hoc habet, lignis uero careat, poterit utiq; cōponere lectum. & si organa quidē adsint, & ligna, & utilitas generationis eius prope ret, solus uero artifex non adsit: non poterit unquā fieri lectus. Ita autē est & in alijs omnibus artibus: gratia enim alicuius agunt omnes: & materia erit aliqua: & organis indigent. Quæ uero aliter fiunt secundum aliquā causam, uno quidē priuata sunt genere causæ: scilicet eo propter quod: hoc enim est id quod à casu: nullius em fit gratia. priuantur autē aliquando & eo quod per quod: hoc autem est organum. id enim propter quod fit quod fit, est utilitas generationis eius: per quod aut, organum: à quo uero, conditor: ex quo aut, materia. Et manifestum est quoniā nullum est quod non indigeat omnino materia, ex qua est: & effectiua causa, à qua est. Vnum nulli est contrariū: sed semper indiget conuentu patientis quidē, ut materiæ: agentis autem alicuius circa eam, in ratione conditoris: & aliquando quidem organo indigentis, & agentis gratia alicuius: aliquando uero sine organo, & nullius gratia. Calcitratus enim quis in pūgna, & interficiēs calcitratum, efficiens quidē est iste, & utiq; dicat quis mortis: organum uero eius crus eius factū est: & materia corpus calcitrati: & si quidē sponte hoc fecit, omnino gratia alicuius. Si uero nullius gratia, nō inde bona fortuna coaducta est. Si uero ex continentis nos aeris frigore uel estu est nocumētū: effectiua quidē causa, qui cōtinet est: materia uero, corpus quod patit. Nul

lum igit effectiū absq; cōuentu alicuius patietis & efficiētis speres inuenire. Si enim quod patitur auferas ex quo fit quod fit, interimes efficiēs à quo fit: oportet aut utraq; cōferre ad generationem eius quod fit: & quæ conferūt, hæc causæ eius iuste dicant. Quæcūq; enim ex sui natura ad generationem eius conferunt, hæc causas uocant omnes homines. tu autem si uis ex sui natura dicere, uel principium dicas. In omnibus autem his opponitur quod accidens. carpentarius enim, terebellum, & lignū ex sui natura conferunt quidē ad uas generationē: in ipso enim quod cōstruendum est licet ostendere & ligna, & foramina à carpentario facta per terebellū. Locus uero in quo iacebat lignum quod artifex cōprehendit, & si q̄ in circuitu est aer: secundū accidens utiq; & non primo dicitur causa. quia enim homo erat artifex, necessario contingit cōtinere aliquē locū. Si uero hoc & nō oporteret, esse corpus solidum inter eum & lignum omnino indigebat: prohibereturq; sic agere circa id, palam igitur est quoniā uel uacuum esse omnino id quod in medio oportebat, aut si nō uacuum, tamen plenū corpore cedente. Quo & manifestum est quoniā & aer ipse ad uas generationem confert. Disces autem euidentius si exco-gitaueris artificem transire per totam materiam, sicut natura transit: & nō sicut nos, extra eam tangentem: palam enim quoniā neq; loci utilitas fiet cōditori præter eum qui materiæ: neq; aeris qui in circuitu aut uacui: prope igitur in medio lapidum: aliquando in terra generantur animalia eundem locum occupante cōditore cum eo quod fit. Indiget igit carpentarius ut agat aliquid circa lignum non impedita intermedia distantia, non inquantū est carpentarius, sed inquantū habet corpus locū aliū cōprehendens q̄ materia eius quod efficitur. Hęc igitur secundum accides sunt, & rationem habent eorū sine quibus non: accidentia quidem si non affuerint, generationem prohibēt eius: ipsa autem nihil in efficiendo præsentia cooperantur: magis autē ualent abscondere dices ea actū, quando non affuerint, sed in efficiendo in præsentia: corpus enim solidum quod est inter medium carpentarij & ligni, prohibet carpentarium circa lignum: ablatu uero eo, secundū accidens secutū est inter mediū locum aere repleri: quia enim in hoc mundo uacuum aere nunq; cōsistere potest locus, prope derelictus à solido corpore non remansit certitudinē uacuum: sed eo qui in circuitu est aere fluente in eū, repletus. Manifestū igitur est quoniā secundum accides indiget carpentarius aere: planum etiam est quoniā qui ambulant, solido quidem aliquo corpore subfirmato, circumeffuso uero aere cedēte. Quia enim ei accidit nō inquantū est ambulans, licet inquantū corpus, rapi uersus deorsum, id est, uersus cētū mundi: & iterum non posset alte ambulare, anticipans deorsum ferri uersus terram, neq; etiā procedere uersus ante, non cedente cōtinente: recte igitur hæc quicūque de uirtute curant, rationē eorum sine quibus

non dixerunt habere, & non causas generationis eius quod sit existere ipsius: cum ambulationis utilitas, & impetus animalis, & crura dicuntur existere: causae uero sine quibus non existere extrorsum quidem circueffusum quod cedat, ab inferius uero locatum quod resistat. Mihi quidem determinatus est uniuersus qui de causis sermo, quot sunt, & quales, & qualiter ad inuicem, & ab his quae secundum accedens, uel eis sine quibus non differunt. Si uero non uis o sophista rursus causam generationis lectioni dicere carpentariū: responde nobis: a carpentario dicitur fieri lectū: & hoc quidem concedas: discipulis autem de nuncupatione. Si enim quod prius ad huc nobis respondetur spontaneae, uel ab aliquo factum est: utroque modo redargueris dilirans. Si uero a nullo factum fore concesseris: ambiges autem de nuncupatione: uerecundare primo quidem non de re sed de uoce litigans: deinde autem totam uitā euer tens & confundens. Si enim dixeris quoniam a carpentario lectū factum est: non tamen est causa carpentariū lectū: uel quoniam ab hoc quidem iste occisus est: mortis uero causa non est qui occidit eum: ultimam putaberis maniam pati. Delectabiliter autem audirem a te & iudicium dicente sic: o uiri iudices Dion iste occidisse quidem cōfiteretur Tiphonē: non tamen est causa mortis. Si enim a quo fit aliquid, hanc omnino est causa: erit utique Dion causa mortis Tiphonis. Si uero aliud quidem est a quo fit aliquid: causa uero aliud: ab hoc quidem mortuus est ille homo: ille autem non est causa mortis: non constituunt causatorē reum: absoluetur utque ipse. An igitur non sunt iuste delirationes haec, & stultitia longae? Et melius nos iam ab his abscedendo sophismatibus, ad quandam aliam transire delirationem, residuum uia mundātes. Est autem aliud genus sophistarum qui fieri aliquid, & corrumpi, & noceri omnino, & alterari concedunt: & uniuersum quicquid talium causas aliquas esse putant: ita men uerecundantur de procatactis nominatis causis, nec ab estu, neque a frigore, neque a repletione, neque a labore fieri unquam aegritudinem dicentes: de quorum quidem magis miror amentiam quam eorum qui negant, ac si non esset: sophisma enim horum transponentibus mentem nuncupationis factum est: illorum uero hoc sophisma omnino est: sed si oportet uerum dicere, magis circūdatio: omnino enim si aliquid aestimant esse causam: oportet tamen adiungere circa quam aget, an passibilem ponunt esse materiam non patientē. Sed si quidem impassibilem: an manifestum est quoniam neque materiam ipsam custodient: in patiendi enim & regulandā essendo facilius ab efficiente, est ipsius materiae. Pati autem si consiteantur materiam: nequaquam utique fient quidem minus: hanc autem pati magis negabunt: quoniam etiam & si efficiētis in eam causae aliquam quidem fortiolem esse concedunt in materia imbecilliore. & si consiteantur omnia: quam rationē habebunt dicere quoniam mille in theatro existentibus, nullus alius februit praeter quatuor: num cōtingit hos exuri solos? Si enim

non decem, sed unus solus esset qui febriret: nihil prohibet solā ipsum aptū esse ut noceret a tali passione in tāto tempore: aliorum autem alios quidem & ipsum aestum negligere euexia corporis: alios autem imbecilliores quidem existere, respectu roboris aestus: sed tamen ut in febrem nocumentū terminetur, indigere tempore longo. Adducamus igitur in medio eum qui primo de his inuerecundatus est: dicat per suā seriem sic: Causas enim febrium plurimum quidem & nunc etiam prius quae fuerunt ab infirmis audire, & discere uolētes utrum in frigidato uel laboarte, uel repleto, uel ex aliqua huiusmodi causa principium aegritudinis accidit: neque uere, nec conuenienter quarentes causas aegritudinum. Si enim esset frigus causa febrifera: qui magis in frigidant, magis febrerent: non fit autem hoc: sed quidam ad ultimū periculū uenientes ex gelu, & saluant ex hoc, sine febre permanent. Similiter autem & in labore, & in repletionem idem fit. Multi enim in multis fortioribus laboribus & repletionibus immisisti, nequaquam aliquando febrerunt. Haec quidem series ex primo lib. Erasistrati de febribus, propter assequentiā enim dogmatis suppositi, sicut parū post ostendemus, coactus est inuerecundari. Mirari autem dignum est de Erasistrato, qui desiderio glorię, innouauit multa, & prostrauit multa eorum qui ante fuerunt. Sed de his qui gloria cum eo non sunt potiti, & imperitis cōmuni cavit. Si enim sponte ipsa agunt, manifesti sunt euidenter: si non uolentes, indocti existunt: non cognoscentes enim uerum, decipiunt. Et nimirum non multa indiget synesi & dialectica theoria sui solutio sophismatis: ait enim, si frigare est causa febrifera, qui magis frigerunt, magis utique febrerent. Sed non est ita. Si enim efficere quidem potest effectiua causa absque patienti aegritudine: qui magis frigerunt, magis febrerent. Sed non omni corpori gelu potēs est febrem inferre: nam solos illos qui magis frigerunt, non necesse est magis febrere: sed quidam eorum nec omnino habent febriliū semina, quae autem sint febrium semina, nunc non praecipue dicere. Ad magis frigare enim magis febrere non sequitur ex necessitate. Potest etiam aliquis propter magis frigare, magis febrere: Potest autem & non omnino. Sicut & tertium cōtingit fieri, scilicet in frigidari quidem magis, minus uero febrere. Et quartum autem cum his non impossibile, id est, in frigidari quidem magis, similiter autem febrere. Ac etiam hoc, id est, magis frigare possit, non omnino febrere. est enim aliquis qui non februit quidem, sed apoplecticus, uel torpessus, uel tremulētus, uel spasmosus factus est, ut Alexander in tempore balneatus in Cydno. Neque igitur est uerum fieri, scilicet si magis frigeret, magis nocitus est: solūmodo enim & similiter dispositus, qui magis frigit, magis nocebit. Neque hoc, scilicet si magis nocitus est, magis februit: cōtingit enim aliquem noceri quidem magis, non autem febrere, sed etiam non omnino febrere. Si enim ad febrem solam nocumentum definit, magis nocitū, magis febreret. quia uero multi modi nocumenta

sequuntur

sequitur ad frigentes, alij alijs: falsum utique ostenditur multiformiter esse, magis frigentem, magis febrere. Si uero qui magis frigit, non ex necessitate febreret magis, nec nocebitur magis: uanū est dicere eundem hominem quando frigit, uel febrere magis, uel noceri magis. Si enim similiter dispositi essent prius & nunc: necessarii ut quando magis frigerint, magis febrerent, quia uero non similiter: nec febrere necessarium est, nec omnino noceri magis. Haec quidem scripti libri ab Erasistrato series praua euidenter est, non extinctiua sophismatis, ut credit, fidem habens coadiutrice: sed iustitiam multorum temerariissimam, ut mihi uidetur, rem facientium. in exercitati enim existentes in logica theoria, & neque promptissima sophismatum cognoscere potentes, de dogmatibus ueritatis enunciare audent. deinde simile quid patiuntur dubitantibus, si omnino est motus: quoniam rationem quae est de eo, non possunt habere. Melius autem Diogenes Cynicus ludebat: aduersus huiusmodi rationes de his quae motum negant, interrogatus, ait: Ego quidem miror qualiter non existente motu, nauigatores clamant quotidie ad Rhodum & Chium & Co. Sed Diogenes quidem neque tentabat soluere sophismata quae repugnant his quae manifeste apparent: Dialecticis uero maxime in his praecipue exercitari. Quoniam enim falsa ratio est ex manifesta repugnantia aduersus illud quod apparet, immediate sciunt: adinuenire uero conantur, utrum in dignitatibus, uel in figura est mendacium. & in dignitatibus, utrum in omnibus, uel in aliquibus, uel in aliqua, & quomodo. Si uero in figura, rursus & hic considerat circa quod facta est deceptio. & quauis falsa existat, proposita ratio, tamen committit quandā phantasiā ueri: non enim est inanimatum nec infallax esse, examinare rationes quae immanifestum aliquod concludunt, qualiter habent ueritatis, antequam in manifeste falsis sufficienter exercitati sint. Multos uero hominum uidimus nec per hanc artificialem uiam uolentes incedere, nec per illam cōpendiosam Diogenis: sed conantes quidem iudicare uere falsos sermones, non perfecte autem nec recte haec posse facere. Si enim essent aliqui Diogenici philosophi, immaniter festorū quidem nullū tentarent his quae immanifeste apparent: & rationes eis repugnantes spernerent, absque inquirerent ubi fallunt. Si uero essent dialectici, facilius cognoscerent sophisma. Nunc autem de utrisque licet eos increpare, de ea quae circa rationes temeritate in quibus non sunt exercitati, & de obliuione eorum quae manifeste apparent. Memoraris o tu, quoniam non solum sapientissimi homines, sed etiam rustici omnes, pastores ouium, & bubulci, & cum his ipsae oues & gelu immoderata tum fugiunt: & multi mortui sunt in horum excessibus: non fuisti nocitus unquam tu solus ex hominibus male balneatus? Sed non potes soluere Erasistrati rationes aduersus procatacticas causas: & non has solum, sed nec eas quae aduersus motum, nec eas quae aduersus demonstrationem,

neque eas quae aduersus doctrinā uel disciplinā uel inquisitionem uel inuentionem, ac etiam nec eas quae aduersus causas ipsorum. Nunquid igitur haec omnia spreuisti ceu non entia? aut credēs his quae euidenter apparent, fieri aliquid dicis ab alio? & eius quod fit, id quod est efficiens, & causam nominari? An ab immoderata frigiditate uel aestu nihil fit: sed moriuntur ab eis multi? An autem moriuntur quidem: non nocent uero? & qualiter hoc contingit? An uero per alias quidem causas possibile est noceri: propter aestum autem & gelu non est possibile febrere? Sed oportet his quae sunt attendere mente: nam indiget res demonstratione, apparet enim plerumque in febre uel ad aliud quidem definire nocumentum quod ab aestu nullum est uidere: quoniam enim memorantur, ut puto, eorum qui ab ipsis accidunt, derident de his qui talia delirant. Iuit quis ad theatrum nihil sentiens eorum quae circa corpus symptomatum: deinde acredine solis inuadente, caput paulatim calidius habebat, & magis plenū: deinde dolens simul & exustus abscessit quidem dolorose omnibus quae circa tempora: sentiebat autem mox & cutim quae est circa frontem & caput, esse difficulter mobilem & aridam & inaequalem & ortosam: deinde febris eum accepit: & sequenti die medicus ueniens, & oleo infundens omphacino caput, uel rhodino frigido, & balneari iubens sanauit, quid aestimas in his coniecturari de sophismatibus tuis idiotarum? Quid etiam? si aliquis bene digerens certitudinaliter, & nullo symptomate omnino in eo apparente, gymnasiū incurrit: a quadam uero lite plus coactus exercitari, cōfestim quidem sentiebat articulos calidiores, deinde parum post & totum corpus inaequale & aridum: & si moueretur, phantasiā doloris ulcerosi prebēs, deinde februit: in his declinante febre balneas medicus eruditus ab Erasistrato ad cōsuetam dietā misit. Num igitur putas nunquā his credibile fore quoniam non februnt homines qui laborant? Fortassis autem admittitur aliquis qualiter idiotae quidem nulli suade re sufficiens est Erasistratus, medicis uero quae multis suasit: Sed quia multi talium melius esse dicunt patriam prodere magis quam aliquod dogmatū, non puto admirari aliquem. Quae igitur est proditio? & qualiter redarguuntur Erasistratorum dogmata: qui horum talium causam existere cōcedunt: quando omnem febrem ex phlegmone putat, omnino habet ostendere qualiter curatus, demum similiter sanis dictatus sit de reliquo: hoc enim scilicet fieri praesente solum phlegmone, in suasibile est: hoc autem, scilicet a ciborum & a uini oblatione, adhuc insuasibile us. Necessarium est igitur ei fieri duorum alterum, uel transponi aliquid non ratione habitōrum, uel sophistari. Sed non sustinet primū: quoniam in opinione habetur, & euidenter: quoniam & si omnia sequantur antiquos, nulla ei fiet ab hominibus gloria. Manifestum igitur est quoniam coactus est reliquum subsistere, scilicet mentiri & astutizari: & praeterea necessarium fuit Erasistrato & his qui ab

co

eo, ingeniare non hoc solum, sed etiam ea quæ de hypostasi urinarum. Si enim assuefacerent discipulos dignoscere & discernere hypostasin saniosam ab ea quæ quotidie fit in omnibus uasis saniorum, redarguerentur & in hoc facilius in solutione phlegmones conuersæ uidelicet in sanie per urinas saniosas. Sed quæ sunt in febricitantibus solutis febribus, nequaquam illis assimilantur: sed substat his quid aliud, nec fortior illorum saniosorum habens, nec color certitudinaliter eundem seruans, neque uiscositatē consistentē. Vt igitur certitudinaliter non redarguantur: deridere se fingunt de his qui obseruant ea: & tinctiores appellant eos qui ex urina aliquid cognoscere conantur: aliquando autem & per submissas urinas decipiunt: ut uidelicet mirabile illud saluetur dogma, scilicet quod omnes febres in phlegmone fiunt. Sic enim in frigida aquam concedunt, dare potum his qui ab ardua febre detinentur: sudantque confestim, & liberantur ab ægritudine, si in tempore quis eis offerat potum: & hoc uidisti nos infinitis de Gorgia facientes: si non contingit phlegminantem particulam fortiter ut uidetur: sed oportet cōiecturare de magnitudine febrium, repente solui bibita aqua frigida. Non bibatur igitur, iubent, ut non habeamus omnia quæ possint soluere nostram hæresim: & alia multa talia huius artis abiecerunt auxilia: redargutionē quæ ex ipsis timentes. Vnum autem horum est id quod de procatactis causis: non enim contingit ostendere qualiter æstuante uel laborante uel irato uel tristato homine paremptosis sanguinis ad arterias facta est. Cōplicat igitur hic sermo, & sophistizantes, & ingeniatioes adinuenientes insidiant illis qui prius ueniunt quidē ad doctrinā spe discendi artem benignam et uitam cōmodam. Aduenit autem eis ex illorum insidia, cōtrariū ei quod preelegerunt. Rudes enim existētes idiotæ in cōmune omnium mentem custodientes, & his quæ manifeste apparet assueti credere, tantum adducuntur & auertunt in temporaliter a mirabilibus sophismatibus, ut derideant his quæ manifeste apparet, quando nesciunt soluere sophismata. Mirabile etenim hoc ingeniatum est ab huiusmodi medicis aduersus discipulos, ut neque in sola experientia permittant eos manere: neque ad rationē trahentes cōcedant ire ad dialecticam: ut habeant, sicut puto, eos conuincere minimis sophismatibus: illi uero qui non exercitati sunt ad soluendum sophismata, admirantur de doctoribus ut de diis. Nostri enim quoniam quidam qui ab infortunio inciderunt in tales medicos, confitentur multoties, quia quando memorantur eorum quæ passi sunt, confitentur, quoniam labor & æstus & omnia talia febres accendere consueuerunt: cum uero ad Erasistrati sermones aspiciunt, decedunt. Sed si horum aliquis adhæsisset uiro dialectico, prompte utique cognosceret eius sophismata: ait enim: Multi in multum fortioribus laboribus & repletionibus aduenientes, quoniam quando aliqui februerint, infirmitatē effugerunt. Num igitur o sapientissime propter eos qui maioribus

occupati laboribus, non februerunt: impossibile est minori labore, occupari febre aliquem alium? Adducamus & nos ad mediū iuristam aduocantem quidē pugnatorem qui percussit animum: deinde interfecta est: & accusato ab aduersariis (accusato enim hoc solum probat: quoniam ille quidem percussit: illa uero mortua est) qui pro accusato adducat, quoniam quidē non interfecit: neque hoc tenet a principio: sed quoniam ille neque fuit causa mortis tenetur probare, in sophismatibus Erasistrati confidens. Sit autem sermo eius talis: uos o iudices hunc hominem uidistis in stadium milles pugnantem, & percutientem maximis plagis agonistas, sicut & ipsum ab illis uicissim hoc patientem: sed tamen non isti ab illorum aliquo, neque illorum aliquis ab isto percussus, mortuus est: non est causa mortis plagatus: si esset causa, qui magis plagaretur, citius moreretur: sed non oportet hoc. Maximus enim iste cum acceperit & dederit plagas, nullum interfecit, nec ipse mortuus fuit. Qualiter igitur credere debet aliquis propter plagam ab eo factam moderatā existentem, mori animum? Si enim una moderata mortē inferre posset, oportet hunc mori infinitis, ceu multoties & uehementes plagas suscipientem. Quid utique æstimas facere iudices audientes: deridebant hoc palam: primo quidem & maxime de aduocante: deinde autē de eo qui conduxit talem iuristam: promptum enim esse puto omnes percipere athletarum quidem robur spernere multas & magnas plagas: anus uero propter imbecillitatē nec aduersus unam posse resistere. Iste itaque iurista ipsis Erasistrati sophismatibus usus est solis: sed nihil obtinuit, nec decepit iudices. Alius uero sapientior illo, adhuc respirantem & post paucū debere mori ab hoc adolescente percussam, contingit: deinde accusant qui attinent sibi, similiter de homicidio hunc hominem: oportebat autē, ut puto, causa non fuit impingere mortis anus. Si demum tota uita ei est iuuare et recipere: nullum autem antagonistarum interfecit, nec ipse mortuus est: sed imbecillitati anus magis istum est attribuere causam mortis. Si enim una percussio potest mortem operari: multo magis fortiores & multæ: sed non est ita: mortua enim est anus propter eius imbecillitatē. Iste iurista multum est priori suauilior: ceu non solum absoluens causam, sed etiā transiens ad aliud: nihil autem proficiet & ipse qui in iudicio, donec cōfiteatur quod percutiente adolescente mortua est anus. Non igitur Erasistratus fuit usus tali modo dicendi: & nimirum Erasistratus quæ secundum nos utentibus & transponentibus causam quæ ex adustione & infrigidatione patientiū, quoniam suasibilis sermo in prima prolacione cōuincit magis auditorem ad aliud transponens causam. Sed quoniam his qui immorantur ei & diligenter inspicunt, inueniretur dicere quid non conuenientium. Consentiendum enim est, & quoniam & in cōuentu amborum, frigiditatis uerbi gratia & imbecillitatis patientis provenire, effectū uero a casu aliquo uel sponte, sed quod plurimum adhuc uero

uero frigus secundum imbecillitatem laborantis conferre: hoc autem non confert Erasistrati dogmatibus. Si enim omnino quodcumque horum confertur conferre ad febrem infrigidationem uel æstum uel laborem, interrogabitur qualiter & quomodo: deinde non habens respondere responsio: ni rationabiliter hoc scilicet deuinci manifeste suppositiones eius a talibus omnibus, adhuc difficultius. Qui enim æstuatus est, sentit manifeste a capite incipiente febrem & distribui per totum corpus, sicut a lare aliquo pertincta quæ passa est accensio: laborans autem alius ab articulis ad totum corpus caliditatem extensam sentit. Qui autem non sensit milles ambulans amplius calidiora crura: & si ita calefiat a motu ut adiacentes particulas calefaciat sibi necesse est febrere hominem, ascendente ad uiscera caliditate. In omnibus autem his febribus manifesta est omnibus hominibus, quoniam in abundanti caliditate habent substantiā semper procatacticarum causarum, euidenter apparet huius caliditatis augmentum existere labor. Sed neutrum uult Erasistratus, mentē enim huius passionis mox acceptat. & palam quoniam & substantiam & omnē febrem antecedere ait phlegmationem. Sed si mentem seruaret huius passionis quam omnes seruant, & causam generationis, quæcumque apparent manifeste, ab experientia disceret, ad alia autem ex his procedens nihil utique dixisset de Hippocrate. non itaque esset neque sermo eius. Sed oportebat aliquid dicere, & hoc ei præcebat: manifestum igitur est quoniam necessariū fuit nouificare & ingeniare & sophistizare aduersus ea quæ manifeste apparent: sicut & hos nos ceu nihil habentes necessariū agere, in Erasistrati uocamus astutijs. Rationabiliter igitur sicut dixi ipse quidē Erasistratus non concessit in nocitorum infirmitate causam nocuenti, quam si quidem omnino cōcesserit, aliqua scilicet procatacticarum causarum fieri aliquid circa corpus, euerterent manifeste omnia eius de febribus dogmata, & apparebit eorum incōuenientia. Quia enim cōtinet ea id quod est secundum intellectum causæ, est indefinitum & confusum. Quidā enim nihil melius dixerunt existere causam. Quidā uero dubitauerunt si est, aut non, sicut empirici. Quidā autem ex suppositione acceperunt, sicut Herophilus. Alij uero quidam quorum ipse fuit dux, procatacticas causas amouerunt ut male creditas. Vniuersi enim ij significatum quod est secundum nomen permutantes, occasiones faciunt argumentationū. Si enim quoniam et utilitatē eorum quæ sunt causam dicunt homines, & effectiuā causam unde principium, & cum his adhuc materiā, & organa: facilius utique inueniretur quod sophistizantur: etenim hoc scilicet nullam procatacticarum nominatarum causarum existere, & alia uniuersa quæcumque de dictarum causarum natura dicta sunt male, ab hinc dependerunt omnia. pro eo enim quod singulorum eorum quæ quodcumque efficere dicunt, non in omni materia uidetur efficere, putant concludere quod nihil est

causa alicuius. & mirum non est hoc quod cōcluditur. sed nulla causarum per se perfecta est, si demum materialis semper efficiente: efficiens uero, materia idonea appareat indigens. Quoniam autem neque quæ ab Erasistrato scripta sunt contra procatacticas causas ex alia causa habent suasibilitatē, quæ ex eo quod transmutum est significatum huius uocis, scilicet causæ: iam per præcedentia monstratum esse apparet. Euidētius autem ostendam tibi proponens eius dicta. Si esset infrigidari causa febrili: quæ magis infrigidati sunt, magis febrili. hoc id quod deest, adijciantes, quod omisit sponte Erasistratus, cōpleamus rationem: & ostendamus quoniam propter id quod omisum est sophistizauit. itaque quod omisum est apparet: ut uniuersa series habeat ita. Si autem esset infrigidari solum causa febrili, qui magis infrigidati sunt, magis febrili. quia uero solum non est Erasistrate infrigidari causa febrili, sed cum patiente natura: est uerum eum qui magis riguit magis febrere, sicut eum qui magis calcitratus est magis noceri. Videtur igitur hic sermo contra procatacticas causas dictus esse, secundum ueritatem autem non contra has solum, sed simpliciter contra omnes causas est. Qualiter igitur non erit difficile hoc sobrijs fientibus ostendere sophistis qualiter uita tota utitur nomine causæ: si ue qualiter non erit difficile, & non ambigere (illorum nomina sequendo) de manifestis, palam est de Gorgia, quoniam ipsa tibi fiat res. Sicut enim semper dixi, non præter aliquas absque quæ ei uideatur in dialectica theoria indeceptus manere omnino uideris. Et qui ab empiria medici obseruant super aliquos alios ea quæ secundum uitā proponentes, tamen a sophismate deuicti sunt ita ut dubitarēt de procatacticis causis, & nihil enunciare auderēt de ipsis: sed ij demum usque in tantum sobrii fuerunt ut custodiri aliquā causalitatē in eis confiteantur. Erasistratus autem pro eo quod omnes interimunt, manifestum quoniam nec cura nec experientia neque ex ratione aliqua in eis quæ sic, laboras adinuenit, & oportet eum qui in æstu febrili, diem tertium & quartum expectare si ad Erasistratum medicum inciderit: simul & potentem infra tertium diem habere iam bene, ad ægritudinem longiorem incidere, uel ad periculum aliquod: sicut ille adolescens de quo prius meminimus. Attendere igitur oportet non hoc solum, sed etiam secundum alios simplices sermones sophistarum: sciendo quoniam quamuis paruum uideatur hoc, scilicet non uti in omnibus ratione, ad nouissima plerumque assueuit sophista desinere. Deposco autem & te exercitari in hoc libro si putas eruditi uniuersam dialecticam theoriā. Sufficiētia quidem sunt & hæc ad redargutionem sophistarum. Sed quoniam omnifaria redarguere eos proposuimus rursus ad Erasistratum redeamus, simul cum alijs causis procatacticis interimentem & repletionem ceu nunquam fientem causam ægritudinum: hic enim ait: Sicut materia quoniam non est proxima causa ægritudinis nisi prius operetur aliquid aliud, nullus dubitat: oportet igitur ex repletionem eorum quæ comedunt.

comeduntur & bibuntur, in uenis generari multitudinem: ab illa uero rursus paremptolim, id est, casum ad arterias fieri: procedit enim nobis sermo in presenti per illius dogmata. In paremptolim autem cor mutans uehementius, id est spiritum proponere semper paremptolim sanguinem, & impellere ad fines arteriarum in quibus incuneatur & phlegmonem operatur, & materia est quæ per mediam plethoram paremptolis demum incuneatio fit: sed sic & si non proxima causa est plethora phlegmones, sed prima secundum ordinem & tempus ad prædictam, consequentiam causarum acceptans, & fieri dicens à repletionem plethoram (ita enim nominat eam quæ in uenis multitudinem) ab ea uero paremptolim, deinde ab illo incuneatorem & phlegmonem confitens non uult concedere causam ægrotatiuam existere repletionem, de nomine disceptat: & multo alijs enormior fit inuerecundia hoc, si repletio quidem plethoram operatur, & illa paremptolim sanguinis ad arterias & illa phlegmonem, & his ita habetibus repletio non cõcedatur ullo modo causa phlegmones existere. Rursus igitur & nos dicamus quoniam iste qui percussit in uenis colli hominem, nõ est ei causa mortis, qualiter & quomodo à materia proxima causa mortis emanatio sanguinis est, non qui percussit. Adueniat utiq; & huc aliquis iurista Erasistratus eripiens de homicidio eum qui fecit, & dicat hoc modo: (in omnibus enim determinatis sermo fiet apertior) non est causa mortis Orestes Clytemnestræ: manus enim suas mouit ipse: & hoc & nos confitemur: quoniam est causa mortis manus sua, Orestis ipsæ manus acutum mouerunt ensen, & non Orestes. & hinc iam ostendimus insontem esse Orestem: et multo magis ex eo quod incisæ sunt quæ in collo uenæ: ab ense enim illæ diuisæ sunt, & non à manibus Orestis. ac etiã influxionis multi sanguinis diuisio uenarum fuit causa, & non Orestes. quoniam autem & ipsa mors Clytemnestræ ex uenæ apertione & multifluxione sanguinis facta est, hoc puto & ipsos accusatores confiteri. Non igitur est causa mortis Clytemnestræ Orestes: non potentibus ostendere accusatoribus, quoniam idem est sanguinis multifluxio & Orestes, sed si quidem non est idem: alterum uero de ductum est in confessione causam esse mortis: manifestum quoniam reliquum inculpabile ostendit. Qualiter simul & fluxum quendam sanguinis causam mortis esse aiunt, simul autem & Orestem: non enim fuit causa fluxionis sanguinis Orestes, sed uenarum incisio: sicut & huius ensis. Si uero quoniam motionis ensis causa fuit Orestis prohærelis, inculpan eum: uidebuntur sic & ipsam Clytemnestram inculpate. ei enim qui concedit primam & proximam eius quod factum est causam, & hac superiorum aliam quærit, & illa aliam: ad infinitum processus fiet. Quid igitur nõ sufficit tibi Clytemnestræ mortis causam dicere euacuationem sanguinis: sed quoniam non euacuaretur ille si non incidere uenæ: illæ uero non incidere abscis-

quod ensis adueniat: ensis autem non adueniet abscis que Orestis manibus: hæc autem non mouerent ensen absq; q̄ iuberet Orestis electior. Supergradiatur igitur sermo ac si nos disputaremus, & similiter ut tu dicere potentes, quoniam nec ipse Orestes esset, ni Clytemnestra ipsum genuisset: & sic dicere cogere Clytemnestræ suæ mortis esse causam: cum liceret restare in prima, & non adhuc disceptare, nec pcedere in sermone in proxima causa Clytemnestræ mortis domata. Talis quidem est & iste iurista ostendens tibi manifeste quoniam licet copiam inuenire sophismatum, cum semel aliquis inuerecundus fiat. Concede autem mihi & secundum enarrare iudicium, quod oportuit dicere prius. Accusatus est medicus quia dedit pharmacum deleterium: sed qui emit id famulus erat mulieris quæ indigebat eo: illa uero postquam obtinuit pharmacum, adolescentem ministeriorum qui famulabantur suo priuigno dare ei bibere fecit: per illud puberem interfecit. Omnes igitur cõdemnati sunt: nouerca: qui dedit pharmacum: & qui emit: & medicus qui tradidit. Ceu igitur habentes aduocatū ab Erasistrato eruditum, diceret utiq; quoniam mortuus est quidē puber, nullus contradicit: non tamen à famulo qui dedit ei potum mortuus est, sed à pharmaco. Inconuenientissimum igitur est sciētes mortis causam, ad inculpabilem hominem referre: non enim est idem pharmacum & homo, sed alterum: neq; cum pharmacum datum mortem operatur, iustum est reliquum molestare: adhuc autem inconuenientius est inculcare noueram hanc quæ tribuit calicē: & multo magis eum qui tradidit. neq; enim si funem dedit aliquis: deinde qui accepit suffocatus est per eum: iustum est accusare eum qui tradidit. Singulum, ut puto, horum capitulorum sursum & deorsum uertens: & maxime si astutus fuerit in dicendo, suauissimum iudicibus dimittere ab accusatoribus medicum: sed nihil horum dixit: non enim fuit conuersatus cum Erasistratis disceptantibus fortissime & docentibus nos quoniam nõ plethora causa ægritudinū. Quis igitur prohibet omnes repleri cibis simul & potibus: cur autem remouemur ab indigestione: cur non exercitatur: cur autem ordinate diætatur. Hæc igitur deponamus eruditi ab Erasistrato, & frigus & estum negligamus, similiter autem & uigiliam: etenim hæc prima slegma indigestiones: & si hoc efficere esset sufficiens, utiq; omnino secundum aliam rationē facile spernibile fieret, indigestione ipsa quam operatur nihil nocere potente, neq; enim febris indigestione fit (omnes enim qui indigestionem passi sunt, febrerent) neq; spasmus (omnes enim causa qua indigestione passi sunt, spasmarentur.) manifestum autem quoniam non paralytis, uel aliqua aliarum ægritudinum. unus enim in omnibus sermo. Volo splendidum quoddam nobis ueritatis inuentum ab Erasistrato datum esse. & mirari dignum est de benigntate huius uiri, abducens nos à suspitione uana omnibus hominibus frustra in opinione habita, & multum

multum ultam ledente. Nequaquam igitur exerci tantem se aliquem per totam diem & noctem prohibemus, timentes laborem, neq; à uigilijs prohibemus, uel à sole æstiuo remouebimus, uel famulis indumenta perhibebimus, uel calciamentis indigebimus: nõ nocente enim in aliquo labore, neque uigilijs, neq; caliditate, neq; frigore, uane hæc suspecta ponemus. at uero neq; eos qui replentur & inebriantur, increpabimus: sicut quando uane opinamur à repletione fieri aliquas ægritudines. Cur igitur non delentes circūscriptiones antiquorum medicorum & philosophorum indigestiones & repletiones & frigidationes & estus inculpan, statuam auream Erasistrato constituentes, in Delphis eam reponimus, gratias agētes in quibus iuberet & docet, sicut primo qui inuenit ueritatem su per tantos uiros sic gloriosos & paucos: (Non enim Diocles, neq; Polybus, nec Hippocrates potuit adinuenire talem rationem contra gelu & æstum & laborem & repletionem) & omnia simpliciter negligimus. Sed philosophis quidem uidet, sicut est Aristoteles, & Theophrastus, & ante hos adhuc Democritus, & Empedocles, & alia multitudo aliorum minorum philosophorum cauere iubent ab excessibus: at Erasistratus nobis nihil horum timere: & oportet adorare ipsum ut deū. Vnum autem solum cum his uellem discere, sed non habeo quos interrogare: mortuus enim est Erasistratus: si uero uiueret, facilliter utiq; nos doceret à quibus oportet cauere. Ego enim neq; à labore neq; ab æstu neq; gelu neq; à repletionem neq; à uigilijs uel ira uel tristitia uel aliquo alio tali, prope immortalitatem uenio. Et fortassis oportet me ne occidant: & ne aliquod pharmacum interficiat me: quoniam ab alijs quæ anteriores timuerunt, nullus mihi adest timor: ab omnibus enim ereptus sum per Erasistratum. Non increpabo adhuc balneum, ceu male balneans: non cooperiam caput, uel pedes: uel domib. in hyeme indigebo calidissimis, uel indumentis calidis: non cõmoderatione aliqua ciborum uel potuum uel exteriorum. Erasistratum itaq; gratia horum omnium honoremus ut deum. De Herophilo autem de ea quæ circa sermones sapiētia Erasistrati, oportet mirari, & increpare eum de timore. Dubitans enim de omni causa fortib. & multis rationibus: postea ipse met

inuenitur ultimus, eas dicēdo multis hominibus sic uidet: summe enim timidi est dimittendo ratio nem, ut hominibus uidet sic estimare. Quid igitur ait? Causa uero utrum sit, uel non, non est quidem inuenibile: existimatione autem puto infrigidari, æstuari, cibo & potibus repleri. Quæ autem argumenta sunt ex significati trãpositione, posuerunt in dubio capitulum: & cum his adhuc ea quæ de modo generationis uniuscuiusq; eorū quæ quater litercunq; sunt. Ad hæc autem & hoc scilicet utrum in corpore existens causa incorporea alicuius alterius factiua corporis existit, aut corpus existens in corpore alicuius est effectiua: & utrum mora moti, aut manentis: & utrum præsens præsentis, uel præsens futuri. Deinde postquã dimiserit, probare singula eorū quæ ex diuisione nequit: & sic consequenter syllogizat nõ esse aliquod alicuius causam. Ait enim, aut corporea corporis: aut incorporea est causa: & alia quæ ex diuisione inuēta sunt: nullum autem horū apparet existens: manifestum quoniam omnino non est causa. Sed o sophista cito omnia quæ secundum uitam conuerteris, sic argumenta mox in ijs quæ manifeste apparent: aut ueniente aliquo ab ijs quæ uidentur, ad oculos nostros: aut aliquo à nobis ad singulū eorum: aut omnino eo quod à nobis exit, id quod ab eis fert contingere, te uidemus. Neq; enim illis aut ex illis ad nos, nec à nobis ad illa loco aliquo, sed per intermedium (sicut per baculū) sensatio nostra de his fit. Ac etiã neq; id quod est primum, nec secundum, nec tertium, nec quartum, de unoquoq; horum dubitatum est multiformiter: non igitur uidemus. Si uero distingatur aliquis, aut est corpus quod uidet & quod uidetur: aut quod uidet est corpus, quod uidetur est incorporeum: aut econuerso: aut ambo incorporea: deinde ostendens quod nullum ipso est uerum, inferat nihil à nobis uideri, rursus secundum alium modum dubitabit. Sic proposito iuste distinguens: aut manētis manens: aut manentis motum: aut moti manens: id quod uidet eius quod uidet facit sensum: deinceps quoniam secundum nullum prædictorum est uisibile sentire, dicat uidere nos nihil.

Liber De causis coniunctis de
sideratur hic.

Tom. 3

9

Galen.

CL. GALENI IN PRIMVM HIPPOCRATIS DE MORBIS VVLGA

RIBVS LIBRVM COMMENTA
RIVS PRIMVS,

HERMANNO CRVSEPIO CAMPENSI
INTERPRETE.

Huius commentarij principium desideratur.

363

OLVM in singulis tem
pestatibus emergūt, mor
bos præsciet: atq; uictus
ratione immoderatis cir
cūfusi aeris statibus con
traria admolenda, ne exi
stant, prohibebit. Neque
enim obscurum est, quin
si cōmoda tēperatura pri
morum est sanitas, eam aeris labefactabit intempe
ries: conseruabit autem à contraria uiuendi ratio
ne. Quo fit, ut cum hos Quintus male, tum Apho
rismortim libros interpretetur, in quibus ad hunc
ferè modum scriptum est: De anni temporibus,
si quidem hyems sicca & aquilonia fuerit, uer ue
ro pluuiosum & austrinū, æstate febres acutæ, &
lippiitudines existāt necesse est, & dysenterie. Assē
rit hoc em Quintus, nulla habita causæ ratioe, so
la perspectū esse experiētia. Vbi primū in eo offen
dit, q̄ illorū quæ hūc in Aphorismis Hippocra
tes docuit, causas ipse ille rursus in libro De aqua,
aere & locis, scripserit. Deinde, q̄ partem utilem
præterijt doctrinæ. Nam interpretū sunt artes dug
hæ, ut & libri feruent sensum, & cōmentariorū
suorum lectores, quæ cōducunt, doceant. Vtrun
que autem Quintus, dū morbos uigētes cum am
bientis nos aeris non cōiungit statu, labefactauit.
Vult uero hæc Hippocrates coniungi, quando in
cognito incōmodo, quo nostrum corpus aeris af
ficit intemperies, nequeamus neq; preuidere futu
ros, nec occurrere orientibus, aut qui iam inuase
runt, curare. Quippe cæterorū etiā cunctiorum,
qui sunt prætermisisti, statū hac ratioe uim ipsi in
ueniamus. Quam ob rem qui lectionem morbo
rū uulgarū magno sibi studeat ad artē emolumē
to esse, huius magnopere intererit, ante omnia
uoluisse lib. De humana natura, & De aqua, aere,
& locis. Ad hæc eos Aphorismos, in quibus egit
de anni temporibus, & facultatibus frigidorū, ca
lidorum, siccorum, & humidorū statuum. Requi
rūt præterea Prælagiorum lectio. Quæ enim in ci
tatis à nobis libris docuit, hæc doctrina, quam in
libris de uulgaribus morbis, tradit, subsequit. Pri
mū q̄ calidi, frigidi, sicci & humidī symmetria pri
morum sit corporū sanitas. Alterum, q̄ uer, dum
suo temperamento constar, sit temperatissimum:
quæ causa est, cur in eo abūdet sanguis: sicut ultra

364

modum calida & sicca æstas: hyems humida & fri
gida: inæquali autem autūnus tēperamēto, in quo
dominatur sicci & frigidi. & q̄ singuli in illis sin
gulis humores uigeant, ut paulo ante dixi. Iam ter
tium & quartum in illis libris declarata sunt: uul
gariū esse causam morborū aerem, in libro De
natura humana: in prælagijs signorum, quorū ue
stigijs futura præscimus, quæ cuius tum in genere,
tum in magnitudine uis. Atq; te, quicunq; in præ
sentem lucubrationem incidēs, omnia uolo, quæ
commemorauī, expedita memoria & prompte te
neas, ut ea quæ à nobis dicentur, assequi ualeas fa
cilis. Præ cæteris cōmentariū de aqua, aere, &
locis, lectum uelim potissimum, ut cognoscas, qui
bus hæc libris ipse Hippocrates tradiderit. Et nos
genera confirmabimus morborū, quos diximus,
ab Hippocrate sic distinctiorū, qui morborum qui
dem uulgarū, acrem esse causam asserit: cuius in
libro De natura humana hæc sunt uerba: Mor
bi uero sūt, partim à uictu: partim à spiritu, cuius
attractione uiuimus, proueniunt. Vt osq; hoc mo
do distingues. Vbi multi uno morbo homines cor
ripiuntur eadem tempestate, causam illi attribue
re debemus, qd̄ est maxime cōmune, & quo præ
cipue omnes utimur. Id autem est, quod respiran
do attrahimus. Tunc enim uictū cuiusq; nostrum
nequaq; in causa esse manifesto constat, cum mor
bus omnes iuxta attingit, tū iuuenes, q̄ senes, tam
fœminas, q̄ uiros, perinde uinū, ac aquam bibe
ntes, tam qui ossam, q̄ qui panem comedunt, tam
qui parum, q̄ qui multum laborāt. Ergo non fue
rit uictus ratio in causa, cum homines quoquo ui
ctu utentes in eundem incidunt morbum. At ubi
diuersis eodē tempore morbis homines afficiun
tur, suus cuiq; uictus sine controuersia causa est.
His uerbis cœlū constituit, non uictū, esse uulga
riū omniū causam morborū. Potest tamen inter
dum efficere morbū uniuersalem haustus aquæ in
fectæ: quod quidē memoriæ proditiū est in castris
accidisse. Itidem ob loci naturā, ubi cuncti eodem
loco castra metati, cōmorabātur. Interim cum ex
barathris Charonij, quos uocant, uenti spirant fre
quentes. Hi igitur, quia aerem conamināt, mor
bos generant, ac in superiore oratione cōprehē
duntur. Porro qui à cibo proficiuntur, & potu
tum infrequentes, tum cogniti sunt faciles. Qua
re in libro De natura humana causam eius quod
multis

COMMENTARIVS PRIMVS

366

multis est morbis cōmune, communissimam ap
pellauit: in libro De aere, aqua, & locis, qui sic ge
nerantur morbi, πᾶσι νόσος, hoc est, uniuersales
uocauit, adeoq; hæc eius sunt uerba: Annuncia
re autem poterit, qui quoq; tempore procedēte &
anno, uniuersales morbi ciuitatem tenebunt, seu
æstate, seu hyeme. Et non multo post: Hi mor
bi sunt his uernaculi: & siq; uniuersalis irruat mor
bus ex temporum anni conuersione, sunt hi illius
quoq; participes. Et paulo post: Viris hi morbi
peculiariæ sunt: & extra ordinem, si quis domina
tur ex immutatione cōmunis morbus. Deinde in
ferius: Hic illis est collactaneus morbus æstate si
mul & hyeme. At uero nec hoc te uelim latere in
superioribus capitibus, quod item in certis dixit
alijs libris Hippocrates: qui perpetuo tenent locū
quempiam, qui quidē πῶς νόσος, id est, publici uo
cātur, eos item ex illorum esse genere, qui multis
cōmunes sunt, ut pestis quoq;. Nā & hæc in com
munibus morbis est. Quod quidem ipsum ille in
libro De ratioe uictus in morbis acutis aperte in
dicauit his uerbis: Cum enim nullū cōmune ge
nus pestilentis morbi uulgetur, sed dispersi, disti
miles inter se sint morbi, hi quā reliqui uniuersi
maiorē multitudinē perimere solent. Itaq; patet
ex uulgarium morborum esse genere eos, qui pest
simi sunt, & pestilentes appellantur. Vulgares ue
ro de genere sunt populariū & uniuersaliū, qui
morbis dispersis e regione opponuntur. Hæc ille
his nomina posuit. At pestes appellant omnes ho
mines, sciuntq; exitiales morbos esse. Et uero etiā
ad deos sapere referunt, de curatione earum consu
lentes. At uero non hoc tantum loco uerbū uulga
ri scripsit, sed in Prælagijs etiam, ubi ait: Morbo
rum item qui semper uulgantur, ortum, ac tempo
rum anni statum sedulo obseruare oportet, nec an
ni temporis ignorare statum. Adeoq; in ipsis uul
gariū morborum libris interim illum dicere au
dias: Vulgabatur autem etiam dysentericæ æstate
plurimæ. Aliquādo uero alia febrium genera uul
gabantur: etenim alijs etiā morbus uulgaris erat.
Hoc nomen ἰδιόνομος (id est, publice grassans,
nos uulgare semper appellamus) quibusdam in e
xemplaribus scriptū quatuor est syllabis, quarum
constat postrema ex μ & ο & ν. In alijs quinque,
ex μ & ι, & altera syllaba, quæ ultima est ex ο &
ν. Horū oportet ad ea quæ post dicent, meminisse:
tenendūq; quosdam morbos inuadere multos in
cōmuni, qui scilicet cōmunes appellātur: quosdā
separatim quemlibet, quos dispersos nominarūt.
Inter cōmunes alij publici sunt, quos uocant
ἐπιδemics Græci: alij uulgares, qui ab illis tum ἐπιδη
μοι, tum ἰδιόνομος uocantur: tam enim quatuor,
q̄ syllabis quinque, ut diximus, & scribunt & enun
tiant. Horum perniciosissimi quicq; pestilentes uo
cantur, qui perinde ac totum uulgarū morborum
genus, ex cœli statu proficiuntur. Atq; etiam pe
stilentes nonnullas tēpestates descripsit, ut eas, de
quibus in tertio libro tractat, eo q̄ & genere uul
garis est morbus, pestis. Atq; hæc quidē prius ex

Galen.

plicauisse, q̄ reliqua enarrare sigillatim, operapre
cium esse duxi, quod me nunc tandem conuertā, si
unū modo hoc præmonuerim, id quod in multis
iam à me libris conscriptis dixi, ubi illos, qui stu
dent artem medicam perdiscere, ut se in singulari
bus, quæ sensu apprehendūt, exercitent, cohortor,
ut ea quæ ante didicerunt generatim, cognos
cant. Quæ quidē singularia autumant Empirici
uniuersi esse status principij: illaq; tandem asserūt
uera præcepta esse, quæ cōstituuntur ab experien
tia. Nobis multo aliter, adeoq; numerosa præce
pta inuenta esse ratione uidentur: quorum tamen
de ueritate iudiciū facimus, prout stabiliuntur ab
experimētis, & fidem accipiunt. Nam sic quidem
et si quæ inuenta ratione ac demonstrata sunt, de
eo, quid magnitudine sol à luna distet, his creda
mus: tamen, cum ab sensilib. multis alijs, quæ geo
metricæ docent rationes, & ab eclipsibus singula
ribus cōfirmantur, fidem habemus maiorē. Quan
do igitur ab experimētis singularibus comproba
ta quæ per geometriā demonstrant, accipiunt ma
iorem fidem, perq; eam fidem stabiliuntur firmitus:
longe magis, quæ ex medica disciplina sunt in un
uersum inuenta, singularibus sunt probationibus
constituenda. Quæ obseruari nos in libris uulga
riū morborum docebimus.

PRIMA TEMPESTAS.

IN Thaso, autumno circa æquinoctiū, & sub
Vergiliis, pluuiæ erant multæ, continentes,
lenes, ut cum spirat Auster.

Ad uulgarium morborū disciplinam, cognitio
nem loci, infra ostendā, magnopere interesse. Nūc
uerba ipsa auctoris sunt explanāda, quæ sic habēt:
Circa æquinoctiū & sub Vergiliis. Nam cum bi
na æquinoctia, binæ item Vergiliarū sint significa
tiones, utrum illorū dicat, adiecto sermoni autum
no, significat: sit enim uere alterū, atq; eius hoc est
principiū ad nostrum tractū: quemadmodū etiam
finitur prorsus sub Vergiliarū ortum. Alterum au
tumno æquinoctiū fit, ad occasus Vergiliarū, quas
appellāt Græci tam plurali numero πλεῖστα, q̄
singulari πλεῖστα. Occidunt autem Vergiliæ ab
æquinoctio autūnali diebus circiter quinquagin
ta. Neq; hoc nos præterit, fieri omnibus eodē tem
porē in plagis, tum æquinoctia, tum solstitia: cum
exortus siderū, & obitus uariant, ita ut suū quæq;
habeat regio. Quippe his tantū, qui sub eodē uerti
ce habitant, siderū cōmunes & ortus sunt & occa
sus. At uocant fere, quod ex multis constat stellis,
sidus: uerbi gratia, Taurū totum, uel aliquam eius
partē, ut Hyadas, aut Vergilias. Est tamē cum sin
gulas stellas, sidera appellant. At nō quod est con
statum ex multis, stellā id appellāt, cæterū semper
hoc demū modo sidus. Vnam uero quæq; solā nō
tantū stellam, ut dixi, sed & sidus: ut Arcturū, Ca
niculā, Luciferū, Hesperū. Atq; est ad omne pro
positam disputationē cum primis necessariū, una
quæq; in regione, ubi obire medicā artem institui
mus, cuiusq; p̄spexisse sideris emerfus, occasusq;

Tom. 3

q 2 quia

quia tempora ab his anni circūscribuntur. Exempli gratia: Veris in Hellepontī parallelo est initium, quod id temporis est æquinoctium: & finis, Vergiliarum ortus, qui dies ad duodecim æquinoctium autumale antecedit. Iam Vergiliarum occasus & hyemis principium, & finis est autumnus. Porro non caret admiratione, & est inuestiganda causa, cur sit præteritus in sermone stellæ ortus illustrissimæ, quæ in æstatem incidit, Caniculæ uocata: à Latinis, à Græcis *σπερς*. Hunc aliqui, nomine abutentes totius sideris, Canem etiam nominant. At qui Cani uniuerso sideri est nomen: illi uero quæ in eius est mandibula, Caniculæ: quam recte Anticanem, non Canem appelles. Cuius quidem stellæ ortus hopenæ quam uocat, est principium. Atque in septem tempestates qui annum distribuunt, æstatem ad Canis usque exortum protendunt. Ab hoc ad Arcturi ortum, autumnus. Atque ipse hyemem in tres partes disteant: cuius, sub solstitium tempus, medium constituit. De extremis duobus, primam sementem, postremam *φωσπλίαν*, quod est inferendi tempus. Nam hoc illi pacto appellat ista. Et quidem in libro De septimanis, qui Hippocratis nomen præfert, in septem partes diuisum annum inuenias: ita ut autumnus & uer integra constent, & indiuisa: diuidantur autem in partes tres hyems, & in duas æstas. Ac est illa quidæ etiam utilis partitio, ut in progressu sermonis patebit. Vtilis porro & in quatuor temporibus, uti & ipse prius Hippocrates docuit, ubi de exuperantia humorum, & de morborum generibus agit, & quæ ista ambo præcedunt, de aeris temperamentis: quorum differentia sunt quatuor. Etenim ut maxime bifaria, quod intercedit tempus inter Vergiliarum ortum & Arcturum, diuidas, nihilominus omni est communis nimia siccitas: ut etiam hyemis immodicus calor, et humiditas, quauis in tres partes diducas, atque ita temperamenti magnæ differentia, quas recte generales appellaueris, annum diuidit in quatuor tempora, genere inter se, aut specie differentia, ut cuique tibi appellare uisum sit. At horum si differentias singulas in maius & minus seces, in duas tibi æstas, in partes tres hyems distribuatur. Quæ anni temporum diuisio ex spatio ipsorum efficitur. Est enim inter Vergiliam & Arcturum tempus, mensium quatuor. Plurimum etiam quatuor, quod inter Vergiliarum occasum & æquinoctium uernum interest. Veris autem tempus, ne habet duos quidæ solidos menses: quo factum est, ut iure indiuisum permāserit. Hinc etiam autumnus erat tempus, ueris maius, quod in menses duos extendit: hoc tamen magnitudine longe ab æstatis tempore & hyemis uincitur. At mihi hæc semel iam dicta sint, quæ ego ad omnia, quæ sub hæc dicemus, memoria uelim tenere, quod proprius ad omnium nationum menses, qui alijs alijs sunt, transire queas. Nam si ipse sint apud omnes, nullam Hippocrates faceret, neque Arcturi, neque Vergiliarum, neque Canis, nullam etiam aut æquinoctiorum, aut solstitiorum mentionem, sed tantum diceret, In Macedonia, uerbi gratia, initio mensis quem Macedones Dion appellant, cuiusmodi fuisse statum

in temperamento aeris. Nunc quia Dion solis est Macedonibus clarum, contra, obscurum Atheniensibus cæterisque mortalibus, uolebat autem omnibus nationibus iuxta prodesse Hippocrates, non potuit melius, quam neglectis mensibus, solum scribere æquinoctium. Est enim æquinoctium, uniuersale: at menses, singulis gentibus sui. Qui ergo Astronomiæ imperitus est, hunc celum nolum, ipsum haudquaquam obsequi Hippocrati, ad illam ob prædictorum usum cohortanti. At quia esse humanitatis uidetur, uel istis præstare esse, faciam, ut quantum res facultatis est habitura, præscribam auxilium: cui si attendere animum uelint, ex cunctis quæ refert Hippocrates, fructum capient. Age diuidatur in quatuor tempora annus pro æquinoctiorum & solstitiorum ratione, si hic semel uirum rogaueris uersatum in Astronomia, quatuor hæc partes quosnam in menses incidunt: mox his præceptis poteris, ubi de reliquis singulorum siderum significationibus sermo sit, assequi. Ut (uerbi gratia) si iam cognoscas in principium mensis Dion autumnale incidere æquinoctium, uidebis solstitium brumale fore ab hinc menses fere tres, initio mensis *αὐτὸν τῶν ὁσφῶν* appellati: nam hoc nomine denotatur apud Macedonas. Vernum equinoctium principium Artemisij: sic estiuum solstitium initio Loi. Nam in principijs mensium, quorum minimus, æquinoctia & solstitia fiunt apud Macedonas, qui isto pacto & numerant et appellant menses. Hæc si perceperis, ac insuper ante autumnale æquinoctium duodecim fere diebus oriri Arcturum didiceris, Vergiliam uero occidere post dies circiter quinquaginta, scies quoto mensis cuiusque anni die utriusque sidus exoriatur. Obseruabis etiam, si sequi Hippocratem uelis, quæ acciderit aeris temperamenti mutatio. Cæterum non sunt pro lunæ ratione menses subducendi, quod multis iam Græciæ ciuitatibus est solenne: sed pro ratione solis apud omnes urbes antiquiores, & nationes complures numerantur. Et Romani uniuersum annum in menses duodecim dispertunt, quorum est unus duodeviginti dierum, quem à solstitio brumali numerant alterum. Ipse uero primus post solstitium, quem totius faciunt anni primum, unum supra triginta assumit. Itidem tertius post solstitium: nam et hic dierum est triginta unus. Quartus triginta diebus constat. Quintus præter triginta continet unum. Sextus triginta dies habet. Qui sextum sequitur duo, triginta sunt & unius dierum. Qui hos excipit, triginta dierum est. Huic proximus unius est & triginta, qui numero decimus est totius anni. Triginta est dierum undecimus, duodecimus unius supra triginta. Quod si cunctorum mensium dies in summam subducas, omnes sint quinque supra trecentos sexaginta. Iam si in hunc modum quatuor annos supputaueris, anno quarto tertium mensem triginta dierum faciunt: ut singuli anni triceni sexagenu sint dierum, præterque quadratis. Ut uero Palæstini computant, duodecim menses efficiunt dies numero trecentos quinquagenos quaternos. Nam quando tempus à Luna cum sole coniunctione usque ad aliam quamuis coniu-

coniunctione supra dies uigintinoue, alium præterea diem dimidium assumit: idcirco duos menses continentes quinquaginta nouem dies, in partes diuidunt inæquales, atque alterum dierum triginta faciunt, alterum uigintinoue. Quare quibus hæc est ratio mensium, aliquæ facere intercalarem coguntur, ut primum præteritorum annorum reliqua cumulent, & tempus fiat unius mensis. Nam quando menses sunt intercalares intercalandi, scriptum reliquerunt cum alijs Astronomi, tum Hipparchus. Quare apud illos quæ menses hoc pacto numerant, non est dies constituere, quibus æquinoctia & solstitia fiant, & oriant illustria sidera. Apud eos, qui ad solem rationem ineunt, statuas: id quod à Romanis dixi, et Macedonibus, nostratibusque Asiaticis, & uero etiam alijs nationibus obseruari non paucis. Itaque quando hæc percurri, omni disputationi sequenti communia, referam me ad instituta orationem, ubi aeris statum, qui in Thaso accidit, aspiciens ait: Autumnus, circa æquinoctium, & sub Vergiliam multum pluisse. Nam cum autumnus ad æquinoctium processisset, & sit duorum mensium, non sub initium statim iste status coepit, sed circa æquinoctium exortus est, pertinuitque ad Vergiliarum usque occasum, dies circiter quinquaginta. In Thaso, autem, de Quinti sententia nihil regio planè quicquam adfert indicij ad morbos prælagiendos, neque possunt futuri præseiri ulla ratione: cæterum hoc tantum, incidisse morbos aliquos infecto natui temporum anni temperamento. Interdum autem eorum ait formam non uia & arte rationali, cæterum notam sola esse experientia. Et uero etiam imperierunt cõmissuras, quas *συνόψεις*, hoc est, concursum appellat medici empirici aphorismos enarrantes, certorum morborum esse inuertas causas, experientis referere aut esse cõpertum. Exempli gratia: Cum hyems sicca & aquilonia fuerit, uer autem pluuium & austrinum, æstate existit febres acutæ, lippitudines, & dysenteria. Et iterum: Hyems si pluuiosa & austrina fuerit, serenæque, Ver autem aridum et brumale, mulieres quibus instat in uere partus, ex qualibet occasione abortiunt. & cætera, quæ his subiunxit, ubi quatuor tantum differentias tempestatum scripsit, cum permulce sint. Quod attendere Quintus debebat, ac deinde animū intendere, ac perquirere, primum quidem quod ad anni tempora attinet, de natura deficiente: deinde ubi esse exploraueris plurima, omnium indagare numerum. Sub hæc considerare, quid solum quatuor Hippocrates meminerit, quæ simul ac inuenta sint: uiam perquirere atque rationem, cuius præsidio omnium aliorum uim tempestatum poterimus cognoscere. Siquidem hic denique solus ad ea quæ exoriuntur, & morbos impendentes prælagiendos erit ac commodus, immo occurrendi etiam, quoad eius fieri poterit, ne quid in eos incurrat: huic facultates soli dabuntur, qui uia commemorata insistat. Aut si hoc per causæ magnitudinem non poterit, ut his quidæ certe maxime remissis afficiat. Nam facilius inuenturum sanè morborum curationem

eum, qui ad hæc, quorum est à nobis facta mentio, mentem exercitauerit, quam illos, qui nihil ante sunt meditati, neminem esse uel de plebe arbitror, quem istud fugiat, nedum probe institutos. Nam quod plures ipse Hippocrates cognosceret, quam quatuor, quas in aphorismis descripsit, tempestates, ex his ipsis libris, quos enarrare hic instituimus, satis cõstabit: in quorum primo, primum descripsit statum, de quo dicit ad exitum: Cum esset autem totus hic status austrinus, et squalidus. Alterum, ubi item ait: Cum totus esset frigidus annus, & humidus, aquiloniusque. Tertium inæquale & uariū, qui paulo ante Arcturum coepit, tunc frigidus & humidus: deinde ab æquinoctio autumali ad Vergiliarum occasum omnino austrinus, una cum immodicis humiditatibus: postea frigidus & siccus simul cum uentis aquilonis maximis per totam prope hyemem: dehinc affatim magni usque ad Arcturum æstus, sub quem imbres austrini usque ad æquinoctium. Hæc quanquam tempestas inæqualis esset, attamen frigus & siccitas in ea dominabatur. Statum præterea scripsit in horum librorum tertio, quæ postea in unum caput reduxit, his uerbis: Annus austrinus, pluuius, à uentis in totum silens. Iam alium statum initio secundi scripsit ad hunc modum: Erant Cranone carbunculi æstui, pluerat per æstus largo imbri, idque assidue. Acciderat autem magis Austro spirante. Nam hic ut est calidissimus & modice humidus, in uno scilicet anni tempore, quo accidit, æstate: ita ille, de quo in tertio libro agitur, per totum annum. Iam uero sunt alij status proditi in morborum uulgarium libris, de quibus in Aphorismis uerbum nullum fecit. Cæterum quatuor illos (quos scilicet alijs frequentiores intellexit, ita ut essent exemplum, adiunctos cum causæ declaratione, quam in libro De aqua, aere, et locis expedit) in Aphorismis tradere uoluit. Quin etiam si uel præteriret prorsus causarum declarationem, liceret inuenire nobis eam ex ipsis, quæ in Aphorismis tradidit, quæ uiro sunt satis rationem meditato ad ante dicta inuenienda. Neque enim hoc te uelim ignorare, id quod tametsi frequenter multisque locis abunde ostendimus, nihilominus nunc dicemus, quatenus eius meminisse res postulat. Singula in omnibus artibus cõpositiones medicamentorum simplicium, quia tantus est numerus, experientis cognosci non ualent: sed omnium harum una est uia inueniendi, eaque per sua cuiusque elementa, uti fit in Grammatica. Proinde & quæ statuum elementa sint, ab ipsa rei ingressi essentia, contemplerur, ut in libris de demonstratiōe didicimus. Quare sermonem à capite arcessamus, exponemusque tibi ordine omnia, re prætermissa nulla. Humiditate, calore, & frigore, & siccitate tempora anni mutuo distant. Nam hyems quidem humiditate alijs, frigoreque præstat: æstas item calore ac siccitate: uer planè in medio est utriusque. Nam in utraque oppositione neutrum alteri illis præstat, neque sicco humidum, neque calido frigidum: uerum est quasi amborum æquilibrium oppositionum, æqualitasque horum

huius, quod euadat sermo clarior, nihil fuerit causae, quin statum in ijs gentum appellē ueluti nebulo sum quendam. Vt igitur cum hyems suum seruet temperamentum, non potest nō generari humor frigidus & humidus, pituita: astate cōtra calidus & liccus, pallida uidelicet bilis: Ita cū nubilus sit aer, aliquis dominatur humor, in pituitosis quidē naturis nebulosa ac nubilosa, ut ita dicā, pituita: in biliosis uero nebulosa ac nubilosa bilis. Etem semper aliquis ē corpore nostro uapor emanat: sed in hec statib, plurimus, in humidis paucissi mus. Atq; cū in corpore hic acruatus sit, similē reddit nebulā & caligini innatū nobis spiritū. Ae mulatur enim in ambiente animantes aere spiritū exhalatio. Vnde ne hic dubitemus dicere, in eius cernodi statu generari insitū nobis spiritū. Atqui ubi eodē tempore duo hi affectus aut nebulā, aut caligini accidunt, ut & attollatur & stipetur, alba efficitur nubes: nam quando planē uacat humiditate aer aquilonius, nequeat cōstitui unquam nubes. Efficitur ea aut splendida aut atra, causa raritatis uel ipsitudinis. Ac rareficans nubes in se solis lucem suscipit, quo fit ut splendescat, illustrante uidelicet eā solis splendore, quale in corporibus pellucidis cernas. At si cōstringat nubes cōdense turq; qā nullus est solis luci transitus, atra merito hec apparet, nō aliter ac nocte ipse aer destitutus lumine solari. Sanē uidetur manifeste in terrā sub inde nebula decidere, qui ros appellatur. Interim supera petere planeq; nubes fieri uel candida uel atra. Candida, ubi intra se totā radios admittat solares. Atra uero, cum eos plane excludat. Medios inter hos colores nubes pro quātitate splendoris, qui ipsis admiscetur, accipiunt. Sed uidetur forsitan hic sibi sermo minus constare, eleuari in altum dicens humorē & cōspissari. Sustolli enim caloris opus est, frigoris cōspissari: non potest porro idē simul esse & calidū & frigidū. Sed si ipsum animaduertas, qui supera petit, uaporem esse calidum, atq; eius gratia in sublimē subuehi: frigidū autem esse aerē, qui uaporē excipit, defines dubitare, qui fiat, ut simul & sursum feratur & cōstipetur. Nam ut sustollatur, sua sponte habet, ut cogatur ac constringatur, per excipientem aerem, qui quo erit frigidior, hoc ascendente nebulam cōspissabit magis ac coget. Vbi nec calfacit magnopere aer, nec perinde refrigerat, eleuata nebula necessario in eo cōmorabitur talis, qualis erat a primo, euadetq; plane per se cādida nubes, ubi a solis cieatur splendore: media uero inter albā & nigrā, quando eā sol nō undequaq; irradiat. Proinde nō li mirari, qua de causa animantiū corpora huius aliquid cōli similitudine habeāt intus statū: quin potius crede dicenti Hippocrati, Austris auditum heberantes, caliginosi, caput grauantes, pigri, dissolutes. Persequitur enim his uerbis corporis uitia, quibus est obnoxium in austrinis statibus. Vnde ut hēc caput grauantes, dissolutes, & pigri, ad ea quā ab Austro parantur in corporibus nostris planē referuntur: ita est censendum, caliginosum

esse dictū, ut indicet, quā ab illo in nobis coaceruatur, caliginem, & non aeris.

Ante uero ex priore cōlo, quod huius aduersariū fuerat, aquiloniusq; paucos ardentes febres corripuerūt, eosq; admodū stabiles, paucisq; sanguis profluxit, nec ex his peribant.

Non fuisse Aquiloniā tēpestatē ante uer diuturnā hinc cōstat, q nuper totū temperamentum uocauerit austrinū: nō ita dicturus, si multos dies Aquilo spirasset. Attamē cum aer fuisset uel paucis diebus aquilonius, corripuerunt paucos morbi ardentes, atq; hi admodum leues, & qui statim cōsisterent. Ait enim, eosq; admodū stabiles. Scribit autē alij πνεύμα, alij Ionice ἀνέμος, in aequali tenore & nullo periculo cōiuncti. Ad hec paucos ait narium profluuiū habuisse: quod uementibus erat febribus ardentibus peculiare, ut etiam delirare, & mori. At ista ijs, quā tum uigebant, non erant adiuncta, sed cū moderatissime fuerunt, tum minime multos inuaserunt: q uehemens & quasi germana ardens febris a flaua bile, quam quidē etiā pallidam uocant, sit oriunda. Hanc, ut in proposita tempestate ostendebamus, superiori estate tantum habebant, qui natura erat biliosa: eamq; nō multam, nec postea, eo quod cū humidus ante dictus esset status, etiam atq; etiam caliginosior ac nebulosior euaderet. Optimo ergo iure pauci in ardentem febrem inciderunt, qui perquā essent biliosi: neq; tamen hi in exquisitam neq; uehementē, sed lenem, ac discussu facilem, Itaq; quos corripuit, hac de causa corripuit. Sanē enim praecesserat aestas autumnum, quā secundū naturam comparata fuerat. Orditur enim Hippocrates enarrare tēpestates inde, ubi de natura sua primum aer deflexerit. Sed necessario per astatē naturalem acruabatur multum biliosis plenior hic succus. Vnde qui succedebat status per totam hyemem usq; ad uer, hūc humorē nec auxit: quippe quā calida non esset magnopere aut sicca, ut aestas: nec imminuit etiā, neq; enim satis erat frigidā, ut quā in statu est naturali hyems. At nec per halitū digessit, nā nō erat exacte sicca. Restat igitur integrum illū permāsisse, ac formam sibi quasi caliginosam comparasse atq; nebulosam, propter modicam aeris humiditatem & calorem, qui cū uapore coaluerat. Verum ante uer, cū subito praeter morē Aquilo spirasset, isq; in interiores corporis partes impulisset humores, tenuissimus primus fluebat, itaq; febrē ardentē induxit. Neq; cū in quibuslibet corruatus partib, corporis, febrē potest humor hic excitare ardentē, uerū circa uentriculum & huius praecipue os, circaq; iecinoris partes simas. Itemq; non prorūpebat sanguis. Sanē proprium est, siquid aliud, synceris febribus ardentibus, per sanguinis eruptionē iudicari. Appellat autem Hipp. profluuiū sanguinis, nō adiecto, ex quo uacuat sanguis, mēbro, id qd ex naribus fit. Atqui nihil habet admirationis, si recludatur & dirūpant huius regionis uenae a sanguine, qui sursum

sursum incitatus calore effertur, a quo nō possunt non inflari, ac tum referari uenae, ac rumpi ob spiritus copiam, qui dirūpit uel utres ac dolia, cum in multo seruescente accumulatur. Ceterum hoc symptoma, praesentes febres ardentes non est cōmitatum, quod essent, ut est dictum, moderatae.

Tubercula uero multis secundum alterutrā aurem, plurimis secundum utramq; extiterūt, febre carebant, erant recti. Nonnullis parum accendebantur, sed extincta omnibus sunt citra incommodum, neminiq; suppurarunt cuiquam, uti solent, quā alijs ex occasionibus extuberant. Erat eorum hēc natura, laxa erant, magna, liquida, citra phlegmonem, atq; dolorem, obscure omnibus euanescebant.

Omnia quā dicta sunt, ob dominātem acciderunt caliginosam materiā, a qua alia solent cum pituita existerē, alia cum flaua bile, ut sacro igni obnoxia. Nōnulla cum sanguine, inflāmata, quā tamē omnia resident facile, quod prompte eiusce modi materia digeratur. Ediuerso quā crasso cōstant & lento humore, aegre discutuntur. Porro quā acciderunt in tēpestate praesenti, laxa erāt, id est, mollia, & digitis cedentia, & quā ad eorū impressionē cauabantur. Citra phlegmonē, hoc est, citra inflammationē. Citra itē dolorē: q utroq; scilicet, quod dolorē parit, uacaret: quā sunt, corporum contentio, & intemperies magna. Contentio fit ob crassos humores & glutinosos, adeo partibus impactos afflicti, ut resolui citra negociū nequeant. Intemperies autem ualida, q serueant illi nimium, aut frigidi sint. Quare sunt merito tumores laxi & sine exulceratione, a dolore liberi: qui quia essent eiuscemodi, facileq; residerēt, ideo nō suppurabant, uti solent, qui alijs ex occasionibus exurgunt. Hoc autem nomen πρὸ φάρυγγος Hippocrates (nos uertimus occasiōes) aliquādo (ut uulgo assolet) in causis usurpat confictis. Interdū causas manifestas sic uocat: nonnunquam simul omnes. Hic appellauit suppuratiōes alijs ex occasionibus prouenientes, quas euenire ipse in febribus docuit, in qbus humores sunt acruati multi, crassi, & crudi, qui ppter uim & uehementiā & febris copiam caloris caput petūt: hos deinde in adnibus aurium deponit natura: unde Parotides, quas uocat, exoriunt. Verum enim uero nō erat in hoc statu humorū ea affluētia, & qui cōsisterāt ad aures tumores, quia materia erat aeria, statim digesti sunt. Patet ergo morbos arduos in principium incidisse ueris, cū spirassent Aquilones: istas autē parotidas toto uiguisse reliquo tpe, sederāt moderatissime, ob causas nimirū quas recessui, ut hoies ab ijs recti affligerent, hoc est, ut illas absq; dolore sustinerēt obabulantes, ac solita munera obeuntes: neq; ut in morbis grauioribus, necesse haberēt de cubere. Et breuiter, nullae ppe febres erāt. Quod si qui esset etiā ex illis calidior, nō diu hoc patiebatur. In causa erat exuperantis, ut est dictū, natura

humoris, q maiore ex parte acri⁹ erat et frigidus.

Accidebant hēc adolescētibus, iuuenibus, adultis, atq; praeter ceteros luctatoribus, & athleticis, mulieribus uero parū multis.

Cōmunis hēc causa in omnibus attendenda est decubitibus humorū, quam aliās Hipp. exposuit: humores calidiores in sublimiores partes corporis decubunt, frigidiores in infernas. Quando igit dominas hoc statu humor frigidior esset, aeriusq; ac mediā teneret naturā inter eos qui facile ascendunt, & qui deorsum uergūt: ideo solis his in caput inuadebat, qui erāt aut propter astatē, aut uitae genus tēperamēto calidiorē. Nec preterit nos, adolescēculos ob astatē esse, nō ob uitae sortē calidos, ut etiā adultos. Qui uero in palestris ac gymnasiis uersantur, hos ob uitae institutū. Quo sane pauciores infestauerūt mulieres, easq; iuuenes, & natura calidiores, & quā non uixerant in ocio.

Multi praeterea infestabantur arida tussi, nihilq; excrebant, nec multo post raucescebant.

Quā tusses aridae sint, ipse aperit hisce uerbis: Nihilq; excrebant. Hēc sunt autē, interdum exasperatis modo faucibus & gutture, nullaq; pulmonē tenente affluētia humorū. Atq; hi nihil expuūt, neq; enim superflui habent quicq; quod reici uel expelli oporteat. Aliae etiā sunt aridae tusses ob intēperiem respirationi seruientiū instrumentorū: at ne hic quidē est, quod expui desideret. Praeterea aliae, ubi illis inherescunt humores, qui euacuationē requirunt: qui quidē non excreantur tamē duabus de causis, uel q lenti sint & crassi, & pulmonis firmiter cartilaginosis infixi fibris, quas bronchos appellant Graeci: quod in lateris doloribus (quos ἀπὸ πλευρῆς, hoc est, in quibus nihil expuitur, uocant) accidit: Vel q humor, qui a capite defluit, nō aliter atq; aqua, sit subtilis. Etenim prius hic per guttur & asperā arteriā delabendo in pulmone funditur, q a spiritu concitato per tussim subduci possit. Quod accidisse tum Thasius uidetur, quorū esset ab Austrino statu caput repletū, & hoc destillationē transmitteret omnibus regionibus thoracis. Nam talem tum tussim fuisse, symptoma huius comes testatur. Raurici inquit enim, qui eo modo tussirent, euaserūt. In causa humor erat destillans, a quo uocis instrumenta irrigabantur, ut in libris De uoce declarātū est.

Nonnulli multo post. Quibusdā testiculus alter, alijs uterq; cum dolore inflammabatur.

Illius pars, qui in pulmonem decidit ex capite, pro eo q inter se consentiūt instrumenta, ad testiculos peruenit. Quatenus autem cū genitalibus conueniat thoraci, in alijs libris tractauit. Ceterū quod in testiculos decubuit, erat id malignius, neque iam primo illi simile, ut quod in thorace diuturnitate cōputruisset. Recte ergo erant testiculorū inflammationes dolore cōiuncte, neq; perinde ut Parotides a dolore immunes. Nā q aut alteruter, aut ambo testiculi humorū exceperant abudantiā, in causa

in causa erat copia illorum. Siquidē quibus paucus proueniret, his in alterum; quibus amplior, in utrumque impiegit.

Quidam febricitabant, quidam non.

Qui tum abundabant humores, hos neque magnopere calidos esse, neque nimium frigidos diximus: sed inter utroque tum natura, tum temperamentum intercedebant. Unde pro ætatum & naturarum temperamentis uitaeque laborantium, alijs ad calidius inclinauerunt, itaque febricitauerunt: nonnullis quæ a primo habuerant, retinuerunt temperamentum febrem excitare impotens.

Plurimis hæc laboriosa fuerunt.

De omnibus quæ commemorauit, hoc dixit: prædixit autem tussis, raucedinē, & in testiculū abscessus, & quosdam tenuisse illorum etiā febres. Hæc ergo, inquit, symptomata maxime ægrorum parti laboriosa acciderunt, hoc est, moleste & ægre sustinebant recti incedentes, sed plerique decubebant, quod longitudine temporis indies collecta excrementa euaderent etiā atque etiam peiora, atque deteriora. Namque austrina tempestates, si diuturnæ sint, putredines inducunt, potissimum ubi sint humidæ. Verum quando hic status humidus non esset, diutissime nihil erat molestum corporibus: dies uero molestiam adferebat. Et hæc quibusdam de illis tandem euenerunt, quæ mox ab initio omnibus acciderent, si austrinus status humidus esset.

Cætero, quantum ad *ἰντροπὴν*, id est, medicinam, sine morbo debebant.

Bisariam dictionem, *ἰντροπὴν* scriptam in excerptis inuenias. In aliquibus, ut nunc est dictum, postrema syllaba per *o* scribitur: in alijs per *y*. Significat autem prior lectio ea, quæ ex præscripto fiunt artis medicæ, altera quæ secundum materiam medicam: ut aut artis operibus medicæ, quæ in laborantibus administrantur, Thasij abstinerent: aut ipsi, quæ per materiam medicam fiunt, in ipsis, qui prædictis detinentur incommotis. Ex utraque sententia & lectio apparet leuiter afflictos fuisse homines, dum duraret uer: quod morbos quæ parerent causas, cacoethes haud dum quicquam haberent, quod diuturnitate temporis consecutæ sunt.

At uero ante ineuntem æstatem, perque æstatem & hyemem, multi, qui longo iam tempore submarcescebant, ex tabe decubuerunt: quando etiam multis ambigentibus tum confirmauit.

Quos dixit nuper tussire quidem, excreare tamen in uere nihil, hos æstate ait, & secundum æstatem intabuisse, rem enarrans, quæ cum his constat, quæ oculis conspiciuntur. Etenim quæ capitis destillationes tussim primo concitant hominibus, & raucedinē, neque tandem consistunt, altera hæc tabis differentia generant. Sunt enim duæ eius maximæ differentie. Vna ex illis, quos caput demittit, fluxibus constat. Altera quæ ab ipsius malis pulmonis proficiscitur, omninoque postquam expuitur san-

guis, potissimum uase rupto, sæpenumero etiā fluxione impleto uiscere hoc, alia de causa ex partibus alijs, non ex capite. Quod si ergo a uere austrino in statum æstas aquilonium sit mutata, non fuissent manifesti, qui a tabe clam exedebantur, neque prorsus tabuissent. Quia uero non modo in aquilonium non transiit status austrinus, sed erat etiā nebulosa ferē æstas: idcirco capitis destillationes erant perpetuæ, ac destillantes humores omnes præcipue in pulmone computruerunt, ita ut ipsi ad meram tabem generandam nihil decisset.

Quibusdam autem cœpit primum, atque his uergebat ad tabem natura.

Tabidos appellant ueteres medici, qui morbo tabifico, quam etiam *φθίσιν* uocant, sunt opportuni. Tales plenissime sunt, qui adeo sunt angusto thorace & restricto, ut a tergo in morē alarum promineant operata scapula: unde etiā hos *ἰσχυρὰς* quasi alatos uocant. Præterea quibus caput facile impletur, quodque spiritus organici multas destillationes demittit, hi facile tabescunt. Hæc si ambo in unum coeant & thoracis figura, & capitis imbecillitas, sunt eiusmodi quidem naturæ semel tabi obnoxia, ambabus naturæ de causis. Etenim hi quorum caput ad pulmonē mittit fluxiones, diuturnitate temporis fiunt tabidi, ac in pulmone sæperumpitur illis uas per uisceris angustiam & infirmitatē. Habes de tabidis. Quia uero dixit Hipp. Quando etiā multis ambigentibus tum confirmauit. Ac deinde subiicit: Quibusdam autem cœpit primum, atque his uergebat ad tabem natura. mihi parum uidetur eius oratio consona rationi: nam erat multo probabilius tales uere quæ estate incipere: quæ qui accommodati sunt, ut certis incommotis facile capiantur, citius isti in eos incidant, ac imparati. Videtur igitur, ut etiā in alijs locis horum librorum de uulgaribus morbis, ordo esse inuersus orationis, lapsus eo qui hæc primus descripsit, neque errato postea emendato: & ite quoque huic loco accidisse, ac orationis hæc esse series: Quando etiā multis ambigentibus tum confirmauit, quibus uergebat ad tabem natura. At deinde: Quibusdam autem cœpit primum. Postea: Mortui uero multi sunt, & plurimi de his, & illis qui decubuerunt: atque haud scio, an uel medicum qui quis tempore uitam produxerit: de tabidis scilicet. Nam id intelligendum est: siquidem in hunc modum est totum hoc scriptum caput.

Interiorunt ægri citius solito.

Nam uel iam quæ subdidit omnia, sunt communia tabidis, quæ perspicies, si Hipp. dictiones attendas: auspiciaborque ab hac, quæ mox adscripta est:

Interiorunt celerius, quam talibus esset consuetum.

Tabidos inquit solito uitam finiuisse celerius. Cuius mox ipse causam subiungit, ubi ait: Febres horridæ, continuae, acutæ. Id enim præter consuetudinem tabem comitatur, quod tum uidetur accidisse.

Causa

Causa est, cur hæc ambo congruerent tabes & eiusmodi febris, quod status esset antecedens ad corpora affecta comparatus. Siquidem dixi paulo ante, qui calidiore erant temperamento, illos in primis laborasse ex destillationibus capitis. Horum namque caput præcipue erat in austrina tempestate repletum. Quibus ipsis longius protracto nebuloso statu, usu uenit ut humores, qui in corpore essent, putrescerent: unde malitia exitit febrium. Quod si quibus minus esset calidum temperamentum, his neque computruerunt humores, neque caput repletum est, extra paucos, idque temporis diuturnitate. Nam quod citius patitur naturæ iniuriæ oportuna, id ceteris tardius accidit. Neque sane erat mirum, cum priori austrino statui æstas succederet non austrina modo, sed nebulosa etiā, prouenisset hinc putredinē quandā humorum uel in frigidoribus corporibus, nedum in calidioribus.

Nam alios quidē & diuturniores, & cum febre coniunctos facile serebant, nec moriebantur: de quibus iam scribemus.

Alios inquit morbos præter tabificos, de quibus ille uerba fecit, etsi essent longiores, & febrem haberent adiunctam, non tamen grauius tollerunt, cuius paulo superius causam diximus, quod humor his non ita erat ex putredine redditus uitiosus.

Sola enim & præ cæteris maxime, qui tum uiguerunt, morbis, multos tabes peremit.

Huius causa est non ita dudum dicta, ubi corporis temperamentum in culpa poneremus, per quod morbis tabificis sunt correpti, febribusque malis, de quibus sub hæc sermonem habet.

Infestabat illos plerisque hæc incommoda, febres horridæ, continuæ, acutæ, omnino non intermittentes. Modus erat semitertianus, uno die leuiore, altero grauius iterum inuadentes: in summa, indies acutiores euadebant.

Plerisque omnes tabidos, de quibus agebat, passionibus ait affectos fuisse, quas ipse deinde collegit. Atqui *παθημα* (id est, passiones: nos affectus uertimus) omnes uocant Græci, quæ in corporibus nostris fiunt præter naturam. Præ cæteris autem meminit, febres fuisse horridas. Quod quidē significat, per augmentum, & incrementum quod uocant, accessionis horruisse diutissime ægros. Neque enim, quibus initio accessionis horrores incescunt, isto appellauit nomine, sed quibus per totam prope accessionē produceretur symptoma horroris. Et sit bisariam: modo cum reduplicet incrementum, modo cum nihil nisi ipsum inæquale faciat incrementum. Diuersitas in temporis consistit quantitate. Nam breuius, si interuallis a sese sint mutuo motus horridi direpti, inæqualis dicitur & horridus motus. Sin ampliora sint interualla, sit illud symptoma reduplicatio, & dicitur. Hæc fit præcipue in semitertianis, ut uocat, febribus: quocirca ternæ plerisque

& quaterne sunt. Sed in commentationibus De febribus declarauimus, consistere semitertianam in humore inæquali, qui partim amara bile, quæ acris est, partim pituita putrescente constat. Has itaque tum uiguisse febres horridas dicit ob antecedentem statum, uti supra dictum est. Continuas autem eas nominauit, significans eas non discedere, quod quidē ipsemet interpretatur his uerbis: Omnia non intermittentes. Intermittentes enim illas febres proprie appellant, quæ a uigore integritate quandam præstant. At quæ remissior non habet apertam, nunquam corpus tamē præstant integritatem, acutas has & continuas uocat: quæ totum habent quidē circuitum, plurimum octonum & quadragenarium horarum, quantum etiā semitertiana: sed ad integritatem nec ueniunt, & altero die mitiore, altero iterum adferunt accessionem: remissior illa quidē priore illa, alterius circuitus ac reduplicatiōibus carentem: ceterum quæ ægre incalcescat, & uix ad uigorem perueniat. Est igitur illius proprium, circuitus qui primum consequitur, neque inter sese æque acutos efficit, neque perinde ac primum, uerum usque ad totum morbi uigorem incrementum indies, intenditque.

Sudabant semper quidem, sed non toto corpore: multum extremitates frigebant ut uix calorem reciperent.

Febrium esse hæc accidentia cacoethum, in præfatijs didicimus.

Alui turbata erant, & biliosa, ac pauca, mæra, tenuia, mordicantiaque deieciabant, & assidue desiderabant.

Mera excrementa solent uocare planè biliosa. Sin autem mistus cum humiditate aquosa excernatur talis humor, non iam merum appellat. Quinetiam hoc ipsum didicimus de meris excrementis, quorum aperuit malitiam in Præfatijs, & de humoribus qui tenues sunt omnes esse crudos, & ut concoquantur, robustam desiderare naturam. Mordacia porro erat haud iniuria, ut quæ biliosa mæraque essent. Præterea eorum erat mordacitatis comes assidue desiderare. Quo factum est, ut ex hoc quoque symptomate uires laborarent ægrotorum.

Urinæ tenues, crudæ, decolores, & paucae: aut crassitudine prædita, & paruo sedimento, nec probe subsidentes, sed cum crudo interpestitiūque sedimento.

Et de urinis didicimus, tenues, decolores, & paucae, uel crassas, & paucae, perniciosas esse: quæ admodum etiā crassas quidē, sed quæ subsideat aut omnino nihil, aut parum haberes. Quod sane ipsi accidit, eo quod parum bene subsideat. Hoc ita ipsi frequenter febribus, est, in quibus multus calor, & flammæ feruor accedit quendam crudorum crassiorumque humorum. Par igitur est in ipsis aut prorsus non esse, aut esse id, ut Hipp. dixit, crudum & incoctum. Ceterum de prauis sedimentis in Præfatijs tractauit.

Tussiebant, ac pauca, coacta, concocta paulatim uix excreabant. Quos uero uiolentiissime urgebant

urgebant, his minime concocta erant, sed perpetuo cruda spuebant.

In tabibus pessimis, quibus proxima est mors, sputa ne paululum quidem concoquuntur: in alijs uero, quae moderatae sunt, & quae in longius tempus extrahuntur, hac ipsa de causa commode concoquunt humores in pulmone superflui, excreanturque facile. Caeterum ij qui in praesentia tabescerent, istorum habebant nihil. Nam aut semel crudum expeuebant, aut coctum quidem, paucum tamen, & quod paulatim uix excrebatur. At meminit in praesagijs huius sputi.

Plerisque horum fauces assidue a primo dolabant, & cum inflammatione rubebant. Destillationes paruae, tenues, acres, statimque marcescebant ac affligebantur.

Simul ut symptomata, quae ad tabescentium conspiciebantur fauces, praedixit, causam adscripsit his uerbis: Destillationes paruae, acres. Nam quia tam uitiosae destillationes erant quae a capite manabant, dolebant fauces: quod uero ab ijs uellicaretur, ruborem & inflammationem habebat. Quia iam ipsa etiam calida destillatio, non erat mirum in Thaso, si praeter ceteris tabescentibus, qui ita haberent, ad extremum deuenirent marcorem.

Cibos quosuis perpetuo fastidiebant.

Appellant Graeci appetentia carentes, qui cibum non sumunt, *anorecti*: qui uero oblato fastidiunt, *disorecti*. Constat autem hoc fastidij symptoma tabidis accidisse, eo quod destillationis, quae fauces & pulmonem infestabat, pars aliqua in uentrem deflueret.

Non sitiebant.

Non ex uitio destillationum, quas appellauit ipse acres, hoc tabescentibus symptoma accidit. Quo factum est, quantum equidem iudico, ut cum uisisset illas Hippocrates nouas & absurdas indicare uellet, adscripserit, non sitiebant. Est enim maxima signum prauitatis, ubi calida & adurente febre, aut fluxione delabente in uentriculum acri, non sitiant. Atque hoc symptoma partis uirtutem sentientem deperditam indicat, & extinguitur: si quidem diuersos inter se affectus non sentit.

Plerique circa mortem delirabant. Sed de tabidis haecenus.

At ne hoc quidem accidere alijs tabescentibus consuevit, sed quae erat febrium tum uigentium malitia, huius status morbos comitabatur.

At uero estate iam & autumno febres multae, continuae, non uehementes, diu quidem tenebant aegrotos, qui caetera minus incommoda habebant.

Nam ante etiam retulit, unam fuisse tabem exi-

tialem, nosque adiunximus causam. Ergo conueniunt cum illis, tum quae hic agit, tum quae ijs subdit, ubi sic ait:

Plurimis erat aluus turbata sine molestia tamen, & propere nihil offendeat. Urina ite plurimis boni quidem coloris erat, & liquida, sed tenuis, & post iudicationem concocta.

Et reliqua, quae de urinis in medium attulit. Nam ut quae de tabidis nuper recensuit, erant praua: ita quae nunc dicuntur, admodum sunt moderata.

Non ualde tussiebant, neque difficultate, quae tussi excrebantur, praebant, nec solum cibum non fastidiebant, sed etiam maxime licebat offerre.

Eorum, qui hunc librum sunt interpretati, maxima pars, hoc eum loco ad tabescentes autumant transisse. Ego uero adhuc de ceteris censeo, de quibus disputat, febribus hunc haberi sermonem. Qui enim, cum antea de tabescentibus dixit, eos perpetuo quosuis cibos fastidiuisse, hic iam dicat: Nec cibos solum non fastidiebant, sed etiam maxime licebat offerre. Cur ergo hoc loco scripsit, Non ualde tussiebant? Nempe hoc est, quod istos adduxit in eam opinionem, ut haec existimarent dici de ipsis tabescentibus. Ego sic statuo, cum etiamnum de alijs febribus fierent uerba, adscriptum illud esse: Infestantur enim tussi, quae incidit ratione symptomatis. Quare nihil habet admirandi, simul & coepisse Thasios quosdam febricitare in ante dicto statu: et quia erat id temporis ipsum caput repletum, accedente ad statum febre, tussi esse molestatos. Sed nec erat hoc illis nimium molestum symptoma, nec quae per tussim reiciebantur, negotium praebant: neque enim hi tabescebant.

In summa, qui tabescebant, leuiusculum aegrotabant, non more tabescentium, a febribus cum horrore uenientibus parum sudantes, alias alijs, ut quos inuaderet febris non statim circuevit. Et ut paucis, quos nunquam febris relinqueret, sed inuaderet more febris tertianae naturam refereretur.

Hoc capite toto praecedenti annexo, multo magis adducti sunt interpretes quidam superiorem etiam orationem de ipsis tabescentibus habitam. Verum nulla ratione ad eos referri illam potuisse, planum est factum cum ostendi, fastidiosos ab eo uocatos esse tabescentes, non fastidiosos, hos. Sequens oratio, quae nunc nobis proposita est, duobus modis exponi potest. Primo, ut hoc modo dicamus. Sed faciam ut repetam superiorem orationem, ac mox huc apte, una ei syllaba, quod euadat clarior, interserua. Non ualde tussiebant, neque difficultate, quae tussi excrebantur, praebant, nec solum cibum non fastidiebant, sed etiam maxime licebat offerre. Nam in summa, qui tabescebant, leuiusculum aegrotabant, non more tabescentium. Verisimile est autem hoc pacto illum dixisse de ijs, qui alio modo

modo febricitarent, scribentem commune symptoma morborum habentium comites tussis, & non ipsorum tabescentium. Nam uidetur sermonem de tabescentibus habitum retractasse, ut in memoriam reduceret differre hosce aegros, de quibus nunc agit, ab superioribus illis tabidis. Etenim eadem illa hic commemorat iterum symptomata, quae nuper retulerat. Atque hanc quidem unam asseras causam hoc loco sermonis de tabescentibus repetiti. Altera est, quam saepe & multis in libris accidere scimus. Siquidem cum interdum super eadem re dupliciter scribamur, ut sit altera scriptura in contextu, altera in alterutro margine, quod per oclum expendamus, & iudicium faciamus de altera: qui primus descripsit librum, utranque scripsit: quod de inde, quia admissum non animaduertimus, nec emendauimus erratum, postquam in multorum manus uenit, mansit incorrectum.

Iudicabantur autem, quibus inter hos breuissimi essent, ad uigesimum diem, plurimis ad quadragessim, multis ad octogessim. Nonnullos ne sic quidem, sed nullo ordine, nec decretorie deserebant. Quorum plerique non diu a febre intermissi repetebantur: atque hi a recidua, ipsidem circuitibus iudicabantur. Multis uero sic producebantur, uti sub hyemem languerent.

At qui erant isti, quorum ait iudicatum esse morbum uigesimo die? Nempe reliqui aegroti, de quibus faciebat uerba, ut ego sentio, non tabescentes: cui assentiuntur, quae consequuntur omnia. Etenim quibusdam de illis ad octogessim diem ait esse ex tractum morbum, atque alios inordinate, neque decretorie deseruisse, & ad hos ipsos plerisque rediisse: quas quidem reciduas ipsidem iterum circuitibus iudicatas fuisse, ac non paucis horum in hyemem morbum esse protractum. Haec sane omnia cum superius dictis plane conueniunt, ubi dixit: At uero aestate iam, & autumno, febres multae, continuae, non uehementes, diu quidem tenebant aegrotos: qui caetera minus incommoda habebant. Haec cum ijs symptomatibus congruit, quae hoc loco ille recenset. Quae uero de tabescentibus adduxit, non assentiuntur: quod perspicies, si tecum partem eorum, quae de his tradidit, animo reuolueris: cum ait, Interierunt celerius, quam talibus esset consuetum. Quod ab eo de tabidis pronunciat, quos ait esse celerius mortuos. At de ijs, qui aliter laborarent, statim post haec in hunc modum scribit: Nam alios quidem & diuturniores & cum febre coniunctos facile ferebant, nec moriebantur: de quibus iam scribemus. Haec igitur ijs concinunt, quae propositum nunc nobis sermone de febricitantibus per autumnum & hyemem disputatur. Immo uero quod praedixit, De quibus iam scribemus, alium autem, si a praesente de ijs habito sermone discesserimus, ab eo scriptum de his producere nullum queamus, necessitas exprimit, de ijs qui alio morbo, non tabifico affectu fuerant, totum hunc habuisse Hippocratem sermonem.

Galen.

Inter omnes, quorum fecimus mentionem in hac tempestate, soli in letalia tabidi incurrerunt: febricitantes alia febre, nequaquam.

Eorum, quae de primo statu ille fecit, postrema sunt haec uerba, quae nihil praecipunt amplius, sed tantum ante dicta in summam colligunt, quod facere ille frequenter solet.

GALENI IN LIBRVM

PRIMUM HIPPOCRATIS DE MORBIS VULGARIBUS COMMENTARIUS secundus.

HERMANNO CRVSEPIO CAMPENSI INTERPRETE.

UPERIORE uolumine de mutua anni temporum conuersione dictum est: expositum est praeterea uniuscuiusque temperamenti naturam, tum autem principij corporis, item ac finis statum dies. Itaque uelut in memoria illis habitis, ubicunque praesens sermo interpretem requirat, exponam, comparans me non ad prorsus imperitos tantum, neque solum ad eos, qui multum profecerunt. Nam omnibus erit is sermo mediocriter accommodatus. Alter qui omnino rudium est, doctis propter longitudinem stomachum faciet: qui uero his aptus erit, indoctis sit obscurus. Sed non debent in huiusmodi commentariorum lectione acquiescere, uerum accipere aliud ab alio atque alio, latius saepe eadem poterunt, itaque si attendere animum uelint, aliquid addiscere boni.

TEMPESTAS SECUNDA

In Thaso ante autumnum frigora non tempestiua, sed repete, spirante multum Aquilone & Austro, humida, & ante tempus coorta sunt.

Autumnus dixi incipere ab exortu Arcturi, qui antecedit aequinoctium autumnale. Eo tempore inquit, antea quam oportebat, magna fuisse frigora. Nam hoc illi non tempestiua, & ante tempus coorta significat. Atque non tempestiua, anticipasse tantum indicat. Ante tempus coorta, etiam cum plurius largis ea fuisse coniuncta.

Haec autem durabant usque ad Vergiliarum occasum, & sub Vergilijs.

Vergiliarum occasum finire autumnum, antea diximus. Praeterea etiam duos esse menses ab Arcturo ad Vergilijs. Atque unius esse decretorium rei in aere Arcturi: Vergilijs duarum; alterius, cum autumno hyems committitur iam praecipit; alterius, ubi uer estati. Arcturi autem mentionem non nisi solius ortus facere Hippocrates solet: quandoquidem sub eo incipit autumnus, aestas terminatur. Ad haec diximus nuper, de totius anni in quatuor partes diuisione, & de diuisione in septem. Et statem Vergiliarum & Arcturi ortu circumscribi, atque haec

Tom. 3

r esse

esse diuisionis in septem totius anni quādam por-
tionem: cum in duas secatur partes æstas, in tres
hyems. Dicitur etiā est, *πλάσας* numero singula-
ri græce dicas, an *πλάσας* plurali (quas nos Ver-
gilia appellamus) nihil interesse.

Hyems aquilonia.

A Vergilijs hyemis meminit, autūni esse Ver-
gilia terminū clare innuens. Itaq; quæ hyems illa
fuerit, differentem eum attente audiamus.

Imbres erant multi, largi, magni: niues, mi-
sta suda plurima. Atque hæc habebat omnia.
Frigora uero non admodum erant intempesti-
ua. Iam uero post brumale solstitiū, & ubi fauo-
nius spirare cœpit, aspera erat extrema hyems.
Aquila multū spirabat, nungebat, pluebat mul-
tum & continenter. Cœlum procellosum, atq;
nubilum, quæ durauerunt, nec remissa sunt ad
æquinoctium usq;. Ver autem frigidum, aquil-
onium, pluuiosum, nubilosumq;. Æstas non
admodum fuit feruens. Etesia perpetuo spirat.
Mox circa Arcturum spirante Aquilone,
permultum pluebat.

Multas fieri pluuias dicimus aliquo tēpore pro-
pter diuturnitatem, licet non largæ tum decident.
Appellamus etiā multas, si uel breui tempore in-
cessant largæ. quæ quidem & magnæ appellantur.
Verū ubi quis continenter pluuias ait largas fuisse
& magnas, ut Hippocrates scripsit, largas intel-
ligamus, repentinas, uehementes, & breues: Mag-
nas uero, neq; repentinas, neque breues omnino,
nec etiam diuturnas. Sed, quod omnia clariora eua-
dant, nihil cause est, quin paulo utamur narratio-
ne prolixiore. Fiat igitur subito admodum multa
pluuia, horas tres aut quatuor, deinde mox cesset,
largam hæc appellabimus. Alia uero paulatim in-
cipiat, paulatim item increseat, atq; ita fiat totum
diem & noctem: deinde à uigore, detrahatur pau-
latim de eius abundantiā nōnihil sequenti toto die,
postea consistat, eiusmodi pluuiam nō largam, cæ-
terum magnam uocabimus. Ergo, quam narrat,
hyems modo largas pluuias habuit, modo mag-
nas per interualla, atq; interea non raro erat sudū.
Quippe hoc significat, quod est ab eo scriptū, *μει-
ξιδεῖα τε πλάσας*. Præterea hac hyeme niues ait
fuisse, nec adscripsit, nec multas, nec paucas, ut q̄
neutrum admodū obtinerent, sed quæ magis con-
suetudini urbis responderet: ideoq; ipse adiecit: Et
frigora non admodum erant intempestiua. Et reli-
qua, quæ sequuntur, omnia frigidam fuisse & hu-
midam eam hyemem testantur, ac pro eo naturali-
ter solā ipsam habuisse, atq; adeo plus æquo fuisse
humidam. Iam etiam uer pluuiosum, algidum, &
aquilonium fuisse dicit, præterea nubilosum. Æ-
state uero quodammodo moderatam. Post hæc
omnia circa Arcturum, spirante nonnihil Aquilo-
ne, multū pluuisse. Sub hæc totius tempestatis sum-

mam in oratione profert: Cum totus fuisset humi-
dus annus, & frigidus, & aquilonius. (Cœlū pro-
cellosum, nubilosumq;) Cœlum more uulgi ap-
pellauit aerem, qui supra nos est usq; ad nubium re-
gionem. Illud uero quod appellat astronomi pari-
ter ac philosophi cœlū, à lunæ regionibus incipit.
Procellas aut uentos repetinos & uehementes uo-
camus, præcipue cū coniuncti sint cū pluuiā larga.

Cum totus fuisset humidus annus, & frigi-
dus, & aquilonius, per hyemem ferè cōmode
habebant. At sub uer multi, adeoq; plurimi la-
borabant.

Demonstrauimus ante institutum esse Hippo-
cratis, ibi incipere narrare, quæ id temporis aeris
statibus acciderunt, ubi primum de naturali defle-
xerit temperamento. Neq; id ab re facit, qui cum
ambientis nos aeris intemperie uulgarium mor-
borum instituit genera coniungere. Quando igitur
est ab autumno exorsus, utique eum præcedit
æstas, illiq; succedit, quod ipsi præit. Quatenus igitur
salubriter in anni temporibus corpora de-
gunt, æstas, adiuncto ipsi autumno, tantum abe-
rat ut mali attulerit quicquam, ut fortasse etiam
quibusdam corporibus magno adiumento fuerit,
quæ temperamenti calidioribus & siccioribus e-
state à iusta temperatura deflectere solēt. Itaq; his
instar fuit medicinæ autumnus, frigidum habens
& humidū statum. Quinimmo ne hyeme quidem
fere ullus uulgabatur morbus. Nam hoc innuit,
cum dicit: Per hyemē ferè cōmode habebat. Erat
enim humidior quidē hyems, at frigidior nihilo,
q̄ eius postulabat natura: quocirca agens de eius
statu dixit: Frigora uero non admodū erant intem-
pestiua. Porro ibi primū morbos emergere oport-
tebat, ubi plurimū aer degeneraret, cū dicit: Ver
aut frigidū, aquiloniū, pluuiosum, nubilosumq;. Nam
debet uer temperatū, nō frigidum esse, sicut
nec nubilosum, aut pluuiosum. Nāq; ueris initū
esse æquinoctiū, quod hyemem sequitur, superio-
re cōmentario exposuimus, atq; adeo ipse hoc fer-
mone Hippocrates dilucide ostendit: qui cum di-
xisset, extremā hyemem fuisse asperam: ac deinde
adiecit: Quæ durauerunt, nec remissa sunt ad æ-
quinoctium usq;: postea ascripsit: Ver aut frigidū,
aquiloniū, pluuiosum, nubilosumq;. Age iam ui-
deamus qui hoc sunt cœlum comitati morbi.

Primum igitur cœperunt lippitudines ma-
nantes, dolorificæ, humidæ, crudæ, lemiæ par-
uæ, ægre multis erumpentes, plurimis redibāt,
tandem sub autumnum recesserunt.

Quamobrē uere morbi uulgares generari cœ-
perint, supra est dictum. Cur aut lippitudines præ-
ceteris uiguerint morbis, si eius statum memoria
teneas, cognoscas: fuisse enim dicit frigidus, aquil-
onium, pluuium, & nubilosum. Si quidem igitur
a uentis tantū oculi fuissent uerberati, citra fluxio-
nem eos lippitudines arripuissent. Quia uero mul-
ta erant & coniuncti humiditate aquilonij uenti, recte
sanè

sanè manasse ait lippitudines, hoc est, fuisse humi-
das, ut ab humido generatas statu. Dolorificæ erāt
utrobq;, & ubi cum fluxione constarent, & absq;
fluxione, propter frigoris diuturnitatem, cui pro-
fecto nihil ad dolorē oculis inducendū deest. Nūc
uero auctos dolores esse par est, quādo frigus ocu-
lorum cum eorum fluxione coniunctum esset. At
crudæ erant, & longo tempore durabant, tum pro-
pter humiditatem, tum frigus. Siquidem natura
tionem fluxiones, cum ab insito calore superatur,
consequuntur. Atqui minore superatur negotio,
ubi paucus sit humor, & minus frigidus: cum au-
tem multum est frigoris, difficulter concoquun-
tur. Iam uero naturalis animantium calor si sit ua-
lidus, humores earum celerius concoquit: sin im-
becillus, uix longiore interuallo superior euadit,
& uincere humores ualeat. Quo magis, si qui fue-
rint curati, de integro inciderunt in illas. Nam de-
bilitatos quidem lippitudinibus oculos frigidus
aer, aquilonius, & pluuius, nubilosusq; iure læde-
bat. Huiusmodi lippitudinibus lemiæ ferè obue-
nit parua, ægre ob dēlitate tunicarum, quam ex
frigore contraxerunt aeris, erumpens. Quare toto
uere necessario oculi deteriores euadebant: estate
uero, quam cōparauerant, duritia ad concoctionē
pederentim deducebatur. Siquidem non potue-
runt, quālongo tēpore collecti sunt morbi, ijsq; præ-
cipue ab algorib. & humiditatibus, statim depel-
li. Merito itaq; dixit Hippocrates oculorū incom-
moda esse autumno penitus sublata.

Æstate iam & autūno lenteria, & dysente-
ria, tenesmi, alui fluxiones biliosæ, tenues, mul-
tæ, & mordaces: nonnullis etiam aquosæ. mul-
tis præterea offusiones dolorificæ, biliosæ, ra-
mentosæ, purulētæ, & cū stranguria cōiunctæ.

Non hi tantum morbi Thasios, & symptoma-
ta tentabant, sed etiā alia, de quibus posthac age-
ret. Nam uarie ita ut cum maxime ægorabant, quod
in diuersos incidissent morbos. Quare cōmunem
rationem, quæ ad id conducit, quo nō omnes, qui
in ea fuerunt tempestate, ægorarent, primo loco
exponam: deinde ad singulos morbos descēdam.
Attendes omnibus in statibus etatem & naturam
cuiusq; hominis, ut sit ad statū appositus. Nam uel
facile, uel difficulter illi cedentem, uel modice ad
illum comparatum inuenies eum. Mox genus ui-
tæ applicabis, atq; salubrem uictus rationem uni-
uersam statui ipsi aduersariam. Atq; ut uel facile,
uel ægre corpus externis causis sit interius, aut si-
milis, aut dissimilis ratio temperamēti in causa est,
ut est sæpenumero dictum. Cum enim constet sa-
nitas ex symmetria quatuor elementorum (siue
qualitates, siue facultates uelis appellare) humidi-
tatis, siccitatis, caloris, & frigoris, quædam corpo-
ra, naturæ, & ætates intemperata sunt: quibus qui-
dem similes sunt tempestates insalubres, & cōtra-
riæ ijs proficiūt. Temperatis corporibus salubres
sunt temperati status, intemperatq; noxi. Sed ut

Galen.

nullus est intemperatus status cōmodus tempera-
tis, ita nec nocuus perinde, ut intemperatis. Etenim
status magnopere humidi & frigidi, corpora ma-
xime lædūt intemperata humiditate & algore. Ita-
dem humidi & calidi status temperamenta humi-
da & calida offendunt. Eadem ratione calidi & sic-
ci, similia. Quæ enim corpora iam sunt in talē pro-
na morbum, ex propria intemperie coaruantur.
Quæ uero cōtra sunt, ac aer, temperata, cum nul-
lam iniuriam accipiunt, tum uero multo efficiun-
tur meliora, cum ab excessu uindictentur. Contra-
ria enim cōtrariorū remedia sunt. Proinde calidis
& siccis temperamentis humida tempestas & fri-
gida, pro eo quatenus ad cōtrarium cōgit, atq; ita
efficit temperamenti mediocritatē, cōmodo po-
tius q̄ fraudi est. Atq; id erat causæ, quo minus e-
grotarent omnes in statibus intemperatis. Quod
qui cognoscat, applicando uictu cōtrario, corpo-
ribus sanitatē tuebitur. Nam humidus & frigidus
si sit aer, calefacienda corpora sunt, maxime frigi-
diora & humidiora: quare exercitationes plurimæ
his proficiunt, & uinum modicū, quod calidiore sit
natura, atq; aquam ducat, tum cibi calfaciētes. At
que etiam uniuscuiusq; quantitātē cum ex corpo-
ris, tum ex cœli cognoscemus temperamento, si
quatenus de optimo temperamento diuerterit al-
terutrum, consideremus. Nam pro diuerticuli ma-
gnitudine, uictus est etiam mutanda quantitas: ut
quod longissime discesserit ab optima temperatu-
ra corpus ad humiditatem & frigus, hoc plurimū
nos in hoc statu & exiccabimus & calefaciemus.
Quod si mediocriter ad id, absurdum sit omnino
huius idem facere, sed portio. Itaq; siccis & calidis
corporibus multo minus uictus adhibendus est ue-
hementer calidus & siccus: nam id sua sponte ob-
tinent. Hoc autem duntaxat obseruandū est, qua-
tenus aer deflexerit iusta temperamēti mediocri-
tate. Qui si parum, omnino nō est cōmittendū no-
bis, ut medio crem uictus rationem corporibus ca-
lidis & humidis immutemus: sin amplius, sat erit
modice mutasse. Hæc quisquis perspexerit, gene-
randi morbi cuiusq; in quacūq; tempestate cau-
sas obseruabit. Quintus uero dum it inficias cū
empiricis, non posse eorum, qui sic existunt, affe-
ctuum cognosci causas, refert autem eas ad unam
experientiā conuenientium inuentione medica-
mentorū deficitur: etsi uel ob id ipsū generatio
morborum uulgarium sit cognitu utilis. Itaq; præ-
sens cœlum inspiciamus, ac a primo repetamus.
Fuit hoc, uti significauit Hippocrates, humidum
& frigidū, ab autumno ingressum: quæ causa fuit,
ut ipso in autumno & hyeme proxima, haberent
Thasij medio crites. Sed uere, quando hoc etiā fri-
gidum fuit & humidum, omnium primi oculi la-
borarunt, quod nō solum esset aer humidus & fri-
gidus, sed & antea fuisset procellosus. Oculos er-
go cum frigidis ferirent uenti, nō mirum sanè erat,
si ante partes corporis cæteras laborarent, pro na-
tura causæ efficientis. Itaq; non temere fluxiones
eos humidæ & frigida corripuerūt. At uero quia

Tom. 3

1 2 non

non deuenit ad extremam status humiditatem, idcirco nullus aliorum affectuum quisquam, qui dominante tali statu in aere apparere solent, est consecutus: apoplexias dico, conuulsiones, tremores, tetanos, peripneumonias, lateris dolores. Verum postea, humoribus iam ob nimiam in corpore moram putrescentibus, morbi cum tabe plethorici prouenerunt. Etenim frigida causa cutem constipantes, humores prohibent digestionem: tum autem humiditas aeris non modo non remouet a corpore, uicquam, sed adjicit. Quae cum una in hac tempestate ambo fuissent, superfluitas est in aegrotantium corporibus congesta non eadem omnibus. Nam quibus erat in corpore excrementum biliosum, hoc non digestum, creauit affectum biliosum. Quibus pituitosum, aut melancholicum, aut sanguineum, continuo humoris erat non euacuatim affectus similis. Atqui cum tale excrementum infici in corpore et putrescere solet, alios in alios incidere morbos consonum erat. Cui accedebat non omnium corporis partium similis status: quippe huic infirmius iecur erat, illi lien, alij uenter, nonnulli intestinum, alij alium. Quare cum ex ualidioribus excrementis partes exciperent imbecilliores, consequbatur pro natura membrorum ex Thasiis alium aliter laborare. Vnde dysenteriae, tenesmi, fluxiones alui, lienteriae, deriuatis superfluitatibus in intestina extiterunt: urinae difficultates, in uescica deflecentibus: uomitiones, ad os uentriculi peruenientibus. Caeterum per aeris frigus haec quidem intro in corpus irruerunt. Aestate uero corporum temperamenti calidioribus, & internas partes robustiores obtinentibus, sudores par erat citos esse, atque hoc quibusdam citra febres accidisse, cum haud satis computruisset superfluitas: nonnullis etiam cum febre. Iam etiam temporis progressu uariae febrium formae extiterunt: nam & putrescentium erat diuersitas humorum. Nec enim ab aere erant generati, caeterum coaceruati, scilicet quod frigidus esset, non calidus status. Ut cum sua ipsius ratione corpus excalfacit. Canis ortus, semper solent uigere febres ardentes. At nunc quidem non ab ipso statu istud praecipue accidit, immo uero quia constipatio intercedebat cutis. Habes malorum compendium, quae in praesentia uulgabantur. Nunc ad singula conuertar, simulque uerba Hippoc. sicubi obscuriora sint, interpretabor.

Non nephritica quidem, sed his alia pro alijs.

Et per sedem excretionem sunt praeuati sapientius, cum liber quidem ab affectu uenter sit, per eum tamen purgetur totum corpus, aut abscessus in illo sit ab effluxione aliqua. Nam uult Hippocrates ipse decumbendo & etiam effluendo fieri abscessum. Ita etiam per renes nonnunquam & uescicam, nullo illos laborantes suo affectu, repurgatur totum corpus: quemadmodum in hoc accidit statu. Quam ob rem in progressu sermonis dicit ad uerbum: Solum uero bonum maximumque inter signa quae fiebant, quodque multos maximis periculis liberauit, hoc fuit, quibus ad stranguriam diuerterent, & in hoc

abscessus fierent. Atque id ipsum est, quod hic commemorat: Non nephritica quidem, sed his alia pro alijs. Etenim totius corporis excrementa in renes & uescicam defluerunt, atque ita excretionem sunt nephriticis excretionibus adsimiles consecutae.

Vomitiones pituitosae, biliosae, & ciborum crudorum reiectiones.

Ex humorum exuperantia, quae intro urgebat, quod ad sedem defluxit, fluores alui, tenesmos, dysenteriam, lienteriamque concitauit. Aliud excrementum per renes et uescicam habuit. Itidem iam superfluitas in supremum fluxit uentrem, ac innatans per uomitiones est reiecta, ita ut naturis pituitosis pituitosa esset uomitio, biliosis biliosa. Est enim dictum, congesta per statum superflua fuisse, a se uicem qualitatibus pro naturis corporum distincta. Neque certe mirum, si cruda ciborum uomitione reijcerent humoribus in uentre pituitosis & biliosis confluentibus.

Sudores.

Quibus, inquam, multum per cutem effluxit, id temporis ualebat excrementum huc reijcere natura, itaque sudauerunt hi.

Omnibus undequaque multis plados, (id est, nimia humiditas.)

Superfluam humiditatem *πλεονεξία* uocare solet. Cum igitur alijs aliter, ac quibusdam multifaria collecti longo tempore humores euacuarentur, ob id merito dicit: Omnibus undequaque nimia humiditas.

Multis haec accidebant rectis, & febre liberis: multis uero febricitantibus, de quibus iam scribemus.

Quibus coaceruata abundantia, aut quod biliosum, facillime putrescent, in febrile conuersum iam putredinem fuerat, hi sunt statim febre correpti: quod uero non decubuerunt, aut non prius in febres inciderunt.

Quibus autem quae ante dicta sunt, cum dolore acciderunt, autumno iam & sub hyemem tabescebant.

De altero scilicet autumno loquitur, hyememque altera: quandoquidem de priore supra dixit in hunc modum: Per hyemem fere comode habebant. At ante uer multi, adeoque plurimi laborabant. Deinde ipsi, quae uere acciderunt, commemoratis, mox aetatis meminit: a qua alterius autumnus, de quo in fine totius tempestatis dixerat: Statim uero circa Arcturum cum Aquilone permulta pluuia. At quos rabidos dixerit, parum constat. Nam solet eos, quorum quocumque extenuantur modo & tabescunt corpora, illo uocare nomine, nedum eos, quibus ob pulmonis exulcerationem totum marcescit corpus. Et sic hoc loco, rabidos accipi ab eo est uerisimile, quorum attenuaretur quocumque modo corpus, nullo certe de pulmonis morbis uerbo prius facto. Nam cum neque sanguinem ex eo praedixit esse reiectum, neque fuisse peripneumonia, neque in uiscus hoc destillationem

tionem inuasisse, quae causa sit uerisimilis cur exitimes contabuisse dicere eum aegros in praesentia expulmonis uitio? Verumtamen potuit certe, ut ad uentrem et renes superfluitatis peruenit ex toto corpore portio, & in membra spiritus item decubere.

Febres continuae.

Quod, sub hyemem, inter nouissimam orationem est, & haec dictum, alij illi, alij huic assignant. Ego uero totum sermonem esse statuo hunc: Et autumno iam extabuerunt aliqui, similiter hyeme. Iam uero etiam continuas febres, & autumno uiguerunt, & hyeme. At constat alterius illi hyemis non conscripsisse statum, ut quae proprium hyemis temperamentum conseruasset. Itaque didicimus, quibusdam temporibus anni per accides prouenire morbos, quae nihil ipsa affecta, offensiones exceperunt priorum.

Et eorum paucis ardentibus.

Non propria tempestatis ratione ardentibus inciderunt febres, sed per accidens, ut supra commemorauimus, quae acciderunt. Quia impedita totius euaporatione corporis, illa quae naturae cuique prouenire excrementa solent, uacuatione prohibita, peculiare sibi morbos excitauerunt. Nam qui erant magnopere biliosi, hi, quod naturae illi erat solenne, in ardentem febrem inciderunt. Quo fit ut postea de his dicat: Ardentibus uero febres quae paucis simos corripuerunt, & minime ex aegris hi laborauerunt: neque enim calidus has, & torridus, equalidusque generauerat status. Multae enim uiguisent, & in multis, simulque cum magnis doloribus.

Diurnae, nocturnae, semitertianae, tertianae syncerae, quartanae, errantes. Singulae autem ex iam descriptis febribus multos arripuerunt: ardentibus uero paucissimos, & minime ex aegris hi laborauerunt.

Qua de re omni contigit febrium generi in praedicto statu existere, ante dictum est. At dictio, syncerum, quae inter tertianam & quartanam est posita, utriusque uidetur tribuenda.

Nec sanguis de naribus, nisi paucis, & admodum paucis profluxit: nec delirabant, & alia cuncta erant leuia.

Habet hoc Hippoc. ut obiter utilia praeccepta doceat. Nam peculiaria morborum symptomata, quae tum non fuerunt, hoc solet interpretari modo: ex eo quod non acciderunt in praesentia, frequentia ea ut esse doceat. Nam in germanis, ut ita dicam, ardentibus febribus, quia copiosus ad caput calor attollitur, sanguinis sunt pluuia, & delirant. Nunc uero, quatenus uera non esset ardens febris, optimo iure symptomata non habuit propria febrium ardentium.

Iudicabatur his plerisque morbi stato admodum ordine, ac intermittebant septedecim dies.

Iam hoc quoque ardentium febrium est illius status proprium, non commune alijs, quas uocat germanas. Illae enim ut febres habent uehementes, ita siti etiam,

Galen.

& uigilijs, molestia, ac nonnunquam conturbatione mentis uexant. Quia uero tam sunt acutae, ideo etiam celeriter decernunt. At febris ardens, quae in praesentia uulgabatur, ut mediocriter acuta erat, ac a dolorificis remota omnibus symptomatibus, sic nec certum habebat iudicium, sed quasi mediae sortis, ut a repetitione iterum iudicaret. Nam cum dicat, Ac intermittebant, praedictam quidem fuisse non perfecte, uerum a repetitione iudicatam iterum ostendit.

Nullum tunc febre ardente uidi mortuum, neque in phrenitum incidisse.

Nullus hac febre ardente perijt, quod esset moderata: cuius est ante dicta causa. Phrenitis uero non uiguit: quia cum totus esset status frigidus, non replebatur his caput. Ostensum autem est constitui phrenitidas, ubi cerebri caluunt regiones.

Tertianae uero febres numerosiores erant ardentibus, grauiioresque: stato tamen ordine a prima accessione in omnibus his quaternos circuitus habebant, in septem autem absolute iudicabantur, nullaque harum reciduiam habuit.

In commentarijs De differentijs febrium, & de iudicijs, cum alia, tum hoc declarauimus, propter flauam bilis exuperantiam febres & ardentes & tertianas oriri, atque hoc conuenire inter illas: locis uero, in quibus superfluus contrahitur humor, distare. Etenim si ardentibus febres sint, in uenis abundat, praecipue iecinis & uentris. Tertianae sunt, cum totius corporis carnes affluat bile flaua. Proinde spiritibus impeditis eorum, qui natura biliosa sunt, quantum bilis in carnofo congestum genere ante expurgabatur, in hoc statu non purgatum, tertianas generauit ardentibus frequentiores. Nam haec quidem non perinde trahunt originem ex biliosis retentis excrementis, sed calore in uasis & uisceribus aucto ab inflamato statu praeter modum calido: quo modo in ijs qui se plus satis exercitauerunt, sit, aut in magnopere sollicitis, aut qui multum apricati sunt, uel cibis sunt adurentibus uel liberalius, uel qui de his plurima, uel omnia fecerunt & passi sunt. Verum praesens non erat nimium calidus status, quo minus corripuerunt multos febres ardentes, quin potius admodum biliosos, atque hos moderatissimae: ac hos ipsos magis etiam febres tertianae tentauerunt, quod pristini impediti effluxus erant biliosorum excrementorum. Quocirca merito acciderunt illis hoc grauiores atque ardentes, quo germaniores erant, & iudicia habuerunt sua.

Quartanae uero multis ab initio ordine quartanae coeperunt. Quibusdam nec ijs paucis ex alijs febribus & morbis abscessus in quartanas fiebant. Atque diu hos, ut solent, atque adeo diutius tenuerunt.

At ne haec quidem ob statum per se ortae sunt: sed quia melancholicis naturis non repurgabatur atrae bilis affluentia, contigit in eiusmodi eos incidere

Tom. 3

1 3

morbos

morbos. Longius autem produci accidit ob humidum & frigidum statum, in quo omnes causae quam diutissime in corpore manent crudae, atque indigestae. Tu uero fac memineris, ut hic usurpetur rursus hoc nomen ab Hippocrate, cum dicat, Abscessus in quartanas factos esse. Videtur non tantum abscessus quosdam per effusionem appellare, uerum etiam cum alius transit morbus in alium.

Quotidianae uero, nocturnae, ac errantes multos diu exercitauerunt, tam rectos quam decumbentes.

Hae cum non modo ex humorum copia, sed temperamento etiam status prouenerent, non mirum si multae & multos detinuerunt. Siquidem status humidus & frigidus, ut hyems, pituitosum generat humorem: ex quo generari quotidianas docuimus febres. Errantes diuersorum humorum soboles esse ostensa sunt. Nec quicquam habet admirationis, si haec febres longae fuerint, ubi status humidus esset frigidusque, & eo magis concoctione prohiberet humores, quae alioqui propter frigus diuturnae atque concoctae difficiles essent.

Horum plurimos febres sub Vergiliis & in hyemem usque comitabantur.

Constat non harum eum meminisse, quae in hoc erant statu, Vergiliarum, sed earum quae post alterum statum in secundo erant anno, uti supra diximus. Nam scripsit in fine illius status: Mox circa Arcturum cum Aquilone permulta pluuia. Ac loquitur postea, quasi ad naturalem iam statum ordo sit temporum anni reuersus, tum reliquum totum quod exceperit Arcturum, tum quod hyemem. Quo factum est, ut quaecumque essent prioris reliquiae status, concoctae sint autumno, & hyeme nullus iam Thaliis reliquus esset morbus.

Multos conuulsiones, & maxime pueros ab initio tentabant, & febricitabant, febribusque conuulsiones succedebant. Erant haec plerisque diuturniora & innocua, praeter eos, quibus etiam alia cuncta pernicialia essent.

Conuulsiones fiebant, quod frigidus esset humidusque status. Pueri autem propter nervosi generis infirmitatem, conuulsionibus sunt opportunissimi. Quo facilius etiam paruis de occasionibus hoc ipsis mali accidit, minusque est periculosum. At dicit a primo statim quosdam conuulsionibus fuisse affectos: aliquos uero ubi praecessisset febris, utcumque scilicet ad alterutrum comparati illi essent, qui conuulsionibus & febre arripiebantur. Nam ad quod quisque erat, inquit, paratior, hoc prius inuadebat: cui successit alterum. Atque conuulsiones non iniuria diuturnae erant, cum secundus autotus iterum, de quo in fine scripsit totius status, humidus esset & frigidus, atque aglonius.

Continuae uero febres omnino nunquam intermittebantur, sed inuadebant omnes more febris naturam tertianae referentis: & uno die ali-

quantum remittebantur, altero ingrauescebant. Omnium erant, quae in id tempus inciderunt, uolentissimae, longissimae, laboriosissimaeque: leues a primo, de cetero incresebant indies, ac de cretioribus diebus accedebant, ac peiores inuadebant: aliquantum remittebantur, citoque rursus ex intermissione uehementius inceiebant, diebusque decretorijs multo deteriores reddebantur. Rigores autem omnibus inordinati & errantes erant, ac paucissimi his, minimique in alijs uero febribus maiores.

Nisi ipse, quemadmodum febres quae tum uigebant, ordinatas accessiones faciebant, adscriberet, magnam nobis haesitationem reliquisset inuestigantibus, quae uocet *πριτωφύς*, id est, tertianae naturam referentes. Sed cum dixit, More febris naturam tertianae referentis: nulla restat de re quaestio, sed de significato huius nominis *πριτωφύς*. Huic autem coniugitur, quid significet tertiana, & semitertiana, tum utriusque differentia, sincera tertiana, & non sincera, sed aliquantulum remissa aut magis aut plurimum: & quousque producantur harum singulae: tum quae magna semitertiana, quae media, quae parua. Agathinus certe integrum scripsit librum primum de semitertianis, dum, quid hoc denotet uocabulum, interpretatur. Iam uero si uelimus quae de hoc nomine sunt ab empiricis posita, quae postea ab Archigene non semel sunt, sed pluribus in commentarijs relata, simulque quae bene, uel male tradiderunt, discipulare, tria sane uolumina uix capiant. Quatenus autem inter est ad artis opera, disputaui iam in commentarijs De febrium differentijs. Hoc loco satis est hoc febris genus, quod hoc statu dicitur fuisse, describere. Ipse igitur ait, Altero die ingrauescere, altero aliquantulum remitti: quod graece *συνεχόμενος* dixit: quod quia uerbum cum prepositione *σύν* scripsit, aliud par est nos accipere significari a simplici dictione, ac a composita: a *σύν* enim quaeas intelligere insignem denotari remissionem febris: ab *συνεχόμενος*, modum ratiorem. Verum tamen non distribuit, nec clare exposuit, utrum qui eum in modum febricitauerunt, hos postmodum altera inuaderet accessio leuior ea, quae prior die: an illa perpetua, postmodum remitteret. Equidem contextum cetero innuere unam fieri tertio quoque die accessione, remissione postmodum. Addit rigores errantes fieri: quod denotat non in singulis accessionibus, ceterum interdum, hosque paruos. Iam etiam sudores paucos, & uero etiam frigus extremitatum tale, ut cal fierent aegre: ex quibus omnibus liquet crudis & pituitosis putrescentibus humoribus, tale existere febrem, admixta ipsis laeuabile. Ac quae ex sola quidem eiusmodi bile generatur, ei tertianae nomen est. Quae uero parem assumpsit crudum humorem, exquisita efficit semitertiana, Romana illa incolis frequentissima, ut quae illius sit urbis familiarissima. Haec quidem cum horrore uenit, atque cum reduplicationibus, quas uocat, sit: accedens non tantum prior

priori die, sed & postmodum: quae quidem accessio praecedente minor est, minusque horrida: tum repetitione uel minor, uel certe prorsus habet nullam. Nunc de ea quae tertio fit die, mitigat autem in his alterum diem, sermo habetur, quae propinquior esse uidetur naturae tertianae, accessione iterantis, ac longius a semitertiana est remota. Multum enim inter est, num inuadat postmodum, an sine reduplicatione fiat. At enim paruus rigor paruus distat ab horrore: tamen si ne hunc quidem perpetuo accessioni esse adiunctum dixit, sed errantem: nisi certe errantem de alijs dixit febribus, & non de tertianae naturam referentibus. Etenim cum minimos his & paucissimos rigores ait accidere, horrorem indicauit: non priuauit tamen penitus ipsis accessiones. At uero, quo haec cognoscas, sic se res habet. Febris haec iure *πριτωφύς*, id est, tertianae naturam referens uocatur. Neque enim est semitertiana, ut quae secundo die non inuadat, nec reduplicationes faciat: neque producta est, siquidem nunquam febris hominem relinquit. Quare erat aequum huic tribuere nomen illis finitimum. Erat porro ratiois nullum instituire aliud nomen, ac *πριτωφύς*, id est, tertianae naturam referens. At uero deterior fieri fere diebus decretorijs, tertianae naturam referentibus est proprium, non commune omnium. Nam in libris De diebus decretorijs didicimus, usum uenire istud febribus malignis: Aliquantulum remittebantur, citoque rursus ex intermissione uehementius inceiebant, si in memoria habeas quae in libris sunt De iudicijs dicta, & De decretorijs diebus, & differentijs febrium, non est quod repetam. Illic enim ea sunt explanata omnia, cuiusce modi est, quod hic dicitur, remittebantur. Verum generatur istae febres, non ex succo uno, sed pluribus: quorum calidior febre acuta succedit, statimque discutitur. Quae dum corpus tenet, contingit frigidioribus corrupti ac putrescere: itaque iterum accendi ex illa remissione, quod est, ueluti requie, & diminutione febris: atque ista febris deterior euadit priore, uidelicet quod uires a prioribus molestijs defatigatas offendant. Nam non obscurum est, si uel pari sit magnitudine, quin molestando, etiam ualidioribus uiribus praestabit, nedum infirmioribus.

Sudores multi.

Sanè in alijs febribus conspecti sunt multi sudores. Potuerunt & alijs citra febre uitij, ut conuulsionibus, accidere multi sudores ex collecta in corpore multa humiditate frigida, propter statum, quae a conuulsionis ui expellitur. Ceterum quibus id dixit accidisse, hi, ut erat consentaneum, multum sudauerunt.

Has tantum aberat ut recrearent, ut etiam contra laederent.

Has, inquit, febres, de quibus uerba sunt, tertianae naturam referentes, sudores comitabantur inanes. Causa in promptu est: nam attribuius crudis morbis nec prodesse sudores, nec signum esse bonum. Nam uel copiam denunciant humorum, uel uirum infirmitatem.

Frigeant his multum extremitates, ac ut calor ipsis reuocari poterat.

Cum ob insignem inflammationem uiscerum in accessionibus calfactu efficiuntur difficiles extremitates, tum propter frigidorum multitudinem humorum, ut de utrisque in ante citatis commentarijs demonstrauimus.

Non dormiebant prorsus hi, & rursus soporabantur.

Rursus insomnes aut eos fuisse, ex parte potius, & non omnino, nec contrarietas magna est. Dicit enim quadantenus soporis quoque symptoma accidisse, hoc est, ubi in somnum delabuntur, nec uigilantium queunt subire munera, ut ostendimus.

Ventre omnibus turbati erant, & prauis, at multo his pessimi.

Humorum in uentrem fluente abundantia, ut ante dixi, par erat eum turbare. His itaque naturam tertianae referentibus, de quibus hic disputat, ut praeter ceteros morbos malignis, necessario etiam uentre deprauabantur.

Vrinae autem plurimis horum erant aut tenues, crudae, decolores, ac tempore non nihil concoctae: aut crassitudine quidem praeditae, turbatae tamen, nec consistentes, nec subsidentes: aut paucae, crudae, uitiosae, & quae subsidebant pessimae.

Cuncta haec in uniuersum, in libro Praesagiorum docuit: quae quidem etiam hic tanquam per exempla priuata fidem accipiunt, quae quando ante in Praesagijs enarrauimus, non est quod de consensu ne horum cum illis, cum sit conspiciua, dicamus amplius. Nam ibi ostendimus, ea crudorum esse & incoctorum signa humorum.

Tussis comitabatur, sed quem usum uel detrimentum adferret tussis, non habeo quid scribam.

Ubi humores nimij expurgantur, solent sequi tussis.

Itaque diuturna haec erant, molestaeque, & con turbato nulloque ordine, atque sine iudicio plurima horum permanebant: quibusdam perniciose habebantibus, quibusdam non. Si quos autem eorum paululum defereret, statim redibat. Quibusdam autem, ipsis paucis, octogesimo cum breuissime iudicabantur: atque horum nonnullos repetierunt, ut etiam in hyemem plurimis eorum morbus protraheretur. Plurimos uero absque iudicio reliquerunt.

Nulli dubium est, quin secundum hic hyemem Hipp. appellet, non etiam primam, quam in principio retulit totius status. Quos enim hic commemorat, morbi omnes altero potissimum autumno uiguerunt. Deinde ineunte hyeme, quidam horum discesserunt, nonnulli longius sunt producti. At uero quod inordinati essent atque repeterent, frigori id

quidem, & copiarum morbos excitatum humorum A merito referendum est acceptum. Quo factum est, ut ex æquo ea etiam superstitibus euenirent.

Ex æquo hæc ijs qui superstites fuerunt, & qui non acciderunt. multa quoque fuit acrimonia in morbis, eaque uaria. Ac maximum signum & pessimum ad finem usque plurimos persecutum est, quod omnem cibum fastidirent, præter cæteros, quibus cætera quoque exitialia erant. Sitiabant autem non admodum intempestiue in his febribus.

Mente consistere, & oblatos cibos libenter admittere optimū esse aliās Hipp. dixit in uniuersum, & hic singulari confirmat exemplo. Quod porro non perinde sit ubi essent, nimirum abundantium humorum qualitatem est consecutum.

Cum autē diu hæc durarent, multique essent dolores & malus marcor, his succedebant abscessus, aut maiores quæ ut ferri possent, aut minores quæ ut prodesse quicquid: sed statim redierunt, & deteriores euaserunt.

Vbi multa sit crudorum humorum copia, abscessus fiunt: qui parui si sint, nihil conducunt: sin autem magni, vires ipsi non sunt pares. Nam quod etiam hoc loco uacuatiōes per effluxum, abscessus uocet, proxima oratione clare significat.

Quæ hos infestabant, hæc erant: dysenteria, tenesmi, lienteria, & fluxiones alui. Nonnullos etiam aqua inter cutem, quæ uel hæc habebat adiuncta, uel non habebat.

Quos superioribus uerbis extitisse summam ait abscessus, hic nunc sigillatim exponit. Superius diximus merito tales fuisse morbos, consuetibus in uentre excrementis: dysenterias scilicet cum cruentis excrementis quocumque modo or-
tas. Tenesmos uero, qui sunt ex omni uehemente in recti intestini dysenteria exulceratione. Lienteria, quæ celeres sunt ciborum non maturorum transitus. Fluxiones uentris uocat, cum sine dictis his affectibus deiciuntur, & semper & assidue humida excrementa. Aliquos etiam in aquam inter cutem ait incurrisse, propter copiam humorum frigidorum & humidorum, hos quidem unā cum prædictis symptomatibus, illos citra hæc.

Præterea quæ uiolenta erant, statim opprimebant, uel nihil proderant.

Qui procedunt morbi à concoctionis difficultate & copia crudorum humorum, nullum ab excretionibus consequuntur emolumentum. Dixit enim multum uiolenta confestim opprimere vires: at quæ tales non sunt, nihil iuuare. Quæ cum etiā duplices sint, nihil proficiunt, quæ concoctione non habent adiuncta. Quia scilicet hi etiā multi relinquunt, nihil comodat absque concoctione quicquam.

Papulae paruae, quæ non essent excernēdis morbis, statimque euanescebant: aut secundum aures tumores nigricantes, qui nihil denūciaret.

Omnium quæ tunc inciderent incommodorum erat caput, cruditas humorum. Quod si quando per uim naturā ad aliquos eorum excernendos aggressa esset, nihil proficiebat: immo uero ab ipsis superata aut in profundum recurrere permisit, aut propter paucitatem excretionum, abscessum moliebatur.

Quibusdam in articulos, præsertim in coxæ, dicem decumbebant: paucis de retorie cessabant, statimque superati ad priorem statum redierunt.

Quod igitur abscessus, qui decubendo fit, maxime in diuturnis accidat morbis, in primis ab illo docti in uniuersum sumus, & hic exemplo priuato testati habebimus. Quod uero multa esset affluētia crudorum & frigidorum humorum, nec cōfectorum, ideo in maximū articulum multis decubuit. Ceterum propterea quæ essent difficilis concoctionis, non excernebantur. Qui sicui etiam disculsi uiderentur, confestim rebellant. Scilicet hoc est, quod indicatur, tumores cum ad cutem propellerentur, rediretque, ad pessimum relapsi statim sunt. Etenim hoc significatur ab eo, cum dicit. Statimque superati ad priorem statum redierunt.

Moriebantur autem ex omnibus, sed omnium plurimi pueri ablactati iam, & qui natu maiores essent, octennes & decēnes, & qui pubertate iam attingebant. Accidebant ipsi hæc, non sine illis, quæ ante dicta sunt. Superiora uero multis sine his.

Cum in hoc statu potissimum dominaretur humiditas, quippe quæ modum naturalem plurimum excesserat, minus erant obnoxii huic malo ab humiditate & frigidityate pfecto, frigidi & sicci. Nam esse obnoxia corpora illis causis ostendimus, quæ cognata sunt ipsarum intemperiei.

Solum uero bonum maximumque inter signa quæ fiebant, quodque multos à maximis periculis uindicauit, hoc fuit, quibus ad stranguriam diuerterent, & in hoc abscessus fierent. Accidit autem plerisque stranguria in his ætatibus potissimum. Item alijs multis, qui etiam in morbis non decumbebant. Et subita his magna omniū mutatio fiebat. Etenim uentres, etsi forte molles essent, statim male sistebantur, cibosque omnes libenter sumebant, & posthac leuiter febricitabant. Sed ex stranguria diu hi multumque laborabant.

Dixerat etiam antea stranguriam his & nephritim accidisse, etsi communitatem quandam habeant, sed alia pro alijs. Nosque diximus, ubi per renes excrementa purgantur totius corporis, urinæ illa

illos stillicidium corripere, cum ob alia, tunc præcipue propter confluentium urinarum acridinem, quæ etiam nunc in causa fuit. Tenendumque rursum memoria est, hic quoque abscessus dicere illū in stranguriam factos: licet per effluxionem, non autē de cubitu de toto emanarent corpore infesti humores. Vt enim repurgatur non raro per uentrem uniuersum corpus, & item quoque per renes & uesicā. Sed est stranguria diuturna, & cum dolore repurgat totum corpus. Has autem partes erat necessarium, per quas acres excernebantur urinæ, affici: quia uellicabantur scilicet, continuæque excretionē sollicitabantur: unde etiam in ipso urinarum transitu offendeantur. Dies uero longior eiuscemodi illis symptomata per excrementorum, quæ expurgabantur, copiam adferebat.

Erant his urinæ copiosæ, crassæ, uariæ, rubentes, purulentæ cum dolore.

Omnia hæc accidebant, quæ superfluitatē humorum uitiosorum totū corpus deponeret. Quo factum est, ut conseruarent omnes. Cum autem uaria ea esset (uti superius docuimus: aliud enim alijs ab unī dabit) non minū si uarietas quædam fuit urinarum, ut hæc omnes similes non essent, sed alijs aliæ.

Atque hi superstites omnes fuerunt, nec ullum horum quenquam perisse cognoui. Quæ cunctæ uero non periculose.

Quam ob causam omnes superstites essent, prædictum est. Nam per urinas purgati sunt. Hoc autem, quæcunque uero non periculose, quidā sequenti orationi præponunt, ubi hoc interpretabimur post secundum statum.

Maturationes excrementorum omnes undique tepestiue aut bonæ, & de retorie abscessus considerandi sunt.

Sunt qui sine prioris status constituent huius narrationis initium, ut talis sit: Quæcunque uero non periculose maturationes excrementorum omnes undique tepestiue aut bonæ, & de retorie abscessus considerandi sunt: ut orationis hic sit sensus: Quæcunque uero sine periculo exoriuntur symptomata, in ipsis animaduertendæ concoctiones sunt. At nihil tamē causæ est, quin per se superior oratio legi possit, ut oratio illi semel de omnibus morbis maturacioni uacantibus in uniuersum habeatur. † Concoctio enim naturalis maturatio est morbi. Hæc autem concoctio, † in concoquentis substantiā deductio quædam est eius quod concoquitur. Ergo ubi corpus bene habet, cumque ei, quod concoquit, naturæ intercedit familiaritas cum concoquente, mutatio fit & alteratio totius concoquendæ materiæ, aut maxime partis eius, minimūque superat semicoctū. At uero quādo præter naturā affecta sunt, quæ accidunt, ubi sint à natura immutantis & alterantis aliena: id quod assimilatur, paucum est, semicoctum uero excrementum multum. Iam sicut in corporibus sanis concoctione indicat excrementa, non secus

in corporibus affectis indicabunt. Itaque eorum quæ in uentre coquantur, delecta per alium excrementa cruditate & concoctione ex sua forma arguunt: eorum quæ in pectore & pulmone, tussi excreta: eorum quæ in cerebro, per nares excreta: eorum denique quæ in uenis, cum urinis effluentia. Sed hæc in commentarijs sunt De facultatibus naturalibus declarata, atque in ipsis libris, quibus De iudicijs egimus, præcipue autē in lib. De temporibus morborum, in quibus concoctionis morborum indicia sunt descripta. Idipsum hic quoque iubet Hipp. facere, morborum considerantes concoctiones ex ipsis quæ excernuntur. At in fine orationis quidā pro, considerandi, scribit faciendi: sermonem esse non iudicij, sed actionis uolentes, & curationis, consilijque. Si enim considerare iubet concoctiones, ad dignoscendum & præfagiendum pertinet oratio. Sin autem facere, ad medendum. Iam maturaciones efficere calfacientia mediocriter omnia obscurum non est, tū cibos, tum fomētā & cataplasmata: frictio uero modica, & balneum, huius sunt generis. Verū istorum singulorum in libris est methodi medendi explicatus usus. Atque qui non modo concoctiones par erat morborum respicere, aut facere ipsum (utrumque enim uerū est) sed abscessus etiā ex effluxione, id quod in primis est elaborandum, aut abscessus ex decubitu in partes ignobiliores. Nam alterū est hoc propositum, ubi abscessum per effluxionē assequi nequeamus. Quare siquidē ad uentrem excrementa contendunt, his præstare esse debemus cum clysteribus, qui eō attrahere ualent: adeoque cum ipsis quæ tota in uisus ratione ad hoc conferunt. Sin autem ad renes, cum urinam cientibus. Quod si ad colum, acribus medicamentis illud calfaciendo.

Concoctiones celeritatem portendunt iudicij, securitatemque salutem.

Supremo capite quosdā dixi considerare concoctiones iubere: nonnullos etiam facere: & utrosque sine orationis dupliciter scribere in enarrando: alteros considerare medicos, alteros facere. E quidem ex usu esse utrumque dixi medicos meditari: itaque si, considerandi sunt, scriptum sit, omnino comitatur id etiā facere. Nam emulum Hippocrates pariter ac administrum uult medicum esse naturæ. Veruntamen in priore oratione, considerandi sunt, satis scribi planum fecit, cum dicat hic concoctionem celeritatem portendere iudicij, securitatemque salutem. Non profectio portendunt dicturus, sed faciunt, si consuluisset ipsis medicis concoctiones efficere: sed istud quidē, ubi morbos curat, dat consilij. Nunc in commentatione morborum uulgarium descriptiones illis & præfagia proponit: interim eadē opera medendi ratione generatim innuit, non tamē exprimit: nam quod simul innuat, liquet illud quidem. Etenim si præclara naturæ opera uult imitari medicum, concoctiones autē naturæ opus sunt, clarum est eque celeritatem iudicij, & securitatem, & sanitatem significaturas, tum uero nos ipsi auxiliatio, concoctiones effecturos.

Cruda uero, & inconcocta, atque in malos abscissus conuersa, aut acrisias, aut dolores, aut diuturnitatem, aut mortem, aut reciduas.

Ut sunt concoctiones, natura causas noxias superante, ita non superante, contraria. Itaque ei quod est in concoctionibus dictum Celeritatem iudicationis, aduersatur morborum diuturnitas: ei quod illic Securitas, repugnat acrisia, mors, & recidua. Ei denique quod illic Salubre, in communi quidem nunc dicta omnia, separatim uero dolores. Nam corpora sana, siue *ἀσθενή*, siue *ἀνδρῶν*, siue *ἁγίων*, hoc est, doloris carentiam, indolentiam, molestiam uacationem appelles, proprium habent perpetuum. At acrisia uocabulum bisariam in mentem mihi uenit ab illo usurpari: cum aut omnino iudicii futurum nullum, aut prauum sit; atque in utroque hoc significato sunt cruditarum morborum commites acrisia. At qui meministi omnem concoctionem morborum fieri in alteratione humorum. Etenim protensa est per solida corpora natura, quae illorum est uirtus, concoctionemque a solidis corporibus. sanis humores consequuntur: nam si haec ipsa aegrotet, in habitu iam hic est morbus, ac nonnullos in extremum adducit discrimen. Curari autem prius nequit, quam suam uirtutem solida ipsa recuperauerint corpora: quae in symmetria posita est calidi, frigidi, sicci, & humidum. Vnde ipsa etiam sanitas solidorum corporum in horum posita symmetria est: ut nihil interesse uideatur, bonam similitudinem temperaturam dicas sanitatem esse, an elementorum, ex quibus generati sumus, moderationem. Verum qui morbis solidorum corporum mederi conueniat, in libris methodi medendi exposuimus. Neque enim omnia ubique deo persequi. Satis enim sit eorum, quae sese obiter de curationibus consideranda offerunt, hic capita tantum annotare, quemadmodum in curationibus, signorum. Etenim quod uniuscuiusque est commentationis proprium, id deest omni ex parte elaborare: quod uero obiter incidit, hoc indicare summam.

Quid autem horum erit potissimum, ex alijs considerato.

Quorum fecit de arte praesagiendi mentionem, ea in opere De praesagijs tradidit. Nam singula quorum meminimus, ex eo libro citata sunt, quae nos commentarijs tribus sumus interpretati. Et ad finem ostendimus libros Vulgarium morborum se qui Praesagiorum librum. Praeterea esse scripta a nobis in illum librum commentaria, propter libros De iudicijs, quorum sunt praesagia explicata & in pernicialibus & lenibus morbis, & quae constituta sunt iudiciorum in unoquoque. Et quae iam bona iudicia, quae uero mala, ac firma, ac non firma: denique de omnibus alijs, quae ad praesentem speculationem pertinent.

Praeterita dicito, praesentia cognoscito, praedico futura.

Et in Praesagiorum libro statim a principio dixit: Praesentia enim & praedicta praesentia, praeterita & futura: quod scilicet circa tria uerset tempora praesagium: quod quoadmodum sit praestandum, per commentaria in illum librum scripta apertum est.

Haec mediator.

Hoc loco meditari dixit pro exercere: alibi saepius curam uocat meditationem.

Te ad hoc exerceto, morbis ut prophis, aut nequid noceas.

Hoc ego tenue duxi aliquando, nec Hippodignum: siquidem omnibus hominibus censui esse perspicuum. Debet spectare in primis medicus, ut aegris commodet: sin minus, ut certe ne incommodet. Posteaque uero non parum multos uidi claros medicos iure ob id reprehensos, quod uel in mittendo sanguine, uel lauando, uel medicamento dando, aut uino propinando, aut frigida, offendissent, cogitauit mecum fortasse etiam ipsi Hippocrati tale quid usu uenisse, necessario itaque multis etiam alijs eius aequalibus medicis. Atque exinde omnibus anteuertendum duxi, ut si quando magnum adferat aegro auxilium, ante perspiciam apud me, non solum quantum profuturus sim, si ex sententia cadat, sed etiam nequid laedam. Nihil itaque unquam institui, quin apud me prius periculum facerem, nequid, si uotum non obtinerem, offenderem aegrum. Quidam uero medici perinde ac si, a seam qui iaciunt, solent aegrotantibus remedia adferre, quorum adfert offensio magni aegrotis incommodum. Proinde ijs qui arte addiscunt, sat scio, prodesse aut non laedere indignum uisum iri, ut mihi quondam, quod ab Hippocrate literis mandaretur. At uero medicantibus iam, non dubito, quin eius uis appareat. Quod si quando per uehementis medicamenti usum temerarium perimi contingat aegrum, maxime tum sentient, cuius nunc Hippocrates uim ante oculos proposuit.

Ars his tribus constat, morbo, aegro, & me dico artis administro. Aegri est una cum medico morbo reluctari.

Tria esse uniuersa inquit, in quibus & per quae curatio conficitur. Primus morbus, deinde medicus. Oppugnant sese mutuo, & ut ita dicam, inter sese depugnant ac dimicant medicus & morbus. Morbum enim studet medicus euertere, illi contra, ut ne sit inferior, propositum est. Tertius est praeter illos aeger, qui si quidem medico sit audies & faciat imperata, socius efficitur huic, morbo hostis. Qui ab eo si descuerit, ac quae dicat morbus exequatur, duobus nominibus medico facit iniuriam: uno quidem quod destituerit solum: altero, quod alterum fecerit, qui erat ante unus. Enim uero duo necesse est uno praestare. Porro aperte imperata facit morbi, deserto medico aeger, ubi cum ei interdicit medicus frigide potum, ille a febris ardore adducitur, ut istud committat. Idem si lauet, aut uinum bibat, aut eiusmodi aliud, a quibus abstinere eum uolebat

uolebat medicus: nam morbus ille scilicet augebit, aut faciundis ijs, quae illi placent: atque medicum proderet, faciundo quae non uult. In multis itaque est exemplaribus scriptum, medicus artis administer. In quibusdam non artis, ceterum scriptum est, naturae. Nihil tamen ad orationis totam sententiam interest.

Capitis & colli dolores, & grauitates cum febribus, & sine febribus sunt.

Hoc tituli uim obtinet, per quem recipit Hippocrates, quod capitis solent & colli dolores atque grauitates tandem erumpere, ac quas habeant differentias, sub haec dicturum. Proinde eum hoc agentem in sequentibus, attendamus.

Phreneticis conuulsiones.

Conuulsiones inquit phreneticos infestant, capitis & colli permanentibus, doloribus. & grauitatibus.

Sed & uirulenta uomunt, & ex his quidam subito moriuntur.

At demonstrauimus nos talia alui excrementa & uomitiones, ubi aduritur flaua bilis, fieri: quare subito, subito quidam moriuntur, hoc est, statim a uomitionibus expirant, ipsum cerebrum scilicet, eiusque membranas tenete phrenitide a flaua bile profecta. Quo minus mirandum, si desiccatis his partibus, existant conuulsiones, Atque quidam simul atque contrarii sunt & uomuerint uirulenta, est uestigio agitantiam. Aliqui ob robur uirium unum superauerunt diem aut alterum, aut tres, aliquando quinque.

In ardentibus autem, ceterisque febribus, quos colli dolor, temporum grauitas, caligo oculorum, uel praecordiorum etiam contentio, neque cum dolore corripit, his est naribus sanguis profluit.

Cum enarrare librum praesagiorum, de sanguinis profluvio, quod ita sit, uerba feci, interpretans orationem, cuius est initium: Quibus tali in febre dolet caput, & pro oculorum caliginibus caecutiunt, ac splendor obuersatur, & pro uentriculi dolore in praecordiis, aut dextra, aut laeva parte aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione, sanguinis his est naribus profluvium pro uomitione expectandum est. At scripsisse illic de his illam absolutius, si capita inter sese componas, plane uidebis. Tantum igitur erit hic a me adiiciendum, eo quod in praesenti capite scripsit Capito: Et praecordiorum contentio cum dolore. Neque enim recte negationem, non, detraxit, tum ob ueritatem ipsam, tum quod in praesagijs dixit Hipp. Cum in praecordiis, aut dextra, aut laeva parte aliquid contendit, neque cum dolore, neque cum inflammatione, sanguinis his est naribus profluvium expectandum est. Est enim impetus humorum in caput, praecordiorum sine dolore contentio, signum. Quod quidem si ei accedat dolor, inflammationem sequitur uiscerum. Cum uero calor capitis sursum sanguinem trahens, & secur impellens conspirent, sanguinis est expectanda eruptio.

At uero quibus totius capitis grauitates, tum autem cordis dolores, & fastidia sunt, biliosa post, ac pituitosa uomunt.

Hunc sermonem his docuit uerbis in praesagijs: Sicuti in febre non exitiosa, inquit, caput dolet, aut etiam caligent oculi, si uentriculi huc dolor accesserit, biliosa uomitio imminet. Sin rigor praeterea apprehenderit, & subter praecordia partes algeant, adhuc citius uomitio aderit. Si uero bibat edatque hoc tempore, perquam cito uomet. Si quibus horum coepit dolor primo die, quarto affligant magis, & quinto, septimo uindicantur. Plerique tamen eorum incipiunt dolore affligi tertio die, quinto laborant grauius, deinde liberantur nono aut undecimo. Quod si quinto die eos dolor inuasit, & alia in his antecedentibus respondeant, ad quartum decimum morbus finietur. Haec accidunt uiris & mulieribus potissimum in tertianis: minoribus nam tu accidit cum in illis, tum uero maxime in febribus continuis, & in germanis tertianis. Haec oratio de ijs dicit, qui hic docet, in praesagijs scripta est: quae nos in tertio quae in illum librum conscripsimus commentario interpretati sumus. Quare cum exactius totum hunc sermonem in praesagijs uideamus scriptum, nihil est cur eadem hic retractemus. Sin autem noui quid insit in hoc libro, id in sequentibus capitibus interpretabimur. Atque hoc memoria tenendum est, quod proprie interpretari uocatur, id circa orationes obscuras uersari. At nunc inter primum instituto, per ab usum etiam causarum declarationes eorum quae dicta sunt minus clare, interpretationes appellamus: id quod & nos, more, qui iam inualuit, consequentes, hoc loco facimus. Etenim dictionem per se apertum ac nullum querebantem interpretem, componentes cum eo, quod ab illa significat, causas aperte exponere conamur.

Pueros uero in eiusmodi incommodis conuulsiones potissimum corripunt.

Pueri propter infirmitatem simul ac neruosi generis mollitiem conuulsionibus sunt opportunissimi.

Eadem etiam mulieribus accidunt, tum ab utero dolores.

Quae ante diximus, accidunt omnia foeminis iuxta atque maribus, eo quod & homines sint, & omnia habeant eadem ac uiri membra. Quatenus uero eximia illis pars uterus suppeditat, haecenus huius etiam morbis corripuntur, ac praecipue in quibus stomacho consentit.

Natu maioribus autem, & quos iam calor deficit, paraplegia, aut infania, aut caecitates.

Sermo illi de his erat, quibus caput grauat, dolet cor, & fastidio laborat, quos ait postea uomere biliosa & pituitosa, maxime si pueri sint, quos etiam plus quam iuuenes conuulsionibus terant. Quinetiam ab his mulieres dicitur ab uteri doloribus uexari.

Inde

Inde iam seniores dicit paraplegias, infanias, & ceteras citates exercere. Addidit autem sermoni, Quos iam calor deficit: causam, quare hæc eueniunt, reddens. Paraplegias uocat, resolutiones ex apoplexia in partem aliquam decumbentes. Infanias, deliria citra febrem. Hæc solent accidere senibus natura imbecillitate, quæ excernere uomitu, aut profluvio sanguinis excrementa in capite collecta nequit. Vnde nonnunquam proueniunt cæcitates, ubi in oculos irrumpant.

TEMPESTAS TERTIA

IN Thaso paulo ante Arcturum & sub Arcturo multi & magni spirante Aquilone, imbres. Circa æquinoctium usque ad Vergilias, austrini imbres parui, modici. Hyems aquilonia, squalores, frigidi uenti, magnæ niues. Iam sub æquinoctium frigora maxima. Ver aquilonium, squalores, pluiæ pauca & frigida. Circa solstitium æstiuum, imbres pauci, magna frigora usque ad Canem. A Canem ad Arcturum usque æstas calida, æstus magni, non illi ex interuallo & sensim exsurgentes, sed perpetui uehementesque: non pluit: spirauerunt Etesiae. Circa Arcturum uero pluiæ ad æquinoctium usque uernum austrinæ. Hac in tempestate hyeme paraplegiæ cœperunt, multosque corripuerunt: ex quibus nonnulli subito moriebantur, qui quidem morbus mire uulgabatur, cætera incolumes constabant.

Frigidus est & siccus status, quæ hic exponit, ac etiam ex parte inæqualis. In omnibus igitur his cum autumnus esset similis, morbos etiam habuit, qui maxime solent in autumnus uigere. Atque fuisse inæqualem hinc constat. Nam circa Arcturi emergence cum aquiloniis uentis pluias ait magnas fuisse. Deinde secutus totum huic contrarium statum autumnum: pro aquilonio austrinum fuisse, pro pluuio siccum habuisse pluias paruas. Mox hyemem aquiloniæ & siccam fuisse, postea item uer totum usque ad Canem ortum. Vnde planum est, in hoc statu siccum & frigidum satis ualuisse. Iam etiam patefactum est, principium eius usque ad hyemem fuisse inæquale. Inde rursus post Canem ex aquiloniis & frigidis æstus ait subito fuisse magnos & aquilonios. Sub hæc imbres iterum austrinos. Manifestum est igitur totius finem status, qui post Canem fuit, perquam fuisse inæqualem. Itaque morbos ordine exponit clare omnes, qui tum uiguerunt, ac nulla est hic obscura, nisi raro, dictio posita. Ceterum quando morborum, qui inciderunt, commemorare causas instituit, faciundum est, ut illas ad uerba eius applicemus: uerba autem ipsa in breui secimus capita, quæ assequitur, qui ea, quæ tum primo sunt libro, tum supra in hoc expolita, memoria teneat. Ergo paraplegias dicit in hyeme fuisse, capite sci-

licet læso uentorum afflatu, qui ea tempestate spirauerunt, frigidiorum: maxime uero quod totus autumnus austrinus calfecerat et irrigauerat ipsum, simulque repleuerat. Nam caput quod sic est ante affectum, plurimum læditur flantibus uentis frigidis & aquiloniis. Hanc tamen alius hyemem sollicita uit morbus, quod esset sicca. Siquidem in Aphorismis est dictum, squalores esse imbribus salubiores. At ex paraplegiis tamen peribant. Siquidem ipse dicit Hippocrates: Qui quidem morbus mire uulgabatur, perinde ac insolentes, propter paraplegiam, quæ præter consuetudinem accidit. Siquidem illa quæ frequens est, in membris resolutionem decumbit: ueruntamen hominem non perimit. At uero quæ in præsentis statu uiguit paraplegia, letalis erat, utpote multum refrigerato capite.

Ante uer febres ardentes cœperunt, ac ab æquinoctio ad æstatem usque perdurabant. Itaque qui uere & æstate incunte statim cœpissent ægrotare, plurimi superstites fuere, atque parum multi moriebantur.

In propatulo est non hoc esse dicere, quamque ex ipsis febribus ardentibus, quæ ante uer cœperant, in æstatem usque esse productam: sed quod ipsarum generationi toto eo tempore uulgariter cōtigerit, ita ut modo hoc tempore, modo illo, Thasi ea febre corripentur. At non est in omnibus exemplaribus eodem modo hæc scripta oratio. E quidem optimam censuerim scripturam secundum sequentem orationem, ut hoc significet, tota æstate perdurasse ortum febrium ardentium, ac tota fuisse hac tempestate moderatas, nec exitiales: initio autumnus, qui his corripiebatur, perisse multos. Itaque quod diu essent febres ardentes lenes, rationi uidetur consonum, erant enim moderatas, sicuti quæ antecessissent hunc statum: nec syncera, ut non a mere calido & sicco statu genitæ: nec omnibus etiam inaccessant temperamenti, cæterum ipsæ, quæ iam pridem bilis copiam collegerant. Omnino quid in causa fuerit, cur tum febres ardentes inciderent, est inuestu obscurum: eo quod æstatem præcedente prorsus præterierit Hippocrates, atque ab autumnus initio narrationem sit auspicatus: & uero longe implicatius, quod sit uerisimile æstatem illam tenuisse naturale suum temperamentum, quæ profecto si omnino aliqua ex parte degenerarat, declararet Hippocrates eius statum. Ergo calidior sortassis fuit, ac non ita multum natium statum inflexit: unde nec scribendam duxit illam, quasi præter naturam affectam. Veruntamen quando æstate, ut etiam in natura sua constet, amara bilis succus increscit necessario: hac de re, cum ea æstate esset, non tantum solito, sed longe etiam copiosior, ab insequente effugelu in corpore conseruatus, quo minus diffunderetur & digeretur, qui postquam diu delitasset, ac diuturnitate cōputrasset, febres excitauit ardentes.

In autumnus iam, ac cum pluuie cœpisset, letales erant, plurimique peribant.

Reuocemus

Reuocemus ad memoriā, quod in exitu sermone, quæ de hoc habuit statu, scripsit: Pluiæ multæ usque ad æquinoctium uernum. Dixit præterea de tempore post Canem exortum, usque ad Arcturum ad uerbum sic: Aestas calida, æstus magni, non illi ex interuallo & sensim incrementes, sed perpetui uehementesque: non pluit. Vnde liquet eum statum bilem generasse. Quare cum pluiæ illa austrinæ exciperet, iure ardentes febres complures earumque letales uiguerunt: quando Austro dissoluere corpora consuevit, humoresque fundere, adeoque putrefacere simul, ubi cum largioribus sit coniunctus imbribus.

Febribus autem ardentibus hæc accidebat. Quibus rite & largiter sanguis per nates erupit, ea de causa maxime seruabantur, nec uulnoui, si recte ei profluxisset sanguis, in hoc statu quenquam mortuum. Nam Philiscus quidem, Epamenon, & Silenus, quibus parum quarto die & quinto e naribus stillauit, mortem obierunt.

Cum alioqui est ardentibus febribus peculiare, per narium profluvia ferè iudicari, tum eo tempore ait multis sanguinem de naribus erupisse. Atque de singulis ægris, omnia quæ postea prodidit, unum hoc habent caput: Quibuscumque abunde profluxit sanguis, fuisse hos superstites: quibus parce, aut prorsus nihil stillarunt nates, solos hos perisse. Alios iam nonnullos, quibus alia fierent naturales excretiones, uel per uentrem, uel per urinas, seruatos esse.

Plurimi igitur ægrorum circa iudicium rigerant, potissimum hi, quibus sanguis non profluxisset, qui quidem tandem postea iterum rigerunt, ac exudarunt.

In libris Derigore ostensum est amaram bilem, quæ cum impetu per sensibilia & carnea corpora ad excretionem fertur, consequi rigorem. Declaratum est præterea motui huic sudorem comitari consentaneum esse: interim uero biliosas etiam uomitiones, & alui defectiones.

Etiam qui sexto die morbo regio afficeretur, sed his purgatio profuit per uescicam, uel turbata alui, uel largum sanguinis profluvium. Vt Heraclides, qui apud Aristoclidem decumbebat: cui per nates sanguis profluxit, alui usque fuit turbata, & per uescicam est purgatus. Vigesimo autem die iudicatus est longe aliter ac Phagoreon seruus, qui, cum ipsi horum eueniret nihil, periit.

Quibus non ualuit bilem natura excernere, his collecta ad cutem morbum regionum excitauit. Periciale erat autem, ut etiam in aphorismis est dictum, ante diem septimum existere illum. Atque horum ipsorum illi soli fuerunt salui, quibus alia ratione natura retrimentum excernere ualuit: quas tres com-

Galen.

morauit, excretiones urinarum, uentris fluxionem, ac sanguinis eruptionem. Quosdam autem omnia ait hæc habuisse, ut Heraclidem; huncque uigesimo die iudicatum fuisse.

Sanguis autem plurimus erupit, præcipue adolescentulis & adultis: quorum perijt maxima pars, quibus sanguis non profluxit. Senioribus uero ad morbos regiones, aut citas alios, aut dysenterias res deuenit. Vt Bion, qui apud Silenum decumbebat. Uulgabantur uero dysenteriae & æstas: ac nonnulli qui diu ægrotarant, quibus etiam acciderunt profluvia sanguinis, in dysenteriam tandem inciderunt. Vt Eratonis puer & Milus, qui post sanguinis multum profluvium in dysenteriarum statum delapsi sunt.

Adolescentibus debere sanguinem erumpere e naribus in confesso est, ac post hos adultis quoque. At uero qui his seniores essent, imbecillis ita uiribus, insitque calore imminuto, in morbum regionum magis bilis abundantia erumpit. Etiam quibusdam uentris contigit turbida excretio, aut dysenterica, quibus hinc excrementum uentris exijt. Quare ex his, quæ ante in medium adduximus, & uero quæ postea docebimus, non addubitabis sanguinis profluvia in ardentibus febribus ob dominantem fieri flauam bilem, quæ sanguini permista postquam eum deussit, cum eo multum ad caput calorem subuehens, uenis narium diruptis, sanguinis efficit profluvia.

Copiosus igitur hic humor fuit, maximeque abundabat. Etenim quibusdam circa iudicium sanguis non profluxit, sed tubercula ad aures excitata euauerunt: quæ cum euanuiscent, secundum sinistra ilia, in summamque coxam grauitas decubuit. Cumque post iudicium dolores incessissent, urinæque tenues redderetur, sanguinis paucillum erumpere cœpit. Ac circiter quartum uigesimum diem Antiphonti Critobuli filio abscessus fiebat in sanguinis profluvium: id quod sedatum est, & est iudicatus prorsus die quadagesimo.

Certe propter periculum, Etenim magno erat in discrimine, nihilque propius factum est, quam ut non seruaretur: cum uix uigesimo quarto, & quadagesimo die auxiliū sint a sanguinis profluijs consecuti.

Multæ præterea mulieres languerunt, non tamen ita ut uiri frequentes, minusque multæ perierunt plurimæ autem grauem partum habuerunt, & a partu in ægritudine inciderunt: quæ quidem potissimum moriebantur. Vt Telebuli

Tom. 3

s filia

filia, quæ sexto à partu die defuncta est. Plurimis itaque menses in febribus eruperunt. Quibusdam è naribus sanguis profluxit, & multis uirginibus id tum primum accidit. Nonnullis simul & sanguis è naribus & menses proruperunt: quod in Detharsis filia uirgine tum primum animaduersum est, largeque ex naribus sanguis profluxit. Atque nullam de his, quibus horum quicquam rite euenit, mortuam cognoui. Quibus uero contigit prægnatibus egrotare, omnes, quas equidem noui, perierunt.

Optimo sanè iure minus mulieres egrotabant quam uiri, minusque in discrimen adducebantur, ut quæ per sanguinis eruptionem iudicia efficerent: quippe habebant congenitum auxilium menstrui purgationem. At difficultate laborarunt pariendi, quod frigidus esset status. Atque quas corripuit morbus quispiam, hæ abortiebantur eadem ratione.

Vrinæ autem plerisque boni quidem coloris erant, cæterum tenues, & pauca habebant sedimenta, cum recrementis tenuibus biliosisque. At multi alij qui iudicati erant, ad dysenteriam deueniebant: ut Xenophanes & Critias.

Has urinas tenues esse, hoc est, dilutas ait: & quidem paulo post iterum scripsit:

Vrinæ dilutæ, multæ, liquidæ, tenues post iudicium, in quibus multa subsederunt, aliæque sunt rite iudicata. Subijciam quibus hæc acciderunt: Bionis, qui apud Silenum ægrotabat: Critiæ, qui apud Xenophanem: Aretonis filio, & uxori Mnestrati.

Recensitis nominibus eorum, quibus ea erat urina, subdit:

Postea hi omnes dysenterici euaserunt. Quod urinas reddiderint dilutas attendendum est.

Etenim uerisimile erat, quod biliosum excrementum per urinas non esset euacuatum, ubi in uentre fluxisset, dysenterias generasse. Consentaneum porro erat, eo quod multum hic humor ualeret ac uigeret, nisi biliosa excrementa per urinas essent euacuata, ex eo quod etiam tum reliquum erat in corpore, dysenteriam illis excitatam esse.

Circa Arcturum multi habuerunt iudicium undecimo die, atque his recidiuæ non rite fiebant. Sub hoc autem tempus sopore opprimebantur, atque hi maxime pueri, qui quidem omnium minime interibant.

Clarum est eum ortus meminisse Arcturi alterius anni, quæ descripsit in exitu narrationis. Erat igitur hic austrinus cum imbribus usque ad æquinoctium autumnale. Atque hac ait tempestate die undecimo secum multos iudicatos fuisse, simulque sopore

re tentatos, ob austrinum sanè statum: ob quæ iudicia etiam illis fuerunt certiora ac alio tempore, ubi aeris dominabatur frigidum temperamentum, quod diuturna aut iudicia fuisse. Ceterum tempus quod inter Canem intercessit & Arcturum, quod quidem calidum habebat & siccum statum, præterijt: quo uerisimile erat celerius fuisse multos iudicatos, ut ne septimum diem quidem superaret. Itaque hoc tanquam illi tempori familiare prætermisit, morbos uero uulgatos solos persequitur.

At uero citra æquinoctium usque ad Vergilias & sub hyemem consequebantur ardentes febres. Et uero plurimi etiam tunc phrenitide corripiebantur, quorum moriebantur plerique.

Ardentiū febriū & phrenitidis pro loci quæ tenent diuersitate, autor idem est humor. Nam cum in uasorum capedinibus una cum sanguine continetur flaua bilis, utcumque accendatur, contingit febres ardentes prodire: præcipue uero ubi in uentris, aut iecoris, aut pulmonis uenis bilis efferuescat. At quando ad solidas corporis partes perueniat, ac ea permeet, rigor constituit. Sin autem in cerebrum eiusque membranas sit impacta, phrenitides inducit. Verum prius quam in hærescat, perfluens uenas in his sitas, non phrenitides, cæterum, quæ in uigoribus sunt febriū, deliria efficit. Proinde bilis, quæ primo in uenis imis ardētis febris causa fuerat, in statu hæc austrino ab Arcturo ad æquinoctium, ad caput sublata, & in cerebro defixa eiusque membranis, phrenitides generauit.

Æstate item pauci in eam inciderunt.

Paucos ait in phrenitidem incidisse. Nam eius pars usque ad Canem erat frigida, pars usque ad Arcturum calida & sicca. Proinde non poterat hæc caput interim replere, ut nec Auuster ille, qui sub Arcturo ad æquinoctium usque flauit. Neque enim humidum erat, neque diuturnum, quod inter Canem interuenit spatij & Arcturum. Dictum est, ubi multa bilis in cerebri regiones influxit, phrenitidas excitatas.

At cum febres ardentes inciperent, annuntiabant quibus exitum impederet. Siquidem statim ab initio febris acuta eos corripiebat, à qua parum rigeabant, insomnes erant, grauiter angiebantur, sitibundi, fastidiosi, paululum in fronte & clauiculis sudabant, sed nemo per totum corpus, multum delirabat. timores, mœstitiæ, extremitates subfrigidæ, ut summi pedes, magisque manus. accessiones diebus paribus, plurimi quarto die maxime laborabant. sudores diutissime frigidiores. extremitates non iam ad calorem redibant, sed liuidæ erant & subfrigidæ, nec stiebant. ad hæc erat urina: hæc nigra, tenues, pauca, & alui erat dura. nec profluxit è naribus. sanguis, ne his quidem, quibus hæc accidunt, sed parum stillarunt, neque recidiua ulli horum aduenit, cæterum

nit, cæterum ad sextum diem cum sudore expirabant.

Ut omnia huius operis, eorum sunt, quæ alijs in libris absolute traduntur ab eo, exempla, singula ipsis oculis examinante: ita etiam quæ hoc loco adducit. Nam exitiosis febribus ardentibus symptomata accidisse ait. Ab initio rigentes statim, uigilantes, fastidiosi: ad hæc in fronte & clauiculis parum sudantes. Nam quæ acuta laboraret febre, simulque sitirent, erant hæc quidem naturæ propria ipsius affectus. Quod uero statim à primo rigerent, proprium erat prauitatis. Etenim iudicare ardentes febres rigor solet, non tamen elucere statim decreto oportet. At uero uigiliari & angoris symptomata semper exitiosum est, nedum in principio, ut sudare. Iam uero delirare, quod est absurde loqui, id est desipere, læsum significat cerebrum. Timores uero magnopere acris & deuota flaua bilis symptomata sunt. Cognatæ iam timoribus sunt mœstitiæ. At partium extremarum frigus perniciosissimum febribus ardentibus symptomata est & signum: quæ admodum etiam desipere, febribus actu caput inflammante, cum proprium sit & familiare febribus acutis uiri extremis partibus corporis, quæ si quando refrigerentur, regionesque ardeant ad uiscera continentes, in corporis medullis coactum sanguinem esse indicio est: extrema autem membræ sanguinem desiderare, refrigerari, & semel emori, desituerit iam ea natura. Iam accessiones cum diebus paribus sunt à principio statim, interim ad sextum diem pessimum iudicium fore prænuntiant: interim in longum producendum morbum. At siquidem admodum moueatur, quarto die prauam habente accessione, ad diem sextum de uita decedunt, ut hi de quibus sermo habetur. Ad quartum igitur diem eos habuisse dixit maximos labores, hoc est, dolorificam omnia symptomata, & sudores diutissime frigidiores. Quare liquet diem sextum mortem his cum uisceribus allaturum. Quod uero extremitates liuescerent, neque eis amplius calor rediret, demori eas indicat, & est argumentum constans, non posse ultra diem sextum uitæ sustinere. Huc accessit ad cumulum aliud signum exitiosum, quod cum antea astuasent, amplius non sitirent. Atqui quando qui antea siti flagrant, postea essent à siti liberi, horum duorum sit necesse est alterutrum, aut morbi solutio, aut uirtutis extinctio: ita ut præsentia mala amplius non sentiat. At non contigit à morbo his uindicari: siquidem exitalia erant symptomata. Proinde his signum erat perditum sensus, non sitire. Itaque cuncta hæc, quæ retulimus symptomata, mire caeque sunt, & exitalia: Atque una cum his uel maxime urina, quæ nigra erat, tenues, & pauca. Nigra quidem, utpote adusto iam bilioso humore: pauca, quod omnis esset ex sanguine humor ab ardente febre tostus, quodque urina instrumenta iam emortua essent. Eandem ob causam etiam aluius restitit. Quinetiam stillasse nares, quod perniciosum est signum cum in alijs, tum maxime in febribus ardentibus ait. Nam ardentibus febribus hoc per

niciofissimum esse patet: siquidem eis est familiarissimum sanguinis profluuium.

Phreniticis autem quæ supra sunt scripta, omnia etiam acciderunt, iudicabantur ferè die undecimo, nonnulli uigessimus.

Qui citra ardentem febrem in phrenitidem inciderunt, his illa non eueniunt. Nam hos, qui una cum ardente febre ad sextum diem moriebantur, geminato ipso malo phrenitis arripuit. Ad diem uero undecimum consecutum dicit esse iudicium, nonnullis ad uigessimum.

Quos non statim à principio inuasit phrenitis ad tertium uel quartum diem, sed primo tempore mediocriter habebant, ad septimum diem his acutus morbus euasit.

Quibus tertio aut quarto die coepit, interpellataque est, dimidia facta iudicatione. Cæterum phrenitis non erat nimium acuta ægris. Conspeimus enim etiam tales et febres.

Itaque extitit morborum magnus numerus. Inter ægros autem cum primis moriebantur adolecentes, iuuenes, adulti, glabri, quibus albida esset cutis, recti capilli, uel nigri, nigri oculi, qui in ocio & socordia uitam degerant, qui sonora uoce essent, uel gracili, uel aspera, blæsi, iracundi: mulieres quoque plurimæ ex hoc genere peribant.

Sicut ante dixi illum, quæ erat obscuriora, exponere, adijci autem à nobis causas: ita iam sermone affirmo sententiam non esse apertam. Vtrum enim de phreniticis solis, de quibus uerba fecit, sint interpretanda illa, an de morbis omnibus ante dictis, incertum est. Quinetiam ipsum sermonis initium diuerse scribunt: quidam hunc in modum: Morborum autem magnus fuit numerus: de ipsis phreniticis solis, quibus hæc subiecit, hæc uerba fieri uolentes. Aliqui hoc pacto: Itaque fuit morborum magnus numerus. Qui quidem contra de omnibus uolunt prædictis sermonem haberi. Si de omnibus intelligamus, neque definiamus, qua de re adulescentes, iuuenes, & adulti pereant: qua de re autem glabri, & albida cutem habentes: qua de re qui rectos habent crines, nigros, & nigros oculos: qua de re qui in ocio uixerunt, & socordia: ita uero qua de re qui gracili sunt uoce, qui blæsi: itidem qua de re iracundi, & qua de re mulieres: Hæc nisi sint omnia plane distincta, ex ijs quæ dicta sunt, nihil nobis quicquam, neque ad prælagendum conferet, neque ad medendum. Sin autem non de omnibus morbis, uerum de quibus uerba faciebat, solis phreniticis hæc interpretemur, maximo uel sic negocium inueniantur causæ quare ex his, quos commemorauimus, perierint plurimi. Huc accedit, quod ipsum Plurimos perijisse, duplex sit. Alterum, posteaque multi tales phrenitico sunt morbo correpti, qui ea tempestate passim mortales perimebat, propterea dictum est multos esse sublato. Alterum est, eorum

quos inuasit phrenitis, partē maximā expirauisse A
accipimus. Quo fit ut etiā causā euadat declara-
tio duplex: ut omēs, quos retuli, opportuni essent
in hoc statu phrenitidi, atq; declarandū nobis in-
ter eos qui phrenitide laborassent, hos potissimū
expirasse. Atq; sermonis obscuritas ea est & tāta.
Ei autem anteuertendū est, ut uniuscuiusq; cōme-
moratorū tēperamentū inueniamus. Nam absq;
hoc nequit hic sermo tēpestati aptari. Videtur au-
tē Hipp. in sua oratiōe aetātū calidissimarū memi-
nisse. Si quidē adolescētes inquit, iuuenes, & adul-
ti. Naturarū uero, quibus obturata sunt spiramen-
ta. Nam glabros, & qui cute sunt albida, itē qui ca-
pillis rectis, capillis nigris, nigris oculis, & qui do-
mi in ocio interē nitā egerunt, ostendimus cū in
alijs cōmentarijs, tū in his quos de temperamen-
tis conscripsimus, minus digerere habitū, q; frigi-
diore sint temperamento. Et eadem de causā mu-
lieres, quas propter menstruam purgationem mi-
nus status offendit, ut supra diximus. Quod si
quā morerentur, ex hoc erant illā genere. Reli-
quum igitur est, ut de ijs qui gracili sunt uoce &
aspera, item de blāsīs & iracundis uideamus. Ac
primum de ijs qui sunt gracili uoce, qui primo
sunt loco relati. Igitur *ἰσχυρόφωνος* significat gracile
uocem habentes; *ἰσχυρόφωνος* enim sunt, qui etiam
num appellentur, ut etiam *λεῖψοφωνος*, id est exili
uoce. Vtrūq; itaq; nomen idē significat: nihilo-
minus hi ab illis qui uoce sunt gracili, differūt, ut
est in libris de uoce dictum, ubi demonstrauimus
illam fieri ob angustiam asperae arteriae gutturis.
At gracile uocē, propter musculorum guttur mo-
uentiū innatū uitium. Vtrūq; in prima conforma-
tione cōtrahunt ea uitia ob caloris innati infirmi-
tatē. Et quēadmodum deteriore a principio gut-
tur mouentiū musculorū figurā graciles uoce cō-
secuti sunt: ita linguae musculorū, blāsī. Aspera
uox fit propter asperitatē uocis organorū. Vocis
organa uoco, per quā spiritus redditus uox effici-
tur. Hāc sunt aspera arteria, guttur, fauces, ueluti
spiritus pecten per ipsas transeuntis. Nam hāc uo-
cis instrumentū esse sunt ostensae, ut locutionis,
lingua. Nonnihil etiam ad eā fauces referunt, quē
denſam reddūt. Hāc igitur organa, ubi leuia sunt,
leuem ostendimus uocem reddere, aspera asperā.
Atqui asperitatē ex siccitate docuimus oriri. Ita
quā post aetatem hactenus diximus omnia, signa
sunt temperamētī frigidi. Sola uero siccitas utriusq;
tēperamento coniungitur, & frigidus, & calidus.
Quare qui simul cū sicco temperamento frigidi
sunt, his aegre digerēt corporis habitus, ut antedi-
cti. Qui uero his sunt calidiores, non statim adest
hoc. Vnde hos ab oratiōe excepimus, alios relin-
quimus, quibus est consentanea oratio. Erat por-
ro propositū multos mortuos esse, inter quos aet-
ates recensuit, & naturas. Ego aetates calidas, dice-
bā esse, in quibus amarā bilis succus uiget. Natu-
ras, quā difficile habent habitus digestionē. Itaq;
ex his, quorū ab initio hactenus meminimus, reli-
quū est, de ijs iracundis ut agamus: quos maxime

cōtrarios ait esse iratis. Magnanimi cū irati sunt, B
& humilium rerum contemptores. Contra iracū-
di pusillanimes, q; generoso uirilq; animo non
sunt. Quare iracundi temperamento frigidiore e-
runt, uaporesq; digerent difficulter. Ceterū quod
ad exitū est capitis dictum, Mulieres quoq; pluri-
mā ex hoc genere peribant: non constat, an ad fi-
nē sit modo referendum, an ad ea quā ante sunt di-
cta. Postremi autē sunt illorū iracundi, & mulie-
res huic generi affines plurimas interisse subie-
cit. Attamē potest utroq; modo uera esse oratio,
siue ad omnia referat supradicta Hipp. siue ad po-
stremū tantū. Quod si ad omnia referre sit uerū,
rectius sic interpreteris. Pueris em, quod ultimo
est loco dictum, etiam attribuitur. Ceterū ad hūc
modum non sunt omnia dicta: sed tamē mulieres
huius generis dicit mortuas esse, comparans eas
uiris. Nam superius est dictum: Multae praeerea
mulieres, non tamen ita ut uiri frequētes, minusq;
multae perierunt. Verum hoc nūc uult dicere: Mu-
lieres his capte morbis, magis interibant, quē pre-
dicti generis essent.

At uero hoc statu quatuor his praecipue si-
gnis seruabatur. Quibus enim aut ex naribus
probe sanguis profluxisset, aut qui per uesicā
urinas multas & multo bonoq; praeditas sedi-
mento reddidissent, aut per uentrē turbida, bi-
liosa, tēpestiue, aut qui in dysenteriam incidis-
sent. Multis uero usu uenit, ut nō ab uno illorū
iudicaretur, sed per omnia plurimi excernerēt:
qui quidem grauius habere uidebantur. Verū
tamen omnes, quibus hāc acciderunt, supersti-
tes erant. Fœminis uirginibus eueniebant etiā
omnia, quorū meminimus, signa. Quibus au-
tem aliquod ex his rite fieret, aut mēses largius
erumperēt, per hāc seruabantur, & iudicaban-
tur: necharū, quibus istorū quid recte eueniret,
mortuā ullā uidi. Nam Philonis filia, cū ex na-
ribus ei sanguis copiose erupisset, septimo die
intempestiuus cœnata, defuncta est.

Tum hoc caput apertum est, tū sequēs, ubi de
mulieribus agit. Nam summa quidē, quā tradit,
hāc est, aliquos per sanguinis profluium, alios
per urinas, aut per aluum, nonnullos erumpenti-
bus in dysenteria causis, incolumes esse potuisse.

Quibus in febribus acutis, atq; adeo arden-
tibus spontaneae erupunt lachrymae, his est (si-
quidē reliqua nō sint exitalia) nariū profluiū
expectandū. Qui incōmode habēt, his nō san-
guinis eruptionē, uerum portendunt mortem.

Et hoc etiā portēdit sanguinē profluxurū, qd
in superioribus praeteritū hic p̄fert. Porro est ipse
fatis sermo clarus, si memoria teneas ea, q̄ supra
tū hoc ipso in libro dixit, tū in lib. Praesagiorum: e-
quidem

quidē hāc omnia sigillatim in cōmentarijs in lib.
Praesagiorum & in libris De iudicijs explicauit.

Tubercula secundū aures, quā in febribus
cū dolore extuberant, nonnullis, cum febris de-
cretorie sedatur, non resident, neq; suppurāt:
hāc, fluxio alui biliosa, uel dysenteria, uel in
crassis urinis residentia discutunt: id quod con-
tigit Hermippo Clazomenio.

In primis hāc refert cum modo praedictis me-
minisse, ut ne arbitremur semper signū esse p̄rni-
ciale parotidas non suppurare. Nam hoc ait in sta-
tu, febribus quidē decretorie quosdā liberatos,
hoc est, die decretorio, & cū sudore, uel quopiam
alio sic iudicatum: at remansisse parotidas tamē.
Deinde diuturnitate temporis, per quas dixi uri-
nas resedisse, uel per alui excrementa & dysente-
riā expurgatis morbū constituētibus causis.

Iudicia uero, ex quibus cognoscimus, aut si-
mililia, aut dissimilia sunt.

Quaecūq; Hippocrates de decretorijs diebus
docuit, hāc habes duobus in uoluminib. a nobis
collecta, in libris De decretorijs diebus, & iudi-
cijs. Nihilominus nunc etiam huius sermonis ca-
put breuibus dicā. Iudicia partim dicit similia, par-
tim dissimilia fuisse. Deinde adiicit, multos in reci-
diuā incidisse, eosq; iisdē constitutis planē die de-
cimoseptimo iudicatos fuisse. Deinde alios a reci-
diuis die uigesimo, eosq; nō similiter. Exēpli gra-
tia, primū meminit duorū fratrum in hac oratione.

Vt duo fratres, qui habitabant prope thea-
trū, simul eadē hora cœperūt aegrotare. Erant
autē Epigenis fratres, Horū natu maiori decre-
uit morbi die sexto, minori septimo: repetijt si-
mul ambos eadē hora: intermisit dies quinq;. Ab
recidiua ambobus simul est decimosepti-
mo die penitus iudicatus Plurimis uero iudica-
tus est ad diē quintū, intermisit die septimo, ab
recidiua iudicatus est die quinto. Aliquibus iu-
dicatus est septimo, intermisit septimo, ab reci-
diua iudicatus est tertio. Quibusdam iudicatus
est die septimo, tertio intermisit, septimo iudica-
tus est. Nonnullos reliquit die sexto, intermisit
die sexto, i sexto inualebat. Aliquos reliquit die
primo, inuasit, & iudicatus est uno die. Quod
factū Euaguri est Diapharhis filio. Fuerūt qui-
bus iudicatus est die sexto, reliquit die septimo,
& ab repetitione iudicatus est die quarto, ut A-
glaidē filie. Plurimi itaq; egrotantiū in hoc sta-
tu, hūc in modū laguebāt. Neq; quēq; noui
superstitē fuisse, quē recidiuē rite factē nō repe-
tierint: omnesq; seruabantur, quos equidē no-
ui, quibus hoc genus recidiuā eueniūt. Neq;
aegrotantiū hoc modo quēq; noui, quē reci-

Galen.

A diua iterū repetijt. Plurimi qui perierunt aegri,
sexto die sunt defuncti, ut Epaminundas, Sile-
nus, & Philiscus Antagorei filius.

Quod huius orationis est utile, clarū est ex supe-
rioribus: inutile uero, obscurū, quare inuestigare
ipsum nō cōueniebat. Ceterū qui utilia student,
elaborāt inquirēdo, quonā modo Hipp. cū dixit,
rit, seniore habuisse die sexto iudiciū, iuniorem se-
ptimo: & rursus: Redijt simul ambobus eadē ho-
ra: mox adiunxerit, Intermisit dies quinq;. Neq;
em fieri potuit, ut utriusq; intermitteret dies quinq;
sed alteri soli. Et quidē hoc ipsum qd̄ dicit, possis
de solo uno intelligere, secundo in hac narratiōe,
qui primo iudicio est septimo die iudicatus. Iam si
huius dies quinq; intermisit, constat illi, qui sexto
die fuit iudicatus, intermisisse dies sex. Potest etiā
a primo statim corrupta scriptura a librario, per-
mansisse. id qd̄ alijs multis accidit, tū apud Hipp.
tū apud alios non paucos. Quod esse librarij erra-
tū dico, hoc est. Potuit hāc fuisse scriptura: Inter-
misit alteri dies sex, alteri quinq;. Ille uero lapsus
scripsisse, intermisit quinq; dies. Et est uerissimi-
lius maiori intermisisse dies sex, minori quinq;: cū
inciderit recidiua ambobus in duodecimū diem.
Post hāc itaq; dicit: Plurimis iudicatus est die se-
xto, intermisit quinto: ut coniicias ipsos etiam fra-
tres exēplum esse iudiciorū, quā plurimis cōtige-
rūt. His expositis alia describit iudicia uaria, quā
omnia die septimodecimo circūscribunt: ceterū
huiusmodi nullū, quale in duobus fratribus in-
telligendū cōfirmo, ut redirent ambobus duode-
cimo die, cū iuniori quinq; dies intermitteret. Ne-
que ab re sic est de illis dictū, ut & id quod cum
alijs his cōueniebat, conseruaret, q; a repetitione
die septimodecimo iudicaret: & etiā peculiare,
q; ad diē duodecimū repeterent. Sed, quod di-
xi, cū id quod utile est teneas, nō est qd̄ sis curio-
sus. Itaq; de iudicijs, q̄ deinceps retulit, omnia p̄te-
reamus, quādo capita habemus, partim similia ea
fuisse, partim dissimilia. Nā cū prima iudicia aut
sexto die tollerent aegros, aut essent incerta, ita ut
rediret morbi ad ultimū & absolutum iudiciū,
die septimodecimo inuadentes, in hoc simile fie-
bat & dissimile. Post hāc alia cōmemorat iudicia
& recidiuas, quā in diē incidēbāt uigesimali, ut
ibi perfecte iudicaret. Decumbebāt circa Thea-
trū. Scribunt quidā nō *θεατρον*, sed *δὲ πατρον*, ut
habeant locū, quē interpretent ita esse *παρὰ τὸ θε-
ατρον*, id est ardendo nuncupatū. Ad praesentē cō-
mentationē, quēadmodū scribas id genus uoces,
nihil interest. Nec uero an Perigenis, an Dionis,
an Theonis fratres essent, quicquam refert. Verū
qui ea, quā artis sunt medicā, probe nequeunt
enarrare, ad tales deflectunt argutias.

Quibus autem tubercula secundum aures
essent, his die uigesimo iudicabantur: restincta
omnibus sunt, quibus non suppurarūt, sed ad
uesicam deflexerunt. Cratistonaetæ, qui apud
Tom. 3 s 3 Hera

Heraclium decubebat, & pictoris ancillæ suppurauit. Obijt Scymni pictoris ancilla, suppurauit. Quibusdā die septimo iudicatus est, intermisit nono, redijt, iudicatus est ab recidiua. Iudicabatur die septimo Phanocritus, qui ægrotabat apud Gnatonem pictorem.

Quia quiddā dixi nuper esse memoria dignū, referā hic, qđ singularius est illo, & rariū. Nā parotidas curatas esse citra suppurationē, excretionibus per regionē inferiōrē, exēplū partū frequēs est. Eius tamē nouitatē excedit, qđ in hoc sermone scripsit Cratistonaem, & pictoris ancillā, cū tubercula secundum aures suppurassent, perijisse. Nam cū hoc pugnare uidebāt: Concoctiones celere iudiciū, & securā sanitatē promittunt. Sed nūc quidē causā febriliū, quæ intra uenas continerent, erāt concoctæ Cratistonaem & ancillæ pictoris, nā non obirent. At parotides erant tamen maturæ: qđ infrequēs esse, & debere memoria teneri dicebam: Nam posse fieri quapiā in parte priuatim concoctionem, toto morbo adhuc crudo. Quicquid est reliquū, qđ est hūc in modū de iudicijs traditū, exacte sumus executi in cōmentarijs, qđ de iudicijs & decretorijs diebus cōscripsimus.

Hyeme sub solstitiū brumale, & usq; ad æquinoctiū, febres ardētes perdurabāt, & phrenitides, multi diē suū obibāt. Iudicia tamen uariarunt, & plurimis die ab initio quinto iudicabatur, quarto intermittebat, repetebat, ab recidiua quinto iudicabatur. Numerus dierū totus quatuordecim. Atq; pueris pleriq; ætate etiā profectionibus, iudicabatur. Nonnullis iudicabatur undecimo, repetebat quartodecimo, iudicabatur exacte octauodecimo. Quod si qui rigerent ad octauodecimū diē, his iudicabatur quadagesimo. Rigerunt autē pleriq; sub iudiciū primum. Aliqui rigerūt a principio sub iudiciū, & in recidiuis unā cum iudicio.

Meminit hic hyemis anni secūdi, non primi, quā in ipso statu exposuit. At dixi nuper causam, cur phrenitides non primo, sed postea uiguerint. Insuper iudiciōrū constituta esse dicit immutata, quorū uarietatē recēset: quib; hoc cū superiorib; cōuenit, qđ cū recidiuis fierēt. Atq; pueris quidē, & his etiā ætate, puectoribus penitus iudicatum quartodecimo diē morbiū refert: nā ocyslime his digerit & concoquit morborum causā. Cæteris non tantum in diē ait uigessimū, uerū etiam in quadagesimū productum ex recidiua ultimum iudiciū. Et quid habet admirationis in uarietate morborū insignes extitisse iudiciōrū diuersitates?

Vere rigeabant paucissimi, æstate frequētes, autumno etiam plures, hyeme longe plurimi, at sanguinis profluvia cessabant.

Veris hic meminit, qđ in primo statu comme-

moratū est, nō in secūdo anno. Neq; cū eō narrationē produxit morborū, qui uigebāt, uerū tamen ad secūda usq; hyemē extendit. Quid autē tēporis lōgitudine in dies etiā atq; etiā numerus augeatur rigentiū, iam ego supra quasi innui eo loco, cū admonerē. Ostendi fieri rigorē, cū flaua bilis corpora permeet solida, non autē in uasorū cōtineatur cavitatibus. Cū igitur primum ciceretur, febres ardētes generauit. Deinde in carnē trāsiciens, ubi per eas foras impelleret, rigorē induxit. Paulatim uero sanguinis profluvia sistebantur, qđ bilis nō amplius in uenis, sed in totū esset diffusa corpus.

GALENI IN LIBRVM

PRIMUM HIPPOCRATIS DE MORBIS VULGARIBUS COMMENTARIUS TERTIUS

HERMANNŌ CRVSERIO CAMPENSI INTERPRETE.

ORBOS dignoscimus, docti ex communi omnium natura, & cuiusq; propria: ex morbo, ægro, oblati, offerente. Nam facilius ex his uel difficilius. Præterea ex

uniuerso & singulari cœli statu, & singulis locis, ex consuetudine, ex uictus ratione, uitæ genere, ætate cuiusq; unā cum sermōe, modis, taciturnitate, imaginationibus, somnis, uigilijs, in somnijs, quibus & quando, uellicationibus, perfriktionibus: lachrymis, accessionibus, deiectionibus, urinis, sputis, uomitionibus: & quæ ex quibus, in quos successiones morborum, & qui abscēssus in exitium uel iudiciū: Sudor, rigor, algor, tussis, sternutamenta, singultus, spiritus, ruētus, flatus silentes, strepentes, sonori, sanguinis eruptiones, hæmorrhoides. Ex his consideres, quæ per hæc accidunt.

Quidam hæc existimant esse ascriptitia, quod eiusdem interpretationis & sententiæ sint, atq; illa quæ in libro De humoribus sunt scripta, quæ alijs ante cōmentarijs sumus interpretati. Sunt quidē hæc præfagiendi præcepta, quibus autor tradit cōmunia proposita, a quibus sumēda sint præfagia. Cōmunem itaq; uocat naturā, omnium hominū: propriam, uniuscuiusq; nostrū naturā. Quod autē ex utraq; sunt cōstitutæ dignotiones & præfagitiones, certior uero sit, quæ proficiet a propria natura, in libro Præfagiorum didicisti, & in libro De fracturis, & articulis, atq; de capitis uulneribus, quos itē libris ante interpretati sumus. Iubēs igitur semper affectā partē cū suo statu priore natuō cōferre, adiecit suo sermōi, aliena nō esse negligēda. Simili etiā modo cū dicit: In acutis morbis sic cōsiderādū, in primis quidē egri facies an ualētium, maxime uero suæ ipsius similis sit: ea cū optima censu

censenda est. Atq; si proprium teneamus colorem, cuiusq; ægri & magnitudinem, non est qđ quæramus communem. Quia uero omnium hominum ante non cognoscimus naturam, sed nec opinantes sæpe ad ignotos accersimur, principiū cognoscendorum morborum, præfagiendorumq; a cōmunibus instituimus. Quorum enim natus non acutus, nec oculi concaui, nec collapsa appareant tempora, nihil rogamus quenquā de ægro. Quod si natus acutus, oculi concaui, ac tempora uideantur collapsa, tūc quia esset facie ualens, quigramus. Atq; ita cōsequentium fiunt etiā ex morbo præfagia. Pluribus enim planum tibi factum est in libris De iudicijs, & in cōmentarijs in Aphorismos, subito tertianam exquisitam iudicari, quartanam esse diuturnam, utraq; uero a periculo remotam: phrenitiam autem et lethargum periculosos esse & acutos: duritiā lienis perniciosam et diuturnam. At ex ipso ægro bisariam futura præsentimus. Alter modus hic est: Modestus, inq; si acerbe respondeat, malū est: contra, turbidus in ægritudine non solum si loquatur aspere, sed ne si desipiat quidem in ardente febre, in discrimen uenerit. Alter is est modus: Si æger omnia officia præstiterit, sitq; audiens medico, ac ne sic quidē profecerit quicquā, grauius is ægrotat. Omnino sit contrariū, si cum nusquā in officio sit, attamen mediocriter habeat. Itidem ex oblati prædicere licet. Nam prauis oblati, si nihil habeat deterius, morbus mediocris est. Verum cum recte omnia administratur, si præterquam quod nihil commodetur, etiam exacerbat, est hoc malum. Me quidem non tantū morborum modos, uerum formas etiam ex oblati cognouisse se penumero conspexisti. Verum, ut dixi, pluribus alijs de his omnibus egi. Cum uero ex offerente dicit etiam prænosci promptius uel difficilius, in morbis intelligas. Quod subinde conspicientes, siue sit diuturnus morbus, siue affectus febriles longi, etiā ex eo qđ sciamus, qui curabat medicus, notitiā augeamus. Si enim clarus sit, parum de curatione speramus: nam morbum constat caecothie esse: ubi cum recte omnia administrantur, nihilo fiat mitior. Sin autē ille imperitus sit, probatur nobis, si omnia probe instituantur, hominē in columen fore. At etiam ex statu ait, hoc est, ex peculiari acris temperamēto, fore præfagia. Istud autem, uniuerso & singulari cœli, est tale, si, quæ in statibus supra descriptis tribus exposita, memoria tenemus, ubi ipse Hippocrates, quæ in aere accidebant per calorem & frigus recensens, ad finem illorum præpollens temperamentum pronunciauit: uerbi gratia, ubi dicit: Cū esset totus hic status austrinus & squalidus, tamen si totum annum nec Auster spirauerat, nec squalor fuerat. Iam etiā cum dicit: Cū totus fuisset humidus annus, & frigidus, & aquilonius: pro excellentia pronunciat. Nā, ut nullus fuerit toro anno, neq; calidus dies, neq; siccus, neq; austrinus, haud fieri potuit. Ita etiam morborum formas sanē multo cōuenientius erat tales esse, non tamen quin aliq; intercurrerint.

Hic ergo cum statū primum omnem exposuisset, in eius fine ad uerbum sic scripsit: Inter omnes, quorum fecimus mentionē in hac tempestate, soli in letalia tabidi incurrerunt. Cætera cōmode habebant, neq; alijs moriebantur febribus, neq; una uulgabatur morborū forma, neq; una fuit perpetua toto anno tempestat. Per excellentiā uero nos temperamēti, uel frigidū, uel humidum, uel aliud temperamentum dicimus. Hippocrates uero scripsit, uere namq; alij morbi, æstate alij, autumno & hyeme alij atq; alij inciderūt, in singulis, quos descriptis, statibus. Sed tamen per totū annum hoc statu hic dominabat morbus, alio ille. Atq; illud est quod dicitur: Ex uniuerso & singulari cœli statu. Addidit autē ad orationem, cœli, quod scilicet si nude sine adiuncto proferatur, status nomen & loci formam possit indicare, rei qđ cuiusuis: ac nimirum hac serie dicit: Ex uniuerso & singulari cœli statu, & locis singulis, & cōsuetudine. Nam ad futura præfagienda magnopere loci formam facere, crebro est ostensum. Hoc loco satis sit, quod ad librum uos remittā De aere, aqua, & locis, ubi tradit qui morbi quibus locis uigeant. Nam est horum generatio indigenis congenita, minusq; habent, tanquam familiares, discriminis. Immo uero uel consuetudinem ad præfagiendum conducere docet. Itaq; in Præfagiorū libro, cum notas ascribit ex consuetudine, alijs ad hunc dicit modum:

Si pronus iaceat is, qui per bonā ualitudinē sic cubare non cōsueuit, aut delirium, aut uentris dolorem portendit. Alijs sic: Stridor dēritium in febris præter consuetudinem a teneris contractam, insaniam significat & mortē. Sed ex uictus quoq; ratione, quam æger seruauit, quæ quid sit, quantumq; humorum, qui exuperant, scite consicere: quibus perspectis, facilius cognoscitur præsens status corporis, expeditiorq; euadit de uenientibus præfagitio. Iam & præfagiri ex uite institutis uult. Vocant autem uitæ instituta, omnia quæ obeunt homines, aut utilitate adducti, aut necessitate, siue naugent, siue terram colant, ædificent, fabricentur, uenentur, aut colant exercitationem, ut sepe in calida uel frigida lauent. Est igitur ex his, ad quæ sua dia sua conferunt, de morbi coniectare conditio ne. Nam ruri qui egit tempore æstiuo apricatus, duriter & tenui uictu, amaram bilem potius, quam ad huius est, quam pituitā coaceruauerit. Qui contra ac ille, urbem colit in umbra, lauans bis quotidie, tum autem in ocio perpetuo cibis se ingurgitat, hic pituitā citius. Eadem est cæteris ratio. Aeratem uero præsentibus cognoscendis, & præfagiendis impendētib; non parū usum præstare cognosces ex Aphorismis, in quibus de aetatibus sermonem habuit, quem quidem nos librum iam pridem sumus interpretati. Sermo præterea ægri præsentium notitiā, & consequentium diuinatio, nō potest adiumento esse. Verum est coniunctum hoc signum, ei qđ cum iudicio conuenit, quod proficiscitur a consuetudine. Si enim æger suo more loquat, quo solet ante integra ualitudine, nihil

expectabimus mali. Sin uero cōtra morem suum ager uerba faciat, est illud prauum signum. Nam esse eius suspicamur hinc offensam mētem. Quod deinde Hippocrates *πρόπαισι* dixit, nos modis uertimus: uideamus quid denotet. Vsurpant hoc uocabulum ueteres duobus in significatis: ac modo pro animi moribus utitur, modo pro differentiis aut formis eius, qua de re sermo habet. Exempli gratia, si habeatur de uictus ratione oratio: hic scriptor si modus dicat rationis uictus, differentiās ipsas, aut formas significat. Itidem si februm esse modos multos dicat, differentiās harum, aut species interpretat. Itaq; hac dictione, modis, aut animi significat mores, aut sermonis differentiās, quandoquidem de sermone meminit, quasi ad hūc modum orationem institueret. Ex sermone, & ipsius formis, aut differentiis. Nam differentiās an species an formas dicas, nihil interest in præsentiariū. Si quidem hęc fiunt omnia diffecandis ijs, quę generatim sunt mente concepta. Vt autem de statu ægri docet aliquid sermo, & taciturnitas item insoluta, aut natiua ægri. Nam ut est ea taciturno sua sponte secundum naturam, ita loquaci præter naturam. Quocirca hunc aut soporans torpor tenet, aut est melancholiæ initium. At si taciturnus non taceat, sed amplius consuetudine loquatur, delirium denunciatur. Sub hęc cum imaginationes dicat, nullam rem sensibilem indicat, aut apparentē, sed quam argumentis assequimur. Argumentum autem est quod ægri uel eloquuntur, uel agunt. Nam cum de nobis quidā mane de more ægrum inuideret, totam aut noctem somnū se non uidisse, dum cogitaret, quid sit nam futurū, si lassus Atlas non ducat amplius sustinendum cœlum: ex cuius uerbis intelleximus principium esse quoddā melancholiæ. Ex gestu item ægrorum animi mores produntur. Post hęc autor dicit: Somnis & uigijs: de quibus mihi certum est hoc loco nihil dicere, quod ante in Aphorismis, & in Prælagijs somnos & uigilias exposuerim. Et uero de insomnijs etiam mihi ante explicatum est, cum alijs, tum ijs quę corporis aliquem affectum indicant, sicut etiam in libro De uictu ualentium est traditū. Nam si quis per insomnium uideat incēdia, hunc offendit flaua bilis. Si imbres, abundare frigidū humorē declarat. Sic sanē, si niuem, glaciē, & grandinē, pituitam frigidam. Si quis in foetido se loco esse putet, putredinem humorum. Si gallorum gallinaceorum cristas habere, aut rufa quædā, sanguinem exuperare. Si caliginosa cernere, aut in locis esse caliginosis, status indicat. Vnde etiā huic uerbo insomnijs adiecit, quibus & quando: ut qui bus illorum differentiās indicet: quod etiam si omitteret ipse, clarum sit. Et quando tempus denotet, quo insomniā fiunt, hoc est, si aut in principio accessionum, aut in uigore, aut alio tempore. Atque si a cibo ac tali statim, aut sine cibo. Sumitur nonnihil ex his indicij. Itaq; qui se niue putet conspergit, idq; sub accessionis initium, unā cum rigore uel horrore, uel algore accidere sibi imaginē,

tempori id potius, quā affectui corporis est attributum. At uero si eiusmodi insomnium uideat in febris remissione, fidelius præbet argumentum frigidorum succorum: Longe etiam magis, si nihil comederit ante ciborū pituitosorū: nam dum illi in uentre cōtinentur, potest talem habere quis imaginationem, ut assimilis non sit corporis totius status. Quod deinde est dictum uellicationibus, aliās in cōmentarijs De succis exposuimus: ut etiam alia, quę hic sunt commemorata multa, quę de floccos carpentibus dici, & festucas colligentibus ualent, aut etiā de uellicantibus aliquam sui partem: ubi subest in profundo dolorificus affectus. Et sæpe partem, quę pus aut alium continet acrem humorem, uellicant: quę quidem etiam est nonnunquam nota delirij. Iam quod est deinde scriptum perfrictionibus, mordaces esse ad cutem humores significat, qui ad scalpēdū irritant. De lachrymis iam docti sumus tam spontaneis, quā inuitis, quidnam denotare solent utraq; etiam de forma accessionum, immo de deiectionibus quoque, urinis, sputis, uomitionibus est in prælagijs sat superq; declaratum. In aphorismis etiam non raro est de illis facta mentio, ut item in Prædictionum libro. Postea dicit: Et quę ex quibus, in quos morborum successiones, et abscessus in exitum uel iudicium. Hęc ea sunt, quę ante sunt tradita, quę tum enarrauimus, ad memoriā reuocanda. Nam fiunt successiones morborum pernicioles & decretorię, pro ipsorum differentiis morborum & locis affectis. Nam in morbos successio leuiorē, & locos ignobiliore, est salutari: in morbos grauiore, locosque principaliores, perniciose. Eodem modo abscessus, qui cum effluxione fiunt, sunt illi meliores: qui uero cum decubitu, minus cōmodi: ac horum ipsorum quidē remotissimi quicq; a loco affecto, & in partes ignobiles ægri, boni sunt: contrarij horum mali. At uero in ijs quę post hęc sunt dicta per totum opus, plurimum elaborauimus in libris, quos olim sumus interpretati. Etenim in aphorismis & prælagijs de rigore, sudoribus, tussi, sternutamento, singultu. At alijs in lucubrationibus, quas conscripsimus, de his alia diximus, & de ceteris omnibus quę ad notitiā referunt, & prælagia. Quod autem algoris iam facit mentionem, animaduertendum est, num uniuersi corporis frigus, ut profunditas inardeat, interpretandum sit, an partium extremarum, an potius sit de omnibus illū his arbitrari dicere. Si quidem aliud, quod est initio accessionis, significat frigus, aliud in remissione: si cut sanē si per totam cōmoretur accessionē, quod quidem haud bonum est signum: sic si tali frigore interiora perpetuo ferueat, de quibus omnibus in libris, quos narrauimus, & in ope De iudicijs uerba fecimus. Spiritus uero cum dicit, respirationis intelligimus differentiās. Quoniam uero statim inde meminit, sunt illi quoq; in genere spirituum. At de his etiam in cōmentarijs in prælagia est tractatū: & in opere De dyspnoea, & de uoce, de spiritu

rituum in respiratione differentiis: quemadmodum A de flatibus in libro Prælagiorū. Iam ructus quoq; in genere spirituum sunt: eaq; illis res quodammodo cū respirationis spiritibus conuenit. Quatenus uero in flatuosorum sunt spirituum genere, hæc nūc cum flatibus etiam habent cōmercium. Proinde & hi spiritus in superiore uentre flatuosum generari indicio sunt. Quod uero in fine capitis dixit, planum est. Sanguinis nāq; eruptiones, & hæ morrhoides, quemadmodum hæ eladem adferūt, illæ præstant usum, didicimus.

Inter febres, quædam continuæ sunt, quædam interdiu tenent, nocte intermittūt: uel nocte tenent, die intermittūt, nonnullæ semitertianæ sunt, tertianæ, quartanæ, quintanæ, septimanæ, nonanæ.

Bisariam ueteres uti continui nomine & intermittētis uidentur. Nam cōtinuas uocant febres quandoq; omnes, quę nullum tempus liberū habent accessione: quandoq; non omnes, quę accessione nūc uacant, sed solas extra ordinem illas, quę omni carent usq; ad iudiciū mutatione. Itā intermittētē interdū appellant illas solas, quę accessionem perpetuam non habent: interdum eas, quarum non recedit accessio, sed insignes faciunt mutationes singulārū accessionum, in initium, incrementū, uigorem, & remissionē. At medici quidam iuniores, quę nō magnā mutationē habent, non continuas, ceterū synochos nominant: continuas aut has solas, quę non ueniunt ad integritatem, & intermittunt singulis accessionibus. Has uocant antiqui interim cōtinuas, interim intermittentes. Nam sunt certe inter cōtinuas & desinentes in integritatē medię. Proinde recte, ubi cum synochis conferuntur, intermittentes appellantur: cum ad integritatem uenientibus, continuę. Hoc loco differentiā febrium Hippocrates scribēs, ali quas esse earum continuas dicit. (Et sunt quidē in utroq; cōtinui significato, cōtinuæ multe.) Quasdam autem aut nocte intermittere, aut interdiu: ex quibus quæ ad integritatē non desinunt, iuniores quidē medici *μειθυμεινός*, uel *καθυμεινός*, id est, diurnas uocant: illas, quę desinunt, *ἀμθυμεινός* quod est, quotidianas. Quæ uocum arguta obseruatione uacabant maiores. Nam cum intermittere intelligatur & dicatur bisaria, quemadmodū supra retulimus: quæ singulis diebus & noctibus in uadunt, intermittētēs dicemus, siue integritatem, siue remissionē quam uocant, assequatur. Inde ordine recēset a superioribus diuersas febrium differentiās, semitertianas, tertianas, quartanas, quintanas, septimanas, nonanas cōmemorans. Tertianæ & quartanæ clare ad integritatē ueniūt. At ex semitertianis, quædam utraq; incedunt uia, quædam altera tantum earum quæ ad integritatē non ueniunt. Nam si consideres, ut inter eas quę occupant quotidie has ad integritatē aut uenire, illas ad remissionē: ita earū quę tertio aut quarto quoq; die inuadunt, quę differentiā sit, planē cernes nihil

de re, sed de significato nominis semitertianę quæri. Quæ quarto quoq; die incedunt, has integrum corpus scimus plurimum præstare: ac quæ quarto quoq; inuaderet die, quæ ad integritatē non ueniret, rarissime uisa est. Nō eadē in illis ratio est, quæ tertio quoq; die accedūt: cōplures enim sunt differentiæ. Igitur in his, inquā, non de re, ceterū de significato habet, & nomine quæstio, quas de istis febrib. tertianas cōueniat & semitertianas, & tertianæ naturā referētes appellare. Iam cum esse ali quas dicit febres quintanas, aut septimanas, aut nonanas, non de dictionis significato, sed de re ambigitur. Nam sunt medici, qui cōfirmant ultra diem quartū, circuitū se nullū conspexisse. Quidā assentiuntur Hippocrati. Equidē inde usq; ab ipsa adulescentia obseruauit ad hunc diem, sed septimanū, uel nonanū omnino nō uidī, nec clare, nec obscure. Quintanos certe uidī orbes obscuros, sed non exacte aut apte, ut quotidianos, tertianos, & quartanos. Sed res (quantū equidē censo) quādoquidē ex usu de ipsa iudiciū fit, ratione non querit demonstrari. Si enim sit, qui exacte cōspexerit, & crebro, aut septimo quoq; aut nono die accessiones fieri (neq; enim iterū aut ter sit uidisse satis) sic ille inductus, esse nōnullos etiam tales circuitus. Sin aut non uiderit ab initio ætatis ad senectutem usq; quos uisit ægros, frequentes eo febricitare modo, iam illi hoc cōstat ediuerso, nō incidere eiusmodi circuitus. Quāobrem in Hippoc. cum ratione disputare, quod Diocles fecit, ualeas. Nam quibus dicas ex signis, aut humorib. oriri, uel quintanum, uel septimanū, uel nonanum circuitū non habebis. Quinimmo nec scripsit quēq; ita ægrū laborasse. Et quidē erat hoc eius officij, ut cōmunia præcepta alia nō parū multa priuatis plana fecit exēplis, iam idē quoq; in his præstare. Verum sciendū est in multis exemplarib. esse scriptū initium huius capitis, genere orationis, qd' *ἀρωδεῖν* uocant, ad hunc modū: Febres cōtinuæ interdū tenent, nocte intermittūt, nocte tenent, die intermittūt. Quod cū dixi uocari genus *ἀρωδεῖν*, simul explicauī eius interpretationē. Oportet aut tanq; in numero nos dictorum adiunctis intelligamus, q; prætermittæ sunt in orationibus, cōiunctiones.

Sunt aut acutissimi, maximi, grauissimi morbi, ac præ ceteris omnibus letales, in continua febre.

Absolutissima omnū horum disciplina in cōmentarijs est De febrium differentiis tradita. Hoc loco, ut iam sæpe testatus sum, non constitui ueritatem demonstrare, neq; omnia sigillatim, ut nihil prætereā, docere, sed senis interpretari uerba. Summam uero singulorum, quæ commentanda incidunt, non præteribo. Igitur acutissimos ait, & grauissimos esse in febre continua morbos: acutissimos dicit eos, qui pauco tempore decernūt: maximos, ualidissimos: grauissimos, q; cū periculo sunt cōiuncti: qd' interpretās ipsemet, mox præ ceteris omnibus appellauit illos letales. Et quoquo modo continuam

continuum febrem accipias, uera dixit; nam morbi acutissimi, maximi, & grauissimi, tum in febribus eueniunt, quæ uocantur proprie synochi, tum in alijs iuxta, quæ singulis progrediuntur accessio nibus, ac initia efficiunt, incrementa, uigores, & inclinationes manifestas, nec ad integritatem ueniunt tamen, de quibus hoc loco fuerit satis interpretari: quandoquidē synochis contigit in his, nō his in synochis contineri. Quam siqui orationē intelligat de solis synochis habitā, eximere uideat alias cōtinuas, ceu nō piculosas, nec uehemētes aut acutas.

At uero omnium est quartana securissima, facillima, longissima. Hæc enim nō est ipsa quidem tantū per se talis, sed etiam a magnis alijs uindicat morbis.

Facillimam esse dixit quartanam, quod est perinde ac leuē. Etenim continuæ, quia nullam habent usq; ad iudiciū remissionem molestiarum, sed perpetuo infestant, merito graues & dicuntur, & sunt. In quartana, maxime ubi sit moderata, licet diebus, qui inter accessiones intercedūt, prodire, ac nonnunq; solita munera obire. Cæterum mos est tibi ueterū, ubi de febribus disputantes audias, cognoscendus. Nam si tēcinoris inflammationem, aut lateris aliūque partis, febris consequatur, pleuritim, uel peripneumoniā, uel hepaticū nomināt morbum, non febrilem. Qui uero citra inflammationem febricitat, febre hunc dicunt laborare. At nunc quoq; de quibus agit febribus, sic accipe institutam orationem, quādoquidem ex liene sæpe numero grauiter uidimus homines febre laborasse quartana, ac deinde collecta aqua inter cutem, esse defunctos. Verum ipsa sua spē quartana periculo uacat, q̄ quidem alijs etiam morbis liberat. Atq; ita nouimus morbos comitiales fuisse a quartana diu infestare discussos. Sed eius didicisti originē in cōmen. De febrili differē. & De iudicijs.

In febre quam semitertianam uocant, cum morbi eueniunt acuti, tum præter cæteras hæc est letalis. Ac tabidi, & qui longis alijs morbis detinentur, hæc præcipue ægrotant.

Non possum medicorū uulgu adducere, ut a uocum & significationum consideratione, ipsam rerum disiungant cōmentationē: quibus iure quidē ignoscendum est. Vbi enim Agathinus, ne alios appellem, solidum librum primū scripsit de semitertiana, in quo nominis significationem inuestigat: quid erit causæ, cur minus ueniam his des? Tamen erat illud minoris quidem negotij, de ijs quæ cernimus, separatim institutionē tradere continuam, separatim de eorum nominibus, id quod nunc ego faciam. Nam febrium, quæ tertio quoq; die inuadunt, hæc ad integritatem ueniunt, illæ secus. Rursus utrarūq; harum ea est differentia. Ex uenientibus ad integritatē, quædam accessionem habent horis duodecim circūscriptam, quædam longius productā. Barū uero quæ ad integritatē non

ueniunt, quædā cum horrore ueniētes, cum a primo impetu ad incrementū, quod uocant, se conferūt, tamen esse iam mediocriter pregressæ uideantur, alterū horrorem cum constrictione inducunt, ab hoc alterū incrementū, deinde aliam constrictionem & horrorem. Nam iterū hæc & ter repetunt. Postridie aliā habet priore minore accessionem, sine priorū repetitiōe, isq; illis est perpetuus deinceps orbis, ut binæ, quas dixi, binis fiant diebus accessiones. Præterea aliæ habent tertio quoq; die accessionē citra horribilas illas quas diximus inuassiones, & repetitiones, unāq; habent accessionem tertio quoq; die, atq; accessione carent secundo die. Vnū hæc & continuū habent & æquabile ab inuassione ad uigorē incrementū. Habes iam febrium, quæ tertio quoq; die inuadunt, differentia semper conspicuā in ægris. Ostendimus autē a bilioso & pituitoso succo febrē cum horrore uenientē profici sciētiā uero quæ caret horrore, a bilioso quidem, sed lentiore, et cōcoctu difficiliore, quā ferunt esse principū partium inflammationem. At quæ cum rigore inuadunt quidē, cæterum ad integritatē cum biliosis uomitiōibus, aut deiectionibus, aut sudoribus ueniunt, harū est causā totū corpus permeas flaua bilis. Quare cum hæc se ita, ut diūm est, habeat, si quis causam singulorū inuestiget, aut curationem, officiū medici ille, simulq; operæpretiū fecerit: quærere uero quo quodq; dictorum cōmodo nomine appellet, haud dum medicinæ interest, alioqui tamen res cognitu est necessaria, ubi alios docere instituat legere. Nam ad morbos quidē in ægris cognoscendos nobis, & futura prælagēda, uidemus nominū exactam rationem nihil referre: quādo uulgu non ex his de medicis existimat; uerum cū a sanguinis missione cōspiciat egrum cōmodius habere, cibūq; in tempore sumere (nā uel de hoc potest plebeius, cum uidit, iudiciū facere) deinde non statim cibū accessionis principū excipere, sed longiore post tempore, tum medicū colaudat. Iam etiā si frigidā eum porrexisset lauissq; itaq; febre ægrotum liberauisset cernat, cōtinuo illum suspicit. Sic etiam, si quid de sequentibus prædicat. Profecto hæc illa sunt, quæ illustrat prorsus & uere medicū. Sophistes uero, dū de uocibus & significatis cōtendit, tempus corrumpit, & suum & discipulorum. Nos autem non instituimus docere hoc loco opera artis (nam hoc quidem alias abunde effecimus) cæterū breuibus mentē inspicere Hippocratis: quod ut faciam, hæc facultas datur. Etenim suprā etiā ipse Hippocrates dixit: In festabat illos plerosq; hæc incōmoda: horribilæ febres, cōtinuæ, acutæ, omnino nō intermittentes: modus erat semitertianus, uno die leuiorē, altero grauiorē iterū inuadētes. Rursus hoc loco dicit: In febre semitertiana cum morbi eueniūt acuti, tum præter cæteras, hæc est maxime letalis. Letalē igit semitertianā esse, aperte Hippoc. ipse dixit: febriliū uero ad integritatē uenientū letalem esse nullā, in aphorismis clare docuit, his uerbis: Febres q̄ non intermittentes tertio die ingrauescūt, sunt periculosa.

losa. Quocirca autem modo intermiserint, periculum abesse significatur. Qui itaq; in uenientibus ad integritatem semitertianam esse Hippocratem sequens dices: Atqui sanē qui aiunt, si horas quatuor & uiginti quis febre uacet, mediam eum semitertianam habere, in numero habent talem febrem intermittentiū. Sic etiam, qui mediam & partum a magna distare horarum numero ferunt, studentes utraq; ad integritatē deducere, ab Hippocratis sensu discedūt, dum in febribus intermittentijs ponunt semitertianam: quia nihil hæc periculi habebit, quamuis ab illo letalis dicatur. Satiū igitur sit, uti censuimus, uocabula repudiare, atq; curationes, dinotiones, prælagiaq; cuiusq; febris meditari. Sed enim quia clarior per uocabula & compendiosior doctrina euadit, prius exponemus oratione febriliū differētijs, quæ tertio quoque die inuadunt, ut modo faciebat, tribuens suis cuiq; earum nomen, id quod facere semper solet, ad constituendas febrium, quæ tertio quoque die inuadunt, differentias: deinde quæ intra duodecim horas cessat, breuioris institutionis gratia appellabimus exquisitam tertianam: quæ diuturniorem hac accessionem habeat, adhuc ea tamen remissionem longiorem, uocabimus illam simpliciter tertianam: quæ uero accessionem plurimum productam, paruū autem interuallū, eam iam tertianam nominabimus productā: quæ ad integritatem non ueniat, sed horribilas primo quidē die faciat repetitiones, altero simplicem unam accessionē, semitertianam hanc appellamus: sin autem simpliciter tertio quoque die inuadat, *πριτανή*, hoc est, tertianæ naturam referentem. Omnia in hoc sermone diffinita habes, tā utilia, quā in utilia. Hæc igitur semper tibi sunt memoria tenēda, & eorum habenda expedita notitia: ita enim nugæ iuniorū medicorū, quas de prædictis fecerunt nominibus, cum de rebus interim differere sese crederēt, damna bis. At nullam ex ijs, quæ ad integritatem euadunt, semitertianam uocare Hippocratem ostensum est. An uero eam unā, quam proprie ego uocare consueui horribilas repetitiones facientē: an etiam eam, quæ absq; his sit, dignum est attentione. Si enim tabidis, & aliter diu ægrotantibus solet accidere hæc febris, fortassis etiā si horrore careat, uocabimus eam semitertianam, si die secundo iterum inuadat. Sed quod dixi, quādo de uocabulo quæstio est, nihil interest, si cui potissimum tribuat febrili nomen semitertianæ Hippoc. non plane teneamus: adeo cum ipsius de febribus artem perdocti, habeamus quæ ad artis opera regimus, uel sine illarum nominibus. Videbit fortassis conuenire, ut uideamus, quæ de re Hippocrates apposuit, quam uocant, & non pronunciauit simpliciter. In febre semitertiana cum morbi ueniunt acuti. Equidem illud, uocabulum censo, ut improprium reprobare. Si quidē illis, quæ integram non sunt absolutionem cōsecuta, dimidijs attributus uocabulū: itaq; dicimus semimortuū, semideum, semiuocalem, semiasinum, semiaslum, & ita id ge-

nus reliqua proferimus. At uero semitertiana tantum abest ut dimidia sit, uel multitudine symptomatum, uel uiribus, uel horum tota conditione, ut longe etiam sit tertiana deterior: ut potius huius illa, q̄ hæc illius, esse uideatur dimidia. Quare non uenit in mentē mihi, quare adducti, sic potius nomen posuerūt primi illius autores nominis, q̄ aliter. Potuerunt tamen hi, cū tertiana febris habeat, ut & tertio quoq; die inuadat, & ad integritatē ueniat, quod semitertiana alterū habeat de his, alterum non habeat, ita uocabulū instituisse, habet enim ut tertio quoq; die inuadat: ut autē ad integritatem ueniat, nō item. Potuerunt præterea, q̄ & accessione careat cū rigore incipiente. Ad hæc, q̄ nō cū excretionē finiatur. Iam etiam q̄ diem secundū non habeat integrū. Licet ad hæc aliud eiuscemodi illis adferre, qui cōmentantur nullius frugis sapientiam, & uerum artis usum negligunt.

Nocturna non admodum letalis, longa tamen est. Diurna longior. Sunt quibus ad tabem uergat.

Principio simpliciter numerū descripsit febriliū, deinde harum mores ordine docet. Cum itaq; ante in catalogo dixisset: Inter febres quædam continuæ sunt, quædā interdū tenent, nocte intermittunt, uel nocte tenent, die intermittunt. inde continuas cum exposuisset, ac mox sub illis de tertiana & semitertiana tractasset: hic ad febres accessit, quæ die inuadunt, nocte intermittunt: uel nocte inuadunt, interdū intermittunt: quarum alteram nocturnam, diurnam alteram uocat: nocturnam illam, quæ nocte inuadit: diurnā, quæ die. Sed quæ uidebantur nocturnæ tribuere laudi, hæc ipsa non minus uitio uertunt, eo quod nō simpliciter dixerit, nocturna non est letalis, sed addiderit, non admodum. Nam si nō ualde est letalis, liquet medio criter letalem esse. Diurnam autem non modo nocturna esse longiorem dixit, sed etiam esse cum ad tabem uergat, ut uel ea cōditione sit deterior. Partim enim quo tempore digeri & rarefcere magis solet, si cōstringatur corpus & conspilletur, inuadens merito uideatur prauior: partim quod tepus habet, quo consili ei debebat, incommodū. Quo enim oportebat tempore cubare, hoc cogit ægrotus medico cōsultenti dare operam: quæ causa est, cur temporis diuturnitate marcescat, tabescantq; propter alterutrum, si cubent interdū, somni deficiū: si nō cubent, quod uespertilionis uitam, & nō hominis agant.

Septimana longa est, uerū non letalis. Nona hac longior etiam, at non letalis.

Neq; Hippocrati decet diffidere (præ se fert enim oculis arbitrata hæc conscribere) neq; mentiri conuenit, dicereq; etiā sese uidisse. Quare obseruandum nobis est sedulo, & experientia de ueritate existimandū: sed ita ut idem nobis nō accadat, qd uulgo hominum, qui aliquem forte cōspicati, quī septimo die iterum ac tertio febricitasset, ab initio duxerunt

duxerunt esse quendam septimo die circuitū. Po-
test enim casu id interdum euenire, atq; adeo simi-
li etiam uictus ratione. Qui enim ægroti non pror-
sus sunt affectione morboſa liberati, sed semen ali-
quod retinuerunt, his usu uenit ad uictū negligē-
tioribus, sæpe sexto die à principio febricitare, sæ-
pe septimo, non raro octauo, sæpenumero alio; &
cum febris cessauerit, putantibus se prorsus esse li-
beratos, eodem omnino uictu utentibus, ex seme-
ne morbi reliquo totidem diebus in eandem affe-
ctionē deuenientibus, similiter febricitare. Quod
quidē sæpe potest accidere, ut & æquale sit, quod
affectionis est residuum, & ægroti eodem uictu
habeant. Hic uero reuera est circuitus morbi, quan-
do exacte ab illis seruata ratione uictus, febris in
idem constitutum peruenit, quemadmodū fieri in
quartana uidemus.

**Tertiana exquisita cito iudicatur, nec est le-
talis.**

Dictum paulo ante est, ut summam referam,
que accessionem habet parui temporis, tertianam
exquisitam hanc esse. Quæ uero secum ferè addu-
cit, persecuti omnia sumus in cōmentarijs De dif-
ferentijs febrium, & de iudicijs.

**Quintana pessima est omniū. Etenim & an-
te tabem, & iam tabidis superueniens, perimit.**

Tabidi hecica febre laborant nunquam cessan-
te: cuius totam naturam, ut ceterarū in commen-
tarijs De differentijs febrium didicisti. In quidam
uero uidi ei immistā aliquam ex circularibus, aut
tertio quoq; die inuadentibus, aut quotidie; & ut
Hippocrates ait, etiā infestantur quintana: de qua
eodem à nobis tibi dicta puta, quæ de septimanis
paulo ante & nonanīs audiuiſti.

Modi autem & status, & accessiones singu-
larum harum febrium, tam cōtinuarum quam
intermittentium, sunt hi. Atq; exempli gratia,
cōtinua est, quæ ab initio floret, & uiget maxi-
me, infestatq; grauius: circa iudicium uero & in
iudicio imminuitur. Nonnullis leuiter incipit &
summissim, sed increſcit indies, & exacerbat: sub
iudicium uero & in iudicio abunde elucet.
Sunt item quibus cum leuiter incepit, augetur
& exacerbat: & simulatq; aliquandiu uiguet,
usq; ad iudicium, & sub iudiciū rursus se re-
mittit. Vſu ueniunt hæc & accidunt omni in fe-
bre, & in omni morbo.

Modos febrium nonnunquam mores uocant,
nonnunquam differentias & essentias. Hic formas
eum singularum prædictarum febrium describere
constat. Continuum itaq; dicit incipere uehemen-
tissime quibusdam, sed usq; ad iudicium paulatim
remitti. Interdū mediocriter cum inchoauerit, cre-
scere peditentim ad iudicium usq; in quo eam ait
elucere: quæ quidem contrariū inter se iudicium

obtinent. Alium præterea modum esse tertium di-
cit, ex ambobus constitutum: ubi leuiter incipiat,
& postquam paulatim increuerit, & iustam sit ma-
gnitudinem affecuta, remittat se, dum semel discu-
tiatur. Hos tres modos illum quidā febribus con-
tinuis tribuere censent, non attendētes que in ora-
tionis suæ scripsit sine. Vſu ueniunt hæc, & acci-
dunt omni in febre, & in omni morbo. Proinde nō
iam solarum continuari, sed omnium etiam alia-
rum febrium, quæ continuæ sunt & diuturnæ: im-
mo uero cuiusuis etiā morbi, acuti certe simul &
prolixi, eosdem modos esse, confirmat. Iam etiam
symptomata eadem ratione iudicant cūcta. Iamq;
dolorem attēdamus: hic maxima sæpe incellit ui-
marceſcit autem paulatim, usq; dum prorsus discu-
tiatur. Interim leuiter auspicatus, ubi ad uehemen-
tissimum increuerit paulatim, subitā habet deces-
sionem. Interim à uigore absoluto, quanto tempo-
re increuerit, tanto remittitur.

**Est autem ex horum cōsideratione offeren-
dus uictus.**

Præſagium te motus morborum uult esse, ut ac-
commodatum illis uictum præbeas. Siquidē mor-
bi uigorem respicientibus, est uictus nobis ineūn-
da ratio. Atq; in opere De uictus ratione in mor-
bis acutis, & in aphorismis, quo debeas pactio cō-
memoratos morborum modos cognoscere: item
in cōmentarijs in præſagia & in libris de iudicijs
accipies, quæ hoc libro summam scripsit, in pri-
mo huius commentarij capite.

Multa iam alia quoq; opportuna signa his
germana sunt, de quibus partim aliquādo scri-
ptum est, partim iam scribetur: ad quæ discepta-
to, expendito, attendito, cui horū præceptus ma-
lum & mors portendatur, uel iam instet, & cui
prorogetur, uel non: & quādo & quantus, atq;
cui sit dandus cibus.

Quamquam multa, à quibus est præſagiēdum,
prædixit: esse tamen & alia dicit, partim iam pro-
dita in libro scilicet præſagiorū, partim prodenda.

Quæ diebus paribus accedunt, paribus iu-
dicantur: quorum uero sunt in imparibus acceſ-
siones, imparibus iudicantur.

Sæpius diximus fieri in accessionibus iudicia,
tum quod in ijs humores uehementer moueātur,
& uelut ebullientes erumpant sanguinis proflu-
uio, uel sudoribus, uel uomitu, uel deiectionibus,
uel hemorrhoidibus, uel mēstruo mulieribus, tum
propterea quod id temporis ad excernēda illa im-
pellatur natura: simul quod grauata & onere pres-
sa ad excernēdum irriteretur, simul q; illis magis fu-
sis & excretio noxtorum humorū promptior, &
iudicium fiat procliuius.

**Est aut primus dies decretorius circuituum,
qui diebus parib; iudicant, quartus, sextus, octa-
uus, de-**

uus, decimus, decimus & quartus, uigessimus, &
ctauus, trigessimus, quadragesimus, octauus, se-
xagesimus, octogessimus, & centesimus. Circui-
tuum uero, qui iudicant imparibus diebus, pri-
mus, tertius, quintus, septimus, nonus, undeci-
mus, septimus decimus, primus uigessimus, uige-
simus septimus, & trigessimus primus.

Videtur mihi non proprie usurpare nomen hic
circuitus. Nam ipsos dies quibus fiunt iudicia, or-
dine omēs descripsit: & in præſagijs circuitus, qui
in quaternario numero fiunt, diligenter exposuit.
Vnde uidentur hæc cōmentationem requirere de
cretorius diebus. Primum itaq; dicit decreto-
rium diem esse parium dierum, quartū; inde sex-
tum; post hunc in plerisq; exemplarib; est scriptus
octauus: tum decimus. In alijs est scriptus quartus
decimus post sextum, deinde uigessimus: sub hūc
in aliquibus uigessimus quartus, in nonnullis trige-
simus quartus. Ab hoc quadragesimus: sub quem
sexagesimus, octogessimus, centesimus. At uero
morborum, qui imparibus diebus iudicantur, pri-
mum dicit circuitum esse (Sed satius, ut indicau-
mus, erat dicere non de principio) tertium, dein-
de quintū, mox septimū, ab hoc nonū, sub quem
undecimū, ab hoc septimum decimum, tum pri-
mum uigessimū, postea septimum & uigessimū, po-
stremo primum trigessimū. Ostendimus uero in lu-
cubratione De diebus decretorijs, omniū esse de-
cretorius ualidissimos, qui quaternario, uel septe-
no circuitu fiunt: moderatioribus his esse, qui inter-
calantur: de quibus, quia probabilē habent gene-
rationem, dicamus. In cunctis imparibus nihil est
errati: ex paribus parum recte dixerunt uigessimū
octauum, & decimū, qui nequaquā decretorijs sunt.

Porro sciēdum est, si prope iudicentur extra
hos præscriptos, significet reciduas fore, siatq;
perniciales.

Prædictos dies bene & firmiter iudicare, tum
iudicatos morbos omnino esse firmos, euadere au-
tem nonnunquam exitiales, illis cōmentarijs est
declaratum.

Insuper est animaduertendū, & cognoscen-
dum, quæ sint his temporibus futura iudicia ad
salutem, uel ad perniciem: aut momenta ad me-
lius, uel peius.

Hoc loco significatum dictionis iudicij docet,
quod breuiter dicas, morbi repentinā esse mutatio-
nem. Nam fieri mutationē quadrupliciter, ipse di-
lucide significauit: ad salutem uel perniciem: aut mo-
mentum ad melius, uel peius, insigne quidē. Præ-
termisit uero dicere insigne, ut quod in cōmuni si-
gnificato dictionis iudicij contineatur.

Præterea errantes febres, quartanæ, quinta-
næ, septimanæ, & nonanæ, quibus iudicentur
circuitibus, cōsiderandum.

Galen.

Ne de his quidem in libro Præſagiorum dispu-
tat. Etenim errantes singulas accessiones habent in-
ordinatas: uerū signis tamen, quæ decretorijs die-
bus animaduertuntur, illarum præſicitur iudicium.
At de circuitibus, qui ad integritatē ueniunt, cu-
iusmodi tertianarum sunt, & quartanarum, oscen-
sum est uulgo medicorum præceptū incognitum,
quod semper nos in ægris sumus experti. Non e-
nim sunt dies primi attendēdi, neq; isto ordine nu-
merandi simpliciter, ceterū accessiones: ut ille de
exquisita tertiana in Aphorismis dixit: Exquisita
tertiana, septenis circuitibus, ut longissimū, iudi-
catur. Nam ut hæc septenis circuitibus iudicatur,
eadem ratione alia nouenis circuitibus, alia unde-
nis, atq; ita deinceps pro numero decretorius die-
rum. Ac de quartanis eadem est ratio. Vnde in li-
bro Præſagiorū ait: Fit autem quartanarū etiam
status hoc ordine. Ego uero etiam hanc cōmen-
tationem cum apud Eudemum philosophū præ-
dicerem, qui tribus tenebatur quartanis, primā de
illis recelluram primum, quæ certis diebus inua-
debat: & post totidem circuitus ab hac depulsa al-
teram certo die: similiq; modo cū postea tertiam
præſtāciarem, ex diuinā arte hæc prædicere ia-
ctabant, nō ex medica speculatione: tamen uates
nunquā uidissent uera Romæ de ægris prædican-
tes. Nam illorū, qui alijs in urbibus sunt, nullum
feci periculū. Nos (quod deo approbante dicam)
nulla re unquam prædicenda offendimus. Atq; si
ea quæ de iudicio sunt exposita mediteris, Hippo-
crate eris arteq; dignus. Sed hæc obiter mihi dicta
sunt. Nūc iam ad propositam interpretationem
reuertamur. Nam ut in libro Præſagiorū omnem
absoluit de diebus decretorijs disputationē, ita de
circuitibus quoq;. At nusquam de quintanis me-
minit, uel septimanis, uel nonanīs, non modo in
præſagijs de ipsis quicquam prædicens, sed ne in
Aphorismis quidem. Enim uero cum in libro Præ-
ſagiorum dixit, Fit autem quartanarū etiam sta-
tus hoc ordine: Et in Aphorismis, Exquisitam ter-
tiana septenis iudicari circuitibus: Poterat eadem
opera de quintana, septimana, & nonana idē pro-
nunciare, si ita scripsisset: Fit autem quartanarum
etiam status, eodem modo quintanarum, septima-
narum, nonanarumq;, hoc ordine. Sed priusq;
enarrare singulos ægros aggrediar, interesse mihi
tum ad claritatem, tum ad breuitatem uidetur, in
cōmune ut de illis omibus aliquid dicam. Osten-
di cum in alijs operibus, tum in medendi Metho-
do, duplicem esse quæſtionis inuentionem: unam
quæ ratione assequitur cognitionē uniuersalis &
cōmunis singulorum formarū: alteram per singu-
laria ad cōmunem & uniuersalem peruenire: atq;
hæc quidem complere uniuersalitatem: opera uero
artificum circa formas uersari indiuiduas, ad quæ
debere exercitari, q; uniuersale iam ante inuenit:
iam etiam ad confirmationē eorum quæ sunt ge-
neratim inuenta, singularia conducere: ad discipu-
lorum præterea captum, hæc ueluti exempla sunt
generalium præceptorū. Qua de causa ego quoq;
Tom. 3 t in lucu

in lucubrationibus omnibus meis, non uniuersalia tantum, sed & singularia ex Hippocratis libris collegi: præcipue uero capita ex libris De morbis uulgaribus adscripti, in quibus à capite ad calcem est omnia, quæ ægris acciderunt, persecutus. In dyspnœis itaque omnes commemoravi, qui in libris Morborum uulgarium difficulter spirauerunt: in libris De dieb. decretorijs, iudicatos, similiq; alijs modo. Quare plixioris narrationis nihil opus sit ijs qui ad artis opera properant. Sed quando contextus Hippocratis nonnullis est in locis obscurior, ideo operæpretium uisus mihi sum facturum, si eas ego lucubrationes explicarē. Nam omnium symptomatum, quæ singulis narrat morbis accidisse, si statuam totam naturam declarandam, aut generationis causas, quicquid unquam scripsi, cogar huc omne transferre, simulq; eo mihi res deueniat, ut in singulos ægros singula habeam scribenda uolumina. Quod si, quæ in libro Præfagiorum sunt plene tradita, eorum hic exempla tantum indicem, reiciens summā disciplinæ ad libros, quos conscripsi, in spem uenio fore mihi sermonē compendiosum.

Philiscus propter mœnia habitabat, hic morbo decubuit. Primo die febris fuit acuta, sudauit, laboriosam noctem habuit. Postridie omnia euaserunt grauiora, uespere à clystere melius habuit, nocte quieuit. Die tertio mane & ad meridiem usq; febre uisus est liber esse: sub crepusculū uero febris eum acuta corripuit, unā cum sudore, subūdus erat, lingua præterea exaruit, nigram urinā reddidit: noctem grauē habuit, non dormiuit, omnino delirauit. Quarto cuncta exacerbata sunt, urina nigra: nox molestior, urina melioris coloris. Quinto ad meridiem parum de naribus, idq; merum stillauit: urinæ uariæ, in quibus erant nubes quædā rotundæ genituræ similes, dispersæ, non residebant: subditō balano, pauca retrimenta flatuosa: nocte se grauius habuit, somni pauci, deliramēta loquebatur, extremitates undequaq; frigeabant, nec iam ad calorem illē reuocari amplius poterant, minxit nigra, aliquantum dormiuit: sub diem obmutuit, frigida sudauit, extremitates liuescebant. Die sexto ad meridiem est defunctus. Spiritus huic erat perpetuo quasi reuocātī, rarus & magnus. Lien in tumorem rotundum allatus erat. Sudores perpetuo frigidi. Accessiones diebus paribus.

In hoc ægro, tertio die mortem impendere, qui generalium præceptorum meminit, clare perspicitur. Nam primo die inuasit acuta febris, quem sudor excepit: unde febris non est discussa, sed nox etiam grauis fuit. Secundus omnia exacerbauit:

A Inde tertius dies excretionem habuit nigratū urinarum. Itaque etiam quod primō die accidit, statim perniciole erat. Nam decretoria non iudicantia, aut letalia, aut difficilis sunt iudicij: letalia, si qua ijs symptomata, uel signa letalia acciderint: difficilis iudicij, si absq; his signa permaneant crudorum humorum. In Philisco uero signum accidit letale, quod ad sudorem non discutientem febrem tertio die nigræ urinæ & sitis accesserint, linguq; insuper inaruerit, & implacitus fuerit tota nocte, uigilaueit, delirauerit. Hæc cum ita essent facta, quarto aut die omnia molestiora euasisse, et urinas iterum nigras fuisse. Quare fac memineris, ubi quartus perinde ut tertius grauiora habeat symptomata, & signa in morbo acuto, breui expectandū iudicium esse: si paribus diebus inuadebat, potius in paribus: si uero imparibus, in his. Atque ubi iudicium, illic scilicet et mors, in morbis quidem exitiis. Et uero ad sextum diem Philiscus periit, quod accessiones paribus diebus haberet: nā hoc ipse declarauit Hippocrates, qui ad exitum totius narrationis ad hūc modum scripsit: Spiritus huic erat perpetuo quasi reuocātī, rarus & magnus. Lien in tumorem rotundum allatus erat. Sudores perpetuo frigidi. Accessiones diebus paribus. Alius tortassis æger paribus symptomatibus & signis, non die sexto, sed octauo obiret, si & uiribus esset Philisco robustioribus, & minus symptomata sint & signa perniciose. Nam cum hic tertio & quarto die nigras urinas redderet, aperte quā esset cacœthes morbus, prodebat. Sudores præterea frigidi & sanguinis stilla quinto die comprobant, impendens exitiū in propinquo esse: multo id magis, quod adiecit stillæ merum hisce uerbis: Quinto ad meridiem parum de naribus, idq; merum stillauit. Ergo cum uel deiectionē alui dicit, uel uomitionem meram, interpretatur nō mihi, deiectionē uel euomitā, aut flaua sincera bilis, aut atra, aut uirulenta. In stilla uero si accipiamus purum sanguinem, rubrum (quando eius hic est peculiaris color) nō recte cogitemus. Rubri enim stilla haud est in morbo exitiis uisa unquam, sed atrī semper. Proinde uerisimile est hunc ipsum atrum dicere Hippocratem merum, inter præterea uehementer atrum. Itaque clare apparuit die tertio morbi exitiū: non tamen quo erat moriturus die, constabat. Atqui ubi quarto die urinæ nigræ permanerent, & accessiones fierent diebus paribus, si quidem ætate & robore uirium repugnasset, ad octauum diem ægrum suffecturum probabile erat: sin secus, die sexto diem suum obiurum esse. Iam cum præter illa quintus dies haberet sanguinis stillā meri, tum frigidos sudores, quos per totum morbum durasse affirmat: optima ratione expectes ægrum accessioni sexto die instanti nequaquam fore perferendā. Hæc itaq; assenti illis uidentur, quæ in uniuersum de decretorijs diebus, urinis, ac sudoribus tradita in libris sunt decretorijs, ad hæc in libris De dyspnœa, & delirio. Nam cum in libro Præfagiorum dixerit: Spiritus frequens

frequens, aut doloris, aut inflammationis supra septimum transuersum, indicium est: magna respiratio, & ex longis interuallis, delirij nuncia est: & modo delirasse Philiscū ostendat, nulla facta difficilis respirationis mentione per totam narrationem, recte in exitu oratiōis addidit: Spiritus huic erat perpetuo quasi reuocātī rarus, & magnus. Liqueat autem perinde esse rarum dicere, ac ex longis interuallis. Quasi reuocātī, significat, ut recordanti: siquidem in commētijs De dyspnœa, ob offensionem fieri mentis spiritū rarum, & magnum ostendimus, quasi obliuiscēte actionum ægro, ut nesciat, nec quādo cohibere eas, nec quādo auspicari debeat.

Silenium, qui in Platamonis ædibus prope filios Eualcidis habitabat, ex lassitudinibus, potationibus, & exercitationibus intempestiuis, ignis corripuit. Cœpit simul ex lumbis laborare, & capitis grauitate tenebatur, collumq; contendebatur. Primo die aluius biliosa, mera, spumosa; affatim multa reddidit: urina nigra, in qua nigra subsiderent: sitibundus erat, lingua arida: Nocte nihil dormiuit. Altero die febris acuta, retrimenta plura, tenuiora, spumosa: urina nigra: Nox grauis, aliquantulum delirauit. Tertio cuncta ingrauescebant: præcordiorum contentio sub mollis utrinque promissa ad umbilicum: aluius tenuis, subnigra: urina turbida, nigra: Noctem insomnem duxit, multa uerba, risus, cantus, moderari sibi nō potuit. Quarto die eadem erant. Quinto deiectiones mære, biliosæ, leues, perquam pingues: urina tenuis, liquida, pauca: mente constitit. Sexto caput parum sudauit, extremitates algebant, liuescebāt, multū sese iactauit, aluius nihil excreuit, urinæ restiterūt, febris acuta. Septimo die obmutuit, extremitates non amplius redierunt ad calorem, nihil minxit. Octauo frigidus toto corpore: papulæ cum sudore rubentes, rotundæ, paruæ, uariis similes permanebant, nec abscessum efficiebant: alui irritationes paruæ, stercora tenuia, ueluti cruda, multa cum labore reddebantur: urinā reddebat cum dolore mor dacem, meram: aliquantulum resimebat calore, somni tenues, & quasi sopores, obmutescibat: urina tenuis, liquida. Non nihil mutabatur. Decimo potum non sumebat, sopore tenebatur, & somni tenues, similia alui excrementa: minxit multum, quod subcrassum in matella euadebat: quod subsidebat, erat simile farinæ rraffioris, album: extrema membra iterum frigeāt. Undecimo obiit. A primo hic ad finem

Galen.

usq; spiritum magnum habuit, & rarum: præcordiorum perpetuā palpitatiōem. Annuntiatatis agebat circiter uigesimalum.

In hoc ægro, quod non fecit in primo, ætatem adscripsit. Ille enim merito periit die sexto, quod in acuto morbo, exitiis cōtinenter ab initio haberet signa & symptomata. Hic non aliter atq; illē à principio affectus, tamen quia firmis erat uiribus, ad diem progressus undecimū est per uirium robur: quod uerisimile erat cum aliqui suppeditare, tum uero q̄ adiecit ætatem, declarauit, quā in Philisco non addidit. Vnde eo quod illam præterijt, significauit illū fuisse maiorem, ita ut minus ualidæ uires essent. Alius autem æger iisdem ab initio signis & symptomatibus, ualidis uiribus si nō foret, periret ad septimum diem. Adeoq; hic ipse, nihil est factum propius, quā ut eo die moreretur, de quo scripsit: Septimo die obmutuit, extremitates non amplius redierunt ad calorem, nihil minxit. Quare planum ex his est proxime illum mortem deuenisse. At quia uiribus erat robustis, potuit ad diem proximum, qui decretorius erat, undecimum perdurare, quandoquidem tertio & quarto die in pessimis uersatum signis & symptomatibus, septimo oportebat uita excedere, q̄ scilicet essent magis accessiones diebus imparibus: id quod hisce uerbis significauit: tertio cuncta ingrauescebāt. Et postea iterū: quarto die eadē erat. Cum igitur robore uirium septimum diem, ut dixi, potuit superare, octauo papulas cū sudore habuit rubentes, rotundas, paruas: natura eius morbo repugnante, & humorum superfluitatem malorum ad cutem propellente. Idq; fuit causæ, quā die nono nō sit mortuus, sed undecimo. Quod si die octauo nihil tale accidisset, restabat, ut nono ille obiret, cum is certe septimus, quem dixit, fuisset. Quia uero æger etiam in morbo delirauit, idcirco fini adiecit narrationis, spiritū rarum eum habuisse, & magnum toto morbo. Iam etiam præcordia illi perpetuo palpitasse affirmauit, quod quidē turbationis uel delirij esse signum in libro Præfagiorum est dictum. Videtur homini inflammatū fuisse septum transuersum: quamobrem dum tertium diem exponeret, scripsit: Præcordiorum contentio sub mollis utrinq; promissa ad umbilicū. Sub mollis autē est subuacua, hoc est, citra tumorem: qui sit ubi præcordia inflāmantur. Sed ubi inflammatione septi transuersi præcordia, quia sunt ad illud continentia, attolluntur, contendunt absq; tumore. Et iam in totius narrationis initio dixit, ex lumbis illum laborare, et capitis grauitate teneri, collumq; contendī: quæ morbo ad exitum spectante, delirij notæ sunt: quæ quidem si coniuncta uigilijs sine grauitate essent, phreniticus euaderet. Nunc capitis grauitas abundantia declarans contenti in eo humorum, nō perinde calidorum, aut biliosorum (nam prorsus insomnis esset) ægrum significauit soporatum esse. Verum de his affectibus, in quibus simul soporantur, & delirant, cum

Tom. 3

t 2 primant

Mulierem hanc, cum iam partus instaret status dies, riguisse citra febrem dicit. Adiunctum est autem orationi, ut ferebant, propter rei nouitatem. Nam ueteres plerique omnes spontaneis rigoribus febrem succedere necessario existimabant. Spontanei illi uocantur, qui nullam habent externam causam. Itaque in praefatione libri probe inscripti, prima de morbis, necessario febris rigoris esse comitem scriptum est. Sed nos ostendimus hunc rigorem quem non sequitur febris, frigidum esse & crudorum succorum prolem: atque idcirco nunc magis quam olim existere, quod tota uiuendi ratio dura una cum balneis a cibo contrahere humorum copiam consueuit. Videtur & Epicratis uxor eorum humorum plena fuisse. Quamobrem primo die eam ait riguisse, nec incaluisse, hoc est, nec febricitauisse, similiterque postridie. Die tertio peperisse, ut fortasse uel ante diem statum pareret uel rigoris. Vnde postridie partus, cor illi, id est, uentriculi os dicit doluisse, & muliebria: ubi subintelligendum est membra, uti etiam supra. Post haec per subditum, eam esse releuatam. Ante est dictum, & balanum, & pessum, in subdito posse intelligi. Inde ordine symptomata recenset morborum acutorum, capitis, colli, lumborum dolorem: uigilias, & deiectiones mere biliosas. Quo patet, non crudum modo, sed & biliosum abundasse humorem. Ceterum cum urinae essent tenues, necessario morbus producebatur: quas quia subnigras ait fuisse, significat, & turbationem, & rem a periculo non abfuisse. Et ad undecimum quidem diem nihil de mulieris salute habebatur certi: quod nullum intercederet illius signum, unde uel salutem expectares, uel mortem. Die undecimo illuxit signum quoddam incolumitatis, ubi ait: Undecimo die minxit melius colorata, quae multum habebant sedimenti: commo dius habuit. Eo die cum tandem humores inciperent concoqui, necessario diuturnior erat futurus morbus: quare decimo & quarto die primum est iudicata, ut iam periculo liberata esset. Interea loci usque ad quadragesimum diem aegrotabat: prorsus uero est liberata octogesimo. Quare fac memineris, id quod experimenta attestatur, diem quadragesimum & octogesimum decretorios esse: & mendacium esse, nec experientia approbari, integris hebdomadibus decretorios dierum rationem iniri. Alioqui enim alter & quadragesimus, sexagesimus tertius, et octogesimus quartus iudicia, non quadragesimus, sexagesimus, & octogesimus afferrent.

Cleonactidem, qui supra Heraclei decumbebat, ignis corripuit errans. A primo caput ei & sinistra latus dolebant, ceteraque laborabant perinde ac lassae: febrium accessiones alias aliter inordinatae erant: modo sudabat, modo non: febre accessiones inuadebant decretorijs diebus. Circa diem uigesimum quartum extremas manus dolor affecit: uomuit biliosa, plura, & paulo post uirulenta: cuncta remissa sunt. Ad diem

trigesimum ex utrisque naribus prorumpere sanguis coepit, idque inconstanti ordine paulatim usque ad iudicium: non abhorrebat a cibo, nec sitibundus erat toto tempore, neque in somnis: urinae tenues, non decolores. Ad diem quadragesimum subrubra minxit, cum rubro sedimento multo: leuius habuit. Post uariarunt urinae, interrim sedimentum habebant, interim non. Sexagesimo multum habebat urinae sedimentum, album, & laeue: omnia sunt remissa, febres intermiserunt: urinae iterum tenues quidem, sed boni coloris. Die septuagesimo febris, intermisit decem dies. Octogesimo riguit, acuta febris inuasit, multum sudauit: urinae sedimentum rubrum, laeue habuerunt: prorsus iudicatus est.

Cleonactidem, inquit, ignis corripuit, hoc est, uehemens febris detinuit. Statim adjicit errans, quod est, nullo circuitus ordine, ut nunc, uerbi gratia, tertio uel quarto die febricitaret, nunc quinto uel sexto. Ceterum eam esse semper optima consecuta signa, appetitum ciborum, & somnorum, tum quod non sitiret, nec decolor esset urina. Nam haec Hippocrates ad uerbum ita scripsit: Non abhorrebat a cibo, non sitibundus erat toto tempore, nec in somnis. Simulque redundantem succum non esse biliosum & calidum his significabatur: nam ab eo quidem sitibundi & insomnes efficiuntur, atque adeo fastidiosi, id est, appetitu carētes. Quare si ut urinae perpetuo boni coloris erant, sic mediocriter habuissent sedimentum, non ita esset morbus extractus, sed fortassis die quadragesimo esset iudicatus. Si item nubem habuisset bonam, ocyus morbus esset depulsus. Nunc quia urinae semper tenues erant, multum spatij requirebat concoctio. Igitur die ait quadragesimo subrubra illi minxisse, quae sedimenti haberent rubri multum. Talem uero urinam multo dicit in praefatione esse ea, quae album habet sedimentum, diuturniorem, per quam salutarem tamen. A die quadragesimo scripsit uarie fuisse urinam eius affectam, ut sedimentum interdum haberet, interdum non haberet: quod consentit errantibus accessionibus. Illae siquidem ab humorum diuersitate, qui morbos pariunt, concitantur. Et urinae cruditas & concoctio alternantes, aliquos indicabant illorum concoqui, aliquos permanere crudos. At uero die sexagesimo multum dicit, & laeue, albumque sedimentum extitisse: ideoque subdit, Omnia sunt remissa, febres intermiserunt. Verum quia postea scripsit: Urinae iterum tenues, sed boni coloris: residuos quosdam fuisse crudos humores innuit: quibus paulatim concoctis, dies octogesimus absolutum iudicium attulit: de quo ad uerbum sic scripsit: Octogesimo riguit, acuta febris inuasit, multum sudauit: urinae sedimentum rubrum, laeue habuerunt: prorsus iudicatus est. Hic rursus memento sedimenti formam maximi esse momenti. Urinae quidem sedimentum album

album, sed crassum fuisse uel ijs qui obierunt docet: A nam de Sileno, quem alterum hoc libro descripsit, ita dicit: Minxit multum, quod sub crasso in matella euadebat: sedimentum simile farinae crassior, album: cum tamen hic Silenus postridie obiret die undecimo, qui decimo commemorata urina redidisset. Iam circuitus etiam memineris decretorios dierum. Sexagesimus enim periudicauit, non sexagesimus tertius: deinde octogesimus, non octogesi mus quartus. Nam tres septimanae, non ad diem primum uigelimum pergunt, sed uiginti diebus terminant.

Metonem ignis corripuit: lumborum dolorifica grauitas. Postridie cum multum aquae biberet, largius & bene alui reddidit. Tertio capitis grauitas: retrimenta tenuia, biliosa, subrubra. Die quarto cuncta exacerbata sunt, bis de nare dextra sanguis paulatim fluxit, nox grauis fuit: deiectiones, ut erant die tertio: urina sub nigra, in qua subnigra pendebat dispersa: non sudabat. Die quinto de dextra nare affatim profluxit merus, sudauit, iudicatus est. A iudicio in somnis erat, delirauit: urinae tenues, subnigrae: caput lauit, dormiuit, mente constitit. In hoc non erat recidua, sed crebro sanguis etiam post iudicium profluxit.

Hic aeger confirmat uniuersum hunc sermonem. Largum de naribus profuuium sanguinis liberat fere. Sanē enim a solo uidetur sanguinis profluuium, & iudicatus, & seruatus: quauis non omnino tuta signa haberet. Nam quarto die dicit habuisse eum urinas subnigras: cui annectit, in qua subnigra pendebat dispersa: non sudauit. Atque die quinto tantum sanguinem profluxisse dicat de naribus, & sudasse, & ab his iudicatum: tamē postea, urinae, inquit, tenues, subnigrae. Deinde per uigilaui, delirauit. Huius te praesentissimum remedium docuit, ut caput laues: dixit enim in libro De ratione uitae in morbis acutis, caput non lauandum esse his, quibus de naribus erumpit sanguis, nisi minus iusto fluat. Nunc uero erat iusto minus, siquidem perpetuabat uigilias & deliria. At etiam quae sunt agenda, quod potissimum uergat ad loca accommodata, recte in uniuersum dicta ab hoc casu fide accipiunt. Non est negligendum praeterea, quod est, cum tertium diem exponeret, dictum, grauitas capitis: unde capitis repletio significatur. Iam memoria teneas etiam die quarto, qui decretorius erat, coepisse sanguinem profluere. Die quinto ubi prorsus sanguis profuxerat, sudaueratque, esse iudicatum. Sed haec in libris De decretorijs diebus plenius persecutus sumus. Quod uero in exitu totius narrationis scripsit: In hoc non erat recidua, sed crebro sanguis etiam post iudicium profluxit: eo est dictum, quod absque urinarum concoctione esset iudicatus. Didicisti autem hoc ipso in libro, concoctiones celere iudicium, & certam sanitatem promittere: at cruda & incocta in malos abscessus deflectere, aut in

acrisias, aut labores, aut interitus, aut diuturnitates, aut reciduas. Atqui cruda adhuc erat, & incocta, non tamen in malos abscessus conuersa fuerunt. Itaque abscessus ipse optimos esse docuit, qui effluxione fiunt: ab ijs, qui remotissimi sunt a locis affectis, & ad inferiores corporis partes.

Erasinus, qui propere Bootae torrente habitabat, igni est a cena correptus, noctem habuit molesta. Die primum quiete, noctem laboriose transegit. Altero die omnia ingrauescebant, nocte delirauit. Tertius dies laboriosus fuit, multum delirauit. Quartus fuit molestissimus: nocte nihil dormiuit, in somnia, imaginationes, deinde de peiora, magna, & periculosa, timor, implacitas. Quinto die mane recreatus est, & omnino resipuit. Multo autem ad meridiem furore percitus est, sibi imperare non poterat: extremitates frigidae & subliidae, urinae crudae. Ad solis occasum expirauit. Habebat hic febre perpetuo cum sudore: praecordia tumida, contenta cum dolore: urinae nigrae, suspensiones continebant rotundas, non subsidebant: ueter stercore excreuit: sitiebat continenter non ualde: conuulsiones multae cum sudore, & sub mortem continentes.

Erasinus hic semper sudauit, id est, per totum morbum sine iudicio. Praecordia admodum male erant affecta, & urinae nigrae. Quae igitur habebat salutis spem: Itaque, quia omnibus est perspectum, quid hoc homine futurum sit, merito quis existimet nequicquam scriptum de eo esse. Verum fortassis hunc hominem exemplum adduxit celeris interitus. Nam in libro Praefationis primum dixit: Febres, siue sanus quis ab his euadat, siue pereat, pari dierum numero iudicant. Deinde: Omnes, inquit, quae probis fulciuntur signis, quarto die uel ante iudicantur. Ac postea: Et pessima, & quibus periculosa adsunt signa, die quarto uel citius perimunt. At Erasinus, quamquam omnia praua haberet, ad diem tamē quintum morbum perduxit, quod die primo mediocriter haberet. Vnde est de eo sic scriptum ad uerbum: Die primum quiete transegit. Quintus itaque ab initio quo decessit, non adnumerato primo, quartus efficitur.

Critoni in Thaso, recto ambulanti, pes dolore ex pollice uehementer coepit: decubuit eodem die, horrescens, fastidiosus, paru calens, nocte delirauit. Altero die tumor toto pede, & ad talum, subrubens, cum contentione: pustula nigra, febris acuta, insanijs: deiectiones mere, biliosae, plures fuerunt. Perijt postridie, quae aegrotare coeperat.

Aeger hic, quia tam perijt subito, memoratu dignus est. Quod si ratio sit mortis adscripta, tum sermo nobis undequaque accommodet. Nunc ex illis quae scripsit, copia humorum magna fuisse uidetur, quos natura est a principibus partibus ad crus mollita

deriuare: cum id membrum omnem capere non ualere superfluitatem, residuum recurrens ad caput ascēdit, quod, quia erat prauitate, furiosam in saniam excitauit. Prauitatis excrementi erat iudicium, quod pustula nigra generaretur ad talum. Vnde mireris, quid causae fuerit, quo minus huius initio morbi secuerit uenae. Sed sciens ad plurimos eum, quos descripsit, morbo iam progresso accersitum esse.

Clazomenium qui iuxta Phrinichidam putum decubabat, ignis inuasit. A primo illi caput, collum, & lumbi dolebant: statim surdus effectus est, somnis carebat, acuta corripuit febris, praecordia in tumorem attollebantur, cōtētio parua, lingua arida. Die quarto de nocte desipuit. Quinto cum labore omnia ingrauescebant. Ad diem undecimum fuerunt remissiora. Deiectiones ab initio ad diem usque decimum quartum multae, tenues, aquei coloris: quod ad aluum exonerandum attinet, comode habebat. Inde aluus restitit: urinae perpetuo tenues quidem, ceterum boni coloris, & multum habebant suspensionum dispersarum, non subsidebant. Die decimo & sexto minxit paulo crassius, habebat aliquid sedimenti: aliquantum re-creatus est, magis mente constitit. Septimodecimo iterum tenues, secundum utranque aurem tumor cum dolore, nulli erant somni, delirabat, crura illi dolebant. Vigesimo die febre liberatus est & iudicatus, non sudabat prorsus, mente constitit. Circa diem uigesimum septimum coxae dextra uehemens dolor, subito sedatus est: at tubercula aurium non residebant, neque suppurabant. Tenebatur dolore die primo trigesimo: uenter fluebat multis aquosis excrementis, ac qualia esse in dysenteria solebant, urinas reddidit crassas, tubercula aurium resederunt. Quadragesimo die oculus dexter illi dolebat, obtusior erat uisus, ad statum suum rediit.

Vir hic uel testimonium, uel etiam exemplum est non paruum generalium praceptorum. Instituiamus autem orationem ab urinis: de quibus scripsit, Die undecimo urinas perpetuo tenues quidem, ceterum boni coloris minxit, & multum continebant suspensionum dispersarum, non subsidebant. Perinde enim quasi ab initio tales fuissent, & permansissent eodem in statu ad diem decimum & sextum, ita loqui uidetur. Die sextodecimo earum mutationem indicauit, ut tum primum incidētem. Nam haec sunt eius uerba: Die decimo & sexto minxit paulo crassius, habebat aliquid sedimenti. Planum ergo est, tenues, sed boni coloris urinas, ob coloris bonitatem promittere salutem. Quatenus autem erant tenues, haec tenus tempus requirebant cōcoctioni. Ceterum eorum quae molestia creabantur,

non unum erat genus. Nam cum prius die decimo & sexto urinae cōmutationem declarasset, postea dicit: Die septimodecimo iterum tenues. Eodem die dicit, secundum aures eius tumores excitatos. Quod si adiunctas habuisset urinas crassas, uigesimo die omnino rediisset ad sanitatem, quod dies decimus septimus sit uigesimi decretorius. Itaque eo die est prorsus iudicatus: non erat tamen cōstans & absolutum iudicium. Immo uero tubercula secundum aures non resederunt, neque suppurarunt. Dolor praeterea infestabatur, & alui fluxio incipit una cum excrementis dysenteriae, hoc est, ramentosis, quae acedinis erant humorum, qui descendebant, notae. Quibus cum urinae accederent crassae, tumores iuxta aures resederunt. Quae cum ita procederent, solida morbi decessio in die quadragessimam incidit. Quare memineris in eiusmodi iudiciis, non tantum ultimi, quod sit in circuitu decretorius dierum, sed etiam eius, quod in medio est. Etenim in omnibus aegris, non his solis uideas iudicia diebus decretoriis fieri. In decretoriis diebus tumores sunt ad aures exorti. At septimodecimo extiterunt parotides. Die uigesimo septimo coxae dolor dextra inuasit, natura excrementum deorsum protrudente, necdum excretionem ualente per aluum efficere: quam ab hinc quadriduum excitauit. Nam habuisse etiam diem uigesimum iudicium non absolutum, antea didicimus. Quo fit, ut testimonio eorum, quae dilucide in aegris conspiciuntur, constituantur circuitus dierum decretorius.

Dromedae uxorem, quae filiam erat enixa, ceteris rite consecutis, postridie rigor cepit, febris acuta. Primo die ex praecordiis laborare coepit, fastidiosa, horrens, implacida. Sequentibus diebus somnum non coepit: spiritus rarus, magnus: praecordia statim reuulsa. Postridie eius diei, quo riguerat, aluum commode reddidit: urinae crassae, albae, turbidae, cuiusmodi sunt, quae in matellis diu steterunt, cum agitantur, non subsidebant: nocte non dormiuit. Tercio die circa meridiem riguit, febris acuta, urinae caedem, praecordiorum dolor, fastidiosa. Nocte magna cum molestia non quieuit, sudor undique frigidus, euestigio calor illi rediit. Quarto dolor praecordiorum remissus est, capitis una cum dolore grauitas aliquantulum soporata est, parum nares stillarunt, lingua perarida, sitibunda erat: urinae paucae, pertenuis, oleosae: paulisper dormiuit. Quinto sitibunda, fastidiosa, urinae eadem, nihil deiecit: Circa meridiem multum delirauit, statimque ad mentem aliquantum rediit, surgebat, ac deinde mox soporata est, paululum frigebat: Nocte quieuit, delirauit. Sexto die mane riguit, percaluit, toto corpore sudauit, extrema membra frigida, delirauit: spiritus

ritus magnus, rarus: paulo post cōuulsiones à capite coeperunt, subito expirauit.

Hanc primo statim die laborare morbo acuto fuit clarum: die secundo, ex symptomatibus, quae recitauit, cum iam praecesserant ex urina signa, optima ratione potuit aliquis celere eius mortem expectare. Urinae satis malae, conturbatae, & nequaquam subsidentes. Quin die etiam tertio urinae & symptomata cuncta permanserunt, confirmantia expectationem mortis. Quarto cum nares praeterea stillarent, urinaeque oleosae uiderentur, recte sanè die sexto est defuncta. Hanc ipsam quoque dicit spiritum habuisse rarum & magnum, qui de lituram annunciat.

Quidam calefescens cenauit, & potauit largius, uomuit cuncta: Nocte febris acuta, praecordiorum dextrorum dolor, submollis in partibus externis inflammatio, noctem moleste transiegit: urinae primo rubrae, crassae, depositae non consistebant: lingua perarida, non perinde erat sitibunda. Quarto die febris acuta, undique eum affligebat dolor. Quinto minxit laue, oleosum, multum: febris acuta. Sexto uespere multum delirauit, nec nocte dormiuit. Septimo omnia irritata sunt, urinae similes, multum loquebatur, sibi imperare non potuit: aluus irritata, liquida, turbida, cum lumbricis excreuit. Noctem laboriosam habuit. Mane riguit, febris acuta, sudauit multum, febre carere uisus est, non multum dormiuit, à somno friguit, spuit: Vespere multum delirauit: Non multo post uomuit nigra, pauca, biliosa. Die nono frigebat, magnopere delirabat, somnum non cepit. Decimo crura doluerunt, omnia exacerbata sunt, delirauit. Undecimo defunctus est.

Haec nos historia primum docet operepretium esse attendere, ut primum inuadit morbi, & non temere, & citra iudicium cibum sumere, etiam si parui uideantur morbi. Hic namque uir quia intempestiue coenatus erat initio, cum parua febris esse uideretur (hoc enim declarat nomine calefescens) laesus sanè etiam est, quod intempestiue cibum sumpsisset. At largius etiam, inquit, potauit, ne scius magni esse principium morbi. Non iniuria igitur haec uomuit: febrisque una cum symptomatibus non leuibus acuta inuasit, sed intolerabilibus. Tum urinae crassae non subsidentes. Die quinto conspicuum erat illi instare mortem, praeter praedicta symptomata, redditus urinis oleosis, quas etiam septimo excretas dicit. Perijt autem & hic die decretorio, undecimo.

Mulierem quandam quae decumbebat in litore, trimestri foetu grauidam ignis corripuit,

Mox ei coeperunt dolere lumbi. Die tertio dolor colli, & capitis secundum clauiculam, & manum dexteram: statim lingua obmutuit, dextera manus cum conuulsione elanguit ut attonitis solet, prorsus delirabat: Nocte cum molestia non dormiuit: aluus turbata est, ac biliosa, pauca, mera, excreuit. Quarto linguam uox defecit, eadem conuellebantur, dolores omnium perdurarunt, praecordia cum dolore sunt conuulsa, somnum non cepit, semel delira erat, aluus turbata: urinae tenues, non boni coloris. Quinto acuta febris, praecordiorum dolor, planè delirauit, excrementa alui biliosa, nocte sudauit, febre liberata est. Sexto mente constitit, ab omnibus est releuata, ceterum clauiculae sinistrae dolor non est sedatus, sitibunda, urinae tenues, non dormiuit. Septimo tremuit, aliquantulum soporata, non nihil delirauit, dolores clauiculae & brachii sinistri permanserunt, reliqua remissa sunt, mente constitit planè. Tres eam dies febris reliquit. Undecimo rediit, riguit, igni est correpta. Ad decimum quartum uomuit biliosa, flaua, copiosiora: sudauit, febre liberata est. Iudicata est non citra dolorem ab illis ipsis affectibus.

Superfuit haec, et si graues commemorauerit morbos omnes, uel etiam periculosiores. Nec possum non mirari, quod de aetate illius nihil conscripserit: Operae pretium sanè est doctorum habere memoriam, ut cognoscas esse exemplum rarum, praegnantes praeter abortionem talibus morbis defungi. Iam illud quoque meminisse par est, foetum trimestrem & quadrimestre praeter ceteros iniurijs resistere. Cuius non ignarus Hippocrates, in aphorismis dixit: Grauidae purgatae sunt, si conceptus gliscat quadrimestris, usque ad septimum mensem, minus uero has. Minores & puertiores caueto. Itaque foetus uincula, quibus adheret utero, imbecillia habet, & uniuersum corpus tenerum. Qui uero prope partum sunt, quia sunt iam magni, multo indigent alimentis: quo si deficiant, crebro in morbis acutis pereunt. Quo fit, ut bona uictus ratione his praescribere non parui negotij sit quae acuto morbo laborant, si conceperint. Nam si ut non praegnantes parce nutrias, perditur foetus: sin huius habita ratione, liberalius illas cibis, in discrimine ipsa praegnans adducitur. Quamobrem foetus trimestres & quadrimestres citius ac alij seruantur. Huic ergo mulieri, cum uel essent urinae albae & coloris non boni, tamen propter naturae robur, contigit superstiti esse, quod nocte per sudores febre discussisset: uerum morbus diebus consequentibus usque ad undecimum non poterat ualidus esse, quo die cum rigore cum rediisset, uomitu est & sudore perfecte iudica-

iudicatus. Nam a die quinto ad undecimū, quæ intercesserunt symptomata, ad neruorum pertinebant, & non uenarum, aut arteriarū genus. Itaque die, inquit, septimo tremuit, aliquatulum est soporata, non nihil delirauit. nam in uenis quæ essent, melius post quinti diei iudiciū maturabant. Quare de sexto die scripsit: urines tenues, addito, non boni coloris. Hæc memoria tenenda, præterea istud quinti diei, ut incerta adducit iudicia. Siquidem aliū nuper egrum sanguinis eruptione iudicabat: & mulierē, de qua nunc uerba facit, sudore: quæ uis morbo uterque crudo laboraret ipso illo die: quæ causa fuit, cur minus faceret absolutū iudiciū.

Melidæ, quæ decubuit iuxta ædem Iunonis, cepit caput, collum, & pectus uehementer dolere, statimque febris eam acuta corripuit, menses pauci fluxerunt, dolores omnium horum perpetui. Sexto die sopore premebatur, fastidiosa, horrens, malarum rubor, aliquatulum delirauit. Septimo sudauit, febris intermisit, dolores permanserunt, repetijt, somni pauci: urina perpetuo boni quidē coloris, cæterum tenuis: biliosa, mordacia, admodum pauca, nigra deiecit: in urina subsedit album, læue: sudauit, iudicata absolute est die undecimo.

De hac etiam scripsit initio urinarum speciem. At in ultima parte narrationis ait: Urina perpetuo boni quidē coloris, cæterū tenuis: nam plane quæ tenues sunt, natium colorem non habent. etenim modice sunt pallidæ, quæ boni sunt coloris: at prorsus tenues albescent. Quatenus uero ualet bonus urinarum color cum tenuitate coniungi, eatenus interpretari debes eum, cum dicit, urinā perpetuo boni quidē coloris, cæterum tenuem fuisse. Sed uidetur hæc quoque mulier naturæ firmitate conseruata.

GALENI IN TERTIVM

HIPPOCRATIS LIBRVM DE
morbis uulgaribus commen-
tarius primus.

HERMANNO CRUSERIO CAM-
PENSIS INTER-
PRETE.

Pythion, qui propter Telluris
ædem habitabat.

PRO TITULO id scriptum seor-
sum puta esse: Pythion qui propter
Telluris ædem habitabat: ac in altero
principio lege historiam eorū, quæ illi acciderunt.
Nam sic fatius dictionem existimes scriptam esse,
quàm statim Hippocratem initio solacismū con-
sulto commississe: cum nullam scripserit toto in li-

bro eiusmodi figuram, nec cum ægros, nec cū exponat pestem. Sunt tamen, qui datiuo casu scripserunt: Pythioni, qui propter Telluris ædem habitabat: scrupulum studentes solacismi uitare.

Cepit primo die tremor à manibus, febris acuta, nugabatur.

Primo statim die Pythionem ait unā cum acuta febre in symptomata incurrisse duo, in tremorem manuum, & insipientiam quandam paruam. Nam hoc illi est familiare, ut alijs atque alijs nominibus modum subiiciat dementiæ, nugatum esse, delirasse, desipuisse, dementem fuisse dicens: alius uesaniū fuisse, uel amentem, insanuisse, & furore esse exagitatum. Quare si nugatus sit Pythion, constat modice desipuisse. Atque didicimus tremoris esse musculorum infirmitatem causam: Desipientiam uero fieri cerebro inflammatione offenso, uel copioso bilioso succo: Et acutam febrem putredinis esse humorum comitem. Si igitur quæ morbum præcesserūt, quod in alijs fecit, item in Pythione ascriberet, possent nobis illa originem ob oculos ponere morbi. Nunc quia omisit, conabimur nos ex his demum, quæ ascripsit, eam indagare. Simulque quod nihil prodiderit de ijs, quæ morbum præcesserūt, status innuitur corporis. Nam si uel ex intempestiua exercitatione, uel potu, uel uenere ut scribere solet, uel ex quo alio, quod longe ab instituta uictus ratione recedebat, febricitare Pythion coeperat, haud erat præteriturus. Vnde longo tempore morbus liquet clarescere collectum. Cum itaque tremores causam habeant, ut ita dicam, continentem, uirium imbecillitatem: illæ autē afficiantur aut per se, aut per humorum exundantiam grauantes: non existit tremor, qui uirium consequitur offensam, in principio morbi citra ualidam ægritudinem, aut famem, aut lassitudines, aut uigilias, aut sollicitudines, ad hæc immoderatam uenerem. Quorum siquid sit factum, omnino id Hippocrates, ut solet, proderet. Quia igitur tale nihil scripsit, uires existimes sane opprimi plenitudine. Quando iam intremiscent manus, quarum oriuntur nerui ex medulla ceruicis: tum uero quod delirabat homo, cerebrū etiam ipsum aliquem excipere infectum humorē indicio esset: oportebat Hippocratem, cum hominem animaduertit in præcipiti esse, ad sanguinis se missionem conuertere, aut primo die, si nullum contineret uenter crudum cibum, aut certe altero: hocque magis quod primo die exposito, ipse scripserit:

Altero die cuncta grauiora euaserunt.

Videtur enim increfcere morbus, non quasi paruus, aut à quolibet profectus statu corporis: sed cum ipse ingens, tum causam habens non leuem. Quia uero non in Pythione tantū, sed in alijs ægris multis, qui sanguinis missionem, quantum nos ex ipsius scriptis conijciamus, uidebantur quare, non inuenit ascribere eam: alterutrum necesse est cogitemus

cogitemus, aut non detractum illis hominibus sanguinē, aut hoc cum auxilij in narratione omisisse. Atqui nemini, horū qui id requirebāt, cui probatur missum fuisse: cum illi uiro tanti illud remedium esset, ut in germanissimis suis libris significauit, in Aphorismis, & in lib. De uictu in morbis acutis, in libro De articulis, ipsoque adeo in hoc tertio De uulgaribus morbis lib. ubi de quodā egro in hunc modum scripsit: Octauo die cubitum secuit: multum, ut debebat, fluebat. Nam cum octauo die sanguinem illi detraxerit, multo sane prioribus diebus magis hoc uisum præsidio censeas. Quod aut singulis non ascripserit, quibus hoc adhibuit remedium ægris, cū meminerit eo minorū, ipsiusque adeo balani, nouū est. Ergo siquādo utrinque est oratio absurda, minus absurdum eligendū est. Censeo equidem auxilium in multis esse assumptū, sed prætermisum in narratione ut clarū. Quod me adducit potissimum, quod in his dixi, quibus octauo die missus est sanguis. Etenim hoc ut rari scripsit: & sanguinis ante diem octauū missiōem ut consuetam præterijt. Quod si in ueris suis operibus, magnis infestantibus morbis, semper sanguinis missione utitur, simul cum ea duo hæc respiciens, ætatem pariter & ægri uires: & his ipsis in libris De uulgaribus morbis octauo die cuiusdam ait missum esse sanguinē, quid interpreteris aliud, ac non præteritum in ægris esse remedium, at præteritum, ut clarum in narratione? Quare de sanguinis missiōe, quia oratio ad egros spectat iuxta omnes, semel dixisse sufficiat, ut & cetera quæ sunt communia. Verum hæc, quæ ad unūquemque pertinent separatim, exponemus, initium à Pythione, ut instituimus facuri.

Tertio eadē erant. Quarto alius pauca, mela, biliosa fuit deiecta. Quinto omnia grauiora euaserunt, tremores manebant, somni erant tenues, alius constitit. Sexto sputa uaria, subrubra. Septimo os est distortū. Octauo omnia ingrauescebant, tremores etiam nū permagebāt. Vrina à primo ad octauum usque diē tenuis, decolor, in qua suspensiones pendebant nubilosæ. Decimo sudauit, sputa concoctiora, iudicatus est, urina circa iudiciū subtenuis. Quadragesimo ab iudicio die suppuratio circa sedē, & straguriosus factus est abscessus. π. π. v. μ. v.

Cætera huius orationis narrationem continet symptomatum & dictione & sententiā apertam. Frequentia namque acute sunt egrotantibus, quorum & in libro Præfagiorum perspeximus facultates, & in libro horum ipsorum uulgarium morborū primo. Præterea non pauca in secundo sunt dicta, quæ conferunt ad explicandos ægros. Cæterum cum sextum diem exponeret, quia sputa dixit uaria, subrubra, neque ascripsit uel pleuriticum Pythionem, uel peripneumonicum fuisse, inquirendum reliquit nobis, an etiam possint

alia ratione incidere acute egrotantibus ea sputa, an peripneumonicis solis & pleuriticis. Et arbitrat, ut uidet, etiā alia ratione fieri ea, cum in pulmone uisosi succi cōfluant, cæterū hi prorsus pauci, ut uiscus non inflammes. Nā non fuisse nec pleuriticum, ne peripneumonicū, hinc liquet, quod Hipp. non meminerit, nec nominatim horū uitiorū, nec à perpetuo eorū ullo symptomate. Meminisset enim doloris lateris, uel dyspnœæ. Neque etiā capite offeso animaduersa eiusmodi sputa sunt. At cū tuissi, dyspnœæ, & lateris dolore est cū cernantur alia sputa. Ac duo uidi citra febrem, qui talia sputa colore pallida extulserunt. Sed alterum paulatim febriculæ paruæ exceperunt: quo factū est, ut in longum tempus ductus affectus permanens febribus tabidum hominem redderet. Alterū absque febre, cū talia expueret continuis diebus paucis, nihil est mali consecutū. Quamobrem est probabile in primis thoracis regionibus, ubi est cōtinens ad ultimas ceruicis uerbreas, affluentiā aliam quam humorū cōstituisse non multā, quæ dyspnœæ non esset excitanda: quod non referat magnopere ad officium respiratiōis primū intercostale: sed cum istud esset uitium in neruorū radicibus, qui ad manus pertinent, neruique degraurentur, tremulas effecisse manus. Nam ex primo intercostali & uerbreis ei incumbenibus nerui enascuntur, qui musculos manuum agitant. Hæc inde confirmantur, quod tremores unā cum sputis, quæ successerunt, permanserunt, & etiam quod ubi aliquod in his signū apparuit concoctionis, non amplius fieret tremores, morbusque tolleretur, cū iudiciū consequeretur per sudores. Et quāquam cruda esset urina, sputorū tamē cōcoctio iudicauit, & iudiciū adduxit, ut neutrum signū quod solet denotare, falleret. Siquidem æger quando gemino teneretur incōmodo, uno febrili in succis, quos continent uenæ: altero quod modo diximus, in thorace: prius in totum non est depulsum sudoribus, nā crudum etiamnum erat: sed recessit alterū, quod nihil esset prorsus in thorace residui. Itaque hunc ille in modū scribit: Decimo sudauit, sputa cōcoctiora, iudicatus est. Vrina circa iudiciū subtenuis, indicans quæ in Præfagiorū lib. de tenuibus urinis, quæ duplices sunt, tradidit. Primæ sunt hæc: Quoad urinā rufā tenuis sit, crudū morbum significat. Alteræ hæc: Si urinas tenues & aquabiles diu reddat, & reliqua salubria sint signa, his abscessus in locis portenditur septo transuerso subiectis. Quare ad finē eorū, quæ acciderūt Pythioni, ad uerbū sic scripsit. Quadragesimo à iudicio die suppuratio circa sedē, & straguriosus factus est abscessus. At quæ & tremoris manuum & delirij primo iā diē meminit, & in sequentibus scripsit: Omnia grauiora euaserunt: ac in septimo die addidit: Os est distortū: discutiedū uenit, utrū increfcere cerebri malo, an deorsum diuertere os sit detractū. Atque uidet ex ijs, quæ subdidit, migrasse in regiones inferiores, non cōsensisse cū cerebro illas: fortasse quod homini missus sanguis, itaque mirificā cōsecutus opē sit. Nec uero primis iam

iam diebus quicquid apparuit sputorū, uitio obſide
te latus; non quod id eſſet malum. Scimus em̄ gra-
uiffimas peripneumonias eſſe & lateris dolores,
in quibus nihil expuitur, uti etiā ipſe docuit Hip-
pocrates. Cæterum hic non ob gravitatē cenſen-
dum eſt nihil primis eſſe diebus ſputi redditū; ue-
rum quia ad primam modo coſtam coſtabat affe-
ctus. Quod ſi uel hic tantū eſſet moleſtum, ne ſic
quidē quicquid expueretur. Itaque potuit auxilio miſi
ſi ſanguinis ſuccis reuulſis, qui hoc loco aſſue-
bāt, initū habuiſſe cōcoctiōis affectus ſexto die,
tibi meminit primo ſputorū. At quod de die deci-
mo cōmemorandum produxi, id eſt. Neque in his
uulgariū morborum libris eſt planē quicquid iudica-
tus die decimo, neque ipſe aſſeruit uſque eſſe decre-
toriū diem decimū; ſicut dixit nō raro undecimū.
Habet capitā in commentarijs De diebus decre-
torijs collecta eius omnia: ubi etiā quadrageſi-
mus oſtendit, non quadrageſimus alter morbos
iudicare, ut quorundā fuit opinio, qui circūitus
dierū decretoriorū fieri integris ſeptimanis duce-
bant. Quod ſi ideo demū arbitretur quis nō eſſe
morbū iudicatū in totum, quod die decimo ſudarat,
nō undecimo Pythion, non recte exiſtimet. Nam
iudiciū non integrum eo, quod haud dum ſit con-
coctus morbus, neceſſario fiat. Multos enim cū
ipſe conſcripſit Hipp. tum nos conſpeximus die-
bus decretorijs non ex toto iudicatos per ſolam
urinæ cruditatē. Hæc ſi ambo coniuncta ſint,
imbecillis decimo die, & urinæ cruditas: nō opor-
tebat fortaliſs hominem iudicari, aut non ſalubri-
ter ſanē decretorie. Potuit igitur cū undecimo eſ-
ſet ſcriptū, non decimo, ſtatim ab initio in eo eſſe
oſtenſum: quod in alijs multis cernas, quæ ab ijs, qui
primi deſcripſerunt, neglecta, in perpetuum ma-
nēt. Sed de die decimo hæc tenus. Jam animadu-
tere intereſt non obiter, quas nubiſoſas eſſe ſuſpē-
ſiones ſit cenſendū. Nam in Præſagijs eſt ſcriptū:
Nubes in urina ſuſpenſæ ſi albæ ſint, ſunt bonæ:
ſi atræ, malæ. Neque igitur urina nubiſoſa in præ-
ſagijs, neque ſuſpenſiones dictæ ſunt: cum eo libro
uniuerſam ſit in acutis morbis præſenſionem ex
urinæ perſecutus. Ac ne interpretum quidē quiſ-
quam, quam eſſe nubiſoſam urinā Hippocrates
uelit, enarrauit. Equidem, quæ mihi probantur
hoc inquirēti, referre nō dubitabo. Nubis nomē
ſolent medici ab aere ad urinā trāſſerre, ſive Hip-
pocrates hoc nomen princeps pro certa eorum,
quæ pendent in urina, ſpecie, uel urinarū: ſive his
alijs attribuerit. Ut ergo in aere interim tēpeſtas
ſit, ubi nubibus condensatus ſit atris, caliginoſa:
interim purus apparet & ſerenus, uidenturque nu-
bes per eū quædā diſſectæ: ac tū aer nubiſoſus dici-
tur: quo quidem tempore nubium cernimus colo-
rem nō ſemel atrū, nec lucidum, ſed inter hos me-
dium: Haud aliter urinā mihi & ſuſpenſiones ap-
pellare Hipp. nubiſoſas uidetur, quæ nec colore
ſunt albo, nec etiā planē nigro, cæterū horū me-
dio. Quæadmodum igitur alba quidē ſuſpēſio bo-
na eſt, nigra uero praua: ſic quæ inter has media,

neque exacte bona, neque praua eſt, ſed media. Qua-
re Pythionē tales eſt ſuſpicandū habuiſſe ſuſpen-
ſiones. Nam albæ ſi eſſent, iudiciū nō eſſiceret nō
completū: ſi iam atræ, non probum. Quoniam ue-
ro inter albas & atras intercedebant, bonū eſt fa-
ctū iudiciū, ſed non abſolutū. Quod erat reliquū,
quadrageſimo die in duplicem erupit abſceſſum,
quē etiā non probe interpretantur, cum per cō-
ſenſum putent abſceſſus in ſedem Pythionis ſtran-
guriā accidiſſe: cū ipſe ſcribat Hipp. ſimpliciter,
interim factam eſſe ſtranguriā, interim non ſim-
pliciter, ſed adiūgat illi abſceſſus nomē: ut primo
De uulgaribus morbis libro, in ſecūda tempeſta-
te, ubi ita ſcribit: Solum uero bonum, maximūque
inter ſigna quæ fiebāt, quodque multos à maximis
periculis uindicauit, hoc fuit, quibus ad ſtrangu-
riā diuerteret, & in hanc abſceſſus fieret. Nam
appellat etiā abſceſſus, qui excretiōe ſunt facti no-
xiorū humorū, nedū qui decubitu: et merito. Quo
modo in dysenteriam alio loco, ſic hoc loco in
ſtranguriā lactos ait abſceſſus. Nam mali humo-
res, quos habent uenæ, utraque expurgantur excre-
tione. Ergo id in ipſa ſecūda tēpeſtate de urinæ,
aliquanto ante locū, quem modo protuli, hoc pa-
cto ſcripſit: Strangurioſum non nephriticum, ſed
his alijs pro alijs. Cum em̄ per morbū ob renū affe-
ctiōne ſtranguria fiat, hanc ipſe ab ea quæ in ſecū-
da tēpeſtate facta fuit, ſeperans, ratiōe abſceſſus:
adiēcit, ſtrangurioſum non nephriticum, ſed his alijs
pro alijs, id eſt, pro uenarū uitioſo humore, ac ſe-
bribus huic ſuccedentibus inciderūt purgatiōes,
per ueſicam excretis uitioſis humoribus, ut non
nunquam per inteſtina. Roſio itaque ab excrementis,
quæ acra erant, profecta, ſtranguriā inducebat.
Veſica enim ut eſt oſtenſum, ad reddendā urinā
in ſtranguria prius properat, quæ iuſto ſit eius modo
impleta, duabus de cauſis, uel quod eius nō ferat qua-
litatē iam mordacis, uel quod per debilitatē prius quæ
ſit urina coaceruata, ut pauca plane ſit, grauetur.
Eiuſcemodi igitur Pythionē dicit abſceſſum ha-
buiſſe: nec ſcripſit ſimpliciter hoc pacto, ſtrangu-
rioſus, ſed adiūxit abſceſſus. Habet em̄ in hunc
modū dictio: Suppuratio circa ſedem, & ſtrangu-
rioſus factus eſt abſceſſus. At alterutrū cōmittit,
ut ea aut prætereāt, aut male multi interpretes e-
narrent. Morari uero in ijs non eſt neceſſe, de qui-
bus ſemel hic ſtatui dicere. Ego eſſe ducebā me-
lius, quod longo tēpore indagauī, & certo iudicio in-
ueni, hæc literis ſola prodere citra ullā malorū in-
terpretū reprehensionē. Sed quia quidam propte-
rea quod nequaquam puerilibus diſciplinis inſtructi fue-
rūt, nōnulli uero & natura ad intelligendū tardit:
ubi incidant in quorundā ſcriptorū nouas cōmē-
tationes, hac ipſa ſola capti nouitate eas celebrāt:
ideo ſum adductus, ut ſemel aliquādo iſtorū inter-
pretū mentionē facerē: cū etiā ipſe dixerit Hipp.
Extranetū, quia nō aſſequunt, celebrant præ con-
ſuetū, quod iam bonū ſciant eſſe, & abſurdū præ-
perto. Quare quo lectores noſtrorū cōmentario-
rū præmoniti, qui mores ſunt malorū interpretū,

eos quæ agnoſcere, prolixius mihi hic certū eſt
de his agere. Nec uero queratur quisque de ſermo-
nis prolixitate, habiturus eū ad malas cognoscen-
das interpretatiōes pro adminiculo. Atque eſt unū
iſtarum genus, quod in propoſito agro quidā fece-
runt, quorū uniū aſſcribā ipſa uerba, ne quis me
de illo exiſtimet mētiri. Atqui Telluris ædes, in-
telligit Cereris. Appoſuit autē ædes forte ad de-
monſtrandā cauſam, unde manu illi tremor &
morbus incidit, ut illi cui propter menſū ſuppreſ-
ſionē, ut eſt uerſimile, quod otia ea eſſet pars. Rur-
ſus in ſexto ſcribit, uiro abſente ſcriatam illo mē-
bro mulierem, ſublatis ad os menſibus barbā pro-
duxiſſe. quod quid eſt aliud quod ſceminam in uirū
mutatam? Sic igitur Pythion dum coitu abſti-
net, quod ad ſolum tanum curā conferret, in morbū
incidit. Hæc uniū eſt ex interpretibus oratio, qui
ſe ipſe hac re conuincit, quod cum crebro Hipp. qui-
dem nominatim domicilia cōmemoret, hic nō
illorum omnium enarrationē, ſed planē pauciſſi-
morum conſcribat. Nam ſi non temere domicilia
ſunt agrorū prodita, ſed indicent etiā aliquid quod
ad artē faciat: qui in paucis ægris eorū uim expo-
ſuit, præteriſt aut in alijs, ijsque permultis, parū ſuo
functus eſt officio: ut, uerbi gratia, de primo, quē
in Vulgarium morborum lib. primo deſcripſit. Nam
Philiscus, inquit, qui ppe mœnia habitabat. De-
inde, Epicratis uxor, quæ agrotabat apud Arche-
getem. Tum: Eraſinus, qui ad Bootæ torrentē ha-
bitabat. Mox, Clazomenium, qui iuxta Phrini-
chidæ puteū decumbebat. Poſtea de muliere qua-
dam: Dromedæ, inquit, uxorē, quæ filiam erat e-
nixa. Inde de alia muliere, quæ in littore decumbe-
bat. In hoc itē tertio De uulgaribus morbis libro
multos inuenias alios ſcriptos egros ædibus adie-
ctis, ubi cōmorarentur, quas omnino nō enarrāt.
Ac Chærio, inquit, qui apud Demenetum decū-
bebat. Deinde: Eurianactis filiam uirginē ignis
corripuit. Sub hanc: Quædam, quæ angina erat
correpta apud Thabionē. Poſtea: Adoleſcētulus,
qui in foro mendaciū decumbebat. Et quid mul-
ta opus eſt recensere, cum tali ſcriptura liber pe-
ne ſit totus reſertus? Sed ad inſtitutū reuertamur.
Quoniā complures ita ſunt deſcripti ægri, ubique
oportebat, aut nuſquā domicilia exponere. Verū
hæc tenus quidā interpretes librorū contemnunt
auditores, ut ego Alexandriæ quondam huiusce-
modi audiuerim de quodam agro interpretatiō-
nē in lib. primo De uulgaribus morbis deſcripto,
illo capite, cuius eſt initium: Silenus, qui in Plata-
monis ædibus habitabat. Nam exponendis Hipp.
ijs, quæ illi acciderant, ita ſcribit: Noctē inſomne
duxit, multa uerba. His igitur acclamabat, qui enar-
rabit librū: ſcilicet σεληνός erat, id eſt, lunaticus.
Hic præ admiratione diſcipuli in clamorem eru-
perunt. Nonnulli interpretes tam ſunt arguta ſe-
dulitate, ut quærāt, utrū in Platonis habitaret
ædibus Silenus: Quidam per m Platonis ſcri-
bendum eſſe putēt, quidā per n Platonis. Simi-
liter quærunt iſti interpretes, ubi dicit Hipp. De

cumbebat in Theatro, θεατρον neſatius ſit ſcribere
dum, an θεατρον. At eos, qui in his tēpus terunt,
reprobant: hos uero, qui per ea quæ in Prædictio-
nibus & Coicis præſagitionibus produntur, hi-
ſtoriam agrorū in his libris exponunt, multi ſuſpi-
ciunt. Sed quæ ſint uitioſa, quæ in lib. Prædictionū
ſunt tradita, certis declarauimus commentarijs,
quos in illum librū ſcripſimus. Nam eius libri ui-
detur autor ex uno ſape aut duobus priuatis exē-
plis ſibi conſpectis uniuerſalia facere decreta. De
monſtrauiſmus item multos eū concurſus facere,
ex diſſimilibus ſignis coactos. Et uero etiā decla-
rauiſmus eam doctrinā tam numeroſa habere quæ
concurrant, ut recenſeri nequeant. Ad hæc illud
eſt declaratū in enarrandis ijs, quæ ſcripſit autor li-
bri Prædictionū, nō poſſe doctrinā ullam eſſe me-
liorem, quæ Hipp. in Præſagijs cuiusque uirtutē ſigni-
ſigillatim tradidit. Neque em̄ aliter multis poſſe cō-
miſſis quicquid præſcribi. Proinde qui utrūque legerit
librum, Prædictionum & Præſagiorum, ſatis ſcio
omnia his aperta eſſe quæ diximus. Jam ſiquis prius
noſtros cōmentarios in eos libros editos legerit,
poterit ille citra illa, quæ ſunt nūc à me cōmemorata,
importunitatē animaduertere eiufcemodi inter-
pretationis. At qui illos non legerint, ante uolo il-
los ut hi conſulant, deinde huc ſe recipiāt auditu-
ri, & de ijs quæ dixi exiſtimaturi. Siquidē cū nu-
per quiddam in manib. ſumerē de cōmentarijs,
quos Lycus Macedo in hunc librū cōſcripſerat,
in expoſitiōe Pythionis tria offendī capita ex Præ-
dictionū lib. citata, qui in primo ad uerbū ſic dice-
bat: Tremula, obſcura, palpitantia deliria, magnā
denunciant phrenitum, quod Didymarcho accidit
in Co. In ſecundo ſic: Tremores, ſi ſudoribus ſu-
perueniant, repetere conſueuerunt. Ac tertium his
erat uerbis ſcriptū: Urinæ à turbulentis uigilijs de
colores cum nigris ſuſpenſionibus, delirium portē-
dunt. Hæc ex Prædictionibus capita à Lyco ſunt
adſcripta, quaſi ita Quintus in expoſitione huius
Pythionis dixiſſet. Mihi uero, quando cōpuſus
ſum errores reprehendere (ſicet prioribus id com-
mentarijs uitauerim) operæ pretium uidetur iſto-
rum interpretū improbitatē detegere. Primū ijs,
quæ dicta de Pythione ſunt, non cōgruit illud ex
Prædictionibus caput. Neque em̄ cū ſilentio, neque
magnopere phreniticus fuit. Nā cū librū Prædi-
ctionū enarraremus, quæ ſint deliria cū ſilentio oſten-
dimus: et quare magnopere ea phrenitica appella-
uit: quorū fuit in Pythiōe neutrum. Siquidē nec cū
ſilentio delirabat, & modice inſaniebat. Secundū
caput, in quo dicit: Tremores, ſi ſudoribus ſuper-
ueniant, repetere cōſueuerunt: contrariū demon-
ſtrat caſus Pythionis. Nam non ſuccedebant, ſed
à primo unā inuadebāt, poſteaque die decimo ſuda-
uit. Itaque non uidentur tremores ſudoribus, ſed tre-
moribus ſudores ſucceſſiſſe. Reliquū & tertium ca-
put, ubi ait, urinæ à turbulentis ſomnis decolores
cū nigris ſuſpenſionibus delirium portēdunt: recte
atque ordine eſſet citatū à Lyco, ſi Pythion uigilaſ-
ſet primū unā cum turbatiōe, & urinā reddidiſſet

nigris præditâ suspensionibus, itaq; desipuisse potest: uerû quia neq; exierunt talia, nam nubilosa suspensiones permultâ à nigris distant: neq; à uigilijs turbulentis phreniticus euasit, sed à primo statim die delirauit, nō est recte adductū. Nam quid causæ erat, quin diceret suspensiones atras? Dein de uigilijs primo aut secundo die. Post has rursus primo die: mox delirium? Immo uero Lycus ipse cū uocabulū nubilosa interpretaret, non fuit ausus dicere ab eo atras denotari. Quare superfluo hæc adiecit (siquidem dicendum est superfluo nō modo ad propositū inutilia, sed etiam omnino falsa) & præcipua quæq; Hipp. sermonis neglexit aduertere, quæ tremorū affectio est, qui in tremulis manibus locus affectus. Vnde uaria sputa, & multa his succedentia: de quibus ego disputaui. Omnino enim hæc repudiavit, & quod prorsus non erat inquirendum, pro quæstione sibi obijcit ad uerbū, sic: Septimo die os est distortū. Videtur qd̄ hic narrat, cum dicto pugnare, qd̄ in Aphorismis sic habet: In febre nō intermittēte, si labrū, uel oculus, uel nasus, uel superciliū peruertat, uel nō uideat, uel nō audiat debili iam corpore, quicquid horū euenerit, mors in propinquo est. Hæc Lyci est oratio, sibi in eo scrupulum mouētis, qd̄ omni uacabat ambiguitate. Nam in Aphorismis dixit, corpore iam debili. Atqui Pythioni non debili distortū os est. Iam etiam extricando ipse hoc quod posuisset Lycus, nihil ad solutionem attulit aliud, ac id ipsum, quod nunc diximus. Itaq; qd̄ erat apertum, tanq; dubium proposuit. Aliorum quæ ad artem referunt, nihil quæsiuit, nec quo in statu Pythion esset, nec quæ sint antedicta symptomata consecuta, aut qui locus, aut qui affectus. Ac ne de sanguinis missione quidem prætermittit admonuit. Humorū & tēperamentorum non nūc tantū, uerū nec loco alio ullo in enarrandis ægris, aut cœli statibus mentionem fecit, quæ in primis Hipp. librum enarranti erant consideranda. Ut si quis Asclepiadem interpretaretur, pori & tumores incompactaq; elemēta & latio ad tenuitatem erant illi declaranda, qd̄ ad hæc ille principia omnia reducat. Calidum uero, frigidum, humidū, & sic cum Hipp. causas statuit, quemadmodum aerem in animantium corporibus. Idem quatuor humores inter sese temperamento distantes sanitatis autores eque ac morborum esse: Sanitatis, ubi ex æquo sint inter se moderati; Morborum, ubi eorū maior sit aut minor copia, aut de propria sede commigrarent in alienam. Itaq; ad hæc principia etiā qui ante Lycum & Quintum aliquē Hipp. librū enarrauerunt empirici uniuersa referre studēt, uelut in fabula agunt quidā solam, quam habent impositam, personam. Nam ut Erasistrati interpretis recte de humoribus & temperamētis sileas: ita si quicq; dicere in scripta Hipp. instituas, merito ad ipsius uocem interpretationē dirigas. Fortasse ergo ut adulterino æmulo Hippocratis uenā dare Lyco, ubi offendere uideat, æquū sit: ni hoc exprobres, qd̄ cū interpretatiōes scribere nō ualeat,

agat fabulam, quippe quod est assimilē luti, si agrediariis comœdiam uel tragœdiam, cū actor esse nequeas. At uero si ad hoste cōuertas, qui Hippocraticos sese nuncupant, ubi iuxta ac alieni & adulterini sectatores errant, immerito illis ignoscas. Iam cū istorū absint errores non solū ab Hippocratis sententiā, sed ab ipsarum ueritate, duobus eos nominibus infeceris. Siquidem melius est nihil, atq; si ambobus interpres his scopis constet, ut simul & consentanea cum scriptore & uera dicat: qui alterum tantū obseruat, hoc est reprehendendus, qd̄ dimidiū labefactauerit totius. Interpres uero, qui neq; uera dicat, neq; cōsentanea cū autore libri, maxime censendus est peccare. Sabinus quidē eiusq; auditor Metrodorus germanissimū illi quidem inter priscos Hippocraticos haberi suere, est tamen male ubi uideatur Hippocratem enarrare. Verbi gratia, in proposito ægro ita ad uerbum dicunt: Nam ut conuulsio à uacuatione & repletionē proficiscitur, haud aliter tremor, qui parua est conuulsio, à contrarijs efficitur. Ac causa quidem, quamobrem hæc uitia fiant, ratio: naliū uirorum est, non empiricorum attendere. Attamen ea cognoscere, & discernere alterum ab altero, interest empiricorum posse. Hac sane in re primum uidetur Sabinus falsus, quod parua uam dixerit conuulsionem tremorem esse. Nam toto genere inter se differunt hi affectus. Nihil uero nunc interit, affectus uoces an symptomata, functionum noxas. Neque enim affectus: nes certæ sunt in solidis animalis partibus, ut tumor, & inflāmatio, & duritia. Sed sicut actiones dum fiunt, consequuntur ut existant, non quia cōstanter & secundum habitum insunt: ita & affectus quoque earum. Nam cum omnis in actione positus motus sit: sitq; quidā in animalibus motus uoluntarius, ut alter spontaneus & naturalis: offensæ uoluntarij in motibus fiunt musculorum, à quibus etiam cum secundū naturā fiunt, scimus obiri. Sed quod in eis est secundū naturā, unū est & simplex. Quod est præter naturam, in primis sit duabus differentijs, aut præter uoluntatē, aut de uoluntate: non tamen secundū naturam. Sed hoc loco dedita opera dicas, an per uoluntatem, nihil interest. At uero motuum, qui citra uoluntatē fiunt in uoluntarijs instrumentis, quæ ad motum sunt comparata, hæc conuulsio, illa uocatur palpitatio, alius rigor, inter sese diuisi. Sed plene de his integro uolumine disseruimus. Iam motus uoluntarius, qui non secundū naturam obitur, una est forma, qui tremor appellatur: de quo necessarium est, quoniam alios huius gratia attigimus, hic uerba facere. Fit ergo tremor nō tantum in musculis affectis & neruis, sed etiā ualētibus, ubi quis ultra uires onus attollere molitur, aut manibus baillando, aut imponendo humeris. Itaq; nōnulli conspiciuntur robustissimi adolescentes, dū onus portat prægrauē, cruribus tremere, maxime ubi alcedere scalas tentent. At illis quod in maximis molibus, hoc senibus & alia ratione infirmis usu uenit in mino

in minoribus. Nam sunt hæc etiam grauiā imbecillibus. Sunt iam etiam certe affectus animi, qui tremorē inducūt. Nam in libro De humoribus dictum est, per abruptum trāscentis, metu scilicet uires desiciēte, crura tremere: necnō si quis alius in se inuadentem cōspicatus bestiam sit aut latrones aut hostes, metuat. Recte igitur in commentario De tremore, conuulsione, & rigore, ex infirmitate uirium semper tremorem fieri ostēdimus. Quæ quando sua sponte interim sint infirmæ, interim propter affectum animi, aut etiā haudquaquā per se affectæ, ab onere graui hoc patiunt, tres ei⁹ causari esse diximus differentiās: instrumentorū intēperie uoluntati attributorū, affectum animi, grauitatē oneris. Quare si, qui nec metuat, neq; molem sustineat, tremat, alterutrū certe, aut organorum est imperies, aut in ipso corpore pōdus circa musculos aut neruos. Verum sermoni nōnulla subest dubitatio, de qua in cōmentario De tremore, conuulsione, palpitatio & rigore uerba feci. Nam quibusdam uideas manus & caput tremere præter eorū membrorum mouēdi fastidiū: ac ideo esse falsū uidetur dictū, si instituerit quis aliquid agere, euenire. Ceterum si intelligas, relictā in ceruicale ceruicē, sicut capitis tremorem: manibusq; depositis, siene has quidem tremere: credes esse recte dictū, quibus ociatur quodecūq; membrum, hoc esse à tremore immune. Sin attollant, aut sublatum illud seruēt, tum symptoma illud incidere. Tantum enim abest ut qui ita agūt, musculis quiescant, ut oppositos inter se, musculos simul moueant. Ut in manu, qui attollunt, & qui hoc membrū detrahūt, extendunt eam & flectunt: & ualidiorum uirium est opus his, qui manum in angulum ductam sublimē seruant, quam qui extendunt aut flectunt. Nam qui extendunt, uno genere musculorū operantur, quod comparatum est ad id operis, feriantibus interim ijs, qui flectunt eam. Atq; cum flectunt, agunt ijs qui ad flectendum sunt accommodati, & in ocio sunt, qui extendere possunt. Quod si eleues in angulū ductam, & sublimem retineas manū, nec flectas, nec extēdas, utrisq; musculis æqualiter operaris, ut in tetanis quos uocant. Est igitur nō minus opus robur, musculis in eadē figura uel crus uel collum, uel manū seruantibus citra fulturam solidi cuiuspiam corporis uehementis sustentatisq; membrum. At cum longe partium ponderi, quæ uehūtur, uires motrices præstant, citra negociū attollūt, citra negociū sublimes seruant. At uero si multo sint inferiores, sicut in resolutis, haudquaquā possunt eleuare. quæ si pares sint, uicissim succumbunt: uincētes seruant immōtam manū sublimem, superatæ delabi sinunt. Hoc mihi cogita continenter in hunc modū fieri, ut simulac superiores sint, membrum sustollant, mox uictæ à mole horū que eleuantur, permittant pēsum ire: simulq; uires illorum rursus uictices corripientes ipsa iterum erigere studeant: deinde cum singulo tēporis momento fiat hæc uicissitudo, ut quod est infra, con-

Galen.

A festim attollatur, & quod membrum alleuat, exrepleo detrahatur, non prorsus inconcussum seruetur & stabile mēbrum, tum nec motus habeat in utramq; partem insignes, ut qui breuib⁹ interuallis & temporum & locorum seruentur. Atq; talis est motus tremor, ut quæ longius sum in libro supra cōmemorato persecutus, paucis complectar. At quæ sit in morbo rigore partium concussio, absq; uoluntate obitur & cōtrariorum motuum magnis interuallis sese mutuo excipientium unā cum frigoris sensu. Huius alius affectus est quodammodo germanus, musculorum & neruorū, quæ conuulsio appellatur, ac in eis per totum similib⁹ illi atq; iisdem organis sit motus, qui cum de uoluntate moueantur, sit: ceterum in eo tamē differt, quod præter uoluntatem, ubi conuelluntur, mouentur. De palpitatioe necesse hoc loco non habeo differere, ne cogar simul de pulsū dicere, qui aliquid habere cum palpitatioe cōmune uidetur. Satis enim iam uel de tremore productus mihi est inuito sermo in cōmentario. Qui autem ad unguem uolet omnīū prædictorum symptomatum perspicere cognitionem, & originem, legat licet librum, ubi illa exacte omnia tradidī: quādo & de singultu, tussī, sternutamēto, & nōnullis id genus alijs motibus egi in causis symptomatum, ubi dignotiones & differentias motuum, tum uero etiam causas, à quibus procedant, percurri. At Sabinus in omnibus illis nunc plus nunc minus præterijt. Itaq; cōtra Quintus & Lycus ut isto saniores, probandi sunt, quod ne aggressi quidē de his sint dicere, sed ut empirici interpretationes fecerint. Tamen si empirici quidam, ut dixi, in fabula impositam personam agant, Hippocratis librū enarrantes ut Hippocratici, Erasistrati aliquem & Herophili, & Asclepiadæ, atq; aliorum istorū, perinde ac si de cuiusq; sint eorū secta. Igitur qd̄ semper dico, ubi hic quoq; cōmonuero, aliō transibo. Singulorum, quæ scire medicus debet, priuatim est disciplina tradenda, ac tum ad enarrandos accedendum libris Hippocratis: & conclusiones demonstrandæ singulis locis memoriæ gratia, at ipsæ tamen demonstrationes non commemorandæ: quod quidem nos præstitimus. Ex his uero qui in opera Hippocratica scripserunt cōmentaria nemo quisquam, ceterum lapsi sunt in his omnes: Etenim alia est, quæ ipsas res tradit institutio absoluta constans fusaq; explicatione. Alia, quæ in enarratione cōsistit librorum, cuius nō est utriusq; idem institutum. Namq; per fusam explicationem quæ sit, spectat ueritatis intentionē. In interpretationibus sentis est propositum sententiam cognoscere. Qui ergo ante singula exacte didicerit, hunc deniq; ad ueterum librorū interpretationes accedere oportet: ut tamē primum sentis sensum ualeat inuenire: secundo loco, recte, aut se cus sit asserta: simulq; admoneat demonstratorum in operibus de unoquoq; medico præcepto. Qui uero interpretes suis dictis nequeat demonstratio nem inferre, auditores loquacitate obrundit: itaq;

Tom. 3

u 2 à scripto

à scriptoris sententia retrahunt, uolentes sua uerba ex illis fidem habere. Quamobrem de capite ad caput transeunt, quæ ne ipsa quidem quicquam ad rem propositam referunt. Porro fieri non posse, ut in commentariis demonstrationes disputationum, quibus produntur disciplinæ, scribantur, ex iam dictis planum est. Nam quædo Hippocrates non in Pythione modo, uerum in multis etiâ ægris prædictorum symptomatum meminit, si quidem nusquam demonstrationibus cōprobes placita, nullam animis discipulorum firmam eruditionem infundes. Quod si tradas in quibusdam ægris demonstrationes, in quibusdam pretereas, atq; in primo Morborum uulgarium, uerbi gratia, eas omnes persequare, in alijs ad illas reijcias, facies tu quidem, quod diximus, uno in libro absolutissimam tradendo cum demonstrationibus doctrinam, in cæteris eius conclusiones adducendo. Sed id ipsum tamen utroq; est modo absurdum. Nam in primum Vulgarium morborum librum, si hunc enarres, primum quinquaginta commentaria sit necesse scribere, & singula aut bina in singulos alios. Itaq; cogeris, si aut præfagia aut Aphorismos legere uelis, ante quinquaginta illos libros euoluere, interpretantes primum librum Morborum uulgarium. Haud secus si ab alio quopiam coeperis commentaria scribere, in illum quinquaginta scribes. Qui autem alium legere uolet, ante omnia necesse habebit quinquaginta illos libros legisse. Atqui multo præstabat singulas quæstiones, uel præcepta, uel quolibet nomine appelles, esse singulis descripta libris, atq; hos tantum, ubi firma imbuiscientia de ijs, quæ prodita sunt in his, uoles, consulere; Ideoq; nos cum De tremore, conuulsione, palpitatione, & rigore, tū de alijs omnibus lucubrationes edidimus separatim, & demonstrationum interpretando usurpamus conclusiones; at Sabinus, cum neq; demonstrauerit usquam, quid inter hos quatuor intersit affectus, tremore, palpitationem, conuulsionem, & rigorem: neq; ullā, si non planē ueram rationem, & demonstratiuā, at uerissimilem adduxerit, primum esse tremorem asserit paruam conuulsionem: paulo post speciem esse tremorem conuulsionis dixit. Verum quod me ocyus his reprehensionibus, quas inuitus institui questus in improbos interpretes, explicē, esto tremor conuulsio, aut conuulsionis species. Pythionem iā ab eo discamus, quomodo inciderit. Stomachum, inquit, homo affectum habebat, atq; manus, quæ cum illo haberent consortium, tremebat. At nec incommodum illi ullum fuisse ad stomachum, docere quisquam potest, q; nullum sit symptoma nominatum in narrandis Pythionis accidenibus, quod indicare stomachi ualeret uitium. Nec stomacho esse quicquam cum manibus commune ostenderunt. Nam ipse ait fieri tribus modis confortia, aut propter uiciniam, aut propter familiaritatem uel generis uel operis: Generis, ubi neruofum neruoso, uenosum uenoso, arteriosum cōsentiat arterioso: Operis, cum māmæ & thorax parti

bus genitalibus. Sed in harū cōmunitatū cōsentire nulla manus possunt cū stomacho. Neq; enim officium his est commune, neq; neruorum cōsensu, quamobrem in manibus neruofum genus in cōsensum ueniat stomachi affecti. Nam stomacho à sexta deducta de cerebro propagine tribuitur nerui: Manibus à spinalis medullæ regione ad sextam, septimam, & octauā uertebam. Itaq; quæ à sexta coniugatione partes sunt neruos cōsecutæ, has stomacho cōsentire, non manus cōueniebat: Atq; de tremore hæc nugatur, qui propter abstinentiam ueneris ducunt nimiam humorū copiam Pythionē coaceruasse. Quamq; uenus ut uacuatione plenum fieri non permittat corpus (tribuamus sanē hoc illis) stomachum certe labefactat non mediocriter: cum eum ueneris abstinentia, etsi corpus impleat, confimet ut quod maxime. Nam non parum absurdum sit censere, si quis moderate uiuat repleri humoribus hunc. Neq; enim his, sed ociosis corpus implet. Quod si quis à uenere se contineat, exercitetur tamē more athletarū, fessorū, & messorū, aut artē agentū aliquā manuariam, non colligatur plenus huic humorū corpus. Verū quia quæ sciunt, hæc nequeunt retinere, usu uenit serō discitentibus dicere planissime pugnantia, dū importune uerba funditant. Quid enim attinebat scribere, dixisse Democritum paruū morbum comitalem cōcubitu esse: & Epicurū, nuncq; prodesse ueneris usum, præclare agi si non officiat: Nam ista oratio ad ægrotantes ob immodicam uenerem pertinet, non ad eos qui diuersam instituerunt rationem uiuendi. Et quidem Sabinus hæc scripsit, non uidens quæ insit in uerbis pugnantia. Iam uero quid est nouius, q; ob continentiam ueneris delirasse Pythionem: ferunt enim, acruatam in cerebro geniturā, multitudine id opprimentem, delirij symptoma efficere, ut solet os, premēs in capitis fracturis, & nostra manus creare delirium. Quare iam monstrat, non se cuiquā, cui terebra adigeret, adfuisse. Cum cū aut digitis premas unā cū membranis cerebrū, aut per membranarū quæ uocantur custodes, aut etiā ante perforationē os putrefactum has premat partes, deliria non existunt, sed sopores alti opprimunt, motus sensusq; perit: nā soporatur interdum magnopere ita affecti, ut in uehementibus apoplexijs. At uero cū etiā uaria sputa autumat genitura retenta accidisse, præstat illos nihil cōfutare. Nam qui reprehendit sedulo, quæ nulla sunt digna sedulitate, seipsum afficit contumelia. Atqui non hæc modo sed longe protulerunt plura haud dissimilia illis: de quibus est hoc unū: Abscessum ad sedē aut ortum Pythioni propter loci uiciniam, quo genitura excernit. Et abscessus in sede comitē fuisse stranguriā. Deniq; alia etiā afferunt, quibus adducaris ueneris cōtinentiā non paucorum esse, nec paruorū aut orū morborum. Et hæc cū scribant in propositis exponēdis ægris, Democritū proferūt & Epicurū, nihil unq; proficere affirmantes uenerē. Et quod omnū est sapientissimū, ut cōuulsio, inquit

inquit, comitatur repletionē, & inanitatem, ita A tur πῶτον, id est, uerissimile significare. sequens π, πῶτον, id est abundantia. a quo statim ον scriptū, ὅσον, id est urinā significare uidet, ut ex ambobus significetur πῶτον ὅσον, id est, abundantia urinæ. deinde μ quadragesimū nobis diē ob oculos ponere. υ, ὑγίαιν, id est, sanitate: atq; hæc ambo interpretari, quadragesimo diē hominē cōualuisse. Et collectā ex omnibus notis hanc esse sententia: Verissimile esse ob abundantia reddite urinæ propulsatū ipsum morbum esse, & perfanatū hominē quadragesimo diē. At hæc non inueniri ascripta hoc modo in omnibus exemplaribus, ante dixi. Nunc dico, nec in quibus inueniuntur, in his omnibus primū ægrum habere talem notā. Ergo quæ exemplaria notas habēt in fine ascriptas narrationis de Pythione, hunc habent in modū scriptas, π π ο υ μ υ. Porro q; probabile sit utraq; notā, qd modo dixi significare, cōfirmat illā, quæ alijs sunt ægris adiuncte. Nā ubiq; adiacet π lineā habēs mediū intersecantē. Ad finē uero superscriptus υ additū est, ὑγίαιν denotās, id est sanitatem: Defunctis δ, qd scilicet mortē indicat. Prima igitur, quādo ea significare uident quæ diximus, & media sint probabilia: quippe quæ Hippocratis de ægris orationi esse consentanea possint: nobis quidē inanis labor in Pythione cōfectus est, & in alijs conficiet, tēpus frustra terētib. Sophistæ uero talib, exponēdis, ut uates suspiciūt à discipulis.

De notis, quæ sunt singulis ægrotis adiectæ.

Miror huius libri, ut aliorū etiā Hippocratis multorū infelicitatē, quorū hi sunt dissipati, illi aliquid habent scriptis Hippocraticis adiectum. Rectius dicam fortasse infelicē non fuisse librum, cæterum eius nos lectores, qui tempus in re perdimus inani. Ad exitum igitur narrationis euentorū Pythionis ascripta est, primū π litera nota, rectā habens in medio lineā sic, π: ut quidam scribūt nagetnorū notā, deinde scripta est π litera nota, nihil in medio habens. mox ου, sub quā μ, postremo υ. Coacti igitur sumus, notæ hæc quid significet, inuestigare, idq; incerti, Hippocratis ne sint, an alius ista singulis ascripserit ægris. Verū nobis cū hoc ipsum cōpulsi indagaremus, in mentē uenit: Si ut hoc in libro eas inuenimus notas, sic in alijs etiā libris uulgarium morborum omnibus cōperissemus, narrationi eorū, quæ ægris acciderūt, ascriptas: non sit fortassis ab Hippocrate dicere ascriptas absont. Nūc cū neq; in alijs libris inueniant, neq; etiā in ipso hoc tertio in omnibus æque exemplaribus: merito in suspicionem non nos tantū uenimus, sed maiores etiā nostri, ab aliquo esse ascriptas, fortasse qui discipulos detineret, ut posset declarare quasi mirificum quid, unaquæq; quid denotaret. Potuit etiā cōpendium sibi quis soli facere utilitatis, quā caperet ex singulis ægris: ut in hoc ipso, quē cōmemorauimus Pythione, qd deducta per mediū lineā habet π, uide

Galen.

tur πῶτον, id est, uerissimile significare. sequens π, πῶτον, id est abundantia. a quo statim ον scriptū, ὅσον, id est urinā significare uidet, ut ex ambobus significetur πῶτον ὅσον, id est, abundantia urinæ. deinde μ quadragesimū nobis diē ob oculos ponere. υ, ὑγίαιν, id est, sanitate: atq; hæc ambo interpretari, quadragesimo diē hominē cōualuisse. Et collectā ex omnibus notis hanc esse sententia: Verissimile esse ob abundantia reddite urinæ propulsatū ipsum morbum esse, & perfanatū hominē quadragesimo diē. At hæc non inueniri ascripta hoc modo in omnibus exemplaribus, ante dixi. Nunc dico, nec in quibus inueniuntur, in his omnibus primū ægrum habere talem notā. Ergo quæ exemplaria notas habēt in fine ascriptas narrationis de Pythione, hunc habent in modū scriptas, π π ο υ μ υ. Porro q; probabile sit utraq; notā, qd modo dixi significare, cōfirmat illā, quæ alijs sunt ægris adiuncte. Nā ubiq; adiacet π lineā habēs mediū intersecantē. Ad finē uero superscriptus υ additū est, ὑγίαιν denotās, id est sanitatem: Defunctis δ, qd scilicet mortē indicat. Prima igitur, quādo ea significare uident quæ diximus, & media sint probabilia: quippe quæ Hippocratis de ægris orationi esse consentanea possint: nobis quidē inanis labor in Pythione cōfectus est, & in alijs conficiet, tēpus frustra terētib. Sophistæ uero talib, exponēdis, ut uates suspiciūt à discipulis.

Hermocrates, qui ad nouum murum habitabat, igni est correptus: cepit caput illi, subiq; dolere: hypochondrium molliter contendebatur, lingua initio adusta fuit, mox obscuruit, somnum non habuit, sitibundus erat, sed nō admodum: urinæ crassæ & rubentes, depositæq; nō subsidebāt: aluus torrida, & copiosa. Quinto diē reddidit tenuem urinā, suspensiones habebat, nec subsidebat: Sub noctem delirauit. Die sexto anginosus euasit, omnia ingrauescebant, mente non constabat.

Nec desinunt hic nugari quidā interpretes huius libri: sed ideo esse aut scriptū ad nouū murum, q; recēs inductus hominē obfuerit. Alij ab his dissentiunt, seduloq; student ostendere, non propter calcē appellasse eū nouū murum, uerū q; præter morē exclusis uentis, & cū iam ædes, in quibus Hermocrates commorabatur non bene perflaretur, morbus hominē corripuit. Verū de loco satis, ac potius, ut id qd est dicā, nimis. De his iam quæ illi acciderunt, porro uidendū est, ac eorū quæ alias demonstrauimus, reuocāda memoria: de quibus hoc est: Tria esse prima febrū genera: unū earū, quæ diarię appellant: alterū hecticarū: tertium earū, quas acutas uocant, comites putridorū humorū. Atq; ex tertio horū genere febrem affixisse Hermocrate, hinc cōstat, q; cum incipit de illo facere uerba, statim dicat Hippocrates: Igni est correptus. Nam ut in alia historia scripsit: Quidam incallescens

Tom. 3

u 3 calefcens

calefcens cœnauit: ut hoc uocabulo calēs, febris mediocritatem ostenderet, quæ cœnatū tenebat: ita hic ignē appellauit ualidam febrem. At caput quæ illi cœpit dolere, unā cū surditate. Itaque ex his in caput liquet inuasisse quandam humorū abundantiam. Declaratū iam est frigidioribus & pituito floribus succedere sopores, lethargicæq; mala: Calidioribus, aut prorsus mordacibus uigiliis, & deliria. Proinde cū uigiliis eum cū surditate teneret, & capitis dolore, lumborumq; suspicari replētes caput humores consentaneum erat mordaciores esse. Visuenit porro hīs, ubi cū calida febre & flagrante cerebrum offendant, comites esse, ut didicisti, deliria. Quod si duos dies aut tres aut quatuor hæc symptomata durēt, certius præscies deliriū. Id quod hic accidit Hermocrati. Nam exponendo quinto die scripsit delirasse hominē. Iam uero febrē fuisse eā, quæ dicta est, uel linguæ indicat symptoma. Quid nāq; dicit: Lingua in principio adusta fuit. Hoc em̄ nomē eam omnino siccam significat fuisse: potest etiā nigrā. Atqui in tali lingua, febreq; tali, si absit ingēs sitis, alterutrum inuēit: aut mentē læsam aegri esse: aut uentris naturalem facultatē, qua subinde cibos appetimus, emori. Porro cū narrationi hæc sunt adiecta: Hypochondrium molliter intēdebat, ex iecinore cōstias febris originē esse profectā. Quia em̄ singulari numero quē uocant, dixit hypochondriū, alterū tantū indicat, nō utrūq; fuisse cōtentū. Quando autē aut dextrū sit necesse aut sinistrum hypochondriū nos accipere, dextrum fuisse intentū sit uerisimilius, propter excellentiā qua præstat alteri. Siquidē talia citra appositum & distinctiones perferūt. Atqui etiā modus ipsius febris, & ipsius adustio linguæ, satis iecinoris affectū prodit. Nā intentionē, quæ dicitur fuisse mollis, hypochondrij, constat uacuā indicare. Nam uacuit arguitur ex molli. Huic est oppositū cū tumore, quē admodum cōtentū laxo. Ac si ita diceret, dextrū hypochondriū contendebat, sed citra tumore: uel quia non magna fuerit inflammatio iecinoris: uel in sima parte duntaxat, qua uentriculum amplectis, gibbo etiam nūā siccitate libero. Iam uentris torrida excrementa etiā superexcalfactionē indicāt uisceris. Quare si urina ad hæc lætalis accessisset, celerime perierat homo. At quia ut talibus, erat mediocris, fieri speres posse ut producat morbus. Nam bone quidē urine haudquaquē in isto affectu incidunt. Rubra uero spatio longo laboraturum hominē, non tamen planē moriturū arguit: ut in commentarijs in librū Præfagiorū & De iudicijs planū fecimus, ubi eius libri reprehēdimus autorem. Nam quæ alia de occasione egrotantibus acciderunt, quia ad aliud refert, errat. Iam in his commentarijs prolixius sumus tū phrenitidis peculiaria signa persecuti, tū q; in libris Hippocratis citra cōtrouersiam germanis, de quibus præfagia sunt, uniuersuiusq; facultatē signi exacte & sigillatim explanauit. At de rubris uel prærubris urinis uerū nullū fecit. Sed de subrubra urina cū mētionē

facit, simul prærubratū uim indicauit. Atq; adeo de subrubris urinis hæc scribit uerba: Si urina fuerit subrubra, ac subrubrū, quod sublidet, diuturnior rem hæc quidē morbi quæ prima significat, sed admodum tamē salubris est. Cum ergo sit subrubra, præter cæteras salubris quidem, longius tamē quæ prædictæ trahat, quas ocyus dixit morbi exolueret: quæ magnopere sunt rubræ, longius significant spatium, ceterū non mortē sua sponte, neq; deliriū. Siquidē per flauā bilē in cerebro exundantē deliria oriuntur, quæ admodū si ea sit adusta, ut ita transeat in atrā, insanie. At uero sanguinē abundante crudiorē & ferociorē rubra indicat urina, qui in uenis uidelicet iecinoris & profundū corporis cōtinetur: ut flauā bilē ruffa & atra. Quid igitur uenit in mentē cū alijs nonnullis, tum Lyco, ut hūc approbarent, qui in predicationibus scripsit: Surditas urinaq; prærubra, in qua suspensiones non subsident, delirium nunciant: qui morbo regio si corripiantur, malum est. Apparet em̄ ex ijs, quæ hoc sunt loco de Hermocrate tradita, autorem illius libri uniuersale collegisse præceptū: sed longe aberrat & ab rei ipsius natura & Hippocratis sententia, tum uero ab ijs, quæ in egroris obseruant. Nam rei natura demonstrat sicci tēperamenti humores & uirtutis mordacis in cerebrū elatos concitare uigiliis & phrenitim: id quod in cōmentarijs De locis affectis ostēdi. At Hippocrates tales humores cognouit, flauam & atrā bilem: humidū uero succū & frigidū, pituitam: mitissimū autē si mulq; nobis familiarissimum, sanguinem: præterea urinam serum esse humorum in uenis contentorum, nos ille docuit. Quare ratio conuincit, ubi amplior semicrudus sanguis per urinam expellatur, rubram eam hanc efficere, atq; ideo diuturnū fore morbum, quod requirit scilicet ad concoctionē longius spatium sanguis: si quidē spatio temporis sunt cōcoctiones. At nō erit talis morbus (ut ab urinis) exitiosus, neque phrenitidi obnoxius. Sed non oportet hic nos longiores esse, posteaq; istarum iam orationum in cōmentarijs in Prædictiones importunitatem prodiderimus. Atenim cum crassas etiā fuisse indicet nec subsedisse urinas, planē sunt illæ ex cōturbatis & turbidis, ut solet hic appellare, quæ semper turbationem crudā annunciant multo præditam spiritu flatuoso, ut mustum. Quo fit ut capitis dolores his urinis sint adiuncti, quod spiritus caput cū calidioribus succis petat: a quibus merito intenduntur uigiliæ, & periculum est delirij futuri, si acrimoniam humores obtineant. Hæc cum statim ab initio Hippocrates cuncta exposuit, & symptomata, & signa Hermocrati accidisse, deinde nihil de diebus proximis prodidit: durasse hæc ad quintum usq; diem innuit omnia, ac tum se demum ad alia accessisse enarranda, ubi aliqua ex parte uariassent. Proinde quinto dicit die multam illum reddidisse urinā & tenuem, quare ad eius dici expositionē transeamus. Quinto die reddidit tenuē urinā, suspensions habebat, subsidebat, sub noctē delirauit. Cū

primum

primum est immutata prima urina, & desipuit homo, die quinto scripsit Hippocrates, præterita, ut diximus, tertij & quarti dici declaratione, nimirū quod eadem permansissent in his symptomata. Quare de tenuibus urinis reuocemus ad memoriam, quid in Præfagijs dixit his uerbis: Qui tenuem crudamq; diutius urinam reddunt, si cætera ut superflutis portendantur, his abscessus in regionibus infra septum transuersum expectandus est. Ita quæ altero modo crudus esse morbus significatur per tennes urinas, ut etiam per crassas, ubi non subsident. Siquidem conturbata, sed dum deposita sunt subsidentes, concoctionis alicuius indicant initium, potissimum ubi ilico subsident. Quæ uero non subsident, ultra flatuosam turbationem crassitiem esse crudorum humorum significant. Atq; ex his liquet morbum producendum. Insuper qua erat prauitate febris, & quia sub noctem delirauit homo, cum periculo esse coniunctum. Reliqua iam uideamus, num esse his cōsentanea uideatur. Auruginosus euasit, omnia ingrauescebant, mente non constabat. Indiciū hoc tribi sit contentionis hypochondrij ex iecinore profectæ. Diffunditur etenim nonnunquā per totum corpus flaua bilis, quod decretorium est, ut in Aphorismis quoq; est eo libri loco declaratum, ubi ait: Morbus regius ante diem septimum, malus est. Reduc item ad memoriam ante concoctum morbum, crebro te auduisse nullū quemlibet abscessum proficere, nedū auruginosum. Is enim im pediri significat bilem, quo minus ex uiscere expurgetur, & per uentrem effundatur, uel propter oppilationem eius uel inflammationem. Morbo iam cōcocto decretorie interim natura ad cutem excrementum effundit, cum quorūdam aliorum humorum, tum flauæ bilis. Nam hoc quidem loco flauam appelles, an pallidā, nihil interest. Porro cum uitiū incretoret iecinoris, auruginem extitisse ex eo indicatur, quod ingrauescerent omnia sexto die, simulq; quod mente ille non constaret, quod est, desipere.

Die septimo grauitur se habuit: urinae erant tennes, similes proximis itē diebus. Sub diem undecimū omnia illi uisa sunt remissa esse.

Quæ die quinto urinae fieri cœpissent decretoria, nō correctæ sunt multis diebus. Non enim se primo modo die, uerum sequētib; etiā ad undecimum usq; diem in iisdem fuisse dicit symptomatibus uersatum et signis Hermocrate. Undecimo die omnia illi uisa sunt remissa esse. Recte sanē uisa sunt dixit. Neq; em̄ periculosissimis ex signis potuit subito, cum eadem permaneret humorum cruditas, ad meliorem statum peruenire: idq; adeo cum nihil eluxisset decretorij die undecimo: id quod solet non raro cōspici: quod tum natura solet aut sanguinis profusione uel alui, aut uomitibus, aut sudoribus, aut parotidibus, aut decubitu quopiam ex discrimine hominem uindicare. Attendamus itaq; iam, quæ die undecimo acciderunt.

Sopor cœpit, urina crassior, subrubra, infra tenues, nō subsidebat, aliquatū mēte cōstabat.

Solidum scripsi librum interpretans significationem huius dictionis sopor, in quo iudicat propensionem in somnum, sic appellasse Hippocratem. In somnum autem propensionem uoco, cum uigilare ægri nequeant, nō apertos habentes oculos, sed cōniuentes: uel altis somnis, uel tenuibus, uel uigilijs detineantur. Vnde exactam querit distinctionem, multam etiam prudentiam & exertationem, ut ex quo uitio in soporem æger incidere, assequaris: frequēter enim, ubi multum irrigata pars sit, quæ est sensus fons (in qua & somnum recte Aristoteles fieri demonstrauit) sopor sequitur: ut nonnullis usu uenit ebrijs. Subinde ob solum frigus. Est cum ambobus his profundus succedat & soporans somnus. Quinetiā propter infirmitatem uiriū talis affectus fit adeo iam emorietum, ut apertas genas seruare non ualeant. Ac ita affecti hoc habent, ut postquam cōniuerint, aut nihil prorsus, aut parum dormiant, sed uigilent, nec attollere tamen genas queant: quod quidē uitiū ab eo quod committit humiditas & algor, pulsus distinguunt potissimum languidissimi, tardi, rari, & parui. Quod si hanc esset Hippocrates contem plationem iuxta ac alias persecutus, uel pulsuum in ægris genus tradidisset, fieret, ut etiam exactiorem nos cognitionem eorum quæ ægrotis euenerunt, assequeremur. Quam quia præterijt, ut quidam uirinarum, ex his quæ literis mandauit, de ægrotis est coniectandū. Ac in cerebrum se succum contulisse pituitosum undecimo die, nō est rationi consonū, in morbo, qui siccus & calidus a primo statim impetu fuit. Siquidē lingua adusta, uigilia, febris tiehemens, sexto die auruginosa perfusio, excrementa alui torrida, totum esse igneum statum corporis declarant. Huc accedit, quod si qua crassities esset collecta succorum: in iecinore & eius uenis, non ea in toto cōtinebatur corpore, quam ostēdit iam inde usq; ab initio uirinarū crassities. Reliquum ergo est perfrictionē insignem cerebri, aut facultatis imbecillitatē Hermocrati soporem induxisse die undecimo. Vtrum autem sit horum, nihil esse perniciosius potest. Nam insana bilia ea esse demonstratum est frigora, cum calidis morbis & siccis succedant. Recte ergo Hippocrates scripsit: Omnia uisa sunt remissa esse. Nā cum exitiosissimum signum die undecimo sopor incepisset, haud potuit fieri, ut salubrem tum statum corpus recuperaret. Immo uero ne medius quidē est ullus in talibus status, sed si a salubri statu ea defleat forma febris, in contrariam impingit perniciem, in qua extinguitur natiuus calor. Ergo quia sopor symptoma ita perniciosum undecimo die extitit, attendamus urinas. Nam si exitiose etiam hæc appareant esse, propinquam significant mortem. Sin mediocres, in longius tēpus trahetur. Nā optima urina in talem statum nullo pacto incidat. At quid de cis referat, audiamus, Urina ingit crassior.

u 4 Hæc

Hæc quidam ita connectunt, ut post dictionem *so* por supradictam, cœpit, urinae attribuant. Nam cum intercedat hoc inter soporem & urinam, utriuslibet assignes licet: ut duplex sit lectio, una hæc, *Sopor cœpit: altera hæc, Cœpit meiere crassiora.* Etenim uerbo *æq̃*, id est, meiebat, per indicatiuū quem uocant modū prolato, adijciunt *u* literam, ac scribunt *æq̃u* cum *u*, id est, meiere, modo, ut uocant, infinitiuo, ut uerbo cœpit consentiat scriptura. Cæterū dictioni *sopor*, est uerisimilius uerbum cœpit adherere, cum nunc inceperit primū: urina uero crassa usq; ab initio fuerat. Siquidem in narratione diei primi scriptū est his uerbis: *Vrina crassa erant & rubra, depositaq; non subsidebant.* Quare cui probatur hunc dicere, nunc cœpisse urinas crassas esse, cū tales ab initio ad quintum usq; diem fuissent? Nam die quinto quidem mutatas tenues dicit factas. Deinde septimo die, eas fuisse commemorauit easdem. Recte igitur dixit undecimo die: *Reddebat urinam crassioram, cōferens cum his illas quæ a quinto die hætenus tenues fuerant.* Iam etiam subrubras eas fuisse ait, & infra quædam parua tenuia habuisse, quæ subsiderent. Subintelligendum enim est huic, infra, parua quædam tenuia habuisse, quæ subsiderent. Quare uidentur ambiguisse hæc urinae inter bonas et exitiosas. Porro in fine quod dicit, bisariam legunt. Quidam ita: *Non subsidebat aliquantulum: adiungentes dictionem, aliquantulum, urinae non subsidenti.* Alij sic: *subsidebat; deinde iterum ab initio, aliquantulum mente constabat, quod propius uidet ad sensum accedere.* Nam aliquantulum, si sit prædictum subsidere urinam, solent sic Greci dicere. At non subsidentibus raro id genus nomina adijciunt. Habes ergo quæ undecimo die symptomata & signa acciderunt. Videamus iam, quæ de quartodecimo descriperit.

Quartodecimo die a febre erat liber, non sudauit, dormiuit, omnino mente constabat, urinae eadem.

Nequicquam uideatur adiectum, non sudauit: cui est simile, non illi profluxit sanguis, non uomuit, parotidas non habuit. Sed ut non multo ante dixit: *Sub diem undecimum omnia illi uisa sunt esse remissa; qui cum dicere potuisset simpliciter, omnia sunt remissa, adiecit uisa sunt, quod illorum admoneret, quæ aliubi scripsit: his, quæ non rite releuant, his non est habenda fides.* Ita etiam hic non dubitauit cumulum addere, non sudauit: ut ob oculos proponeret, quàm sit anceps remissio morbi. Nam si, quæ postulabat res, quartodecimo die euenissent, conseruarent hominem. Itaq; quia non apparuerunt, hinc malignitatem nobis morbi subiecit. Quos quidem status ignorat uulgus medicorum, & gaudet si qua uideatur alleuatio, tametsi hæc ex lignis prioribus proficiatur & symptomatibus exitiosis: nesciunt, cum natura enecatur, & extinguitur infusus calor, tales solere status incidere: non secus ac partes quæ de fluxione mala

in tumorem assurgunt, ubi natura præ infirmitate haudquaquam attingit humoris concoctionem, qui excitauit tumorem. Nam cum generatur, inquit, pus dolores fiunt & febres, quod natiuus calor humores tumoris autores immutat. Quare quando omnino hæc a concoquendo abstinet per imbecillitatem, nec laborant, nec febricitant, nisi per parum. Ideo fit, ut in ijs qui suppurarunt excreto pure, pars sit in quam fluxio impegit, salua. At ubi suppuratio, & manifestus dolor, & febris abest, putrescit pars, ut nonnunquam eam cogamur solidam præcidere. Huic igitur non dissimile est quod his accidit, qui obscure & non legitime explicati sunt febre, præsentibus signis letalibus. In hoc casu fuisse Hermocratem uel sopor, qui hominem die undecimo arripuit, arguebat. Siquidem unā cum ardente febre, & succū habente mordacem acremq; adiunctum, si quis symptomate teneatur tardos & frigidos humores, atque non mordaces comitante, non esse incommodum ostendit profligatum, cum nihil acciderit decretorijs, sed suffocari & extinguere natiuum calorem. Sed hæc aliās longius tractauimus. Quinetiam hic summam satis sit dixisse de ijs, qui a febre in grauibus ægritudinibus non rite liberantur. Nam quo habere, cum signa præcesserint exitiosa, commodius uideantur, hoc morbum habent deteriores. At uero Sabinus dixit, insidians morbus more feræ, aut hominis scelerati (animantis enim est ratione prædita petere insidijs) nec opinantes adoritur, quos petiuit. Verum eiusmodi uerba, nugæ iure dixeris. Siquidem cum nihil quod ad scientiam faciat afferant, nisi loquacitate obtundant, institutum se putant exemplo demonstrare, quod nulla ratione his, quibus quum confertur, consentiat. Quare hos relinquamus, & ipsi iam, quæ instituiimus, absoluiamus. Mihi uero hic animum diligenter aduerte; ac caue miteris qui sæpe ego, cum quempiam in malis dixissem esse, qui interim repente haberet belle, adeo ut & lauaret, illuderetq; non a plebeijs tantum, sed & a medicis quibusdā, in prædictione tamen constarem: Postea cum repeteretur ille a morbo, qui uidebatur recte habere, morereturq; ex diuinandi habitus sim, non medica speculatione prædixissem, cum hæc præclari isti ipsi medici nusquam esse affirmauerunt literis mandata. Equidē unde mortem quibusdam in undecimum diem, aut salutem præfagiuerim, abunde scripsi de eiusmodi prædictionibus omnibus in commentarijs De iudicijs, & in libris etiam De diebus decretorijs: quoruū est omnium princeps diuinus ille Hippocrates. Sed cætera in illis quos citauim modo libris, & uero etiam nonnullis alijs prosecutus sum. In præsentia qui illos reuoluerint, his planam faciā propositā disputationem. Undecimo die Hermocrates melior esse uisus est, quartodecimo semel liberatus. Constituto iam hoc & præcognito recidiuū fore, & periturū eum, diem septimūdecimū consentaneū erat ijs quæ die undecimo & quartodecimo eueniāt, recidiuam attulisse, Nam morbi mutatio in dies incidit

incidit decretorios. Didicimus namq; in præfagijs & Aphorismis diem quaternarios orbes in uigesimalum, non primum uigesimalum incidere, atq; deinceps undecimū quartidecimi esse indicem, decimum uero & septimū uigesimali. Ergo tum morbi rediisse die septimodecimo Hermocrati in primis est consonum, tum consecutam aliam esse mutationem uigesimo: Non tamen iam lectis Hippocratis scriptis, quæ die uigesimo mutatio futura esset, constat. In causa est, quod uirium status nos lateat ægri, atq; certissimum earum signum pulsus ipse præterierit. His enim simul perspectis, facillimum erat dicere uigesimo die moriturus esset æger, an in spatiū longius protrahendus morbus: Ignoratis uero, obscurum. Itaque audiamus, quæ de die septimodecimo, quæ item de uigesimo Hippocrates dicat.

Ad diem septimūdecimū rediit, insequentibus diebus incaluit, febris erat acuta, urinae tenues.

Alia, symptomata sunt recidiuæ: at urinae tenues morbum esse crudum significat. Itaq; ut non sint magnopere signa, quæ apparebant, exitiosa, fore incolumem hominem dicere nequeas, conspiciens septimodecimo die eam urinarum cruditatem. Nam Hippoc. ipse dixit in talibus, ut æger diuturnitate morbi sustinere possit, esse periculū.

Iterum uigesimo die est iudicatus, & a febre liberatus, non sudauit.

Quo die accedere febris debebat, si quidem natura omnino aggressa concoctionē humorū esset, aut tantū, ut ostendit, urinae tenues permanissent, eodē die febris perfecte cessasset. Neq; enim septimodecimo accessit natiui caloris ratione, sed sola putredinis, succensis in modū febris humoribus. Itaq; eorū feruor digestus, a febre hominē uindicauit. Sed quia exitiosa symptomata manebant, ut postea dicit, Hermocratem clarū erat obiturū. Iam quod in die quarto decimo, non sudauit, scripsit in uigesimo item addidit, admonens remissionis, quæ obscure aduenit. Nā quod permāserint symptomata, extingui ægri naturā, ex his perspicias, quæ uigesimali diei subiūxit narrationi: quibus nūc animum adhibe.

Perpetuo a cibo abhorrebat, omnino mente constabat, loq; non ualebat, lingua inaruit, non sitiebat, obdormiscebat aliquantisper sopore tētatus.

Hæc, quæ retulit, omnia sunt emorientis uitalis facultatis signa: ut, uerbi gratia, ciborū fastidium, appetitū amissum significans: interim a uentriculi ore proficiscitur, ab aliqua humorū aliena qualitate affecto: interim ob ipsius facultatis extinctionē, cuius erant in secūda ualetudine munera, indigentiam sentire, & quæ sunt se procuratura appetere. Eiusdem sunt munera, humidæ materię indigentia & repletionē sentire. Ut ergo in his se habuit, aperte Hippoc. declarauit hisce uerbis, *Non sitiebat: & huic, perpetuo a cibo abhorrebat, subiūxit, mente constabat illi, lingua inaruit, hoc, non sitiebat.* Et mente constabat, ad cōtinuam utriusq; declarationē assumpsit. Non sitiebat uero, ad alterū. Cōmunis itaq; declaratio hoc dicit, non sentiebat indigentia uel siccæ materię, uel humidæ: non quia animaduerneret, sed quia extingueret ipsius facultas. Huic uero lingua inaruit, adiecit, non sitiebat, ut declararet non humiditatis gratia non sitisse hominem, ut quidā, qui humidū & frigidū succum aceruarūt: sed cum siticulosisima esset affectio, facultas eam tamē emoriens non sentiebat. Nunquid uero sermonis defectus ex huius noxa eueniebat? Quare si symptomata illi hæc & uigesimo die, & per totam propē ægritudinem inerant, febrem planum est calore emoriente natiuo hominē uigesimo die deseruisse. Huic assentitur etiā hoc, obdormiscebat aliquantisper sopore tētatus. Non enim ut sani dormiebat, sed facultatis imbecillitate ultro cōniebat, adeo ut apertos oculos non ualeret tenere, nictabatq; & parū dormiebat. Adiunxit em uerbo obdormiscebat, aliquantisper, quod hæc esset facultatis nota infirmæ, non somnorum naturalium. Quare est probabilius hominē alto sopore tentatū fuisse hoc tēpore propter facultatis imbecillitatem, quæ per primarij sensus instrumētū humiditatem, Proinde mireris, non cur perierit Hermocrates, sed qui attingere diem uigesimalū septimum potuerit. Nam non multo post uigesimalū diem esse consecuturā mortem, uerisimile erat. Unde iuuenem liquet, & ualida fuisse natura. Quod factū est, ut morbo resisteret, paulatim marcesces. Est enim coniectari ex omnibus, quæ hominē acciderunt, quem uocāt medici iuniores marcorem torridum fuisse. Atque ipsum die uigesimo septimo peremisse febris, quæ uigesimo quarto ex putredine humorum concitata erat, quam explicat proximo capite. Porro operæpretium est indicare, quid hoc loco scripserit, Omnino mente constabat. Siquidem non omnino uidetur compos mentis fuisse, quando ipse Hippocrates illum in quinti dici narratione scripserit delirasse: & addiderit deinde in sexto, mente non constituit: mox, in septimodecimo delirauit. Quare quod alterutrum, aut his eum tantum diebus delirasse, reliquo tēpore sui fuisse compositum significaret, scripsit, omnino mente constituisse, hoc est, ne paululū quidem desipuisset. Quod cur adscripserit, paulo ante exposui. Nam quādo non sitiant, nec cibū appetant quidā in morbis, uel propter delirium non sentiunt quæ patiuntur, aut propter extinctionem naturalis in uentriculo facultatis, si id ita delirium habeant, facultatem relinquunt eorum naturalem extingui.

Ad diem nigesimum quartū incaluit, aluus lubrica cum fluxione tenui & multa. Proximis diebus acuta febris, lingua torrida. Vigesimo septimo defunctus est.

Hoc in ægro uigesimalū quartus, unus ut ostendimus ex decretorijs circuitibus, uigesimalusq; septimus longe hoc etiam magis potuone quædam immuta

Neque uero repente de illo uidetur nono die esse de-
cretum, uerum in undecimum diem esse extractū,
quo iam dicit, omnino mente constabat. Porro ad
iunxit: Urinæ tenues circa iudicium erūt: ut fidem
apud nos ne habeat, & putetur firmum, sed recidi-
uam expectemus breui. Nam quum alioqui, tum
qua erat morbus magnitudine, in tali expectatio-
ne erat consentaneum esse.

Duos dies à febre integer intermisit, rediit
quartodecimo, statim nocte non dormiuit, prorsus
mente fellebatur.

Cōfecto dimidio & infideli ad diem undecimū
iudicio, duos illum dies ait intermisisse, hoc est,
duodecimum & tertium decimum. Deinde repe-
tisse quartodecimo, ipsidemq; iterum cōfictatum
symptomatibus.

Quintodecimo, urina turbata, cuiusmodi ex
his, quæ subsederunt, fit, ubi agitantur: febris
acuta, prorsus delirauit, non dormiuit, genua &
tibiae dolebant, aluo subiectis balanis reddidit
nigra stercora.

Recidua iterū euasit acuta cum de morbi ma-
gnitudine, quæ illi inerat à primo, tum quia unde-
cimo die, quo primum fuit iudiciū, haud adessent
urinæ coctionis signa. Ceterum genuum quidem
dolores et tibiæ, qui ad partes imas efficientes
morbi uergere humores nunciant, in bonis certe
erant. At balanis suppositis nigrorum stercoreum
exitus malus est propter colorem.

Sextodecimo urinæ tenues, inerant nubilo-
sa suspensiones: delirauit.

Et uero hæc etiam de integro incessentis illum
acutæ febris & signa & symptomata sunt, siquid
meminimus in præfagijs demonstratorum; nempe
sexcenties dicere non oportet eadem.

Septimodecimo mane extremæ partes in-
frigescebant, cooperiebatur, acuta febris, toto
corpore sudauit, meliuscule habuit, melius sa-
piebat, non tamen febre liber, sitibundus: uomuit
biliosa, flaua, pauca: uenter stercora deiecit, pau-
lo mox nigra, pauca, tenuia: urinæ tenues, colo-
ris parum boni.

Rursus septimodecimus dies sudorem attulit
se uidetur, qui ualitudini non erat exacte profligan-
dæ, propter humorum cruditatem, ex quibus ho-

mo agrotasse uidetur.

Octauodecimo mens illi lababat, sopore te-
nebatur. Unde uigesimo in eodem erat statu.

Videtur homini nihil planè septimodecimus
dies magni adiumenti attulisse, nihilominus eius
certe naturalis facultas cum morbo certare uidetur,
& fortasse uictoriam obtentura.

Vigesimo dormiuit, plane mente constabat,
sudauit, liber erat à febre, non sitiebat. Primo ui-
gesimo parum delirauit, non nihil sitiebat, hy-
pochondrium dolebat, & ad umbilicū perpe-
tua erat palpitatio. Vigesimo quarto urinæ ha-
bebant subsidia, prorsus mentis erat com-
pos. Vigesimo septimo dextra coxa dolebat: u-
rinæ tenues, in quibus subsidia erant: cetero
commodissime habebat. Ad uigesimalū nonum
dexter oculus dolebat, urinæ tenues. Quadra-
gesimo aluus pituitosa, alba, plenior: multū to-
to corpore sudauit, absolute est iudicatus.

Tertium quidem est hoc iudicium, ubi molita
etiam per sudorem est in die decretorio excretio-
nem natura soluere morbum, ut & in prioribus,
qui æque decretorii erant. Addidi autem illud
nulla alia de causa, quam ut demonstrarem autores
præceptorum, quæ in prædictionibus sunt falsa,
labi, & longe lateq; ab sensu Hippocratis & præ-
fagatione in agris abesse, ideoq; logiatri sunt (co-
enim nomine appellant uulgo docti incertos in ob-
eundis operibus) medici uero non sunt, qui agris
credentes, qui in libris Prædictionū sunt & Coa-
cis descripti præfagijs, alia pro libito per hos con-
firmant, citantes quæ in libro Prædictionū & Coa-
cis præfagijs errata sunt: & generalia in Præfagijs
& Aphorismis tradita præcepta, itemq; in libris
Vulgarium morborum negligunt. Nam quod in Præ-
dictionibus, & Coacis præfagijs habetur ueri, hoc
uniuersum (id quod ego in commentarijs in Præ-
dictionibus ostendi) ab Aphorismis, Præfagijs, &
Vulgarium morborum libris, autores istorum li-
brorum mutuauerūt, & in istos libros retulerunt.
Lycū uero miror, qui & ipse similis nequitia ple-
nus, Quinto eam assignet, cui quidem non fuit uel
unius anni cum Quinto consuetudo, cum Saty-
rus et Fecianus, qui cum eo diu uixerunt, nullam
Quinto talem adscripserint interpretationē. Equi-
dem hanc rem, cum utroq; sim præceptore usus,
habeo compertam.

GALENI IN LIBRUM

TERTIUM HIPPOCRATIS DE

morbis uulgaribus commenta-
rius secundus,

HERMANNO CRVSERIO CAMPEN-
SI INTERPRETE.

N VLLVM ego librum unquam, ni-
si requisitus ab amicis, præcipue lon-
gam protectionem suscipientibus,
scripsi, qui cōmentarium habere eo-
rum, quæ à me acceperant, aut quæ

ipsis in animantibus demonstraueram infecandis,
atq; agris, auebant. Quorum quidam euulgati, e-
tiam probati alijs sunt, qui à me ipsi quoque, ut ar-
tem medicam suis absoluerem omnibus numeris,
cōtenderunt, eodem ut iam dedi quibusdam mo-
do: id quidem præstiti. Cum uero meminissem in
omnibus me, quæ conscripsi, Hippocratis semper
interpretatum sententiam esse, simulq; dictiones ci-
tasse eius accommodatissimas quasq; uisus sum mi-
hi, si singula capita commentarijs explicarem à ca-
pite ad calcem omnium eius librorum, operæ pre-
tium non facturum. Verum quādo & hos quidam
ex amicis efflagitassent sibi, à germanissimis Hip-
pocratis ac utilissimis ingressus sum, idē tenens in
hisce libris propositū, ac feceram in prioribus. Est
autem hoc. Quæ perpetuo, aut sæpe in agris spe-
ctantur, hæc literis sola mandare, citra ullam ho-
rum suggillationem, qui aut rara, aut nunquam ui-
sa tradunt, & falsa omnino. Sic commentarios in
librum De fracturis, & articulis: sic etiā in librum
De ulceribus, & uulneribus capitis, & in Aphori-
smos, atq; Præfagia scripsi. Deinde cum me ad præ-
ces conuertissem amicorum, commentarijs libri
De uictus ratione in morbis acutis partem expo-
sui primam ad balnearum usq; usum, quæ quidem
germanissima habetur. A qua secundam: nam &
hæc multa uidetur ex sententia Hippocratis præ-
cepta completi. Deinde sum librum De humori-
bus succincte quidem & paucis diebus interpreta-
tus, quod discedere, qui ad eos me commentarios
induxerat scribēdos, properaret. Qui cum doctis
placuissem (uulgati enim erant) inde usu uenit, ut
non iam necessarij tātum me mei, sed & alij medi-
ci, quibus familiariter utebar, ut Hippocratis in-
terpretarer omnia scripta, frequentes adhortaren-
tur. Et feci sanè in librum τὸ λεγόμενον, & in
primum & secundum Morborum uulgarium. A
quibus cum in tertium essem cōmentaria inchoa-
urus, forte quidā me obnixi, ut in Prædictionibus
tum scriberē, orarunt. Acciderat autem ut id con-
tenderent, cum deambulantes in sermonem nos
aliquādo uenissemus de his, quæ in Præfagijs sunt
& Aphorismis tradita. Nam hæc omnia multum
ualere in agris demonstraui: si uero, quæ sunt in
Prædictionum libro omnia scripta, quis accipiat
pro generalibus, longe hunc lateq; erraturū. Hu-
rus etiam generis esse partem eorum plurimā, quæ

Galen.

in Coacis præfagijs sunt prodita, demonstrabam,
confusa cum quibusdā, quæ in Aphorismis dicta uel
in Præfagijs sunt, cum quibusdā item, quæ in libris De
uulgaribus morbis, quæ profecto illorum, quæ libri
illi habent, uera sunt sola. Quæ reliqua sunt in Præ-
dictionibus & Coacis præfagijs, errorib. sunt ple-
na. Et quidem in librum secundum & sextum De
morbis uulgaribus irrepperunt quædam, ut etiam
ad finem Aphorismorum: cetera omnia libri se-
cundi & sexti Vulgarium morborum, sunt Hippo-
cratis magna ex parte in cōmentarijs reperta: par-
tim uero eorum is, qui ea contraxit, adiecit. Erat
ille Hippocratis filiorum clarissimus, Thesalus
nomine, qui exacte sententiā est patris æmulatus.
In primum librum Vulgarium morborum & ter-
tium, aut nihil, aut sanè per pauca infarcta suspice-
ris. Cōmunia præcepta hisce libris sunt pauca sci-
licet mandata: quod hic persequatur dentum, quæ
acciderunt aut omnibus in communi tempestati-
bus uulgaribus, aut cuique priuatim. Peractis iam
commentarijs in secundum librum, tres interea for-
te scripsi, ab instantibus inductus, quod dixi,
commentarios in librum Prædictionum: quibus
eius libri ostendi maximā partem falsam esse, mul-
ta pro uniuersalibus dicta esse, cum sint infrequen-
tia, non pauca parum distributa, quæ requirant di-
stinctiones. Et quod sermo sit apertior, adferam u-
num de ijs, quæ male quidam conscripserunt in com-
mentarijs & in prædictiones, & in agros in libris
Vulgarium morborum. Scriptum quoddam est in
Prædictionibus huiusmodi caput: Febres ex
præcordijs malæ sunt. Hic quidam huius libri in-
terpretes subiiciunt in libris Vulgarium morborum
descriptos agros, hos solos proferētes, quibus de
functis Hippocrates in ægritudine præcordiorū
dicit accidisse contentionem, uel dolorem, uel pal-
pitationē, uel siquid sit tale: prætereunt, qui de illis
conualuerūt. At uero Hippocrates tradidit in Præ-
fagijs cum alia quæ ad morbos acutos referunt,
tum de præcordijs, eo loco libri, cuius hoc est ini-
tium, Præcordia saluberrima sunt, si dolore ua-
cent, si mollia & æquabilia sint dextra ac sinistra
parte. Hoc totius dictionis, quæ quidem est proli-
xa, initium est, ubi de præcordijs Hippocrates do-
cet. Qui uero simpliciter febres ex præcordijs esse
malas confirmat, necessarijs neglectis distinctioni-
bus, quas in Præfagijs scripsit Hippocrates, men-
titur aperte. Quippe longe erat uerius dicere, Fe-
bres à cerebro affecto malæ sunt: febres à membra-
nis quæ cerebrum continent, affectis malæ: febres
à pulmone affecto malæ. Iam præ his etiam, febres
à corde affecto malæ: aut febres quæ à præcordijs
proficiscuntur (si proprie uocabulum præcordio-
rum accipiamus) præter omnes sunt febres acu-
tas leuissimæ. Sin minus proprie, & hac uoce uen-
trem complectamur, iecur, lienem, & septū trans-
uersum, quædam malæ, quædā etiam leues sunt:
ut in libris explicauimus De locis affectis. Atque
hoc tibi unum sit ex male in Prædictionibus scri-
ptis exemplum, & interpretum, qui, uti modo di-

Tom. 3

x xi, li

xi, libros inuicem, alterum per alterum enarrant, & sic in Prædictionibus interpretantur: Recte dixit, febres ex præcordiis sunt malæ. In libris enim de Vulgaribus morbis, ille & ille, qui ex præcordiis laborarent, interierunt. In ipsis Vulgarium morborum libris, ubi ad eos ipsos accesserint, merito aiunt hunc ægrum perijisse. Nam proditum in uniuersum esse in Prædictionibus, febres ex præcordiis malæ sunt. Atqui si interpretandum in istum modum est, primum diuersum illi in Prædictionibus caput producas licet: Febres ex præcordiis sunt moderatæ. Deinde eos potes producere, qui in libris Vulgarium morborum superstites fuerunt læsis præcordiis. Hoc itaq; habes unum (ut dixi) malarum interpretationum exemplum. Alterum est mutuo implicatorum affectuum, quo quidem frequenter uti autor Prædictionum uidetur, id quod in commentariis, quos in eas cōscripsi, aperui. Implicatos uoco affectus, in quibus multæ sunt affectus partes. Nam potest idem homo non solum laborare ex thorace, sed etiam ex pulmone, & ex capite. His addas licet, & ex uentre & ex iecinore. Proinde si quando symptoma scribat, quod phrenitidem denunciat, & mox illi aliud adiungat peripneumoniam propriam, & iecinoris inflammationem, aut uentris, aut membri cuiusquæ alius; deinde difficilius ab illis mortalibus cōparari dicat disciplinam, qui duobus aut tribus affligantur partibus, peruersam tradet doctrinam. Nam hic sermonis modus erit: Qui à primo soporatur cum capitis, lumborum, præcordiorum, colli dolore uigilantes, sunt ne phrenitici? Nares his si stillent, durum est: maxime si quarto ab initio die, uentris sit rubra proluuius. Iecinoris hoc symptoma est, & potest cū prædictis existere: ut si lateris dolor uel peripneumonia sopore oppressos istos arripuisset, non eiusdem tamen est affectus insigne. Quod si errata instituas, quæ in Prædictionibus sunt admixta, & eos qui illius præcepta libri, ægrosq; in libris Vulgarium morborum interpretantur uicissim alterum per alterum refellere, legas commentarios in Prædictiones. Equidē in primo & secundo libro egros descriptos, citra ullam malorum interpretationem confutationem ante exposui. Sed quia multi à me amici in paucis ægris contenderunt, ut malos interpretes detegerē, necesse habui in tres duntaxat ægros integrum cōmentarium conscribere superiorem. Nunc iam satius duco esse, eodem ut modo enarrem residuos, quo supra in primo Vulgarium morborum libro enarrabam. Vero enim, ut ne in alterum incidam uitium, ut apud hos male audiam, quos magni commentarii longiq; offendunt.

In Thaso caput Philistæ diu dolebat, & tandem ueterno aliquantū arreptus decubuit. Cū uero pocula febrem continuā excitassent, dolor nocte grauior esse cœpit, incaluit primum. Primo die biliosa, pauca uomuit, flaua illa primū, sed deinde uirulenta, pluraq; aluo stercora ex-

creuit: Noctem habuit molestā. Altero die surditas, acuta febris, dextra præcordia contenta sunt, ac intro inclinabatur: urinae tenues, liquidæ, suspensiones habebant paruas genituræ adsimiles: Circa meridiem insaniuit. Tertio die grauius se habuit. Quarto cōuulsiones, omnia sunt irritata. Quinto summa luce defunctus est.

Nequid sim longior, nō aliter ac ad eos, qui memoria tenent quæ in Præfagia, Aphorismosq; interpretatus sum, & Prædictiones, præterea in primum & secundum Vulgarium morborum librum, sermonem habeo. Vir hic cum non decumberet lecto, ægrotabat, capitis (quemadmodū qui ante ipsum est descriptus) dolore. Verum non uulgarē in hoc symptoma adiūxit, ueterno aliquantū tandem correptum illum. In illo addidit morbi initium: huic ex maxima offensione ait accidisse. Nam capiti grauius affecto, potio uini larga maxime officit: illum occasione incidisse dicit in ualetudinem. Proinde illi haud dudum censet læsum cerebrum fuisse, sed abundantū tantum in capite symptomata humorum esse. At Philistæ huic ipsum etiam caput in tempore in prauum deuenisse statuit. Cum huc iam noxa à potu accessisset, ita excitauit magnum atq; ualidum morbum, ut quinto illum die raperet. Quæ hisce ait diebus symptomata Hippocrates extitisse, partim ad acutum pertinent morbum, ut si neq; cerebrū sit offensum: partim ad cerebrum ipsum. Ac morbi acuti quidem sunt uomitus symptomata, qualitasq; urinarum: Ipsi us cerebri surditas, cōuulsio, insania. Quod uero est ab autore dictum, Dextra præcordia contenta sunt, ac intro inclinabant: illud sit, ubi à septo transuerso uicinæ partes uelluntur. At ipsum tenditur septum transuersum, interim in lateris dolore ob inflammationis magnitudinem succingētis membranae costas, interim ob originē neruorum ad se neruos, qui ad septū transuersum pertinent, attrahentem per suam ipsius inflammationē. Sed nunc certe ueri est simillimum de his tribus, quod à neruorum illud contentione subtraheretur, altera præcordia retraxisse. Atqui serē in ijs affectibus præcordia utraq; consident, nonnunquam altera tantum, ubi principij neruorum pars altera grauius sit affecta, altera nihil, uel modice.

Charionem, qui ægrotabat apud Demænetum, ex potu ignis corripuit, mox est capitis dolorifica grauitas consecuta, non dormiebat, aluus turbata est extremis biliosis moribus. Tertio die acuta febris, capitis tremor, præcipue inferioris labri: paulo post rigor, cōuulsiones, planē desipuit: Nocte grauius laborauit, non dormiuit. Quarto aliquantisper quiete dormiuit, delirauit. Quinto cum dolore cuncta grauiora fuerunt, nugabatur: Noctem molestam habuit, non dormiuit. Sexto nihil est immutatum. Septimo

primo riguit, febris acuta, per totum corpus sudauit, iudicatus est. Huic perpetuo crant deiectiones biliosæ, pauca, meræq; : urinae tenues, & boni coloris cum nubibus nebulosis. Octauo die urina erat melioris coloris, in qua subsiderent candida, & pauca: mente constabat, febris intermisit. Nono repetijt. Ad diem quartumdecimum febris acuta. Sextodecimo biliosa uomuit, flaua plura. Septimodecimo riguit, febris acuta, febre est decretorie liberatus: urina ab recidiua & iudicio, boni coloris, & subsidentia habebant, nec per recidiuam delirauit. Octauodecimo nonnihil tabescebat, aliquantulum sitiebat: urinae tenues, suspensiones nebulosæ: paulum delirauit. Circa undeuigesimum febre carebat, collum dolebat, urinae habebant subsidentia. planē uigesimo est iudicatus. π. x. π. u. u. u.

Videat homo ex abundantia maxime biliosi humoris ægrotasse. Quod si in ipso quæ de diebus sunt decretorius & urinis demonstrata examines, offendes sibi eum constare, & ritē eum die uigesimo esse semel à morbo liberatū. Sunt tamen exemplaria, quæ ad exitū narrationis careant Vigesimo, cum spectatissima quæq; orationē sic scriptā habeant.

Euryanactis filiam uirginem ignis inuasit, hæc per totum morbum nihil sitiebat, nec quicquam sustinebat gustare, deiecit pauca: urinae pauca, tenues, parū boni coloris: incipiente uero febre secundum sedem dolebat. Sexto die febre erat libera, non sudauit, iudicata est. Quod secundum sedem erat, aliquantulum suppurauit, & per iudicationem erupit. Ab iudicatione die septimo riguit, nonnihil incaluit, sudauit. Octauo ab iudicatione aliquantulum riguit, postea extremæ partes semper algebant. Ad decimum diem à sudore, quem habuerat, delirauit, confestimq; ad mentem redijt. Ferebant autē, quod racemum gustasset, ita fuisse afflicta. At cum diem intermisisset duodecimū, iterum multum delirauit: aluus turbata fuit biliosis extremis, paucis meris, tenuibus, mordacibus: crebro desidebat, die septimoq; postremum delirasset, decessit. Huic ab initio morbi fauces dolebant, semperq; rubebant, gurgulio retractus: destillationes multæ, parua, tenues, acres. tussijt concocta, nihil excreauit, quosuis cibos toto hoc tempore fastidiuit, neq; appetiuit quicquam, non sitijt. & proprie nihil bibebat, tacita erat, nihil loquebatur, mœsta, animum despondens: erat

Galen.

A autem natua quædam tabes.

Ut percurrat, quæ huic ægre ad mortem usque acciderunt, morbi totius adiunxit causam, ex qua iure interijt. Nam à capite ait huic in pulmone malas fuisse destillationes faucibus ac gurgulione nocentes. Adiecit porro sermoni. Erat autem natua quædā tabes, quod oportet meminisse, nec fidem habere sophistis, nullū afferentibus esse affectum innatum. Cæterum illud per se solum tam repente ipsam non sustolleret: sed quia cum hoc affectu extinctio cohærebat naturalis facultatis, quo celerius periret in causa fuit. Significatur hæc uerbis. Hæc per totum morbum nihil sitiebat, nec quicquam sustinebat gustare. De quorū ego symptomatum uitio ante in priore libro uerba feci: atque ipse Hippocrates iterū in fine narrationis suo more demonstrans, quæ ægrotis & mortis fuerint, & salutis causæ, adscripsit. Quosuis cibos toto hoc tempore fastidiuit, neque appetiuit quicquam, non sitijt: summo significans odio illi cibos uenisse, ut ne desiderium quidem ueniret cuiusquæ, quo quidam, qui perdidit appetentiam, cum lubeant illa, quibus aliquando sint oblectati, tenent. Non nullos enim in morbis fastidio occupatos conspeximus, simulatq; quicquam gustarint, id auerant: quosdam uero ne gustatū quidem admittere. At hi tantum requirentibus ex se equid appetant, respondent certe edulia, quibus se recordantur quondam gaudiosos esse. Sanè maximum tibi sit facultatis signum ciborum appetitricis semel emoriente, si parata hæc, quæ desiderare dicebant, ut gustarunt, culpent, nec etiam edant. Qui tamen habent pessime, deteriore sunt tamen in loco qui nihil appetunt, extremam indicantes extinctionem naturalis uirtutis, qua cibum ac potū appetimus. Quare muliere hac mortua, exemplariorū diuersitatem nihil est quod respiciamus, & de diebus quæ ramus. Nam illi cum nullum habeant ordinem, posteaquam mortem à capite destillatio attulit, & innata tabes, ideo simul discordiam exemplarium iuxta & iudicatu difficilem, et inanem arbitratus, prætermisi.

Illius, quæ angina laborabat, & apud Bitonem agebat, primum à lingua cœpit obscura esse uox, lingua rubēs, desiccata erat. Primo die inhorruit, incaluit. Tertio rigor, febris acuta: tumor colli & pectoris ex utraq; parte subruber, durus: extremitates frigida & liuida, spiritus sublimis, potus per nares effluebat, deuorare non ualebat, & urinae subsisterūt. Quarto cuncta euaserunt grauiora. Quinto angina periijt. π. α. β. γ. δ.

Neq; in exemplaribus reperitur omnibus hoc modo finis descriptus orationis, neque scire interpretes huius libri uidentur omnes. Sed etiam quidam ex his pro quinto scribunt septimo, alij octa-

Tom. 3

x 2

uo. Ca.

dis, Aeschylis libros, ut eos tantum describeret, A
& mox sartos tectos restitueret: magnifice quum
apparauisset eos in pulcherrimis membranis, quos
ab Atheniensibus acceperat, retinuit: illis misit,
quos ipse instruxerat, orans quindecim talenta te-
nerent, acciperentque, quod ueteres libros nouis
commutasset. Quod si Atheniensibus ne nouos
quidem remisisset libros, sed ueteres retinisset,
non erat quod ægre ferrent, qui argentum hac le-
ge acceperant, ut hoc ipsi seruant, si ille retine-
ret libros. Itaque illi simul & nouis libris, & argen-
to sunt potiti. Quare Mnemon, siue ipse librum at-
tulit, siue ex bibliotheca accepto adscripserit,
quæstus uidetur gratia fecisse. Nam solum dice-
bat tenere se, quid notæ illæ interpretarentur: ita
mercede eas exponebat. Quod si est, probabilius
est librum in bibliotheca repositum, esse ab eo ad-
ornatum. Siquidem multo erat expositio eius fi-
dem habitura maiorem, si regia haberet bibliote-
ca notas. Nam librum si domo deferret, suspectus
erat. Nec uero scriptas dubitarem ab Heraclide
tum Tarentino, tum Erythraeo demonstrationes
adulterinas esse notas, commemorare, ni pruden-
tibus existimarem hoc pro comperto esse, & festi-
narem ab hac loquacitate pedem referre. Quare ad
utile redeo, cuius causa horum ægrorum historiam
reoluimus. Nam ideo putare mulierem esse defun-
ctam, quod suppressa excrementa essent, ridiculum
sit. Neque enim ob excrementa periit illa inhibita,
cæterum propterea illi contigit consistere excre-
menta, quod naturales functiones extinguerentur.
Neque uero quia frigida erant & liuida tertio die
partes extremæ, ideo obiit: sed quod moreretur, fa-
ctum est, ut & illæ emorerentur. Et ipse autem Hip-
pocrates quasi uaticinatus adscripsit in exitu nar-
rationis, angina periit: tamen si statim initio prædi-
xerat. Illi quæ angina laborabat, & apud Bitonem
agebat. Sed additio ad finem illa, hoc demonstrat.
Periit mulier hæc angina. Atque ita in Præfagijs
scripsit de exitiosis anginis Hippocrates. Nam hæc
primo die suffocata statim, & altero, & tertio. Qua-
re propositam hic nobis mulierem oportebat ea de
re tertio die obiisse, cum extremæ partes liuidæ ac
frigida essent, excrementaque supprimerentur. Vnde
de uiribus conijcias ualidis fuisse, itaque attigisse
quintum diem. Nam ut octauum, non potuit fie-
ri. Sed de his satis. Quod si cogites, siue ipse Hip-
pocrates susceperit mulierem hanc procuradam,
siue inuaserit unâ cum medico eius, si nihil aliud,
paruum cataplasma certe imponeret, aut diaclyc-
ma præberet illi. Probabile autem est eum reliquis-
se recensenda cum aliis remedia ægris adhibita, tum
sanguinis missionem: solum uero clysterem & ba-
lanum subditum, non extra ordinem, cæterum obi-
ter scripsisse. Nam cum urinas recenseret, & uomit-
iones, & deiectiones: adiungeret præterea earum
suppressionem, unde nihil egger exercebat per se:
in his scripsit obiter simul cum excrementorum quali-
tate, balani usum & clysteris.

Quid quæque nota significet.

Equidem omnino statueram ab hac importu-
na de notis loquacitate me referre: sed quia inte-
gram multi familiares disputationem hanc quæ-
runt, egoque bonam iam nunc partem exegimuga-
rum, faciam, ut quod superest, adiungam. Atque
cōstitueram, quemadmodum quæ nihil ad artem
faciunt, separatim solebam scribere, sic his librum
dicare, ac separatim commentari, abductum ab a-
lijs, ut si qui uelint etiam in huiusmodi esse curiosi,
habeant quibus nugis inanibus uacent. At quia
iam longe processisse uideo secundum hunc com-
mentarium, & satis esse longum, ut reliquos ne-
queam ægros etiam hic exponere, ac pestilentem
statum ordine hos sequentem coniungere: neque
uero dissecare mihi certum est tempestatis exposi-
tionem, ut partem eius in hoc peragam commen-
tario, quod residuum est, in proximo, ideo dispu-
tationem de notis hoc libro perficiam, ut præcidam
hunc nugarum acervum. Si enim quæ attulerunt,
qui scripserunt de his notis, hæc inquirere uelim,
& quæ recte sunt & secus dicta disceptare, non u-
no mihi libro ad hanc rem opus sit. Præcedit eni-
go, quod dixi, omnes, quæ per medium habet li-
neam π, denotans semper πιδανον, id est, uerissi-
mile. Postremo uero loco aut u uidetur littera scri-
pta esse, aut θ. hæc θάνατον, id est, mortem: illa
υγίαν, id est sanitatem significans. Ante has die-
rum est, quibus ægrotauit, uel periit æger, nume-
rus. At quæ inter has intercedunt notæ, omnes qui-
dem sunt descriptæ ordine litterarum, quas uoca-
buli elementa significant, excepto deorsum signa-
to α. At quam horum quodque habeat significa-
tionem, demonstrabo. Igitur memoria tenendum
nobis est notas, quæ ultimam præcedunt (α qua
mortem diximus, aut sanitatem demonstrari) nu-
merum dierum denotare, de cæteris quæ inter has
& principium scriptæ sunt, orationem instituam:
α, ἀφθονία siue ἀπλάν, i. interitum seu internit-
tionem: γ, γόνυ, i. semē, uel γονόδεστος, i. semi-
ni assimilem urinam: δ, uero signatum (uocant
signata, quando rectam lineam, qualis est quæ deor-
sum ponitur, habent hoc modo scriptam, δ) δα-
χρυσμύλα, i. excreta per sudorem, & alui fluxum,
& habitus digestionē, & uno uerbo uacuationem
quamcumque: ε, ἐποχλή, hoc est suppressionem, ε-
θραν, hoc est sedem: ζ, ζήτημα, i. questionem: θ,
θάνατον, i. mortem, ut est antedictum: ι, ἰσθμὸς, i.
sudorem: κ, κέλευθρον, i. iudicium, uel κολικαὶν δα-
χρυσμύλα, i. uentriculi affectum: λ, λανία, i. furorē, uel
μνήσαν, i. uterum: ν, νεότης, i. iuuentutem, &
νεκρωσις, i. internitionem: ξ, ξανθὸν χέλευθρον, i. fla-
uam bilem, & ξύλον quoddam, i. nouum, & αἰσ-
νιον, i. rarum, & ξυσμόν, i. strigmentum, & ξυρόση-
μα, i. siccitatem: ο, ὀδυνή, i. dolorē, uel ὄρεον, i. uri-
nam. Quidam uero uolunt, ubi impositum sibi u: ha-
beat, eo nimirum modo scriptum, quo uocem ὄρεον
scribere cōsueuerunt, tūc urinā significare: π, πλῆ-
θος, i. abundantiam, uel πύλον, i. spūm, uel πύξ, i.
ignē, uel πνεύμονος πύλος, i. pulmonis uitium: π, ue-
ro in medio habes ι, hoc modo π, πιδανον, i. pro-
babile

habile (ut supradiximus) significat: ρ, ῥύσιν, i. flu-
xionē, uel ῥύθ, id est, rigorem: σ, σπασμὸς, id est,
cōuulsionē, uel σμαχὸς πύλος, i. stomachi affectū,
uel σματὸς λείκωσις, i. oris malum: τ, τίκον, i. par-
tū: υ, υγίαν, i. sanitatem, uel ὑποχόνδριον, i. præcor-
dia: φ, φρενίτις, i. insaniam, φθίσις, i. tabem: χ, χέλευθρον,
id est, bilem, uel χολώδης, i. biliosum: ψ, ψύξ, i. fri-
gus: ω, ὀμότης, i. cruditatem.

Adolescensculum, qui in mendacium foro de-
cumbat, corripuit ignis ex lassitudinibus, la-
boribus, & cursibus insolitis. Primo die turba-
ta alius erat biliosus, multis, tenuibusque: Vrinę
tenues, subnigræ: non dormiuit, sitibundus. Al-
tero die omnia ingrauescebant: deiectiones plu-
res, intempestiuiores: non dormiuit, mente co-
motus, aliquantum sudauit. Tercio grauius se
habuit, sitibundus, fastidiosus, multum se iacta-
uit, perplexus erat, delirauit: extremæ partes li-
uidæ, & frigida: præcordiorum utrinque submol-
lis contentio. Quarto non dormiuit, malum cre-
scebat. Septimo obiit. Annum ætatis circiter ui-
gesimum agebat. Acutum π. ξ. ζ. θ.

Cōpisse huic morbum dicit ex lassitudinibus co-
mitibus insolitarum exercitationum. Scimus enim
labores illum nominare exercitationes: sicut lassi-
tudines, corporis affectus, in quibus si parum mo-
do moueantur, tentationis sensus, uel ulcerosus illi
fit. At laboribus quia cursus adiunxit, superfluo la-
bores adscripsisse uidetur. Continentur enim, ut
genus in specie, in cursibus. Vnde quidam pro π-
νον, id est, laboribus, πόνων, id est, potibus scripse-
runt, cōuerso primo u secundæ syllabæ in τ. Reli-
qua narratio tota eorum, quæ inciderunt adolescen-
tulo, exemplum sunt acuti morbi in ætate maxime
iuuentutis cadentis. Alia igitur symptomata, morbi
sunt acuti. Sed uide periculū præfagias, uel mor-
tem: Primo quidem die relatæ sunt nigræ urinæ.
Secundo die, parū sudauit. Tercio multū se iacta-
uit: at omnibus diebus, nihil planè dormiuit. Atque
hæc quidem periculosa sunt. Extremæ uero par-
tes tertio die liuidæ & frigida: in acuto morbo leta-
les sunt, atque adeo hac ætate: sunt enim uel ex ni-
mia inflammationis intestinorum magnitudine, uel
natio intereunte calore. At enim de præcordio-
rum contentione submolli iam ante diximus, tēsi-
onē circa tumore Hippocrate innuere ista dictioe.
Ostendit autem ea contentio nullum de externis cor-
poribus, qui muscoli sunt abdominis, inflammatioe
obsideri: uerū aut septū transuersum, aut iecur, aut
lienē. Nā periculosa inter cætera hæc sunt. Mor-
tis uero apertū signū est, extremarū partū liuor &
frigus, quæ tertio die in morbo acuto, & ætatis ui-
gelimo anno accidunt. Quod sane fuit in causa ut
ad septimū uiueret adolescens. Potuit etiam alia de
causa, quæ ualidis esset uiribus, non propter solam
ætatem. Itaque ex huius egri historia, qui capi fructus

potest, hic est. Nam inuestigare, quæ in ciuitate uo-
cetur aliquis mendax locus, ut Athenis Astutorū
forū est appellatū, & quæ id genus in singulis æ-
gris alia quidam interpretes scripserunt, si quid
in ijs sit, quod ad artis opera faceret, non præter-
mittere. Acutum hoc inter præcedentem & pro-
ximum inferiorem est scriptum, quod possit attri-
bui utrique, quæ uterque uideatur acute ægrotasse. Ve-
rum quia in superiore ægra, quæ angina labora-
bat, est adiectum, angina: certis alij ægris eius
generis quiddam ad exitum narrationis est adscri-
ptum, quo historię utilitas sit conspicua, probabi-
lius est priori ægro acutum esse subditum. Potuit
etiam, qui notas adiecit, item hoc addidisse. Nos
paulo mox in ægro ordine decimo de eiuscemodi
additis scripturis plene agemus.

De notis prædicto ægro adiectis.

Quia consultius puto esse in tertium comenta-
rium referre tempestatē pestilentem, subtexam
nonnulla prædictis, quæ in cōtrouersia apud me-
dicos sunt de ascriptis signis huius adolescentis hi-
storię septimo die defuncti. Zeno namque has ascri-
psit notas. Præ omnibus π per mediū lineā rectā
habens, quod πιδανον, i. uerissimile semper signi-
ficare docuimus. Secundū ξ, tertium deinde ζ, quar-
tum θ hoc pacto π, ξ, ζ, θ. Igitur ζ septimū diem ait
denotare θ θάνατον, i. mortē. Sed hæc sunt in omni-
bus cōmunia: ξ uero ξύλον, i. nouum uult indicare.
Nouum fuisse adolescenti ait in narratiōis initio,
ex lassitudinibus & cursibus insuetis eum incidisse
se in morbum. Atque in Zenonis de signo quod si-
gnificat πιδανον, id est, uerissimile, dissensionem,
quandoquidem omnibus sunt communes ægris,
paulo post, si uisum mihi erit, apponā. Prius quæ
stiones de hoc ægro priuatim iactatas uideamus,
quod de re ille medica mouisse cōtrouersiam ui-
deatur. Nam cū conscripsisset Zeno, ut antea me-
mini, de notis non paruum uolumen, ac alterum
illo maius aduersus eum empiricus Apollonius,
ac rursus Zeno eidem respondisset: Apollonius
cognomento Cydas, postea & ipse scripsit defun-
cto iam Zenone de notis librū, nō subiectas solū
culpans, sed corollarium addidit, quo insectatur Ze-
nonē. Nam ita instituit reprehensionē, ut contra
illum, qui quæ recte sint à Mnemone cōcinnatæ,
nō ualeret interpretari, sed ubi probabili deficere
tur ratione, notas, quod cōmodius exponeret, con-
uertisset. Neque librum in regia bibliotheca inuen-
tū, neque illū ex nauibus, nec quē edidit Bacchius,
habere ad eū modū notas, ut in hoc scripsit adole-
scēte Zeno, affirmans. Enim uero in hanc miror
importunitatē potuisse Tarentinū Heraclidē im-
pelli, & quidem in perpetuū studentē interpreta-
tiones ad utilitatem referre. Hic uero contendere
magis cū Zenone uidetur, quæ spectare utilitatem.
Exponit enim notas, ac si duo ζ ante ultimum θ
scripta sint: & alterum, quod prope θ est, septi-
mum diem indicare ait: alterum, quod huic ζ di-
co) prepositum est, significare ζήτημα, id est, id est,
x 4 quæren-

querendum esse cur septimo die interierit, cum accessiones haberet diebus paribus. Nam erat probabile, ut ipse dicit Hippocrates, morbi iudicium diebus accessione fuisse. Nam quorum, inquit, diebus paribus fiunt accessiones, horum fiunt etiam iudicia diebus paribus. Quorum uero in imparibus, horum item imparibus diebus iudicium. Nam cōtinetur & mors in iudicij cōmuni significatione. Atque de notis sic statuit Tarentinus. Attēdamus iam ecquid adferat praelari. Nam quod mors serē in dies accessione incidat, rarumque sit diuersum exemplum, fatendum est, & cōcedendum uerū esse Tarentino. Non uidetur habuisse hic tamen diebus paribus accessiones, Quippe primo die Hippocrates, quā initio morbi acciderunt, descripsit. Sub hunc, inquit, omnia ingrauescebant, propter morbi, qui acute mouebatur, incrementū. Itaque tertio die adhuc magis intētum morbi indicat esse. Nam cum in secundo die prādictisset nō dormiuit, mente cōmotus erat, tertium diē exponens scripsit primū grauiter se habuit, quod primo die nō scripserat; ab hoc sitibundus, deinde fastidiosus, mox multum se iactabat postea perplexus erat. Quorum uel unum, si tertius dies haberet, posset ipsum secundo peiorem ostendere. Nam una nocte non quiescere, mētisq; turbatio, asidue in acutos morbos citra insigne discrimē incidere cernuntur. At quā sunt de tertio die scripta, fuerunt periculosa uniuersa. Præterea tertium ideo secundo peiorē esse dicit, quod secundo die scripserat, mente cōmotus erat; tertio die, cum alia symptomata, quā paulo ante retulimus, cōmemorat extitisse, tum uero mentē fuisse nō iam turbatam (quippe parum id quidem sit) ceterum delirasse ait. Quā ob rē cum ipso hoc symptōmate uidetur secundo perniciosior tertius fuisse; tum quod addiderit inibi, prae cordiorum submollem tentionē, quā antea nō suberat, coniectes hinc secundum illi commodiorem fuisse. Namque uiscus antea malo uacans cum coeperit laborare, illum esse prioribus peiorem significat. Ac præter omnia, quā commemorata sunt, perniciosissima symptomata eo die apparuisse uidentur, frigus partium extremarum liuorq;. Quo maior, ut paulo ante dixi, admiratio subeat, quid nī adolescens perierit die quinto. At enim dicit aliquis Tarentinū defendens, post prādicta scriptū esse. Quarto nō dormiuit, malum crescebat, uerum & huic ipsi in memoriā reducemus medicū cū illud praeceptū, ab Hippocrate scriptū, Quartum uidelicet septimū esse decretoriū, propterea quod bonorum aut malorum, quā dies ille attulit, euentus non minus, sed magis septimo die quā sexto eluceat. Quā igitur ratione dicit Tarentinus, probabilius erat sexto die defunctum esse adolescentulum, postea accessiones haberet diebus paribus. Nam tertio die plurima symptomata illum uidentur tentasse; die quarto autem creuisset; tum sustinuisse se, & repugnasse ad septimū diē; quia forte firmis natura uiribus erat, & uero etiā per atatem. Nam hæc illum si defecissent, quinto die ex-

pirauisset. Quare equidem Tarentinū censeo infestandi citius studio Zenonis, quā rei sedulo excutiendae huc descendisse. Idem Apollonius fecit, qui item diligenter literam secundum inter notas loco positam exponit. Quem sunt multi secuti alij, maxime cum quod medicum aliquod præceptum dicat se utile exponere citra notas: tū quod eius dictis illi fidem haberet. Hac siquidem de re adolescentem ait obijisse, quod præter morem lassitudines, labores, & cursus obijisset. Ego uero affirmauerim labores & cursus siquidem hoc nomine plures exercitationes significantur, non præcedente morbo corporis statu, haudquaquam potuisse mortem inducere. De potibus, ut quidam uolunt, nam sic dixi esse qui corrigant, hoc quidem in adolescentulo, quid certi dicā, nō habeo: quod nec genus, nec modum teneā istarum potionum, cum hæc multum referant. Si quidem etiam differunt ipso tempore potiones. Quædam enim diebus duobus, & tribus, alia permultis fiunt, ipsiusque quotidiani haustus mēsurā haud parum interest. Potionis ad hæc qualitas, hi enim meraciore, illi sumunt dilutiorem, nonnulli temperatam. Sunt qui frigidam, alij calidam; atque harum utranque aut de more, aut insueti biberunt aliquando. Huic accedit non parua ipsorum uinorum in genere actemporum diuersitas. Neque enim eundem affectū uinum nouū ac uetus habet; neque crassum, ac tenue; nec album, aut nigrum; nec odoratum, ac foetidum; nec item austerum atque dulce. Quare, ut dixi, de offenso per uinum adolescente nihil habeo firmi statuere, nisi hoc omnium est uinorum immodico usui cōmune, quod neruos tentet & mentem. Sed horum tamen solennis noxa non dominabatur in huius adolescentuli morbo. Neque enim conuelleretur, uel tremebat, uel infestabatur phrenitide. Quare & scripturam potibus minus puto cōuenire. Sanē magis est consonum adolescenti cruditates præcessisse etiam fortassis in uentre: sin se cus, in uenis quidem certe. Vnde plurimi coacti sunt crudi humores, ut testantur urinae, & alius, tenuis illa quidem, uerum non biliōsa tamen. Nihilominus uidetur biliōsi quoque humoris aliquid in toto contineri habitu corporis, comitis laborum quos subierat; quibus est uerisimile etiam delirium quoddam successisse & febrem acutam.

[De nota illa ante ceteras posita qua πῖβας vob, hoc est probabile significari aiunt.

Quoniam hoc in libro interpretū loquacitatibus plurimū usi sumus, haud deterius utique fuerit aliquid etiam exempli gratia, de illa nota scribere qua πῖβας, id est probabile significat. Nā quis fortasse illorum librorū admirabit magnitudinē, quā Zenonis Apollonijque sectatores cōposuerunt. Si igitur in una tantum nota intelliges quo pacto ipsis in prolixitate paulatim deuenirent controuersia, cauam quoque longi sermonis facile perdiscere poteris; Cauebisque (si mentis compos fueris) ne tu ipse quoque in eiusmodi nugacitates incidas. Itaque in prima

Fragmentum
nūc in Graecis
quibusdam an
tiquis codici
bus inuentum.

prima statim nota, qua πῖβας significari dicebatur, inquit, in nullo alio libro solere unquam hac uoce πῖβας, uti Hippocrate; ob idque nō decere nūc unico in libro, signo eius uocis saepenumero uti, qui nunquam alibi usus ipsa fuerit. Hanc autem rationē euercentes qui cum Zenone sentiunt, in germanissimo illo libro qui est De fracturis inscriptus, dixisse aiunt, ubi de Solene instrumēto disputat, πῖβας πρὸς. Cum enim prius dixisset Hippocrates quod solenis instrumenti non esset utilitas, subiunxit, At πῖβας πρὸς id est probabilius est uulgo, minus accusabilem fore medicū, si solen subijciatur. Scite ergo cū probabilem responsionem uisi fuerint inuenisse Zenonis fautores, tres ab aduersariis obuiationes factae fuerunt, duæ quidem litigio flores potius quā ueriores, tertia uero idonea admodum est, omnibusque illis audientibus satisfacit quotquot Graecis literis bene instituti sunt. Prior itaque ex litigiosis responsionibus hæc est, Hippocrates illic πῖβας πρὸς dixit, non πῖβας; at isti ex hac nota indicari aut πῖβας. Quibus Zenonis adiutores respondent. Siquis apud Apollonium scriptū inuenit primitiuū nomē, nō iam statim ipsi concedimus deriuatiua usurpare, nisi prius quendam nobis ostendat ipsis usum fuisse, qui autē deriuatiuū inuenit, is audacter & primitiuo uti poterit. Nam quod ab aliquo genitū est, id eius quod generauit substantiā indicat. Quod uero a nullo, aliud generet nec ne dubiū est, prima sanē fabula pars hic finiatur, cū nimirum ex prādictis apertum iam sit, quomodo in longissimā loquacitatē produci ipsa possit. Ad secundam uero (iam enim semel in fabulam nosmetipsos introduximus) accedamus. Aiunt itaque qui contra Zenonis æmulos dicunt, quod potest quidē aliquando semel scripta dictio & ipsum scribentē latere; quippe moris Graecae linguae exacte loquentium oblitū, ac sola multo rū cōluctudine adductū. Vno uero in libro deinceps quoddam uocabulum saepius usurpare soli ij possunt, qui alias eodemmet ipso uti consueuerunt. Quæ uero ad hæc respōdeant Zenonis cōsectatores, narrare superuacaneū est, quippe quæ frigidiora longaque sint. Mihi enim sat fuerit ad tertiam fabule partē accedēti, responsionē duntaxat principia tangere, tertia autē hæc est. Placere quidem posse & uulgo & antiquioribus, si & δυνατὸν & εὐλογον, & εὐλογον & εὐλογον dicas (id est possibile, cōtingēs, ratiōi cōsentaneū, decēs) & ipsum etiā πῖβας, cū forte tunc in usu esset hæc dictio, sed rariori sanē & apud idiotas potius. Contra uero, uocē secundū cōferēdi modū, quod grāmatici cōparatiuū nuncupant, ab εἰκός formatā, antiquis inusitatā esse. uere enim diceremus εἰκότερον, rariūque omnino hoc cōparatiuū inuenies, quæ ad modum & ipsum πῖβας. Constat autē antiquorū uolumina uoluenda illi esse, qui has controuersias diiudicare uoluerit. Neque enim aliter cognoscere potest an πῖβας ab ipsis usitatum non sit, sed πῖβας πρὸς; secus uero insolens εἰκότερον, tritum εἰκός. Si uero quispiam ex ijs qui artē medicinalem

discere decreuerunt, ad lectiōnē se conuertat anti quorum omnium librorū, quos rhetores, aut historici, aut medici, aut denique philosophi conscripserunt, conteret certe in hoc tēpus, sedque artē assequi posse diffidet, cum hoc ad morborū nec dignotionem, nec prænotionem cōferat. Quamobrem fortasse fuerit fabulae in tres diductae partes si nem constitueret: ne longius tempus cōsumamus in duorum deinceps dierum appositione; cū praeferim tragediam uel comœdiam agamus. Ad reliquos itaque ægrotos uenientes (scripti enim adhuc quatuor sunt ante statum pestilentem) hic secundum commentariū absoluiamus. Tertium uero agredi erit utilissimum.]

Apud Tisamenum mulier decūbebat, detinebatur uoluulo, ciebatur multae uomitiones, potū non continebat, prae cordia dolebant, & infra secundum uentriculum tormina perpetua, non erat sitibunda, incalecebat, extremæ partes perpetuo frigidae, fastidiosa, insomnia. Urinae paucae, tenues; deiectiones crude, tenues, paucae; nec erat remedio locus, defuncta est.

Male scribunt quidam in hac muliere ὑλκώδης per v, cū ὑλκώδης sit per s scribendū; ὑλκός enim, id est, uoluulus appellat affectus, cuius habuisse symptomata scribit mulierē: multos uomitus, potum cōtinere nō posse, dolores esse ad prae cordia, & tormina cū doloribus in uentre; quæ ad uoluulos adiuncta sunt omnia. Quod postea scripsit, nō est ex his, quæ eos comitent, ceterū ex illis, quæ malo in peius tēdenti superueniunt, potissimū perpetuo esse extremas partes frigidas; malum item fastidiū est. Quin & urinas ascripsit, tacti in uenis non contineatur & succis affectus, uerū in intestinis. Quod cum in his coeperit magna inflammatio, prae dicta incidere symptomata soleant: uocatur autem uoluulus affectus. Parua igitur ex urinis, ut sint bonæ, salutis sic habentiū est spes: sed non paruū ad exitiū momentū, si malæ sint. Nam cum qui eo modo afficiantur propter intestinorū inflammationē in præcipiti sint, si aliud uideatur præterea esse in corpore uitii, increfcat ægromalum. Atque sic cōsuevit Hippocrates, ubi aliquod instrumentum sit spiritus læsum, inspicere urinas. Quæ si secundum naturam habeant, in solis spiritus instrumentis uersatur periculū. Sin hæ quoque prauæ appareant, offensum iam significant etiam nutritionis instrumentū: quomodo nunc, quantū sit affectus uenter, eiusque ex deiectionibus perspicatur malum: nihilominus urinarū fecit mentionē, ut tenuiū, quæ succorum significant in uenis cruditatē. Atqui urinas semper memineris ut simul inspicias, in uētris affectibus, thoracis, pulmonis, neruorūque. Nam bonæ si appareant, multū ualent ad salutem: cōtra si prauæ, amplificant simul ægri periculū. Et cū sit omnis periculofusus uoluulus, qui in sublimibus intestinis cōsedit, his sunt detiores, qui in crassis, ut qui contagio iecur afficiant &

ciant & lienem. Discernes eos uomitionum asiduitate, & uehementia, & quod potum reddant. Adhuc magis ex eo, quod nihil per alium deieciatur. Præterea tormina & dolores faciunt ad notitiam, quando teneant hi alta intestina. Qui steruus si uomant (aduertitur enim hoc etiam fieri) clarissimum sit lignum tibi, esse subtilia intestina affecta. Est autem acutissimum hoc malum: quare id hic proposuit Hippocrates, simulque adscripsit. Nec erat remedio locus. Sed mihi hoc fac memoria comprehendas ad commentationem de sanguinis missione. cum enim nullum scripsit aliud remedium in ægris horum librorum, tū nec illam, non quin præsto fuerit laborantibus auxilio, sed quod ascribere auxilia singulis ægris non oporteat: nisi quid forte noui inciderit, ut in eo, cui fuit octauo die sanguis detractus. Porro diem præterijt, quo hæc ægra deceffit, ut quæ secundo statim die mortua fuerit, aut longissime, ut erat acutus morbus, quod in narratione ipse dixit, tertio.

Quædam mulier quæ apud Pantimedem degebat, abortione infantis primo die igni est correpta, lingua torrida, sitibunda, fastidiosa, insomnis: aluus erat turbata multis, tenuibusque, & crudis. Postridie riguit, febris acuta, aluum copiose reddidit, non dormiuit. Tertio die intendebantur dolores. Quarto delirauit. Septimo interiit. Aluus erat perpetuo lubrica, eiusque multa, tenuia, cruda, excrementa. Urinæ pauca, tenues: febris ardens.

Si qua de causa externa mulieri huic abortire contigisset, declararet Hippocrates. Ita ex morbo constat, utrosque collectis humoribus, abortisse. Adiunxit huic, ex abortione dictionem infantis indicans, ne fallor, hoc adiecto paruū uisum elisum partum appellat eum homines infantes, pueros non ita pridem natos. Quare per metaphoram uidetur Hippocrates ualde pusillos foetus sic appellasse: quippe hi potissimum efficiuntur. Acutam igitur fuisse & magnam febrem, cum quod dicit igni est correpta significat: tū quod addit. Lingua torrida, sitibunda. At uero fastidiosa febris demonstrat, qua tenebatur, malitiam. Attende diligenter deiectionum speciem. Nam cum scripsit aluus erat turbata, multis, tenuibusque, & crudis: tæti ipse in fine narrationis dixerit febre ardente illam laborasse, memineritque febris, quæ die primo coepit, atque in grauescebat secundo die: tum addiderit lingua torrida, & non dormiuit ac sitibunda erat, crudam tamen aluum ait fuisse. ardentem autem febrem ex humoribus nasci biliosis scimus: igitur consentaneum est in tota mole corporis huic mulieri biliosum fuisse acruatum humorē, in primis autem uenis lactium & simis iecinoris cruda contenta. Iam etiam urinas illius crudas dicit fuisse, iuxta ac crudam aluum, non solum in primis uenis, sed in gibo iecinoris crudis humoribus abundantibus. Por-

ro febris ardens in fine narrationis huius ægræ adscriptum est in multis exemplaribus. Quædam non hoc habent tantum scriptum, sed adiectum etiam. Itaque suspicamur aut quod prima hæc ægra ardente febre fuerit correpta, aut quod hæc fuerit prima species ardentis febris, secunda autem quæ deinceps sequitur, in muliere, de qua sic orditur. Alteram ex abortione. Ego uero in octauo ægro, cuius est principium: Adolescentulum, qui in mēda cium foro decumbebat, plenius ostendi me de hisce adscriptis uerba facturum, cum decimum ægrum enarrarem, præstaboque nunc: duabus de causis suspicans ab alio esse, non ipso autore hoc ardens febris adscriptum. Primum quod non uti ægro aut alteri morbi formam subtexuisset ad exitum narrationis, sed, siquidē & has nos docere uolebat, ut quidam fecerunt eius successores, omnibus, aut plurimis. At ille scilicet tanquam his qui cognoscere morbum ualerent, exponit eorum accidentia. Videas item alios ueteres in lucubrationibus suis non respicere hos, qui dudum ad libros accesserunt, sed qui iam in illis profecerunt. Hanc meam sententiā, ultra id quod dixi, hoc præterea confirmat, quod tertio demum Vulgarium morborum lib. adscriptæ sint. Omnibus igitur, qui hunc sunt librum interpretati, probabat, ab alio, qui notas illas sententiā cōplectentes adscripsit, etiā hæc esse adiecta. Nam in muliere quidem angina affecta cōcedas sanē esse ab Hippocrate adscriptum, angina perijt, qui ex ipsa angina uellet perijt mulierē. In hac quæ nunc dicitur obijt, non possis ita accipere. Nam ut dixit Septimo interiit subiecit: Aluus erat perpetuo lubrica eiusque multa, tenuia, cruda excrementa: urinæ pauca, tenues. Mox adiectum est, febris ardens. Nonnullis etiā & est additū. In quibusdam pro eo scriptum est prima: in alijs primo. Omnino enim hunc librum hisce adscriptis multi contaminarunt iuniores medici. Clarum est ergo, non ut in illa, quæ angina laborabat, ad calcem adiecit perijt angina eodem modo cōuenire esse hic adscriptū febris ardens. Neque enim dixit, perijt ardente febre, sicut in illa, quæ angina laborabat perijt angina sed hoc febris ardens recto casu scriptū offendit. Inter hoc & perijt interiit. Aluus erat perpetuo lubrica & quæ sequunt. Quando itaque nec exanimata est ex ardente febre, nec prorsus inter se coherent: constat ab aliquo esse adscriptum, non ab ipso scriptum Hippocrate. Potuit etiā quis adscripsisse sibi, sicut solemus talia in marginibus commentariorum memoria gratia adscribere: postea aliquis, qui excriberet hunc librum, in contextū, quasi autoris esset, transtulisse.

Alteram ex abortione ad quintum mensem Oecetæ uxorem ignis corripuit. Primo sopore premebatur, rursusque insomnis erat, lumborum dolor, capitis grauitas. Secundo die uenter turbatus est, ac excreuit pauca, tenuia, meracque primū. Tertio die plura, ac peiora: nocte nihil

nihil dormiuit. Quarto delirauit, metus, moestitia, dexter oculus erat distortus: sudor secundum caput paucus, frigidus: extremitates frigidæ. Quinto euaserunt grauiora, multum delirauit, statimque ad mentem redijt, sitis, uigilia. Deiectiones in totum multæ & meræ. Urinæ pauca, tenues, subnigræ: extremæ partes frigidæ, subliuidæ. Sexto eadem erant. Septimo mortua est phrenitis.

Quam ante hanc descripsit, infantē adhuc paruū elisit. Infantem paruū interpretare in quā unius mensis, aut bimestrem, aut longissimū trimestrem. At hæc nunc nobis propolita quinto mense abortiuit, ne ipsa quidem externa de causa, sed ex corporis uitio. Cum enim uehementius salierint, aut subito horrendi quid conspiciatimuerint, mulieres abortiunt. Est cum ex dolore, uel ex insigni cruditate, uel ex medicato quopiam cibo, uel puri potius medicamentis, uel quod in sit ali quid abortiuit. Iam etiā propter sanguinis missionem, & sanguinis ex uulnere profuuium, aut ex nimia hæmorrhoidæ quædam abortiunt. Noui etiam quasdam, quæ ex uulnere ceruicis profuso sanguine prægnantes iamdiu, tandem partum eiecerint, quorum accidisse mulieribus hic ab Hippocrate descriptis nihil, uel hinc constat, quod non addiderit in narratione earum, cum omittere ea non soleat. Non ergo febricitarunt, quia abortierant: immo contra, quod febricitaret, ideo abortiebant. Videtur uero ex hac muliere inductus prædictio nū autor hoc modo dixisse: Qui sopore initio tenentur cum capitis, lumborum, præcordiorum, colli dolore, nonne sunt phrenitici? Potuit etiam alteram uel alterum ita uidisse affectum. Hanc itaque dicit mulierem oppressam sopore fuisse, rursusque insomnem, & laborasse capitis grauitate, & lumborum dolore: nihil de collo tamen addidit. Item uentrem ait conturbatum fuisse, & excreuisse tenuia & mera, nec addit hic præterea quicquid de colore illorum. Possunt enim mera, pallida, flaua, rufa, rubra, uirulenta, & nigra deijci. Nempe enim mera scimus illum appellare, quæ natium colorem retinent, nullo humore confusum alio. Si cōijciendum est, biliosa exierunt mera, hoc est, uel flaua colore, uel rufa. Nam uirulenta & nigra addito colore proferre, & huic & alijs medicis familiare est. Et nos quoque citra adiunctum biliosa solemus deijci dicere, de flaua bile eam usurpantes dictionem. Excrementa uero uirulenta, uel atra, uel alterius bilis, non dicimus simpliciter biliosa, sed coloris ipsis discrimen addimus. Quæ consuetudo in omnibus obtinuit, quod semper euomat & aluo reddatur pallida & flaua bilis etiam sanis, nedum ægris. Contra raro alie, atque his demum, qui tenentur morbofo aliquo affectu. Quare quod dixit in narratione tertij dici, Nocte nihil dormiuit: febris autem ardentis amplius mentionē non fecit, innuit mox deliraturam. Proinde sub hac me-

rito dixit: Quarto delirauit, metus, moestitia, dexter oculus erat distortus. Præterea sudor secundum caput paucus, frigidusque, cum esse iam mulierem ostendit phreniticam, tum habere admodum incommode. Cum uero etiam ad signa prædicta & symptomata accederet extremarum partium frigus, magis etiam morituram expectes, quæadmodum mortua est, consequentia prædictis symptomatibus habens: quæ quinto & sexto die euerunt. Quæ uero in prædictionibus tradita sunt ueluti horum testimonia, etsi ante in commentarijs, quos in illum librum scripsi, quam sint absurda demonstrauim, cōmemoremus tamen illa memoria gratia, quāuis ista scribere sumus deprecari. Cum igitur sit in Prædictionibus dictum, Ex lumbis ascensum sequitur distortio oculorum. Ideoque huius admonent mulieris, ubi uerba de ipsa faciunt in Prædictionum libro, quo loco hoc caput tractant: quæ sunt omnia, ut ostēdimus, absurda. Scimus enim prorsus malum esse signum distortio nem oculorum, siue ex eo fiat, quod ascensus fiat ex lumbis, siue quamlibet aliter. Improbata etiā est doctrina, & aliena ab Hippocratis uerbis. Neque enim ex lumbis ascensum diceret: sed ut in Prædictionibus his uerbis: Dolores, qui cum febre lumbos tenent, & imā regionē, si septum transuersum attigerint, inferioresque partes reliquerint, exitiales admodum sunt. Atqui non est qui in hac ægra ad caput sublatus esse possit abundantes in lumbis probare humores. Atque ut temere hæc quidam interpretes dixerint, ita hæc ex Prædictionibus uerba male his accommodant, quæ exposita sunt de hac ægra: Ventris prærubra proluuius, cum in omnibus mala est, tū in propositis maxime: cum non dixerit Hippocrates fuisse prærubram huius mulieris proluuiū uentris. Multo etiam absurdius hæc citant uerba: In febribus ardentibus cum aliquāto frigore tienentibus, & deiectionibus cum aqua biliosis multisque oculorum lippitudo cum alioqui malum est signum, tum maxime li catochi fiant. Qui nihil autem referre catochum dicas, an sopore: ignorantes ipsum Hippocratem a uigilante dirimere profundum sopore: itaque profundum sopore aliquod habere cum catocha, ut uocant Archigenes & Philippus, cōfortium: non uigilantem: quem hanc dicunt mulierem in principio morbi corripuisse, non quo tēpore oculus est distortus. Porro mireris etiā hoc eorum, qui utrumque caput attulerunt ad exponendā hanc ægram, in quo ait uentris proluuius prærubra & deiectionibus cum aqua biliosis. Neutrū enim eorū de hac muliere scripsit Hippocrates. Neque quasi scriberet utrumque, exponunt. Præterea eadem deiectio prærubra esse, & cum aqua biliosa nequit. Adijciunt alia etiam nūcapita multa, uicissim alterum per alterū Prædictiones & egros in morbis Vulgaribus interpretantes. Sed omnia reprehendere, ubi lapsi sunt, non est huius loci, quandoquidē aperte simul & absolute istarū interpretationum uitium in cōmentarijs in Prædictionibus aperuim. Phrenitis. Et hoc est de ascriptiis, ut ante

ut ante, febris ardens: quippe quod non habeatur in omnibus exemplaribus. Neque enim in alio aegrotale quid ascriptum: nec instituerat hic morborum tradere discrimina: sicut inuentas in libris conscriptis De morbis. Absurdum præterea est, cum nullam habeat consequentiam.

Mulierem, quæ decumbebat in medicamentum foro, primum enixam cum dolore masculum, corripuit ignis. Initio statim sitibunda, fastidio sa, cor illi dolebat, lingua arida, uenter turbatus tenuibus paucisq; non dormiuit. Altero die aliquantum riguit, febris acuta, modicus secundum caput & frigidus sudor. Tercio cum dolore deiecit aluus cruda, multa, tenuia. Quarto riguit, omnia irritata sunt, in somnis. Quintum diem laboriose transegit. Sexto eadem erant, aluum reddidit humidam, copiosam. Septimo riguit, febris acuta, sitis ingens, se iactauit. Sub uesperum per totum corpus sudauit frigidum, frigus partium extremarum, nec redibat illis calor: iterumq; nocte riguit, extremitates calore non recipiebant, non dormiuit, non nihil delirauit, statimq; ad mentem rediit. Octauo circa meridiem rediit calor, sitibunda, sopore oppressa, fastidiosa: uomuit biliosa, pauca, flaua: Nocte grauiter se habuit, nihil quieuit, multum affatim minxit inficia. Nono omnia fuerunt remissa, sub uesperum eadem sopor tentauit, aliquantum riguit: uomuit amara, biliosa. Decimo rigor, febris accessit, nihil dormiuit: Mane multam, in qua nihil subsideret, reddidit urinam, extremitates receperunt calorem. Undecimo uirulenta, biliosa uomuit: Non multo post riguit, rursumq; extremitates frigescerant. Sub uesperum rigor, sudor frigidus, multum uomuit, nox grauis fuit. Duodecimo uomuit multa, nigra, fetida: singultus multus, sitis laboriosa. Tertiodecimo nigra, uirulenta uomuit: rigor: Circa meridiem muta. Quartodecimo die sanguis de naribus, defuncta est. Huic perpetuo uenter erat lubricus, horrebat, annum ætatis agebat ad septimumdecimum, febris ardens.

Sive Athenis in Astutorum foro decumberet hæc muliercula, siue alia in ciuitate, alijs permittimus inuestigare. Nos quæ per totum acciderunt morbum attendamus, à quibus illa non poterat superesse. Si quidem ab initio omnia funebria erant. Ac magis mireris qui factum sit, ut die quartumdecimum potuerit attingere. Sed ideo, quantum cenfeo, ad finem eorum, quæ ei acciderunt, addidit: Annum ætatis agebat ad septimumdecimum. Aetate itaq; florēti præstabat, ideoq; ualente. Cō

stat etiam præter ætatis robur, eam fuisse sua sponte naturæ non infirmæ, alioqui non perdurasset. Nam cum neque aliud illi quicquam accideret salubre, ac secundo statim die riguisset aliquantulum, & acute febricitasset, tum secundum caput sudasset non nihil, & id frigidum: deinde essent die quarto irritata omnia, dieq; septimo iterum riguisset, ac lingua inaruisset, febricitassetq; acute: iamq; ultra quod extremitates partes frigidæ illi essent, etiam non rediret his calor, qui illa non aut nono die, aut undecimo sit necessario mortua: Produxit itaq; uitam ad diem quartumdecimum propter ætatem & naturæ robur: quæ idem robur ostendit concitando quartodecimo die sanguinis profusio. Sedenim morbo maximo non erat sanguinis profusio discutiendo. Morbi uero magnitudinem cum alia aperuerunt symptomata, tum uomitionū nigrarum graueolentia. Nam semper exitiosa, quæ scetent, sunt. Unde etiam in Præfagijs ipse dicit: Putres omnes & graues odores, quauis in uomitione mali sunt. Quod autem in fine est ascriptum, febris ardens, perinde est absurdum, ac id quod in superiore agra ad exitum scriptum erat, nimirum Phrenitis.

GALENI IN LIBRVM TERTIVM

HIPPOCRATIS DE MORBIS VULGARIBUS COMMENTARIUS TERTIVS

HERMANNO CRVSEPIO CAMPENSI INTERPRETE

VIA statim hic pestilentem Hippocrates describit, quæ ad interpretanda ea, quæ dicitur, conferunt, superius à nobis elaborata, hic summam commemorabo: deinde ad eius accedam uerba. Primum, statum ab eo solere, non temperamentum tantum aeris præter naturam, et etiam omnem cuiusvis rei formam ita appellari recordemur. Postea naturale quoddam esse unicuique anni temporis temperamentum. Deinde mutationem eius præter naturam in causam esse, cur corpora nostra corripantur morbis. Ad hæc ad memoriam illa reuocemus, quæ scripsit in Aphorismis in hæc uerba: Ex anni autem statibus (quod in totum diximus) siccitates imbribus sunt salubriores, & minus letales. Morbi uero in pluuijs statibus, magna ex parte existunt, febres longæ, alui profluuium, & putredines. Iam ea quoque, quæ cum principium interpretarer secundi libri Vulgarium morborum scripsi, ad memoriam reducamus: Præterea quæ in primo libro uulgarium morborum ubi De statibus egimus. Horum, quæ retuli, si qui retinuerit, ac nauiter ea legerit, ad horum interpretationem, quæ nunc sunt nobis proposita, adit.

S T A T V S

Annus austrinus, pluuius, à uentis in totum silens.

Primo

Primo libro morborum Vulgarium tempestates tres descripsit. Hic unam duntaxat, hanc quam nos hic interpretari institimus. Et uero etiam secundo morborum Vulgarium sunt scriptæ alie: quem tamen conscripsisse, quo ederet, ut primum & tertium, non uidetur. Nec uero præscripsit mox ab initio ijs in libris narrationem eorum, quæ acciderant, status: sed aperte narrare auspicatur quæ animaduertisset in morbis, qui uiguerat, & in aeris temperamento. Itaque in Thalo, inquit, autumno circa æquinoctium, & sub Vergiliis, multum pluit, continenter & leniter flante Austro. Idem duos auspiciatus est sequentes status. At in præfati status nomē in omnibus ferè exemplaribus habetur: non tamē quo hæc loco acciderint significatur. Pestem siquidem, quæ multam fuit gentium communis, hoc libro reddit. In exemplaribus, quæ, ut legebat Dioscorides, habent, non solum ita est simpliciter scriptum status, sed additum est: calidus & humidus, atq; in medio spatij quod lineas intersecat, totum hoc scriptum est, sicut in alijs exemplaribus solus status. Inuenias quædam, quæ ne hanc quidem in medio habeant inscriptionem: quædam item, quæ nihil planè. Unde non esse inscriptionem suspiceris Hippocratis, sed forte illorum, qui ægorum historijs ad finem notas adscripserunt. Verū hæc utcunq; se habeant, nec ulli fraudi sunt, nec usui uel ad præfagendum, uel curandum. Ad ea itaq; exponenda, unde aliquid commodi prouenit, conuertamur. Annus austrinus, pluuius, à uentis in totum silens. Huic simile tempestati principium est secundi Vulgarium morborum, hac serie dictum: Erant in Cranone carbunculi æstiuu, pluerat per æstiuum largo imbri, idq; assidue. Acciderant autem magis Austro. Differunt tamen inter se hi status: tum quod hic toto autumno id fuisse aeris circumflui intemperamentum, in secundo, æstate tantum: tum quod hic ascriptum, à uentis in totum silens, id quod illic non addidit. Arbitreris fortassis, quod illo libro addidit: Acciderunt magis Austro: hinc tale quid significari. Nam hic etiam austrinum simul & tranquillum totum dicit annum fuisse: nobis ita accipientibus tamen possit tranquillum simul & australis aut aquilonius esse & dici totus annus: quod paulo inferius declarabit. Ad memoriam uero reuocemus, multas nos tempestates uidisse à uentis silentes, & tranquillitate præditas, non tamē eodem inter se modo, uerum hæc lenem & irriguam, illam siccam & gelidam. Atq; hæc omnino est serena. Lenis autem, nebula, & turbida constitutio austrinaq; & nonnunquam nubium plena est. Contraria huius, aquilonia, & ubi prorsus nullus in aere apparet motus, sed planè sit, quam uocant, tranquillitas. Haud alius enim uidetur aeris status esse, ac maris. Nam ut illic semper est fluctus in alto, uel maior, uel minor, qui interitum ob paruam non animaduertitur, nisi stritus eum excipiat locus, quod in Chalcide Euboeæ, & Messina Siciliæ cernas: sic aer quoque planè immotus & quietus haud uidetur unquam esse, ta

Galen.

men interdum nos, quia motus est paruus, fugit. Ac nubes per eas tranquillitates conspiciuntur, quæ frequenter nobis consistere uidentur, cum reuera agitentur. Nam conspiciuntur statim in alia aeris regione: quod illis si nequaquam mouerentur, non usu ueniret. Huiusmodi etiam hæc censenda est toto anno tempestas fuisse. tantum autem hæc distat ab ea quæ fuit in Cranone descripta secundo libro, quāto est diuturnior. Tamē affectus utriusque communis tempestatis putredo est, utique causam obtinens humiditatem citra uentos. Et uidetur putredo ex materia quidem gigni humidatē ex causa uero efficiente, extraneo, & præter naturam calore: augeri porro quiete. Nihil itaq; quod omni ex parte est siccum, omnes manifeste uidemus putrescere. Neque enim lapis, uel tegula, nec aurum, nec argentum, nec æs, aliud ue eius generis putrefieri cernitur. Iam eorum quæ putredini sunt obnoxia, hæc superesse in temperamentis frigidis diutissime, ne hoc quidem præterit quicquam. Adhuc magis, ubi uentis eiusmodi uentilantur. Sanè uestem etiā homines continenter quatunt, in primis cum humidus sit calidusq; aer, quod immobilitas eam putrefaciat. Ita articularum in animalibus motus, cum altas commoditates, tum eum usum præstat. Et uero ipse in Aphorismis Hippocrates asserit, ut prædixi, in pluuijs tempestatibus putredines existere. Quare corporis humores hinc liquet necessario computruisse. Iam ipsius didices subsecuti, separatim singula consideremus.

Cum paulo superioribus anni temporibus squalloribus præcessissent, sub Arcturum flante austro multum pluit.

Didicisti iam in statibus, libro primo descriptis, aeris temperamentum ex salubri, & naturali ordine uariasse. Didicisti etiā qui hic sit status, & quatuor eius esse præter naturam simplices, quatuor item alteras compositas conuersiones: Simples in calore tantum, frigore, humiditate, & siccitate: Compositas in calore & humiditate, algore & siccitate, algore & humiditate, calore & siccitate. Nunc ergo horum, quæ didicisti memor, subsequere huius cœli narrationem. Hippocrates: Cum paulo, inquit, superioribus temporibus squalloribus præcessissent. Deinde adducit: Sub Arcturum flante austro multum pluit. Videtur etenim superiore iam anno aeris circumflui non undequaque temperamentum constituisse naturale, non uiguisse tamen eam tempestatem ullus morbus, ut uocant, uulgaris. Nam in Aphorismis didicisti, ubi sic dicit: Ex anni autem statibus, ut semel dicam, squalloribus imbribus sunt salubriores, & minus letales. Hoc etiam minus quisquam incidit eiusmodi morbus, quod siccitate tantum excelleret temperaturæ immutatio, præter ullam alterius oppositionis uicissitudinem, à qua aut calidus fieret, magnopere aut frigidus aer. Verumenim uero illa uehemens conuersio sub Arcturi uidetur exortum se protulisse: qui aliquanto spatio autumnale æquinoctium præcedit. Iam uero

Tome. 3

y qui illi

qui illi autumnus, quæ deinde bruma successerit, A postea quæ hanc exceperit tempora anni, si eius persequamur dictiones, discemus.

Autumnus umbrosus, nubilosus, large pluit. Hyems erat austrina, humida, & lenis.

Umbrosus dixit pro caliginoso: quod non lucidum significat, nec purum, neque omnino serenum. Namque solent etiam nunc qui Asiam incolunt Græci, *σκιδνός* & *σκιαρός*, id est umbrosus, omnia quæ ad nigrum declinant, appellare. His etiam dictionem caliginosum attribuunt, & fuscum, quod proprie ad nigrum accedit. Apertum est autem, humisemodi non posse fieri aerem, nisi multis nubibus, ipsæ non splendidis obducatur. Nubilosum igitur uirtute complectebatur umbrosus. Sed te non latet, eam loquendi rationem non Hippocrati tantum, sed multis etiam esse alijs familiarem. Iam etiam dixit Hyems erat austrina, humida, & lenis. Sunt qui austrum semper ducant esse humidum: quod non est ita. Videtur enim siccus aliquando esse, quem Leuconotum uulgius, Latini Caurum appellant. Et Poeta talē nobis austrum indicat dicens:

Αὐτὸς ἔστιν ὁ ζεφύριος καὶ ὁ ἄπρυστος ὕμνος.

Siquidem purum austrum, quem fieri sine imbribus scimus, eo uocauit nomine. At uero primo etiam Vulgarium morborum in primo Hippocratis statu: Cum esset autem totus, inquit, hic status austrinus & squallidus. Atque is auster subinde procellosus est. Semper ergo apertum habent motum. Lenis alius est Auster, cuius motum in aere & nubibus non sentias, qui calidus semper est. Caurus interim frigidus uidetur.

Multo post solis reuersionem, circiter æqui noctium aspera erat extrema hyems. Et iam sub æquinoctium Boreas spirauit, & ninxit, non ita diu.

Pars hæc quedam tempestatis contrariæ intercessit, ut hic dixit, non ita diu.

Ver rursus austrinum, sine uentis. Pluit multum, & continenter ad Canem usque.

Indicauit tibi lenem hyemem, scribendo ad hunc modum: Ver rursus austrinum, sine uentis. Nam rursus, ut contrarius status interuenit, innuit ad suum temperamentum rediisse cælum.

Aestas serena erat, & calida, magni erat æstus. Etesias paruæ non perpetuo spirarunt.

Lenitas hyemis, & ueris tranquillitas cum æstate feruida congruunt. Nam cum sua sponte sit æstium tempus calidum, si uentorum accesserit tranquillitas, necessario æstus consequitur. Hoc fit, ubi neque Prodromi (quos uocant) flant, neque qui eos sequuntur, quos Etesias appellant. Dirimit eos Canis ortus. Et ipse etiam Hippocrates addidit. Etesias paruæ non perpetuo spirarunt.

Sub Arcturum rursus spirante Borea multum pluit.

Rursus, ad pluiarum exundantiam, non ad Boream refertur. Nam superiore Arcturi ortu multum pluerat, & subinde postea: Boreas uero rarus spirauit.

Cum esset totus annus austrinus, humidus, & lenis, per hyemem quidem salubriter egerunt, præter tabidos, de quibus modo scribemus.

Integrum statum, quod parui omnino aquilones fuissent, ab dominantibus in eo, humidum appellauit, & austrinum. Nam quod tranquillum & calidum, lenem appelleret, antea didicisti. Verum haud dum ea tempestas, licet esset repentina, mortales magnopere offendit, propter superioris anni squallidum temperamentum. At coeperunt affectus quibusdam tabifici, qui scilicet huic uitio patebant. Ipsæ autem deo posthac se recipit scripturam illorum affectus.

Ante uer unā cum frigoribus consecutis, facer ignis frequens, hos cum occasione affectit, illos non: qui malus cum esset, multos interemit.

Sacrum ignem didicisti à biliosa fluxione oriri, at non illa semper tamen perniciosa, & putri. Plane contra ubi comoda sit fluxio bilem pallidam obtinens, quæ in nobis naturaliter gignitur, solet quidem sacrum ignem facere, nullum tamen ex eo dare damnum, si quidem recte tractes. At non erat nunc talis, qui sacrum ignem excitauit, humor, sed prauus, qui eroderet putrefaceretque, ab exuperante humida uentorum tranquillitate generatus illis potissimum mortalibus, quibus cum sua ipsi sponte alijs essent biliosiores, etiam uictus biliosum magis eis succum cogerat. Siquidem morborum proficiuntur differentiæ ab aeris circumflui temperamento, propter naturam cuiusque, & uictum quem sanus seruat. Victum appello, non hunc tantum, qui cibo & potione constat, uerum etiam qui omnibus alijs, ut otio, exercitatione, balneo, uenere, somno, uigilijs, & uero omnibus, quæ quouis fiunt modo in corporibus humanis.

Multi è faucibus laborabant, uox erat uitata.

Quibus caput sua sponte prompte replebatur, his in præsentia exundantia humorum plenum, in pulmonem coepit & uentre per fauces fluxiones demittere. Porro iure dicit uocem etiam his affectam fuisse, nempe quod frequens est destillationibus, ubi abunde fauces & guttur irrigauerint.

Febres ardentes unā cum phrenitide.

Ardentes febres extiterunt, inuadentibus in iecur & uentrem biliosis excrementis. Phrenitis uero, caput petentibus.

Ora aphthis uitata, pudenda tuberculis, lippitudines, carbunculi.

Singuli hi affectus ferè non sunt cacoethes, uti de sa-

de sacro igne diximus paulo ante: nonnumquam uero etiam sunt cacoethes, uti nunc, quod putridus esset, qui abundabat, humor. Quare in omnibus quos recenset morbis hoc mihi semper memoria teneto, neque aphthas puta egros tenuisse, uel quodcumque aliud incommodum de more, sed simul cum morborum putredine. Memineris etiam hanc communem rationem, ab eodem statu genitam omnibus putrem humorem non easdem insidere partes, quod nec per naturam omnium in eadem conditione corpus esset eo statu, sed esset alia alijs pars infirmior. Aphthæ itaque frequentissime sollicitæ puerorum ora, quæ exulceratiões sunt in summo, quia omnia eorum sunt mollissima membra, & quasi mucosa: insuper os est omnino etiam insuetum cibarijs & poculis. Vbi ergo acrimonia quapiam lac sit mæmæ præditum, aphthas generat: quæ facile propulsant, si infantis os modice astringas. Si uero humor affluat malus, semper aphthæ prodeunt cacoethes. Iam carbunculorum perpetuo est periculosus affectus, nam ex uitiosis constat humoribus. Quare nunc erat uerisimile fuisse perniciosissimum eis, qui ultra natum uitium, etiam quod status adferebat, adiunctum haberet. Verum satis de huius est affectus origine dictum, cum principium secundi Vulgarium morborum enarrabam. Reliqua huius capitis clara sunt.

Alui turbata, cibum fastidiebant.

Ex uitioso humore, qui à capite defluerat in fauces, quod in pulmonem inuaserat, tabificos constituebat affectus. Quod uero in uentre deriuatum erat, quia subibat mordicando, uentris profluuium concitabat, quod significauit hisce uerbis: Alui turbata. In transitu itē, uentris facultatem ciborum appetentem afflixit: unde cibos fastidiebant.

Quidam sitibundi erant, quidam non.

Pluribus de causis nec sitiri caruisse omnes, nec fuisse sitibundos, probabile est. Videtur humor omnibus putridus fuisse collectus, uerum non parum modo, aut æque prauus. Quamobrem potuerunt aliqui non sitire, ut illi qui cibum fastidiebant, de facultatis potus appetendi offensa. Liquebat autem pessima fuisse horum conditionem, nec prauum illis humorem affluxisse, ut modice sitirent: alios uero sitibundos fuisse, confluentem in uentrem humorem uitioso, qui nondum hactenus læserat eius os, ut potius appetentem facultatem corrumpere.

Urina turbata, multa, mala.

Urinas fuisse turbatas, ita accipe, ut ductum, cum diceret: Alui turbata. Nam ad renes quibus uitia tus humor defluxit, his necessario urina turbabatur, hoc est, cum mordicatione, & dolore excernebantur. Quod huic est annexum multa, mala potest etiam de urinis dictum esse. Potest etiam ipsum seorsum, ut una hac oratione multitudine indicet symptomatum prauorum fuisse id temporis ægotantes affectos.

Galen.

Sopore diu tenebantur, rursusque infirmes erant.

Sopore uigilijs uacantē ab humiditate didicisti, & refrigeratione fieri cerebri: Vigilijs sopore non confusas à siccitate & calore. Nunc ergo cum, qui increuissent humores, humiditatem obtinerent exuperantem, uerum non eam tamē prorsus acrem, humiditas soporis effectum: acredo ex putredine induxit uigilijs. Itaque causæ diuersæ diuersa merito symptomata peperere.

Multi prorsus non iudicabantur morbi, quidam ægre.

Quæ erat humoris uitiositas, quidam morbi haudquaquam decreuerunt, aliqui parum bene.

Aqua inter cutem.

Vel hoc symptoma quosdam dicit ex abundanti prauorum humorum affectisse. Omnem enim hæc potest morbum concitare, alii in alio corpore, pro eorum naturalibus differentijs & uiuendi dissimili ratione, ut est paulo ante dictum.

Tabidi multi.

Retuli etiam supra, quod ex capite in fauces defluerat, ubi per guttur in asperam arteriam & pulmonem uenisset eiusmodi uitia produxisse.

Habes morbos, qui uulgabantur.

Vnum de uulgaribus morbis pestis est, & in libro quoque. De uictus genere acutorum dictum est his uerbis: Nam si quando nulla morbi pestilentis forma communis uulgetur, cæterum dispersi sint morbi. Neque enim certi est morbi nomen uulgare uel pestilens, cæterum quicumque uno in loco multos simul inuaserit, uulgaris hic uocatur: qui simul si hoc habeat ut multos perimat, pestis fit.

Ex qualibet morborum, quos recensimus, specie complures ægotabant & moriebantur. Acciderunt autem cuique horum in hunc modum.

Cum dicit, & complures moriebantur, pestilentes fuisse morbos, qui uulgarentur, demonstrat. Qui quando diuersi fuerunt, de singulis separatim intra actum promittit.

Multi sacri ignis occasionem quilibet & minuti admodum puncti toto corpore præbuerunt, præcipue uero sexagenarijs secundum caput, si uel minorem paulo quis curam adhiberet. Magna pars in ipsis etiam curationibus, magnis inflammationibus corripiebantur: sacerque ignis multum celeriter undique depascebatur.

Cuius præ omnibus meminit primi symptomatibus, iure nunc primi etiam singulas reddit differentiis: quod accidisse quibusdam dicit paruis de causis, quas uocauit occasiones: & multos qui à medicis procurabant, magnas esse inflammationes consecutas, quod sacer ignis scilicet plurimum depasceret.

Tem. 3

y 2 Plurimus

scriptum, quam *καταλῶσαι*. qui quidem commu-
nis est omnis expositionis lapsus. Nam quicquid
statuas à dictiōe *καταλῶσαι* significari, actionem
significat, non passionem. Vnde maxime suspice-
ris Hippocratis non esse dictiōem. Neque enim
adeo erat Græci sermōis imperitus, ut in eo offen-
deret similiter ut pueri, qui modo literas discere
cœperunt. Videtur enim passionē quandam uo-
cis indicari, significari tamē nō passio sed actio.
passio uero utiq; significaretur scripto hoc uoca-
bulo *καταλῶσαι*. Præterea si uel *καταλῶσαι*
scribamus, nō est Hippocratis institutum, inusita-
tis & infrequentibus uti nominibus. Iam qui di-
stortum significari putant, cum his hoc pugnat,
quod ille in Præfagijs distortum interpretaturus,
sic scripsit: si reflexa sit gena, aut labrū aut nasus.
Sed neq; reflexū, neq; aliud ex dictis proprie de
uocibus dicatur. Quare quidam huius interpre-
tes libri, omnibus, quæ commemorauimus, abdi-
catis, pro Voces Lingue scribunt, exponentes lin-
guas *καταλῶσαι*, quali deuinctas & difficulter mo-
tas. Quas quidē oportebat, ut Voces mutauerūt
in Lingue, ita uel potius q̄ uoces, dictiōē *κατα-
λῶσαι* in *καταλῶσαι* uertere. Verū iam satis de
dictiōe *καταλῶσαι*, non magno usui, ut inueni-
ta sit, futura. Sat est enim nosse, hic generatim di-
ci & intelligi, propter destillationem, quæ illis ex
capite descendeat, lælis uocis organīs simul uitia-
tam esse uocem. Nam in humidis tēpstatibus &
calidis destillationem caput repletū uentri demit-
tere & thoraci, operæpretiū est scire: primū discer-
nēdi causa, utrū alia causa hoc ægris uitij induxe-
rit, an ex uulgarib. sit morbis: deinde ut occurras,
ne in tale quid incurras. Nā offensiones ex aere si
uideas, ubi & quēadmodū fiant, toto uictus ge-
nere à tempestate dominante diuerso instituēdo,
declines. Præterea si prædicere consequentia uel-
lis, id quod certe ex usu nobis est, ut in præfatione
ostendimus Præfagiorum, uel ad hācrem hoc cō-
mentabere, ut corporis in omni cœlo affectus co-
gnoscas. Quare contenti hoc lælas uoces fuisse,
præteritaq; dictiōe *καταλῶσαι*, quod illi proxi-
mum est, inspiciamus. Primum enim hos ait, qui
cœpissent tabescere, incidisse in id symptoma: se-
cūdo loco ardente detentos febre phreniticōsq;.
Proinde censeas tabidis hoc affectus ratione acci-
disse. Nam cū multas alias causas & corporis sta-
tus tabes consequitur, tum præcipue destillationē
capitis, quā potissimū uocis uitij comitatur. Ve-
rum febribus ardentibus & phrenitidi per se tale
uocis uitium non succedit, ut incipientibus tabi-
dis. Quia uero in hoc statu, qui calidus & humi-
dus & sine uentis fuerat, caput contingit affici,
phreniticōs & ardente detentos febre consecutū
hoc est communi de causa symptoma, nō propter
priuatā morbi molitionem. Delicantur enim po-
tius in illis, non irrigantur partes uoci attributæ:
ut accidit in hac tempestate. Quamobrē uox sono-
ra & acuta à siccitate efficitur uocis organorum,
rauca ab humiditate.

Quin febres etiam ardētes & phrenitis an-
teuer cœperunt post illa frigora, quæ præcesse-
rant, ac plurimi tū diu ægrotabant, habebātq;
hi acuta & letalia symptomata.

Humorū putredinē, quam pridē pepererat æ-
ris tēperamentū, uerisimile erat à frigore succedē-
te in extrema hyeme impulsam, in altum morbos
concitaturā sacro igni adsimiles. Alios igit quos-
dam, qui fuerūt huius generis exponet, hosq; or-
dine ab sacro igni primos iam scribit: hæ febres
sunt ardentes & phrenitis, ab eadē illa quidē pro-
fecta causa, sed differētes locis affectis. Nam qui-
bus in iecinoris & uētris regionem maximeq; in
eius os prauus humor inualit, hos febres ardētes
solicitauerūt: quibus in cerebrū puenit, phrenitis.

Febrū ardentū, quæ uigebant, hæc erat na-
tura. Inito sopore erant oppressi, fastidiosi, in-
horrescebantq;: febris non acuta, neq; magno
pere erant sitibundi, uel deliri.

Quæ symptomata propter eam quæ tunc erat,
tempestatem ardentibus febribus euenirent, non
propria morbi ratione, hæc annotat. Quare qui-
dam pro sopore oppressi male scripserunt astuo-
si. Nam est hoc febribus ardentibus peculiare, ut
etiam perpetuo sitire. Nullumq; prope dixeris exi-
miū esse aliud febrū ardentū inlignē: uerū abun-
de ex hisce duobus affirmaueris compleri, sitim
assiduam, atq; exurentem calorem ægris sentien-
tibus. Verum hic status cum caput multa humidi-
tate implet, soporis aut omnibus, aut plerisque,
ut cūq; laborarent, symptoma attulit, sub morbi
accessionem, ubi prauī humores nondum eō de-
uenerant acedinis, ut uigilias uehemētes, deliria,
phrenitimq; concitare possent. Ac sopor perraro
febribus ardentibus est adiunctus, fastidium per-
sape. Non est perpetuum tamē, ut prædicta duo,
assidua sitis, & deurens calor. Horrent uero, qui
febre ardente tenentur raro: quare hoc etiam an-
notauit. Quod iam sequitur, Febris non acuta: ali-
qui simpliciter, absq; negatiōe, Febris acuta scri-
bunt: alij cum negatiōe in hunc modum, Febris
non acuta: diuersam utriq; scripturā, ratione indu-
cti probabili habentes. Qui omittunt negatiōē,
quod diuelli ab ardēte febre acuta febris nequeat,
uti nec sitis. Alteri ideo scriptū cū negatiōe con-
firmantes, quod raro ijs & nouo exemplo accide-
rit cum sopor, tum hæc febris. Quippe his quoq;
illū aiunt subiūxisse: Neq; magnopere erant siti-
culosi: tamen si sit etiā febribus ardentibus hoc pe-
culiarissimum. Esse itaq; consentaneū, sicut erāt
non perinde sitibundi, sic eos nō ualde febricitā-
se acute. Potuit etiam quod Hippocrates scripse-
rat, febris nō perinde acuta, esse ab eo qui primus
excripsit corruptū, errorq; mansisse. Hic se offert
non parua de omnibus pathognomonicis signis
quæstio. Nam si remotis ipsis affectus potest spe-
cies cōseruari, alia his pathognomonicis signis e-
rūt nobis ad affectū cognoscēdos certiora: qđ qui
constitū

constituat, uolet illa merito pathognomonica in-
dicia appellare: & quæ ante uocabantur indicia pa-
thognomonica, assidentia. Quorum separari illa
non possunt, & affectus, ut ita dicam, constituunt
essentiam: Assidentia uero ex his sunt, quæ saepe il-
lis accidunt. Si æger ergo non sitibundus sit, nec
magnopere febricitet acute, quæ iam nota esse mor-
bum febrem acutam dicemus: quanquam enim
per multis febre ardēte affectis esse fastidiosus con-
tingit, non est tamen hoc affectus proprium: quip-
pe multi etiam alij quomodocūq; ægrotantes fa-
stidiosi sunt. Quare neq;, quod uisum quibūdam
est, qui sese duxerūt huiusmodi dubitationes de
clinaturos, etiam nobis est pronunciādum, ab ex-
crementis cognosci in primis febrem ardentem.
Neq; enim uera in solis ardentibus febribus bilio-
sa alui reddit, neq; his solis syntexis, id est, colli-
quatio accidit, uerum sunt hæc quidem in sympto-
matibus malis & exurentium febrium: ista tamen
qui excernunt, multi modice sitiunt, & calores fe-
bris ferunt. Verum in præsentī statu ne talia qui-
dem erant excrementa. Nam aluius, inquit, his ple-
risq; turbata erat, atq; excrementa cruda excerne-
bant, & multa & tenuia. Videtur ergo Hippocra-
tes febrem ardentem assiduitate cognoscere sitis,
caloreq; exurente: sicut phrenitim perpetuo deli-
rio. Sic enim, quamuis non perinde sitiant ægri,
neq; ualide torreatur, per totum autem morbum
dicta duo sint symptomata, febris ardens esse dice-
tur morbus: existetq; alia febris hac calidior, ut &
corpus fundat, reddatq; excrementa biliosa & syn-
tectica. Sed nō appellabitur ardens febris, nisi ad-
iuncta perpetuo habeat per totū morbū paulo an-
te cōmemorata duo, assiduam sitim, quantūlibet
biberit: ac perpetuum, & ardentem, fastidiosumq;
calorem. Proinde adest fere illis intentissima sitis,
& febris feruidissima. At raro, uti nūc, cum febris
non esset planē acuta, etiā non perinde ægri erant
sitibundi: quæ ideo signauit, sicut etiam hoc, non
prorsus fuisse deliros eos, quādo hoc etiam arden-
tibus febribus accidit. Nam paruæ esse signum de
mentis delirium, ante docuimus.

Nares pauca stillarunt.

Hoc in comitibus est malignarum ardentium
febrium, ut sanguinis profluvia lenium. Et quid
multis: omnis de naribus stilla, ut docuimus, pra-
uium est signum.

Accessiones pleriq; diebus parib. habebāt.

Et hoc quoq; inter rara est. Nam febres arden-
tes solent adeoq; omnes, ita ut ille, morbi multum
acuti accedere diebus imparibus.

Obliuio sub accessiones, languor, uocisq;
defectus.

Et obliuio manifesta est: & monstrata frequen-
ter est de exitalibus esse. Languorem uidetur ue-
luti dissolutionem & remissionem appellare om-
nium corporis partium, cum non aliter ac resolu-
tis proiectis appareant. Quod quidem inter signa

esse perniciofa didicisti, ut alia quoq; signa omnia
quæ hoc libro recensuit. Quare hic interpretanda
sunt ea statim, quæ obscura uidentur: & quæ de-
monstrauimus aliās, solum meminero, nō autem
absolutam tradam eorum doctrinam.

Extremi pedes & manus his frigidiores e-
rant, et multo maxime circa accessiones: quibus
calor pedetentim, nec probe redibat: redibātq;
ad mentem, & loquebantur.

Varietate symptomatum, quæ morbi eius tempe-
statis habebāt, cōmemorat quæ sunt omnia praua.

Definebantur aut sopore perpetuo, non so-
mnolento, aut uigilijs cum laboribus.

Ne hoc quidē obscurum ei est, qui ea habet in
memoria, quæ in libro De sopore tradita sunt et in
prioribus cōmentarijs. Cum enim uigilare ægri a-
pertis oculis non ualent, sed conuiuent spe somni
cōciliandi, & uigiles tamen manent, uocitamus il-
lum uigilantē soporē. Quibus siq; addit dolor, ma-
nifeste uigilabit magis ita affecti, adeo ut ne spe-
ciem quidē tenuis uideat somni. Si quidē istis, qui
eo sopore tenent, usu uenit eiusmodi qđdā, ut me-
dij inter plane uigiles intercedant & dormientes.

Alijs his pleriq; turbata erat, atque excre-
menta cruda excernebant, & multa, & tenuia.

Vel hinc liquet, nō attendere Hippocratem in
dignoscēdis ardentibus morbis specie excremen-
torum. Cruda itaque dicit & tenuia, qui tum tene-
bantur febre ardēte, deiecisse: nec uerbum fecit de
meris biliosis, uel syntexi, quas quidam notas esse
febrium ardentium maximas exultimant.

Urinæ multæ, tenues, nihilq; decretorij quic-
quam, uel boni.

Vbi de urinis agit, quæ acciderunt his, solet tra-
dere, nec addere bonum an malum denunciant,
nos putans, quæ in Præfagijs didicimus in uniuersum
de uitio uel bonitate urinarum memoria tene-
re. Hic adiunxisse puto, quamuis eas prædixerat
tenues esse, quod illis adscripsisset multas. Nā do-
cuisse memor se multitudine urinarum interim iu-
diciū fieri, indicauit hoc loco quāuis multæ es-
sent, nihil tamen decretorij fuisse, neq; boni. Neq;
enim quod purgaret corpus, & infestantia amoue-
ret, uidetur nunc molita natura multa urinam: sed
quemadmodum didicisti sudores & deiectiones
interdum ut superfluitatis humorū in corpore ma-
lorum symptomata, excerni, interdum expurgan-
te natura: ita nunc abundatis in corpore serosi hu-
moris sunt urinæ symptomata. Ideoq; eis addidit,
nihil decretorij quicquā, uel boni. Si quidem red-
debantur, quia ob nimiam copiam eas uasa susti-
nere non poterāt: uel quod mordacitate uehemen-
ti offenderentur, itaq; ad excernendum contende-
rent. Huiusmodi etiam hac ipsa tempestate uētris
erant excrementa, ut est supra dictū, & uero etiam
sudores illis erant consentanei.

Nec uero decretorii aliud in ita habentibus ullum aduertebatur. Neque sanguis rite profluxit, neque alius consuetus fiebat abscessus decretorius. Moriebatur quisque scilicet incerto ordine: plerumque tamen circa iudicia: quidam longius producebantur, qui largius sudassent.

Qui perniciosè habebant, hæc his accidebant, quæ tibi hic collegit febris ardētis perniciosæ symptomata: quorum quodque iam audiisti ante frequenter, cur sit exitiale.

Similiter phrenitici quoque habebant.

Finita de ardentibus febribus oratione, transit ad ea quæ phreniticis acciderunt. Itaque & hic eius uerba attendamus.

Sane hi nihil sitiebant.

De phreniticis agit: fuisse eos dicit non sitibundos, non tam quod illis multa humiditas in ore uentriculi afflueret, quam quod quæ patiebantur non intelligerent, & facultatem haberent stomachi appetitricem extinctam.

Nec phreniticorum insaniuit quisquam, quod usu uenit alijs: sed alio quopiam ueterno grauiter peribant.

Si non prædiceret: Nec phreniticorum insaniuit quisquam: sed simpliciter dixisset, presentes phreniticos ueterno perijsse, non erat absurdum accipere, eos conuersione in lethargum facta, ita defunctos esse. Nunc cum sit prædictum, Nec insaniuit quisquam: probabilius est perijsse cum sopore perpetuo phreniticos, hoc est, demētes: hoc enim discrimine solo, cum febre phrenitum accipimus, nullare alia distantem ab insania, quam febre. Mentis siquidem utraq; noxa est: sed proprium insanientium est febre liberum esse, ut febricitare phreniticorum. Non est igitur nouum in corpore crudis collectis humoribus, ut excrementa commostrarunt, esse sopitos illos simul & demētes euasisse: Sopitos quidem ex multitudine & frigore succorum crudorum: Demētes, quod acredinem pariebant & calorem putrescentes.

Erant præterea alia febres, de quibus iam acturus sum.

Reuocemus ad memoriam, quod postquam supra dixerit, febrium ardentium, quæ uigebant, hæc erat natura: utque hanc narrauit, & quæ illis acciderunt ordine omnia, & deinde rursus dixit: Similiter phrenitici quoque habebant. postea iam disputatione de his peracta intulerit: Erant præterea alia febres, de quibus iam acturus sum. Nam his uerbis febrium esse speciem, febrem ardētē, & phrenitum ostendit. Febrem ardētē, quod perpetuam habeat sitim perpetuo coniunctam & multo ardore. Phrenitum uero, ut quæ sit assidua, unaque demētiā perpetuam habeat.

Os multis aphthis uitiatum, ulcerosumque, fluxiones ad pudenda multæ, exulcerationes, tubercula foris & intus secundum inguina.

Et ante quidem de his sermonem habuit. Verum quia de unoquoque seorsum agit, posteaquā ad autumnum usque generationē productam sacri ignis dixit, planè de ijs quæ nunc post eum describuntur, omnibus idem ostendit. Hac ergo de causa eorundem iterum meminit.

Lippitudines humida, longæ, diuturnæ, laboriosæque: genarum foris & intus germina, quæ multorum perderent aciem, quæ uocant ficos.

Abundantis humoris superfluitas uidetur duplicem habere speciem in crassitie & tenuitatis differentia, ut ferè in humidis & tranquillis tempestatibus semper solet. Nam nisi peculiaribus utens exercitationibus uentiles corpus, & totum lustres, concitesque, copiam acerbis crassorum humorum & tenuium: Crassorum, propter socordiam: tenuium & aquosorum, quod uacuari non sint. Eorum igitur argumentum tenuitatis, alius est tenuis, similesque urinae: Crassitie, quod omne producit, & plurimis est adiunctus sopor. His ergo merito, quibus ad oculos affluentia uergebat, humidas lippitudines fecit ob tenuitatem, & genarum germina causa crassitie. Nam quod ex humore in oculis manente humidum exiret, fecit lippitudines, hoc est, cum fluxione humida & aquosa. Crassius uero partibus adhærescens affectus, tubercula excitauit, collum modo. Quod uero crassi humoris in profundo oculorum erat, dolores peperit.

Expullulabant cum alijs in ulceribus multum in naturalibus.

Quæ materie crassitudine in genis excresebant, non hic tantum, uerum in pudendis quoque extitisse ait, & si qua pars alia forte esset exulcerata: humorum crassitie, ut dictum est, eiusmodi efficiēte excrecentias, quas fungos uulgo uocant.

Carbunculi ætate multi, & alia, quæ putredo uocantur.

Atque quæ commoraret in corpore prauus humor, putredo increfcebat: ætate uero excipiente, neque ipsa Etetias habente, multo magis eualluit. Ideoque calidi morbi plures, & prioribus deteriores uiguerunt. Ostendimus enim carbunculum ex calido quidem esse feruore, uerum crassa materia constitutum.

Papulae item magnæ.

Apertum est ab *ἐκθύει*, quod est *ἐξέρχεται*, id est, erumpere, deriuatum esse *ἐκθύμασι*, id est, papulis, nomen, in ijs quæ sponte extuberant in cute. Hæc constant superfluis scilicet humoribus. Atque qualitatem etiā non iniuria subsequunt, cum tenues humores exulceratione potius quam tumores creant: at crassi in tumorem pellem attollant. Liquet autem, quæ nunc in cute sponte sunt genita, eiusdem esse generis

generis, cum illis quæ in genis & ulceribus prædixit excrecere.

Serpentia ulcera, multis magna.

Magna, aut quod multum occuparent loci, aut quod adiunctam malam exulcerationem haberent, appellauit: quorum succedit utrumque humorum, quod diximus, uitio.

Quæ ad uentrem attinebant, multis multa incōmoda euenerunt. Primum tenesimi multis cum dolore: plurimis uero pueris, omnibusque impuberibus: quorum plurimi peribant, multo lenterici erant.

Tum humiditate ætatis, tum quia plus cibi summentes pueri, nutrimenta sepe corrumpunt, merito tenesimo corripiebantur. Qui cum alloqui dolorificus est & molestus affectus: dolorificus, propter tensionem: molestus, quod assidue desiderum sit: tum uero in hoc statu, quem plethoricum simul & prauis humoribus fuisse exundantem diximus, multi magis lenteria tenebant. Nam debilitata facultate refectrice, fieri lenterias didicisti. Est porro cōsentaneum, sicut extincta erat facultas uentris nutritiua, unde cibos prorsus ait paulo post eos fastidiuissē: sic retentrice etiam fuisse læsam.

Dysenterici, neque admodum grauiter.

Consentaneum erat inferri hoc prædictis quibusdam, quibus grauiter ægrotarāt. Sed nullus is est prædictus. Immo uero contra magis, & priores omnes, & qui ante lentericos dicti sunt tenesimo laborasse, grauiter ægrotarunt. Quare est fortassis scriptura corrupta: quod in multis libris alia mendæ multæ, a primo librario commissæ, manserunt. Nam rectius scriptum sit: Hi quoque admodum grauiter, perinde ac, Multi dysenterici non fuerunt: uolente indicare Hippocrate ex hoc grauiter, generationem morbi, non modum. Quidam quæ dysentericis nullo dolore affectis adiunctum sit, ideo dicunt, Neque hi admodum grauiter, ab eo esse adiunctum: ut intelligamus lentericos necessario esse dolore uacuos.

Alius biliosa, pinguis, tenuis, aquosa: atque ipse morbus multis eo erupit citra febrem, et cum febre: tormina dolorifica, prauæ item reuolutiones: multorum quæ in corpore inerant, suppressæ erant, exitus: quæ autem descenderent, dolores non tollebant: multæque erant corporis partes affectæ.

Præsens sermo omne genus continet morbi, quatinus natura inter se homines, ætatibusque & uictu distant. Ergo cum alijs alius abundaret succus, a statu aeris hunc, ut demonstrauimus, auxit: tandem putredine excipiente, putrefactio pro humortum differentia collectorum uariabat. Iam quia hæc in locum secutus ægro natura imbecillimum conferebat, multis, quia satis multi homines essent, conti-

git partibus lædi. Proinde erat probabile natura biliosis, & ijs qui in ætate erant flore, & sollicitis, hijsque laboribus sese & administrationibus conficerent, hæc abundasse. Pinguis syntexeos esse ipse signa docuit: Aquosa, tenuis & serosa humiditatis. Porro multos dicit hoc morbo laborasse, hoc est, deiecisse talia: etenim citra febres hoc dicit qui buisdam accidisse. At exitus, hoc est, uacuationes illis ait contigisse multorum, quæ inerant in corpore, & suppressa erant: quod fortassis significat, cum etiam multa in corpore retinerentur, tamen multa exiisse, quo minus exeuntia dolores exoluisset. Nam qui sustollere illa, cum quæ suppresserentur essent etiam multa, possent?

Et hæc quæ offerebantur, egre admittebant. Nam purgationes multos offendebant. Quorum qui sic habebant, subito multi peribant: multis malum producebatur.

Oblata potest dicere tum omnia in comuni re media, tum priuatim cibum & potionem. Purgationes, quarum secit mentionem, utriusque possunt annumerari. Nam nihil cōtulisse ita affectis remedia, ut ille nihil dicat, in aperto est. Si quidem cum multi morerentur, nullius erant usus omnibus illis auxilia.

Vnoque uerbo: qui longis morbis, uel acutis tenebantur, uentris uitio omnes præcipue exanimati sunt. Cunctos namque uenter sustulit.

Et pestis quoque illa longissima, quæ nostra ætate uulgata est, per excrementa alui omnes prope peremit. Quæ euacuabantur, erat syntexis. Quod quidem esse symptoma uidetur in perpetuum febris, quam pestilentem priuatim uocant, cum

Omnesque in quos equidē tunc incidi, cibum, quocumque detraherentur prædictorum morborum, fastidiebant: multi autē, maxime hi qui ex his erant, & ex alijs, qui in malis erant.

Etiam hoc symptoma omnes cepit, qui in peste diuturna, quæ modo uiguit, laborabant: quare factum est, ut multi morerentur. Fortissimi ergo, qui uim sibi ipsi adserentes, cibum oblatum assumpserunt, omnes fere superstites fuerunt. Plurimi uero mori, quam comedere quicquam prius duxerunt. Atque hæc ipsa accidisse illis uidentur, qui tum egrotauerunt, maxime uitio uentris. etenim & huius est opus, ciborum appetentia.

Erant hi sitibundi, illi non.

De his hoc loco, qui aluo turbata, ut ipse appellauit, citra febrem afficiebantur, sermonem habet: quod est ex his uerbis clarum, quæ subdidit: Ex his, quos febres tenebant, aliaque nemo circa potum in tempestiuus erat. Apertum est etiam ex illis quæ supra diximus, cur non essent sitibundi omnes, nec siti liberi. Crassitudo enim humorum, & tenuitas aquosa erat acruata, frigida illa quidē sua sponte utraq; sed acquisitum a putredine calorem mutuans.

Quare

† al. quæ mor-
tales uel citra
pestem corre-
piant

Quare in quibus excellebat iam putridus calor, erant sitibundi: in quibus nondum, hi contra merito non sitiebant.

Ex his quos febres tenebāt, aliaq; nemo circa potum intemptius erat.

Posteaquā priori capite dixit, de iis qui ex uentre laborant, quod partim sitibundi, partim non essent: hic nunc de aegrotantibus simul cum febre ait, non magnopere ullum fuisse sitibundum, neq; ut medicis non esset audiens. Quod hinc est factū, quoniam non perinde his multa, copiosa, putrida sanies in uentrem, ut prae dictis consuevit.

Vrinae multae erant, neq; erant illae ex potu ingesto, sed illum excedebant: mireq; etiam uisiofae erant urinae redditae. Neque enim inerat crassitudo, uel concoctio, uel proba purgatio. Nam purgationes per uescam commodae, bonum multis portendebant. Plurimis uero syn- texin, turbationem, dolores, diurnitates, & nulla iudicia.

Quae sunt dicta, clara omnia sunt, & memoriam, non interpretationem postulant. Ipse namq; superiori sermone, quē ego exposui, nō obscure ostendit, esse cum urinae symptomatis ratione uacuentur, sicut sudores, uomitiones, & deiectiones.

Sopiebat in primis phrenitici, & qui febre ardente tenebatur: tum etiā in alijs morbis omnibus maximis, quod febre adiuncta haberet.

Soporē creauit materię crassitudo, & praeter ceteros his, quibus erat affectū caput. Est aut phreniticis affectū per se: sed in ardentib; febribus per accidēs. Nam febris calor prauos humores, qui tūc crudi & frigidi abundabant, ad caput subuehit.

Plerisq; uel grauis sopor comes erat, uel tenues atq; parui somni.

Grauis sopor, a quo aegre quis excitetur, accipiendus est: cuius cōtrarius est, qui tenues & paruos somnos habeat. Quorum accidit primus his, quibus crassitudo & copia exuperabat frigide materiae: alter, quibus putrida tenuitas.

Multa praeterea febrium alia genera uulgabantur, tertianarum, quartanarū, nocturnarū, continuarum, longarum, uagarum, fastidiosarum, inconstantium.

Quia humores noxii erāt diuersi, ideo cum alijs morbi, tum plura iam inciderunt febrium genera. Meminit autem intermittentiū, quae numero tres sunt, quotidianarū, tertianarum, quartanarū: Tertianarum quidē & quartanarū nominatim primū: quotidianarū uero dicendo, nocturnarū. Nam earum ex quo duplex est differētia, quatenus haec in terdiu accidunt, illae noctu, inde diuersa nomina inuenerunt. Hippocrates earū, quae tum uigebāt, mentionē fecit, quae erāt nocturnae. Memoria itaq; repetamus etiam, q̄ cum & primo libro & secun-

do Morborum uulgarū, tum multos separatim & gros adduxerit, tum integras sit tempestates persecutus, nūq; nec quintanā, nec septimanā scripsit, uel aliā febrem multorū dierum. Nec uero etiā in tertio libro Vulariū morborum, neq; ante, neq; posthac ad finem usq; Vnde mihi in mentē uenit illa quae primo libro Vulariū morborū tradita sunt, infarcta ab alio suspicari, ubi alias esse quartanā febre plurū dierum statuit. At in praedicta oratione intermittentiū genus propria appellatione non nominauit quemadmodū continuarū, sed est tantū omnes eius species persecutus: deinde communi nomine continuas indicauit, quarum febres ardentes praedixit, & phrenitidas. Postea longarū nomen & uagarum prodidit: ubi mihi memoris eius, quod est initio propositae orationis dictū, febriū ipsum omnia quae collegit, species appellare.

Omnes haec cū multa turbatione erāt coniunctae. Ventres enim plerisq; turbati cū horrore, sudores non decretorii: & urinae cae, quas supra descripsimus. Haec erant illorū plerisq; longa. Nam qui ipsis abscessus fiebāt, non iudicabāt, ut in alijs. Omnia quidem omnibus difficulter iudicabantur, uel omnino nō iudicabantur, uel producebatur: his uero multo maxime. Tamē horū pauci ad octogesimū diem iudicabantur. Maximā partem temere reliquerūt. Horū pauci moriebantur, ex aqua inter cutē, qua non decubebant. Multos etiā in alijs morbis tumores excitabant, praeter ceteris uero tabidos.

Praedictas dicit omnes febres adiunctā habuisse multam turbationem: mox ipse, quae esset turbatio, exponit, describitq; earum symptomata. Reliqua, nisi priora exciderint, clara sunt.

Maxima erat & grauissima tabes, haecq; plurimos peremit. Nam cum multi hyeme coepissent, maxima ex parte decubuerunt, partim re-cti esse sustinuerunt. Verum ante uer, qui decubuerant, ferē perierunt. Reliquorum tussis neminem reliquerūt, remissiores tantū aestate fuerunt. At sub autumnū omnes decubuerūt, atq; multi obierunt, quorū aegrotabāt plurimi diu. Coeperunt igitur horū plurimis subito ex his esse deteriores, tū horrores crebri, saepe febres cōtinuae, acutae: sudores intēpestiui, frigidi, multo perpetuo. Multum uero erat frigus, et uix eis calor reuocari poterat. Vētres uarijs modis substiterunt, rursusq; statim fiebant lubrici. Quae pulmonē infestabant, per aluum omnia reddebatur. Copia urinarum parum bonarū, syntexes malae. Multae tussis tenuerūt cōtinentes, & multa excretaes cocta et syntectica, min⁹ tamē cū labore. Quae etiā siquādo essent difficiliore,

tursus

rursus lenius omnibus purgabatur, quae pecto-ri incommodabant: rauedines non mordicantes, neq; salugines quicquā molestabant. Lenta uero, & alba, & liquida, spumosaq; multa caput demittebat. At multo hos et alios maximū comitabatur malum fastidium ciborum, ut supra docuimus. Nam ne potum quidem libenter cum cibo sumebant, sed citra sitim degebāt.

Dixi etiam supra, repleto in calida & humida uentisq; uacua tempestate capite, ex destillatione in pulmonem descendente tabem constituisse, cuius etiam per stomachum portio in uentrem delata, eum turbauit. Quae deinde dixit de tabidis, & si iis qui praedictorum meminerunt, clara sunt, faciam tamen ut quae uidebuntur referenda, haec de clarem. Primum hoc inter ea est, ineunte uere ple-rosq; tabidos obijisse, ex aeris immutatione. Dixit enim extremam fuisse hyemem asperam, & circa equinoctiū iam Aquilone spirante nixisse. Quae tabidis conuersiones infestissimae sunt, itaq; autum- nus etiam perniciosus est. Vnde in Aphorismis eum ipse dixit tabescentibus aduersarium esse. Et quidem Aquilo partibus thoracis officit uniuersis. Quare in Aphorismis ait, tussēs, rauedines, laterum dolores & pectoris existere, flante Aquilone, praecipue quibus iam sunt haec uitiosa, & caput repletum destillationem deriuat. Vnde aestate tussēs dicit remissiores fuisse, hoc est, immixtas, & moderatiores. Nam fuit, ut ipse scripsit, serena aestas & calida, ut ediuerso principium insequen- tis autumnus tabidis inimicissimum. Dixit enim: Sub Arcturum rursus flante Borea multum pluit. Quod autem longo spatio produceretur non solum tabes, sed & alij morbi, in causa crassitatis fuit materiae nihil habentis sua sponte acedinis & caloris, sed die a putredine mutuantis. Planissimum hoc fecit hisce uerbis: Rauedines non perinde mordicantes, neq; salugines quicquam molesta- bant. Lenta uero, & alba, & liquida, spumosaq; multa caput demittebat. Quod reliquū est huius capitis, omne memori superiorum clarum est.

Grauitas corporis cum sopore.

Saepe est dictum, emoriente sustentatrice & motrice corporum facultate, quae prius ab ea ut le- uia ferebantur & mouebantur, grauiā uideri.

Quibus ferē omnibus tumores fiebant, qui in aquam inter cutem eruperunt.

Non mirum, si propter abundantiam crudorum humorum ad hunc affectum quidam deueniūt.

Horrebant, & sub mortem delirabant.

Cum prauitas humorū ex putredine parta in- cretceret, horrore corripiebantur, & delirio pro- gressu temporis, quo etiam expirant.

Genus erat tabidorū, glabrum, subalbum, & pinguissimum, subrubicundū, cescum, leucophle-

gmatae, ac quibus scapulae in morem alarum prominebant, mulieresq;. Idem melancholici cum genus, & subfanguineum. Febres arden- tes hos & phrenitides & dysenteriae tentabāt. Tenesmi iuuenes pituitosos exercitabant: Diu- turna alui profuuiā, & acria excrementa pin- guiaq; biliosos.

Corporis formas eorū, qui tabificis morbis corripiebantur, reddit. Glabrum igitur, quod est de- pile, indicat iusto frigidius temperamentum: nec hoc ad pueros refertur: semper sunt enim hi pro- pter aetatem calidi: sed ad adultos, ut in commen- tarijs De temperamentis declarauimus. Idem al- bus color: ubi quidē miror, quid praepositionem sub addiderit, subalbum dicens. Nam in rubicum do recte sanē dictum est subrubicundum. Didici- sti namq; rubentem colorem calidū denotare tem- peramentum: Subrubrum non perinde ac album frigidum: non tamen etiam calidum. Qui uero al- ba pituita affluūt (quos Graeci λευκώφλεγματιες appellant) si quam habemus traditorum in libris De temperamentis memoriā, circa cōtrouersiam sunt frigidi temperamentis. Est his molle corpus et tumidiū quodāmodo, propemodū ut aqua affe- ctis inter cutem, quam Leucophlegmatia appel- lant. Itaq; omnes hi sunt planē frigidi temperamen- ti. Pituitosi uero ut audiui, temperamentis malo- rum pleni humorum. Praeterea de caeliis, semelq; de oculorum coloribus, in cōmentarijs De tem- peramentis didicisti non esse existimandū pro cer- to ex tali signo de totius temperatura corporis, nisi si colorū oculorū, sed neq; horū quidem euidenter in praedictis. Nam primū oculos, qui λευκοί, hoc est, caeli uocant, qui sint considerandū, reuocan- dumq; ad memoriā Poeta quae scripsit, ubi ait:

αὐχὼν, ἀγρότεροι τε σὺν δὲ, λευκοί τε λίοντες.

Deinde ubi uideris multos leones, ita memoriae color oculorum mandandus est, ut ualeas, cum in hominibus conspiciatur, facile agnoscere: cumq; uideant illi tales esse, temperamentū quoq; quod ad oculos attinet, calidū & siccū dices. At huic non parum multa in praesenti oratione repugnāt. Primum enim cum frigidiorē temperamento ca- sium collocauit. Postea biliosos appellauit, quasi ab his dissidentes, cum aperte sint hi temperamen- to calido & sicco. Immo uero ipsi morbi, quos de- scripsit a corporis formis, significāt primo loco re- latos esse omnes frigidiores, rubicundos calidio- res, biliosos absq; calidos. Nam haec tempestas in corpore uidetur humores acruasse, & repleffe ca- put: idq; omnibus morbis cōmune fuisse, sed fuisse suo quēq; morbo aliū alio corruptū, pro sua cuius- que natura: Alui fluxionibus, acerbis deiectioni- bus pinguibuscq; biliosis. Nam ipse in Praesagijs di- xit, pinguitudines innatantes similes aranearū te- lis reprehendas esse, indicāt cū syntexim. Qua- re biliosi merito in febres syntecticas inciderūt, of- fendebanturq; alui deiectionibus. Rubicundi uero,

& ad

& ad melancholiam appoliti, & crasso sanguine ca-
 lidior; predicti, non iniuria phrenitide sunt & febre
 ardente correpti, & etiam cruentis dysenterijs &
 fieri potuit maxime. Duplices enim eas scimus esse.
 Intestinis exulceratione erosas altera differentiam,
 alteram cum copiosus sanguis per uenas, quæ ad
 intestina pertinent, euacuatur. Quæ autem essent
 naturæ uel calidiores tantum, uel frigidiores simul
 & humidiores, has par erat, ut & quæ nec facile fe-
 bribus cedebant, nec biliosis affectibus, in solas in-
 cidisse capitis destillationes, itaque intabuisse. Quia
 uero scripsit Hippocrates: Genus tabidorum erat
 * glabrum, subalbum, pituitosum, subrubicundum,
 & sermoni etiam cæcios inferuit, dignum mihi hoc
 quæstione uisum est. Consentaneum erat non cæ-
 cios, sed glaucos potius dicere, quod hi frigidi, illi
 humidus, alij pariter frigidi & humidus temperamen-
 ti esse uideantur: quorum nihil cum præsentis dis-
 putatione pugnat. Comparemus iam cum his in-
 fantes, Scythas, Gallos, & Germanos, qui planè
 temperamento sunt humidiores, frigidiores uero non
 citra controuersiam. Mihi igitur uisum est operæ
 pretium, ut de colore oculorum cæciorum habere
 tur quæstio. Interpretes libri huius Empirici qui-
 dem, unaque cum his Lycus, ut alia multa, sic hoc
 omiſſa causæ inquisitione prætereunt: Hippocra-
 tici uero quidam temperamenti esse calidi signum
 cæcium, quidam sicci dicunt. Sunt qui neutrum tam
 addant. Sabinius quidem hoc demum satis habuit
 dicere, Cæcium uero quia est sicci, opportunitum
 est tabi: Necque causam, cur id scripserit, adducit: ne-
 que alia quibus hoc est adiunctum, esse omnia fri-
 gidioris temperamenti & humidioris signa. Num
 ergo pro glauco Hippocrates cæcium falsus uoca-
 bulo scripsit? Nam quid dicas aliud? Sed hoc in
 communi sit considerare propositum. Ad reliquam
 iam orationis partem accedamus: Nam in morbis
 tabificis una cum prædictis etiam *ἡσυχία*, id
 est, quibus scapulæ in modum alarum prominent,
 commemorauit, qui non propter temperamentum,
 sed propter uitiosam thoracis figuram, obnoxij ta-
 bi sunt. Probabile tamē est eius figuram natium
 calorem sequi. In fine, ubi de tabidis tractat, quan-
 do Hippocrates adiecit, Et mulieres: animadu-
 tendum est, utrum hoc modo dixerit, quasi dicas,
 mulieres perinde ac uiros tabe fuisse correptas, qui
 erant eorundem generum: an licet his notis care-
 rent, frequentes tamen dicat in hunc affectum mu-
 lieres incidisse, cum humidiores sint & frigidiores,
 ut qui quosdam uiros ex suo cuiusque temperamen-
 to tentauit, hic per multas mulieres ex comuni.
 Equidem utrumque censeo consentaneum esse. Nam
 est uerisimile frequentiores uiris mulieres, propter
 temperamentum suum comune, tabe captas esse:
 ac præ cæteris illas quæ eius erat generis, cuius re-
 censuit uiros. Quia uero subdidit melancholicum
 genus & sub sanguineum, febribus ardentibus præ-
 cipue fuisse & phrenitide affectum, ad memoriam
 quæ didicimus, reuocemus, quibus multus sanguis
 & calidus generatur, prompte in melancholicorum

humorum hos uitium deuenire. Quare accipe non
 hos, qui atram iam multam bilem acruauerunt,
 sed qui ad generandam eam essent appoliti: qui sa-
 ne, ut calidis arriperentur morbis, quod natura es-
 sent calidiores, merito factum est. Posteaquam au-
 tem supra dixit pituitosos esse tabificis captos mor-
 bis: nunc addita his ætate dicit: Tenesmi iuuenes
 pituitosos exercitabant: nempe quod non tantum
 naturale temperamentum esset ad committendum
 tenesimum primum, sed ætas quoque calida esset: ut
 ex acri & putrida pituita tenesimum intelligamus
 ortum. Si quidem meatum ad ieiunum intestinum
 ea pituita exulcerans, ad excretionem assiduam &
 gros irritauit. Tensiones autem & desidendi cupi-
 ditatem uehementiorem habent tenesimo laboran-
 tes & dysenterici, propterea quod ægre pituita ex-
 cerni potest: corporibus enim præ crassitie & uisco-
 sitate inhærescit, non ut flaua bilis, statim permeat.
 De naturis autem biliosis antea dicebam, misera
 illis acres deiectiones esse propter pallidam, flauam
 & amarā, quam uocant, bilem: pingues uero pro-
 pter colligationem: quibus excrementis ob colle-
 ctorum copiam uitiosorum humorum longa suc-
 cessisse profluuia uentris.

Omniſſis, quos supra descripsimus, uer erat
 infestissimum, plurimosque sustulit. Aestas com-
 modissima, minimeque multos peremit. Autu-
 mno rursus, & sub Vergiliis multi interierunt
ἡσυχία.

Vitioso humore, qui collectus erat, in corporis
 profunditate reuoluto ab aeris frigore, quo extre-
 ma hyeme & ineunte uere erat infestus, haud iniu-
 ria maxime quidem tabidis, ut ante dixit, & uero
 etiam alijs uere contigit perire: æstate, quæ serena
 erat et sicca, omnes releuari: Iterumque ære sub Ar-
 cturum in humidum uertente, merito multi toto au-
 tumno ad occasum Vergiliarum in fine præsentis
 status, quartana febre perierunt. Quædam exem-
 plaria adscriptum habent, quarto: alia, febre quar-
 tana. Et quæ his sunt uetustiora, litera Δ quæ alijs
 literis est maior. Sunt quibus nihil est omnino ad-
 scriptum. Qui itaque cum Δ scribunt *ἡσυχία*, hoc
 est, quarto, quare datiuo casu esse id dictum iudi-
 cant, hoc modo interpretantur: Multi die quarto
 perierunt. Qui sine Δ, esse id additum: similem esse
 hunc ante expositis in primo libro Vulgarium
 morborum uolunt, & quartum esse statum, com-
 memoratis scilicet cum eo tribus illius libri stati-
 bus. At quibus in exemplaribus pro quarto, Δ tan-
 tum est adscriptum, idem significatur ac quarto.
 Quod quidem non aliter, atque notæ à Pamphilio
 Mnemone scriptæ, symbolice uidetur positi esse.
 Atque hanc ueteres unam lectionem agnoscunt. Qui-
 dam qui hæc deflectere studebant, commutata scri-
 ptura fecerunt *ἡσυχία*, hoc est quartana febre:
 atque hanc esse totam orationem statuerunt: Autu-
 mno rursus & sub Vergiliis multi febre quartana
 interierunt. Itaque tantum legit in suis exemplaribus
 Capito

Capito: cui tamen subesse uidetur mendacium, si a-
 ue de ægrotantibus, siue de febribus, accipias. Nam
 de ægrotantibus quidem prorsus est absurdum. Ne-
 que enim probabile est præsentem humoris statum
 adeo esse consecutos acutos morbos, ut quarto die
 perimerent ægros. De febribus uero uerisimile e-
 rat, tum quoniam deustam diuturnitate crassam ma-
 teriam probabile erat in melancholicum transisse
 excrementum: tum quod anni erat tempus Autu-
 mnus. At febribus tamen uigentibus quartanis,
 non perissent multi. Securam etenim scimus esse
 per se hanc febrem, ut de ea Hippocrates dixit.

De his quæ ad exitum libri sunt adscripta.

A pestilente tempestate sedecim narrat ægros ad
 finem usque libri. Inde sunt adscripta quædam, de qui-
 bus uidetur recte Dioscorides statuere, qui uult ea
 statim tempestatibus attribuit: itaque ea hic nos exponere
 in sua ædificatione attribuit: itaque ea hic nos exponere
 mus, si prius hoc tantum dixerimus. Videtur mihi
 hæc quoque alius adscripsisse, non ipse scripsisse
 Hippocrates. Videtur uero mihi merito ætas in-
 sequens profecisse. Nam tollit æstiuos morbos in-
 stans bruma, æstas insequens brumales. Atque erat
 incostans æstas. Etenim subito calida euasit ac au-
 strina, uentique in ea siluerunt: profuit tamen ad aliū
 statum mutata. Enim uero reuocemus ad memo-
 riam, quæ de æstate in narranda tempestate scri-
 psit in hæc uerba: Aestas serena erat & calida, ma-
 gni erant æstus. Etesia parui non continenter spi-
 rauerunt. Quare par erat moderatior æstate mor-
 bos esse, ex humorum, ut dictum est, ortos exupe-
 rantia, qui ineunte uere potissimum prodierunt.
 Quia illud frigidum, in altum corporis repulerat:
 iam æstas quæ illud squalida & calida excepit, si-
 mul & ad cutem malum traxit humorē, & diges-
 sit eius portionem non minimam. Quo tempore
 si Etesia spirassent, morbosum humani corporis
 statum omnem abstergerent. Quia uero eius super
 erat pars, moxque sub Arcturum flante Borea mul-
 tum pluebat, humores qui nimis per cutem mana-
 bant, rursus impediti sunt, & in profundum cor-
 pus impulsu. Hinc de integro ægrotare, multique
 mori coeperunt. Hac ergo de causa ægrotantibus
 id temporis, æstas non nihil profuit: non quia mor-
 bos, qui hyeme coeperunt, elidi sit probabile æsta-
 te. Tamen ita se habet res, ut qui hyeme emerse-
 rint, æstate proficientur: & quos produxit æstas,
 hyeme, Aestiuu siquidem & brumales morbi intel-
 ligendi sunt, qui æstate, quæ in natura sua constat,
 & hyeme præ cæteris existunt. Ita enim in Apho-
 risimis Hippocrates dixit: At morbi omnibus om-
 nes temporibus anni & existunt & ingrauescunt.
 Sunt tamen qui certis anni temporibus emergant
 ingrauescantque. Sub hæc quæ uere regnant ægritu-
 dines, quæ æstate, & autumno, hyemeque, recessu-
 nitur ubi nihil in ære innouetur. Nam si uere
 eodem die modo calor, modo alor intendatur,
 morbos aut autumnales impedere. Neque enim tem-
 porum anni nomina, cæterum temperamenta cer-

tas morborum formas committunt: quæ ubi uariet,
 non possunt non una secum morbos commutare.
 Iam uero proposita oratio morbos uult, qui hye-
 me extiterunt, æstate repellunt, uel si uitioso sit æstas
 temperamento: cuiusmodi cum aliquando in Cra-
 none fuisse, carbunculos statim excitauit. Qualis
 si in præsentis esset, plurimos malorum succorum
 & putridorum abundantia aucta & iam putrefacta
 peremerat. Quamobrem mendacium esse apparet,
 & refragari Hippocrati, brumales morbos pror-
 sus æstate discuti: cum qui hoc præposuit, nescire
 rit quosnam morbos dicat Hippocrates singulis
 anni temporibus esse proprios. Nec uero etiā est
 necesse reliqua hic referre, quæ alijs in uniuersum
 præscripsit. Quare illa semel præteribo. Plana nan-
 que sunt omnia, & in libris, quos ante hac narra-
 ui, ab unde de his disputauimus.

De ægris post tempestatem.

Sedecim post tempestatem ægros descripsit Hip-
 pocrates, qui, ut quidam censent, in ea laborauer-
 unt: quando ipse, ubi finem facit de his quæ tum ac-
 ciderant, narrandi, sic dixit: omnibus *ἡσυχία*
ἡσυχία uer erat infestissimum. Potest tamē de
 supra descriptis dictum esse uerbum hoc *ἡσυχία*
ἡσυχία: qui usus apud multos est. Nā sedecim
 hos ægros aliud tenebat morborum genus, ac com-
 memoratos ab eo in tempestate pestilenti. Verum
 quæ de his ægris prodidit, non solum iam requi-
 runt interpretationem, si memoria, quæ ante expo-
 suimus, teneas. Nam omnium prope symptomatum
 & signorum, quorum Hippoc. meminit in ægris,
 de quibus uerba fient, reliquum, quod non sit ante
 dictum, est nullum. Itaque summam percurremus
 ea quæ in his sunt scripta: sicubi quid se offerat, quod
 antea non habuimus, illud solum elaboraturi.

In Thaso Parium quendam, qui supra Dia-
 nam ædem decumbebat, febris corripuit acuta,
 primo continua & ardens. In principio sitibun-
 dus erat, & sopore tenebatur, rursus in somnis.
 Inter initia uenter turbatus, urina alba. Die sex-
 to erat oleosa urina, alius biliosa pinguisque, de-
 lirauit. Septimo grauiora omnia fuerunt, nihil
 dormiuit, cæterum similes erant urinae, & mens
 perturbata, alius item biliosa pinguisque. Inde
 die octauo parum ex naribus stillauit, uomuit
 uirulenta & pauca, aliquantisper dormiuit. No-
 no nihil est mutatum. Decimo cuncta fuerunt
 remissiora. Undecimo sudauit, at non toto cor-
 pore: extremitates frigerunt, moxque recaluit.
 Duodecimo febris acuta: deiectiones biliosæ,
 tenues, multæ: urina suspensiones habebat, de-
 lirauit. Septimodecimo grauius laborauit: ne-
 que enim uel somni, uel febris producebatur.
 Vigesimo undique sudauit, in somnis, deiectiones
 biliosæ, à cibo abhorrebat, sopore teneba-
 tur. Ter-

rum. Tertio & uigesimo recidua. Trigesimo quarto febre fuit liber, alius non substitit, atque calor redijt. Quadagesimo febre liber, alius spatio paruo non substitit, à cibo abhorrebat, rursusque aliquatulum febricitauit, idque semper inconstanter, modo à febre liber, modo non liber: nam si quando intermitteret, essetque leuior, repetijt: ferculis etiam multis uitiosisque utebatur. Circa reciduiam somni mali, delirauit: urinamque tum reddidit crassam illam quidem, caeterum turbatam & malam: alius astricta rursusque laxata: febriculae continuæ: deiectiones multæ, tenues. Centesimo uigesimo die obiit. Erat huic alius ab initio ad finem usque lubrica, excreuitque biliosa, humida, multa. Cum substeret, feruida, & cruda. Urinae perpetuo malæ. Sopore cum doloribus ferè tenebatur. In somnis erat, à cibo abhorrebat. Continenter ardente febre laborabat.

Est interpretum quorundam arguta hic assiduitas, qui ægri patriam aiunt non esse temere adiectam. Et enim auctoritatem esse Asclepiadæ, Parios maximum consequi à sanguinis missione emolumentum. Absurdum uero sit, quando nihil hic de sanguinis missione dixit Hippocrates, ideo ægro putare patriam adscriptum esse nomen. Multo iam faciut absurdus hic interpretes, qui nunquam inuestigarunt, cur in tanto numero ægrorum semel Hippocrates sanguinis missionem meminerit, quod nos sumus commentati. Quare istis repudiatis, quæ iuuenti inter est audiuisse, hæc referemus. Verbi gratia, quod de urina scripsit oleosa in præsentæ ægro sexto die. Nam quidam pinguem urinam ita censuit ab eo dictam esse, quæ liquefcente pinguitudine per morbum feruidum & adurentem sit. Nonnulli colore & crassamento olei similem. Equidem talis saepe urinam nullo ægri detrimento redditâ conspexi, immo uero interim planè è contrario, in morbi conuersione. Haud tamen est ita uisa prorsus, ut oleum, pinguis urina. Nam quod modo narrauit, Urina oleum & colore & crassamento repræsentans, nequaquam pinguis uidetur. Et ipse autem in Præfatijs Hippocrates dicit, pinguitudines telis araneorum similes innatantes esse considerandas, nam colligationem nunciant. Nos uero pinguedines fluidantes uidimus frequenter, uerum nunquam excretam talem prorsus urinam, neque in medio pinguiâ pendere, quo minus subsidere. Nam ita est comparatum natura omne pingue, ut reliquis humoribus inuehatur. Ac ne in Præfatijs quidem Hippocrates uerbum de his urinis fecit, cum omnia sit, quæ in acutos morbos cadunt, sedulo & aperte persecutus. Jam etiam die eodem sexto ægrum dicit, de quo hoc loco agimus, biliosa atque pinguiâ deiecit: quæ uidentur aperte fundenti pinguedinem febri esse consequentia. Atque uidebitur ipsi qui pinguem

putant esse urinam oleosam, suffragari. Potest autem ad contrarium etiam referri. Nam omnino Hippocrates urinas pingues diceret, siquidem hæc quoque oleo similes sunt. Jam cum diuersa in urinis & excrementis nomina usurpauerit, innui uidebitur, suam utriusque significationem illum tribuisse. Quare mihi probabilius uidetur, urinam olei referentem colore & crassitiam, hic oleosam dici. Vtrumque ego interpretabor. Etenim pinguiâ si urinam habuissent, ita ut excrementa, sint illa censenda quidem praua, at non semel exitiales tamen, quod non perinde sit carnem colliquefcere ac adipem. Nam calor est feruentissimus, qui carnem fundit: moderatior, qui pinguitudinem. Nempe fusa omnes putant medici, quæ aluo exeunt, à pinguius deiectionibus distare. In peste quidem longissima nostræ ætatis colliquata prope omnes excreuerunt: quidam mere fulua, quidam moderatius, omnes certe putida. Verum enim uero ex excretionibus letales sunt, nec morbum ducunt. Parius hic uiginti dies ultra centum ægrotauit, idque cum malam haberet rationem uictus. Nam ipse de eo Hippocrates scripsit: Et ferculis etiam multis uitiosisque utebatur: quo est factum, ut pinguem urinam redderet die sexto & proximis. Non erat ergo eum cito mori necesse. Quod si non fuit pinguis urina, sed olei colore & crassitie adsimilis, ut ab urina omnino erat etiam probabilius hominem non moriturum. Sed quod in eiusmodi obseruauit urinis, rem multo utilissimam, iam proferam. Nam ut non est ipsum oleum unius neque coloris, neque crassitudinis, sic nec oleosa urina, pallida prorsus erat, sed aut plus, aut minus. Quicquid igitur ipsius ad candidiorem tendit colorem, exluto colore pallido, humorum denotat cruditatem: quod uero uehementer pallidum est, ut ad flauum accedat, biliosum calorem. Periculum igitur his urinis non ob prauitatem subest, sed ob febris uim. Quorum aliqui, si reliqua sunt cuncta salubria, breui liberantur. Nihil habet ergo admirationis, si in talibus urinis quis longo tempore morbum traxerit, utro modo oleosas accipias. Non enim sunt illæ quidem salubres urinae, non tamen magnopere perniciosæ. Porro ex his quæ in exitu scripsit historiae, prauitas humorum quædam tenebat Parium biliosa, & uentris iecinorisque extinguebat facultas. Nam ubi finem imponit his narrandis quæ illi acciderunt, scripsit perpetuo usque ab initio turbatam aluum fuisse, deiectionibus biliosis & humidis: Interim etiam suppressam fuisse feruentibus crudisque deiectionibus. Hinc tibi humorum, quod morbum induxerunt, liquet uitium. Idem ex eo quod toto ferè morbo oppressus sopore fuit & insomnis. Jam quod extinguebatur naturalis facultas, eius defectus in morbo appetentiæ significat. Neque enim latet, Hippocratem in antiquorum Græcorum eos qui appetentiâ carent, appellare. Atqui uidetur imbecilla fuisse natura, quæ iudicium sepe moliretur, nihil tamen proficeret, sed morbo esset inferior: huc accessit malus hominis uictus, qui quidem non leue adfert ad exitum momentum

mentum. At uero dierum decretoriorum ratio exacte & hic constituisse uidetur. Omnes enim decretorii motus & recidua in hosce dies ægro incidunt. Etenim undecimi meminit, et quartidecimi, à quo decimi & septimi, postea uigesimali, & uigesimali quarti, & trigesimali quarti, atque quadagesimali, postremi omnium centesimali uigesimali, quo defunctum esse hominem ait. Quod uero dixi ante, non prateribo hic. Siquis errores interpretum huius libri refutet, in crimen incidet loquacitatis. Itaque ut illic quædam sum exempli gratia referre compulsum, ita hoc loco faciã. Sabinus ergo quod de ægri patria attulit, supra indicauit. Quæ uero de oleosa ille urina, hoc loco commemorabo. Tanti enim huius rei cõmentatio est. Itaque de ea in hæc uerba scribit: Oleosum igitur sunt qui bilem dicant esse, uerum non est bilis, quandoquid non ita esset perniciosum. Nam bilis frequenter exit, neque offendit quicquam. Alij neruos, ossa, & cartilagine dicunt fusa esse: huius enim omnia hæc coloris esse. Sed falluntur ij qui colorem oleosum ossibus ferunt, & cartilaginibus, neruisque esse similem. Neque enim catenus uita sit extracta solidis partibus marcescentibus. Vigesimo enim die supra centesimo uita excessit, cum talem urinam reddiderit. An uero propterea potius hic est æger descriptus, ut ideo ostendat, oleosa reddita urina nullam esse mortis expectationem, sed aliquandiu sustinere potuisse uiolentiam, deinde mortuum esse, itaque salutis spem fuisse nullâ superato morbi feruore? Hic prædictis Sabinus mox adiungit: Quid est ergo oleosum? Ut oleum externum ignem alit, ita nostræ naturæ, quæ adsimilis est igni, alimentum est coctorum ciborum adeps. Proinde oleosa urina nutrimentum est naturæ: ostenditque naturam cibum non sentire, ideoque iam interijisse, quia non nutritur natura. Longus uero hic morbus iure erat, quod pars tantum detraheretur, non uniuersum nature alimentum. Hæc uerba sunt Sabinus, cuius est sententia: quem admodum externus hic ignis oleo nutrit, sic insitum nobis calor. Itaque oleum est his ex usu, qui corpus recuperare uolunt. Ad hæc, ut colore & crassitie sit similis oleosa urina oleo, non pinguitudine tamen, uel olfactu, uel gustu. Quare mireris sane hos, qui cum aliena male reprehendat, sua placita nullo iudicio literis produnt.

Mulier quædam, quæ apud frigidam aquam in Thaso ægrotabat, postquam filiam peperisset, nec esset purgata, tertio à partu die febre correpta est acuta et cum horrore ueniente: multo tamen ante partum ex febre decubuerat, cibumque fastidiuerat. Ut riguisset, febres fuerunt continuæ, acutæ, cum horrore. Die octauo, proximisque diebus multum delirauit, redijtque statim ad mentem: alius turbata multis tenuibus & aquosa bile mistis: non sitiebat. Undecimo mensis erat compositus, sed erat sopita: urinæ multæ, tenues, & nigrae: insomnis erat. Vigesimo extremitates friguerunt, statimque calor redijt, non nihil delirabat, insomnis erat, alius eadem erat: urinæ aquosa, & multæ, malæ. Vigesimo septimo febre uacabat, substitit alius, non multo post dextra coxendix grauitèr diu doluit, febres reuerterunt, & urinæ aquosa. Quadagesimo coxendix dolor remissus fuit: tussis uero assidua, humida, multæ: alius est repressa, cibum fastidiebat, in urinis nihil est innouatum: at febres uero omnino non intermittebant, nulloque ordine, nunc accedebant, nunc non. Sexagesimo tussis obscurè euauerunt. nec ulla enim sputorum erat conuictio, nec alius solennis abscessus: dextra maxilla detracta est, sopita iterum delirauit, statimque resipuit, cibos nequaquam tulit, maxilla ad locum suum redijt: alius biliosa, pauca reddidit: acutius febricitauit, inhorruit: Sequentibusque diebus obmutuit, redijtque ad mentem, & est locuta. Octogesimo expirauit. Urinae huius perpetuo nigrae erant, tenuesque & dilutæ: æstusque consequbatur, cibum non sumebat, animo erat deiectione, insomnis, iracunda, implacida, animo melancholico.

Adnotandum puto, qui factum sit, ut nihil de hoc, apud frigidam aquam, Sabinus dixerit: cum ille dicere posset, hac de re mulierculam refrigeratam in ualitudinem incurrisse. Nam hoc multo erat probabilius ipsi quæ in Parium sunt dicta, & in eum qui in horto decumbebat, & qui prope eodem Dianæ, eumque qui propter nouum murum habitabat. Itaque uidetur suppressa in partu purgatione incidisse mulier in morbum: quippe menstruum suppressio offendit, tamen non perinde, ut si à partu supprimatur, officit: quod non abundantiam modo, sed insignem etiam humorum pariat prauitatem. Nam meliorem sanguinem ad se fetus nutrimenti causa allicies, relinquit deteriore: ideoque prægnantes prauis humoribus implet, quos à partu euacuat natura. Quod cum maiores animaduertissent, puerperarum à partu uacuatione, excretionem sanguinis uocauerunt. Est uero etiam menstrua uacuatō, non solum uacuatō, sed & purgatio: uerum non est æquabilis tamen multitudo uitiosorum humorum, neque pari spatio menstruis circuitibus congeritur, quâ dum partum gerit. In uniuersum uero melancholicus apparet sanguis, quem à puerperio effundunt. Proinde etiam conspiciuntur urinæ omnibus infectæ esse, ut si fuligo quæpiam in eas incidisset. Quod utique Hippocrates & de hac scripsit muliere: unde cimo die, dices, urinæ multæ, tenues, nigrae. Equidem quandam noui, quæ talibus urinis magna copia euacuatis auxiliu percepit, alias non est huic tale euacuatum. Nam in dilutas conuersæ essent ei urinæ multæ, tenues, nigrae. Quare in uigesimali diei

scriptum est narratione, urinae diluta, multa, mala. Postea quadragesimo die: In urinis nihil est innotatum. Quin nec aliam est illa uacuationem consecuta, nec abscessum. Itaque postquam diu laborasset, octogesimo die obiit. Nam ipse sic Hippocrates scripsit: Neque enim ulla sputorum erat concoctio, nec alius solennis abscessus: licet studeret illi co natura redundantia ad coxendicem deponere, sed haec uidetur reciprocata. Nam ille dicit: Quadragesimo coxendicis dolor remissus est: tussis uero assidua, humida. Enimvero saepius iam audiui mus, quod thoraci consortium cum genitalibus sit. Habes eorum quae huic mulieri acciderunt capita. De his uero quae in proposita oratione sunt separatim scripta, excrementa *υδατοχολα*, quidam per *χ* & *λ* scribunt, quidam per *χ*, *ο*, & *λ*. atque esse illa quidem tenuia, ut aqua est, (Nam tenue utrunque nomen indicat) ceterum colore diuerso, *υδατοχολα* graminis reddere colorem, *υδατοχολα* bilis. Iam tertia etiam scriptura est per *χ* & *σ*, *υδατοχολα*, id est, aquae color, quae nec in antiquis, & fidelibus exemplaribus reperitur, estque plane medosa. Nam aquosae urinae ex nominis argumento, & materiae repraesentat tenuem, & colorem album. Porro in historia huius aegri Hippocrates est affectata quidam abusus dictione, alioqui clarissime hoc libro omnia locutus. Scripsit ergo dictionem in hunc modum: *προς δε τα γδυσματα αργονομιδους εχον.* (quod nos uertimus: Cibos nequaquam tulit.) maximo appetitus defectu, & eorum odio ex uoce illa indicato: quod signum esse perniciosum, frequenter est dictum. Operepretium est autem mirari, cur nihil Sabinus de notis singulis aegri subditis dixit: de quibus quia secundo commentario satis disputauimus, nihil est etiam quod hic de eis faciam mentionem. Atqui ille in singulis egris instituit, & detegere conatur interpretum ineptias.

In Thaso Pythionem, qui supra Herculis fanum decubebat, ex laboribus, lassitudinibus, parum habita uictus ratione magnus cepit rigor, & febris acuta, lingua inaruit, sitibundus erat, biliosus, non dormiuit: urina subnigra, suspensiones sublimes, non subsidebant. Altero die sub meridie extremas partes frigebant, praeter ceteras manus & caput: obmutuit, uoce defectus est, diu breuis spiritus, rediit calor, sitijt: Nocte quieuit, circa caput modicum sudauit. Die tertio interdum quieuit: Vesperis sub solis occasum aliquantum friguit, turbatio: Nox molesta fuit, nihil dormiuit: ab aluo frigida, compacta stercora descenderunt. Quarto mane quieuit: Ad meridiem omnia irritata sunt, frigus, mutus, sine uoce, in deterius calor redijt: Post paulo urina nigra cum suspensionibus reddidit: Nocte placide quieuit. Quinto releuatus uisus est esse, uentre tamen cum dolore grauitas tenuit,

sitibundus. Noctem laboriosam habuit. Sexto mane quieuit: Ad uesperum dolores increuerunt, grauius habuit: Vesperis in duto clystere commode aluum reddidit: Nocte dormiuit. Septimo die fastidiosus, implacidor erat, oleosum minxit: Nocte est multum turbatus, delirabat, nihil dormiebat. Octauo mane aliquantum dormiuit, moxque frigus eum cepit, ac uox eum defecit: spiritus exilis et breuis: Vesperis rursus calor redijt, delirauit: Iam antelucano leuius habuit: aluus terna, pauca, biliosa. Nono cum excitaretur, sopitus erat, non perinde sitibundus: Sub solis occasum grauius se habuit, delirauit: Noctem incommodam habuit. Decimo mane sine uoce, multum frigus, febris acuta, multus sudor, expirauit. Diebus hic paribus afflictabatur.

Vel huius offensus omnia ab initio symptomata & signa letalia fuisse, & accessiones diebus paribus, ut ipse indicauit Hippocrates. cum in decimi diei narratione, quo obijisse illum dicit, addidit: Diebus hic paribus afflictabatur. Etenim mortem generale iudicij significatum amplectitur, ut est ostensum. Iam seruatum in hoc etiam est aegro, ut iudicia his essent prorsus diebus, quibus grauius laborabat: quod cum in dies pares incideret, mors quoque in die est consecuta pari. Porro in narratione symptomatum huius duo sunt, quae interpretationem requirunt, quorum in respiratio est alterum. Nam breuis spiritus est in diei secundi expositione scriptus: Et spiritus exilis breuisque in octauae enarratione. Didicisti autem in primo De dyspnoea commentario, tum secundo in Praefagia, (ubi hanc dictionem sumus interpretati: Spiritus si frequens sit, dolorem significat, uel inflammationem supra septum transuersum) paruum esse quandam pariter & rarum spiritum, qui cum refrigerat, & emoritur iam uitalitas, fit: quod symptomate quodam separabili indicauit, hisce uerbis: Si frigidum e naribus & ore expiret, exitiale iam est admodum. Eundem puta eum hic dixisse, secundo die breuem, octauo exilem et breuem. Nam quidam est alius praeterea spiritus breuis simul & frequens dolore denotans, ut demonstrauimus, aut in spiritui attributis partibus, aut illorum uicinis. Verum ambos si inter se componas, pauciorum multo foris aerem attrahi intro in altero offensus, quem paruulum simul & rarum dixit fieri. Nam frequentia si ad breuitatem accedat, assiduitate defectum cuiusque respirationis refarcit: ut qui assidue bibunt modicum. Siquidem hos *βραχυπνοος*, id est, modicum potantes appellabis, qui & parum bibunt, & magno interiecto spatio. Nam si parum quis & assidue bibat, hunc simpliciter non *βραχυπνοος*, sed paulatim appellaueris bibentem. Haud aliter qui proprie breuis spiritus uocatur, quoties animam trahit, non paruum tantum, uerum etiam intervallo longo interposito per guttur externum aerem attrahit.

trahit. Quae ergo fortassis, quid Hippocrates primo die febre praedixerit acuta fuisse, altero die hominem breuis fuisse spiritus. Nam nos in uehementibus febribus demonstrauimus magni spiritum & frequentem esse. Respondemus, primo die calorem per putrescentes humores succensum febrilem, ipsum quidem digestum esse, relictum uero natuum tantum adeo iam infirmum, ut iam prius extingueretur, quam febrilis de integro accenderet calor, ueluti seruofacis qui coputresceret, succis, alter dies frigoris dominantis attulit signum. Cuius quidem est maximum signum, quod breuis spiritus dicatur hominem fuisse, et frigidum. Nam de secundo die ita scribit: Altero die sub meridiem extremas partes frigebant, praeter ceteras manus, & caput, mutus, uoce defectus, diu breuis spiritus. Rursus de octauo die haec tradit: Octauo mane aliquantum dormiuit, moxque frigus cepit, & uox eum defecit, spiritus exilis & breuis. Vbi mihi hoc quoque attende. Cum est refrigeratus, una cum uitata respiratione, uoce esse eum defectum dicit, quod solet etiam interim extinctionem naturae comitari. In quarto die eum scribit, frigus, mutus, sine uoce, in deterius: ostendit, adiectio in deterius etiam breuis illum spiritum fuisse. Reliquum ergo est, hic ut declaremus, cur post mutus, addiderit, uoce defectus. Cuius haec est ratio. Sermo nem nec omne quod auditu proprie sentitur, anti qui uocare uidentur: nec illud species eius sit sola, quod de industria per animam emittit os, in quo continetur fletus, sibilus, luctus, tussis, & id genus alia: sed unam hominis uocem, qua inter nos colloquimur, sermonem, & graece *αυδω* nominant. Itaque etiam Poeta, ubi suos equos alloquentem inducit Achillem, ibi alterum eorum ait respondisse lingua humana. inquit enim.

αυδω γαρ εθνη θεα δολω λην. id est,

Hunc regina loqui fecit dea candida Iuno.

Non quod antea uoce careret, neque comuni equorum sonaret, ceterum quod non illa, quem sermonem appellat. Sic dea dicit loqui, quae humana uteretur lingua: quod etiam humana esse forma ferant, cum dii eius figurae omnes non sint. Nam Sol plane & Luna, reliquaque sidera longius ab humana forma recesserunt. Vnde etiam Hippocrates obmutuisse quidem dixit, quod loqui non ualeret: uoce defectum esse, quod nec lugere, nec clamare. Quod certe multo liquet deterius, quod obmutuisse, esse. Nam quibus sola est resoluta lingua, possunt interdum clamare altissime, tamen loqui non ualent. Qui si ne uocem quidem mittere queant, extreme est hoc extinctio nis facultatis signum: ubi, qui in eo statim sunt, neque lugent, neque gemunt, neque sonare omnino possunt. Sabinus, ita ut alij, qui nullam omnino habet uocem, hunc arbitratur mutum esse dictum: Uoce defectum perinde ab Hippocrate ait scriptum esse ac attonitum: quasi uero ita affectum attonitum uocare non potuisset. Atqui nec reliqua quae in hoc sunt affectu dicta, consentiunt praesentem aegrotum attonitum fuisse.

Galen.

Phreniticus primo quo decubuit die, bilio sa, uirulenta uomuit, & multa, & tenuia: febris cum horrore ueniens: copiosus sudor, assiduus toto corpore: capitis et colli dolorifica grauitas: urinae tenues, suspensiones paruae, dispersae: non sudauit: aluus stercus affatim reddidit, multum delirauit, nihil dormiuit. Postridie mane uoce amissit, febris acuta, sudauit, non intermisit, toto palpitabat corpore: Nocte contractus est. Tertio die cuncta ingrauescebant. [Quarto] defunctus est.

Acutissima phrenitidis hic aeger est exemplum, primo statim die una cum febre incessentis: omnesque certe uidimus, qui quidem ita phrenitide perciti essent, intra septimum diem mori tuos esse. Per paucos, hi quoque rari, hunc superarunt. Est uero eorum morborum admiranda generatio, quoniam pacto incommode ualentes subito intuat. Nempe non est perinde generationis subita causa, ac ipsorum est generatio: ut si medicamentum homo letale sumpsisset, uel bestia eum uirulentissima momordisset: sed pederet in corpore causa, quae sunt excitandis huiusmodi malis, crescunt: quod morsu ueniunt a rabidis canibus. Nam apertum est quod canis uenenum (licet in morsu non oclietur, nec con quiescat) nullam sui ipsius notam prodit multis interim proximis mensibus. Verum subito illis, cum uiderint aquam, formido incessit, posteaque breui moriuntur. Longo enim tempore causa quae rabiem efficit, augetur, quae ubi eo tantum peruenit, mortem adfert repentinam. Item in hac phrenitide uirulentus in corpore humor coaceruatus fuit ueneno letali prope adsimilis, in corporibus uicinis aliquid paulatim agens: quae quando uitio iam opportuna erat, humorque ipse euaserat uirulentissimus, letale repente apparuit symptoma. Namque sic phreniticus initio statim uomuit uirulenta, quod febribus aduerentibus sepe est consequens. Itaque ut ueneno epoto letali quidam postridie uel tertio die moriuntur, genere eorum, non copia mortem afferente: & item hic quoque aeger statim tertio die censendus est obijisse, a qualitate succorum uirulentorum, non a phrenitide peremptus: at phrenitis illum esse subsequuta, symptomatis uice. Equidem quarto die & quinto acuta a primo statim correptos phrenitide uidi exanimatos esse, tertio non uidi. Sic nec uiginti diem attigisse. Quare hunc uidetur Hippocrates ut uelocissime peremptum, ob oculos nobis proponere: & alterum paulo post, qui praeter omnium expectationem diu uitam produxit, de quo suo loco differemus.

Larissa caluo dextrum femur doluit repente, nihil remedijs est profectum. Primo die febris acuta, ardens paulatim, neque comitabantur dolores. Altero die femoris remissi sunt dolores, febris uero increuit, implacidor erat, non dormiebat, extremas partes frigidae: multa urina;

Tom. 3

2 3 hec

neq; ea bona reddebatur. Tertio femur desit dolere, mētis alienatio & turbatio, multūq; sese iactauit. Quarto ad meridiem perijt. Acutum.

Hoc lecto agro, siquidem animū dictis diligenter non aduertat, in quouis dolore timidus eris: si uero diligenter attenderis, non precipitanter timidus eris neq; temere securus. Sed si qua forte pars doleat primum, nūquid ob externam quandā causam dolor euenerit animaduertas. Namq; in motibus quibusdam imprudentes quidam lesi sunt, & dormiendo qui minus cōmode partem aliquam composuerint: in conuertendoq; & contorquendo subito partes rigentes, & ante refrigeratæ, conuulsionibusq; & elisionibus correptæ, dolores maximos creant. Et uero rupturæ etiam quibusdam dolorem afferunt, præ cæteris, qui sicco sunt temperamento, atq; adeo si inclinata ætate, uel senes sint. Quod si nulla talis doloris uideatur causa esse, proximum est considerare quæ præcesserit ratio uictus, ecquid ignauior præter institutū sit, aut cibo sit homo plenior usus magni nutrimenti, aut solennes illi excretiones substituerint. Nam siquid tale sit, aut si omnino plenitudo causa doloris ante gressa uidetur, quamprimum hominem uacuato: tum enim securissime fluxiones reprimuntur partibus dolentibus applicaueris. Nam si ante uacuationem id tentes, humorum abundantiam ad principes partes retorquebis. Immo ne fouere quidem & lenire ante corporis uacuationem partes dolentes licet. Nam sæpe pars affecta omnino ob ea remedia allicit humorum affluentiam. Ita alterum homini discrimen accedit, ubi nimium sit inflammata pars. Etenim etiam ipse, ut iam nosti, uerba fecit de istis abscessibus, quorum aut capax pars nō sit, aut si sit, non ferat. Sin nulla ex precedente uictus genere esse affluentia in corpore appareat, remedijs ad dolorem facientibus tutō utaris licet, fomentisq; ac medicamentis humidis & calidis effectus, quorū in cōmentarijs de medicamentis materiam didicisti. Qui si his nō cedat, relinquatur ut totum corpus uacuetur. Etenim sepe numero in eo abundantia paulatim est coaceruata, ubi apud se ciborum homo non animaduertat neq; quantitatem, neque qualitatem. Est cum densata plus iusto cutis de causis abditis, sudorū interclusa digestionē, abundantiam humorum induxit. Quare dolorem si remedia non sedent, æger primo quoq; tempore est uacuandus. Ego uero in caluo hoc certe, detractus ei sanguis sit, necne, non habeo conijcere. Nā quatenus dicit Hippocrates nihil remedijs est profectum, possit aliquis dicere, in remedijs Hippocratem sanguinis missionē appellasse. Alius dicat nō esse de adhibitis illi auxilijs: uerum quia mente excidit, quatuorq; diebus obiit, relicta auxilia esse. Porro ad finem in exemplaribus concinnatis tum huic agro, tum proximo est adscriptum primum, Acutum, deinde notæ illæ, de quibus, ut dixi, prouideret Sabinus reticuit. Zeuxis in unoquoq; agro malos interpretes reprehendit. Nobis uero adscri-

ptitia illa p̄senti sermone certū est præterire. Scribam enim, si uisum fuerit, ijs qui in istis libet̄e curiosisq; sint, separatim integrum librum, ubi de notis cuiq; additis agro sermo habebitur. In presentibus utilibus confundere non decet inutilia.

Periclem Abderæ febris corripuit acuta, continua cum dolore, multum sitiebat, fastidiosus erat, potū non poterat continere, erat lienosus, grauatoq; capite. Primo die ex sinistra [nare] sanguis profluxit multus, tamen febris increcebat: minxit multum, turbatum, album: reposita urina non confidebat. Secundo die omnia fuerunt grauiora. at urina: crassæ quidem erāt, uerū magis subsidebat: fastidiū leuatū est, dormiuit. Tertio febris mitior fuit: urina multa & cōcocta, in qua multū subsidebat: Nocte quieuit. Quarto sudor, prupit toto corpore multus & calidus, à febre liberatus est, neq; redijt. Acutū.

Exemplū hic æger est acutissimi morbi, horrendi illius quidē rudibus, cæterū breui iudicadi, prouidentibus. Nam cum lienoso primo statim die de sinistra nare copiosus p̄fluxisset sanguis, urina item crassā esset, & non consisteret, et albo colore esset: tum altero die cōsisteret, melior erat de agro spes. Ad hæc ubi secūdo die hominē fastidiū reliquisset, & dormiuiisset, certior iam breui fore hominē incolumem spes erat. At postq; tertio die essent optima & copiosissima urina, clarum iam erat quarto die liberatum hominem iri morbo.

Abderæ uirginem quæ in uestibulo templi ægrotabat, febris cepit acuta & ardens: siticulo-
sa erat, & insomnis, menses aut ei primum profluxerūt. Eam sexto die multum cepit fastidiū, rubuit colore phœniceo, languebat. Septimo die eadem erāt: urina: tenues, sed boni coloris: uenter cōmode habebat. Octauo surditas, febris acuta, insomnis, fastidiosa, horrebatq; mētis erat cōpos, urina: similes. Nono nihil est mutatum, nec proximis diebus, mansit item surditas. Quartodecimo mēs perturbata fuit, febris remissior. Septimodecimo multū prorupit ex naribus, surditas est nō nihil imminuta. Sequētib; diebus eam fastidiū surditasq; tenebant, eratq; delira. Vigesimo ei pedes dolebant, surditas & delirium eam deseruerunt, aliquantum ē naribus profluxit, sudauit, febre fuit liberata. Quarto & uigesimo repetijt, redijt surditas, pedes assidue dolebant, mente excidit. Vigesimo septimo multum sudauit: febre caruit, surditas eam reliquit, restabat pedum dolor, cætero fuit exacte liberata.

Ex humorū hæc abundantia uidet ægrotasse, & quantum

quantū portendebant prima symptomata, mortē a certe huic timeres. Sed bonus urinarū color, in ijs qui humorū affluentia laborant, maximum est signū: quæ quia crassæ non erant, fore longinquo-
rē morbū denunciabant. Porro ut in omnibus ægris, ita etiam uident hic seruati decretoriorū die rum esse circuitus. Iam natura quoq; in hac decretoria signa & symptomata uidetur prætulisse.

Abderæ Anaxion, qui ad Thracias portas ægrotabat, in febrem acutam incidit, dextrilateris assiduus eū dolor cruciabat, tussim habebat aridam, neq; primo expuit, sitibundus erat, & insomnis: urina: boni coloris, multæ, & tenues. Sexto die delirabat, foti nihil remittebatur. Septimo dolor illū excruciat: quippe febris intendebatur, nec sunt imminuti dolores, simulq; tussis infestabant, difficulter etiā spirabat. Octauo cubitū secui: multū, ut debebat, effluebat: leniores ibi euaserunt dolores, sed tussis aridæ permenebant. Undecimo febres fuerūt mitiores, aliquantū circa caput sudauit, etiam tussis durabant, & pulmonis liuidiora erant extremēta. Decimo & septimo cepit pauca & concocta expuere, leuatus est, sitibundus erat, & pulmonis parū bonæ purgationes. Vigesimo sudauit, febre liberatus est, à iudicio rectius habuit. Vigesimo septimo redijt febris, tussisq; multa excreauit concocta, in urina multa subsidebant alba, desijt sitire, dormiuit. Trigesimo quarto toto sudauit corpore, cessauit febris, in totum est liberatus.

In hoc uno agrorū primo & tertio libro descri-
ptorū de sanguinis missione Hipp. fecit mentionē, nō ut solo, cui sanguinē misisset, sed ut octauo die solo. Nā tū etiā medici quasi lege certe ultra quartū diem uenā nō secabant. Quando igit huic octauo die missus sanguis est, multo certe plures causas sanguinis missionē requirentes, secūdo, tertio, quarto die auxilio hoc esse usos. Reticuit autē Hipp. sicut remedia alia omnia: tamē necesse interdum habuit scribere auxilia nullius usus fuisse, ut incommoditatem suggereret morbi. Neq; enim lucubrationem hic curationis instituit, sed præfationis conscribere. Nonnullis etiam agris uidetur non fuisse ab initio prestō. Quare adscribit interim ad finem: Postq; hominem ego uidi, hoc & hoc accidit prorsus. Ego uero ignoratibus, etiam horum agrorum lib. primo De iudicijs præscripsi usum: ubi quomodo semel crudū morbū cognoscere: quomodo eum, qui iam primum maturefcit: quo pacto, qui progreditur in cōcoctionē: quē ad modū qui iam prope perfectam cōcoctionē est, dilucide studui ostendere. Ideoq; Anaxion hic, dū semper tussiret, nihilq; planē expueret, crudissimō conflictabatur lateris dolore. Qui cū die unde

cimo expuere cœpisset, morbum significauit concoqui. Deinde pedetentim tempore progrediēte ita scripsit Hippocrates in uigesimo septimo die: Multa excreauit cōcocta: in urina multa subsidebant alba. Quamobrem trigesimo quarto est prorsus à morbo uindicatus.

Abderæ Heropyto caput dolebat, nec decubebat, quod tamē fecit paulo post: hic ad superiorē uia habitabat, captus est febre ardēte & acuta. Primo uomuit multa, biliosa: sitibundus, multū implacidus: urina: tenues, nigræ, suspensiones sublimes interdū, interdū nō: Noctē habuit molestam: febris aliās aliter accedebat, sed ferē inordinate. Ad diē quartūdecimū surditas, febres creuerunt, urina: eadem fuerunt. Vigesimo multū ex naribus sanguinis profluxit, menteq; constitit magis: surdus quidē, sed nō perinde fuit: sed febres fuerūt remissæ. Proximis diebus crebro ex narib; sanguis & paulatim erupit. Ad diē sexagesimū nariū quidem substitit profluuiū, sed dextera coxēdix admodū dolebat, febresq; increuerūt. Haud multo post partes inferiores omnes dolebant: fiebat autē, ut uel febres maiores essent, maiorq; surditas: uel hæc quidē remitterēt, alleuareturq; uerū partes inferiores ad coxendices sitæ uehementius dolerēt. Iam uero circa diē octogesimū cuncta remissa sunt, nihil tamē destitit: etenim urina: boni coloris, & copiosiores, cū subsidebant exierūt, deliriaq; imminuta sunt. Ad diē centesimum alius fuit turbata multis biliosis, durabantq; diu multa talia, deinde dysenterica cum dolore. Reliqua leuia fuerunt. Paucis, febres eum reliquerunt, discessitq; surditas. Centesimo est absolute iudicatus. Febris ardens.

Hic uir nō est negligendus, qui morbū grauē uictū robore excepit: alioqui tāto morbo futurus impar. Et omnino pulsibus eius inerat robur, simulq; reliqua omnia secundum naturam constabant. Dixi uero & alibi Hippocratem præterisse hanc partē in febricitatibus præfagationis. Iam etiam respiratio uidetur & appetitus laboratī inculpatus fuisse, q̄ magni sunt, ut ille ipse docuit, ad salutē, ponderis. At febris primo quidem acuta inualit, uerū eius postea est uiolentia retusa. De qua scripsit Hippocrates: Febris aliās aliter accedebat, sed ferē inordinate. Vnū uero habebat eger periculosum signū, urinarū tenuitatē & nigritiē. Vnde natura uix longo tēpore morbū debellauit, sanguinis concitata eruptione die quadragesimo ex decretorijs uno, coxendicisq; dolore, denique omnium inferiorum partium creato. Nempe em magni morbi etiā quærent, quæ iudicent se, egregia. At neque hoc planē est discussus morbus: sed

circa diem octogesimum signa eluxerunt exurinis eius maturationis: postea usque ad centesimum diē paulatim cōcoctus, omnino est profligatus.

Abderæ Nicodemū ex uenere & potu corripuit febris. Initio fastidiosus erat, cor ei dolebat, erat siticulosus, lingua torrida: urinæ tenues, ac nigrae. Postridie febris accessit, horrebatur, fastidiosus erat, non dormiuit: uomuit bilio sa, flaua: urinæ similes. Noctem quietā duxit, dormiuit. Tercio die sunt cuncta relaxata, & remissio fuit: Sub solis occasum rursus grauius habuit. Nox molesta fuit. Quarto rigor, magna febris, omnia dolebant, urinæ tenues cum suspensionibus, multum delirauit. Septimus dies leuis fuit. Octauo alia fuerūt omnia remissa. Decimo, proximisque diebus tenuerūt illū quidē dolores ceterū omnes illi leuiiores: Huic accessiones & dolores præcipue diebus paribus semper incesseerūt. Vigesimo albam urinā reddidit, quæ crassa erat, sed reposita non desidebat: multum minxit: uisus febre liber est esse: Vespere redijt calor, ijdecus dolores, horror, sitis, aliquantū delirauit. Vigesimoquarto multā urinā & albam reddidit, in qua multa subsidebat: sudor ei toto corpore copiose calidus emanauit, à febre est liberatus.

* & ipse Hipp. significauit dicens: Accessiones & dolores diebus paribus. Quare etiā à uigesimo die ludore est iudicatus. Sigillatim uero qui omnia tenet memoria, quæ ante exposuimus hoc libro, & superioribus duobus, atque ante hos in Præfationibus & Predictionibus inuenire omnia ipse poterit.

In Thaso mulier quædā morosa in somnis est facta, & cibo abstinuit, cuius erat occasio mœror, nec tamē decubuit: eratque sitibunda & fastidiosa. Habebat hæc propè filios Pylades in campestribus. Primo die circa uesperū, timores, uerba multa, mœstitia, leuis febricula: Mane multæ conuulsiones: Sicubi multæ illæ conuulsiones desinerēt, delirabat, & loquebatur cōtumaciter: multos dolores, magnos, assiduosque habebat. Altero die cadē permāserūt, somnū non cepit, febris acuta. Tercio conuulsiones cōquiesceerūt, sopor et in somnū inclinatio, cōtraque uigiliæ exercitauerūt eā, sui cōpos non erat, multū delirauit, febris acuta: Hac nocte sudor multus toto corpore & calidus prorupit, liberata febre dormiuit, planē mēte cōstitit, iudicata est. Circa tertium diem urinę nigrae, & tenues. Nubes multum erant rotundæ, non subsidebant.

A Sub iudicium menses copiose sunt profusi.

Quid dictio morosus significet, docuit Critias, cuius sunt hæc uerba: Morosus est, qui uilibus de rebus stomachat, & de magnis plus cæteris mortalibus, diutiusque. Erat ergo tristis uel tetrica, quæ hic morosam Hippocrates uocat, quæ diu in tristitia persistebat. Quod iterū paulo post de ea dicit, quæ Cyzici gemellas filias enixa erat. Tacita uero & tetrica, nec ad animi æquitatē perducipotuit. Verū non possum non mirari, cur in hac muliere non addiderit, uel non respondisse omnino menses, aut minus large profluxisse. Nam acute simul & ex humorū abundantia uidetur laborasse, atque tertio die sub noctem per sudores esse & mensium excretionē iudicata. Quinertā multi à iudicio euacuatī morbi decessione confirmauerunt. Urinæ color, licet esset niger, nihil attulit periculosi: quæ retenti essent menses multū melancholici. Vnde mulier merito morosa euasit, & serox, interimque delirauit, & sopore est detenta.

Virginem quandam Larissæ febris cepit ardens, & acuta: sitibunda erat: lingua fuliginosa, & arida: urinæ boni coloris, sed tenues. Secundus fuit dies laboriosus, non dormiuit. Tercio aluus multa reddidit aquei coloris, proximisque diebus talia cōmode. Quarto urina tenuis & pauca, habebat suspensiones elatas, non subsidebat: Sub noctē delirauit. Sexto ex naribus largiter multū fluxit, inhorruit, ac mox sudauit toto corpore multū & calidum, à febre est liberata. Dum febricitaret, & iam iudicata menses tū primū prouenerunt: quippe uirgo erat. Perpetuo autem fastidiosa erat, & horrebat, facies rubicunda erat, oculi dolebant, caput graue erat. Huic non repetijt, sed iudicata est. Dolores diebus paribus.

Ætatē puellā attigisse mensium, ex ipsis liquet Hippocratis uerbis: Menses tum primū prouenerunt. Et ipsum etiā fuisse morbum ex humorū copia, iudicatūque die sexto esse, quod dolores in dies pares incurrissent, ut ipse scripsit. At mirū non reuertisse, cū sextus dies non iudicet unquam fideliter. Quare nouū hoc & rarū illi accidisse indicauit, cū scripsit: Huic non repetijt, sed iudicata est: tanquam oportuisset repetere. At uero causam etiā cur non redierit, scripsit addendo: Dum febricitaret, & iam iudicata menses primū prouenerūt. Nam uacuationis permanens diebus post iudiciū, satis erat ut firmum seruaretur iudicium, quod die sexto præcesserat per sanguinis eruptionē & sudores, maxime quod nulla esset princeps pars inflammata, neque mala humorum abundantia. Ipse certe plethoricū uitium esse significauit, cum dicit, perpetuo in facie ruborem inuisse, in oculis dolorem, in capite grauitatē. Planū ergo erat, solam requiri uacuationem, quam natura tertio die affectauit, consumauit sexto. Nam

xto. Nam per naturam, non ut morbi symptoma, uentris uacuationē accidisse, ipse dilucide his uerbis indicauit: Tercio aluus multa reddidit aquei coloris, proximisque diebus talia cōmode. Hoc adiectū denorat, quæ offendeabant excerni. Porro ex ijs, quæ sunt in eius historia exposita, etiā hæc duo ad prædicta declaranda duxi. Primum quod initio est scriptum: Lingua fuliginosa & arida. Alterū hoc: Quarto urina tenuis & pauca, habebat suspensiones elatas, non subsidebat: delirauit. Nā horum prius relatū, utile tibi est, ut ne putes omnino fuliginosam linguam esse exitialem. sic autem appellat tinctam quasi fuligine quadam, quæ sicca erat ex uaporibus. Alterū: Quia etiam in alijs ægris cū dixerit suspensiones elatas statim subiicit delirauit inuens quod eiusmodi suspensiones delirij comitatur: quancūque in Præfationibus, ubi omnia, quæ accidunt urinę, est persecutus, nullū fecit præfagium ex eis delirij. Quare signū hoc uidet sua sponte delirij nunquam denūciare, sed casu nonnunquam cōmonstrare, quia flatuosior esse sanguinē indicat. Nam nullus plane si status insit, deferuntur ad ima uasa suspensiones.

Apollonius Abderæ morbum rectus diu sustinebat: uiscera autē illi intumuerāt, morboque detētus obambulabat. Diu eū dolor detinuit, tandē morbus eū regius cepit, euasitque flatuosus ac albidus. Cum aquam bibisset & edisset intēpestiuius bubulā, eū paruus calor primū inuasit, decubuit. Deinde cū lacte usus fuisset cōcto crudoque pleno, caprino, & ouino, uictuque malo, omnia multū offensa sunt: nā febris ingrauescebat, uenter nihil proprie ingestorū reddidit: urinæ tenues reddidit, & pauca: somnū non capiebat, inflatio oculorū mala, magna sitis, sopitus erat, præcordia dextera cū dolore sublata sunt, extremæ partes undique subfrigidæ, non nihil delirabat, omnium obliuiscabatur quæ locutus esset, furiebat. Ad diē quartūdecimū cū à rigore incaluisse, decubuit, & insanijt: clamor, perturbatio, multa uerba, rursus sudor, ac tum denique sopor incesit: Postea aluus turbata multis, biliosis, meris, crudis: urinæ nigrae, pauca, tenues: multū implacitus erat: deiectiones uariæ erāt. nam erāt uel nigrae, pauca, & uirulenta, uel pingues, crudæ, & mordaces: Tandem etiam lacti similes reddere uisus est. Ad diem uigessimū quartū leuius habuit, cætero nihil est immutatum, aliquantulum mētis fuit compos (ex quo autem decubuit, meminit nullius) rursusque subito desipuit, omnia in peius uergebant. Ad diem quartum & trigessimū obiit. Huic semper, postquam hominē ego

uidi, aluus turbata fuit: urina tenuis, & nigra: sopitus ipse, & in somnis, extremæ partes frigidæ, delirus perpetuo. Phreneticus.

Iam in hoc etiam Hippocrates, ut in alijs multis, in fine ipse narrationis breuibus capitibus symptomata & signa quæ acciderunt, docuit: ex quibus instare mortem præuideas. Habet autem dictio sic: Huic perpetuo postquam hominē ego uidī, aluus turbata fuit: urinæ tenues, & nigra: sopitus ipse, & in somnis, extremæ partes frigide, delirus perpetuo. At singula clara sunt, si, quæ ante exposuimus, meministi.

Mulier Cyzici, quæ gemellas filias grauius pepererat, & minus esset purgata, primo die in febre incidit cū horrore ueniente & acutā, capitis suberat & colli dolorifica grauitas. In somnis initio, tacita, & tetrica, nec ad animi æquitatē potuit perducī: urinæ tenues, siticulosa, fastidiosa fere: aluus incōstanter turbata, rursusque cōstitit. Sexto die sub noctem multū delirauit, non dormiuit. Sub undecimū insanijt, rursus ad mentē redijt: urinæ nigrae, & tenues, deinde aliquanto post oleosa: aluus multa, tenuia, & turbata excreuit. Quartodecimo multæ conuulsiones, extremæ partes frigidæ, nihil amplius sapuit, urinæ restiterūt, periit. Phrenitis.

Non tantū, quia non probe fuit à partu purgata, superfuit mulieri huic sanguis magis melancholicus (quæ causa erat, cur initio tacita esset & tetrica, nec posset ad animi perducī æquitatem: & postea multū deliraret, ut insaniret) uerum etiam propter difficilem enixum inflammato utero febris est audita. In conspicuo porro est uitiosis humoribus ad caput sublatis, delirij furiosum extitisse, simulque conuulsiones consecutas esse. Decretoriorū dierum circuitus, ut in omnibus ægris, ita hic cōseruantur. Sicubi uideatur raro quicquam esse labefactatum, illud solum adnotamus.

In Thaso Dealcis uxorem, quæ in campestribus decumbebat, ex mœrore febris corripuit cū horrore. Ab initio perpetuo tacita, uillos straguli captabat, uellebatque, & scalpebat, cooperiebatur, aspere loquebatur, plorabat, moxque ridebat, non dormiebat, aluus irritabatur, sed nihil descendit, admonita paulum bibebat: urina tenuis, & pauca: febres ad manū tenues, partium extremarum frigus. Nono die multum delirabat, rursusque ad mentem redijt, tacita. Quartodecimo spiritus rarus, magnus, per interuallum, rursusque breuis. Septimodecimo aluus irritata, turbata deiecit. Postea urinā non reddidit, prorsus mente falsa est, nihil sapiebat.

piebat, nihil sensit, cutis distenta & arida fuit. Vigesimo multum est locuta, redijtque ad mentem, muta, brevis spiritus. Primum vigesimo defuncta est. Huic erat spiritus perpetuo rarus & magnus. Omnem sensum perdiderat, semper cooperiebatur: aut multum loquebatur, aut tacebat perpetuo. Phrenitis.

A primo hec fuisse phrenitica uidetur. Sunt autem tales, uti prius dixi, grauissimae phrenitides, ac ocysime quosquos inuadit, tollunt. Sed nunc quidem haec febricitans acute ad diem vigesimum primum se sustentauit, fortasse quia modice febricitaret. Proinde ut insinuaret hoc, scripsit in hac una aegra: Febres ad manum tenues. Sanè uidetur haec delirij speciem ex melancholia & phrenitide habuisse mistam. Nam hoc aut multa loquebatur, aut perpetuo tacebat, ostendit eiuscemodi confusionem. At miror, cur Hippocratis interpretes nihil scripserint in hac uerba, ubi ait, Spiritus rarus: quod est perinde ac per interuallum. Atque sanè uidetur deinceps idē dixisse. Forte ergo aut ut raritatis augmentum indicaret per interuallum addidit, ac si ita dixisset: per magnum admodum interuallum. est enim interdum receptum, ut magnum relinquatur, solumque usurpetur per interualla: Aut non perpetuo (quoadmodum in alijs) immo nec diu mulierem hanc ita toto morbo spirasse, indicat. Itaque subdit, rursusque brevis spiritus: indicans etiam hic, ut antea, ex frigore non paruum tantum, sed magno interuallo etiam mulierem animam ducere: qui reuera est brevis spiritus. Nam rarus & magnus, quatenus rarus est, minor est frequente & magno: quatenus uero magnus, haecenus praestat paruo & raro. secundum utrumque igitur paruus est, brevis spiritus & rarus. Videturque nunc quidem quasi etiam ea refrigeratione fuisse muliercula haec, qua quae suffocationeprehenduntur, tenentur. Itaque de ea scribit: Vigesimo die multum locuta est, redijtque ad mentem: brevis spiritus. Vocis uero defectus omnino adiunctus est cum breui & raro spiritu. At uero per interuallum cum raro scriptum, pro longo admodum interuallo est accipiendum. Nam pauco morbi tempore significare non potest, quando in fine historiae scripsit haec: Perpetuo spiritus rarus & magnus erat. Nam perpetuo dicere, pro toto morbi spatio ad finem usque solet. Et quemadmodum hoc perpetuo, sic illud dicit: Semper cooperiebatur, aut multum loquebatur, aut tacebat perpetuo. Nam multum loqui phreniticorum est, tacere melancholicorum: & cooperiri est proprium utriusque: nisi quando & ex frigore cooperiretur.

Adolescens Melibæ ex nimio potu & uenere diu calfactus decubuit, horrebat, & erat fastidiosus, in somnis, nec sitiebat. Alio primo

die multa stercore reddidit cum multa offusione: deinde multa diluta, quae bilem referebant: urinae tenues, paucae, decolores: spiritus rarus, & magnus per interuallum: praecordiorum contentio submollis, utrinque promissa: perpetua cordis palpitatio, reddidit oleosam urinam, delirauit modice, modestusque & tacitus erat, cutis arida & distenta: deiectiones uel multae & tenues, uel biliosae & pingues. Quartodecimo desipuit, cuncta exacerbata sunt, multum delirauit. Vigesimo insanauit, sese iactauit, nullam urinam reddidit, modicum potionis continebat. Vigesimo quarto obiit. Phrenitis.

B Multa quidem pocula, neruis nocent, & origini eorum cerebro. Venus uero cum haec satis laedit, tum uires elidit, & debilitat. Itaque adolescens hic, uitiosa collecta humorum abundantia, merito a modicis febribus coepit: qui cum indies peius haberet, in phrenitidem tandem ueram incidit. Nam oriri illam magnus & rarus spiritus indicabat: & eius modestia, & perpetua taciturnitas, modice aegrum desipere. Nam leues & turbulenti homines deliri leuibus de causis fiunt: qui contrariis sunt moribus, de magnis. Cur autem raro spiritui per interuallum addiderit, in superiore agro tracta uimus. Et de praecordiorum palpitacionibus, & aliubi, & in Praesagij egi. Iudem de submollis praecordiorum contentione, illum eam quae tumore caret appellare: quae sit, ubi nullo musculi in uitio sunt, sed offensa sunt partes, quae abdomini subiectae sunt.

Verum illa mihi aetas uidetur merito multum profuisse. Nam aestiuos morbos brumae succedens tollit, & brumales insequens hyems propulsat. Equidem ista per se aetas suae naturae non constitit, sed calida, austrina, & tranquilla erat, nihilominus ad aliam tempestate conuersa profecit. At in magna parte pono artis esse, recte posse de ijsque tradidimus, existimare. Id enim qui nouit, & utitur his, non magnopere mihi in arte falli uidetur posse. Singulos autem temporum anni status perdiscere est opere pretium, et morbos, quid boni habeat status uel morbus commune, & quid mali statui sit uel morbo commune. Et qui longus morbus & letalis, qui longus et sanabitur: qui acutus et letalis, qui acutus & sanabilis. Series hinc dierum decretorum obseruanda est, & praedicendi huic facultas scienti datur. Hinc scire est, quibus, quando, & quae sit uictus praescribenda ratio.

Galenus

GALENI IN SEXTVM HIPPOCRATIS DE MORBIS POPVLARIBUS LIBRVM EXPLANATIONES

A IVNIO PAVLO CRASSO PATAVINO IN LINGVAM LATINAM VERSAE.

TOMVS PRIMVS.

S E X T V M Hippocratis librum De popularibus morbis multi explanatores corruerunt, alij aliter (ut quisque se uerisimiliter explanaturum esse sperabat) ipsius uerba permutantes. quae obrem & ueteres codices indagare, & eorum commentaria qui librum hunc explanauerunt, euoluere coactus sum. inter quos & Zeuxis Tarētinus: & Erythraeus Heraclides censetur: ante quos etiam Bacchius, & Glaucias extiterunt. Isti sane si ueterum prius scripturam edocentes, locum esse mendosum, postea dicerent, consentaneum esset propterea & ipsos uera Hippocratis scripturam hanc aut illam esse excogitare. eorumque mihi diligentia probaretur, si post loci castigationem eos aliquid utile unum & ueteris magistri opinionem consentiens, edocere perspicere. Quapropter, cum illi nonnunquam in utroque aberrant, illud mihi longe satius fore uisum est, si antiquae lectione seruata eam semper interpretari studuerem. Quod si hoc nonnunquam facere nequiuero, ipsam aliqua uerisimili castigatione emendabo: quoadmodum Heraclides in secundo libro de morbis popularibus fecit loco illo, ubi scriptum est, Ad ueneriū autem urae (Graece ὑγρῆ) spectabant, quoniam ab explanatoribus haec dictio ὑγρῆ minime probabiliter posita est, forsan (inquit) prius ὑγρῆ per litteram θ scriptum erat: linea uero, quae in ipsa media erat, abolita, librarius, ὑγρῆ scriptum fuisse existimauit. fieri namque hoc modo potest, ut fibra tenui deleta simul & tota haec linea deleteretur: & una ipsam fugiente, & ab initio protinus ipsam debilius obscuriusque scripta temporis longinquitate prorsus euanuisse. Inter omnes autem, qui ueteres scripturas peruerterunt, Capitonē & Dioscoridem ad hoc faciendum audacissimos reperio. Ego itaque considerans num omnium istorum an eorum tantummodo, qui recte scripturas commutarunt, an nullius prorsus meminisse aequius foret, mecum ita constitui, si nullus eorum, qui commentaria haec lecturi sunt, ipsorum longitudinem aegrelaturus sit, omnium meminisse rectius fore. Sed multi cum sint, qui non huiusmodi solum commentaria, uerum etiam moderatiora uituperent, solumque utilibus studeant, media quanda inter utraque haec extrema explanationem facere certum est, atque id statim ab initio testatus sum, ut ab hisce commentariis recedat, qui ipsis non delectantur. Ego etenim, quoadmodum alia multa rogantibus amicis obtemperans confeci, ita & haec explanationes illorum causa facere aggressus sum. ea uero, quae a me scriberentur,

in uulgo exire conspiciens his procepijs opus habui. Quemadmodum igitur haec praefatus sum, ita & istud praefari necessum est, locutionis uidelicet genus hoc in libro longe ab eo esse diuersum, quo in primo & tertio De morbis popularibus libro Hippocrates usus est: quos fere omnes consentiunt, solos ab Hippocrate, ut emitterentur, fuisse perfectos: ex alijs autem quinque, quintum & septimum procul dubio spurios esse ac subditios: sextum uero hunc, quae in praesentia habemus in manibus, & ante ipsum, secundum librum, ex illis, quae sibi ipse Hippocrates collegerat, Thesalum eius filium autem conflauisse. quin & nonnulli ipsum Thesalum aliquid ex propria sententia adscripsisse opinantur, nonnulli & post ipsum alios. In primo sane atque tertio libro quasdam aeris constitutiones Hippocrates exponit, post quas morbi in uulgo grassantes enumerant. hoc itaque sermonis genere in ipsis uti Hippocrates conspicitur: & hanc ob causam librorum inscriptionem talem fecit, populares ipsos appellans (Graece ὑδρῆς) quia de morbis in populis passim saeuientibus in ipsis agitur, non autem ὑδρῆς ὑδρῆς, hoc est, de ipsius Hippocratis peregrinationibus, quibus multas ciuitates peragrauit. In duobus autem his libris haec est exigua portio: sed plurima doctrinae portio aphorismi quidam esse uidentur, singuli propria circumscriptione se parati. Quare duo hi libri cum propria inscriptione carerent, aliorum communem susceperunt, ut & ipsi uel delictet populares uocarentur, cum minimam in his contineretur, quod ipsi inscriptioni consentiret. Quare autem liber istis locutionis forma per similes con templationis utilitate longe superatur. Quicunque uero librum hunc sextum Thesali constitutiones appellauerunt, manifeste falluntur. Haec mihi praedixisse satis sit, cum & alia non pauca a quibusdam explanatoribus scripta fuerint, quae, ne longior esset, consulto praetermittere decreui.

Quibusque ex deperditione.

Communem aliquem sermonem de re communis semel tantum facere constitui: cuius autem lecturi in propriam linguam, ut libuerit transferre liceat. nonnulli quidem ὁμοῖα primam dictionem ex tribus syllabis constantem scripserunt, aliqui uero ὁμοῖα ex quatuor: quidam non per α scribunt ὁμοῖα sed per π secundam syllabam: quoadmodum Capito non in hoc modo, uerum etiam in omnibus alijs huiusmodi nominibus fecit. nihil autem artis operum hoc an illo modo scripseris, interest. Quocirca melius esse mihi persuasi, si eas solas scripturas attulero, quae sententiae significationem permutant. quae uero solis uerbis sententia minime uiolata dissentiunt, eas cuiusque arbitrio scribendas ac proferendas permisero. Rursum igitur ab altero initio supra positam dictionem repetens, ad ipsius explanationem me conuertam.

Quibusque ex deperditione circa uterum, & tumoribus in capitis grauitatem permutatur, in sinu

in incipite dolores. & quicunque alij ab uteris, istis octo aut decem mensibus in coxendicem finiunt.

Quod Attici *αμβλωσις*, id est, abortum uocant, id Hippocrates usitato uocabulo *αφθόρα*, hoc est, deperditionē appellat, & uerba uero huic appellationi adiacentia, & a grammaticis uocata particula, ipsi proportionem quadratā scribit. *αμβλωσις* autem hoc est abortiri, (fortassis enim quispiam & id ipsum ignorat) de imperfecta foetuum emissionē, utcumque facta fuerit, pronunciant. medicamenta quoque id praestantia, ambolica, id est, abortiua nuncupant. Significatū quidem dictio- nis semel dixisse abunde sit. mox utiliora incipimus. Illud tantum prius admonebimus, ueteres explanatores dictionem illam in hac parte ita scripsisse. Quibuscumque a perditione circa uteros, & tum moribus in capitis grauitates conuertitur, Perditionem, non deperditionē uolentes ipsum abortū nominare, alij uero de praepositionem adiungen- tes, deperditionem scilicet ipsam appellare uoluerunt. atque ita saepius Hippocrates appellauisse deprehenditur. num uero & hoc loco ita fecerit, ob- scurū est. Quoadmodum autē in hac dictione, & si uarijs modis scribant, eadē tamen orationis sen- tentia retinetur; ita si quis uteros plurali numero, aut uterum singulari, & capitis grauitatē, aut gra- uitates dixerit, orationis sententiam minime uar- iat. Qua de causa & ego Galenus has in locutio- ne dissensiones, quae rerū significatarum nullam permutant, recensendas examinandasque nequaquam iudicauī. Quod igitur ab Hippocrate dicitur, hoc est, Quibus mulieribus ex foetui abortu oedema- ta, id est, tumores in utero passis per consensum ca- pitis grauitas acciderit, his in incipite dolorem excitari; necnon & alias capitis grauitates, quae- cunque ex uteri affectibus oriuntur, eadem ratione incipiti inhaerentes dolores concitare. Primum igitur quid oedematis nomen significet, conside- rare opus est, uidetur enim semper Hippocrates (ut plerumque ostensum est) omnes praeter naturā tumores hoc uocabulo nominare, siue dolore ca- reant, durique fuerint, quos proprie scirrhus Graeci appellant: siue dolorem inferant, quos phlegmo- nas, id est, inflammationes uocant: siue absque dolo- re laxi atque molles sint, hos uero solos oedemata Graeci nominant. in praesentia sanē uidetur eorū tumorum meminisse, qui diutius permanere, & capiti grauitatem inferre ualeant. quod in arboribus quidem id euenire soleat, res ipsa sensibus appa- rens testatur. uerum quid sit in causa, quare inter alias capitis partes incipit magis dolore afficia- tur, quidam huius libri explanatores indagare co- nati, inter se dissentiunt. Alij enim sita regione, quem Graeci *λαγίσμω* uocant, causantur; lum- borum namque & plane dorsi partibus affectu ali- quo diuexatis in posterius cerebrum situs rectitu- dinem pertinere affirmant, nonnulli & ipsius ute- ri posterioribus partibus affectis occipit, prioribus

bus incipit affectum participare testantur. Verū alij situs rectitudinem, quam & *λαγίσμω* Hippo- crates nominat, dimittentes, cerebrum in consen- sum uteri affectuum duci cōtendunt, utpote quae neruosa particula sit, cerebrum uero neruis origi- nem praebet, atque idcirco capitis grauitates oriri, sed cum plurima cerebri pars in incipite locetur, propterea eo maxime loco dolorem sentiri. Alij partem hanc capitis infirmisissimam esse dicentes, ideo & magis quam alias obnoxia esse uirij affirmant. Caterum qui ex medijs cerebri partibus in inci- pite positus in uterū neruos descendere aiunt, neque ut ipsorum metio fiat, digni sunt; sicut neque etiam illi fortasse, qui asserunt, quia neruosus uterus est, ideo ipso patere simul & neruorum principium affici. cur namque peritonaeon utero uicinijs, inte- stina, uentriculus, & transuersum discrimen, quae & ipsa neruosa sunt, non in affectuum uteri par- ticipationem trahuntur? Quam illi adhuc illi ma- gis damnandi sunt, qui una cum testibus cere- brum affici tradunt, & quoniam & ipsi ex eadem materia, ex qua & cerebrum, creati sunt, atque ideo nihil mirum, si & uteri affectus cerebrum sentiat, quandoquidem utero testes inherescant. Quod si adhuc rudiores istis recensuero, forsitan me quis- piam increpauerit, & eorum, quae supra posui, im- memorem appellauerit. Satiū igitur fuerit, eorū nugae semel refutatem, nequaquam amplius eorum quae dixerint meminisse. At eorū sermo, qui ner- uosum esse uterū praedicant, secundum aliquam si- gnificationem uerū esse, secundum alterā falsus esse putandus est. Tria enim similium corporū in animalibus genera sunt, quae & exanguia & sinu- carentia percipiuntur. horum aliqua ex ossibus, aliqua ex cerebro & dorsi medulla, aliqua ex mus- culis prodeunt. horum primum genus ab Hip- pocrate quidem plerumque copula nominatur, secun- dum neruus & tonus, tertium uero tēdo. Sed cer- ti quidam homines omnia haec neruos appellantes, primum ipsorum genus colligatorium esse aiunt, secundum autem sensibile atque electorium, tertium aponeurosim, hoc est nerueam propaginē cogno- minant. Ex nullo istorum trium generum uterus neruos multos suscipit. Sed quoniam ipsius cor- pus latissime distendi, contraque in breuissimū spa- tium contrahi cernitur, (quod a nullo carnoso me- bro, aut pingui praestatur,) hac ratione uterū ner- uosum esse ex quadam similitudine dicimus, de- riuatum a neruis nomen ei imponentes; quemad- modum sanē & uellicam & reliqua omnia alba & exanguia materia ita nuncupare soliti sunt, quando plurimum extendi, rursumque in seipsa retrahi & sub- sidere uidentur. hac eadem itaque ratione & uoca- tum colem in maris genitalibus, & uteri ceruicē neruosos esse confirmant. nonnulli uero & cauer- nosum neruū genitalis colē appellant; atque ob id & ipsum totum neruosum dicunt. In hunc itaque mo- dum non secundum proprie neruorū potentiam, uerum secundum corporeā substantiam similitu- dinē accipientes, deinde quaerunt, quid est quare

colis

colis affectus neruorum principia non simul ue- hementer afficit. principia neruorum autem cere- brum dorsi que medullam appello. atqui in uterum neruū quidam planē inferuntur; alioqui enim quo- modo sentirent? sed admodū pusilli sunt isti, si cū membri magnitudine cōparētur. quāobrem non leui consideratione dignū est, si quis ista physice speculari uoluerit, quidnā aliqū ex istis mulieribus, quas ob frequentes uteri affectus uterarias uocat, contractionibus ac distentionibus neruo- rū conuulsioni similibus corripiunt; cū tamen in uteri phlegmone haud ita multū id accidere cer- nitur, licet febres ualde uehementes & calidae co- citent; ob quas lingua (ut ipse deinceps hoc in li- bro narrabit) ueluti a fuligine denigrescat. oportet igitur eos haec prius explorare, quicūque de ca- pitis uterique in affectibus societate dicere aliquid aggrediunt. calidas autē uehementesque febres ex uteri phlegmone accendi neminē in artis operib. uersatū praeterit. ut in Alexandria sophistica arte edocētes, a quibus potissimum libri longis falsisque sermonibus referti sunt, qui inter adolescentulos a grege uenientes & ad agros nunquam accedentes, ipsi quoque hac in rem minime exercitati plerumque uer- santur. ab omnibus enim istis hominibus uictus ra- tio ualde neglecta est. Quisquis igitur ex uteri phle- gmone laborantes mulieres cōspexit, quomodo calidae magnaeque febres omne corpus inflaman- tes caput haud aliter exurant, atque illae, quae sine uteri uitio similes oriuntur, apprimē nouit. ceterū & si nec adhuc euidenter illae febricitent, qui- bus menstrua purgamenta suppressa sunt, periculū tamen impedit, ne cito in febre incidant, istarūque caput graue reddat, & halitibus calidisque humori- bus repletur, quocirca & ipsarū nonnullae, febrim habeant postea, aut non habeant, sopore opprimū- tur. haec sanē ita fieri sensu percipitur. quae causa uero sit, propter quam ab huiusmodi uteri affectibus caput repletur, postea quere oportuit, uotis quidem inuenire expetentē, sin minus, at illud sal- tē, quod experientia ostendit, seruante, memori- terque tenentē. Igitur nos aliquas id genus effectuum sensibus apparētium causas assignare conabimur, atque hinc initium capere decreuimus. Inter omnes corporis partes plurimas gradissimasque uenas ute- ri habent: cumque eos aut menses, aut a partu purga- mēta suppressa, aut phlegmone aliqua utcumque or- ta male accipiūt, ipsos sanguine cōpleri necessum est. quo deinde putrescente si febris excitetur, in- ter synochorum species ipsam cōnumerari opus est (nam id genus febrū ex putrido sanguine ac- cendi ostensum est) haec uero calentiū uaporū uim haud paruam in caput submittunt, uerum capite quauis de causa horū uaporum pleno grauitates maxime in incipite hominē uexantes apparere, illi, quibus artis opera cure sunt, prius quam a me audierint, notū habuerunt. At quae huius euenti causa sit, forsitan scire aues, tibi igitur eam, quae mi- hi uerisimillima uisa fuerit, exponā, neque hanc uni- cam, sed multiplicem. Primum igitur uapores illos

Galen.

calidos proxime dictos per arterias in caput sub- uolare ratio ostendit: ipsas quoque arterias per col- lū ab utraque uocati infundibuli parte recta in sin- ciput discurrentes uidere licet. Praeterea & omni- sanitate tempore tenuia & halitiosa cerebri excre- menta maxime per incipit diffusi solere affirma- mus: siquidem in ipso futura laxissimae sunt & ipsa caluaria subtilissima plurimisque meatibus peruia: ad haec & multa sensibilia corpora per futuras e- uadunt; membranulae enim quaedam crassum ce- rebri inuolucrum pericranio uocatae tunicae con- neunt, & multitudo tenuium conceptaculorum per- futuras exiliunt: a quos autē magnitudinis affectus sensibilibus naturaliter corpora magis percipiūt, magis uero sententia ab inferentibus dolore cau- sis magis cruciantur. His sanē de causis in incipi- te dolores fiunt. Modo illa inuenienda causa su- perest, propter quam octo aut decem mensibus mul- tieribus ita male habitis in coxendice finit, hoc est, irruit morbus. Verum quoniam nonnulli non octo aut decem mensibus, sed octauo aut decimo scribē- dum censent, dicuntque in multis & potissimum ue- tustissimis codicibus hoc Graecū elementū *ο* & hoc *α* reperiri, quidem loco huius dictiois *ο* octo, loco decem, scriptū esse, ulterius quae & in istis sit differentia, perpedamus. Si enim ita legamus, octo aut decem mensibus in coxendicem finire: ab abortu, non a conceptu menses numerabimus. Si uero, octauo mense aut decimo: sic a conceptu tempus significari affirmabimus. Mihi sanē id fie- ri posse uidetur, ut secundū utraque lectionē utroque modo sententia accipiatur. at huius quod dicitur, iudicium experientiae cōmittendum est: quemad- modū ego & in omnib. id genus, & in eo, de quo nunc loquimur, planē feci. atque obseruati mihi non- nunquam quadraginta diebus, nonnunquam duo- bus mensibus, aut quatuor morbus finire atque abo- leri uisus est, quibusdam uero & in plures menses productus fuit, & nonnullae reuera ad octauum mensem, aliae & ad decimū peruenerūt. uidi quoque ex utero in coxendice migrare colligique materia. id uero haud in multis, quibus multas ex utero ma- le habere laborantes spectauerim. eius itaque inuesti- gare causam grauabar, quod nondum an re uera ita eue- niret, certior factus essem. Aristoteles namque, an est, prius firme cognitio, deinde propter quid est, que- ri oportere precepit. quod si quis antequam, an est, fir- ma notitia perceperit, propter quod sit, inuestigare- rit, homo iste nugari garririque maluisse quam uerita- tem explorare aperte uidetur. igitur qui & nunc pro- positae rei causam reddere conati sunt, haec in mediū afferunt, quicūque enim a tempore abortus usque ad octo aut decem menses numerare dignū putat, uterū duobus his temporibus octauo scilicet mense & deci- mo malis tolerandis assueuisse dicit. octauo enim mense foetum conuerti, decimo autē in lucē edi. sic igitur & in praesentia ipsa statim temporib. contri- stantes humores excerni, qui in locū uicinū, susci- pereque transmissa potentē irruerūt, asseuerant. At quae a conceptionis tempore numerandū esse iubent, ra-

Tom. 3

A tionē

tionem magis consentaneum esse dicunt, quæadmodum & si tempore intermedio foetus nullo uitio tentatus sit, nouum tamen aliquem motum uterus circa ipsum temporibus istis aut conuersum aut partu editur perceperit, ita & nunc percipiat. Cæterum utriusque falluntur, qui foetus motus utero tribuant, quando enim octauo mense conuertitur, hunc sane motum ex seipso ciunt, atque ita tunc paritur, cum uehementius commotus, aliquam ex continentibus membranis effregerit. hoc enim & in libro De pueri natura hisce uerbis testatur Hippocrates. Cum uero mulieri partus tempore adueniunt, tunc puero commoto manibusque & pedibus calcitranti aliquid quam intimarum membranarum distrumpere accidit: una effracta, reliquæ imbecilliores facultates habent, atque primæ foetui ambientes lacerantur, deinde de ultima, quando igitur nec dum utero foetus per abortum eiectus continetur, neque ut motus ipsius incolumes seruatur, fieri potest. Perinde uero, atque isti, neque illi fide digni sunt, qui septimum mensem ac nonum foetuum partus efficere; octauum uero ac decimum emissiones præter naturam uno mense naturalibus, tardiores efficere asserunt, quod secundo popularium morborum libro ab Hippocrate dictum esse uolunt, in illis uerbis, ubi dixit, Postero: ac si dixisset, posteriore tempore aut mense, sed hoc prius in eo libro declarauimus. At ego si istorum dictum ita se habere prius uidissem, perquisiuissem utique ipsius causam diligentius, sed quoniam per multa ista tempora uteri affectus iudicari, & iudicatoriorum dierum circuitibus consonare peripexi: ut ipse in libro De præsignis docuit: causæ inuentionem relinquo: cum neque semper, neque plerumque ita fieri uideam. Verum scriptorē hunc, siue Hippocratem, siue Thesalium, siue alium quispiam, in duabus forsitan aut tribus mulieribus ita euenisse fortuito conspiciam, inconspicius de re neque semper, neque crebrius incidere (ut diximus) in uniuersum pronunciasse existimo. Sed de his hæcenus à nobis dictum esto. Eorum autem meminimus, qui in narratione Hippocratis coniunctionem & interiecerunt, inter eam partem, in capitis grauitatem uertitur & eam in sincipite dolores, totamque scripturam ita constituimus: Quibuscumque à perditione circa uterum, & tumoribus in capitis grauitatem commutatur, & in sincipite dolores, & quicunque alij ab uteris, ipsi octo mensibus aut decem in coxendicem desinunt. Medicinalem sane quandam præscriptionē ad præsigniendum utilem, non causas reddentē priori sermoni adiungunt, talem iudicantes esse sententiam: Quibuscumque mulieribus in utero ex abortu tumoribus excitatis in capitis grauitatem sit commutatio, & in sincipite ipsidem dolores fiunt: istis octo aut decem mensium spatio in coxendicem uterum uexantia decumbunt, tanquam non omnibus uteri tumoribus sincipiti dolore inferentibus, neque omnibus in coxendicem abscedentibus, sed illis tantummodo, qui in sincipite dolores creant. Verum cum id quoque ego obseruauerim, haud ita fieri cõperum habui, quin etiam neque ipsi huiusce rei aliquam rationem afferunt. Cur enim soli illi uteri tumores, qui sincipiti dolores intulerunt, in coxendicem ab his migrare putentur, assignari causa non potest. Quamobrem neque nos ipsis crediderimus: utpote neque ab experientia, neque ex rei natura indicatorie sermonis huius affirmationē cõsecuti. Illud quoque in cõfesso est, eam partem, quam ita scripsit Hippocrates. Et quæcumque alia ab uteris, duobus modis explanari. Quidam sane ad uteri affectus sermonē referunt: perinde atque omnibus ipsis haud minus prædicto, capitis grauitates & in sincipite dolores euenientes habentibus. Alij uero ad capitis affectus sermonem referunt: ac si ita omnem uerborum seriem scripsisset, Quibuscumque à perditione & tumoribus in capitis grauitate uertitur, in sincipite dolores sunt: & alij quoque capitis affectus ab utero exorti in sincipite maxime sese ostendunt. Alios affectus intelligamus capitis grauitati proportionē respondentes: aliquos autem ex ipsis cephalalgias, id est, capitis dolores, simpliciter.

Acuti habentes caput, siquidem ualida ceruice sint, & alij, robusti sunt, & ossibus. caput autem dolentes, quibus etiam ex auribus sonus manant: istis oris palatum concuum est, & dentes distracti.

Hoc loco etiam nihil refert, utrum, craterauchenes Græca uoce per quinque syllabas, aut, craterauchenes per quatuor quispiam scripserit, robustis enim ceruicibus homines utraque uox significat. Macrauchenes uero, id est, longicollis, ut nonnulli ueterem scripturam permutantes scribunt, non eandem rem significat. ualida enim ceruix, robusta nominatur, ob duritiā magnitudinemque ossium plerumque talis existens. ita quoque se habent ipsi circumpositi muscoli, tendones, & copulæ. at longæ ceruices tantum abest ut ualiqua polleant, ut etiam prorsus uitiosæ sint, perinde atque angustum longumque pectus, quando quidem id amplum esse, non latum duntaxat, aut longum oportet. amplum autem in latum profundumque dimensione pectus, collum, & aliud quodque membrum consistit, cum proportionē inter se congrua aucta fuerint. in ipsis uero prorsus & longitudo aut maior est, aut equalis his, que moderate se habent. Hominum igitur nobis obuiam uenientium pectora non prius apparent, quam eorum corpora nudata fuerint. sed caput illico aspiciamus: & quod nam in forma ac magnitudine uitium habeat, cognoscimus. In magnitudine, si minus sit, aut maius, quam conueniat. In forma, si exquiescit rotundum sit, frontis occipitiisque prominentia carens penitus: aut acutum, productiores, quam deceat, eminentias habens, aut utramque, aut alteram tantum aut una duntaxat eminentia præditum, altera uero priuatum. In maiore itaque capite & acuto & excessus quantitas consideranda est, & ipsius ceruicis excellentia: ut ipsis melius ne, an deterius caput formatum sit dignoscere ualeamus. Declaratum est enim

est enim in libris De tuenda sanitate, non mediocrem utilitatem medicos ex huiusmodi cognitione percipere & ad seruandam membri sanitatem & ad futuram uitæ emendationem, si quando didicisse prius acciderit. Sed in capite euidenter paruo paruitatem quidem nouisse opus est: & ea præterea, quæ ad collum pertinent, abunde consideranda: quoniam perinde ac truncus dorso spina ex capite tanquam ex radice progerminat. Alibi enim didicisti medullæ dorso a cerebro & ortus initium, & facultatem copiam suggeri: hanc medullam uertebrae includunt dum tenuis adhuc est, pusillæ: crassior autem factam, ampliores. Quæadmodum igitur magnus pectus ampla interiori cavitatē inane est, in qua duo magna uiscera, pulmones scilicet atque cor, nulla ex parte cõpressa continentur, perinde & exiguum pectus proportionē sibi respondentia hæc uiscera continet, exigua uidelicet & in angustis uersantia: haud aliter caput & dorso spina magnitudine respondentia, & cerebrum & medullam includunt. cum enim membra hæc grandiora sunt, & cerebrum & medullam ampliores latioresque spiritus cauernas in ipsis efficiunt: at si pusilla fuerint, cõtrariū euenit. Vis præterea cogitandi his, qui aut nimis magna capita, aut nimis exigua euidenter possident, oblecta est. Sed exigua capita semper praua sunt: magna uero licet raro, nonnunquam tamen & bona fuerint, & ob facultatis formatricis robur, & ex materia, unde creata sunt, ubertate. quali capite Pericles Atheniensis uir prudentissimus fuisse traditur. unde & comici eius capitis magnitudinem didiceris lacessunt. Tanto magis autem grande caput bonum sit, quanto naturalem magis figuram retineat, & ceruicem ualidam, & oculos acute cernentes habeat. tunc enim optime huiusmodi caput se habere, sciendum est. Verum acuta capita (nam & ex his quedam non esse improbanda affirmauimus) optima enim capitis figura oblongo orbi utrinque cõpresso similis est. deficit autem acuto capiti aut occipitij, aut frontis eminentia, aut ultra, quam deceat, producta habet. plerumque igitur (ut dixi) quæadmodum magni caput, ita & huiusmodi acuta mēdo sa improbaque reperies. raro tamē & ex his aliqua bona fuerint, facultate materiam, ex qua homo in utero creatus est, efformare admodum ualida, neque sanguinis in utero defluentis multitudine superata: sed contra eius uim sustinere, resistere, eleganterque effingere potens fuit. Quando itaque ob alterius eminentiæ defectum, aut excessum acuta capita reddunt, primum quidem te illud animaduertere decet, utrum aucta, aut diminuta prominentia, acutum caput euaserit. uitiosum enim semper est ex comminuta mucronatū caput: non semper malum, ex adaucta. uerum tunc præterea considerare conuenit in primis quidē decoram incrementi formam: deformia enim incrementa parua sunt, secundo, utrum capitis excessus, qui in occipitio est, plusquam ea, quæ a facie est, pars, excreuerint, melius enim putandum est, occipitij eminentiam maiorem esse: ibi

Galen.

namque & nobilissimus cerebri sinus, & dorso medullæ exortus locati sunt. postea deinceps ceruicem cõsiderato, imbecillane sit, an robusta. nam si eminentia neque indecora fuerit, neque ultra modum grandis, ualidumque eam collum sustineat, huiusmodi capitis acumen probato. hos enim homines & aliorum membrorum, sed ossium precipue uiribus pollere cõperies. Sed hoc loco & illud perpendito, quid sibi uoluerit Hippocrates cum dixerit & alijs num intellexerit pectus & iecur, ut eiusmodi hominibus tria generosa principia insint, non solum cerebrum: an & alia illa sola dicit, quæ primum initium & ortum ex capite habent: ea uero sunt dorso medullæ, & nerui, & cum ipsis ossium musculorumque materia, qui necessario una cum capite augetur & roboran. hæc membra uero, plerumque insimul augeri cõperies. Quando enim sanguis, ex quo capitis partes creatæ sunt, multus atque bonus est: uitalē quoque potentiam, quam ex corde prodire ostendimus, & naturalem nutriceque uocatā, quam ex iecore in uenas promanare didicisti, statim ab initio robustas esse credibile est, profecto huiusmodi animali prima ueluti fundamenta totius corporis magnifica esse ac generosa necesse est. At in capite contra deformi effigie & exiguitate uitioso, præterea & in ore palati partes inspicito: ita uero appellat in eo altioris sedis partē illam, quæ super foramina enaribus in ipsum pertinentia sublimis est. inuenies enim & hanc partē illis cauā, quorum a cuti ualde caput ac deforme est. hos autem præcipue uocant homines *phos*, hoc est, acuti capitis. In multis quoque dentes distracti uidentur, id est, non recte e regione superiores cum inferioribus cõmittunt, neque incisores cum incisilibus, neque canini cum caninis, neque molares cum molaribus, sed ueluti reuulsum iuxta atque distractum in ipsis os apparet. Hos igitur cerebro dolore capitis uexari cõspicies: ipsorumque uires distillatione laborare, nonnunquam liquore quodam tenui & liquido, nonnunquam purulento ac foetido emanante. imbecilla namque membra multum prauumque excrementum colligere cõsueuerunt. Igitur cum iam Hippocraticus sermo explanatus fuerit, paucis quibusdam additis, ad aliam partem transibimus: Ea uero pauca huiusmodi sunt, reminiscētia scilicet unius, quod a me huius sermonis initio dictum fuit. uidetur enim iam aperte liber iste cõmentario magis, quam uolumini similis esse, Hippocrate sibi ipsi, ut memoriæ subueniret, nonnulla scribente, prout unumquodque aut experientia cõprehendisset, aut rationali meditatione excogitasset. nulla enim cõgnatio uel propinquitas primæ parti cum secunda intercedit, quæadmodum rursum neque tertiæ cum istis.

Quibuscumque os à palato recessit, his medius nasus subsidet. quibuscumque uero inde, unde nascuntur dentes, extremus nasus sumus efficitur.

Os nasi duo foramina intersepiens alio quodam tenui osse nititur initium superius ab osse frontis sumente, & ad nasi finem, ubi pinnae locatae sunt, desinente. hac igitur in parte nasi intersepti locis

Tom. 3

A 2 illis in

illis incumbit, ad quæ dentium, qui incisores non minantur, extremitates perueniunt. pars autem his superior palatum quidem nominatur, & ea medium nasi interseptum nititur. ubi igitur aliquod fulcimentum ossium decidens perierit, ibi interseptum subsidens nasum eo loco cauum efficit. atque huiusmodi symptoma simitas appellatur.

Infantium effulgescentiæ cum pubertate nonnunquam mutationes habet & alias: & in renem dolor grauis, cum cibo impleti sunt.

Hanc omnibus explanatoribus scripturæ agnoscantibus, & omnibus antiquis codicibus eam habentibus, nonnulli recentiores alius aliter eam mutare conati sunt. quidam enim epilepsies scribunt, alii qui catalepsies, alij epilampsies, hoc est, effulgescentiæ. ipsorum autem interpretatio apud hunc morbum comitalem significare uult, qui plerumque ab infantia laborantibus. in ipso à puerili ætate ad pubertatem transitu euanescere consuevit. etenim id ita fieri cõpertum est, nisi quispiam eo tempore uitiosa uicius ratione utens sibi ipse conseruandi morbi author fuerit. oritur sane plerumque ob frigidam cerebri temperaturam humiditate adiuncta: idque læpius accidit, quoniam raro ex alicuius membri uitio provenit. finitur autem, quo tempore pubescunt, si & in alijs ægrotus, ut decet, se gesserit, quia totius corporis temperamentum ad siccius calidiusque conuertitur. quo enim pacto iuuenis puero calidior sit, in libris De temperamenti didicisti. ubi etiam quomodo puer iu uene sit calidior, declarauimus: iuuenis quidem absolute calidior, puer uero non absolute: sed eo, quod plus innati calidi possideat. Illi itaque, qui seipsos Hippocraticos nominant, ipsum effulgescentiæ calidi dicere uolunt per translationem ab extrinsecas flama: quæ cum materia uicit, eamque sibi ipsi omnem assimilauit, effulget, manifestaque omnibus redditur, cum prius humidam materiam exiccās occultaretur. At Zeuxis & cum ipso pariter nonnulli Empirici effulgescentiæ haud ita interpretantur, sed altero quodam modo. intelliges autem ex Zeuxidis sermone in hunc modum descripto. Infantes usque ad pubertatis annos appellat Hippocrates, isti autem pubescendi tempore effulgent, atque hic ualde per emphasim translatione usus est. tunc enim magis carnosifuerunt, & adultiores, coloreque & forma gratiores, uiribus ingenioque præstantiores. repente autem ac simul hæc omnia eueniunt: eorumque, qui natura formosi sunt, tunc magis effulget pulchritudo. Idem iste autem Zeuxis infantes appellari omnes pueros inquit, quemadmodum & Herophilus ipsos appellauit, de hac enim re hunc in modum scribit hifce uerbis. Videf Hipp. infantes nominasse usque ad pubertatis annos, non eos tantum, qui nuper nati sunt, aut ad quinque usque, uel sex annos, ut plerique nunc intelligere solent. contentus fuit autem & Herophilus tam grandes natu infantes uocare per hæc uerba, Infantibus non erupunt semina multa, neque menstrua purgamenta, idque non concipiunt, non cal-

uescunt. neque enim prædictam ætatē natis hæc accidere negat, hoc est, à primo statim ortu: ut nonnulli accipientes, ipsum derident, tanquam res omnibus notas edocentē, è quorum numero est etiam Calimachus. sed illis, qui ad pubertatem usque perueniunt: nonnulli & in istis ea fieri opinantur. Hactenus Zeuxis locutus est. At mihi quid per infantes significare Hippocrates uideat, & antea quidē dixi, & nunc iterum manifestiori sermone repetam. Comitialis affectus autem à naturali intemperie prouenit, cum humidum ualde cerebrum est, tuncque morbus iste puer appellatur, quemadmodum ipse in libro de aquis, aere, & locis ita scribens significauit. Pueris accidere conuulsiones, & suspiria: quæ putant puerum efficere, & sacrum morbum esse, in his uerbis clare patet, illi dictioni puerum subintelligendum esse affectum, ut locutio ita se habeat, quæ putant puerum affectum efficere, & sacrum morbum esse. accidit autem hic idem affectus pueris ob errata, medici curationem postulans. quando uero ob humiditatem oritur, planè infantes statim inuadit, desinitque ætatis conuersione, nullum nobis negotium faciens. Quapropter quoscunque pueros non à prima statim ætate, cum adhuc sunt infantuli, sed annorum progressu, uexare inceperit: proculdubio ob peccata in uitius ratione commissa, aut ob aliam quampiam externam causam exortus est, in quibus ætatis conuersionem præstolari non cõuenit: sed factum morbosum affectum discutere. Illud utique non exigua consideratione dignum est, si secundum antiquam lectionem effulgescentiæ acceperimus, ut Hippocrates & Zeuxis acceperunt: oratio enim huiusmodi est, Infantium, cum pubescunt, effulgescentiæ calidi & alias quidē nonnullas in ipsis mutationes habent, quin etiam renū affectionem: quæ ipse deinceps explanat. prætermittetur enim & in hoc sermone epilepsie nomen, atque ideo nonnulli haud absque ratione scribere uidentur, epilepsis, quemadmodum & alij catalepsis. At hos decebat tanquam non ita scriptum inuenientes, sed quod melius esset ita scribere, dicentes, ad prædictam explanationem accedere. Cum uero hæc uox, etiam, præposita sit, hanc rursum alij adimunt, duas orationes nullo uinculo inter se conexas esse uolentes: unam hifce uerbis satis declaratam, Infantium effulgescentiæ, simulatque pubescunt, in nonnullis mutationes habent & alias: alteram hoc modo dicentem, In renem dolor grauis, cum cibo repleti sunt, & reliqua, quæ sequuntur de renū uitij ipso tradente ab altero initio. non, quod in pueris, cum pubescunt, in hoc uitium comitialis morbus transeat, haud enim ea ætate renū morbus creari uidetur. quemadmodum uesicæ lapis, iste namque in pueris magis, renū autem affectus in declinante potius ætate cõtingit. Describemus igitur ea deinceps, quæ de renū uitij in hunc modum ab eo tradita sunt.

In renem dolor grauis, cum cibo impleti sunt, uomuntque pituitam: cum uero dolores abundauerint, gruginosa. & leuiiores quidem euadunt, cum

cum cibis euacuati sunt, arenulæque ruffæ subfident, & cruentum meiunt, stupor fœmoris è regione positi, quiescere non conducit, sed exerceri, non repleti, iuuenes ueratro purgare, poplitum incidere, urinarijs mundare, tenuare, ac mollire.

Dolorē grauem aut tanquam alicuius grauis loco incumbentis sensum inferentē, aut acerbū intelligere possumus. Siquidē utroque uerum est, diuersis tamen temporibus, in renibus fieri. in calculorum enim creatione, atque exitu grauissime dolent: reliquo autem tempore ut rei cuiuspiam grauis loco incumbentis dolorē percipiunt. quicunque igitur in renū cauis lapillos concresecere arbitrantur, in solo per urinarios meatus transitu laborantes dolere aiunt. at quicunque in ipsa renū carne calculos creari sibi persuaserunt, non solum inter exeundum, uerū etiam creationis tempore, dolorē ipsos inferre testantur. deinde & quando in renū sinus peruadunt: calculos autem in renū carnibus generari proportionem tophis in articularum morbo genitis respondentes, orationem Hippocratis in testem adducit ex libro De natura hominis & uictu ita se habentē. Quibuscumque arenosum subfider, aut tophi in urinis, istis ab initio tubercula secundum uenam crassam orta sunt, & suppurauerunt, postea uero non celeriter ruptis tuberculis tophi ex pure concreti sunt: qui foras per uenas cum lotio in uesicā truduntur. hæc est sanè Hippocratica narratio. Ceterum renū calculi utroque fieri modo possunt, & nuper dicto, & eo, quæ paulo ante declarauimus, cum in ipsorum sinibus temporis interuallo exultu arefactique crassum & uiscidum humorē ad tophi corpulentiam redigi asseruamus. eodē quoque tempore si obstructio aliqua in ipsis fiat, aut mediocris phlegmōe, grauitatis magis quam doloris sensus efficitur: quemadmodum & in iecore, propterea quod uenes, ita & iecur per exiguis neruis præditū est. Dolores autem eo potissimum tempore in renibus excitari dicit, quo replētur cibo, cumque duo ab hac uoce Cibus, apud ipsum significantur: in utroque significato ueridica oratio est: siue de assumptis cibarijs, ex quibus sanguinis multitudo creat, siue de alimentis recrementis quæ in intestinis colliguntur, intelligas: nonnunquam enim & ista cibos nuncupat, ut in libro de ratione uictus in acutis ita inquit, Quibus cibis in intestinis oclusus est, nisi quis aluum prius ducens sorbitionem dederit, uehementer ledet. Dolor itaque à cibo ita significatē excitatus in renibus, quod multitudine pondereque excrementorum premantur, onerenturque, simulatque ista defecta expulsaque fuerint, remittitur atque planè finit. At dolor ex sanguine in uenis contracto proueniens, quando in renes incubuerit, etiam si uenam cecideris, haud ilico discutitur, & ob renum corporis densitatem, & quoniam ob multa ipsis superinfecta corpora exterius appositorum remediōrum facultas ad renes iam debiliōr effecta peruenit. Sol-

Galen.

uit autem ipsorum dolores non id solum, uerum etiam & per superiorem uentrem facta excretio: quæ tam coli quam renum dolore uexatis commune quoddam symptoma est, continentur enim renes laxo intestino: & laxum intestinum renibus per tunicam peritonæum uocatā copulantur. Inter initia itaque pituitosi uomitus fiunt, huiusmodi enim succus in uentriculo creatur: plerumque ex ciborum multitudine, ac multo magis si isti crassi, naturaque pituitosiores extiterint. Quod si increuerint per se uerauerintque affectus: his ita patientibus uomitus æruginosus superuenit, ob dolores ac uigilias corrupto sanguine. idque maxime, cum una febricitauerint, & inedia macerati fuerint. Et leuiiores quidem (inquit) à uomitibus euadunt: ab accessibus omnibus quidem liberantur, sed non ab affectu, cum cibis uacui sunt. utroque autem modo & nunc cibum nomen accipere possumus: sed potius de uentris intestinorumque excrementis intelligere debemus. Arenulæ autem ruffæ (inquit) subfident, hoc est, in urinis. id enim accidere euident est, si ruffum colorē talem esse intellexeris, qualis est sandarachæ, quæ uocatur. quapropter & nonnulli in artis operibus diligenter uersantes subfidentias oroboides appellant, hoc est, erui similes: alij sandarachodes. i. sandarachæ colorem referentes. interdum & reuera ruffas nominant, nempe dug priores locinoris affectus comitantur: tertia renum morbos sequitur: quemadmodum & quando ueluti arenæ colore subfidentia euadunt. In urinis utique subfidentium colores maioris minorisque ratione inter se differunt: uerū ex materia crassa tenacique modo crassitudine maiorē, modo tenacitatē, modo utranque paribus omnino portioibus habere planè fiunt. Itaque si ex sola pituita crassa & uiscida subfidentia facta sit, color cinereus erit aliorum tophorum colori similis, qui in aquis sponte calidis multis in regionibus, lapidibus adnasci accrescereque cernunt: & in uasis alioqui, ubi aqua calefit. Quinetiam in animalis corpore ex purulento humore aut ex purulento pituito foque cõposito huiusmodi tophus nonnunquam creari potest: quemadmodum & in articularum morbis accidere consuevit. eodē enim prorsus modo in his & renū affectibus lapides cõcrescunt. At si quibusdā partem sanguinis cum pituita crassa lentaque mista sit, uenarum subfidentie color pro succi maiore copia euadet, nonnunquam ueluti ex pallido alboque mistus, aut ex rubro & albo, aut ex flauo & albo: nonnunquam uero & ruffus erit, & ipso sanguinis colore ad colorum differentias faciente. neque enim sanguis hominibus exquisitè ruber semper est: sed interdum quidē ad atrius, interdum ad flauius, & ruffius uergit. Aut igitur omnes, quas modo recensui, colorum differentias, præter cinereū, ab hac uoce Ruffum, significari putandū est, ipso dicente arenulas ruffas subfidere, aut adiectam illā uocē sanguineum, ex communi sensu dicta fuisse accipientem est. dico autem Nonnunquam: quemadmodum enim cruentum ipsis interdum lotium emittitur, non semper tamen, neque in omnibus renum affe-

Tom. 3

A 3 cibus

ribus, pariter & interdū arenulæ ruffæ in urinis subsidentes apparēt. In cōmentarijs nāq; De naturalibus potentijs, quicquid in uenis serofitate nūisq; cū sanguine permixtū est, renē ad se ipsum attrahere demonstrauimus. meatib; autē id in renis uentriculū percolatibus latius patefactis, aliquid etiam ex crassioribus succis simul illabit. Quando igitur istud calfactū in renis cauo ad tophi consistentiā redactū fuerit: si renū uis expulsiua omne id unā cū lotio extruserit, arenosæ in ipso subsidentia fiunt: q; si renis cauo impactum tenacius inhaereat, aliquid aliud eiusdē materiæ ex uena caua suscipiens sibiq; apponēs, plus augetur. semper enim quod recens influit, priori circūdatur: atq; ita insigni magnitudine tophus grādescit. Verum nonnulli inquirunt, cur sanguinem meūnt: quoniam calculus egrediēs cū angulosus sit, proximās particulas uulnerat, & cruorem euocat. q; si ex uena caua in renem pertinens meatu patetior fiat, sanguis autem liquidus sit, neq; multus, neq; uiscidus: cruētum ita lotium redditur. At doctorem stupidum in crus descendētē propter uasorum dorso incumbentiū cauæ scilicet uenæ, magnæq; arteriæ cū renibus & cruribus coniunctionem, ortū habere putandum est. maxime nāq; in ipsos renes expulsiui. post eas quædā haud magnæ in lumbos inseruntur. postea utrūq; cōcepta culum bipartito diuisum, in utrūq; crus delabit: per ipsumq; totū distribuitur. Quicūq; uero per meatus urinarios, aut quasdam mēbranas, aut neruos, uel etiam peritonæum, renes cū cruribus copulari asseuerant, disseccandorū corporū plane imperiti sunt. Quenam igitur renum uitio laborantibus accidat, hactenus narrauit Hippocrates. Deinceps uero de ipsorū curatiōe hīc uerbis loquitur: Quiescere non conducit, sed exercitationes, non impleri. iuuenes ueratro purgare, poplitem cadere, urinarijs euacuare, tenuare, & mollire. Si hi ipsi formulam quandam renum curationis hīc uerbis per capita constituit, nonnulla quidem omnis etatis, corporisq; habitus cōmunia, nōnulla iuuenum & robustorū propria scribens. cōmunia sunt autem quæ primo scripta sunt, & quiescere, quod ipsis non cōducere ait, & exercitationes, has enim conducere arbitratur, tanq; multitudinē euacuantes, & pituitosum, crassum, crudumq; omne ad maturitatem ducentes & attenuantes, & corporis omnes particulas roborantes. Sed te animaduertere oportet, ipsum non prorsum magnas exercitatiōes dicere, ueluti equitatiōes, aut armis, aut lucta, aut pancratio certare, aut humi fodere, aut id genus aliud facere: sed omnem abso lute motiōē, quæ pro ætatis, habitus, roborisq; ægrotantis ratiōe corpus exercere ualeat. Verum etiā, nō impleri cuiusq; etatis & corporis habitus cōmune documentū est. Quæ sequunt, iuuenib; ut ipse ait, cōgruētia scribit, ita dicēs, Iuuenes ueratro purgare, poplitē incidere. Veratro quidem purgare, si ualde antiquus affectus sit, & ceu uectibus (ut ita dixerim) extrudendus. ad huiusmodi em

morbos ueratro utimur: Venam autē cedere, ubi sanguis multus aut crassus in uenis abidet. Quod si utroque auxilio ipse homo indigeat, à uenæ sectione incipiendum esse, notissimū est. Aliās autē didicisti mēbra supra iecur cubiti uenæ sectionē postulare, infra uero, crurū in poplitib; uenas nobis cadentibus, aut omnino saltem iuxta malleolos. Quod deinceps dixit, urinarijs mudare omnibus utile est: neq; simpliciter dixit, urinarijs utendum esse, sed hoc uerbum, mudare, adiiciēs, modum adiumenti ab ipsis proueniētis declarauit, non solū tenaciā & crassā renibus inhaerentia purgantibus, uerū etiam cum ipsis & ea, quæ in uenis præter naturam sanguini mista innatant, educentibus. Quod in calce narrationis Hippocraticæ dictum est, tenuare, omnibus renum uitio laborantibus usui est, quoscūq; ad ueratri potionem præparamus, aut & sine hoc per sanguinis missione curamus: uel etiam post eius assumptionem. Dictum est autem, tenuare de humoribus: hos enim tenuare conuenit. Mollire, de membris solidis. Si quidem utrūq; ueratrū hausturis per cōmodum est, ut tutō purgatio fiat. Igitur nisi humores præternati fuerint, & mēbra per quæ sit uomitus, mollia reddita sint, & ad distentiones distractionesq; anteq; damus ueratrū agilia effecta, in suffocatiōnis discrimen ob humorum crassitiem ægrum adducemus: aut neruorum conuulsione ob mēbrorum in dilatando duritiā, qui purgatur, capietur: aut uasculum aliquod disrumpetur. Quinetiam, licet ueratrum non præbeat, optima res est, humores tenues esse, & renū ipsorum corpora mollia: ut per ipsa transire facile humores possint. ab initio namq; calculus in ipsis nunq; generabitur, si quis hæc utraq; diligenter obseruauerit.

Muliebria aqua laborantibus diutius permānent. cum uero non celeriter ferantur, intumescunt.

Aqua laborantes nonnulli intelligūt eas, quæ ut aqua inter cutem corripiat, idoneæ sunt: nōnulli eas quæ tenuem naturaliter aquosumq; sanguinem habent. potest autē & de utrisq; intelligi: sed magis de illis, quarum sanguis natura subtilis est, nullo alio morbo affectu corpus infestante. in istis enim menstrua purgatio, quam muliebria uocauit, diutius permanet. dupliciter enim & id ipsum, diutius intelligi potest, aut de diebus quibus huiusmodi mulieres purgantur, aut de ipsarū ætate: si de diebus intelligas, significabit pluribus continenter diebus istas, q; alias mulieres purgari: si de ætate, per plures annos mēstrua excremēta durare. nā reuera in istis multus tenuisq; sanguis colligit: quæadmodū cōtrario modo affectis paucus & crassus. albæ quidē sunt priores & molles: nigræ autē duræ & graciles plerūq; quæ attribilariū sanguinē procreant. clarumq; est istas ab initio contrarijs inter se temperaturis cōstare, nam quæ ab ipso nunc aqua laborantes uocantur, humidioris sunt ac frigidioris tēperamenti, his contrarijs

siccioris atq; calidioris. q; si ex morbo aqua abundauerint, nō omnibus menses pluribus diebus feruntur. interdum enim ipsa suppressio morbi earum causa est: rursum suppressio ob osculorū uteri obstructionem sanguinisq; crassitiem efficitur. Quapropter nonnulli arbitantes dictum hoc de mulieribus ex morbo aqua abundantib; accipiendum esse, loco uerbi permānēt permānere legunt: sic muliebria aqua laborantibus permānere diutius, subintelligere nos iubentes, conueniens. ac si & ita dixissent, muliebria aqua laborantibus diutius conuenit permānere: ut consultius iuxta & curatorius sermo sit, eius tantum quod ex hoc fit, narrationem continens. huic sententiæ consentire aiunt id, quod in calce sermonis dictum est, Cum uero celeriter non ferantur, intumescunt. Velle enim ipsum dicunt, ut pluribus diebus, ita & breui tempore huiusmodi mulieres expurgari: quoniam tarde exeuntibus mēstruis purgantibus tumoribus sunt, atqui hoc etiam & in habentibus aquosum sanguinem cōtingere ait: istis etenim carnes aquosiores generantur, haud statis temporibus accedente purgatione.

In Cranone ueteres dolores frigidi, recentes calidi, sanguine autem plurimi, & quæ ex coxendice frigida.

Hæc quoq; sibi ipsi scripsisse uidetur Hippocrates memoriæ causa sub breui compendio. propter quod & obscurior oratio est. dubium est enim doctoresne tantū in Cranone factos fuisse dicat, eosq; in uentre, an etiam in alia quapiam parte: an uero affectus cum dolore coniunctos. Illud autem antiquos dolores frigidos esse, nouos autem calidos, & si clare dictum esse uideatur, obscurum tamen, atq; ambiguū est, aut enim antiquos dicit, qui iam pridem fuerunt, aut diutius perseverantes: quem admodum & contrā nouos, aut proximè excitatos, aut cito desinētes: & frigidos, aut frigoris sensum inferentes, aut qui à calidis mitigantur: pariter & calidos, aut caloris sensum facientes, aut qui à frigidis sopiantur. Quidam etiam dolores frigidos uocatos esse dicūt, qui leues sint, calidos, qui uehementes, haud secundum usitatum Græcis loquendi morem significationes has accipiētes. Verum quo anni tēpore Hippocrates hæc facta fuisse scripserit, nos ignorantes: neq; etiam quādo excitati sint, aut quomodo, aut quādiu permanserint dolores, euidenter inuenire possumus. Sed nos quidem dolores plerūque sanguine creatos esse, idem est, ac si dixisset ex sanguine, calido uide licet ac multo, at de antiquis doloribus loquens, cum succum nō adiecerit, signū est ab altero quodam succo frigido ipsos fieri. Et ea quæ ex coxendice, frigida ipsis oborta esse ait, aut affectus dicēs, aut dolores, frigido scilicet & istos humore faciente. Quapropter multos explanatores demirari licet, in huiusmodi sermones, de quibus nihil affirmari potest, multa sine demonstratione scribentes: ubi uero aliquid demonstrari, & utiliter inue-

niri potest, aut nihil penitus, aut pauca, & sine demonstratione, tanquam mandata tradentes.

Qui in rigores ualidos tendunt, non admodum mitigantur: sed propē statum.

Ita scriptū esse hunc sermonē antiqui explanatores agnoscūt. at recentiores ipsum in clariorem permutates ita scribunt, Rigores ualidi existētes non admodū mitigantur: sed propē statū. hancq; locutionem id nos docere uolunt, omnes ualidos in morbo rigores nō admodū ullo alio morbi tempore mitescere, præterq; cum propē statū est. Secundum priorem aut scripturā, qui in rigores ualidos tendunt, hoc est, perueniūt affectus: subintelligendus est em affectus, oportet ipsum intelligere, hos ante uigorē non mitescere, quidam sanē ipsum statum quæ uniuersi morbi pars est, meminisse dicūt: alij uero eius qui in priuatis exacerbationibus inuenitur: ut rigor, cū uehementis est, anteq; tempus cōsistentiæ aduectet, nō desinat. id quidē nōnullis euidenter accidit: istumq; appellamus rigore a nesthermantōn græco uocabulo, hoc est, calefieri nequeuntē, non aut ualidum. cōtingit autē & uirigorem sortem dicere. multo enim malignior est, q; qui immodice uehementis fuerit, et celeriter desinat. q; si uniuersæ egritudinis statū intelligas, maxime in quartanis febribus sermo iste utilis fuerit. nam si cū ualidis rigoribus accessiones inuadāt, si nihil remittatur rigores, fieri nō potest, ut ad consistentiam morbus perueniat: quinetiam multo minus huiusce quartanæ declinationē fore sperandum est, priusq; rigor sedatus fuerit. quare sermo prognosticus est de febribus ad rigores uehementes ascendentibus, quæ priusq; rigor sedetur, discuti nequeunt. id aut propē consistentiam efficitur. At id genus rigores ex frigidissima pituita uitrea nominata, aut ex atræ bilis succo proueniunt. uerum ex prægelida pituita rigor fit nō uehementis, sed ægre incalescēs: ex atræ aut bile nōnunquam utroq; modo, nōnunquam alterutro. sed huiusmodi succus quarto quoque die accessionem facit, uitrus uero quotidie. nihil plane huiusmodi rerum explanatores declarant. sed illa uberrime accuratissimeq; persequuntur, quæ nullum penitus fructum auditoribus ferunt. nam & in sequenti sermone plurimum medicinalis eruditionis cōtinent nullū ex celeberrimis præceptis cognouisse deprehendunt.

Ante rigorem urinarum suppressiones, si ex optimis fuerint, & aluus excreuerit, et fomni adsint: forsā uero & febris modus, forsā & quæ ex lassitudinibus.

Per deos quid dicere debeat, nescio, quando utilissimum præceptum milliesq; in laborantibus deprehensum libri huius interpretes ignorant. sed alios quispiā minus demiretur: Sabinus uero, Rufusq; Ephesius uiri in libris Hippocratis diligētissime uersati, magna pculdubio admiratione digni sunt, nisi frequēter utili rigori urinæ suppressionē antecessisse uiderunt. de qua in præsentia Hippo-

crates meminit, nos iudicatorium rigorem in morbo futurum præfagire edocens. si in acuto morbo & alia signa tibi salubria uideantur, & iudicium paulo post fore speres, te scire oportet suppressio iudicatorium rigorem necessario futurum. Quod si & nox difficilis antecesserit, & dies iudicatorius sit, certius futurus rigor prædici poterit. at si nota ex arteriæ pulsatu (ut didicisti) idem tibi ostenderit, non rigorem modo, uerum etiam acerbissimum rigorem indubitanter fore expectato. Illud igitur ex optimis aut urinis solis, aut etiam ex alijs bonis signis una cum ipsis urinis te intelligere oportet, tanta enim signorum ab urina in acutis febribus uis est, ut & soli ipsi credendum sit, alijs uero accedentibus etiam, diuinationi tibi erit firmissima perpetuoq; ueridica. uerum urina etiam alio multa excernente suppressitur: illuc enim serosam humiditatem uergere signum est, cuius redundantis triplicem euacuatione esse didicisti: per aluum, per lorium, per sudores. igitur si aluus plura deiecerit, urine suppressæ ad futurum rigorem præsentendum fidere non cõuenit. at si aluus fluxa non sit, proximumq; esse morbi iudicium prænoueris, ægrotum rigere sudareq; necesse est. Quid sibi uolunt autem uerba illa, & somni adlinc? nam si ut unum quiddam ex bonis signis adductum est, maxime dictis in presentia quadrabit. Illud uero, si ex optimis fuerint, uelut exemplum quoddam dictum est, quod si hoc tanquam futuri rigoris signum sit, non simpliciter id a te intelligendum est, plerumque enim nox iudicio antecedens, antecedens inquam rigori & iudicationi per ipsum factæ, molestæ est: quâdo firmissimam cum antedictis rigoris futuri præfensionem habebis, interdum autem, sed raro cum somnis optimis tranquillæ nox est, atque in istis non rigorem, sed excretionem significans, pulsus apparet. Sed de istis abudè in uoluminibus De pulsibus actum est. Te præterea iubet Hippocrates & modum febris cõtemplari, hoc est, an calida sit, & biliosa, & ardens, an ex alijs quæpiam: nam quicumq; in acutis febribus & potissimum ardentibus rigorum iudicatorij sunt, hos ex hyle fluxa extra uenas per sensoria corpora delata excitari didicisti. propterea & febres ex lassitudinibus provenientes temperatura biliosissimæ, ad præfensionem tibi & ipsæ conducent. Hæc itaque est ab externis causis ad diuinationem percepta utilitas, unico quidè ueluti exemplo explicata, tibi autem & in alijs extrinsecis causis, quæcunque biliosus corpus efficiunt, futura percommoda. hæc sunt autem moræ sub sole ardentis, uigiliæ, cogitationes, angores animi, ira, alimenti inopia, bilioforum ciborum nimis usus. primam sanè, tutissimamq; naturæ febrium notitiam ex his quæ in corpore apparent, acquires: quemadmodum in commẽtarijs De differentiis febrium didicisti. secunda uero & ab extrinsecis causis notitia ad eorum, quæ inuenisti certiore fidem haud parum expediet. Mirandum est igitur quonam pacto hæc utilissima cõtemplatio explanatores latuerit.

Abscessus non admodum, quibus rigores.

Raro abscessus illis qui cum rigore febricitant, eueniunt: quemadmodum in quartanis tertianisq; febribus uidere licet. in istarum enim accessionum remissionibus excretiones succi multitudinè educunt, propter quod permulta esse oportet uexantium humorum abundantiam, ut naturæ abscessum facere necesse sit.

Crurum effoeminationes, ueluti aut ante morbum iter facienti, aut morbo illico, eo quod fortasse in articulos decubuit, ex quo crurum effoeminationes.

Euidenter cognosci nequit, utrum solas imbecillitates effoeminationes dixerit, an eas quæ cum penuria nutrimenti omnium crurum fiant. quantum enim ad prius ex antedictis exemplis pertinet, & eas quæ per inopiam alimenti fiant, intelligere licet: quantum uero ad secundum spectat, cum dicit, eo quod fortasse in articulos decubuit, extenuationes quispam recte intelligere nequeat, sed absolute imbecillitates, quæ & citra maciæ crurum actiones debilitare, uel etiã abscessus excipere queunt. Quod in calce autem sermonis adiectum est, ex quo crurum effoeminationes, dictum fuit & ab initio. quapropter nonnulli recentiores scriptores istud antecedens faciunt. primum quidem hæc uerba eo quod auferentes, unaq; cum his aliqua ex sequentibus permutantes. uerum quod ab initio dixi, & nunc repetam, hoc est autem, huiusce libri sententias uarie ac multifariam scriptas esse: quemadmodum & hanc: quam propterea nonnulli haud recte dissunxerunt: alij cõtra haud congrue copularunt. quorum omnium si meminerim, simulq; peccantes reprehendere uelim, in immensam longitudinem perducetur oratio.

Tubercula extumescencia, & acuminata, in turbinemq; gracilescencia, æquabiliter maturescencia, non circumdura, decliua, & non bifida meliora. contraria uero mala: & si quamplurimum contraria pessima.

Ab his quæ ex terra progerminant, Græci homines phymata uocauerunt, hoc est tubercula, eos præter naturam tumores, qui plerumq; sine causa extrinseca proueniunt: sed potissimum eos hoc nomine uocant, qui extra corporis superficiem extuberant, uerum ob nominis alterius inopiam interdum & latos, pauloq; naturalibus partibus elatiores hoc eodè nomine appellant, quod & Hippocrates hoc loco fecit, bona esse tubercula extumescencia dicens, hoc est, quibus insignis tumefactio inest, aut quæcunque non introrsum, sed extrorsum uersus augescunt, quemadmodum & in libro Præfagiorum scribens dixit, Quæcunque exterius uergunt, optima sunt, & maxime extrorsum spectantia, & in aciem turbinata. sed quæcunque (ait) introrsum rumpunt, optima sunt, quæ extrinsecas partes minime attingunt. melius

melius quidem est extrorsum uergere: sed si intro autumno grassantibus morbis disputauimus.

Ad initia exacerbationes cõsiderandæ sunt, & in omni morbo. ueluti uesperis exacerbari, & annus ad uesperam, & ascarides.

Et in secundo De morbis popularib. libro hoc modo scriptum est, Ad initia morborum cõsiderandum, si cõlestim florent. utitur enim interdum Hippocrates hac uoce ad initia: quemadmodum & hoc in sermone usus est. Ad initia morborum refert cõsiderare, num statim florent: quemadmodum & in dicendo, quod & ad calefaciendū, & refrigerandū, & siccandū, & humectandū multa sanè quispam huiusmodi inuenierit. neq; enim ut aduersans, neq; ut contradicens his uerbis utitur: sed tanquam ad calefaciendū, refrigerandū, siccandū, & humectandū iuuantia multa, inquit, huiusmodi inuenire quispam poterit. id uero & a nobis in illis cõmentarijs declaratum est, quibus secundum librum De morbis uulgaribus explanauimus, ita necessario intelligenda hæc uerba esse, ad initia, hoc est, secundum initia, aut circa initia. neq; tamen in solis initijs id cõsiderandum esse nos admonet, sed in morbis uniuersis. Deinde exemplum adiecit, quod bifaria legi potest, uno quidem modo, ad uesperam exacerbari, & annus: deinde ab altero principio ad uesperam, & ascarides. alio itè modo, ut ad uesperam exacerbari, & annus ad uesperam: deinde ab alio principio, & ascarides. diem namq; toti anno proportionè respondere cõset, ut matutino temporis uer simile sit, meridiei æstas, uesperis autumnus, nocti hyems. dictum est aut & de his uberius, ubi secundi Morborum popularium uoluminis eum sermonem declarauimus, cuius initium est, ascarides uesperis.

Infantibus, tussicula cum uetris perturbatione & febre continua significat post iudicationem bimestri, prorsus uicelimo, & tumores in articulos.

Omnes explanatores scriptis similiter credunt, nec eorum quæ laudent, intelligentes quæpiam. siquidem nonnulla, (& si affectare dixerim) ueluti artis nerui sunt, alia per exiguam utilitatē asserunt, alia uero neq; exiguam: quemadmodum id, quod in præfenti sermone proponitur. Etenim ego, quæcunque in ægrotantibus eodem semper modo fieri uidentur, memoratu digna censeo. & ex his ipsis ea potissimum, quæ maximo usus sunt, quemadmodum paulo ante de præfensione ex rigore dicebam. interdum namq; in uehementissima febre adiuncta uigilia, fastidio, siti, impatentia, nonnunquam & delirio, omnibus ægrotantis domesticis perterritis ac fletibus, quempiam licet rigorem, & sudorem, morbiq; solutionem prædicentem Aesculapiū esse uideri. Sed in proposita sententia primum quidem quid dicat, obscurum est: deinde & si omnes ipsius uerisimiles intellectus secundum scriptoris mentem habere quispam se crediderit, nihil tamen ex ipsis prædicere poterit. Esto enim puer aliquis tussiens, uentre perturbato, cum febre perpetua: deinde ut

tumno grassantibus morbis disputauimus. Ad initia morborum cõsiderandum, si cõlestim florent. utitur enim interdum Hippocrates hac uoce ad initia: quemadmodum & hoc in sermone usus est. Ad initia morborum refert cõsiderare, num statim florent: quemadmodum & in dicendo, quod & ad calefaciendū, & refrigerandū, & siccandū, & humectandū multa sanè quispam huiusmodi inuenierit. neq; enim ut aduersans, neq; ut contradicens his uerbis utitur: sed tanquam ad calefaciendū, refrigerandū, siccandū, & humectandū iuuantia multa, inquit, huiusmodi inuenire quispam poterit. id uero & a nobis in illis cõmentarijs declaratum est, quibus secundum librum De morbis uulgaribus explanauimus, ita necessario intelligenda hæc uerba esse, ad initia, hoc est, secundum initia, aut circa initia. neq; tamen in solis initijs id cõsiderandum esse nos admonet, sed in morbis uniuersis. Deinde exemplum adiecit, quod bifaria legi potest, uno quidem modo, ad uesperam exacerbari, & annus: deinde ab altero principio ad uesperam, & ascarides. alio itè modo, ut ad uesperam exacerbari, & annus ad uesperam: deinde ab alio principio, & ascarides. diem namq; toti anno proportionè respondere cõset, ut matutino temporis uer simile sit, meridiei æstas, uesperis autumnus, nocti hyems. dictum est aut & de his uberius, ubi secundi Morborum popularium uoluminis eum sermonem declarauimus, cuius initium est, ascarides uesperis.

Ferinum autumno, & cordis dolores, & horridum, & melancholicum.

Seu uentris uermiculos, qui ascarides dicuntur, & lumbrici, ferinum uocet, seu elephatem & cancrum, seu tabem, ut nonnulli uoluerunt, seu omne malignum uitium: iure autumno hæc omnia procreantur, & ob mali succi tunc temporis abundantiam, & ob aeris inæqualem intemperiem. nihil igitur mirum, si & cordis dolores, & horrores, & atra bilis autumnali tempore abunde generantur. omnia enim hæc antedictas causas comitantur. cæterum in explanatione secundi uoluminis De morbis uulgaribus latissime de omnibus au-

cunq; quo quis uelit die iudicē, siue octogesimo a partu, siue sexagesimo. duobus enim modis sermo iste declaratus est. bimēstri, prorsus uicesimo. nonnulli quidem ab ortu bimēstre esse uolentes, quo die infans iudicatur, uicesimum autem a die, quo aegrotare incepit. at nonnulli aiunt duos menses natum morbum accidisse, atq; uiginti dies post initium iudicatum esse, hisq; hunc in modum habentibus nos pradicere posse, puero isti a iudicatione abscissum aliquem in articulos impetum esse facturum. atq; neq; semper, neq; plerunq; istud eueniet. predictiones aut aut ueraces esse in perpetuum de cet, aut raro mentiri. nam raro ueritate assequi, & plerunq; aberrare, nequaquam artificiosum est.

Si infra umbilicū quidem superiora cōstituerint, in inferioribus articulis bonū est. sin supra, haud perinde morbum discutiunt, nisi suppurauerint.

Quod de pueris adhuc ista loquat, ex inferius dicendis cōstat. uerū sermo iste non de particularibus est, sed de cōmunibus, & in secundo De morbis popularibus, & in Aphorismis, et in libro Praefagiorum repetitus: quos omnes locos dudū explanauimus. uult em̄ Hippoc. ex superioribus locis in inferiora umbilico factos abscissus salubres esse; non huiusmodi aut, haud salubres. sed eorū malignitas aliquatulum obtunditur, si oedemata suppurauerint. usus est aut & hoc loco oedematis appellatione in cōmuni significato omnium prae naturam tumorum, ut & antea dictum est.

In humeris autem suppurantia tantulis, eos breuiorem humerum habentes reddunt.

Quod de infantibus adhuc disputet, ipse declarauit inquiens, tantulis, dignū censens nos & modo dicta ad initium sermonis referre debere. uerum quomodo isti breuiori humero reddatur, in libro De articulis nostrisq; in ipsum explanationibus didicisti.

Soluerit autē & ulcusculorū in inferiora eruptio, nisi rotunda altioraq; sint. huiusmodi enim perniciosa sunt, & infantibus maxime.

Ab hoc graeco uerbo *ἐκδυσμ*, quod erumpere significat, uocabulum *ἐκδυσις*, hoc est eruptio nem deriuauit Hippocrates media syllaba producta: perinde ac si cum impetu exitum dixisset, ipsa uero affectus abscissu egentes discutere inquit: nisi rotunda & altiora sint, hoc est, nisi ualde maligna fuerint. infesta namq; infantibus sunt, neq; dolores, neq; curationem ferre potentibus. quin & alioqui aegre sanabilia huiusmodi ulcera sunt.

Soluerit autem & sanguis emanans, plus autem natu grandioribus id incidit.

Sanguinem profecto emanantem omnibus id genus uitris prodesse saepius iam didicimus. in infantibus autem, de quibus sermonē habet, ab initio neq; sanguis apparet, praeterq; raro. ideo & ipse

A addidit, plus autem natu grandioribus id incidit, hoc est, is qui sunt adultioris aetatis, q affectus autem sint, qui per abscissus quos dixit, et sanguinis profluuia, & ulcuscula in infantibus iudicatur, non clare admodū aperuit. initium enim sermonis erat, infantibus tussicula cum uentris perturbatione, et febre continente. potest autē ex his quae dixit, symptomatis, & de lateris, pulmonis, iecoris, atq; uentriculi affectibus intelligi.

Lachrymae ex acutis male habentium spontinae quidem optimae, inuoluntarie autem defluentes, malae.

De lachrymis huiusmodi dictū sanē est & in libro Praefagiorum, & in Aphorismis. Sed accuratius in primo uolumine De morbis popularibus ubi ait, quibus cunq; in acutis febribus, magis autem in ardentibus inuoluntarie lachrymae cadunt, his de naribus sanguinis profluuium expectandū est, nisi alia perniciose habeant. in male autem habentibus non sanguinis profluuium, sed mortem significant. & nos in eius libri explanationib. hūc sermonem declarauimus.

Quibus supercilium circūtenditur, malū est.

Idem affectus tale supercilium efficit, qualis in Praefagiorum libro descriptus est: cutis circa frontem dura & praetenta: Quod autem de acutis morbis hoc & alia deinceps in Prognosticorum uolumine dicta sint, ab ipso declaratum fuit. & hisce in uerbis dicente, lachrymae in acutis male habentium inuoluntarie quidem emanantes bonae sunt, inuoluntarie autem malae.

Malum est autē & inarescens ueluti spuma.

Id quoque in morbis acutis fieri cernitur, cum summe aridi sunt, & uires imbecillae perexiguas lachrymulis ab oculis excidentibus, deinde iterum inarescentibus.

Et obscuratio malum est.

In acutis morbis obscurari oculorū aciem infirmitatem & interitū uisoriae potentiae significat.

Et squallidum malum est.

Erat quidem & habens ueluti spumam squallidum: sed nunc, etiam si sine spuma sit, malum esse significauit.

Et qui interius corrugantur.

Quando membrana musculis oculum mouentibus agnata ad circulum usq; coronam appellatum porrecta dissoluta relaxataq; fuerit, tūc oculos interius corrugari accidit. nam si exterius corrugati fuerint, erit sane cutis ipsius hae affectio, imbecillitatis autem ac refrigerationis hoc signum esse testimonio est id, quod in ualde senibus contingit: ipsorum enim oculi rugosi esse cernuntur.

Concreti, & uix ueriles, & obtorti.

De oculis hae quoque differunt. nam concreti, hoc est

hoc est immobiles perfectissimam eius potentiae extinctionem significant, a qua musculi, cum naturaliter affecti erant, mouebantur: illud autem & uix ueriles proximum isti affectum declarat. obtorti autem oculi aut delirium, aut tremorē ipsos mouentium musculorū indicant. Hae omnia uero in acutis & piculosis morbis ob principis membrinae noxam oboriuntur.

Et quaecunq; alia omissa sunt.

Quoniam sunt hae, quae oculis euenientia omissa esse dicitur: an scilicet ea quae in Praefagiorum uolumine per haec uerba enumerata sunt? Si lucem enim fugiant, aut lachrymentur, aut inuertantur, aut alter altero minor sit, aut alba rubras in ipsis uentulas, aut liuidas, aut nigras habeant, aut lippitudines circum oculos, aut si suspensi uideantur, aut prominētes, aut ualde caui, prius autem in eo libro cum alijs omnibus & hae explanauimus.

Febres quidem aliae mordaces sunt manui. aliae mites. aliae non mordaces quidem, sed post insurgentes. aliae uero acutae, sed a manu uictae. aliae statim ualde ardent. aliae in totum debiles. aridae. aliae salsuginosae. aliae pēphingodes, aspectu terribiles. aliae tactui humectae. aliae ualde rubrae. aliae ualde pallidae. aliae liuidae, & id genus alia.

Rursum & hoc loco in fine sermonis adiecit, et id genus alia: quoniam ab ipso solae febrium insignes differentiae notatae sunt. primas itaq; differentias scripsit ab ipsa propria febrium essentia acceptas. Essentia uero febrium est non secundū Hippocratem modo atq; praclarissimos medicos, sed etiam secundum cōmunem omnium hominum consensum, praeter naturam caliditas maxime qui dem in totum animal effusa, sin minus, at omnino uel in plurimis partibus, uel in nobilissimis accensa. Saepius namq; uniuersa cutis nullā euidentem praeter naturam caliditatē, neq; nobis exterius tangentibus, neq; ipsis laborantibus praeferre uidentur: Sed in profundo corpore ipsi aegrotantes sentiunt, uisceraq; sibi incendio flagrare aiunt. nonnulli praeterea & fastidio afficiuntur, & siticulosi sunt, atq; peruiigiles. nunc igitur Hippocrates febrium differentias, quaecunq; a medicis dignoscuntur, non ex his quae laborantes referūt, sed ex his quae id tactu uisuiq; euidenter percipiunt, enumerat. primae autem sunt & praecipuae & ex propria (ut dixi) febrium essentia acceptae, quae per calorem traduntur. neq; enim artieriarum motu febrium essentia cōtinetur. hac in re namq; quomodo Erasistratus et Chrysippus allucinati sunt, alias didicisti. Febris igitur caliditas febricitantia corpora tangentibus aut acrem mordacemq; aut medio criter molestant sese offert: suauē enim illud atq; domesticum, quale naturali calori inest, nequaquam habet. quae admodū igitur & alia pleraq; maioris minorisq; ratione inter se differentia uicinis nobiscū

loquentibus famosius magisq; uerius nihil differre dicimus: ita & caliditate parum molestam interdum nihil molesti tristisq; habere dicimus, ipsam scilicet calori ualde infesto cōparantes. Itaq; nonnunquam caliditas plurima iuxta atq; acerrima uidetur, plerūq; uero pauca quidē, sed nihil ab acerrima differens: aut rursum acerrima quidem, sed non multa. & hae singulae, quas dixi, interdum aliquo tempore post, non primo statim manus impositu apparent: quemadmodū & quae primo tactu magnae acresq; uisae sunt, tibi nonnunq; per longum tempus iniecta in aegrotantem manu diminui uidebuntur. Igitur squallida interdū atq; ualde arida caliditas apparet, perinde atque si lapidem aliquem calefactū tangamus. plerūq; uero roridam se, humectam, & halituosam repraesentat, ut halitus quidā permultus ex laborantē corpore emanans perspicue sentiat. atq; horum rursum ipsorum, quemadmodū & praedictorum quaedam statim ab initio apparentia perseverant. nonnulla uero aut augescentem, aut decreescentem, quae ab initio apparuit, qualitate habent. nonnulla rursus & alterā nequaquam a principio uisam, ac penitus ab his quae a principio apparuerunt, differentē. Differentia itaq; ab ipsa febriū essentia acceptae huiusmodi sunt. de reliquis autē posterius uidebimus: prius enim bene est enumeratas differentias Hippocratis uerbis accommodare, cum dicit igitur, febres quidē aliae manui mordaces, aliae uero mites: tibi significat, ab ipso de febribus in totū mordacibus, aut mitibus apparentibus sermonē fieri. subiiciens igitur inquit, aliae non mordaces quidem, sed post insurgentes, per haec uerba significās, febres ab initio mordaces non uisas, diutius iniecta manu mordacitatis sensum inferentes. contrā uero, atq; istae, illae se habēt, de quibus dicit, acutae quidem, sed a manu uictae. ab initio enim acutae cum apparerent, paulatim remittunt. eam autē dictionē, acutae, de caliditate celeriter manui occurrente, suūq; ipsius uelocē motum ostendente te intelligere oportus est. quemadmodū acutos aliquos & acres nominamus, quod idem est ac si celeres dixeris acutos etiā morbos dicimus, quicūq; propria temporis usq; in finē uelociter pertranseunt. siue aut manibus siue manui dicas, ad cognoscendas praedictas differentias nihil referet. quandoquidē mentem sanam habenti clarū est id genus differentias non oculis, sed manibus sensiles esse. adiiciūt aut et omnes homines huiusmodi appēdices ad hoc natura ducti, quae dictorū euidentia augeat, & in illis rebus maxime, in quibus per cōiecturas quasdam & signa, non per sensibilem cognitionē, quod quaeritur inuenire licet. ita ergo & Hippocrates non solum sermonis initio manuum meminit, sed etiam cum dixit, aliae acutae quidem, sed a manu uictae. At deinceps febrium in magnitudine differentiam demonstrans, inquit, aliae statim ualde ardent, aliae in totum debiles. per qd igitur huiusmodi imago tāgentibus sese offerat, ut multa aut pauca caliditas uideatur, in posterum reijciamus, nunc solum, qd ita apparet

pareat, dixisse abunde est. Quemadmodum enim in extrinsecis si oculis quis uelatis flammam tergerit, aut multa sentiet ipsius substantia, aut paucam, nullam in caloris qualitate differentiam percipiens: hoc itidem modo in febribus habet. inter dum namque caliditatis secundum qualitatem digno tio eadem cum illa apparet, quae in alio corpore fit: sed multitudine inter se differre uidetur. ex uerbis aut sequentibus illud aridae satis clarum est. sed illud saluginosae obscurum: neque enim salum tactu, sed tantum gustatu sensibile est. Est uero adhuc magis obscurum, quod sequitur, cum dicit, *Aliae uero aspectu terribiles*. nam hoc loco diuer sam scripturam reperimus. in plurimis quidem co dicibus huic uoci *αἱ αἰσθηταὶ* adiacet haec *αἱ* aspectu in paucis post hanc uocem aspectu & haec terribiles adiecta est. solum autem inter explana tores Sabinum inueni, qui exemplar ita scriptum agnosceret: quem Metrodorus secutus est, & qui cumque ab ipsis uel adderiuati sunt. nihilominus ta men in paucissimis codicibus simpliciter scriptum inueni, aliae uero *αἱ αἰσθηταὶ*, neque hac uoce aspectu neque hac terribiles addita. saluginosas autem febres ad * tactum aliquis redigens, eas esse dicit, quae pruritus aliquem ac morsum tangentibus inferunt, ut a muria & reliquis falsis corporibus excitari solet, pemphingodes autem febres, hoc est, spiritibus affluentes interpretan tur. sentimus enim plerumque per febricitantium cutem aereum quendam halitum effluentem, quod nisi tales, sed eas quae cum pustulis sunt, pemphingodes febres quis esse uelit, aliquam ex necessariis differentiis praetermiserit ex praedictarum uidelicet genere, quas ab ipsa maxime febrium essentia assumi diximus. ut enim mordax ualde, aut uehe mens, aut arida, aut squalens in multis febribus ca liditatis species esse uidetur, ita etiam flatuosa, manu quendam in ipsam spiritum exilientem, nonnunquam hali tuosum, nonnunquam aridum percipiente. Verum cum plura hoc uocabulum pemphinx significet, aliud aliis ex planator accipiens, tanquam unum illud solum, quod ipse posuit, significet, probabilis audientibus esse uidetur. forsitan igitur satis esset dicere, pemphingo des febres flatuosas esse: sicque in genere haecenus dictarum differentiarum censeretur, & cum qui non ita intellexerit, hanc differentiam praetermisisse uideretur. At cum in plerisque exemplaribus haec uox aspectu isti pemphingodes adiecta sit, necesse nobis est grammatice garrulitatem interdum & ipsam ad haec utilem attingere. Sed exactius quidem de ob scuris apud Hippocratem dictionibus alibi, pro prio opere egimus. In praesentia uero satis erit me grammatice dicta sequutum secundum eorum placita de uocis huius pemphinx significatis ali quid dicere. Vide enim Sophocles ipsam in Col chis pro flatu accipere ita dicens, Soluit pemphinx, id est flatibus tonitruum & tetri odoris occu pauit. Aeschylus autem in Prometheo captiue

rectam, reptilem autem, & quam primum quidem boreae ueneris a flatibus, caue fremitu irruentem, ne terapiat procellosa pemphinge conuertens re pente. & pro radijs ipsis uti uidetur hac uoce pem phinx. Sophocles in Colchis hisce carminibus: Et utique admiratus sum hac contemplans pemphin ga aurea intuitus. ita & Aeschylus, ex aduerso ne que pemphinx solis aspicitur, neque sydereus La ronia puella. pro gutta autem idem accepit in Pro metheo. bene caue, ne tibi in faciem incidat pem phinx. amara enim & non pro uita halitus. In Pen theo quoque, ne sanguinis uero pemphinga in solum sparseris. pro nebula etiam posita esse uidetur hoc in carmine apud Sophoclem in Salaminc satyris, pemphingi omnem tarde ridentem ignis. & apud Ibycum, densas pemphingas epti. Dictus est au tem ab eo sermo iste per quandam comparationem de his, qui procella iactantur, dici solitam. iccirco & plurimi ex his, qui futura praesagiunt, de stillis, quae per imbres cadunt, dictas esse pemphingas aiunt. Sed Callimachus huc in modum ait, Ne pro pter pemphingas inducant, permittite, sed Eupho rion ita inquit, flores pemphinges colligunt mor tuos. pemphingis itaque significata iam recensui mus. de quibus ex istis supra mentione fecimus. quod omnes uidelicet optimi explanatores Hip pocratem secundum ista sermonem suum fecisse uo luerunt. At nunc ex modo dictis significatis, & aliud tertium adieciisse conuenit, ut pemphingodes febres eas intelligamus, quae ueluti scintillae exi lientium manuque nostrae occurrant. imaginem reddunt. atque huiusmodi febres ex duabus simpli cibus iam praedictionibus compositae fuerint flatuo sis scilicet atque igneis. huic autem declarationi so lum illud aduersabitur: si huic dictioni pemphingo des adiciatur haec aspectu. Non immerito igitur quidam hanc abstulerunt. qui non abstulerunt au tem, aut febres cum pustulis intellexerunt, aut eas quae animam uitiunt. Et quoniam cum pustulis fe bres a symptomate cognominantur, probabiliter sane a symptomate ipsum pestilentes febres deno minare intelligere possumus. est enim reuera & haec una febrium species. Quod autem in ipsa pustulae oriantur, & Thucydides testatur ita scribens, Et exterius quidem tangenti corpus, neque ualde cali dum erat, neque uiride. sed subrubrum, liuidum, pu stulis exiguis & ulceribus efflorescens. At quicum que febres animam laedentes pemphingodes ap pellatas esse contendunt, longe a propolita febrili diuisione aberrant. nonnulli enim ueteres medici & febrem quandam phreniticam appellauerunt: quemadmodum sane & lethargicam, & pleuriticam, & peripneumonicam. Sed febrium enumeratio nunc in praesenti sermone proposita a differentia caloris accipitur. sub qua & pestilens febris putri dum calorem habens, contineri potest. phrenitica non potest: cum non, ut alij, ita & Hippocrati mos sit febris specie phrenitica afferere. neque a sympto mate nuncupata, qualis ea est, quae pustulas exci tar, in dictis differentiis ab ipso includitur. quem admodum

admodum neque aliae, quarum proxime mentio fa cta est. phreniticorum namque febris calorem habe re mordacem inuenitur in omne corpus aequabili ter, & omni iniectione manus tempore profusum. qua re prima omnium ipsarum dicta est. Itaque neque eor um interpretationem admittimus, qui falsas febres a qualitate in aegrotantium ipsorum ore sensu per cepta nominatas esse confirmant. Hippocrates nam que omnes quae ad tactum spectant, notitias secun dum caloris differentiam, in quo genus febris uni uersum atque essentia consistit, deinceps enumerat se uisus est. Etenim si pestilente febrem pemphin godea nominatam esse probauerimus, appellatio nem quidem ab accidente, speciem uero ipsam se cundum propriam febrium essentiam sortita erit. Eadem quoque ratione & falsas febres eas esse di centes, quae omnia, quotquot gustet egrotas, salia uideri efficiant, neque isti propositarum in praesenti doctrina febris differentiarum meminerunt. Quod si inter febrium differentias & istas Hippocrates collocasset, omnino & illas una cum his enume rasset, in quibus & ipsa salua, & omnia quae gustet febricitans, amara uideantur. has quidem differen tias non inter febrium, sed potius inter saporis no titias collocare satius est: febres autem inter calo ris differentias enumerandas sunt. quemadmodum enim saporis gustatu, ita & febres tactu sentiuntur. Verum quod Sabinus non recte hanc uocem ter ribiles adiecit, ita seriem uerborum scribens, aliae pemphingodes aspectu terribiles, antea dixi, & nunc in memoriam reuocabo. terribiles enim aspectu ipsos dictos esse, ut nobis quidem intuentibus ui dentur, si cum pustulis & ulceribus sint, aut cum ipsi infanientes torue intuentur. de his autem am bobus quid sentire oporteat, ante retulimus. Per inde peccauerit & illi, qui febres istas spirituosas dictas esse uoluerunt, non ad tactum notitiam refe rentes, sed ad difficultis anhelitus specie, in qua ma gnus creberque spiritus redditur. Igitur uerisimilli mum est febrem pemphingodea dictam esse aut spi rituosam, quae ad tactum referatur, aut pestilente. In sermone autem cum huic uoci pemphingodes, haec, terribiles, adiecta sit, sola pestilens febris de notat: cuius ab alijs calor per putredinis excellen tiam differt. sicut in hac nostrae tempestatis longis sima pestilentia uisum est. atque iccirco neque calidi & perurentes, qui peste laborabant, tangentibus uidebantur, quamuis interiori magno flagrant incendio: quemadmodum & Thucydides aiebat. Et exterius quidem tangenti corpus, neque ualde cali dum erat, neque uiride, sed subrubrum, liuidum, pu stulis exiguis & ulceribus efflorescens. interiora autem ita urebantur, ut neque ualde subtilium uesti mentorum, neque lineolorum uelamenta, neque aliud quicquid praeter nuditatem ferre possent, dicta est sa ne pemphinx & in gniatjs sententis, quas Euripho ni medico attribuit hisce uerbis: mingit paru sub inde, & urit, & supernatur pemphinx ut olei uiridis instar araneae. uidetur sane isti pemphinga uo care non totam pustulam, sed solum id quod ipsam

Galen.

exterius araneae instar circumscribit. Cum absolui set igitur Hippocrates maxime proprias & princi pes febrium differentias, deinceps ad eas quae a co lore sumuntur, transgressus inquit, Aliae ualde ru brae, aliae ualde pallidae, aliae uero liuidae. ualde ru bras dixit, non simpliciter rubras: & post has deinceps iterum ualde pallidas, non, pallidas. liuidas uero, simpliciter, nihil ipsis incrementi significati uum adiciens, ut si & ipsas liuidissimas dixisset. semper enim color iste malus est: sed ruber ac pal lidus usitati & familiares sunt. febres autem ualde ru bentes uehementissimam caliditatem indicant, & materiam esse sanguinem: quemadmodum ualde pal lida pallida bilem testantur. in ipsis uero deiectione nes considera. nam si eas bile tinctas inueneris, ex eius effusione naturalem earum colorem permu tarum esse cognoueris. at si sine * post eum, qui in differentiis rufus est color positus. Huiusmo di febres profecto, nisi cum rigore atque sudore pre iudicatae fuerint, tabem inferunt. Valde rubrae au tem inter synochos numerantur: & uenae sectione ad animi usque defectum ducente iuuantur: ut in uo luminibus De arte curatiua didicisti. ubi & mag na utilitas ex huiusmodi differentiarum cognitione percipitur: ipsis uidelicet singulis propria medica tionem requirentibus. At liuidae febres a colore sa ne & ipsae cognomen adeptae, sanguineus succum deficere nunciant, & cum ipso itidem ingenitum ca lidum: atque iccirco mortiferae sunt. ex quibus non nullae syncopas euacuationem sequentes efficiunt. de quibus in libris De arte curatrice notitia acce pisti. Id genus febres Euripho liuidas nominat ita scribens: Liuida febris habet & sinciput alias, & alias caput dolet. & uiscera dolor torquet, et uomit bilem, & cum dolor cruciat, intueri nequit, quo nam grauatur, & uenter siccus redditur. & cutis tota liuida, & labia, qualia moris exesis esse solent, & oculorum alba liuescunt, aspicit perinde ac stran gulus. cum uero minus id patitur: saepius etiam comutatur. Quinetia & in libro De morbis Hip pocrati adscripto, quae Dioscorides ab altero Hip pocrate Thessali filio scriptum esse uoluit, de quo dam morbo liuido mentio fit: libri autem initium tale est, multam uiriditatem facit, quando caput ex cal factum fuerit. Sed de liuido morbo ad uerbum haec scribit. Morbum liuidum febris arida comitatur, & horror alias, & alias capitis dolor. & uiscera do lor male habet. & bilem uomitu reijcit. cumque do lor uexat, nequit intueri. sed grauatur, & ueterari dus redditur, & cutis liuida, & labia & oculorum alba liuent. aspicitur ut strangulatus interdum, & colorem mutat, atque ex liuido subuirdis efficitur. Alij uero rursus hoc loco liuida febre male in terpretati sunt, eam scilicet, in qua liuida deiectione nes apparent. istis namque paratione conueniret & nigram febrem eam appellare, in qua nigrae materiae expulsio fit. Superest nempe adhuc exure tum sermonis Hippocratici explanandum, ubi inquit, & alta similia, praedictis scilicet similia. re censuit autem postremas secundum colores diffe

Tom. 3

B

rentias

rentias, non secundum ipsam febrium essentiam. alijs tamen quæ ab aliquo symptomate proueniunt propinquiores, quemadmodum cum aut intermittentes, aut continuas febres esse dicimus, et intermittentium hanc tertianam, illam quotidianam, aliam uero quartanam. ac cōtinuarum aliam semitertianam, aliam ardentem, aliam gelidam, aliam succensam, aliam pestilentem, aliam palustrem, aliam hepialam. Ceterum Praxagoras inter acutarum febrium differentias, & phreniticas, & lethargicas, præterea & ictericas quasdam nuncupauit. At recentiores medici nō solum cōtinuam, sed etiam synochum febrem quandam appellauerunt; eiusque differentias posuerunt omotonam uidelicet seu acmasticam uocatam, & epacmasticā, atque paracmasticam. Item secundum aliam diuisionem alijs quoque morbis communem nonnullas acutas febres appellamus, nonnullas diuturnas, alia quoque diuisione boni moris febres & mali moris dicimus quin etiam alias ordinatas, aut inordinatas. Præterea quasdam circumeuntes & erraticas. Quidam autem ueteres à diuersis membris accensas febres ab illis cognominabāt, lateralem febrem aliquam uocantes, & fectoriam, & lienariam. alias uero à symptomate, soporificam, somnolentam, lethargicam, phreniticam, auriginosam. de quibus omnibus in proprijs De febribus libris late notitiam adeptus es. Sed in præsenri sermone quæ ad explanationem pertinet, abunde tractata sunt. nō meam enim solum sententiam protuli, uerum etiam illustrium explanatorū mentionem feci, alios omnes silentio inuoluens, quicunque de febrium differentia seorsum ab explanatorijs cōmentarijs aliquid prodiderūt. inter quos est & Archigenes: de quo in alio uolumine sermo nem instituiam.

Contentiones corporis, & artuum duritiæ, & ipse dissolutus, et artuum contractiones, malū.

Contento relaxatum contrarium est, duro molle. ipse nēpe deinceps dicturus est, cutis dure molitio, contentæ relaxatio: siue cutem contentam, siue articulum, siue corpus dicat, ad naturalem statum ipsum conferentes ita dictum fuisse intelligemus. Secundum naturam autem se habet, quod neque contentum, neque laxatum, sed mediocriter affectum est. cōtenta sanē interdum per proprium affectum contenduntur, interdum à quibusdam alijs attracta. per proprium quidem affectū, cum aut uehementi frigore congelauerint, aut ab aliqua exiccante causa arefacta fuerint. sunt enim, ut nouisti, plures. distenduntur autem quædam à continuis particulis arefactis, aut inflāmatīs, aut congelatis, contra quædam ultra naturales fines relaxantur, multa humiditate sine frigore madefacta. obdurefcunt autem quæ dura sunt frigore sicciscentia aut scirrho, aut siccitate. phlegmone namque non durum, sed resistentem tumorem efficit,

A perinde atque utres sunt liquida materia, atque aeris pleni. quemadmodum autem renitens duro simile apparet ob commune accidens, (nam durum quoque renitens est) longe tamen secundum propriam naturā differt: ita & molli corpori laxatum simile cum sit aliquantulum, quantum ad sensibilem apparentiam pertinet, non eodem tamen affectu præditum est. siquidem agrotantium corpora potentia musculorum motrice debilitata exoluta & abiecta iacere cernuntur. hunc itaque affectū manifestauit dicens, & ipse dissolutus. deinceps uero manifeste subdidit, et articulorum cataclases, hoc est, contractiones: sed quidam tertiam syllabā non per a scribūt, cataclases, sed per i cataclises, hoc est decubitus. quomodo autem melius fuerit scribere, facile inueniemus, si eorum reminiscemur, quæ in libro de Præsignijs per hæc uerba tradidit, Agrotantem uero à medico deprehendi oportet in dextrum latus aut sinistrum iacentem, & crura manusque paulum inflexas habentem. Animaduerte uero hic crura & manus paulū inflexas habentem. nam aut nequaquam, aut plus quam conueniat, inflexas esse, utrunque malum est: quia præter naturam sint. Ipse igitur dixit, ita enim & plurimi recte ualentium cubant, iccirco postea subiunxit, supinum autem iacere manibus cruribusque extensis, minus bonum. tibi uero declaratum est, facultatis infirmitatem ab huiusmodi decubitu indicari. & adhuc magis ab eo quod deinceps his uerbis exprimitur, at si pronus fuerit, è lectuloque ad pedes deciderit, grauius est. tales igitur decubitus in presenti sermone per hæc uerba significauit, & ipse dissolutus, siquidem manus & crura parum inflexas habere laudabile est. quod ultra hos fines transit, maiorem articularum fractionem indicat. Ita namque ipsam appellauit, at in libro de Præsignijs in his uerbis: mortiferum est autem ore aperto dormire, cruraque supini iacentis inflexa esse & explicita, quod significat, latissime distātia. siue autem inflexa, siue explicita scribat, utroque modo articulos contractos esse indicat. atque ideo melius hoc loco fuerit cataclases articularum per a scribere, hoc est, contractiones, nam per i scribere cataclises, hoc est decubitus, non admodum recte articulis quadrat, uniuerso corpori huiusmodi appellationes, non articulis Hippocrate attribueri solito.

Oculi audacia delita, & abiectioes, & infractioes, malum.

Audacia quidē nota est delirij, maximeque cum impudens est, sicuti pluries dictum est. oculorum autem abiectio audaci inspectui contraria est, declarat namque præ facultatis palpebras regentis imbecillitate oculos diutius apertos patere non posse. Infractioem uero oculorum appellat, cum palpebræ inuertuntur, ut in libro de Præsignijs narrauit inquit: sin & incurua fuerit, aut liuida palpebra, aut labium, aut nasus, malum,

GALENI IN SEXTVM HIPPOCRATIS DE MORBIS POPVLARIBUS LIBRUM EXPLANATIONUM SECTVM SECUNDVM.

ILATARE, cōstringere, alia quidem sic, alia uero non.

D Curationum & isti modi sunt contrarijs affectibus cōuenientes. dilatare namque densata oportet, densare autem, quæ ultra decens amplificata sunt. ideo secundam huius uocis *συνσπῆσαι* cū tenui spiritu, non cum crasso legendū est. neque enim cum hac dictione *σπῆσαι*, ut quis forsitan putare possit, composita est. nam ignorat iste ab Ionibus angustum stenygron appellari. huius autem rei testis locuples Simonides fuerit in his carminibus ita scribens. non sanē quisquam sic umbrosis in montibus uir leonem timuit, neque pardalim solus stenygro. i. angusto occurrens in tramite. idem enim significat, quod arcto. Arcantur autem & dilatantur ultra naturalem modum interdum uasculorum quorundam, aut membrorum sensibilia oscula, plerumque uero & sensum fugientia tam in cute, quam in profundo corpore posita, atque densata aperire & rarefacere mediocriter calefaciendo, patentia uero cogere adstringendo ac refrigerando opus est. Sed perfectum de his sermonem, sicut & de alijs curatiuis præceptis in libro De arte curandi faciendum habebitis.

Succos hos quidē expellere, istos uero exiccare, illos autem addere. ac partim quidem sic, partim uero non.

Et in libro De succis istorum doctrinā accuratius traditam didicistis, quemadmodum et in nostris De curatione libris proditum est. Quod uidelicet nonnunquā redundantes humores sensibilibus euacuare cōuenit aut uomitionibus, aut clysteribus, aut purgatorijs medicinis, aut per lotia, aut per sudores, aut per uenæ scissionem, aut per anī sanguifluas uocatas uenas, aut per uterū, aut scarificando, interdū uero digerere exterius adhibitis medicamentis oportet. ex quibus modis hunc exiccare appellauit, priorem uero expellere. cumque utriusque cōmune sit euacuare, quod tertio cōtrarium erat, scripsit, ipsum addere, uel imponere nominās, hoc est deficientes humores creare. clarum est autem nos per cibos potusque, ipsorum qualitates idoneas & modum seligentes, utque cōcoquantur, digerantur, corporibusque apponantur procurantes istos repare. Illud autem, partim quidem sic, partim uero nō, nisi dictum fuisset, reliquum manifestum erat. interdum enim uno in homine aliqua particula in tumorem elata euacuationis, aliqua nutrimento carentes repletionis indigent.

Extenuare, crassum facere, uas, cutē, carnes, & alia, & hæc quidem sic, ea uero non.

Per uas totū corpus intelligendū est. nam ipsum immodice crassum extenuare, & emaciātum ple-

nius reddere, haud raro nobis propositū est. plerumque uero non totum, sed aut carnes aliquas, aut cutem solam: interdum & humores, quos significauit illa uerba adiiciens, & alia. illud uero, & hæc quidem sic, ea uero non, eo modo intelligendum est, quo proximum sermonem explanauit.

Complanare, exasperare, obdurare, mollire, aliqua sic, aliqua non.

Cōmune in uniuersum medicaminum propositum cum ab ipso didiceris, singula omnia curationis præcepta consequi poteris. nam si contrariorum contraria sunt medicina, præter naturā exasperata cōplanare, læuia exasperare opus erit. Asperantur sanē fauces plerumque sensibilibus, & aspera arteria, & os, & uniuersa cutis in scabiosis pruriginosisque affectibus, & pustulis quibusdam milij granulorum instar, aliquibus minoribus, aliquibus maioribus, asperantur quoque & uentris partes plerumque, cū per ipsas biliosus succus merus copiosusque excernitur. interdū uero & ex acris erodentibusque alimentis id sequitur. atque hinc euident est per medicamina asperitatē tollentia curationē esse faciendam: quod ipse complanare appellauit, contra autem, atque hæc se habent, quibus exasperatio cōuenit. in cute quidem & circa barbæ capitisque pilos id accidit. circa pilos quidē capitis, ut in alopecijs uocatis, & ophiāsi, & ciliorum superciliisque casu. in barba uero, cum tarde uixque pili exoriuntur. in quibus & ipsis omnia medicamina ad alopecias facientia experti sumus. At in alijs corporis particulis, ubi sunt caua ulcera & integri sinus, absterforias medicinas infundentes, locos illos exasperamus. & uentriculū tenaci pituita refertum exasperantibus medicamentis nonnunquā detergemus. Eiusdem generis sunt & pelli per sanguifluas uenas purgationes prouocantes. quinetiam palpebrarum tubercula prius aliquo exasperantes, ita consumptiuis medicamentis oblinimus. idque facimus, ut ulcerata tubercula in profundum uires medicaminum accipiant. Nouisti sanē in istis me marinarum bestiarū, quæ cete uocantur, corijs asperis, & scpiæ testis & pumice utentē. hisque non præsentibus, ipso paruo cyatho scalpelli angustū, non latū extremū habentis. uerum etiā achoras, & uocatos fauos, & myrmecias uerucas, & quæcunque id genus alia medicamentis discutere uolumus, aut nostris unguibus, aut duriore linteolo, aut aliquo ex antedictis prius mediocriter fricantes, deinde ipsis medicamina super damus. obdurare, mollire: hæc nobis quoque usu ueniunt, plerumque in omni corpore, nonnunquā in parte una. nam eos qui uniuerso corporis habitu subrumido & aquoso sunt duriores reddimus linteis prius fricantes, & aspera fricatione utentes, atque in puluere exercetes. hæc autem nō ferentes medicamentis emplasticis arefaciunt medici, & lauationis abstinentia, & fricationibus, pro uiribus scilicet atque paulatim augētes. Verum unam interdū particulam ita affectā perinde, atque ea quæ dixi, curabimus. In extremis autem membris

potissimum id fieri assidue cernit. ulcerum quoque omnium, cum carne repleta sunt, solidationem hoc modo facimus. durata enim caro cutis naturam induit, cicatrixque efficit. iterum per contraria, callosa, & in scirrhum uersa phlegmonae molliunt. quemadmodum & obdurati lienis medela perficit. & crassescetem cutem in affectu, quem elephantem uocamus, & cicatricesque conueniat, duriores remollimus: sicut molliores induramus.

Excitare, stupefacere.

Excitare sensum & motum in his qui eos debilitatos habeant, non mediocriter usum medicis praebere omnibus, notum est. ac stupefacere in solis uehemētibus doloribus interdum ex usu fuerit. cum medicamentum ex opio mādāgora & alterco exhibemus. nam ipse dixit. stupor uero moderatus dolorē soluit. quod si quis potetioribus, aut pluribus medicamentis stupefacto-rijs utatur, refrigerantur extinguunturque corpora.

Et alia, quaecumque huiusmodi sunt.

Illā dicit, quod per contrarietatem antedictis similem fuit, aut refrigerantiū, aut calefacientiū, aut humectantiū, aut exiccantiū, aut intrusa expellentiū, aut illud excidentiū, quod toto genere inimicum est corpori, aut abscedentiū, quod magnitudine naturalē modum excedit, aut contortū dirigentiū, aut obstructū aperientiū, aut reliqua, quaecumque in arte curatiua dicta sunt, quorum omnium commune propositum est, contraria affectibus adhibere.

Deriuare.

Curatiōum modos ad succos pertinentes hic docere incipit, in libro De succis accuratius descriptos. Sed nunc quoque reminiscētia causa narrabitur. Deriuationem sane appellare consuevit Hippocrates, quando succus aliquis euacuationis indiget, neque per conuenientē regionē ferri inceperit, neque tamē ualde periculosa conuenientia, neque ad remotissimam: ut si per lotij uias exire coeperit, uitiata uesica, aut renibus tunc enim per alium deriuare satius fuerit. quemadmodum etiam si per uentrem uitiatis intestinis ferri tentauerit, contra enim in istis succū euacuandū ad uenariorum meatus dirigemus. in mulieribus uero non nunquam ad uterū, aut e contrario interdum uterū profluuium ad urinā uias ac uentrem deriuabimus. At si in aliqua id genus euacuatione uomitū citauerimus, reuulsionem hanc nominat, ut si uomitus retrahimus ad uterū, aut uesicam, aut sedē incitantes.

Deriuare, cedentē retrahere statim, renitentem cedere.

Consentaneū erat, ut deriuationi reuulsionem subiungeret, sicque deinde quomodo quis optime reuulsionem faceret, edoceret. Sed Hippocrates reuulsionem silentio praeteriens illico ad illud se contulit, quod reuulsuris humores male in membrum aliquod irruentes utilissimum cognitu erat. neque enim semper in retrahentibus auxilijs permanendū est, sed aliquod tempus, quod retrahentibus uacet, interponere oportet. ut succū, qui in affectu membro prius inhaeserat, excerni permittamus, in membro

animum remanens ipsum bifariam contristabit, & multitudine distendens, & qualitate discrucias. At si humores in particulā prius illatos exire permiscris, ipsam dolore liberabis, faciliusque reuulsorij auxilijs aliquid proficies, non amplius in seipsum membro propter dolorē succos irritate secundum eam quam a principio non recte acceperant, inclinationem.

Alium succū, non qui exeat, ducere, exeuntē uero unā effundere, operari simile, ut dolor dolorem sedat. dissimilia, si sursum uergant data, inferius soluere, & contraria itidem, ut capitis purgatio, uenę incisio, quando non temere detrahatur.

Alium quidē succum non exeuntē ducere, ex his patet, quę in Aphorismis & in libro De succis tradita sunt. nam si humor infestus excernatur, cum moderata est euacuatio, id nihil aliud curātem admittere oportet. quemadmodum si immodica sit, ipsum medicū aliquid facere necesse est, nonnunquam euacuationis impetū supprimentē, nonnunquam eius tarditatē incitantem: quod ipse nominauit, exeuntē *συνεχυσαν*, hoc est, unā effundere. consueuit enim ecchymoses appellare ex uasculis effusio-nes & inanitiones. operari autem, idem quod permutare, aut miscere significare didicisti. Ambiguum uero est, utrum antedictis conueniendum sit, an deinceps dicto applicandū. utroque enim modo non proprie dici uidetur. atque ideo nonnulli ipsum tanquam cōsequens cum illis antedictis coniunxerūt. deinde ab altero principio posuerūt simile, ut dolorem dolor sedat. uerum alij sequentiū principij hoc fecerunt operari simile. Quoniam uero (ut dixi) utroque modo dictū neutro uerissimile est, multum ad ipsum permutandū se cōuerterunt, quemadmodum & alia, quaecumque uno in nomine obscuritatē continent. & nonnulli quidem per o primam syllabam, secundā uero per γ & ε scribunt, *ογγι* & *ε*, hoc est irasci. alij primā syllabam per ε & ε. secundam per γ & α. *εγγα* & *α*, hoc est, operari simile. Deinde aiunt, deinceps loco exempli additum fuisse illud. ueluti dolorē dolor sedat. sanē ita in multis codicibus scriptū reperitur. Sed rectius in Dioscoridis exemplaribus scriptū non est. uidetur enim ueluti ab aliquo explanationi adiectum fuisse, postea uero inter autoris ipsius uerba ab aliquo scriptore fuisse insertum. Verum quod per γ & ε scriptū est, *ογγι* & *α*, i. irasci affectatum admodum, et ab Hippocratis dictione longe alienū est, siue de nobis ipsis, siue de his quae curantur membris, siue de humoribus dicat. nam ipsa ueluti ad iram cōcitari, & ad expulsionē stimulari, significari aiunt per hoc uerbū *ογγι* & *α*, hoc est, irasci. Sed hanc contemnenda exiliaque sunt, quemadmodum & reliqua omnia, quę incolumi rerum ueritate de uocabulis disputantur. quod si & ipsae res labefactentur, huiusmodi a nobis scripturae fugiendae sunt: si cut hoc loco, omnibus fere interpretibus curatio-nes quasdam interdum per similia fieri concedentibus, quod ipse Hippocrates suspicatus aliquando quosdam

quosdam opinaturos, unico exemplo eorum deceptiōem indicauit in Aphorismis scribens: quandoque in neruorum distentione sine ulcere iuueni carnosum, aetate media frigidam multam infusio caloris reuocationem facit. calor autem hanc sanat, frigidum namque affectum neruorum distentionem simili auxilio se curare quispiā putauerit, si frigida ipsum aqua consperferit, id uero haud ita habet. nam retractionem caloris efficiens iuuat, quam nili efficeret, summā noxam inferret. Atqui sicuti hoc auxilium frigidū esse cum uideatur, calefaciendo nonnunquam frigidū morbum neruorum distentionem tollit: ita alia contra calefacientia ex accidenti refrigerant, igneam caliditatē digerentia. de his uero mihi in omnibus De arte curatiua libris late disputatū est, per auxilia affectui aduersantia semper curationem fieri declaranti: sed qui maiori dolore minorem curari arbitrantur, mirifice falluntur. neque enim dolor dolorem curat, sed remediū, quod cum dolore affectū doloris autorem delet. nam alibi didicisti, nulli symptomati primario, sed ipsum creanti affectui, curationē semper deberi. Quod si quis neutiquam primo, sed interdum ex accidenti similia similibus curari per media illa, quę primo contraria sunt, dixerit, iste uera dicit. idque ita esse & ex libro De arte curandi scientificē didicisti, & adhuc ex nostris in Aphorismos commentarijs. quod uero aliqui dicunt quempiam coxa adusta, ut in coxendicis morbo contingit, dolore dolorem sanauisse, nimirum absurdū est. neque enim a dolore, sed ab exustione, cui forte dolor adiunctus erat, aggritudo sanata fuit. nam si quispiā contulisset, aut secuisset, aut quo alioquocumque modo dolorem membro intulisset, nequaquam ipsum sanare potuisset. atqui si dolor sanitatis autor esset, unde libet excitatus coxendicis morbum tollere debuisset. perinde & dentem dolore uexatū si quis euellens hominem dolore liberet, non per dolorem in extrahendo dente concitatum, sed per extractionem, cui dolor coniunctus erat, id assecutus fuit: quoniam si citra dolorem etiam dentem eximere potuisset, pariter agrotans a dolore liber euasisset. quemadmodum si & absque euulsione quis dentem premens aut quatens dolorem irriter, dolorē qui dem acerbiorē reddiderit, nihil tamen leuamenti attulerit. Vndique apparet igitur, quantum in ipso est, inutilem dolentibus esse dolorem. Etenim per auxilia anodyna uocata, hoc est, dolorem sedantia, multa dolentia membra sanantur: in alijs uero plerumque dolores magni per exterius adhibita illa ex aliquo affectu dolentibus nullū laxamentum praebuerunt. unum enim solum est remediū, quod affectum utcumque siue citra dolorem, siue cum dolore excindit. dolor uero sua ipsius ratione non dolorem sedare, sed contra omnino irritare idoneus est. hoc igitur exemplum euidenter falsum est. uerum ad alterum quoddam eorum quę isti dicunt, transeuntes, illius quoque absurditatem contemplemur. Dicunt igitur uomitum uomitū, & acri clysteri mordaces deiectiones sepe curari. Est uero &

in hoc casu una sanē curatio, affectum excindere, ob quem uel nauseabundi sunt, uel crebro intestinorum morfu stimulatī ad exonerandum uentrem consurgūt. id autem, ut didicisti, bifariam fit. uno quidem modo nobis eos humores euacuantibus, qui & nauseam stomacho, & intestinis morsum inferunt: altero autem eos concoquentibus, & in optimam qualitatem mutantibus, aut contemperantibus. ostensum uero est & in his medicationē per contraria fieri. nam prorsus euacuare alienum naturaeque inimicū humorem eiusdem retentioni contrarium est, & qualitatis mutatio per contrariam qualitatem fit. ceterū huiusmodi quæstionis agitando hic locus non est, cum in omnibus curatiuae artis uoluminibus semper a contrarijs curatio nem fieri demonstrauerimus. At quoniam saepius Empiricorum, Methodicorumque rationibus adducti quidam hoc medicinae fundamentū impugnare atque euertere conantur, rationes proxime dictis similes afferentes, fortasse melius fuerit, postquam praesentis libri explanationē absoluerō, libellum aliquem componere, in quo apertissime demonstretur, contraria sola, primo atque per se contrarium esse remedia. ex accidenti namque caluus medicus caluum agrotantem similis similem medicari potest, & oblongi acuti capitis medicus oblongi acuti capitis agrotantē, & claudus claudum. futuri autem libri inscriptio talis erit, Quod recte ab Hippocrate dictum sit, contrariorum contraria esse remedia. nunc iterum ad proposita uocis declarationem reuertamur, in qua per ε & γ primam syllabam in ueteribus codicibus scripta esse dicebamus, & hanc uetustissimos explanatores agnouisse dicebamus. hanc uero & Dioscoridis sectatores seruauerunt, quamuis multas ex antiquis scripturis permutarent. Hippocrates igitur ut per commentarium sibi ipsi, quemadmodum et alia multa, compendiose ac breuiter, ita & hoc scripsit, operari simile: cum praedixisset, nonnunquam melius esse his quae iudicatur, auxiliari, subdidit efficere simile, hoc est, cōmiscere cum eo qui bene euacuetur humore alium similem. possumus autem & quod sequitur, dissimilia, in eandem sententiam interpretari. Etenim dissimiles quoque humores unā cum his qui congrue euacuantur, exhaurire conuenit. si quis autem operari, uel efficere, ita explanare uelit, hoc est, mutare, & alterare, & concoquere, ita quoque medicinalem sententiam sermo habuerit: si enim succus aliquis merito excernatur, *συνεχυσαν* τὸ τὸ, id est, isti similes reddere, unaque euacuationis indigentes succos excernere conuenit, si uel ipsi similes, siue dissimiles sint. possumus quoque & sermonem diuidētes, finem prioris facere, operari simile: posterioris autem rursum principium hoc statuere, dissimilia si sursum uergant clata, inferius soluere. ut huiusmodi sententia sit, humores membris in totū dissimiles sursum uersus petentes deorsum trahere: si uero inferius uergant, sursum reuellere. nobis ea dissimilia dicta esse intelligentibus, quę a membrorum natura aliena sunt,

eodem modo et alteram scripturam explanabimus, A ubi prima dictionis syllaba per o & p scripta est. nam irasci simile, id significare dicemus, ut scilicet unusquisque nostrum humores perinde fusiles, atque eos qui euacuantur, efficere debeat. pariter autem & dissimiles similes reddendi sunt. sed forsitan (ut nonnulli crediderunt) hoc uerbum irasci per translationem ab animalibus in uenerem concitatis dictum esse poterit. ita enim ipse uti uidetur, cum dixit in Aphorismis, medicari in ualde acutis, si turgat, eodem die. nam in humoribus ad exitum paratissimis, & ad euacuationem properantibus in proxime dicto & in alijs Aphorismis hac uoce turgere uti uidetur. Ita igitur & hoc loco aiunt, par est ab eo de humoribus irasci dictum esse, hoc est, ad expulsionem habiles ipsos efficere. rursus itaque ab altero initio ad aliquod utile, quoad eius fieri potest, orationem conuertamus. postquam enim dixit, sursum elata, deorsum soluere, & contraria itidem, elata quidem idem, quod concitata significare putandum est, ut de primo affectus exortui ipsi sermo sit, iubenti ad contrarios locos statim retrahere, deorsum quidem in his quae superius ortum habent, sursum uero in his quae inferius, ut eadem regula utentes opem feramus, & ad differentes locos abducamus. Igitur si in pedes & crura fluctationem decubere senserimus, ex cubiti uenis sanguinem mittimus, aut uomitu purgabimus. non, ut quidam putant, nequaquam sursum retrahendum est, licet ad inferiora prouentibus succis magnus aliquis in ipsis morbus futurus sit. Potest autem intelligi & illud, sursum elata, de humoribus superiora petentibus, ut ea uox elata magis proprie dicta sit. sententia uero & nunc eadem remanet, humores namque sursum elatos, hoc est, sublimes deorsum uersus retrahere, haud recte impetum facientes oportet, & contra decurrentes in oppositum ducendi sunt. ut in capite uitato, purgatione per aluum, & sectione uene cubiti utendum est. utrumque enim euacuat, retrahitque deorsum. Verisimile autem fuerit & contraria ab ipso in huiusmodi sensum dicta esse: superius elatos & creatos affectus ad inferiora statim ab initio retrahere conuenit, et contraria his deinceps facere, quod est, localiter euacuare, ut in capite, posteriora igitur capitis dolentem recta frontis uena incisa iuuat: quae locale remedium est.

Deficiunt aliqua.

Spiritus autem creber phlegmonem in partibus supra septum significat, magnus uero, et longo temporis intervallo redditus, delirium ostendit. ac iam ualde perniciosus est.

Medicamentorum oscitationum continuarum longus anhelitus est.

Hunc sermonem etiam in secundo De popularibus morbis uolumine declarauimus.

In abstinentibus a potu & uix breuis anhelitus.

Quemadmodum in secundo De popularibus morbis plurimi codices uerba ita scripta habent in abstinentibus a potu & uix longus anhelitus: ita hoc loco, scriptum est breuis anhelitus. Satis autem a nobis de utraque lectione in commentarijs illius secundi libri actum est.

Secundum rectum & costarum dolor, & praecordiorum contentiones, & lienis elationes, & ex naribus eruptiones, & aures secundum rectum horum plurima haec, & in oculis.

In plurimis exemplaribus lectio, ut nunc scripta est, reperitur. raro autem & hanc inuenis. Secundum rectum & costarum dolor, & praecordiorum contentiones, & lienis elationis, & ex naribus eruptionis. quam & ego lectionem & medicinalem & dilucidam approbo. nihilominus tamen & quod ab altera lectione significatur, idem est, & antea in secundo De morbis popularibus hunc sermonem enucleauimus: hoc loco quidem ex abundantia studii de auribus & de oculis additum est, utpote & his partibus regulae secundum rectum dicenti subiacentibus. quemadmodum & alia membra dupliciter. interdum enim ex seipsis in alias quasdam partes materias secundum rectam regionem propellunt, interdum uero ab alijs membris patientibus in aures aut oculos humores transmittuntur.

Utrum igitur omnium, aut alia quidem ab inferis sursum, qualia quae iuxta maxillas, aut etiam oculum, aut etiam aurem, alia uero a superioris deorsum. non secundum rectum. atqui et in angina rubores, & costarum dolores secundum rectum.

In secundo De morbis popularibus non est adiecta ea pars sermonis, in qua dubitat, utrum ex inferioribus in superiora abscessu facto semper membri rectitudo utiliter seruetur. ex superioribus autem in inferiora corrumpuntur, ac fiunt quidam non secundum rectam regionem abscessus. Ignoratum uero est utrum secundi De popularibus morbis libri sententiae prius, an istae scriptae fuerint. neque enim quod ille secundus, iste uero sextus liber inscriptus sit, ex eo illius sententias prius scriptas fuisse putandum est. in illis enim quae ab ipso, ut diuulgarentur, scriptae sunt, rationabiliter huiusmodi ordo apparet: in commentarijs autem non itidem. scripta namque ab Hippocrate in diuersis uel chartis uel tabulis eius filium Theophilum collegisse aiunt, duosque hos libros secundum uidelicet, atque sextum integrasse. nonnulli & quartum addunt. primum uero atque tertium, ut ederentur, compositos esse constat. atque ideo si quae in secundo libro continentur, prius, ea quae in sexto, posterius scripta sunt, Hippocrate par est, cum postea abscessum in inferiora non e regione utiliter factum uidisset, ita praesentem sententiam conscripsisse. sin autem hoc loco dubitas, posterius ea de quibus dubitauit, diiudicans constanter in secundo De

do De morbis popularibus libro sententiam tulit, illis potius credendum est. In his igitur quae nunc scribit, atqui & anginae rubores, & costarum dolores secundum rectum: de transmutatione non ex costarum morbo in anginam, sed ex angina in costarum uitium sermo esse intelligendum est. Haec enim a superioribus in inferiora sit, de qua ambigens praedixerat, alia uero a superioribus in inferiora, non secundum rectum. haec itaque cum sibi ipsi subintulisset, post ea intulit quae in sequenti oratione ita se habent.

Vel & ea, quae infra iecur, aut supra distributa, ut in testes & uarices.

Angina laborantibus costarum dolores secundum rectum fieri praefatus deinceps quaerit, in abscessibus ad inferiora corporis depulsis semper si rectitudo seruetur necne, quemadmodum in proximo ante hunc sermonem in dubium reuocauit. Sed ibi dixit, abscessus, qui ad inferiora, nunc dixit, abscessus infra iecur, superiorum inferiorumque omnium corporis partium iecur, ut uidetur, terminum statuens. ipsius enim conuexum transversum septo adnexum est, quocirca & quaecumque supra iecur sunt, haec eadem & supra septum extant, cor scilicet, pulmo, & haec ambiens pectus, adhucque multo magis collum & caput. reliqua omnia in inferioribus corporis esse dicuntur. Eorum etiam, quae superius sunt, aliqua magis supra sunt, aliqua minus. nobis uero est consuetudo in omnibus ita dictis quod minus supra est, infra esse dicere, ut ad superius ipso comparatibus: quod autem minus infra est, & id inferioribus comparantes superius esse dicimus. Ac propter huiusmodi locutionis incuriam consuetudine longinqua confirmatam, nominis ambiguitas quaedam atque confusio in sermonibus oritur: quam memoria complectentes, cum Hippocratem dicentem audierimus, abscessus in inferioribus corporis partibus obortos meliores esse, considerare debemus secundum quem significationis modum Inferius esse acceperit, simulque membrorum dignitates definimus. Ideo namque ut plurimum abscessus in superioribus excitati difficiliores sunt, quod membra illa in maiori discrimine, quam inferiora, uersantur, cum utraque eodem affectu uexata sunt. siue enim cerebrum, siue guttur, aut gula, aut pulmo, aut pectus, aut cor inflammata sunt, mortifera aegritudo est, at membris infra iecur inflammatis pauci admodum pereunt, potissimum si recta curatio adhibeatur. quin etiam iecoris ipsius conuexum concauo longe periculo sitis est, & nonnulli ipsum inter superiores corporis totius partes, quemadmodum & os uentriculi reponunt. haec itaque a nobis obiter dicta sunt, & si non obiter memoriae mandanda. Reliquum uero explanationis in propositum sermonem deinceps absoluiamus. Quaerere namque uidetur Hippocrates, utrum quae infra iecur ex superioribus deriuant, ut in testes & uarices, e regione fieri melius sit, aut, licet non e regione fiant, superiorum tamen partium uitijs aequae auxiliari queant, in nonnullis plane neque

A an e regione facta sint, dignosci potest, ut quod uarices e regione factae abscessu furoris curauerint, neque enim perspicere licet, utrum in dextris cerebri partibus, an in sinistris affectu oborto in furorem acti fuerint, quemadmodum neque si diutius tussientibus sine costarum dolore abscessus in testiculum fiat, atqui forsitan & in his loci rectitudo seruat, & si utraque pulmonis aut cerebri pars affecta sit, haud certo sciamus. quin & atram bilem sanguisquam, quae dicitur, affectio plerumque sanare potest, neque tunc nobis loci passim rectitudinem cognoscitibus. sanguinis quoque ex utero copiosum profluuium multos curare morbos omnibus in aperto est, sed neque hic an ex dextri uteri uenis, an ex sinistri, an ex utroque excretio facta sit, agnoscere possumus. In his itaque affectibus, cognitu difficilis est, aut omnino ignota languentis membri rectitudo. in quibus uero ipsam dignoscere licet, & in his Hippocrates, ut uidetur, considerandum esse ait, num semper ex abscessibus ad inferiora transmutatis, meliores illi sint, qui secundum rectitudinem fiunt.

Consideranda haec, quod, & unde, & propter quid.

Solis ne ultimis, an omnibus antedictis de abscessibus e regione, aut non e regione factis hoc subiunctum sit, in incerto est. quod dicitur autem huiusmodi est, considerandum esse, inquit, & locum, in quem abscessus decubuit: hoc enim ex ea uoce, quod, significatur: & membrum, ex quo, & hoc ea uox unde, significat. Praeterea causam, propter quam abscessus oboritur: hoc rursum dura illa dictio, nes, propter quid, ostendunt. scire namque oportet nunquid a natura concoctio morbo, aut uexante humore adhuc crudo ex uno membro in alterum delapso abscessus obortus sit. posset ite aliquis & hunc sermonem ab antedictis separans deinceps dicendorum initium facere hunc in modum.

Consideranda haec, quod, & unde, & propter quid uenae temporum non firmatae, neque uiriditas splendida.

Dicebam & hunc in modum totum sermonem diuidi posse, quemadmodum & alio quodam modo, eo uidelicet, uenae temporum non firmatae, neque uiriditas splendida, si spiritus in ipsis relinquatur, & alia deinceps. nisi enim uiriditas splendida in oratione interiecta esset, multiformiter diuidi posset: quippe quod commentarium, non liber sit, superius enim intellexisti de hoc. hoc autem interiecto uiriditas splendida adhuc etiam magis obscura oratio reddita est. alibi enim etiam superius diximus, ubi haec uox uiride, scripta erat, qualis nam per ipsam color significetur non posse manifeste intelligi, quemadmodum neque si chloasma scriptum sit, ut nonnulli scribere consueuerunt. uidemus enim etiamnum hac tempestate, ut in Cypria Hippocratis patria, ita & in tota nostra Asia uiridia quidem appellari olera, & arbores, & stirpes, ueluti χλωρά, id est, herbida: & pecudes

Græci λωρᾶσαι dicunt, quod significet, herbis uer-
no tempore uesci. dicunt quidē & homines quos-
dam uirides, nō quod herbae similem colorē habeat,
sed potius pallidum. incertū est igitur utrū Hippo-
crates sub pallidū colorē uiridē atque herbaceū di-
xerit, quod permixtis accidere conspicitur, an herbae
coloris similem, quod ualde raro accidisse uisum
est: igitur cum uox hæc per se obscura sit, adiecta
hac dictione /splendida/ maior adhuc obscuritas
oritur. Difficile namque est excogitare, quid nam
per hæc uerba significare uoluerit: uiriditas splen-
dida atque idcirco nonnulli interpretes hæc omnem
obscuritatem euitare cupientes hoc modo scripse-
runt: neque color splendidus, intelligendumque esse
aiunt, ægrotantis natium colorē splendenter
esse: ita quoque & Sabinus opinatus est.

Venarum temporum non subsidentes, neque ui-
riditas splendens, si spiritus intus relinquitur,
aut tussis arida, non ferina, in articulos decum-
bere. expectare autem secundum distentionū
rectitudinem, quæ in uentre fiunt.

Iam dixi & sine prima huius sermonis parte
istud per se hunc in modum legi posse, si spiritus
intus relinquitur, & quæ deinceps scripta sunt. spi-
ritus uero nunc intelligemus eū, qui, quæ naturaliter
conueniat, maior sit, ut oratio in hunc modum se ha-
beat: si in morbo aliqui subleuati temporū uenas
habeant non subsidentes, hoc est, latius distentas, &
non genuinus color sit, ac reliqua deinceps enar-
rata, istis in articulos abscessus expectandus est.
quæ sequuntur uero huiusmodi sunt, primū quidē
hoc arida tussis secundū autē illud non ferina. ar-
ida tussim eā, per quā nihil expuit, appellare mos
est, istud sane ita in libro accurate composito coscri-
ptum auctorem ænigmatica locutione gaudere
aperte demonstrat, at si ipsi commentariū quoddā
scribentē nullus iure utique reprehendat, multa enim
nobis ipsis per quasdam notas ita designare consue-
uimus, forsitan igitur & nunc si ipsi hæc scripsit Hip-
pocrates de pluribus affectibus sermonem facies,
hoc quidē loco de tussi arida in pulmonū & costa-
rum affectibus. nā & spiritus testatur, sed superius di-
cta, cū de his, quæ in facie contingunt, scriberet, de
febris calidis & perurentibus intelligenda sunt.
ceterū & illa de pectoris pulmonūque affectibus di-
cta esse possunt, integra igitur oratio talis erit: si diu-
tius una cū ante dictis tussis arida sint, abscessum
in articulos expectare conuenit. sed conditionem
quandā tussibus obscurā adscribens questionē al-
terā excitauit, quæ nam sint ferine tussis, nonnulli
sane lumbricos intestinorum, cū ad ostiolū uentri-
culi repentes ipsum mordeant, aridas tussis exci-
tare aiunt: quod si reuera ita accidere cōpertum fo-
ret, nulla prorsus questio esset. sed millies absque ul-
la tussi lumbricos os uentriculi infestantes uidimus.
quocirca plures explanatores ad alias interpreta-
tiones se conuerterunt, quidā hanc uocem /ferine/
de phthysicis dictā esse uolentes, quoniam ipsorum

ungues, ut ferarū, incuruant. nonnulli de maligno
morbo: in iudicatorijs namque abscessibus, ut cru-
dum, ita & perdurabilem esse morbum oportet. co-
coctus enim citra abscessum solutionē nūciat. perni-
ciosus autē neque ullū iudicatoriū abscessum fore
promittit. At si diutius & crudus morbus perdu-
ret, neque malignus sit, tunc aliquē fore abscessum
expectandum est. Quod autē crudus una & mali-
gnitate carēs diutius morbus perseverare debeat,
ut abscessum fore sperandū sit, manifeste ipse in li-
bro De præsagijs ita scribens declarauit. Quicun-
que sane lotia tenuia & cruda multum tempo-
ris fecerint, sin alia perdurationis signa adsint, in
istis abscessum ad partes renibus inferiores expe-
ctare oportet. Erit itaque tota oratio huiusmodi: si
aliquis pectoris, aut pulmonis morbus crudus per-
maneant, nihilque malignitatis habeat, abscessus ex-
pectandus est. quod crudus sit, signū est arida tussis.
nam si quid expuant, concoctionis indicium est.
id autē, quod expuit, si liquidū ac tenue sit, medio-
cris, si crassum, perfectæ concoctionis nota erit. ue-
rū de his & in commentarijs librorū De ratione ui-
ctus in acutis, & in libris De iudicationibus ube-
rius disputatū est, neque minus etiam in libello De
quatuor morbi temporibus. sed quod in calce hu-
ius partis adiecit dicens, distentionū quæ in uen-
tre, plurimū quidē cum antedictis copulant, non-
nulli uero & per se solū propriā habere sententiā
asserunt. Igitur si quidem cum antedictis cōiungen-
tes legerimus, sermo talis erit: cū ex antedictis ab-
scessum fore speraueris, uentris distentiones præte-
rea conspice, ex his enim comprehendere poteris,
utrum in dextrā corporis partē, an in sinistram morbi
abscessus futurus sit. huiusmodi namque distentio-
nes secundum ipsarū ætatem situm abscessus fore
nunciant. Quod si iterū istud per se aliquis legat,
secundum earū, quæ in uentre fiunt, distentionū
rectitudinē: sententiā hæc erit. Quemadmodum in
spirabilibus instrumentis erudo morbo, sed inco-
lumi laborantibus abscessus fieri cernimus, ita &
in uentris partibus incidere comperies. erunt au-
tē & ipsi in regione pectorum membrorum.

Ita uero se habent plurimi, & ualde ruben-
tes, & naturaliter alboris pallidiorisque modi,
neque de naribus sanguis erumpit, aut paucus
erumpit.

Subintelligendum planē est ipsos in morbis fa-
cies rubicūdas habere, ac naturaliter alboris esse
pallidiorisque coloris. siquidē multi in morbis salu-
briter longis, cū futurus abscessus est, facie rube-
scunt, præcipueque si secundū aures excitari debeat.
quibus uero ita se habentibus facies ualde rube-
scat, declarauit inquiens, huiusmodi homines al-
bioris esse coloris. nigrioribus enim natura, & si
nonnunquam sanguis in facie exuberet, non ta-
mē euidenter apparet. at in alba corpora & in ista
extrinseca, atque inanima, cum exigui quippiam
alterius coloris inciderit, statim omnibus conspi-
cui est. hoc quidē ipsi adiectum est. Sed orationis conti-

continuitas talis fuerit. Istis ualde rubentē faciem A
habentibus cū salubris ægritudo perdurat, per ab-
scessus iudicationē fore sperandū est: nisi de nari-
bus sanguinis profluuiū, cū redūdantē sanguinē
euacuatione preuertat, qui in aliquē articulū im-
petū facturū erat. At quibus cūque ita habentibus
ut diximus, aut nihil penitus sanguinis, aut modi-
cum, neque morbi magnitudine dignū effluerit,
hunc in modum abscessus eueniunt.

At siquidē effusus intus relinquitur, parat⁹ est.

Nisi ea coniunctio/quidem/scripta fuisset, per-
spicua narratio esset. nam cū dixisset faciem ualde
rubicundam habentibus nō effuso de naribus san-
guine, aut paucō effuso, abscessus excitari, merito
subiūxit, si effuso aliquid relinquitur, ad abscessum
morbus paratus est. At quoniam ea cōiunctio/qui-
dem adiecta est, subintelligere præterea cōuenit,
sin autē intus aliquid non relinquitur, abscessus nō
erit, nō solū autē in cōmentarijs, quos sibi ipsi ho-
mines conscribunt, huiusmodi locutiones inuenire
licet, sed etiā in libris accurate scriptis, ut cōiun-
ctione quidē præposita, nihil præterea ipsi respon-
dens subiungat. Id autē maxime Dioscoridis se-
ctatorum animaduertisse nouimus. quippe qui se
magis, quæ alios, grāmatica peritos esse iactant, &
ueterē lectionē tuent, quam omnes explanatores
agnoscunt, & omnes codices retinent. aut si con-
iunctio quidē planē superuacua uisa fuisset, ipsam
expungere potius, quæ in hanc uocē Non cōuer-
te maluissent. Hæc enim locutio, & si non effusus
intus relinquitur, paratus est, secum ipsa pugnat.
hac uoce/intus relinquitur ea, quæ non in totū, sed
ex parte euacuata sunt, significant: ea uero, & si
non effusus contrarium indicante, sicut & hac, co-
piose effusum esse. quæadmodum igitur hac posi-
ta/intus relinquitur dicere nō conuenit, ita & ea,
quæ nihil prorsus effusum esse significat, nisi for-
tasse de uexatē humore, intus relinqui dictū esse,
ut nonnulli uoluerunt, acceperimus. Isti enim ad
morbi orationē referunt, ut in sanguinis parces ef-
fusionibus, accidere solet. Itaque intus relinquitur, hæc
sententiā cōtinet, effusioque sanguine, sed nō quantū
satis est, imperfecte morborū iudicationes fiunt, in
quibus, istud, intus relinquitur, dicere cōueniens est.

Sitis intus relicta, & oris exsiccatio, & insua-
uitas, & inappetentia eadem ratione.

Quando finita febre aliqua symptomata rema-
nent, aliquod intus relinqui morbi reliquiarū dici-
tur. Hippocrates igitur eorū exempli causā memi-
nit, quæ inter remanentia principatū obtinent, si-
tis uidelicet & oris siccitatis, & tristis sensus, &
inappetentia. quare huiusmodi sermo id, quod in
antecedente comprehensum est, enucleat, ubi ac-
bat, & si quidem effusus intus relinquitur. bis-
ariam enim intus relinqui, intelligimus, uno qui-
dem modo humorem morbi auctorem, altero au-
tem, morbosum affectum. nunc morbi affectus
intus relicti signa persequitur,

Febres autem non acutæ eiusmodi sunt, sed
reuerſiue.

Et hoc unū ex his est, quæ ad futurorū absces-
sū præensionē faciunt. siquidē acutæ febres ci-
to iudicant, & per excretionē ex toto cōsumun-
tur. non acutæ autē, quæ reuerſiue nominantur,
& diuturnæ sunt, & imperfectas solutiones habent,
postea rursum exoriuntur, & per secundam in ab-
scessum expulsionem integre soluuntur.

Quæ relinquantur post iudicationē recidi-
uam facere consueuerunt.

Hic idem sermo & in secundo de morbis popu-
laribus libro scriptus est, & post hunc alij ad eum
usque, quæcūque tertianæ naturam habent, quos sit
pra declaratos præteribimus.

Quæcūque tertianæ naturam habent, his
nox ante accessiōem molesta est.

Quasnam febres tertianæ naturā habentes intelli-
gat, explanatū fuit, semitertianas uidelicet, & ex-
tensas tertianas, in uno enim solo recetiores medici
concordant, dum prædicta uocabula enucleant,
in exquisitis scilicet tertianis, quæ intra duodecim
horarū spatiū tertianæ exacerbatio circūscribitur.
reliquæ autē horæ febre uacant. de methodicorum
namque extraneo semitertianarū nominis abusu neque
ulla mētio faciēda est. at si exquisita tertiana mino-
rē, quæ duodecim horarū, accessiōem habet, cuius
accessiō quindecim horarū spatio cōtinet, ea ter-
tiana simpliciter absque ulla abiectiōe uocabitur, ac
siquis accuratius loqui uelit, tertiana nō exquisi-
ta. Atqui si ipse Hipp. pronunciauit, febres quæ-
cūque nō intermittētes tertio quoque die uehemē-
tiores euadūt, omnes malæ: quocūque autē modo in-
termittāt, nullū instare periculū signū est: omnes
tertio quoque die exacerbant, in integritatē autem
desinētes discrimine uacabūt. Quod si mentē Hip-
pocratis sequentes has discrimine uacare dixerim-
us, semitertianā uero ipse nō sine discrimine esse
cognouit, ex intermittentiū numero febris ista nō
fuerit. sed febres, quarū integritatis tēpus nō bre-
uius horis uiginti quatuor est, omnes simpliciter
tertianæ uocabūtur. quibus uero integritatis inter-
uallū hoc tēpore breuius est, exacerbationes uero
longiores, istæ protensæ tertianæ dicunt. Verū cū
quatuor omnia interualla sint, plerūque ad tria usque
perueniūt, secundū eū, qui tertio quoque die sit, cir-
cuitū. duo namque dies duarū noctes inter duas ac-
cessiones interponunt in omnibus illis, quæ ter-
tio quoque die exacerbant: raro autē febrē ultra tria
interualla exacerbant, & ad integritatē finientē re-
peries, quā Agathini sectatores magnā semitertia-
nā appellare consueuerunt, quæadmodū illā mediā,
cuius accessiōnis integritatisque tempora æqualia
sunt. minorem uero, cuius accessiōnis tēpus bre-
uius est. sed cui intra quatuor & uiginti horarū
spatiū accessiōnis tēpus cōcluditur, hanc minorem
semitertianā uocant, quare neque tertianā, neque pro-
tensam tertianā unquam nomināt, nam si exacta
tertiana

tertiana duodecim horas non superat, has autem superans illico longa tertiana est, nulla erit tertiana simpliciter, adhuc uero magis neque extensa tertiana, quibus haud positus neque exactam tertiana nominare necesse fuerit. cum nulla enim sit exacta, adiectio hęc uana erit: Quoniam igitur pacto exquisita tertiana Hippocrates appellare consuevit, cum tertiana simpliciter appellare liceret, siquidem ea sola tertiana est, quae duodecim horis breuiorē accessionē habet: constat igitur hanc ab eo exquisita tertiana esse uocatā, adhuc magis eā, quae & alias notata a nobis in cōmentarijs De iudicationibus scriptas habeat, simpliciter uero tertiana ultra duodecim horas extēsa accessionē habet. quod si quatuor & uiginti horas excesserit, tertiana longā, aut extensam hanc appellabimus. Quae uero ultra tria interualla exacerbationē producat, raro in uocata integritate desinere inueniē. Verū neque semitertiana tam istam uocabimus, si neque repetitiōes horridas faciat, neque altero die accessionē alteram sine repetitiōe habeat, hanc quidē semitertianam appellabimus: sed si quae febris tertio quoque die exacerbetur, neque per minimū interuallum ita mitescat, ut in eo febricitas prope syncerā integritatē esse uideatur, hanc acutā febrē nominabimus, id ipsum, quod est, de ipsa dicētes, quod uidelicet tertio die exacerbatur. Sola igitur adhuc ex his, quae tertio die exasperant, tritæophyes, hoc est tertianæ naturā sapiens nominabit. quae fermē in integritatē remittitur. si quis uero & alias omnes acutas febres, quaecumque singulis tercijs diebus irritant, tritæophyes nominare uelit, forsitan & ipse non sine ratione in hanc sententiā descendisse uidebitur. non tamen quāpiam ex febribus in integritatē desinētibus ab Hippocrate semitertiana uocari cōcedemus: iste namque securae sunt, semitertiana uero periculosa. inter quas tritæophyes appellatae mediae sunt, quas noctē ante accessionē molestā habere dicit. prorsus enim hoc ipsis propriū est, extēsis uero tertianis non omnibus. Ceterum ut ne molestia afficiat sapiens de semitertianæ significato scribēs, interrogantibusque respondens, unū hac de re libellum separatim cōposui. In libris sane aphorismorum priuatim de febribus, tritæophyes quae uocantur, mentionē Hipp. faciens absolute dixit. Quibuscumque iudicatio fit: his nox molesta quae ante accessionē, subsequens autē tolerabilior plerūque, iudicationē uero aliqui eā intellexerunt, a qua repentina quaedam atque insignis mutatio fit, aliqui simpliciter accessionem significari uoluerunt. in omnibus autē fermē tertio quoque die exacerbatis febribus praeter exquisitas tertianas nox ante accessionē reuera molesta esse solet. Quod si & in exactis tertianis id nonnunquam eueniat, iudicationē sequenti die futurā portendit, potissimumque si & reliqua futurae iudicationis indicia cōsentiant.

Tussis arida parū irritantes in febribus ardentibus, & si non secundū proportionem siticulosa, neque lingua ualde correfacta, non ferino,

sed spiritu. constat autē. quando enim loquuntur, aut os hiat, tunc tussunt. quando non loquuntur, neque hiant, non tussunt, hoc uero in febribus laboriosis maxime euenit.

Et in aphorismis de ipsa hoc pacto scripsit, Quibuscumque diutius tussis arida parū irritant in febribus ardentibus, non admodū siticulosa sunt. id igitur non admodū siticulosa sunt, idem significat, quod non secundum proportionē siticulosa. in ardentibus namque febribus sine arida tussis magnopere sitiunt. quod si tussis arida accedat, siti quidem carere non possunt, sed ipsorum sitis acrimonia retunditur. ut aliquantū planē, sed non secundū febribus magnitudinē sitiāt. illud autē parū irritantes tussis excitari, non frustra adijciē. nam uehementes si fiant, pectoris pulmonisque partes calefaciunt, atque inde febrē sitimque adaugēt, & si pusillae tussis sint, & per longiora interualla excitent, tantisper mēbra cōmouent, dum in ipsa humiditas aliqua delabatur: atque ita euenit, neque tussis uehementer agitare, neque febrem accendere, humoreque particulas irrigare, ad ipsas modica tussis cōmotas defluente, propter quā laborantes minus siticulosi redduntur. siccis autē tussibus ex aliqua etiā morbi malignitate nascentibus, quam deinceps qualis nā sit dicā, eas ab his, de quibus nūc loquimur distinguens ait, non ferino, sed spiritu. aliqui uero non simpliciter ipsum omnē malignitatē ferinum uocare arbitrantur: sed alij quidē phthisim, quoniam curuescētibus unguibus feris, quantū ad hoc attinet, similes esse uidentur: alij uero pulmonum ulcus theioma proprie uocari contendunt: alij uero, cum in os uentriculi lumbrici ascenderint, tunc ipsos tussis excitare aiunt, neque tamē ratione hoc, neque experientia demonstrare possunt. ferinū igitur satius est malignū intelligere, siue ex capite humore distillante, siue ex alicuius spirabilis uiscerum ulcere, siue ex aliquo in ipsa orto abscessu, siue ob ea, quae uocantur empyemata, tussiant: alia uero tussis sunt ab his diuersae. quae malignae non sunt, aut ex instrumentorum spirabilium intemperie, aut faucium, arteriarum uel asperitate obortae, non nunquam etiam ex alimentis potionibus uel exasperantibus, alias uero & ex ambiētis aeris qualitate concitatae. in aphorismis enim ipse scripsit: Si uero aquilonia constitutio fuerit, tussis, fauces, uentres duri, difficultates urinae, horridi, dolores costarum, pectorum, aer namque admodum frigidus inspiratus interdum faucium asperatque arteriarum locos exasperat atque refrigerat, nonnunquam & toti pulmōi pectorique intemperiem affert, sapiens uero & ambo hanc contingunt, modiceque ex his arida tussicula tixant. Quod hanc ita se habeant, signū est ipsos cum spiritu attrahūt, ad tussim puocari, cum multus subito aer ipsis loquentibus & oscitantibus, & ore spiritum ducentibus intrauerit, sed cum per nares attrahunt, & aer extrinsecus quispiam in aëribus ipsorum calefecerit, tunc aut omnino parum, aut nequaquam tussunt. quocirca & ob nares quidā panniculum

panniculū ponentes ita inspirant, exacerbari tussim experti, cum aer externus frigidus, multus subito mēbris prius refrigeratis atque exasperatis obuius fiat, maxime autem laboriosis febribus id accidere inquit. Quas autē laboriosas febres uocet, ignotum est, nūm eas, quae ex uehementibus motionibus accenduntur, an eas, quae sponte lassitudinis sensum inferētes exoriuntur. Huiusmodi sane differentias nullus ferē aut nostrae tempestatis medicus, aut antiquus obseruat, etsi in exemplum Hippocratis diligentiam habeant. quam imitari eos deceret, qui ueritatem ipsam propter se, non gloriae aut lucri causa consequi student. Ego igitur, quod dictum est, experientia cōfirmare satius esse animaduerti. laboriosis quidem febribus ab extrinsecis lassitudinibus. ortis huiusmodi tussiculas accidere conspexi, alijs uero non omnino. quin & ipsis febribus ab extrinsecis lassitudinibus ortis non simpliciter, sed per gelu, aut uehementem aestum, & maxime in uia puluerulenta laborantibus, quamobrem & ex accidente quodam potiusque ex laborioso affectu tussire mihi uidebatur. nam propterea quod faucium loci ob gelu (ut dixi) aut puluerem, aut immodicam ariditatē ipsis ab aere circumfuso genitam exasperati sint, ad hanc etiā propter ipsorum instrumentorum intemperiem isti tussis diuexantur. siquidem & propter intemperiem tussis existeret alibi didicistis.

Nihil negligere, nihil temere.

Id quidem & ipsum per se dictum nullo alio exemplis, aut ex subsequentiis indiget ut intelligatur, aut ipsi fides adhibeatur. hoc uero loco ualde apposite post antedicta hanc sententiā collocata est. huiusmodi namque praecepta plerisque exigua, uilia, nulloque pretio digna uidentur, atque propterea ab ipsis contemuntur, ut neque ratione, neque experientia harum rerum naturā cōtemplentur. Quem admodum uero, quod nihil negligere oporteat, praedictus sermo exemplum est, ita etiam quod nihil temere, nihil inconsiderate affirmandum sit, ut ego ipse in locutiōe, quae ante hanc est, & in alijs omnibus feci. neque id in Hippocratis solū scriptis, sed & in omnibus antiquorum libris obseruo, ut non temere quae quisque ipsorum dixerit, approbem, sed experientia & ratione uerum ne, an falsum sit, quod scripserunt examino. At, qui se unius aut seruos aut liberos addixerunt, simulatque ab eo scriptū aliquod inuenerūt, inconsiderate ac temere credūt. ut in hoc dicto maxime, in laboriosis febribus aridas tussis excitari, neque in quibus laboriosis id fieret, quesiuerunt. nunquid ab fatigationibus & extrinsecis laboribus, an & citra hanc eundem affectū habentibus: neque utrum simpliciter, an ex accidenti lassitudo ipsis eueniret. Quod uero in his, id etiā in alijs infinitis cōtingisse sciat, & ipsis qui libros cōscripserūt, & ipsi, qui eos explanauerunt, & adhuc multo magis illis medicis, qui quotidie in ciuitatibus circueunt, sola irrationabili exercitatione utētes, multa enim isti ut exigua despiciūt, ne-

scientes multis interdū exiguis cōiunctis unā ex ipsis summam haud cōtēnendā integrari, temereque alicuius uiri scriptis assentiūt, cui ipse seipsum unusquisque seruū tradiderit. sin autē quis id non fecerit, at alio planē modo ei, quod primo cogitationis apprehensu uerisimile uisum fuerit, absque longioris tēporis cōtēplatiōe assentiēs, & per se, & unā cum alijs rē raro uisam perinde ac si plerūque, aut alsidue cōspiceret, temere celebrat. Atqui sectarū dissidia hinc maxime orta esse par est, hominibus sapiētes esse putantibus, sibi quāmihi tribuētibus, quae uerisimilia uisa fuerint non sapius unā cum multis cōsiderata uera esse credētibus. Quēadmodū uero nūc de significatiuo praecepto exempli loco fermonē fecimus, ita quoque in curatiuis nullū eorū, quae pusilla esse uideant, spernendū est, neque temere atque inconsiderate dictis ipsorum facultatibus credendū, ut in libris De arte curandi percepimus.

Ex adhibitiōe cōtraria adhibere, & quiescere.

Curatiuū consiliū atque salubre hoc tibi appellare licet, Hippocratemque illud, quod prius dixerat nihil negligere, & nihil temere, in hoc sermōe ueluti in exemplo declarare. cōsuetudines igitur, ut uile quoddā theorema nonnulli medicorum despiciunt, nullā ab ipsis indicationē, quae medelam cōmutet, fieri arbitrantur. At alij non cōtēnunt quidē, a prauis uero cōsuetudinibus quosdā ad cōtrarias subito traducere conantes non modico errore tenent. quādoquidē neque ipsos negligere, neque subito traducere cōuenit, sed paulatim, & ipsos quiescere permittēdo, bifariā autē uerbum quiescere intelligere possumus, uno quidem modo, ut ne solū in cōtrariā cōsuetudinē paulatim aliquos transferamus, sed antequā uniuersa mutatio facta sit, inter mutādum quiescamus, ut quando ex ocio ad ad exercitationes cōuertimur, primū quidē a breuissimis incipiemus, atque paulatim has adaugebimus, deinde nonnunquam unū, uel etiā duos ociosos dies interponemus. altero modo hanc uox quiescere intelligenda est, tantū illi uerbo adhibere cōtraria sit, ut in quos, quae prius haud inerat, cōsuetudinem inducere uolumus, ipsam paulatim inducamus, a quibus uero prius usitatam tollere, paulatim rursum & istos quiescere, hoc est desinere iubemus. Posteriora capitis dolentē in fronte recta uena incisa iuuat. ueteres explanatores hoc uerbum iuuat in tēpore preterito scriptū agnoscut, dicūtque in aphorismis iuuat in praesenti tempore scriptū esse, antiquo magistro in eo uolumine cōmunē sententiā pronūciante, hoc autē loco eū ad proprie memorie praesidiū de uno quodam iuuat scripsisse, ut postea, cum in multis hoc remediū expertus esset, ipsum in uniuersum promulgare auderet. constat itē remediū hoc locale esse, & ad cōtraria reuulsiuū, rectam autem in fronte uenam & ante dissectionem euidenter conspiciere licet. istam uero unā cum ipsa, quae utrinque adiacent, cōfluentem esse dissectio ostendit, haud bene igitur quidam hanc uocem, recta de incisione dictam esse

esse autumant. neque enim propter sectionis figuram, sed propter sanguinis effusionem dolentibus utilitas affertur.

Exceptiones precordiorum, ex qualibus & alia, & uiscerum inflammationum, qualia possunt, siue ex iecore lienis, & contraria, & quaecumque huiusmodi.

Non solum ex qualibus & alia scriptum inuenimus, sed etiam ex qualibus qualia alterant, & ex qualibus qualia faciunt. ac prima quidem lectio-nem ueteres explanatores agnoscunt, & Rufus, hanc uero, ex qualibus qualia alterant, Sabini, Dioscoridisque sectatores. Lyci autem discipuli, ex qualibus qualia faciunt, legunt. sed antiquae lectio-nis sententia commune quoddam edocet, alia uero priuatum. de exceptionibus enim solum, quae in precordiis fiunt, non de omnibus, loquuntur. satis est autem, ubi fieri potest, uerumque est, arbitra-ri Hippocrate commune potius, quam priuatum do-cumentum tradere. communis itaque sermo talis est: exceptiones autem considerare conuenit, & in pre-cordiis, & in alijs omnibus membris ortas, ex qui-bus affectibus & locis, in quos affectus & locos fiant, ut in iecore ac liene. ipse enim istorum ex-empli causam meminit, nobis scientibus ex liene in iecur exceptiones periculosas esse: discrimine autem uacare, potiusque utiles esse, quaecumque morborum transumptiones ab iecore in lienem fiunt, omnia ue-ro, quae ad abscessus pertinent, & quos natura so-la per se, quosque nos aut soli, aut una cum ipsa moli-ri consueuimus, & in libro De succis & in secundo De morbis popularibus superius explanauimus. alia & quae lectiones sunt, quas in hoc, & in alijs mul-tis locis permisi. sed ego ab initio statim me pau-cas explanationes lectionesque memoraturum esse pro-misi, ne huiusce libri multa fieret commentaria.

Reuellere, si quod non oportet, uergat, sin au-tem quod oportet, his oportet aperire, quemad-modum singula uergunt.

Alias & haec didicisti, ducenda plane esse quod uergunt per conuenientes regiones. auertenda au-tem atque reuellenda, quae non bene uergant. aperi-re autem dixit nunc, non ut in aedibus dicere consue-uimus pro eo, quod est scalp pro diuidere, sed in comu-niori significato accipit, sub quo & recludere con-tingitur, uenas nobis sanguifluas & uenas nasi atque uteri, cum per haec itinera euacuamus, recluden-tibus, & fistulas aliquas satis longo tempore usita-tas, sed aliqua de causa obstructas. & aliquo per aures cerebri purgamenta eijcere solito, si repete-euacuatio suppressa sit, ac proinde uertigo oculo-rumque tenebrae superuenerint, si ad aures materia per aperiencia medicamenta incitemus, statim ho-minem subleuatum nouerimus.

Latas pustulas non admodum pruriginosas, quales Simon hyeme habebat, qui cum ad ignem inungeretur, aut calda lauaretur,

iuuabatur, uomitus non iuuabant, puto si quis calida fomenta adhibuisset, utilitatem perce-pisset.

Ut de tuberculis dicebamus, quaecumque ex cali-do humore nascuntur, celeris uidelicet ea iudicatio-nis esse ac minime lata: ex frigido uero, lata atque diuturna: eadem ratione & de pustulis differendum est, neque enim toto genere, sed humoris ipsas gene-rantis qualitate a tuberculis differunt. egerminat autem natura corporis altiores sedes repurgate, ut nonnunquam per excretionem, ita & per ad cuta-neas partes expulsionem. subtiliores quidem dilu-tioresque succos extenuas natura dissoluit, crassio-ribus autem cuti, sed magis pelliculae epidermis quae uocatur, utpote densiori inhaerentibus pu-stulae exoriuntur. idque plus illis incidit, quicunque densiore ac duriore cute sunt. difficilis est enim per ipsam pinguiorum tenaciorumque succorum tran-situs. in hunc modum igitur & Simoni hyeme la-tas pustulas effloruisse narrat, quo tempore corpus lauauitibus uisio atque prope ignem peruncto insi-gniter calefactum fuit. alio tempore autem succi, id genus pustularum autores interius latitabant. de-inde, inquit, ipsum nullum ex uomitibus fructum percepisse, utrum uero ipse Hippocrates an alius uomitionibus uti consuleret, non declarauit, uerum neque id scire nobis necesse est. tantum illud nouis-se satis sit, succos ad cutem uergentes per eam esse euacuandos: nam iterum ad interna corporis re-uulsio ipsis ualde longinqua est, ut per uentrem, aut uomitum euacuentur: Sed forsitan me dicere puta-bis nunquam purgatione per uentrem in talibus utendum esse. ego uero non id dico. nam in libris De arte curandi, in quibus corporibus per multa humorum copia est, ipsi utiles esse purgationes di-dicisti: priusquam enim ita redundantem materia aut uena scissione, aut purgatione quis eduxerit, si calidis fomentis utens ipsam discutit, plus attrahet, quam per cutem euacuabit. sed cuti inhaerentium succorum curatio prorsum per dis-cussoria & calida medicamenta praestatur, ac praecipue si latae pustulae fuerint. signum est enim earum succum non calidum, non tenuem, sed admodum crassum ac frigidum esse. iam uero & tuberculo-rum superius notitia habuisti: quod uidelicet in acu-tum gracilescantia, & ueluti turgentia calidorum succorum germina sunt, contra sese habentia, frigi-dorum. ipsa uero turgere, ex pruritu atque dolore dignoscere licet. moderate enim calida, pruritus solum excitant: sed uehementius calefacta, ita-tim mordent atque contristant.

Quaecumque concoqui opus est, ocludi con-uenit, contraria uero exiccare, atque aperire.

Et de his sapientius nostram sententiam audiuitis, & maxime ubi de maturantibus, medicamentis locuti sumus, non oportere scilicet eorum facultatem discussoriam esse, sed retentoriam atque inhaerentiam, a Graecis

a Graecis emplastica appellata. haec enim impe-diunt, retinent, atque ocludunt insitum calidum, ipsum dissilari non permittentia, ab hoc uero excremen-to concoquuntur. ceterum nolite putare me omnia cruda, nullumque pus habentia ita curari dicere. nonnulla enim ex his ab emplasticis istis medicamen-tis putrefiunt aut propter humorum ipsa creatum prauitatem, aut ob affecti membri imbecillitatem ingentium calorem ita pusillum aegrumque habentis, ut neque humor in ipsum delapsum concoctionem aggrediatur. Porro in horum curatione scarifica-tionibus altissimis cutem rescindimus, & plerumque usque ad profundum in multis affecti membri partibus dissecamus, medicamentisque sicantissimis uti-mur. huiusmodi namque inflammationibus gangre-na impendit, ab ipsis deuicta iam, ac sepe penitus extincto calore ingento. In quibus igitur inflam-mationibus, aut omnino quibus in tumoribus in-natum calidum, non ut extinguatur funditusque aboleatur, periculosum subit, atque ideo remedio adhi-bito uincere humores potest, ad id genus uitia medicamentis emplasticis utimur, quae per haec uerba manifeste declarauit, inquit, quaecumque concoqui opus est, atque ad id deuenerit, ut mox in gangrenam casura sint, & quae iam computrescunt, statim neque concoctionem postulant. Idcirco alia qui-dem (ut dixi) euacuationibus per scarificationes & incisiones, medicamentisque ualentissimis cura-mus: alia uero iam putrescentia recidimus atque perurimus. recte itaque adiecit, contraria uero exic-care ac aperire, hoc est, suppuratione non egentia, opus est enim in non suppurantibus omnes exitus recludere, affectaque membra arescere. Ex his itaque patet non recte a quibusdam scriptum esse, quae-cumque siccare opus est, iacere oportet, hoc est iace-tia quiescere praeter id enim quod exiguum quoddam est, ac manifestum, ut accurate de ipso Hippocrate scribere opus non esset, & oppositio ipsa declarat, quae non uerbo, iacere, sed uoci, oclusa esse, respondet. oclusis namque & obstructis contraria sunt quae dige-runtur atque siccantur. Huic sermoni quidam sequentem copulant, & maxime qui post hunc uocem hanc, quae admodum, scripta esse uolunt, ut tota oratio ita se habeat: quaecumque concoqui opus est, ocludi con-uenit, contraria uero exiccare atque aperire.

Quemadmodum oculis rhyade laboranti-bus, sin aliter uidetur conducere, in fauces retra-here conuenit.

Atqui quod haec uerba docent praedicto simile non est, siccare enim & aperire aliud est quam retrahere. quomodo igitur cum praedixerit, contraria exic-care oportet & aperire, poterit & exempli loco de oculis fluxione uexatis dicere, retrahere in fauces.

Et ubi eructatio confert, & quaecumque alia eiusmodi.

Auxiliorum reuellentium haec una quaedam species est, ipso nobis consulente diuturnas oculorum

Galen.

fluxiones traducere, ad fauces uidelicet, per acrima medicamenta retrahentibus: quibus palatum inun-gere, utque gargarizent, iubere conuenit, si nihil ex hoc peius effecturi sumus. nam in quibus suspica-mur, ne forte in asperam arteriam & pulmones fluxio diuertat, tunc ab huiusmodi reuulsione caue-mus. Quemadmodum igitur hoc loco consuluit, ita & in alijs te animaduertere iubet, ne quod ex mebris, ad quae materiam retrahis, magni nocumen-ti discrimine adeat. Aliqui uero de oculis uitio, quod rhyas uocatur, laborantibus ab ipso sermone hunc habitum esse aiunt, quemadmodum & Lycus uoluit, qui longam orationem contexens ab oculis in palatum usque meatum quandam pertinere dicit, illorum excrementa per hanc semitam euacuantem. hunc mea-tum autem prope maiorem angulum situm esse, ac morbum eum, rhyada quem nominant, tribus modis suboriri, aut foramine quodammodo clauso, aut ob-structo, aut multo excremento in oculo collecto, adeo ut effundatur, neque uentem meatur ob natura-lem angustiam ipsum totum continere. alio item modo cum cicatrix in angulo effecta meatum obcaue-rit, quae & post encanthidum uocatur, id est, carum-culae anguli maioris oculorum adhaesum excisionem & aliter exulcerato loco obducit autem. hanc sanabi-le esse, alias uero incurabiles, nobis ad fauces ma-teriam retrahentibus. illud autem, & ubi eructatio confert, adiectum est, Hippocrate per notas qualidam sibi ipsi conscribente. quod enim ubi eructatio con-ducit, ibi ructus citare conuenit, satis constat: qui-bus autem conducat, non dixit, sed neque in oculis rhyade laborantibus quicquam huic simile est, propterea & sine ordine interpositum obscuritate peperit. ad oculos enim rhyade uexatos reuulsuum auxilium scripsit, haec autem uerba, & ubi eructatio confert, aut de oculis rhyade tentatis dicta esse conuenit, sed nihil ad ipsorum medicationem eructatio conferre uidetur, aut alterius esse orationis initium. propte-rea & nonnulli coacti sunt ipsa superius dictis se-parantes alteram locutionem hunc in modum institue-re, [Et ubi eructatio confert, & quaecumque alia eiusmodi ad ingressus aperiendos.] uerum neque item haec, quae subiunguntur, (ut nares, & alia, quibus opus est) & reliqua, isti locutioni respondere, ac propria esse uidentur. itaque quicunque Hippocra-tem istud solum per se sibi ipsi notasse aiunt, ubi eructa-tio confert, ipsum iubere putant, ut interdum ructus mouendos esse consulamus. hosque illis, quo-rum uenter inflatus est, conuenire affirmant, atque de illis potissimum, in quibus flatuosus spiritus per inferna exhalare non potest. quin etiam & os uentri-culi infirmum per eructationes, tanquam per propriam exercitationem corroborari aiunt, eructationesque ci-tare consilium non per medicamina solum, sed etiam ipsum alsidue ructare studere, cum qualibet exiguum spiritum in ore uentriculi sentiat. At Sabini ex ua-sculo angusti oris bibentem ructus mouere iubet. Alij uero flatuosi spiritus expulsionem undecumque sanam & utcumque fiant, eructationem ipsum appellasse contendunt. secundum quorum sententiam ructus, iter-

Tom. 3

C nutatio

nutatio, singultus, crepitus, atque per omne corpus spiritus distillationes eructationes uocabuntur. non nulli autem & omnem excretionem non spiritus modo, uerum etiam aliorum humorum eructationem appellatam esse dicunt, poetarum uerba in testimonium recitantes, ubi inquit, eructante mari foras: hancque uitiosam explanandi uiam aperiunt. nam si a poetis raro & quodam poetico modo dicta, ut proprie accepta quis interpretetur, etiam omnia dilucide narrata peruertere poterit.

Transitus aperiri, ut nares, & alia, quibus opus est, & ut conuenit, & qualia, & ubi, & quando, & quantum oportet, ut sudores, & alia planè omnia.

Id per se quidem memoratu dignum est. cōducit enim omnes superuacuorum excretorios meatus aperiri. & cum superioribus uerbis coniungi potest duplicem sic utilitatem præbens, propriam quidem in oculis rhyade morbo uexatis, communem uero omnium, in quibus retrahere, aut deriuare cōuenit, nam si reuulsione quidem opus sit, ipsam autem facere uereamur, deriuare sanguinem, ac totum corpus inanire conuenit. quæ deinceps scripta sunt, plerumque iam ab ipso in omni euacuatione commoda esse didicimus. Decet enim, cum euacuatio requiritur, non simpliciter ad ipsam accedere, sed prius definientem, qua ratione faciendâ sit, & quæ debeat esse euacuanda materia, per quam regionem, quo tempore, & quamensurâ, nunc uero etiam reminiscentiæ causa de singulis breuiter agamus, istud quidem, ut cōuenit, tale quoddam significat, Transitus recludendi sunt, non simpliciter quidem, ac utcumque, sed ut conuenit. id uero modum significat, quo euacuationes facimus, ut in his quæ in uentre sunt, per clysterem, per glandulam, per subducens medicamentum, & in horum singulis per quædam certa. nam & clysteres, & glandulæ & subducencia uocata medicamenta multiformiter cōponuntur. ea igitur particula (ut cōuenit) tale quiddam significat. hæc uero qualia euacuandorum qualitate innuit, hoc est, nūquid aquosa & tenuia euacuare melius sit, an pituitosum succum, an biliosum, an melancholicum, & horum num aliumquem, an & simul omnes. ea uox, ubi, partem corporis, per quam euacuare oporteat, indicat. Et si namque per inferiora faciendam esse euacuationem cognoscamus, nihilominus per quâ ex inferioribus partibus faciendâ sit, definire opus est, propterea & quidam loco huius uocis ubi, qua, scripserunt, per quam partem significantes, utrum per uesicam, an alium, an uterum. ite per superiora utrum per nares, aut os. Est quædâ etiam per omne corpus euacuatio, & per sudores, & per latentem uocatam transpirationem. ea uox, quâdo, euidenter tempus, quo sit euacuandum, declarat, utrum scilicet ab initio ante morbi concoctionem, quando, ut ipse inquit, materia turget, & natura animalia regens ad humorum excretionem festinat, an post uexantium

humorum concoctionem. nam & hoc ipse, quæ admodum & prius dictum, in aphorismis docuit. illud uero, & quantum conuenit, in calce sermonis dictum, materiam euacuandam quantitatem ostendit, quam sibi proponere, contemplarique medicum decet. deinde loco exempli illud ponitur, ut sudores. quamuis enim ægrotantibus conducere sudor uideatur, attamen & ipse modo eget. immodicus enim uires debilitat. cum in sudoribus uero excessus multitudinis noxius sit, multo sanè magis in his, quæ euomuntur, aut deijciuntur, aut per sanguifluas uenas aut uterum euacuantur.

In ingentibus malis facies si sit optima, signum optimum, in paruis autem contraria bonæ significationi significans, malum.

Et istorum uerborum secundam partem ex istis libris explanatoribus alius aliter scribit, at si quis ipsis articulis huius addiderit, omnis quaestio tolleretur, hunc in modum in paruis autem contraria significans, hoc est bonæ significationi malum, ut & integra oratio talis sit. In ingentibus malis, siue affectibus, siue symptomatibus, si sit facies optima, hoc est naturali similis, bonum est signum: in paruis uero, rursus & hic affectibus, aut symptomatibus intellige, si facies fuerit significans contraria prædictæ bonæ significationi, malum aliquid significabit. nonnulli quidem palam tantum ab initio lectio articulum huius haberet, ita explanauerunt, non edocentes, uetera exemplaria etiam articulum bonæ significationi adiectum non habere, fortasse primo libri scriptore decepto. Alij non solum aliter scripserunt, sed etiam absurdam explanationem cōmentati sunt. Ego uero, ut ab initio dixi, cauens ne longius commentaria producerem, multa minus recte dicta silentio præterire decreui. Satis namque congruens explanationis propositum mihi esse uidetur, si & uera quis in ipsa, & ad ueteris mentem edoceat quæadmodum & nunc facienti à loquacitate discedere licet. nam si in magnis affectibus pro eorum magnitudine facies collapsa non sit, optimum igitur est, in paruis autem e contrario malum quoddam significat; licet igitur & his, sicui placeat, uti. ego uero ad ueterem lectionem, & ab omnibus alijs explanatoribus. cōcessam me recipiam.

Apud magnum ubi mulier post heroi arquo superueniente.

Siue superioris locutionis finis est, hæc particula. Apud magnum ubi, aut loci alicuius index, illis quaerendum relinquamus, qui medicinalia prætereuntes ut grammatici & medici interpretari maluerunt. satis est enim de his uocibus apud magnum illud tantum dixisse, quod ueteres interpretes dixerunt, aut theatrum, aut odion, id est locum, ubi poemata recitabantur, aut gymnasium heroum, aut domus aliqua: aut quodlibet aliud huiusmodi, ab hac uoce magnum significari, transgressum autem deinceps ad artis opera illa considerare utile est, quod

est, quod post heroi, aut post Menelai (quidam enim ita scribunt) ægrotus ille faceret, nihil quicquam utilitatis habet. quæadmodum neque quod deinceps dictum est (arquo superueniente) & si quæ maxime ipsi Hippocrati ad reminiscentiâ utile foret, fortasse quidem prædictorum. forte uero & ipsum per se, affectus enim aut coloris arquo mulieri superuenientis memoriâ reuocat. Et hoc loco apud ueteres explanatores, & in uetustis codicibus uerba hæc deleta sunt. secundum alios quosdam etiam interpretes, his uocibus arquo superueniente hæc adiecta est permansit. quæadmodum & apud quosdam alios cum negatione non permansit. nonnulli uero & hanc uocem ipsi apponunt. sed istud quidem in locutione differentiam, non in sententiâ facit. at priora sententiâ in contrarium mutant. nam cum arquo affectum, aut colorem altera lectio permanere significet, altera non permanere affirmat. per se igitur præfens sermo scriptus neque si permanet, dicat, neque si non permanet, quicquam utilitatis nobis afferre potest, quomodo ægrotaret, aut quomodo affecta esset, ignoratibus. at si supra scriptis adnectatur, prorsum superuacuum est. satis est enim solum hoc dictum esse arquo superueniente. hoc exemplo eorum, quæ circa faciem apparent, posito, tantum alia exigua esse si sola dicta forent, uideretur contrarium significauit. quoniam ualde à naturalistatu mutatus est. quod enim infertur, hoc me testari docebit, ad quod alias præfens sermonis explanationes dimittentem transire iam tempus est. fortassis enim & ea, quæ nunc dicta sunt, præter nostrum propositum longiora fuerunt, cum prætermittere decreuerim quæcumque legentibus ipsa adolescentibus nihil ad artem profutura sunt, neque enim philosophicâ facultate, quam prorsus odio persequor, eos docere constituo, sed artis opera in prælagiando atque curando, in quibus etiam me semper exercui.

Apud Timenetum nepotem iste nigro uiridique colore suffusus.

Si ad ea, quæ de facie dicta sunt, & hoc quis referet, aliquod utile percipiet, ac si loco exempli dictum sit. par est enim & hunc, cum alia essent exigua, corpore à naturali statu longe permutato, propter id solum aut mortuum esse, aut in mortis discrimine uersatum. quod si *μελαγχολος* scriptum sit, pro eo, quod est *μελαγχολος*, hoc est, nigra cutis, ut in quibusdam codicibus reperimus, adhuc etiam magis solus iste color magnam quandam noxam significare uidebitur, quamuis alia in ægrotante exigua forent.

In Perintho seminis speciem referens, tale quod iudicarium, & abdomen talia, quoniam mictus seruant, quoniam neque flatu multo, neque stercore multo tenaci deiectione euacuabatur. neque enim magna erant præcordia, brasicam septimo die comedit adhuc egre spirans. partes circa abdomen purgatæ sunt, recte spiritus

rans effectus est, uenter ipsi expulit.

Non præfens sermonis initium, sed prioris finem has uoces in Perintho Sabini sectatores esse censent. hunc enim sermonem communem, illum priuatum esse dicunt. consueuisse autem Hippocratem priuatis sermonibus aut locorum, aut ægrotantium nomina adijcere: atqui præfens sermo quod in parte sit, ex his constat, quæ ipse Hippocrates subdens ait, quod neque multo flatu, neque stercore multo tenaci deiectione euacuabatur. multa uero in uoluminibus De morbis popularibus in quibusdam particulatim uisa scripta sunt, uniuersalibus autem præceptis aut perpetuo, aut plerumque ueris subiecta sunt. sic igitur & nunc gonoides, hoc est, seminis speciem referens, siue lotium, siue stercus eiectionem, in Perintho iudicarium apparuit. utrum paucis, an multis, an uni istud acciderit, non est ex ipsius Hippocratis uerbis definitum. sed uerisimilius est, istud ea tempestate, qua hæc Hippocrates scribebat, in multos crassans apparuisse, quando enim aliquod in uno quopiam fieri scribit, aut locum ciuitatis, in quo hominem iacentem uidit, aut ætatem, aut nomen apponit, ciuitatem autem nomine proprio meminisse in illis narrationibus solitus est, in quibus multos eadem passos conspiciat. hoc uero, quantum ad artis opera pertinet, non multum refert. & hoc in Perintho cum quibus uelit, quispiam coniungito, at seminis speciem referens lotium, uel etiam stercus fuerit sanè iudicarium, quando humor à Praxagora uitreus nominatus euacuatus est. Sed hoc, & abdomen talia, ad antedictum sanè referri debet, talia enim ad alterum referri dicuntur. nihil autem de abdominis prædictum est. fortassis igitur cum primum exemplar ex Hippocratis commentarijs describeretur, aliquod huiusmodi scriptum omissum fuit, aut ipse sibi ipsi hoc, quod ad primum ægrotum referatur, in memoriâ reuocauit, de quo id solum prædixerat, Apud Timenetum nepotem, iste nigri coloris erat. uerum nonnulli propter hanc ambiguitatem sic sanè duplicem lectionem explanabant, quod iudicarium & abdomen, perinde, ac si ita scriptum esset, seminis speciem referens uirina, quod iudicaria est, & ab affectibus abdominis extrahi oportet. iterumque ab alio initio, talia quod mictus sanant, ut intelligamus talia, quæ in abdomine fiunt. atque huius rei testimonium deinceps scripsit, quod neque multo flatu, neque stercore multo tenaci deiectione euacuabatur, hoc est, nullo alio effecto, quod abdominis tumorem dissoluere posset, per sola seminis similia lotia morbus iudicatus est. fortasse enim tale quoddam abdomen erat, quale in Præfagiorum libro ipse per hæc uerba narrauit: ex præcordijs dolores & tumores, si recētes sint, & absque inflammatione, soluit rugitus in præcordijs ortus: & maxime quidem cum stercore & lotio egressus: si uero ipse non transgressus sit, iuuat saltē, & in inferiores partes descendens. neque enim phlegmonē aut aliquod aliud ipsa etiam contumacia in iecore, aut

intestinis, aut uentriculo conflatum seminis simili lotium solum redditum discutere potuisset. propterea igitur ipse intulit, neque enim magna erant praeordia, quoniam si magna fuissent, non utique per urinam semini similis excretionem dissolui atque attenuari potuissent. ceterum quoniam quod subditur, cum ita praedictis non admodum concordare uidetur, idcirco nonnulli ab alio initio ipsum legebant, hanc uocem & cum spiritu crasso scribentes, & articulum masculinum genitui casus facientes, tanquam eiusmodi oratio esset: cuius enim hominis magna erant praeordia, brassica septimo die comedit adhuc aegre spirans, postquam uero abdomen purgatum est, recte spirans fuit, hoc est, bene spirans, & naturaliter spiritum ducens. non scripsit tamen utrum ducens alium brassica subsidio fuit, an digestionis ratione. Sed quidam ut ipso purgato hanc uocem, recte spirans, explanauerunt, orthopnoicon uocatum difficilis spirationis modum ab ipsa significari dicentes. in obliquo enim sermonibus quicquid libuerit quisque dicere potest, nullam insignem utilitatem nobis ex illis percipientibus, in quibus neque certam Hippocratis mentem, sed explanatorum perdiscere licet.

De sanguine ichoroide, quod in pauidis talis, aut in uigiliatibus, & siue malus, siue bonus.

Non simpliciter tenuem & aequum sanguinem ab ipso ichoroidea uocari suspicandum est, sed eum qui uenenosa aliqua & maligna facultate praeditus sit. in secundo namque De morbis popularibus ipse scripsit, & sub cute ichores creabantur, inclusi autem calecebant, & pruritum excitabant. deinde pustulae, ut ambustis, exurgebant, & sub cute uri se putabant. constat igitur, ut ex ichoribus haud exigua symptomata oriri dicat. Plato etiam in Timaeo per hanc uocem ichores tale quiddam significat hanc inquiens. Ichor autem sanguinis quidem serum, mitem; nigra uero bilis, sed acuta, immite. Ichoroidea itaque sanguis uocatur, in seipso prauam ac tenuem humiditatem continens, non aequam & morsu carentem, sed mordacem & erodentem. Dicente autem Platone, Ichor uero sanguinis quidem serum mitem; nigra uero bilis, sed acuta immite, nobis declaratum est, quemadmodum in lacte serosa quaedam humiditas est, ueluti calamethum, & circumfluitans crassiore eius parte; eodem sane modo in omnibus succis & humoribus serosum quendam ac tenuem liquorem reperiri. differrent autem inter se secundum eorum scilicet humorum naturas, quorum serum esse dicitur. & erit acerbissimum atrae bilis serum, minus acerbum flauae, minus item, quam hoc, pituitae, sed omnium mitissimum est sanguinis serum & ichor, nihil enim in praesentia referat hoc aut illo modo dicere. uerum quoniam bifariam sanguinem appellamus, interdum cum a nuper dictis humoribus distinguentes, interdum a superante omnes in uasculis succos sanguinem uocantes, ichoroidea sanguis nunc in secunda significatione accipiedus est, quemadmodum & omnes medici in uenae sectione dice-

re assolent, interdum serosum, interdum melancholicum, aut pituitosum, aut biliosum, nonnumquam & naturalem sanguinem effluxisse dicentes. omnino quidem pauidos, hoc est, cum terrore perturbatos, praeterea etiam uigiles ichoroidea sanguis efficiet. quod si uitiolosi alicuius succi non modo sanguinis serum in sanguinarijs uasculis contineatur, & deliria, & phrenitidas, & furores pariet. sed hoc loco sanguinei feri meminisse uidetur quoddam sibi ipsi memoriae subsidium scribens. timiditatem quidem pituitae serum facere par est, non tamen uigiliam, aut perturbationem, aut animi motum cum terrore, torpor ipsi & frigus inest solum, non mordacitas atque malignitas. nisi forte & ipsa plane uitiata acida aut falsa euaserit. Sed illud profecto quaesitu dignum est, quod ipse inquit, & siue malus, siue bonus. nam si quis absolute malum esse ichoroidea sanguinem asserat, recte dicere uidebitur. omnis enim sanguis ita dictus naturali comparatur. At si quisquam aliorum succorum ichoribus sanguineum comparans, non prauum eum, sed bonum esse dicat, iste quoque uerum dicere haud iniuria putabitur. plerumque autem & nostrae tepestatis homines, & antiqui minus malum bonum nominare, aut optimum, aut laudabile, aut aliquod huiusmodi consueuerunt, & praesertim cum magnus quidam excessus fuerit ualde prauum ab eo, quod modice a naturali conditione discesserit. Quare & ichoroidea sanguis quarete Hippocrate malus ne an bonus sit, possumus nos ita ferre sententiam: optimo quidem sanguini comparatus, malus est, alijs uero omnibus, quibus alterius cuiusdam uitiolosi succi ichor admixtus fuerit, longe melior & optabilior, atque idcirco bonus est.

Quibus lienis est decliuus, pedes, & manus, & genua calida, nasus & aures frigidae semper, num propter hoc, quod tenuis sanguis? num & natura talem isti habent?

Quod decliuus, lienis deorsum uergens dicitur, & ex ipsa uoce discere licet. utrum autem ob ipsius tumores in partibus inferioribus excitatos, an cum in ipsas inferiores corporis partes uitiolosos in se contentos humores depellit, idcirco decliuem lienem appellauit, hoc non item ex uoce hac percipi potest. possumus quidem, quantum ad rerum naturam pertinet, secundum utrumque dictum modum, decliuem lienem ab ipso uocatum esse intelligere, pedes enim inquit, & manus, & genua calida, nasus autem, & aures frigidae. genua quidem & pedes in decliuo liene calida apparere rationabile est, quemadmodum & nares & aures frigidas: manus autem in decliuo morbo calidas esse nulla ratio demonstrat. potius enim quisquam ipsas inter superiores partes collocauerit, in minus, at saltem neque inter inferiores. Quod igitur aures & nasus frigidi sint, inferiores uero partes calidae, causam speculans Hipp. inquit, utrum propterea quod tenuem habent sanguinem. an cum lienis decliuus generantur aliqui

aliqui uero non lienibus opponi istud aiunt, num & natura talem isti habent: sed illi, quod postea scriptum est, totumque sermonem ita constituunt, nam & natura talem isti habent, ut empyematis: considerandum igitur deinceps exquisitius de ipso erit, non empyematis istis praedictis ita scribentes copulat: sed qui hoc deinceps scriptorum initium esse uolunt, hanc uocem ut auferunt, ac talem orationem faciunt. empyematis terminus, quibus suppurationis uentris perturbationem statuentes. non de omnibus autem suppurantibus, sed de his solis, quae per intestinorum excretionem crumpunt, signum hoc scribit Hippocrates. Quod uero sine praefinitione, de quibus intelligat, narrationem fecerit, nihil mirum, si eius, quod a principio dictum est, meminerimus, ipsum uidelicet sibi ipsi haec, ut materiam quandam ad libros conficiendos perscribere. solum enim ad eorum, quae significare sibi ipsi uult, reminiscentiā pertinet in scriptura propositum, istud scilicet uentres perturbantur, ipso dicente, uentres in huiusmodi empyematis perturbari, quae cum eruptura sunt, ichor quidam tenuis ex pure prius exudat, a quo intestina demorsa conturbatione uentris inferunt, hoc est, morsus, & assidue excernendi cupiditates. aliqui uero & hanc lectionem agnoscunt.

Empyematis umbilicus terminus, quibus suppurationis uenter turbatur.

Volens breuibus docere, quod in Praefagiorum libro clare dictum fuit, Minime uero quae infra umbilicum, in suppurationem uertuntur: at quibus erupturum est empyema, uentres prius conturbantur. uerum & aliter multis modis scribunt, ac diuidunt non haec solum uerba, sed etiam alia plurima huiusce libri explanatores, ut quis ad artis opera festinans multum retardetur, ac nonnulli id facere uidentur, quod Timon coniectura ductus dixit, quiduis pauca caro, ossa multa. quidam autem & sequentem sermonem, cuius initium est, lienis durus, non superius cum praesenti coniungunt, ut de lienis differentijs oratio ipsi habita sit. transeuntes igitur ad ipsam differentiam istas uideamus, aliquid enim utilitatis habent.

Lienis durus non superius, inferius teres, latus, crassus, longus, tenuis.

Tumorem lienis praeter naturam differentias in his uerbis scripsit sibi fortasse designas, quoniam decliuus lienis paulo ante meminerat, prima igitur differentia huiusmodi lienis est, cum durus fuerit, sed non superius, manifestum est quod in ima parte durus est. secunda uero ex his, quas in propositis uerbis recessit, differentia iterum ipsarum decliuum lienum propria est. istorum enim decliuum lienem commune cum sit, superiores partes non duras habere, sed imas, aliquis teres est, aliquis latus, aliquis in longitudinem excreuit, aut cum tumore praeter naturam, aut sine eo solum longitudinis incrementum ha-

bens. priorē quidē differentia inuuit dicens. crassus, longus. secundam uero cum dixit. longus tenuis. Nam cum uox haec. longus bis ab Hippocrate, ut quis conijcere potest, scripta foret, alteram exemplaris scriptores ademerunt, talemque sermonem, qualem nuper ante scripsi, reddiderunt. ratio autem consentaneum est ipsum primae differentiae meminisse, ubi inquit. lienis durus non superius. hoc est, ab ima parte durus, quemadmodum & decliuus est, deinde rursus ipsum quatuor differentias enumerauit, unam, per quam teres est, secundam, per quam latus, quibus ambabus commune est in longitudinem protensum non esse lienem. duas reliquas differentias ponit, unam quidam longi & crassi lienis, alteram longi & tenuis: cum bis enim ut dixi, haec uox. longus. scripta esset, par est eum qui ex ueteribus codicibus descripsit, hanc ut superuacuum omisisse, uetus quidem lectio talis est, in qua uocem hanc longus ab Hippocrate bis positam, semel a libri scriptore fuisse scriptam ego contendo. forsan autem, & si ab ipso Hippocrate semel inter has uoces / crassus & tenuis scripta esset, a communi sensu intelligi potest & cum praedicta & cum sequenti coniungi. nam & multa id genus alia apud ueteres reperiuntur. Verum explanatores ego demiratus sum, haec uerba multis modis alium aliter describentes. si quis enim prorsum a ueteri lectione discedere audeat, aliqua uerisimili de causa id facere debet, sicut ego nunc rationabile esse dixi, cum dictio haec. longus. bis scripta foret, altera esse omisam. Quod huiusmodi autem lectionem omnes ueteres explanatores agnoscant, & Zeuxis locupletissimus testis est. ipse namque Glauciam utpote male praesentia uerba interpretatum nihil, quantum ad lectionem pertinet, reprehendit, quamuis & ista locutio ipsi ambigua uideatur. sed quod dictis negationes addiderit, uicio uertit, & proposita uerba enucleare nequeunt omnibus praedictis negationes adiecisse inquit, perinde ac si ita scripsisset Hippocrates: inferius teres, non latus non crassus, non longus, non tenuis. Glaucias namque lienem omnia haec uitia suscipere non posse arbitrabatur, quae una consistere minime ualerent. tanquam in uno homine omnia haec intelligenda esse necesse foret, & non ipsorum deinceps differentias memoriae causa Hippocrates persecutus esset. sed ut antea difficilis spirationis & febrim, ita & nunc tumorum praeter naturam in decliuibus lienibus differentias conscripsit. quod si affirmatiue dictis negationes addere licet, hoc modo aliquis omnia placita deprauabit, nullamque ueterum sententiam stabilem conseruabit.

Minus capitis grauedine laborantibus.

Nihil aliud intelligere possumus, quam quod uitia lienis accidere dicta minus capitis grauedine laborantibus eueniunt. huius uero causam & Rufus & Sabinus dicunt, quia sanguis per grauedinem tepurgatur. propterea enim putat nihil in lienem

descendere. At satius fuerit, ad communem rationem, non ad priuatam hæc uerba redigere. perrarum enim est in omni corpore duo aliqua membra æqualiter esse debilia. nam in plurimis unum planè eiusmodi esse deprehenditur, in quod, seu plenitudo, seu uitiosi humores in corpore contra cti sunt, omnia superuacua feruntur: unum autem si hæc præoccupauerit, reliqua membra in sanitate permanent. non solum itaq; capitis grauedine affectis, sed etiam aliquam spirabilem partium, aut secundum renes, & iecur, & uentriculum infirmam naturaliter habentibus, eam magis, q̃ lienē uitij obnoxiam esse reperies. hoc uero commune cum sit, & uniuersale, proprium eorum, quæ nunc dicuntur, aliquis adiciat. in quibus pituitosa humilitas, aut tenuis & aquosa colligit, quales profecto & illi sunt, qui capitis grauedine uexantur, istis haud ita sæpe præter naturā tumores qui ex crasis melancholicisq; humoribus constant, in liene procreari.

Circa ægrotatē administratio, & de morbo interrogationes, quæ narrat, qualia ut accipiendi sermones, quæ ad ægrotantem, quæ ad astantes, quæ ad externos.

Propriū dicendorū nomē inuenit œconomia, id est, administratiōe inquit, neq; em̃ ut in alijs ferē omnibus libris, aut affectuū notitias, aut curationes, aut futurorū præsentiones scripsit, ita & in præsentia fecit. sed quo quis modo medicinalib; q̃ didicit, præceptis uterē, in proposito sermone de clarat, non ipsa singula, sed cōmunia tantū capita describēs, atq; inter hæc primo de interrogationibus, qbus medicus scilicet ægrotantē interrogat, mētione facit. secūdo de laborātis sermonib; multa em̃ laborātes dicere cōsueuerunt: q̃ dicētis mētē patefacere possunt; ut, nisi prius ipsum nouerimus, ex his, q̃ narrauerit, quale nā sit ipsius ingenium percipiētes, ita nos ipsi accommodare sciamus. nā si prudentē hominē hūc præterea nō timidū esse cognoueris, uera ipsi dicere conaberis, nihil eorū, quæ in morbo futura sūt, subtrahēs, neq; dissimulans: at si stultū atq; timidū, omnia ea, qbus ipse meliori animo futurus sit, dicito, neq; tamen magnopere mētiaris: q̃ si interdum ob extremā laborātis formidinē ipsi certā salutē polliceri coactus fueris, egressus saltē eius curā habētibus uera dicito. Iplis quoq; laborātibus, & si uehementer timidus nō, ut aperte mētientes faciūt, salutē polliceri tentato, nisi illud addideris in primis, sanitatē quidē affuturā omnia ipso recte agente, & medico rū præceptis obtēperante, ita em̃ neq; ille animū despondebit, & tu plerūq; uera retuleris. nā plurimū ex periculosis morbis ægrotos haud medicis morē gerētes necāt. quādoquidē per pauci admodū alioqui prorsus mortiferi sunt, si neq; medicus erret, neq; ægrotus, neq; ministri, neq; aliud quicq; extrinsecū fortuito noxiū incidat. quicunq; em̃ in periculosis morbis plus, q̃ deceat, ægrotātes hī

lares & bonæ spei plenos reddunt, in multa ipsos mala cōijciūt, in tristitiā sequentib; diebus, cū aut in peius morbus cecidisse uideat, aut ultra medicorū promissionē, pducit. quinetiā plures homines cōfisi, perinde ac sine periculo ægrotēt, medicis nō obtēperant. itaq; laborātis ingeniu prius, cū re cte ualebāt, expertos scire melius est. At si nūc primū ipsi occurrimus, de eius locutiōe qualis nā sit percipimus, eorū uero, q̃ prouidemus, aliquid ad morbū utile inuenire licet. nā si natura modestus audacter respōdet, prudēs itē natura in loquēdo amēs deprehendit, hinc eius mētē lesam esse, nobis indicabit. quēadmodū etiā si sobrius & cogitatus, aut peruigil, & natura loquax, in locutionibus atq; respōsionib; tardus torpēsq; appareat. itē ex ipsa uoce aliquid de morbo cōiectura deprehendi potest. quidā em̃ uix uocē edunt, aliqui rauram & acutā ipso morbi tēpore, nōnulli balbi ac blasi sunt, hæc singula quid significant, alibi didicisti. Ex his planē medicus aliqd ad ægroti notitiā pertinens elicere poterit, qualis uidelicet sit eius mēs atq; mores, & ipsius morbi q̃ species sit. Rursum uero ipse & ægrotō & astantibus qualis in arte medica sit ex iplis interrogationibus demonstrabit. nam quispiā in acuto morbo nasum acuminatū, oculos cauos, tēporaq; subsidētia intuitus interrogat, nū euacuatio aliqua ipsi acciderit, aut uigilia & moror, nū ciborū abstinētia, & lassitudo magna. sin autē faciē minime contabuisse inspexerit, sciscitabit, nū aliqua ex usitatis excretionibus suppressa sit, nū præter morē ociose, & in nimia satietate uixerit. poterit itē & de frigore, æstu, nimio uini potu, & id genus alijs omnibus apposite percunctari, ut in hoc ipso primū ab astantibus laudat. etenim si præterita & ægrotanti astantibusq; præcīta medicus interrogando uestiget, statim ipsum admirant. quēadmodū cōtra damnare solent, quādo aliqua his, quæ facta sunt, cōtraria pergit. uerū etiā si eorū aliqua, quæ ægrotis acciderūt, priusq; ab iplis audiuit, in media locutiōe in interrogādo ac respōdendo ipse forte dixerit, magnā sui admirationē cōcitāt. hæc sanē omnia a nobis alibi tradita sunt. & hoc loco, ut dictū est, hæc sola primaq; capita recensente Hippocrate, nos quoq; secūdū primā diuisionē ipsa narrauimus. q̃ si omnia singulatim dicere uelim, & in Prognostica explanationē, & De iudicationib; cōmentaria huc trāsferre coactus fuero. Sed præterea ad œconomiam usumq; cōducunt, quādam ab Herodoto scripta in libro, quē ipse Medicum inscripsit, a nobis uero, & ubi de p̃lagiēdo sermonē fecimus, dicta sunt. Igitur rursum ab initio oratiōis nostræ capita repetentes, ad aliquod eorum, quæ primo scripta sunt, transeamus. Quemadmodum in uita omnia oportuna possidere, uestes dico, uasa, seruos, ad iugū idonea animalia, & alias pecudes, ædes itē, frumētū, legumina, tragemata, uinū, oleū, aliāq; id genus omnia: ab eorū conuenienti usu q̃ œconomiam uocant longe differt. sic & in medicinā artē discere, & ijs, quæ quis didicit apposite uti haud

uti, haud idem est, ut ipse in tēpore interrogare & dicere sciat, in tempore aliquid ab ægrotante, aut eius familiaribus audire, ipsosq; edocere, ut ad seruitia utilissimi sint, & exterius incidentium rationem habeant. quæ a medicis & ægroti domesticis negligunt. inter quæ maxime utilia sunt, quæ ad decubitus pertinet, uel ad ædes malas, uel ad cubicula, in quibus ægroti iacent, propter odorem tetrū, aut aerē calidū, seu frigidū ualde, aut sitū & putredine uitiatū. præterea molestiæ ac uexationibus, quæ a uicinis, aut his qui in publicis uis uersantur, exhibētur, medicū prospicere conuenit, ac de his omnibus cū familiarib; amicisq; ægrotatis differere. hæc est enim atq; huiusmodi circa laborantes uocata œconomia, id est, administratio.

Quoniam in calidiore firmiorum in dextris, & nigri, iccirco & exterius uenæ, & longe biliosiores.

Hoc quoq; loco id quod maxime totum sermonem cōtinuat, omīssum esse nihil mirum esto, neq; enim liber iste compositio est ut diuulgetur, edita, sed apparatus quidā, uel adnotationes, quales nobis iplis conficere solemus. nam si ita uolumen inchoasset, ut in Aphorismis scripsit, quæ deinceps sunt, addidisset: fœtus masculi quidem in dextris uteri partibus cōsistentes magis inueniuntur, fœmine in altero eius sinu, sinistro uidelicet. Decens enim est in calidiore uteri parte calidiorem fœtum coalescere. calidior est autē masculus, ut ipsius uenarū magnitudo & color indicat. nigriores enim plerūq; uiri mulieribus sunt. Ita namq; si exactum opus scripsisset Hippocrates: quale est De fracturis, De articulis, De præfagijs, atq; id genus alia, locutione usus fuisset. quoniā uero, ut dixi, hæc si bijs adnotauit, iccirco orationis caput omīssum est, ipso non significante de masculis in utero hæc dicta esse, marem sanē in dextra uteri parte concipi & alij ueteres uiri testati sunt. Parmenides enim ita inquit, in dextris quidē pueros, sinistris uero puellas. at Empedocles sic: in calidiore enim pars terræ ad masculū pertinens fuit, & nigri iccirco & uiriliores uiri, & hirsuti magis. At opinionē de maris temperatura ut calidiore ueram esse, exquisite in cōmentarijs De temperamētis explicauimus. nunc uero, ut sapius repetiuius, Hippocrate placita, nisi obiter, ratione cōfirmare non decreuimus, sed eius tantū uerba interpretari. Verum & hanc lectionem nōnulli recentiores explanatores immutare ausi sunt, hanc dictiōē firmiorum in hanc firmius conuertentes. istis namq; rationabile esse uidetur dextram partem uteri, ut calidiorē, ita & firmiorē esse debere. Sic em̃ quantum ad firmitudinē pertinet, sese habere uidetur. atq; ideo scribendum esse aiunt, quoniā in calidioribus firmius in dextris, & nigri, hoc significantibus uerbis, in calidiore uulua sinu conceptū esse firmius, quod idem significat, ac ualētius & robustius, quādoquidē & calidius est natura: de ueritate aut huiusce placiti, in præsentia (ut dixi) non

est tempus differendi. cæterū quoniam nōnulli aduersus dicentes omnes dextras partes sinistris, ob iecoris situm, calidiores esse ac ualētiores, contra dicentes inquit, at a sinistris cor ponitur, neq; dexter oculus plus q̃ sinister cernere, neq; dextra auris audire, aut dextrū crus ambulare cognoscit, sed in dextra manu solum id uerisimile esse uidet: iccirco pauca in istos dicuntur. maxima namq; de monstratio, q̃ plurimi mares in dextra parte concipiuntur, illud est, quod ex animalū dissectione cōspicitur, duos quidem sinus habente utero per ceruicē ambobus cōmunem copulatos, mares sane plerūq; in dextro, fœminæ uero in sinistro concipi deprehenduntur. Quare satius erat huiusce rei sensui apparentis causam explorare, & non ueritatem subuertere causę ignoratione conari. Sed uos & causam in libro De dissecandi arte didicistis, ad dextram uteri partem, per renes sanguinem repurgatum, ad sinistram uero, immundū atq; serolum descendere intui, cor etiā in medio pectore, non in sinistris collocatum esse uidistis: in hac aut parte quidā ipsum reponi haud iniuria crediderunt, quoniā pulsus hoc in loco percipitur sinistro cordis uentriculo sese in ipso commouente.

Concretum est, constitutū est, citius motum est, inquinatum est, & tardius augetur, & pluri tempore.

Crebrius dixi hoc in libro mille esse lectionum modos, propter obscuritatem alijs aliter ipsas concinnantibus, ut cuiq; explanatio uerisimilis fore uisa fuerit. Sed ego ueteres lectiones præpono, & si minime uerisimiles esse uideantur, maioremq; legentibus ambiguitatem præbent. ob id enim iplum quispiam eas ita dictas fuisse credat, quoniam, licet explanatio sit dubia, nihilominus inter uetustissimos explanatores de his conuenit: sin ipsas autem mutare ausi essent, in clariorem locutionem permutassent, ut ipsa interpretatio uerisimilior foret. propositis igitur uerbis ita nūc in antiquis codicibus scriptis, & uetustis explanatoribus huiusmodi lectionem agnoscentibus, plurimi recentiorum hanc uocem inquinatum est exemerunt. aliqui uero ei uoci motum est eam tardius addiderunt, ut locutio eiusmodi sit, concretum est, constitutum est citius, motum tardius augetur. item alij has uoces, & propter hoc, sermoni præposuerunt, ut talis sermo fiat, & propter hoc concretum est, constitutum est. sententia quidem in omnibus his lectionibus haud ita multum diuersa est. Volunt enim interpretes marem, quā fœminam citius concrefcere, atq; constitui, eo q̃ calidior sit, atq; ob hoc idem ipsum citius moueri aiunt. quinetiā inter omēs ferē medicos marem q̃ fœminā, nō solum figurari, sed etiā moueri citius cōstat. de his aut & in libro De natura pueri aperte narratum est, quemadmodū & apud Dioclem in uoluminibus De mulierum morbis. Rufus autem solum Apolloniatem Diogenem in contrariā abire sententiā ingit in secūdo De natura uo-

lumine. Sed liber ille in manus nostras non uenit. Quinetiam & ipsa uterū gerentes, marcs & citius moueri incipere, & pluribus, ualidioribusq; motibus agitari apparere testatur. dicitur autem in propositis uerbis, quod citius cōcretus est, & cōstitutus est, hoc est, compactus & firmus factus est. postea uero mas, quā fœmina, tardius crescit: incrementum autem, utrum id quod in utero solum sit, an quod a partu, dicat, in obscuro est. sed illud uerum est, quod & a partu fœmina cū uelocius adulescit, tum prius incrementum in ipsa finitur. q; celerius augetur, corporis mollitudo in causa est. eiusmodi namq; corpora in tres distatias, longum scilicet, profundum, ac latum exporrecta facile incrementū suscipiunt. Verum quod incrementum in ipsis prius, quā in maribus desinat, ac finē habeat, non amplius ob corporis mollitudinem, sed propter imbecillitatē id accidit. facultas est enim in animantibus naturalis, quæ ipsorum incrementi effectrix est. propter quam imbecilliorē quidem plus augetur, sed citius crescere ob eius imbecillitatem desinunt. Siquidem igitur ipse Hippocrates hanc uocem inquinatus est scripsisset, tale quiddam significare uideretur, quale et in secundo De morbis uulgaribus, ubi ait, secundum aurem sinistram tumor, postero autem die, & secundum dextram, minor uero iste, & complanabantur hæc, & inquinata sunt, & non suppurauerunt, nam a celeri motu transmutationeq; desinēs ac refrigeratum ita nominauit.

Quoniam solidus factus est, & biliosior, & sanguinosior, iste calidior est locus animali.

Propter hoc inquit marem solidiorem biliosiorē, & sanguinis pleniorē creatum esse, quoniam locus in quo gignitur, eiusmodi est. dicit autem dextrum uteri sinum. Hæc quoq; uerba alius aliter scribit. omnes tamen eandem sententiam seruant, quandoquidem & accurate nimis, quæ nam sit uera Hippocratis lectio, inquirere superuacuum est. melius est enim non hoc speculari, sed an id quod dicitur, uerum sit. ueritas autem, ut diximus, per dissectiones exploratur, maribus plerunq; in dextra uteri parte conceptis. causa quoque, quod hæc pars calidior sit, tradita est, & ipsa per dissectionem cognita.

GALENI IN SEXTVM DE MORBIS POPVLARIBVS Hippocratis librum sermo tertius.

VTIS raritas, uentris densitas: cutis
colligatio, carniū incrementum:

uentris torpor, omnium confusio:
uasculorū immunditia, cerebri consumptio, ideo, & caluities, instructorum attritio.

A Nonnulli hanc a medicis dignoscendorum enumerationem esse putant, sed potius quædā res inter se iunctæ coniugatim dictæ esse uidentur. prima autem coniugatio dicta est, ubi inquit: cutis raritas, uentris densitas. nonnulli enim propterea uentrem densum, hoc est, adstrictū habent, quoniam per cutem euacuatur multa. sicut contra alteri per superficiem ægre distillabiles multam urinam faciunt, uentrēq; exonerant. Item altera deinceps coniugatio scripta est: cutis colligatio, carniū incrementum. unde innuitur, cutis coitionē adstrictiōnemq; immodici carniū incrementi plerunq; causam esse. Tertia huic proxima coniugatio per hæc uerba scripta est, uentris torpor, omnium confusio. torporem autem intelligemus in cōcoquendis cibis uentriculi infirmitatem omnium planē corporis affectuum causam esse. Sed quod deinceps dictum est, Vasculorum immunditia: potest quidem et cum modo dicta coniugatione coniungi. quod enim in uentriculo male concoctum est, plerunq; uasorum immunditiā causa sit. potest uero etiam quod cum uentris torpore non coniungatur, & de uenarum deprauata concoctione intelligi. ut, quemadmodum uentriculi non recte cedens concoctio multa in omni animali confundit, sic & in uenis non ad bonum finem producta primum in ipsis immunditiā contrahat, hoc est, uitiosorum succorum copiam, deinde et magnam noxam afferat. Quare quod est inter hanc clausulam, uentris torpor, & hanc, uasculorum immunditia, cōmune ambabus est, quod ipse appellauit omnium confusionem. quod deinceps autem dictum est, cerebri consumptio, ideo & caluities, mihi quidē istud significare uideretur, cum cerebrum se ipso longe minus euadit, (istud uero ipsum naturaliter succis habentibus euenit.) tunc ab ossibus superiacentibus recedit, quæ ab artis dissectione professoribus græco nomine bregmata uocantur, Latini sinciput dicunt. Hæc duo sunt utrunq; rectis quatuor lineis circumscriptum, una quidem per suturam in longum porrectam utriq; ossi communem, posterius lambdalis suturæ, prius coronariæ uocatæ, lateribus utrobique autem squamosis commissuris. uerū ab alijs caluariæ partibus potissimum quidem sepius cerebrum non recedit, quod si & quandoq; recesserit, at saltē ob carnes ossibus subiectas haud prorsum cutis humiditas exarescit. quocirca neq; crines desinunt. quandoquidē in cōmentarijs De temperaturis habuistis, neque ex præhumida cute, neq; ex ualde arida pilos enasci, capitis sanē cutis pueris mulierib. & eunuchis humida est, sed caluis immodice arida. cerebrum quidem in iuuenibus, molle cum sit atq; humidū, caluariam tangere, omnemq; interiorem inanitatē cōplere, in senibus uero siccescens subsidēsq; ab ea distare sepius in animalū dissectionib. conspexistis. At nunc Hippocratis decretorum ostensiones afferre, nisi obiter, non est propositū, sed obscura uerba illustrare, simulq; p capita interdū causas adijcere alibi demonstratis placitis concordēs.

consum

cōsumptionem autem cerebri, hoc est, perfectum A interitum, ut ipsum in totum absumptum sit, neq; cogitari posse in uiuo animali fieri omnibus in consensu est. Quamobrem hoc superest intelligendum, cōsumptionem cerebri, cōminutionem esse quam ex siccitate in caluescentibus fieri diximus, ut sincipitis ossa alijs fistulosiora et molliora ac super incumbenti ob cerebri defectū exaruerint, cum ad ipsa usq; nō pertineat, neq; ea attingere possit. subsidet enim in suāq; ipsius basim depressus cadit. consequenter igitur ossibus istis reliccat, & ipsis ob tenta cutis inarescit, atq; ipsi sensui ualde sicca in caluis apparet, ut rationali demonstratione non egeat. quādo igitur ualde cerebrum exaruit, ut quibudam in extrema senectate contingit, tunc & neruorum exortus inarescere necesse est. Quare neq; perinde, ut prius, uidere licet, neq; audire, neq; aliud quicquā per sensus & uoluntarios motus ualenter perficere. sed omnia istarum actionū instrumenta, per quæ fiebant prius, exoluta, infirma, atque debilia redduntur, quod par est ipsum instructorum attritionem appellasse, per translationem a uestibus attritis & uasis appellationem accipientem. & hæc enim post diuturnos usus se ipsis aridiora euasisse cernuntur, quando ipsa attrita esse dicimus. Quidam sanē hæc scripta coniugatim intelligere nequaq; uolentes, & singula prædictorum accipientes, hinc uerbis Hippocratem consulere aiunt, ut ipsorum facultates consideremus, ut statim, cutis raritas: prima enim hæc scripta est: cognoscere enim quid ualeat, conuenire aiunt, ut ipsam, cum usus postulat, faciamus, quumq; opus non fuerit, amoueamus. scriptum est igitur, inquit, & in libro De alimento, raritas corporis ad distillationē, quibus plus adimitur, salubriores, quibus uero minus, morbosiores. Sed his repugnat quod inter hæc scriptum est, uentris densitas, cutis colligatio, siquidē erat rerum medico scitu utilium enumeratio. quinetiam & quod post hæc ita scriptum est uentris torpor, omnium cōfusio. ipsum omnia ea scribere indicat, quæ in unū coire apta sunt, & nō simpliciter qui sint in corpore affectus geniti, quos cognoscere opus sit. istud enim omnium confusio, non est affectus ullius, sed malorū ex affectu prauo nascentium indicatorium.

Detractio cursibus, luctationib. quiete multa, ambulationibus uelocibus. elixa ouibus, placentia, plerunq; panis paucus.

Euacuationis nomen de solis liquidis dicitur, Detractionis, de solidis quidem magis, interdum uero & deliquidis, nepe modo dicta liquidorum solidorūq; minutioni cōmunia sunt. cum sine purgatione, aut sanguinis euacuatione ipsam facere in sanis scilicet uoluerimus. egrotum enim nullus cursibus & luctationibus curauerit. nam his alijsq; similibus exercitationū genus cōmune est, ad discorum, telorumq; iactus amplificatū, item ad saltus, halteras, armatorū certamina, & ad omnia uita munita, præsertim quæcūq; in agri cultura exer

cent arantes, metentes, ac fodientes. omnes igitur exercitationes & carniū, et adipis, & succorum abundantia minuunt. unum autem corpus omnibus istis uti nō potest, sed secundū habitus, & ætates, & uires, & consuetudinē singulis idonea exercitationem inuenire cōuenit, ut in libris De tuenda sanitate didicistis. nūc enim ex Hippocratis uoluminum explanatione medicinarū præcepta nō discitis, cum hæc prius ordinate in proprijs libris habueritis: in quibus omnibus & ipsius placita cum demonstratione cognouistis, & placitis consentanea singulatim omnia habuistis. ceterū uos dictorum ab ipso seriem assequi studētes hæc me uobis cōmentaria conficere & si nolentem rogatum uoluistis. obscuri namq; sermones scientificā explanationem nō admittunt. nunc itaq; statim hac uoce deinceps scripta, quiete aperte cognoscere non licet, quid per ipsam Hippocrates significare uoluerit, sed quemadmodū in alijs obscuris locutionibus, ita & in ista per coniecturas agere opus est. cum hoc isti, illud alij uerisimilius uideatur, quem admodum & uisum, & alius aliter, quietem interpretatur. potest em̄ & de celsationibus, quæ exercitationibus interponuntur, dicta esse. sicut in Aphorismis dixit, cum inceperit lassari, quietē agere statim lassitudinē tollit. potest etiam & de celsationibus per integros interiectos dies futuris intelligi. potest autē & integram quietem aliquibus corporibus consulere, nam si ipse ita dixit, Motus roborat, ocium tabefacit, posset sanē & ociosa uita corpus attenuare: ita enim quibusdā ab exercitationibus ad ocium traductis euenire conspeximus, sed certas cōditiones statuere opus est, quia sint istis extenuandi causa indigentes. neq; enim abundantium humorum euacuatione opus est. nūquam enim id præstare ocium potest. Iure itaq; nonnulli de carniū detractioe sermonem ipsi nunc esse aiunt, non de humorū inanitione, ut in plenitudine, & aquosis habitibus sit. potest quidem de ambobus ipso sermone facere, omnium auxiliorum enumeratio esse, & quæ utriq; detractio cōmunia sunt, & quæ alteri ipsarum propria. potest autē & post exercitationes quietem scripsisse, de singulorum dierum exercitationibus quieteq; ipsis succedente sermone faciens, ne exercitati cibaria (ut moris est) illico assumant, in corpore adhuc ab exercitatione calorē seruantes. sed postq; exacte refrigerati sunt, nā & hoc in libris salubribus, & ab alijs & ab Erasistrato, recte dictum didicistis. Quare & ex hoc constat, multū coniecturæ in dictorum ob breuitatem obscurorum explanationibus inesse. præterea cum uerba, ut lubet, scribere licet, longe sanē obscurior ueteris sententia redditur. nunc quidē in proposito sermone aliqui scribunt: quiete multa. neq; uetustis codicibus, neq; illis qui primum uolumen hoc interpretati sunt, huiusmodi lectionem agnoscantibus. si quis uero hanc nos explanare cogat, quietē post exercitatioes multā agi, ipsum præcipere dicemus. uerū hæc omittenda est: & ab omnibus cōcessam lectionē declarantes, ut ambu-

ut ambulationibus multis ac celeribus quis utatur, ipsum consulere affirmabimus. tardæ enim, quem admodum & tardæ exercitationes, corpora pinguiora efficiunt. Atqui demoror, cur de illis loquens omisit hanc particulam, uelocibus, siquidem ueloces cursus, exercitationesque similes & carniū molem detrahunt, & succorum exuberantiam inanunt, fereque ab omnibus hoc & exercitatoribus & medicis conceditur. Hippocrates igitur deinceps detractioe egentibus aptam alimoniam descripsit, ab uno exemplo (ut solitus est) eius, quod communiter omnibus conuenit, sibi ipsi commentarium faciens. istis autem in uniuersum alimenta multum nutritientia non danda sunt, qualis est suilla caro, sed parum nutritientia, qualis est ouilla caro, quæ sanè pecudis est. & placenta sanè quæ græce maza dicitur, inter modice alētia reponitur. quocirca ipsius quidē plurimum, panis uero exiguum accipi iubet.

Detractionis signum candē horam diei seruare. repente enim trahitur.

Præsentia uerba cum ante scriptis, ubi detractio ut facienda esset, edocebat, coniungi clarum est, ut igitur cognoscamus, num eius modum recte coniectura allecuti fuimus, huiusce rei signum nunc tradit. Sed iste sermo propter eam quam sæpe diximus, causam nobis obscurus redditus est, quod uidelicet non, ut emitteretur, hunc librum scripsit, sed ut formulam quandam & apparatus sibi ipsi moliretur, ad editionem enim scribens utique omnino declarasset, quam diei horam eam dicat, in qua de tractionis signum obseruare oporteat. cum igitur ipse non scripserit, quid aliud quisquam probabilius intelligere possit, quod eadē diei hora eum ducente ad exercendum, qui detractiois indigeat, obseruemus, ut iussit, nunquid de repente subtrahatur, hoc est, moles quidem corporis cōcidat, cadat autem & debilitetur facultas: nam procul dubio hæc uox *ἐπιπύει* trahi significat. potest autem & ab illo ad hæc transferri, propter rerū naturam, de quibus sermo est. quibus, ut sæpius dixi, in obscuris narrationibus quæ prius ipsi nouimus, adaptamus. At quidam loco huius uocis *ἐπιπύει*, hoc est trahitur, hanc scribunt *ἐπιπύει*, hoc est cadit, rei declarationē ex hac uoce magis lucidam fore sperantes. sed antiqua lectio hanc uocem *ἐπιπύει*, hoc est, trahitur habet.

Remittito labores, aut defluet.

Et hoc loco nonnulli scribunt, subtrahito ex laboribus, aut defluet. orationis autem uis hæc est, omnis euacuatio nisi paulatim fiat, uires prostermit, & corporis habitum subito ualde digerit. propterea igitur quidam scripserunt, remittito labores, aut defluet, copiosam euacuationē per hoc uerbum fluxurum esse significare uolentes. Alij uero scribunt, *ἐπιπύει*. i. quatenus cōsumitur, literā *π* ita addentes, & circumflectentes atque cum iota scribentes, ut significetur, ita ex laboribus subtrahere, ut homo consumitur, hoc uerbum autē *ἐπιπύει* de

corporis consumptione, uirtutemque casu ab ipso dictum fuisse autem: ut eiusmodi oratio sit, minuere labores conuenit, cum uires cadunt, & corpus digeritur. quinetiā & qui *ἐπιπύει*, hoc est, labetur, scribunt, ad uirtutem casum orationem referunt.

Similiter enim totum concidit.

Hanc clausulam post superiorem in antiquis exemplaribus omnibus inuenio: quam ita se habere ueteres etiam explanatores asserunt, necnon & quidā ex recentioribus Sabini sectatores. nullā tamen eius interpretationē attulerunt. totū enim prædictum sermonē cum adscripsissent, deinde singula eius uerba interpretati, huiusce partis explanationem omiserunt, quemadmodum neque Zeuxis ex antiquis interpretibus unus & ipse. Quidam sanè autem, ab Hippoc. dictū fuisse, similiter enim totum concidit, tale quoddā innuere uolente: ut repletio nocet, ideoque ipsam detrahare oportet, sic & præter modū euacuatio eque, ac repletio noxia est. ob ipsam enim corpus detrimentose tabescit. sicut ex plenitudine mole nimia turgēt. sed quidā hanc interpretationē ut incredibilē uituperantes, aut nullo pacto hanc sermonis partē scripserunt, aut in hæc uerba transmutarunt: subito enim ualde fluēt; Hippocratem nobis præcipere uolentes, ut diligenter corporis detractioē obseruemus. repente enim ipsis magna digestio ac defluxio in exercitationibus accidit, cū deinceps pluribus diebus aliquis ipsos ualde exercuerit, tenuiterque cibos exhibuerit.

Cum uero iam contabuerint, præbere suillas assas oportet.

Per antedicta immodicā detractioem cauere nos iubet. Sed quoniā interdū inuitū in eam incidere cōtingit, uult & ad ea medicū paratū esse debere, si quando repente magna detractio facta sit, tūcque suillas carnes tostas exhiberi cōsultat. suillas quidē carnes, quæ multum nutriat, tostas uero, quæ solidam & exiguā molem astricā, non humidam laxamque carnem creent. At quidā loco huius uerbi præbere offerre suillas assas, scribunt, eandem quidem sententiā seruantes, sed ut magis proprio uerbo offerre loco istius præbere uolentes.

Cum replentur autem, signum rursus floridum corpus est.

Et id ipsum breuibus descripsit omnis resectio nis cōmune signum. Floridum enim corpus euadit, & in exercitationibus, & illis alioqui, qui ex optimo sanguine instaurati sunt.

In exercitationibus signū, sudor stillatim ut ex aquæ ductibus exit, aut depressio ex elatione.

Et hoc loco sermoni deest casus, aut detractio, nis, aut id genus aliquid. Quocirca ipsum nonnulli addere, tanquam a principio ita scriptum non dubitantes, interpretati sunt, talem sermonem facientes, in exercitationibus signum, sudor, ut ex aquæ ductibus effluens. Deinceps autem signū aliud esse, depressio

depressionem ex elatione, oportet enim & hic sub A intelligere, subitam ac magnam, ipso superius dicente. Repente namque consumitur. Hæc autē corpore immodice digesto euenire palam est.

Mulier quā primo in Cranone curauit, lienis magnus natura, febris ardens, ualde rubra, spiritus, decimo die sudor multus superius, uerum etiam inferius, decimo quarto die.

Nihil notatu dignum ex his uerbis discere nobis licet. Admiratus autem fuerim, si & ipse Hippocrates omiſsa urinae mentione ita scripsit. quoniam si eam adiecisset, aliquid plus ad reminiscen- tiam lucratus fuisset, ac nobis etiā eadem ratione profuisset. Et hoc quoque sermonis initio scriptum obscurū est, quā primo curauit, nam quæstione dignū est uerū sua ipsius causa, ut nominū & locorum, in quibus ægroti facebāt, meminisse consue- uit, ita & nunc adscripserit, quā primū curauit, quo nominis mulieris memor sit, aut nunc ex recidua hominem ægrotasse significat. Ita & spiritus, qui decimo die accidisse scriptus est, obscuritatem parit, nū quamlibet simplicitate anhelitus difficultatem, an solum incitatā, & ualde crebram ægre ipsi randi speciem significet. Sed quidam & in uentre multū spiritum collectū esse per hæc uerba significari putant. Hæc quidem, quantū ad uerba pertinet, obscura sunt. Alia uero, quantū ad sententiā, non minus difficultatis cōtinent. Vtrum enim ex solo affecto liene mulieri acciderit & ardētī febre, & anhelitus angustia, seu uentris inflatione laborare, & colore ualde rubro esse, an & alius quilibet febrilis affectus ipsam uexauerit, ob quem in hæc mala inciderit, incertū est. Sed potissimum (ut dixi) est nos lotia, qualia usque ad iudicationem fuerint, & cur decimo die sudores apparuerint, ignorare. Ipse namque quibus diebus accessiones uehementiores sint, ascribere solitus est. Ut ipsum sciamus ex multa in singulis experientia peritiam ac quisiuissē, ex qua in uniuersum sententiā hanc de omnibus morbis protulit, Quorū accessiones imparibus diebus fiūt, eorum & iudicationes imparibus diebus absolui. Quod omnium uero in proposito sermone absurdissimū est, utique dicam, mortuā ne an sanata sit mulier, prætermisum esse. Iam circo & eam uocem minus quæ inter hunc & sequentem sermonem scripta est, quidam sanè huic adijciunt, alij sequenti præponunt. Profecto si scriptum fuisset, decimo quarto die mulieri bonam iudicationē factam esse, rationabile utique foret huic sermoni eam uocem minus non adijcere, cum dixisset enim decimo die sudores mulieri multos emanasse maiori ex parte superius, ac postea deinceps subiiciens, uerum & inferius decimo quarto: quomodo profecto, si omnino liberata est mulier, hanc particulā minus adscribere potuit? Igitur uerisimile magis est, bona iudicatione facta, per omne corpus effluos esse sudores. Rursum si quis mortua muliere perniciosos fuisse sudores crediderit, iure propositi sermonis calci hanc uoculam

minus adiecerit, ut oratio talis sit, sudauit quidem, & decimo die superius magis, uerum etiam inferius. sudauit autem & decimo quarto, inferius minus. Ad sequentem igitur sermonē iam deſcēdamus. in ipso enim fortasse aliquid clarius inueniemus, unde quo loco eam particulā minus reponere debeamus, in proposito ne sermonis calce, an in sequentis initio percipere ualeamus.

Minus ijs, qui ex capite grauedine laborant, & raucitate, cum febre correpti sunt, ut puto, recidui sunt.

Subintelligere oportet, finita febre. qui enim aliter ipsis reciduias minus accidere putabimus, nisi prius febris desierit? Quod si hanc uocem minus ab his uerbis abstraxerimus, ut quibusdā eam superiori sermoni subiungentibus uisum est, huic contraria orationis sententiā erit. His uidelicet, qui ex capite grauedine laborant & raucitate, cū febre correpti sunt, reciduias fieri nobis intelligētib. Igitur quod in omnibus facimus, non orationis uerisimilitudine, sed ijs quæ euidenter in ægrotis cernuntur, quæ sita dijudicantes, si & nunc faciemus, hanc particulā minus uerbis istis recte fuisse præpositam inueniemus. Febris namque post grauedines & raucitates ueniens, ipsas firmius & certius concoquit, ut non iterum facile reuertatur, etiam si aliquid erroris cōmissum sit, alijs sine febre ob aliquā causam post cōmissos errores in morbum recidentibus. Sed cur in sermone hoc additū est, ijs qui ex capite grauedine laborant: neque enim ab alio membro grauedines oriuntur. An sermo iste ita dictus esse potest, ut in his uerbis etiam dictum fuit, uertere autē, quæ in dorso. Potest quoque has particulas ex capite addidisse, quoniā raucitate laborantium in ipsis uerbis meminerat, nam & alia ratione raucitates fiunt. potest quoque ex capite adiectum esse, ipso sibi ipsi reminiscentiæ causa breuiter scribente, quod a paruis grauedinibus, quæ ab externa aliqua causa proueniunt, ipsas distinguere, ut indicaret, de illis ab ipso sermonem fieri, qui ob naturalē capitis imbecillitatē eo uitio facile caperentur. hos enim quilibet iure ex capite grauedinosos appelleret, non a frigore, aut æstu, aut aliqua simpliciter externa causa. Illud autē uerbum puto in quibusdam codicibus additum est, significans ipsum, de quibus rebus loquebatur, ambigere. sed rationi cōsentaneū est, & sine illo uerbo puto scribi posse, cum uerum sit id quod dicitur. in sequentibus autem uerbis, ea quæ recte dixerat, ratione corroborat: ad ipsa igitur iam tranſeamus.

Omne suppurās non reuertitur. ipsamet enim concoctio, & iudicatio, simul & abscessus.

Haud obscura oratio est memoria tenētib. ea, quæ sapius iam de concoctione dixit. Nunc uero & eorum (ut dixi) superiorum uerborū causa meminī. ut integra oratio talis sit, & grauedinosis, et raucis, ob distillationes ex capite, cum superaddita febre frigida iuxta atque humidā fluctio cōcocta fuerit

fuerit, & cōcocta fuerit expulsa, firmam morbi indicationem fuisse, neq̃ amplius hominem denuo ægrotaturum spera.

Aliquibus cum uenere utuntur, inflatur uenter, ut Damagoræ: aliquibus uero in eo strepitus, Arcesilao intumuit.

Hec quoq̃ uerba alius aliter scribit. Et quidam ipsis hæc addunt, cum incipiunt, dictionem aliquibus ab initio positam adimentes, & narrationē talem facientes, quum incipiunt uenere uti, inflatur uenter. Voluntq̃ isti, incipientibus uenerea, hoc est, primum aggredientibus opus illud, ea quæ in sermone deinceps traduntur, accidere. tamen si lectionem hanc neq̃ liber aliquis antiquus, neq̃ explanator agnoscit. Nihilominus Sabini sectatores de coire incipientibus ipsi sermonem esse aiunt. quamuis Hippocrates nomine proprio hominis unius Damagoræ meminerit. Id autē facere consuevit, cum paucis res quam narrat, acciderit. At qui præterquā quod de his quicquam Hippocrates scriberet, experientia oportuit quid appareret, addiscere. neq̃ enim primum uenere uti incipientibus uentrem inflari, aut strepitum in uentre personare contingit. Sed quibusdam potius raro, iam inclināte ætate, & affectu flatuoso uocato, præcordiali, & melancholico uexatis, cum uenere utuntur, inflari magis uentrem contingit. isdem quoq̃ ipsis, ut assidue coitum appetāt, euenit. Quod igitur plerumq̃ iam antea dixi, siue scripturas uarias, quas in his uerbis fecerunt, omittam, siue omnes recensē, utrumq̃ multi reprehendent, ex suis ipso rum cupiditatibus, non ex rerum natura modum in orationibus diiudicantes. Quinetiam si aliqua ex dictis & scriptis dixerō, aliqua prætermisero, sic etiam nonnulli qui acculent, inuenient, quod aliqua dixerim prætermittēda, præsertim cum nugatoria sint, aliqua dicenda subtraherim, quæ dictis peiora non essent. In congressibus utiq̃ quotidianis quamcunq̃ explanationem qui intersunt ab illis ipsis percūctati audire uelint, eorū uoluntatibus sese aptare & assentiri respondentes conantur. At in libro id facere non licet. propterea mihi constitutum est, in plurimis quidem Hippocratis sermonibus, aut nequaquā ueterem lectionem permutantium, aut prosum absurde interpretantium meminisse. In quibusdam uero non omnino a ueritate abhorrentia commentaria legentibus narrare oportet. illud enim memoriæ mandare conuenit eadem in singulis clausulis repetere graue esse. Quod igitur dicebā, Sabini sectatores, quod primum uenerē expertis in propositis uerbis dicta eueniant, ut uerum credentes ipsius causam afferre conantur. At alij contra, q̃ hi uerborum lectionem hanc faciunt, sunt quibus, cum uenere utuntur, inflatur uenter. Sabini quidem discipuli non præter rationem coire incipientibus id accidere asserunt, primum quidem quoniam magna inno-uatio ac permutatio in corpore fit (scribunt enim sic ipsi) ob quam immutationem, flatum comitatur.

lem morbum, renum affectus, aliaq̃ longa uitia procreantur. postea uero quoniam & Democritus inquit, homo ex homine in coitibus gignitur. quin etiam quoniam inquit, multum pruritū ac morsum ob seminis saluginem atq̃ acrimoniam patiuntur. quumq̃ foeminarum (ut aiunt) & marium communis ratio sit, in foeminis euidētem causam esse dicunt. utero namq̃ intestinum subiicitur, uelica superiacet. par est itaq̃ ipsam distentam, & in uenerem concitatam utriusq̃ excretionem retinere. flatu igitur incluso assidue inflari. atque lotio tentato abdomē intumescere. Hæc sane a Sabini lectionibus haud uerisimiles causas eorum, quæ non fiunt, assignantibus referuntur, neq̃ enim hæc adolescentulis coire incipientibus, sed atra bile uexatis & flatuosis nominatis eueniunt. qui quidē post declinantem ætatem huiusmodi uitij afficiuntur. prorsus enim flatu repleti ab ingenti caloris debilitate proueniunt. eo namq̃ recte ualente horum nihil exoritur. Nam Aristoteles in libro suo De propositis & causam quærit, ob quam melancholicis libidinosis esse contingat. dicitq̃ in ipsorū præcordijs haud paucum spiritum flatuosum excitari, atque ideo eiusmodi uitia spirituosæ præcordialiaq̃ nominari. Diocles etiam & Plistonicius alijq̃ multi medici sic ipsa uocari dicunt. Verum haud malum fuerit & quædā uerba ab Aristotele scriptore tulisse. Hæc ita se habent. cur melancholici libidinosi sunt: an quod spiritu abundāt, semen enim spiritus excretio est. cum iste igitur copiosus sit, necesse est ipsius purgandi sapius incellat cupiditas, subleuantur enim propterea. & Ruffius * pro hac uoce strepitus maluit scribere timor, ut Hippocrati de melancholicis sermo sit, quorum maxime proprius timor est. aliud enim alij formidolosum uidetur, unū quiddā saltem ipsis singulis omnino, quando plane modice contristantur. Si uero immodice, & duo, & plura, & permulta, quibusdam etiam ipsorum omnia. Erit itaq̃ secundū Ruffum lectio huiusmodi. Quibusdam cum uenere utuntur, inflatur uenter, ut Damagoræ, unde his timor. Verum secundum ueteres interpretes, ut ab initio, scriptum est. illorum enim scripturam semper adiicio, & si ab illis primis descriptorib. corrupta fuisse uideatur, satius est enim ut iam sapius repetiui, lectionē, ut inuenta est, enarrātes, ita deinde ipsos aliquid ulterius excogitantes addere, idq̃ ipsum nos facere admonere. hæcenus Sabini discipulorum explanatio tradita est. Capito autem ita scripsit. Aliquibus nonnunq̃, cum uenere utuntur, inflatur uenter, ut Damagoræ, aliquibus uero in his strepitus. Dioscorides uero sic, Aliquibus quidem, cum uenere utuntur, inflatur uenter, ut Damagoræ, aliquibus in his strepitus. iste enim eam particulam uero abstulit. Quin et in nomine hoc strepitus, explanādo, inter ipsos explanatores non conuenit. nonnulli quidem murmur significari dicunt, quiddā ructum, alij flatum per sedem exhalantes. Item alij quodlibet istorum simpliciter, qualiscunq̃ in intestinis motus sit auribus perceptilis, sunt

sunt enim & alij quidam præter murmura, in intestinis motus ac strepitus, nonnulli quidē sonis per similes, aliquo sibilis, aut alicui huiusmodi uocis. At Arcesilao, inquit, non modo uenter inflabatur, sed etiā tumebat, hoc est, œdema, id est, tumorem habebat. dixi autē aliās sapius œdema ab ipso uocari omnem præter naturā tumorem, siue phlegmones, siue erysipelatis, siue scirrhi naturam sapiat, cum recentiores medici solum laxum tumorem œdema uocent. Cæterum qualem nam Arcesilao tumorem excitatum esse dicat, quæstio haud parua est. mihi sanē œdema proprie a iunioribus acceptum dixisse uidetur. non tamen incredibile est aut erysipelas, aut phlegmonem, aut scirrhum, aut eiusmodi aliquid coitus tēpore, uel paulo post exortum fuisse, rursumq̃ haud ita multo post id redidisse: ab interpretibus autem tota hæc speculatio silentio præterita est. Huius quidem Arcesilai & alio huius libri loco mentionem fecit Hippocrates, ubi ait, in accessibus quibus strepunt, ut Arcesilao. Manifestū est igitur huiusmodi hominibus uentrem flatu esse repletum, huncq̃ præ contentione in coeundo facta excerni cōtingere. At Dioscorides ita hæc uerba scripsit, Arcesilao autē male olebat flatuosum. pro eo quod est, malum odorem exhalabat flatuosum. ita enim scriptū esse uoluit. At reliqui omnes hanc uocem, flatuosum, sequentis sermonis initium esse uoluerunt, ut deinceps scriptum est.

Flatuosum in fursuros simul causa est. etenim flatuosi sunt.

Quos fursuros dicat, inuentu difficile est, modo quis non ut Herodoti & Ctesia tanquā historiam ueterum medicorum libros euoluat, sed quo ad artis opera magis proficiat. Multi autem interpretes id negligunt, & maxime quicunq̃ sophisticam doctrinā speciem admirati ad eam explanationem deueniunt, quæ ad manū est, quamq̃ uerba ipsa præ se ferunt, neque præterea in ægrotantibus dictorum ueritatis periculum faciunt. Igitur ita quoq̃ nūc eos fursuros dictos esse intelligentes, quibus assidue in capite fursures creant, istius rei causam referre conātur dicentes, ab excrementis caput subeuntibus fursures prouenire, excrementaq̃ in sublime a calido spiritu ferri, ob idq̃ istos flatuosos esse. At ipsorū improbus sermo est, primo quidem quoniam euidentis rei testimonio caret, mille enim minime flatuosos nouimus, quibus in capite perennis fursurum prouentus est. secundo, & si res ipsa testimoniū ipsis fauens præberet, omnibus calida excrementa contrahentibus communis hæc ratio esset. & tertio ad hæc q̃ ipsius capitis plerūq̃ ob propriam eius temperiem symptoma est, fursures creare, & si humores naturaliter affecti sint. Iure igitur quidam ueterem lectionem commutantes scripserunt, flatuosum causa si mul est alatis. medicis autem consuetudinem esse eos alatos nominare, qui scapulas eminentes aut alarū instar retrorsumq̃ productas habent, uos non

Galen.

latet. istis igitur, inquit, flatuosum simul esse causam, ut in affectū incidant, quemadmodū incidit, hoc est, in creatū sanguinis. ipsos enim flatuosos esse. Quod quidem ad frāgendū aliquid in pulmone, adiuuans causa sit flatuosum, neminē præterit. an uero & angusti pectoris homines flatuosi sint, id experientia nobis curiose inuestigandū est. Mihi quidem ferē omnes eiusmodi uisi sunt, et forsā ob uitalis caloris penuriā, quem ex corde emanare didicistis. Igitur alati exiguū cor habētes secundum quoq̃ huius proportionē & calorem ab ipso in omne corpus emanantē imbecillum habēt, ob huius namq̃ ab ipsa origine infirmitatē cor (ut didicistis) exiguū creatū est. Quidam autē, non alatis, sed febriculosis scribunt, locutionē huiusmodi faciētes. flatuosum simul causa est febriculosis, et enim flatuosi sunt. Verum neq̃ ipsi recte sentiunt, omnes febriculosos flatuosos esse arbitrātes. Dioscorides sanē, ut paulo superius dicebam, in calce proximæ clausulæ hanc uocē flatuosum collocauit ita proposita uerba scripsit. simul causa alati. ut tota ipsa continuata locutio ita se habeat. Arcesilao autem male olebat flatuosum. postea deinceps ab alio initio simul causa alati. etenim sunt flatuosi. Abūde igitur de flatuosis iam dictum esto: ne oratione in præsentia & semper multa me scribere ne gem, re autem nimis uerbosus esse deprehendar.

Frigidum ualde uenas frangit, & tussim citat, ut nix, crystallus: & contorquet, ut pherea, & gongronæ: simul causa duritiæ.

Et in libro De liquidorū usu, et in Aphorismis fusius disputatū est, qualis nam frigidi facultas sit, nunc quoq̃ aliqua ipsius opera per quādam ueluti designationē relata sunt ad eius comunem uim explorandam utilia futura. Quantū enim in ipso est, omnia quæ attingit, frigidū cogit, densat, stringit, colligat. Quocirca & sensum latentes corporū meatus & sensibiles exitus obturat, sic igitur et in Aphorismis scripsit, In istis uero frigido uti, cum sanguis erupturus est, non in ipsa, sed circa ipsa, unde effluit, & quæcunq̃ proprie frigidi facultatis, quādo nullo medio operatur, deinceps opera enūmerauit. item cum dixit, frigida ut nix, crystallus, pectori inimica, tussim excitatoria, sanguifluarum uenarum prouocatoria, & distillationum inductoria. illud quidem pectori inimica secundum ipsius frigidi facultatem dixit. Illud autem tussim excitatoria, sanguifluarū uenarum prouocatoria per alia media. Quoniam enim in se ipsa compinguntur atq̃ constringuntur uasculorū sanguinem continentium corpora, propterea nonnunquam ipso rum tunicas frangi cōtingit, ut quod a multo contento in laxis receptaculis sit, id a non multo distentis eueniat. Ideo igitur in propositis uerbis non absolute frigidum uenas frangere, sed ualde frigidū, dixit. eiusdem sententiæ uerba & in Aphorismis scripsit dicens, frigida ut nix, crystallus, per exempla quæ nam sint ualde frigida, interpretatus. Item cum in Aphorismis dixerit, ulceribus frigidum

Tom. 3

D

mordax

mordax, cutem obdurat, nunc dixit, frigidum con-
torquendi vim habet, quod idem est, ac copulan-
di. sic igitur & in nervosis membris tumores creat,
& in nervis ganglia quae uocantur, & alias quas-
dam tentiones, alias oblongiores, alias rotundio-
res, mihi quidem uidetur oblongiores uocasse pherea, ro-
tundiores autem gongronas, pherea quidem eas
uocans, quae ferarum similitudinem habent. ita e-
nim quidam Iones satyros appellant, quos pin-
gunt finguntque oblongos apud aures excessus ha-
bentes. Gongronas uero rotundiores cum duri-
tia excessus, quales in quibusdam arboribus appen-
dices sunt, quas gongros uocant. ut etiam Theo-
phrastus in primo De stirpibus ad uerbum ita
scripsit, Nonnulla uero habent & uocatos à qui-
busdam gongros, aut ipsis proportionem respon-
dentiā, ut olea. Dicunt & aliqui nunc etiam in The-
ssalia se quosdam audiuisse tales duritias, quum in
collo creatae sunt, gongronas appellantes. Verum
quenquam pherea dicentem neque ipse usquam gen-
tium audiui, neque aliquem qui audiuerit, noui.
quamuis nonnulli explanatores Hippocratem di-
cant pherea uocare, quae Pheris peloponnesi ciui-
tate abundat. Alij per ε psilon primam syllabam
scribentes unā cum ph scilicet, pherea, dicunt ip-
sum appellare, quae Pheris Thessaliae urbe plerun-
que oriuntur. At quod ipse longiores excessus phe-
rea nominet, illud etiam, quod in septimo De uul-
garibus morbis ad uerbum ita scriptum est, In uul-
gus crassabantur tussēs, maxime uero in pueros,
quae secundum aures, qualia satyris: testimonium
dictis nostris praebere uidetur. Sed quod in calce
propositi sermonis scribitur, simul causa & duri-
tia, id significat, dictorum uitiorum à frigore crea-
tiones adiutans causa est & corporis, in quo affe-
ctus oriuntur, duritia, id est, cum homo duro natu-
raliter corpore sit. Eadem enim ratione & frigidū,
& dura cutis, positorum affectuum originis cau-
sa sunt. Nam quoniam (ut ipse inquit) frigidum
cutē obdurat, ideo huiusmodi affectus creat, suc-
cis sub cute contractis per ipsam transire nequeun-
tibus. Quibus igitur natura cutis dura est, istis &
ipsa simul causa fuerit, ut ne crassi lentique humores
digerantur: sub ipsa uero congesti duos uocatos
& scirrhusos tumores efficiant. Quod etiam uena-
rum disruptio ob frigidi uim natura durioribus e-
uentura sit, nemini dubium est. Nam si à sanguine
in uenis inclusio ruptura uasculorum sit, in illis plus
fiet, quaecumque praeduritia aegre uixque dilatantur.
quae enim latius extendi apta sunt, etsi quod in ip-
sis continetur, multum sit, id tamen non rupta in-
cludunt & cohibent. Item & tussēs in natura du-
rioribus corporibus excitantur. siquidem dictum
est, ea facilius quam mollia exasperari. quum qui-
dam uero in hoc sermone pro hac uoce *Βρυχιδες*,
id est, tussēs excitans, *φυσώδες*, id est, flatuosum
scripserunt, aliquid & de hoc dicere conuenit. Quo-
tidie namque refrigerata corpora flatuoso spiritu re-
pleri cernuntur. uerum antiqua lectio non *φυσώ-*
δες, id est, flatuosum, sed *Βρυχιδες*, id est, tussē-

culosum (ut uerbum uerbo reddam) agnoscit. At
que in Aphorismis, (ut ante retuli) frigidissimarū
rerum, loco exempli mentionem facies, ipsis non
addidit flatuosum. Frigida enim inquit, ut nix, cry-
stallus, pectori inimica, tussium excitatoria, fan-
guisuarum uenarum prouocatoria, & distillatio-
nes commouentia. ac propositis in uerbis, & in nar-
rato aphorismo, non simpliciter quae à frigido, sed
quae à ualde frigido fiant, edocet: hoc loco dicens,
frigidum ualde uenas rumpit. In Aphorismis, ut
nix, crystallus. Quod autem aliquam caliditatem
participare debeant, quae insistantur, sicut & quae
saepius didicistis.

* Deficiunt aliqua. *

Post mictum concretio pueris magis. Num
quoniam calidiores?

Quod de calculosis pueris sermo sit, omnes li-
bri explanatores asseruerunt. sed cur post mictum
adiecerit, cum simpliciter scribere liceret, concre-
tio pueris, haud perinde contemplati sunt. sicut ne-
que illud etiam, cur dubitatum coniunctionem
adiexit, non simpliciter dicens, concretio pueris,
quoniam calidiores. iste enim loquendi modus,
num calidiores? pro certo affirmare non audentis
indicatiuus est. Atque in Aphorismis absolute pro-
tulit, augescentes plurimum habent insitum cali-
dum. Nomen quidem concretionis, in solo septi-
mo De morbis uulgaribus libro inueni, eius libri
scriptore dicente, et concretio apparebat in aqua,
qua manus lotae sunt. Sed quare post mictum, aut
quare num adiecit, deinceps considerabimus. ac
primum de dubitatione, etsi secunda scripta sit, ui-
deamus. Aut igitur adhuc dubitans haec scripsit,
temporis autem spatio aliqua demonstratione com-
perta de crescentium temperatura affirmauit, aut
quod & melius est, & à nobis in commetarijs De
temperamentis, & in Aphorismis disputatum, non
absolute puer adulto calidior est, sed insito calore
calidior, calidū autem non ingenuū eo absolute cali-
dus esse monstratum est, quo adulti plus abun-
dant. quocirca par erat ab eo potius calido in uesi-
ca lapidem concrefcere. propterea igitur haud in-
iuria dubitat, ueritas autem est, calculos pueris in
uesica ob urinae crassitudinem procreari. porro u-
rinas crassissimas à pueris reddi, & ab omnibus an-
te nos medicis concessum est, sed cur tales reddan-
tur, ipsum quidem per se speculatione dignū est,
ad rem autem propositam nihil facit. crassas enim
urinas excerni, & euidenter apparet, & rerum te-
stimonio declaratum est. huiusmodi namque cras-
situdine multa collecta & in unum coiens, cum se-
mel aliquando non apto tempore excreta intus diu-
tius remanserit, coagmentandi concrefcendique in-
itum capit. eo uero principio facto, facile (quod
iam superest) quicquid iterum crassi in uesicam de-
labitur, priori adglutinetur, maiorque inde tophe-
sus calculus redditur, quemadmodum extra & in
calidis aquis sponte nascentibus, et in uasis ubi ca-
lescit

lescit aqua quotidie, lapis coalescere cernitur. Igi-
tur urinarum crassitudo creandorum calculorum
prima potissimaque causa est, caliditas uero etiam me-
diocris ad huiusmodi materiam spissandam satis
est. Nempe & in sponte calidis aquis, & si medio-
cribus tepidiores sint, topi concrefcetes appa-
rent. Hac itaque ratione Hippocrates eam uocem
num adiecit mihi uidetur, quoniam & tanta ca-
liditas, quam ingenui pueri habent, ad coagmen-
tandum aliquid facit. uerum non ipsa praecipue, sed
materia, ex qua fit lapis, qualitas ipsius copactio-
nis causa existit. Ceterum cur post mictum adie-
cit, & non absolute dixit, concretio pueris? quo-
niam de calculis in uesica, & non in renibus, nunc
sermonem facit. fit autem lapillorum in uesica con-
cretio post mictum, in renibus, ante mictum. At
pueris in uesica, iam declinanti uero aetate homi-
nibus in renibus lapillos prouenire, nos haud praer-
terit. Ergo (quod dudum dicebam) rem ita se ha-
bere, quod sensibus apparet, manifestat. quoniam
uero causa sit, per ocium quaerere licet. quare ex-
planationi iam finis factus est. causam ut in supe-
rioribus, ita & modo ex abundanti asseremus: si
prius illos reprehederimus, qui propterea in pue-
ris calculos gigni asserunt, quod itinera ob uascul-
orum exiguitatem angusta sunt. oporteret enim,
si id ita esset, in renibus, potius calculos pueris crea-
ri angustis enim per illos transitus sunt. uesica au-
tem ceruix lata adeo in pueris est, ut cuiusque mate-
riae crassitudo per eam facile transmitti possit. An
forte neque in illis qui iam progressa aetate sunt, mea
tuum per renes angustia gignendis lapillis in cau-
sa est, sed et actionum infirmitas, & crassorum suc-
corum cruditas: quando quidem in pueris omnes
naturales actiones ualidae cum sint, humorum cras-
situdine funditur atque dissoluitur: in declinantis autem
aetatis hominibus cogitur atque inspissatur, quine-
tiam in exterioribus quaecumque natura crassa per
aliqua angusta transfundere uolumus, quasdam
eorum partes calore eliquatas facile peruadere,
quasdam non suas, neque eliquatas transire non
posse cernimus. huius materiae exempla sunt opix,
resina, seuum, cera & mel. In pueris itaque cum mul-
tus sit insitus calor et actiones firmae, materiae cras-
situdine attenuata in renes fertur, atque ideo facile in
uesicam percolatur, haud parum & actionum ui-
ad egressus celeritatem conducente. utpote autem
uesica frigida, quippe quae & neruosa sit, & pauci
sanguinis, & amplissima interius concauitate ina-
nis, crassitudo in ipsam transmissa ibi iterum cogi-
tur & conspissatur, ut praediximus, initium huius
conspissationis accipiens, quando in uesica diutius
commoratur. Quinetiam hanc crassam materiam
in pueris tenaciorem esse, quoniam magis ab in-
sito calido elaborata est, rationi congruit. nam quae
cumque à calore in concoquendo mutantur, tempo-
ris processu lentorem quandam acquirunt, etsi ab
initio nullum habuerint. Quocirca plane magis
in unum coeunt, densantur atque coagmentantur:
nam inter aequae crassa quod tenacius est, ad unio-

Galen.

nem, spissitatem, & concretionem aptius habe-
tur. Quamobrem cum causa quaedam ad praesen-
tem sermonem haud necessariae tradite sint, de uri-
nae praeterea puerorum crassitudine causam adij-
ciam. est autem cum ipsorum edacitas, tum quod
à cibo ludentes prosterneantur, & mouentur. laetenti-
bus uero & materia ipsa occasione praebet, lac enim
natura crassum est, & ad calculos creandos aptissi-
mum, porro & in adultis caseo frequentius ue-
scentibus lapillos in renibus crebro suboriri co-
gnouimus.

Figurae subleuantes, ut sarmenta manu im-
plectens & contorquens, praedoloribus pro-
cumbens, paxillum in summo dexum corri-
piens inhæsit, & subleuatus est.

Id quod dicitur, admodum patet. sed ipsius cau-
sam inuenire difficile est, quando et Hippocrates,
cum tamen posset, non scripserit, aut repente ipsi
dolorem coortum esse dicens, aut paulatim incre-
mentum cepisse, atque in sarmentorum plexu oc-
cupato initium habuisse, aut post ipsum illico, aut
alio quopiam diei noctisque tempore. Sed nec quae
esset particula dolens, dictum est. manum autem
fuisse existimant, eo quod ipse paxillo apprehen-
so dolore leuatus est. Quod si ipse sarmenta intor-
quens fatigatus esset, haud incredibile foret ex hu-
iusmodi figura ipsius dolorem fuisse mitigatum.
manus enim figura dolore sedans in libro De fra-
cturis, et in libro De officio medici uulnerarij qua-
lissimam sit, descriptum fuit. siquae uero in uersanda
manu tortura musculi in homine facta esset, aut et
flatuosus spiritus inter duos musculos exitum non
habens inclusus foret, par erat in figura decet po-
situm, ob quam spiritum inani contingebat, do-
lentem hominem subleuari.

Quem ex oritypia circa pontem uidi ego ia-
ctantem crura, altera tibia minime extenuaba-
tur, femoribus autem ualde. Vrina, ac genitura
non retinebantur.

Oritypos Graeci nominant quodlibet ex mor-
tibus in ciuitatem deferentes, ut ligna, & lapides,
& id genus alia. scribente autem Hippocrate non
simpliciter sic, oritypon uidi iactantem crura, sed
orationi praepositionem ex addente & scribente,
quem ex oritypia, apparet quodammodo, ab ipsa in-
montanis negocijs actione, ut à principio, dorsum cir-
ca lumbos hominis medullam, à qua nerui crura
mouentes egerminat, offensam accepisse. Illud au-
tem circa pontem, scriptum esse satis ipsi fuit, solum
quod aegrotantis reminiscat, ut nulla arte indigeat.
uerum forsan superuacuum fuerit querere, quae de
causa homo ille ex cruribus laborauit. quemad-
modum & illud, quid per ea uerba significetur, cru-
ra iactantem. utrum aegrotans crura immobilia do-
luerit. hoc enim à quibusdam fide omni carens di-
ctum est. illud quidem uerisimilius fuerit, impoten-
tia crura cum essent, ipsorum in ambulando mo-
tionem

Tom. 3

D

fionem

tionem talem fieri, qualem ipsa extrorsum debilitat iactantes faciunt. Sed neque quod tibia utraque, aut altera minime attenuabat, femora autem ualde, audientibus ullam utilitatem afferunt, sicut neque Hippocrati ad memoriam faciunt. Haud raro namque, sed crebro hæc fieri, & ab omnibus medicis aperte cognosci uidentur. Quid nam igitur sit, cur ita scripsit, ego declarare tentabo, si totum sermonem prius alijs uerbis clarioribus, ac brevioribus detractis superuacuis pronunciauero. Quidam resolutis cruribus secundum femora emaciabatur magis quam secundum tibias. urina quidem, ac genitura ipsi non suppressæ sunt. Hoc igitur nobis utile cognitum est. sed forsitan quispiam interrogaue rit, quid sibi uult illud, quod in libro De articulis scriptum est? Quoniam multo pluribus crura & manus debilitantur. & corpora torpescunt, & uirina suppressitur ipsis, quibus uertebrae præter naturam inuersio neque introrsum, neque extrorsum ex cesserit, sed concussa fuerint secundum rectitudinem dorso. Ex his uerbis nonnulli persuasi ob neruorum resolutionem ex medullæ dorso affectu hæc symptomata contingere asseruerunt. neque animaduertunt, uertebrae ex naturali sede commotis, & affectus communicati ratione phlegmonas primo, postea & præduros tumores excitantibus circa uelicam, & rectum intestinum quod uocant, naturales horum instrumentorum actiones deprauari, unde quæ prius ab ipsis excernebant, supprimuntur. neruis quidem solis læsis, nullo prædictorum instrumentorum per consensum affecto, non actiones naturales, sed uoluntarias uitari cōtingit. Quo circa & ipsis inuoluntarie urina decurrit, & sterminus, cum eorum neruorum, qui ad musculos in finibus uelicæ, atque intestini recti positi proteduntur, & a quibus utriusque instrumenti osculum clauduntur, atque contrahuntur, resolutio perfecta fuerit. sed monticola illi urinae exitum obstructum non fuisse proposita uerba declarant. utrum autem in uero ipso, an uolente excerneretur, non item adiecit. porro si liber iste accurate cōpositus ad editionem foret, ex eo quod adscriptum non esset, constaret quoque non fieri, prorsus enim ipsum indicasset, sed eo modo scriptus non est, uerum (ut sæpius dictum fuit) per quasdam adnotationes reminiscendi causa. nam de deiectionibus quoque nihil scripsit, cum tamen & has necesse sit, aut nequaquam suppressas esse, sed perinde atque urinam inuoluntarie effluere, aut uoluntate iubente excerni. At ipsum par est, ad eorum quæ uiderat, reminiscendum eo quod de urinis dixit, fuisse contentum, alui scilicet excrementorum euacuatione ita, ut urina, se se habente. nam si contrarium quid circa alterutram ipsarum factum esset, omnino significasset. eisdem autem eadem consequentibus utriusque meminisse necesse non fuit. uerum neque genitura, inquit, suppressa est. naturalis enim est & ipsius euacuatio, quemadmodum & urina, & sterminus. sed uare uenereo congressu uti uolentes, ad hanc deueniunt, nolentes autem, non, longiore oratione & in libro De

A dubijs motibus disputatum est.

Quæcunque alata naturæ costarum, propter impotentiam occasionis, & in distillationibus malignis, etsi excretio sit, etsi non sit, malum.

Quosnam medici alatos uocent, superius dictum est. didicistis etiam ex tertio De morbis uulgaribus eiusmodi homines ad phthisin esse expositos. occasionem autem Hippocrates dicere consuevit & omnes fere antiqui medici omnem rei materiam, ex qua initium motus ad sequentes actiones prodit. siue argentum, siue aliqua alia supellex, siue potentia quædam sit, siue locus, siue fides, siue actio, siue causa, siue quicquid aliud simpliciter. Sed quidam putant ipsum locos prius affectos aliorum occasiones appellare. idque ex eo sermone demonstrari aiunt, occasiones unde incipit laborare, cōsiderandæ. si uero & hoc significatum, (ut supra dixi) est, cum sit commune, multa sub ipso erunt singulæ. oratores quidem, quemadmodum & historici, & philosophi, occasiones, hominum actiones dixerunt, utpote & qui de illis disputent. ab Hippocrate autem nomen translatus est, quemadmodum & alia multa naturalium actionum, atque affectuum. in quibus omnibus commune est hoc, unde incipit fieri. nunc enim in proposita clausula Hippocrates dixit. unde incipit laborare. posset autem similiter dici & hoc, unde incipit nauigare, bellum gerere, pacem agere, pugnare, inter se amare, odisse, tyrannidem exercere, & omnia id genus alia. Nunc itaque primum initium, quo quis alatus euadat, ab Hippocrate dictum est. occasionem uero quispiam non ab re dixerit quæ nam igitur hæc est? ingentis caliditatis, quæ ex corde habet originem, imbecillitas. didicisti enim quemadmodum cerebrum magno caput unum augetur, paruo existente, minuitur. eadem ratione & cum corde augeri pectus & minui. uerum cor ipsum exiguum ob uitalis potentie infirmitatem creari. cuius potentie essentiam ingentem calorem esse dicimus. Quando igitur agrotus talis ipsa natura fuerit, hoc est, ab initio, à prima creatione, & cor & pectus parua creata esse necesse est. At quod tria sint animal gubernantia principia, demonstrationes didicisti in uolumine De Hippocratis Platonisque decretis. Eos uero qui occasiones dici putant prius affectos locos, multum & in explanandis propositis uerbis delirare inuenies, et in eo quod nos non dictionem aliquam uerbum, sed integram orationem præterea subaudire debere iubent, tanquam & hoc modo narratio se haberet. Quæcunque alata naturæ costarum, ob impotentiam occasionis in distillationibus malignis, maxime phthisi capiuntur, & si excretio sit, & si non sit, malum. cum multa ab horum uerborum explanationibus dicta sint, satis est, quod uerissimum mihi, & artem medicam discipulis utilissimum esse uisum fuerit. solum quam fieri potest, breuissimis designasse. Distillationes igitur à capite in pulmonem descendentes tunc malignas esse putandum est, si defluentia subtilia, & corrodentibus uiribus prædita

prædita sint. Hæc sane neque in pulmone morari a tandiu cōuenit, quoad concocta crassescant, quem admodum alias fluctiones ex tenui quidem materia, sed non corrosiua, & ægre maturescence constantes: neque rursus statim expelli. intus enim morantia non facile concoquuntur, uiscusque ipsum laborare deprehenduntur. si excernantur autem, tuiles uolentas commouet, ob quas caput repletur, ipsumque rursus in pulmonem materias depellit, atque ob tuiles uehementiam, ne aliquod in ipso receptaculum frangatur, metus est. Qualis plane tuiles illis accidere solet, quod humores tenues & aqueæ substantiæ difficulter ex pulmonibus reiciuntur, ascendunt enim isti à spiritu per tuiles dispersuntur, & contra spiritus motum prius delabuntur, & totam asperam arteriam egressi sint. Verum est igitur non xam seg, siue in pulmone liquores isti remaneant, siue euacuentur.

Rigores incipiunt mulieribus quidem magis à lumbis, & per dorsum, & tunc in caput, uerum & uiris posterius magis, & à priori parte. Horret exteriora, magis, & interiora corporis, ut cubitorum, femorum. Sed etiam cutis rara. id uero pilus indicat. à quibus autem alijs rigent fortasse ulceribus, incipit ex uasculis.

Reliqua huius sermonis uerba & in Aphorismis, & in secundo De popularibus morbis declarauimus, sed quod in calce adiectum est, haud parum negocij libri huius interpretibus facillit. si quidem alius aliter ea uerba scribit, omnes inuenientes sermonem uerissimiliter interpretari non posse, si antiqua lectio seruetur: Ea quidem cuiusmodi est, ex qua nonnulli eam partem mutauerunt. fortasse ulceribus scribentes. ut ulceribus. Vt id ipsum aliorum sit exemplum. neque enim ab ulceribus solum, sed etiam ab abscessibus suppurantibus rigent. quinetiam nonnulli ambusti & exusti ex ustione et incisione riguerunt. Vidimus præterea nonnullos ob acre pharmacum ulcri superpositum riguisse. uerum omnes id genus rigores externam causam euidentem habent. Alij uero sunt in tertianis & quartanis febribus, & plerumque una cum iudicationibus citra manifestam causam exorientes, de quibus dictum fuisse aiunt, Rigores incipiunt mulieribus quidem magis, & reliqua deinceps posita. Quapropter illud ipsum primo quispiam miratus fuerit, quomodo in Aphorismis, ubi maxime suam ipsius sententiam explicat, & de rigore sermonem scripsit, in uniuersum illum protulit sine ea, quam in propositis uerbis edocet, definitionem: uidetur namque, si ea quis consideret, Hippocrates opinari, non omnes rigores uno tantum modo fieri, cum dicat, à quibus autem alijs rigent fortasse ulceribus, incipit ex uasculis. Ultra id, quod hoc ipsum, ex uasculis incipere rigorem dixisse, nullam contra antedicta distinctionem habet, licet itaque dicere, ex uasculis rigores omnes ortum habere, id

Galen.

est, ex malis succis intra uascula contentis. sed primo quidem lumbi & dorso partes horrent, deinde & reliqua. propterea nonnulli ueterem scripturam permutantes, ita lectionem instituerunt. A quibus autem alijs riget, ut ulceribus, incipit ex uasculis. ut huiusmodi oratio sit, quicunque line loco passio rigores sunt, à lumbis & dorso initium sumunt, alij uero ab affectis particulis exoriuntur, quæ plane & ipsius rigoris causa sunt. Aliqui uice huius dictionis uasculis. contrarijs scripserunt. ut in quibus affectus locus rigoris autor est, ad se ipsum, ut aiunt, eo quo riget, tempore ab omni corpore sanguinem attrahens, tunc rigor ex passis sedibus prouenire conspicitur, ipso superioribus inferiora, sinistris dextra contraria dicente. Iam igitur animaduertentibus palam est, ex his quæ isti in scriptura transmutant, in maxime contrarias sententias orationem trahi. nonnullis ab affectis membris, alijs ab istorum contrarijs rigores oriri asserentibus. contraria uero sunt, ut ipsi dicunt, quæ longissime distant. de causa quidem, ut sæpius dictum est, licet uolenti, ut libet, dicere, sed de ijs quæ euidenter apparent, non licet: ita enim omnes artes, hominumque uita funditus euerterentur. uerum, ut in Aphorismis prodidit, omnes rigores ex lumbis & dorso initium capere dignoscuntur. atque istud in præsentia calci propositi sermonis adiectum libri autor (ut aiunt) Thessalus Hippocratis filius, si in patris commentarijs repertum descripsit, & libro interseruit, male fecit. nam à patre longo tempore didicata, & per aphorismos in communem enunciationem redacta firmiter ipsam putare oportuit, quam illa, quæ dum quærentur antea, nondum cognoscebantur. quod si ipse ex se id adscripsit, longe maius peccatum commisit, patris communem enunciationem inuertens atque deprauans. At si quispiam alius Thessalo posterior librum hunc scripsit, male & ipse fecit. ut enim sæpe iterauimus, experientia rerum euidenter apparentium iudex est, non ratio, quam sibi unusquisque uerissimiliter commentus fuerit. Nam cum aliquid fieri fama sit, ratio inuestigat, atque id ita esse contendit. cum quid autem plane fieri conspicitur, nugatoria & superuacua ratio est, quæ ipsum fieri causam afferens dicat. cæterum & alia quædam ab interpretibus in hæc uerba dicta sunt. sed ego iam sæpius omnium meminisse reculaui, & maxime cum ea quæ uerissimilima esse uidebantur, ad examen redacta falsa fuisse deprehensa sunt.

Caput ex ortu, & occasione, & plurimis rationibus, & paulatim cognitio colligentem, & perdiscentem, si similia inter se sint & si non similia inter se sint, ex dissimilitudinibus similitudo fiat una: sic utique sit uia, sic & recte se habentium approbatio, & non recte redargutio.

Non quæ nunc dixit, præcipere, sed ea in agrotantibus exequi difficile est, prorsus sane artis summa in ipsis est. nam si quis accurate laborantis na-

Tom. 3

D 3

turanti

turam à primo ortu cognouerit, & ex qua nunc cau-
sa laboret, & per multas rationes ad minimam us-
que cognitae euidentis similitudines, & quae dis-
similitudines esse uideantur speculari, alia quoque
in propositis uerbis enarrata bene inueniat, iste sa-
ne optime curare poterit. omnia itaque contem-
platur singillatim ea, quae per alia uolumina uberius
pertractauimus, in memoriam reuocantes, & ipsis,
siquid deficiat, adijcietes. Igitur cuius eorum qui
curentur, naturam à primo ortu scire debere praeci-
pimus, sapientiusque ut optime quispiam id faciat,
ostendimus, ostensum est autem haud facius quae
de primario affectu locis, & per uitae communica-
tionem laesae scire & exquisitè dignoscere in aegro-
tis oporteat. quemadmodum & de causis, quas an-
te incipientes uocant, & quas antegressas, & quas
contentiuas, ostensum est praeterea & in hoc libro,
cum tradita est circa aegrotantem oeconomia, quae
utiliter quispiam ex aegroti sermonibus ad artis o-
pera colligere possit. Quinetiam quod ex singula-
ribus in ipsa consideratis speculari dissimilitu-
dines ad ad unam amplam communemque similitu-
dinem redigere oportet, plurima uero eorum quae
in his libris scripta sunt, usu uenire solent. At quod
deinceps scriptum est, Rursum dissimilitudines his
ab uniuersis, communibus, & similibus indifferen-
tiis partitionem significat. ostensum autem est hoc
à nobis in omnibus partibus artis, in libro De dif-
ferentia symptomatum, de communis symptoma-
tis diuisione, ita quoque & in libris De pulsuum diffe-
rentia, de pulsus in uniuersum distinctione actum
est, uerum & inter has differentias rursum similitu-
do est, iterumque singulae differentiae, ut edocui-
mus, in alias magis particulares differentias distingun-
tur, item & istae quaedam habent similitudines, ideo
circo igitur cum dixerit, Rursum dissimilitudines
his subiunxit, & si similia inter se, ut intelligamus
deficere haec uerba, secundum aliquid, uult enim
nos cognoscere dissimilitudines, quae quidem sunt
differentiae, quadantenus iterum similes inter se
esse, ut ex dissimilitudinibus, una similitudo fiat, &
enim ipsa per se unaqueque differentia communem
similitudinem habet, omnesque communis alia com-
plectitur. recte igitur dixit, haec enim uia recta, in
omni scilicet artis constitutione, ut didicisti, appel-
lauit autem hanc uiam posteriores Hippocra-
te non uiam, sed methodum, ex qua recte inueni-
tum & factorum in artibus approbatio est, non re-
cte autem se habentium, redargutio.

Sanguinis de naribus profusio, aut his qui
subiurides nigrici sunt, aut rubri & uirides, aut
subiurides.

Nō est huic sermoni additum, utrum magis in
morbis fiat sanguinis de naribus profusio dictis ho-
minibus, an magis quam alia, istos iuuat, sed neque
quos intelligat subiurides et nigros, clarū est, nam,
ut saepius iam repetitum est, in stirpibus herbaceis,
id est uiridem, ab herba, eiusque colore Graeci ple-
runque dicere consueuerunt, abutentes autem om-

ne uigens & boni habitus ita nominat, interdum
uero & pallidos uirides appellant, atque nunc ita ex
planatoribus uidetur Hippocrates uirides & ni-
gros accepisse, tamquam si pallidos & nigros dixisset.
hos ipsos uero nonnulli sanguinis profusio
magis obnoxios esse contendunt, quod pallida
bilis cum sanguine permixta sit, quae uasculum pos-
sit acrimonia sua recludere. Alii istos magis iuuari,
quoniam prauis humoribus euacuationem re-
quirentibus affluat, pariter & de rubris uiridibusque
uocatis dissentiunt. Aliqui ad sanguinis effusionem
aptiores ipsos dictos esse asserentes, alij ea re iuuari
magis, sed utrisque commune quidem est bile pal-
lida abundare, non commune autem, magis me-
lancholicum succum ipsi admixtum esse in uiridi-
bus & nigris uocatis, magis sanguineum uero in
rubris & uiridibus. Nonnulli sane scribunt, quod
per hanc litteram & rubrum habentes colorem
significari uolentes. At tertio dictos subiurides &
hoc loco intelligunt subpallidos, sed cum uox in-
dicet modicum ipsos habere pallorem, cui permix-
tum illum esse uelint, silentio transeunt, nam si ni-
gredini, hos primos ab ipso dictos esse aiunt: si ru-
bori, secundos, forsitan igitur cum albedini mistus
est pallor, istos subiurides uocat, uerum albi colo-
ris homo haud ita multum sanguinis de naribus pro-
fusio obnoxius est, neque magis quam praedicti ab
eo subleuatur.

Parum remittentem crassum facere oportet
arida.

Haec quidem uetus lectio est. Sabini autem di-
scipuli non legunt parum, sed brachium dicuntque re-
tractationis causa in sanguinis de naribus eruptio-
ne uenae brachij sectione prodesse, non solum pro-
priam scripturam interpretantes, sed etiam uerifi-
citer nos intelligere precipientes, brachium remit-
tentem, de uene in cubito solutione dictum esse, ego
uero huiusmodi uenae sectionem sanguinis de na-
ribus immodice profusioni prodesse satis noui, re-
trahit enim ipsam, & ne fiat impedimento est, attamen
Hippocratis sermonem id exponere non ui-
deo, sed haec uerba, parum remittentem, in eum sen-
sum (ut plurimi interpretes acceperunt) dixisse ui-
detur, ut scilicet sanguinis fluxui parum cedentes, sic
deinde & ad ipsum crassiorem efficiendum transeamus,
at quia non simpliciter dixit, sanguinem cras-
sum facere non cum humiditate, sed cum siccitate,
alij crassum facere arido, in ablatiuo casu scri-
bentes, subintelligi oportere aiunt, medicamento.
Id enim ex his quae subnectuntur, declarari, sed in
praemissis uerbis his, qui sanguinis de naribus pro-
fusio continenter laborat, non in morbis, sed cum
non decumbunt consilium dari. In uictus ratione ser-
mo declarare uidetur, iubete ipso ex crasso red-
detibus cum siccitate boni succi sanguinem facere.
Haliscam & amyli huiusmodi esse aiunt, & recentem
caseum, & suillas carnes, & agnorum maxi-
me lactentium, & hœdorum praeterea. Alij de flu-
xu sanguinis in morbo uexatis sermonem dictum esse
uolentes

uolentes consulere ipsum aiunt, ut sanguis sine ci-
bis crassus fiat, id enim significat ea uox aride quo-
niā malos succos uult concoquere, ad concoctio-
nem autē bene facit inedia, concoctum etiam
medicamentorum usus est idoneus, quando ipsa
adstringentia sunt, nam haec sanguinem crassum
faciunt, sicut & concoctio. Deinceps uero ab ipso
huiusmodi medicamentorum exemplum positum
est. Quidam autem non scribunt aride uoce in e-
desinente, sed in o arido, Hippocratem iubere di-
centes, per nares exeuntem in profusio sanguini-
nem arido medicamento crassum reddere.

Alijs uero minus crassitudinem.

Alios aiunt ipsum dicere, eos scilicet, qui sine
prauis succis sanguinem assidue profundunt, qui
bus neque pallida, neque atra bilis cum sanguine mi-
sta est. Aliqui & hic scribunt, non crassitudinem,
sed crassum facere, narrationem magis dilucidam
reddere uolentes, sententiam quidem eandem pla-
ne seruant, siquidem & isti ipsum iubere uolunt,
alijs ob copia mali sanguinis eius profusio labo-
ratur minus crassum facere, hoc uidelicet, cras-
sum facere, iterum bifariam accepto, nonnullis qui-
dem ratione uictus, alijs uero per medicamenta na-
ribus adhibita, quibusdam praeterea utroque modo
sanguinem crassum reddere praecipientibus, sed nul-
lam firmam cognitionem ex his uarijs lectionibus
haberi, iam sapientius à me dictum est.

Arido autem oportet albo, ut galla, alumen.

Haec est sane antiqua lectio, quam difficulter
explanabilem nonnulli permittunt, hi breuiore
illi longiorem facientes, longā quidem hoc pacto
scribentes, arido autem oportet albo ex naribus,
ut galla, alumen, ipsius uero sententiam hanc esse
uolunt, immoderate sanguinem de naribus profun-
dentes, ultra praedicta adhuc & localibus remedijs
curandi sunt, localium uero auxiliorum exemplum
dictum esse aiunt aridum medicamentum album
naribus injectum, sed galla cum alba non sit, non-
nulli ipsi adiecerunt & alumen, scribentes, ut galla
alumen. Istud uero, hac aut istac, ademerunt non
iniuria, tanquam exilium quoddam atque indignum Hip-
pocrate, si modo significari hoc aiunt, per utram
narem sanguis eruperit, in illam aridum medica-
men esse iniiciendum. At seruata ueteri lectione ob-
serua locutio redditur, nam quae ex naribus alba
euacuare iubeat, aut purgare, aut concoquere, aut
sponte descendit contemplari, omnino inuentu
dubium ancepsque est, ipso Hippocrate huic uoci
albo nihil plane adijciente, Iure itaque in hoc ipso
primū interpretes discordes fuerunt, alius aliud
subintelligendum esse existimantes, & quoniam omni-
bus his, istud, ut galla, aduersatur, conueniens enim
erat dicere, ut galla, in ablatiuo casu, non in nomi-
natiuo, hoc igitur communiter omnibus repugnans,
neque euitare quis potest narrationis incongruum,
neque emendare, licet scriptura mutet, sed nonnul-
li dicunt etiamnum ipsi de sanguinis de naribus flu-

xu totum sermonem esse, consulereque in huiusmo-
di, astringenti medicamine uti, in narem sanguine
manantē id immittentes, usque dum sedato sangui-
ne alba exiuerint, multa alia quoque perperā dicunt
in uerba (ut mihi quidem uidentur) corrupta, & ab
aliquo forsitan interposita, ceterum mirari licet, ut
in alijs multis, ita & hoc loco eos, qui ualde auda-
cter Hippocratis uerba in quicquid ipsis uisum
fuerit, transmutant, cum omnes enim interpretes
in sermone Hippocratis scriptum esse sciant ex na-
ribus alba, ipsi mutantes scribunt, ex naribus albo,
multoties autē dixi in obscuris locutionibus uerbi
similiter uerba mutare fas esse, sed prius id ipsum
dicentem tunc lectionem mutare decet.

Cum uenere uti incipiunt, aut hircire, sangui-
nis profusio laborant.

Sanguinem de naribus facile profundunt non
solum aegroti, uerum etiam sani, qui eam aetatem
agunt, in qua illud ipsis euenit, quod hircire uocatur,
isti iam & uenere uti plane possunt, ac prius qui-
dem, cum essent pueri sanguine copioso abunda-
bant, uerū ratione incrementi haud ita ualde co-
pioso, sanguis autem ipsis calidior est, propterea
sanguinis profusio tentantur. At uos meminisse
puto, ex alijs membris sanguinis profusio cum lo-
ci appellatione semper dici, ex naribus uero, non
nunquam & sine particulae appellatione sangui-
nis profusio simpliciter nominari.

In accessibus autem quidam perstrepunt, ut
Arcefilaus, aliqui accessuri horrentes, rugosi, alij
uero post inflatur uenter, quam accesserint, ut
Damagora.

Sapientius repetui, si ualde male à multis inter-
pretibus dicta redarguam, aegre omnes ferre com-
mentariorum longitudinem, si uero non reprehensa
dimittam mediocritatem tantum memorans, eos qui
haud tardo ingenio sunt ab illis excitatos & reli-
qua diiudicare posse, & nunc igitur ita faciam. Hanc
quidem uocem accessibus, omnes fere de coitu cum
muliere intelligunt, quemadmodum & eam uocem,
perstrepunt, de emittendis flatibus. Atque de hoc
etiam paulo ante dictum est, sed quod deinceps scri-
ptum est, accessuri autem horrentes, rugosi, quiddam
tale significat, aliqui uenerea aggredientes, cum in-
calescunt, horrore tentantur, quia ratione iam sapientius
didicistis omnes mali succi plenos, cum uehemen-
tius calefiunt, horrore uexari. At nonnulli pro hac
uoce horrentes, rigent, scribunt, quod mihi perra-
rū esse uidetur, & maxime succorum prauitatis in-
dicium, quare neque ullum initio coitus rigore affi-
ci cognouimus, uerū & hac uoce rugosi, aliqui in
hanc uocem *νεκρωδεις*, id est, male olentes conuertunt,
alij uero interpretantur ob male habitum corpus
νεκρωδεις, id est, male olentes dici, alij quod terrae odorē
spirent, quod quibusdam autē uenter inflat, supra po-
situm est, sed Dioscorides hanc clausulam, ut &
alias multas, in quod ipsi libitum fuit, commutauit,

ut tota oratio huiusmodi sit, in accessibus sunt ut p[er]strepētes, quēadmodum Arcefilaus, ut foetidos ipsius crepitus esse intelligamus. Capito quidem & ipse in ualde multa sermonē hunc cōuertens talem fecit: in accessibus aliqui p[er]strepunt, ut Arcefilaus, aliqui accessuri rigent rugolī.

Mutationes cauendæ.

Et in alijs quibuscūq[ue], & in aphorismis id cautius dixit, his uerbis p[re]positis multum, & repente: neq[ue] enim nobis aeris mutationes, neque a nobis ipsis paulatim factæ periculosæ sunt. sed tantū magnæ ac repentinae, sanitatis amittendæ periculum inferunt. Quocirca & ab his cauendū est. Euitabimus autem ambicētis cōli mutationes, domi nos plurimum continentes, & cōtrariorum usum adhibentes, in humidis quidem mutationibus corpus siccātes, in siccis humectantes: eadem quoq[ue] ratione & calefacientes, & refrigerantes, cum huius utriusq[ue] occasio fuerit. sed in uictus ratione mutationes cauere in nobis ipsis est. neq[ue] ab exercitationibus subito ad ocium, neq[ue] ab ocio ad exercitationes transeuntibus, sed neq[ue] a lauandi insuetudine ad lauationes, neq[ue] a lauationibus ad oppositum, neq[ue] ex aquæ potu ad uinū bibendum, neq[ue] ex uini usu ad aquæ potū, & in alijs omnibus similiter. Hic sermo planē uerus est iuxta & ab Hippocrate sapius repetitus. ceterum ignoro, quidnam aliqui sentientes dicant subintelligendū esse huic sermoni, mutationes cauendæ, hanc uocem: ætatum. in aphorismis enim ipse inquit, multū & repente euacuare, aut replere, aut calefacere, aut refrigerare, aut aliter utcūq[ue] corpus mouere periculosum est. & omne multum naturæ inimicum, ætatum nulla mentionem fecit. neq[ue] enim in ipsis paulatim labentibus nimium naturæ inueniri potest. neq[ue] aliqua curiosiore obseruatione indigent, quantum ad communia tuendæ sanitatis p[re]cepta pertineat. quemadmodum neq[ue] cum anni tempora paulatim mutationem suam faciunt. uerum hæc interdum uidemus magnas repēte in contrarium mutationes pati. at ætatem nullam repente elapsam nouimus, ut puer die postero in uirum euaserit, non paulatim p[er] pubertatis & iuuentutis annos transitum faciens.

Cibi paucitas, lassitudinem non faciens, nec sitim accendens.

Cum in uniuersum mutationes esse cauendas dixerit, unum quiddam ad naturalem statū tuendum cōferens deinceps scripsit, ut memoriæ p[ro]priae consuleret. In utraq[ue] enim mutatiōe cum circundantis aeris, tum nostrorum studiōrū, & uniuersæ uictus rationis, cibi paucitatem, & sitis, & lassitudinis priuationē in omnibus, quæ agimus, nobis esse p[ro]posita iubet. Sed explanatores cibi paucitatem & sitim & lassitudinē tolli dixerunt. uerum id si non ita in uniuersum p[ro]feratur, falsum est. nam pituitosos succos, aut multum optimum sanguinem habētibus cibi paucitas lassitudinem

tollit, & sitim extinguit, sed billosis, aut inopia sanguinis laborantibus neq[ue] lassitudinem sedat, neq[ue] sitim extinguit: ut ipse in libro de uictus acutorum ratione edocuit. adhuc uero p[er]ius illi senserunt, qui ita scribunt, inedia lassitudinem tollens, sitim extinguens. At isti planē in extrema incitātia uersantur, ea, quæ neq[ue] uulgus hominum latere solet ignorantes. Alij p[re]terea fini sermonis hanc uocem: esurienti adijciunt: aut utq[ue] cibi paucitatem esurienti lassitudinem & sitim eximere. elurientē uero eum dictum esse uolunt, qui indigere cibo se sentiat. Atqui melius esset dicere, famē sentienti paucitatem cibi haud in tēpore adhiberi, non sentienti autem conducere. signū est enim ipsius corpus multitudine redundare.

Omnis extenuatio laxat cutem, deinde distenditur. resectio ē contrariū, cutis corrugatio, concidentis extensio. Resecti cibo rugosum, laue. utriusq[ue] signum subbiliosum, subrubrum. sic & detractas esse māmās, graciles autē sursum tractas, & circumtentas, etsi quispiam non arbitretur propter hoc, sed carne creata id sit.

Demiror explanatores obscura uerba, quæ nullus homo intelligat, solos se intelligere p[ro]fiteātes, quæcūq[ue] uero nobis omnibus p[er]spicua sunt, solos ipsos nō intelligere. P[ro]positum igitur sermo nem minime ambiguū multiformiter distrahunt, alius aliter ipsius particulas scribens, atq[ue] commutans, & omnibus euidenter apparentia declarans, quæ maxime omnium ipsos euitare oportebat. est enim Hippocrati sermo de his, quæ in corpore nostro conspiciuntur per tenuationes, & cōnutritiōnes. Sed nonnulli, neq[ue] quid sit tenuatio, nosse uidentur, tantum abest, ut omnia in istis euidenter apparentia, aut ipsorū causas percipiant, sed tamē fieri tenuationē per euacuatiōē p[re]dicant. Aliqui siue euacuatiōē, siue tenuationem dixeris, nihil referre opinantur. Verum hoc dignoscere nō est magna cuiusdam sciētiæ. Igitur multi haud modica sanguinis copia redundant, gracilissimi tamē sunt. sicut alij ē cōtrariū crassi, sed paucum habēt sanguinē. Atqui esto cuiusdā mulierculæ iam octo menses purgationis menstruæ suppressione laboranti, extenuatissima cū esset, haud exiguo detractō sanguine, breuissimo tempore propriū habitum restitui, sicut & alias non paucas eodem modo ad sanitatem reduxi. sed quod illi mulieri accidit (neq[ue] enim erat ignobilis) fuit ualde celebre. ipsi quidem rescissa uena, & medicis ex eo remedio futurā utilitatē firmiter polliceri uerentibus. quinetiam nonnulli mihi aduersari audebant, non solū propter mulieris maciem, sed etiam propter inappetentiam ex uenæ sectione secuturam esse noxā affirmantes. p[ro]fecto hæc melius est longiori sermōe p[er]sequi, q[uam] utriusq[ue] Prodiçi Hippocrates mentionem fecerit diligenter inuenire conari. Verū, ut supra iam dixi sapius, recētiōres medici ad magis sophisticam doctrinā speciem deflexerunt, agrotis

agrotis euenientia diligēter obseruare, & ipsorū affectus, causasq[ue], ex quibus curationis inuentio acquirat, indagare negligētes. & ipsa uero p[er] experientia in muliere, quam memorauī, cōfirmata est: siquidem primo die sanguinis sexquiliabrā detraxi, rursum postero die librā unam, tertio uero non multo plus semilibra, erant enim uncie octo. Sophista quidem hæc legens quæret, quis ex Græcis uncias libras, aut quis uncias nominauit? Medicus uero & quæ alia signa p[re]ter cohibitos menses, uenæ sectionem indicent, scire auebit. illa igitur & ego recensēbo, sophistis, ut ualeāt, nunciās, quoniam scilicet ipsius uenæ eminebant sanguinis plenæ, colore liuidæ, rescisso autē uasculo, liuidæ p[er]ici & colore & crassitudine similis sanguis emanabat. ob id ipsum sane multo magis uilius fuit largiter esse euacuandus. Hæc quidem a nobis obiter recte mederi cupientibus dicta sunt. Rursum uero ad p[ro]positū me recipiens, non recte dicam explanatores affirmasse, attenuatiōem corporis simpliciter ob inanitionem fieri. diffinitiones enim dixisse oportuit, q[uod] scilicet attenuatio totius molis detractio quædam est, & collapsus, & subsidentia, uel ut utq[ue] ipsum nominare uelint: crassitudo uero ē cōtrariū in tumore sublatio est. nonnunq[ue] igitur debilitata carnosī generis facultate, & uitio to sanguine in arterijs uenisque incluso attenuatio fit, plerūq[ue] uero ex cōtrarijs crassitudo, in uasculis quidē paucus sanguis remanserit in carniū nutricationē distributus, illæ uero bene adultæ sint, & p[er] eas totius moles corporis increuerit. Nouerūt autem id quoq[ue] mangones, cutem scilicet carnosī particulis circūponi, & naturas quasdā corporū agnoscunt, quæ in molem excrecere p[re]tenta cute non ualeant, nam ipsam summis digitis sursum trahentes, quousq[ue] a subiecta carne discedat, cōsiderant, & eousq[ue] singula emaciata corpora se reficere posse sperāt, quousq[ue] cutis protracta fuerit. laxa enim cutis in extenuatis, extenta in crassioribus effectis apparet. porro extenuatiōes multis de causis p[ro]ueniunt, siquidem alimēti penuria, exercitationes plures, & uigilia, & cogitationes, & dolores, & morbi colliquatiui & discussorii, p[re]terea euacuatio multa per aluum, per uomitū, per sudores, p[er] sanguinis profluuiū extenuationum causæ sunt. instauratiōis autem unus modus est, omnium uidelicet quibus sani egemus, cōueniens modus. ista uero sunt, ut ipse in sequentibus dicturus est, labores, cibus, potus, somnus, uenus. Itaq[ue] cum multi modi extenuandi corporis sint, omnibus cōmune est primum quidem cutē laxari, postea uero perdurante macie distendi. At si illi succedens instauratio facta fuerit, cōtrariū accidet. distendetur enim cutis. causas uero istorū tam quidem sapius audiuitis, ueruntamen & in p[re]sentia summam p[er]stringentur. Quapropter cum memoria complectamini, quæ sapius in utribus & uescis conspexistis: repleto enim interiore cauo circumtenditur corium, euacuato relaxatur: eodem modo & in animalibus bene saginatis di-

stenta cutis, in macie cōfectis laxa conspicitur. nā sicut liquor in utrem infusus eius tergora contendit, ita carnes multæ procreate cutem nostram circum se ipsas obtendunt. atq[ue] id euidenter intueri licet, pingues scilicet omnes adeo tenfam cutem habentes, ut eam quis apprehendens nec minimum a subiectis carnibus auellere possit, macros autem adeo laxam, ut longissime quis ipsam protrahēs acutius trahere sine ullius subiectæ partis uulnere queat. Hactenus quidem omnes ferē sermonem recte intellexerunt, sed in eo cōturbati sunt, quod sequitur hæc uerba: omnis extenuatio laxat cutem. contrariū enim ab ipsa fieri negant. Quocirca nonnulli de resectione uerba illa, postea circumtenditur, dicta esse existimant. neq[ue] animaduertunt, quod subsequitur ipsis aduersari. ubi aut, instauratio econtrario. erit enim si quis ipsorum explanationis intellectum sequatur, talis sermonis sententiā: omnis extenuatio laxat cutē, circumtenditur contra instauratis. instauratio uero cōtrariū facere apta est. Sed primum quidem ipsum dicere par erat, instauratiōem non contraria, sed contrariū facere. nam cum unum de extenuatione dictum sit, & resectionem unī cōtrariam distinxisse ratio postulat. Igitur si extenuatio cutem laxat, eam distendere instauratiōem decet. postea uero deinceps hoc dixisse manifeste uidetur, cum explicatior, apertior, ac breuior sit talis oratio: omnis extenuatio laxat cutem, instauratio circumtendit. Quid igitur est, quod ab ea parte significatur, quæ dicit, postea circumtenditur? Nihil aliud sanē, nisi id, quod ab omnibus intelligitur, quod primo scilicet in extenuatiōibus cutis relaxatur, extenditur postea extenuatione manente, & non in instauratiōē transmutata. At in instauratiōe contrarium euenit, ab initio quidem cutis obtenditur, tempore autem succedente laxior euadit. Hæc p[ro]fecto, si adeo curiose, ut Hippocrates, sensus apparentia obseruassent, ita fieri uidissent. primum igitur uobis in memoriā ea reuocans, quæ sensu conspexistis, postea & apparentiū causas explicabo. Illorum itaq[ue] reminiscamini, qui in morbis contabuerunt, p[re]sertim in tabe, quæ cōbusta uocatur. in quibus mementote cutem æque ac aridum corium fuisse distentam. sed quid mirū in illis longiori tempore tabefactis cutem distentam apparere? quandoquidem & nonnunquam primis diebus id euenire soleat. Dicit ergo Hippocrates ipse in P[re]sagijs de his, quæ morbi initio eueniunt, sermonem faciens, inter alia faciei signa & hoc enumerans, cutis circa frontē dura & contenta. Quod autem ob inanitionē id fiat, docens ipse deinceps scripsit: interrogare oportet, num uigilauerit homo, an uētris deiectiones ualde sint liuidæ, an pestilens quicq[ue] ipsum uexet. Ceterū id ab omnibus medicis Hippocrate posterioribus tanq[ue] uno ore loquentibus conceditur, ob immodicā euacuatiōē nonnunq[ue] sensilē, nonnunquam sensus latētem, folere eiusmodi faciem euadere, qualem his uerbis pinxit Hippocrates: natus

nasus acutus, oculi caui, tempora collapsa, aures frigidae & contractae, & aurium pinnae inuersae, & cutis circa frontem dura & distenta. Quocirca sensum nos aperte docente nimiam euacuationem contra quod moderatam, in cute affectum parere, ipsorum ratio ueris similis quidem, non tamen uera comprehendit. cum dicunt, manentibus affectum producentibus causis ipsum ad contrarium transmutari non contingit. euius dēter enim transmutari in immoderatis euacuationibus cernitur: siue ipsa longiori tempore sensibilibus perdurare noscant, siue per uias sensibiles occultas, per eliquationem scilicet aut digestionem egrotantium efficiant. Antequam igitur ad ipsam cutis substantiam exhaustio peruenerit, perinde atque in euacuatis uentribus, & faccis, & uelutis cutis laxior reddat. in aitione autē perdurante talis efficit, quales aridae uelutae atque coria, quae praeter duritiam extendi non possunt, talis uero & in uentribus & in uelutis cutis effecta uidetur, cum exiccata admodum fuerit. At usque dum humida sit & mollis, in interno cauo aliquid suscipit iterumque dimittit: suscipiens quidem, cum sanis expleta fuerit, distendit, cum inaniter autē, relaxat. Recte igitur Hippocritus dixit, omnis extenuatio laxat cutem, postea circūstendit. sic enim & fieri uidemus, & iam causa dicta est, ac bene illud quoque adiecit, instauratio nemē contraria facere: nam ab initio extendit cutis, interiectio deinde temporis intervallo efficitur laxior. cum enim subiectis ipsi carnibus durior natura sit, atque aridior, post illas & in extenuationibus obdurefcit, & in instauratio nibus, remollescit. quando igitur ipsam duram & iam exiccata instauratio excedit, primum carnes adaugēs ipsam iure protēdit: procedente uero tempore & ipsa cutis nutrimentum suscipiens, humidior & mollior fit, proinde & iterum laxior reddit, quēadmodum arida coria & pelles aqua madefactae & oleo ac seuo delibutae. Haec itaque uere iuxta atque aperte ab Hippocrate enarrata male interpretati sunt, ob earum, de quibus est praesens sermo, rerum ignoratio. Sed quae sequuntur haud aequae nota, & fortasse deprauata manifesta esse arbitrantur: quauis in ipsis explanandis haud minus, quam in praedictis dissentiant, & antiquas lectiones permutent. uerū ut dilucidior oratio sit, singulas sermonis particulas separatim explicabo, cutis corrugatio cōcidentis, extensio resecti, in extenuationibus quidem laxari cutē, priusque ipsa in propria substantia aliquid perpessa sit, in resectionibus autē extendi, & exiccata temporis intervallo in contraria permutari supra cōprehensum est. sed in hac parte ipsius cōcidentis corrugationē fieri inquit, resectae uero extensionē, rugosum quidem corpus & cutē Graeci nominant, quae in rugas & plicas contraeta sunt, ut uidemus in senibus. & ipsorum affectum corrugationē, corrugatio uero aliqua & in iuuenilibus corporibus apparet, cum uenae occultae sunt & extenuatae, & maxime cum dissipato in ipsis abundantante sanguine medicamen auferre astringētisque naturae quicquid superdederit. Hunc autē & in cute cadente affectum creati dicunt, id est, cum ea, quae intra ipsam cutē habent, pauciora effecta sunt, tunc decit

adit in seipsam residēs, sed contrarium eius affectum, cum in longum latumque excreuerit, extensionē homines uocant. licet nonnunquam eueniat, ut tantummodo secundum longum aut latum extendat ac resideat. Verū in praesentia de extensione & contractione secundum utrumque cutis dimensionem factus sermo intelligendus est. Quod si quis hanc propositam clausulam recte intellexerit, non admodum hac egebit. Horrens, leue, utriusque signum, subbiliosum, subrubrum, nonnulli legunt rugosum, leue, utriusque signum. Sed quoniam in ante posita clausula de corrugatione scripsit, rationi magis cōsentientes esse uidebit, ut nunc horrens dictum sit, ut Hippocrates speciem in corrugatis factam horrentibus similem esse demonstrat. similitudo autē in cutis inaequalitate ac ueluti asperitate consistit, nonnullis eius particulis depressioribus, nonnullis extatioribus apparētibus. Quando enim per exigua ualde interualla in tota cute id factum fuerit, id symptoma horror nominatur, tunc illud mēte cōcipito, exactae maris tranquillitati laeuis corporis statum asimilari, & proxime inceptae eius inaequalitati horrorem. Ita sanē & poeta inquit, qualiter autē zephyris confundeat mare ad horrorem conitantibus. Leuitas igitur instauratis corporibus inest, sed ueluti horrens contra se habentibus, utrumque uero ipsorum utriusque signum est. At non utrumque amborum, neque ambo simul utriusque. eodem quoque modo & subbiliosum & subrubrum utrumque utriusque signum est, subbiliosum extenuati, subrubrum instaurati, emaciatis enim corpus biliosius reddit, propter causas maciei inferentes, de quibus antea nos loquētes audiuitis. sanguinolius autē cibo resectis atque instauratis, nam neque bene enutriti sine optimo sanguine corpus ualeret. adiecta uero sermonis calci hac particula sic aliqui eam sequētis initium faciunt, nonnulli huius finē. utroque enim modo explanationem facere possumus. quocirca de hoc quidem laboriose disceptare non conuenit. sed ad sequentia ueniamus, subiecti sermonis initium ab hac particula sic facientes, quoniam plurimis explanatoribus idem ipsum facere uisum est: sic detractas esse mammas, graciles uero sursum tractas & circumtentas, & si non propter id quicquid arbitretur, sed carne creata id sit. Haec sanē est antiqua lectio. ipsam uero quidam commutarunt, alij breuiorem, alij longiorem facientes, quemadmodum & Sabinius ita scribens: sic detractos esse longos graciles, alios uero sursum tractos. ut graciles quidem & laxari, & longos apparere, sed bene nutritos sursum tractos esse significet. At Rufus & ueterem lectionem & antiquiorum interpretum explanationem aliquid Sabinianae contrarium edocetem retinuit. uult enim bene nutritos ad inferius, emaciatis sursum uersus attractos esse. Huiusce autem rei sensus ipse testis locupletissimus esse uidetur, dicente Hippocrate, Quauis aliquis non utique arbitretur, nam cum praedixerit, extenuatis laxari, bene nutritis circumtēdi cutē, priori detractas esse mammas, secundo sursum uersus retractas accidere inuenies. & propterea auit, Quauis

Quauis aliquis non utique arbitretur, id sanē tantum ualidissimam rationem acceperunt ueteres interpretes empirici Glaucias, & Tarētius Heraclides. per eam enim se demonstrare opinantur, Hippocratem in eorum sententiam descendere, ut uerisimilibus dogmaticorum argumentationibus nequaquam, sed soli per experientiam cognito & euidenti fides sit adhibenda. quauis & ipsum euidentem sine cōditione prolaturum utroque modo falsum sit, siue detractos esse & laxari tales in extenuationibus, siue in superiora esse retractos dixerimus. ergo id ipsis primum accurate exploratum esse oportuit, cum empiricis, qui rerum sensui apparentium obseruatores ac memores sunt: tum dogmaticis, quoniam eorum, quae sunt, non eorum, quae non sunt, ipsos causas reddere opus est. Quid nam igitur sit sensui apparēs, ego explicabo, cum in permultis mulieribus obseruauerim, & a non paucis audiuierim non obstetricibus modo, uerum etiam ab alijs nihil eiusmodi sciētibus. Haec namque magis uere sensui patentia enarrant, quam qui placiti sui amore decepti in his caligant & alucinantur. Quod itaque accidit eiusmodi est: mammae lactis plenae secundum omne interuallum augescunt, in altum enim ac latum extuberant, longioresque cernuntur. At si absque lacte in tenuitate & crassitudine tantum, ut & alia membra, permutantur, eodē, quo & illa, modo afficiuntur. primo quidem cum extenuantur, relaxatae, cum uero crassescunt, magis extentae, sed processu temporis contrarium statum suscipiunt, breuiiores quidem arefactae cute euadentes, longiores autē in resectionibus, ut antea dictum est humectata. ita planē & in uetulis primo laxantur, postea cōtrahuntur. Ego quidem māmīs euidenter contingentia recensui, & causas ipsis adieci, explanator autem nullus id fecit, sed prout quisque uoluerit scribēs, propriam deinde scripturam declarat. Haud ab re autē & contrarias explanationes, & scripturas sermonis multas & incertas attulerunt. ut quicquid dicat aliquis, partim uerum, partim falsum dicturus sit: māmīs utique, cum lactis plene sunt, gradioribus effectis, cum uacuae, minoribus: sine lacte uero, cum macrescunt, ab initio laxatis, deinde contractis: dum crassescunt autem, ab initio retractis, postea paulatim relaxatis: imposita quoque isti per cibum resectioni cōditione, quae scilicet aliqui prius recreantur, quam ad tantam maciem deuenierint, ut praeriditate cutis distendatur: aliqui post ariditatem enutrientur ac recreantur.

Iugula manifesta, uenae conspicuae.

Id genus sermones clara praeserunt scriptoris sententia, & si uerbis, in quibus haec apparere uelint, expressum non sit. multi quidem natura macri, & iugula detecta habent, & uenas extantes plenasque sanguinis, sicut e contrario alij neque iugula, neque uenas habent extantes. Quēadmodum autē naturalis huiusmodi corporum differentia conspicit, eodē modo & in his, qui praeter naturam aut emaciatur,

aut crassescunt, & abundant, aut egrotant humoribus, constat enim in extenuato corpore repletas uenas sanguinis plerumque corrupti intra ipsas inclusi copiam ostendere. sicuti de muliere, cui menses retentuerant, paulo ante dicebā. Ceterum miror Capitonē solum huius sermonis uerba ita scribentē, magna repletio patēs est, uenae perspicuae, nam si ita scriptus inuētus esset, quid necesse fuisset omnes interpretes eū in clariore transmutasse: siquidem eorum, de quibus ambigunt, scripturas faciliore notitia causa transmutant. Quinetiam codicem nullum ita se habere inueni, cum multos tamē ob id ipsum euoluerim, antiquas scilicet lectiones ab his, in quibus omnes consentiunt, aut dissentiunt, distinguere cupiens. Cum omnes igitur explanatores, & omnes codices eandē lectionē habeant, haud recte Capito ipsam permutare ausus est. sed forsitan & ego male ipsius ab initio mentionem feci, cum omnes huiusmodi in lectionibus mutandis ineptias me in explanando omisitū esse praedixerim. In sequētibus igitur id me a longitudine abstinens.

Prodicus febrientes interfecit curribus, luctationibus, fotibus calidis. malum febriculisum inimicum fami, circuitibus multis, curribus, frictione, laborem labore, ipsis.

Et haec uerba alius aliter scribit, nonnulli quidem uerba haec permutantes, circuitibus, luctationibus, nonnulli uero ab initio luctationibus, ponentes, aliqui eam uocem eximentes, aliqui ab initio fami adijcientes. circuitus sanē uocem lentas deambulationes in longius tempus productas, ut in libro De ratione uictus in acutis ipse inquit, tardum multum circuitum deambulasse. & Plato Prodicum meminit ut in multis deambulationibus utentis. Quem autem nunc Prodicum memoret utrum Leontium, an Selybrianum, querere superuacuum est. in alio enim sermone haec omnino percurramus. Nunc uero historicas quaestiones tractare tepus non est, quando nonnullorum explanationibus non paucis praetermissis, satis habemus, si nostra octo uoluminibus absoluerimus. sed cur Prodicum accuset, ipse declarauit inquit, febriculisum inimicum esse circuitibus, & fami, constat autem, quod & reliquis enumeratis, nam & luctationibus, & calefactioni, & frictioni, febriculisum aduersarium est. ita enim ea uox inimicum intelligenda est. quoniam & amicū per translationē dicere consueuerunt pro priū ac domesticū. inter utrumque autē dictionē haec malum posita ab aliquibus in calce prioris sermonis scripta est, ab aliquibus initio secūdi, ut una fiat oratio huiusmodi, febriculisum inimicum circuitibus. Quod autē febricitantibus, deambulatio, & cursus, & fotus calidus & luctatio, undique calorē in corpore augētes officiāt, neminē eorum, qui in artis operibus uerlati sunt, praerit. Prodicus uero non rationalē modo auxiliorum inuentionē, sed etiā empiricā obseruationē ignorare uidet. negat enim ratio labori labore mederi, hoc est, noxae noxae & malo malum. nam contraria non similia infestati uitio adhibere auxilia

auxilia conuenit. at ille similia adhibere uidetur, siquidem & ambulationibus, & luctatione, & frictione, & fotu calido, & fame utitur: per fortū autem calidum omnis ab extrinseco nos inuadēs caliditas, siue ab igne, siue in balneis fiat, intelligenda est. Quinetiam fames predictis aduersatur. ubi enim fames est, laborare non conuenit. non solum autem clausula initio, sed & ab initio usque in finē quicquid libuerit scribunt. ceterum ego ueteres scripturas, & si difficilius explanentur, semper eligo. Sed uocem eam, quæ ultima in propositis uerbis scripta est ipsis aliqui sequentis sermonis initium faciunt, nonnulli prorsus abijciunt. si quidem nihil plus, quæ antedicta edocere uidetur.

Venarum rubor, liuor, uiriditas, laterum dolores, laxi.

Dixi uocē ipsis in calce proximi sermonis positam isti posse præponi, ut sermo talis reddatur, ipsis, quos prædixi. erant autem febricitantes non recte à Prodicō ad motiones bene ualentibus conuenientes deducti. hæc, quæ nunc dicit, habere contingit, non omnia scilicet singulos homines. neque enim potest rubor una cum liuore & uiriditate consistere. siquidem unumquodque istorum duo reliqua tollit, & affectus dissimiles sequitur. nam uires mediciores & optimum sanguinem habentibus, cum exercentur, aut per fotus calefiunt, rubicundum corpus euadit. sed imbecilliores, aut uitiosis humoribus repleti liuidi fiunt ac uirides. nonnulli uerbis his hanc uocē tumores præponunt, & clausulam talē faciunt tumores, uenarum rubor, liuor, uiriditas. sed quod in extremis uerbis dixit laterum dolores, laxi nonnulli uerisimiliter ita mutarunt, la paræ, id est, uetris dolores, hos importune exercitatis suboriri uolentes. ueritatem omnes interpretes hæc lectionē agnoscunt laterum dolores laxi & intelligunt laxos. i. sine phlegmone & tentione dolores.

Siti carentem os claudere, tacere, uentū cum potu frigidum introducere.

Hoc scripsit Hippocrates ex istis unum, quæ totam febricitantium curandarum rationē in mentem reuocare queant, & id ipsum Prodicō in curandis febricitantibus inscitiam demonstrare ualens, neque enim ea, ex quibus sitiāt, ut calefacti, sed ex quibus sitis extinguitur, facienda sunt. hæc sunt uero, prima quidē motibus. opposita laborantis corporis quies, secunda, omnia reliqua: ex quibus febrilem affectum comitantia magis mitescant, & non exasperentur. Inter quæ unum est, ipsum à siti defendere. per quæ autē quispiam sitim prohibeat, adiecit clausum os habere, ac tacere, auramque frigidā cum potu introducere. id est, uentum una cum potu frigidum attrahere. Quod si cum potu patet etiam si ne ipso per solam inspirationē. quare & aeris inspiratu attrahendi ratio habenda est, ut ne calidior sit, quæ conueniat. idque magis ætatis tempore. uerum & hoc loco Capito atque Dioscorides audacius ueterē lectionē permutantes hūc in modū uerba scri-

pserunt uentū inter bibendum frigidū non introducere. Sed Dioscorides quidē, ut consueuit, secundā lectionē addidit ex quibus uentū frigidū introducere. At Capito neque posteriorū lectionē in omnibus codicibus repertā, & à cunctis explanatoribus cōcessam approbauit. sed ei hanc syllabam non adijciens, loco horū frigidū introducere scripsit frigidum non introducere. perinde ac si nunquam frigidum aerem febricitans inspirare debeat.

Occasiones, unde cœperunt ægrotare, considerandę, siue capitis dolor, siue auris, siue lateris, signū detes, & in quibus inguinū phlegmonæ.

Hæc clausula & in secundo De morbis uulgaribus uolumine in primo cōmet. explanauimus.

Nascentia ulcera & tubercula febres iudicantia. quibus hæc non accidunt, iudicationis carentia. quibus aliquid intus relinquitur, certissimę & uelocissimę recidiuæ.

Et hæc oratio priori contigua in secundo De morbis uulgaribus scripta cōuenienti declaratione illustrata est per primum in eum librum à me editum commentarium.

Rotunda sputa delirium significant, ut in pleno.

Sputorum rotundorum ueluti materialis causa crassitudo est atque tenacitas humorum in fibris pulmonis collectorū. causa ueluti effectrix est loci caliditas. & in quibusdam febre uacantibus id fieri uidimus. qui per ualde longum temporis interuallum nihil mali pati uidebant. attamen isti omnes postea phthisi contabuerunt. Quod si sputa hæc nonnunquam in febre una cum alijs signis delirii significantibus adsint, aliquid & ipsa ad futurum delirium præfagendum facient. aliter uero minime. ne igitur hoc solo indicio ad prædicandū insaniam confidito, porro insaniam propriam notam frequenter audiuitis. Diximus autem & id in nostris libri Prædictionum commentarijs, quod caliditas illis adiuncta, ad excitandam insaniam aliquid facere potest. caput scilicet exhalationibus replens. sed ipsa per se nequaquam idoneum insanie, & præsertim phreniticæ signum est. præterea & in febrili summo impetu, quoniam caput repletū est, multi delirant, in proposito autē sermone in quibusdam codicibus, calci additū est, ut in pleno. & in alio, ut plen solū. & quicunque interpretes lectionem hanc probauerunt, ut etiam Sabinus, loet cuiusdā nomen plen esse dixerunt: sed cuius ciuitatis locus iste esset sermoni non addiderunt.

Sanguifluis uenis laborantes neque morbo laterali, neque pulmonario, neque phagedæna, neque inflammationculis, quæ dothienes uocantur, neque istis, quæ terebinthi, fortasse uero neque lepris, fortasse neque alijs.

Deficit

Deficit hoc uerbum capiuntur, & ideo subintelligendum est. cur uero his malis non capiuntur, clarum est. uitiosis enim succis per sanguifluas uenas depulsis quidam sanè mali habitus in toto corpore accidunt, & pallores, & hydropes, sed nullus eiusmodi morbus. Quod phagedænas autem uocet corrodentia ulcera, quæ quidem & phagedænica ueteres medici nominarunt, à nobis dictū est & in tertio super libro De humoribus commetario. siquidem & in illo ipsdem uerbis hæc oratio scripta est. Porro nonnulli phagedænas multorum ciborum efusus esse uoluerunt. quos & ipsos à uitiosis humoribus immodicos edendi appetitus excitantibus prouenire & à nobis conceditur. non tamē huius malorum succorum copiam, sed melancholicæ potius sanguifluas uenas medelam esse statuimus. ceterum huiusmodi succorum frigidus acor talē ciborum appetentiam excitans interdū & in nonnullis sanguifluas uenas habentibus inuentus est. Sed terebinthorum nomen nigras quasdam pustulas in cruribus maxime orientes significat, afiguræ, coloris, magnitudinisque similitudine, quam cū terebinthorum fructu habet, deriuatum. Sed quod in extremis uerbis scriptum est, fortasse autem neque alijs, quidam legunt, fortasse autem neque alphis. quandoquidem & alphi ex quodam prauo humore cuti impacti oriundi sunt.

Medela quidē multis importune adhibita talibus non tarde capti sunt. & perniciose sic.

Importune sanguifluis uenis medentur qui neque uenam secundum circuitus scindunt, neque alium ducentibus utuntur, neque per exercitationes euacuant, præterea & illi errant, qui unam ex istis salutem non relinquunt, sed omnes unā destruunt.

Et quicunque alij abscessus, ut fistulæ.

Alterum remedium sæpius, ipsum non eorum solum, quæ in aliquam partem corporis seponuntur, sed etiam eorum, quæ expelluntur, abscessus nominare inuenimus. in quibus igitur ex his affectibus & fistulæ insunt, per eas humores superuacui expurgantur. quæadmodum igitur sanguifluis uenis, ita & his non simpliciter, neque, ut libet, curatio adhibenda est.

Decubitus quidē in quibus facta tollit, hæc ante facta prohibet.

Cum uetus scriptura ita se habeat, multi exploratores in clariorem mutauerunt, loco harum uocum facta, & antefacta, numeri pluralis, neutri generis, reponentes facta, & antefacta singularis numeri generis foeminei (quæ uoces apud Græcos diuersæ sunt) ut ad apoplepsin, id est, decubitū sermo referatur. omnes autē decubitum pro abscessu dictum esse intellexerunt, fortasse primo libri scriptore aberrante. Sed uerba sensu non deparentia in omnibus scripturis inueniuntur. uult enim Hipp. dicere, abscessus in quibus morbis facti eos discutere queunt, si præuertant ipsdem, ne

fiant, impedimento sunt. mihi autē & in hunc sensum oratio accipi posse uidetur. si hoc modo uerba scripta essent: consideratio quidem est omnia, quæ in aliquibus orta liberant, eadem si anteuertant, fieri prohibere. nam cum antiqui Græci hæc duo elementa. & &. eodem charactere notarent, qui nunc solū alterū elementū tantum. &. scilicet significat, multi errores à librorū scriptoribus commissi sunt, non secundum auctorum mentē literarū permutationem facientibus. quocirca & accurate huiusmodi scripturæ considerandæ sunt, in quibus elementū. &. in. &. transmutantes, aut e contrario scribentes lectionē castigare queunt. idem & in elemento. &. &. faciendū est. cuius utriusque figuræ unico iam pridem charactere signabatur.

Alterius loci excipientes aut dolore, aut grauitate, aut alio quopiam liberant. aut alijs communicationes.

Hæc eadē clausula in libello De succis ad calcem scripta est, quemadmodum & ante ipsam posita. quarum prima est illa, à sanguifluis uenis tentati. eo igitur loco ipsas accuratius enodauimus, uerum & nunc per capita explanabimus. sententia namque propositorum uerborum hæc est, ex alijs locis in alios susceptiones morborum fiunt, prout succi eos facientes migrant, aut ob membri, in quod uagantes delabuntur, dolorem aliquem, aut ob suam ipsorum grauitatem, aut etiam ob aliquā aliam causam, ut medicamentum acre irritans, & frictionem, aut aliquā caliditatem ab extrinseco incidentem, quinetiam ob naturæ membrorum cōiunctionem migrationes humorū fiunt. testiculus igitur tumefactus in tussientibus documentū est affinitatis cum pectore, māmīs, clara uoce. quidā uero ea uerba alijs communicationes. ita scribentes diuersæ communicationes/sequentis clausulæ initium faciunt, dicentes Hippocratem ad aliam cōmunicationis speciem transiuisse, eam scilicet, quæ secundum humorū cognationē fit. Ipse igitur (inquiunt) dicit, ob inclinationem non præterea sanguis exit, sed propter humoris cognationē talia expuunt. ita uero & Rufus scripsit distincte uerba, ueluti propositum quoddam declarandum hæc uerba esse putans, diuersæ cōmunicationes/ quæ sequuntur autem, ueluti propositi dubij explanationem. dicit enim cognationem sanguini cum pure intercedere, quibus non amplius sanguis expuitur, ipso scilicet ad contraria uergente. istis enim purulenta sputa sanguini esse cognata, atque orationem hunc in modum scribit: sed propter humoris cognationem saniem expuunt. Ceterum Sabini discipuli ueterem lectionem retinētes, proprium dictorum initium illud faciunt, propter inclinationem, ad quod iam transitum faciemus.

Propter inclinationem non amplius sanguis exit, sed secundum humoris cognationem talia expuunt.

Olim exactius hæc uerba interpretati sumus
Tom. 3 E in tertio

in tertio libri De humoribus cōmentario, sed in a
præsentiā quoq; ipsa breuiter explanabo. cum san-
guis per aliquā partē exire solitus, ut per sedem,
aut nares, aut uterū, aut per circuitum ex uentre,
aut fistula, aut ex qualibet alia parte in alia mēbra
impetum fecerit, non amplius per priorem locum
euacuatur. hoc autem est priuatum exemplum de
sanguine in pectus & pulmonem declinante. Ex
hoc enim loco ab alijs alijs secundum humorū co-
gnationem expuitur, spumās quidem, cum pitui-
tosus est, pallidus, cū biliosus, niger, cū melanco-
licus, sicut & ruber, cū sanguis eo defluens purus
fuerit. iure igitur quidam 7. literam praeponentes
non *σπρω*, id est, inclinationē, sed, *σπρω*, id est,
conuersionē scribunt, propter sanguinis conuer-
sionem, putantes eius conuersioni propinquū ex-
pui. *mutatur enim nonnunquam ad biliosum, nonnun-*
quam ad melancholicum.

Nonnunquam aliquibus sanguinem detra-
hi conuenit opportune in his. in alijs uero, ut
in his, non conuenit.

Expedi, inquit, horū aliquibus sanguinē detra-
hi, quibus scilicet is copiosus est, & nondum in-
genter ad alterius humoris naturā conuersus. non
detrahendus est autem, in quibus iam mutatus est,
3. propositio a uiribus sumpto antecedente. & si nō
nunquam in sermonibus omittat, in quibus solas ab
affectibus indicationes recensemus.

Impedimentum in cruenta spuentibus tem-
pus anni, morbus lateralis, bilis.

Et hanc quidē clausulā deinceps post antescrī-
ptas in fine libri De humoribus alius aliter & scri-
bit & explanat. cū omnes igit & scripturā & de-
clarationes uerisimiles non sint, alijs tolerabilior
mihi uisa est scriptura quidē modo in propositis
uerbis expressa, explanatio uero haec: cruenta spu-
ta reijciētibz sectio uenae impeditur, propter an-
ni tēpus aduersarium, aut affectum lateralem, aut
humorem biliosum abundantem. Quod propter
1. anni tempus, clarum est. nā ualde calidis tēpori-
bus, qualia sunt ante Canē, a uenae solutiōe caue-
mus, necnō si ualde biliosus homo sit. uerū qd de
lateralī morbo dictū est, solū refragari uidet. neq;
enim secāda uenae affectus iste repugnat, sed uiri-
bus eget nō prohibentibus, & anni tēpore & ata-
te. itaq; quod dicitur, tale quiddā esse uidet. sangui-
nem spūū reijciētibz omnino, quantū ad hoc per-
tinet, secāda uenae est, nisi propter lateralem mor-
bum talia reijciant. istis nāq; haud prorsus, ut san-
guinē spuentibus, uenā aperis, sed proprijs late-
ralis morbi regulis & cōditionibus medicaberis, I
per quas ita affectis uel sanguinē detrahemus, uel
non. Id uero mihi ulterius animaduertere conti-
git, cū librum De humoribz. explanare. inter expla-
nandū em quendā agrotū intuius sum, qui me,
ut sanguineo sputo uexatus accersuisset, sed cruen-
ta ob lateris affectū expuebat. Sputū igit ego con-
spiciens ipsum interrogauī, num aliquē dolorem

in latere sentiret: ipse uero exiguit se dolore perci-
pere falsus est. talis autē erat eius habitus atq; ui-
res, ut si sanguinē expuisset, quoniam morbi magni-
tudo urgeret, ad secāda uenae auxiliū accedere au-
sus essem. Sed cū morbus lateralis mitis admodū
foret, necesse nō fuit. ideo neq; id genus remediū
adhibuimus, atq; euidenter hominē hunc, lateris
morbo laborare cognouimus, & alijs huic mor-
bo cōgruentibus remedijs citra uenae sectionem
subleuatus est. mitissimi enim illi sunt, in quibus
cruenta sputa ejciunt. porro quidam interpretes
uocē illam impedimentū. sinī antescrīptae clausu-
lae adijcientes, hanc modo propositā ita legūt, in
cruenta spuentibus tēpore, morbo laterali, bile. &
aiūt, tēpus de his dictū esse, quā oportune & de-
center fiant. ipsum em uelle significare, in lateris
morbis cū sanguinea sputa ab initio reddūt, etem
sic plerumq; cōtingit, post hāc in biliosam naturā
mutationē in tēpore fieri. nā conuenientē esse or-
dinem dicūt, morbo laterali recte ad iudicationē
tēdente, post cruenta, biliosa expui, alia praeterea
quādam ab huiusce loci explanatoribus haud fa-
ne memoratu digna narrata sunt. Verum ego ma-
lo, ut iam nouistis, in obscuris sermonibus tēpus
non cōsumere, cum alia multa in arte habeamus,
in quibus utiliter nos exercere possimus.

GAEENI IN SEXTVM DE

MORBIS VVLGARIBVS HIPPO-
cratis librum explanationum
Tomus quartus.

Vibus secundum aurem iudica-
tionis tempore genita nō suppu-
rauerint, his inanitis reuersio fit
secundum rationem reuersionū.
reuerfione facta iterū tolluntur,

& permanent. quemadmodum febrium reuer-
siones in similem circuitum. In istis spes est in
articulos abscedere.

Secundū aures praeter naturā tumores in agro-
tātibus exortos eparmata nominare cōsueuit, in-
terdum locutione integra utēs, interdum mutila,
quēadmodum & nunc. esset em integer sermo, si
ita dixisset, secundū aures eparmata exorta agro-
tātibus. quēadmodū sane & in primo De morbis
uulgaribus statim ab initio primae constitutionis
scripsit: Eparmata uero secundū aures multis in al-
terā partē uergentia. & ex utraq; aure plurimis, si-
ne magna febre munita sua obcuntibus. scimus au-
tē ipsum, sicut hoc loco eparmata dixit, ita & cōde-
mata plerumq; ea nominare. declarauimus enim
omnes praeter naturā tumores ita ab Hippocrate
nominari, nō, ut a posterioribus, laxos & dolore
carētes, qui in totū & sine ulla inflammatione cō-
sistunt. meminimus autē & omnes inflammatio-
nes, & si tumore praeter naturam careant, ab hoc
eodem

eodē phlegmonas appellari. sed ipso posterior s
nomen phlegmones tumoribus praeter natūram
attribuunt, quādo cū inflammatione, & resistētia,
& pulsatorio dolore constiterint. inquit igit, cum
in morbo aliquo iudicationis tēpore tumores se-
cundum aurē exorti, priusq; suppurent, inaniani-
tur, id est, retrahant & euanescent, expectare opor-
tet ita affectis recidiuā fore. olim uero ipsius con-
suetudinē sapius didicistis, hāc uocē, inaniri, seu
euacuari, ad omnia, quā utēq; cōtrahuntur, ap-
plicantis. quandoquidē ista magis uacua reddun-
tur. accidere itaq; illis dicit morbi reuersionē, qui-
bus parotides non suppurauerint, atq; interdum
ipsas (neq; em semper) denuo reuerti, augetcere,
ac iudicari secundum reuersionū rationem. quod
idem est. ac si dixisset, perinde ut in ipsis, & secun-
dum eosdem diu circuitus. spes esse autē & ipsis
in articulis aliquos esse orturos abscessus. nam sa-
pius in longis morbis id euenire dictum est. uerū
hunc sermonem etiam in tertio cōmentario in li-
brum De humoribus ad finē declarauimus. sed
cū praedixerit secundum aurē atque subintulerit
hoc inanitis, idcirco uidet mihi Dioscorides pra-
positione ex adiecta scripsisse ex hoc inanitis. &
inquit, oportere subintelligi tempore, aut loco hu-
ius, post hāc ex hoc dictum esse. at sicut ueteres
scripturas immutare liceat, ipsi licebat eā uocem
Hoc, in istam, Hāc uertētī a molestijs liberari.

Vrina crassa alba, qualis Archigenis in labo-
riosis quartanis, interdum exit, & liberat ab-
scessū. si uero ultra hoc & sanguis de naribus
profluet sauis & copiose.

Siquidem cū articulo scriptum esset, ut Graeci
scribūt huic Archigenis, subintelligemus aut ser-
uo, aut amico, aut familiari. uel si pro foeminino
articulo accipiamus, aut serui, aut uxori, aut quo
modolibet familiari. Sed diuersas lectiones asser-
re negamus, cum eadem sentētia seruetur. Et nūc
iterum id pro dicendis in posterū memoriā man-
detur, q; laboriosas autem febres nominet non il-
las in totū, quas multa motio antegressa est, sed o-
mnes eas, in quibus aliquis laboris, seu lassitudi-
nis sensus existit. Porro ipse in aphorismis scripsit:
lassitudines spontinā nunciant morbos. Et nunc
sane arbitrandum potius est ipsi de ita laboriosis
morbis esse sermonē, ex multitudine crassorū ui-
tiosorumq; succorū multoties excitatis. quapro-
pter ipsis per urinā euacuatīs morbus finitur. secu-
rior autē morbi solutio est, si euacuatio die iudica-
torio coepta sit. sed quicunq; neq; per urinā, neq;
per sanguinis effusionē iudicati sunt, istorū mor-
bus in abscessum definere cōsueuit.

Cui intestinum a dextra parte, articulorum
morbo laborauit. erat quietior. postquam ue-
ro id curatum fuit, erat dolentior.

Duplex & hoc loco lectio est sententiam per-
mutans, antiquior sanē cum litera n in prima syl-
laba.

lab huius nominis, enteron, id est, intestinū, po-
stea altera lectio detracta, n addita fuit, ut sit eter-
ron. hoc est, alterū. uolētibz illis, qui ita scribūt,
de tumoribus secundū aurē excitatis hanc uocē
alterū dictam esse. quēadmodum rursum scriben-
tes intestinum de dolentibus ex intestino, aut di-
stentione intestini laborantibus dictum esse asser-
mant. intestinū uero singulari numero prolatum
nōnulli colon, quod uocat, esse arbitrant. alij ue-
ro cecū. qd sane etiā facile, cū omni uinculo solu-
tū sit, descendit in scrotū. nempe solū hoc intesti-
nū solutū esse, cū reliqua omnia laciubus alligēt,
atq; inhareant, uerissime dicūt. An uero propter
ipsum in scrotū delapsū articulorū morbo labo-
rans subleuatus sit, deinde rursum ipso ad sanita-
tē reuerso in eadē mala inciderit, ariolari cōuenit.
uerisimilius igitur est de intestini colī dolore asse-
cto sermonē in praesentiā fieri. par enim fuit ipsum
articulorum dolore leuatū esse una quidem, quā
ipse dixit, ratione: doloribus unā non eodem loco
existentibus uehementior alterū obfcurat. secun-
da ratio est, q; humorū in artus currentiū ad co-
lon intestinum impetus conuersus est. nōnulli au-
tem interpretes hunc articulari morbo uexatum
coxendicis dolore tentatum fuisse aiunt. atq; ideo
delapso ceco intestino mitius egisse non amplius
coxendice oppressa atq; grauata, iuxta Graecorū
morem ischiadicū, id est, coxendicis uitio affectū,
arthriticū, id est, articulorū dolore uexatū nomi-
nare uolentes. Haecenus quidē omnes hāc sermo-
nis particulae & in calce libri de humoribus scri-
ptae sunt. iam itaq; ad eas, quā in hoc solo proposi-
to uolumine inueniuntur, transitum faciam.

Agessy filia uirgo quidē cū esset, crebro erat
spiritu. mulier uero facta diu a partu dolēs nō
ualde longiori tempore onus graue sustinuit.
protinus quidē in pectore quiddā concrepuit,
se uisum fuit, postero autem die asthmate, hoc
est, suspirio laborauit, & dextra coxēdix indo-
luit. Hāc cū doleret, tūc & suspirio uexabatur:
dolore sedato, tūc & suspirium sedabatur. spu-
mātia excrebat. Incipiens autē florida, consi-
stens uero uomitui bilioso tenui simile erat. do-
lores autem praecipue, cum manu laboraret.

Ipsū plerumq; spiritū respirationem uocant,
tē audiuius, quare & foeminam crebro spiritu,
quā crebro anhelaret, dictam esse putandum est.
sed quibuscunq; admodum increbuerit hāc diffi-
cilis anhelitus species, asthma & orthopnea, id
est, recta spiratio affectus iste nominatur: quādo ui-
delicet sine febre cōstiterit, aut crasis & lentis hu-
moribus spiritus itinera obfidentibus, aut aliquo
crudo tuberculo in pulmonibus excitato, hāc cū
& antea agre spiraret, a partu dolorem passa est.
porro si nihil de anhelitus difficultate locutus
ipsam pollentem euasisse dixisset, uerisimile esset
ipsum uelle, in toto corpore mulierē hanc lassitu-
dinis.

655
dinis sensu affectam esse. cū uero ipsam crebro es-
se spiritu dixisset, iure quispiā, dolorē in pectore
excitatu esse ipsum dixisse opinetur, qui cū modi-
cus esset, & aliud quoddā eiusmodi symptoma ac-
cidit, cū uidelicet graue quoddam manibus tolle-
ret, protinus quidē in pectore quendā strepitum
sensit disrupto, ut par erat, tuberculo. Sed poste-
ro die liquore in tuberculo antea incluso ad arte-
riā usq; asperā dissipato, & anhelitus frequētiā
increuisse accidit, neq; amplius simpliciter crebrū
esse anhelitū, sed in illum iam affectū euasisse qd
asthma, siue suspirium appellat, paulatim uero hu-
more hoc excreato mulier ista perfecte ab anhelit-
us difficultate libera fuit. haec tamen nihil in dubiū
uertit, sed omnia iusta de causa facta sunt, ceterū
propter quid affectus pectoris & coxendicis unā
exacerbabant & mitescebant, haud iniuria quis-
piā quāsiuerit, cū nulla pectori cū coxendice, sed
cū genitalibus mēbris affinitas intercedat, fortal-
se igit imbecilliorē coxendicē habens dolore affe-
cta est, nonnullis superuacuis humoribus eodē tē-
pore in ipsam delapsis. neq; em in mēbris natura-
lem societate habetibus hic uitij cōsensu factus
fuisse apparet, nonnūq; imbecilliorib. mēbris ue-
xantiū humorū copā suscipere prius festinātib.
sputi autē reiecti qualitas humoris infestatis natu-
rā indicabat. spumās em sputū, pituitosum succū
significat, floridū uero, sanguinē abundare: quēad-
modū, pallidū pallidā ac flauam uocatā bilem; eo-
dē modo & nigrū, nigrā. Multoties uero supradic-
tum est, cū simpliciter Hippocrates bilem dicit,
pallidā & flauā uocatā bilē significare. quoniam
plus, q̄ alia bilis genera, colore suo inficiat. Etem
aeruginosa bilis uomit, & subrubra, & atra, & ob-
scura. At quod in extrema clausula scriptum est,
ipsam, cū manuū opera uteret, magis dolere, ad
uitij cōsensum ostendendū adiectū fuit. olim uero
& in alio sermone audiuitis, cum pectoris partes
superiores circa primū & secundū costarū intersti-
tiū patiant, rationabiliter manus in cōsensum affe-
ctus adducit, neruis ab his ipsis interstitiis ad eas
peruenientibus. Verisimile quoq; est & a dextra
pectoris parte, quādo graue illud onus sublatum
fuit, aliquid ruptum fuisse, & idcirco ē regione de
xtram coxendicem affectam esse. Quod si, cū mu-
lier onus tolleret, neruis passis pectus manus no-
xam participauit, uerisimile est in ea maxime par-
te ipsum fuisse affectum, unde nerui ad manus per-
tinentes expullulant.

Hanc abstineri ab alio, siue, oue, boue: in a-
gendis uero à clamore, excandescencia.

Diuersē & in hac parte lectiones fuerūt, nonnul-
lis primā dictionem in datiuo casu scribentibus.
huic atq; ita legētib. huic abstineri alio, siue, o-
ue, boue nonnullis dimissa uoce hanc à uerbo
abstineri incipientibus. omēs uero subintelligen-
dum esse censent, uisum fuit nobis ipsam medicā-
tibus, uel cōsuluimus ipsi unū quodq; istorū cōdu-
cere atq; ideo de uaria lectione laborandū nō est,

656
sed cuiq; quod placet, scribere permittēdū, dūmo-
do eadē sentētia retineat. posthabita igitur de uer-
bis curiositate, ad res, quē precipiunt, trāseamus.
hec sanē p̄dictę mulieri, & alijs scilicet perinde af-
fectis expediūt ab alijs, & suillarū, bubularū, ouil-
larūq; carnū esu abstinere, harū quidē, ut ualidarū
& agre coctilium, alijs uero ut acris & corroden-
tis, à clamore autē, utpote qui non solum prius ru-
pta uasa amplius dilacerare, sed etiā nihil dū malū
in instrumētis spirabilibus passa dissipere possit,
tensionē quandā, caliditatē & inflationē in ipsis
efficiens, manifestū est etiam hac ab Hippocrate
explorū instar dicta esse. consulit autē ab omi-
bus difficulter coctilibus, ab omnibus acribus, ab
omnibus prauum humorem creantibus, ab omni-
bus praterea uiolentā quandam tensionē instru-
mentis anhelitus inferentibus abstinere.

Cui in capite depascebatur tumor, primo
alumen combustum utile fuit. habuit aliū prio-
rem abscessum, forte quoniam os abscessurum
erat, uicesimo die recessit. supra aurē in summo
ad uerticem uulnus erat.

Nonnulla ex ita scriptis forsan ipsi scriptori ad
reminiscētiā faciebāt. sed nobis in hac incidenti-
bus haud satis euident ex ipsis fructus percipif.
narrat em cuiusdā in capite exedēs ulcus primo à
cōbusto alumine ad melius fuisse redactum. & illi
eidē alia in parte abscessum fuisse, ubi & os postea
seiuunctum fuit. adscripta est etiam capitis affecta
pars. sed rem adeo raram, & nullum præceptum
scripsit nuda ea, quæ eueniunt, persequens.

Membra habēt canī similia, maiora autem
ex medianis membris suspensa sunt. hac uero
ex neruis à dorso in uentrem.

In aperto est hac ipsum sibi ipsi reminiscētiā
causa scripsisse, quæ ad dissecandorum corporū
præcepta pertinent. homo enim similem canī ha-
bet mēbrorum naturā, sed ipsa maiora esse dicit,
& ex mesocolis, id est medianis mēbris depende-
re. ueluti si ex mesenterijs dixisset. cōmunius est
em hoc nomen mesenterij, pressius autē mesocolo-
n. tale uero aliud de ieiuno intestino aut alijs gra-
cilibus nomē non reperit. nā medioieiunū, aut id
genus aliud nemo unq; dixit. continui quidē la-
ctes sunt tenuiū atq; crassorū intestinorum. nihilo-
minus distinctiones quādā propriā apparent: ac
præcipue per uenas in ipsis positas separant. una
siquidē propria uena in graciliā intestinorū lactes
deriuat. Item in crassorum lactes, quos cola nomi-
nat, altera ppria delabit, simul cū utraq; uena ar-
teria quoq; discurrete. Vinculum autē lactium,
quo uidelicet suspendunt, perinde est, atq; meso-
coli. cōtinuū em totum, ut dixi, ad unā quandam
lumborū uertebra post septū transuersum positā
peruenit. hac autem sub uentriculo est, hoc autem
uinculum totū neruo simillimū est. quāuis eiisdē
cū ligamento materiæ sit. Quæcunque enim ex
ossibus

ossibus orta ex aguiā corpora, similia neruis sunt,
copulatiuos neruos ea multi medici nominant, à
neruis uoluntario motui seruiētib. ipsa ex op-
posito distinguētes. quāobrē & in hac q̄ parte
neruorū appellatiōe ob similitudinē uocata sunt.

Laborantibus gratiā, ut munde parare po-
culenta, aut esculenta. quæ uidet, molliter, quæ-
cunq; tāgit, aliā nō ualde lædunt. aut noxa nō
inemendabili, ut frigida, ubi hac opus est.

Quæ medicū laborantibus grata cōcedere, aut
quæ nō cōcedere oporteat, hoc in uolumine per-
fecte nobis cōteplantibus abunde erit, quemad-
modū de alijs omnibus facere cōsueuimus, nam
cū semel aliquid exacte edocuimus, nunq; iterum
in alijs locis uniuersum repetimus, sed per capita
duntaxat perstringimus. Dictum sanē in aphorif-
mis est ad hanc rem aliquid, ipso ita scribēte, pau-
lo deterior potus & cibus, sed gratior melioribus
quidem, ingratoribus autē, magis porro primo
inuitu laborantibus aliquid oblectamenti causa
gratificās, nō tamē re uera id faciens. omnia enim
libentius atq; suauius, assumpta, & si paulo dete-
riore natura sint melius cōcoquimus, longe uero
utilissimum ægrotis est, assumptos cibos & potus
recte cōfici, & in alimoniam corporis uerti. At in
proposita oratione alterius generis atq; rei mētio
nē facit, per quā medicus nequaq; morbu exasper-
rans, ægrotis oblectationē uoluptatēq; affert. ut
cū immature lauare, & bibere, & fructib. quibul-
dam uesci, aut frigidam potare permiserit. interdu
enim cuiusque doctorū tempus idoneū atq; utile
postero die fuerit, ægroti uero medicos diē unū
præuere cogunt. nonnulli praterea ægrotanti-
bus ista plerunq; facile cōcedunt, ut plus lucri fa-
ciant, eorum cupiditatibus morem gerentes. uerū
hæc profecto non secundum artis documenta pa-
trantur, quod in aphorifmis autē dictum fuit, &
quæcunq; hac in parte recenset, utiliter laboranti-
bus medici præstantissimi largiuntur. istorum au-
tem, quæ nunc deinceps ab ipso scribuntur, usus
est, ut ægrotātes medicis magis obsequētes red-
dāt. nā quos libenter aspiciūt, illis magis obtēpe-
rāt. quapropter mater & pater filio cibos fastidien-
ti suaserunt ut seipsum ad eos assumendos impel-
leret, cum nullus alius id persuadere potuisset. ita
quoq; filius patri suauis & matri, & frater fratri, &
amicus amico. At illis, quos non libenter uident
homines, etsi utilia consulant, obedire tamen re-
cusant. adhanc igitur ægroti obedientiam cōpa-
randam Hippocrates dicebat, & prædictiones no-
bis esse utiles, atq; omnino ægroti admirationi esse
medicum. Ita sanē & apud nos Pergami adeo sa-
natos ei obsequentes cernimus, illis plerunq; per
quindēcī integros dies ut à potu penitus absti-
neant, imperanti. qui profecto nulli medico id iu-
benti obtemperassent. nam ad ægrotum omnibus
iussis obedientem reddendum magnā uim habet,
si pro certo sibi persuaferit magnā inde utilitatem
prouenturā, in his ponuntur ea, quæ in propositis

658
uerbis enumerātur, de quibus iam singula propo-
nentes loqui aggrediamur, ut munde parare pocu-
lenta, aut esculenta. Multos multoties medicus
ægrotanti potus & cibus offert, contra, q̄ oportet
ret eos præparans, iubet autem eos munde parari.
& in quibusdam codicibus uice huius particula,
καθαρώς, id est, munde, καθαρίως, legitur quod idē
significat. id uero sit, primo, si uascula, in quibus
potus cibiq; feruntur, nihil sordis habuerint. secū-
do si nihil aliud eorū, per quæ laboranti necessaria
ministratur. Sæpius enim uasa cibos & potus cō-
tinentia mundissima erunt, illud uero, quo frigi-
dam seruius aut calidam feret, conspiciat aspiciet.
quēadmodum & aliorū uasculorū ad ministeriū
pertinentium quodpiam nonnūq; immundum
cernitur. Ad hæc & ipse medicus in primis & ma-
xime manus quāpurissimas habeto & faciē & pi-
los in barba & capite, deinceps & alias corporis
partes, quēadmodum & uestem nitidam. quæ in-
tuetur (inquit) ægrotans. Hæc ipsa inquam, & æ-
grotantis curam habentes, & reliqua omnia, quæ
in ædibus, ubi ægrotat, sunt, ita habento, ut isto-
rum nihil ipse iniucunde & tristi animo cōspiciat.
Quinetiam & ex ministris illos plane adesse, qui-
bus maxime delectatur, & ex gubernantibus eos,
qui gratissimi sint, apud ipsum commorari decet.
alios uero aut nunq; eius cubiculum ingredi, aut
nō diu ante oculos eius uersari. Hæc quidem cu-
riose explorans medicus ipse conficiet atq; dispo-
net. nonnulla uero & absq; indagatione sponte di-
gnoscentur. sæpius enim inspectate ægrotū atq;
curante medico seruius aliquis ingressus certum
quendam hominem uenisse nunciavit, qui ipsum
uifere ac salutare cupiat. tum protinus hoc audi-
to ægrotans nonnūq; lætari uisus est, nonnūq;
uero magnopere contristari, tanquam ab homine
ipsum nō uere amāte, sed fingēte, molestiā passu-
rus sit. atqui tunc medicū oportet, cū quis ingres-
sus est, quē laborans non libenter aspiciat. paulo
post aliqua uerisimili ratione quietē ægroti con-
ferre dicere, & hac de causa omnes, ut ab eo rece-
dant, præcipere. constat enim q̄ tunc una cū non
amicis amici egressi haud ita multo post denuo
introire poterūt. huiusmodi sanē spectacula ægro-
ti mentē modo exhilarant, modo contristant, non
secundum uisoriū sensum proprie, sed interius in
animo. ceterum quædam uisilia ratione uisionis
ipsius iucunda sunt: quēadmodum & olfactilia &
gustatilia & audibilia & tactilia proprio quodq;
sensui uoluptatem afferunt. attamē nō est in omi-
bus istis æqualis oblectatio. siquidem alijs alios &
colores, & figuras, & flores, & stirpes, & germi-
na, & picturas cōteplant aliqua ut tristitia, aliqua
ut iucunda cōteplantur. oportet itaq; medicū
ab ægrotantiū familiaribus percūctatū, quibusnā
ipsi delectent, hæc iubere in cubicula, ubi iacent.
inferri. Quæcunq; aut mollia tanguntur, secundū
ipsam solam nudamq; tactoriā sensationē iucunda
sunt. quēadmodū rursum flores, stirpes, & uarie-
gata, aliq; omnia supradicta solā oblectat uisionē,
Tom. 4 E 3 adijcie

adijciemus igitur quaecumque eiusdem generis cum ante dictis sunt, dimissa uero tanquam manifesta fuerunt. duorum enim sensuum uisus scilicet ac tactus solum meminimus. At tu olfactum adijce, gustatum & auditum, & secundum auditum, quemadmodum & in uiso, diuidito, nonnulla quidem ipsum sensum solum delectantia, ut suaves uoces: aliqua auditum atque animum conturbantia, ut cum tristitia nunciantur, est contrario alia quaedam oblectant & exhilarant, id sane & uulgius omne haud praeterit, nihil eorum, quae tristi animo aeger auditurus sit, ipsi renouare debere. quemadmodum contra omnia ipsum uehementer oblectatura renouari conuenit, quin & aliqua falsum adijcienda sunt. in sequenti sane particula nonnulla eorum, quae & hic omissa fuisse uidebatur resumens addit, aliae proscriptio haec est aliarum, quae dicende sunt, gratiarum. nam cum praedixerit, laborantibus gratias, deinde inquit, munde parere poculenta aut esculenta, ac deinceps de omnibus, quae uidentur, postea de tactui iucundis sermone habito, praeter dictas, alias se dicturum gratias pollicetur. quas paulopost auditurus es. porro quidam hanc proscriptionem, aliae, de exemplaribus penitus exemerunt. aliqui uero non in foeminino genere cum diphthongo, & scribunt, sed dempta litera e in neutro uocato genere. Alia non ualde laedunt, aut noxa non inemendabili, ut frigida, ubi hac opus est. non ualde ledentia interdum uehementer ipsa cupientibus exhibenda sunt. quandoquidem nisi acceperint, medicum sunt osuri, & auersaturi, & nullum eius praeceptum obseruaturi. igitur necesse interdum est quaedam illis exoptata concedere, nisi magni sint detrimentum illatura. praedicito autem, ab his aegrotum laesum iri, teque ipsi gratificandi causa ea concedere: sed in posterum te uicissim ab eo petere, ut in reliquis obedientem sese exhibeat. noui enim quosdam ex ea medici liberalitate obsequentissimos euasisse. hoc sane modo & ego multoties frigida aquam in illis morbis exhibui. in quibus die uno post eius usum requirebatur. id solum egrotanti gratificatus, ut optimi scilicet propinandi tempus preuenterim. similiter uero & de balneis, uino, atque id genus omnibus me statuisse memini. uerum si morbus nec die uno post, neque prorsus unquam ullo istorum egeat, aegrotum nequaquam concedendum, exigua enim noxam futura posthac languentis obedientia emendare poterit. noxa uero adeo magna, ut extremum periculum inferat, aut morbum in longum tempus producat, non itidem deleri & in pristinum redigi poterit. scribitur etiam proposita clausula per alia uerba, uno quidem modo sic: sed & ualde nocere, ut frigida, cum opus est uoce hac, βαλάντιον, id est, nocere uel habente in fine, & haec quidem lectionem ueteres explanatores agnoscunt. altera quoque in alijs exemplaribus detracta. uel ita se habentem inuenies. quae non ualde nocent, aut non facile emendabili noxa, ut frigida, ubi hac opus est. uult autem proposita oratio, aut non facile emendabili noxa ea significare, quae non cito remedijs cedere queant, ut impressa iam lesio remoueat. ceterum hac de re, quaecumque prius

A dixi, reminiscens, nullam aliam praeterea noxam explanationem poscere conuenit.

Introitus, sermones, figura, uestis aegrotanti, tonsura, unguis, odores.

Ex istis omnia reliqua proculdubio ad medicum referuntur, sed inter ea uox haec posita aegrotanti dubitationem quaedam excitat. Vnde quidam ea penitus detracta sese nequaquam inuenisse scriptam simularunt. sed uetustissimi interpretes haec quoque lectionem agnoscunt. uerum singula dicta particulatim prius contemplati, fortassis aliquod uerisimile ad ipsam interpretandam nasci erimus. ac primo introitus medicorum ad aegrotantem, quoscumque ipsi gratos faciunt. siquidem nonnulli egrotantes a sepius uisitentibus affici se molestia opinantur, alij contra crebro se inuisi ualde letantur. quidam autem medici sunt, qui eo usque insaniant, ut etiam in dormientium conclaue strepentes pedibus, aut uociferantes introitu faciant, ob quae exasperati aegroti & illis irascuntur, & ualde se laesos esse conqueruntur. haec igitur omnia prouidere solerte medicum decet, ut neque non in tempore accedat, neque cum multo strepitu, & elata uoce, aut incessu, aut aspectu, aut aliquo prorsus huiusmodi indecoro. sermones, inter praecipua sunt, & isti cum egrotantibus a medicis recte aut non recte habiti. quidam enim sermones summe fatui sunt, tales sane, quale Zeuxis a Bacchio scriptum esse testatur. Callianacta enim fuisse Herophileum in commentarijs de Herophilo & eius sequacibus. iste egrotanti cuidam atque dicenti, moriar, hoc carmen respondens succinxisse fertur. Pulchra stirpe micans nescite Latona creasse. Alteri quoque, moriar, dicenti, respondisse. Et Patroclus obit, te qui praestantior ipso. ceterum quidam huiusmodi sententiae, & si moderatiores Callianactae sint, asperae tamen & ipsi erga laborantes se gerunt, adeo ut odio ipsis sint. sicut aliqui e contrario seruiliter adulantes ob id ipsum contemptui fuere. quemadmodum autem aegrotum medicum odiosum uideri non conuenit, ita neque contemnendum. sed humanus, moderatus, iucundusque cum sit, grauitatem etiam seruare debet. nisi enim medicum aeger ut deum quaedam admittitur, nunquam illius praecceptis obtemperauerit. Antiquissimum igitur fuerit, neque adeo medicum se submittere atque adulari, ut sui contemptum pariat. neque rursum perinde, atque Callianactae, se rusticum atque asperum exhibere. id fiet autem, si & aspectu, & locutione, & omni corporis habitu medici grauitatem retineat, aegrotantemque his, quae ipse praecipiat, more gerere edoceat. sermones uero multiformes sunt, tibi quoque exempli causa aliquem proponere me non piguerit. poterit sane medicum a prooemio uerisimili exorsus ea deinceps aegrotanti recensere, quae in hac rem ab Hippocrate tradita sunt. primo quidem in aphorismis ita dicente, oportet autem non modo se ipsum exhibere ea, quae oportet, facientem, sed etiam aegrotantem & exterius assistentem. & in primo De morbis popularibus. Ars per tria, morbus, aegrotus, medicus

medicus. Aduersari morbo aegrotum una cum me dico oportet. cumque tres sint, medicus, morbus, & aegrotus, si medicum solum cum morbo pugnantem aegrotus deserat, uel etiam ad morbum transfugies medico repugnet, medicum a morbo superari continget. at si morbo relicto aegrotus medico subsidium contra illum ferat, duobus hominibus contra unum morbum pugnantibus futura uictoria maxima pars est. sicut est contrario desperandum penitus sit, si aeger a morbo stans medico aduersetur. solus enim ipse relicto a duobus hostibus expugnari poterit. id exemplum tibi satis esto, a simili multis id genus alios excogitare potentem, qui a medicis cum aegrotis haberi solent. non solum autem sermonum a medicis cum aegrotis habendorum rationem esse sententiam conuenit, sed etiam uocis magnitudinem, & tonum, & omnem actionem sententiae respondere sermoni. Quod si quis cum eruditio uiro colloquatur, ne solocismis barbarisque utatur, caueto. nam & ex hoc medici aegrotis spernendi uidentur. figura. Et figuram corporis totius in introeundo atque sedendo medicus neque humilem praese ferat, ut contemptum mereatur. neque fastu quodam atque superbia turgentem. quidam enim extenti ac patentes introeunt ac sedent, nonnulli adstricti & compressi, alij uero proueni atque abiecti. itaque omnes excessus deuitandi sunt, & inter eos mediocriter esse tentandum est. Quod si nonnunquam (raro tamen id euenit) aeger humilitatem & abiectiorem quandam amare tibi uideatur, a mediocritate ad humilioris descendere, humilioris quoque te ipsum effingere satius fuerit. At si e contrario sese habeat, & tu contraria paulum a mediocritate & naturali conditione ad alterutrum latus declinans facito. uestis & ipsa eadem ratione mediocriter esto, neque ualde sumptuosa, ut arrogantiam indicet, neque sordida et nimium uilis. nisi si aeger ipse immoderatius aut pretiosa uestimenta amet, aut sordidis oblectetur. tunc enim a mediocritate ad illud quod aegrotum magis placeat, descendito, quatenus languenti quadrate coniectura assecutus fueris. Haec appellati aegrotanti reliquis interiectam obscuritatem offundere supra dixi. at si initio sermonis aut in fine posita foret, nihil plane dubitationis attulisset. omnia haec scilicet, ut egrotanti iucundiora sunt, a medico esse facienda, introitus, sermones, figuram totius corporis, uestem, tonsuram capillorum, unguum decentem modum, odorem. etenim in introitu alius ad alium aegrotantem, ut paulo ante posuimus, modus est. In sermonibus similiter. nonnulli enim medicis fabellas narrantibus delectantur, nonnulli eos fastidiunt. aliqui grauius & serijs sermonibus gaudent, alij qui facietis & lepidis. & de figuris, siue actionibus corporis, & uestimentis quoniam pacto iucundiora aegrotanti conijcere oporteat, supra comprehensum est. tonsura capillorum. tonsura naturaliter quidem optima fuerit, si capitis sanitatem conseruet. alij enim alia tonsurae species conuenit. aegrotis uero non omnibus idem tonsurae genus placet. hoc igitur te quoque considerare oportet eius quem medicaris, rationem habentem, quemadmodum Antonino Com-

modi patre imperatore omnes eius familiares faciebant ad cutem usque detonsi. Lucius uero eos nimios appellabat, & ideo rursus qui cum ipso uersabantur, comam nutriuerunt. Ungues, quatas medicis unguis esse oporteat, ipse in libro De officio medici uulnerarij edocuit, illud addens ipsam decentem modum aspectibus esse iucundum. De unguibus autem scabie. aut aliquo alio id genus uitio affectis, quemadmodum & de pilorum capitis affectibus alopecia scilicet & ophialia, neque sermo faciendus est. haec enim ut iam praeter naturam medicum pati, sicut & morbum articulare uehementior, & aliquod eiusmodi aliud turpissimum est. odor. porro totius corporis odor & oris praecipue, nonnullis quidem natura putidus est, sicut alijs quibusdam suis. nonnunquam per incuriam teter odor fit. cum medicus nihil errare se putant, si cepas, aut alium redolentes aegrotos inuisant. Quinto sane coterraneo nostro Romae mederi id contigit, a prandio diuitem quandam a praepotetem hominem uini odorem uehementer spirans uisitauit. aeger itaque cum capitis dolore magnam febrem habens, atque ideo uini odorem exhalantem aegre ferens Quintum, ut longius aliquanto recederet, orauit, quoniam uinum immoderatius redolens ipsum contristaret. Et haec quidem aegrotus humaniter admodum dicere uidebatur, at Quintus ipsi stolidè respondens, odorem ut equo animo ferret, praecipit. nam & se quoque aegrotum ex febre male olentem sustinere dicebat, multum autem interesse febrem nequis an uinum redoleret. Alter fuit medicus in nostra Asia, cui axillae adeo tetrus odor exspirabat, ut uir nullus elegantior eius accessum aegrotans ferre posset. oportebat igitur eum prius suo ipsius symptomati mederi, atque ita ad alios curandos sese accingere. nam & si, ut hircis, ingenuus putor insit, ad mediocritatem tamen quandam redigi potest. rursus haec mediocritas quotidianis inspersiōibus uirosi odoris temperantibus obtundi poterit. Alius igitur quidam os naturaliter putidum habens, eius putorem & purgatione & medicamentorum ad id facientium potum mitigabat, atque quotidie aut amomi, aut folij malabathri, aut aliorum id genus odoratorum in ipsum pauxillum quiddam coniiciens, ita ex adibus proficiscebatur.

Aqua elixa, hoc quidem ut aerem admittat, hoc uero, ne plenum sit, & operculum habeat.

In quibus affectibus, aut cuius utilitatis causa aquam elixare aut quaecumque, aut uitiosam tantum conueniat, in uerbis istis declaratum non est. quamobrem neque ullum ex ipsis iuuamentum percipimus. uidetur namque Hippocrates, sicut alia multa in his libris quare di magis causa, quam in uulgius edendi, adnotauit: ita hunc quoque sermonem conscripsisse, nobis quidem imperfectum, sibi uero ipsi ad reminiscentiam integrum. at si nobis ipsis hunc nodum explicandum proponentes, qualem aquam prius elixare conueniat, atque ita deinde refrigeratam bibere, (siquidem ipsam frigidam bibere uolumus) & contra rursus quam calidam aquam bibere uolentes haud perinde

elixabimus, sed huic operculum facientes uasi, in quo calefacta est, magnitudine respondens, illi uero nullum tegmen imponentes, sed calente aquam in nudo detectoq; uase sub diuo expositam dimittent, quæremus deinceps qui affectus calidas, quiue frigidas aquas postulent, nos quidem utile aliquid inueniemus, nihil tamen ad inuentionem * ex propositis uerbis proficiemus. quandoquidem finitum nullum clarum habeant. quocirca & non nulli & ipsa cum supra positis copulant, ut Artemidorus uoluit cognomento Capito, sed plurimi ipsa ab alijs separantes sola considerant. Igitur si cum antepositis coniungantur, huiusmodi eorum sensus erit, laborantibus gratia: ut munde parare aut poculenta, aut esculenta & cætera quæ deinceps dixit Hippocrates, deinde post ultima uerba: Aqua uero & ipsi interdum frigida propinanda, cum aut offensam prorsus nullam, aut perexiguam ex eius potu fore metuamus, deinde sibi ipsi ad reminiscenciam, ut aiunt, deinceps modum ipsius præparandæ tradidit, fortasse nequaquam uolens fontanam aquam prius quam incaluerit, exhiberi, fortasse uero & aliquā distinctionem nactus quibus calefacta prius et mox refrigerata, aut quibus omiſsa calefactione potui danda sit, aut forsitan optimā aquam non elixam, uitiosam uero elixam præbere uoluit. fortassis etiam optimæ aquæ duplicem refrigerationē prodit, unam quidē quam circuncinctens aer efficit. Porro in Alexandria totaq; Aegypto ipsos aquā in testaceis quibusdam uasis hoc modo refrigerare cōspexi. occidente sole aquam prius calefactā in uascula fundebant, deinde sublime totum hoc uas in fenestris uento aduersis, ut ibi per totam noctē refrigeraret, suspendebant, postea ante solis ortum uas humi depositum frigida aqua circūfundentes, frigida etiam folia toti circūdabant nonnunquam uitium aut laetitia, nonnunquam uero & aliarum id genus herbarum, ut ea quā sub nocturno aere acquisiuerat, diutius permaneret frigiditas. multo uero magis ad huiusmodi apparatus, cum optimæ aquæ ipsiſ facultas nō esset, homines deuenere. Dico autem optimam aquam & omni uitio carentem, quæ neque limi quicquā habet, neq; male olet, & gustantibus nullam qualitatem præ se fert, quædam enim alienas qualitates permixtas habent salis, aut nitri, aut sulfuris, & bituminis, et aluminis aliorumq; id genus, in quibus omnibus melius fuerit, quemadmodum legumina multa præelixantes idonea esui præparamus, & olera, & fructus, & animalium partes, eadem ratione & aquā prius elixatione ad meliorem naturam permutantes ita propinare, præterea & ob alium sanē usum aquam præcalefactam refrigeramus, etsi neq; sapore, neq; odore malo deprauata sit, atq; oculis mundissimam sese offerat, quando in uentriculo ipsam diutius cōmorari, aut percellere, aut inflare, aut degrauiare uentriculum perceperimus. sunt enim profecto et id genus multa, quarū præcipue ab optimis aquis discretionem Hippocrates mihi scripsisse uisus est, ubi inquit:

A Aqua cito incallescens, ac cito refrigerescens, leuissima. neque in lutosiſ, aut male olentibus, aut quipiam medicamentoſum gustatui imprimantibus huiusmodi signum uſui esse potest, quod omnibus notum apertumq; est, sed in illis quæ omnibus hisce qualitatibus careant. alterum uero ex aeris corrupti mistione aquæ uitium inest, aut aliud quodpiam ipsi aquæ ingenitum ab ignota causa proueniens. in his quidem supradicta nota optimū dijudicandi instrumentū est. neq; enim id genus aquæ cito caleſcunt, aut refrigerantur. alterum quoq; in dictum huic simile ab oleribus, aut leguminibus, aut fructibus, aut carnibus, aut radicibus in ipsa aqua incoctis accipitur. siquidem in optima aqua celerrime, in uitiosa tardissime elixantur. uocatq; huiusmodi uitiatas aquas ueteres quidam indomitæ siue crudas, perinde ac ipsa legumina, quæ difficulter uixq; elixantur. ob has itaq; utilitates nonnunq; præcalefactam aquam refrigeramus. Quin & ipsam calidam bibiturū, cum aut lutulenta, aut limosa, aut fortens est, hunc in modum præparamus. nam præcalefacta cum reſixit, tunc euidenter putorem, quem ex putredine plerumq; contraxerat, abiicit: omnisq; pars terrea facile subsidet, quæ cum tota aqua prius quam incaluisse, minutatim permixta, unaq; cum ipsa epota haud contemnendā cladem infert, & maxime quibus renes, aut uesica progignendis calculis obnoxij sunt. ac sub diuo quidem non aquam modo calentem, sed etiā aliā quædam exponere istius separationis causa medici mihi excogitasse uidentur. nam quæcumque ex diuersæ naturæ materijs constant per minutas particulas mistione conflata hæc post calefactionem refrigerescencia facile dissoluuntur. sed statim ab elixatione antequā refrigeretur, adhuc motione agitur, atq; ideo omnes eius particule permixtæ sunt. sed ea refrigerata, graues ac terreae fundum petunt, leues superfluitant. Itaq; si cum prædictis, in quibus scripsit Hippocrates, laborantibus gratias, de aquarum coctura sermo copuletur, & ipsius utilitas euidenter est, atq; id quod dicitur, quæle nam sit, exquisitè fortasse inuenierimus. sin autē à prædictorum continuitate modo proposita uerba diuellentes separatim contemplemur, plenus dubitationum sermo erit. prius igitur ipsum, ut superioribus annexum explanabimus, dicentes, aquæ in ipso præparationem, frigidam potaturis innoxiam significari. quam & ego sæpius facio, cum ægrotanti alicui frigidam aquam præbiturus sum, neq; mihi fontis aqua bona scatentis facultas est. Romę nanq; sicut & multa alia in ea urbe eximia sunt, ita & fontium elegantia ac multitudo est admirabilis. nulla foetidam aquam, aut medicatam, aut turbidam, aut asperam crudamq; effundere, sicut neque Pergami in patria nostra. in multis aut alijs urbibus, haud pauca deprauata aque reperiuntur. illæ sanē quæ ex tiburinis montibus per lapideas fistulas in Romanā ciuitatē deriuantur, alijs quidē uitijs carētes, crudiusculę tamē sunt, ut neq; celeriter caleſcant, ut urbani fontes, neque refrige-

rentur

rentur. neq; celeriter in ipsis, ut in fontanis aquis, A quæcumq; inieceris, elixantur legumina, & olera, & carnes. ex his autē aliæ alijs in locis multo crudiores sunt, & ab ipsis indigenis dure grauesq; nominantur, quod uentriculum infestent, & à potu onus quoddam plures percipiant. nam fere & alias multas causas quicquid efficientes ab effectu denominare consueuerunt. sic igitur & huic contrariam aquam optimā laudantes, leuem & mollem appellant. cæterum omnia hæc enarrata cognita quidem utilia sunt, sed nihil ipsorū proposita uerba docent, neq; sine ostensione, neq; cum ostensione, neq; breuiter et obscurius, neq; dilucide ac prolixius. satis igitur mea quidē sententia fuerit omnes huiusmodi sermones integros præterire. Quā obrem si Hippocrates, quo pacto aquam potui frigidam præparare oporteat, tradere proposuit, huiusmodi erit uerborum sensus, si aquam prædicti usus causa elixemus, aut nihil uasculis, in quibus elixatur, super imponemus, sed elixatam aquam in aere ambiente libere uersari permittemus, aut e contrario aliquo operculo uasculum integentes aerem excludemus. rursum uero hæc ipsa, aut inter elixandum, aut ab elixatione inter refrigerandum fieri debere intelligere possumus. sed in refrigeratione intelligi credibilis est. in elixatione uero incredibile. neque enim docere possumus, cui nam uſui inter elixandum aer ambiens futurus sit, aut elixatas aquas attingens, aut easdem ne attingat, exclusus. sed in refrigerando post cocturam, ubi alicuius putei, in quem uasculū demittamus, nobis facultas est, aliquo tegmine uasculum claudere, atq; undiq; diligenter obstruere necesse est. ubi uero puteo caremus, detectū uas, ut frigidum aerem admittat, relinquere cōuenit. cæterum non nulli explanatores uerba hæc à superioribus disiuncta legenda esse censentes, Hippocrati de con-

tra ipsas aerem cōtineri testantur. in aqua quidem haud esse talem meatuum fabricam, qualis in pumice lapide conspicitur, sed quoquo uersus ipsam sibi esse continuam. rectius igitur, inquit, est putare dictum esse ut aerem suscipiat, de uase non operculato. nam quod deinceps scriptum est, dictam explanationem non admittit, ita se habens. non plenum autem esse, & operculum habere propositis sanē uerbis opponitur, quæ sunt hæc: aqua elixata hæc quidem ut suscipiat aerem. nam secundæ particulæ subsequenti, quæ uas contestum esse uult, Verba hæc aduersantia operculum uasi prorsus interdicunt. idq; significauit Hippocrates scribens. hæc quidem ut aerem suscipiat uas enim operculatum aerem excludet, detectum uero facile suscipiet. At in aquis à frigido aere refrigeratis id fieri nos dicere satis liquet, quemadmodum Alexandria facere consueuerunt. ubi uero fluuijs rapide labentibus coctam aquam subiiciunt, tum uas aliqua ex parte inane esse melius fuerit, quo aer inter operculum & aquam in uase positam contentus ipse prius refrigeratus sic, deinde attractu uicinā aquam refrigeret. ut enim aqua facilius, quam omnia terrena corpora calet atque frigescit, quippe cum illa tenuitate partium superet, pari ratione et aer, quā aqua. admirandumq; mihi planē fuerit, nisi quispiam huiusce rei quoridie euenientis experimentum sentiat. uasorum namque uinariū quod reclusum apertumque fuerit, ut uinum facile aceſcat, in causa est, sicut e contrario bene operculatū minus id patitur. Adhuc uero minus plena uasa. nam quæ aliquantulum uacua sunt, quoniam aerem inclusum habent, per illum medium celerius ambiente extrinsecus permutantur. sed plena, ita ut uinum operculum attingat, per illud quidem imbecilliter admodum atque obscure eousque uitiantur, quousque sanē tegumentū densitas peruenit. inuenies itaque picata aut gypsata dolia diutius uina syncera cōseruare, sed quæ solo corio, sicut & quæ cuneis obstruuntur, breuiori tempore durant. quocirca obstructa prius cuneis aut corio dolia gypso deinde ac pice oblinūt. Hac ergo ratione cum aquam frigidissimam reddere uouerimus, niuem habentes, prius seruēfactæ aquæ ipsam exterius circumponemus. sed niue carentes in puteo, aut amne labente ipsam prius calefactam, ut facilius permutetur, refrigerabimus. nam quodq; prius calefactum à uicinis in se totum alterationem admittit. ob prædicta uero causam ab aere frigido aquam tangi artificioso molimur. igitur si coctæ aquæ refrigerandæ causa hæc ab Hippocrate dicta fuere, uerisimilem explanationem nacti sumus. at si uitiosæ aquæ corrigendæ, considerare deinceps debemus a coctura iterum exoriri, quæ totam aqua biliter aquam fundens, eam ad partium separationem idoneam reddidit. permanente enim adhuc in ipsa ob calefactionē motu, aliqua crassiora corpora in ea fluitantia sublimius efferri necesse est, motu uero in totū desinente, terrea particula ingento

genito pondere descendentes, in fundo continen-
tis uasis residunt, aqua uero super has fluitabit.
Hanc paulatim in alterum uas transfundentes, ci-
tra noxam deinde uti poterimus. Verum Zeuxis
nescio quomodo initium secundæ sermonis parti-
culæ ita explanauit: Vult, inquit, Hippocrates a-
quam non innatare uentriculo, acutum scilicet to-
num secundæ syllabæ huius nominis *ἐμπλῆν* su-
perimponens, nō ut alijs, primæ, per ipsum uolens
non uas plenum intelligi, ut illis uisum fuit, sed uen-
triculo innatans, quod idem sonat, quod superflui-
tans. cæterum quoniam amas erga amatum caligat
caecutitq; ideo nostri ipsorum amor plerumque
nos in nostris solis rebus cæcos reddit, quamuis
aliena perspicacissime contemplerur.

Quoniam ex sanguinis profluuijs aqua sub
cutanea laborant.

Horum uerborum eadem atq; istorum uis est, quo-
niam sanguine profuso dissoluntur. utriusq; enim
refrigerato corpore prouenit.

Si qualia purgari conuenit, purgantur, & be-
ne tolerant.

Nonnulli sine coniunctione & hæc uerba scri-
bunt, quemadmodum & in libro Aphorismorum.
plurimi uero coniunctionem & interponunt. uol-
entes quidem hoc uerbum confert nos subintel-
ligere, quod expresse in uerbis in Aphorismis scri-
ptis habetur. ea uero ita scribuntur, si qualia conue-
nit purgari, purgantur, confert, & facile tolerant.
Hoc uero loco coniunctionem & additam indica-
re aiunt, quod præter id quod ipsis confert per purga-
tionem facta inanitio, facile quoque eam tolerant,
siue nobis purgatoriam medicinam exhibentibus,
siue et natura ipsa ex corpore infestos humores de-
pellente euacuatio fiat. nam purgationes appella-
re consuevit Hippocrates, non solum a medicamen-
tis, sed etiam a natura factas, Thucydides autem &
euacuationes in morbis impetu naturæ per sym-
ptoma ratione morbi euenientes, purgationes &
expurgationes appellauit, ita dicens: & expurga-
tiones bilis omnes, quæcunque a medicis nomina-
tæ sunt, acciderunt. hæc uero ab ipso in pestilentie
narratione secundo historiæ uolumine dicta sunt.

In Aeno legumina edentes assidue scemine,
mares cruribus imbecilli euadebant, & perma-
nebant. uerum etiam eruum comedentes, ge-
nuum dolorem contrahebant.

Euidenter uigilans calidior exterius, interius
autem frigidior, dormiens e contrario.

Initio sermonis posita hæc uox euidenter, idem
significat quod manifeste et dilucide. sequentia ue-
ro uerba huic uoci uigilans adnexa, perspicua sunt,
opinante Hippocrate, extrinsecas uigilantis partes
calidiores, internas autem frigidiores, dormienti ue-
ro contraria euenire. Id nempe ex eo apparet, quod
dormientes cum pluribus stragulis uestibus, tum

& capitis egent tegumento, si frigidus, ut hyber-
no tempore, quo circumfunditur aer sit, atqui in-
terdiu uigilantes hæc non requirunt. Quinetiam
maior inspiratio plus caloris in penetralibus cor-
poris collectum esse testatur. perinde & concoctio-
nes, in dormientibus efficacius, quam in uigilanti-
bus fieri, non solum in uentriculo comestorum ci-
borum, uerum etiam humorum in iecore & uenis,
corporis abditas sedes in dormientibus calidiores
effici signum est, cum a nobis concessum & supra-
positum sit, ingenitum calorem omnium in corpo-
re concoctionum præcipuum esse opificem. Ita si-
ne & in libris Aphorismorum memoria prodidit
de ætatibus, temporibus, exercitationibusq; ubi
ait: uentres hyeme & uere calidissimi sunt natura,
& somni longissimi. his igitur temporibus & plu-
ra alimenta danda sunt, siquidem in litus calor mul-
tus. pluri igitur indiget esca, indicio sunt ætates &
athletæ. In hisce quidem uerbis breuiter de ætati-
bus locutus est, in altero aphorismo latius, atque
ideo clarius ita inquit: crescentia corpora pluri-
mum habent insiti calidi, plurimum igitur requi-
runt alimentum. sin minus, corpus digeritur. seni-
bus uero exiguus calor inest, ideo igitur paucis
fomentis egent, secundum ætates quidem haud in-
tro forasq; ingenito calore migrare, sed temporis
progressu tabescente senilis ætas omnia frigidissi-
ma efficitur. At hyeme calore in penitiora se con-
dente, uentriculus quidem & reliqua uiscera ca-
lidiora, subcutaneæ uero partes frigidiores reddun-
tur, quemadmodum terra profunditas hyeme ca-
lida apparet, propter quod & fontes calidiores sunt,
& aliqui in profundum usque fodientes, quum pro-
cul a terræ superficie recesserint, euidentem calidi-
tatem percipiunt.

Calido natura refrigeratio, potus aqua,
quiescere.

Quod his uerbis præcipit, clarum est. omnibus
enim his qui calidiores quæ deceat, sunt, summam ui-
ctus rationis ad refrigerationem redigere expedit.
itaque frigidioris temperaturæ cibaria ipsis danda sunt,
& aquosa potio, aut ipsa aqua potui præbenda est,
parumque exercendū corpus est. soli namque ad neces-
sarias actiones motus sufficiet. nihilque dubij est, ab
ira & curis uehementioribus eiusmodi hominem
abstinere debere. quinetiam quotidie lauationibus
aquarum dulcium uti, nō semel tantum, uerum etiam sa-
pius, si uelit, expedit, necnon & ciborum quos co-
medunt, uis refrigeratoria esto, & æstate præcipue.
Verum ante omnia illud in his sermonibus memi-
nisse opus est, calidas naturas appellare eas Hip-
pocratem consueuisse, quæ non ingenito calore,
sed acri & mordaci abundant, quem aduentitium
& non secundum naturam esse arbitrat.

Somnus in frigore uestibus contexto.

Plurimi huiusce libri interpretes hanc particu-
lam orationis separatim explanant, mihi uero ip-
sam cum supradicta coniungere satius esse uidetur,
atque

atque unam integram orationem hoc pacto institue-
re, calido natura refrigerato, potus aqua, quiesce-
re, somnus in frigore uestibus contexto, hanc gra-
uam uocem *ἐν ψυχρῷ* per litteram *υ* scribitibus no-
bis ac proferentibus, quod idem est, ac si cum ar-
ticulo quis ita diceret *ἐν ψυχρῷ*. eos enim qui im-
moderatus calida temperatura sunt, melius est in
frigido loco dormientes aerem plane frigidum per in-
spirationem attrahere. & maxime quoniam per so-
mnum calor in interiora corporis mergitur. cæte-
rum si ut in somno calido exteriorem superficiem
deferente interna corporis magis calent, sic & ab
ambiēte aere cutaneis partibus frigidatis corpo-
ris penitiora incalescant, haud perfecte homo aeris
in spiratu refrigerabitur. præstabit igitur stragulis
calefactorijs iniectis ad cutim caliditatem reuoca-
re, frigidum uero aerem per inspiratum admittere,
ut undecunque ad temperaturam mediocritatem ca-
lidum corpus redigatur, optimum itaque (ut dixi)
fuerit cum supradictis hæc uerba coniungere. At
multi huiusce libri explanatores ipsa a superiori-
bus disiungentes, non calidis modo naturis, sed e-
tiam omnibus hominibus in uniuersum conferre
existimant in aere frigidior somnum capere, ut con-
tracta in profundum caliditate refrigeretur, operi-
mentis uero circumtegi, ne omnis caliditas immo-
deratus intro refugiat, calore eo qui ob refrigerat-
as ab externo aere cutaneas partes repellitur, illi
qui per somnum intus colligitur, accedente. Id ue-
ro in multis naturis uerum est, non tamen in om-
nibus, quemadmodum enim eos quibus calidior su-
pra modum natura est, refrigerare expedit, ita fri-
gidior temperatura præditos calefacere. Verum
nonnulli proposita uerba non solum a supra scri-
ptis disiunxerunt, sed etiam hæc ipsa separatim le-
gentes diuiserunt, somnus *ἐν ψυχρῷ*. i. refrigerat, pri-
mam syllabam huius uerbi *ἐν ψυχρῷ* per *υ* litteram
scribentes, ut unum uerbum sit *ἐν ψυχρῷ* similiter
dictum atque hoc *ἐν ψυχρῷ*, quæ ambo refrigerat si-
gnificant. & nō duæ orationis particule, prior qui-
dem præpositio, secunda uero nomen. sed isti ne-
cessario sequentem sermonem fini propositi adiun-
gentes ita sane legunt, iniecto somnus firmus, re-
ctorum nictatio leuis; afferentes hanc uocem in-
iecto, pro hac iaceti esse positam. id uero præter
quod hæc uox iaceti uolenter in hanc iniecto muta-
ta est, & alioque est ignobile atque inutile, istis nos in-
telligere uolentibus somniculosum corporis habi-
tum iacentibus firmum & stabilem somnum, stan-
tibus uero nictationem tantum conciliare.

Somnus stabilis, rectorum nictatio.

Quæ plurimi interpretes in his uerbis expla-
nandis tradiderint silentio præterire melius est.
quæ uero inter illos magis ueritati adherere exi-
stimati dixerunt, huiusmodi sunt. uigiliam refrige-
rare corpus asserunt, huiusque indicium pallorem
uigilantibus accidentem statuunt. cum igitur (di-
cunt) calidam temperaturam refrigerare uolumus,
præter superius ab Hippocrate dicta, illud etiam

adiiciendum est, ut prius cogitationibus aliquibus
& negocijs afflictis uigilent, aut si hoc facere ne-
queant, ne cubantes dormiant, arcendi sunt. co-
guntur enim duorum alterum facere, aut sedere,
aut stare. sedentium quidem somnum hedraon a
sede, id est firmum uocatum esse, inquit, respon-
dere autem horum somnum stantium nictationi.
atque ideo ipse inquit somnus hedraos, hoc est fir-
mus, rectorum nictatio. perinde ac si tota oratio huc
in modum prolata esset, calidæ naturæ a plurimi
somni uis arcendæ sunt. ipsis enim & uigilare, &
aliquid facere magis conducit. Hi quidem maxi-
me & a sedendo arcendi sunt. sin minus, id conce-
dendum sane fuerit, quod stantium nictationi simi-
le est, ne cubent autem prohibendum. sed nonnulli
si stabilem somnum, hoc est, profundum dictum
esse putant. eorum scilicet qui ita se habeant, ut stan-
tes iam conuiueant, sed cuius utilitatis causa hæc
scripserint nō addentes, imperfectum sermonem
reddiderunt. Verumtamen hæc ab ipso dicta sunt
nobis consulente, ut eos quos firmiter, hoc est, pro-
funde dormire uolumus, tantisper uigilantes cu-
stodiamus, dum conuiuentes consistere non pos-
sint. nam si ad hoc peruenerit, in altum postea so-
porem uertitur. nam multos ego, quod citius cu-
bitum irent, male dormientes diutius uigilare co-
gens, ut postea sua uisissime dormirent, effeci. sicut
quodam de amisso ciborum appetitu conqueren-
tes, ad multum diem inedia macerans esurientes
reddidi. antequam enim somnum aut cibum natura
desideret, ad hos accedentes in modo narrata sym-
ptomata incidunt. non oportet autem naturæ in-
tempestiue uim inferre, sed ei genti in tempore sub-
uenire. ego me hercule, quæ aliquis in propositis
uerbis explanandis uerisimiliter posse dicere mihi
uideatur, exposui; putantes uero somnum semper
refrigerare, præcipuum quoddam in arte ignora-
re opinor. semper enim somnus humectat, sicut ui-
gilis semper exiccat, hocque nos ipse edocuit, non
semper autem calefacere aut refrigerare aptus est.
uerum cum in febre carentibus aut pituitosos, aut
crudos, aut frigidos utcumque succos in corpore of-
fendens cōfecerit & coxerit, ex his optimum san-
guinem procreans hominem insiti caloris incre-
mento calefacit. cum uero ex huiusmodi humorum
putredine iam febricitantes occupauerit, eos refri-
gerat febrilem extinguens caliditatem, propriam
uero & ingenitam augens. At si cum febre, aut si
ne febre succi biliosi redundauerint, ipsos separa-
re, dein excernere ualens ad mediocritatem salu-
bris temperantiæ corpus redigit. Hæc si præstare
nequeat, eandem seruat temperiem. Quod si ex
uisceris phlegmone quis febricitans accessione in-
itio somno corripiatur, intempestiuus iste som-
nus phlegmonem augens una cum ipsa & febrem
magis accendit. quocirca & calore alieno corpus
calidius efficit. cōtingit quidem & uno modo inter-
dum calidius iuxta atque frigidius simul a somno cor-
pus euadere. quādoquidem calor in corpore hu-
mano duplex genus est, unum familiare & con-
genitum

genitum, alterum alienū & præter naturam. quando itaq; horum unum somnus auxerit, & roborauerit, alterum comminuerit, et extinxerit, quomodo quispiā rationabiliter corpus uno tempore calidius simul atq; frigidius se ipso à somno effectū esse negauerit: ceterum & hæc ab initio plerique Hippocratis uoluminum explanatores ignorant. id autem ita se habere, quod dico, ex Lyci sermonibus percipies, quibus Hippocrate reprehēdit in Aphorismis ita dicentem, crescentes plurimo in genito calido abundant. At quod eorum ignorantia, quæ recte Hippocrates de calorū discrimine prodidit, ipsum calumnijs uexare Lycus ausus fuerit, per unum integrum librum à me ostensum est: cuius hæc est inscriptio, Quod nihil in eo aphorismo erratum sit, cuius initium est, crescentes plurimo abundāt in sito calido, igitur plurimo egent alimento.

Imbecilli uictus frigidi, robusti uero calidi.

Victus imbecillos aut eos, qui ex imbecillis exercitationibus cibis ac potibus constant, aut imbecillum animal reddētes appellauit. frigidi uero siue ob suam ipsorum temperaturam, siue ob affectum quem in nobis creant, ita nominantur, nihil inter se differēt. imbecilla igitur exercitationes illæ dici possunt, quæ ex debilibus corporis motionibus constant. sicut contra robustæ, quæ ex uehementibus, cibi quidem imbecilli sunt, quicunque neq; odorem ualidum spirant, neq; gustatui uehementem ullam qualitatem acoris, dulcedinis, falsuginis, amaritiei, astringentis, acrimonie repræsentant, sed mediocri dulcedine, aut mediocri astringentia gustatum afficiunt, ac pariter modice calefaciunt. robusti uero sunt istis contrarij. Itaque si omnes & exercitationes & cibi debiles corpori adhibeantur, uehementer refrigerabitur. quemadmodum si robusti, magnifice incallescet. Quod si aliqua imbecilla, aliqua robusta adhibeas, secundum missionis portione, aut propius ad alterutrum extremorum accedet, aut longius remouebitur.

Aquarum arte carentium quæ ab æthere excreta est, aut cum tonitru, temporaria. procellosa uero mala.

Ea quibus secundū medicæ artis præcepta non solum in ægris, uerum etiam in recte ualentibus corporibus utimur, materiæ artis iure nominantur: & à medicis quibusdam libri compositi sunt, quibus inscriptio hæc præposita est. de materia porro, interdum sponte natis corporibus ad curationem & salubrem uictus rationē utimur, interdum & nos aliquid ad præparandam materiā facimus, aliqua elixates, aliqua comburentes, aliqua lauantes, aut prius codientes, aut prius madefacientes, aut refrigerantes, aut aliquod eiusmodi aliud efficiētes. sic itaq; & in præparandis aquis artificiosum aliquod molimur. quemadmodum ipse paulo ante dicebat, aqua elixa hæc quidem ut suscipiat aerem. Etenim ipsa elixatio prius sit, & postea re-

A frigeratio, aut per nos ambientem aerem, aut uento aliquo, aut in domibus frigidum aerem includentibus. sunt enim domus quædam frigidis speculuncis per similes, interdum & per humida refrigeratio acquiritur, ut per niuem circumdatam, aut si sub aqua rapide labete ponatur, aut in puteo, idq; bifariam, nonnunq; quidem in ipsam putei aquam nobis uasculum demittentibus, in quo aqua calefacta continetur, nonnunquam uasculum super aquam suspendentibus, sicut etiam per testas raras interdum turbulentas aquas percolamus; ut Alexandria & in Aegypto percolatur per quædam non naturaliter testacea uasa, sed artificiose, ut rara sint, præparata. quemadmodum & per linteolum huiusmodi uase carentes excolare solent. hæc sanè omnia artificiose parantur: sicut etiam quæcunque circa fontanarum aquarum ductus machinamur, illos nō ex quocunque lapide fabricantes, interiusq; illinentes interdum: haud enim exiguum discrimen in ipso illitu est, siue picem, siue gypsum illeueris, siue citra illitum laterem torrefactū, aut lapidem improba aliqua aut bona, aut nulla prorsus euidēti qualitate affectum imposueris. Quinetiā puteos sæpius in diuersa terra defodimus, & aqua per canales & fistulas ab aliquo fonte meliorem aut deteriore ipsam reddere ualentes, aut etiā nulla ratione permutantes deriuamus. nempe omnia hæc ad aquam præparandā artificiose præstatur. At cum ex terra eius loci in quo degimus, aqua sumimus, aut ex lacu, aut ex præterlabente flumine haurimus, aut pluuiatili, quæ uocatur, colligimus, prorsus nihil artis huic adhibemus. propter hoc igitur inquit Hippocrates, aquarum arte carentiū, ipsas artificie præparatis opponens, quas arte carentibus comparantes, artificiosas appellamus, quemadmodum autem paulo ante non de omnibus aquis artificiose paratis locutus est, sicut si librum, ut in publicum ederetur, descripsisset: sed unius tantum præparandi rationis mentionem habuit, utpote si bijspli cōmentariolum reminiscētiæ causa conficiens, ita & hoc loco nō de omnibus aquis arte carentibus, hoc est, sponte naturæ talibus procreatis, sed de una sola specie, quam (ut dixi) pluuiatilem uocamus, sermonē fecit: ipsius uero duas prodidit differentias, alteram quidem quam & aperte uituperat malam esse dicens, procellosam scilicet; alteram uero deinceps non constat an reprehensione solum carere dicat, an & aliquid aliud innuere uelit. procellosam autem putauit incommodam: si quidem ab aere excreta, aut cum tonitru, græco uocabulo appellat horæam, latine dixeris temporariam. contingit autem temporariam aquam, ut congruo tempore proueniēte, ipsum laudantem appellare. contingit autem & eam quæ æstate media per imbres effunditur, temporariam nominare: quandoquidē hanc anni partem Græci potissimum tempus appellant. Verumtamen & autumnus, & hyems, & ueri temporis appellationem accommodant, sed per excellentiam interdum eam anni partem tempus nominant, in qua fructus temporarios

porarios uocatos maturefcere accidit. id igitur quantum ad uerba Hippocratis attinet, obscurum est, nisi si nos ipsi aliquid ex ijs quæ uidimus, aut ex naturali rerum indicatione adiciamus. ac præterea cur procellosam aquam repudiat, ætheream uero & cum tonitru effusam non repudiat? incertum quoq; est utrum ipsam nos ad potum, an ad medicinales usus preparare iusserit, nam oculorum medicamentis componendis huiusmodi aquam adhibemus, & ex ipsa aqueum uocatū medicamentum cōficiamus. porro temporariam intelligere satius fuerit, non uernam, ut nonnulli stulte accipiunt. nullus enim per excellentiam tempus anni uer nuncupauit, sed quemadmodum & alias anni partes, absolute tempus. neq; tunc temporis effusus imber aliqua eximia uirtute præditus esse cognoscitur. sed multo antiquus fuerit putare ipsum temporariam aquā dicere, quā eo sanè tempore pluerit, quod anni tempus Græci nominant. huic enim sententiæ & illud sanè fauere uidebitur, quod ab ipso dictum est, & aqua ab æthere excreta. nam ueteres Græci, cœlum nos ambiens exquisitè purum, æthera, nebulosum uero, aut nubibus opacatum aerem uocare consueuerunt, hac eadem igitur ratione & locū supra nubes æthera nominant. idq; clare & Poeta significauit, iniquiens, Constitit at leuiter scandens tunc abiēte in alta, Aethera quæ ex Ida surgens ultra aera adibat. contra uero cum dixit,

Ast luno antierius se proijcit aera in altum.

Profundum ad coercendum hunc nostrum aerem per ea uerba insinuare uidetur. atque iterum cum dixit.

Aer densus erat naues complexus, & ipsa Nubibus obscuris circumdata luna latebat.

Itaq; cum æstate aqua eius temporis calore attenuata in halitus inuisibiles dissipata fuerit, atque sic circo clam nobis in aerem supra terram subuola uerit, ac deinde propter aliquam ad frigidum mutationem, ac uentis inter se resstantibus, densatq; aere prætenuatos halitus iterum crassescere, & in aquam sensibile euadere contigerit, tunc imbrem illum temporariū esse dicemus, extenuata aqua ac prius ab aeris calore elaborata. atq; ideo meliorem ipsam esse nimbois, utpote neq; confectis, neque ulla mutatione elaboratis, quales in nonnullis fontibus aquæ scaturiunt à ueterib. indomitæ crudæq; nominatæ. Verum cur tonitrualem (ut ita dicam) aquam potius, quàm nimbosam approbet, deinceps uideamus. Id profecto mihi ea ratione fecisse uidetur, quod tonitrua duorum modorum altero fieri nouerit, aut ob ignem interceptum, qui erumpens circumplexam nubem ueluti dilaceret. quo etiam tempore fulmina decidunt, aut inter se allisis attritisq; nubibus. neutrum in nimbois aqua inest, siquidem in huiusmodi statu aer cōspissatus est una cōtinua atraq; nube ipsum totum occupante. Quapropter haud immerito in hoc aeris terram ambientis statu nequaquam tonat. tonitrua namque diuulsis nubibus ac secundum propriam cir-

Galen.

cunscriptionem se iunctis atque uagantibus accidunt, quum inter ipsas concursum conflictumq; insignem fieri euenerit. unius autem continuè perpetuæq; nubis conflictus fieri non potest. Quamobrem neq; fulmina in hac cœli constitutione cadunt, cum quia calidus aer intra nubes non includitur, tum quod neq; ipsæ inter se magno impetu concurrunt. nam quando inter se cōcurrentes nubes igneum illud quod interuenerat, intra se ipsas compellentes & constringentes exquisite densauerint, tunc utiq; fulmen nonnunquā sursum uersus, aut in obliquum, nonnunquam uero & in terram extruditur. hanc solam fulminis expulsionem conspicimus, aliæ uero mortalibus ignotæ sunt, porro à me breuibus ad proposita uerba explananda, ut tonitrua fiant, dictum est, curq; tonitrualem aquam (ut ipsius uerbo utar) quàm ex nimbo proueniētem meliorem esse asseruit. summe uero munda ac tenuis est temporaria aqua elaborata. Inter hanc autem & nimboalem tonitrualis est, quæ quantum à temporaria uincitur, tantum nimboalem superat. Igitur in promptu iam est istis omnia uituperantibus dicere, haud medici munus esse, tam longam de rerum natura orationem habere, ceterum (ut his respondeam) si nullam rationem afferens simpliciter asseuerassem temporariam aquam nimbois esse meliorem, inter has uero tonitrualem mediocrem, aliquam sanè eorum quæ dixissem, ostensionem me adijcere præcepissent, neq; se dictis meis tanquam legibus credere iustum esse, neq; ipsis ut tyrannicis præceptis parere necessum fore dixissent, quocirca si illiteratorum iuxta flagitioforumq; hominum latratus euitari non potest, præstat autem ob res meliores ab istis male aut dire, profecto rectissime tonitruum causas naturales rimati sumus, quod enim ostensione caret, omnibus hominibus incredibile esse uidetur, neque ad modum recte dictum apparet, quod à medico uidelicet sermo de natura faciendus nō sit. quicq; ita sentiunt, nobis ut sibi ita loquentibus tanquam tyrannis edicta proponentibus obtemperemus, imperare uidentur. Verum præstabat sanè non tyrannico more imperare, sed potius nos docere, aut sermoni absque ostensione magis, quàm cum ostensione prolato fidem esse habendam, aut in referenda causa à nobis aliquid non uere fuisse traditum. at isti horum neutrum faciunt: immo utrunq; uituperant, si nullam rationem ostensoriam retulerimus, dicta nostra ut ostensione carentia cauillantes, si rationem aliquam adiecerimus, non esse me dici, ut physici munus de ueritate aliquid disputare iactantes.

Aqua edax, uigilia edax.

Ab his quæ & uigilia & aqua efficere apte sunt, ipsis appellationem imposuit utranque uocare nominas, quod nos scilicet uoraces reddat. quandoquidem & hac etiam tempestate in nostra Asia Græci omnes edaces homines, qui multa comest se ualent, uisitato uocabulo appellant. Didicisti

Tom. 3

F autem

autem cibi appetitiones ab aqua potu ea plane ratione excitari, qua & gelidam bibentes, aut frigidum cibarium astringensue assumentes appetitiones euadunt. alibi namque ostensum est, quare uentriculi tergorum sanguinem in arctum constringentia appetitiones augere ac procreare. contra uero calefacientia fundentiaque sanguinem delere finitque appetitiones. Hac itaque ratione aqua uorax existit. alia uero ratione uigilia, quod scilicet corpus digeratur atque dissoluatur. De hac etenim olim, sicut & de somno notitiam habuistis. concoquit plane somnus, utpote calido tunc interiora petente. dissipat uigilia insito calido, dum exterius emicat, secum haud exiguas corporeae substantiae particulas educente. igitur propterea aqua & uigilia edaces dicuntur sunt. At tu ne perperam accipito, neue idem esse existimato, multa comestisse, & multa concoquere atque conficere. si quidem uinum aquae praestat, non solum ad concoctionem, quae in uentriculo fit, ad iuuandam, sed etiam ad concocta distribuenda, ad sanguinem creandum, ad nutriendum, ad lotium citandum, & ad recte ualentium corpora dissilanda. nemini uero dubium est, de his in praesentia sermonem ab Hippocrate fuisse habitum, cum inter omnes constet, plurimis aegrotis uinum officere. immo uero & uigilia bifariam adhibita duplicem quoque a cibis finem consequitur. nam si quippiam noctu agentes, ut in celebritatibus illis, quas per noctationes uocant, totam noctem in somnum traducant, corpus quidem inane redditur, sed nullum insigne uirium detrimentum inde consequitur. At si cubantes aliquod noctis tempus somno capti quiescamus, reliqua autem uigilemus, uires profecto debilitantur, neque enim melius appetimus, neque concoquimus, neque concoctionem sequentia munera inuoluta perfectaque obimus, languidiores omnino, quam qui bene dormierint, euadentes.

Per calidam naturam calido tempore, in frigore cubile crassam reddit, in calido attenuat.

Dictionem hanc per calidam clausulae huius initio prepositam a nominatiuo, per calidam, deflexam esse constat. sed uocem hanc per calidam in fine positam quispiam ita posset accipere, ac si ex praepositione per & casu accusatiui calidam esset composita. quemadmodum sane & omnes fere interpretes acceperunt, nonnulli quidem clausulam hanc in duas partiti, perinde ac si utraque propria explanatione indigeret. alij uero totam unam interpretati. Porro Dioscorides & ipsum in clariorem permutauit, ut in obscuris locutionibus facere consueuit. separatim quidem scripsit per calidam naturam calido tempore. his uerbis adijciens hanc uocem, extenuat nobis significare uolens per calidam naturam, hoc est, multo calore feruentem calido tempore, id est aestiuo extenuari dilabentem atque euascentem per eam quae ab omnibus medicis recentioribus iam trita, & usitata uoce ratione perceptilis diffusio nominatur, quam etiam altera ap-

pellatione quidam sensui ignota perspirationem nominant. quae nobis omnibus per totam uitae curriculum inest. uerum secundum aetates, anni tempora, studiaque, ac (ut breuibus expediam) secundum omnem quam degimus, uitae rationem euariatur. sed in omnibus his differentiis illud commune inest, calidioribus quidem temporibus, regionibus, aetatibus, naturis & uictus rationibus de corpore haud exiguum substantiae nostrae portionem effluere, contra in frigidioribus spissescere cute plurimum retineri, exiguum dissilari. Hac igitur ratione per calidam naturam tempore calido extenuari uerum est, duplicato scilicet effluxu, quem ex proprio calore insitum habentes nouum praeterea exterius ab calido tempore accedentem acquirunt. Verum neque in alio ullo exemplari hanc lectionem inueni, neque ullus explanator ipsam agnouit. Sed Dioscorides ipse in libri fronte inscripsit, sese in duobus solis exemplaribus ita conscripta uerba natum esse. Per calidam naturam calido tempore in frigore cubile crassam reddit, in calido extenuat. uerum tamen nos non in duobus, sed in omnibus quaecumque legimus, ita se habere hanc clausulam comperimus, cum de industria omnia, & quae in publicis bibliothecis reposita sunt, & quae apud amicos inueni, exemplaria inspexerim. Sed iam ad explananda uerba conuertamur, omnibus ijs quae praeue ab interpretibus dicta sunt, praetermissis. Mihi sane prior clausulae pars ita perficienda esse uidetur. Per calidam naturam calido tempore in frigore cubile crassam reddit. has uoces calido tempore in ablatiuis casibus nobis legentibus, perinde ac si in calido tempore dictum esset. Illud uero, in frigore, idem est, ac si dictum esset, in aere frigido, ex duabus orationis partibus dictione copolita praepositione scilicet in & nomine frigore. Erit enim integra sententia huiusmodi, utile est per calidam naturam calido tempore in frigido cubiculo somnum capere. Ita namque crassescit. Nempe haud iniuria in ualde calidis naturis haec nos facere praecipit Hippocrates. quandoquidem calida natura cum sponte ob effluxum immodicum ad extenuandum idonea sit, si tempore calido accedente euacuatio duplicata sit, quinetiam tertia quaedam alia inanitio in calido loco & calido strato cubante homine adiuncta fuerit, tum corpus triplici digestionem exhaustum dissilari emaciarique contingit. Quod si cum duabus necessarijs inanitionibus a natura atque tempore prouenientibus, quas effugere non licet, tertia saltem in contrarium abducatur, non dissilare, sed coercere distillationes potes, ad extremam euacuationem homo non perueniet; quinimo pinguescet magis quam extenuabitur. frigidum enim cubile non modo lectos frigidos, sed & singula quae ex linteis crassioribus & attritis, atque id genus alijs indumentis constant, significante alterum quoddam maximum auxilium excessus ratione temporis & naturalis temperamenti prouenientis adiungitur, ut scilicet per frigidam inspirationem corpus refrigeretur, id quidem iam & antea a nobis dictum

bis dictum fuit, sed nunc istud de lecto adiectum est, ut undique corpus refrigeretur, ac distillationes excessus ad salubrem comoderationem redigatur. Altera quidem locutionis pars prior scilicet ita sane ab aliquo potissimum explanari posse mihi uidetur. reliqua pars, ubi ait in calido attenuat. dilucida sane foret, si ei uoci calido aere adscriptum esset, integra clausula per haec uerba manifeste explicata, calidiori naturae calido tempore cubile in aere frigido si accideret, crassam reddit. In calido autem aere cubile extenuat. per nominatiuos quidem casus ita maxime aperte explanata oratio fuerit. Quod si per ablatiuos loqui uoluimus, narratio sane huiusmodi fuerit. Calidiori naturae, tempore calido, & cubili in aere frigido crassescere accidit, hoc eodem uero cubili in aere frigido posito extenuari contingit.

Exercitatio salubris, non saturitas cibi, promptitudo ad labores.

Neque repleti usque ad saturitatem, impigrumque esse ad exercitationes salubris uictus caput esse opinatur.

Inter uigilandum siti superficiali somnus melius est, siti uero ex somno uigilia quibusdam.

Superficiale sitim intelligere oportet ualde exiguum, quae neque a toto corpore, neque ex magno uentriculi partium affectu excitata est. Sed (ut dixit Erasistratus) arescentibus aut incalcentibus locis illis, per quos ab ore in uentriculum humor delabatur. huic itaque siti somnus remedio est corporis penitionibus madefactis, utpote per somnum sanguine ad interiora delapso. contra uero a somno expergefactis cum superficialis sitis adest, uigilantibus facile sedatur. huiusmodi namque sitis oritur incalcentibus nonnunquam particulis, quarum dicebam Erasistratum meminisse. calefactum autem, dum in stomacho cibi concoquuntur. Nam huiusmodi concoctione ab insito calido perinde atque sit elixatio, confecta, quemadmodum in illa calidus quidam halitus effertur, ita nonnunquam & in uentriculo & maxime uinum meracius epotis contingit. uerum si uigilantibus ipsis stomachus emundatus nullos praeterea uapores suggerat, & calefactarum partium caliditas euauerit, a siti liberantur. porro nonnulli a somno ob comestorum epotorumque calorem uentriculo excafacto siticuli soli fiunt. qui calor sine externo subsidio non permanet. quocirca nonnullis frigidam potare solitis hoc tempore ante lauationem ac cibi assumptionem gelidae aquae potus nonnunquam usus fuit. propterea igitur in secunda sitis differentia adiecit hanc particulam quibusdam, neque enim omnibus (ut ostensum est) a somno excitatis idem affectus oboritur. hanc lectionem autem & ueteres explanatores agnoscerunt, & in castigatissimis exemplaribus inueniunt.

Quibus plurimum calidum inest, uocalissimi

Galen.

sunt. frigidus enim aer plurimus ex duobus autem magnis magna & quae oriuntur, sunt.

Modo praedixi, huiusce orationis lectionem antiquam non ita inueniri. sed hoc modo, in quibus plurimum calidum. sicque illi interpretes legunt, qui de superiorum uerborum sine hanc particulam quibusdam detraxerunt. Igitur de proposita sententiae ueritate iam differamus. Quibuscumque enim plurimum calidum inest, in corde scilicet, hoc namque ueluti focum laresque ingentis caloris esse declarauimus, & aerem qui inspiratur adducitur, plurimum esse necesse est. nam & hoc in libro De usu respirationis explicatum est. Quod si plus caloris huiusmodi naturis inest, inspiratur aer, atque iterum expiratur. propter hoc si uocem magnam fieri dicemus, ita absolute citra ullam conditionem sententiam proferentes, apertissime falleremur. nam in commentarijs De uoce ostensum est, uocem ingentem fieri, quin multus aer celeriter expiretur, nequaquam posse, id uero fit, si aspera arteria & guttur latius pateant. Si pectus uero totum amplum sit, non solum ingentem uocem homines edere, sed etiam diutissime uociferari posse ibidem declarauimus. ut praecones, quum pedem uocatum canunt, efficerent solent. Igitur quoniam et cor statim ab initio, cum formatur in utero, amplificatur incrementis illis, in quibus insitus calor plurimus inest. ad cordis uero portionem & pectus plerumque magnum efficitur, & hoc iterum pulmonum magnitudo conficitur, necnon & istis asperae arteriae magnitudo respondet, & huic plerumque gutturis, haud ab re sapissime per calidam naturam homines uocaliores esse contingit. etenim si semper & omnino ad portionem magnitudinis cordis pectus auctum esset, & nunquam ei praua figuratio accideret, per calidos homines non plerumque, sed semper magnam uocem edere dixissemus: uerum tamen neque, ut pulmonum magnitudo pectori semper respondere inuenitur, ita & ipsorum magnitudini in ipsis contenta tria uasorum genera respondent. conspicitur uero & in animalium dissectionibus proportio haec non exquisitè seruata. sed in huiusmodi sane partibus aliquod paucillum excellere, aliquod e contrario deficere inuenitur. Id uero in corde ratione pectoris insigne accidit. Quod & in causa est maxime, ut inter aequae calidos homines nonnunquam in uocis magnitudine multum intersit. Hippocrates quidem soli aeris multitudinem magnitudinem uocis attribuit. uerum haec inter causas magnam uocem efficientes neque sola, neque dignitate prima est. magnae enim uocis materia est, ut in commentarijs De uoce disputauimus.

Ventriculo calidi, frigidi carne, & graciles isti uenosi & iracundiore.

Quod geminum in animalium corpore calidum agnouit Hippocrates, alterum quidem, quod ipse ingentem uocat, essentia in sanguine sanguineisque uisceribus repositam habens, alterum uero acre, mordax

Tom. 3

F 2

mordax

mordax & igneum, sub quo genere et febris est, in multis pridem ipsius uoluminibus declaratum fuit. Quinetiam ego de hoc in quodam meo commentario accuratissime disserui, eius libelli inscriptio hec est, nullum errorem esse commissum in eo aphorismo, cuius initium est, crescentes plurimum habent innatum calidum. In eo sane Hippocratis partes tuor, Lyci aduersus aphorismum criminationes diluens, ipsumque ob optimorum documentorum ignoracionem Hippocrati insensum esse demonstrans. Verum huiusce caloris differentiæ neque Lycus, neque alius quispiam aut Erasistrati, aut Hierophili sectator, aut empiricus internouit, quapropter et multa Hippocratis scripta prauè admodum interpretati sunt. At Hippocraticos uiros saltem non decebat Hippocratis decreta improbare, ea perinde interpretantes, ac si unus genere calor in animalibus existeret. Sed cum Hippocratem, aut alterum quempiam audierint aliquos uentriculo calidos nominantes, ut nomen illud acceptum esset, considerare præstabat, utrum qui uocem eam protulit aut scripsit, naturale calidum in uentriculo copiosum esse assereret, aut alterum intelligeret, quod sæpius acquisitum, interdum non naturale, nonnunquam & a natura alienum uocatur. quo calido incalentes mordax calidumque anhelare, atque iccirco simul atque cutis desata fuerit, febre uexari contingit. Quemadmodum illi qui altero calido uberrime affluunt, suppressa diffusione pleniores quidem fiunt, sed in febrem non incidunt. propterea * Illud etiam constat in uentriculo ciborum concoctiones ab hoc insito calido exuberante optimas fieri, ut ipsi in Aphorismis ita loquens edocuit, uentres hyeme & uere calidissimi natura, & somni longissimi. his itaque temporibus cibaria plura exhibenda. etenim insitum calidum multum pluri igitur alimento eget. argumento sunt gates & athletæ. Itaque sicut absoluta ciborum confectio huiusmodi uentriculorum indicium est, ita frigidiorum quidem in acidum conuersio, calidiorum autem in nidorosam qualitatem mutatio. Quam obrem cibos recte concoquentibus & sanguis optimus inest, et medio cras caro progignitur. uel & interdum quam deceat, copiosior, cum ociosiores uitam degunt, & frequenti lauatione utuntur. sed minus bona caro est, neque corporis habitui congruens. postquam uero multa copia congeffa fuerit, totum corpus in morbos præcipitat. Nempe ob uentriculi intemperiem male concoquentibus, & cibos in fumidam nidorosamque qualitatem corruptentibus uitiosus in uenis sanguis contrahitur, prauaque in toto corpore fit nutritio. de his igitur propositum sermonem intelligere debes. In iecore namque & corde multus ab initio insitus calor inest, in carnes uero è sanguine profunditur. atque ideo in huiusmodi corporum naturis, quales & nunc descripsit Hippocrates, carnes frigidas esse necesse est, utpote sanguine non copioso, sed paucio, & ipso quidem uitioso irrigatas, utrumque enim uentriculo ignea caliditate intemperato laborantibus euenit,

ut cibaria corrupta descendant, & proinde paucum ex his alimentum corpori impartitur. idque ipsum non recte concoctum improbum sit. non coctis enim corruptisque in uentriculo cibis optimus in iecore uenisque sanguis creari non potest. Quod si paucus quidem, sed non malus in uenis sanguis foret, carnes utique hunc attraherent ipsas minus nutrirent, & uenas inanes relinquere, ut contraria essent, uixque apparerent. quando uero non paucus modo, sed etiam prauus est, tunc neque ipsum, quamuis egeant, uenæ attrahunt, perinde ac neque nos ipsi cibos nidore, aut altera quapiam improba qualitate infectos, & si ualde escæ appetamus, admittimus. etenim appetitus ipse huiusmodi cibo degustato extinguitur. Eadem igitur ratione carnes exiguum, quod uidelicet ad nutriendum per necessarium est, de uenis exhauriunt, sed breui tempore post in uenis plus sanguinis deprauati contrahitur. quapropter in uenarum sectionibus nunquam ab huiusmodi hominibus rubrum sanguinem profuere conspicias. Sed alio colore (ut quis cum nominare uelit) affectus inuenitur, quam primum uero & male olet. quod si iam pridem homo purgatus non fuerit, ater etiam qui rescissa uena profunditur, sanguis apparet, alias aliam in crassitudine & tenuitate temperaturam habens, nonnunquam serosus & tenuior, nonnunquam uero crassior, quem admodum sanè interdum & ualde crassus, et niger liquidæ pici per similes conspiciuntur. Hæc igitur omnia nunc per capita enumerata in alijs quibusdam ex antedictis commentarijs, & præcipue in curatiua methodo absolute disputata sunt. in præsentia uero ab explanatoribus, prætermissa breuibus à me perstricta fuere, solent enim ubi nihil refert, esse loquaces, in rebus autem utilissimis deficere. Ego itaque, cum præsens oratio perutilis sit, ipsam repetens per capita rursum explicabo, & cum interpretatione propositorum uerborum coniungam. Uentriculo calidos ipsum dicere putandum est, non quem admodum pueros & athletas, insito abundare calido testatus est. neque, ut hyeme uentres calore naturali maxime calere dixit. sed ut mordacem improbumque calorem haud exiguum in intemperato uentriculo possidentes. Hos autem carnibus frigidis merito nominauit, utpote bonæ iuxta & copiosæ alimonie penuria tabescentes. quam ex sanguine secundum naturam sese habente in temperatis corporibus hauriunt. ex sanguinis autem penuria fit, ut carnes refrigerentur, acquisitum sanè calorem à sanguine, non proprium, non insitum, ut iecur, & cor possidentes. isti uero carnibus deficientibus graciles necessario redduntur. ipsarum enim subtractiones & incrementa tenue & crassum totum corpus efficiunt. Dicit autem hos ipsos uenosos esse, perinde atque si ita dixisset, istis conspiciuntur uenæ sunt, hoc est, eminentes. quippe quæ sanguinis plenæ, & carniū ipsas contegunt paucitate nudæ appareant. quinetiam ipsos iracundiores esse dixit, non absolute iracundos, neque per excellentiam iracundissimos. quod planè ipsis accideret, si calor

calor in corde permultus redundaret. sed calor in A uentriculo os eius contristans iracundiores efficit, siquidem alibi declaratum est, hæc particulam in consensum sui affectus & animam adducere. tardiores enim ad intelligendum atque agendum homines reddit, quo tempore ipsa frigidior euaserit. contra promptiores atque irascentes, cum magis incaluerit haud naturali calore scilicet, sed aduentitio & a natura alieno, de quo sermo iste totus à nobis confectus est. Propter quod eos qui se Hippocraticos nominant, & præcipua Hippocraticæ artis decreta, quibus & experimento euidentiæ stipulantur, ignorant, accusare æquum est. quod aliter atque nos diximus, interpretati sunt. existimant enim in calidioribus uentriculis insitum calorem in profundum refugere, & extrinsecas partes deferere, atque ideo frigidæ hominum carnes euadere. Verum huiusmodi caloris motiones secundum tempora, & regiones, & prorsum secundum cœli status, præterea secundum uigilias & somnos, necnon & secundum animæ affectus, ut mores, & timores, & secundum corporis uoluptates, & animi læticias euariant. Verum neque corporis naturalis fabrica, neque ætas talem ingenitæ caliditatis mutationem efficit. Sed quemadmodum & in libris De tuenda sanitate monstrauimus, prauæ corporis constitutiones sunt, nonnullæ quidem cum totius animalis intemperie, aliquæ uero cum partium quarundam inæquali statu. qualis & ista, quæ in propositis uerbis habetur de uentriculi uitiosam constitutionem habentibus, & non optimam, quales natiuo calore multo affluentes, & iccirco ad bonam carnem procreandam maxime conducentes corporis habitum pleniorum efficiunt, non extenuant, non emaciant, ut intemperata.

Terra siccitatibus squallente uulturū genus bene habet.

Aues enim utpote aridiores quam nos, temperata constantes, siccis temporibus rectius ualent. nos uero non præterit & aridioribus ipsos cibis uesci, & paucio potu esse contentas: non perinde ut fues, qui aqua assidue prolui, et immodico assidue potu repleri cupiunt.

Hircus, uter exterius testis apparuerit, si dexter, mas. sinister uero foemina.

Quum puerilis ætas in adolescentiam transit, quemadmodum ipsi semen, & pili in locis genitalibus erumpere incipiunt, perinde & testes subito crescunt. quemadmodum & puellis uirginibus menses extuberant una, & menses ferri incipiunt, tunc igitur & uocis mutatio in maribus fit præcipue. nam cum prius ipsis acuta uox esset, cum per se impuberes euaserint, grauior redditur. tempore autem medio ueluti raucam ipsi uocem edunt, quam obrem ergo prædicta ætate omnia ista eueniant, præsens oratio querere non postulat. sed omnia hæc apparere experientia demonstrat. sicut

Galen.

et illud, si dexter prius testis intumuerit, hosce adulescentes in perfectam ætatem atque uirilem cum euaserint, filios mares potius quam foeminas genturos. quod si sinister, è contrario, idem & de uero sensu. in Aphorismis enim ita scripsit, Foetus mares in dextris, foemina uero in sinistris magis. quæ igitur à me hac dere in Aphorismorum explanatione dicta sunt, ad hunc locum accommodes. cum una sit communis in maribus atque foeminis causa, ob quam sinistra partes foeminarum, dextra marium opifices sint. uerum & de hoc in libro De usu partium tractatum est.

Oculi ut ualent, ita & corpus. & color in deterius, aut melius labitur.

Constat autem ita oportere intelligi, ut oculi ualidi sunt. quod nonnulli et adscripserunt. sententia igitur uerborum, ut quispiam iudicio meo plurimorum falsam interpretationem omittens rectissime explanare potest, hæc potissimum fuerit. Hippocratem docere arbitror, quonam modo quis ab oculis totius corporis affectum percipiat, quando quidem isti maxime summissimam nobis notitiam exhibent. porro in illis, quibus anima deficit, aut aliter uires collabuntur, neque manum quis intutus, neque crus aspiciens, aut faciei reliquas partes omittis oculis aliquid explorati habere poterit, quod ipsi uires imbecillas esse, aut ualidas patefaciat. quod si oculos inspexerit, compertum habebit. clarissime namque in ipsis robur infirmitasque elucescit, nonnullorum quidem acute cernentium palpebris patentibus, nonnullis autem neque perfecte ipsas aperire ualentibus. Quinetiam ipsorum color & moles aliquid de uiribus nunciant. uiribus enim infirmis oculi caui, squallidi, et decolores apparent; robustis autem, florido colore uigent, pleniori mole constant, & splendido humore affluunt. hæc planè fieri euidenter conspiciunt, etiam si causa ob quam fiant, nos lateat. uerum & causa patet, qualisnam oculorum sit natura, scientibus. quod alibi, & in sermonibus de uisione declarauimus, animabilem scilicet spiritum luminosum è cerebro in oculos plurimum proficisci, iste igitur cum aut imbecillus, aut paucus in oculis fuerit, modo enumerata symptomata eueniunt, et color melior fit, aut deterior. id autem certum est, siue de oculis etiamnum, siue de totius corporis colore sermonem faciat, utrumque enim uerum est. oculis quidem ut secundum firmitatem atque imbecillitatem, ita & secundum bonum foedumque colorem uariantibus, hos quoque totius corporis affectu comitantur. nam si bene colorati oculi sunt, & gyon, hoc est, corpus totum salubriter se habere significant. aliquo autem turpi colore inquinati, illico & totum offensum esse indicant. celerius uero in oculis, quam in alijs partibus colorum mutatio, ob eorum munditiam nitoremque conspicitur. At non solum id significare hæc uerba possunt, sed etiam in toto corpore coloris mutationem signis in oculo apparenti

Tom. 3

F 3

bua

bus accidere & subsequi. ab oculis igitur hoc modo ad totum corpus cognitio deriuari potest, per se autem uerba hæc omnia parte de oculis explanari possunt, si quis ipsa cum sequentibus coniungat. deinceps igitur ab alio principio sic ipsa interpretabor.

Et color in peius aut melius uergit. aquum est autem, ut se habet alimentum, ita & extrinsecum sequi.

Colorem alimento, id est, sanguine proportionem respondentem in peius, aut deterius uergere, inquit. sanguinem autem nunc appellat omnem in uasculis inclusum succum, in quo & pituita, & bilis utraq; & tenues serosiq; liquores continent. hæc enim miscella & melior & deterior redditur. in ea uero contentus humor, qui proprie sanguis dicitur, & a cuius exuberantia tota collectio nominatur, prauus dici nequaquam potest, perinde ut neque alium habere colorem, quam rubrum.

Signa mortifera per cutem, nares, calidus uapor. prius nares frigidum spiritum reddunt.

Sive in casibus accusatiuis scriptum sit, calidum uaporem, siue in rectis, calidus uapor utroq; modo aliquid subintelligitur. uerba enim hæc sententiam habere debent, inter signa mortifera & hæc sunt, calidum uaporem per cutem exhalare, cum prius per anhelitum frigidus spiritus redditus sit. At si in rectis casibus eandem sententiam explicare uelis, ita sane dixeris, maxime signa mortifera per cutem calidus uapor exhalans post frigidum spiritum prius anhelitu egressum. cæterum id ipsum quidem, frigidum scilicet spirationem, pessimum nuncium esse, in libro De præfensionibus dictum est. hinc ipsi uerbis, frigidum autem per nares atque os expiratum, iam ualde perniciosum est. nunc autem quoddam symptoma ita se habentibus, quod tamen non semper fit, addidit, calidus enim uapor multus de cute emanat, sed neq; omnibus, ut dixi, neq; omni tempore. Atqui istos explanatores, de quibus non opus est, garrientes hæc edocere præstabat. illis enim solis id euenire comperies, quorum mortem calidissima febris antecessit. quæ corpus ipsum cordis cremauit, atque ideo postremo ipsum refrigerauit. uitali ergo ui, moriete iam corde, euanescente, in alijs quidem sudores syncopam inferentes proueniunt, multorum scilicet humorum pleno corpore. illis autem qui ex præfertiua febre antea exaruerunt, pro sudoribus calidus uaporis decore, quibus & experimento euidencia a-

por tagenti tibi exhalare uidebitur. neque tamen & iste quoq; morbi tempore, sed cum diu iam progresso morbo cutis, exhausta halitiosa substantia refrigeratur: quæ ob ardentiorē febrem attenuatis succis morbo uigente contracta fuerat. neque enim eo sanè tempore quo iam cor emoritur, excipari potest nedum calidus uapor, sed neque frigidus aut tepidus. omne igitur cor prope mortem frigidam intemperie affectum est. Sed non in quolibet mortifero morbo huiusmodi semper est: uerum in ardentissimis febribus plerumque calidissimum, ut dictum est. Igitur cum frigida intemperie cor egrotat, calidum uaporem exhalare nunquam reperies, quando iam uicinus morti constitutus æger frigidum reddere spiritum inceperit. neq; ita se habentibus humores prætenuati sunt. neq; ardenti iam febre isti laborant, neq; succos biliosos contrahunt, qui temperie calida corpore tenui sunt. siquidem frigida temperatura pituitosos, crudos, crassos et prorsum frigidos succos, non biliosos, calidos, tenuesq; procreant.

Vitalia uero contraria.

Hoc illis manifeste repugnat, qui dictum fuisse putant mortiferum esse signum, in naso calidissimam febrem. nam tanquam respondens uerbis illis supradictis, signa mortifera, nunc subiunxit uitalia uero contraria. Atqui secundum eorum explanationem his uerbis, mortifera signa, coniunguntur ista uerba, per nares calidissimum, sibi adiectum non habent, sit ne mortale signum, an non sit, neq; enim mortiferum est, nisi quod ab Hippocrate dictum est, præcesserit. prius autem nares frigidum spiritum reddunt. nam si citra hoc uapor calidissimus per cutem emanet, potest id quidem succorum calidiore febre attenuatorum symptoma esse, non mortis prorsus indicium. Quinimmo interdum & extenuati humores utiliter distillantur: quos quum pinguiorē sunt, per sensiles excreationes natura a corpore propellit, sudores citans, aut horij deiectionum uel multitudinem, aut uomitum mouens. Erunt igitur omnia uitalia prædictis mortiferis signis contraria, neq; frigidum expirare, neq; per cutem calidum uaporem exhalare. Haud abs re autē et Zeuxis sectatores prius separatim mortifera signa interpretati, omnia hæc uerba sustulerunt, quæ ita se habent, uitalia autem contraria ad sanitatem.

Galenus

GALENI IN QUINTVM TOMVM SEXTI DE MORBIS POPULARIBUS HIPPOCRATIS LIBRI EXPLANATIONES.

ORBORVM naturæ medicatrices.

M CREBRO superius dictum est, huiusmodi lectiones, per quas, quod dicitur, non permutatur, sed eadē prorsus sententia permanet, diiudicare mihi non esse propositum. Quippe qui longitudinem commentariorum uitare instituerim: uerū & nunc id ipsum reminiscentiæ causa dictum uolui. quādoquidem & in sequentibus nihil præterea de huiusmodi lectionibus afferam. uerborum igitur sententia, si quis simpliciter, quod dicit, intelligat, perspicua est, suam ipsius mentem Hippocrate declarante, se uidelicet non esse ex illorum coetu, qui naturā arte carere arbitrantur, sed eā esse artificē, animalibusq; consilere. Verū hoc loco per id nomen, naturā, uim quandā intelligere conuenit in his ipsis corporibus, quæ ab ea reguntur, inhabitantē: cuius essentia quæ nam sit, in præsentia querere, si cuti & de nostra anima, aut eius principatu, minime necesse est. nihil enim istorum præsens oratio postulat. sed illud solum, recte scilicet Hippocratem opinatum fuisse, naturam esse morborum medicatricem, forsā enim quispiam hac oratione artem medicam tolli suspicabitur. quocirca nō simpliciter uerba hæc accipienda sunt. Morborū naturæ medicatrices, alior enim sensus accuratior indigens explicatione, huiusmodi in uerbis delitescit. neq; dum usquam superius hæc rem explanauimus. amicis autem nostrum institutum cognoscentibus, quibus gratificantes ad huiusce libri interpretationem accessimus, & nunc in memoriā reuocabimus, quodq; decretū ostensione indigēs cum alicubi semel exquisitè tractauī, me altero in libro iterū non scribere, loquacitatē uidelicet superuacua accidere cognoscentē, si ipsē de rebus quispiam eadem repetat: quemadmodum nōnulli iuniores medici fecerūt, non bis modo, aut ter, sed quater, uel etiam pluries in multis commentarijs & libris eadem de ipsē conseribentes. At ego aliquid cum semel rationibus declarauī, postea reliquis in libris eo utor, solius tantum conclusionis mentionem faciens. ut a me hoc in uolumine ostensum est. Et nunc igitur semel de natura sanitatricem Hippocrates asserat, & quod ab hoc decreto nequaquam artem medicā euerit tolliq; contingat. tu uero, qui hæc nostra commentaria euoluīs, iam mihi orationem exordienti animum aduerte. Morbos ab alimēto cōgruenti qualitate & copia in tempore exhibitō, ab humido fomento, a cataplasmatīs, a clysteribus, a uenæ sectione, & a quibusque id genus alijs propulsari si quis dicat, nō uique mentietur, sicut neq; ille, qui a medicis

morbos curari asseueret, nec qui artem medicam laborantium sanatricem esse testetur. quemadmodum uero hæc prædicans ut mendax reprehendi non poterit, eadem sanè ratione neq; ille, qui naturam seruandā animalis causa omnia administrare existimet. hoc uero & illud consequitur, eam primam languoribus mederi, & maxime, cū euidenter hominem sanat sudorem copiosum profundens, aut per lotium, aut per deiectiones, aut per uomitus infestos humores eiciens. Quod nam igitur dignitate primum est, quod secundas, quod tertias habeat inter hæc omnia, quæ sanitatem facere diximus, contēplari cōuenit. eo etiam magis, quod & alia quædam, per quæ morbi curantur, accedunt: quorum omnium secundum dignitatem ordinem internolle præstiterit. nobis enim melius dici uidetur & naturam morbos medicari, recte uero & artem medicam, & medicum, uere quoque & eius ministrum, & uenæ scissuram, & per ipsam factum sanguinis profluuium. fortassis autem quispiam putauerit & coquum aliquid conferre, & textorem, & edificatorem, & ferrarium fabrum, & alios quosdam artifices, quorum hominibus sanitatis causa aliquid præparatum opificijs subseruientibus utimur. Verū istorum quædam auxiliiorū materiæ, nō auxilia sunt, nonnulla uero instrumenta auxiliantibus idonea. sed tunc auxilia fiunt, quando in tempore, atq; ut decet, ea medici applicant. nam uinū ægrotis propinatum si iuerit, eius propinatio auxiliū est: at si importune oblatum, delirium, aut phrenitida concitet, tunc morbifera, non salubris causa, neq; auxiliū fuerit. Quis igitur est creandū auxiliij author? occasionis scilicet inuentor. quo nomine autem hunc Græci appellant? nōne & hoc omnibus patet, medicum scilicet istum appellari? quapropter medicus uino potior est ad naturalem facultatēq; sanitatem. Etenim uinū in tempore exhibitū, & temperanter epotum, recte ualentibus prodest, languores autem, cum opus est, assumptum discurrit. Cæterum medicus non quod animal sit, aut pedestris, aut bipes, aut rationalis, aut ciuilis, eo cuiusq; materiæ tempus idoneū ac modum nouit, sed quoniam artem salubria atq; insalubria distinguētem addidit. nam si per illa hæc nosset, omnes planè homines eandem callerent sententiā, quare dignitate prior medicis ars est, per quam medici fiunt. nā eius ui illi utentes morbos pellunt. Sed qua ratione materia atq; instrumenta ad medicum eiusq; artem, eadem ipse rursum atq; ars ad eius, qui curatur, naturam se habent. illa namq; est omnia congruentia in animalū corporibus faciens, & alens quidem, cū alimēto opus est, sibi autem sanguinē præparans, per quem alimēti egenas particulas nutriat. atq; iterum ut sanguis ipse creari possit, cibum in uentriculo præparans atq; conficiens. quod si deuorata cibaria neq; recte concocta sint, neq; digesta, neq; in sanguinem uersa, neque alendarum partium uim inueniant, statim me hercule neque corporis nostri

uide à natura sunt, cōnumeratur, quemadmodum & sputi ex pectore atq; pulmone reiectio. de hoc uero & in præsenti parte per hæc uerba dictum est, oris saluæ, reiectio. & oportet quidem, oris saluæ, per se proferre, hanc uocem autem reiectio, separatim addita hac dictione, sputi, fortasse quidem statim ab initio à primo libri scriptore uitiatō exemplari, fortasse & ipso Hippocrate prætērmittente, utpote qui sibi ipsi quandam ueluti designationem, & nō librum in uulgus edendum conscriberet. Extrema autem illa uerba nō eiusdem omnino modi id sibi uolunt, omnia scilicet enumerata non eodē inter se modo habere. ut em ostendimus, nōnulla in solis recte ualentibus, quædam in solis languētibus, quæadmodum rursum alia in utriusq; eueniūt. item ex his aliqua solius naturæ opera sunt. Explanatoribus autē uariē hæc uerba scribentibus paulo post uarias eorū lectiōnes recitabo. nunc uero prius quod ex toto sermone adhuc restat, in quo naturæ opera recenset, explicabo.

Lotij deiectio, & flatus, & huius alterius alimonix, & spiritus, & sceminis, & in alio corpore sudores, scalptus, pandiculationes, & quæcunq; huiusmodi sunt.

Scribunt sanē & hæc uerba alij aliter. uerum ego & lectionem hoc tempore à plurimis probatam, & toti uerborum sententiæ congruentē, atq; in uetustis castigatisq; exemplaribus repertam de legi. eius uero sententia talis est, quæadmodum in superius positis symptomatis naturæ sine disciplinæ edoctæ opera ad animalis salutem facta narrauit, eodem modo & in præsenti urinam, deiectionem, duplicem statum cōmemorauit, item & alimentum, & distillationem, & quæ in solis sceminis generis animalibus insunt, postea deinceps & sudores, & scalptus, & pandiculationes. Etenim urinæ secretio, si, quomodo fiat, reminisceris, mirabilem tibi in regendis animalibus prouidentiam indicabit, & renum fabricæ causā, & uinariū meatum originis, quam ex renum uetriculis habent, & operculorum, quæ meatuū osculis in uetricam sese inferentibus imposita sunt, & musculi, qui astrictorio in sede posito proportionē respondens uelica collo circumdatus est, & aliorū, quæ minora quidem sunt, & minus admiranda, tantū uero ad rem conficiendam opis asserentia, ut nisi hunc in modum omnia instructa essent, prauē sanē, aut nullo etiam pacto urinā scerni, & euacuari posset, haud aliter & quæ ad deiectionē attinēt, hoc est, quæ ad excrementorum cibi aridorum expulsionem à natura condendis nutritionis instrumentis parata sunt, ipsius de animalibus prouidentiam ac sapientiam demonstrant, quæ omnia in libris De usu particularum comprehensa reperies, nūc uero capita solum perstrinxisse satis sit. Nempe quidam utramq; uocem initio huius sermonis scriptam ipsam per se solā legētes, lotij, deiectio,

ipsum hoc loco & stercoris mentionem facere tradunt, quidam rursum utramq; uocem copulantes deiectionē urinæ hoc est, euacuationē per ea uerba significari dicūt. perinde atq; si & urine excretionem dixisset, igitur isti sermonis initio scripserūt stercoris & urine deiectio, ac si ita scripsissent stercoris & urinæ euacuatio. Verum quemadmodum cibi recrementa mirabile artificium in secernendo præsferunt: itidem quoq; in utriusq; flatus secretionē, tam eius, qui per intestinum rectum, quā eius, qui per gulam expellitur, quem ructū uocant, naturæ prouidentia conspicitur. ad extrudendum utrumq; flatum instrumentis, in quibus colligitur, insurgentibus. flatus enim hos excerni deprehēdes, & si dormiāt hi, qui istis repleti sunt, & si in somnū propensius labantur, et si catalepsi, ueterno, sopore, denso, & profundo somno correpti sint, æque inueneris etiam naturæ artem, si ea cuncta didiceris, quæ in administrando alimento atq; spiritu machinatur, & longe adhuc magis de miraberis, si omnia noueris, quæ in sceminis concipiēdi foetus causa molita est. istis similia sunt & quæ in toto corpore ad sudores excernendos, ad scalptus, ad pandiculationes pertinent. uocant autem scalptum, frictionē motumq; per ungues effectum, quod in pruriētibus particulis animalia naturaliter faciunt. idq; in ipsis omnibus reperitur. uidistis igitur & dudum, cum uiuentem capram grauidam dissecarē, foetus ex ipsa ligata extractus ut humi depositus quatuor pedibus ambulare inceperit, à nullo edoctus ambulandi causā mēbra hæc esse corpori subiecta, & paulo posterius superuacuum humorē, quo eius cutis exterius circumfusa erat, excusserit, atq; iterum uno ex pedibus paulo post costas sibi scalpsit, ex quo uos omnes præsentes exclamauistis, primum quidē q; ipse symptomatis medelam absq; doctore inuenit, secundo q; per hoc membrum solum id fieri possit, tertio q; per hunc modum. At pandiculationē tale quidem in omnibus (ut puto) musculis symptoma est, quale in oscitatione solis inferioris maxillæ musculis accidit. in libris autem De symptomatum causis, si memoriter modo tenetis, euacuandorum in musculis halitusorum excrementorum causa id à natura fieri demonstrauimus. insantes autem & reliqua animalia id sine doctrina facere cernuntur. Hæc itaq; omnia, & quæcunq; cum ipsis dicebamus, quæadmodum & excutere humorem paulo ante de hœdo per dissectionē extractio narrauimus, admirabilem quandam naturæ erga animalia prouidentia indicant, per quā & secunda ualitudine fruētia conseruantur, & ægrotantia morbo liberantur.

Hominis anima semper producit usq; ad mortem. sin autem igne excanduerit, simul cū morbo & anima corpus depascitur.

Diuinatione potius opus est, quā aliqua methodo, per quam intelligere quispiam possit, quidnam significare uolens Hippocrates scripsit hoc uerbum

uerbum producit, potest enim significare & generatur, sicut Asclepiades posterius existimauit. potest uero significare & augetur. potest etiam, ut quidam intellexerunt, idem sonare, quod conseruatur. alimento & anhelitu nobis utentibus. Qui cunq; enim animam spiritum esse censent, ipsam & ex sanguinis halitu, & ex aere intra corpus inspiratione per asperam arteriam adducto cōseruari testatur: illud uero & in aperto est, nihil eorum, quæ dixi, nos posse tanq; uerum sit, cōtendentes, enunciare, nisi prius animæ substantiam exquisite compertā habeamus. profecto si ut in libro de septimanis autor ille manifeste de animæ substantia disseruit, sic & in alio quopiam inueniretur, aliquid plane habere, quod de hoc uerbo producit dici posset. quoniam uero nusquam in legitimis uoluminibus Hippocrates clare explicauit, quidnam hoc uerbum producit sibi uelit, præter q; quod istud ignoro, neq; animæ substantiam me firmiter scire mihi persuadeo. Nempe cerebrū sensus uoluntariæq; motionis principatū habere, omnibusq; alijs particulis distribuere in libris de Hippocratis Platonisq; decretis ostendimus. illud præterea persuasum habeo spiritū in eius uis positum primarium esse anime instrumentum. quem etiam ut animæ potius substantiam esse dicere, mihi erat animus. siue autem tota cerebri natura ex quatuor elementorum temperatione ad eam substantiam uel proprietatē redacta sit, per quam sensus motusq; uoluntarij in animali primus opifex habeatur & memoriæ scilicet & intelligentiæ: siue quædam alia uis incorporea à nostro conditore cerebro indita fuerit, & moriētibus animalibus recedat, nullam hac de re firmam rationem habeo. quin & eos, qui de hoc quicquam affirmarūt, audacia magis q; sapientia nobis antecedere existimamus. ceterum medicis quoq; superuacua de animæ substantia notitia esse, arbitror. satis est enim artem medicam cū ratione tractantibus, illud nosse, quoad scilicet ipsius cerebri, ac spiritus in eius sinibus contenti naturalis tēperies inuolata seruat, uiuere posse animal, si uero in sinibus contentus spiritus aut prorsum corruptus sit, aut à naturali tēperatura unā cū ea, quæ in cerebro est, longissime discesserit, mortē necessario sequi. Hæc agnoscens medicus ipsorum bonæ temperaturæ semper consulit, regulas à nobis in commentarijs De tuēda sanitate & De morborū curatione traditas persequens. quas omnes Hippocratē primum docuisse memorauimus. quāobrem neq; legitimā hanc eius esse particulam censeo, sed ab aliquo, ut plerūq; alias, fuisse interpositam. forsan uero & eius filium Theffalum patris scripta collegisse, ut aiunt, in chartis, & corijs, & tabellis ea nactum, & huius generis quasdam particulas interiecisse accidit. nonnulli sanē, qui commentaria in propositum librum ediderunt, pro his uerbis melior sit, melior producit. scriptum fuisse contendunt. ipsam uero procedente ætate scientiæ ac sa-

piētiæ præceptis eruditam meliorem euadere arbitrantur. Atq; neq; ad medicum pertinet sermo est, neq; his, quæ sequuntur, consentaneus. nā de ipsius substantia hoc uerbum producit dictum esse, ex eo constat, quod ipse subiecit, si uero igne excanduerit unā cū morbo & anima, corpus depascitur: atqui uerbum hoc excanduerit indicare uidet, ex Hipp. sententia animæ substantiā calorem esse naturalē, quē naturalitū operū multis in locis autorem esse testat. Magnū uero hoc loco negociū agitat, de quo & inter philosophos dissensio est. nonnulli quidem unam esse animæ naturæq; substantiam arbitrantur, aliqui in spiritu, alij in corporis proprietate eas consistere statuētes, quidam uero non unam, sed propriam ac separatā utriusq; substantiam esse, nec paruo quodā intervallo, sed toto genere inter se differre confirmant. siquidem naturæ corruptibilem, animæ uero immortalem esse substantiā arbitrantur. Aristoteles sanē atque Plato una appellatione utraq; potestatem comprehendunt, non eam modo, quæ ratiocinamur, atq; meminimus, animam uocantes, sed etiam eā, quæ in stirpibus est, quæ & aluntur, & crescunt, & seruantur, quoad temporis longinquitate consumptæ exarescant. Stoicorum autem mos est, naturam uocare, quæ stirpes reguntur, animam uero, quæ animalia, utriusq; uero substantiam ingenitum spiritum statuunt, differre inter se qualitate arbitrantur. nam sicciorē animæ spiritum, humidiorē autem esse naturā, utriusq; autem, ut permaneat, non alimento solum, sed etiam acre indigere. Et quæcunq; huiusce decreti principem Hippocratē fuisse opinantur, ut in libro De septimanis dictum est, hoc uerbum, producit, dictum esse aiunt de instauratiōe, quæ in ipsis sit ex utraq; substantia, alimēti scilicet atq; aeris, ut euidenter apparet, & utriusq; utilitatem cognoscimus. alibi namq; respirationem ingenitæ caliditatis moderationem seruare, ciborum uero assumptionē. corporeq; substantiæ quod dilapsa est, refarcire declaratū est. atq; si corporis quædā forma anima est, iure sanē pignū usq; ad mortē diceretur. At si naturā ipsius, quam Aristoteles altricem, appetitricem Plato nominat, altera quædam substantia sit, uerum sanē, quod dictum est, fuerit, sed de rationali anima uere id dici non poterit. Nempe quod insitū calidum, cui maxime corporea opera Hippocrates tribuit, igneum factum nō solum priora munera obire nō possit, sed neq; corpus nostrum alere, quod ipsius erat primariū officium, immo contra perdat, atq; ut ignis, liquefaciat, nobis ratione contemplantibus, & corporis eliquationes à perurentibus febribus factas euidenter cernentibus apertum est. uerum cum in toto hoc habito sermone tertia anima prætermissa sit, siue facultas, siue utcūq; eam nominare uelis, quam Plato iracundiam appellauit, & de ipsa aliquid dicere satius fuerit, ut nihil præterea in sermone de anima dicendū relinquat. Caliditas sanē quædam naturalis, per quā sanguis creat, in secore continet.

continetur, caliditas etiam altera in corde maior inest ad iram excitandam nobis data. nam & ipsius quidam usus est, ut in libris de Hippocratis Platonisq; decretis explicauimus. Et hæc quidem caliditas anhelitu eget, altera diffinitione, ita enim medicis uocare mos est duplicem in toto corpore arteriarum actionem fuliginosum excrementum per compressionem expellenti, aerem uero circumeuntem per distentionem attrahenti.

Morbi simul nutriti in senecta relinquunt & per concoctionem, & solutionem, & rarefactionem.

Non de omnibus connutritis morbis Hippocratis sermo est. ita uero eos appellant, qui longinquo tempore hominum corpora infestant. Id enim accidere non cernitur, neq; ipsum latet clare in aphorismis dicentem, senes, quam iuuenes plerumq; rarius egrotant, quicunq; uero ipsis diuturni morbi eueniunt, sæpius commoriuntur. Igitur cum in hoc sermone, sæpius, addiderit, neq; in uniuersum protulerit, quousq; scilicet diuturnos morbos sæpius commori asserens, aperte indicat se nonnullos ante senum mortem dissolui, cognoscere, quinam igitur sint isti, quemadmodum etiam quinam ante mortem non abeuntes, in aphorismis ipse patefecit sic scribens, Raucitates, & grauedines in ualde senioribus non concoquuntur. igitur cum hic frigidiorum meminerit, constat & ipsum cedere, quosdam ex calidis in seniori ætate posse dissolui, si quidem contraria contrariorum medicamina sunt. rari autem hi sunt, ut calida cephalæ, & erocranig uocati dolores capitis, & renu calidi affectus, & articulares dolores, quicunq; ex ualde calida causa oriuntur. iste quidem ex senectæ proueniens temperatura solutionis modus inter concoctiones reponit, concoctione scilicet omnem ad mediocrem temperamentum adductionem significante, ut in maturefcentibus fructibus conspicitur. alios autem duos adhuc rariores concoctionis modos adijcit, & per rarefactionem, & ambigue dictum, siue per dissolutionem, siue per solutionem intelligere oporteat. fit iste autem, ipsa corporea substantia, quæ omnibus tam animatis, quam animacarentibus communis est, dilabente. aliquid enim omnino ex ipsis defluit, sed plurimum ex mollioribus, minus ex minus mollioribus. ita sanè & quidam à natura alieni tumores paulatim longiori tempore, dilabente materia dissoluuntur: idq; reiecta uictus ratione utetibus euenit. nam qui largiore cibo uescuntur, humorem affectus partibus influentem digesto æqualem habentes, affectus seruunt. tertium uero solutionis modum narrauit corporis raritatem, à medicis quidem consulto effectam, à senili autem ætate raro, cum labefactis uiribus, extenuato corporis habitu, & male nutrita cute ampliores meatus euaserint. nos itaq; sic uerba explanamus, cum semper ipsius sermones his, quæ in ægrotis cernuntur, consentaneos esse demonstrare conemur. plurimi autem explanatores

omnia potius alia, q̄ id faciūt. qui & hoc loco tanq̄ de omnibus morbis sermone habito causas afferre nituntur. magis etiam absurda illi dicūt, qui in senecta huiusmodi affectiones sedari aiunt, anime quidem, iracundiam, auaritiā, superstitionē, corporis autem, amatorias perturbationes.

Medicatio contrarium cogitans non consentire affectui.

Sermo iste eandem uim habet, quam ille, contraria contrariorum medicamenta, de quo sæpius iam disputauimus.

Frigidum & auxiliatur, & tollit quæcunque à calido.

Et hoc sibi ipsi ad reminiscētiā scripsit, quod proxime sententiæ cōmuniōis pars est. Etenim frigidū frigidis affectibus opitulatur, calidos autē morbos tollit, nam ab uno tanq̄ exemplo ad omnia contraria traducere sermonē oportet.

Excandescētia attrahit & cor & pulmonem in seipsa, & in caput & calida & humidū. gaudium autem relaxat cor.

Obscure admodum hæc locutio perplexa est. quocirca & eius plures lectiones, lectionibusq; consentaneas explanationes fecerunt. uerius autem quispiā dixerit, non lectionibus explanationes, sed prius cogitatis explanationibus eos deinde lectiones affinxisse & accommodasse. statim igitur hæc uox attrahit in hoc sermone quid significat cor atq; pulmonē ob iracundiā attrahi ipsum dicere interpretabimur. sed cū hæc uerba adiecta sint in seipsa, & in caput. alter huiusmodi sensus innuit, cor & pulmo attrahunt & in seipsos, & in caput calida & humidum. Atqui ista uox calida penè intelligi non potest. potius enim calidum, q̄ calida dixisse oportuit. satius igitur fortasse fuerit omissa singulorū in hoc sermone uerborū serie ut pote confusa, ipsius ecphrasim potius facere, aut paraphrasim, siue, ut lubet, quis nominet. id uero fieri nequit, nisi unū saltem nomen interpretemur, quod est attrahere. duorū enim alterū in excandescētijs dicendū est, aut pulmonem & cor ad caput attrahi, aut cor & pulmonē ex inferioribus locis calorem humoremq; ad se ipsos attrahere. uerū simile namq; ex iecoris regionibus, unde sanguinis distributio fit, & caliditate & humorem hauriri. porro in excandescētia cor atq; insimul per totum animal discurrentes arteriæ maiorem uehementioremq; pulsatum efficere cernuntur. æquū est autē & cordis dilatationē implentia tunc plura adduci. in caput uero plus humoris calorisq; efferrī oculos totamq; faciem occupans rubor significat, quinetiam si tetigeris, calidiores euasisse tibi hæc partes apparebunt. Evidenter quoq; & oculi emicant, unaq; prominentiores euasisse uidetur, & uniuersum caput calidius. At gaudium, inquit, relaxat cor, hoc est, desinunt antedicta. nepe prædictorum

dictorum cognitio utilis est, ut ira euitetur nonnunquam, nonnunquam de industria excitetur. uictetur quidem, cum cor & caput naturali intemperie supramodum calidiora sunt, aut aliquo aduerti-
* tio calido affectu laborat. excitetur autem in frigidis uitijs, & natura frigidiora corde & capite. nec non & totius corporis temperatura si calidior, q̄ par sit, aut morbo, aut natura fuerit, magnopere ab iracundia offendetur, isti autem contraria magnopere iuuabitur. id enim & in secundo De morbis popularibus ab ipso fuisse traditum ostendimus, ubi dicebat, danda est opera, ut ira excitetur & coloris & succi recuperandi causa.

Labor articulis & carnibus, cibus, somnus uisceribus.

Quoniam hoc nomen labor, sæpius confueuit Hippocrates pro exercitatione accipere, interdum pro dolore, aut absolute pro qualibet noxa, ut in multis commentarijs antea didicistis, idcirco igitur ex libri explanatoribus alius aliud trium significatorum accipiens aliquis arbitretur sanè ipsum dicere, exercitationem articulis carnibusq; ueluti cibum esse, id est, alimentum, robur, adiumentum. illico enim augeri, confirmari, ac roborari exercitationibus, haud secius quam cibis. quidam uero articulis & carnibus multitudinem cibum dolorem cruciatumq; asserere, per hæc uerba significari intellexit, nam repletionem haud solum articulos ad motum tardos reddere & carnes, hoc est, musculos, in istis enim carniū genus continetur, sed etiam fluxiones mouere, & ex eo dolorem excitare. huic uero sententiæ & illud consentit, quod per tertium significatū intelligitur, nonnullis opinantibus, multum cibum, hoc est, plenitudinem articulis & carnibus nocere. At non solum carnibus & articulis, sed etiam omnibus corporis partibus plenitudo & noxam & dolores inferre confueuit. Secunda quidem sermonis particula, ubi dicit, somnus uisceribus, hanc habebit sententiam, quemadmodum labor articulis & carnibus, sic & somnus uisceribus, aut exercitatio exercitatio bonum creas habitum, aut dolorem noxam uel inferet. exerceri quidem in somnis uiscera, quatenus tunc operantur maxime, & alimentum conficiunt, recte quispiam intelligere potest. noxam uero aliquam & dolorem in somnis excitari, id uerum non est. indolentiam enim potius & remedium, quam contrarium asserere somnus idoneus est, nisi si quispiam iniurijs accessionum hæc ipsum facere dixerit. uerum hoc loco sine ulla conditione scriptis uerbis sermo neuitiquā uerus fuerit, nū igitur fortasse hoc modo legere satius est. Labor articulis & carnibus, deinde ab altero principio, cibus somnus uisceribus ut oratio huiusmodi sit, exercitatio quidem articulis & carnibus, utilitate præbet, cibus uero & somnus uisceribus, naturaliter enim calido in profundum uergente, ut ipse tradidit, & escharum concoctiones meliores fiunt, & tunc uiscera nutriuntur, at in uigilia naturali calido

ad cutē profuso uiscera seipsis frigidiora euadunt, & quæ ipsis in somnis inerant, hæc extremis omnibusq; extrinsecis membris in uigilia.

Animæ deambulatio, cogitatio hominibus.

Deambulationem pro exercitatione omnes libri interpretes acceperunt, ut oratio ita se habeat, hominibus cogitationes exercitatio, appellatione exercitationis, pro deambulatione suscepta. Vox enim hæc, deambulatio, speciem quandam exercitationis significat. cum autem affectata quedam narratio sit, haud iniuria ipsam Dioscorides repudiās non scripsit, peripatos, hoc est, deambulationem, sed iteram n adijciens, legit peripatos, hoc est, de omni ut locutio talis sit, animæ de omni cogitatio hominibus. eius uero sententia est, in qualibet re homines uim rationalem exercitare debent. nam ratiocinia cogitationes appellatur, unde & Socratem cogitorem uocabant, & prudentia hominis consilia cogitationes nominabāt. ut in Aristophanis nebulis inuenire licet, ubi Socratem lacerat, et tanquam inania garrientem uituperat. si cui uero philosophicam speculationem, nō medicinalem sermo iste sapere uideatur, primū animaduertito, ipsum omnium rationalium artium esse commune, in quibus uim ratiocinandi exercere conuenit, ut & ab alijs multis medicis, & ab Erasistrato non raro dictum est. deinde & uitia quædam oboriuntur aliqua uires animæ cogitandi ac memorandi ueluti stupefaciētia, aliqua somnos graues atq; profundos facientia. sic affectis igitur utiles esse cogitationes putandum est, ut alibi ipse prodidit, excandescētijs utiles esse ad bonos succos creandos, & naturalem habitum recuperandum.

In uulneribus sanguis concurrit. subueniendum, ut uacuum impleatur.

Obscura inuolutaq; est huiusmodi locutio. neque enim quid illud uerbum concurrere, significet, clarum est; neq; item quid illud ut uacuum impleatur, propterea ergo nonnulli interpretes de sanguinis in uulneribus profluuio sermonem hunc esse aiunt, aliqui de superueniente inflammatione. utriusque enim in uulneratam partem confluere sanguinem censent, quo quidem profuso, & in omni corpore uenas inaniri, quibus prospiciendum esse dicunt, ut iterum scilicet repleantur, ipsarum autem repletionem esse duplicem, uulneratæ partis sanguine per frigida astrictioraq; medicamenta represso, & per idoneum membri situm relabente. Alij uero quidam nō de uulneribus solum, sed etiam de ossibus ualde confractis, maximeq; ubi ipso rum aliqua pars extra cutim emineat, similiter uero & de huiusmodi omnibus luxationibus, uerberibusq; magnam in corpore contusionem facientibus sermonem hunc audiendum esse contendūt. tromata enim, hoc est, ictus nominat Hippocrates magnas noxas ab aliquo extrinseco etiam sine uulnere illatas. Quod autem concurrat ad hæc sanguis, & quod euacuatum repleatur, eodem & hæc

dicentes modo explanant. Verum quod Hippocrates huiusmodi offensas tromata uocare consueuerit, iam in multis ipsius libris didicimus. nunquid uero & nunc ita intellexerit, temerarium est asserere. aliqui autem in uulneribus sanguine manantibus replere opus esse dixerunt, idoneis uidelicet medicinis ac linamentis impositis.

Sin auris doleat, lanam digito circumdatam unguine madefacito. deinde iniiciens interius in uolam lanam auri subijcito, ut tibi aliquid effluere uidebitur. deinde super ignem imponito dolo.

Nonnulli propter uocem in calce positam dolo totum hunc sermonem haud immerito adulterinum interiectumque esse suspicati sunt. narratio enim ante ipsam talis quodammodo est, si quis aurem doleat, lanam digito indici uidelicet, interdum etiam pollicis circumdatam unguine, id est, aut oleo, aut adipe liquata lanam imbuens in aurem instillato. quemadmodum & hisce temporibus facere solemus per specillum lana inuolutum non unguem solum (ut ipse nominauit) sed omne aliud liquidum medicamen infundentes. esto autem liquidum illud medicamen quo lanam inficimus, ad lucernam flammam, aut ad fauam, qui dicitur, calefactum.
 * stillare autem non semel, aut bis, sed saepius conuenit, ut aliquid ad extimam partem foraminis auditorij profluat. istud uero emanans subiecta munda lana nos excipimus. Iubet autem Hippocrates lanam hanc humorem ex aure defluentem excepturam in uola manus nostrae sinistrae scilicet collocari, ex eo constat, non semel, aut bis, sed etiam saepius nos infundere ab ipso praecipitur. Quod sequitur autem, si absolute quidem scriptum esset, deinde super ignem imposito, recte eos interpretari dicemus, qui ipsum propterea dicunt, igni iniectum esse putare, ut ab odore quale nam sit, inuestigetur. ipse namque hoc pacto & quod ex pulmone per tussim extruditur, examinauit. Quoniam uero huic sermoni adiectum est, ut ipsi aliquid effluere uidebitur, & haec uox uidebitur extremo huius totius sermonis uerbo dolo scilicet, respondere comprehenditur: propterea & magis laudati interpretes in hanc opinionem deueniunt, ut decipiendi aegroti causa ad hoc agendum accessisse Hippocratem dicant. interdum enim ex his rebus solarium capere aegrotantes, arbitrarique diligentem de se ipsis curam haberi. At qui maiora etiam quam sunt, uitia laborantibus apparere, utile esse tradunt, ut ne medicis tanquam non celeriter ea curantibus irascantur, utque certe & exquisitae uicis rationi obtemperent, nonnulli etiam addunt, & mercedes maiores & munera ampliora, qui sanati fuerint, medicis esse daturus, utpote a magnis languoribus se liberatos esse arbitratos. Hoc nonnulli rursus haud secudum Hippocratis sententiam esse ducunt, atque eo totum sermonem spurium commentitiumque esse suspicant, neque enim de propositis uerbis illud dicendum est.

A quod nonnulli probabiliter inuenisse se existimant, doloris mitigationem, dolum uocatum esse putantes, perinde ac non idem sit, & morbosum affectum curare, radicem ueluti eius extirpantes, & dolorem mitigantes obtundere. porro nonnunquam id ipsum totum affectum peiorem reddit, quemadmodum in intestini laxioris doloribus antidota ex opio, & alterco, & mandragora, & styrace composita, ista namque membra circumrefrigerantia, ut iterum ab eisdem causis offendantur, paratiora efficiunt. sed neque ob mitigandum dolorem (ut dixi) haec uox doli seu deceptio ascribi potuit, aduersatur enim illi, ut aliquid ipsi exire uidebitur, eo, qui ita scripsit, indicante decipiendum aegrotantium causa ad hanc manuariam operam medicos accedere. satis igitur fuerit, haec uerba nequaquam esse Hippocratis existimare.

Lingua lotium significat. linguae uirides biliosae, biliosum autem a pingui. rubra uero a sanguine, nigra ab atra bile, arida a fuligine, sa exustione, & ab uterino membro, alba uero a pituita.

Linguae, cuiusmodi sit lotium, indicare ait, aut proprie sic uocatum, quod quotidie mictum est, aut succorum serosam humiditatem. uterque autem modus in eandem sententiam recidit. Etenim lingua, sicut & urina, succorum affectio detegit. atque ita fructus ex his uerbis decerpto, quidnam lotium significet ex abundanti, perquiremus. utile autem, quod in tota hac parte nos edocet, istud est, linguas aliquas bilis abundantiam significare, aliquas sanguinis, aut id genus aliorum cuiuspiam. de quibus omnibus in sequentibus speculabimur. in his enim quae ad artis opera conducunt, diu uersandum censo, praeterea autem esse ea, quae cunctis sophistice inuestigata sunt. uirides itaque linguas dixit, ut in communi uita usu mortales nominant, uirides quosdam se uidisse dicentes. quibus in biliosius color mutatus fuerit ob pallidam scilicet bilem. Hanc enim simpliciter appellant, non sicut alias cum adiectione, aut atram, aut a ruginofam, aut rubram, aut flauam, aut uittellinam appellant. Flaua quidem bilis proxima pallida est, & eiusdem fere generis. dicunt autem plerumque non adicientes pallidam ita absolute hominem uomuisse bilem, sed de flaua raro quispiam absolute protulisse inuenitur. statim enim ipsi coloris nomen adijciunt, flauam bilem uomuisse quempiam dicentes, aut puram bilem, eruginofam uero & atram bilem nullus neque medicus neque idiota sine adiectione nominauit. quemadmodum neque istatode, id est, istatidi herbae simile, nec porraceam, nec uittellinam. nam haec bilis nomina a quibusdam medicis reperta sunt, & a coloribus, quibus infecta est, deriuata. sic uero & rubram bilem uocant, quae sanguinis serum est. sed uittellina flaua bile spissescente progignitur, quemadmodum pallida ex eadem aqueam quandam substantiam accipiente

accipiente. uirides igitur linguae nunc euidenter pro eo, quod est, pallidae, dictae sunt, a pallida scilicet bile colorata. Etenim grandioribus uenis praedita lingua & inani substantia spongiam referens alijs duris densisque particulis paratior est, ut serosus intra se humores admittat, ab illisque colores in star lanarum suscipiat. interiectum est autem his uerbis illud biliosum a pingui indicante Hippocrate biliosum succum plurimum ex pingui alimentati parte procreari. pingue uero intelligendum est non solum unguinosum, sed etiam dulce, & prorsum quod naturaliter se habentibus suaue est. soli namque extra naturalem statum constituti amarissimi, acerbissimi, acidissimi cibariis delectantur. naturaliter autem se habentes, & ab excrementis uacui pinguius, & dulcibus, & nulla uehementi qualitate praeditis cum uoluptate uescuntur. omnia haec igitur nihil aliud, quam pingue in alimento sunt. quocirca & uberem terram, & pinguem regionem multi ueteres appellarunt, per ea uocabula eorum fructuum feracem indicantes, qui a nobis recte ualentibus sine ulla noxa comeduntur. Ex melle autem omninoque ex dulcibus, cum uehementius incaluerint, biliosum contrahi humorem in quarto de simplicium medicaminum uiribus commentario declaratum est. cum hoc etiam quando haec diutius in uentriculo morata fuerint, neque prius distributa neque concocta sint, flauam ex ipsis bilem procreari euidenter percipimus. quisquis igitur tunc euomuit, huiusmodi bilem euomuit. de pallida quidem lingua abunde haec sint, rubras autem a sanguine fieri ait. neque enim uel cogitari potest ab alio abundante humore ulla in parte rubrum colorem fieri. color enim succorum est dominantium & exuberantium, non deficientium. similiter & nigras linguas a nigra bile fieri dicit. eadem enim ratio & in his est. aridas autem, id est, admodum siccas a peruenienti febre: quae ignis instar sanguinem inflammans fuligini potius, quam uapori similem exhalationem efficit. idcirco & nigrae saepius huiusmodi linguae efficiuntur. tales uero linguae & ab uterino membro, id est, ab utero saepius fiunt. nam & hoc phlegmone correpto calidissima febris aduenit. Verum quemadmodum pallidae linguae a pallida bile, atra ab atra, rubra a sanguine, sic a pituita alba tinguntur. Nempe dictis signis omnino quae significantur, eueniunt, rebus autem non accidunt signa necessario. inflammato enim utero haud semper febres astuantes adueniunt: quemadmodum neque redundante sanguine lingua rubescit, quin etiam atra bile in liene aut in aliquibus inferioribus uenis contenta linguae color non euariet, sicut neque ob pallidam bilem, neque ob pituitam, sed cum aut in uentriculo huiusmodi aliquid continetur, aut multo calore fundente, atque in spiritum humores uertente in sublime halitus ferentur. in uniuersum igitur dicendum est, quod libet ex narratis de lingua signis aut febre perurentem adesse, aut humorem a quo fit, abundare, siue cum in uentriculo contineri, declarare.

Urina cibo & potui color, atque talis, ut co

Galen.

A sueuit, ubi humiditas, colliquatio.

Urina ei nonnunquam, quod epotum est, similis apparet, neque mutatis, neque in sanguinem recte uersis cibis. cum quibus & ipse potus commutatur. nonnunquam & aliqua corporis particula liquecente, ut Sabinus scripsit. Haec igitur utraque non ex natura proposito administrato corpore eueniunt. naturaliter autem se habere creandis succis una commutatus potus & colore infectus urinarum differentias facit neque epoti humoris, neque membrorum in corpore liquatorum qualitibus, sed creatorum humorum formis respondentes, quemadmodum & supra alias ostensum est. quando igitur lotium rei potae colorem retinuerit, si aquae, aut alicuius albi tenuis: uini potus fuerit, aquae albumque conspicitur, si uinum crassum nigrumque fuerit, nigrior urina & crassior apparebit, quemadmodum & flauior, si uetustum fuluamque uinum sit, indicat autem colliquatorum membrorum colorem, cum partes aliqua erui & hordei speciem referentes una cum ipsa exeunt. a iecore enim huiusmodi corpuscula ueniunt, sicut carnosiora a renibus. Ita uero & foetiorum similia a uescica, unguinosa ab adipe. hordeacea quidem magnitudine & duritia, sed non alba colliquata carnis notae sunt, sicut & nigrae lienis magis, urinae quidem iumentorum lotio similes eliquationem non indicant, ut Sabinus cecebat. nam in aphorismorum explanationibus id genus urinas eorum esse explicauimus, in quibus humor, qui crudus uocatur, plurimus abundat, & a calore fusus est. tunc enim ipsum in spiritum uersum statuofas exhalationes ad caput submittere contingit, unde & dolores capitis excitantur.

Lingua extensionibus concolor, quocirca ex istis succos cognoscimus.

Obscura est haec uox extensionibus nonnullis extensiones succorum e uentriculo ascendentium dictas esse, nonnullis uero coactos in lingua, alijs quibus & ipsam madefacientes humores significari putantibus. sed istos omnes intelligere melius fuerit, quod de succis utcumque lingua attingentibus sermo habeatur. ipsis enim color lingua apparet, & si ex uentriculo sursum repant, & si per uenas eius altrices affluerint, & si per uapores quosdam sublatos exterius ipsi adhaerint, atque penitiora minime humectantes circumcreti fuerint. propter hoc igitur ipsum & humores inter noscimus, siquidem uiridis lingua fuerit, biliosus, si uero nigra, melancholicus. ad istorum autem similitudinem & alios, de quibus dudum dicebamus, cum eam partem explanaremus, in qua dicitur, linguae uirides biliosae.

Si salsa carnes gustanti, superuacuae materiae signum.

Non modo linguae color, sed eius etiam uis gustatoria superuacuos humores ostendit. sic igitur quibusdam amaro sapore infectam linguam ha-

Tom. 3

G 2 bentibus

bentibus omnia quamuis dulcissima, iudicantur amara, quæadmodum exempli causa regio morbo languentibus. nonnullis uero salsa, propter saporem, qui falsus dicitur. Huius uero rei perspicuum indicium in ipsis recte ualentibus est. si quis enim abinthio gustato continuo ab ipso aliquid aliud degustet, amarum illud apparebit. & sale communducato si quid aliud confestim post ipsum assumptum fuerit, istud quoque gustatu falsum uidebitur. Quæobrem sic & in morbis cum lingua impura & excrementis affluens sit, secundum excrementi naturam ciborum sapor linguae impressum saporē referet, si modo quæ degustatur, esca omni uehementi qualitate spoliata fuerit. si secus se habeat, mistus quidam in lingua duorum saporum sensus erit, & eius, qui in ipsa excellit, & eius, qui in cibo assumpto dominatur. quædā enim admodum falsa sunt, quædam amara, quædā acris. sicut iterum alia acida, alia dulcia, mista igitur (ut dicebā) si quis hæc gustauerit, fiet saporum istorum perceptio, & eius, qui in lingua infecerat, & eius, qui extrinsecus ipsam attingit. propterea igitur Hippocrates unum quoddam ex his memoriarum causa sibi ipsi literis mandauit, quæadmodum hisce in commentariis facere consueuit.

Si mammarum papillæ, & rubrum uiride sit, ægrotat conceptaculum.

Vterum appellare conceptaculum Hippocratis phrasim non sapit. porro quod dicitur perspicuum est. nam si aliquod ex dictis signis matris accidat, languere uterum significat, sæpius enim alias uterum matrisque societate coniungi intellexistis.

Homini sordes in auribus dulcis quidem mortifera, amara autem non.

Fortassis quispiam ægrotans ipse auris sordem degustare sustinuerit, medico autem id præcipere turpe atque nefarium fuerit. clarum est autem non alio tempore aurium sordem fieri dulcem posse, quam quo cerebrum ægrotat. naturaliter enim amara uidetur. atque ideo ipsam dulcem liquecente cerebro fieri dicunt.

Solum patrium uertere in longis morbis conuenit.

Si uenauigans, siue terrestre iter faciens quispiam in alienam regionem migrauerit, uel motus in itinere, aut navigatione, uel aeris mutatio proderit. & maxime cum in aerem contrariæ temperaturæ discesserit. contrariā autem dico, non solum aeris primæ regionis temperamento, sed etiam ipsius morbi. nam si humidus morbus sit, in sicciore aere migrandum erit. si siccus, in humidiorē. Eadē quoque ratione si calidus morbus sit, in frigidiorē, si frigidus, in calidiorē; similiter si calidus sit morbus & siccus, ad humidiorē frigidiorēque aerem abeundum est. sic & in reliquis coniugationibus. Adhuc uero magis iste locum mutans iuuabitur, si secundum modum, quo morbus a naturali statu discessit, ad contrariū aerem mutatio fiat. morbus

enim ad paulo frigidiorē a naturali temperie recedens aerem paulo mediocri temperie calidiorē postulat, morbus uero longius recedens, & inuito in contrarium excessu eget. de regionibus quoque eundem sermonem tibi dictum putato: exquisite namque inter se contraria sunt a commoderato atque medio ad utrumque latus æqualiter recedentia.

Imbecilliora cibaria breuem uitam habent.

Imbecillus cibus haud alius intelligi potest, quam qui parum alimentum corpori exhibet. talia uero sunt & olera, & plurimi arborum fructus. isti igitur, inquit, breuem uitam habent, id est, ipsis uescentes breuis uitæ reddere apti sunt, si cibaria ipsa celeriter e corpore euacuatur. sed affectatum quoddam est, ciborum in corpore moram uitam ipsorum intelligere.

Cum adsunt cedmata, uenæ in auribus posteriores scarificandæ sint.

Cedmata uocat fluctiones in crura decumbentes, & ex ipsis eas maxime, quæ primū articulum, ubi coxendix est, occupant. non tamen de secunda uena præceptum uerum esse mihi persuadeo, quæadmodum etiam nulli eorum, qui id laudat, exacte persuasum est. id enim significat opere, cum nunc in ægrotantibus ad hoc remedium confugiant, in his quidem uerbis locutio impropria & uitiosa est, ipso scribente, uenas in auribus. neque enim uenas in auribus, sed circum aures dicere oportebat. siquidem uenæ quædam post aures gradiores sunt, in ipsis uero auribus perexiguæ, uixque aspectabiles, & plerumque neque perspicuæ.

Venus a pituita morbis remedio est.

Non cunctis ex pituita laborantibus, sed quibus uires firmæ sunt, ueneris usus prodest. imbecilli namque ab ipsa in extremam debilitatē redacti magnopere leduntur. at qui uiribus excellunt non dissoluentur, sed contra iuuabuntur ueneris usu pituitæ copiam resiccante. didicistis enim concubitus, quemadmodum & uigiliam exiccare, quoniam scilicet humores abunde digerant. quinetiam coitus robustorum corpus calefacit, infirmorum autem continuo quidem calefacit, sed postea uehementer refrigerat.

Eos, qui calido uentre sunt, ualidi potus & cibi perturbant.

Non, quemadmodum supra ualidum uictum ciborum multum nutrientium esse dicebamus, ita & hoc loco accipere debemus ualidos potus & cibos, hoc est, multum alimentum corpori exhibentes, sed eos, qui acrem uim habent. cuiusmodi sunt cepæ, & allium, & silphium, & succus, & uinum uetustissimum, idque genus alia naturalem temperiem augentia. huic autem contrariā utilissima, naturas namque omni labe carentes iuuari a similibus, intemperatas autem, quæadmodum & morbos, ab ipsis, quæ eorum temperamentis aduersantur, iuuari sæpius

sæpius alibi didicistis. Verum aliqui uoluminis huius interpretes sequentis partis initium huiusce propositionis finem esse uoluerunt, hoc pacto scribentes, ipsis, qui calido uentre sunt, ualidi potus & cibi perturbationem faciunt atræ bilis. Quod autem eorum potissimum, quæ in uentriculo sunt, ipsum calidum habentibus talia perturbationem faciant, clarum est. non tamē in omnibus similiter ea perturbant, quæ in toto corpore sunt, sed quibus uniuersi corporis temperamentum aut calidum est, aut aridum, aut utraque qualitate immodica præditum. quapropter in his non atram bilem solum, sed etiam flauam huiusmodi cibaria perturbant. Atqui forsitan atræ bilis cōturbata maius affert detrimentum. propterea & de ipsa per excellentiā sermonē intelligi uoluerunt. Sed plurimi proposito sermone ipso per se circumscripto, initium sequentis hoc fecerunt.

Atræ bilis ad simile hæmorrhoides, id est, sanguis uenæ effundunt.

Morbū sanē melancholiā, id est, atræ bilem uocatam per sanguis uenas leuari euidenter constat. multosque ea impendente apertis illis incolumes remansisse animaduertimus. quosdam uero non solum semel, aut bis, sed etiam ter & quater simul atque sanguis uena suppressa sit, in atræ bilem incidisse. nonnullos uero & singulis annis hoc uitio tentari solitos, nisi aut per uenas hæc præstitum prius senserint, aut atræ bile medicamento purgata malū anteuerterint. Nempe istorum hominum plurimis ater sanguis per hæmorrhoida profunditur. attamen non omnibus. At uocata hæmorrhoidis, id est, per sedis uenas sanguinis profluuium non una de causa efficitur. modo ipsa natura nigri fellis succū repurgante, modo multitudine euacuata. quæadmodum & sanguinem per nares effundentibus accidit, nonnunquam uena sanguinis impetu in ipsam inuentis patefacta, non id prouidit faciente natura. eo fit, ut effusus sanguis interdum niger non sit. quinetiam natura atræ sanguinis euacuatio causa uenæ aperiēte nonnunquam accidit euacuatio malo bonū subsequi, nisi prius conceptaculum ocludatur, sed diutius patefactum remaneat. in propositis igitur uerbis non hoc ipsum dicere censen dum est, quod omnis hæmorrhoidis atram bilem euacuat. atque ideo, cum sit, melancholicis prodest, repressa uero nocet. quodque ipsa, si claudat, aperienda est.

Increcentes morbos mistio.

Vtrum ipsos iuuat mistio, aut lædat, omissum est. omnibusque interpretibus, uno Hercule Erythraeo excepto, nescio quomodo ipsos iuuari pro certo habentibus, & mistionem, id est, concubitum cum muliere intelligentibus, omnibusque inter se de significato huius uocis increcentes, dissidentibus, quod mihi (ut in obscuris dictis sit) uerissimum uidetur, id solum afferam, morbos increcentes eos intelligo, qui procedente tempore augentur, semperque, nisi prius soluatur, labuntur in peius, ut podagras, artuum dolores, renū uitia, comitiales, atræ

biles: qui omnes coitu exacerbantur. Sabinus autem increcentes morbos eos esse uult, qui pueros corripiunt, unaque cum ipsis usque ad ætatem ueneri aptam increscunt, ut ipse nominatim recēuit, comitiales morbum, & renū affectum, & quartanas febres, & dolorem capitis. Verum non omnes uitia hæc infestare uidentur, præter sacrum morbum, quæ & propter id ipsum a ueteribus puerilem affectum nominari cōtingit. creatur etiam pueris in uelica lapillus, sed haud ita multos, ut sacer morbus inuadat. quem quidem in puerilis ætatis mutatione neplerumque, nisi magnopere in uictu delinquant, remoueri contingit. at uelicæ calculi non ætatis lapsu, sed manuum opera dumtaxat curari potest. porro nos & absque istis uerbis cognoscētes comitiales & omnes alios pituitosos morbos ob mutationem ex puerili ætate in iuuenilem, omissio etiam ueneriorum usu mirifice iuuari, ad hæc & illud sciētes, neque renū uitia, neque quartanā febrem, neque articulorum dolores coitu sedari, a propositis uerbis perplexis & tenebrosis nihil addiscimus, quæadmodum neque ab ullis id genus alijs. concubitus enim interdum refrigerando prodest, solis illis subueniens, in quibus ob naturalem intemperiem suam liginosi halitus humidique redūdāt. qui si retenti fuerint, illis grauiter nocent. idē & a ueneris usu in tempore, modiceque adhibito utilitatem capiunt.

Refrigeratio, quæ in uentre sunt, durat.

In hac quoque parte aliquid est omnibus artem exercentibus utile, siue empirici sint, siue rationales, aliquid uero solis cuiusque effectus causas scire profitentibus conducit. dicam uero de eo prius, quod omnibus utile est. In hisce igitur uerbis. Refrigeratio, quæ in uentre sunt, durat, omnes, quos ego agnoscam, communiter de deiectionibus ab ipso sermonem haberi intellexerunt. qui idem uelit atque ille in aphorismis. si autem coelum sit aquilinum, tussis, fauces, uenæ esuri. utrum uero exteriorum corporis partium refrigerationem solum dicat, quæ & in aquilonijs constitutionibus fit, an & interiorum, inter quæ & uentris locus est, interpretes considerare omiserunt: cum tamē inter eas discrimen haud exiguum uersetur. nos etenim quæ hominibus eueniant, obseruantes exteriorum refrigerationem semper uentrem siccare cognoscimus, interiorum autem contra humectare atque lenire, quæ, coeliacos etiam, qui uocantur, affectus, id est, uentris profluuium interdum concitat, quo tempore ipsa quidem interiorum membrorum corpora duriora fieri contingit, humores autem cibis neque recte concoctis, neque distributis descendere. Hæc planē medicis omnibus cognitu necessaria sunt, ipsorum autem causæ solis præstantissimis. neque enim quod hanc partem interpretantes dicunt, uerum est, frigidum scilicet, quæ attingat corpora, cogens, atque congelans ita duriora efficere. hoc enim de refrigeratis partibus, quæ interioribus abstrusa non sunt, recte dici potest. partes autem uentris adeo rigere nequeunt, ut cibi potusque congelati

obdurentur, sicut alia extra corpus nostrum hyeme frigore concreta durefcunt, ita namque frigus homo celerius interiret. Verum eo tempore duntaxat, quo ab aere extrema corporis his, quae in uentre sunt, in columibus, refrigeratur, deiectiones obdurat cernuntur. calidior scilicet uentre reddito, ut ipse dicebat, uentre hyeme & uere calidissimi sunt natura. Atqui semper dicentes explanatores inuenies calidum a frigido in penetralia corporis refugere in profundum secedens, cum extrinseca refrigerata sunt, sic igitur & in praesentia dico, uentre calidior effecto, deiectionibusque suppressis, ob causam posterius dicendam, simul optime concoqui cibum, & omnem ex ipso succum dispartiri. ex quo deiectiones exiccare consequens est. ex hoc uero & ipsas durefcere accidit. duram namque causam cum sint corpora, quibus appropinquat, obdurantes, quarum una refrigerans est, altera exiccans, porro causa refrigerans ad ea, quae in uentre continentur, uiuis nobis peruenire non potest. altera autem ob longam moram interius, cum neque concoctio, neque distributio laesa fuerit, omnino continget. Ad huc autem illud, quod hucusque distulimus, explicandum superest, quia de causa cum coelum nos ambiens frigidius fuerit, quae in uentre sunt, diutius ibi morantur. quod autem euenit, tale est, naturale sane opus est ciborum per intestina delatio, & in commentariis De facultatibus naturalibus intestinorum circum illos constrictione eam fieri monstratum. imis autem partibus musculi sedem claudentes impositi sunt, qui per frigus cogunt, construnguntque contra affectu, atque cum quis eos calida aqua profundit, tunc enim remollescunt, excrementaque impulsu & constrictione intestinorum in sedem detrita, & maxime calido prouocante suscipiunt. hoc enim & inter omnes constat, excretiones a calido prouocari. partibus autem, quae in sede sunt, frigescentibus, atque ideo contractis, & in angustum redactis contrarium symptoma sequitur, constrictionem scilicet intestinorum actionem ab inferioribus partibus incipientem sursum uersus contenta propellere. quemadmodum euidenter plerumque conspicitur, quando aut bile, aut mordacibus excrementis ad sedem effusis sponte ipsa retinemus, aut inuiti nonnunquam aliquo negotio illo tempore occupati, aut a latrina procul absentes, sursum enim uelociter recurrunt, ut neque ui facta prompte obediant atque descendant. causa plane, ob quam cibi potusque aere nos ambiens refrigeratio diutius in uentre morentur, iam patefacta est, & hanc siccitatem consequi monstrauimus, quemadmodum & siccitati duritia euidenter accidit. Quod si uentris particularum corpora contingat frigesce, ex eo & concoctione uiolari, & per eam deiectiones eliquari magis, quam siccescere necessum erit. hactenus uero toto de priore lectione confecto sermone ad alias inferius scriptas transeamus.

Mistio, quae in uentre sunt, durat.

Omne corpus uenere exiccare constat, sed non

semper alui excrementa. propterea sicciora fieri cernuntur. Verum quando ab ipsis ualde oppressa fuerint, & uires labefactatae, & membra, a quibus alimentum conficitur, & in uentre contenta distribuitur, refrigerata fuerint, tum coitus, quae in uentre sunt, frigescent, & duriora reddunt, quae in uentre coitu in uentre contenta frigesce, & ex frigidityte siccari. atqui siccitatem non frigoris, sed duritiei ratione euenire monstrauimus. ceterum, quod in superioribus, dicere dimisimus, forsitan hoc loco narrare melius fuerit, nam cum extimorum refrigerationem deiectiones durare ostenderimus, forte quis pia sola hanc siccandi, quae in uentre sunt, causam esse arbitraret. non est autem sola haec, sed & ipsius constrictionis intestinorum facultatis imbecillitas, & concentricis robur, & eius, per quam ex uentriculo in iecur fit distributio, praeterea & obtusus intestinorum sensus, & alimentum qualitas morfu carens. si quis uero astringentes cibos & potus a nobis silentio preteritos esse opinabit, falso opinabit. nam inter ea, quae concentricae uirtutis corroborant, reponuntur.

Veratrum epotum si celerius purgare uis, lauare, aut cibum sumere oportet.

Generatim quidem & uniuersae purgationis communis ratio per hunc aphorismum traditur. corpora ubi quis uult purgare, prius conuenit sitia facere. hoc loco autem in uno uolentissimo purgatorio medicamine unius ad facilem fluxum praeparationis meminit, lauationis scilicet, humores quidem fundentis, ac si quod membrum contentum duratumque fuerit, relaxantis. Itaque ueratro utentes lauare conducit. neque multo ante, neque multo post, quam ipsum acceperint, sed maxime quidem ante assumptionem, nonnunquam uero & illico postea contingit. Quod si purgatione aut iam incipiente, aut mox inceptura hominem laues, humorum a purgante medicina tractorum ad interiora inclinatio nem retrahes ac retardabis. quemadmodum igitur quibus sanguis crassus est, ipsi prius locis nos uenam rescindere: sic & in his, qui purgandi sunt, lauationibus prius uti precepit, ut celerius simul ac minus moleste purgatio fiat. Ipse uero nunc solus, ut celerius fiat, memorauit. Satius autem fuerit non eo duntaxat, quo medicinam assumit, die lauare hominem, sed etiam superioribus, quibus ad purgationem sese muniebat. ipse namque Hippocrates. & id in aphorismis praeeperat, cum scripsit. Ad ueratra ipsi, qui non facile purgant, prius humectare corpus oportet alimento & quiete. quod si quiete & esca & omnino corpus humectare imperat, constat etiam, lauationibus nos pluribus uti in aquis potabilibus, ipsum uelle. si quidem & haec humectant. nunc uero & huic parti addidit cibum sumere. aut eo scilicet tempore, quo & ueratrum homo deuorauit, aut etiam superiore uictus ratione, cuius & aliud quoddam propositum esse dicebamus, attenuare uidelicet succos, & itinera humoribus in uentre descendentibus expedire. in illis enim uerbis. fluxa facere, quod in aphorismis praeeperat, haec continentur.

Sanguis

Sanguis in somnis ad interna magis refugit.

Superiore quoque narratione, hanc scripsit sententiam. uigilanti exteriora magis calent, interiora magis friget. Dormienti res contra se habet. Et nunc igitur eius loci explanationem, propositorum uerborum commune esse putato. nam quae de caloris motu, locique in uigilantibus ac dormientibus transmutatione audiuit, ea & de sanguine te audiuisse existimato. naturalis enim calor in hoc, & in ipsis, quae ex hoc nutriuntur, maxima ex parte collocatur.

Rigor a superiore uentre: ignis autem ab inferiore magis.

Ventris pars superior rigorem magis, inferior uero febrem gignit, aut sentit, aut inchoat, quod & maxime uerisimile est. & propter id ipsum hanc uocem magis additam puto, tanquam interdum & e conuerso ista mutantur. uerum etiam si istud concesserimus, altera quaedam exoritur dubitatio nobis ignorantibus, utrum dictis partibus inflammationis istud accidere dicat, an quando in ipsas ex corpore succi aliqui mordaces confluerint, an quando alimentum corruptum fuerit. Atqui rectius illud mihi existimandum esse uidetur, de noua ex humoribus contracta, & de illam sequente ciborum corruptione ab Hippocrate sermonem haberi. Nam cum frigidus aut mordax succus in ore uentriculi insederit ex corruptis cibis, aut praui qualitate, uel etiam confluxu ex corpore contractus, initium rigoris inde capitur. In commentario namque De rigore monstrauimus, ob frigidam aut mordacem causam, quae per sensoria corpora moueatur, & cum impetu feratur, rigorem excitari. Quemadmodum uero id accidere conspiciatur, ita & nonnunquam febre ex corruptis cibis accendi conpertum est, quando scilicet corruptus cibus in inferiori uentre depulsus fuerit. tunc autem rigor non prauehit, sicuti quando uentriculi ostium mordebat.

Attractio, pulmo, aridum incendium, euacuatum siccatur somnus multus.

Quod euacuatum somnus exiccat, & experimento quidem, quo omnes sermones iudicantur, percipies, & ante experimentum ad hunc dictum assentiendum ex ipsis, quae antea didicisti, adducis. Porro si in somnis sanguis, & cum eo naturale calidum interius abditur, in uigilia uero ad extrema profunditur, quae in uentriculo & iecore sunt, per quietem concoquantur, in uigilia uero totum corpus aletur. Itaque si in exhaustis calor interius uergat, nihil habens quod conficiat, languescit & interit. primus enim omnium, ut ignis lignorum materia, ita ipse alimento nutritur. prudenter autem addita est ea uox multus, paucus enim praegressum laborem tollit, quando uentrem homo exonerauit. deinde si in iecore & primis uenis adsint crudorum humorum reliquiae, eas omnes concoquit. Haec quidem huic locutionis secunda pars nullum insignem in uerbis errorem habet. sed prior hoc pacto scripta,

Galen,

Attractio, pulmo, aridum incendium, multum a Graeco consuetudine distat, sic enim ipsam enunciare oportuit. Attractio fit, quoniam aridum incendium in pulmonis temperatura est, attractionem nobis interpretantibus inspirationem. At Quintus, nec quia siccus calidusque esset pulmo, ob id celerem frequentemque anhelitum fieri, sed contra propter talem anhelitum siccari & incalescere pulmonem dixit. attractio namque haud simpliciter anhelitum quidem, sed celerem tantum & frequentem significare uoluit. a cerebro autem spiritu pulmonem siccescere, & in libro De acutorum uictu ab ipso comprehensum est.

Frigidissimi cibi, lentes, milium, cucurbita.

Milium & cucurbita frigidi cibi euidenter sunt, & si non frigidissimi. lentem uero haud sane frigidum cibum esse concesserim, nam quemadmodum cucurbita, sic & cum ipsis attriplex, beta, lactuca, & chondrila, & ex frumentaceis hordeum atque milium certissime refrigerare noscuntur. contrario autem pacto lens se habet, nullam enim refrigerationem praese fert, aut statim comesta in superiore uentre adhuc contenta, aut posterius in tenuia intestina, uel in crassiora delapsa. At forsitan, quoniam in libris De simplicibus medicamentis in lente refrigeratorium quendam & adstringentem succum inesse monstrauimus, eam quispiam refrigerare putauerit. sed iste in ipsidem commentariis dictum fuisse non meminit, quare id genus medicamentum simplicia uideri atque dici, si ad ea, quae per nos compositione fiunt, comparentur: non tamen exacte simplicia sunt. In primo namque De alimentorum potestatis libro lentem ex contrariis constare naturis asseruimus, altera quidem aluum coercente, altera uero citante. ex his igitur quae suppressit, frigida terreaque est, quae citat, calida. Quocirca sic cum quidem cibarium lens est, frigidum uero, non, sicut neque calidum, sed ex utroque mistum, ac medium, aut parum admodum a medio ad calidius abiens. Quando igitur neque absolute frigidam lentem quis concedere potest, qui ipsam excellenter frigidissimam concesserit. Quinetiam inflammationis ulceribus instar cataplasmatibus superdata lens humores in affectam partem defluentes coercere atque repellere uidetur, per uim adstrictoriae id scilicet faciens. quin & ui quadam concoctae & suppuratoria praedita certe est, quod frigidis nequaquam inesse reperitur. siue igitur Hippocrates ita scripsit, siue alter quidam haec uerba interposuit, haud recte de lentium uiribus opinatus est.

Ulcera exoriuntur, si immundus laboret.

In laboribus, hoc est, in exercitationibus calorem auctum ex profundo ad cutem succos euocare, atque discutere alibi didicimus. Quando igitur prius in corpore uitiosa materia contracta est, acrimonia cutim erodit, atque ulcera efficit, quemadmodum cum crassi glutinosique humores sunt, iecur renesque obstruunt, in cute autem affectus cum tu more excitant.

Tom. 3

G 4 Mulier

Mulier, capra, elaterium aut cucumerem syluaticum edentes pueris purgatio.

Non elaterio duntaxat, quod cucumeris syluatici succus est, quemadmodum neque ipso cucumere solum uescientes lac puerorum lactentium purgatorium gignunt, uerum etiam si quod aliud medicamentum subductorium, quod uocant, assumperint. siue autem à muliere elaterio, à capra ipso cucumere, siue utroque ab utraque comesto infantes earum lacte purgari dicat, nihil interest. quemadmodum neque si comesto, aut deuorato quis scripserit, cōducit autem hæc oratio ad medicorum usum, & ad naturale decretum. infantulos enim purgare uolentes, aut matri infantulum lactanti, aut capræ huiusmodi aliquid esui dantes sic eos purgabimus. & ad naturalis decreti, de quo altercatio est, dijudicationē id utile est. etenim quidam nullam uim ex istis, quæ ab initio in alimentis erant, post concoctionem, & in sanguinem cōuersionem remanere contendunt. aliqui è contrariis ualidas uires diutius remanere uolunt adeo, ut etiam sudores ipsas redoleant. Huic uero sententiæ, quæ modo dicta fuit, suffragantur in istis enim comestorum qualitas seruata reperitur. Quin & apud nos uerno tempore, quando capræ scammonie germi na depasta fuerint, purgatorium ipsæ lac generant. quod si thymallo uescantur, idem accidit. nec non & in Doride, & Bœotia, & Theffalia, omnibusque finitimis regionibus multi ex coturnicū esu musculorum distentionibus correpti sunt, quoniam ueratro scilicet illæ uescantur. istud idem & Athenis quibusdā accidisse nouimus, qui coturnicibus largiter nimis sese impleuerant.

Calidiori comestum, intus refrigeratio, exterius labor, sole, igne, ueste, æstiuo tempore. contrario autem sic contrariæ.

Valde calidæ naturæ refrigerationem, & aquæ potum conducere dicebat, & præterea quiescere, hoc est, à uehementioribus exercitationibus abstinere. Quo pacto igitur hoc loco (ut nonnulli interpretantur) exercitari iubet? quo pacto in sole & ad ignem calefieri? nam lauacionibus id genus temperaturas frigerieri monstratum est, humidis fuliginosisque uaporibus, qui ferè in huiusmodi temperaturis abundant, discutiendis, & solidis membris humiditate refrigerare irrigandis. Ignis autem & sol calefacit, similiter & uestis, & tempus æstiuum. Et ipse igitur in aphorismis ita loquitur, Tempore quidem ueris, & extrema æstate pueri, & his ætate proximi optime degunt, & rectissime ualent. æstate uero, & autumnio quadantenus senes. reliqua eius parte, & hyeme qui medias ætates agunt. Itaque si calida ætas hyeme, frigida uero æstate rectius habent, ualde calidos natura à sole, & igne, & æstiuo tempore non modo non iuuari, sed etiam lædi ipsum putare credendum est. uox ergo illa initio sermonis posita, calidiori aliquid ipsi addendum subintelligi postulat, aut temperaturæ, aut na-

turæ, aut corpori, aut homini. sed ex eo, quod in fine opposuit, percipitur, corpori & homini magis, quam temperaturæ, aut naturæ subintelligendū. omnino enim dixisset, contrariæ autem contrariæ, fœminei generis articulo fœmininis nominibus, non masculi masculis anteponebat. tota igitur ratio talis fuerit, calidiori corpori per cibos ac potus interius refrigeratio conueniens. noxia uero caliditas exterior à sole, & igne, & tempore æstiuo, & uestimentis. à quibus omnibus arida caliditas significatur. humidam namque & mediocres, qualis balnearum est, potestate refrigerare declarauimus. liquet autem nos in istis sermonibus consuetas has balneas intelligere, ubi non apponimus, aquarum sponte nascentium, aut marinarum, aut sulfurearum, aut aluminosarum. quandoquidem illæ siccant calefaciuntque, & non refrigerant. contrariæ autem naturæ corpori contrariæ. rursum hic subintelligere oportet ex iuuantibus iuuantia, & ex nocentibus nocentia, ea quidem ut eligantur, hæc uero ut fugiantur. Etenim si calidiores naturas cibis ac potionibus refrigerare iussit, frigidiores certe contrariis calefacere præcipiet. Item si calidiores naturas à sole, igne, & æstu male haberi dicebat, frigidiores utique ab his iuuari, à contrariis lædi significat.

Cibaria aliqua quidem celeriter uincuntur, aliqua uero tarde.

Solus ex his, quos noui, Capito pro hac uoce, tarde, scripsit contrariæ narrationē hoc pacto instituens. cibaria aliqua quidem celeriter uincuntur, aliqua uero contrariæ. Porro sententiā in utraque diuersa lectione eadem est. quæ enim eduntur, differre ea ratione inter se inquit, quod aliqua cito à corpore superantur, aliqua tarde. intelligendum est autem uinci & superari, hoc est, immutari, & concoqui, & apponi, & corpori simile effici. singulorum igitur ciborum alij quidem cito concoquuntur, & in sanguinem mutantur, & nutriunt, alij uero tardius. quæ in tribus libris habent, ubi de alimentorum uiribus omnia diligentissime persecutus sum.

GALENI EXPLANATIO

NVM IN SEXTVM HIPPOCRATIS de morbis popularibus librum

Tomus sextus.

ARNES, attractrices ex uentre, & extrinsecus. significat sensus, quod expirabile, & inspirabile.

TRAHERE ad se ipsas, inquit, carnes ex uentre, & extrinsecus, ex uentre quidem, id est, ex uentriculo ciborum portionumque, unde nutriuntur, succum: extrinsecus uero non similiter. Incertum est autem, alimentum ne dicat, an aerem. possunt enim carnes quæ admodum ex uentriculo alimentum hauriunt. sic & ab extimis partibus in profundum reuocare. potest

re. potest & aer per arterias ad cutim pertinentes. ad carnes ferri ab ipsis attractus, quod etiam omni uerborum contextui magis quadrat. Verum de attractione decretum cōtrouersum est. nonnulli enim philosophi ac medici funditus ipsam sustulerunt. nonnulli esse quidem affirmant, sed in carnibus esse negant. omnium autem istorum rationes in commentariis explanatoriis reddi non posse diximus. multoties enim eadē sæpius repetere cogemur, commentariis in longitudinem ac multitudinem penè innumerabilem excreuerent. Quin neque uersum uitæ tempus ad Hippocratis libros interpretandos satis esset, si cuiusque dogmatis semper in qualibet parte ostensiones afferri debeant. lecturis præterea molesta res esset, & commentaria edituris longo tempore magnisque sumptibus conscriberentur. satius itaque fore existimaui, si in hisce commentariis cuiusque partis sententiam enuclearem, quod explanatoris proprium munus est: interdum uero & dictis ab ipso causas alibi monstratis placitis congruentes adijcerem, ipsa autem placita hoc loco non astruerem. Sed quibus in libris olim à me scriptis asserta fuerint, tantum in memoriam reuocarem, quemadmodum & nunc faciam. His enim quæ nutriuntur, ad se proprium succum attrahentibus ad ipsa moueri alimentum in commentariis De uiribus naturalibus disputatum est. expirabile uero atque inspirabile omne corpus esse, in commentario De usu anhelitus, & in libello De usu pulsuum egimus, in priore quidem utilitatē anhelitus esse declarauimus, ut cordis color moderatus seruetur. In secundo uero, in toto corpore caloris medicocritatem arteriarum opera custodiri. Hæc itaque sola abunde sint ad prioris uerborum Hippocratis particulæ explanationem: ad secundam iam de ueniamus, in qua illud significat sensus, neque secundum Hippocratis morem, neque omnino secundum græcam locutionem dictum est. unde aliqui castigantes in datiuo casu, apud Latinos septimo, protulerunt sensu scribentes: ut quod ab eo dicitur, tale sit, perspicuum sensui est, totum animalis corpus expirabile esse, atque inspirabile: atque his deinde subiicitur illud, carnes, attractrices ex uentre, & extrinsecus sensu teste confirmatum: quod idem est ac si diceret, ab istis quæ euidenter sensibus nostris apparent. Nonnullos profecto uulgares audiui, quod ipsis ex potabili aquarum balneis acciderat, admirantes. prius enim per calentē solem cōfecto itinere domum reuersi squallidum corpus osque aridissimum se habere dicebant, necnon & ardentissima sui cruciari: à lauacione autem sitim extinctam esse, os humectatum, pariterque totum corpus molle atque humidum effectum priorem deposuisse squallorem fatebantur. Alij uero & in solis corpus suum aquam attrahere indubitanter se percepisse affirmarunt. Hæc sanè quæ uel imperitis patent, decreti testimonia ab ipso sensu accepta sunt, aliqua uero ex subtilioribus rationibus à medicis inuenta sunt, quarum una & illa est, quam ipse posterius asseret, quam in sequentibus uerbis cog-

nosceris: nam ad proposita intelligenda & hæc satis sunt, nobis ex recte dictis, & prae ab explanationibus scripta deprehendere ualentibus.

Calidior uenula sanguinis multitudine exustum procreat, illicoque seccernit.

Per uenulam calidiorē, arteriam intelligito, omnibus Hippocraticorum librorum interpretibus uenas non ab hoc solo, sed etiam à multis alijs ueteribus & arterias appellari consentientibus. hæc igitur, inquit, uenula sanguinis multitudine incallescens exustum procreat & seccernit, exustum dicens, quod ex calore gignitur, quod succi uehementius calefacti tanquam fuligo quædam est. id uero, utpote natura calidum, & cōsistentia tenuē facile seccernitur. Hanc ego probabiliorē explanationem esse duco, siquidem oporteat uerū simul & Hippocratis decretis cōsentaneū habere propositum. at placitum nunc à nobis memoratū uerum esse in cōmentariis De usu anhelitus, & De usu pulsuum traditū est: nam inspiratione qua per os, & per omnem cutem animalia utuntur, duplicem capi utilitatē ostendimus, roborari quidem semper refrigeratū insitum calidum, ut ne dissipatum intereat, & maxime cum ex qualibet causa adactum est, excitari autem & ualētius reddi, si quando frigida materiæ multitudine grauetur. quemadmodum & ignis uentilatione accenditur. quin etiam & hunc duplicem motum ipsi propriam naturalemque exercitationē esse eius uires instaurantem. hæc enim est exercitationis natura & utilitas. Postquā igitur ante dixit Hippocrates, carnes attractrices ex uentre, & extrinsecus: deinde huic adijciens, expirabile & inspirabile esse corpus: inspirationis quidem ipsius ortū & utilitatē per illud indicauit, carnes attractrices, de expiratione uero nihil dixit, iure in propositis uerbis ipsius meminit de arterijs sermonē faciens, qui et cordi cōmunis est, licet obscurior de illo uideatur. cōmunem autem hunc sermonē esse inde patet, ab insito calido fuliginosum excrementū in sanguine creari diximus, ac potissimum quādo est calidior. illud igitur excerni opus est: & id quoque natura molita est, quæ à corde expellenda sunt, efflatione propellens, quæ uero ab uniuerso corpore per arteriarum compressiōnem excludens, fuliginosa igitur ex istis, & ex uenis (ostensum est enim inter ipsas cōmunia ostiōla interesse) per cutē quāprimum arterijs cōpressis extruduntur, ex corde uero ea pulmo prior suscepit, ipsi cum dilatatur, attrahenti, cum cōprimi tur expellenti tanquam quoddā spiritus proptuarium præparatus. Nepe hæc est nostra de propositis uerbis sententiā. Et sequenti uerba his ipsis ac superioribus congruere paulo post ostendā. quicumque autem hoc loco ipsum de ardoris ortu loqui crediderunt, primū quidem sermonē de ea parte carnes attractrices imperfecte dictū reliquerunt: non modo enim si bi cōueniens attrahunt, sed etiā alienū abijciunt: attrahendi quidem utilitas euidentior, abijciendi uero & excernendi ignotior est, & aliqua rationē ad persuadendum

suadendum postulat. Descendamus igitur ad sequentem partem, quæ & ipsa (ut dudum dicebam) ad meliorem explanationem deligendam aliquid facit.

Et quibus quidē pingue, bilis flaua: quibus uero sanguis, atra.

In proxime explanata parte duarum opinionum meminisse oportet, nos enim diximus, Hippocratem respirationis utilitatem demonstrare, per respirationem autem intelligi & spiritus per totum corpus ex arterijs emanationem, et ore factam expirationem, nonnulli uero de ardentis febris ortu sermonem esse putarunt: quibus non admodum fauere illud dicebam: creat exustum: & illico excernit: neque enim statim in ardoribus ea excerni, quæ ipsi uomitu, aut per sedem euacuari dicunt, neque esse necesse aliquod ardoris symptoma in sermone de eius ortu recenser. At explanationem nostram meliorem esse defendimus, primum quidem, quod his criminationibus caret, secundo loco, quod in hoc sermone omne de spiritus intro forasque motione decretum traditum esse conspicitur. quam motionem in nostris commentarijs non solum per oris respirationem, sed etiam per distillationem a toto corpore fieri explicauimus. Nonnullis quidē causa spiritus animalis generandi, ut dixit Asclepiades, quibusdam uero, ut Erasistratus, non huius tantum, sed etiam uitalis, alijs præterea spirituum istorum alendorum causa inspirationem fieri dicentibus, expirationis autem usum referre nescientibus. Hippocrates (ut declarauimus) non modo per os expirationis, sed eius etiam quæ ex qualibet corporis parte fit, usum in præsentī sermone pertrinxit. Alios præterea interpretes accusare æquum est, cuiusnam autoris librū interpretentur, oblitos: neque enim in aliorum uirorum placita deflexissent, eorum quæ Hippocrates asseruit, sententiam deserentes. ipso itaque clarissime dicente, carnes ex uentre, & extrinsecus attrahere, quod multum ab ea opinione distat, quæ cibi ex uentriculo in corpus digestionem finis consecutione fieri statuit, primum quidem non modo uim propriorum attraherem, sed etiam alienorum expultricem inesse in carnibus animaduertere oportuit. hoc enim illis conuenit dicere, qui prædicant, a natura salutis animalium esse prouisum, inter quos etiam fuit Erasistratus. secundo quidnam excretionem egeat, dicere debuerant. neque enim sanguine ex quo corpus alitur, dicent. horū nihil illi fecerunt. At Hippocrates ex sensui manifestis utrunque euidenter constare præfatus, deinceps ad usum ab omni corpore distillationis explicandum transitum fecit: necessariam fuliginosorum excrementorum ortus causam afferens. Etenim in corpore animalium caliditas huiusmodi recrementa perpetua mundatione indigere creat. Hac igitur in parte horū excrementorum generandorum materiam ostendit. nam sicut maior caliditas ipsa generare apta est, ita & materia quædam istis generandis habiles reperiuntur. recta igitur ratione bilis atræ meminuit, ipsam enim duplici

ter contrahi didicistis ex crasso sanguine, & ex flaua coibusta. quod si de ardentis febris ortu sermo ipsi foret, frustrabilis atque meminisset. Quæ obrem & ex hoc perspicuum est, explanationem nostram ueram esse iuxta & Hippocraticis decretis consentaneam, illorum autem dissentiētem. hæc eadem planè uerba in alia libri parte conscripsit, nosque ipsi ea superius enodauimus. ubi & illud dicebamus, pingue non solum de unguinoso & adiposo, sed etiam de omni dulci dictum esse putandum, ut eo sermone mel contineatur & sircum, quod hepsema, hoc est, decoctum in nostra Asia Græci nominant.

Frigidior frigido in tempore & regione calidior erit.

Quod neque affectu aliquo, neque ob ætatem frigidior in frigida regione & tempore possit calidior effici, omnes confitentur. Idcirco & Sabini sectatores de natura frigidioribus uerū esse sermonem tradunt. uerum tamen neque de istis absolute prolatus uerus est, nisi huiusmodi conditiones additæ sint, frigidum exterius circumdatum, quod denset refrigeretque cutaneas partes, inter euidentia ponendum est, non tamen corporis penetralia similiter afficit. Sed quemadmodum in Aphorismis diffinitum est ea in parte, ubi inquit: Nonnunquam in distentione sine ulcere iuueni carnosum ætate media frigida multæ inspersio calorem reuocat. sic & hoc loco a nobis diffiniendum est: frigida namque corpori nostro iniecta, aut ita alte subit, ut intima æque atque extrema refrigeret, aut sola cutanea frigiditate percellit. ad profundum igitur descendens partes eas refrigerat, & non leui noxa totum animal perturbat, ipsius frigore concussis labefactisque uiribus. At quæ superficiē tantum corporis afficit, nedum interiora non refrigerabit, sed etiam calidiora multo, quam ipsorum prior temperatura esset, efficiet. cæterum quicunque de raram cutim rarasque sub ipsa carnes habentibus ipsum locum esse existimant, nunc quoniam ob distatū calorem istos frigidiores affectos esse dicunt, atque ideo spissescere cute, retentoque, quod prius exhalabat, calido incalescere, aliquid sane ueritatis dicunt. Sed eos opinari non decebat, qui ita digerantur, & frigidiores appellari. hæc enim (ut didicistis) humidis calidisque corporibus maxime insunt, secundo calidis, licet sine humiditate talia sint, nullum autem frigidum corpus facile dissoluitur. sed minus quidem humida, magis autem arida hoc sustinent. utrisque uero naturaliter calida præstant. hac itaque ratione isti mihi falsi esse uidentur.

In doloribus proximum uentrem purgare, & sanguinis uentrem rescindere. uisio, sectio, calefactio, refrigeratio. sternutatio. stirpium succi, in quibus uim habent. & cyceon, id est mistura, maleficorum lac, allium, uinum feruefactum, acetum, sal.

Remedia hoc loco enumerat & leuibus & sauis do-

uis doloribus succurrentia, sicut in Aphorismis oculorum tantum dolentium remedia scripsit, ubi inquit, Dolores oculorum meri potio tollit, aut lauat, aut fomentum, aut uenæ solutio, aut cum medicamento purgatio. hoc loco quadam adiecit remedia oculorum doloribus inimica. primum quidem omnium hoc in sermone enumeratum purgatio est, quam in uictoria studio, irritant, neque stultis auxilia penitus, quemadmodum scripsit, explicauimus. primum uero inter deinceps enumerata uisio est, quæ pessime affectis locis ob prauorum succorum exuberantiam, ut in malis ulceribus euenit, adhibetur. nonnunquam palam candentibus ferramentis, nonnunquam uisio medicaminibus ea nobis urentibus. post uisio nem sectio posita est, & ipsa locorum multum iam pus habentium dolorem finiens, postquam ingentes phlegmones prægressæ sunt. Deinde calefactio lauationibus scilicet atque fomentis accersita. Alias uero fomentorum materias edocui estis, et quibus uisio dolorem excitatibus admoenda sint, ut periculis morbis ea quæ ipse in libro De ratione uisus acutorum recensuit. oculis autem mollis spongia. non ferente loco per sacculos & cataplasmata calefactiones, quin & ex oleo conspersio in medijs corporis partibus, & in capite calefactio cum sit, doloribus remedio est. Et ex aquæ calidæ fortis extremorum membrorum dolor tollitur. atque frequentissimus & plurimus in dolentibus particulis calefactiois usus apud medicos est. nam & contenta relaxat, completa euacuat, refrigerata calefacit. refrigeratione autem rarius sedandis doloribus utimur. membrorum quidem exteriorem superficiem desante, & propterea distillationes impediēte, distenta uero magis intendente. solas igitur calidas intemperies sine materiae multitudine factas refrigeratio discutiet. sicut in capitis dolore ob solis æstum, aut febrim ardorem. caput igitur oleo frigido perfundentes symptoma curamus, & crysipelata ob excellentem caliditatem dolorem inferentia necnon & podagras, in quibus biliosa calidaque fluctio est. post dicta autem scriptum est: stirpium succi, in quibus uim habent. quorum item uerborum sententia talis planè mihi esse uidetur. dolorum medicinarum tibi nonnunquam fuerint & stirpium succi. isti uero permulti sunt, aliqui liquidi permanentes, aliqui spissescētes. in primis sane oleum permultam nobis utilitatem tollendis sedandisque doloribus, si calidum adhibeatur, præstat. deinde & alia multa longe plus eo calefacientia, ut laurinum, cedrinum, ricininum, sinapinum, & raphaninum. hæc quidem liquida. concreta uero alia plus, alia minus, & resinae, maximeque inter eas quæ sponte sua distillant, & thapsia, & euphorbiū, & succi omnes, cyreneus, particus, medicus, assyrius, saga penius, & rithymalus, ex panace, qui & proprie opoponax dicitur. Huius generis sunt & chalbanus, & alia multa quæ omnia in commentarijs De simplicium medicinarum uiribus didicisti. siue enim succus sit aliquis, siue liquor sub humoris appella-

latione comprehenditur. Huius itaque generis sunt & liquida pix, & picetum, quod uocatur, & in Cilicia papnelæon, aliaque innumerabilia, aliqua ex herbis, aliqua ex fruticibus, aliqua ex arboribus, quorum commune uocabulum stirps habetur, cuius hoc loco Hippocrates meminuit, stirpium humorum. his uero adiecit, in quibus uim habent, obscurum breuitate sermonem facies. Igitur haud ab re explanatores dissident, alius aliter uerba non modo interpretantes, sed etiam scribentes. quam ob rem ut ne nimia scribam, eos omittens quæ mihi millima ueri uideant, ea sola referam. Medicamentorum igitur quæcunque dolores sedare apta sunt, si cut aliud alij affectui, ita & aliud alij membro prodesse idoneum est. Hac de re aut sermo quia commentarij modum excedit, breuiter ipsum per exemplum perstringere constitui. Porro quod non omnes cum dolore affectus ipsi egeant medicamentis, istud tibi exemplum esto. mordacibus succis in intestinis contentis eluentia cum prius immiserimus, inter quæ multa est & ptisanæ cremor, & excreti succi fuerint, morsus deinde mitigati, & quæcunque inhærentia, & intestinorum tunicas operientia a superioribus incidentes mordaces humores arcent, in sedem damus. cibaria præterea ipsis bonum succum creantia, & quæ difficulter corrumpantur, exhibemus. At in superiore uentre, & maxime in eius ostiolo id genus contractis humoribus in primis eos uomere iubemus, quo si ad uomitum parati non sint, simplex oleum, aut cum aqua temperatum, aut aliquod simile sorbendum præbimus, per quod citato uomitu exterius aliquod astringens odoratumque superimponimus. fumentas autem escas exhibemus boni succi, ægre dissolubiles, & nonnulla adstringendi uim præditas. oculis uero dolentibus horum nihil facimus, sed uniuersi corporis inutilem materiam prius medicamento educimus. Quod si redundet sanguis, ad cubiti uenam exteriorem, quam humeralem uocat, sciendam accedimus: deinceps medicamine aliquo molliissimo, & ne utiquam mordaci utimur. deinde per totum diem usque ad uesperam uino abstinentem ad balneum ducimus. Quod si neque purgatione, neque uenæ scissione indigeat, dictis medicamentis, et post ipsa lauatione, sicut nouistis, eiusmodi dolores medicamur, neque ad uentris morsus collyrium aliquod immittentes, neque oculis tragi succum, aut capræ adipem, aut ceratū morsu carens, aut id genus aliquod adhibentes, quale in sedem iniecere soliti sumus. Hæc exempli causa dixisse satis esto, ad illud edocendum, eundem affectum diuersis locis excitatum non eadem remedia postulare, ostendere enim propositum est, in quo sensu Hippocrates dixerit stirpium succi in quibus uim habent illud enim in quibus, aut membris, aut affectibus, aut modis utendi, intelligere necesse est. Dico autem utendi modos, cum aut ipsam causam, ob quam affecta pars dolet, remouemus, aut aliquem flatuosum spiritum ex illa creatum discutimus. idque ipsum duobus modis efficitur, aut spiritus crassam flatuosamque

namque partē extenuantes, aut continens ipsum corpus rarefacientes. Quinetiam ad hęc modis aliis indolentię effector est, scilicet qui sensum hebetat, ac stupefacit. in quo prudentiā nō vulgaris est stupefactorio medicamento alia permiscere, neque eo solo uti. quem enim praterit in philonio, quod uocatur, medicamine dolori finē stupore sensus imponit: stuporem uero siue torporem papaueris succus & alterci semen efficiunt. hęc si sola per pauca exhibeantur, dolorem sedare nō poterunt. Quod si tantum ex istis detur, quantum acceptum sedare dolorem possit, insigni noxa membrum dolens afficietur, igitur ne ipsum magnopere offendatur, neque sensus obtorpeat, aliorum medicaminū permistio a Philone reperta est. quā nam uero sit methodus, qua quis utens hanc medicamentorū preparationem excogitet, in libris de ipsorū compositione proditum est. Et de his hactenus. nunc quā sequuntur consideremus, inter quę prima est uox illa cyceon. Nempe quod uinum dolores oculorū ex obstructione orientes mitiget, ex aphorismorū interpretationibus didicistis. nunc uero & aliorum quicunque eadem ratione concitantur, dolorū nonnunquam ob sanguinis crassitudinē, nōnunquam ob frigiditatem uobis in mentem ueniat. cum sapius & in ueteris dolorib. & in dolore capitis uocato hemigræa, seu hemigræa uideritis meracius uinum sumptum confestim quidem manifeste iuuasse, accedente deinde somno in totum dolorem sustulisse uideritis. Vidistis autem me non illico ieiunare, sed ab assumpto cibo exhibere. At hoc loco Hippocrates utrumque miscuit & cibum & potum. tale enim quiddam cyceon est, quemadmodum et apud Homerum didicistis, miscuitibus quidē alia cum uino, cōmune uero omnium uinum habentibus. fortasse uero et cum polenta uinum miscerent, necessario autē & alia misceri ex hoc nomine cyceon ueteres significare quispiā putauerit, sic eos appellationem hanc in eum sensum magis accipere indicans. aliquando autem ego quempiam dolore uexatum sine cibo uino uti iubens, ut opinio nem meam confirmarem, multis subito calidis uaporibus affectum locum petentibus eum, ut fui ueritus, magis cruciatum animaduerti. ab illis enim & inæqualis intemperies, & repletio membro acciderūt. alibi uero nos explicauimus repletionem quoquo uersus corpora distendentē imbecillis partibus dolorem inferre, sed inæqualē intemperiem ea ratione, quod aliquę partes adhuc naturaliter affectę sint, aliquę refrigeratę ipsi sint proximę. in istis enim a male affectis partibus ad recte ualētes molesta quędam frigiditatis distributio fit, at omnes refrigeratę, atque (ut ita dicā) hecicā quandam temperaturā adeptę non dolent. quibus enim (inquit) naturę mutantur atque corrumpuntur, dolores excitantur, non permutatis iam, atque corruptis. Ego profecto uinum sine cibo epotum læsum ire arbitrabar. & experientia idem testata firmiorem opinionem meam reddidit. cyceon autē, cum in seipso cibum contineat, offendere nequaquā poterit.

nam ex utriusque mediocri mistione æquabilis paulatim calefactio in partibus affectis augescēs line multis uaporibus et refrigerata calefacit, et obstructa recludit. quęcumque enim prius aliquibus in locis ob crassitudinem inhæserant, eos attenuata & fusa permeant, continentibus etiam ipsa corporibus rarioribus laxioribusque effectis, quę a leniter calefacientibus fieri solent. Sternutationes quoque, nā & has deinceps scripsit, dolores capitis ex multo flatuoso spiritu ortos perspicue remouere cernuntur. Hęc igitur omnia usque ad sternutationes cum eo quod ab initio propositum fuit, coherere a me ostensum est, & male ab interpretibus in plures sermones fuisse diuisa. Ad sequentem igitur partem transeamus, quę plus etiam ab omnibus prioribus quę illa inter se, distare uidetur, potest autem & ipsa (ut ego sentio) de doloribus, sicut & illa fuisse prolata, sed ab illis differre malitia. exoritur enim dolores quidam maligni a maleficis seu medicamentis, quę deleteria uocant, seu feris uenenum istu fundentibus, siue succus aliquibus ex improbo uictu, aut pestilenti celo in corpore genitis. ad hos itaque id genus remedia enumerata fuisse dicimus, lac, allium, uinum feruefactū, acetum, salem. lac namque uenenis erosione interficiētib. aduersatur. siquidē attemperationis opus est. Allium uementi frigiditate ledentibus resistit. Vinum mediocriter frigidis. sed cum ipsi adiectum fuerit, feruefactum, intelligere possumus admodū calidum. potest etiam intelligi uinum ita elixatū, ut siraxon, quod uocant, factum sit. etenim hoc corrosdentes acrimonas temperat. Acetū uero, ut glutinosos, quales fungorum esu creatur, succos dissecet, uel etiam refrigerandi causa, sicut aduersus thapsiam requiritur. postremo salem, ut totam maleficorum humorum, medicamentorumque substantiam consumere possit. Cæterum quoniam iuuamenta & noxa nō solum per simplices nos attingentium qualitates, sed etiam per totam substantiā corporibus nostris adueniunt, (& hoc enim ex alijs cōmentarijs didicistis) iure sanē optimo & illud dictum fuerit, stirpium succi, & in quibus uim habēt, proprietates namque ex tota substantiā progenitę aut corporibus nostris congruentes, aut alienę, quatuor materijs continent: aut enim purgatorię medicinę sunt, aut alimēta, aut ad hęc tertio ea quę hic Hippocrates malefica nominauit, aut quarto ipsorū remedia. Cum uero tertium materię genus & in medicamentis deleteria, hoc est, mortifera uocata, & ferarum uenena distribuatur, duplex & ista curantium materiā est. Appellantur autem græco uocabulo alexipharmaca, id est, medicamentorū auxilia, quę mortiferis medicamentis aduersant. Theriaca uero, quę ferarū morsibus medent. Verū fortasse quis existimauerit et purgantū medicamentorum materiā inter mortifera esse censendā. nam & hęc ultra modū exhibita nos interficiūt. Id si concesserimus, cōsequens erit etiā ut alexipharmaca, & theriaca in mortiferis enumeremus, quādoquidem & hęc nos perdere possint, nisi siquis ex ipsis omnino

omnino ualde partē assumpserit. Verum ea de causa mihi plura medicamenta non uocare mortifera medici uidentur, quod ipsorum temporibus quibusdam utilitas necessaria sit: ea uero appellare deleteria, id est, pernicioſa, quę nullo unquē tempore neque ægrotis hominibus, neque ualentibus opem ferunt. neque enim aconitum, neque argentum uiuum, neque argenti spuma, neque marinus lepus in corpus accepta ullū nobis afferunt emolumentū, quemadmodum & alia pleraque, de quibus & illis in cōmentarijs actū est, ubi de iuuantibus atque nocentibus per totius substantię proprietatem disputauimus.

Homo ex lassitudinibus, ex itinere, imbecillitas, grauitas, expuit, tussiebat enim ex uertice, febris acuta, manum submordens, secundo die caput graue, lingua exusta fuit, nares unguibus rescissę, sanguis non manauit. sinister lienis magnus & durus dolore infestabatur.

Quenam huic ægroto acciderint, narrauit Hippocrates, mortuusne sit, an euaſerit, quorum causa reliqua omnia scripta sunt, dicere prætermisit. At forsitan quid ego de ægroto hoc futurū esse prædicerem, quispiā audire desideret. cui uera hūc in modum dicenda sunt, si quis eius mihi urinā ostendisset, clare sanē quid de ægroto sentirem, attulisset. quantū enim ad dicta pertinet, pernicioſe ægrotat. At si urina optima foret, hominē quidem euasurum, sed acute ægrotaturū esse prædicerem. sin autem praua esset urina, breui interiturū. si medio cris, ut neque laudanda esset, neque uituperanda, longiori tempore superstitem tandem moriturū esse affirmarem. Alia porro symptomata media quodammodo inter perniciem atque salutem sunt. illud uero. Nares autem unguibus rescissę, deinde non effundentes sanguinem, ita enim scripsit Zeuxis. Nares unguibus rescissę nō effuderunt sanguinē, pessimum signum est. Quod si scriptū esset, quem admodum & in pluribus exemplaribus scriptū reperitur, nares ungue reclusę sanguinem non fuderunt, pernicioſum quidem & hoc est, sed minus quod nullo modo sanguinē emittere. patet autem quod & manus opera rite adhibita sanguis tamen nō emanaret. neque enim ab initio hac in parte scripsisset, unguibus quidē nares esse proscissas, neque tamen sanguinis profluiū accidisse, si manus opera id euenire potuisset. referunt autē ueteres medicos non proprijs unguibus modo, sed etiā ferramēto quodam ad id ipsum preparato nares dissecare solitos. Videnturque in ægroto, de quo nunc sermo fit, ad ipsarum dissectionē propter capitis grauitatem curantes hominē medicū deuenisse. Illud uero de liene dictum, sinister lienis magnus, nōnulli ita ad dictum esse, sinister putant, ut lacti, albumi, poeta adiecit, & suisbus humi cubantes, cum nullū lac non albū sit, nulli fures nō humi cubantes. dissecata non profudit sanguinem sinistra, tanquā si dixeret ex sinistris naribus, & ea lienis regione opposita est, atque ex his uerisimile est medicū ad manus

operam adhibēdam fuisse permotum. Etrante autem primo libri scriptore accidit, ut erratum remaneret. præterea quum in proposito sermone illud etiam sit, tussire ipsum ex uertice, de hoc etiam inter libri interpretes magna dissensio est, nonnullis quidem ex capite fieri tussim dicentibus, nō sicut crebrius fieri consueuit, ex pectore & pulmone & aspera arteria, quando hæc primo affecta sunt, aliquibus autem ex uertice proprie dictū esse putantibus, ut nō solum ex capite distillatio aliqua tussis causa sit, sed etiam ab ipsius capitis parte illa, quam uerticem nominamus.

Quartana laborantes magno morbo nō capiuntur. si prius autem capiantur, & quartana superueniat, liberantur.

Comitalem ueteres & magnū morbum & affectum puerilem appellabāt, ut ipse Hippocrates in libro De aquis, & aere, & locis, quoniam pueritię tempore abundant. nōnulli & herculeum ipsum uocauerunt, non quod Hercules eo uexaretur. sed uidentur isti sicut alijs etiā nominibus eius sæuitiam exprimere uoluerunt, ita & nomen hoc magnitudinem significans, herculeum, scilicet, effinxisse. Alij sacrum morbum falsa opinione decepti appellauerunt, sicut in libro De sacro morbo explicatū est. oritur sanē & ab alijs affectis partibus nonnunquam uitium hoc. sed in plurimis primum ipsum cerebrum afficitur non alteri affecto consentiens. morbi autē causa frigidus crassusque humor est in cerebri sinibus collectus, neruorumque origines, ac precipue dorsī medullę primum principii occupans. Hunc humorē igitur & alia quidē febres iuuant, sed maxime diuturnę, & ex his omnibus quartana potissimū. itemque ea ipsa quartana quę longissima sit, & cum rigore inuadat, ipse namque rigor, uetēs *

Cerebri quidē initium hoc obstruente humore, febris autē caliditas prius attenuans & ipsum discutere apta est, præterea & totam temperaturā uementibus rigoribus percellere, & humidā eam frigidamque ad calidius sicciusque redigere. ab illa enim pituitosus humor procreatur. interdum uero & uexante febrili accessione excretiones sequuntur conuulsionem iuuantes, per sudores quidē sapius, aut uomitū, aut alui subductionem. quare & per hęc expurgatur morbi materia, iuxta id quod in Aphorismis dixit febrē conuulsionibus rectius accidere, quod conuulsionem febrī, comitalis autē est totius corporis conuulsio. in tertio quidem tomo primi de morbis popularibus ita scripsit de quartana, securissima quidē omniū est, & facillima, sed longissima quartana. neque enim ipsa solū per se ipsa talis est, sed etiam ab alijs ingentibus morbis tutū præstat. id uero nulli dubium est, quod prius quartana febre laborātes comitalis morbus adoriri nequit, quando quidem iam adortum superueniens quartana discutere consueuit, quocirca multo sanē magis ipsum impendentem arcere poterit.

Pro quibus qui morbi.

Hoc

Hoc supra positis congruit hanc sententiam in
nuens, pro quibus morbis qui morbi orientur, sci
re bonum est, id uero subaudire opus est, quemad
modum quartana comitalem sanat, & febris quæ
que conuulsionem, uel etiam distillationem & su
spirium: eodem pacto oculorum phlegmonem al
ui profluuium, laxitatem intestinorum acida eru
ctatio, & lateris phlegmone pulmonariam, ueter

num phrenitis. contra uero non utiliter phrenitis
in ueternum, phlegmone lateris in pulmonariam
se cōuertunt. Quinetiā atram bilem hæmorrhoids,
id est, sanguisua plerumque incipientem prohibuit
se, & iam effectam remouisse, necnon & duratum
lienem sanauisse conspecta est. At uarices quoque
hos ipsos morbos, podagras præterea, & artuum
dolores discutunt.

TOMI TERTII FINIS.

INDEX CHARTARVM

abcdefghijklmnopqrstuvwxyz. ABCDEFG
Omnes sunt terniones præter G quaternionem.

BASILEÆ PER HIERONYMV M FROBENIV M
ET NICOLAV M EPISCOPIV M AN
NO M. D. XLII.